

C O R P U S

SCRIPTORUM HISTORIAE

B Y Z A N T I N A E, P

EDITIO EMENDATIOR ET COPIOSIOR,

CONSILIO

B. G. NIEBUHRII C. F.

I N S T I T U T A,

A U C T O R I T A T E

ACADEMIAE LITTERARUM REGIAE
BORUSSICAE

CONTINUATA.

NICEPHORUS GREGORAS.

VOLUMEN III.

BONNAE

IMPENSIS ED. WEBERI.

MDCCCLV.

NICEPHORI GREGORAE

HISTORIAE BYZANTINAE

LIBRI POSTREMI

AB

IMMANUELE BEKKERO

NUNC PRIMUM EDITI.

BONNAE

IMPENSIS ED. WEBERI

MDCCCLV.

PRAEFATIO.

Quae nunc primum ex bibliothecarum latebris prodit, operis Nicephorei pars postrema satis diu manum quaesivit liberalem, qua ab oblivione vindicaretur. promiserat eam manum Boivinus, porrexit academia Berolinensis, cuius cura sumptuque factum est ut libri duo, vicesimi quintus et sextus cum quarto dimidiato, ex codice Vaticano (1095) describerentur, reliqui ex Parisiensibus Regiis (1276 et 3075), illi ab Henrico Brunno, hi a Wladimiro Bruneto, doctis hominibus ac negotium suum fideliter exsecutis. codex Vaticanus chartaceus esse perhibetur, seculo scriptus decimo quarto vel quinto, manibus pluribus, modo diligenter modo secus. de Parisiensi priore scitum est quod tradit Brunetus.

Les livres historiques 28 et 29 et les dogmatiques 1, 3 et 4 sont d'une écriture rapide, correcte, mais peu régulière et souvent difficile à lire. Ce n'est certainement pas l'écriture d'un calligraphe de profession, et

si l'on ne devait se tenir en garde contre une erreur à laquelle on est trop souvent porté, on pourrait supposer que ce MS. est un autographe de Grégoras. Du moins il paraît probable qu'il fut exécuté sous ses yeux, à cause des additions et des corrections que l'on y remarque. Ainsi le feuillet 121 est écrit de la même main, mais en caractères beaucoup plus gros et plus espacés, et paraît avoir été intercalé pour rétablir un passage oublié. à la dernière ligne du fol. 120 verso il y a quelques mots effacés qui me paraissent être *καὶ περὶ μὲν τούτων αὐτὸς ἄν'*, lesquels se retrouvent à la fin du feuillet 121 verso.

Le feuillet 125 est d'une écriture différente, mais paraît avoir été ajouté par la personne même qui a écrit le reste du MS. Car les mots *αἰδοὶ τοῦ κήδου*, qui commençaient le fol. 126, ont été effacés et écrits après coup au bas du fol. 124 verso d'une écriture semblable au reste du MS. ainsi que les mots *ἀλλὰ λεκτέον ἦ. δ. β. καὶ δ. τ. σ.* Par ce moyen on a pu insérer le feuillet 125, qui contient des détails sur les démarches du patriarche Philothée.

Le revers du feuillet 128 a été barré en entier. il contenait le récit qui se retrouve plus loin (f. 130 verso) et qui commence par *ἀφίκετό τις ἐκλ.* A la marge de cette page est écrit en rouge *λήθη γέγονεν ἐνταῦθα*, puis viennent deux feuillets coupés à la marge intérieure et qui ne portent pas de pagination.

Mais ce qui semblerait surtout indiquer une révision du texte par l'auteur, ce sont les additions et les surcharges que l'on remarque aux feuillets 156 et 157 et dont l'intention est d'atténuer ce que la première rédaction avait de trop acerbe à l'égard de Cantacuzène. On a ajouté à son nom le titre d'Empereur et, au moyen d'une courte addition, des argumens qui étaient d'abord dans sa bouche passent dans celles des moines qui l'entourent, auxquels alors s'adressent la réplique et les reproches de Grégoras.

Alterum codicem Parisiensem priori supplendo
comperimus a Friderico Rostgaardio esse ex Vaticano
exscriptum, missumque Parisios tali propemptico.

Ad librum

duplex dodecastichon Friderici Rostgaard.

Parve liber, propera dominam pertingere ad urbem,
Quam rex Europae terror amorque fovet.

Inde verecundus te sacras confer in aedes
Quas late Augusti bibliotheca replet.

5 Par tibi continuo praesto est insigne virorum,
Ille meus Clemens Boivinusque meus.

Alteruter te deducet; vel forsan uterque:
Comis enim tota est natio Francigenum:

Et te Tellerio sistet. tu tempora fandi

10 Expecta, et venia dissere pauca data.

Dic a quo missus venias, et quam memor usque
Mittens Tellerii nomina sancta colat.

Nempe iubente illo cuncti patuere recessus

Dum tua me, dives Sequana, ripa tenet,

15 Utiliusque datum est regalia tecta subire
Millenosque libris invigilasse dies.

Dic pro tot meritis, qua late extenditur orbis,
Tellerii laudes me praeunte cani,

Quaeque meae renuunt tenues persolvere vires,

20 Pro me Musarum reddere velle chorum.

Unum hoc adde, liber, non te pro munere mitti,
Sed fidi pignus cordis et obsequii.

Et dabitur forsan, si crederis utilis ulli,

Augusti in forulis ut potiare loco.

Scriptum Romae a. d. XXII Maii MDCXCLX.

Versionem Latinam inter se partiti sunt adolescentes tres, seminariorum Berolinensis et Bonnensis alumni. itaque libros 24 25 26 interpretatus est Guilelmus Kundt Marchicus, 27 ad 37 sive 38 Iosephus Reisacker Düsseldorpiensis et Nathan Rosenstein Dantiscanus.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
ΡΩΜΑΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ.

5 **Ἦ**δη δὲ τοῦ φθινοπώρου λήγοντος, καὶ τῆς ἐορτῆς ἐπιστάσης Fol. cod.
ἢ τοῖς ἔμοις δεσμοφύλαξιν ἐτήσιος τῆ πανάγνῳ τελεῖται μη- Vat. 95 a.
τρὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲν δὴ πολλῶν καὶ παντοδαπῶν ἀνδρῶν
ἀναμιξ εἰσιόντων ἅμα καὶ ἔξιόντων ἐς τὸ ἱερόν, ἔλαθέ τις
τῶν οὐκ ἀγενῶν καὶ ἴ παλαι φοιτητῶν καὶ ἐς τὰ μάλιστα φρί- fol. 95 b.
10 λων ἔμοι περὶ δευτέραν ἤδη φυλακὴν τῆς νυκτὸς διὰ θυρί-
δος τινὸς εἰς τὴν ἐμὴν παρεισρνεὶς οἰκίαν· ἔτυχε γάρ πως
κάκεινῃν ἀσέληνον εἶναι τὴν νύκτα, ἅτε καθ' ἐν ζώδιον, δη-

NICEPHORI GREGORAE

HISTORIAE BYZANTINAE

LIBRI XXII

FINIS.

Exente iam auctumno quum instante festo, quod a meis custodibus quotannis castissimae celebratur matri dei, turba hominum omnis generis promiscue intraret templum atque egrederetur, vir nobilis quidam, qui quondam meus fuerat discipulus mihi que maxime familiaris, clam secunda iam noctis vigilia per fenestram quandam in meam irrepserat domum. evenit enim forte ut illa nox esset illunis, quod in uno zodiaci signo, sagittario, utrumque lumen tum versabatur et vix

λαδὴ τὸν τοξότην, τῶν δυοῖν διατριβόντων φωστῆρων την-
καῦτα, καὶ μόλις που πεντεκαίδεκα μοίρας ἀφισταμένων ἀλ-
λήλων, μετὰ σύνοδον ἤδη τῆς σελήνης φευγούσης τὸν ἥλιον,
καὶ μήπω μὴδ' αὐτῆς μὴδ' ἐπὶ βραχὺ δυναμένης βραχείας
γοῦν τῇ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένη χορηγεῖν τῶν οἰκείων αὐγῶν⁵
τὰς λαμπάδας. ἐγὼ γοῦν ἀήθους καὶ ξένου τινὸς αἰσθόμενος
ἐντεῦθεν πατάγον τὰ μὲν πρῶτα διὰ τὴν ἀωρίαν ἐξεπεπλήγ-
μην· εἶτα φωτὸς κομισθέντος καὶ ἰδὼν οὐδ' οὕτως οὐδέπω
τῶν γνωρίμων ἐντὸς ἐνόμιζον εἶναι τινά, μακρῶν διὰ τὴν ἐκ-
δημίαν ἤδη που παραρρυσέντων ἐτῶν, καὶ αὐτὰ σχεδὸν τῶν¹⁰
χαρακτῆρων τῆς ὄψεως αὐτοῦ τὰ σημεῖα τῆς ἐμῆς ἀφηρημέ-
νων μνήμης. ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπεὶ τε ἴδοι καὶ ἀναγνοίη βεβαίως
ἐμέ, βύθιον τι καὶ σφόδρα περιπαθὲς ἀνώμωξεν, οἷον
ἄθρουν τινὰ καὶ ὀμιχλώδη καπνὸν καμινιαίας αἰθάλης τῆς
ἐνδον ἐπιεικῶς ὀδυνωμένης ψυχῆς ἀναπέμπων τοῦ στόματος¹⁵
καὶ ἅμα περιχυθεὶς καὶ περιβαλὼν με οὐκέθ' ἑαυτὸν τοῦ δα-
κρύειν κατέχειν ἐδύνατο, οὐδ' ἀπάγειν ἑρπίτως ἐκεῖνα δῆπου
λέγειν ὅσα γνώμη δίδωσιν ἐκ λύπης καὶ χαρᾶς ἀνακεραυν-
μένη καὶ ζυγομαχοῦσα καὶ πῶς μεταχρωννυμένη τὴν τῆς
ἕξεως βαφὴν τῆς ψυχῆς. ἔπειτ' ἀνασχὼν εἰς ὕψος τὰς χεῖρας²⁰
“εὐχαριστῶ σοι, πάντων” ἔλεγε “θεός, ὅτι με, πρὶν ἢ θανεῖν,
θεατὴν ἐδεδώκεις γενέσθαι τοῦ ποθομένου, ὃν ἐγὼ μέχρι
καὶ ἐς τὸδε τῶν ἐν βίῳ πάντων ἡδέων” ἐπίπροσθεν διετετε-

quindecim fere partibus alterum ab altero distabat luna post congres-
sum iam solem fugiente, ita ut ipsa ne in breve quidem tempus vel
exigua nostram terram luce collustrare posset. ego autem quum nocte
intempesta novum atque insolitum sentirem strepitum, primum qui-
dem metu perterritus eram; deinde vero lumine allato quum iam
cernere oculis possem, nequaquam notum quendam mihi hominem in-
tus esse putabam. multos enim iam annos ille peregrinatus fuerat,
ita ut temporis longinquitate signa atque lineamenta oris eius ex mea
memoria fere excidissent. ille autem quum me videret atque plane
agnosceret, vehementer commotus ab imo pectore suspirium eduxit, et
veluti densum atque nebulosum fumum et fuliginem fornacalem animi
intus summo dolore aestuantis ex ore exhalavit, meque circumdatis
collo brachiis amplexatus a lacrimis sibi temperare non potuit, neque
sane se tenere quominus diceret, quae sensus maerore atque laetitia
commixtus, quum secum ipse conflictatur animumque quasi alio colore
imbuisset, nobis suggerere atque iniicere solet. deinde autem manibus
sublatis, gratis tibi ago, inquit, deus omnipotens, quod ante mortem
optatissimi mihi hominis adspectu frui permisisti, quem ego adhuc us-

λέκειν ποιούμενος· ὡς νῦν γε καὶ τῷ τῆς ἡδονῆς ὑπερβάλ-
 λοντι κινδυνεύω δοκεῖν ἐκλαθέσθαι πως καὶ ἔμαντοῦ, μηδ'
 ἀκριβῶς εἰδέναι εἴτε καθεύδοτος τὸ τοσοῦτον χροῖμα τῆς
 ἡδονῆς περιγίνεται, εἴτε ἐργηγοῖτι. οὕτω μοι σφοδρὸν τὸ
 5 πάθος καὶ ἐπιεικῶς ἄτοπον ἐνέστακται τῇ ψυχῇ, καὶ μοι μα-
 κρῷ τινὶ βέλτιον εἶναι δοκεῖ, πάσας τὰς τέως μακρὰς περιό-
 δους γῆς καὶ θαλάττης ἀφεμένῳ, καὶ τὰς οὕτως ἀτεκμάρτους
 πλάνας τοῦ βίου, αἱ με μακροῦ τινὸς περιαντλοῦσι χρόνον
 μόχθοις ἀνηνύτοις λατρεύοντα, νῦν ἐνταυθοῖ, σεβασμία μοι
 10 κεφαλή, παρὰ τοὺς πόδας τοὺς σοὺς τὸν ταλαίπωρον κάμψειν
 βίον." πολλὰ τε οὖν ἐκείνου τοιοῦτα λέγοντος, καὶ ἅμα δα-
 κρῶν ἀναρρηγνύντος ἐξ ὀφθαλμῶν ῥύακας, ἀτενέστερον κἀγὼ
 τὰς ὄψεις ἀπερειασάμενος ἐς αὐτόν, ἡρέμα καὶ κατ' ὀλίγον
 ἀναγνωρισμάτων ἵχνη τινὰ συνέλεγον ἤδη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν
 15 ἔμαντοῦ διάνοιαν, ὥστε καὶ τελέως ὅστις εἶη ἀναγνοὺς ὀψὲ
 δακρῶν καὶ αὐτὸς ἐπεπλήσμεν τοὺς ὀφθαλμούς, ξυμμιγῆ
 πως τῷ λυποῦντι τὴν τέρψιν καρπούμενος· φιλεῖ γὰρ κακ
 τῆς ἡδονῆς ἐνίοτε θερμὸν ἀναρρηγνύσθαι δάκρυον, τοῦ τῆς
 ἀθυμίας καπνοῦ διαλυομένου τε καὶ ὠθουμένου τῇ τῆς ἐναν-
 20 τίας ἔξεως ἀντιπαθείᾳ, καθάπερ διὰ σωλήνων τῶν ὄψεων f. 96 a
 " τῆς φύσεως τὴν ἄλλην κενούσης τῆς λύπης, καὶ τὸ βιά-
 ρος ἀποτινασσομένης ἐκεῖνο καθάπερ τινὰς νόθους καὶ πα-
 ρεγγράπτους κῆρας καὶ νόσημα ἔπηλυ λογισμῶν. ἦν γε μὴν

que omnibus, quae sunt in vita dulcia, semper potiorum habui, adeo
 ut nunc prae nimia atque immodica voluptate mei ipsius prope obli-
 tus esse videar, neque satis certo sciam num dormiens an vigilans
 immensa hac voluptate perfundar. tam vehemens enim tamque pror-
 sus insolita commotio invasit animum, ut multo mihi melius videatur
 omnibus illis longis terrae marisque itineribus et tam incertis vitae
 erroribus omissis, qui me longum per tempus molestiis perpetuis
 obruerunt, nunc hic, o venerandum mihi caput, ad pedes tuos mise-
 ram finire vitam." multa igitur eiusmodi quum ille magna lacrimarum
 vi ex oculis prorumpente diceret, ego quoque attentius in eum oculis
 defixis sensim paulatimque notarum, quibus eum agnoscerem, vestigia
 quaedam in animo colligebam, et posteaquam plane, quinam esset, tan-
 dem cognovi, etiam ipse lacrimis implebar oblectatione affectus mae-
 rore temperato. solet enim etiam ex voluptate interdum flagrans
 erumpere lacrima, quum contraria animi affectionis vi aegritudinem
 dissipante atque propulsante natura quasi per foramina oculorum tris-
 titiae salsuginem exhauriat et grave hoc onus tanquam nothas atque
 perniciosas pestes, quae irrepserint, morbumque animi adventicium et

τῶν Καλλιστράτου παιδῶν ὁ πρεσβύτερος· Ἀγαθάγγελος ὄνομα τάνδρι. χρόνῳ γε μὴν ἑαυτοὺς ἀνειληφότες ἑκάτεροι, ἑκατέρους τῶν οἰκείων ἐχρώμεθα διδασκάλοις διηγημάτων, τὰ τε ἄλλα καὶ ὅσας τῶν ἀδήλων συμπτωμάτων αἱ τύχαι κεκομίκασι τῇ γε τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ καὶ ἅμα τοῖς πολιτικοῖς πράγμασι τὰς συμφορὰς, τοῦ Θεοῦ συγκεχωρηκός διὰ τὴν τῶν πατριῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων ἀθέτησιν, ἣν οὐδὲ σὲ λελθθῆναι δοκεῖ μοι, ἔγωγε ἔφασκον· ἔτι γὰρ ἐνταυθοῖ παρεῖναι σε μέμνημαι, καὶ εἰδέναι σαφῶς Παλαμᾶν κύνοντα μὲν ἔτ' ἐν γαστρὶ μοχθηρὰ, καὶ ᾠδίνοντα τὰ τῆς πολυθείας ἅμα καὶ 10 ἀθείας δόγματα, ἔστι δ' οὐ καὶ ἐξερευγόμενον ταῦτά τε καὶ ὅσα τοῖς πάλαι σποράδην καὶ κατὰ διαφόρους τοὺς χρόνους αἰρέσεως εὗρηται πολυειδῆ κακίας ὑπομνήματα. ἃ καὶ μικρὸν ὕστερον γεγέννηκέ τε ἐς προὔπτον καὶ ἔθρηψε, μειουσαμένων τῶν τηρικαῦτα δυναμένων ἄγειν καὶ φέρειν τὰ πράγματα. 15 διὸ καὶ καθήρηται μὲν τὸ μέγα καὶ περιβόητον τέμενος, συγκαθῆρηται δ' ἅμα αὐτῷ καὶ τὸ Θεῖον ἐκεῖνο θυσιαστήριον, τοῦ Θεοῦ ζωγραφοῦντος ἐν αὐτοῖς τὴν ὁργὴν ἣν διὰ τὸ τῆς ἀσεβείας ταύτης ἔσχεν ἀθέμιτον. ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν καλὸν ποιεῖν προϊοῦσιν ἀπῆν, τὸ δὲ κακὸν ἀπειναὶ οὐκ ἦν, 20 ἀνατρέπεται καὶ συγγεῖται διηνεκῶς τὰ Ῥωμαίων ὄρων πράγματα, καὶ τὸ νερόμενον τῆς Θείας ὁργῆς οὐκ ἐγνώκεν ἀπρα-

alienum abiiciat. affuit autem Agathangelus, Callistrati filiorum maior natu. quum vero uterque tempore animum recepisset, alter cum altero suas narrationes communicabat quum de aliis rebus tum maxime de calamitatibus, quas fortuna incertis casibus dei ecclesiae rebusque publicis inflixisset, deo eas admittente ob eversionem patriorum religionis dogmatum, quam ne tibi quidem, inquam ego, ignotam esse arbitror. memini enim te tunc temporis affuisse et accurate Palamam cognovisse, quum praegnans iste rebus calamitosis dogmata polytheismi simulque atheismi parturiret, interdum vero etiam non solum haec eructaret, sed etiam multiformes atque varias improbitates, quae passim atque diversis temporibus a veteribus haereticis inventae atque memoratae sunt. haud ita multo post ea peperit atque in lucem produxit obsecundantibus iis, qui tunc suo arbitrio omnia moderari poterant. quare eversum est maximum atque celeberrimum templum, eversum est sacrum illud altare deo iram suam in hisce rebus adumbrante, quam ob nefariam hanc impietatem concepit. quum autem iis iam procedente tempore honeste agere non liceret, sed improba facinora non possent non edere, factum est ut perpetuo res Romana diriperetur et conturbaretur, neque unquam dei ira usque progrediens quiescere in

κτείν οὐδαμῆ. διὰ δὴ ταῦτα καὶ δέσμοιοι τήμερον ἡμεῖς, ἀν-
 θιστάμενοι τῇ ῥύμῃ τῆς ἀσβετίας, ὅσον ἐφικτόν.

Ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ τοιαῦτα διεξεληλυθότων ἡμῶν, 4
 ἔπειτ' ἐκείνου πυθέσθαι τῆς ἐγγύς εἰκοσαετοῦς ἐκδημίας τὸν
 5 τρόπον ἐζήτηρον ἐγώ, ὅπως τε ἔσχε καὶ ὅπως αὐτὸς ἐβίω, καὶ
 ὅπη τὴν δίαίταν ὁ μεταξὺ καὶ οἶαν αὐτῷ παρέσχετο χρόνος.
 οἴσθα γάρ, ἔλεγον, ὡς ἱστορίας ἐμοὶ συγγράφοντι βίβλους
 μακρὰ τις οὕσα τυγχάνει καὶ μάλα πεφροντισμένη σπουδῆ,
 πείραν ξυνειλοχέσαι παντοίων πραγμάτων, ὅσην ὁ τε χρόνος
 10 ἡμῖν ἀκριβέστερον σκοπουμένοις ἀεὶ παρέχεται, καὶ ὅση ἐκ
 τῆς τῶν ἄλλοθεν ἄλλοτ' ἄλλως ἡμῖν ὀμιλίας εἵνεκα προσιόντων
 ἀσχολίας ἀεὶ περιγίνεται, διηγῆματα προτιθείσης ὅσα τ' ἐξ
 ἀκοῆς καὶ ὅσα δι' ὄψεων παρειληφῶς τῷ φανταστικῷ τῆς ψυ-
 χῆς ἐνετύπωσεν ἕκαστος πίνακι. ὑπερφῶς γὰρ καὶ Διογέ-
 15 νης ἐκεῖνος ὁ κυνικός εἰρηκέναι δοκεῖ μοι, σχολαζόντων ἀσχο-
 λίαν ὧν ἂν τις ἐφίεται λίαν πραγμάτων τοὺς ἔρωτας εἶναι.
 μικρὰ γὰρ ἢ οὐδὲν τῶν ἔξω θορυβῶν ἀνθέλκειν ἐχόντων,
 σχολῆ γ' ἂν ἄλλως φανείη τὸ κινούμενον ἀπρακτοῦν τῆς ψυ-
 χῆς. ἐμοὶ δ' ἦν τῶν ἔξω θεάτρων σχολῆν ὁ τῶν ἐμῶν Προ-
 20 μηθεὺς παρέσχετο λόγων, διπλοῦ καὶ τριπλοῦ τινός ἔρωτος
 ἀσχολίαν ὅπως ποτ' ἐξεγένετο δρᾶν, νῦν μὲν τοῖς ἀεὶ προ-
 σιοῦσιν ἄλλοτ' ἄλλοις, ὅπόσα τῷ καιρῷ καὶ τῇ χρεῖα προσή-
 κειν δοκεῖ, " διὰ γλώττης οὐ μάλα ὀκνεῖν ὀμιλοῦντι, νῦν δὲ f. 96 b

animum induceret. quare etiam nos in vinculis hodie sumus, quod,
 quantum fieri potuit, irruenti impietati restitimus."

Haec atque alia eiusmodi quum nos locuti essemus, de peregrina-
 tione, quae per viginti fere annos duraverat, ex eo quaerere ten-
 tabam, quomodo sese habuisset, qualem vitam ipse degisset, ubi com-
 moratus esset, qualis sedes fuisset, quae ei per id tempus contigisset.
 „scis enim, inquam, mihi historiae libros conscribenti quam maxime cu-
 rae cordique esse variarum rerum usum colligere, qui et tempore no-
 bis res accuratius pervestigando suppeditatur, et studio eorum, qui
 undecunque nos alii aliis temporibus colloquendi gratia conveniunt, ad
 nos redundat, quum quisque enarret quae vel fando vel videndo ac-
 cepit atque memoriae suae et cogitationi impressit. ingeniose enim
 Diogenes ille cynicus dixisse mihi videtur, amores esse otioso-
 rum hominum studia in iis rebus collocata, quae quis maxime appe-
 tat. quum enim paulum vel nihil externi tumultus nos distrahere
 possint, in otio motus animi quiescere videbitur. mihi vero, quan-
 tum otii ab externis turbis atque spectaculis meorum verborum Pro-
 metheus impertiit, in duplici vel triplici amore explendo, utcunque

διὰ γραμμάτων, οἷς ἡμᾶς καὶ πόρρωθεν φιλεῖν προθυμίας
 ἐμπύρευμα ἔνεστι, δεξιούσθαι τὸν ὁμοιον τρόπον, καὶ τρίτον,
 ὅποσα τῷ τῆς ἱστορίας ζυγντεῖται συλλέγειν σκοπῷ· ἦδεται
 γὰρ πως ἡ ψυχὴ καὶ χειραγωγὸν ἐπὶ τὰ κάλλιστα τῶν τῆς
 ἱστορίας πραγμάτων ἐξωθεν ἔμπρακτον λόγον δανεῖζομένη, 5
 πλὴν εἰ μὴ δύσμαχος κόρου τινὸς αὐτὸν ἐνοχλεῖ τυραννίς, ἣ
 τὰναντιώτατα μὲν πως ἔχει τῇ τῶν Σειρήνων ἐκείνων ᾠδῇ,
 πρὸς δὲ τὴν ὁμοίαν ἐκείνη φέρει ζημίαν λανθάνουσα, ἐπει-
 δήπερ ἐκείνη μὲν τῇ τῆς ἐμμελοῦς ἀρμονίας ἀβρότῃ κα-
 τακηλοῦσά τε καὶ γοητεύουσα τὰς ἀκοάς, δέσμιον, ὃς τίς ποτ' 10
 ἄρ' ἦν ὁ τῆς ᾠδῆς ἐκείνης κατατρυφῶν, πρὸς τὰς τοῦ θα-
 νάτου συνῶθει πύλας, μηδὲν μᾶλλον ἐκ τοῦ μέλους τῆ ψυχῆ
 προκατατιθεμένη λυσιτελὲς ἢ βραχὺ τι κέρδος ἀκοῆς ἀκολά-
 στον, ζημίας μεγίστης πρόξενον. ὁ δὲ παιδείας ἡλικιώτης
 λόγος ὠφελεῖ μὲν νεαρὸν καὶ χλοάζον εἰπεῖν τὸ ἐπαγωγόν 15
 κεκτημένος, ἕως ἂν καὶ τὴν συμμετρίαν ἀρεδρον ἔχη καὶ
 πρὸς βραχύτητα τὸ τοῦ δρόμου συστέλλη στάδιον· ἐπὰν δὲ
 τῆ' τοῦ κόρου πλεονεξία τὰς θύρας ἀναπειάσῃ, πολέμιος ἐν-
 θύς καὶ αὐτὸς ἐαντιῷ φωρᾶται γιγνόμενος, καὶ ἅμα ἀηδίας
 μακρᾶς τὸ τῆς ψυχῆς ἠδόμενον ἐμπιπλῶν, καὶ ὄλην ἐκείνην 20
 ἀναμοχλεύων καὶ ἀνατρέπων τὴν χάριν. ἠδέως γοῦν ἔγωγ'
 ἀκούσαιμι' ἂν, νῦν μᾶλλον, εἶπερ ποτέ, σχολὴν ἄγων ἀπράγ-

tempus ferebat, studium licebat collocare, ut tum cum iis, quicumque me alii aliis temporibus adirent, quae tempori et rei convenire viderentur, fuse atque copiose confabularer, tum epistolis amicos, qui etiam procul mei amore arderent, simili ratione amplecterer, tertium ut colligerem quae ad historiam pertinent. delectatur enim animus quum extrinsecus narrationem veram atque efficacem accipit, quae quasi manu ducat ad pulcherrimas quasque historiae res, nisi ea immodica atque indomita rerum saturitate oppressa teneatur, quae, quamquam prorsus contraria est Sirenum illarum cantui, attamen eandem fere clam adducit poenam. cantus enim ille concordi vocum concentu atque magnificentia aures deliniens atque demulcens, quisquis suavitate eius oblectabatur, eum vinculis captum ad mortis compellit portas, quamquam ex eo ad animum nullum aliud commodum redundat nisi brevis quidam intemperantis aurium oblectationis fructus, quem maxima sequitur poena. narratio autem prodest, si quidem iuvenile quoddam atque floridum, ut ita dicam, incitamentum et aptam partium omnium congruentiam habeat brevibusque finibus suum cursum circumscribat. sin autem nimiae abundantiae atque satietati portas patefaciat, statim ipsa sibi inimica evadit animique laetitiam taedio magno implet, atque omnem illam voluptatem quasi vecte effringit

μονα κομιδῆ καὶ ἀθύρῳβον, ἅττα ποτ' ἂν αὐτὸς ἐμοὶ προτι-
 θῆναι βούλοιο ὧν ἡ μακρὰ σοι περίοδος ἐχαρίσατο γῆς ὁμοῦ
 καὶ θαλάσσης· οὐδὲν γὰρ οὕτως εὐφραίνειν οἶδεν οὐδένα τῶν
 πάντων, καθάπερ ἐκεῖνα πρὸς το φιλητικὸν τῆς ψυχῆς οἰκο-
 5 θέν τε καὶ φύσεως τὴν ῥοπὴν ἐκτίσατο· δημόσιον γάρ τινα
 βύσανον τῶν κόσμῳ τοῖς πᾶσι προκεῖσθαι γίνεται πράγματα,
 καθάπερ εἶδους ἄνευ ἔλῃν τὸ αὐτόνομον τῆς τῶν ἀνθρώπων
 διαθέσεως προκαλουμένων, οἷόν τινα δημιουργὸν καὶ τεχνίτην
 πρὸς τὴν αὐτῆς εἰδοποίησιν καὶ μορφῆν, ἵνα δὴ τοῦ βελτίο-
 10 νος ἢ τοῦ χειρόνος σχῆ τὴν ἐπωνυμίαν, καὶ πάσης βροντῆς
 μεγαλοφωνότεροι τῆς τῶν χρωμένων γένωνται κήρυκες διαθέ-
 σεως αὐτόθεν τὰ πράγματα. εἰ μὲν οὖν καὶ ἄλλοις εἴη πρὸς
 τρόπον τὰ τῆς ἡμετέρας ἔξεως τῆσδε, εἰδεῖεν ἂν οἱ τινὲς ποτ'
 ἄρ' εἶεν ἐκεῖνοι· εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἔμοιγε καὶ σφόδρα γέ τοι
 15 κατὰ γνώμην ὅποσα τῆς τοιαῦσδε μαθήσεως ἔχεται.

Καὶ μὲν δὴ ταῦτα διεξιόντος ἐμοῦ, τοιαῦδε κάκεῖνος ἀρξά-
 5 μενος διεξῆει. πάντα μὲν χαλεπὸν ἂν εἴη, φησί, διηγέσθαι
 καθ' ἕκαστον ὡς ἔσχε τὰμά· ὡς δ' οὖν ἐν κεφαλαίῳ διεξιέναι
 τὰ πλείω, τοῦτο δ' οὐκ ἂν ποτ' ἀπαγορεύσαιμ' αὐτός, ὡς μάλα
 20 ὄν οὐδὲν ἐργῶδες. οἶσθα γάρ, εἶπερ τις ἀπάντων, δι' ὄσης
 ἐγὼ τῆς ἐφέσεως ἦγον πολὺν τινα πάλαι χρόνον ταυτησὶ τῆς
 ἐμῆς ἐκδημος γεγενῆσθαι πατριδος, ἱστορίας τε ἐνεκα πραγμά-

everitque. libenter vero equidem nunc quam maxime otium omnibus
 negotiis atque turbis vacuum agens ex te audiverim, quaecumque mihi
 referre velis de rebus quarum cognitionem tibi longa illa terrae ma-
 risque peregrinatio suppeditavit. nihil enim quemquam tanta oblecta-
 tione afficere potest quam istae res; quae sua sponte et suapte na-
 tura ad animi nostri desiderium inclinant atque propendent. omnes
 enim res in mundo publico cuidam omnium examini subiectae veluti
 informis materies suam dispositionem ab auctoritate hominis petunt,
 ut ab eo tanquam artifice atque opifice figura atque forma indutae
 melioris vel deteriori scognomina accipiant, et ita vocibus omni toni-
 tru clarioribus dispositionem hominum tanquam praecones praedicent.
 si etiam alii eandem quam nos amplectuntur sententiam, res tales co-
 gnoscent, quicumque illi sunt: sin minus, at mihi quidem quam ma-
 xime ex animi sententia sunt, quae ad eiusmodi rerum cognitionem
 pertinent.

Quod quum ego dixissem, etiam ille ita exorsus est. omnia,
 inquit, tibi enarrare, quomodo quidque meorum sese habuerit, difficile
 est; breviter autem plurima perstringere, id quidem ut non valde
 operosum non abnegaverim. tu enim, si quis alius, vel maxime scis
 quanta ego animi voluntate ex hac mea patria abire longum quondam

των παντοδαπῶν καὶ ἅμα πόλεων καὶ λιμένων, καὶ οἷαν ἔκα-
 στα τούτων ἔχει τὴν θέσιν πρὸς τε ἄλληλα καὶ ὄλον τὸ σχῆμα
 f. 97 a. τῆς γῆς, ἅτε τῇ τῆς ἀστρονομικῆς ἑπιστήμης χρεῖα μεγίστην
 παρεχόμενα τὴν συντέλειαν. ὁ δὲ με πάντων μάλιστα ἐπε-
 πείκει τὸν ἔκπλουν ἐπιτάχῦναι, τὰ τε τῆς ἐκκλησίας ναυάγια 5
 ἦν, καὶ ὅσα τοῖς πολιτικοῖς ἐπεφύη τῆνικαῦτα νοσήματα πρά-
 γμασι τούτων γε ἔνεκα. οἷς γὰρ τότε μάλιστα πάντων σώ-
 ζειν ἐνῆν τὰ τῆς πολιτείας πράγματα, ταῦτα τότε μάλιστα
 πάντων ἠλαύνετο καὶ σφόδρα δυστυχῶς διέκειτο, λέγω δὴ
 τὰ τῆς εὐσεβείας πράγματα· δόγματα γὰρ ἀλλαττομένης τη- 10
 νικαῦτα ἐκείνης, τὰ Παλαμικά δηλαδὴ τῶν πατριῶν, πονη-
 ρῶς εἶχε τὸ σῶμα τῆς πολιτείας, καὶ πᾶσαν ἔφραζε χαίρειν
 ἐλπίδα χρηστὴν· τὸ γὰρ φορτικὸν καὶ ἀμαθὲς τῶν ἡγεμονι-
 κῶν ἀνδρῶν αὐτὴν τε ἐκαπήλευσεν ἀσελγῶς τὴν ἀλήθειαν,
 καὶ ἀπαραίτητος ἴστατο κολαστῆς τῆς μόνης σώζειν δυναμέ- 15
 νης τότε τὸ γένος ἐλπίδος. ὅθεν ζωγραφομένην ἐν τύποις
 ἔτι τὴν θείαν βλέπων ὀργὴν, καὶ ὅον ἐν σπαργάνοις ἔτι καὶ
 γάλαξι κρυπτομένην, γῆν ἀλλάττεσθαι γῆς ἐνόμισα δεῖν, πρὶν
 ἐν ὄπλοις ὑπαίθροισι στρατευομένης κατὰ τῶν ἀδικούντων
 αὐτῆς πειραθῆναι κραταιότερον· χρόνον [γὰρ] ἀεὶ στοχάζε- 20
 σθαι δεῖν ὄψιν νοῦς συνοικεῖ σωφρονῶν, καὶ μὴ καιρῶ καὶ
 τύχαις προσομιλεῖν ἀβέβαιον κεκτημένοις θεμέλιον, καὶ μάλισθ'
 ὅτε ψυχῆς ἀθανάτου θάνατος ἀθάνατος οἰκονομοῖτο, μηδὲ τῷ

tempus optaverim, ut res omnis generis urbesque ac portus viserem,
 et quemnam eorum quidque haberet situm inter se et ad totam ter-
 rae faciem cognoscerem, quippe quum id plurimum conferat ad scien-
 tiam astronomicam perficiendam. quod autem plurimum me, ut pro-
 fectionem accelerarem, adhortabatur, ecclesiae erat naufragium et qui
 inde rebus publicis adnascebantur morbi. quod enim tum vel maxime
 reipublicae statum servare potuit, id vehementissime vexabatur et
 pessime laborabat, dico religionem. quae quum commutaret tum dog-
 mata Palamae cum iis quae a patribus nobis tradita sunt, civitatis
 corpus aegre affectum erat nullamque probam spem prae se ferebat.
 homines enim qui tum rebus praeerant, quae erant sordida et inculta
 animi indole, veritatem ipsam impudentissime venditabant et inexora-
 biles erant castigatores spei, quae tum unice genus servare potuit.
 qua in re quum iram divinam primis lineamentis adumbratam atque
 veluti incunabilis delitescentem ac lactentem viderem, terram cum
 terra mihi commutandam esse decrevi, antequam eam armis apertis
 improbos acerrimo impetu invadentem experirer. homo enim corda-
 tus prudentique animo praeditus temporis rationem nunquam non ha-

παρόντι συνελθαι ζητεῖν ἴδει, ἀλλὰ τὸ μέλλον πραγματεύεσθαι
 χρησίμων, μηδὲ διὰ φόβον τοῖς παροῦσιν ἠττάσθαι ψεύδεσιν,
 ἀλλὰ διὰ τὴν τάληθοῦς προβολὴν τοῦ κακοῦ κολάζειν τὴν
 πρόφασιν, οὐδὲ τὸ μίσους ἄξιον εἰς τὴν χώραν εἰσάγειν τοῦ
 5 πόθου, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ βλάπτοντος τὴν τῶν ὀφελίμων ἀνθαι-
 ρεῖσθαι συνοίκησιν.

Ἄρτι τοίνυν τὰς ἡρινὰς τοῦ ἡλίου τροπὰς παραλλάτ- 6
 τοντός νεῶς ἐπιτυχῶν ναυστολίας ὠρμημένης ἐπ' Αἴγυπτον,
 ἄσμενος εὐθὺς αὐτῇ φέρων ἐμαντὸν ἐνεβίβασα. καὶ μὲν δὴ
 10 ἄραντος ἐς τὴν ὑστεραίαν ἐκ Βυζαντίων λιμένων ἑβδομαῖοι
 τοῖς Ῥοδίων προσέσχομεν λιμέσιν, ἐνθα συγγὰς διατετριφό-
 τες ἡμέρας οὐρίων πνοῶν ἀπορία περιηγεμέν τε τὴν νῆσον,
 καὶ περιεργότερον ἅττα ἦν θείας ἄξια ἐθεώμεθα. κολοσσοῦ
 μὲν οὖν ἐκείνου μνημεῖον οὐδέν τι ἐλέλειπτο, οὐ μὲν' ἂν
 15 οὐδ' εἴ ποτε γέγονεν ὅστις ποτ' ἄρ' ἦν ἐκεῖνος, εἰκασίαν ἐδί-
 δου τινά· οὔτε γὰρ χαλκοῦ μόριον οὐδέν, οὐ μὴν οὐδ' εἴ
 τινες εἶεν ἐκ λίθων ἐκείνῳ κρηπίδες, ἐλέλειπτο λείψανον πάν-
 των οὐδέν. πόλεων δὲ τῶν πάλαι αἰ μὲν σεισμοῖς ἐκτριβεῖ-
 σαι κατέδυσαν, ὧν ἡ καλλίστη Ῥόδος ἦν ἡ τῇ νήσῳ ὁμώνυ-
 20 μος, καὶ σημεῖα τούτων ἐδείκνυσαν ἡμῖν οἱ ἐγχώριοι· αἱ δ'
 ἔτι σωζόμεναί τε διαμένουσι καὶ λαμπραὶ λαμπρῶς ἐστηκῆναι
 εἰσί. τούτων δ' εἶναι κατ' ἐμαντὸν ἐγενόουν ἐκ σημείων τι-

bere debet, neque sese ad rerum fortunaeque condicionem applicare
 quae firmo quodam fundamento indigeat, ubi praesertim animae im-
 mortalitatis mors sempiterna imminet; non praesentem oportet eum vo-
 luptatem captare, sed ea quae in futurum tempus utilia sint curare;
 non metu mendacis et falsis opinionibus indulgere, sed veritatis
 propugnaculo improbitatis causam reprimere; non detestabilia et odiosa
 desiderare, sed rebus noxiis rerum salutarium possessionem praeferre.

Statim igitur post aequinoctium vernalis navem nactus in Ae-
 gyptum profecturam lubenti animo statim conscendi, atque ancoris in-
 sequenti die sublatis ex portibus Byzantinis die septimo ad Rhodio-
 rum portus pervenimus, ubi ventorum secundorum inopia multos dies
 commorati perlustravimus insulam resque visu dignas adspeximus. co-
 lossi vero illius vestigium exstabat nullum, immo ne coniecturae qui-
 dem dabat locum, num unquam exstitisset, quisquis ille fuit; nulla
 enim aeris particula, nullae prorsus erant lapidum reliquiae, si forte
 ex iis fundamenta exstructa fuerant. urbium antiquarum aliae terrae
 motibus absumptae erant atque submersae, quarum pulcherrima erat
 Rhodus insulae cognominis, earumque vestigia nobis ab indigenis mon-
 strabantur: aliae autem adhuc servatae sunt atque splendidae existant,

τῶν Λίνδον Ἰηλυσσόν τε καὶ ἀργινέοντα Κάμειρον, ὧν ἡ τοῦ
 Μελησιγενεοῦς Ὀμήρου μέμνηται Καλλιόπη. πρόσσοικοι δ' ἦσαν
 τῇ νήσῳ, τὸ πλεῖστον εἰπεῖν, ὁμόφυλοι τε ἡμῖν καὶ τὴν πίστιν
 ὀρθόδοξοι, καὶ ταύτῃ δὴ τῇ καθ' ἡμᾶς Ἑλλάδι χρώμενοι
 φωνῇ· παῖδες γὰρ εἰσι τῶν οὐ πάνν προ μακροῦ τεθνηκό- 5
 των ἐκείνων ἀνδρῶν, οἳ πλεῖστα μὲν ἀγωνίσαντο, Λατίνοις
 μαχόμενοι τριήρεσι τε καὶ ὄπλοις παμπόλλοις τὴν ἔφοδον ἐπ'
 f. 97 b. αὐτοὺς ποιουμένοις, ἠτήθησαν δὲ δι' ὀλιγότητα καὶ ὑπετά-
 γησαν ἄκοντες. ὧν ἔνιοι κὰν γήραι ζῶσιν ἔτι βαθεῖ, τῆς
 πρὶν τε εὐδαιμονίας αἰεὶ μεμνημένοι, καὶ διήγημα ταῦτα τοῖς 10
 παριούσι τῶν ξένων ἡδὺ προτιθέντες, οἳ καὶ δυστυχεῖν μὲν
 πως ἔλεγον ὅτι ζυγὸν ἐλευθερίας ἠλλάξαντο δουλείον, ἐτυ-
 χεῖν δ' ἄλλως, πολεμίων μὲν ἥκιστα ἔξωθεν ἐνοχλεῖν μὴ δυ-
 ναμένων τὴν νῆσον ἔτι, αἶτε τῶν τῆς νήσου κρατούντων ἐν
 ὄπλοις ζῆν εἰσθότων, καὶ ὅσα εἰς πόλεμον ἐπεφύκει ἐπιτη- 15
 δεύματα, καὶ ἅμα εὐνομίας ἐν ἀγοραῖς καὶ δίκαις ἐπιπολα-
 ζουσης τῇ νήσῳ, πλεονεξίας ἀπούσης ὡς τὰ πολλά, καὶ πρὸς
 τούτοις εὖ ἐχόντων κράσεως ἀέρων λαχόντων τὴν νῆσον, ἔτι
 τε λιμένων καὶ νεωρίων παγκάλην ἐχόντων τὴν θέσιν, καὶ
 πάντας μετὰ ῥαστώνης ὑποδεχομένων τοὺς ὄθενδήποτε χρείας 20
 ἐμπορικῆς καταίροντας ἔνεκα, ὡς γίνεσθαι διὰ ταῦτα τὴν
 τῶν ὠνίων χρείαν ἀφθονωτέραν πλουσίοις καὶ πένησι, καὶ
 βίον ἀταλαίπωρον ἄγειν τοὺς προσοικοῦντας ἐντεῦθεν. εἰ δὲ

in quo numero esse ex indicibus quibusdam suspicabar Lindum Ialysum
 et splendidam Camirum, quarum urbium Homeri Melesigenis meminit
 Calliope. incolae insulae erant maxima ex parte nostri populares at-
 que orthodoxae fidei, nostraque utuntur Graeca lingua. filii enim sunt
 virorum illorum, qui abhinc non ita longo tempore interiere, et quam-
 quam plurima certamina serebant cum Latinis, qui triremibus armis-
 que multis eos adoriebantur, ob paucitatem tamen inferiores disces-
 sere et sese inviti subiecere. eorum nonnulli praegrandes natu ad-
 huc in vivis sunt, pristinae felicitatis nunquam non memores, et pere-
 grinis, qui illuc transeunt suaviter haec enarrant; hi dicebant sese
 quidem infelices esse, quod iugum servitutis cum libertate commu-
 tassent, attamen alioquin bona fortuna uti, quod externi hostes, quum
 insulae domini in armis studiisque, quae ad bellum pertinent, vivere
 assueti essent, non amplius infestare insulam possent, et quod bonae
 leges in foris iudiciisque insulae versarentur, avaritia autem fere abes-
 set. huc accedere quod sortiti essent insulam, quae gauderet bona
 coeli temperie et portuum ac navalium praeclarum haberet situm, ut
 omnes facile accipere possent qui mercaturae faciendae causa unde-
 cunque advenirent. inde fieri ut rerum venalium facultas largior et

διὰ ταῦτα καὶ χρυσὸν ποτε Ῥοδίοις ἕσαι νεφέλας κατέχει λόγος τοῖς τῶν Ἑλληνικῶν μύθων ἀπορρητοῖς ἐνδιδαιτώμενος, ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν ποτ' εἰδείην, τοιούτων ὑπολήψεων ἄμεινω κτησάμενος ἄνωθεν γνώμην, λεγέτω δ' ὅστις ἄμεινον εἰδείη 5 ἂν ἐμοῦ.

Εἶεν. ἦρος δ' ἤδη χωροῦντος, ἐν ᾗ καὶ πλειάδες ἀρ-
χονται κήρυκές τε καὶ πρόδρομοι γίνεσθαι τῆς ἡμέρας, οὐ-
ρίοις κακέϊθεν χρησάμενοι πνεύμασιν ἀνήχθημεν, ὡς πεμπ-
ταίτους ἡμᾶς ἐς μεγάλην τε καὶ λίαν εὐδαιμόνα ἀφικέσθαι
10 πόλιν, τὴν Ἀλεξάνδρειάν φημι, πεντακισχιλίους σταδίους ἀπέ-
χουσαν Ῥόδου, κειμένην δ' ἐν δεξιᾷ, εἴ τις ἐς τὸ Ἡρακλεω-
τικὸν καταίρειν ἐθέλοι στόμα τοῦ Νείλου. μέγιστος γὰρ ὢν
ποταμῶν ὁ Νεῖλος, καὶ ὅλην ἄρδων ἐκ μέσου τὴν Αἴγυπτον
μόνος αὐτός, ὀλόκληρος κάτεισι ζωννύων αὐτὴν ἄνωθ' ἐν ποθεν
15 ἀρξάμενος, ἄχρι καὶ εἰς Βαβυλῶνα τὴν περὶ τὸ Δέλτα κα-
λούμενον οὕτως κειμένην. ἐκεῖθεν δ' ἐννέα μεριζόμε-
νος στόμασιν εἰς τὴν Αἴγυπτίαν ἐκδίδεται θάλασσαν, ὧν
ἄλλως μὲν τᾶλλα, τὸ δὲ πρὸς δύοσιν καὶ ζέφυρον ἄνεμον
Ἡρακλεωτικὸν ὀνομάζεται. τοῦτον τοίνυν ἠνοτιωτέρα-μικρὸν
20 ἢ περιβόητος Ἀλεξάνδρῶν αὕτη κεῖται μακρόπολις. ἦν καὶ
αὐτὴν θεασάμενος ὅσον ἐξῆν, καὶ τῶν ἀξιολογωτέρων κατα-
τροφῆσας αὐτῆς ἰθαμάτων ὡς ἡμῖν γε ἐχοῖν, ἔπειτ' ἐξῆεν

divitibus et pauperibus contingeret, atque vitam sine molestia incolae agerent. num ideo fama orta sit, quae inest in Graecarum fabularum arcanis, auro quondam Rhodiis pluisse nubes, id equidem nesciam, talibus opinionibus meliorem sententiam caelitus adeptus: dicat, quisquis me melius scit.

Ceterum vere iam procedente, quo tempore etiam Pleiades incipiunt praecones esse et praecursores diei, ventis secundis usi in altum provecti sumus, ut quinto die Alexandriam maximam et opulentissimam urbem veniremus, quae quinque milia stadiorum distat a Rhodo, dextra sita, si quis in Heracleoticum Nili ostium decurrere velit. Nilus enim, fluviorum maximus, qui totam Aegyptum ex medio solus irrigat, ex superioribus regionibus alicunde ortus cingens eam universus atque integer descendit, donec Babylonem ad Delta, quod dicitur, sitam veniat. inde in novem ostia divisus in mare Aegyptium influit, quorum ostiorum alia aliter nominantur, ostium vero occidentem atque zephyrum ventum versus Heracleoticum appellatur. ad hoc igitur paululum meridiem versus Alexandria sita est, celeberrima atque magnificentissima urbs. quam quum vidissem, quantum licebat et adpectu rerum visu digniorum, ut nobis consentaneum erat, ob-

ἐκεῖθεν, μετὰ γε τὰς Ὠριωνός τε καὶ κυνὸς ἐπιτολάς, θεάσασθαι ζητῶν καὶ τὰς ἀδομένας πυραμίδας ἐκείνας, καὶ εἴ τις εἶη πόλις καὶ Ἄγυπτον ἑκατονταπύλοι λεγομένη Θῆβαι, καὶ ἅμα τοῖς τῶν Αἰγυπτίων ἱερογραμματεῦσι μάλᾳ ἐθέλων συμμῆσαι. μεγάλῃς γάρ, ὡς οἶσθ', αὐτοὺς ἡμῖν θιασώτας 5 εἶναι σοφίας βίβλοι παρέπεμψαν παλαιαί. ἀλλ' ἦσαν ἕρα ταυτὶ γρηγορούντων ἐνύπνια, μόνοις σωζόμενα τοῖς ὀνόμασιν, ὅσα παρὰ τὸν βίον αἰεὶ καλινδούμενα γένεσιν ἔρωτος βόσκει

f. 98 a. διὰ τῶν ὧτων ἐνσπειρομένην τοῖς μικρογνώμοσι " λογισμοῖς.

⊙ Τοῦ μέντοι φθινοπώρου μεσοῦντος ἤδη ἀφῆγμαι καὶ ἐς 10 θῆαν τῶν ἐν Παλαιστίνῃ τόπων καὶ πόλεων, ὅσαι τῶν σωτηρίων ποδῶν τὰς τρίβους ἐδέξαντο. καὶ μὲν δὴ κἀνταῦθα τὸν ἔρωτα καθ' ὅσον ἐξῆν ἀφοσιωσάμενος τῆς ψυχῆς, εἶτα ἀπήειν μετὰ χειμερινὰς τοῦ ἡλίου τροπᾶς. καὶ δὴ λοιπὸν ἐν δεξιᾷ καὶ πρὸς ἕω τὰ τῆς εὐδαίμονος Ἀραβίας ὄρη λιπῶν, 15 ἐς τὰς μεσογειούς τῆς κοίλης Συρίας ἐνέβαλον πόλεις, καὶ μετὰ πλείους κακέῃ περιόδους ἤκον ἐς Δαμασκόν, πολλῶν ὑπερέχουσαν τῶν ἐκεῖ πόλεων τὰ τε ἄλλα καὶ πολυανθρωπία καὶ ἀγορῶν ἰσονομίᾳ καὶ πολιτικῆς καταστάσεως εὐκοσμίᾳ, καὶ πρὸς γε συνέσει τῶν οἰκητόρων βαθεῖα τινὶ καὶ γεγυμ- 20 νασμένη καλῶς πρὸς τὰ κάλλιστα, ὡς μὴ μάλᾳ τι πλεῖστον ἐνδεῖν τῆς μεγάλῃς ἐκείνης Ἀλεξανδρέων πόλεως. εἰ γὰρ μὴ δι' ἄλλο γέ τι, διὰ γοῦν ἐν γέ τι, τὸ τὴν εὐσέβειαν ἐκεῖ

lectatus essem, inde abii post Orionis et Caniculae ortum, ut viderem celebratas illas pyramides atque Thebas hecatompylas, quae dicuntur, si forte ea urbs in Aegypto exstaret; praeterea valde cupiebam sacros Aegyptiorum scribas convenire, quos, ut scis, magnae sapientiae nobiscum sodales esse veteres libri tradiderunt. sed haec erant utique mera vigilantium somnia, nominibus solis nobis servata, quae vitam semper pervagantur et desideria per aures animis pusillis iniecta excitant atque alunt.

Medio vere auctumno profectus sum ad visendos Palaestinae locos urbesque pedibus salvatoris calcatas. ibi quum, quantum fieri potuit, animi amori satisfacissem, abii post brumam. atque iam dextra et orientem versus montibus felicis Arabiae relictis urbes petii mediterraneas Coelesyriae, ubi quum plurima fecissem itinera, Damascum perveni, quae eius regionis urbes quum aliis rebus longe superat, tum hominum frequentia et forum aequitate ac publicorum institutorum praeclara descriptione, incolarum praeterea intelligentia quadam profunda et ad optima quaeque egregie comparata, ita ut non multum absit quin aequiparet magnam illam Alexandrinorum urbem.

πλατυτέραν κεκτηῆσθαι τὴν παρρησίαν, ἔχει μὲν εὐλαβῶς συγκρῦπτειν εἴ τι ἤττον ἔτυχεν ἐκείνης ἔχουσα, ἔχει δὲ καὶ θεατρικωτέραν ἀπὸ τοῦ μείζονος πρὸς ἐκείνην ἤδη ποιῆσθαι τὴν τοῦ σχήματος ἕξιν. ὀπλων γὰρ ἕνεκα καὶ πολεμικῶν ἐπιτη-
 5 δυνάμετων καὶ ἡγεμονικῆς πολιτείας ἡθῶν, καὶ ὅσα περὶ ἀγορανόμους ἔχει καὶ δικασπόλους, προσέχειν τὴν Ἀλεξανδρείαν δοίη τις ἂν· συνάσεως δὲ καὶ μαθήσεως ἄλλης δι' ἣν τὸ κοινωνικὸν ἐς Ἑλληνας ἀναφέρειν μᾶλλον Ἀλεξανδρέων, καὶ ἅμα διὰ τὸ τῆς εὐσεβείας εἰλικρινέστερον μακροῖς τοῖς μέ-
 10 τροις ὑπερέχειν Ἀλεξανδρείας ἅπαντες ἂν συγχωρήσαιεν Δαμασκόν. διὰ δὲ ταῦτα καὶ τριετίαν ὄλην αὐτῇ τε καὶ ταῖς πέριξ πόλεσιν ἡδέως εἰλόμην ἐνδιατρίβειν, ἄλλως τε καὶ σχολὴν πολέμων ἄλλοφύλων καὶ φόβων τοιούτων ἄδειαν ἐχούσης τῆς γῆς ἐκείνης.

15 Ἐκεῖθεν ἀφικόμεν ἐς τὰς παραλίους τῆς Φοινίκης πόλεις. καὶ ὅλον ἔτος ἐν καὶ τῇ τούτων ἀνηλωκῶς ἱστορίᾳ, εἰτα ἀπῆειν εἰς Ἀντιόχειαν, πόλιν μεγίστην Συρίας, ἣν Ἀντίοχος ἔκτισεν ὁ Σελεύκου τοῦ μετ' Ἀλέξανδρον ἄρξαντος μὴ μόνον Συρίας ἐκείνης ἀλλὰ καὶ Βαβυλωνῶνος τῆς Σεμιράμιδος, καὶ
 20 πρὸς γὰρ Ἀσσυρίων καὶ Περσῶν καὶ Μήδων, καὶ ὅσα Σούσων καὶ Ἐκβατάνων ἐπέκεινα. ταύτην ἔγωγ' ἀκούων ἐκ παλαιοῦ τὸ σωτήριον κήρυγμα πρώτην αὐτὴν πρὸς τῶν ἱερῶν δεδου-

nam si non ob aliud, vel propter hoc unum, quod religio ibi maiorem libertatem assecuta est, pie reticere licet, si quid minus quam illa habeat: superat autem illam iam speciosiore formae suae atque habitus amplitudine. armis enim studiisque rei militaris et imperii administratione atque aediliciorum munerum atque iudiciorum descriptione Alexandriam superioram esse facile quis dederit; prudentia vero et doctrina reliqua magis quam Alexandrinos Graecis appropinquare, sincieriore praeterea religiositate Damascum superiorem esse Alexandria omnes concesserint. hasce ob causas ego per tres integros annos ibi atque in urbibus circumiacentibus commorari lubenter constitui, quum praesertim a bellis externis et eiusmodi turbis illa terra securitatem praeberet.

Deinde ad maritimas urbes Phoeniciae perveni, in quarum cognitione quum totum annum consumpsissem, Antiochiam abii, urbem maximam Syriae, quam condidit Antiochus, filius Seleuci, qui post Alexandrum non solum Syriae imperitavit sed etiam Babyloni a Semiramide conditae, praeterea Assyrii Persis Medis terrisque ultra Susa et Ecbatana iacentibus. hanc urbem quum antiquitus salutare evangelium primam ab ipsis apostolis accepisse audivissem, laetissime

μένην ἀποστόλων, λίαν ἀσμέως εἶδον ἔτι σημεῖα ψυχῶν εἰς εὐσέβειαν θερμοτέρων. ταύτητοι καὶ ἐθαύμασα μᾶλλον αὐτήν δι' αὐτό γε τουτί ἢ διὰ τᾶλλα, ὅποσα τῇ πόλει περιέσσι τὰ καλὰ. τῆς γὰρ ἄλλοφύλου θρησκείας συμπεφυρμένως ἐπιπολαζούσης ἐκεῖ πανταχόθεν καὶ πανταχῆ, ἅτε τῆς Ἀράβων ἐπικρατείας ἐξ Αἰγύπτου, μᾶλλον δ' ἐκ Κυρῆνης καὶ Πενταπόλεως καὶ τῶν γε ἔτι τούτου προσωτέρω διηκούσης ἄχρι καὶ ἐς τὰ τῆς Ἀντιοχείας ἐπέκεινα, συμβαίνει καὶ τῆς Ἀραβικῆς θρησκείας δείγματα πανταχῆ τῆς γῆς ὑπάρχειν f. 98 b. ἐκείνης. διὸ καὶ ἀντεχομένους ἐκεῖ κομιδῆ " τῶν Ἀντιοχέων 10 αὐτὸς ὄρων τοὺς εὐσεβῶς ἐλομένους ζῆν ὑπὲρ τῶν πατριῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων ἄχρι θανάτου δεῖσαν, διὰ μακροῦ τοῦ θάνατος ἐποιούμην τέως ἐγὼ τὸ ἐκείνων προῖγμα, καὶ ἐς τὴν πάλαι μνῆμην ἀνήγον εὐθύς ἐκείνην τὸν νοῦν.

10 Εἶεν. ἀλλὰ μετὰ βραχὺ κἀκεῖθεν ἀπάρας ἀπήειν ἄχρι 15 καὶ εἰς Ἴσσον, ἔνθα τοὺς Κιλικίους αὐλῶνας τῶν Ταυρικῶν παραπαύειν ὄρων σχεδὸν εἰπεῖν ἐκ φύσεως συννηχῆθη. ἐς τοσοῦτο γὰρ βραχύνητος ὁ μεταξὺ συστέλλεται χῶρος ἐκεῖ ἐκ τε θαλάττης καὶ ὄρων ἐκείων ὥστε καὶ πύλαι τοῖς πάλαι προσηγορεύθησαν Ἰσοικαὶ τε ἅμα καὶ Συριακαί. καὶ πόλις 20 δ' ἔστιν Ἀντιοχείας ἀρχαιοτέρα παρακειμένη, ζῆν γε πλείσταις ἑτέραις Ἀλεξάνδρεια καλουμένη. ταύτην γὰρ Ἀλεξάνδρος ἀνήγειρε πρώτην ἄγαλμα νίκης εἰπεῖν, ἣν αὐτόθι Δαρεῖον

adhuc indicia animorum fervidiore pietate accensorem cognovi. quare ob hanc ipsam rem magis urbem admiratus sum quam ob alia comoda et ornamenta, quae ei suppetant. cultu enim peregrino undequaque promiscue gliscente omnibusque locis exstante (quum enim Arabum imperium inde ab Aegypto aut potius a Cyrene et Pentapoli ac regionibus etiam remotioribus usque Antiochiam et ultra pertineat, usu venit ut Arabicae religionis vestigia ubique in illa terra occurrant), ubi Antiochenses, qui quidem pie ac recte de religione sentiant, pro patriis pietatis dogmatis fortiter resistentes videbam, etiamsi mortem perpessuri essent, in summa eam rem admiratione habebam atque ad veterem memoriam talem sentiendi rationem statim referebam.

Ceterum paulo post quum me dedissem in viam, usque Issum profectus sum, ubi convalles Ciliciae cum Tauri montibus a natura fere ipsa coniunctas esse dixeris. tam breve enim spatium interest inter mare et montes illos, ut portae a veteribus et Issicae et Syriae cognominarentur. urbs ibi sita est antiquior Antiochia, cum plurimis ceteris Alexandria appellata. eam enim Alexander quasi primum tropaeum victoriae excitavit, quam ibi de Dario Persa primum re-

τὸν Πέρσην ἐνίκησε πρῶτον, ἐκ Βαβυλωνίας καὶ τῶν γε ἀνω-
 τέρω τόπων μύριαν μὲν ἵππον ἐλάσαντα, πάντα δ' Ἀσίας
 ὄπλα συγκινήσαντα μέχρις αὐτοῦ. σπεύδων γάρ, πρὶν Ἀλέξαν-
 δρον διαβῆναι, τὰς τῶν εἰρημένων στενωῶν ἀποκλεῖσαι παρό-
 5 δους τῷ πλήθει τῆς στρατιᾶς ἐκείνης, ἔλαθε καθ' ἑαυτοῦ.
 μᾶλλον ἢ κατ' Ἀλεξάνδρου τὸν ὄλεθρον μεμηχανημένος. πλῆ-
 θος γὰρ δυσαρθίμητον στρατιᾶς ἐπαγόμενος, καὶ ὀφείλων ἐν
 ὑπίοις καὶ ἀναπεπταμένοις πεδίοις τὰς πολεμικὰς διατάττειν
 φάλαγγας, καὶ ταῦτα γυναῖκας ἅμα καὶ παῖδας ἄγων καὶ ὄλον
 10 αὐτοῦ τὸν βασιλείου οἶκον κατὰ δὴ τι πάτριον ἔθος, ὃ δὲ
 τᾶναντία πάντ' ἐδεδράκει. μηδὲ γὰρ ἐχούσης τῆς τοσαύτης
 ἐκείνης ἵππου ῥύμη πολλῇ φερομένης ῥαδίως προχωρεῖν τε
 καὶ ἀναχωρεῖν ἐν στενοῖς καὶ τὰς γε ἀναστροφὰς καὶ συ-
 στροφὰς καὶ ἀγχιστρόφους περιφορὰς καὶ διεξόδους ποιεῖσθαι,
 15 συνεπάτουσαν ἀλλήλους αὐτοὶ ὑπ' ἀλλήλων ὀμπροδίζόμενοι, καὶ
 περιέπιπτον ἑαυτοῖς αὐτοί, κακῶς βουλευσάμενοι. ἀλλὰ τοῦ-
 των μὲν ἄλλοι.

portavit, qui ex Babylonia locisque etiam superioribus innumerabilem
 equitatum adduxerat omniaque Asiae arma ad se contraxerat. quum
 enim antequam Alexander transgrederetur, angustiarum, de quibus dixi-
 mus, transitus multitudine illius exercitus intercludere properaret, sibi
 potius quam Alexandro perniciem sese machinari non intellexit. nam
 quum innumerabiles copias secum duceret atque aciem in locis pla-
 nis atque patentibus instruere deberet, quum praesertim feminas at-
 que liberos et totam regiam domum ex patrio quodam more secum
 haberet, ipse contraria prorsus fecit. ita factum est, ut, quum equi-
 tum ingens turba comitato impetu in hostes se inferens in angustiis
 nec facile progredi nec se recipere neque se convertere aut contra-
 here aut celeres circumactiones atque excursus facere posset, ipsi
 inter se impediti se contererent et in semet ipsos incurrerent malo
 usi consilio. sed haec hactenus.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΟΓΟΣ Δ'
 Η ΚΕ' ΤΗΣ ΟΛΗΣ ΑΥΤΟΥ ΡΩΜΑΙΚΗΣ
 ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

Ἔμοι δὲ προσωτέρω προύγειν βουλομένῳ δυοῖν ἕνεκα, ὅπως τε μάθοιμι μέχρι πόσου τῆς ἀλλοτρίας ἐκείνης γῆς καὶ 5 δι' ὅσων ἐθνῶν ἐκείνων διήκει σωζόμενον τὸ Χριστιανῶν ἔτι γένος, καὶ ὅπως ἐν μέσοις τοῖς ἀσεβέσιν ἔτι τῶν πατριῶν ἔχεται δογμαίων τῆς εὐσεβείας κατὰ τὸν σφίσι ἀπλούστερόν τε καὶ ἀληθέστερον τρόπον, καὶ ἅμα θεύσασθαι εἴ τί που τῆς ἀρχαίας σοφίας ἐκείνης περίεστι λείψανα Χαλδαίοις καὶ Πέρ- 10 σις, ἐμποδῶν οἱ τῶν Ἱερουσαλιμίων γεγέννηται κοσμιώτεροι, ἐπεὶ τοί γε μέχρι καὶ ἐς ἐκείνους προεληλύθειν ἐγώ, διακο-
 L 99 a. σίους ὁμοῦ καὶ ἡ χιλίους ἐγγύς που σταδίους θαλάττης ἀπέχον-
 τας. οὐ γὰρ εὐδοκῆσαι ὑπισχνούντό μοι ἔτι τὰ πρό-
 σθεν διὰ τὸ τῶν προσοικούντων ἀλλόγλωσσον· οὐ μὴν οὐδ' 15 εἰ εὐδοκῆ ἦν ἐντεῦθεν, ἤπιστ' οὐδ' ὁμως περιλείπεσθαι Χαλ-
 δαϊκῆ τε γῆ καὶ Περσικῆ σοφίας ὅλως ἐκείνης ἔχνη τε καὶ
 γνωρίσματα. ἐξ ὅτου γὰρ τὸ Σκυθικὸν ἐπιρρεῦσαν γένος καὶ

EIVSDEM HISTORIAE ROMANAE LIB. IV. SIVE UNI-
 VERSAE HISTORIAE ROMANAE LIB. XXV.

Quum longius progredi vellem duabus ex causis, partim ut cognoscerem, ad quem finem terrae illius peregrinae et per quas gentes Christianorum adhuc genus salvum extenderetur et quomodo inter medios irreligiosos homines patria fidei dogmata simpliciore sua et veriore ratione amplecteretur, partim ut viderem, num forte alicubi apud Chaldaeos et Persas antiquae illius sapientiae exstarent reliquiae, ab Hierapolitis honestissimis impediabar, ad quos usque ego processeram quamquam mille fere ducentis stadiis a mari disiunctos. hi enim locos etiam longinquiores ob incolarum peregrinam linguam non commode adiri posse affirmabant; quin etiam si facile adiri possent, atamen nequaquam apud Chaldaeos et Persas illius sapientiae vestigia atque indicia superesse. quo enim ex tempore gens Scythica ex fon-

ἐκχυθὲν ἄνωθ' ἐν ποθεὺν ἐξ ἀρκτικῶν πηγῶν καθάπερ ἀγανοῦς
 τινὸς ὕδωρ πελάγους, Πέρσας τε ἐδουλώσατο καὶ Μῆδους καὶ
 πᾶσαν εἰπεῖν ταυτηγὶ τὴν Ἀσίαν ἄχρις Ἰνδῶν τε ἐκείνων πρὸς
 5 ἕω καὶ ἄχρις Ἀράβων τουτωνὶ πρὸς νότον, οὐ μόνον τὰ πλείω
 τῶν ἐγχωρίων ἡθῶν ἐκείνων ἐσβῆ καὶ ἐτεθνήκει, ἀλλὰ καὶ
 αὐτὰ τῶν ἐθνῶν ἐκείνων τὰ τοπικὰ διαστήματα τε καὶ ὄρια
 συγκεχῦται καὶ παντάπασιν ἔστι δυσεῖκαστα νῦν. γίνεσθαι
 δέ μοι μάλιστα νῦν, εἴπερ ποτ', ἀξύνμορον ἔφρασκον τὴν
 ἐκείσε πάροδον διὰ τὰς ἄρτι κατεσχηκυίας καὶ Σκίθας αὐτοῦς
 10 κατ' ἀλλήλων ἐριδίας τε καὶ στάσεις περὶ πρωτείων, τοῦ σφῶν
 ἀρχηγοῦ καὶ ἡγεμόνος πρὸ μικροῦ τεθνηκότος. ταῦτ' οὖν
 ἔγωγ' ἀκηκοώς, καὶ ἅμα συνορῶν τῆς ὁμοίας συγχύσεως τὸ
 νεμόμενον καὶ ἐπ' Ἀραβας τουτουσί προχωροῦν, τελευτήσαν-
 15 τος νεωσι καὶ τοῦ Αἰγυπτίου Φαραὼ καὶ τῶν νιέων περὶ
 τῆς ἀρχῆς ἐν ἀλλήλοις στασιαζόντων, καὶ πεφυρμένων παν-
 ταχῆ τῶν τῆς Αἰγύπτου καὶ Ἀραβίας πραγμάτων, τάχιστα
 ἀνεχώρουσιν ἐκείθεν ὀπίσω ἀπιῶν ἐς Κιλικίαν, θέσεως ἔχου-
 σαν εὐφυῶς, πλείστην τε ἅμα καὶ λίαν οἶσαν εὐδαίμονα χώ-
 ραν, ἐνθα δὴ καὶ πολλὰς ἐνέτυχον καὶ ἄλλαις πλησιοχώροις
 20 ἀλλήλαις πόλεσιν ἀγαθαῖς, τῇ Ταροῦ δὲ μάλιστα πασῶν, ἣ
 καὶ πατριάρχη τῷ Ἀντιοχείας ἐνδαιτυῖσθαι τὰ πολλὰ περιγι-
 νεται. τὰ τε γὰρ ἄλλα περίεστιν αὐτῇ ταγαθά, καὶ Κύδνος
 ὁ ποταμὸς ἡσυχῆ παραρρέων, ἐν ᾧ καὶ Ἀλέξανδρον φασιν

tibus septentrionalibus effusa fluctuum instar maris immanis lateque
 expansi in Asiam irruit atque Persas Medosque et totam fere hanc
 Asiam una ex parte usque ad Indos orientem versus et altera ex parte
 usque ad Arabes meridiem versus in ditionem suam redegit, non so-
 lum domesticæ indigenarum mores propemodum extincti sunt atque in-
 termortui, sed etiam ipsa gentium intervalla finesque confusa sunt at-
 que nunc prorsus cognitu difficilia. tum autem quam maxime iter in
 istas terras incommodum mihi fore dicebant ob contentiones discor-
 diasque de principatu inter ipsos Scythas exortas principe eorum at-
 que duce paulo ante mortuo. quod quum ego audissem similesque
 turbas etiam in Arabes grassari viderem, quum nuper mortuo Pharaone
 Aegypto filii eius de regno inter se dissiderent et Aegyptiorum Ara-
 bumque res ubique miscerent, celerrime inde profectus in Ciliciam re-
 cessi, maximam atque opulentissimam terram, situ atque natura prae-
 claram, ubi quum alias multas praeclaras urbes inter seque vicinas
 inveni, tum Tarsum prae ceteris egregiam, ubi etiam Antiöchiaes pa-
 triarcha plerumque sedem suam habet. huic enim urbi quum aliae
 amoenitates atque commoda suppetunt, tum Cydnus flumen placide eam

ἐκείνον τὸν μέγαν, εἰς ἐπιθυμίαν ἐκ μόνης τῆς θείας ἐληλυ-
θότα, λούσασθαι.

Ἐκείνον δ' ἔτι καὶ πλείω τοιαῦτα συνείρειν βουλόμενον
ἔγωγε ἐπισχῶν, καὶ τὸ τῆς διηγήσεως τεμῶν συνεχές, ἀναλα-
βεῖν τὸν λόγον ἐκέλευον αὐθις καὶ ἀνερωτῶντί μοι ἀποκρίνε-
σθαι πατριαρχῶν τε πέρι καὶ ἐπισκόπων, ὅσοι διέπειν καὶ
διοικεῖν τὰς ἐπαρχίας ἐκείνας τὸν ἱερώτερον ἔλαχον τρόπον.
καὶ ἐμεμφόμην ἐπεικῶς τῆς λήθης τὸν ἄνδρα, ὅτι τῶν μὴ
πάνυ τι ἀναγκαίων ἔμοιγ' ἀκούειν ἐν φροντίδι ποιησάμενος
τῇ μεγίστῃ διεξιέναι, ὧν ἡμῖν ἐς τὰ μάλισθ' ὑπῆρχε μανθά-
νειν ἀνάγκη, καὶ ὧν εὐσεβείας ἕνεκα ἐσπέρας καὶ πρωτὶ καὶ
μεσημβρίας ἀκούειν ἥδιον ἔδοξεν ἂν μοι ἢ Κροίσου τοῦ Λυδοῦ
χρυσῶν μοι χοίνικας παρεχομένου, τούτων δ' αὐτὸς τὴν μνή-
μην λήθης μακροῦς πυθμῆσιν ἐκάλυψεν, ὥσπερ ἂν εἰ μὴ αὐ-
τὸς ἦν ὁ προοίμια τῶν σφετέρων πεπραχῶς διηγήσεων τὰ τῆς 15
ἐκκλησίας νανάγια, ὅτι τῶν πατρίων νομίμων τῆς εὐσεβείας
f. 99 b. ἐπίπροσθεν τὰ τοῦ Παλαμᾶ καινὰ τε καὶ ἔκθεσμα παρεισρέ-
οντα πεφώρακε δόγματα, καὶ ταύτην ἐπεικῶς αἰτίαν τιθέμε-
νος τῆς τε τῶν πολιτικῶν ἐπὶ τὸ χεῖρον πραγμάτων ἀνατρο-
πῆς καὶ ἅμα τῆς ἐντεῦθεν ἀκουσίου φυγῆς ἑαυτοῦ. καὶ 20
τίνα γὰρ ἄλλην ἔχρησεν σε συναγαγεῖν ἱστορίαν, βέλτιστε φί-
λων, ἔφασκον, Ἀγαθάγγελε; τίνα δ' ἄλλην κρείττω καὶ τι-
μιωτέραν ταύτης ᾗθήθης ἔμοι κομιεῖν ἀφήγησιν ἔξωθεν, καὶ

praeterfluens, in quo flumine Alexander Magnus solo eius adpectu
cupiditate incensus sese lavasse dicitur.

Quum vero ille huiusmodi plura referre mihi vellet, equidem
eum prohibebam et narrationis huius continuatione incisa ab eo pete-
bam, ut ad sermonem reversus responderet mihi interroganti de patri-
archis et episcopis, qui illas provincias ratione sanctiore gubernandi
atque administrandi munus sortiti essent. homini autem valde oblivio-
nem in opprobrium verti, quod res quidem non ita mihi auditu ne-
cessarias narrare tam enixe studeret, memoriam autem earum rerum,
quae nobis maxime cognoscendae essent et quas pietatis causa vespera
et mane et meridie audire dulcius mihi videretur quam si Croesus Ly-
dus auri mihi modios largiretur, oblivione profundissima obruisset,
quasi non ipse esset is, qui initium suarum narrationum ab ecclesiae
naufrahiis duxisset, quod pro patriis religionis institutis Palamae nova
atque illegitima dogmata irrepere vidisset idque ipsum pro causa con-
versionis rerum publicarum in deteriorem conditionem suaeque invo-
luntariae fugae habuisset. „quamnam vero aliam, inquam, optime
amicorum Agathangele, debebas colligere? quam aliam narrationem hac

ἄμα τῶν ὀρθοδόξων τοῖς ἐνταυθοῖ πατριώταις ἡδονῆς τῆς βελτίστης ἐφόδια, λίαν ἐφιεμένοις ἅπασι μαθεῖν ὅπως κἀκείνους ἢ φήμη τῶν ὧδε συμφορῶν τῆς τοῦ Θεοῦ διέθνηκεν ἐκκλησίας, γραφαῖς τερατώδεσι τῶν ἐνταῖθα δυναστευόντων 5 τοὺς πανταχῆ τῆς οἰκουμένης εὐσεβεῖς ἐπειγομένων ἐξαπατᾶν, καὶ φιλονεικούντων τὴν πανταχόθεν ἔταιρείαν τε καὶ ὁμολογίαν τῆς τοιαύτης κακίας οἷόν τι καρποῦσθαι τρόπαιον.

Ταῦτ' ἐμοῦ γε διεξιόντος, ὑπολαβὼν ὁ Ἄγαθάγγελος, 8 ἐμοὶ δὲ βέλτιον, ἔφησε, δέδοκται, θεία μοι κεφαλή, τελευτῶν—
10 τὸς μοι τοῦδε τοῦ λόγου διεξελθεῖν εὐθύς ἀπολαβόντι χωρὶς ἐκεῖνα, μηδενὸς τοῦ συγγεῖν δυναμένου σφίσιιν ὅλως συννπακουομένον, ὅπως ποτ' ἐπὶ νοῦν εἰληφῶτι διεστάναι τῶν καθόλου καὶ κοσμικῶν ἀπλῶς εἶπεῖν τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, καὶ ἰδίαν μὲν εἶναι ταυτηνὴν πραγματείαν ἰδίαν δ' ἐκείνην, καὶ 15 ἄλλων ἑκατέραν ὡς τὰ πολλὰ καὶ οὐ τῶν αὐτῶν. ἐπεὶ δὲ σὺ διπλοῦν ἀνθ' ἀπλοῦ τὸν πόνον ἀναδέχεσθαι εἶλον, καὶ ἂ τὸν αὐτὸν ἐν ἑκατέροις συμπύπτει γίνεσθαι χρόνον βίβλη μιᾷ συντιθέναι σοι δέδοκται, οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς οὐδαμῆ γε ὀκνησαιμι τὰ τῆς αὐτῆς ἐν ταύτῃ περιόδου διεξιέναι συλλήβδην, 20 ἐπεὶ καὶ τρόπον ἕτερον πρότερον (εἰρήσεται γὰρ τάληθές) δεδίδειν μάλα αὐτὸς ἐκείνως διεξιέναι, καὶ μιγνύων τοῖς τοι—

praestantiorem atque pretiosiore putabas mihi extrinsecus afferre posse? quod aliud pulcherrimae voluptatis adiumentum nostris popularibus orthodoxam hic fidem tuentibus? qui quidem cuncti vehementer cupiant scire, quomodo tantae calamitatis, quanta dei ecclesia afflictata est, fama illorum animi affecti fuerint quum scriptis monstrosis ii, qui tum dominabantur, pios homines toto orbe terrarum in fraudem inducere anniterentur omniumque societatem atque consensum quasi tropaeum quoddam tantae improbitatis sibi parare ambitiose studerent.“

Quod quum ego dixissem, Agathangelus sermonem excipiens: „mibi, inquit, melius visum est, o divinum caput! in fine huius narrationis illa seorsim pertractare atque persequi, ubi nihil prorsus, quod res confundere atque turbare posset, subaudiendum esset; qua quidem in re sic fere statuebam, historiam universalem et secularem, ut breviter dicam, differre ab historia ecclesiastica et utriusque descriptionem peculiarem atque separatam esse, utramque diversas plerumque res, non easdem complecti. quum autem tu duplicem laborem pro simplici in te suscipere volueris et quae eodem tempore in utroque genere eveniant, una comprehendere scriptione constitueris, ne ego quidem ullo pacto res eodem temporis spatio gestas coniunctim persequi dubitaverim, ut qui iam antea, ut verum tibi dicam, res ista ra-

οἷσθε τὰ μὴ τοιαῦτα τὴν σὴν ἀκοὴν ἀποκναίειν, καὶ ταῦτα
 νῦν οὕτω λύπης ἔχοντος ἄλλως, ὅτε μάλιστα πάντων ἅπαντ'
 ἐκεῖνα μνήμης ἀπάσης ὀπισθε ποιῆσθαι οὐκ ἔστιν ὄθεν οὐ
 καὶ ὅπως οὐ βεβούλημαι, οἷς βάρους ἐνέστακται πρόφασις
 ὀπωσοῦν καὶ ὄθενοῦν. νῦν δ' ἐπειδὴ σοὶ γε τοῦθ' ἡδίων 5
 ἐκείνου πολλῶ μανθάνω δοκεῖν, ἄσμενος καὶ γὰρ λοιπὸν αὐτίκα
 μάλα τὴν σὴν τῆς ἐμῆς ἀνθαιρήσομαι βούλησιν. καὶ τί γὰρ
 ἄλλο τῶν ἄλλων δόξειεν αὐτὸν εὐδαιμονέστερον ἔμοιγε νῦν ἢ
 σοὶ γε τὰ τοιαῦτα χαρίζεσθαι τῶν διηγημάτων, ὧν ἐμοὶ μὲν
 ῥᾶον οὐδέν, σοὶ δὲ βέλτιον οὐδέν. 10

4 Ἀλλὰ γὰρ ὁ ἑταῖρος ἡμῖν Ἀγαθάγγελος τοιαῦτα μὲν
 ὑπὲρ ὧν σεσιᾶπηκεν ἀπολελόγηται, τοιαῦτα δὲ ὑπὲρ ὧν φθέ-
 ξαιτ' ἂν εἰς τοῦτιόν τῆς διηγήσεως ἐπηγγέλλετο, τῶν μὲν
 προτέρων σμικρὰ ἐπαναλαμβάνειν διὰ τὸ ἤδη εἰρησθαι τὰ
 πλείω, τοῖς δ' ἐπιουσι τῶν ἀναγκαίων μηδὲν ὑπισχνόμενος 15
 παραλείπειν. ἐντυχεῖν μὲν οὖν ἔλεγε καὶ τῶν μερικωτέρων
 ἐπισκόπων ὅσοι καθ' ἃς αὐτὸς περιῆει κώμιας καὶ πόλεις
 1. 100 a. ἐτύχχανον ὄντες, ἐντυχεῖν δὲ ἡ μάλιστα δὴ πατριαρχαῖς αὐτοῖς,
 Γρηγορίῳ τε δηλαδὴ τῷ Ἀλεξανδρείας καὶ Ἰγνατίῳ Ἀντιο-
 χείας, καὶ τρίτῳ ὃς πρὶν ἢ Λάζαρον τῆτες ἐκεῖσε ἀφεῖχθαι, 20
 τὸν πατριαρχικὸν Ἱεροσολύμων διεῖπς θρόνον· τὸ γὰρ τοῖ γε
 ὄνομα ἐλελήθει με τοῦ ἀνδρός. ἐντυχεῖν δ' οὖν ἐν διαφοροῖς

tione exponere valde veritus sim, ne diversarum rerum conglutinatione
 tuas aures obtunderem, ubi quam maxime,
 quodcunque vel minimae molestiae quacunq̄ue ex causa efficiens esse
 posset, id ab omni commemoratione seiungere non potui non in ani-
 mum inducere. nunc vero quum tibi multo gratius hac ratione, quam
 illa, res enarrare videri cognoverim, lubenter iam tuum consilium meo
 antepoſtam. quid enim aliud mihi nunc praestantius videri potest,
 quam tales tibi narrationes proponere, quibus nihil mihi facilius, tibi
 nihil melius est.

Haec igitur posteaquam Agathangelus amicus de iis, quae si-
 lentio transisset, ad suam defensionem protulit, de iis quae insequenti
 narratione relaturus esset, professus est, se pauca tantum ex priori-
 bus recepturum esse propterea quod maiorem partem iam exposuisset,
 deinde vero nihil, quod necessarium esset, se omissurum promisit.
 convenisse igitur se dicebat praeter particulares episcopos, quos in
 singulis vicis urbibusque offendisset, praesertim ipsos patriarchas, Gre-
 gorium, patriarcham Alexandriae, Ignatium Antiochiae, tertium eum,
 qui Hierosolymis patriarchicum solium obtinuit ante Lazarum, qui hoc
 anno eo venit; nomen autem viri me fugit. convenisse se igitur alium

ἄλλοι ἄλλα τοῖς τόποις, ἔνθα καὶ τὴν δίαιταν ἕκαστος ἔτυχε
 τηρεῖν αὐτὰ ποιούμενος. καὶ τὰ μὲν πρῶτὰ φησὶν ἐπιτωδάζειν
 ἐκείνους καὶ διαλοιδορεῖσθαι οἱ, καὶ οἷον εἰρωνευομένοις
 5 διαίτησιν, ἰδίᾳ μὲν ἕκαστον, ἐπ' ἴσης δ' ὥσπερ ἐκ κοινοῦ συν-
 θήματος ἅπαντας διὰ τὸν τοῦ πατρίου δόγματος ἐντεῦθεν
 ῥαγέντα κλύδωνα. οὕτως ὀξέως ἐπέδραμεν ἡ φήμη ῥυτίσα,
 καθάπερ ἀγρίου πνοῆ τις ἀνέμου, Αἴγυπτόν τε καὶ Συρίαν καὶ
 Κιλικίαν καὶ πᾶσαν εἰπεῖν οἰκουμένην, ὅπου περ ἂν Χριστιανῶν
 10 λάχοιεν δῆμοι τὴν οἴκησιν ἔχοντες, τῶν τοῦ Παλαμᾶ παρα-
 νόμων καὶ νόθων δογμάτων, καὶ οὕτως, ἀνώνυμος ὢν ὁ τα-
 λαίπωρος πρότερον, διαβόητος ἐπὶ κακίᾳ γέγονεν ὕστερον·
 ποιεῖν γὰρ φησι περιβοήτους οὐ δεξιᾶν προᾶξιν μόνον, ἀλλὰ
 καὶ κακίαν νικῶσαν πονηρῶν εὐδοκίμησιν. ἐπεὶ δ' ἀναλαμ-
 15 βάνων ἄνωθεν ἐκεῖνος ἕκαστα διῆει ἐκάστοις ἕκασταχοῦ, τὰ τε
 ἄλλα καὶ ὡς τὴν αὐτὴν καὶ αὐτὸς εἴη περιθάλαπων γνώμη
 αὐτοῖς εὐσεβείας ἕνεκα, καὶ ὡς διὰ τὸν τοιοῦτον ζῆλον φυ-
 γὰς τῆς πατρίδος γένοιτο, καὶ ὡς ὁ τοιοῦτος ἐντεῦθεν ἐλαύ-
 20 — ἐπεὶ οὖν ταῦτά τε καὶ ἄλλα ἄλλοις ὁμοίως διετέλει λέγων,
 ὅποσα κοινῇ καὶ καθ' ἕκαστα βεβαίον ἅπασιν εὐσεβείας αὐ-
 τὸν ἐγνωρίζεν ἀθλητὴν, ἦν οὐδεὶς οὐθ' ᾧ μὴ τῆς πρὶν αἰφρι-
 δίου σκληρότητος μετέμελεν, οὐθ' ὅς οὐκ ἠσπάζετό τε καὶ

alio loco, ubi suam quisque tunc temporis sedem fixisset. atque pri-
 mum quidem ait se conviciis et calumniis ab illis exagitatum esse;
 eos et singulos et cunctos pariter veluti ex composito irridentium se
 suamque societatem penitus aversantium prae se tulisse speciem pro-
 pter patrii dogmatis fluctus hic coortos. tam acriter saevae tempe-
 statis instar Aegyptum, Syriam, Ciliciam totumque fere orbem terra-
 rum, ubi Christianorum populi sedes sortiti sunt, pervasit fama spu-
 riorum et illegitimatorum Palamae dogmatum, quo factum est, ut miser
 iste, qui antea obscurus erat, improbitate iam inclytus esse inciperet.
 «gloriam enim, inquit, non solum dextro atque prudenti facinore ac-
 quiri, sed etiam malorum improbitate virtutem superante. « quum au-
 tem ille rebus altius repetitis singulis singula referret in primisque iis
 exponeret, se eandem, quam ipsi, sententiam ferventer pietatis causa
 amplecti et ob ipsum hoc ardens studium extorrem a patria vivere ac
 tali sentiendi ratione ductum insueta et insolita loca oberrare — ubi
 haec atque alia eiusmodi aliis enarravit, quibus universe atque singul-
 latim se omnibus constantem religionis propugnatorem probavit, tum
 quidem nemo erat, quem non temere antea conceptae acerbitalis poe-

ἀντεφιλοτιμεῖτό οἱ καὶ τὰ πιστὰ τῆς περὶ τὸ σέβας ἀληθοῦς
 ὁμονοίας περιφανῶς ἀντεδίδου, ὡς τηρικαῦτα καὶ τὸν Ἀντι-
 χείας ἔγγραφον ἑαυτοῦ προενεγκεῖν τόμον, ὁμολογίαν μὲν τῆς
 ὀρθοδόξου καὶ κοινῆς ἡμῶν ἔχοντα πίστεως, ἐκτέμνοντα δὲ
 Παλαμᾶν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ὡς νόθα καὶ βέβηλα πα- 5
 ρεισάγοντα δόγματα, τόμον ἐκείνον δηλαδὴ ὃν ἐν Βυζαντίῳ
 συνετετάχει παρῶν καὶ ἀκούων καὶ συναγωνιζόμενος Ἰωάννη
 τῷ πατριάρχῃ καὶ τοῖς γε ἄμφ' αὐτὸν ἐπισκόποις, τὸ ἰσχύειν
 ἔχουσι τέως ἕκ τε τῆς ἀληθείας ἕκ τε τοῦ μὴ παρεῖναι τὸν
 ἀντιβαίνοντα Καντακουζηνόν, ὅτε δὴ καὶ πρῶτον ἐπιφυσῆσαν 10
 τῷ καθαρῷ ληΐῳ τὴν νόσον ἐκείνην ἐξ αὐτῆς ἔδοξε τέμνειν,
 ὡς ἔλεγε, βλάστης. τοῦτόν φησιν ἀνελίττειν τε ἐκείνον, καὶ
 ἅμα τὰς ὑπογραφὰς τῆς ὁμοφροσύνης δεικνύειν τῶν ὄσοι
 τῆς ἐπαρχίας ἐκείνου τυγχάνουσιν ὄντες ἐπίσκοποι καὶ πρεσ-
 βύτεροι, καὶ ὄσοι τῶν ἄλλως λογάδων τὰς γνώμας ἦσαν συ- 15
 λ. 100 b. κείμενοι. " τούτοις ὁμόφρονος καὶ τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἔλεγε
 πεπειρᾶσθαι προέδρου σὺν γε τοῖς ὑπ' αὐτῷ παντάπασιν ἐπι-
 σκόποις, καὶ ἅμα τοῦ τηρικαῦτα τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ἐκ-
 κλησίαν διέποντος. καὶ ἀπλῶς ἔφρασκεν εἶναι μηδένα ᾧ τὸ
 ἐπιτιμᾶν Βυζαντιοῖς τῆς ἐν τοῖς οὕτως ἀκινήτοις εὐκολίας 20
 οὐκ ἦν ἀνὰ στόμα. τὸν δ' Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς φυσικῆς
 ἐθανύμαζε μάλα συνέσεως, βεβηκὸς ἐχούσης τὸ ἐμβριθεῖς, καὶ
 οὔτε πρὸς ἀωρίαν φιλοτιμίας ῥαδίως ἐλαυνόμενον, οὔτε μὴν

niteret, nemo, quin benigne eum exciperet et certatim honoraret ac verae fidei concordiae manifesta pignora daret. tum etiam Antiochiae patriarcha scriptum tomum protulit, qui consensionem orthodoxae et communis nostrae fidei continebat, Palamam vero ut spuria et profana dogmata inducentem ex dei ecclesia eiiciebat — tomum scilicet illum, quem composuerat, quum Byzantii audiret et adiuverat Ioannem patriarcham eiusquo episcopos, qui aliquandiu superiores erant ob veritatis vim, quam defendebant et, quod non aderat, qui iis se oppone- ret, Cantacuzenus, eo nimirum tempore, quo pestem istam in puro agro primum succrescentem cum ipso germine exstirpandam esse de- cretum est. hoc tomo evoluto eum ait ostendisse etiam subscriptiones unanimitatis omnium illius provinciae episcoporum et presbytero- rum atque aliorum lectissimorum virorum, qui in eadem sententia sta- rent. eodem sensu praeditos et Alexandriae praesulem cum omnibus episcopis ei subditis et eum, qui tum Hierosolymorum gubernabat ec- clesiam, se expertum esse dixit atque omnino neminem fuisse, cui non reprehensio Byzantinorum, quod in rebus tam immutabilibus tanta le- vitate essent, in ore semper fuisset. Alexandriae autem praesulem

πρὸς ἰδιωτικὴν ἀφωνίαν ἐξ ἀμαθίας μακρᾶς συστελλόμενον, ἀλλὰ πρακτικαῖς ὁρμαῖς ἐς τὸ πάνυ τι ἐμμελὲς εὐφρῶς πως ἀναρρωνύμενον. τὰ τ' οὖν ἄλλα τῶνδρὸς ἐθαύμαζε μεμνημένος ἐκείνου, καὶ ὅτι τὸ οἶσθαι εἰδέναι πολλοῖς καὶ τῶν οὐδὲν αἰ-
5 σχόντων πρὸς γε τὸ εἰδέναι γίνεσθαι ἐμποδῶν ἔλεγε, καὶ τοῦτ' εἶναι πάντως ὃ μικρὸν εἶναι δοκοῦν μεγάλα καὶ πόλεις καὶ οἴκους δύναται βλάπτειν, ὡς ἐκ βραχέος σπινθήρος ἀρχόμε-
νον, οὗ τὸ νεμόμενον οὐκ ἂν ποτε σταίῃ τῆς αἰεὶ νεωτερι-
ζούσης φλογὸς κινουμένης, ὅποτε τραπέζης ῥαστώνην ἢ τῆς
10 ὕλης δίδωσι πολυτέλεια. ἐντεῦθεν ὄρια ῥιπτοῦνται πατριῶν κανόνων, πατοῦνται θεσμά, καὶ οὐκ ἔστιν οὐδὲν τῶν καλῶν ὃ δύναται μένειν ἐστῶς, καὶ αὐτὸ οὐκ ἔστιν οὐδὲν τῶν κακῶν ὃ μὴ δύναται τὴν ἀλήθειαν ἐξορχεισθαι. μοναρχία μὲν οὖν οἰήσεως αὐτονομία στρατηγούμενη καὶ γνώμης ὀρέξεισι δημα-
15 γωγούμενη τί μὲν ἂν τῶν ὑγαιόντων ἐργάσαιτο, τίνας δ' ἀπόσχουτ' ἂν τῶν ἐρεθιζόντων ἐπὶ τὰ χεῖρω; πολλοῦ μὲντ' ἂν δεήσειε σάζεσθαι τὴν πολιτείαν ἐκείνην, καὶ μὴ καθάπερ ἀκυβέρνητον πλοῖον διαποντίοις χειμῶσι πρὸς τοὺς ἐσχάτους κινδύνους ἐλαύνεσθαι, τοῦτο δὲ τὸ τῆς Βυζαντιῶν ἴδιον ἄνω-
20 θεν ὡς τὰ πολλὰ πολιτείας. καὶ οὐκ ὀνειδίζω λέγων τὰς τύ-
χας ἀπλῶς, ἀλλ' ὅτι διὰ τοῦτο καὶ πλείους σκοποῦντες ἄνω-

valde admirabatur ob naturalis prudentiae copiam cum gravitate atque constantia coniunctam, ut non facile ad intempestivam ambitionem compelleretur neque vero ad rudem quandam atque incultam taciturnitatem propter magnam inscitiam demitteretur, sed rerum usu firmatus convenientiam quandam admodum decoram prae se ferret. maxime vero, quum huius viri mentionem faceret, hoc dictum eius admirabatur: multis hominibus iisque alioqui non imprudentissimis, quod se scire arbitrarentur, id ipsum, quominus scirent, impedimento esse; hoc quidem leve videri, attamen magna incommoda et urbibus et domibus facessere posse veluti et scintillula exortum, quae incendio usque insolentiore exsuscitato non desineret omnia depascere, simul atque materiae larga copia facile nutrimentum subministraret. „inde, inquit, regulae atque normae a patribus constitutae disiciuntur, leges proculcantur nihilque est boni atque honesti, quod suo statu manere possit, nihil mali atque improbi quod veritatem insultare nequeat. regnum igitur opinionis licentia gubernatum et arbitrii libidinibus agitatatum — quid frugi faciet? qua re abstinerebit, quae ad peiora incitare possit? tantum abest, ut talis civitas salva atque incolumis esse possit, ut veluti navis sine gubernatore maris tempestatibus in extrema discrimina praecipitetur. haec vero propria est conditio civitatis Byzantinae inde usque ex superioribus temporibus. neque vero hanc

Δεν εὐρίσκομεν ἐκείσε, μὴ μόνον τῶν δημοσίων πραγμάτων,
 ὅτι μὴ πολλῶ γὰρ δήπου μάλιστα τῆς εὐσεβοῦς ἐκκλησίας τὰ
 ὀλισθήματα. ἢ γὰρ ἐκεῖ τὴν γένεσιν ἴσχει τὰ χεῖρω, κάκει-
 Δεν ὡς ἐπὶ πρᾶτου ἐπιρρέοντα πονηρῶν ἐς τὰ μάλιστα πρᾶ-
 γμάτων καὶ τὰς ἄλλας ῥαδίως ἐμπύμπλησι πόλεις· ἢ καὶ 5
 ἄλλοθεν ποθεν σκωδῶς ἐπεισχωμάσαντα τὴν πῆξιν αὐτόθε
 μωνιμοτέραν λαμβάνει καὶ δημοσίον τὸν χρωματισμὸν ἀνα-
 δείκνυσι τῆς κακίας. διὸ μοι θαυμάζειν περίεστιν, οὐκ εἰ
 π γέγονε τι παράλογον, ἀλλ' εἰ μὴ πᾶν ἐκεῖ τὸ γινόμενόν ἐστι
 παράλογον. ἡμεῖς δ' ἐνταυθοῖ μῆτε περισσὰ τὸ παράπαν ζη- 10
 τοῦντες σοφίζεσθαι κατὰ γὰρ τὴν περιττὴν καὶ εὐτεχνον ταύ-
 την σοφίαν, μὴδ' ἑαυτοὺς τῶν θεῶν μᾶλλον δικαιοῦν πατριῶν
 f. 101a. διαπληκτιζομένους ἐν " διαλέξεσιν ἄμετρα τὸν καινότερον τρό-
 πον, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἄνωθεν εὖ γεγραμμένοις ἐμμένοντες δόγ-
 μασι, τὰ δὲ οἰγηθέντ' ἀναξάινειν μηδαμῆ μηδαμῶς ἀξιοῦντες 15
 μὴδ' ἀναλύειν ἀκαίροις πειραῶσθαι συλλογισμοῖς, ἡμεῖς τε οἱ
 ποιμαίνειν ἐνθάδε λαχόντες πνευματικῶς τὸν μακρὸν ὁδεύο-
 μεν βίον, καὶ τὸ πνευματικὸν ἡμῶν ὁμοίως ἄγομεν ποιμνιον
 ὑπὸ κυβερνήτῃ τῷ μόνῳ πάντων δημιουργῷ καὶ θεῷ, πολυ-
 θείας δὲ καὶ ἀθείας Παλαμικᾶς, μᾶλλον δ' ἐνσάρκου οἰκονο- 20
 μίας ἀθέτησιν, ταῦτόν δ' εἰπεῖν ἐκκλησίας ἀπάσης καθάπαξ
 ἀνατροπὴν οὐτ' ἐδεξάμεθα οὔτε μὴν δεξαίμεθ' ἂν ποτε, κἄν

sortem simpliciter reprehensam volo, sed quod etiam eam ob causam,
 si longius respicimus, non modo publicarum rerum plurimas calamita-
 tes reperimus, sed omnium maxima ipsius piae ecclesiae infortunia.
 aut enim Byzantii malè gignuntur atque inde quasi in primum efflu-
 entia calamitosissimis rebus etiam reliquas facile implent urbes, aut
 aliunde obscure et adumbratim illata ibi fundamentum firmiter nanciscuntur
 et palam improbitatem quasi vividis coloribus indutam ostendunt.
 quare mihi mirari subit non si quid ibi rationi inconueniens incidat,
 sed si non, quidquid geritur, a ratione abhorreat. nos autem hic,
 qui non supervacaneum quid secundum supervacaneam hanc et
 artificiosam sapientiam arguari

sed in dogmatis antiquitas bene scriptis permaneamus neque, quae silentio involuta sunt, refricare aut ineptis
 ratiocinationibus expedire conemur, nos, dico, quibus hic pastorum
 munus obtigit spiritu aliter longam vitam degimus et gregem nostrum
 spiritualem eodem modo regimus sub gubernatore, universitatis rerum
 solo opifice atque deo, polytheismum autem et atheismum Palamae,
 magis vero extinctionem mysterii incarnationis dei vel quod idem est,
 totius ecclesiae planam conversionem non probavimus neque un-

ἔχθροὶ μυρίοι μυρίων ἔμπροσθεν ἰστώσι θανάτων σκευή και μηχανήματα, ἀλλὰ και αὐτὸν Παλαμᾶν, και ὅσοι ταῦτα φρονούσιν αὐτῷ, μετὰ τῶν αὐτοῦ τοιούτων δογμάτων, ὧν και ἡμεῖς ὅπως ποι' ἐν θέᾳ κατέστημεν, τῷ αἰωνίῳ παραπέμπομεν ἀνα-
 5 θέματί τε και πυρί. τούτων δ' ἀκριβῆ τὴν παραστάσιν ἔχεις τε και ἔξεις αὐτός, διῶν τὰς ἐνταῦθα πόλεις και χώρας Αἰγύπτου και Ἀραβίας Φοινίκης τε και Συρίας, και ὅσα περι ταύτας οἰκοῦσι γένη Χριστιανῶν, ὅπως ἐν μέσῳ τῶν ἀσεβῶν και ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχόντων οἰκούντες, και ἄλλο-
 10 τρείοις δουλεύοντες ὄπλοις, ὅμως τῇ τῶν ὄψε στοιχοῦντες ἐπισκόπων διδασκαλίᾳ τὸ πάτριον σέβας ἀεὶ τοῖς ἱεροῖς νέμουσι δόγμασι. μηκύνοιμεν δ' ἂν εἰ λέγειν ἐθέλοιμεν ἅπαντα ἐφῆξῃς ὅσα τε ὁ θεὸς ἐκείνος ἀνῆρ ἐπ' ἐμοῦ διεξῆξει, και ὅσα ἄλλοι ἄλλως ἀλλαχῆ και πανταχῆ, τῆς ὁμοίας ἐχόμενα τάξεώς τε
 15 και εὐλαβείας.

Ἐξαετίαν δ' οὖν ὅμως ἡμεῖς ἐν ἐκείνοις διατετριφότες τοῖς
 τόποις, ἄπειτα πλήροισι τοῖς ἰστίοις ἀναχθέντες ἐκ Κιλικίας δευτεροαῖοι ἐς Κύπρον τὴν νῆσον κατήχθημεν, ἔνθα δὴ και πολὺν διατριβεῖν ἐγνώκειν ἔγωγε χρόνον διὰ τε τἄλλα τῶν
 20 τῆς νῆσου καλῶν και τὴν γε ἐννομόν τε και φιλόξενον πολιτείαν, και μάλιστα πάντων διὰ τὴν τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνδρός ὁμιλίαν, Γεωργίου φημι τοῦ Λαπίθου, ᾧ οὐκ εὐθύς

quam probabimus, si etiam hostium innumerabilis multitudo quarumlibet mortium instrumenta et machinas nobis protendat, sed et ipsum Palamam et qui cum eo sentiunt cum dogmatis suis, quae nos quoque quando vidimus, aeternae execrationi et igni mandamus." horum verborum accurata documenta invenis atque invenies, si urbes atque regiones Aegypti et Arabiae, Phoeniciae et Syriae et quae in iis incolunt gentes Christianorum peragrarare velis, quae quamquam habitant inter impios impuroque ore praeditos atque alienis armis subiectae sunt, tamen doctrinam talium episcoporum sequentes reverentiam a patribus traditam nunquam non sanctis attribuunt dogmatis. longum est, omnia enarrare, quae divinus ille vir mecum communicavit et quae alii alias aliter mihi referebant ad eundem ordinem atque pietatem pertinentia.

Sex per annos quum in illis locis fuisset, ex Cilicia velis passis in altum delati secundo die ad insulam Cyprum appulimus, ubi longum tempus commorari constitueram quum ob alia, quae praebet insula commoda, tum quod rei publicae administratio praeclare legibus temperata est et oppido hospitalis, maxime vero eo consilio, ut Georgii Lapithae, viri illius sapientissimi consuetudine uterem, quem

ἀποβάς τῆς νεῶς ἐντετυχήκειν αὐθήμερόν· οὐ γὰρ πλησίον
 ἐκεῖ που τὴν οἴκησιν εἶχεν, ἀλλὰ δυοῖν ἡμέραιν τοῦ λιμένος
 ἀπέχουσαν εἰς ὃν ἡμεῖς τηρικαῦτα ἐσεπεπλεύκειμεν. Ῥοδοῦ
 μὲν γὰρ ἐκείνης τῆς νήσου μείζων ἐστὶν ἡ Κύπρος, καὶ ἅμα
 οὐ κατ' ἐκείνην ἀλλ' ἐπιμήκης τὸ σχῆμα· μεταξύ δ' αὐτῆς 5
 ὄρος ἐστήκει, τὴν κορυφὴν ἐς ἕψος ἀνάγον μακρόν. Ὀλυμπος
 καλεῖται τὸ ὄρος, ἐξ οὗ καὶ πηγαὶ ποταμῶν ἀποβλύζουσι
 τρεῖς, ὧν ὁ μείζων καλούμενος Λάπιθος κάτεισι τέμνων καὶ
 περιρρέων τὴν Λευκωσίαν οὕτωςι καλουμένην χώραν, καὶ
 ἀποπτύων τὸ ῥεῖθρον παρὰ τὴν ἐς ἄρκτον βλέπουσαν θά- 10
 λασσαν. τούτου παρὰ τὰς ὄχθας ἔτυχεν ἔχων ἐκεῖνος τὴν
 οἴκησιν, διὸ καὶ Λαπίθης ἔκ γε τοῦ ποταμοῦ καὶ αὐτὸς ὅπως
 ποτὲ παρωνόμασται. γνοίη δ' ἂν τις εὐθὺς κακὰ μόνης τῆς
 περιφανείας τε καὶ τοῦ μεγέθους τῶν οἰκιῶν καὶ ἐπαύλεων
 i. 101 b. τοῦ ἀνδρός, καὶ πρὶν εἰς ὄψιν ἵεναι αὐτοῦ, " μὴ τῶν ἀγενῶν 15
 εἶναι καὶ τῶν πολλῶν ἓνα, ὅτι μὴ τῶν πάνυ τι λίαν ἐνδόξων
 καὶ πρώτων τῆς νήσου· γνοίη δ' ἂν μᾶλλον ἐκ τοῦ τρόπου
 καὶ τῆς ἄλλης τοῦ βίου σεμνότητος. ἑορταὶ γὰρ καὶ πανηγύ-
 ρεις ἱεραὶ τὴν οἰκίαν ἐκείνην ἐκόσμου, καὶ χορηγίαι τῶν
 δεομένων δαψιλεῖς. τῶν γε μὴν συχνὰ περιαιγομένων ἐκεῖ 20
 Χριστιανῶν αἰχμαλώτων μεγίστην ἐποιεῖτο προμήθειαν, αὐ-
 τὸς τε παρέχων ἀφθόνηως τὰ μείζω καὶ τελεώτερα τῆς τού-
 των ἐλευθερίας, καὶ ἅμα τοὺς ἄλλους ὀτρύνων διδασκαλίαις

quidem e navi egressus non statim eodem die convenire potui. non enim in propinquo habebat sedem, sed duorum dierum iter intererat inter eam atque portum, in quem tum incurrimus. Cyprus enim maior est insula Rhodo neque eadem, qua illa forma, sed oblonga. in media autem insula mons est, qui culmen ad magnam altitudinem effert. Olympus appellatur ex eoque trium fluviorum fontes proflunt, quorum maximus, cui Lapitho nomen est, Leucosiam regionem, quae dicitur, secernit atque circumfluit fluctusque in mare, quod in septemtriones spectat, emittit. ad huius fluminis ripas ille domicilium habuit, quapropter etiam ipse Lapithes ex flumine cognominatus videtur. statim vero quis ex sola specie atque magnitudine aedificiorum atque stabulorum etiam antequam in hominis ipsius adspectum venerit, facile cognoscet eum nequaquam unum esse ex ignobilibus atque plebeis, sed ex clarissimis atque primoribus insulae. idem magis etiam cognoscet ex vitae eius dignitate atque gravitate. festa enim et sacri conventus atque summa in inopes liberalitas illam domum ornant. Christianorum autem captivorum, qui crebro ibi circumducebantur, maximam habebat curam, quum et ipse largiter maiorem atque melio-

τῶν θεῶν γραφῶν. ἔργον γὰρ αὐτοῦ σπουδαιότατον μάλι-
 στα πάντων ἱεραῖς ἐκκλησίαις ἀθροίζομένους Χριστιανοὺς
 διδάσκειν τὰ τε ἄλλα τῆς εὐσεβείας νόμιμα, καὶ πρὸς γε
 φροντίδα ποιησθαι τῶν δεομένων μεγίστην, ὡς εἶναι δι' ἐκεῖ-
 5 νον πᾶσαν ἐκείνην τὴν νῆσον ἐλέου καὶ πίστεως στάδιον, καὶ
 μάλιστα πάντων αἰχμαλώτων ἐλευθερίαν. εἰσὶ γε μὴν καὶ
 αἱ τοῦ ἑγγῶς περὶ τοὺς τόπους ἐκείνους ἐπαύλεις καὶ διαί-
 ται, καὶ αἱ τῶν οἰκῶν ἐκείνου λαμπρότητες πάνυ καλαὶ
 διὰ τὸ χαριέστερον εἶναι τῆς νήσου τὸ μέρος ἐκεῖνο ἄερός
 10 τε ἔνεκα καὶ ἅμα θέσεως ἄλλης καὶ ῥαθυμίας τῶν τόπων.
 διὸ καὶ τοῦ σχεδὸν ἔσφοίτα θαμὰ παρ' αὐτὸν ὁ Λαπίθης
 Γεώργιος, καὶ σφόδρα κομιδῆ πολλῆς ἀπέλαυε τῆς ἡγη-
 κῆς αἰδοῦς καὶ τιμῆς διὰ τε τὴν ἄλλην σεμνότητα, καὶ ἦν
 ἐκέκμητο μάλιστα πάντων σοφίαν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς οὐ μετρίως
 15 τῆς Λατίνων μετέσχε φιλοσοφίας ὃ ῥῆξ, καὶ δι' αὐτὸ γε τουτὶ
 πολλοὺς μὲν ἀμφ' αὐτὸν τοὺς Λατίνων εἶχε σοφοὺς αἰεὶ, ἦρα
 δὲ μᾶλλον τῆς Γεωργίου μούσης καὶ ὀμιλίας· σοφοὶ γάρ,
 φησί, τύραννοι σοφῶν συνουσίᾳ. ἔχων οὖν αὐτὸν ἔχειν ἐπέ-
 20 φημι καὶ Λατίνων· δεξιὸς γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα καὶ καθ'
 ἐκτέραν σοφίαν καὶ γλαῖτταν ὁ Γεώργιος ἦν. ταύτη τοι καὶ
 ἡδέως αὐτοῦ ἤκουσε διαλεγομένου συχρὰ τοῖς Λατίων σο-

rem partem ad eorum conferret libertatem et alios sacrae scripturae
 praeceptis adhortaretur. praecipuum enim et maximum studium in
 eo collocabat, ut Christianos in sacris ecclesiis congregatos quum
 alias religionis leges doceret, tum maxime moneret, inopibus summo-
 pere prospiciendum et providendum esse. quare factum est, ut eius
 opera tota insula misericordiae atque fidei quasi palaestra pateat ibi-
 que maxima sit captivorum libertas. in illis locis sunt etiam regis prae-
 dia sedesque atque splendidissimae eius et pulcherrimae aedes, quod
 illa pars insulae amoenior gaudet aeris temperie et iucundior situ.
 quocirca frequenter ex propinquo ad eum veniebat Georgius Lapithes,
 qui summa apud eum reverentia atque honore fruebatur quum propter
 dignitatem tum propter sapientiam, qua omnium maxime praeditus erat.
 rex etiam ipse philosophia Latinorum haud mediocriter erat imbutus;
 sed quamquam ea de causa semper plurimos sapientium Latinorum
 circum se habebat, magis tamen delectabatur Georgii humanitate atque
 consuetudine. „sapientes enim, inquit, tyranni sapientium commercio.“
 eum igitur quum secum haberet, adductus est, ut utramque pariter sa-
 pientiam sibi pararet, Graecorum scilicet et Latinorum. Georgius enim
 peritissimus erat utriusque sapientiae ac linguae. quare audiebat eum
 rex lubenter coram se saepe disputantem cum sapientibus Latinis, quos

φοῖς ἐπ' αὐτοῦ, καὶ τοῖς τῶν συλλογισμῶν ἀποδεικτικοῖς βέ-
 λαισι ἐς τὰ κράτιστα βάλλοντός τε καὶ νικῶντος αὐτούς, καὶ
 μάλισθ' ὅτε περὶ δογματίων πατριῶν τῆς θρησκείας ἦν ὁ
 ἀγών· τηρικαῦτα γὰρ πολὺς κατὰ σφῶν ταῖς τῶν θείων
 γραφῶν ἀποδείξει ῥέων ἰχθύας ἀφώνους ἀντικρυς ἔφαιναν. 5
 ὥστε καὶ χαλεπαίνειν ἐνότι' ἐν τούτοις ὠρμημένον τὸν ῥῆγα
 ἔθελγεν αὐθις αὐτὸν τῇ τῶν λόγων σειρῇ καὶ ταῖς τῆς
 ἀληθείας ἀναντιρρήτοις στροφαῖς καὶ περιτροφαῖς. τοιαύ-
 ταις δὴ τισι μεθόδοις τὸ χαλεπαίνόν τε ἀνέστελλεν ἐμμελῶς
 τῆς ῥηγικῆς ἐκείνης ψυχῆς, καὶ τὸ εὐθυμοῦν ἀντεισῆγεν ἐπι- 10
 εικῶς. καὶ ἦν ἀπλῶς εἰπεῖν οὐδεὶς τῶν ἀπάντων ὅς οὐ λο-
 γικῶς παντός ἀγῶνος μεθ' ὑπερβολῆς αὐτῷ τὰ τῆς νίκης πα-
 ρείχε τρόπαια, οὐθ' ὅς τις οὐ μάλα ἀξύνετος Ἑλληνικῆς μου-
 10 σῆς ἦν, οὐθ' ὅστις Λατινικῆς φιλοσοφίας οὐ μάλα τι ἀδαῆς.
 εἶχόν γε μὴν ἔγωγε τοῦ ἀνδρός ἐκείνου τὴν φήμην καὶ πρὶν 15
 ἐντεῦθεν ἐκπλευσαι, μὴ μόνον ταῖς γραφαῖς ἐντυγχάνων ἐκεί-
 νου πολλὰκις ᾠδί, ἃς ἐκεῖθεν ἐκείνος σοὶ τῶν τε γραμμάτων
 καὶ ἅμα τοῦ φιλικῶ κατῆκοντος ἀμειβόμενος ἔπεμπεν, ἀλλὰ
 f. 102 a. καὶ ἀκούων ἐπαίνους " αὐτοῦ γε μακροῦς ἀπὸ στόματος τῶν
 ὄσοι ἀφιγμένοι ἐκεῖθεν ὑπῆρχον ἐπὶ τὸ πλεῖστον. καὶ ἦν ἐπὶ 20
 μετρίας ἐμοὶ τὸ ἐκείνου συστελλόμενον θαῦμα. νῦν δ' ἐπειδὴ
 γε ἐς Κύπρον ἀφιγμένος παρ' ἐκείνῳ κατέλθων, διὰ μάλα τι
 σφόδρα μακρᾶς τῆς σπουδῆς τὴν ἐμὴν διὰ σὲ τιθεμένην ξε-

syllogismorum argumentationibus quasi telis fortissime impetitos su-
 perabat praesertim quum certamen de cultu patriorum dogmatum in-
 stitutum erat; tum enim fluminis instar scripturae sacrae demonstrationi-
 bus in eos irruens effecit, ut muti prorsus pisces esse viderentur. re-
 gem vero hisce disputationibus interdum in iram compulsum rursus
 verborum venustate et irrefutabili veritatis flexu atque circumversione
 demulcebat. tali igitur ratione regis iracundia placide repressa ad
 tranquillitatem et securitatem animus eius traduxit. neque erat quis-
 quam, ut paucis rem expediam, sive Graecae doctrinae haud imperitus
 sive philosophiae Latinae omnino non expertus erat, quin ei ut in quo-
 libet docto certamine multo adversariis superiore palmam daret. hu-
 ius viri famam equidem etiam, antequam hinc navigarem, acceperam,
 quum non solum litteras saepe lectitarem, quibus tuis litteris et offi-
 cio amicitiae respondebat, sed etiam quum laudes eius summas ex ore
 eorum audirem, qui inde huc plerumque venerunt. sed admiratio eius
 modicis mihi circumscripta erat finibus. ubi vero Cyprum profectus
 apud eum deversarer, cui tua causa hospitii summa erat cura ac dili-
 gentia, tum virum accuratius cognovi et expertus sum; famam enim

νίαν, ἔγνων τε καὶ πεπείραμαι τοῦ ἀνδρὸς τελειώτερον, ἀφ' αἵ-
 ἀκοαῖς καὶ αὐταῖς ὄψεσι ζῶσαν εἰπεῖν καὶ ἔμπρουν τὴν φή-
 μην ἐκείνην ἰδὼν καὶ βεβαιωσάμενος ἔμαυτῷ, καὶ τὰ τῆς
 5 ἀληθείας ἐνέχυρα πάνυ παρειληφώς ἐναργῆ, μονονουχί τὴν
 5 φήμην ἐλεγχούσης καὶ διαρρηθῆν ἀποφαινούσης μακρῷ τοῦ
 δέοντος ἐνδεᾶ. μάλιστα δ' ἀπάντων τὴν γνώμην ἐθαύμαζον
 ἔγωγε καὶ τὸ τῆς φιλίας τοῦ ἀνδρὸς τῆς πρὸς σέ. οὕτω γὰρ
 ἐρωτικῶς εἶχε τῶν σῶν συγγραφεῶν καὶ βιβλίων ὅσον οὐδ'
 ἀξίως οἷός τ' ἂν εἶην ἔγωγ' εἰπεῖν. αἰεὶ γὰρ ἐπιὼν αὐτῶν
 10 ὅποσα ζητοῦντι παρέσχεν ὁ χρόνος αὐτῷ, πολλῆς αἰεὶ καὶ τῆς
 ἡδονῆς ἐνεπίμπλατο, καὶ πολλὴν περιέφαινε τὰ ἡθῆ τὴν ἐν-
 δον βακχεῖαν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς. ὥσπερ ἐνθους γὰρ ἦν ἐφ'
 ἡδονῆς γιγνόμενος, καὶ ἐπικροτῶν καθ' ἕκαστα, καὶ οἷον εἰ-
 πεῖν ἐπιλανθανόμενος οὐ γῆς εἶη. ἐδόκει γὰρ ἐνίοτε σοί γε
 15 προσομιλεῖν καὶ σοί γε συνεῖναι αὐτῷ, καὶ σοῦ γε ἀκούειν,
 ἅττα ποτ' ἦν ἐκεῖνα, τῇ γλώττῃ διεξιόντος αὐτῆς, καὶ μάλιστα
 ὅτ' ἀνὰ χεῖρας ἔχειν ἀπήει διάλογον ἐκεῖνον ὃν διὰ Βασιλεῖ
 ἐποίησεν τὸν Καλαβρόν. καὶ ἦν διὰ μάλα μακρῶς καὶ οὐχ
 ἥσσαν εἰπεῖν κομιδῆ κατεσπουδασμένης αὐτῷ τῆς φροντίδος
 20 μὴ μόνον αὐτόν γε ἐφ' ἑαυτοῦ θαυμάζειν τὰ σά, ἀλλὰ καὶ
 διαλεγόμενον αἰεὶ τοῖς Λατίνοις ἀνὰ στόμα τὰγκώμια διὰ θανί-
 ματος ἄγειν τὰ σά, ἐπὶ τε δὴ ῥηγὸς αὐτοῦ, καὶ ὅπῃ ἂν ἄλ-
 λοθι τύχοι τὰς ἄλλοτ' ἄλλως παραπιπτούσας ὁμιλίας καὶ

illam veluti auribus oculisque ipsis viventem spirantemque videbam
 mihi que firmiter repraesentabam evidentissima adeptus veritatis pig-
 nora, quae tantum non famam coargueret eamque longe a vero ab-
 esse ostenderet. maxime autem admirabar viri sensum et sinceram
 adversus te amicitiam. tanto enim amore tuas historias atque libros
 amplectebatur, ut equidem non satis digne dicere possim. lectitans
 enim, quaecumque cupienti ei tempus offerebat, magna semper volu-
 ptae implebatur externusque eius habitus vehementissimam animi in-
 ternam concitationem declarabat; quasi divinitus voluptate afflatus ad
 singula plaudebat et oblitum eum esse diceres, ubinam gentium esset.
 videbatur enim sibi nonnunquam tecum conversari tibi que ipsi adesse
 et te ipsa lingua percurrentem audire, quidquid id erat praesertim,
 quum in manus illum dialogum sumeret, quem propter Barlaamum Ca-
 labrum fecisti. maxime vero studuit et fere consulte impensissimam
 operam dedit, ut non modo solus tua scripta admiraretur, sed etiam in
 disputationibus cum Latinis institutis tuas laudes semper cum maxima
 admiratione in ore haberet, sive coram rege sive alibi subinde alia
 commercia et colloquia inciderent, quo factum est, ut omnes pacato

διαλέξεις ποιούμενος. ὥστε καὶ Κύπρον μικροῦ πᾶσαν εἰς
 11 ὕμνον τὸν σὸν ἀνηρτήσατο καὶ κήρυκας πέπραχε σοῦς, πρὶν
 ἐκείνους ἰδεῖν τι τῶν σῶν. οὕτω γε μὴν καὶ τῆς γε σῆς ἐπε-
 θύμει θέας καὶ ὀμιλίας τυχεῖν, καὶ οὕτω τῶν τοιούτων ὄλος
 ἐγγίνετο λογισμῶν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, ὥστε καὶ ἠῦχετο 5
 μὴ πρότερον μῆτ' ἐκείνον μῆτε σὲ θανεῖν πρὶν ἐς Βυζαντίον
 ἐκείνον ἀφίχθαι, πάλαι τοῦτο βουληθέντα καὶ μελετήσαντα,
 μόνης ἔνεκα θέας καὶ ὀμιλίας τῆς σῆς. οὕτως ἀποίητα ἦν καὶ
 εἰλικρινῆ τὸ παράπαν αἰεὶ τὰ ἐκείνου πρὸς σέ, καὶ οὐδὲν οὐδαμῆ
 πεπλασμένον ἦθος ἐνεκεκάλυπτο τοῖς ἐκείνου γραμμασι πώποτε, 10
 ὅσα σοι τῶν σῶν μιαιφῶν ἐκείνων ἐγκωμίων αἰεὶ διετελεῖ πέμ-
 πων μεστά. ἐκόμισε δέ μοι καὶ ὅσα τῆς ἀστρονομικῆς ἐπιστή-
 μης αὐτῆ ἐπεπόμφεις αὐτὸς κατὰ διαφόρους ἄλλοι' ἄλλους
 τοὺς χρόνους, καὶ ἦν δι' ἐκπλήξεως ἄγων ὅπως ἐκείνου χάριν πό-
 νων τοὺς πλείους καὶ μάλιστα δυσχερεῖς τῶν τοιούτων ὑποθέ- 15
 σεων ἐν ὀλίγαις συνέκλεισε συλλαβαῖς. καὶ μὲν δὴ οὐδὲ τὴν
 Πτολεμαίου ἀποτελεσματικὴν τετραβιβλον περὶ ἐλάσσοнос
 ἐποιεῖτο σπουδῆς ἐκείνος, ἀλλὰ ταύτην τε καὶ ὅσα περὶ τῶν
 ὁμοίων τοῖς Πτολεμαίου παλαιότεροις ἅμα καὶ νεωτέροις ἔτι
 περίεστι γεγραμμένα, καὶ ὅσα πάλαι Χαλδαίοις καὶ Πέρσαις 20
 πεποίηται, πάνν τι πάντα φιλοπονώτερον μετῆει. καὶ ἐπόσα
 f. 102 b. μὲν ὑπὲρ τὰ ἔσκαμμένα τοῖς εὐσεβέσι νόμοις καὶ ὑπερόριον
 τείνει πόδα, ταῦτα δ' ἀπεσειέτό τε καὶ διέπτυνεν ὡς ἄχρηστα

Cyprios ad tuam gloriam converteret tuique laudatores efficeret, pri-
 usquam tuorum quidquam viderent. tam vehementer vero cupiebat sibi
 contingere, ut te videret tecumque conversaretur et ita totus in tali-
 bus cogitationibus noctu et die erat, ut precaretur, ne prius aut tu
 morereris aut ipse decederet e vita, quam Byzantium venisset id quod
 iam diu voluisset et deliberasset nulla alia de causa, quam ut tuo
 adspectu et consuetudine frui posset. tam simplex erat tamque omni
 ex parte sincerus semper eius animus adversus te neque quidquam ficti
 aut fucati unquam in illis litteris delitescerat, quas laudationum tui
 longarum plenas perpetuo tibi misit. apportabat mihi etiam scripta,
 quae de astronomia ei diversis temporibus miserat, qua in remiratione
 fere perculsus eram, quomodo laboriosissimas et difficillimas astrono-
 micae quæstionum paucis comprehendit syllabis. neque vero Pto-
 lemaei apotelesmaticam tetrabiblon neglexit: sed non solum eam stu-
 diosissime lectitabat, sed etiam omnes libros de simili argumento, qui
 a scriptoribus Ptolemaeo antiquioribus vel recentioribus compositi ad-
 huc exstant vel a veteribus Chaldaeis et Persis conscripti sunt. sed
 quaecunque fines sanctis legibus constitutos excedunt atque metam

τοὺς εὐσεβεῖν ἐθέλουσιν· ὅσα δ' εἰς τοὺς δημιουργικοὺς τῶν ὄντων ὑγιῶς ἐπορεύετο λόγους, ταῦτα δ' ἀσμένως παντάπασι μάλα προσίετο. κακέλευα δὲ τοῦ μὴ κλονεῖσθαι ἔνεκα τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα κομποῖς τῶν ἐκεῖ Λατίνων, ξὺν γε αὐτῷ
 5 ῥήγί, οὐκ ἐρραθυμημένην τινὰ τὴν σπουδὴν τῷ τοιῷδε διδόντων μέρει τῆς τέχνης, ἅτε ἀγχνον τῶν Αἰγυπτίων Ἀράβων ὄντων, καὶ συχνὰ καὶ διαπόντιον ἔς τὸν ῥήγα τὴν ἄφιξιν ποιομένων λογικῆς τε ὀμιλίας ἔνεκα καὶ ἅμα φιλοτιμίας, μακρὸν ἐπισυρομένης τὸ ἐπιδεικτικὸν Ἀράβων ἐκείνων, ὧν τὸν
 10 ἅπαντα βίον ἀπασχολεῖ, εἴ τί που τῆς πάλαι Χαλδαϊκῆς ἐπιστήμης ἐλλέλειπται σωζόμενον ἔτι σημεῖον. ἔφασκον γὰρ ὡς ἐπεὶ τὰ ὑπὸ γένεσιν πάντα καὶ φθίσιν τῇ τῶν οὐρανίων ποιότητι καὶ κινήσει πάσχειν τε καὶ εἰδοποιεῖσθαι πρὸς τοῦ δημιουργήσαντος ὄριστο, καὶ τοῖς ἐκείνων συσχηματισμοῖς τε
 15 καὶ ταῖς πρὸς τὰπίγια συνοικειώσεσι τὸ ῥέον τῆς ὑλικῆς ποιότητος οἶον νομοθετεῖται τε καὶ ῥυθμιζέται, ἀνάγκη μὴ θάτερον μὲν εἰδέναι περὶ παντὸς ποιεῖσθαι, θάτερον δ' οὐ. ἡ γὰρ ἂν χωλὸν βαδίσεις τρίβον τῆς ἐπιστήμης ὅς ἂν μῆτε τῷ θεωρητικῷ συνάπτειν ἐθέλη τὸ πρακτικὸν μῆτ' αὖ θατέρω θά-
 20 τερον. τῆς γὰρ τοι φιλοσοφίας ἐν τοῖς δυαὶ τούτοις εἶδεσι θεωρουμένης, σχολῆ γ' ἂν τοὺς λόγους γνοιῆ τῶν ὄντων, πολλοῦ δ' ἂν δεῖν κατὰ τὸ ἐντελὲς κληθῆναι σοφόν, ᾧ μὴ

praefixam egrediuntur, ea aversabatur et abominabatur ut pie vivere volentibus insalubria; quaecunque contra ad rerum rationes atque causas sobrie atque moderate indagandas pertinent, ea lubentissime admisit eo quidem consilio, ne conturbaretur argutiis Latinorum, qui ibi incolunt, et regis ipsius, qui in hac doctrinae parte non levem quandam atque mediocrem operam insumunt, quippe quum Aegyptii Arabes ex propinquo crebro ad regem per mare proficiscantur doctae disputationis et ambitionis causa, non sine magna illa ostentatione Arabum, qui totam vitam in eo ponunt studium, ut indagent, si quod veteris Chaldaicae doctrinae adhuc vestigium servetur. dicebant enim, quum ab opifice definitum esset, ut omnia, quae oriuntur et intereunt, coelestium siderum qualitate et motu efficerentur et formarentur atque eorum collocationibus ac rationibus, quae iis cum rebus terrestribus intercederent, flumen materiae quasi legibus regeretur et modulate ordinaretur, nequaquam nobis studendum esse, ut altero neglecto alterum tantum cognosceremus. caecam enim quandam doctrinae viam ingredi, qui nec cum speculatione praxin coniungere vellet neque cum altero alterum. quum enim in duobus hisce generibus philosophiae contemplatio versaretur, eum haud sane rerum rationes cognitum et multum abesse, ut perfectus sapiens appellari posset, qui non

ἄμφω καθ' ὅποσα δεῖ μετιέναι ἔπεισι τὰ τῆς φιλοσοφίας μυστήρια.

19. Ἀλλὰ τούτων μὲν ἄλις. ἐμοὶ δ' ὡς τὰ πολλὰ σχολῆν ἄγων, ἢ καὶ ἀσχολίας ὑπέριτερον ἐκεῖνος πρᾶγμα ποιούμενος θεραπεύειν ἐμὲ διὰ σέ, ἐδείκνυ περιωὴν καὶ περιηγουμένους 5 ὅποσα τῇ νήσῳ περιέστιν ἄζια θεάς, τὰ τε ἄλλα καὶ ὅσα ἐν θεάτροις, ἐν ἀγοραῖς, ἐν δικαστηρίοις, τὸ ἐν νομίμασι καὶ χαράγμασι τὸν ἅπαντα χρόνον ὡσαύτως ἔχον καὶ μηδαμῆ μὴδ' ὅπως οὖν τρεπόμενον, καὶ ὅπως ἐν σταθμοῖς καὶ μέτροις 10 πλάστιγγιν εἴη διδόμενῦ τε καὶ λαμβανόμενα εἶδη καθάπαξ 10 ὧνίων ἅπαντα, οὐχ ὡς τῶν πιπρασκόντων ἕκαστος βούλοιτ' ἄν, ἀλλ' ὡς τὰ τῆς πολιτείας ἀρχαῖα κελεύουσι δόγματα, οὐδ' ὡς τῆς τῶν εὐτυχεστέρων πλεονεξίας τὸ λίχον παρακερδαίνειν ἐθέλει, ἀλλ' ὡς οἱ σωτῆρες τῆς ἄνωθεν εὐταξίας 15 προστάττουσι νόμοι τὸν ἅπαντα χρόνον. οὐδ' ὁ πλοῦτιψ 15 προύχων, οὐδ' ὧ καθ' ἡλικίαν προβεβηκέναι ξυνέβη, τὸ πλέον ἔξειν ἐν τούτοις οἷός τ' ἂν εἴη ἐκεῖ τῶν ἡσσόνων κατ' ἄμφω. ταχὺ μὲντ' ἂν ἀφαιρεθεῖη, εἰ μὴ τῆς κεφαλῆς, ἀλλ' οὖν ὅποσα τῶν τοῦ σώματος μελῶν κατὰ τὸ τοῦ ἁμαρτηθέντος ἀνάλογον οἱ νόμοι τῆς πολιτείας κελεύουσιν, ὅστις αὐτούς 20 20 καπηλεύειν ὅπως οὖν τολμῆ. καὶ τοῦτ' ἐστίν, ἔλεγεν ἐκεῖνος ἐμοὶ βεβαιῶν, ὃ σωζόμενον μὲν συνίστησι καὶ συνέχει πολι-

utraque philosophiae mysteria, quantum opus esset, perscrutari in animum induceret.

Sed haec hactenus. ille vero, quum plurimum otium ageret vel occupatione ipsa praestantius duceret tua causa me colere atque curare, mecum circumiit insulam, ostenditque quae visenda erant quum aliis locis, tum in theatris foris iudiciis. monstravit porro mihi, ut numismatum et monetarum ratio per omne aevum eadem maneret neque unquam ne minimum quidem mutaretur; ut in ponderibus atque mensuris omnia rerum venalium genera darentur atque acciperentur non pro venditorum uniuscuiusque voluntate, sed secundum vetusta civitatis instituta, non prout divitiorum avaritia et aviditas plus iusto lucrari vellet, sed prout leges, disciplinae a maioribus bene descriptae custodes, per omne tempus iuberent. neque divitiis excellens neque aetatis robore praeditus ibi eos, qui inferiores utroque genere sint, facile opprimere atque circumvenire possit; nam qui leges civitatis vel minime migrare audeat, is statim si non capite, attamen iis membris corporis multatur quae pro ratione delicti leges iubent. „haec ratio, inquit ille, crede mihi, si servatur, coniungit atque continet civitates et urbes, terras et insulas privatim atque publice; sin autem evertitur, acri impetu etiam

τείας καὶ πόλεις καὶ ἡπείρους " καὶ νήσους καὶ ἰδία καὶ δη- f. 103 a.
 μοσία, ἀνατρεπόμενον δ' αὖ δξείαις συνανατρέπει ῥοπαῖς τὰ
 τε κοινὰ καὶ καθ' ἕκαστα τῶν πραγμάτων ὅσα πόλεσι τε καὶ
 πολιτείαις ἐγκαλινδεῖται παρανομούμενα, μηδαμῆ τοῖς παρανό-
 5 μοις συνεῖναι φύσιν ἐχούσης τῆς ἐδραίας διαμονῆς καὶ κρηπ-
 δος, ἀλλ' ἐν οὐ μακρῷ τῷ χρόνῳ ῥᾶστα-σαλενομένης καὶ διαλυ-
 μένης ἁπάσης προνοίας συνδετικῆς, ὥσπερ ἁρμονίας ῥηγνυμένων
 τῶν χορδῶν. τῆς γὰρ καθόλου πολιτείας ὑγίαινούσης, ἀνάγκη
 δῆπου καὶ τὰ μέρη καλῶς ἀπαλλύττειν συνεξομοιούμενα τῷ
 10 ὄλῳ, καθάπερ οὖν τούναντίον νοσοῦσης καὶ αὐτὰ συννοεῖν,
 ὡς εἰς ἀρχέτυπον τὴν μίμησιν ἀναφέροντα καὶ μάρτυρα βε-
 βαιωτὴν τῆς κακίας προενηγεμένα τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν καὶ
 κατάστασιν. δίκαιος τοίνυν ὁ κύριος ὢν, καὶ δικαιοσύνας ὡς 13
 τὸ εἶκός ἀγαπῶν, ὑποῖ μᾶλλον ἔθνη ἢ μὴ νόμον μὲν ἔχει,
 15 φῦσει δὲ τὰ τοῦ νόμου ποιεῖ κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, μίσεῖ
 δὲ οἱ ζῆν μὲν ἤρηται τε καὶ ἐπηγγελαντο κατὰ τοὺς τῆς εὐσε-
 βείας θεσμούς καὶ νόμους, ἔργοις δ' αὐτοῖς καταψευδομένους
 τῶν ἐπαγγελιῶν καὶ ἀποσειομένους πάντα δικαιοσύνης κανόνα
 καὶ στάθμην. ὁ γὰρ δικαιοσύνην μὲν ἀποστρεφόμενος, ἀδικίας
 20 δ' ἀνθαιρούμενος κλήρους, καὶ μῆτε τοὺς θεῖους αἰδούμενος
 νόμους, περιφρονῶν δ' ἀνθρώπινον ἅπασαν τύχην, οὗτος
 ἀφώρισε μὲν ἑκὼν γε εἶναι θεοῦ τοῦ τῆς δίκης ἔχοντος τοὺς

res universas et singulas evertit, quae illegitimae in civitatibus et
 urbibus versantur, quum nullo pacto rebus, quae legi repugnant, fir-
 mum atque stabile fundamentum subesse possit, sed brevi tempore om-
 nis providentia, quae rempublicam contineat, iis exagitetur et dissol-
 vatur harmoniae instar, quum chordae dirumpuntur. ut enim, si totum
 civitatis corpus sanum est, etiam membra cum eo concordantia bene
 sese habere necesse est, sic contra, ubi illud aegrotat, etiam haec
 non possunt non aegre affecta esse, quippe quae id tanquam primum
 quoddam exemplar imitentur atque civitatis gubernationem ac statum
 ut vitiositatis testem locupletissimum proferant. dominus autem, qui
 iustus est et, ut consentaneum, iustitiam amat, ad maiorem felicitatem
 evehit gentiles, qui, ut ait sanctus apostolus, quamquam nullam habent
 legem, tamen natura duce eius praeceptis obsequuntur, odit vero eos
 qui quidem in se susceperunt atque professi sunt se secundum reli-
 gionis instituta legesque esse victuros, actionibus tamen promissa elu-
 dunt et omnes iustitiae normas ac regulas abiiciunt. qui enim iusti-
 tiam aversatus iniustitiae amplectitur sortes et legibus divinis spretis
 humanam quamlibet fortunam circumspectit, is manifesto se disiunxit
 sua sponte a deo iustitiae solium tenente, atque cum diabolo contra-
 xit familiaritatem. qua de causa in illa terra, ubi talia seruntur mala,

Θρόνους σαφῶς ἑαυτὸν, συνηκείωσε δ' ἅμα τῷ διαβόλῳ. διὸ
 καὶ πλεονεκτεῖ μὲν κατὰ τῆς χώρας ἐκείνης τὰ χεῖρω, ἢ τὰ
 τοιαύδε γεωργεῖται κακά, μειονεκτεῖ δ' ἐπομένως τὰ κρείττω·
 καὶ γίνεται παντελῆς ἐκεῖ καλῶν ἐρημία, καὶ κατορχεῖται λοι-
 πὸν καὶ ὁ διάβολος ἄρδην αὐτῆς εὐσεβείας, πρὸς ἄρνησιν τοὺς⁵
 αὐτῷ πειθομένους συχνὰ ἐρεθίζων. οἷα δὴ καπὶ τὴν Βυ-
 ζαντικῶν γενέσθαι ξυμπέπτωκε πολιτείαν· μισήσασα γὰρ ἀλή-
 θειαν ἐκείνη καὶ πολιτικῆς ἀρχῆς δικαιοσύνην, οἰκειωσαμένη δ'
 ἀδικίαν καὶ ψεῦδος, ὄλαις παλάμαις τὰς ἑαυτῆς πρὸς ἀσέβειαν
 ἀνεπέτασε πύλας. καπειδὴ τῷ διαβόλῳ σώματος ἐπὶ τούτοις¹⁰
 ἔδει καὶ ὄργανον μάλα αὐτῷ προσήκοντος νῦν, εὗρίσκει Πα-
 λαμᾶν, ἀνδράριον, ὡς ἀκήκοα μὲν, ἐντελέστερον δ' ἐκ τῆς
 αὐτοῦ μεμαθήκειν γραφῆς, εὐτελὲς μὲν ἄλλως καὶ πλὴν τοῦ
 κενοδοξεῖν καὶ δι' αὐτὸ γέ τοι τοῦτο κακοδοξεῖν πλέον εἰδὸς
 οὐδὲν ὑγιές· καὶ τούτῳ συμμαχεῖν πεπεικῶς τοὺς ἐν ἐξουσίᾳ,¹⁵
 πάντα συλλήβδην εἰπεῖν, ὅποσα κατ' ἄλλους ἄλλα καιροῦς
 ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις βέβηλά τε καὶ νόθα παρεισεφθάρη
 δόγματα, πρὸς ἕνα τουτονὶ συνήλασε χρόνον, καὶ πολύχων
 κομιδῇ τὸ πονηρὸν ἐσκέδασε κατὰ τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ τὸ
 γεώργιον. οὐ γὰρ πολυθεΐαν μόνον ἐδίδαξεν ὁ ταλαιπώρος,²⁰
 ἀλλὰ καὶ ἀθεΐαν προστέθεικεν, ἀρειανισμὸν θ' ἅμα καὶ εἰκο-
 νομαχίαν καὶ καθάπαξ ἄρνησιν οἰκονομίας ἐνσαύκτου τοῦ νιῶ
 καὶ λόγου τοῦ Θεοῦ. καὶ τί δεῖ καθ' ἕκαστα λέγειν, ἔξῃν ἐκ

pessimæ artes praevalent, virtutes vero necessario inferiorem tenent
 locum; ibi existit omnium honorum vastitas; ibi denique diabolus in
 ipsam religionem impudentissime insultat, quam ut denegent et tollant
 suos asseclas acriter instigat. tale quid etiam Byzantium rei pub-
 licae accidit. odio enim in veritatem et imperii iustitiam concepto,
 iniustitia vero et mendaciis adscitis omni virium contentione impietati
 fores reclusit. qua in re quomodo diabolus corpore quodam et instrumento
 sibi plane conveniente opus esset, reperit nunc Palamam, homuncu-
 lum, ut audivi quidem (accuratius autem ex scripto ipsius eum cog-
 novi), vilissimum neque quidquam amplius scientem nisi quomodo va-
 nam gloriam captaret et ob id ipsum pravas opiniones fingeret. cui
 quomodo socios adiunxisset principes, dogmata, ut paucis comprehendam,
 profana atque adulterata, quaecumque aliis alia temporibus in dei ec-
 clesias perniciose obrepserunt, hocce tempore cuncta coegit et Chri-
 sti ecclesiae uberrimam et oppido variam improbitatis frugem adpersit.
 nam miser iste non solum polytheismum docuit, sed etiam atheis-
 mum addidit simulque Arianismum et Iconomachiam, infatiationem de-
 nique incarnationis filii verbi que dei. sed quid attinet singula perse-

τῶν ἱερῶν βιβλῶν τῶν θείων πατέρων ἐλέγχειν κατ' ἴχνος ἐπιόντας ἅπαντα;

Καὶ μὲν δὴ τοιαῦτ' ἐπ' ἐμοῦ συνείροντος τοῦ σοφοῦ **14**
καὶ θεοφιλοῦς " ἐκείνου ἀνδρός, καὶ βίβλους δ' ἐνότιε προ- f. 103 b.
5 κομίζοντος ἅς τε αὐτὸς φιλοπόνως ἐκ πάσης ἐρασιμάμενος
θείας γραφῆς ὄπλα τοῖς ἐκεῖ' καλῶς εὐσεβεῖν αἰρουμένοις χα-
ρίζεται, καὶ ἅς ἕτεροι τῶν ἐκεῖ' προσοικούντων ἄλλογίμων ἀν-
δρῶν ὀρθοδόξων ἐκδεδάκασι, ταῖς τοῦ Παλαμᾶ κακοδοξίαις
περιφανῶς ἀντιλέγοντες, λόγος ἐς τὰς τῶν Κυπρίων ἐμπέ-
10 τωκεν ἀκοῆς ὡς λάθοι νύκτωρ παρεισελθὼν ἐς Βυζάντιον ὁ
βασιλεὺς Καντακουζηνός, καὶ τὴν αὐτοκράτορος ἔλοι βασι-
λείαν συνεργίαις καὶ δολεραῖς τοῦ Παλαμᾶ προκαταστήσειν,
ὄρκους φρικώδεις ἐχέγγυα πρότερον αὐτῷ παρασχόμενος, βε-
βαιοῦν καὶ κυροῦν τὴν αὐτοῦ πολυθείαν καὶ ὅσα τῶν βεβή-
15 λων αὐτοῦ καινοφωνιῶν εἰσερρῆη κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλη-
σίας, ταῦτόν δ' εἶπεῖν, εἰς Θεὸν ὁμωμοκῶς ὃν ἐξόμνησθαι
ἐπηγγέλλετο. τοῦτο σφοδρῶς τὸν σοφὸν ἐκείνον ἠρίασεν ἄν-
δρα, Γεώργιον τὸν Λαπίθην, οὐχ ὅτι τὴν βασιλείαν ἔλοι Καν-
τακουζηνός, ἀλλ' ὅτι τοιοῦτοις ὄρκοις προκατείληπτο, δέσμιος
20 ταῖς τοῦ Παλαμᾶ γεγονῶς δυσσεβείαις. ὅθεν τὰς γενναίας
ἐκείνας ἐλπίδας οὕτωςι ζημιούμενος αἰ τὸ ἠδόμενον ἔβασκον ἐκ
πολλοῦ τῆς ψυχῆς, ἥσχαλλεν, ἐδυσφόρει, θόρουβον εἶχε καὶ
σάλον παντοδαπὸν ἐν ψυχῇ. ἤλιπε γὰρ συνεκπλεύσειν ἐκεῖ-

qui, quum omnia ex sacris scripturis patrum sanctorum per singula ve-
stigia confutare liceat?

Dum talia mihi refert vir ille sapientissimus deoque carissimus, nec non interdum libros apportat, quum quos ipse multo cum studio ex tota scriptura sacra collegit et pro armis piis hominibus, qui illic incolunt, suppeditavit, tum quos alii clari atque orthodoxi insulae viri pravis Palamae opinionibus manifesto oblocuti ediderunt, rumor perferitur ad Cyprios, Cantacuzenum imperatorem noctu clam Byzantium ingressum occupasse principatum auxiliis et fallacibus praeparationibus Palamae, cui antea horribilis iurisiurandi pignore sese obstrinxisset, vel quod idem est per deum iurasset, quem eiurare profitebatur, se confirmaturum esse atque sanciturum polytheismum omnesque eius profanas atque irreligiosas novitates, quae in dei ecclesiam intrusae essent. hoc Georgio Lapithae, sapientissimo viro, magnam iniecit tristitiam, non quod Cantacuzenus principatum occupasset, sed quod tali iureiurando Palamae impietati addictus teneretur. quare a praeclara illa spe deiectus, quae diu iam mentis laetitiam alebat, aegre tulit indignationem, animo turbis agitato marisque instar aestuante. sperabat enim

θεν ἐπαινῶντι μοι μέχρι καὶ ἐς Βυζάντιον τῆς σῆς ἕνεκα
 θεάς καὶ ὀμιλίας, ὡς ἐφθήμεν εἰρηκότες, δι' ἔρωτα σοφίας
 μελλόνος, ἴσως δὲ καὶ ἄλλης πρὸς τοῦτοις χρείας καὶ θεάς
 ὀπόσα τὴν Βυζαντίων κεκτῆσθαι πόλιν συμβαίνει τῶν ἄλλων
 ἕξαιρέτα. νῦν δ' ἐν ἀκαρεὶ τάναντία νικῶντα θεώμενος πε-⁵
 ριαλῆς ἦν, καὶ ἐδάκρυε μὲν τὴν εὐσέβειαν ἐς οὕτω περιφα-
 νῶς συναλαθεῖσαν ἐκριπισθέντα κίνδυνον τρόποις τοῦ θεοῦ
 συγχωρήσαντος ἀπορρήτοις, ἐδάκρυε δ' ἄλλως καὶ τὸν σὸν
 ὑφορώμενος θάνατον, τὸ τοῦ σοῦ κατὰ θεὸν ζήλου διάπυρον
 ἐννοῶν, καὶ ὄσσην τὴν ἔνστασιν ὑπὲρ τῶν πατριῶν ἐνδείκνυ-¹⁰
 σθαι μέλλεις δογματῶν ἄχρι θανάτου.

Καὶ τί δεῖ πάντα διεξιέναι καθ' ἕκαστα, ὅσα τῆς νῆ-
 σου δυοῖν οὐχ ἦτιον ἔτιῶν τεθεάμεθα, ὅποσα πόλεσί τε καὶ
 λιμέσι καὶ ὅσα δὴ ταῖς ἄλλαις πρόσεστι χώραις ἐκεῖ τὰ χρή-
 σιμα, τῶν ἔμπροσθεν ἀνθελκόντων ἡμᾶς οὐ μικρῶν ὑπαρχόν-¹⁵
 των. διὸ τούτων ἀποσχόμενος ἐπανόδου μεμνήσομαι.

15 Ἄρτι τοίνυν τοῦ ἡλίου περὶ τροπᾶς γενομένου τὰς θε-
 ρινάς, ἐπειδὴ γε ἀπαίρειν ἔμελλον, ἄχρι λιμένος ἐκεῖνός με
 προὔπεμπεν ὁ καλὸς Γεώργιος, δακρύων τε καὶ μέσσην εἰπεῖν
 τεμνόμενος τὴν καρδίαν τῶμῳ χωρισμῷ, ὥστε καὶ τῆς ἡμᾶς²⁰
 ἀγούσης ὀλκάδος, ἐπειδὴ γε ἀνεπέτασε τὰ ἰστία, οὐρία ἐφι-
 εῖσης ἐπὶ τὸ πέλαγος, θεώμενος ἴστατο μέχρι πολλοῦ με,

mecum se navigaturum inde abeunte usque Byzantium, ut te adspice-
 ret tuaque consuetudine uteretur, ut supra iam diximus, maioris sa-
 pientiae cupiditate ductus, fortasse etiam ut praeterea alia quaedam
 negotia curaret et res illustrès atque egregias inviseret, quas prae ce-
 teris Byzantium urbs possidet. tum vero brevitempore prorsus con-
 tra res cecidisse videns, magno dolore cruciatus illacrimabat religioni
 in periculum compulsae manifesto arcanis dei id admittentis rationibus
 conflatum. illacrimabat etiam morti tuae, quam suspicabatur, quum co-
 gitaret quam ardens erga deum studium quamque pugnacem conten-
 tionem pro patriis dogmatis usque ad mortem exhibiturus esses.

Sed quid attinet omnia singulatim referre, quae in illa insula
 non minus duobus annis viderimus, quae commoda suppetunt urbibus
 portibus aliisque locis, quum haud pauca ad enarrandum restent
 nosque protrahant? quare hisce rebus missis profectionis mentionem
 faciam.

Statim igitur post solstitium aestivum quum profectionem para-
 rem, optimus Georgius lacrimans et medio animo, ut ita dicam, ob
 meum discessum fissus usque ad portum me prosequabatur, ubi,
 quum navigium nostrum velis passis secunda tempestate in altum pro-
 volaret, diu stabat oculis me insequens multasque lacrimas profundens,

πολλά καταχέων τὰ δάκρυα, ἕως ἀπεκρύψαμεν ἐκείνην τὴν
 γῆν, τῆς ὄψεως ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἐνδιδούσης ἐν τοῖς
 μακροῖς διαστήμασιν. εὐπλοίας δ' ἡμῖν γενομένης ἐναταῖοι
 ἐς Κρήτην ἀφίγμεθα, νῆσον πολυάνθρωποτάτην καὶ μείζω
 5 μὲν πολλῶ τῆς Κύπρου, ἐπιμήκη δ' ὁμοίως ἐκείνη καὶ ταύ-
 την ὑπάρχουσαν, ὡς εἶναι μῆκος μὲν σταδίων " αὐτὴν οὐχ f. 104 a.
 ἦτιον ἀκτακοσίων ἅμα καὶ δισχιλίων, πλάτος δὲ πολλῶ τοῦ
 ἡμίσεος ἦττω. ἔχων δ' ἐκ πολλοῦ διὰ μακρῶς τῆς ἐφέσεως
 ἔγωγε τὸν ἐν Κρήτῃ λαβύρινθον θεάσασθαι, ἐπειδὴ πολὺ
 10 τοῦ λιμένος οὗ καθωρμίσθημεν ἀφροστήκοι, ἔδοξέ μοι καιρὸν
 ἔχοντι νῶν ἀποβάντι θεάσασθαι καὶ αὐτόν, Κνωσοῦ μεσο-
 γείου πόλεως ἔγγιστα ὄντα. ἔστι δ' ὁ λαβύρινθος σπήλαιον
 πολυχωρητότατον τεχνητόν. ἐπεὶ γὰρ ἔτυχε λίθος οὐ πάνυ σκλη-
 ρὸς τὴν οὐσίαν ὑπάρχων ὁ τόπος, ἔδωκε πολλὴν τὴν ῥαστώ-
 15 νην λαξεύειν ἐφ' ὀπίσον ἄν τις ἐθέλοι. διὸ καὶ θύραν μίαν ὁ
 τεχνίτης ἀνοίξας, ἔπειτα λαξεύων, προῆει μέχρι πολλοῦ κατὰ
 τὸ ἴσον εὐρύων ἅμα τὰ τ' εὐώνυμα καὶ δεξιὰ πλευρά, ἠφίει 16
 δ' ἐν μέσῳ κατὰ συχνὰ διαστήματα στύλους ξεστούς, ἀνέ-
 χοντας τὴν ἐπὶ τὸν ὄροφον γῆν, μερίζων δ' ἐποίει διαφο-
 20 ρους οἰκίας καὶ προαύλια καὶ κρήνας. δέδεικται δέ μοι πρὸς
 τῶν ἐγχωρῶν, λαμπάδας φωτὸς ἐν χερσὶν ἐχόντων πολλάς.
 Μίνω τοίνυν φασὶν ἐκεῖνον τὸν πάλαι τῆς Κρήτης ἄρξαν-
 τα, ὡς γε οἶσθα, πλειόστην κτησάμενον δύναμιν ναυτικὴν τὰ

donec e conspectu terrae sensim paulatimque magnis intervallis quasi
 recedentis auferremur. prospera nobis contingente navigatione nono
 die ad Cretam appulimus, insulam frequentissimam et Cypro multo
 maiorem. oblonga vero est pariter atque illa, longa scilicet non mi-
 nus duo milia octingenta stadia, latitudine dimidio multo minore.
 quum vero iam diu vehementer cuperem labyrinthum in Creta insula
 videre, isque longe abesset a portu ad quem appulsuri eramus, pla-
 cuit mihi tum occasione data ex navi egresso visere eum, qui pro-
 xime abest ab urbe Gnosso in media insula sita. labyrinthus autem
 est caverna spatiosissima, artificiose facta. quum enim lapis non
 admodum asper esset, locus facillime, quantum quis vellet, excidi po-
 tuit. artifex igitur una porta patefacta longe lapides excidendo pro-
 gressus est dextra laeva pariter et sinistra amplificans. in medio au-
 tem labyrintho crebris intervallis columnas levigatas posuit, quae ter-
 ram in fastigio sustinerent; hic illic varia aedificia, vestibula fontes-
 que disposite fecit. ostendebatur autem mihi labyrinthus ab indigenis
 multas faces ardentes in manibus gestantibus. Minoem vero, quem
 antiquis temporibus Cretae imperasse scis, magna navium facultate in

κύκλω δουλώσασθαι τῶν ἐθνῶν, ὅσα τε Κυκλάδας ἔκει τότε τὰς νήσους, καὶ ὅσα ἐς μεσόγειον ἦκει Βοιωτίας καὶ Ἀττικῆς. ὕστερον δ' ἐκ διαδοχῆς μακροτέρας ἐς Μινώταυρον τῆς ἀρχῆς περιενεχθείσης, ἄνδρα τοὺς τρόπους ἁμῶν, φόρους τε ἄλλους ἄλλοις ἐπενεγκεῖν, καὶ δὴ καὶ ὅποσοι τότε ἔσκουον τὴν Ἀττικὴν, δις ἑπτὰ παῖδας ἐκέλευ ἀπάγειν τῶν εὐγενῶν κατ' ἐνιαυτὸν ἐς λήθης φρούριον τὸν λαβύρινθον. τοῦ κληροῦ τοίνυν καὶ ἐς Θησέα περιενεχθέντος, Αἰγεὺς μὲν ὁ πατήρ οὐκ ἠπίει, τηρικαῦτα τῆς Ἀττικῆς ὧν ἡγεμῶν, ὃ δὲ λαθῶν ἀπῆει, μάλα ἐκὼν τοῖς δις ἑπτὰ συναρίθμιον ἑαυτὸν καταστήσας, ὡς διὰ τοῦτο ὅπως ποτὲ καὶ τὸν Αἰγέα κατὰ θαλάττης ἐκείνης ὑφέντα ἑαυτὸν τελευτῆσαι τὸν βίον, καὶ τὸ πέλαγος Αἰγαῖον ἐκεῖθεν κληθῆναι. ἐπεὶ γε μὴν ἡ Μινωταύρου θυγάτηρ Ἀριάδνη Θησέα θεάσασαί τε καὶ ἐρασθεῖν τοῦ κάλλους, ὑποθεῖναι λαθραίας αὐτῷ τὰς τῆς ἐλευθερίας μεθόδους, αἷς χρησαμένην ἔμασθη τε γενέσθαι Θησεί τὴν λαβυρίνθου διέξοδον, καὶ ἅμα Μινώταυρον μὲν ἐκείνον πεφονευκῶτι ἐς τὴν πάτριον αὐτίκα γῆν διαπόντιον γενέσθαι φυγάδα ξύν γε Ἀριάδνη καὶ τοῖς ἐξ Ἀττικῆς ἡιθέοις παισὶ, καὶ οἰκιστὴν ὀλίγῳ ὕστερον γενέσθαι καὶ τῆς Ἀθηναίων περιβοήτου πόλεως, μεμερισμένως πρὶν ἐν κόμαις οἰκούντων τὴν Ἀττικὴν.

17 Ἐμοὶ δὲ μετὰ τὴν θῆάν ἐκείνην καὶ ἐς τὰς ἄλλας πε-

structum circumcirca gentes, quae tum Cyclades insulas et quae ad mediam usque Atticam et Boeotiam incolebant, in ditionem redegisse ferunt. posteriore autem tempore ad Minotaurum, virum moribus immitibus praeditum, regno ex successione delato, eum dicunt tributa alia aliis imposuisse, Atticae vero incolis imperasse, ut bis septem liberos nobilium quotannis in labyrinthum, oblivionis castellum abducerent. quum sors vero Theseum contigisset, Aegeum, patrem eius tunc temporis Atticae principem, eum dimittere noluisse. ille autem lubentissime cum istis bis septem iuvenibus posteaquam clam abiisset, Aegeum sese in mare praecipitasse vitamque finivisse, unde pelagus Aegeum nomen accepisse dicitur. Ariadnen autem, Minotauri filiam, Thesei venustate captam furtim eum consiliis, quibus libertatem sibi pararet, instruxisse ferunt; iis usum Theseum facillime labyrinthi exitum reperisse, deinde Minotauro interfecto cum Ariadna iuvenibusque Atticis protinus in patriam per mare fugisse, tum haud ita multo post urbem celebratissimam Atheniensium condidisse, qui antea per singulos vicos dispersi Atticam incolebant.

Ego vero labyrintho perlustrato etiam alios insulae vicus, ci-

ριέναι τῆς νήσου κώμας καὶ πολιτείας καὶ πόλεις γεγένηται.
 καὶ μὲν δὴ καὶ ἐθεώμην τὸ πᾶν ἐκεῖ γένος τῆς νήσου, Ῥω-
 μαίους ὄντας, ὀλίγω δέω λέγειν, καὶ τὴν τῆς πατρίου πί-
 στεως εὐσέβειαν βεβαίαν ἐκ διαδοχῆς αἰεὶ κεκτημένους· καὶ
 5 μοι βουλομένω γε ἦν πλείονα χρόνον ἐκεῖ διατετριφέναι πλείο-
 νος ἔνεκα ἢ καὶ τελεωτέρας τῶν ἐκεῖ πραγμάτων ἱστορίας. f. 104 b.
 ἀλλ' ἀνεσῴβει μοι τὴν βούλησιν ὁ τηρικαῦτα μελετώμενος
 θόρυβος τῶν τε ὄπλων καὶ τῶν ἐκεῖ στρατιωτικῶν δυνάμεων.
 ἦν γὰρ ἡ νῆσος ἐκ πολλοῦ συμφοραῖς ἐντετυχηκυῖα, δι' αἷς
 10 Λατινικοῖς ὄπλοις δουλεύσασα τῷ τῆς Βενετίας ὑπέκυψε δη-
 μοσίῳ προστάγματι. ἄρτι τοίνυν φήμης χεδείσης ἐπὶ πᾶσαν
 ἡπειρόν τε καὶ νῆσον ὡς οἱ τὸ Γαλατῶνυμον οἰκοῦντες φρού-
 ριον ἀτυγεῖτονες Γεννουῖται, παρασπονδήσαντές τε καὶ ἐπα-
 ναστάντες τοῖς Βυζαντίοις; σφᾶς τε ναυμαχῆσαντες νενικήκασι
 15 καὶ ἅμα θαλάσσης ὄλης ἡγεμονίαν ἀνειροπόλησαν, ὡς μηκέτι
 μήτε καθεκτοῦς εἶναι μήτε μὴν οὐδ' ὁμοφύλοις ἔτι μένειν
 ἐνσπόνδους ἐθέλειν, ἀλλὰ σκληρὰν καὶ οἶον εἰπεῖν ἡγεμονι-
 κὴν τὴν ὄφρὺν κατὰ πάντων ὅσοι θαλάττιον βόσκουσι βίον
 ἐπανατείνασθαι, ταραχθῆναί τε οὖν πολλοὺς διὰ ταῦτα καὶ
 20 πάντων μάλιστα Βενετικούς, μεγάλας μὲν ἐξαρτύειν ἐν βρα-
 χεῖ ναυτικὰς δυνάμενους δυνάμεις, μέγα δὲ διὰ τοῦτο φρο-
 νεῖν ἔχοντας, ἔπειτα παρὰ δόξαν ὑπ' ἐκείνων ἤδη κωλυμέ-
 νους ἐς τὸν ἄνω τόπον καὶ τὴν Μαιωτίν καὶ τὰς ἐκβολὰς

vitates urbesque quum adirem, totum genus hominum, quod insulam
 incolit,

Romanos esse et patriae
 fidei pietatem a maioribus usque traditam constanter tueri cognovi.
 mihi quidem in animo erat, quo diligentius et accuratius insulae res
 explorarem, longius ibi tempus commorari; sed ab hoc proposito de-
 turbatus sum armorum militumque, qui tum ibi parabatur, tumultu. in-
 sula enim iam diu in calamitates inciderat, propter quas Latinorum
 armis subacta Venetae reipublicae imperio se submitit. quum vero
 modo super totam continentem et insulam rumor dispersus esset, Ge-
 nuenses, qui Galatae tenent castellum in urbis vicinitate, foedere ru-
 pto et rebellionem facta Byzantios proelio navali vicisse et totius ma-
 ris imperium somnari, ut neque coerceri possent neque ne foedere
 quidem cum popularibus iuncto stare vellent, sed superba quaedam et
 ut ita dicam imperatoria supercilia adversus omnes, qui maritimam
 agunt vitam, prae se ferrent, hac re et alii multi conturbati sunt et
 praecipue Veneti, qui, quamquam brevi tempore magnas copias navales
 exornare atque idcirco haud mediocres sibi spiritus sumere poterant,
 tum praeter opinionem ab illis iam impediti erant, quominus in su-
 periores regiones et lacum Maeotidem et ad ostia Tanaidis pro suo

ταῦ Ταναΐδος ἀναπλεῖν καὶ περιπλεῖν κατ' ἐξουσίαν ὡς πρω-
 τερον. ὅθεν αὐτοὶ τε τὰς οἰκείας ἡθροίζον δυνάμεις, τριήρεις
 τε πλείους τῶν τέως οὐσῶν κατεσκευάζον καὶ τὰς ἐκ πολλοῦ
 κνωεωληκμένους καθελκύσαντες πανταχόθεν ἐπεσκεύαζον, καὶ
 ἅμα τὰς συμμαχίδας καὶ ὑπηκόους πόλεις καὶ κήσους ἐς 5
 τὸν κοινὸν ἐκάλουον ἀγῶνα, ὅπλα καὶ τριήρεις καὶ στρατιά-
 τας ναυμάχους συνεισφερούσας κατὰ τὴν ἐνοῦσαν ἐκάστη δύ-
 ναμιν. συνεκάλεσαν δ' οὖν καὶ τῶν πόρρωθεν, ἄβροῖς μὲν
 καὶ ἤδη μισθώμασιν, ἄβροτέροις δ' ἐς τὸ μέλλον ἐπαγγελί-
 ας, ἄλλους τε καὶ Κατελάνους, οἳ ὤκνηται κάτω παρὰ τὴν 10
 Γαλλικὴν θάλασσαν, ὅπη τῶν Πυρρηναίων ὄρων οἱ πόδες
 ἄγχιιστα λήγουσιν, ἐς τόλμαν πολεμικὴν, ὅση τε ἡπειρωτικὴ
 καὶ ὅση θαλάττης, τῶν πρωτείων οὐδέαι Λατίνων παρα-
 χωροῦντας.

- 16 Ἐπεὶ γοῦν διὰ ταῦτα καὶ Κρήτη θόρυβον εἶχε καὶ ὡς 15
 εἰπεῖν ἐσείετα πᾶσα, παρασκευαζομένη πρὸς ὅπλα συμμαχικά
 τε καὶ ὅσα τῶν πολεμικῶν ἐφόδων εἰσὶν ἀπατρεπτικά, μετέ-
 βαινον ἐκεῖθεν ἀρχομένου τοῦ ἤρος, καὶ ἀφείς εὐώνυμα Σαλα-
 μίνα τὴν νῆσον, ἔνθα Θεμιστοκλέα τὸν Νεοκλέους ἐκεῖνον πάλαι
 φασὶ τὴν τῶν Περσῶν ἐκείνην ναυτικὴν καταβαπτίσει δύναμιν, 20
 νήσους τε ἅς Κυκλάδας φασὶ παραλλάξας, κατέπλευσα ἐς
 Εὐβοίαν τὴν νῆσον, ὑπήκοον οὔσαν Βενετικοῖς ἐτῶν ἤδη μα-
 κρῶν. καὶ με βουλόμενον πλείονα χρόνον ἐνδιατρῆμαι ταύτῃ

arbitrio atque voluntate, ut antea, navigarent ac circumveherentur.
 quare suas copias contraxere, triremium numerum auxerunt, etiam ve-
 teres ex navalibus undecunque productas naves refecerunt simulque
 socias subditasque urbes insulasque ad certaminis societatem advoca-
 runt, ut arma triemesque et milites classicos pro sua quaeque facul-
 tate conferrent. advocabant etiam ex remotis regionibus milites lar-
 gis in praesens stipendiis, largioribus in futurum pollicitationibus,
 quum alios tum Catelanos, qui ad Gallicum mare inferius incolentes,
 ubi Pyrenaeorum montium pedes proxime desinunt, ferocia atque vir-
 tute bellica sive proeliis terrestribus sive pugnis navalibus exhibenda,
 nulli Latinorum cedunt.

Quum igitur hanc ob causam etiam Creta tumultu turbaretur et
 armorum sociorum omniumque rerum ad hostium incursiones arcendas
 idonearum apparatu quasi concuteretur, inde vere ineunte aëii atque
 sinistra Salamine insula praetermissa, ubi Themistocles Neoclis filius
 quondam copias navales Persarum demersisse dicitur, et insulas, quas
 Cyclades vocant, praetervectus ad Euboeam insulam appuli iam mul-
 tos annos Venetis subditam. qua in insula quum longius tempus

ἡ τῶν Εὐβοέων ἀνέστειλεν ἀσχολία, πολλή τις οἶσα καὶ αὐτῆ καὶ μᾶλα γέ τι κατεσπουδασμένη πρὸς ὄπλων καὶ μάχης παρασκευῆν· μέλλειν γὰρ ὅσον οὐδέπω λόγος ἦν πολεμίας f. 105 a. ἐκ Γεννοῦας ἐπ' αὐτοὺς καταπλεύσειν τριήρεις. ὅθεν ἐν βρα-
 5 χεῖ τὴν νῆσον ἐκείνην ἐλθὼν καὶ περισκοπήσας ἅπασαν, καὶ τὰς ἐκείνης ὅσον ἐξῆν ἰστορήσας πόλεις, ἤκον ἐπὶ τὸ Ἄρτεμισιον, βόρειον ἄκρον Εὐβοίας. κάκειθεν αὐθις ἀνάγεσθαι βουλόμε-
 10 ρους ὠφθησαν τὴν ταχίστην ἐς Ὀρωπὸν καὶ Αὐλίδα καταί-
 ρουσαι. μεταξὺ γὰρ ταῖν δυοῖν ταύταιν νοτιωτέραν τὴν θέ-
 σιν ἐχουσῶν τῶν πόλεων ἔστιν ἐπιμήκης λιμὴν, πᾶσαν ἀνέ-
 15 μων χλευάζων βίαιον κίνησιν, ἐς ὃν ἀρτίως ἐσέπλευσαν οἱ πολέμοιοι. καὶ ἅμα ἐς τὴν ὑστεραίαν τέσσαρες καὶ τριάκοντα
 20 τριήρεις Βενετικάι, τὰς πολεμίας ἐκείνας ἐκ πολλοῦ ναυλο-
 χοῦσαι, ἐπέπλευσάν τε καὶ τὸ τοῦ λιμένος ἔφραξαν στόμα. τῶν οὖν Γεννουτικῶν νεῶν ὡς ἐν δικτύῳ παρὰ δόξαν ἦδη συγκλεισθεισῶν, αἱ μὲν τέσσαρες εὐθὺς ἀναπετάσασαι τὰ ἰστιά, καὶ καθάπερ ἐν κύβοις τοῦ προφανοῦς τὸν ἀμφιβαλ-
 25 λόμενον ἀνθελόμεναί τε καὶ ἀναρρίψασαι κίνδυνον, ἔλαθον οὕτως τὸ πολέμιον διαδρᾶσαι ξίφος· τὺς γε μὴν ἐπιλοί-
 πους, πλὴν ὀλίγων ἀνδρῶν ἐς τὴν χέρσον ἐκπεπηδηκότων, αὐ-
 τάνδρους ἀπάσας εἶλον πρὶν ἄρξαι χειρῶν καὶ ναυμαχίας.

commorari constituissem, armorum bellique apparatu, in quem summo studio atque alacritate etiam Euboeenses incubuerunt, a proposito deterrebar. fama enim erat, iamiam triremes ex Genua infesto impetu in eos navigaturas esse. quare brevi tempore tota insula perlustrata et urbibus, quantum fieri potuit, invisis, ad Artemisium, Euboeae promontorium septemtrionale, profectus sum. unde quum iam provehi vellem, classis hostium decurrit meque a profectione prohibuit. triremes enim Genuenses quattuordecim celerrimo cursu ad Oropum et Aulidem appellentes sub finem aestatis conspiciebantur. inter hasce enim urbes paulo meridiem versus sitas portus est oblongus, qui quamcunque tempestatis vel turbulentissimae vim contemnit; in eum igitur modo hostes invecti erant. postero autem die triginta quattuor triremes Venetae iam diu insidiatae illis hostium navibus advectae portus faucibus interclusis Genuiticas naves necopinato quasi reti cinxerunt. ex quibus quattuor naves statim velis passis, quasi alearum iactui re commissa aperto periculo dubium praeferentes, hostium gladium subterfugerunt; reliquas autem naves paucis exceptis, qui in continentem exsiluerunt, omnes cum hominibus Veneti ceperunt manu

καὶ ταῦτα μὲν τῆδε πη ἔσχεν ἐκεῖ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον· ὃ γε μὴν τοῦ Βενετικοῦ στόλου ναύαρχος, ἐς τοῦτο τύχης ἐληλυθότων αὐτῷ τῶν πραγμάτων, τὰ τε περὶ τὴν Εὐβοίαν ὡς ἐνῆν διωκῆσατο, καὶ ἅμα πλήρῃσιν ἰστίοις λύσας ἐξ Εὐβοίας ἀνήχθη εὐθὺ Βυζαντίου ποιούμενος τὴν πορείαν. ἐπεὶ 5 δὲ μεταξὺ γεγένηται οἱ μαθεῖν ἐν Θεσσαλονίκη διατρίβειν τὸν βασιλέα, τέσσαρας τῶν νεῶν ἀπολεξάμενος καὶ τῶν μάλιστα οἱ πιστοτάτων ἐνὶ παραδούς, πρῆσβέυσοντα πέμπει πρὸς βασιλέα περὶ συμμαχίας κατὰ τῶν κοινῶν ἐχθρῶν. αὐτὸς δ' ἐς Βυζάντιον ἤλαυνε, καρτερήσων τὴν τοῦ βασιλέως ἄφιξιν. 10

19 Αὐτὸς δ' ἂν εἰδείης βέλτιον ἐμοῦ τὰ ἐξῆς, αὐτὸς τε παρῶν γινομένοις καὶ βλέπων, καὶ σφόδρα διὰ σπουδῆς τὰ τοιαῦτα συγγράφειν ἔχων. ἐγὼ γὰρ τοὺς ἐν θαλάττῃ τέως δεδιῶς Ἰσορύβους κατὰ χώραν μένειν ἔκρινα δεῖν ἐν καιρῷ. ὅτε δὴ καὶ τὰς Γεννουιτικὰς ἐκείνας τέσσαρας τριήρεις πα- 15 λινδρομούσας ἐθεασάμην, αἱ διαφυγεῖν ἐδυνήθησαν, ὡς εἰρήκειμεν, τὴν πρὸ βραχέος ἐκείνον κίνδυνον, μίαν τε κατὰ τὸ λεληθὸς τῶν παραλίων ἐλούσας πλουσιωτάτην Εὐβοίας πόλιν, καὶ ἔξανδραποδισαμένους ἐκ τοῦ αἰφνιδίου, καὶ ἀπεληλυθυίας εὐθὺς μεθ' ὧν ἀπώλεσαν πρότερον στρατιωτῶν, μὴ προαι- 20 σθέσθαι δυνηθέντων τῶν Εὐβοέων, ἀλλὰ τὸν Ἐνδυμίωνος τέως εἰπεῖν καθευδόντων ὕπνον διὰ γε τὸ ἔναγχος ἐκεῖνο προτέρημα.

non conserta neque pugna navali commissa. et haec quidem res sic se fere illo tempore habebat. praefectus autem classis Venetae posteaquam tam prospere res ceciderunt, Euboeae rationibus, quantum maxime fieri potuit, ordinatis, navibus solutis velis plenius inde recta Byzantium versus cursum intendit. interea vero certior factus Imperatorem Thessalonicae commorari, quattuor elegit ex suis navibus, quibus unum ex fidelissimis sibi praefecit et ad Imperatorem de societate contra hostes communes iungenda acturum misit. ipse autem Byzantium cursum direxit, Imperatoris adventum ibi praestolaturus.

Tu vero iam ea quae insecuta sunt, quomodo sese habeant, me melius cognovisti, ut qui ipse rebus adfueris, ipse videris easque conscribere maxime studeas. ego vero tumultus, qui mare pervagabantur, metuens in loco mihi manendum esse decrevi, quum praesertim naves quattuor istas Genuenses, quas periculum paulo ante subterfugere potuisse diximus, recurrere et clam una ex opulentissimis Euboeae urbibus ad mare sitis capta atque repente direpta cum militibus, quos antea amiserant, rursus abire viderem, Euboensibus non tale quid praesentibus, sed Endymionis somnum, ut aiunt, ob recentem illam victoriam dormientibus.

Οὐ πολὺς μεταξὺ παρερρή χρόνος, καὶ τὰς Βενετικάς 20
 ἐκείνας ἐθεώμην τέτταρας καὶ τριάκοντα τριήρεις οἴκαδε κα-
 τιούσας ἀπράκτους ἐκ Βυζαντίου διὰ τὸ ἐν Θεσσαλονίῃ τη-
 νικαῦτα διατρίβειν τὸν βασιλέα. ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ μὲν χειμῶν
 5 ἐν τούτοις παρῆι καὶ αἱ κατὰ τὸ ἄρ ἡλίον λαμπάδες f. 105 b.
 ἀνήπτοντο, τεσσαρεσκαίδεκα τριήρεις αὐτῆς ἐκ Βενετίας ἐς
 Βυζάντιον ὄλαις ἀνέβαινον κόπαις καὶ ὄλαις ὀρμαῖς τῆς ψυ-
 χῆς, ἐφ' ᾗ τὸν τοῦ Πόντου προκατειληφνῆς αὐχένα τὰς
 Γεννουτικὰς ναυλοχεῖν ὀκτάδας, αἱ τὴν σιτοπομπίαν ἄνωθεν
 10 ἐκ τοῦ Εὐξείνου καὶ τῶν Σκυθικῶν παραλίῶν ἐσομιζοῦσιν
 ἔμελλον τοῖς ἐν Γαλάτου. τῶν γε μὴν ἐξῆς αὐτὸς ἂν εἰδείης
 αὐτῆς ἐνταῦθα παρῶν καὶ ὄρων ἀκριβῶς τὴν ἀπόβασιν. ἐμοὶ
 γὰρ ἀμυδραῖς τισὶν ἀκοαῖς μεμαθηκέναι συμπέπτωκεν, ἐκεῖ
 διατρίβοντι, τὰ τε ἄλλα καὶ ὡς μικροῦ πᾶσαν τὴν τοῦ Γα-
 15 λατικοῦ φρουρίου δύναμιν, ἄνω μὲν παρὰ τὸν Εὐξείνου πόντον
 ἀποκλεισθεῖσαν, ἄρτι δὲ κατιοῦσαν, ἔλοιεν, κατὰ μὲν τὸν αὐχένα
 τοῦ Πόντου τὴν πλείω κατιοῦσαν διὰ γε δὴ τὸ μὴ προαι-
 σθέσθαι, τὴν δὲ λοιπὴν μείνασαν διεσπασμένως, ὕπη δὴ καὶ
 τῆς ὀρμουῦσα ἐκάστη σποράδην κατὰ τὰ τοῦ Πόντου ἐπί-
 20 νεια, παραπλέοντες ὕστερον. ἐπεὶ δὲ καὶ σύμμαχον ἤδη
 σχοῖεν τὸν βασιλέα Βενετικοί, ἐκ τε γῆς καὶ θαλάττης πλεί-
 στην εἰσενεγκάμενον δύναμιν, καὶ ἅμα τριήρεις προσέλθοιεν
 σφίσι ἐκ νήσου τῆς Κρήτης ὀκτὼ συμμαχίδες, καὶ πρὸς

Non ita multo post etiam Venetorum triremes quattuor et vi-
 ginti Byzantio domum redeuntes videbam re infecta, quod Thessalo-
 nicæ Imperator tum versabatur. hieme autem interea elapsa quum
 iam verni solis faces accenderentur, quattuordecim naves rursus Ve-
 netiis Byzantium ventis remis omnique animi impetu contenderunt, ut
 Ponti faucibus occupatis Genuensium navibus onerariis insidiarentur,
 quæ ab superioribus Ponti Euxini oris et Scytharum terris mari adia-
 centibus Galataeis commeatum transportaturæ erant. res autem, quæ
 insecutæ sint, quem exitum habuerint, tu ipse accurate scis, quum
 præsens eas videris. ego enim illic commoratus tantum ex obscuris
 quibusdam rumoribus quum aliâ tum hoc audivi, Venetos propemo-
 dum cunctas castelli Galataei naves Ponto Euxino interclusas cepisse,
 quum modo descendissent, et maiorem quidem earum partem ad Ponti
 fauces, quo nihil periculi suspicatae vectæ essent, reliquas vero dis-
 persas in singulis stationibus Ponti, ubi quæque in ancoris fuisset,
 præternavigando postea occupasse. quum autem Veneti iam Impera-
 torem, qui terra marique maximas copias contulisset, socium sibi ad-
 iunxissent triremesque ex Creta octo socias accepissent, præterea

τούτοις δλκάδες συσκευασθεῖεν ἐξ τῶν πάνυ μεγίστων, μηχανὰς παντοδαπὰς καὶ ὀπλίτας ἀρίστους φέρουσαι πλείστους, καίριον ἤδη νομισθῆναι τοῖς ἅπασιν πάσαις ὁμοῦ δυνάμεσι προσελάσαντας κυκλώσασθαι τὸ φρούριον αὐθημερόν. καὶ τούτων οὕτωςι πεπραγμένων ἀνυσοθῆναι σφίσι μηδὲν ἠκηκό-5
ειμεν, ὡς ἀπογόντα λοιπὸν τὸν τῆς ναυτικῆς τῶν Βενετικῶν δυνάμεως κἀναρχον τοῦ μὲν πολέμου διάδοχον ἀφεῖναι τὸν βασιλέα, αὐτὸν δὲ μαθόντα ἤδη καὶ τριήρεις ἐκ Γεννοῦας ἐξήκοντα παρὰ πᾶσαν ἀναγομένας ἐλπίδα, ὅλαις ἀναχωρεῖν πορεΐαις.

10

21 Καὶ ἂ μὲν ἀμυδρῶς αὐτὸς ἠκηκόειν, ἔκδημος ὢν τῆς πατρίδος, ταῦτ' ἔστιν· αὐτὸς δ' ἂν μοι λέγοις τᾷληθέστερά τε καὶ βεβαιώτερα τῶν ἐνταυθοῖ πεπραγμένων ἐκείνων, τῆς ἀφηγήσεως προοιούσης, προστιθεὶς ἐν ταύτῳ καὶ τὰ τῶν πεπραγμένων αἴτια. νῦν δ' ὢν αὐτὸς αὐτόπτης ἐξῆς ἐγενόμην 15
ἐκεῖ παρών, εἰμι ἑρῶν αὐτὸς αὐτίκα τὸν λεπτότερον καὶ καθ' ἕκαστα τρόπον. ἐπαναληπτέον τοίνυν τὸν λόγον ὅπῃ τὸ πρότερον ἔχρος ἀλιπομεν, ἵνα τὸ τῆς ἱστορίας συναφῆς τὴν τοῦ σαφοῦς ῥαστώνην εὐφυᾶ παρέχη τοῖς ἐντυγχάνουσιν.

22 Ἐτυχον μὲν ἐγὼ διατρίβων περὶ τὰ κοῖλα τῆς Εὐβοίας 20
καὶ Κάρυστον πόλιν λήγοντος ἤδη τοῦ θέρους, καὶ τηρικαῦτα ξυμβῆβαινε καταπλεῖν ἐς Ὀρεόν, πόλιν Εὐβοίας εὐλίμενον, τὰς

sex naves onerarias maximas omni genere machinarum et gravis armaturae militibus plurimis fortissimisque instructas comparassent, iam omnibus idoneum tempus visum esse cunctis copiis protinus castellum adoriendi atque obsidendi. tali ratione rebus institutis nihil ab iis ad exitum adductum esse, audiebamus, ita ut classis Venetae praefectus re iam desperata et Imperatore, qui bellum persequeretur, relicto summa festinatione recessisset certior factus, ab Genua iam sexaginta triremes praeter omnium expectationem in altum evectas esse.

Haec equidem a patria remotus quasi per nebulam audiui; tu autem narratione progrediente veriora quaedam atque certiora de rebus hic tum gestis expones additis etiam rerum causis. nunc vero res, quarum ipse illic spectator fui, ex ordine tibi accurate atque singillatim referam. revertendum igitur nobis est ad id, unde digressi sumus, ut historiae continuitas praeclaram rerum cognitionis facilitatem praebet, quae inest in perspicuitate.

Quum igitur circa fauces Euboeae et Carystum urbem exeunte iam aestate commorarer, ad Oreum, Euboeae urbem portu ornatam, quindecim illae naves Venetae appulerunt, quas ex portubus Byzantii recessisse supra demonstravimus. octo autem Cretensium triremes inde

πεντεκαίδεκα Βενετικάς ἐκείνας τριήρεις, ἃς ἐκ Βυζαντίων
 λιμένων ἔφθημεν δεδηλωκότες ἐπανιούσας· τὰς γὰρ ὀκτώ
 Κρητικάς διαστάσας αὐτόθεν ὄχεσθαι ἀπιδύσας ἐς Κρήτην
 φυλακῆς ἕνεκα τῶν ἰδίων. καὶ ἅμα συχναὶ καὶ βαρεῖται κα-
 5 τέπληττον ἀγγελίαι τὴν νῆσον, ἐγγύτατα εἶναι πολεμίας ἐξή-
 κοντα ναῦς. σπεύσας οὖν ὁ τῶν Βενετικῶν ναύαρχος τὰ μὲν
 πληρώματα πάντα τῶν οἰκείων νεῶν ἐξέλεν εὐθύς, αὐτὰς
 δὲ κενὰς ἐν τῷ λιμένι καλωδίσις προσηροτημέρας κατέδυσεν,
 ὥς μὴ ἀλώσιμοι τοῖς πολεμίοις " εὐθύς ἐπιπλεύσασι γένοιντο. f. 106 a.

10 ἔπειθ', ὅσον τάχος, πάντας τε Εὐβοέας πρὸς ὀπλιτικὴν ἡρέ-
 θιζεν ἀκμήν, καὶ ἅμα δ' ἐπρεσβεύετο πρὸς τοὺς ἐν Ἀθήναις
 καὶ Θίβαις Λατίνους, τριακοσίων ἱππέων ἐπιλέκτων αἰτῶν
 συμμαχίαν. τὴν γε μὴν πόλιν νύκτα τε καὶ ἡμέραν οὐκ
 ἡμέλησε πᾶσαν ὀπλίζων πολυτελῶς καὶ πάσης ἀφειδῶν δα-
 15 πάνης καὶ πάντα προστιθεὶς καὶ περιτιθεὶς ὄχρωμάτα. δύο
 μεταξὺ παρερρηήκεσαν ἡμέραι, καὶ ὤφθησαν αἱ πολέμιοι
 νῆες ἐκεῖναι, περὶ δειλὴν που τὴν ὀψίαν, ἐπιπλέουσαι κατὰ
 τῆς Εὐβοίας. καὶ τὴν μὲν ἐσπέραν ἐκείνην, γαλήνης οὕσης,
 ἐν τῷ πελάγει μετέωροι δειπνοποιησάμεναι καὶ τὸ ποιητέον
 20 σκεψάμεναι, ἔωθεν εὐθύς εἰς μάχιμον τάξιν ἤθροίζοντο. καὶ
 μὲν δὴ καταπεφραγμένοι πᾶσιν ὀπλοῖς, προσελάσασαι ἐς
 τὸν Ὠρεοῦ λιμένα ἐκεῖναι καταπληκτικῶς ἐσπλέυσαν, τὰ τε
 σημεῖα τῆς μάχης ἡρμένα ἔχουσαι, καὶ τὰς πολεμικὰς ἀνα-
 κρονόμεναι σάλπιγγύς τε καὶ σύριγγας, καὶ ὅσα τῶν τοιούτων

ad suas res tutandas domum redierant. crebris vero atque gravibus
 nuntiis terrentibus iusulam, sexaginta hostium naves proxime adesse,
 celeriter Venetae classis praefectus naves apparatu classico exempto
 vacuas in portu rudentibus suspensas submersit, ne ab hostibus pro-
 tinus adnavigantibus capi possent. tum quam celerrime potest omnes
 Euboeenses ad bellicam fortitudinem excitat simulque cum Latinis,
 qui Athenis erant et Thebis, agit, ut trecentorum equitum delectorum
 auxilium mittant. urbem autem die noctuque egregie nullique sumptui
 parcens armare et omni munimentorum genere firmare atque seipere
 haud destitit. duobus interea elapsis diebus naves illae hostium Eu-
 boeam petentes sub vesperum conspiciebantur; atque illo quidem ve-
 spero, quum esset malacia, in alto mari coena parata et rebus, quae
 gerendae erant, provisae, insequentis diei prima luce statim acie in-
 structa omni genere armorum stipatae in Orei portum invehuntur
 magnamque sui terrorem faciunt certaminis sublati signis, canentibus
 tubis tibiisque aliisque instrumentis, quae animos ad alacritatem at-
 que ardorem pugnandi excitant. quum autem proclii navalis copia

ὀργάνων ἐρεθίζει πρὸς εὐψυχίαν πολεμικὴν τῶν ἀνδρῶν τὴν
 ὄρμην. ἐπεὶ δὲ ναυμαχίας ἀγῶνες ἤμιστα ἦσαν (οὐ γὰρ
 ἦσαν αἱ ἀνταγωνιζόμεναι νῆες), τοξότας ὄσους ἐχορῆν κατα-
 λιπόντες ἐν ταῖς ναυσὶ φυλακῆς τε ἔνεκα καὶ τοῦ βάλλοντας
 ἀνείργειν καὶ ἀντιπερισπᾶν ἐκεῖ τοὺς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων, οἱ 5
 λοιποὶ πάντες ἐπὶ τὴν γῆν ἀπέβαινον, κυκλώσασθαι τὴν πό-
 λιν βουλόμενοι, κλίμακας τε ἐπαγόμενοι πλείστας, καὶ ἅμα
 αἰρήσειν αὐτίκα μάλα τὴν πόλιν ἐπιτίζοντες διὰ τε τὸ πλη-
 θος καὶ τὴν τόλμην τῶν ὀπλιτῶν. περιστρατοπεδεύσαντες οὖν
 ἐπολιόρκουν, τόξοις τε βάλλοντες ἐκηβόλοις καὶ κλίμακας τῷ 10
 τείχει προσάγοντες, καὶ ἅμα διὰ τὴν πολυχειρίαν εἰθὺ τοῦ
 τείχους διώρυχας πόρρωθεν δρωῶντες, ἵνα δυοῖν θύτερον ἢ
 διὰ τῆς τῶν κλιμάκων ἐκείνων ἀναδρομῆς ἢ διὰ τῆς τῶν
 ὑπονόμων ὑποδρομῆς τουτωνὶ λάθωσιν εἰς τὴν πόλιν παραιο-
 πεσόντες. ἐπεὶ δὲ μηχαναῖς μηχανὰς ὁ τῶν Βενετικῶν ἐκεῖ- 15
 νος ναύαρχός τε καὶ ἡγεμὼν ἔνδοθεν ἀνδιστάναί οὐκ ἠμέλει,
 συνέβαινε εἶναι τοὺς ἔξωθεν τῶν πολεμίων ἀγῶνας ἀπράκ-
 τους. πρῶτον μὲν γὰρ βάρεσι λίθων ἐκ τῶν ἐπάλξεων καὶ
 βέλεσι παντοδαποῖς τραυματίας ἀπέφαινε σφᾶς καὶ ἀπεσό-
 βει. ὅπῃ δ' ἐώρα καὶ ὑπενόει κλίμαξι βάσιμον εἶναι τὸ 20
 τεῖχος, ὕψος ἱκανὸν εὐθύς προσετίθει, τὴν τε τῶν ἐπάλξεων
 συνάπτων διέχειαν, καὶ ταύταις ἀνδρομήκας οἰκοδόμημα προσ-
 τιθεὶς πρὸς ὄξυν καὶ λεπτὸν ἀπολήγον, ὡς καὶ ἀναβᾶσι τοῖς
 πολεμίοις δύσεργόν τε καὶ μάλα ἐπικίνδυνον εἶναι τὴν τῶν

non fieret navibus quippe non occurrentibus, quae cum iis in certa-
 men descenderent, idoneis relictis sagittariis, qui naves custodirent
 eosque, qui ex propugnaculis tela iaculabantur, defenderent atque aver-
 terent, reliqui ad urbem cingendam multis cum scalis in terram egressi
 protinus se capturos esse urbem sperabant, multitudine et bellica mi-
 litum audacia freti. circumsessam igitur urbem oppugnabant tela emi-
 nus mittendo, scalis moenia adoriendo et, quia hominum multitudo
 suppeditabat, procul cuniculos ad muros recta agendo, ut aut scala-
 rum ascensu aut cuniculorum subterraneo cursu in urbem clanculum
 irrumperent. quum autem Venetae classis praefectus atque dux ma-
 chinis machinas intrinsecus opponere haud cessaret, certamina hostium
 extrinsecus irrita erant. primum enim saxis gravibus et omni missi-
 lium genere eos ex propugnaculis impetitos sauciavit atque proturba-
 vit. ubi autem murum scalis ascensu facilem esse videbat et suspi-
 cabatur, altitudine idonea statim addita intervalla inter singula pro-
 pugnacula coniunxit, iisque aedificia adstruxit hominis altitudinem non
 excedentia atque in tenuem et acutum apicem exeuntia, ut hostibus

ποδῶν βάσιν. πρὸς γε μὴν τὸν ὑποχθόνιον ἐκεῖνον ὑπόνομον, στοχασάμενος ὅπου τοῦ τείχους διεκπεσεῖται προχωροῦν τὸ τῆς διώρυχος τέλος, τάφρον κατώρυξεν ἔνδον αὐτὸς ἐγκαρσίαν, τὸ βάθος πολλαπλασίαν ἢ κατὰ τὴν ἐκείνων, ὡς ὄψε 5 τοῦ τείχους ἐντὸς παρεισπίπτοντας σφᾶς βόθρω καὶ θανάτου πυθμῶσιν ἐντυγχάνειν ἀπροσδοκίτους· καταφερομένοις γὰρ ἐκείνοις βάρη λίθων ἠ ἄνωθεν αὐτοὶ μὲν παμπληθεῖς f. 106 b. εὐθύς ἐπιρρίπτοντες ἀφύκτοις θανάτου δικτύοις παραχρῆμα ἐδίδουν. συγχῶν δ' ἐπὶ τούτοις ἡμερῶν παρερρηκνυῶν, 10 ἀφικτο καὶ ἡ τῶν Ἀθηναίων ἤδη καὶ Θηβαίων συμμαχία, ἐπίλεκτοι μὲν ἱππεῖς τριακόσιοι, πεζοὶ δ' ἐθέλονται πλείους ἢ κατ' αὐτούς. καὶ ἅμα τῆς φήμης εἰς ὄλην χεθείσης τὴν νῆσον, συνέτρεχον πανταχόθεν πολλοί, τὸ προστυχὸν ἕκαστος ἀνὰ χεῖρας ἔχοντες ὄπλον. ὃ γε μὴν τῶν Βενετικῶν στρατη- 15 γός καὶ ναύαρχος νυκτὸς μὲν ἐνέδρας ἐν ταῖς πρὸ τῆς πόλεως χαράδραις ὑπέσπειρεν, ἅμα δ' ἐφ' ἐξῆγε τὴν δύναμιν ἐμφανῶς, ὀπλίτας πελταστὰς τοξότας τε καὶ λογχοφόρους, καὶ ὅσους τηρικαῦτα τῶν ἐκεῖ πολιτῶν εὐρεῖν ἱππέας εὐπόρησεν, ὡς γίνεσθαι μὲν αὐτῷ τὴν στρατεύσιμον ἅπασαν ἡλι- 20 κίαν οὐχ ἦσσω πεντακισχιλίων ἀνδρῶν ἐπιλέκτων. προσγενομένης δ' ἄρτι καὶ τῆς Ἀθηναίων καὶ Θηβαίων συμμαχικῆς δυνάμειως ἐθάρρησεν εἰς χεῖράς τε καὶ ὁμόσε τοῖς πολεμίοις ἵνα οὐχ ἦσσαν ἢ διπλασίοις οὖσιν αὐτοῦ, βέλτιον οἰόμενος

vel in murum enisis arduam et incessu admodum periculosa essent. deinde autem coniectura facta, qua parte moenium subterraneus ille cuniculus processurus atque proditurus esset, ibi intus fossam transversam fecit multo profundiozem quam illorum erat cuniculus, ut, quum tandem intra moenia irrepissent, necopinato in foveam mortisque voraginem inoiderent. praecipitantes enim eos gravibus superne devolutis saxis protinus in mortis retia inevitabilia iniecerunt. multis deinde praeterlapsis diebus Atheniensium et Thebanorum venerunt auxilia, delecti equites trecenti, pedites voluntarii plures quam ipsi habebant. fama vero per totam insulam sparsa undique multi obviis quisque armis instructi concurrerunt. tum Venetorum dux atque classis praefectus nocte insidiis ante urbem in faucibus collocatis oriente sole manifesto copias eduxit, milites gravis et levis armaturae, sagittarios, hastatos equitesque quos quidem in civium numero tunc invenire potuit ita ut tota manus ad militandum idonea non minus quinque milia virorum delectorum efficeret. auxiliis vero Atheniensium et Thebanorum modo adiunctis, audebat iam manus conserere et configere, quamquam numerus hostium altero tanto maior erat. satius

εἰ δυνατὸν ἀθύμερον αὐτῷ τοῦ παντὸς πολέμου τὸ τέλος
 κριθῆσεσθαι, ἢ καλὴν ἢ κακὴν κρίσεσθαι χρόνον τῆ μάχῃ, τῶν
 πολεμίων δηρύντων νυκτὸς καὶ ἡμέρας τὴν χεῖραν. ὄθεν
 ἐκίεζας τὸν στρατὸν καὶ μερίσας εἰς φάλαγγας, καὶ τοὺς μὲν
 Ἀθηναίους καὶ Θηβαίους τὸ λαὸν πέρας δεύς, αὐτὸς δ' ἔχων 5
 τὸ δεξιόν, ἦγεν ἐπὶ τὸ τῶν πολεμίων στρατοπέδον, πρὸς συμ-
 ⓓΕ πλοκὴν προκαλούμενος σφᾶς. ἀνακηδήσαντες οὖν εὐθὺς ἐπὶ
 τὰ ὄπλα κἀκίενοι, καὶ μικροῦ περὶ ἀπολιπόντες τὰς ναῦς,
 εὐρώστας μὲν ἀπήντων ἐν ταῖς ἀρχαῖς· ἔπειτ' ἐπιρρυσίσης
 τῆς ἵππου γενναίως, καὶ ἅμα τῆς πεζικῆς φάλαγγος παντα- 10
 χόθεν ἐπιχυθείσης βοῆ καὶ ἀλαλαγμῷ, μὴ δυνάμενοι φέρειν
 ἐπὶ πόδα ἀνεχώρουν, κατακατούμενοί τε καὶ τιτρωσκόμενοι.
 νυκτὸς δ' ἐπὶ τούτοις γενομένης καὶ τῆς μάχης διαλυθείσης,
 ἐπὶ τὰς οἰκίας ἐνέβαινον ναῦς, οὐχ ὅσοι ἦγον, οὐδὲ μεθ'
 ὁμοίου τοῦ σχήματος, ἀλλὰ μάλα γέ τι ἀντιστρόφως· εἶναι 15
 μὲν γάρ τούς ἐν τῇ πολεμίᾳ ἐκείνῃ γῆ πεπιτωκῶτας οὐχ ἦ-
 τον πεντακοσίων, τραυματίας δ' αὖ οὐχ ἦτιον ἢ τοσοούτους
 γεγενῆσθαι. ὡς καὶ ἀναγκασθέντας εἶ νυκτὸς οὐσης πλημ-
 μελῶς ἐκπλεῦσαι, λειπομένας ἐρετῶν ἐνιας παράλκοντες ναῦς.
 τάχιστα δ' ὁ ναύαρχος ἐκείνος καὶ στρατηγὸς τοῦ Βενετικῶ 20
 στόλου δύο τῶν οἰκείων ἔλκυσας νεῶν ἐκ τῶν θαλαττικῶν
 ὑδάτων, τὰς μᾶλλον τῶν ἄλλων ταχυναυτεύσας, καὶ ὡς ἐνῆν
 ἐκ τοῦ σχεδὸν καθοπλίσας, τὴν μὲν ἐς τὴν τῶν Βενετικῶν
 ἀριστοκρατικὴν ἀπέστειλεν ἐξουσίαν, φράσουσαν τὰ πεπραγ-

enim esse duxit, eo die, si fieri posset, in omnium rerum discrimen
 pugnari, quam in longum tempus certamen protrahi, hostibus dies no-
 ctesque vastantibus agros. quare instructo exercitu ordimibusque dis-
 tributis, Atheniensibus et Thebanis in laevo cornu collocatis ipse
 dextro cornu imperans ad hostes duxit eosque ad certamen proelii
 consensendum provocat. hi statim armis sumptis navibusque fere va-
 cuis relictis initio quidem fortiter instabant; deinde vero equitum tur-
 mis alacriter in eos irruentibus peditumque legionibus ab omni parte
 clamore sublato invadentibus, impetum sustinere non poterant, sed pe-
 dem referebant proculcati atque vulnerati. noctis interventu proelio
 dirempto naves conscenderunt nequaquam tam multi, quam venerant
 neque eodem habitu sed admodum sane contrario. nam in terra ho-
 stili non minus quingenti homines occiderant neque minor militum nu-
 merus vulneribus erat affectus. quare ipsa nocte sine ordine profi-
 cisci coacti sunt, quasdam naves remigibus nudatas secum trahentes.
 Venetiae autem classis praefectus atque dux celerrime duabus navibus,
 quae prae ceteris celeres et expeditae erant, ex mari extractis rebas-
 que obviis, quantum fieri potuit, armatis, alteram misit Venetias, quae

μένα, τὴν δ' ἐς Βυζάντιον, δηλώσουσάν τε τὰ αὐτὰ τοῖς ἐν-
ταῦθα Βενετικοῖς, καὶ ἅμα κατασκευομένην τοὺς πολεμίους
ὄπη πορεύοντο.

Ταύτη δὴ τῇ νηὶ καὶ αὐτὸς ἐμαυτὸν ἐμβιβάσας ἦγον **26**
5 ἄχρι τοῦ Ἑλλησπόντου· αὐτόθι γὰρ ὀρμισαμένη καὶ τὰς
κώπας σχάσασα παρὰ τὸν τῶν Τενεδίων λιμένα ἢ φέρουσά
ἡμᾶς ἐκείνη ναῦς τὸν τῶν πολεμίων ἠηκόει στόλον ἐς Χίον
κατάραντα, ἐπιμελείας τε ἕνεκα τῶν πεπληγόντων, καὶ ἅμα **f. 107 a.**
ὅσον δύνανται ἂν τοὺς τῶν τετελεύτηκόντων ἐν τῇ μάχῃ τό-
10 πους ἐκλέξασθαι, ὁπόθεν ῥᾶον ἂν εἶη σφίσι. διὸ τὰς μὲν
ἀγγελίας τῆς νίκης εὐζώνῳ τινὶ δεδωκυῖα ἀνδρὶ πέπομφεν ἐς
Βυζάντιον, αὐτὴ δ' ἀναξεύξασα τὴν ταχίστην ὄχετο ἐς Εὐβοίαν
ἀπιούσα. ἐμοὶ δὲ τέτταρας ἡμέρας ἐκεῖ περιμείναντι θεά-
15 σασθαι προσεγίνετο Τροίας ἐκείνης σκιώδη μνήματα, ἧς πο-
λὺς Ὀμήρῳ τῷ πάννυ λόγος, ὅτι μυριάνδρου στόλοι δι' Ἑλέ-
νην ἐκείνην ἐπ' αὐτὴν καταπλεύσαντες πολλοὺς τε ἀπώλεσαν
τῶν οἰκείων ἥρωας καὶ αὐτὴν μετὰ δέκα ἔτη τελέως ἐξηνδρα-
ποδίσαντο. ἐθεασάμην δ' ὁμοῦ καὶ Σκαμάνδρου ποταμοῦ
τὰς ἐκβολάς, ὅς Ἰδης ἀποβλύζει τοῦ ὄρους, οὐχ ὡς Ὀμηρος
20 ἐν Ἰλιάδι καόμενον γράφει τὰς ὄχθας ὑπὸ Ἡφαίστου δι'
Ἀχιλλεῖα τὸν Θέτιδος, καθ' ὅσον ἐκείνο αὐτονομονμένη μν-
θεύεται γλώττῃ, ἀλλὰ κρίνα καὶ λόχμας καὶ χλόας περὶ αὐ-
τὸν ὄρατα πάντα καὶ τὴν Ὀμήρου γλώτταν ἐλέγχειν ἱκανά.

potestatem aristocraticam de rebus gestis certiore faceret, alteram Byzantium, quae idem nuntiaret Venetis ibi versantibus simulque specularetur, quo hostes proficiscerentur.

Hac navi ego ipse vectus perveni ad Hellespontum, ubi quam remis inhibitibus ad portum Tenediorum in ancoris commorabamur, nuntius allatus est, hostium classem, ut saucios curaret et quantum fieri posset loco eorum, qui in proelio ceciderant, supplementa unde expeditum esset, scriberet, ad Chium insulam esse appulsam. quare navis, nuntio victoriae, quem Byzantium perferret, homini expedito commissa, ora soluta quam celerrime potuit Euboeam repetiit. mihi vero quatuor illic dies commoranti opportunitas dabatur Troiae illius obscura vestigia invisendi, de qua multus est clarissimus Homerus, quod classis innumerabilis ob Helenam in eam profecta multis heroibus amissis post decem annos funditus eam diripuit. videbam etiam Scamandri fluvii ostia, non quidem, ut Homerus in Iliade scribit, ripis a Vulcano ob Achillem Thetidis filium adustis, quatenus illud libera fabulatus lingua, sed lilia silvaeque ac herbae insigni pulchritudine circum eum florent, quibus rebus Homeri lingua mendacii satis arguitur. sit ita sane.

27 *Εἶεν. ἐγὼ δ' ἐς τὴν ὑστεραίαν ὀκτάδος ἀναγομένης τυχῶν ἐς Βυζάντιον οἴκαδε ἀφικομένην, οὐδὲν νομισμάτων ἐπιφερόμενος δέκα χρυσῶν ἐπέκεινα (πάντα γὰρ μοι κατὰ τὰς περιόδους ἐκείνας ἀνάλωται) — δόξαν οὖν ἐμοὶ ταῖς καθ' ἕκαστα χρεῖαις ἀναγκαιότερα τὰ καθ' ἕκαστα καὶ λεπτότερα 5 μέρη τῶν νομισμάτων ὑπάρχειν, τῶν τοιούτων εὐθὺς ἡλλαξάμην ἐκεῖνα. καὶ προσεληλυθὼς ἐς τὴν ὑστεραίαν τοῖς τὰ ὄνια πιπρασκουσιν, εὖρον ἐκπετωκὸς τὸ ἐν χερσίν ἐκεῖνό μοι χάραγμα, καὶ ἐς τοσαύτην κάτενεχθὲν ἡμέρα μῖα τὴν ὕφεισιν ὡς τὴν τῶν δέκα μοι νομισμάτων ἐκείνων ποσότητα 10 καταβῆναι μέχρις ὀκτώ. καὶ μοι πρὸς οὓς παρεληλυθὼς τις τῶν πάλαι συνήθων, αὐθημερὸν ἐκέλευεν ἔξαντλεῖν ἅπαν τὸ κέρμα ἐς τὰ τῆς χρεῖας ἀναγκαιότερα, μὴ καθ' ἡμέρας ἀεὶ τῶν τοιούτων, ὡς ὄρεας, ἀστατούντων εὐρίπου δίκην, καταστῆ σοι ταυτὶ κεκτημένῃ κεκτῆσθαι μηδὲν ἐν βραχεῖ. καὶ μέντοι 15 καὶ ἐθαύμασα, νῆ τὸν φίλιον, ὅπως ἀνέχεται τὰς οἰκείας ἀκτίνας ὁ ἥλιος ἐπιλάμπων τῆδε τῇ γῆ. ποιεῖ δ', ὡς ἔοικε, μακροθυμίας τρόπους φωναῖς ἀφθόγγους διδάσκων ἡμᾶς ὁ λόγον μηδαμῇ μετασχών, τοὺς λόγῳ μὲν τιμηθέντας πρὸς τοῦ κοινού δημιουργοῦ, νομίμοις δ' ἀεὶ ὀυθμιζομένους ἐκεῖ- 20 θεν παραγγελίαις, ἐπαῖοντάς γε μὴν οὐδενὸς οὐδαμῇ ποθ' ὧν ἀπάντων ἐχρήν.*

28 *Ἄλλὰ πρῶτον ἔμοιγε τοῦτο λογισμῶν ἀλμυρῶν ἐγεγό-*

Ego vero navem onerariam postero die Byzantium navigaturam nactus, domum veni non amplius decem aureis nummis mecum portans, reliquis omnibus in itineribus istis consumptis. arbitratu vero, singulis rebus necessariis emendis magis idonea esse randuscula et minoris notae nummos, aureos illos hisce statim commutabam. die autem insequenti quum venalium rerum venditores adissem, abolitam esse reperiebam pecuniam, quam in manibus habebam eiusque pretium uno die adeo imminutum, ut decem illi nummi octo tantum exaequant. atque sane miratus sum, me Deus Fidius! quomodo sol sua luce hancce terram collustrare sustineat. patientiae suae rationes vobiscum tacitis ipse sermonis expertus nos a communi rerum opifice sermone praeditos docere videtur, qui, quamquam semper inde praeceptis iustis instituti atque gubernati, nihil tamen unquam eorum, quae opus sunt, cognoscamus.

Hoc igitur primum naufragium acerbas cogitationes iniecit animo

- νει ναύγιον μετὰ τὴν μακρὰν ἐκείνην ἐληλυθότι θάλασσαν, δεύτερον δ' ἢ τῶν πατριῶν τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας δογμάτων κατάλυσις, δι' ἣν ἀρχόμενον ἔτι καθάπερ ὀψιγενὲς ἐν λήϊφ ζιζάνιον φέσθαι, καὶ ἅμα σοῦ προαγορευόντος ἀκούων μέλ-
 5 λειν· δι' ἔκτισιν ἀμαρτιῶν συγχωρεῖν τὸν θεὸν κατὰ τῆς ἡμῶν εὐσεβείας διωγμὸν, καὶ ξυννενοηκῶς αὐτὸς ἑμαυτὸν οὐ δυνη-
 σόμενος οἴσειν, φυγὰς ἐθέλοντης " γεγένημαι τῆς ἐμῆς ταυ- f. 107 b.
 τησι πατρίδος ἐφ' ὄλην ἤδη εἰκοσαετιάν. εἶθε θ' ἔτι προσε-
 τίθετο καὶ πλείων χρόνος τῇ φυγῇ. ἀλλ' ἐχρῆν, ὡς ἔοικε,
 10 θαλάσσας θαλασσῶν ἀλλάξασθαι βιαιοτέρας πολλῶ τῶν ὑπε-
 ρορίων. πλείστους γὰρ ἐν ἀλλοτρίᾳ τόπους διελθόντι καὶ
 πλείστην περαιοσαμένῳ θάλασσαν, τοιαύταις οὐπω καὶ νῦν
 ἐντετυχηκέναί θαλάσσαις ξυνεπετώκει μοι, ὅτε μᾶλλον καὶ
 ὄπη μᾶλλον ἀναπνεύσειν ψῆθην ἐπανιών. πῦσα μὲν γὰρ
 15 ἐκείνη θάλαττα καὶ κλύδων ἅπας ἐκεῖ σώματος ἠπειλεῖ θά-
 νατον, οὗ τὴν ἔφοδον καὶ φήσεως ἀθανάτου ψῆφος ἐνομοθέ-
 τησε πρότερον· οἱ δὲ τῶν θείων δογμάτων χειμῶνες καὶ
 κλύδωνες ἀθανάτου ψυχῆς ἐπαγγέλλονται θάνατον, ἥκιστα
 πέρας οὐδὲν οὐδαμῇ ποι' ἐνεγκεῖν δυνάμενον. καίτοι οὐδὲ
 20 πόρρωθεν οὐδ' αὐτὸς τῶν τοιοῦτων κυμάτων τελέως ἀνήκοος ἦν.
 ἀλλὰ μέ τις ὑπέσαιεν ὅμως ἐλπίς, μεμνημένον τῆς πρὸς σὲ
 τοῦ βασιλέως φιλίας καὶ τῶν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ὀμι-

quam mare illud vastum permensus essem; secundum autem patriorum dogmatum ecclesiae dei eversio; quam quum quasi lolium in arvo se-
 rotinum enasci coeptantem viderem atque te audirem praenuntiantem,
 fore, ut deus pro peccatorum vindicta persecutionem nostrae religio-
 nis admitteret, ex hac mea patria, quod id me tolerare non posse in-
 telligebam, per integros viginti annos profugus degi. utinam longius
 etiam tempus fugae addidissem! sed debebam, ut videtur, fluctibus
 fluctus multo peregrinis saevioribus permutare. quamquam enim in
 plurimis alienis locis peregrinatus plurimaque maria transvectus sum,
 nusquam tamen, in tales fluctus incidi, quales hic coortisunt, quo re-
 versus nunc quam maxime me recreaturum esse sperabam. omnia enim
 ista maria omnesque isti fluctus corporis mortem minitantur, cuius in-
 gressus etiam naturae immortalis decreto praefinitus est; sanctorum
 autem dogmatum tempestates atque procellae immortalis animae de-
 nunciant mortem, quae nullum unquam finem sortiri possit. quamquam
 autem tantos fluctus hic excitatos esse ne procul quidem plane igno-
 rabam, spes tamen admodum blanda me tenuit, quum recorderer ami-
 citiae, quae tecum imperatori intercederet, consuetudinisque illius
 nocturnae et diurnae, quam summa cupiditate ardentique animo tecum
 exercebat, priusquam ad solium imperatorum evectus esset, atque ut

λιῶν ἐκείνων, ὅποιας ἐκ πόθου καὶ φλεγομένης ψυχῆς ἐποιεῖτο πρὸς σέ, καὶ πρὶν ἐς τὸν βασιλεῖον αὐτὸν ἀναχθῆναι θρόνον, καὶ ὅπως τῆς σῆς ἐξήρητο μὲν καὶ γλώττης καὶ γραφῆς, ἀφθονωτέρους δ' αὐτὸς τοὺς ἐντεῦθεν ἐτρύγα καρπούς, ὡς εἶναι μηδένα τῶν πάντων ὅτι ποτ' ἂν οἰηθῆναι ἐνῆν ἐγγενέσθαι 5 τῷ ἦθει τροπῆν ἐκείνου τινά, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ συνεπεδιδόναί ταῖς τοῦ χρόνου τύχαις. νῦν δ' ἔλληλυθῶς καὶ μαθὼν ὡς ἐκ διαμέτρου τὰ πράγματα σταίη, καὶ ἀμοιβάς σοι διδοίη τῶν πόνων καὶ φίλτρων οἷας σοὶ μὲν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀθλοῦντι φέρειν ἔχρη, ἐκείνῳ δ' ἐπιφέρειν οὐ μᾶλα ἔχρη 10 (οὔτε γὰρ οἱ διώκτη γενέσθαι τῆς εὐσεβείας ἔχρη, οὔθ' ὅπως ποτὲ γενομένῳ κατὰ σοῦ κινήσαι τὴν γνώμην ὅλως ἔχρη), σὲ μὲν ἐμακάρισα τῆς καρτερίας, αὐτῷ δ' ἠχθέσθην σφόδρα γε τῆς ἀπονοίας. μᾶλλον δ' ἐδάκρυσα τῆς ἀπωλείας τὸν ἄνθρωπον. καὶ μέντοι καὶ ἐθαύμασα, καὶ θαυμάζων 15 οὐ παύσομαι, πῶς τοσοῦτον ὁ ταλαίπωρος ἐλάνθανε χρόνον ἀγρίους οὕτω θῆρας κακίας ἐν τῇ λόχη βόσκων τῆς ψυχῆς. εἰ μὲν οὖν ἱεροὺς τισὶ καὶ ἀπορρήτοις εἶη λόγοις ἐνδαιτωμένον τὸ πρᾶγμα, θαυμάζοιμι μὲντ' ἂν ἀεὶ σιωπῶν, ζήτησιν δ' οὐδεμίαν οὐδαμῆ ποτὲ λύσεως προενέγκοιμ' ἂν οὐδενί. 20 ἀλλ' ἀντὶ πάντων τὰ τῆς σῆς ἀρκέσει μοι θεωρίας πρὸς θεραπείαν φάρμακα, καὶ εἰ τιν' ἄλλοσε φέρουσαν βούλοιο κοινήν ἁμι-

tuis sermonibus scriptisque devinctus uberrimos fructus inde collegisset. quare tantum aberat, ut eius mores mutationem quandam subire posse quis putaret, ut eos etiam temporis atque fortunae conditionibus incrementum capturos esse arbitraretur. quum autem post adventum meum cognoscerem, rerum statum plane contrarium esse et eum tibi pro laboribus atque amoribus gratiam talem referre, qualem tu quidem ut religionis athleta accipere debebas, ille vero haudquaquam referre debebat (neque enim religionem unquam persequi neque, si quando hoc faceret, sensum suum in te ulla ex parte mutare eum decebat), te quidem ob fortitudinem felicem praedicabam, illi autem ob dementiae suam perquam succensebam; vehementius tamen eius interitum illacrimabar. mirabar sane neque unquam mirari desinam, quomodo miser iste tantum temporis tam feras atque improbas belluas in animi latebris clam alere potuerit. si res sacris quibusdam et arcanis rationibus involuta est, tacite eam semper mirabor neque unquam ex ullo quaesiverim, quomodo expediri possit. sed prae ceteris omnibus ad meam curationem sufficientia medicamenta; quae tuae contemplationes praebent, etiam si colloquium de aliis rebus mecum instituere velis. sin autem mente doctam quandam cogitationem conceperis, ne

λίαν. εἰ δ' εἴη τις παρὰ σοὶ ταμεινομένη σχολαστικὴ τις ἐπίνοια, μὴ κατόκει καί μοι κοινοῦσθαι, φιλότης, καὶ φάρμακον ἐμοὶ μὲν ἀπορίας μακροῦς ἐπάγειν τῇ διανοίᾳ νοσοῦση τὸ μέρος τουτί, σοὶ δ' ἀναπνοὴν τινα τῶν τῆς λύπης Ὀλύμπων, ἡ ἦν σου τῇ ψυχῇ προσήνεγκαν οἱ τῶν πατρῶν δογμάτων χειμῶνες καὶ οἱ τῶν πονηρῶν ἀρχόντων ἀντίπρωροι κλύδωνες. φέρειν γάρ τι παραμύθιον οἶδεν ἐξαγγέλλειν τὰς ὅπως ποτ' ἐπιούσας ἐξ ἀφανοῦς τραγηθίας, καθάπερ καπνοῦ τῆς ὀδύνης ἀφιπταμένης διὰ τῆς γλώττης.

- 10 Ἐγὼ δ' ὑπολαβὼν, περὶ μὲν λύπης, ἔφην ἐνταῦθα, φί- 30
λων ἄριστε Ἀγαθάγγελε, οὐδὲ πολλοῦ μοι πρὸς σὲ δεήσειν οἶμαι ἡ λόγου. τοσοῦτο γάρ μοι περὶ σοὶ λύπης ὅσον δήπου ε. 108 a.
χωρᾶς. χαιρέειν μὲν γάρ μοι περὶ σοὶ ἤδη πρὸς τὰς αἰωνίους ἀμοιβὰς ἀφορῶντι, αἱ τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἡγωνισμέ-
15 νοις ἀπόκεινται, ὃ μέγιστον εἰς παραμύθιον τοῖς λυπουμένοις ἐφόδιον. λυποῦμαι δ' οὐκ ἄλλοι ὄντων τὸν σάλον τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸ τῶν διωκόντων ἀρχόντων ἀνάληπτον, μηδεμίαν ἐχόντων φροντίδα ψυχῆς, μηδ' οὐκ ἔστι ἐν νῦν λαβεῖν ἐσθλοῦντων ὡς ἔστι τις θεόθεν τῶν βεβιωμένων τίσις. μάλι-
20 στα δ' ἀπάντων τὸ τοῦ φίλου Καντακουζηνοῦ με δάκνον ἔστηκεν ἐγγύθεν πρᾶγμα περιφανῶς, ὅτι μοι τὴν φιλίαν ἀκηρωτον διασώζοντι πρὸς αὐτόν, καὶ τὰ βέλτεστα συμβουλεύοντι, φεῖδεσθαι μὲν ψυχῆς τῆς αὐτοῦ φεῖδεσθαι δὲ παι-

cesses, carissime, mecum eam communicare, ut animo meo ab hac parte magna consilii inopia laboranti medicinam afferas, tibi autem respirationem a maestilitate ingenti onere, quo tanquam Olympo premeris, quod patriorum dogmatum tempestates fluctusque adversi ab improbis imperatoribus excitati menti tuae iniunxerunt. solatium enim quoddam nobis adducere solet tragicarum calamitatum utcumque in nos invadentium narratio, dolore tanquam fumo per linguam evolante.

Ego vero orationem excipiens: „de tristitia, inquam, optime amicorum Agathangele apud te non multis verbis mihi opus esse arbitror. tantum enim tristitiae mihi suppetit, quantum laetitiae. laetitia enim afficior, quum specto ad aeterna praemia, quae religionis defensoribus proposita sunt, quod tristibus ad consolationem maximum offert adiumentum. maiore autem dolore corripior ecclesiae videns turbationem et Imperatorum qui eam persequantur, duritiam, qui nulla habita animae suae ratione ne sero quidem eam sibi opinionem informare volunt, a deo poenam facinorum atque vitae repeti. maxime autem me mordet atque sollicitat carissimi Cantacuzeni facinus manifesto in me commissum; is enim, quam sinceram in eum servarem amicitiam optimaque ei darem consilia, ut parceret suae animae, ut par-

δων ἄξιοῦντι, καὶ εἴ τις εἶη τῶν καθ' αἷμα προσηκότων αὐτῷ,
 ὀργῆς θείας διαδοχὴν ἀφιέντα πᾶσιν αὐτοῖς προφανῶς, ὃ δὲ
 με τῶν ἐχθίστων ἐνόμισεν ἕνα δι' ἃ με μᾶλλον ὡς εὐεργέτην
 φιλεῖν ἐχρῆν. καὶ ὅτε μᾶλλον εἶχε, τῶν σκῆπτρων ἐπειλημμένος,
 καὶ δυνάμενος, εἶπερ ἐβούλετο, τὴν φύσιν δεικνύσαι ἐν τῷ⁵
 καλλίστῳ τῆς γνώμης κειμένην, ὃ δ' ἀνεκάλυψε δέσμιον ὄνθ'
 ἑαυτὸν τοῖς ἐκ διαμέτρου κακοῖς, σκηνὴν τὰ πρὶν καὶ δρᾶμα
 ἐφήμερον ὄντα δεῖξας ἅπαντ' ἐκεῖν' ἐν βραχεῖ. διό μοι θαυ-
 μάζειν περίεστι τοὺς σοφοὺς οἳ φασὶν ἐκεῖνον περὶ φίλους
 ἐδραῖον καὶ μόνιμον εἶναι δύνασθαι, ᾧ μὴ φιλοδοξίᾳ λατρεύ-
 10 ειν ἔνεστι· τῷ γὰρ τοι φιλοδοξοῦντι φίλῳ εἶναι πάντως
 ἔποιτ' ἂν αὐτοῦ γε ἀνθρώπου, ὅτι μὴ τῆς ἀνθρωπίνης δό-
 ξης, ἧς ἕνεκα πάντα δρᾶ καὶ πᾶσιν ἐγχειρεῖ, καὶ χρόνου
 στοχάζεται καὶ τύχαις ὀμιλεῖ παντοδαπαῖς καὶ ῥᾶστα τοῖς
 τῶν ὤρων συμμεθίσταται κύβοις χαμαιλέοντος τρόπον, παν-
 15 ταχόθεν τῆς γνώμης αὐτῷ πραγματευομένης εὐκαιρίαν εἰπεῖν
 κακοδαιμονίας καὶ τοῦ τὰ ἑαυτοῦ πιστὰ τοῖς πᾶσιν ἄπιστα
 δεικνύσαι. γίνεται γὰρ ῥᾶστα μὲν ἐχθρὸς οἷς ἐδόκει φίλος,
 20 ῥᾶστα δ' ἐπίβουλος οἷς ἔταχος ἐδόκει σύμβουλος. οὗ χει-
 ρον μὲν οὐδὲν ἐν βίῳ ῥᾶδιον οἶμαι εὐρεῖν, καθάπερ αὖ ἐκ
 διαμέτρου τοῦ καλοῦ τὸ καὶ μόνιμου βέλτιον οὐδέν. τούτοις
 δ' ἅπασιν ἐπιστατοῦσι μὲν μυστικοί τινες λόγοι προνοίας,

ceret saluti liberorum et si quis sanguine eum attingeret, quippe qui-
 bus omnibus manifesto irae divinae vindictam in posterum relicturus
 esset, me sibi inimicissimum ob ea ducit, ob quae me potius ut optime
 de se meritum amare debebat. atque quum maxime imperio occupato
 naturam optima sentiendi ratione indutam, si vellet, exhibere posset,
 ille vitiiis prorsus ab ea abhorrentibus sese obstructum teneri luculen-
 ter demonstravit et, quaecunque antea fecisset, ea omnia nihil fuisse
 nisi acenam et spectaculum ad tempus aditum brevi manifestum fecit.
 quare non possum non admiratione prosequi sapientes, qui dicant,
 eum firma atque stabili amore amplecti amicos posse, in quo non in-
 sit cupiditas gloriae inserviendi. gloriae enim cupiditate incensus non
 poterit homini ipsi amicus esse, sed gloriae apud homines colligendae,
 cuius causa omnia agit, omnia suscipit, temporibus inservit, ad quod-
 libet fortunae genus sese applicat, facillime secundum temporum vi-
 cissitudines Chamaeleontis ritu sese commutat, animo undecunque op-
 portunitatem captante, quo furem suum, ut ita dicam, exhibeat et
 fidem omnibus infidelem praestet. facillime enim inimicus fit, quibus
 amicus videbatur, facillime insidias struit, quibus nuper consulere vi-
 debatur, quo peius quidquam in vita non facile inveneris sicuti con-
 tra honesto et constanti homine nihil est praestantius. haec omnia

τεκμαίρεσθαι δ' οὖν καὶ ἡμῖν ὅπως ποτὲ τὰ γινόμενα δίδω-
 σιν ὡς πλοῦτες καὶ δόξα καὶ αὐτόνομος ἔξουσία σαφέστερον
 ἀνθρώπου δηλοῦσι γνώμην καὶ φύσιν ἢ περιὰ καὶ ὑπεξού-
 σιος δαίαιτα. δεσμῶ γὰρ ἀδοξίαν ἀκούσιον εἰκέναι, μὴ κατὰ
 5 γνώμην ἐῶντι κινεῖσθαι. διὸ καὶ λανθάνειν ὡς τὰ πολλὰ
 μὴ τοὺς πόρρω πέφυκε μόνον, ὅτι μὴ καὶ οἷς πολὺν τινα συ-
 νεῖναι γέγονε χρόνον, τὰ ἤθη τῶν πλείστων ὥσπερ χρώμασι
 τοῖς ἔξωθεν ἐπιτηδεύμασι τὸ τῆς γνώμης βάπτοντα πρόσω-
 10 σις σίνεσιν, μηδένα μακαρίζειν πρὶν ἂν εἰς τέλος ἀφίκηται
 καὶ τέλος κάμψη βίου, μηδ' αὖ διὰ τοὺς πρὶν ἀμαρτάνειν ἐν
 βίῳ νοσήμασι καὶ διαφόροις πάθεσι κολαζομένους μέμψεσθαι
 τῇ προνοίᾳ. οἶδε γὰρ ὁ πάντα πρὸς τὸ βέλτιον μετασκευά-
 ζων θεὸς τὸ καθάπερ ἐν σποδιᾷ τῇ γνώμῃ κείμενον πῦρ
 15 " τῆς φιλοδοξίας, ὡς ἐὰν δραξῆταιί τινος ῥώμης κινούσης οἶα f. 108 b.
 πνοῆς, πολλὴν ἀνεγείρει φλόγα κακίας. οὐ μέντ' ἂν οὖν εἴη
 τῶν ἀπεικότεων, εἰ ἀπάντων καθάπαξ εἶπεῖν κἀπὶ τῷδε τάνδρῳ
 πλανηθέντων πεπλανήμεθα καὶ ἡμεῖς, τοῦ πρὸς κακίαν οὐ
 μάλα ἑτοίμον μηδαμῇ πρὸς ὑπόνοιαν εὐχερῶς κινουμένου.
 20 θαυμαστόν δ' ἂν δήπου μᾶλλον εἴη πῶς τοσοῦτον χρόνον
 ἀντέσχε νόθοις μὲν δουλεύων ἤθεσι, τὰ δ' οἰκεῖα συγκρούτων,
 πρᾶγμα δυσμαχώτατον καὶ σφόδρα γέ τι δυσκαρτέρητον. εἰ

autem arcanis quibusdam Providentiae rationibus reguntur. rerum no-
 bis ea, quae nunc geruntur, quodam modo documento esse possunt, di-
 vitias gloriamque ac liberam potestatem dilucidius hominis consilia
 atque indolem declarare, quam egestatem vitamque aliis obnoxiam. ob-
 scuritas enim ingloria in vitis iniuncta similis est vinculo quod pro cu-
 iusque arbitrio laxari nequeat. quare plerumque non solum remotio-
 ribus, sed etiam iis, qui longum per tempus cum iis versabantur, vera
 animi indoles plurimorum ignota est, quippe quum ii studiis suis quae
 prae se ferunt, tanquam coloribus animi faciem imbuunt. inde discere
 licet, quibus natura prudentiam dedit, neminem felicem esse dicen-
 dum, priusquam ad finem venerit et vitam cum morte commutaverit,
 neque vero Providentiam incusandam esse, si qui etiam, antequam
 peccata commiserint, morbis et variis calamitatibus castigentur. deus
 enim, qui omnes res in melius traducit, scit cupiditatis gloriae ignem
 in animo quasi sub cinere latentem, qui robur quoddam nactus, quo
 tanquam flatu moveatur, magnum incendium improbitatis exsuscitatu-
 rus sit. non igitur ita mirum atque in consentaneum est, si ab eo ho-
 mine, abs quo omnes prorsus fallebantur, etiam nos fallebamur, quum,
 qui ipse ad improbitatem non admodum propensus sit, haudquaquam
 facile ad suspicandum adducatur. magis autem quis mirari possit, quo

μὲν γὰρ μὴ καλὸς τὴν φύσιν ἦν, τὰ δ' οὖν πλείω τῶν κα-
 λῶν ἐς τοῦμφανὲς ἐπιτηδεύων ἐλάμβανε, θαυμάζω τῆς καρ-
 τερίας τὸν ἄνθρωπον. εἰ δὲ τότε μὲν τοιοῦτος οἶος ἐφαίνετο
 τὴν ἕξιν τῆς φύσεως ἦν αὐτός, ἣ δὲ τῆς τύχης μεταβολῆ
 ῥᾶσθ' οὕτω καὶ ταύτην μεταβεβλήκει, παρὰ τοσοῦτον ἐπαι- 5
 νεῖν οὐκ ἔχω τὸ σαθρὸν τῆς τοιαύτης ἕξεως, παρ' ὅσον ψέ-
 32 γειν οὐκ ἔχω τὰ πρὶν. τοιαῦτα γὰρ ἐκεῖνα οἷα πᾶς τις ἂν
 ἠγάπησε καὶ θεαύμακεν, ὃ δὴ καὶ ἡμεῖς πεποιήκαμεν τε καὶ
 τῇ παρουσίᾳ φιλοτίμως δεδώκαμεν ἱστορίᾳ. τοιαῦτα δὲ τὰ
 μετὰ τὴν τῆς βασιλείας ἀντίληψιν οἷα πᾶς τις εὐσεβῶς ζῆν 10
 ἠρημένος μισήσει ἂν. θεῶ δὲ πάντως μελήσει περὶ τῆς αὐ-
 τοῦ ἐκκλησίας, ᾧ τὰ τε τῆς εὐσεβείας ἀνεῖται σκήπτρα καὶ
 τὰ τῆς ἐκδικήσεως μάλα τι ῥάδια ἐπεφύκει. ἐμοὶ γὰρ περι-
 τὸν εἶναι δοκεῖ τὰ πᾶσι δῆλα διεξιέναι. εἴρηται δ' ὁμοως
 καὶ ἡμῖν ἐν τοῖς ἀντιρρητικοῖς ὅσα πρὶν ἐπειλήφθαι γέγονε 15
 τῆς βασιλείας Καντακουζηνόν. ἐν δὲ γε τοῖς ἐξῆς αὐθις ἔνια
 τῶν ἐφεξῆς τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ παρέσχομεν ὡς ἐν διηγήσεως
 τρόπῳ, καὶ οὐ σφόδρα γέ τι ἀγωνιστικῶς. οὐ γὰρ ἄδειαν
 παρεῖχέ μοι τὰ καθ' ἡμᾶς ναυάγια. ἦν δὲ θεὸς ἐθέλη ζῶσιν
 ἡμῖν τὸν τῆς αἰθρίας ἀναλάμψαι καιρὸν καὶ δοῦναι παρρη- 20
 σίαν πλατεῖαν τῇ γλώττῃ, λελείψεται μοι λιπεῖν τῶν πάντων
 οἶμαι ἄρρητον οὐδέν. νῦν δ' εἶγε βούλοιο σὺ παρέχειν ἡμῖν

pacto iste tantum temporis alienis moribus servire, suam autem indo-
 lem celare sustinuerit id quod mirum quantum arduum est et meher-
 cule vix ferendum. si enim quamquam ipse inhoneste animo prae-
 ditus, tamen res plurimas honeste palam agendo homines fefellit, ad-
 miror eius perseverantiam; sin autem tum quidem, qualis videbatur,
 talis revera erat et fortunae commutatio etiam animi indolem tam fa-
 cile commutavit, usque adeo non possum laudare talem naturae im-
 becillitatem, quatenus res antea perpetratas vituperare nequeo. eae
 enim erant eiusmodi, ut quisvis eas amaret et admiraretur, quod etiam
 nos fecimus et hac historia ambitioso studio persecuti sumus. post im-
 perii autem occupationem ea edidit facinora, quae oderit, quicumque
 pie vivere velit. deo autem, cui religionis sceptrum permissa sunt et
 cui potestas poenae repetendae admodum expedita adest, sua ecclesia
 sane curae cordique erit. mihi enim supervacaneum videtur explicare,
 quae omnibus nota sunt, quamquam in Antirrheticis etiam ea expo-
 suimus, quae gesta sunt, antequam Cantacuzenus imperio potitus esset.
 deinde non nulla ex iis, quae insecta sunt, rursus hac historia per-
 scripsimus, narrantis partes tantum agentes, non certantis. non enim
 securitatem nobis praebuerunt nostra naufragia. sin autem deus no-

ἀφορμὰς ὁμιλίας ὡσπερ ὅσα τῆς ἐκδημίας τῆς σῆς ἀναγκαῖα
 τῇ φάσει τῆς ἱστορίας ποθοῦσι παρέσχες πατριαρχῶν τε πέρι
 καὶ ἐπισκόπων τῶν πανταχῇ τὴν ὀρθόδοξον τηρούντων πίστιν
 καὶ ἅμα γυμνῇ διδασκόντων τῇ κεφαλῇ τὰ τῆς εὐσεβείας ἐν
 5 μέσοις ἔθνεσι δόγματα, οὕτω καὶ νῦν μετὰ τὴν ἐς τὰ οἴκοι
 ἐπάνοδον, ὅσα δήπουθεν ἠκηκόεις ἐνταῦθα πρὸς τῶν πολλῶν
 ἀναμιξ καὶ ἰδίᾳ περὶ τε τῆς γενομένης παρὰ τῶν τῆς εὐσεβείας
 δικωτῶν ληστρικῆς καθ' ἡμῶν συνόδου, καὶ ὅσα περὶ τῶν θείων
 δογματῶν τῆς ἐκκλησίας ἐνστάντες ἡμεῖς ἐπεπόνθειμεν, καὶ
 10 ὅπως διαθέσεως ἔχουσιν ἡμῶν γε εἴνεκα τὰ διάφορα τῶν
 πλείστων ἦθη, ὅσοι τε τῶν εὐπατριδῶν καὶ ὅσοι τῶν ἄλλως
 τύχης τε καὶ γένους καὶ συνέσεως ἐχόντων, οὐδ' ἂν οὐδ'
 αὐτὸς γε ὀκνήσαιμι τὰ εἰκότα σοι ἀποκρίνεσθαι, ἀλλὰ μὴν
 ἄρρωστίας καὶ ἀθυμίας ἀπάσης ὑπέρτερον πρᾶγμα θείην ἂν
 15 ἔγωγε τὴν σὴν ἀκοήν. ἀφ' οὗ γὰρ τὰς ἡμετέρας πᾶσιν ἀπέ-
 κλεισαν θύρας οἱ τῆς εὐσεβείας καὶ ἡμῶν δῆμιοι, οὐ δεδύ-
 νημαί τι σαφὲς περὶ τῶν τοιούτων μαθεῖν οὐδὲν οὐδαμῇ πω
 μέχρι καὶ τήμερον, " καὶ γίνεται μοι διὰ πλείστης ἐφέσεως f. 109 a.
 ἢ τούτων μάλα γέ τι γνώσις. ἀναλαβὼν οὖν μοι λέγε ταῦτα
 20 πάντα καθ' ἕκαστον, προστιθεὶς καὶ τὸν καιρὸν ὁμοῦ καθ'
 ὃν τε αὐτὸς ἐς Βυζάντιον ἦκες, καὶ πρὸς γε ἔτι καθ' ὃν
 ἕκαστα τούτων ἀκήκοας, ὡς ἂν καθ' εἰρμὸν ἐκεῖθεν κατιού-

bis viventibus coelum serenare nostraeque linguae largam libertatem
 donare voluerit, nulla res, opinor, a me silentio tecta praetermitte-
 tur. iam vero, si nobis nunc, ut ex peregrinatione tua, quae historiae
 naturae atque indoli convenirent, cupientibus nobis exposuisti de pa-
 triarchis et episcopis ubique terrarum orthodoxam fidem tuentibus et
 nudo capite in mediis gentilibus pietatis dogmata docentibus, ita ser-
 monem ordiri velis de iis rebus, quascunque hic post reditum in pa-
 triam promiscue ex vulgo et privatis audiveris quum de praedatoria
 synodo ab ecclesiae persecutoribus in nos coacta, tum quid nos sa-
 crosanctorum ecclesiae dogmatum defensores perpassi simus, quomodo
 denique varii hominum animi sive nobilium sive alia fortuna, genere,
 prudentia utentium nostra causa affecti sint, tum ne ego quidem ces-
 saverim, quae apta sunt, tibi respondere et vel valetudinis imbecilli-
 tate animique aegritudine posthabita tuam audire narrationem. quo
 enim ex tempore nostras fores omnibus clausurunt nostri et ecclesiae
 carnifices, nihil omnino de talibus rebus usque ad hunc diem accura-
 tius discere potui, quamquam earum cognitio maxime mihi in optatis
 est. ad propositum igitur regressus omnia mihi singulatim exponas,
 addito etiam tempore, quo Byzantium redieris et quo quidque audive-

σης τῆς διηγῆσεως εὐπαρακολούθητος καὶ ἡμῖν ἢ τῶν τοιούτων ἐγγίγνοιτο μάθησις ἐκατέρωθεν ἐκατέροις.

- 33** Ὁ μὲν δὴ χρόνος καθ' ὃν ἐπανιῶν κατέπλευσα, φησίν, ἐς Βυζάντιον, μετὰ κυνὸς ὑπῆρχεν ἐπιτολάς, λήγοντος ἤδη τοῦ θέρους. εὐθὺς οὖν ἀποβάς τῆς νεῶς οἰκάδε ἀφικόμεν, 5 καὶ οἰκουρῶν διετετελέκειν ἡλίους ἐξῆς πεντεκαίδεκα, ἀναλαμβάνων τε ἑμαυτόν, καὶ τὴν ἐκ θαλάττης ἡρέμα καὶ κατὰ μῆκρον ἀπαστριβόμενος ἀηδίαν. καὶ μὲν δὴ τῶν ἡμερῶν μεταξὺ τουτωῖ προσιόντων ἄλλοτ' ἄλλων φίλων καὶ ὁμιλούντων ἡμῖν ἀκριβῶς ἀηχοῦμαι μοι γέγονεν ἅπαντα, τὴν τ' ὀνομαζομένην 10 οὕτωςί πως σύνοδον, ὅπως τε ἐσχεδιάσται, καὶ ὅσα πέπρακται παρανόμως ἐκεῖ πρὸς τῶν προέδρων τῶν Παλαμᾶ συμμαχοῦντων καὶ ἀνακεκαλυμμένως ἐπιπορεύοντων, ἔτι τε ὅπως τὸ μὲν τῆς πολυθείας ἠκύρωται δόγμα, τὸ δὲ τῆς ἐνσάρκου μυστήριον οἰκονομίας ἀνήρηται. καὶ πρὸς γε τοῖς ἄλλοις, 15 ἃ μὴ ἀκοῇ σωφρονεῖν δι' εὐσέβειαν προαιρουμένη διδόναι χρεῶν, κακεῖνα δηλαδὴ ὅσα βαρβαρικῶς τε καὶ θηριωδῶς εἰργασται πρὸς τῶν ποιμαίνειν λαχόντων τὴν ἐκκλήσιαν, περὶ ὧν ὁ κύριος ἔφη "ποιμένες ἠφρονεύσαντο, ποιμένες διέφθει-
- 34** ραν τὸν ἀμπελῶνά μου." καὶ ἅμα τὸν ἐπὶ τούτοις φρικω- 20 δέστατον καὶ παντοδαπὸν διωγμὸν, καπεῖτα ὅπως τε διητέχθησαν ἔνιοι κατ' ἐνίων ἐπίσκοποι, καὶ σχεδὸν ἅπαντες καθ' ἀπάντων, ὡσπερ ἐκ μεταμέλου τὸ μέγεθος τῶν σφετέρων ἀτο-

ris, ut narratione inde ex ordine procedente utrique nostrum cognitio rerum ab utraque parte perspicua evadat.

„Quod ad tempus attinet, inquit, Byzantium post Caniculae ortum aestate iam exeunte reversus sum. navi egressus domum veni ibique quindecim continuos dies versatus me refeci et navigandi molestias sensim paulatimque abstersi. hisce diebus aliis alias amicus me convenientibus et mecum conversantibus accurate omnia comperi de synodo ista, quam dicebant, qua ratione ex tempore coacta esset, quae ibi a praesidibus Palamae suffragantibus et palam deierantibus illegitime gesta, quo pacto dogma de multis divinitatibus ratum factum, mysterium vero incarnationis eversum esset. praeter alia vero, quae ne auribus quidem hominum, qui pie atque moderate vivere velint, ingerenda sunt, illa quoque nimirum, quae barbaramente et efferate isti, quibus pastorum munus obtigit, gesserunt, de quibus pastoribus dominus dixit: „pastores insaniebant, pastores vastabant vineam meam.“ comperi etiam, ut persecutionem horribilissimam ubique instituissent: ut dein nonnulli episcopi cum nonnullis et omnes fere cum omnibus dissedissent, tanquam poenitentia tacti et magnitudine scelerum suo-

πημάτων ἐκπεληγμένοι τε, καὶ οὐδὲ φέρειν καθάπαξ ἀνεχόμενοι τὰς πάντων διὰ ταῦτα πανταχόθεν ὕβρεις καὶ ἀπεχθείας· καὶ ὅπως ὁ βασιλεὺς μεταξὺ παρεμπεσῶν τοὺς μὲν θωπείαις καὶ χρημάτων διανομαῖς τοὺς δ' ἀπειλαῖς ὑπηγάγετό τε καὶ τῷ Παλαμᾷ συμμάχους εἶναι πέπεικεν αἰεὶ, καὶ τόμους τίθεσθαι καινοὺς, τῆς αὐτοῦ βεβαιωτὰς δυσεβετίας. τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἀπάντων πέρι ζητεῖν καὶ διερευνᾶσθαι βούλεσθαι, ἅτε σχολῆς δεόμενα πλείονος, ἑτέροις ἔγνωκα δεῖν ταμειῦσθαι χρόνοις· αὐτὸς δὲ μόνοις δυσὶ τουτοισὶ τὴν πᾶσαν τοῦ πόθου σπουδὴν περιέκλεισα, τὴν τε κάθειρξιν τὴν σὴν μαθεῖν, δηλαδὴ πῶς ἐς τὸ βιαιότερον ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους ἐξηγητέον τοῖς ἄρχουσιν εἶη ἐψηφισμένον, καὶ ἅμα τί ἂν εἶη τὰ τοῖς καινοῖς πρὸς τῶν ἐπισκόπων καὶ βασιλέων ἐγγεγραμμένα τόμοις, καὶ ὅτου χάριν αὐτοὶ καθ' αὐτοὺς συνθετικότες αὐτοὺς αὐτοὶ καὶ κατέχουσι παρ' ἑαυτοῖς, ἀνέκνυστα τᾶνδον σιωπῆς μυχοῖς καλύπτοντες καὶ ὑμῖν ἐμφανίζειν οὐ μᾶλα τολμῶντες.

Περὶ μὲν σοῦ πολλοὶ πολλάκις ἐκ πολλῶν ἐλέχθησαν λόγοι, διάφοροι μὲν εἶναι δοκοῦντες, ἡ πρὸς δ' ἓνα πάντες. 109 b. 20 βλέποντες σκοπόν. τὰ γὰρ κώμια τὰ σὰ δηλαδὴ, ὡς ἐκείνων ἐκάστω διαθέσεως ἔχειν πρὸς σὲ συνέβαινε, καὶ ἅμα σχολαστικῆς πρὸς γε τὰ δρώμενα διανοίας. οἷς γε μὴν ἐς τὰ μάλιστα

rum ipsi perterriti contumelias et inimicitias omnium undecunque in eos conflatas omnino ferre non possent: ut denique Imperator in medios irruens alios blanditiis et largitionibus, alios minis sibi subactis in Palamae partes traxisset et effecisset, ut novos tomos componerent quibus impietatem eius confirmarent. quum vero de ceteris omnibus rebus si quaerere atque percunctari vellem, maiore mihi otio opus esset, in alia tempora id differendum esse putavi atque duabus tantum hisce rebus accuratius explorandis omne studium et operam impendi, ut primum quidem cognoscerem, cur in custodiam atrociorum te quam reliquos includendum esse Imperantes decrevissent: deinde quidam novis istis tomis ab episcopis et Imperatoribus perscriptum esset et quare eos a se ipsis confectos etiam apud se retinerent, argumentis eorum, ne quisquam ea explorare posset, profunda taciturnitate involutis, neque ad vestram notitiam ea proferre auderent.

De te igitur multi saepe a multis ferebantur sermones, qui quamquam inter se diversi videbantur, ad unum tamen omnes finem spectabant, ad tuas scilicet laudes, prout quisque vel animo in te affectus vel iudicio de rebus, quae geruntur, praeditus erat. qui vero quam maxime Palamam et Coccinum, Heracleae episcopum, frequen-

φοιτῶσι Παλαμᾶ τε καὶ Κοκκίνῳ τῷ Ἡρακλείας ἐπισκόπῳ
 παρὰ τούτων μαθεῖν ἐναργέστερον ἐξεγένητο, εἶη ἂν ταδί, ἐν
 μὲν ὅτι Ῥωμαϊκῆν ἱστορίαν τῶν γινομένων ἀπάντων συγγρά-
 φοντί σοι σφόδρα φιλότιμον τόγος εἰς σὲ ἦκον, εἰκός, μᾶλλον
 δ' οὐκ εἰκός ἀλλ' ἀνάγκη, καὶ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγ- 5
 γράφειν πολέμων. τίς γὰρ τῶν μηδὲν μηδαμῆ πρόσηκόντων
 σοι δημοσίων πραγμάτων, φαίην δ' ἂν καὶ οἰκουμενικῶν,
 αὐθαιρέτους μόχθους ἀναδεχόμενον βλέπων σε δόξης ἕνεκα
 διὰ γῆς πλανωμένης καὶ τὸ ἔχνος ἐπὶ σαθροῦ τινός καὶ νό-
 θου φάναι κλέους ἐρειδούσης, ἵνα δηλαδὴ μεστὸν σεαυτοῦ 10
 τὸν ἐφεξῆς καταλίπης αἰῶνα, ὑποψίας ἀθῶον ἀφεῖναι ἀνά-
 σχοίτο, καὶ μηδὲ πᾶσαν ἐνταῦθα μᾶλλον ἰσχὺν καταθεῖναι σε
 σπουδᾶσαι λογίσαιτο λόγων τῶν σῶν, ἵνα καὶ τοὺς κλίδωνας
 τῶν πατρίων δογμάτων, ὅσον ἐφικτόν, διὰ πάσης δημοσιεύσῃ
 τῆς οἰκουμένης, καὶ ἅμα τοὺς σοὺς ὑπὲρ τούτων ἀγῶνας ἐν- 15
 δεῖξῃ, καὶ οὐς αἰεὶ πρὸς τῶν κακοδόξων κινδύνους ἐπίστασαι,
 παντοδαπῶν ἀπόζοντας θανάτων. ἐν μὲν δὲ οὖν τοῦτο φασὶν
 αἴτιον τοῦ γε δὴ τῶν ἄλλων μᾶλλον κατὰ σοῦ κινεῖσθαι τοὺς
 ἀντιθέτους, καὶ τοιούτων σοι διηνεκῶς συσκευάζειν θανάτων
 20 κρατῆρας, δεύτερον δ' ὅτι τῶν ἄλλων ἀφρόντιδα βίον καὶ 20
 ἄμοχθον οἴκοι διατριβόντων, οὐκ ἡμέλεις ζήλου σὺ καὶ θο-
 ρύβου παντὸς ἐμπιπλῶν τὰ βασιλεία, νῦν μὲν, οὐς εὐγέ-

tantes dilucidius ab ipsis res cognoscere poterant, hasce fere causas afferunt: primum quidem, quod tibi historiam Romanam omnium rerum, quae geruntur, quantum in te est, ambitioso studio conscribenti consentaneum vel potius necessarium sit, etiam de certaminibus ecclesiasticis exponere. quis enim, qui molestum res publicas, quae minime ad te pertinent, et prope dixerim toto orbe terrarum gestas conscribendi laborem te ultro suscipientem videat gloriae causa terram pervagantis et vestigium putida quadam et, ut ita dicam, adulterata fama innitentis, nimirum ut futura saecula tua gloria plena relinquant; te suspicione liberum sinere sustinebit neque potius omnem vim tuorum verborum in eo te ponere arbitrabitur, ut etiam tempestates patriorum dogmatum, quantum fieri possit, per totum orbem evulges simulque tua certamina pro iis suscepta atque pericula, omnes mortes redolentia, ab improbis tibi semper intentata ostendas? Hanc unam esse causam dicunt, propter quam adversarii in te vehementius, quam in reliquos, incitati sint tibi perpetuo mortifera pocula comparent. altera causa est, quod, aliis domi vitam securam et socordem agentibus, tu non cessabas zelo et turbis omnibus implere palatium, quum generis nobilitate et fortunae vicissitudinibus ornatos splendide patrios

νειαί καὶ χρόνον τύχαι περιοδικαὶ κοσμοῦσιν, ἔχουσαι μὲν
 λαμπρῶς αἰεὶ τῶν πατρίων διδάσκων ἐθῶν καὶ νόμων, ἀπέ-
 χουσαι δὲ τῶν ἀθέσμων τοῦ Παλαμᾶ καινοφρονιῶν, νῦν δ'
 αὐτὸν ἐλέγχων ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ τὸν βασιλέα, καὶ νῦν μὲν
 5 ὁμοῦ τῷ πατριαρχεύσαντι πρὶν Ἰσιδώρῳ, νῦν δ' ὁμοῦ τῷ
 δυσσεβεῖ Παλαμᾶ, καὶ νῦν μὲν Ἰουλιανῷ παραβάλλον καὶ
 Μαξιμιανῷ, νῦν δ' εἰκονομάχοις καὶ τοῖς τοιοῦτοις διώκταις.
 κᾶπειρ' οὐχ ὄπως οὐ τοῖς τοιοῦτοις ἠρέσθη, ἀλλὰ καὶ τῷ
 μακρῷ συνεδρίῳ τῆς ἀτόπου φάλαγγος τῶν ποιμένων ἐκείνων
 10 πεπαρησιασμένη καὶ ἀπαρακαλύπτῳ τῇ γλώττῃ παρεισχυκ-
 λῶν οὐκ ἀνίεις καὶ ἐπαναλαμβάνων αὐτὰ τε ταῦτα, καὶ ὅσα
 τούτων παρενείρων μείζω, καὶ προσονειδίξων μᾶλα γε πι-
 κρῶς, καὶ κατὰ σαντοῦ συχνὰ ποιῶν μανικώτερον, καὶ ταῦτ',
 εἴπερ τις ἕτερος, εἰδὼς αὐτόν, ὡς εἴπερ καὶ ἀντῆμαρ κατα-
 15 πέψει, ἀλλὰ γε καὶ μετόπισθεν ἔχει κότον, ὄφρα τελέσῃ.

Τρίτον ὅτι χλευάζων αὐτοὺς πρὸς ἀπειλῆς ἀνήνεγκας σχῆμα,
 λόγοις ἀντιρρητικοῖς καταλύει τὸν τόμον, ὃν αὐτοὶ νεωστὶ
 καὶ λάθρα συνθεῖναι τετολμήκεσαν κατὰ τῆς εὐσεβείας, ἐπαγ-
 γειλασμένοι. καὶ τέταρτον ὅτι μακρὸν ἤδη χρόνον τὴν θύρα- 37
 20 θεν πᾶσαν σοφίαν διδάσκοντι πλείστους καὶ παντοδαποὺς
 πανταχόθεν συνέβη σοὶ κτήσασθαι " φοιτητάς, μὴ μόνον f. 110 a.
 ὅσοι τῶν ἐν δόξῃ γεγέννηται παῖδες, ἀλλὰ καὶ ὅσοι τῶν
 ἄλλως μὲν τύχης καὶ βίου καὶ σχήματος ἐχόντων εἰσὶ, φυ-

mores et leges semper amplecti, illegitimis autem verborum novitati-
 bus Palamae abstinere doceres, in ipsum autem Imperatorem privatim
 atque publice opprobria iniiceres, modo eum una cum Isidoro, antea
 patriarchicam sedem obtinente, modo una cum impio Palama, tum cum
 Guliano et Maximiano, tum cum Iconomachis et eiusmodi persecutori-
 bus comparando. deinde quod hisce non contentus ipsi magno con-
 cilio insanae illorum pastorum catervae libera et intimidata lingua eas-
 dem calumnias identidem ingerere et vel iis maiores interserere acer-
 bissimisque maledictis perstringere atque in temet ipsum saevire non
 desistebas, quamquam haud sane ignorans, eum, licet ad tempus ira-
 cundiam suppressat, attamen ad futurum tempus differre, donec ad
 finem adducat.

Tertiam causam afferunt, quod eos irridens adeo comminatus es,
 te orationibus antirrheticis tomum illum refutaturum esse, quem na-
 per et clanculum contra veram fidem componere ausi fuissent. quar-
 tum, quod diu iam profanam omnem sapientiam docendo tibi plurimos
 undecumque discipulos paraveris, non solum filios in dignitate consti-
 tutorum, sed etiam aliorum alia fortuna, vita, conditione praedictorum,
 egregia omnes natura et ingenio insignes, per quos etiam parentes eo-

σεως δ' εὖ καὶ συνέσεως ἐπεφύκεσαν ἔχοντες· δι' ὧν καὶ τοὺς σφῶν ἐφειλκύνω γονέας, καὶ ἅμα φάναι πάσας καὶ ὀλοκλήρους οἰκίας ὀφείλιν τέ σοι χάριτας, καὶ σοὶ προσέχειν ὅσα καὶ πατρὶ καὶ συγγενεῖ καὶ φίλῳ καὶ τῶν πρώτων καλῶν ὀδηγῆ, καὶ γίνεσθαι διὰ ταῦτα σοι τοῦνομα γνώριμόν τε 5 καὶ θαυμαζόμενον σχεδὸν πανταχῆ, καὶ πείθειν ἱκανὸν ἀλαλήτοις φάναι φωναῖς, ὁμοδοξεῖν σοι πανταχόθεν ἐκείνους ἅπαντας αὐτόθεν ἀβασανίστῳ συγκαταθέσει τῆς γνώμης εἰθύς, καθάπερ τοὺς Πυθαγορείους πάλαι φασὶν ἐκείνους τοῖς τοῦ διδασκάλου ψηφίσμασι τε καὶ δόγμασιν. ἀλλὰ κὰν τῆ 10 μεγίστῃ τῆδε τῶν πόλεων τούσδε μὲν τῶν σῶν φοιτητῶν τοὺς δικαστηρικοὺς κοσμεῖν καὶ διεξάγειν πίνακας, τούσδε δὲ τὰ βουλευτήρια τῆς συγκλητικῆς ἐργασίας, τοὺς δὲ τὰς ὑπερορίους πρεσβείας, καὶ τοὺς μὲν τῆνδε τοὺς δὲ τῆνδε τῶν εὖ κειμένων τάξεων ἔχειν, καὶ χρεῖαν πληροῦν τὴν βελτίστην ἐκάστους 15 ἐκασταχοῦ, ὡς ἐντεῦθεν ῥᾶστα καὶ ζῦν οὐδενὶ πόνῳ δύνασθαι φέρειν ἅπαντας, ὥσπερ ἀπὸ τῶν ὧτων δεδεμένους, ἐς τὸ σοὶ γε βουλούμενον. καὶ εἶναι τοὺς μὲν πλείστον ἐς τὸ συμφανὲς Παλαμᾶ καὶ τοῖς ἄμφ' αὐτὸν χαλεπαίνοντας ὡς πορρωτάτω που τῆς ἀληθείας καὶ τῶν πατριῶν ἐλαύνουσι δογμάτων καὶ 20 νόμων, τοῖς δ' ὑπ' ὀδόντα κατὰ τὸ λεληθὸς διαλοιδουμένους σφίσι. καὶ ἄπλῳς εἰπεῖν ἔλλελεῖσθαι μηδένα σχεδὸν ᾧ μὴ κενῆσθαι καὶ διασεσεῖσθαι τὴν γνώμην ζυνερρῆκει πρὸς τὴν

rum in tuas traxeris partes. idcirco totas civium familias tibi debere gratiam tibi que referre veluti patri et cognato et amico atque ad optima quaeque praeceunti moderatori. hisce rebus tibi nomen celebratum et omnium fere admiratione elatum contigisse, quod per se sufficiat, omnes illos tacitis, ut ita dicam, vocibus eo adducere, ut ultro tecum idem sentiant tibi que suffragentur sententia sua non examini submissa eadem ratione, qua Pythagoreos dicunt olim in decreta et placita praeceptoris iurasse; atque omnium urbium maxima tuos discipulos alios iudicarias tabulas ornare et administrare, alios consilia senatus, alios legationes ad exterarum gentes, omnino alium alii magistratui insigni praeesse et unumquemque eorum ubique optime muneris officii fungi, ut facillime et nullo negotio omnes inde eos tanquam ex auribus tuis suspensos ad tuam voluntatem traducere possis. eorum plerosque manifesto Palamae eiusque sectatoribus infensos esse ut hominibus a veritate patriisque dogmatibus et legibus remotissimis, alios mussitantes clanculum iis conviciari, neminem fere denique esse, ut breviter dicam, qui non tua causa praesenti rerum conditione animo commotus et concitatus sit. idcirco metuendum esse, ne civi-

παροῦσαν ὑπόθεσιν διὰ σέ. καὶ φοβεῖσθαι μὲν διὰ ταῦτα
 καὶ στάσις δημοτικὴν, σοὶ μὲν οὐδαμῇ προσήκουσαν, οὐ μᾶλ-
 λὸν γε ἢ τοὺς λιθίνους τε καὶ χαλκοῦς ἀνδριάντας οἰκοθε-
 κεινησθαι πρὸς ὄπλα καὶ μάχας φαίη τις ἔν, σφίσι δὲ
 5 μᾶλα δῆπουθεν προσήκουσαν φοβεῖσθαι. οἷς γὰρ ἔργα κα- 88
 κίας ἔπεισι δρᾶν, τούτοις δῆμιος γίνεται καὶ ἀπαραίτητος
 κολαστῆς ὁ τοῦ συνειδότος πέλεκυς, ἐγγύθεν ἑστῶς καὶ μα-
 στιζῶν συχνὰ τὴν ψυχὴν καὶ φόβους ἅπαντας τῷ φαντα-
 στικῷ προτιθείς, ὡς ὑποπεύειν καὶ τὰ ἀνύποπτα καὶ οὐ οὐκ
 10 ἦν φόβος οὐδεὶς, καθὰ τοὺς ἐρημίαις τε καὶ φάραγξιν ἐν
 ἀφεργεῖ τε καὶ βᾶθειά νυκτι πλανωμένους πάσχειν συμβαίνει-
 βᾶτον γὰρ καὶ πέτραν καὶ φύλλον δρυὸς αὐρᾶ λεπτῇ κινου-
 μενον ληστῶν καὶ θηρίων ἐφόδους ἡγούνται καὶ φρίττουσι,
 15 δειλίας ἀπάσης αὐτοῖς περικεχυμένης ἅπανταχόθεν ψευδοῦς.
 εἰσὶ δ' οἱ καὶ τοῦτ' εἶναι φάσκουσιν αἴτιον τοῦ γε μὴ πλειῶ
 τῶν τριῶν ἐκείνων θελήσαι ποιῆσαι συνέδρια σφᾶς, μηδ'
 ἐξετάσει δοῦναι κανονικῇ τάγκλήματα " τοῦτου, ἵνα μὴ τοῖς f. 110 b.
 ἅπασιν ἐμφανῆ καὶ σαφέστερα καταστήσαντες κατὰ σφῶν
 αὐτῶν ἀναστήσωσι, καὶ οὕς πεφόβηνται φόβους πρὶν, πάν-
 20 τῶν φανῶσιν αὐτόχρομα νῦν αὐτουργοί, καθ' ἑαυτῶν αὐτοὶ
 καθιστάμενοι. ἔτι δὲ καὶ τοῦ μὴ πᾶσιν ἐπ' ἴσης δι' ὄχλον
 γενέσθαι τοῖς ἀντιθέτοις αὐτοῦς τοῦτ' εἶναι φάσκουσιν αἴτιον,
 ἵνα δὲ μὴ φωραθῶσιν ἅπαντας κεκτημένοι σχεδὸν πολεμίους

lis exoriatu r seditio, qui quidem metus ad te haud magis pertinent,
 quam si quis statuas lapideas et aeneas sua sponte ad arma et proe-
 lia moveri diceret: ad istos vero perquam tales metus pertinent. iis
 enim, qui maleficia committunt, carnifex quidam et inexorabilis vin-
 dex adest conscientia, qua veluti securi animus flagellatur et omnes
 timores cogitationibus iniiciuntur, ut suspicentur, quæ sine suspicione
 sunt nihilque metuendum in se habent, eadem ratione affecti, qua
 oberrantes in desertis locis atque faucibus caeca et caliginosa nocte:
 dum enim et saxum ac folium levi aura agitatum pro praedonum
 et ferarum ingressu habent atque cohorrent, falsa et inani undecunque
 circumventi timiditate. sunt autem praeterea, qui dicant, hoc in causa
 esse, cur plura quam tria ista concilia facere et criminationes istius
 canonicae disquisitioni subiicere nolint, ne omnibus eas ita perspicue
 atque clarius cognoscentibus, in se ipsos omnes concitent et ne, qui-
 bus timoribus antea vexati sunt, eos revera nunc sibi ipsi faciant,
 dissidio inter ipsos exorto. quod ad id attinet, quod non omnibus suis
 adversariis pariter negotia facessunt, eius rei causam etiam esse di-
 cunt, ne ita appareat, omnes fere homines perversis eorum novitatibus
 infensus esse. haec igitur quartam causam, cur tu gravioribus iniu-

ταὶς ἀτόποις καινοφρονίαις αὐτῶν. τέταρτον μὲν οὖν αἴτιον τοῦ σὲ βαρύτερα πρὸς τῶν δυσσεβῶν ὑψίστασθαι τοῦτο φα- σίν· προστιθέασι δὲ καὶ πέμπτον ἐπὶ ταῦτοις, ὅτι προειρη- κότεων ἐκείνων ἐκ τῆς τῶν συνήθων ὄνειρων Πυθίως καὶ ταῦ σφῶν τοιοῦτου μαντικοῦ τρίποδος, ὡς εἰ τοῖς σφῶν βουλή-5 μασι πειθόμενος ὁ βασιλεὺς θείῃ παρελθὼν ἐπὶ τῆς μυστικῆς τοῦ θυσιαστηρίου τραπέζης τὸν σφέτερον τόμον, λήψεται πάντ' ἐν βραχεῖ τά τε ἔφα τῆς γῆς καὶ τὰ ἐσπέρια, καὶ πέ- σης ἄρξει σχεδὸν θαλάσσης ἅμα καὶ γῆς, ἐμφανῶς τάναντιώ- τατα μάλιστα εἰρήκεις αὐτός, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν φωνὴν 10 τὸν λόγον προενεγκῶν, ὡς ὅταν ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρη- μώσεως ἐστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ, ἐρημώσεως βδέλυγμα φάσκων τὸν τόμον, γινώσκετε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις τῶν Ῥωμαϊκῶν 15 πραγμάτων, καὶ εἴ τις εἶη περίχωρος. βλέποντας οὖν εὐθὺς κατὰ πόδας εἰπεῖν ἀπαντήσαντα τοῦ τε σφετέρου ψεύδους τὸν ἔλεγχον καὶ ἅμα τῆς σῆς ἀληθείας τὸ κράτος, ἐπεταὶ κατα- δύεσθαι ὑπ' αἰσχύνης αὐτούς, οὐκ ἔχοντας ὅλως ἐστῶσιν ὄραν ὀφθαλμοῖς οὐδένας ἀνθρώπων, οὔτε στόμα μετὰ γε τῆς πρὶν ἀναιδεΐας ἐκείνης φθεγγόμενον. διὸ καὶ "δεῦτε καὶ ἐξολοθρευ- σωμεν αὐτόν" λέγοντες, σιγῶσας ὀπλιζουσι δεξιὰς κατὰ σοῦ, 20 δυοῖν θάτερον συσκευάζοντες, ἢ τῇ λύπῃ δαπανηθέντα σε, μετὰ γε τῶν συνήθων πόνων τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς ἄλλως νῦν ἐπενεχθείσης σοι καχεξίας, βίᾳ τελευτηῆσαι τὸν βίον, ἢ λάθρα

riis ab impiis afficiaris, afferunt. quintam vero addunt, quod, istis ex solitis somniorum vaticiniis et tripode suo fatidico praedicientibus, imperatorem, si suis consiliis obsecutus adyti altari suum tomum imposuisset, brevi orientales, et occidentales partes terrae capturum omnisque fere maris et terrae imperium impetraturum, tu manifesto contraria prorsus pronuntiaveris secundum evangelicam vocem verba proferens: „quando videbitis abominationem desolationis stantem in loco sancto (abominationem autem desolationis appellabas tomum), cognoscite, appropinquare imperii Romani desolationem et cuiusvis, qui vicinus erit.“ quum igitur videant, refutationem suorum mendaciorum e vestigio sequi et tuorum dictorum veritas, quam sit valida atque efficax, non ignorent, sequitur iam, ut prae pudore sese abiant in occultum, ut qui omnino non rectis atque fixis oculis quemquam adspicere neque ore pristinae impudentiae vociferari possint. quare clamantes: „agite dum, disperdamus eum!“ armis contra teptacite instruant dexteram, alterum ex duobus parantes, ut aut maestitia simulque capitis doloribus, quibus laborare soles et mala valetudine, quannunc vexaris, confectus et absumptus vi finias vitam, aut ut nonnulli eorum furtim irrepentes, magna solitudine tuum domicilium obtinentes,

σφῶν παρεισπεσόντες ἔνιοι, μακρᾶς ἐρημίας ἐπιχωριαζούσης
κατὰ τὸν οἶκον τὸν σόν, διὰ βρόχου θάνατον ἐπενεγκεῖν σοι
πρὶν τῶν ἀπάντων αἰσθεσθαι τινά. ὁ καὶ Παῦλον τὸν πα-
τριάρχην πάλαι φασὶ πεπονθέναι πρὸς τῶν ὁμοίων αὐτοῖς
5 κακοδόξων, καὶ πλείους ἄλλους πρό γε δήπουθεν αὐτοῦ καὶ
μετ' αὐτόν. εἶναι γάρ φασι τοῦτι βιαιότερον καὶ σφόδρα
τάχιον τῆς τοῦ κωνείου κύλικος, οὗ Σωκράτην πάλαι πιεῖν
Ἀθηναίων καταψηφισάμενοι παῖδες, ὄρωντων τῶν φίλων, τῆς
παρούσης ἀπήλλαξαν ζωῆς. καὶ τοῦτ' εἶναι φάσκουσιν οἱ
10 πλείους ὃ τὴν τοσαύτην ἐρημίαν ἐπάγειν σοι σφᾶς προση-
νάγκασεν, ἵνα δρωῖσιν ἀδεῶς ἢ δρᾶν τοιούτοις δεῖ φονευταῖς.
φέρε τοίνυν, εἴ τί σοι πρὸς βουλήσεως εἶη τῶν φίλων ἐνίοις 40
ἐνιαχοῦ μηνύειν ἀπόρητον, ἐμοὶ προσανάθου πρὶν τοῖς τῶν
τοιούτων θανάτων ἀλῶναι δικτύοις. ἐγὼ γάρ σοι καὶ Πυ-
15 λάδης ἔσομαι πιστός, ἐγὼ καὶ φύλαξ ὧν ἀνέκλυστα φυλάτ-
τειν χρή. δυοῖν γὰρ ἔσται ἄλλοι θάτερον. ἢ γὰρ σοὶ καὶ ἐγὼ
συντεθνήξομαι, " καὶ τάφος ἔσεται κοινὸς ἀμφοῖν ὁ παρῶν f. 111 a.
οἶκος ἡμῖν, ἢ κατὰ τὸ λεληθὸς προαναστειλάντων με τῶν φο-
νευτῶν καὶ φυγάδα ποιησαμένων με, πᾶσαν ἂν διέλθοιμι
20 γῆν τε καὶ θάλασσαν, ἥλιῳ καὶ ἀστράσιν ἀπαγγέλλων τὴν
ἀδικίαν ταυτηνί, καὶ τὴν ἀγνώμονα μαστιζῶν τῇ γλώττῃ τῶν
σῶν φονευτῶν δεξιάν, καὶ τραγωδίαν θεατρικὴν τά τε τῆς
ἐκκλησίας καὶ τὰ σὰ πανταχῆ τιθέμενος διηγῆματα.

laqueo tibi necem inferant, nemine sentiente, id quod etiam Paulus patriarcha ab hominibus pari nequitia praeditis olim perpessus esse dicitur multique alii et ante eum et post eum. hoc enim multo violentius atque efficacius esse dicunt, quam cicutae poculum, ad cuius sorbitionem ab Atheniensibus quondam Socrates damnatus praesentibus amicis vita discessit. hanc causam esse plurimi dicunt, quae istos appulerit, ut te in tanta solitudine collocarent, nimirum ut securae perpetrarent, quod tales interfectores perpetrare debent. agendum igitur, si tibi volenti est nonnullis ex tuis amicis interdum secretum quoddam revelare, mihi id credas, priusquam eiusmodi mortium laqueis irretiaris. ego enim tibi fidelis Pylades ero, ego custos eorum, quae fideliter servari neque enunciari debent. alterum enim ex duobus mihi usu veniet: aut tecum commoriar et haec domus commune nobis erit sepulcrum, aut, interfectoibus me furtim reprimentibus et fugantibus, omnem terram atque mare pervagans soli stellisque hanc iniuriam pronuntiabo et insanam tuorum sicariorum violentiam voce flagellabo atque ubique quasi tragoediam in scena ecclesiae fortunam tuamque sortem enarrabo.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΟΓΟΣ ΚΣ.

Περὶ μὲν οὖν δὴ ὧν ἐξεγένετό μοι μαθεῖν τοῖς ἐχθροῖς
τουτοῖσι μεμηχανημένων ἐπιβουλῶν κατὰ σοῦ, καὶ δι' ἃ μάλιστα πάντων ἐπὶ σὲ τὸ ἀντίπαλον ἔσαν ὀλοσχερέστερον ὦρ-5
μηται μέρος, φόνου πνέον καὶ ποικίλων θανάτων μελέτας ἔχον, ταῦτα ἐστί. περὶ δὲ τοῦ καλούμενου τοῖς Παλαμίταις τόμου, καὶ ὅσα τούτῳ καὶ ὅσα ἐγγέγραπται δόγματα, εἰ πάντα μοι διεξιέναι βουλομένῳ γε εἴη, πολλοῦ μὲντ' ἂν οἶμαι δεήσειν τοῦ χρόνου, πολλῆς δ' αὖ τῆς σχολῆς, ἣ ἂν ἀπηλλα-10
μῆνη παντάπασιν, εἴη πραγμάτων καὶ ἀωρίας ἀπάσης. φασὶ γὰρ οἷς διεξιόντων ἐκείνων ἀκηροῦναι τετύχηκε, μηδὲν μηδαμῆ μῆθ' ὑγιᾶς μῆτ' ἀληθείας ἐχόμενον εἶναι ἐκέῃ, μῆτε μὴν οὐδέν, οὐθ' ἃ λελάηται μῆθ' ἃ πέπρακται, μεμνησθαι μηδεὸς καθά τε λελάηται καὶ καθά πέπρακται, ἀλλ' ὥσ- 15
περ ἂν-εἰ οἱ τὰς Ἀτλαντίδας οἰκοῦντες νήσους, αἰτινὲς ποτ' ἄρ' εἶεν ἐκεῖναι, πολλὴν παρεχόμεναι τὴν αὐτονομίαν τῇ

EIUSDEM NICEPHORI GREGORAE HISTORIAE ROMANAE LIBER.

„Haec igitur sunt, quae cognoscere potui de insidiis, quas inimici tui in te machinati sint deque causis, ex quibus universa adversariorum factio necem anhelans variasque mortes animo volutans maxime te aggrediatur. de tomo autem Palamitarum, quem dicunt et de dogmatibus, quae et qualia in eo perscripta sint, si omnia persequi vellem, longo, opinor, tempore, magno otio omnibusque negotiis et incommodis vacuo opus foret. dicunt enim, quibus contigit, ut illos de eo exponentes audirent, nihil sani, nihil veri in eo inesse neque prorsus quidquam, quod dictum quodve factum sit, ullam rationem habere eius, secundum quod dictum factumve sit, sed Palamitas talia portenta suo tomo conscripsisse neque omnino aliter egisse, quam quum incola insularum Atlantidum, quaecunque eae sunt, quae de earum statu ac conditione in explorata ementiri volentibus magnam prae-

γλώττη τῶν ἀνέλεγκτα ψεύδεσθαι περὶ τῶν ἐκεῖ βουλομένων,
 οὐτ' ἰδόντες οὐτ' ἀκούσαντες τῶν ἐνταυθοῦ μηδέν, παρελθόν-
 τες οὖν εἰδέναι διετεινόντο βέλτιον ἡμῶν περὶ τῶν ἐνταῦθα
 καὶ διεμυθολόγουν τερατώδη τινὰ καὶ ἀλλόκοτα διηγήματα,
 5 οὕτω καὶ οἱ περὶ τὸν Παλαμῶν ἐπεπράχισαν καὶ τοιαῦτα τῷ
 οἰκείῳ ξυνέθεσαν τόμῳ. ἃ γὰρ ἐβούλοντο γενέσθαι μὲν, οὐ
 γεγένηται δέ, καὶ ἃ λέγειν ἐβούλοντο μὲν, οὐ δεδύνηται δέ,
 τῶν παραχρῆμα ἐλέγχων τοῖς μὲν ἐντυγχάνοντες ἤδη τοὺς δ'
 ὑποπιεύνοντές γ' ἔτι, ταῦτα δὴ μετὰ πολλῆς ἐξέθεντο τῆς
 10 αὐθαδείας ἐκεῖ, τῇ τοῦ καιροῦ ῥοπῇ τὸ ἀνέλεγκτα ψεύδε-
 σθαι μάλα τεθαρρηκότες, καὶ τὸ γε παρὰ σφίσις αὐτοῖς ἀνέκ-
 φορα ἔχειν αὐτὰ καὶ ἡμῖν ἀθέατα. φασὶ δ' οὖν Παλαμῶν
 τὰ τε ἄλλα πρὸς ἀπάτην δρᾶν τῶν ἀπλουστέρων, καὶ θερα-
 πείας δῆθεν τῶν σκανδαλιζομένων κατ' αὐτοῦ ἐπισκόπων. καὶ
 15 μὲν δὴ καὶ τῶν αὐτῷ βλασφημηθέντων ἔνια κόπτοντά τε καὶ
 ἕξοντα, ξυντιθέναι νῦν ἐν ἄλλαις λέξεσι τὸν βλασφημοῦντα νοῦν
 τοῖς νέοις τόμοις αὐτοῦ, ἅτ' οὐκ εἰδέναι τῶν ἐπισκόπων ἐχόντων
 πλεόν οὐδὲν ἢ ὅτι ἔξεσται ἢ κακῶς τέθειται, οἷα δ' ἃ μὲν
 ἔξεσται οἷα δ' αὖ ἃ τέθειται τὴν δύναμίν ἐστι, τούτων δ' οὐτ'
 20 ἐπαίειν ὅλως οὔτε φροντιζεῖν. προσφέρειν γὰρ καὶ γραφικὰς λέγε-
 ται μαρτυρίας, οὐχ ὡς ἔχουσιν ὑγιείας, ἀλλὰ παραφθειρόντα
 πῆ μὲν ταῖς ἐντομαῖς καὶ παραλλάξεσι, πῆ δὲ ταῖς " παρεξαγο- f. 111 b.
 γαῖς ὁμοῦ τε καὶ παρεξηγήσειν. ὧν, εἰ βουληθείης, οὐκ ἂν

bent licentiam, iam nulla nostrarum rerum parte aut visa aut audita
 se melius quam nos, eas cognovisse contenderent atque monstrosas et
 portentosas fabulas confingerent. quas enim res evenisse quidem vole-
 bant, factas vero esse non videbant aut quas dicere quidem vole-
 bant neque vero, quum aut statim iam refutationes adessent aut non
 longum abesse suspicarentur, dicere poterant, eas tamen omnes magna
 cum arrogantia in eo exposuerunt temporis opportunitate inexplorata
 ementiendi valde freti et se tomum, ut nobis eum inspicere non li-
 ceret, apud se reservare posse confisi. dicunt autem erasa Palamam ad frau-
 dem simpliciorum et ad conciliationem episcoporum ei effensorum quum
 alia facere, tum quasdam blasphemias diffingentem atque eradentem
 nunc aliis verbis blasphemias sententias novis tomis componere quippe
 quum episcopi nihil amplius scire possiut, quam erasa esse, quae male
 posita erant; quam autem vim vel erasa vel posita habeant, id nec
 intelligunt nec curant. testimonia etiam ex sacris scripturis proferre
 dicitur, non illa quidem sana atque integra, sed partim incisionibus
 et commutationibus, partim fallacibus et pravis interpretationibus cor-
 rupta. quorum, si tibi volenti est, equidem non cessaverim, tibi otium

ἔγωγ' ὀκνήσαιμι σχολὴν ἄγοντι νῦν προφέρειν ἔνια καὶ προτιθέναι σοι βραχείας τινὸς ἀντιρρήσεως πρόφασιν.

8 Τῷ μὲν δὴ τόμῳ ἐκείνῳ τῆς ἀντιθέτου δυνάμεως, Ἀγαθάγγελε, νῦν ἄωριαν εἶναι μακρὰν ἀντιλέγειν, σκοπῶν ἀκριβῶς οὐδ' αὐτὸς ἀρνηθείης ἄν· πολλοὶ γὰρ ἡμᾶς ἔλλοχῶσι 5 πολέμιοι, τὰς κύκλῳ παρόδους ἀκριβῶς κατέχοντες, καὶ πολλοὶ τῆς ἡμετέρας γλώττης ἐπίβουλοι κἀθῆνται, ἔφεδροὶ τινες εἰπεῖν φρουροὶ καὶ ἡμεροσκόποι, ἴνδαλμά τι ζητοῦντες προφάσεως οἰασοῦν εἰληφέναι, ἔν' ἡμᾶς ἀναιδέστερον ὑβρίσαντες ὁμοῦ καὶ τῆς παρούσης ζωῆς ἀπαλλάξωσι, καὶ δόξωσι λα- 10 τρείαν προσάγειν τοῖς νῦν ἡγεμόσι. κἀμοὶ μὲν θανάτου μέλει οὐδ' ὄτιοῦν· συμφυῆς γάρ, καὶ εἰ μὴ τήμερον, ἀλλ' αὔριον ἴσως ἀδήλοισι ποσὶν ἐπικεῖσεται. τῶν δ' οὖν διωκόντων φειδοῦ, μὴ πρόφασιν ἡμᾶς ποιούμενοι τὴν θεῖαν αὐτοὶ καθ' αὐτῶν ὄργην ἐρεθίζωσι, τούτων δ' οὖν ἕνεκα σιγᾶν 15 ἀνάγκη, καὶ μάλιστα ὅτι μηδ' ἀνά χειρὰς ἔχειν ἡμᾶς ξυνεπεπτώκει τὸν τόμον ἐκείνον, ἵνα πάντως βέβαια καὶ μὴ κωφὰ τὰ προβαλλόμενα ᾗ. ἐπειδὴν δ' ὁ τῆς αἰθρίας ἀναλάμψη καιρὸς καὶ ἡ προσήκουσα τῇ γλώττῃ παρηρησία προσγένηται ξύν γε θεῷ, τότε δὴ κἀγὼ μετὰ σχολῆς ἀναλαβὼν θρηνησῶ τὸν νε- 20 κρὸν μου, καὶ τότε κλαύσομαι πικρῶς ἐπὶ τὸ σύντριμμα τοῦ γένους μου, καταδέσμοις φάναι καὶ φαρμάκοις ἰατρικοῖς τισὶ τὴν τοῦ τοσοῦτου πάθους ὡς οἷόν τε πειρώμενος φλεγμονὴν

agenti nonnulla proferre et brevis cuiusdam refutationis causa proponere.

Refutationem tomi factionis adversariae, Agathangele, nunc quam maxime intempestivam fore, accurate si rem perpende- ris haud diffiteberis; multi enim inimici nobis insidiantur, omnes circumcirca aditus diligenter custodientes, et multi nostrorum verborum captatores assident tanquam stationes et excubiae, causae aliquid simile quaerentes, ut impudenter et contumeliose nos tractatos vita insuper privent. atque iis, qui nunc rerum potiti sunt, officium quoddam praestitisse videantur. mihi quidem mors minimae curae est; fatalis enim est et si non hodie, at fortasse crastino die incertis gradibus nos invadet. persecutoribus, vero quoniam parcere volumus, ne nostra causa divinam in se iram concitent, necesse est tacere, praesertim quum ne in inanibus quidem habeamus tomum illum, ut refutatio omni ex parte firma neque debilis atque obtusa foret. simulac vero serenitatis exsplendescet tempus et iusta linguae licentia deo adiuvante suppetet, tunc ego in otio corpus meum mortuum reficiens lugebo et generis mei contritionem acerbè deflebo, alligamentis, ut ita dicam, et medi-

Θεραπεύειν. περί γε μὴν τῶν νῦν ἐπισκόπων, οὐ χρῆσε θαν- 4
 μάζειν ὅτι μὴδὲ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν στοιχείων οἱ πλείους
 ἴσασιν ὑγιῶς συντιθέναι, τοῖς πολλοῖς γοῦν τῶν βρεφῶν καὶ
 νηπίων ἐπ' ἴσης, ἀλλ' ἀγροικότερον τρόπον τὰ τῶν θείων
 5 δογμάτων . . . τὴν πᾶσαν κενοῦσι σπουδῆν. οὐδὲ μεταπίθειν
 πειρᾶσθαι μὴδένα, μὴδὲ συναναμίγνυσθαι τούτων οὐδέσι μὴδ'
 ὀτιοῦν· μεστοὶ γὰρ ἅπαντες ὑποψίας. καὶ ὅσον ἐς τὸ καλὸν
 κάγαθὸν τυφλῶς τε ἔχουσι καὶ ἄμαθῶς, τοσοῦτο δολιότητος
 τε καὶ φθόνου μεστοί· καὶ ῥᾶστα παριόντες διαβαλοῦσι σε
 10 πρὸς τοὺς ἡγεμόνας. πολλοῦ γὰρ εἶναι δεῖν τῇ τούτων πα-
 ραβαλεῖν κακίᾳ πᾶσαν παλαιῶν τε καὶ νέων ἀνδρῶν κακοτρό-
 πων κακίαν. εἰ δὲ μὴ ῥᾶδιον ἐκ πρώτης συνορᾶν ὀμιλίᾳς
 μὴδὲ τοῦ τῆς κριτικῆς τῆς ψυχῆς ταμειομένου δικαστηρίου
 τὰς ψήφους ἀνακλύπειν εὐθύς ἐλευθερίας καὶ ἀδεκάστοις,
 15 ἀλλ' οὖν διὰ τῆς τοῦ χρόνου πείρας ἔξεστιν ἔγνη λαμβάνειν
 τινά, τῆς φύσεως οἷον ἀναδιδούσης ἀμυδρὰς εἰκασίας, οὐκ ἐκ
 προνοίας μὲν, ἐκ τοῦ παρήκοντος δ' οὖν, ἐν οἷς ἐπίστε καὶ ἡ
 γλῶττα λανθάνουσα προδότις ἀκούσιος γίνεται τῶν τῆς ψυ-
 χῆς ἀπορρητῶν ἀρρωστημάτων, θυμοῦ τινὸς ἐρεθίζοντος ἴσως
 20 καθάπερ πνεύματος τὴν ψυχὴν, ἢ πραγματικῆς οἴας δὴ τινος
 ἔξωθεν ἐπιρροῆς καὶ ἀδοκῆτου φορᾶς. ὁπόσαι γὰρ τῶν σω- 5
 ματικῶν ἡ χρωμάτων τε καὶ σχημάτων αἱ παραλλάξεις εἰσὶ l. 112 a.
 τοῖς ἀνθρώποις, τοσαῦται καὶ τῶν ψυχικῶν ἔξεων αἱ δια-

camentis huius vulneris inflammationem, quantum fieri poterit, curare
 tentans. quod attinet ad episcopos, qui nunc sunt, non debes mi-
 rari, quod ne prima quidem elementorum principia plerique prudenter
 componere sciunt, multis illi quidem rebus parvulis infantibus similes,
 sed rudius in divina dogmata suum omne studium impendunt. ne eor-
 um quemquam in meliorem sententiam deducere conemur neve cum
 quoquam vel minimam consuetudinem ineamus! pleni enim omnes
 sunt suspitione et quanta ad res honestas et bonas caecitate et inscitia
 praediti sunt, tanta fraudulentia et invidia scatent atque facillime te
 apud principes criminabuntur. multum enim abest, ut cum istorum
 nequitia conferri possit vel veterum vel recentiorum malitia et impro-
 bitas, quam etiamsi non facile sit ex prima eorum conversatione co-
 gnoscere, ut, quae nam in animis eorum iudicia recondita sint, protin-
 nus ingenua et incorrupta suffragia evadant, attamen temporis proce-
 dentis exploratione vestigia quaedam tenere licebit, natura iudicia
 quaedam obscura non consulto, sed obiter edente; interdum etiam lin-
 gua sua sponte clam prodit animi arcana vitia affectu quodam fortasse
 tanquam flatu aut vi quadam efficaci extrinsecus illata et inopinata

φοραί. καὶ τοῦτ' εἰς ἀπειρίας ἴδοις ἂν ἐκτεῖνον τοὺς δρό-
 μους πελάγη, στάσιν ἀληθῶς οὐ δυνάμενον οὐδαμῆ ποτὲ
 γνώσεως ἔχειν. πῦσάν τε γὰρ ὑπερβαίνει σχολαστικὴν ἀν-
 θρώπων σοφῶν ἐπίνοιαν, καὶ πάσας ἄρδην ἐπιστημονικὰς καὶ
 τεχνικὰς μεθόδους μακρὸν καὶ ἡδύ τι γελῶση περιφανῶς ὑπο-
 τίθησι χλεύη. ἧ γὰρ ἂν οὐδ' ἐλαχίστον σφίσι εἶδει διερευ-
 νῶν ὅστις ἂν εἴη λόγος τῶν τῆς ψυχῆς βραβευτῆς ἀσφαλῆς
 ἀπορρήτων. οὐδ' ἂν οὐδέσιν ἔδει τοῦ λοιποῦ τῶν ἔξωθεν
 ἡθῶν καὶ χρωμάτων, ἀφθόγγους ταυτὶ φωναῖς ἀναδιδασκόν-
 των, ἀμυδρῶς μὲν πρότερον τελεωτικῶς δ' αὖ προχωροῦσης 10
 τῆς πείρας, ὡς εὐχερέστερόν πως ἔχειν ἡδὴ κἀπὶ τὰς πρῶ-
 τας αἰτίας καὶ διαλήψεις ὅπως ποτὲ τῶν τῆς ψυχῆς χρω-
 μάτων καὶ διαθέσεων παραπέμπειν, κἀπὶ τι γνώριμον ἡρέ-
 μα καὶ κατὰ μικρὸν αἰεὶ ἀναφέρειν τὸν τῆς συνεχοῦς εἰκα-
 σίας εἰρμόν, καὶ ἐπερείδειν τοῖς πρώτοις ἴχνεσι τὰς κατόπιν 15
 ἐφοδούς τῶν ἀναλογισμῶν. ὁρῶν γὰρ ὡς κακὰ τῶν οἰκείων
 οὐδὲν οὐδαμῆ οὐδενί ποτε οὐδ' αὐτοὶ γε ἐγκαλλωπίζεσθαι
 ἔχοντες ἐπὶ τὰφανὲς καταφεύγουσι τῶν ὀνειρῶν, τοῖς τὰς
 τραγωδίας γράφουσι ἤκοντες ἐς ταῦτόν, οἷς αἱ καταστροφαὶ
 καὶ ἐσχατιαὶ τῶν δραμάτων θεοῦ τινὸς ἐκ μηχανῆς προσδέοι- 20
 ται, μὴ δυνάμενοις ῥαδίως ψευδῶν καὶ παραλόγων προτά-
 σεων ὑποθέσεων εὐφρῆς ἐπάγειν τέλος. καὶ οὗτοι γὰρ τὰ

concitacione animum impellente. quot enim sunt hominibus corporis
 colorum et habitus mutationes, tot etiam animi affectuum differentiae,
 quos in infinitum et immensum extendi facile videris, ita ut cognitio
 revera nunquam certum quendam statum obtinere possit. ea res enim
 omnem virorum sapientium eruditionem et cogitationem superat et om-
 nes omnino rationes doctrinae artisque illudit et tanquam vehementi
 atque dulci risui manifesto supponit. haud minimae profecto curae
 iis debebat esse, perscrutari, quam ratione reconditi animi sensus
 certo diiudicari possent. tum quidem nemini in futurum opus esset
 externis moribus et coloribus, qui tacitis quibusdam vocibus de iis
 nos edocent, initio quidem tecte atque obscure postremo autem pro-
 cedente exploratione iam facilius etiam ad primas causas et insti-
 tutiones colorum et habitus animi ducunt. atque sensim paulatimque
 continuae comparationis ordinem illustrent primisque vestigiis inse-
 quentem observationum cursum superstruunt. ad incerta somnia con-
 fugiunt eodem more, quo tragoediarum scriptores in conversionibus et
 exitu fabularum deo quodam ex machina opus habent, quum ipsi non
 facile propositionum falsarum et rationi non consentaneorum finem
 aptum adducere possint. atque isti quoque falsas ex somniis praedi-

πέρατα τῶν ψευδῶν ἐξ ὄνείρων προρρήσεων εἰς τοῦναντίον
 ὀρῶντες ἰδόντα, τὸ τῶν ὄνείρων αὐ ἀιτιῶνται ἀμφισβητήσι-
 μον. ἡδέως δ' ἂν ἔγωγ' ἐροίμην αὐτούς, πῶς τοῖς αὐτῶν
 5 ἔργοις ἐναντιοῦται θεός, καὶ τὰς τῶν προρρήσεων ἐκείνων
 δυσσεβεία καθ' ἡμῶν τὸ κράτος ἢ βασιλεία παρέχει τερανό-
 τερον· τότε γὰρ καὶ ζημίαι προσγίνονται, βασιλεῦσι μὲν
 περὶ τὰ φίλτατα, Ῥωμαίοις δὲ κοινῇ περὶ τὰς πόλεις καὶ τὰ
 δημόσια τε καὶ καθ' ἕκαστα πράγματα, καὶ ναυαγίων οἶον
 10 ἐμπίπλονται πάντα καὶ κινδύνων παντοδαπῶν· ἐχρῆν γὰρ
 εὐδαιμονίαν ἀποδιδόναι σφίσι πραγμάτων καὶ πλάτος ἀρχῆς,
 αὐτ' ἐκδικηταῖς τῶν πατριῶν ἐθνῶν καὶ δογμάτων καθισταμέ-
 νοις καὶ κολασταῖς τῶν ἀνόμων, καὶ μὴ μᾶλλον παρὰ τοσοῦτον
 αὐξῆσαι τὰ χεῖρω παρ' ὅσον αὐξῆσαι αὐτοὶ τοῖς καθ' ἡμῶν παρέχουσι
 15 διωγμοῖς. δυοῖν γὰρ ἔποιτ' ἂν θάτερον, ἢ τὸν θεὸν ἄδικον
 εἶναι νομίζειν ἐναντιούμενον τοῖς, ἅς αὐτοὶ γε δήπου φαῖεν,
 ἂν, ὑπερμαχοῦσι τῶν θείων δογμάτων, ἢ δίκαιον ὄντα, σφί-
 σιν ἄδικα δρῶσι περιφανῶς ἀντιπράττοντα, πρᾶττειν καλῶς,
 ἵνα τοῖς ἀσυνέτοις ἐγγίνηται σύνεσις καὶ τῶν καθ' ἑμῶν αὐ-
 20 τοῖς πραττομένων μετάνοια. ἀλλ' ὁ νοῦς αὐτῶν εἰς ἀπόνοϊαν
 ἐμπεσὼν ἐκτετύφλωται, καὶ σύνεσιν πᾶσαν καθύπαξ " ἀπέι- f. 112 a.
 παντο.

Ἄλλὰ γὰρ ἐπειδὴ περ οὐπω καὶ τήμερον τοῖς τοῦ Πα- 3

ctiones contrarium exitum sortiri quum videant, somniorum rursus ac-
 cusant ambiguitatem. lubenter vero equidem eos rogaverim, qui fiat,
 ut deus eorum facinoribus adversetur et semper spes ex praedicationi-
 bus conceptas in contrarium vertat, quum praesertim eorum impie-
 tati in nos imperatores maiorem atque evidentiore vim addant. im-
 peratores enim rebus carissimis orbantur, Romanorum urbes resque
 publicae atque privatae detrimenta capiunt, omnia veluti naufragiis
 omnique discriminum genere implentur. debebat vero deus iis rerum
 felicitatem et imperii amplificationem praebere, utpote patriorum in-
 stitutorum atque dogmatum vindicibus et illegitimorum castigantibus.
 neque vero iis eo maiores calamitates infligere, quo magis nostram
 persecutionem intendunt. ex duobus enim alterum necessario conse-
 quitur, ut aut deus iniustus habeatur, quum divinorum dogmatum de-
 fensoribus, quo nomine sese ipsi facile appellaverint, adversetur aut
 ipse iustus iis iniuste agentibus quum sese manifesto opponat, bene
 faciat, ut imprudentibus prudentiam et eorum, quae in nos commise-
 runt, poenitentiam iniciat. sed mens eorum in dementia praecipit
 delata omnem omnino exiit prudentiam.

Sed quoniam nondum usque hodie, quum peregrinatus fueris,

λαμᾶ δυσσεβείσιν ἐντειύχῃκας γράμμασιν ἔκδημος σύγς ὢν, ἐνὸς ἐγὼ καὶ δυοῖν τῶν ἐκείνου νῦν ἐκ τοῦ σχεδὸν μνησθεὶς ἀπαλλάξομαι, ἴν' ὡς ἐκ κρασπέδου τὸ ὑφάσμα, γνοίης ἂν καὶ αὐτὸς ὅπως ἐκ μοχθηροτέρων ἐκείνος προλήψεων, σπερματικῶς ἐγκειμένων ταῖς ἐκτετυφωμέναις αὐτοῦ διανοίαις, δῆμον 5 τοσαύτης κακίας ὁ κάκιστος ἐξημεύετο. ἐπεὶ γὰρ μετὰ πολ- λούς τινὰς δρόμους βία καὶ μόλις τῆς ἐς Θεσσαλονίκην εἰσό- δου τετύχῃκεν, ἐὼ λέγειν ὅποσα θεόθεν ἐδείχθη σημεῖα τὴν εἴσοδον αὐτόχρημα τούτου χλευάζοντα καὶ ἀποτρεπόμενα· ἔστι γὰρ ἀπάντων διηγουμένων ἀκούειν συχνά· ἐς δὲ τὸ 10 θεῖον τέμενος τὴν ἱερὰν σὺν ἄλλοις ἱερεῦσι τελούντος θυσίαν, κατὰ γῆς κενωθῆναι συνέβη τὰ δῶρα τοῦ θείου κρατήρος. πάντων οὖν καταπεπληγμένων ἐπὶ τῷ γεγονότι, μὴ θορυβεῖ- σθαι παρῆγει, εἰ γὰρ τὸ τοῦ Χριστοῦ, φάσκων, τότε χεθὲν αἷμα τοῖς Ἰουδαίοις καταπεπάτηται, καινὸν οὐκ ἂν εἴη τὸ 15 ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀγιαζόμενον τοῦτο πάσχειν ταῦτα κατὰ σύμβασιν οὕτως. ὁρᾷς οἷας προλήψεις ἔχων ἐκ πολλοῦ πε- φώραται κὰν τούτῳ· οὐ γὰρ δὴ σῶμα γίνεσθαι καὶ αἷμα Χριστοῦ κατ' ἀλήθειαν οἶεται τὸ διὰ τῶν θείων τῆς ἱεροουρ- γίας εὐχῶν ἀγιαζόμενον, ἀλλ' ὥσπερ ὑφειμένον εἶναι λέγει 20 θεὸν τὸν υἱὸν καὶ τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας ἕτερον ἐν πολλοῖς τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, οὕτως ἔτι τοῦ ἱεροῦ σώματος ἐκείνου τοῦθ' ὑφειμένον καὶ πολλῶν διάφορον ἐκείνου, καὶ

impious Palamae libros legeris, unius ego vel duarum rerum breviter mentione facta dicere desistam, ut quasi ex fimbria textum ipse rationem cognoscas, qua iste ex nefariis opinionibus animo fastu- mente insitis atque innatis tantae improbitatis molem improbissimus evomuerit. quum enim multos quosdam. post cursus Thessalonicae introitum vix atque aegre nactus esset, omitto dicere, quanta divini- tus data sint signa introitum eius statim deridentia atque aversantia. id enim ex cuiusvis sermone accipi potest. quum vero, eo in sancto templo cum ceteris sacerdotibus divinam rem faciente, accideret, ut sacri calicis dona in terram effunderentur omnesque ob hanc rem essent stupefacti, ipse bono eos animo esse iubet dicens, si olim Christi sanguis profusus ab Iudaeis conculcatus sit, non sane mirum esse, si idem huic sanguini ab hominibus consecrato sic fortuito ac- cidat. vides, qualibus iam diu opinionibus deditus etiam in hac re deprehendatur. non enim panem atque vinum sanctis sacerdotum pre- cibus consecratum verum corpus et sanguinem Christi fieri credit, sed, ut filium inferiorum deum esse et a patris substantia diversum in multis suorum librorum dicit, ita etiam hocce inferius esse sancto illo

μη εἶναι δῆπουθεν καινὸν εἰ περιφρονοῖτο τοῦθ' ὑφ' ἡμῶν
 ὡς ἐκεῖνο πάλαι τοῖς φονευταῖς Ἰουδαίοις ἐκείνου. Ἐν μὲν
 δὴ τοῦθ' ἱκανὸν ἐπὶ τὰς πρώτας αἰτίας καὶ διαλήψεις τῶν
 ἀφανῶν ἀρρωστημάτων τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἀναφέρειν σου
 5 τὴν διάνοιαν καὶ ἐπερεΐδειν ὡς ἐπὶ θεμελίῳ τὰς κατόπιον
 ἐφόδους τῶν ἀναλογισμῶν· δεύτερον δ' ὅτι πολυθεΐαν ἐγκα-
 λούμενος, μηδὲ γὰρ Ἰουδαῖος ἔφρασκεν εἶναι μηδὲ τῶν Ἰσραη-
 λιτῶν εἷς, ἵν' ἓνα σέβῃ θεόν. ἐγὼ δὲ καὶ πλείω καὶ μείζω
 συνείρειν ἐθέλων τῆς αὐτῆς ἐχόμενα κακίας, καὶ δεικνύειν
 10 καὶ ἀναπτύσσειν ὁπόσους τῆς ἁσβεβείας ταμιεύει τὰ βραχέα
 ταυτὶ θησαυρούς, δυοῖν ἕνεκα παρήμι, ἑνὸς μὲν ὅτι σοφὸς
 ὢν καὶ αὐτὸς ξυνηκας ἀκούσας εὐθύς, γνώσῃ δ' αὐτὸ τελεώτε-
 ρον ταῖς ἐκείνου βιβλοῖς ἐντεινυχηκῶς, δευτέρου δ' ὅτι και-
 ρὸν ἀπιέναι σε οἶκαδ' ἀρετίως ἀρμόττοντα οἶομαι εἶναι, πρὶν
 15 τοὺς κύκλω πανόπτως αἰσθῆσθαι καὶ τοὺς πικροὺς τῆς ἐμῆς
 δεσμοφυλάκας τύχης.

Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον, καὶ ὁ καλὸς
 Ἀγαθάγγελος τοσαῦτ' εἰπὼν καὶ ἀκούσας ἀπήει ἡ νύκτωρ, f. 113 a.
 μηδενοῦς τῶν ἐμῶν διωκτῶν αἰσθομένου. χρόνον δ' ἐκεῖθεν
 20 ἕξαμηναῖον ἀνὰ τὴν πόλιν ταυτηνὴν διατετριφῶς, καὶ Βυ-
 ζαντίων τοῖς προὔχουσιν ἐπὶ τε σοφίᾳ καὶ δόξῃ συναναμιγ-
 νύμενός τε καὶ ὁμιλῶν εὐφρῶς, καὶ τοῖς πρὶν ἡκουσμένοις τῷ

corpore et multum ab eo diversum putat neque profecto ita mirum esse, si hoc a nobis contemnatur, sicut illud quondam ab Iudaeis, Christi interfectoibus. hoc unum sufficit ad primas causas et rationes reconditorum animi vitiorum cogitationem tuam referre in iisque veluti in fundamento insequentem contemplationum ordinem collocare. secundum autem polytheismum iste advocavit; dixit enim, se nec Iudaeum nec Ismaelitam esse, ut unum deum coleret. quamquam vero plura ac maiora, quae ad eandem improbitatem pertinent, referre vellem tibi que demonstrare et explicare, quantam improbitatis molem haec pauca in sese habeant, omitto tamen duabus ex causis, primum quidem, quod ipse, qua es sapientia, id statim audiens intellexisti atque accuratius etiam cognosces libris eius perlectis, deinde, quod nunc tempus esse arbitror, domum ut abeas, priusquam oculi speculatores circumcirca dispositi et meae sortis severi custodes te animadvertant.

Atque haec quidem ita sese habebant. honestissimus autem Agathangelus, quum haec dixisset et audivisset, abiit noctu, nullo meorum persecutorum sentiente. dein sex per menses in hac urbe commoratus et cum Byzantiis sapientia ac gloria insignibus conversatus eorumque consuetudine bene usus quum eorum, quae ante audiverat plurima in ordinem continuum maxima ex parte congressisset,

πλείω κατὰ τὸ συνεχὲς ἠθροικῶς, ἦκεν αὐθις ὡς πρότερον ἡμῖν τὰ λειπόμενα ἀπαγγέλλων ἐξῆς. ἦσαν δὲ τοιαδί.

- 10 Τοῦ Γαλατωνύμου, φησί, φρουρίου γῆς καὶ θαλάττης ἀποκλεισθέντος, καὶ τῶν ὀλκάδιων αἱ τὴν σιτοπομπίαν αὐτῶ ἐκόμιζον ἐκ τῆς ἄνωθεν θαλάττης, ἀφηρημένου πρὸς τῶν Βε-5 νεικῶν, ὡς εἴρηται, τεσσαρεσκαίδεκα μακρῶν ἐκείνων νεῶν ἔτει πρότερον ἐνί, κάκειθεν ἔπειτα τὴν τοιαύτην μάχην διαδεξαμένου τοῦ βασιλεως, καὶ τριήρεσι μὲν ἐκ θαλάσσης δέκα, στρατιωτικῆς δ' ἐξ ἠπείρου δυνάμεσι μαχομένον, σπάνις μακρὰ τῶν ἐπιτηδείων τοὺς ἔνδον κατεῖχε Λατίνους. διὸ πρεσβύεται 10 πρὸς αὐτοὺς ἐλέησας ὁ βασιλεύς, δι' ὄρκων σφᾶς ἀζημίους βεβαιῶν ἀφιέναι, εἴτ' αὐτόθι καθῆσθαι βούλοιντο, εἴτ' οὖν πορεύεσθαι ὅπη βούλοιντο, καθαιρεθέντος πρότερον τοῦ τὸ φρούριον τειχιζόντος νεοπαγοῦς περιβόλου. πρὸς ἃ τερατευσασμένους ἐκεί-15 νους τὰ τε ἄλλα τῆς εἰσθυίας καὶ νῦν ὄρκους ἀποκρίνασθαι, καὶ μὲν δὴ καὶ ὅτι, εἰ μὲν ἐνὶ θεῷ τῷ τοῦ παντὸς ἐλάτρευες ποιητῆ δηλαδὴ, ἦν ἂν ὠρισμένη μνήμη τὰς τῶν ὄρκων ἀσφαλείας ἐγκλείοντας, ἀφρόντιδα βίον ἐν ἀτειχίστῳ διάγειν χωρίῳ. νῦν δ' οὐκ εἰδόσι τίνι τῶν ἀπειρῶν οἷς λατρεύεις θεοῖς τὰς τῆς πίστεως νέμεις ἐγγύας, δεδιέναι μὴ συναρπασθεῖσιν ἔπειτα 20 τὰς ἀκοὰς διὰ τε τῆς ὁμωνυμίας καὶ τῆς τοῦ μόνου θεοῦ προσηγορίας, ἐς τὴν τῆς ἀπειρίας ἐκείνης ἀνάχουσι καταδύν-τας, ἀπείροις περιαντλεῖσθαι γένηται ναναγίους ἡμῶν αὐταῖς

venit iterum, ut antea, quae restarent nobis deinceps nuntiaturus. haec autem nobiscum communicavit.

Galatae, inquit, castello terra marique intercluso navibusque onerariis, quae commeatum ex superiori mari ei advexerunt, a Venetis quattuordecim navibus longis, ut supra demonstravimus, anno aute privato, quum imperator iam certamine suscepto decem triremibus ex mari, copiis pedestribus ex terra continenti rem gereret, factum est, ut Latini magna necessarium rerum inopia intus premerentur. quare imperator misericordia commotus ad eos misit legatos, per quos iureiurando interposito promisit, se eos impune dimissurum esse sive ibi considerare vellent, sive abire, quo liberet, deletis tamen antea moenibus castelli recens exstructis. ad haec illi gloriantes quum alia arrogantia etiamnunc usitata responderet, tum si quidem unum deum rerum universitatis creatorem coleret, firma memoria iurisiurandi pignora includentibus sibi securam vitam etiam in loco non munito licere degere; quoniam vero nescirent, cuinam innumerabilium, quos veneretur, deorum fidei sponsonem fecisset, timere se, ne, simili huius dei nomine et appellatione unius dei auribus inductis in fraudem, in

ψυχαῖς καὶ αὐτοῖς σώμασι. ταῦτ' ἀκούων ὁ βασιλεὺς κατ- 11
 ῥίαν, φησὶν, ἐνόμιζε δέχεσθαι κατὰ τῆς καρδίας πληγὴν, καὶ
 μεμελέτηκεν ἀντ' ἄλλου φαρμάκου, τὸν τε Ἀλεξανδρείας πα-
 5 τριάρχην καὶ ἅμα τὸν τῆς Ἀντιοχείας δώροισ περιελθῶν καὶ
 νέοις καὶ παρανόμοις τόμοις, καὶ ὑπογράψαντας εἶναι καὶ αὐ-
 τοὺς τοῦ λοιποῦ γε ὁμόφρονας, ἐς τὸ τῶν τρόπων ἐκείνων
 ἀπιδῶν καὶ θαρρήσας ἀπλοῦν καὶ τὸ τῶν γραφικῶν μεθόδων
 ἀποϊκίλον, καὶ καθολικὴν ἐνταῦθα τὸ μερικὸν ἐκεῖνο καὶ λη-
 10 στρικὸν ὀνομάζειν ἔχειν ἤδη συνέδριον σὺν ὁδον, καὶ οὕτω τοῦ
 λοιποῦ τῶν ὀρειδιζόντων καταφρονεῖν ὡς ἀφρόνων, καὶ μη-
 δαμῆ καταπλήττεσθαι. οὕτω τῇ ἑαυτοῦ πιστεύων εὐθύνειν
 ἅπαντα γνώσει, παντάπασιν ἀμελῶν ὀρᾶται προνοίας Θεοῦ.

Ἦδη δὲ τοῦ φθινοπώρου περὶ τὰς τοῦ ἄρκιούρου ἐπι- 12
 15 τολὰς γενομένου, φήμης ὀνειρήσῃ ὡς Βενετικαὶ τριήρεις ὑπὲρ
 τὰς ἑκατὸν τὸν Ἴόνιον παραλλάξουσι κόλπον, καὶ τὸ Ἀδρια-
 τικὸν ἐν δεξιᾷ καταλειπνῆται πέλαγος, τὰς Κερκυραίων καὶ
 Ζακυνθίων καὶ Πελοποννησίων παραπλέουσι πόλεις, ξενολο-
 γοῦσαι τε καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας, ὁπόση στρα-
 20 τεύσιμος εἶη, μισθοῦ στρατεῦσθαι πείθουσαι μάλα τι βριθον-
 τος (μεγέθει γὰρ εἶναι μεγίστας ἐκείνας τὰς ναῦς, καὶ πλη-
 ρώματος δεῖσθαι μείζονος ἢ τριακοσίων ἐκάστην ἀνδρῶν),

infinita illa aestuaria immersi ingentibus animarum et corporum nau-
 fragiis obruerentur. quod quum audivisset imperator, mortiferam cordi
 suo plagam inflictam ratus pro quavis alia medicina Alexandrinae et
 Antiochiae patriarchas antea iam ex longinquo donis circumventos
 tumque hic commorantes eo adducere studuit, ut novis et illegitimis
 tomis subscriptione adstipulati in futurum secum idem sentirent, spe-
 ctans quippe ad morum simplicitatem et incallida incomptaque eorum
 doctrina fretus, ut particulare illud atque praedatorium concilium iam
 catholicam synodum nominare, sibi opprobria facientes in futurum ut
 insanos contemnere ac nullo pacto conturbari posset. ita nulla prorsus
 divinae providentiae habita ratione sua ipsius cognitione confusus
 omnia moderatur.

Auctumnus vero quum iam circa ortum Arcturi esset rumore
 disperso, Venetas triremes plus centum sinum Ionium praetervectas,
 mari Hadriatico dextra relicto ad Corcyraeorum et Zacynthiorum ac
 Peloponnesi urbes adnavigantes milites mercenarios et aetatis robur,
 quod arma ferre posset, inde ad militandum mercede ingenti evocare
 (naves enim illae erant maximae, ut singulae numero maiore quam
 trecenorum hominum indigerent), naves speculatoriae classis Genuen-

αἱ προφυλακίδες τριήρεις τῆς ναυτικῆς τῶν Γενοουϊτῶν δυνάμεως πυθόμεναι τὴν ταχίστην ἤκον ἀγγέλλουσαι, καὶ ἅμα
 f. 113 b. ὀτρύνουσαι μηδὲν μελλήσαντας. " Χίου αἰθήμερόν τε ἀπαλάττεσθαι καὶ ὄλαις κώπαις εὐθὺ Βυζαντίον ἐλαύνειν· εἶναι γὰρ βέλτιον ἐκεῖ τὴν τῶν πολεμίων ἐφοδὸν περιμένειν, ὅπῃ δὴ 5 καὶ τὸ Γαλατῶνυμον φρουρίον εἴη ἂν πολλὴν τινα καὶ παντοδαπὴν παρέχον ὠφέλειαν. ἄραντες οὖν εὐθὺς ἐκεῖθεν ἐξήκοντα ταῖς πύσαις ναυσὶν ἀφίκοντο πρῶτον ἄχρι καὶ ἐς τὸ τοῦ Ἑλλησποντίου στόμα πορθμοῦ, καὶ αὐτόθεν ἐς Τένεδον καθωρμίσαντο. ἔνθα συχνὰς διατετελεκότες ἡμέρας, πολέ- 10 μιον ἔφηναν οὐδαμῇ τὸ παράπαν οὐδ' ἔνοπλον ἔργον οὐδέν, ἀλλ' ἀγορὰν αἰτήσαντες καὶ λαβόντες μετ' εἰρήνης ἐκεῖθεν ἀπήλλαξαν. καὶ τοῦτο ποιοῦντες ἡρέμα τὰς ἐν θαλάττῃ Ῥωμαϊκὰς παρέπλεον πόλεις ἀπάσας, ἄχρι καὶ ἐς τὴν Περίρινθον τὴν καὶ Ἡράκλειαν καλουμένην. ἐνταυθοῖ δ' οὐκ εὐμενοῦς 15 οὐδὲ φιλανθρώπου τῆς ἀγορᾶς τῶν ἐπιτηδείων τυχόντες, ἔστησαν ἀλύοντές τε καὶ μαθεῖν περιμένοντες ἐκ τοῦ Γαλατῶνυμον φρουρίου, εἰ τὴν ὑποδοχὴν ἀξίαν τοῦ στόλου παρεσκευάσαντο· φθάσαντες γὰρ ἐκεῖ τριήρεις προὔπεμψαν δέκα. μετὰξὺ δὲ λάχανα παρεξιόντες ξυνέλεγον καὶ βοτάνην 20 ἔνιοι τῆς ναυτικῆς δυνάμεως ἐκ τῆς χώρας, ἡμερησίον ἐντεῦθεν τῇ γαστρὶ μνηστεύοντες τράπεζαν· μακροῦ γὰρ τι καὶ 13 πολυημέρω δαπανώμενοι διετέλουν λιμῶ. οἱ γε μὴν Ἡρα-

sium de ea re certiores factae quam celerrime Chium contenderunt, nuntium eo perlaturae suosque excitaturae, ut nulla mora interposita eodem die navibus solutis remis ventis Byzantium tenerent, ibi enim melius esse hostium ingressum exspectare, quum castellum Galatae multas atque varias opportunitates praebiturum esset. inde igitur ancoris sublatis cum integris sexaginta navibus primum ad introitum freii Hellespontici venerunt, deinde ad Tenedum naves constituerunt. complures ibi commorati dies nulla re hostili aut bellica commissa, sed commeatu petito atque accepto cum pace inde abiere. tali ratione etiam ad omnes Romanorum urbes maritimas paulatim advehebantur, donec Perinthum, quae etiam Heraclea appellatur, venirent. ubi quum nec benigne nec humaniter res necessarias emendi copiam impetrarent, magna affecti difficultate commorabantur, ex Galatae castello, quo antea decem triremes praemiseraut, nuntium exspectantes, num idoneum classis receptaculum parassent. interea autem nonnulli militum classicorum e navibus egressi olera atque pabularia ex agro quotidianum ventriculo cibum petentes colligebant, magna quippe per complures dies fame exhausti. Heracleotae autem tanquam de-

κλεῶται, καθάπερ θεηλάτῃ πληγέντες ἀγνοίᾳ τὸν νοῦν, ἀντ' ἄλλης ξενίας ἐνέδρῳν ἐκεῖ προλοχίζουσι πρὸ τοῦ στόλου νυκτός, ἅμα δ' ἔφ' συχνοὺς οὕτωςι τῶν Λατίνων συνειληφότες ἀπέκτειναν. τοῦτο πρὸς ὀξείαν σφῶς ἠρέθισεν ὄργην, καὶ 5 τοὶ καὶ βουλομένους μάχης ἀπέχεσθαι πάσης, ἄχρις ἀφικομένους ἐς Βυζάντιον περὶ εἰρήνης πρεσβεύεσθαι, καὶ πᾶσι τρόποις ἐπαγγελιῶν καὶ πάσαις δόσεσι χρημάτων περιεληλυθῆναι τὸν βασιλέα, καὶ πείσαι τὰς τῶν Βενετικῶν σπονδὰς ἀπειπάμενον ἀνθελέσθαι τὰς σφῶν. ὅθεν ἐπὶ πολλὰς τὰς 10 ὥρας γνωσιμαχήσασι καθ' ἑαυτοὺς καὶ μᾶλα γέ τι ἀνεκτα ἐδόκει σιωπήσαντας τὸ συμβῆν παρεληλυθῆναι ἀτόπημα, καὶ μάλιστα τῆς ναυτικῆς καὶ πολυμιγυῶς ἀναρχίας ἐκτριπίζουσης καὶ ἀναφλεγούσης τὸν πόλεμον. διόπερ ἐς τὴν ὑστεραίαν ἔωθεν οἱ ναύαρχοι τὰ πολεμικὰ τῶν σημείων ἐνεκελεύοντο 15 δὴ τοῖς σαλπικταῖς ἀνακρούεσθαι, καὶ οὕτως εἰς ἄμυναν ἔνοπλοι πάντες ἐκπηδήσαντες περιεστρατοπέδευσαν τὴν πόλιν. καὶ ἅμα τὰς πύλας ἀναμοχλεύσαντες πάσας, ἐν ὧραις εἶλον δυοὶ μεστήν οὖσαν οὐ μόνον τῶν πάλαι οἰκητόρων αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ὅσοι τὰς ἔξω κώμας τῆς Θράκης διὰ συχὰς τῶν 20 ἐθνῶν ἐφόδους λιπόντες ἐν τοῖς αὐτῆς μετῴκηθησαν, πλοῦτον παντοδαπὸν ἐκεῖ συμφορήσαντες. καὶ μὲν δὴ καὶ εἰσερχέοντο πάντες ἀπανταχόθεν Λαῖνοι, καὶ πᾶσαν ἠνδραποδίζοντο ἡλικίαν ἐλεεινῶς, ὅση μὴ δρασμῶ τὴν σωτηρίαν ἔφθῃ πορίσασθαι. τῆρκαῦτα δ' ἀπῆν ὁ τῆς πόλεως ἐπισκοπικῶς 14

mentia divinitus immissa perciti pro hospitalitate insidiis noctu ante classem structis sole oriente multos ex Latinis captos interficiunt. quae quidem res acrem hisce iram movit, quum praesertim omni certamine abstinere constituisent, donec Byzantium venirent, ut de pace agerent et omni genere pollicitationum et pecuniae largitionibus imperatorem circumventum eo adducerent, ut foedere cum Venetis spreto secum societatem iniret. quare multas quidem horas pendebant animis: attamen non ferendum videbatur, si flagitium in se commissum impunitum omittere vellent, classicis praesertim varie tumultuantibus bellique certamen moventibus et accendentibus. insequenti igitur die solis ortu quum praefecti classis belli signa tubis edi iussissent, omnes armati ad ultionem sumendam egressi urbem cingunt et omnibus portis effractis duarum horarum spatio capiunt urbem, refertam non solum veteribus incolis, sed etiam iis, qui exteris Thraciae vicis propter crebras gentilium incursiones relictis eo sedes cum magnis divitiis transtulerant. irruunt ab omnibus partibus Latini et omnes omnis aetatis misera servitute afficiunt, qui non fuga salutem sibi quaesive-

προϊστασθαι λαχὼν Κόκκινος· οὕτω γὰρ ἐκαλεῖτο διὰ τὸ
 πυρῶδες καὶ ἄγριον τῆς ὄψεως ὁ ποιμενικὸς πατήρ. ἔτυχε
 γὰρ ἐν Βυζαντίῳ, ταῖς μὲν τοῦ Παλαμᾶ καινοφρονίαις πάση
 γνώμῃ καὶ σπουδῇ συμμαχῶν, τοῦ δὲ ποιμνίου μικρὰ φρον-
 I. 114 a. τίζων, καὶ τὸν μὲν κατὰ τῆς εὐσεβείας ἠ ἀναρριπίζων ἐνταυ- 5
 θῶθ' διωγμὸν, τῷ δὲ βασιλεῖ προφοιβαζόμενος ἐξ ὀνειρώτων, κακ
 τοῦ τοιοῦτου μαντικῷ τρίποδος ὑπισχνούμενος τὰ μεγάλα τε
 καὶ ἀπόρητα, κλήρους ἀρχῆς δηλαδὴ καινοτέρους, καὶ πάσας
 ἐφᾶς καὶ ἐσπερίου λήξεως ἐπικράτειαν ἄμοχθον αὐτίκα μάλα
 τι ἐσπομένην τῷ διωγμῷ. ἀλλὰ γὰρ ἐπειδὴ πρὸς πᾶν τοι- 10
 νατίον ἐχώρει τὸ τοῦ Κοκκίνου μάντευμα, πολλὴν παρεῖχε
 τὴν ἀπορίαν τῷ βασιλεῖ, καὶ ἂ χθὲς καὶ πρότριτα προσιετό
 τε καὶ σφόδρα ἀσμένως ἐπίστευε, νῦν ἐς ἀμφιβόλους ἔρριπ-
 τεν ἐννοίας, καὶ τρικυμίαν εἶχε λογισμῶν, καὶ ἀπεσεῖετο τοὺς
 λήρους ἐκείνους, καὶ πολλαῖς ἐπειρᾶτο μέμψει βαπτίζειν 15
 τοὺς οὕτως ἐπ' αὐτοφώρῳ ψεύδεσθαι οὐκ ἐρυθριῶντας. ἀλλ'
 ἐγγύθεν αἰθίς ὁ τὰς μαντείας εἰσάγων ἐστῶς, καὶ παρεξή-
 γούμενος τὴν ἀλήθειαν, ἔπειθε πάλιν τὴν αὐθεντικὴν ὑποτρέ-
 χων ἀπλότητα, καὶ τοῦναντίου πνεύματος ἐνέργειαν ἐφασκεν
 εἶναι, ἵνα τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας σβέση θυμὸν, καπηλεύσας τὸν 20
 δρόμον τοῦ διωγμοῦ. εἶναι δὲ καὶ δοκιμὴν τινα τοῦτ' ἐφα-
 σκεν αὐτῷ θεοῦ, καὶ τῆς μελλούσης ἴσως εὐδαιμονίας γίνε-

rant. tunc aberat Coccinus, qui episcopatum urbis sortitus erat. Coc-
 cinus enim pastorius pater ab igneo et esferato vultu appellabatur.
 versabatur tum temporis Byzantii, ubi novis Palamae commentis omni
 animo atque studio deditus gregis sui parum habita ratione verae fidei
 persecutionem accendebat, imperatori vero ex somniis et tripode ne-
 scio quo vaticinio magnas sane atque ineffabiles res pollicebatur, im-
 perii nimirum amplificationem, orientis et occidentis ditionem, quae
 nullo negotio persecutionem et vestigio insecutura esset. at enimvero
 quum Coccini praesagium prorsus secus caderet, in magnas iniectus
 est difficultates imperator, ut quod heri vel nudius tertius admisit et
 lubentissime credidit, id iam ambiguus versaret cogitationibus et vehe-
 mentissima consiliorum fluctuatione agitatus nugas istas abiiceret atque,
 quos non puderet in tam manifestis mendaciis deprehendi, multis op-
 probriis obrucere conaretur. sed rursus ille praesagiorum auctor ad
 eum accedit; veritatem falso interpretando et certam simplicitatem
 transcurrando eum sibi reconciliat; hanc adversarii cuiusdam spiritus
 esse vim dicit, qui ardorem pietatis restinguere et persecutionis cur-
 sum fraudulententer inhibere velit. „haec etiam exploratio quaedam est,
 inquit, a deo instituta et praelusio fortasse futurae beatitudinis, ne

σθαί οἱ προοίμιον, ἵνα μὴ τῆς χαρᾶς ἐκείνης ὑπερβολῇ
 πρὸς οἴησιν ἀρθῇ σου, φησί, τὸ φρόνημα, καὶ τῶν ἐπηγγελ-
 μένων σὺ τότε μᾶλλον ἐκπέσης, καὶ ἡμεῖς τῶν μεγάλων ψευ-
 σθῶμεν ἐλπίδων· οὐς γὰρ ἂν ὁ θεὸς ἀνάγειν ἐθέλοι πρὸς
 5 μειζόνων πραγμάτων ἐπιστάσιαν, δοκιμωτέρους ποιᾷ, προ-
 γυμνάζων διὰ σμικρῶν τινῶν περιστάσεων. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν 15
 τοιαῦτα τῆς ἀληθείας κατεψεύδετο, καὶ οὕτω τῆς εὐσεβείας
 ἀναιδῶς κατορχεῖτο, τοῦ δὲ ποιμνίου σπαρραττομένον μάλα
 πικρῶς ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐκεῖ καὶ ἀφειδῶς ὑπὲρ χρημάτων
 10 πάντων καὶ παντοδαπῶν αἰκίζομένον νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέ-
 ραν ἡμέλει, καὶ δευτέρα πάντ' ἐνόμιζε τῆς ἐς τὸν τῆς πίστεως
 διωγμὸν σπουδῆς, καὶ οὐδὲ τὸν προφανῆ τοῦτον ἔλεγχον προ-
 φανῶς ᾔδειτο· ὁ γὰρ ὁ μέγας πάλαι πεποίηκε Κωνσταντι-
 νος (τοὺς γὰρ νεωτερίζοντας τότε τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὸν ἐν
 15 Ἱεροσολύμοις ἀνανεοῦσθαι νεῶν ἐγχειροῦντας, συνειληφῶς,
 καὶ σφῶν τὰ ὄτα λωβησάμενος, μαστιγοφόρους περιάγειν τε
 καὶ μαστιζεῖν παρέσχε τὸ τῆς γνώμης ἀκόλαστον μετὰ τῆς
 σαρκός, μὴ καὶ πλείοσιν ἄλλοις στήλη κακίας ὁ νεωτερι-
 σμὸς αὐτῶν καταστῆ), τοῦτο πέπραχεν ὁ θεὸς ἐνταυθοῖ,
 20 τὸν ἀσεβῆ ποιμένα τῆς πόλεως ἐλέγχων ἐκείνης καὶ τὰς
 τούτων φανλίζων προρρήσεις, καὶ ἐκπομπέων τοὺς τῶν
 μακρῶν ὄνειρων ἐκείνων λήρους ἐν μέσῃ γῆ τε καὶ θα-
 λάσῃ, στήλης ἀπάσης ὑπέρτερον. ὥς γὰρ Ἰουδαίους Κων-
 σταντῖνος ἐκείνους κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ἐλωβήσατο ᾧ πάντων

immodico gaudio elatus arrogantem de te concipias opinionem et ita promissis ipse excidas, nos vero magna spe fraudemur. quos enim deus ad maiorem rerum moderationem provehere vult, eos exiguis quibusdam molestiis praeprae et probatioris reddit. tantis igitur mendaciis ille veritatem contaminabat; tam impudenter religionem illudebat; gregis vero sui acerbissime ab hostibus laniati et crudeliter omnibus rebus opibusque diu noctuque spoliati nulla habita ratione nihil antiquius ducebat, quam ut fidem persequeretur nullum pudorem prae se ferens, quamquam tam manifesto improbitatis convictus erat. quod enim Constantinus magnus quondam fecit, quum Iudaeos, qui rebus novis studebant et templum Hierosolymis denuo aedificare conabantur, comprehensos auribus circumcisis a flagellantibus circumduci et animi temeritatem una cum corpore flagellari iuberet, ne pluribus quoque aliis talis rerum novatio improbitatis quasi monumentum esset. — hoc idem fecit deus, quum impium illius urbis pastorem coargueret, praesagia in vanum verteret, nugas longorum istorum somniorum in media terra atque mari magnificentius diffamaret, quam ullo monumento id fieri potest. ut enim Constantinus Iudaeos ea corporis

μάλιστ' ἀκούειν καὶ συνιέναι προσῆκε τῶν τοῦ σατῆρος προ-
 ρήσεων, τὸν μὲν παντελῆ τῆς οἰκοδομῆς ἐκείνης ὄλεθρον προει-
 πόντος, τὴν δ' ἀναβίωσιν οὐδαμῆ γε προσθέντος, οὕτω νῦν
 ὁ θεὸς ἐνταυθαῖ πρῶτον αὐτὸν τὸν τὰς μαντείας ὑπέκκαυμα
 τῆς τοῦ διωγμοῦ φλογὸς παρεισάγοντα κατὰ τῆς εὐσεβείας τῷ⁵
 βασιλεῖ χλευάζων, καὶ τῆς ὄνειροσκοπικῆς αὐτοῦ λαμπρῶς
 ἀναμοχλεύων τοὺς τρίποδας, τοῦ ποιμνίου πέπραχεν ἄλλότριον,
 f. 114 b. ἀνάξια δρωῶντα " ποιμαντικῆς ἀπάσης καὶ θεοῦ, μονονουχί
 τῶν πραγμάτων βωόντων αὐτῶν ὡς ἐχρῆν μὲν ὑπὸ βασιλέως
 τῆς ποιμαντικῆς ἐξωθεῖσθαι τὸν ἀσεβῆ ποιμένα, ἐπεὶ δ' ἀντί¹⁰
 τοῦ κολάζειν ὃ δὲ καὶ στεφανίτην ἀνέδειξε, κοινὸν ἀμφοῖν
 ἐπάγει λοιπὸν ὁ θεὸς τῆς ζημίας τὴν δίκην, μηλόβοτον μὲν
 καταστήσας τὴν πόλιν, τὸν δὲ λαὸν φεῦ πανταχῆ διασπείρας
 τῆς οἰκουμένης, ἔν' αἰσθῶνται πάντες ὁμοῦ τε τῶν ἐλέγχων
 τῆς ἀσεβείας, καὶ οἶα τῶν πονηρῶν σπερμάτων εἰσὶ τὰ γεώρ-¹⁵
 για, ἢ μᾶλλον τὰ τῶν μελλόντων δεινῶν προοίμια.

16 Μετὰ μέντοι τὴν παντελῆ τῆς Ἡρακλείας ἐρήμωσιν
 καὶ ἀπώλειαν ἀφικέσθαι ἔδοξε Λατίνοις καὶ σιῆσαι πάσαις
 ὁμοῦ ταῖς ναυσὶ παρὰ τὸ τοῦ Εὐξείνου πόντου στόμα καὶ
 τοὺς ἐκέισε λιμένας, οὐ πάνυ πολλῶ τινὶ διαστήματι τοῦ²⁰
 Γαλατωνύμου φρουρίου ἀπέχοντας, κάκειθεν περὶ σκοπῶν
 πρὸς βασιλέα πρέσβευεσθαι. καὶ μέντοι καὶ ἐλληλυθῶσι προσετέ-
 θησαν σφίσι καὶ ἑτεραι τριήρεις πέντε, ἄλλους τε ἔχου-

parte foedavit, qua maxime Salvatoris praedictiones, qui planum quidem aedis excidium praenuntiavit, resurrectionem autem eius neutiquam addidit, audire atque intelligere debebant, sic etiam deus tunc istum hominem, qui vaticinia tanquam fomitem persecutionis in religionem imperatori iniecit, in ludibrium vertendo eiusque somnia tripodesque splendide convellendo a grege abalienavit, pastorali munere et deo indigna facientem, tantum non rebus ipsis clamantibus, impium pastorem ab imperatore a pastorum removendum esse. quum vero hic, quem multare debebat, eum adeo victorem proclamaverit, deus iam comnenae ambobus iudicium communemque poenam adducit, urbe ovibus pro pascuo data, hominibus eheu! per totum orbem terrarum dispersis, ut omnes eos impietatis convictos esse sentirent et quae-nam malorum seminum fruges vel potius futurarum calamitatum essent praelusiones cognoscerent.

Heraclaea funditus vastata et deleta Latinis placuit cum omnibus navibus ad ponti Euxini ostium eiusque regionis portus, non ita magno intervallo a castello Galatae distantes, cursum dirigere et inde de foedere cum imperatore agere. quo quum venissent additae iis sunt quin-

σαι κατ' ἐκλογὴν ἄνδρας τῶν τοῦ φρουρίου τὰ πρῶτα φε-
 ρόντων οἰκητόρων, καὶ οὓς ἀνόμαζον τέως λευκοφόρους,
 ὡσπερ τοὺς τῆς Ἀλεξάνδρου πάλαι τῆς Μακεδόνι κατ' ἐκλογὴν
 παρασπίζοντας ἐκείνους λευκάσπιδας. ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνοι διὰ
 5 τὸ τῶν ἀσπίδων χρῶμα, οὕτω νῦν οὗτοι διὰ τὴν τῶν ἐνδυ-
 μάτων λευκότητα λευκοφόροι καλεῖσθαι ἐνόμισαν, καὶ εἶναι
 ἐπίσημοι διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀνδρίαν, ἣν ἐπηγγείλαντο φιλο-
 τίμως ἐνδείξασθαι κατὰ τὴν ἐνεσιῶσαν μάχην ἄχρι θανάτου,
 ἐνὶ πάντες ὄραφ δημοσίῳ προκαταδήσαντες ἑαυτοὺς ἀφειδή-
 10 σαι τελῶς τοῦ σώματος. ἦσαν δ' οὗτοι πεντακόσιοι τὸν
 ἀριθμὸν. ἀλλὰ γὰρ ὁ τῶν Γεννοιτικῶν στόλος ἐς πέντε καὶ
 ἐξήκοντα τριήρεις ἀνηγμένος, ἐπρεσβεύοντο μετὰ παρρησίας
 ἤδη πρὸς βασιλεία, τὰ τε ἄλλα τῆς πρεσβείας ἐγγηγεύοντες εἰς
 15 καὶ τὸν μεταξὺ διὰ τοὺς ἐπενεχθέντας κλύδωνας μερισμὸν
 καὶ ἀποστροφὴν ἐς τὰ οἴκοι. τοῦ μέντοι βασιλέως τὴν ἐκεί-
 νων βεβαίως ἀφιξίν προσδοκῶντος, καὶ ἀποστρεφομένου
 προθέσειν ὄλαις ψυχῆς τὴν πρεσβείαν, ἀποτυχόντες πέμπουσι
 παρὰ τὰς τῆς Ἐυξείνης προβεβλημένας πόντιν παραθαλασσίους
 20 πόλεις Ῥωμαίων τριήρεις δέκα, αἱ δὲ καὶ δυοῖν ἡμέραιν
 ἀγωνισάμεναι Σωζόπολιν εἶλον, βαθυπλουτὸν τε καὶ πολυάν-
 θρωπον πόλιν Ῥωμαίων, πλεῖον ἢ χιλίους σταδίους ἀπέχου-
 σαν τοῦ Πόντου ἀνέχους. ὁ δὲ βασιλεὺς τάφρους τε ἀνέ-

que novae triremes cum viris ex proceribus castelli delectis, quos
 leucophoros vocabant, ut quondam milites delecti, qui Alexandrum
 Macedonem in acie scutis tegebant, leucaspides appellati sunt. sicuti
 enim hi ex colore scutorum, sic tum illi ex vestium candore leuco-
 phori appellari solebant; insignes erant animi virtute, quam instanti
 proelio alacriter se usque ad mortem exhibituros esse profitebantur;
 nam uno omnes publico iureiurando obstricti erant, sese vitae omnino
 non paruros esse. numerus erat quingentorum. classe igitur ad
 sexaginta quinque triremes aucta Genuenses iam palam atque libere ad
 imperatorem legatos miserunt, qui quum alia ad persuasionem attule-
 runt, tum hoc vel maxime: Venetorum naves in errores abactas at-
 que dein tempestatis fluctuumque vi dispersas domum rediisse. impe-
 ratore autem constanter earum adventum exspectante et legationem
 toto animi affectu aversante, illi spe frustrati decem triremes ad Ro-
 manorum urbes ad Pontum Euxinum sitas mittunt, quae post duorum
 dierum certamen Sozopolin ceperunt, divitiis refertissimam hominibus-
 que frequentissimam urbem Romanorum, amplius quam mille stadiis
 a Ponti faucibus disiunctam. imperator autem maritima moenia impe-

ρυττε κύκλω περι πᾶν τὸ παράλιον τεῖχος τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, τὰς τε τῶν τειχῶν ἐπάλξεις ἐς ὕψος ἀνήγε καὶ ὠχύρου, ξυλίλους ἐποικοδομῶν καὶ περιστέφων πύργους καὶ ἡμιπύργια. οἱ δὲ Γενοῦνται νῦν μὲν ἠπέιλουν, νῦν δ' ἐπρεσβεύοντο περι σπονδῶν. ἐπεὶ δ' ἐλπίδας ἐξ ἐλπίδων στρεφόντων ὁ χρόνος ἐτίβητο καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐπέλιπε σφίσι, εἰς ἀνάγκην ἦσαν σπεύσασθαι τοῖς τὴν Βιθυνίαν ἔχουσι Πέρσαις.

115 a. πρεσβεύονται τοῖνυν πρὸς τὸν ἡγεμόνα σφῶν, καὶ δῶρα ἵ τὰ μὲν πέμπουσι τὰ δ' ἐπαγγέλλονται, συμμαχους εἶναι σφίσι παρακαλοῦντες διηνεκεῖς, καὶ φόρους ἐτησίους λαμβάνειν πο-
λυταλάντους καὶ παντοδαπούς.

116. Τούτων δ' οὕτω γιγνομένων, λῦπαι μακραὶ τὴν ψυχὴν ἐδαπάνων τοῦ βασιλέως, τὴν ἀπουσίαν ἐς πολὺν παρατεινούσαν χρόνον ὄρωντος τῶν Βενετικῶν νεῶν. ἵνα γὰρ ἐς τὸ πρότερον ἵχνος τοῦ λόγου ἐπανακάμψωμεν, κατέπλευσαν μὲν 15 ἐκεῖναι πρῶτον ἐς Κρήτην ἀπαθεῖς ἠθροισμένοι τοῦ φθινοπώρου μεσοῦντος, τριάκοντα μὲν, ὡς φασί, τῶν Κατελάνων, ἑβδομήκοντα δὲ τῶν Βενετικῶν. ἔνθα καὶ πλείστας ἡμέρας διατετρίφασι, τὰ ἐπιτήδεια ἱκανῶς ἐσκομιζόμεναι. ἔπειτ' εὐπλοίας γενομένης ἀνήχθησαν, καὶ μήπω δυοῖν ἡμερῶν ἀνύ-
σασαι πλοῦν χειμῶνι δεινῶ κατὰ τὸ Ἰκάριον περιεπεπτώκε-
σαν πέλαγος, τῶν ἀπ' ἄρκτου ῥεόντων πνευμάτων σφοδροτέρων ἤδη κατὰ τοῦ Αἰγαίου χεθέντων πελάγους. κἀντεῦθεν

urbium circumcirca fossis muniit, propugnacula muri ligneis turribus et turriculis aedificatis atque circumstructis altius excitavit et firmavit. Genuenses tum minis iactatis tum, qui de foedere agerent, missis quum spe vana tempus tererent et inopia alimentorum opprimi coepissent, cum Persis Bithyniam incolentibus foedus facere coacti sunt. legatis igitur ad eorum principem missis donisque partim oblati partim promissis adhortabantur eos, ut perpetuo sibi socia arma iungerent; quod si facerent, annua tributa magna et multiplicia eos accepturos esse.

Dum haec geruntur, magna tristitia imperatoris animum exedit, quum videret, Venetarum navium adventum in longum tempus differri. ut enim ad id, unde digressi sumus, revertamur, naves illae universae primum ad Crctam integrae incolumesque medio auctumno appulere; triginta dicuntur fuisse Catelanorum, septuaginta Venetorum. ibi complures dies commoratae rebus necessariis abunde importatis, secunda tempestate quum inde in altum provectae essent nondum duorum dierum cursu confecto tempestate ingenti in mari Icario corripuntur, ventis ab septentrionibus in mare Aegeum iam vehementius irruentibus.

ἀλλήλων διαζευχθεῖσαι κατὰ πλείω καὶ ἤττω γε μέρη, αἰ μὲν
 ἐς Κρήτην παλιδρομοῦσιν, αἰ δὲ τῇ Εὐβοίᾳ προσώκειλαν,
 αἰ δὲ τῶν Κυκλάδων ἤψαντο νήσων. ἔναι δὲ καὶ ἀπώλοντο,
 βράχουσι καὶ τεναγώδεσι τόποις νυκτὸς προσρηγνύμεναι. ἐπεὶ
 5 δ' ἐς Βενετιάν σφίσιον ἐπανιέναι οὐκ ἦν (τὸ γὰρ ἄπαξ ἐκεῖ
 τῇ βουλῇ κυρωθὲν ἅλυστα νόμου ἰσχύοντα εἶναι συμβαίνει,
 εἶναι δ' αὐτοῖς ἐκεῖθεν προστεταγμένον δυοῖν θάτερον, ἢ νι-
 κητὰς ἐπανιέναι τῶν πολεμίων, ἢ πολεμίοις ἅμα πάντας ἐκεῖ
 σφαγῆναι χερσί, τῷ δ' ἄλλως ἐπανιόντι θάνατον εἶναι τὸν
 10 αἰσχιστὸν τοῦπιτίμιον, ἀπάσης προφάσεως λίαν ὑπέριον),
 εἰς ἀνάγκας ἤεσαν ἅπασαι τὰς αὐτάς, εὐθὺ Βυζαντίου ἐλαύ-
 νειν ἕκασταχόθεν ἀπάσας ἐν ὁμοίᾳ τῇ γνώμῃ. συνέβη τοίνυν 19
 συχρῶν ἡμερῶν σποράδας ἠθροῖσθαι τριήρεις ἐκ τούτων δύο
 καὶ ὄγδοκοντα, αἰ δὲ καὶ μετὰ βραχὺ κατέπλευσαν ἐς Τέ-
 15 δεδον μάλα μόλις· χειμῶνι γὰρ περιέτυχον αὔθις, μετρίῳ
 μὲν, ἐνέτυχον δ' οὖν. ἡμέρας δ' ἐκεῖ συχρὰς περιμείναντες
 τοῦ χειμερίου κλύδωνος, ὅσον ἐφικτὸν, ἑαυτὰς ἀνελάμβανον.
 νοτίων δ' ἔπειτα πνοαῖς ἐξ οὐρίας γενομένων ἀνήχθησαν ἑω-
 20 θεν. περὶ δὲ δεῖλην ὄψιαν ἀντιπλοίας γενομένης σφίσιον ἐκ
 πρῶρας, ἐς μίαν τῶν ἐν Χερρονήσῳ πόλεων προσωρμίσθη-
 σαν, καλουμένην Σηστόν. κάκειθεν αὔθις μετὰ πόλλας τὰς
 ἡμέρας ἐξέπλευσαν, νότου μαλακοῦ μὲν τὴν ἀρχὴν γενομένου,
 τραχυθέντος δ' ἐς τὴν ὑστεραίαν τοσοῦτον ὥστε μόλις ἐδυ-

tum in singulos vel maiores vel minores partes divisae partim Cretam redeunt, partim ad Euboeam deferuntur, partim insulas Cyclades tenent. complures naves intereunt, nocte in breviam atque vadosa loca compulsae atque contractae. quum autem Venetias redire iis non liceret (quod enim semel a senatu decretum est, id habet vim legis firmissimae: ab eo autem imperatum erat, ut aut victores redirent aut omnes hostium manibus interficerentur: aliter qui rediret, foedis-
 sima nece punitum iri, quae nullo praetextu nullaque causa averti posset), quum sic se igitur res haberet, omnes eadem necessitate coacti undique simili consilio recta Byzantium cursum direxere. Ita factum est, ut ex triremibus illis multos dies dispersis octoginta duae convenirent, quae brevi tempore interposito vix aegreque Tenedum tenebant, quum iterum in tempestatem inciderent, modicam quidem, sed tempestatem tamen. ibi aliquot dies commorati quum ex tempestatum fluctuumque calamitate, quantum fieri potuit sese recreassent, austro secundo flante oriente sole in altum provecti sunt; sub vesperam autem adversa tempestate exorta appulerunt ad urbem quandam in Cherroneso sitam, quae Sestus dicitur. inde multis elapsis diebus disces-

νήθησαν ταῖς τῆς Προποντιίδος προσεληλυθέναι νήσοις, δυοῖν
 δέουσαι ἑβδομήκοντα, τοῦ χρόνου τηρικαῦτα τὰς τοῦ χειμῶ-
 νος ἐσχατίας παραθέοντος, καὶ μέλλοντος ὅσον οὐδέπω τὰς
 τῆς ἡρινῆς ἰσημερίας ἀνίσχειν τροπιάς. κάπειδὴ λιμὴν ταῖς
 νήσοις ἐκείναις οὐκ ἦν οὐδαμῆ τοσοῦτη στόλῳ προσήκων, με- 5
 L 115 b. τέρωροι νυχθημέροις δυοῖν ἐπ' ἀγκυρῶν ἐσάλευον ἅπασαι ἴκάνυ
 τι πλημμελῶς, τοῦ τε κύματος κάτωθεν ἀνοιδοῦντος, καὶ τοῦ
 πνεύματος οὐδαμῆ πω λήξεως μεμνημένου. ἧ γὰρ ἂν ἐνῆν
 καὶ Γεννουίταις ἐπὶ σφᾶς ἐξαίφνης πλευσεῖσθαι, πάλαι τοῦτο
 μελετηθὲν αὐτοῖς καὶ παρασκευασθὲν κεκοπωμένοις ἐπεισπε- 10
 ●● σεῖν κατὰ τὸν ἀνάπλουν. καὶ ταῦτα μὲν τῆδὲ πη ἔσχεν·
 ἀλλ' ἐπειδήπερ οὐκ ἦν ἐς πλεόν οἰδ' ἐνταυθοῖ καθημένοις
 θαλάττῃ καὶ κύμασι μάχεσθαι καὶ πνεύματι τραχυνομένῳ
 διηνεκῶς, ἄραντες ἐκείθεν τριταῖοι περὶ δείλην ὀψίαν κατή-
 σαν ἠρέμα καὶ μοχθηρῶς ἐς τὸν τῶν Βυζαντίων λιμένα. 15
 καὶ ἅμα τριήρεις ἐντεῦθεν ὀκτώ ἀναχθεῖσαι Ῥωμαϊκαὶ συν-
 διέφερον τὴν καταγωγὴν καὶ συνεκρότου, προάγουσαι καὶ
 χειραγωγοῦσαι. ἀλλὰ πρὶν ἄψασθαι γῆς, ἐπιπλέουσιν ἐξ-
 αἴφνης αὐταῖς αἱ Γεννουιτικαὶ τριήρεις, ἐφεδρεύουσαι πάλαι
 πολὺν τινα χρόνον. καὶ πρῶτα μὲν τριήρεις ταχυναυτουσᾶς 20
 σύνδυο καὶ σύντρεις ἐκ διαστήματος ἐς πρύμνων ἐκείνων
 προῦπεμψαν, κάπειτα ἐσπουδασμένην τινὰ καὶ μάλα τι σφό-
 δρα κατόπιν ὄξειαν αἱ πᾶσαι τὴν ἔφοδον ἐποιοῦντο, ὡς ἐς
 ἀνάγκας λέναι Βενετικούς, καίπερ οὕτω κεκοπωμένους καὶ ἐν

sere placido austro initio quidem flante, postero die autem usque adeo
 increbrescente, ut aegre ad insulas Propontidis cum sexaginta octo navi-
 bus pervenire possent exeunte hieme et aequinoctio verno iamiam appe-
 tente. quum vero portus, qui tantam classem capere posset, illis insulis
 non esset, per duorum dierum noctiumque spatium in alto omnes naves
 temere, in ancoris fluitabant, fluctu ab imo intumescente neque tem-
 pestate unquam considente. fieri etiam potuit, ut Genuenses derepente
 in eos cursum intenderent, qui iam diu id agebant atque parabant,
 ut eos inter navigandum defatigatos adorirentur. haec quidem res
 sic se fere habebat. quum vero haud diutius cum mari atque flucti-
 bus, tempestatis vi non remittente, confictari possent, ancoris subla-
 tis inde provecti tertio die sub vesperam tarde atque aegre in por-
 tum Byzantinum navigabant, octo trirēmibus Romanis trahendo et du-
 cendo appulsum in portum adiuvantibus et sublevantibus. verum prius-
 quam appellerent, trirēmes Genuenses iam diu iis insidiatæ repente
 adnavigant. atque primum quidem expeditis navibus binis et ternis
 ex intervallo in puppes eorum praemissis cum omnibus navibus omni

οὕτω ἀστατούσῃ θαλάττῃ διὰ τὸν τότε κλύδωνα, συνάψαι
 τὴν μάχην αὐτόθι. στρέψαντας οὖν ἐπὶ σφᾶς ἤδη τοὺς πο-
 λεμίους οἱ Γεννοῦται τὰς πρῶρας ἰδόντες πρῦμας τε ἐκρού-
 σαντο εὐθύς, καὶ ἀμταστρεπτι παρὰ τὸν ἀρχένα τοῦ Πόν-
 5 του καὶ τοὺς συνήθεις λιμένας κατέφρουγον. οἱ δ' ἐπέκειντο
 διώκοντές τε καὶ βάλλοντες κατὰ πώτου. τέτταρας αὐτοῦ παρὰ
 τὸν λιμένα διὰ τὸν κλύδωνα μικρὸν τι ῥαγείσας ἐν ταῖς ἐκεῖ
 προβλήσῃ τῶν πετρῶν καταλειπούτες, τριήρεις. καὶ ξύν γε ■
 αὐταῖς αἱ Ῥωμαϊκαὶ συνεξέθειον ἐκείναι, τὸν ἐκείνων θυμὸν
 10 ἀναζωπυροῦσαι τε καὶ ἀναφλέγουσαι πρὸς τὸν πόλεμον. καὶ
 μὲν δὴ τετύχηκε συρραγῆναι σφᾶς κατ' ἀλλήλων ὅπη κίονες
 διπλοῖ σχῆμα τάφου τινὸς ἀνέχοντες ἴστανται. ἐκεῖ γὰρ ἐπ'
 ἀλλήλους μάλα τι καταπληκτικῶς καὶ εὐρώστως ἠρμήσαντες
 ἐναυμάχουν, καὶ μάλιστα πάντων ἐνθεν μὲν οἱ Κατελάνοι,
 15 ἐκεῖθεν δ' οἱ πεντακόσιοι λευχεῖμονες ἐκείνοι, συχρὰ ἐπεκθέον-
 τες ἐκ τῶν ἰδίων ἐς τὰς ἀντιπάλους ἐκάτεροι ναῦς, καὶ νῦν
 μὲν ἐντεῦθεν ἐκείσε νῦν δ' ἐκεῖθεν ἐνταῦθα περιειλούμενοι,
 καὶ ἀγχιστροφούς τελοῦντες τὰς ἐκδρομὰς καὶ καταδρομὰς,
 καὶ ἀφειδῶς ὑπ' ἀλλήλων ῥηγνύμενοί τε καὶ ῥηγνύντες, καὶ
 20 τῶν ἰδίων αἱμάτων τε καὶ σαρκῶν ὡς ἀλλοτριῶν ἀφειδοῦντες
 ὁμῶς καὶ θηριωδῶς καὶ εἰ μὴ νύξ ἐν βραχεῖ διέκομεν ἐπιούσα
 τὴν ναυμαχίαν ἐκείνην, τάχ' ἂν ὑπ' ἀλλήλων καὶ τῆς θαλάττης
 ἐκεῖ διεφθείροντο πάντες· διελίθισαν γὰρ οὐ μάλα ἐπόντες

celeritate et studio incitati a tergo illos invadunt, ut Veneti quam-
 quam valde defessi in mari fluctibus vehementissime tunc turbato
 proelium committere necessario cogentur. Genuenses igitur quum
 eos iam in se proras convertentes viderent, puppibus confestim re-
 troactis celerrima fuga fauces Ponti et solitas portus petiere. illi au-
 tem acriter instantes a tergo eos caedebant, quattuor navibus, quae
 fluctibus ad saxa in mare eminentia paene fractae erant, ad portum
 relictis. una cum iis etiam Romanae illae triremes egressae animos
 eorum ad pugnam inflammabant atque accendebant. accidit vero, ut
 contenderent inter se eo loco, ubi binae columnae speciem sepulcri
 cuiusdam exhibent. ibi enim terribilem in modum summa fortitudine
 congressi proelium navale commiserunt; omnes vero pugnandi ardore
 una ex parte Catelani, ex altera parte quingenti illi Leucophori supe-
 rabant: utrique saepe ex suis navibus in hostiles excurrere, tum ex
 hac parte in illam, tum ex illa in hanc partem urgeri, celeres ex-
 cursiones subitasque incursiones conficere, crudeliter sese invicem
 caedere, sui sanguinis et corporis quasi alieni atrociter et efferate
 nullam prorsus habere rationem. nisi noctis interventu brevi tempore

ἐκατέρων ἐκάτεροι περὶ δευτέραν μύγισ πον καὶ τρίτην ὥραν
 l. 116 a. τῆς " νυκτός.

Τῆς δ' ὑστεραίας ἐπιούσης καὶ τὰ τῆς ἐσπέρας ἐκείνης
 ἀνακαλυπτούσης ἔργα, ὤφθησαν αἱ μὲν Βενετικαὶ τριηρεῖς ἄνω
 πον περὶ τὸν Θεραπεάν λεγόμενον οὐτωσί πως λιμένα, πλη- 5
 σίον τοῦ ἱεροῦ τοῦ Σαράπιδος, ὁρμοῦσαι, αἱ δ' αὖ Γεννουι-
 τικαὶ πρὸς ἕω παρὰ τὰς ὄχθας τῆς Χαλκηδονίας μετέωροι
 ΒΒ σαλεύουσαι, μικρὸν ἐνδοτέρω τῆς ψάμμον. τὸ γὰρ ἐσπέριον
 πεφόβηται μᾶλλον μέρος ἢ τὸ πρὸς ἕω διὰ γε τὸ Ῥωμαίοις
 μὲν ἐνταῦθα πολεμίους εἶναι, βαρβάροις δ' ἐνσπόνδους ἐκεῖ 10
 καὶ συμμάχους, ὅσον ἐφικτόν, ἐπιρρωννύουσιν ἔξωθεν καὶ
 ἐπικροτοῦσι φωναῖς συχνοτέραις καὶ ἀσήμοις οἷον κλαγγαῖς,
 καὶ μάλισθ' ὅτι καὶ πλῆθος Ῥωμαίων πρὸ δείλης ἐώας τε-
 θάνται μάλα συχνὰ κατὰ ποταμοὺς ἐπιρρέον ἐξ ἠπείρου
 πρὸς θάλασσαν βοηθείας τε ἔνεκα τῶν Βενετικῶν, καὶ ἅμα 15
 τῶν ἐκ ναυαγίου λαφύρων. συνεπεπτώκει δ' οὐ μικρῶς τοῖς
 στρατεύμασιν ἐκατέροις ζημιωθῆναι. Γεννουιτικαὶ μὲν γὰρ
 ἀπώλοντο δύο καὶ εἴκοσι νῆες, Βενετικαὶ δ' ὀκτωκαίδεκα,
 ὧν αἱ πλείους ἦσαν τῶν Κατελάνων κραταιότερον ἀγωνισα-
 μένων ἢ κατὰ πάντας. κατὰ στόμα γὰρ τοῖς πολεμίσις, ὡς 20
 εἴρηται, ἐπεισπίπτοντες, ναυάρχῳ ναυάρχος καὶ ναῖτη ναύ-
 της, καὶ συστάδην ὡς ἐπὶ ξηρᾶς μαχόμενοι, πολὺν εἰργά-
 σαντο φόνον τῶν πολεμίων, ὡς καταδύναι μὲν καὶ νῆας ἐνίας

proelium illud navale diremptum esset, omnes facile invicem gladio et mari absumpti interissent. dirimebantur autem haud sane lubenti animo secunda fere et tertia hora noctis.

Postero die quam res illa vespera gestae revelarentur, naves Venetae superiore regione circa portum Therapeam, qui dicitur, prope fanum Sarapidis in ancoris constitutae conspiciebantur, Genuenses autem orientem versus ad oras Chalcedoniae in alto mari paulo propius a littore fluctuantes. partem enim ad occasum spectantem magis metuebant quam orientalem propterea quod illic Romanis hostes erant, hic autem barbaris socii et foederati, qui, quantum fieri potuit, extrinsecus animos iis addebant crebrisque vocibus et fuscis quibusdam inconditisque clangoribus strepabant, quum praesertim turbam Romanorum matutino tempore fluminibus ex continenti terra ad mare subinde devehī conspicerentur, ut Venetis auxilio essent simulque spolia ex naufragio colligerent. haud exiguo autem damno uterque exercitus proelio affectus erat; Genuensium enim navium duae et viginti interiere, Venetarum duodeviginti, quarum maior pars erat Catelanorum, qui fortius et efficacius quam omnes pugnaverant. hostes enim

- αὐτάνδρους ὑπὸ βρῖθους τῶν ἀλλήλοις ἐπιπηδῶντων ἀπροό-
 πτως ἐν σκοτει καὶ νυκτί. ἦσαν δ' αἱ καὶ ἀπειρία καὶ ἀγ-
 νοία χωρίων ἐς βράχην συνερρήγνυντό τε καὶ εἰς γῆν τοὺς
 ἄνδρας ἐρρίπτουν, ἀθροῦντος τοῦ κύματος, ὡς καὶ ἐς τὴν ὕστε-
 5 ραίαν ὄρασθαι τῶν Κατελάνων πολλοὺς πλανωμένους ἐν τῇ
 Ῥωμαίων γῇ, καὶ μὴ συνιέντας γλώττης Ἑλληνικῆς, μὴδ' ὄ-
 πη γῆς εἰσὶ, μὴδ' ὄπη χρῆ πορευομένους τὴν σωτηρίαν πο-
 ρίζεσθαι. ἦσαν δ' οἱ κακ τῶν τραυμάτων λειποψυχοῦντες
 ἐπιπτον. οἱ δ' ἡμιθνήτες ἐπιπτον κατὰ τῆς ψάμμου, οἱ δ' 23
- 10 ἐκπεπνευκότες ἤδη τελέως ἀναμιξ ἑκατέρων τῶν στρατευμά-
 των. ἐκβρασσομένων γὰρ τῶν νεῶν ὑπὸ τοῦ κύματος ἔξω
 παρὰ τὴν γῆν ἐξέπιπτον μὲν καὶ αὐτοί, τῆς δὲ συμπλοκῆς
 οὐκ ἠμέλουν, ἀλλ' ὄπλοις ἀντετίθουν ὄπλα καὶ φάλαγγι φά-
 λαγγας πεζικίας, ὡς γίνεσθαι διπλοῦν ἐκεῖνον συμβαίνειν τὸν
- 15 πόλεμον, ναυμαχίαν τε καὶ πεζομαχίαν κατὰ ταυτὸν. τραυ-
 ματαὶ δ' ὅσοι βαδίζειν ἐδύναντο, ἄλλος ἄλλω ἡγεμίσι χρη-
 σάμενοι τῆς ὁδοῦ, δι' ὄλης ἡμέρας ἐντὸς ἐγένοντο Βυζαντίου.
 καὶ ψυχαγωγίας ἔτυχον, ὁπόσον ἐφικτόν. τό γε μὴν παρὰ
 τὸν αἰγιαλὸν ἐπιρροῦσαν. Ἐωθεν ἡπειρωτικόν, ὡς εἴρηται, f. 116 b.
- 20 πλῆθος ὀλίγους μὲν εἶχε τοὺς στρατιώτας, τὸ δὲ πλεῖστον,
 ἔξ ἀπάσης τέχνης ἦν ζυμμιγές, ὄση τε βαθασωδῆς καὶ ὄση
 τῇ γεωργίᾳ προσειετήκει· καὶ ἦν ἀπάντων ἐκείνων οὐδεὶς

ex adverso, ut supra diximus, adorti, praefectus classis praefectum, nauta nautam cominusque tanquam pugna terrestri manibus consertis, hostium stragem late ediderunt, ita ut nonnullae naves nimis oneratae cum hominibus demergerentur, in tenebris noctis alio in alium inconsulto irruente. nonnullae vero imperitia et ignoratione locorum in brevia vada compulsae milites fluctibus trudentibus et urgentibus in terram eiecerunt, quo factum est, ut postero die multi Catelanorum in Romanorum terra oberrantes conspicerentur, qui linguae Graecae imperiti nec ubi terrarum essent nec quo profecti, salutem sibi quaerere satis exploratum habebant. alii vero ex vulneribus linguente anima collabebantur; alii semimortui in arena marina concidebant; alii plane anima exspirata promiscue ex utroque exercitu iacebant. navibus enim fluctuum aestu ad terram eiectis homines exciderunt, sed certaminis conserendi neutiquam obliti armis arma, ordinibus ordines opponebant. ita proelium illud et navale et terrestre erat. saucii autem, quotcunque pedibus ire valebant, alii aliis itineris ducibus usi per totum diem Byzantium convenerunt, ubi quantum fieri potuit, laetam curationem nacti sunt. turba autem illa, de qua diximus, ex continenti ad oram solis ortu delata paucos tantum secum habebat

ἧ μὴ προσεγγόνει κέρδος οἶκαδ' ἐπαιόντι, τῶν θαλαττίων κυμάτων ἐς γῆν ὄπλα καὶ βέλη παντοδαπὰ καὶ ἀσπίδας καὶ κράνη, καὶ τὰς κενεμβατούσας ἐν τῷ πελάγει τριήρεις ἀναμιξέκατέρων τῶν στρατευμάτων, ἐρήμους μὲν παντάπασιν εὐσας ναυμάχων ἀνδρῶν καὶ κώπης πάσης καὶ ταρσῶν, μεστὰς δὲ χρημάτων πολυτελῶν καὶ νεκρῶν πλουσίοις συμπεφυρμένων αἵμασι.

¶ Μετὰ μέντοι τὴν ναυμαχίαν ἐκείνην νόσου κοινῆς δια-
νεμηθείσης τὸ πλεῖστον τῆς ναυτικῆς ἑκατέρας δυνάμεως, ἀπο-
θνήσκειν ἐπῆει μάλα συχνούς ἑκατέρωθεν, ὡς εἰς ἀνάγκην¹⁰
ἵεναι βουλευσασθαι ἑκατέρους ἃ ἐδόκει λυσιτελεῖν. ἐδόκει δὲ
Βενετικοῖς μὲν τὸν ἴδιον μεταστῆσαι στόλον, καίτοι βουλομέ-
νους ἐκεῖ τὰς ἐκ Πόντου κατιούσας στρογγύλας τῶν πολεμιῶν
ὀλκάδας αἰρεῖν, αἱ παρεκόμεζον ἐκ τε σκυθῶν καὶ Ταναΐδος
τάπιτῆδεια. ἀλλ' ἀνθεῖλκε σφᾶς οὐ μόνον τὸ τοὺς νοσοῦντας¹⁵
αὐτῶν ἀνακταῖσθαι βούλεσθαι, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιτηδείων ἡ σπᾶ-
νις πολλῆ καὶ ποικίλῃ καθ' ἡμέραν ἐκάστην ἀπαιτουμένη. διὸ
λύσαντες τὰ ρηυμῆσια ἐκείθεν παρὰ τὸν εἰσπλουν τοῦ τῶν
Βυζαντίων λιμένος ἕστησαν καταχθέντες, τοῦ πρὸς ἔω βλέ-
ποντος, τὰς πολεμίας ἕστώσας εὐώνυμα ναῦς παραπλεύσαν-²⁰
τες παρὰ τοὺς ἀγριαλοὺς τῆς χαλκηδονίας γῆς τῶν βαρβάρων.
στενοχωροῦμενοι γὰρ κἀκεῖνοι τῇ τῶν ἐπιτηδείων ὁμοίως

milites; maxima autem pars ex omni genere hominum et artibus sordidis operam navantium et rebus rusticis addictorum commixta erat. eorum omnium nemo erat quin lucrum quoddam et praedam secum domum retulisset fluctibus sollicitet arma et tela omnis generis, scuta galeasque ac triremes utriusque exercitus promiscue per mare iactatas in terram efficientibus, vacuas illas quidem militibus omnique gubernaculo remisque, attamen refertas rebus pretiosis atque mortuis multo sanguinis respersis.

Quum autem post proelium navale morbo per maximam partem utriusque exercitus grassante numerus hominum haud exiguus absumeretur, necessitate coacti, quid utile factu videretur, utrique in liberationem vocabant. Venetis igitur, quamquam ibi hostium naves onerarias cum comaeatu ex Scythia et ab Tanaide petito descendentes ex Ponto interciperi cupiebant, satius tamen visum est, classem alio loco collocare, quippe quum non solum laborantes ex morbo iis curandi essent, sed etiam rerum ad victum necessarium penuria urgerentur, quarum magna atque multiplici copia quotidie opus erat. quare oris solutis inde ad introitum portus Byzantini ad orientem spectantis delati sunt, hostium naves, quae sinistra ad oram chalcedoniae terrae

σπάγει, καὶ ἅμα νοσοῦντας ὀρθῶντες ὁπόσοις τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν μὴ πολεμίῳ ξίφος τετύχηκεν ἔργον γενέσθαι, τοῖς τῶν βαρβάρων προσωρμίζοντο λιμέσιν ἐνσπόνδοις οὖσιν, ὡς εἴρηται, τροφῶν τε εἵνεκα καὶ πλείστων ἄλλων καὶ με-
 5 γάλων καὶ παντοδαπῶν ἐλπίδων, καὶ πρὸς γε ἔτι θάπτειν ἐν ἀλλοτρίᾳ πόρρω που τῆς οἰκείας γῆς τοὺς οἰκείους νεκρούς, μὴ τῶν γαμετῶν καὶ τέκνων αἰσθανομένων. τοσοῦ-
 10 τον γὰρ τὴν τῶν πολεμίῳν κατεπλάγησαν τόλμαν ὥστ' οὐκ ἀρκεῖν ἐνόμισαν βαρβάρους ἐκ τοῦ σχεδὸν τὰ μέγιστα βοη-
 15 θοῦντας ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν οἰκείων μεγίστας ὀκλάδας ἀναγκαῖον ἔδοξεν ἀγαγόντας στιχῆδὸν κατὰ μέτωπον παρραστήσασθαι δίκην πύργων καὶ τειχῶν, στρατιώτας παμπόλλους ἔχούσας, ἐπὶ τε τῶν καταστροφωμάτων καὶ ἄνω παρὰ τὰ τῶν ἰστίων ἀκρωτήρια λίθων παρεσκευασμένους ἔχοντας φω-
 20 ροὺς ἐς τὸ ἐπιρρίπτειν τοῖς πολεμίοις καὶ τὸν ἐπίπλου ἀνείργειν αὐτῶν. νῆας δ' ἔχοντες τὸν ἀριθμὸν ἐλάττους ἢ κατὰ τὰς πολεμίας, καὶ τούτων τὰς " πλείους ἐρήμους στρατιω- f. 117 a.
 τῶν, τῇ τε ναυμαχίᾳ καὶ τῇ κατόπιν τῆς ναυμαχίας νόσῳ φθαρέντων, εἰς ἀνάγκας ἦσαν καὶ αὐτοὶ μισθοφορικὸν ἀθροί-
 20 ζειν ἐξ ἀλλοδαπῆς καὶ στρατιώτας ἐκ τῶν Βιθυνῶν καταγράφειν βαρβάρων, ἐνδιδόντος τοῦ σφῶν ἡγεμόνος Ὑρκουῦ παμπόλλων ἔνεκα χρημάτων. μισθωσάμενοι τοίνυν ὑπὲρ χιλίους ἐκείθεν ψιλούς διεῖλον, καὶ τοὺς μὲν παραβοηθεῖν δεῖ-

a barbaris incultae stabant, praetervecti. nam ii quoque pariter com-
 meatus inopia laborantes et viros fortissimos, qui gladio hostium non
 absumpti erant, morbo affectos videntes ad portus barbarorum sibi
 confoederatorum, ut supra demonstravimus, appulerant, ut alimenta
 sibi acquirerent aliaque multa et magna comoda impetrarent atque
 mortuos procul a patria in aliena terra sepelirent, neque uxoribus nec
 liberis id sentientibus. usque adeo enim hostium audacia conterriti
 erant, ut non sufficere arbitrentur, si barbari ex propinquo sibi
 quam maxime auxiliarentur, sed etiam necessarium esse ducerent,
 maximas navium onerariarum per singulos ordines turrium et moenium
 instar in fronte collocatas magno militum numero complere, qui saxa
 in constratis et ad summos malos cumolata in hostes iniicerent, ut
 eorum impetum prohiberent. navium vero quum minorem numerum
 quam hostes eumque maiore ex parte vacuum haberent, militibus et
 proelio navali et morbo postea ingrante absumptis, mercenarios con-
 ducere ex peregrina terra coacti milites et Bithynis barbaris conscrip-
 sere, duce eorum Hyrcano pecunia grandi permittente. conductis igitur
 plus mille levis armaturae militibus bifariam eos divisere; alte-

σαν ἐκτάξαντες ἀνὰ τὸν ἕψον εἶχον αἰγιαλόν, τοὺς δὲ πέμψαντες τὸ τοῦ Γαλάτου φρουρεῖν προσετετάχρισαν πολίχνηον ἐνδοθέν τε καὶ ἔξωθεν, καὶ ἄμα συγγὰς ἐκδρομὰς καὶ καταδρομὰς ποιουμένους ληΐζεσθαι τὰ τῶν Βυζαντιῶν προὔσθεια, καὶ σφᾶς ἀντιπερισπᾶν ἐς οἰκίαν πάθη, καὶ μὴ διδόναι σχο- 5 λὴν μὴθ' ἄς τὰ πολλὰ τοῖς Βενετικοῖς συμμαχεῖν, μὴτ' ἔχειν ῥαδίως ἔξωθεν τὰπιτήδεια ἔσχομιζεσθαι.

26 Ὁ δὴ καὶ μάλιστα πάντων μακρὰν ἐνεποίησε Βυζαντιοῖς τὴν βλάβην. ὑπὲρ γὰρ τὰς δεκκακαίδεκα χιλιάδας παρσιενεχθέντος τῇ πόλει στρατοῦ ναυτικοῦ, πολλῶν ἐς ἡμέ- 10 ραν ἐκάστην τροφῶν δεομένου, μὴ μόνον ἄπανθ' ἐξῆς ἐν βραχεῖ σπανίζειν ἐξεγένετο τὰπιτήδεια Βυζαντιοῖς, ἀπάντων σχεδὸν ἐκ πολλοῦ πανταχόθεν ἀποκλεισθεῖσι διὰ τὰς μάχας, τῶν τε ἄλλων ὅποσα τραπέζης ἀναγκαίας εἰσι προσφορήματα, καὶ ὅσα ὁ γείτων πορθμὸς τοῖς ἀλιεῦσι παρεῖχε τὰ χρήσιμα 15 ἐς ἡμέραν ἐκάστην τὸν ἄπαντα χρόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ ὁ σῆτος ἡμερῶν ὀλίγων ἐς τὸ διπλάσιον ἀνήγγετο τοῦ χθὲς καὶ πρώην τιμήματος. ὅθεν εἰς ἀπορίας ἐπέπιπτον μάλα μακρὰς οἱ τε τῶν Βενετικῶν ἡγεμόνες, ἀκουαίου δαπανώσης τὸν χρόνον ἀπραγμοσύνης αὐτῶν, ἅτε ἐφιεμένων μὲν, οὐκ ἐχόντων δ' 20 ὅθεν ἐγχειροῖεν ἂν τοὺς πολεμίους ἀμίνεσθαι, ἀσφαλῶς οὐτωσὶ πεφραγμένους ἔκ τε γῆς καὶ θαλάττης, ὡς εἴρηται. καὶ μάλιστα πάντων τὴν τοῦ βασιλέως ψυχὴν αἱ τῶν λογισμῶν

ram partem, quam necesse erat sibi auxiliari, ad oram in orientem spectantem collocant, alteram partem Galatae castellum intrinsecus atque extrinsecus tueri crebrisque excursionibus et expeditionibus Byzantiorum suburbia infestare et diripere iubent, ne ii, suis ipsorum rebus districti, ullum prorsus otium agere aut Venetis, ut antea plerumque, opem ferre aut quid commeatus extrinsecus facile subvehere possint.

Hac re maximis damnis Byzantii affecti sunt. amplius enim duodeviginti milibus classicorum militum in urbe congregatis, qui alimentis haud exiguis in singulos dies indigebant, factum est, ut Byzantios ex longo iam tempore omnibus fere rebus quum aliis, quas tenui mensae apponi necesse est, tum iis, quas fretum vicinum piscatoribus quotidie per omne aevum subministrabat, propter bella undique exclusos brevi tempore non solum omnes deinceps res ad victum necessariae deficere inciperent, verum etiam paucorum dierum alimenta ad duplex, quo nuper constabant, pretium eveherentur. quare Venetorum duces in summas rerum angustias deducti sunt, desidia haud voluntaria tempus absumente, quippe quum hostes tam firmiter, ut dixi-

περιέκλυζον τρικυμῖαι, συχνὰ τῶν καθ' αὐτὸν πραγμάτων ἀνακυκλοῦντος τοὺς κύβους, οἷς πρόσωπον μὲν ἐλπιδῶν ὑποτείνειν ἔπεισι χρηστόν, τούναντίον δ' ἔπαν ὡς ἐπίπαν ἔπειτα περαίνειν, ὥσπερ ἐξεπίτηδες πᾶσαν ἐπίνοιαν αὐτοῦ καὶ σπουδὴν παύζοντάς τε καὶ ἀνατρέποντας. καὶ τό γε δῆπου μέλλων, ὅτι τοσοῦτοις καὶ τηλικούτοις περιαντλουμένῃ χειμῶσιν ἀπειναὶ οὐκ ἦν οὐδὲ τὰς τῶν υἱέων αὐτῷ συμφορὰς τηρικαῦτα, ἀλλ' ἐστασίαζον ἤδη καὶ αὐτοὶ περὶ τῆς ἀρχῆς, καὶ ταῦθ' οὕτω ναυαγούσης τε καὶ σαθροῦ τοὺς πόδας ἐρείδούσης καὶ 10 ἐς τὸ πᾶν τι λίαν βραχύτατον πᾶν τι λίαν ἐλαυνομένης, ὅτε δῆπου μᾶλλον ἐχρῆν τῷ πατρὶ καὶ βασιλεῖ κατὰ πᾶν ἐφικτὸν συναίρεσθαι σφᾶς, κοινῇ καὶ καθ' ἕκαστα, καθάπαξ ἄπαν ἴδιον βυθοῖς παραπέμπαντας λήθης. ὃ τε γὰρ Παλαιολόγος καὶ τῇ θυγατρὶ γαμβρὸς Ἰωάννης, ὡς πάλαι πατρόθεν τὴν ἀρχὴν αὐτῷ προσήκουσαν ἔχων, ἀντείχετο ταύτης 15 ὀλοσχερῶς, καὶ οὐδὲν οὐδενὶ τῆς διαδοχῆς παρεχώρει. ὁ f. 117 b. τε Ματθαῖος υἱὸς ὢν καὶ αὐτός, ἐνέκειτο μάλα σφοδρῶς καὶ αὐτὸς ἀπαιτῶν, ὡς νῦν γε καὶ αὐτῷ προσηκούσης πατρόθεν, μεταπεσόντων ἤδη μεταξὺ τῶν σκήπτρων κατὰ τὰς ἀεὶ φε- 20 ρομένας οὕτωςι τῶν πραγμάτων τύχας, καὶ πρὸς ἄλλοτ' ἄλλους συχνὰ μεταρριπτουμένας, καὶ παραλλάξεσιν ἀτεκμάρτοις οὕτω καὶ ἀπορητοῖς οἰακίζούσας τὸν βίον, καὶ νῦν μὲν τούτῳ νῦν δ' ἐκείνῳ παρεχομένας τὴν τῶν οἰκείων εὐμένειαν ὄφ-

mus, terra marique munitis propulsare quidem studerent, attamen non haberent, quomodo propositum exequerentur. maxime autem imperatoris animus ingenti curarum et cogitationum aestu fluctuabat; saepe suarum rerum aleas volutabat, quae speciem quidem bonae spei protendunt, contra autem plerumque postea cadunt, tanquam consulto et data opera omne eius studium atque consilium ludificarentur et subverterent. atque hoc sane erat gravissimum, quod tot tantisque tempestatibus iactatus filiorum quoque iniquitatem expertus est, ut qui de imperio tum quam maxime naufrago et putrido quodam fundamento nixo in summasque angustias compulso inter sese discordarent, atque dissiderent. tunc profecto temporis suis ipsorum rationibus profundissima oblivione obtectis patri potius eidemque imperatori et universim et singulatim pro virili parte succurrere debebant. Ioannes enim Palaeologus imperium, ut iam pridem a patre sibi debitum, omni studio ad se vindicabat neque prorsus de iure successionis ulli quidquam decedebat. Matthaeus autem, filius imperatoris, idem vehementer efflagitabat ut sibi quoque a patre conveniens. sceptrum enim iam commutabantur, prout vicissitudines ferebant fortunae, quae ad alios alio

θαλμῶν, καὶ τούναντίον αὐθις καὶ διὰ παντός ἐκάτερον, καὶ νόμον γίνεσθαι τοῦτον ἀνομοθέητον εἶπειν, ἐπιφυσέσαν τοῖς πράγμασιν ἄνωθεν καρπωσάμενον βλαστήν, καὶ μὴ ἕστα δυναμένην ἀναίμακτον προῖεσθαι τὴν μεταβολήν, οὐδ' ἄνευ τὸ πλεῖστον εἶπειν τοῦ βιαιού. δεδιέναι γοῦν καὶ τὰς ἐφε- 5 δρευούσας τοῖς τοιούτοις κήρας, ὅσαι θανάτων παντοίων μεστὰς ὑποτείνουσι χεῖρας· καὶ χρῆναι διὰ ταῦτα, πρὶν μεταστῆναι τὸν δίκην ἰσθμῷ τοὺς ἐκατέρωθεν ἀναχαιτίζοντα κλύδωνας, τοὺς ἐκατέρων ὀρισθῆναι θεομούς.

29 Τσσαύτην τοίνυν κατ' αὐτοῦ ῥαγεῖσαν κυμάτων ἐπαγα- 10 γῆν ἐν ταύτῃ συνορῶν ὁ βασιλεὺς οὕτω στενῶ κομιδῇ τῶ καιρῷ, ἥσαλλέ τε καὶ ἐδυσφόρει, καὶ μακροῦς ἐβάλλετο καὶ πολυτρόποις τὴν ψυχὴν ὀδύνας. μὴ ἔχων δ' ὄπη βλέψας παρήγορον ἂν τινα δέξαιτο λόγον, ἔστενέ πως καὶ αὐτόν, καὶ 15 οὐδενί ποτε τῶν ἀπάντων ἐβούλετο κοινοῦσθαι τῶν τῆς ψυχῆς ἀπορρητῶν οὐδὲν οὐδαμῇ· πάντων γὰρ καθάπαξ ἀποδοκιμάζειν εἴωθεν αἰεὶ τὰ βουλεύματα, καὶ πρὶν ἀκοῦσαι. οὕτω τοίνυν ὄρωσαν τὴν βασιλίδα τὸν σύζυγον ἔχοντα λύπης, φάσκειν ἐπήει τοιαδὲ πρὸς αὐτόν. "ὅτι μὲν οὐκ εἴδει τὰς 20 συμφορὰς ἐπίναί τοῖς ἀνθρώποις ἔστι, καθάπερ δήπουθεν οὐδὲ τὰς εὐπραγίας, ἀγνοεῖν ὀλμαι τῶν πάντων οὐδένα, οἷς

tempore sese applicat, incertis arcanisque varietatibus vitam dirigit, nunc hunc nunc illum placidis luminibus adspicit, incontrarium cursus vertitur semperque alternat. haec est lex, ut ita dicam, illex, quae florem rerum dei auxilio nascentem depascat neque facile commutationem sui sine sanguine aut certe sine violentia facere possit. metuendae igitur sunt talium pestium insidiae, quae manus omni morte plenas protendant; quare priusquam quis Isthmi instar fluctum utrimque irruentem reprimat et in alium locum transgrediatur, eum utriusque necesse est constituere leges.

Imperator igitur quum tantam in tantis temporis angustiis in se irruentem tempestatum vim videret, acerbe id ferebat, indignatus erat, magnis variisque doloribus animum angebat. non enim habebat, unde verbum consolatorium acciperet; quare sese ipsum fere deplorabat et quasi desperatam vitam degere videbatur. semper erat taciturnus neque cum quoquam occulta pectoris communicare volebat. omne enim consilium reiicere solebat etiam antequam audiret. tanta igitur aeterna quum coniugem videret afflictum imperatrix, talia ad eum dicere exorsa est: „non sine dei nomine hominibus aut infortunia accidere aut res prosperas evenire, neminem ignorare arbitror, qui men-

νοῦ μέτεστι καὶ διανοίας, τῶν ἀεὶ γιγνομένων στοχαζομένοις
 ὀρθῶς. δίκαιον δ' εἶναι τὸν θεὸν καὶ δίκαια δρωῦντας ἀν-
 θρώπους φιλεῖν, καὶ τοῦτο δ' οἶμαι τοῖς ἅπασιν γνωρίζον
 εἶναι οἷς τὸν νοῦν τῆς ψυχῆς οἶαξι πηδαλιουχεῖσθαι ξυνερ-
 5 ρυήκει συνέσεως. τὸ γοῦν ἕωθέν τινα τὴν πρόσω φάναι πο-
 ρεῖαν βαδίξειν ἀπάσῃ σπουδῇ προθέμενον τοσοῦτον ὅπισθεν
 ἐσπέρας ὀραῖσθαι καθήμενον ὅσον ἔμπροσθεν ἐχρῆν, τοῦτο δὲ
 καὶ οἷς ὀλίγος ἐμπέφυκε νοῦς, γνοίῃ ἂν θεοῦ πάντως εἶναι,
 μήτε μὴν τοῖς τοῦ βαδίζοντος τρόποις ἀρεσκομένον, καὶ ἅμα
 10 τοῖς τούτῳ δρωμένοις ἅπασιν ἐμφανῶς μαχομένου, καὶ ἐς
 τὰ πάνν τῶν προοιμίων ἐναντιώτατα πέρατα τὴν σπουδὴν
 ἀντιπεριάγοντος. μέμνημαι τοίνυν οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δὶς που 20
 καὶ τρεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ μάλα δήπου γε πολλάκις ἀμφοῖν
 ἡμῶν εἰπόντος τοῦ Γρηγοῦρᾶ κατὰ τὰς ἐνταυθοῖ πολλάκις ἰδια-
 15 ζούσας " μακρὰς καὶ πολυειδεῖς ἡμῶν ὁμιλίας (εἶσθαι δὲ f. 118 a.
 καὶ αὐτός) τὰς βίβλους εἶναι τοῦ Παλαμᾶ δυσσεβείας πλή-
 ρεις μακρὰς· ἃς δεχομένοις ἡμῶν, καὶ πολλὴν καὶ παντο-
 δαπὴν τὴν εὐμένειαν σφίσι παρεχομένοις, ἔφασκέ τε καὶ
 ὑπισχνεῖτο μηδενὶ τῶν ἡμῶν γε δρωμένων δημοσίων εὐδρομίαν
 20 ἀκολουθήσειν πρὸς τοῦ δικαίου θεοῦ, ἀλλ' ἀνατρέπεσθαι τε
 πάντα καὶ φθίρεισθαι προφανῶς, καθάπερ κεραυνῶς αἰθε-
 ρίοις τὰ λήια. εἰ δὲ που καὶ δόξειε τῶν ἡμετέρων ἔργων
 ἐν ὁποιοῦν ὀρητῶν εὐτυχεῖν ἐκ προοιμίων, ἀλλ' οὖν οὐκ

tis atque consilii particeps res, quomodo quaeque agantur, recte per-
 spiciat. iustum vere esse deum et iustos homines ab eo amari, etiam
 hoc puto omnibus persuasum esse, quorum animi gubernaculo pru-
 dentiae dirigantur. si quis enim mane omni studio suum iter, ut ita
 dicam, persequi sibi proposuerit, vespera autem usque adeo posterius
 sedens conspiciatur, quam debet progressus esse, vel pusilla mente
 imbutus intellexerit, hoc dei esse facinus, qui hominis istius mores
 improbans omnibus, quae ille agit, manifesto repugnat eiusque stu-
 dium ad contrarium, quam initia promiserunt, circumflectit exitum.
 memini autem Gregoram non semel nec bis terve sed saepissime in
 longis atque variis colloquiis crebro nobiscum hic institutis, id quod
 ipse haud ignoras, nobis dicere, libros Palamae magna secatere impie-
 tate. quos si nos reciperemus ac magno favore et omni benevolen-
 tia prosequeremur, nulli rei publicae a nobis susceptae deum iustum
 prosperos successus daturum esse, dixit atque promisit ille, sed fore,
 ut omnia subverterentur ac manifesto corrumperentur veluti segetes
 fulguribus aethereis. sin autem haec vel illa res aliquo modo initio
 nobis succedere visura esset, attamen non longo tempore interposito

εἰς μακρὰν ἐκεῖ πικρὸν ἐπιφύεσθαι καὶ μᾶλα πολὺχουν ἐν τοῖς πέρασιν τὸ γεώργιον. τοῦτο δὲ καὐταῖς πάνδημοῖς σφοδρότερον ἠηκόμενον φάμενον, οὐ δισταγμοῦ τινὸς μέρος παρამιγνύντα τῷ ἡθρῖ, ὁποῖος τοῖς δεδιόσιν ἐπιεται τὴν τοῦ μέλλοντος ἀδηλίαν ὡς τὰ πολλά. καὶ οἴσθα γε ὡς ἡχθόμεθα 5 τῆς παρρησίας τάνθρῖ. ὃ δ' οὐκ ἐνεδίδου λέγων. σκεπτέον οὐν μὴ θεοῦ μαχομένου διὰ τὸ δόγμα πονωῦμεν ἀνήνυτα."

- Ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ τοιαῦτα διεξιούσης ἐκείνης, "ὦ γύναι" φησὶν ὁ βασιλεὺς, "οὐ πάντα καθάπαξ χρεῶν ἀνατιθέσθαι θεῷ. εἶναι γάρ τινα καὶ τύχην τύραννον, κατὰ τὸ 10 αὐτόματον ἐπιούσαν τοῖς τῶν ἀνθρώπων πράγμασι, καὶ τοῦ προσεχούσ αὐτὴν μᾶλλον τάνθρώπεια διοικοῦσαν ἢ τὸν θεόν, ἐνέργειαν μὲν καλουμένην ἄκτιστον, δεσποτικὸς δὲ χαρακτηρας φέρουσάν τε καὶ δεσποτικῶς τοῖς πράγμασιν ἐπιστρατεύουσαν κατὰ τὴν τοῦ αὐτομάτου φορὰν τε καὶ κίνησιν. εἰ 15 δ' οὐν, λόγον ἐγὼ σοι καὶ μᾶλα εἰδυῖα ἐρῶ, τῆς ἐμῆς ἀληθείας μάρτυρά τε καὶ βεβαιωτήν. οἴσθα γὰρ ὁποίαις καὶ ὅσαις ἠπειρόμην ἐξευμενίζειν τὸν θεὸν χρημάτων δόσεις, ἃς ἀφθόνοις παλάμαις ἐξήντιλουν ἱερεῦσι καὶ μονοτρόποις, καὶ ὅσοι σπηλαίοις ἐνδαιτιῶνται καὶ ὄρεσι, καὶ ὅσοι τῶν ἄλλως 20 πενία καὶ νόσῳ συζώντων ὑπῆρχον, καὶ πῆ μὲν δημοσίαι, πῆ δὲ βλέποντος ἀπάντων οὐδενός. ὤνησαν δ' ἡμῖν οὐδέν, ἀλλ' αὐραῖς, ὡς γε ἔοικεν, ἐκεῖνα πάντ' ἔκπεπονῆκαμεν, καὶ περι-

fore, ut acerbissima mala uberrime ad extremum succrescerent. idem ipsis vehementius pronuntiantem audivimus, ut nihil dubitationis suis moribus admisceret, quae plerumque incertitudinem futuri temporis metuentibus inesse solet. neque nescis, quanto odio viri non a suis verbis recedentis libertatem persecuti simus. considerandum igitur est, num forte deo ipso ob dogma repugnante irrita faciamus."

Haec atque eiusmodi quum illa protulisset; imperator: „mulier, inquit, non omnia debemus ad deum referre. nam etiam fortuna domina quaedam est, quae suo arbitrio hominum res aggrediatur. atque continentes vitam humanam magis regat, quam deus; operatio quidem nominatur increata, induta autem est tyranni moribus superbamque in omnes res dominationem exercet pro libidinis impetu atque motu. agedum! orationem tibi dicam, quam ipsa haud sane ignoras, quae me vere locutum esse testificetur atque confirmet. scis enim, quantis et qualibus ego studuerim donis dei favore mihī conciliare, quae plenis manibus sacerdotibus, hominibus solitariis, quicunque in speluncis habitant et montibus aut paupertate et morbis oppressi vitam degunt, et palam et occulto largiebar. verum nihil utilitatis no-

έστη ἡμῖν ἐκεῖνα παθεῖν ἢ μηδὲ τοῖς σφόδρα ἀνδροφόνοις διὰ βίου πεπονθέναι ξυμπέτωκεν. ἀφ' οὗ δ' ὁμόφρων γεγένημαι Παλαμᾶ, καὶ βασιλεὺς εὐθύς κεκράτηκα." ἡ δ' ὑπολαβούσα τοιάδ' ἀντέφησεν αὐθις. "ἐγὼ δὲ" φησιν "ἐκ τῶν 5 ἡμετέρων καὶ ἀνθρωπίνων βραχέα σοι φθέγξομαι.

Εἰπὲ γάρ μοι· εἴ τις τῶν ἡμετέρων δούλων ἀμπελώρος 31 εἰπεῖν ἢ τῶν ἄλλως ἐχόντων ἡμῖν κτημάτων ἐνός οὐτινοσοῦν ἐπιμελητῆς ὑφ' ἡμῶν καταστάς, ἔπειτα τὴν μὲν δεσποτείαν ἡμῶν ἀφηρεῖτο περιφανῶς, πολλοστημόριον δὲ τῶν ἐκεῖθεν παρεί-
 10 χετο φέρων ἡμῖν καρπῶν, οὐ μᾶλλον γ' ἂν ἐμεμισήκειμεν ἐκεῖνον ἢ ἡγάπηκειμεν; τοῦτ' αὐτὸ νομίζειν ἔπεισέ μοι καὶ " περὶ γὰρ τοῦ μόνου Θεοῦ. εἰ γὰρ πλούτου καὶ δόξης το- f. 118 b. σαύτης ἡμεῖς ἀπολαύοντες πρὸς Θεοῦ, ἔπειτα τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν πολυθεΐαν ἐκόντες ἢ τιμι τῶν ἀπάντων ἑτέρῃ παρ'
 15 αὐτὸν ἐνεργείᾳ, ἐξευμενίζειν ἐκεῖνον νομίζομεν πολλοστημόριον χρημάτων τῶν αὐτοῦ προσάγοντες αὐτῷ, θάττον μὲντ' ἂν μισήσειεν ἢ ἀγαπήσειεν ἡμᾶς, ὅτι τὸ μείζον ἀφαιροῦντες τοῦλαττον παρέχομεν, ἢ μᾶλλον τὸ πᾶν ἀφαιροῦντες τὸ μηδὲν παρέχομεν. εἴη δ' ἂν καὶ τῶν ἡμετέρων ἔτι πραγμάτων
 20 ἐναργέστερα τὰ λεγόμενα. οἶσθα γὰρ ὡς πρὶν ἢ ταῖς τοῦ Παλαμᾶ προστεθῆναι καινοφωνίαις ἡμᾶς, σφόδρα γε ἐξ οὐρίας ἡμῖν τὰ τῆς εὐδαιμονίας ἔπλει, καὶ οὐδὲν ἀντέπνει τῶν

14. πολυθεῖα δόντες ἢ?

bis illae largitiones attulerunt, sed ventis videmur omnia effecisse; calamitates enim in nos ingruerunt, quales ne audacissimi quidem homicidae in vita perpessus. ex uuo autem tempore cum Palama feci, ex eo statim imperatoris pptentiam nactus sum."

Illa autem orationem excipiens haec fere respondit: „ego pauca quaedam ex nostris humanisque rebus proponam; dic enim mihi, si quis nostrorum servorum verbi causa vineae vel alii cuidam nostrarum possessionum a nobis praefectus, dominatione nobis manifesto erepta, parvulam quandam partem frugum inde natarum nobis praeberet, nonne maius in eum odium conciperemus, quam antea eum amassemus? hoc idem etiam de unico deo statuere mihi in mentem venit; si enim nos a deo tantis divitiis tantaque gloria ornati, dominatione eius multis divinitatibus aut alii cuidam operationi ab eo diversae ultro permissa, parvula quadam parte opum praebenda nobis eum conciliare putabimus, celerius sane nos odio quam amore persequetur propterea quod plus ei derogamus, quam exhibemus aut potius quod omnibus rebus ei defraudato nihil praebemus. facile autem ex nostrarum rerum conditione, quod modo dixi, clarius erit. scis enim, antequam Palamae nova commenta amplexaremur, summa cum felici-

θειῶν ἀντίπρῳρον, ἀλλὰ καὶ ὑπ' ἄλλων τέως βασιλευόμενοι πλείω τῶν βασιλευόντων ἡμεῖς τὴν ἰσχὺν ἐκαρπεύμεθα, καὶ τὸ τῆς βασιλικῆς ἐκείνης δόξης κλέος πλείον ἡμῖν ἢ τοῖς ἔχουσι περιῆν· ἐκείνων γὰρ ἐνομιζέτο καὶ ἡμῶν ἦν. ἀφ' οὗ δὲ τοῖς ἀμφὶ τὸν Παλαμῶν φέροντες συμμαχεῖν ἡμᾶς αὐτοὺς 5 ἐδεδώκειμεν, κατὰ πόσας ἢ τίσις εὐθύς ἠκολούθει· πᾶσαν μὲν γὰρ εὐθύς κακοδαίμονίαν συλλήβδην εἶπελν διηρητλήκαμεν, πᾶσαν δ' ἐκείνην τὴν δόξαν μετὰ τοῦ πλοῦτου παντὸς ἡμῖν ἀποβεβληκῆναι ζυμπέπτωκε, καθάπερ τοῖς διαγρηγορήσασι τὰ ἐν τοῖς ὕπνοις ὀνειράτα. καὶ τὸ τῆς βασιλείας δ' ὀψὲ περι- 10 ζωσαμένοις κράτος ἔπεται δυστυχεῖν ἡμῖν ἀνακράτος, αἶμαι, διὰ τὸ μὴ τὴν βασιλικὴν ἰσχὺν εἰς διόρθωσιν ἀλλ' εἰς διωγμὸν ἐκκενοῦν τῶν ὑπὲρ τῆς πατρίου λεγόντων πίστεως. ταῦτα δ' οὐ σοὶ λέγουσα ὀνειδίζω τὰς τύχας, ἀλλὰ τὰς ἐμὰς ἀποκλαίωμαί συμφορὰς. οὐ γὰρ ἄλλος ἐμοῦ γε σύ. τά τε γὰρ 15 ἄλλα καὶ τῶν αὐτῶν ἐσμέν ἄμφω γεννήτορες παιδῶν· καὶ εἰ μὴ πλεόν, ἀλλ' ἐπ' ἴσης γοῦν σοὶ τὴν καρδίαν ἐμπήρασθαί με κἀπὶ ταῖς νῦν αὐτῶν περιστάσεσι, πάντως οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς ἀρνηθείης. εἰ δ' οὖν, λεγέτω μὲν τις παρελθῶν, τίνος ἑτέρου τῶν πάντων ἕνεκα, τοσοῦτου κατέχοντος ἤδη ψύχους τὴν τε 20 γῆν καὶ τὸν περιέχοντα τοῦτον ἀέρα, καὶ τοσοῦτου χειμῶνος αὐθις τοῖς καθ' ἡμᾶς περιεχυμένου πράγμασιν, οὕσα γυνή

tate quasi secundo vento adiutas nostras res processisse nihilque contrario quodam flata impeditum fuisse, sed liest aliquamdiu aliorum imperio subiecti essemus, maiore tamen potentia, quam ipsi imperantes fruebamur nobisque gloria imperatoriae dignitatis maior contigit, quam iis, qui eam possidebant. illorum enim putabatur esse imperium et nostrum erat. ex quo vero tempore nos ad Palamae partes applicuimus, poena e vestigio insecuta est. omnia enim, ut breviter dicam, infortunia statim exantlavimus, omnis illa gloria una cum divitiis nobis excidit eodem modo, quo experrectis somnia. imperatoriam dignitatem sero quidem nacti omni vi conflictamur rebus adversis, nulla alia ex causa, opinor, quam quod imperatoriam potestatem non ad dogmatum correctionem, sed ad persecutionem eorum conferimus, qui patriam fidem defendunt. hoc equidem non ea mente loquor, ut tibi tuam sortem in opprobrium vertam, sed ut mea mala deplorem: tu enim non alius atque ego quum ob alias res, tum quod nos eorundem liberorum procreatores sumus. atque si non maiore, at certe aequo dolore meum animum eorum praesenti conditione angere, haud diffiteri possis. sin minus, prodeat aliquis doceatque me aliam quamdam causam, propter quam tanto iam frigore obtinente terram et, qui eam circumdat, aërem et tanta tempestate nostras res infestante, ego

τὸν ἐντεῦθεν εἰς Ὀρεσιτιάδα καὶ Διδυμότειχον ἀναδέχομαι μόχθον, παύειν ἐπειγομένη τῶν κοινῶν ἡμῶν παιδῶν τὰς περιστάσεις, καὶ εἴ τινές ποτ' ἄρ' εἶεν καὶ ὅσοι κυκεῶνας καὶ κλύδωνας.”

5. Ἀλλὰ τὸν περὶ τούτων εἰς δάκρυα καταλελυκότες λόγον **32** τέως ἀνέστησαν, καὶ ἡ μὲν βασιλὶς ἀπάσῃ σπουδῇ παρσκευάζετο πρὸς τὴν ἔξοδον, ὁ δὲ βασιλεὺς πέμψας ἡξίου τὸν ἡγεμόνα Βιθυνίας καὶ γαμβρὸν Ὑρκανὸν μὴ βοηθεῖν Γεννοίταις, καὶ ἅμα περὶ τῶν αὐτῶν ἡξίου πέμψας καὶ ὁ τοῦ Βενετικῆ
- 10 ναύαρχος στόλου, καὶ δῶρα τὰ μὲν ἐδίδου τὰ δ' ὑπισχνεῖτο. ὁ δ' ἐλπίσι μετεωρίζων διῆγε κεναῖς, δὴ ἐν νῆ ἔχων ταυτι, ἐν μὲν χρήματα λαμβάνειν ἐξ ἀμφοῖν τοῦν μεροῖν, δεύτερον δ' ὅτι τουτωῖ μαχομένων ἀλλήλοις ἀφοβίαν ἔχειν συνέβαινε τὴν αὐτοῦ “ δύναμιν περαιουμένην ληΐζεσθαι Θράκην καὶ f.119 a.
- 15 Μακεδονίαν, καὶ ὅσα περ εἴη σκάφη καὶ ναυτικαὶ φορτίδες, φέρουσαι τε καὶ ἄγουσαι κατὰ νόμους ἐμπορικοῦς τάπιτῆδεια καὶ ὧν ἐν χρειᾷ καθίστανται νῆσοί τε καὶ πόλεις παράλλαι, τοῦτ' ἐκέينو σχεδὸν ὁ καὶ Φαρνάβαζος ἐκεῖνος ὁ Δαρείου παραθαλάττιος ἔπραττε στρατηγός, τῶν Ἑλλήνων πάλαι κατ'
- 20 ἀλλήλων μαχομένων. ἀλλὰ γὰρ ἐπειδὴ καὶ τὸ συμβὰν ἐμμάθηκει μεταξὺ κατ' αὐτοῦ πλημμέλημα νεωστὶ πρὸς τῶν τοῦ βασιλέως υἱέων, ἀνεπήδησέ τε εὐθύς ὑπ' ὄργῆς καὶ ἠπέλιψε τὸν σατραπικὸν καὶ βαρβαρικώτερον τρόπον. εἶχε

mulier molestum laborem proficiscendi Orestiadem et Didymotichum suscipiam, ut filiorum nobis communium, discrimina atque turbas fluctusque, quaecunque ea et quantacunque sunt, sedare coner.

Hoc colloquium quum lacrimis obortis finivissent, surrexerunt et imperatrix quidem omni studio profectionem paravit, imperator autem ad Hyrcanum, Bithyniae principem eundem generum suum misit, qui peterent, ne opem ferret Genuensibus. idem qui rogarent, etiam classis Venetae praefectus misit, dona partim statim largiens, partim pollicens. ille autem vana spe suspensos eos habuit, duas quippe res animo agitans, primum quidem, ut ab utrisque partibus pecuniam acciperet, deinde, ut iis inter se contendentibus, secure classis in Thraciam atque Macedoniam transvecta praedam ageret et scaphas ac naves mercatorias interciperet, quae ex commercii legibus alimentae et res insulis atque urbibus maritimis necessarias exportant et important. idem igitur fere fecit, quod Pharnabazus, a Dario regioni maritimae praefectus, Graecis quondam inter se bellum gerentibus. at enimvero posteaquam cognovit, quod scelus nuper ab imperatoris filiis in se commissum esset, iracundia fervidus minas iactavit satrapae at-

δ' οὕτωςι τὸ συμβάν. πρῆσβείαν ὁ τῶν Τριβαλλῶν πρὸ βραχέος ἡγεμῶν ἐπελύμφει, πρὸς γάμον ζητῶν κοινωσίαν συνάψαι τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα τῶν τοῦ Ἵρκανοῦ τούτου παίδων ἐνί, ἵνα συγγενικῆς σχέσεως τὰς μεταξὺ σπονδὰς ἐρειδούσης μονιμώτερον τῆ τῶν Τριβαλλῶν ἐντεῦθεν εἴη χώρα τὸ ἄφο- 5
 34 βον. ἐς τοσοῦτο γὰρ ὁ βάρβαρος οὗτος ἤρθη δυνάμεως Ἵρκανός, ὡς μὴ μόνον Μακεδονίαν καὶ Θράκην καὶ τοὺς ἐν Θράκῃ ληΐζεσθαι Ῥωμαίους καὶ Μυσοὺς ἀδελῶς, ἤδη δὲ καὶ Τριβαλλοὺς μακρὸν ἐνέβαλε δέος, πολέμιον κἀπὶ τῆς χώρας ἐκείνων ἐκπέμπων στρατῶν, καὶ πλείστην ἐκείθεν ἐπαγόμενος, 10
 ὁπότε βούλοιο, λείαν. τὴν δὲ τοιαύτην ἀσμένως ὁ βάρβαρος δεδεγμένος πρῆσβείαν, δεξιάν τε ἐπετόμφει σπονδῶν, καὶ ἅμα τοὺς τὸ κῆδος βεβαιώσοντας πρῆσβεις. καὶ μὲν δὴ τοῦτοις ἐνεδρεύσας ἐπανιοῦσι μετὰ Τριβαλλικῶν πρῆσβεων καὶ δῶρων συχνῶν, περὶ που τὰς τοῦ Ῥαιδεστοῦ παρόδους, ὁ τοῦ 15
 βασιλέως ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρός, ὁ τοῦ τῶν Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρνανῶν ἄρξαντος Κόντου πάλαι παῖς, τὰ μὲν δῶρα ἐκεῖνα ληστρικώτερον διήρπασε τρόπον, τῶν δὲ πρῆσβεων οὓς μὲν ἀπέκτεινεν ἐξ ἐφόδου, οὓς δ' ἐζώγησε. καὶ ἦν ἀθῆς καὶ τοῦτο προσθήκη δεινὴ τῆ τῶν ταλαιπωρῶν τύχη Ῥωμαίων. ὡς γὰρ 20
 χειμῶνος ἐν Θαλάσση κυμάτων ἀλλεπαλλήλων πληθός, οὕτως ἄλλο ἐπ' ἄλλοις αἰεὶ κἀνταῦθα συμπίπτει δυστύχημα· καὶ πρὶν τὰ πρῶτα δυνηθῆναι θεραπεύειν ὁπωσοῦν, ὁ τῆς ἀμαρτίας

que barbari more. sic autem se res habebat. legatos miserat Triballorum princeps paulo ante, qui matrimonii coniunctionem peterent inter filiam atque unum ex Hyrcani filiis, ut affinitatis vinculo foedus, quod inter se fecerant, confirmante constantior esset Triballorum ab illa parte securitas. Hyrcanus enim barbarus ad tantas opes evectus erat, ut non modo Macedoniam et Thraciam Romanosque atque Mysos in Thracia incolentes audacter praedaretur, verum etiam iam Triballis magnum iniiceret timorem, hostili in eorum fines immissis exercitu atque maxima, unde vellet, acta praeda. illa vero legatione benigne excepta, qui foederis fidem atque affinitatem confirmarent, legatos confestim misit. hisce autem una cum Triballorum legatis iter facientibus maximaque dona secum portantibus circa Raedesti aditum insidiatus imperatoris gener, filius Comitis, qui olim Aetolis et Acarnanibus imperitaverat, dona latronis more diripuit, legatos alios primo impetu occidit, alios vivos cepit. haec res rursus calamitosam accessionem miserorum Romanorum fortunae adiunxit. ut enim tempestate in mari coorta fluctuum aliorum super alios coacervatorum cumulus, ita etiam hic aliae super alias cladis accidunt. atque,

δαίμων ἐπαντλεῖ τὰ δεύτερα, καπὶ τούτοις αὐ̄ αἰεὶ τὰ μείζω
 καὶ μηδαμῇ προσδοκώμενα. ναὶ μὴν καὶ ὅσα τῶν παρεσκευασ-
 μένων βέβαιόν τε καὶ ἀναμφίλεκτον ἔχειν δοκεῖ πως τὸ εὐ-
 δαιμον, καὶ οἷς οὐδεὶς οὐδ' ὄθνεοῦν οὐδ' ὄτιοῦν ἔχει μέμφεσθαι,
 5 ἔωθεν ἐς ἐσπέραν ἀνατρεπόμενα πάντα κεῖται, καὶ ἐς τοῦναντίον
 περιχωρεῖ, καὶ ῥᾶστα τῷ τῆς ἁμαρτίας περιτρέπει δαίμονι, ἐξ
 αὐτῶν ἀπηρτισμένα τελείως εἰπεῖν ἀρπαζόμενα τῶν χειρῶν.
 καὶ αἰεὶ πλείους καὶ κρείττους κεκτημένοι πολλαχόθεν τὰς
 ἀφορμὰς τῶν μαχίμων παρασκευῶν, ἦττους ἐν τοῖς καιρίοις
 10 ἐκάστοτε μακροῦ τῶν πολεμίων ἐξαίφνης φαινόμεθα· καὶ αἰεὶ
 γέμοντες ἐλπίδων χρηστῶν, αἰεὶ μακρῶν οὐκ εἰς μακρὰν ἀπο-
 γνώσεων τοὺς ἐν τέλει τρυγῶμεν καρπούς. ὁ καὶ μακρᾶς 35
 περιίστησί μοι τὰς ἀπορίας, καὶ πολλοὺς καὶ μάλα αἰόποισ
 περικλύζει τοῖς ἐντεῦθεν κύμασιν, ὡς μηδὲ τὴν γλωττίαν εἶι
 15 πρόσω δύνασθαι κινεῖν, χεῖροσιν αἰεὶ διηγῆμασιν ἐντυγχάνου-
 σαν. καὶ ἦν μὴ σὺ μοι λύσαις, Ἀσκληπιός τις καὶ " Ἴηπο- f. 119 b.
 κράτης οὕτωσί πως καμνούση φανείς διανοίᾳ, οὐκ ἂν ἐμδί
 τῶν ἐφεξῆς ἐνείη λέγειν οὐδαμῇ, ἀλλ' ἐνταῦθα δὴ με τῶν
 ἀποριῶν αἰ φάραγγές τε καὶ τὰ ἔνεδρα φάσαι τὸν οὕτω τα-
 20 λαίπωρον κάμψαι βιάσσονται δρόμον τῶν λόγων, πρὶν τῶν
 δεινῶν ἐπιθεῖναι τὰ μείζω. ἄγε δὴ οὖν, ἄγε, φίλη μοι κε-

priusquam una aliqua ex parte sarciri possit, iam peccatorum genius
 vindex alteram effundit et aliae etiam maiores prorsus inopinato se-
 quuntur. atque mehercule etiam ea instituta, quae certam quandam
 atque indubitata felicitatem habere videantur quaeque nemo ulla
 ex causa vel ulla in parte vituperare queat, ea a mane usque ad ves-
 peram plane convertuntur, in contrariam conditionem circumaguntur,
 facillime a genio peccatorum vindice convelluntur et, quamvis ipsis
 manibus, ut ita dicam, comprehensa teneantur, tamen abripiuntur. licet
 autem in dies maiores atque meliores belli apparatus faciendi opportu-
 nitatem a multis partibus nanciscamur, semper tamen in maximarum
 rerum momentis hostibus multo inferiores ex improvise appaeremus sem-
 perque optima repleti spe nunquam non brevi elapso tempore ad ex-
 tremum magnas desperationes quasi nostrarum actionum fructus per-
 cipimus. hoc magnam mihi iniicit consilii inopiam multisque me ac
 miris fluctibus circumfundit, ut ne linguam quidem amplius possim
 movere, quae in peiores in dies narrationes incidat. quam nisi tu
 solves et veluti alter Asclepius et Hippocrates ad animum meum sic
 aegrotantem accedes, non fieri poterit, ut, quae sequuntur, tibi enar-
 rem, sed molestiarum voragines et insidiae, ut ita dicam, verborum
 cursum tam miserum finire me cogent, priusquam rerum horribilium
 cumulum addiderim. aegedum, age, dilectissimum mihi caput, tuam

φαλή, τὸ δοκοῦν περὶ ὧν ἂν ἐροίμην, ἀπόκριναι σὺ πρὸς Θεοῦ. εἰπέ πῶς πολλῶν καὶ παντοδαπῶν κατ' ἄλλοτ' ἄλλους καιρῶς ἁμαρτόντων ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων, οὐ τοσαῦτα καὶ τὸ ὑπήκοον ὅσα νῦν πεποιθέναι συμπέτωκε, μικρὰ δ' οὖν ἢ οὐδέν. ἔπειτα πῶς τῶν ἀρχόντων ἐξουσία τὰ χεῖριστα δρώντων, αὐτῶν μὲν τοῖς πλείοσιν ἥκιστα πύσχειν συμβαίνει, σφόδρα δ' οὖν τοῖς ὑπηκόοις, καὶ ταῦθ' ὡς τὰ πολλὰ τοῖς πλείοσι τῆν τῶν ἀρχόντων ἐκείνων βδελυτιομένοις μὲν κακίαν, διὰ δὲ φόβον φρίττουσί τε καὶ καταδυσόμενοις.

26 Καὶ τίς Θεοῦ κρίματα δύναται ἂν ἐρεσνᾶν, Ἀγαθάγγελε 10 φίλτατε; εἰ μὲν γὰρ ἀλλήλοις ἦν ἀλλήλων γνώριμα, καὶ πᾶσι πάντων ἴσως, ὅποσα ψυχᾶς ὑπόρρητα θαλαμεύεται, εἶχεν ἂν ὅπως ποτέ τις μεθ' ὁποιασδηποτοῦν τῆς γνώμης τὰ ἐκάστη γινόμενα εἰδὼς ἀκαπήλευτον ἐκφέρειν κρίσιν. νῦν δ' ὁρῶμεν ὡς οὐδ' αὐτός τις ἕκαστος δύναται ἂν ἐνυτῷ συνορᾶν ἁμαρ- 15 τάνοντι, ὅτι τε μάλιστα πάντων περὶ ἑαυτὸν ἐκτετύφλωται μάλιστα πάντων ἑαυτῷ φιλούμενον, καὶ ὅθ' ἥκιστα οἶδεν εἰ τοῦ χρόνου ῥέοντος ἢ κακία ποσὶν ἀθλοῖς ἐπιδραμοῦσα δαπανήσει, κύβων δίκην μεταθεῖσα σύνεσιν αὐτῷ, καὶ τούναντίον αὐθις ἦγε τῇ κακίᾳ μαχομένη φύσις τὰγαθοῦ. εἰ δὲ τοῦθ' 20 οὕτω, πολλοῦ μέντ' ἂν δεήσεις τὰ ἐτέρων ἐτέρους εἰδέναι ποτέ. Θεῷ γὰρ μόνῳ τοῦτ' ἀπρόῖτον τετήρηταί γε καὶ τετα-

sententiam de eo, quod rogaturus sim, per deum mihi expromas quaeso. dic mihi, qui fiat, ut, quum principes atque duces multi et varii, alii aliis temporibus scelera commiserint, eorum subiecti non tantis malis unquam affecti sint, quantis nunc afficiuntur, sed parvis vel nullis; deinde dic mihi, qui fiat, ut principes, quamquam pessima facinora perpetrant, ipsi plerumque minimas clades subeant, maximas autem eorum subditi, quamvis eorum maior pars improbitatem principum abominetur, timore autem cohorreat atque illis cedat?

Quis, dilectissime Agathangele, iudicia dei possit indagare? si enim alter alterius et omnes pariter omnium arcana consilia, quae in animis reservantur, cognita haberent, cum ratione quadam aliquis unuscuiusque actionum peritus in corruptum iudicium facere posset. nunc autem videmus, non sua quemque ipsius peccata posse cognoscere propterea quod de se quisque ob nimium sui amorem maxime occaecatus est neque scit, num forte labente tempore improbitas pede obscuro aggressa quasi tesseras animi prudentiam mutaturā et absumptura sit, bonitas vero improbitati repugnans ex contrario rursus incessura sit. si hoc ita est, multum aberit, ut alterum alter perspiciat. deo enim soli hoc inaccessum servatur atque regitur, qui hominem bene facientem vitam acturam placidissimam pacem spirantem

μένεται. ἀνθρώπων δ' ὅς ἂν θρησκείαν ἀγαθὰ, νέοντα βίον εὐρήνης
 εἶναι οἱ ὑπεσχημένον ἐκεῖθεν βιοῦν, ὅς δ' οὐδ' αὐτὴν ταῦναντία, τοῦτω
 δ' αὐτὴν ταῦναντία. εἶναι δ' οὐδ' ἅπαντι ἑλαχίστον οὐδ' ἀγεννή τινα
 τὴν μεταξὺ διαφορὰν, ἣν ἀγαθὰ τε ἔχει πρὸς ἀγαθὰ καὶ ἣν ἀδ
 5 κακία πρὸς κακίαν. ἀγαθῶν μὲν γὰρ ἀπάντων κράτιστόν τε
 καὶ πρότιστον ἐγνωμεν εἶναι τὴν πρὸς θεὸν εὐσεβείαν τε καὶ
 ἀκατήλεστον πίστιν. "ἀγαπήσεις" γὰρ φησι "κύριον τὸν θεόν
 σου ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου," καὶ πάλιν
 "κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύ-
 10 σεis." τὸ γὰρ ἄλλῳ τῷ λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτί-
 σοντα λατρεύειν ἐστί. γνώρισμον δ' ἂν εἴη σοι πάντως ἡ τῶν
 τοιούτων ἀγαθῶν ἐκ τῶν βαθμῶν ἐξῆς καὶ ὑποβάσεων νῆς
 ἀπεριθνήσεως διαφορὰ. κακῶν δ' αὐτὴν ἀπάντων ἂν εἴη κεί-
 στον ἐκ διαμέτρου πάντως ὁ θεοῦ χωρισμός, οὗ σημεῖον καὶ
 15 γνώρισμα προφανές ἡ τῶν πατρίων κανόνων καὶ νόμων ἀθέ-
 τησις, ἣν προσθέσεις τε γίνεσθαι καὶ ὑφαιρέσει τῶν θεομά-
 χους συμπίπτει, καὶ ἅμα ταῖς ἀναιδέσις ἐπιτοκίαις. οὐδὲ γὰρ
 ἂν ἐπιτοκῆσαι ποτε γένοιτο θεόν, ὅτι ἂν εὐσεβεῖς περὶ θεοῦ
 τὰς ἐπολήσεις ἐν καρδίᾳ περιθάλλειν "ἐντὶ. μάθεις δ' ἂν r. 120 a.
 20 ἀκριβῶς, Ἰουδαίων ἐξετάζων τοὺς πάλαι, εἰς τὸ τοῦ θεοῦ
 σέβας εἰς ἀλλοτρίους μετατιθεμένοις θεοῦ δούλοις εὐθὺς
 καθίστασθαι τῶν περιόκτων συνέπιπτεν ἐθῶν, ὧν εὐσεβοῦν-
 τες ἦσαν δεσπόται, ἡγεμόνος δ' ἀδῆς εὐσεβοῦς καθισταμένον,

promisit, secus autem agentem etiam contrariam vitae sortem habitu-
 rum. neque vero minima est vel ignobilis differentia, quae interest
 inter bonum et bonum atque inter malum et malum. omnium enim
 honorum optimum atque primum esse cognovimus pietatem erga deum
 et incorruptam fidem. ille enim: "amato inquit, dominum, deum tuum
 ex intimo corde atque animo" et rursus: "adorator dominum, deum
 tuum eumque solum colito;" alium enim colere est res creatas colere
 potius quam creatorem. perspecta tibi erit omni ex parte bonorum diffe-
 rentia, si ea enumerabis deinceps ex infimo gradu atque fundamento.
 contra vero omnium malorum pessimum est secessio a deo, cuius signum
 atque indicium manifestum est patriorum praeceptorum atque legum aboli-
 tio, quae sit additamentis et ademptionibus nec non impudentibus periuriis
 eorum, qui cum deo bellant. neque enim quisquam deum peierabit,
 in cuius animo pii in deum sensus ardent. accurate id facile intel-
 lexeris si veteres Iudaeos in examen vocaris, qui quum dei reveren-
 tiam ad peregrinos deos transtulerunt, statim in servitatem redige-
 bantur a sanctis gentibus, quarum domini erant, quamdiu pie de deo
 senserunt; ubi autem pius is erat princeps, rursus superiores homi-

καὶ τῶν ἐναντιῶν αὐθις ὑπερτέροις γίνεσθαι καθίστατο. καὶ
 ἵνα τοὺς πάλαι καταλίπωμεν, ὄρα μοι Κωνσταντῖνον τὸν μέ-
 γαν ἐν βασιλεῦσιν, ᾧ τὸ τῶν ψευδωνύμων σέβας εἰς τὸν
 ἀληθῆ μετενεγκόντι θεὸν πλείονος ἢ κατὰ πάντας τοὺς πρὸ
 αὐτοῦ βασιλέας ἄρξαι γέγονε γῆς. ἀλλὰ τοῖς μετ' ἐκεῖνον⁵
 εὐθύς ἄρξασί τε καὶ ἀρξαμένοις τὰς αἰρέσεις κατὰ τῶν θείων
 δογματίων εἰσάγειν τῆς πίστεως, καὶ θεὸν ἐπιορκεῖν ὃν ἄκριος
 ἔφρασκον σέβειν τοῖς χεῖλεσιν, εὐθύς καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης
 ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ζημιουῖσθαι συνέ-
 βαινε μέγεθος.

10

39 Ἄλλ' ὁ μακρὸς ἐπιλείψει με χρόνος παλαιῶν τε καὶ
 νέων ὑποδειγματίων μεμνησθαι πρὸς τὴν τῶν εἰρημένων ἀλή-
 θειαν θέλοντα. τοῦτο δ' οὐ πάνυ τι συγχαρεῖν τὴν τῆς ἱστο-
 ρίας ἀπλότητα. διὸ τοῖς ῥηθείσιν ἐκεῖνο μόνον προσθεῖς
 ἀπαλλάξομαι. μαθεῖν γὰρ ἐζητήεις καὶ ὅπως τῶν προσεχῶς¹⁵
 τῆς κακίας αἰτίων ἀρχόντων ἥκιστα πασχόντων ἐνόητε, μόνον
 πολυτρίποις δαπανᾶται πάθει τοῦ ὑπήκοον, μικρὰν ἴσως ἢ
 μηδεμίαν ἑτέραν συνεισενεγκάμενον τὸ παράπαν πλὴν τοῦ
 συνειδέναί καὶ συμπαρανομεῖν διὰ φόβον. φαίνεται τοίνυν
 ὡς γε τῶν πάλαι βίβλων αἱ πλείους οὐ μικρὰς συνιέναι πα-²⁰
 ρέσχον τὰς ἀφορμὰς, καὶ ἅμα ἢ χρόνιος ἡμῶν ὅπως ποτὲ
 πέπεικεν ἐμπειρία, ὡς οἷς τῶν ἡγεμόνων μήτε πᾶν τὸ τῆς
 αἰτίας ἄντικρυς ἀνεῖται ἐς κακίαν ἐνδόσιμον, ταῖς τε συμφο-

bus erant. atque ut vetera omittamus Constantinum Magnum inter imperatores consideres, quaeso, cui, quum cultum deorum, quo quidem nomine perperam nuncupabantur, ad verum deum transtulisset, contigit, ut ampliores imperii fines quam omnes ante eum imperatores sibi vindicaret. imperatoribus autem post eum, qui haereticorum opinioniones in divina fidei dogmata inducere deumque, quem se extremis labris colere dicebant, peierare incipiebant, statim magnitudo illa imperii ab hostibus sensim paullatimque diminuebatur.

Sed longum tempus me deficeret, si vetera et recentia exempla ad veritatem dictorum confirmandam proferre vellem, id quod etiam plane ab historiae simplicitate alienum esset. quare hoc tantum dictis addam dicendique finem faciam. cognoscere enim studes, quomodo fiat, ut, quum imperatores, quamvis continuo improbitatis auctores sint, minima tamen mala interdum patiantur, subiecti iis homines multiplicibus calamitatibus conflictentur, licet parvam fortasse aut nullam aliam culpam attulerint, nisi quod conscii erant et metu coacti socii improbitatis. ut igitur multi veterum librorum adiumenta non exigua ad ejus rei cognitionem nobis attulerunt et diuturna nostra

ραῖς τῶν ὑπηκόων κηδεμονικῶς καμπτομένοις ἐν ταπεινώσει
 γίνεται καρδίας τούτοις ἐπικαλεῖσθαι τὸν κύριον, τούτους δὴ-
 πουθεν οἰκτεῖρων ἐνταυθοῖ κατὰ τὸ τῆς αἰτίας δίδωσι πάσ-
 χειν ἀνάλογοι, ἐν' ἐς τὸ μέλλον σχῆ κουφοτέραν τὴν κόλα-
 5 σιν. εἰ δ' αἰτιος μὲν τῆς ὄλης εἴη κακίας καθ' ἅπαξ αὐτός,
 δι' ἣν ἐς φθορὰν ὄλοσχερῆ τὸ ὑπήκοον καταφέρεται, ἔπειτ'
 αὐτός ἀνάληγτός τε μένων καὶ ἥκιστα ταῖς τοιαύταις συμφο-
 ραῖς μῆτε καμπτόμενος, μῆτε μὴν οὐδ' ἄχρι τοῦ φαινομένου
 συμπάσχειν ὀρώμενος σχήματος, ἔπειτα μακρὸν ἐξ ἀπονοίας
 10 καὶ τυφον ἐν ψυχῇ περιθάλλει, δικαίωμα τοῦ μὴ δῆθεν αὐ-
 τὸν ἀμαρτεῖν τὸ μὴ πάσχειν οἰόμενος, τούτῳ πάντας ἐκεῖ τοὺς
 τῆς δίκης λαμπρῶς ταμιεύει πρησιτῆρας. μηδὲ γὰρ εἶναι τὴν 39
 ἐνταῦθα κόλασιν ἀποχωρῶσαν οὕτω μεγάλοις καὶ παρανομοτά-
 τοις πταισμασιν ἀσεβείας, ἧς τὰς δίκας αὐτός θ' ὑπὲρ ἑαυ-
 15 τοῦ ὀφλισκάνει, καὶ ἅμα ὑπὲρ τοῦ τῶν ὑπηκόων δι' αὐτὸν
 ἀπολωλὸτος πλήθους· ποιμένος γὰρ ἀνειλημμένος ἴοπον, μὴ
 μόνον οὐ πεποιήται τὴν ἀρμόττουσαν τῷ ποιμνίῳ πρόνοιαν,
 ἀλλὰ καὶ φθορᾶς αὐτῷ προσεπεδαψιλεύσατο τρόπους, λύκος
 ἀντὶ προσιάτου καὶ ποιμένος φανείς. ἔπειτα οὐδ' ἤμην ἀν-
 20 θρώποις οὖσιν ἀνείται τὴν ἐν ὀτουδηποτοῦν ἑτέρου κρυπτο-
 μένην "καρδίᾳ κακίαν ἢ ἀρετὴν πλὴν ὅσον ἐκ τῶν ἐξωθεν f. 120 b.
 σχημάτων καὶ χρωμάτων τοῦ τε ἡθους καὶ τῶν λόγων εἰκα-

experientia utcumque nos edocuit, dominus iis principibus, qui non
 omni ex parte causam atque licentiam improbitatis dederunt, calami-
 tatibus autem subiectorum sollicite flexi in humiliatione cordis eum
 invocant, pro ratione causae misericordia eorum permotus supplicia
 hic infligere videtur, quo expeditiorem in futurum habeat castigatio-
 nem. sin autem princeps, quamquam omnis improbitatis, qua ad pla-
 nam perniciem subiecti detruduntur, solus auctor est, non modo mi-
 serae et afflictae eorum fortunae duriorem se praebet neque speciem
 quidem eos commiserantis prae se fert, verum etiam fastum ex de-
 mentia sibi sumit arbitratus, id testimonio esse, se non peccasse, quod
 ipse in adversas res non incidat, huic omnes illic turbines igneos ad
 poenam reservat. non enim sufficit supplicium, quod hic infligi pos-
 sit, tam magnis atque audacibus sceleribus, quorum poenas propter se
 debet et propter multitudinem subiectorum sua culpa pessumdatorem.
 officium enim pastoris sortitus non solum non habuit curam gregi con-
 venientem, verum etiam perniciem ei profuse attulit, ut non praefec-
 tus eius atque pastor, sed lupo videretur. verum nobis hominibus
 improbitatem aut virtutem in alterius cuiuscumque corde reconditam
 duntaxat hactenus cognoscere licet, ut ex externo habitu ac moribus
 verbisque obscura quaedam iudicia deprehendamus. attamen vel ex

οίας θηρᾶσθαι τινὰς ἀμυδρῶς. γνοίης δ' ὅτι δμῶς κἀντεῦθεν, εἰ τὰ πλείω διὰ συντομίαν καὶ τουτουὶ παρέντες τοῦ ἄρχοντος διεξέλθοιμεν ἓνια. ἔσται γὰρ ἐκ τῶν ἔξωθεν σημείων γνώριμος τοῖς συνετωτέροις καὶ τουτουὶ τῆς ψυχῆς ἢ θιάθεσις, καὶ ὡς σφαλεραί μὲν περὶ Θεοῦ τῆ τοῦτου καρδία δ θαλαμύονται ἔννοιαι, καὶ κηλίδων οὐ μάλ' ἀξίον τοῖς τῆς εὐσεβείας δόγμασι τὸ λογιζόμενον ἐμπίπλαται τῆς ψυχῆς. καὶ τοῦτ' ἂν εἴη τοῦ μηδὲν τῶν ἀντιᾶ πραττομένων εὐδοῦσθαι τὸ αἴτιον, ἥκιστ' ἀνεχομένου Θεοῦ μὴ θεατριεῖν τὴν ἐν τοῖς τῆς καρδίας θαλάμοις κεκρυμμένην κακίαν διὰ τῶν ἔξωθεν 10 πραγμάτων. ἔχει δὲ οὕτως.

40 Ὁ Πισσατος Νικόλαος, ὁ τῶν τεσσαρεσκαίδεκα Βενετικῶν νεῶν ναύαρχος ἐκείνων, ἃς καταπεπλευσκένοι πέρυσιν ἔφαμεν κατὰ τοῦ Γαλατωνύμου φρουρίου, ἐπειδὴ καὶ βασιλέα σύμμαχον λάβοι καὶ ὁμόφρονα τοῖς Βενετικοῖς κατὰ τῶν 15 Γεννουιτῶν, ὄρκους φρικώδεις δούς καὶ λαβῶν, ἔπειτ' αὐτὸς μὲν ὅλος τῶν ἐνεστώτων τηρικαῦτα γινόμενος ἔργων τὸν βασιλέα πρὸς μὲν τὴν μάχην ἐκείνην ἀργῶς διακειόμενον ἔβλεπε, πρὸς δ' ἕτερα τὴν ὄλην σπουδὴν περισπώμενον, τὰ καθ' ἡμῶν ἐκεῖνα δηλαδὴ ληστρικά συνέδρια, βιαιότερόν πως ἐνέκειτο 20 διεγείρων εἰς τοῖργον. πάντων γὰρ ἔλεγεν ἥκιστα δεῖν καρτερεῖν ἐνταυθοῖ, τῶν πολεμικῶν οὐκ ἀνεχομένων ὅλως πραγμά-

his cognoscens, si, compluribus brevitatis causa praetermissis, etiam harum rerum nonnullas quasdam de imperatore commemorabimus. perspiciet enim prudentior quisque ex externis quibusdam signis, qui sit animi istius habitus, quam fallaces de deo opiniones in pectore occultatae sint, quantis sordibus dogmatis verae religionis haud sane dignis mens oppleta sit. hoc etiam in causa est, cur nihil eorum, quae suscipit, prospere ei succedat; deus enim a se impetrare non potest, quin improbitatem in animi latebris occultam etiam rebus externis propalam et in promptu ponat. res vero ita habet.

Nicolaus Pisanus, praefectus navium quattuordecim Venetarum, quas anno superiore in castellum Galatae navigasse diximus, quam imperatore quoque socio contra Genuenses adsumpto, horribili iure iurando dato atque accepto, totus esset in rebus instantibus gerendis, imperatorem autem ad certamen segnem, ad alias res, nimirum ad concilia illa latrociniiis similia in nos conflanda, omni studio incumbentem videret, vehementius eum ad rem strenue agendam excitavit. dixit enim, nihil minus opus esse quam cunctatione, rebus bellicis utique ne in breve quidem dilationem recipiantibus, sed statim alacritatem efficacem efflagitantibus. bis tum et ter et saepius eadem

των οὐδ' ἐς μικρὸν ὑπερτίθεσθαι, ἀλλ' ὅν τῷ πυραρχῆμα τὴν
 ἔμπρακτον ἀπαιτούντων ὀξύτητα. δις δ' οὖν καὶ τρεῖς καὶ πολλά-
 κισ ὁμοίας αὐτῷ παρεῖχε τὰς ἀποκρίσεις ὁ βασιλεύς, μετὰ μύλα
 τι γαύρου καὶ ἀναμφισβητησίμου τοῦ ἡθους, "μεινὸν" λέγων
 5 "μικρὸν με καταβαλεῖν τοὺς δογματικούς ἐχθρούς τῆς ἐμῆς
 προαιρέσεως ἐπειγόμενον. κῶπειτ' ἀνυστάς ὡς νοσσιὰν τὸ
 πολέμιον τουτοῦ καταλήψομαι φρούριον, ῥῆθον ἢ κατὰ πᾶσαν
 ἡμῶν προσδοκίαν." ἔπειτα κατεσπουδασμένην τιτὰ καὶ σχέ-
 10 λαγὴν, στραφεῖς πρὸς τοὺς ἡμῶν ἀσκητικούς ἐκείνους ἄνδρας,
 οἱ τοῖς τῆς μακρᾶς ἀρετῆς καὶ πολυετοῦς ἀσκήσεως ἔχρеси τὸ
 αἰδέσιμον λίαν ἐκόσμου τῆς πολιᾶς, ἔφασκε τοικδί. "τοσοῦτο 41
 βέλτιον αἰροῦμαι" φησὶν "τὰς ἡμῶν ἀράς, ὅσον μισῶ τὰς εὐχὰς·
 τοσοῦτο δ' αὖ ἀπανάινομαι τὰς Παλαμικὰς ἀράς, ὅσον ἀσπά-
 15 ζομαι τὰς εὐχὰς." ἔπειτ' ἐκεῖνα τὰ ληστρικά πεπραχὸς ἐξ
 αὐτοσχεδίου, ἃ μακρᾶς τινὸς δεῖται σχολῆς ἀφηγεῖσθαι, πρὸς
 τὸν Λατινικὸν ἐξῆει πόλεμον, μακρὰν τινα σφόδρα καὶ ὡς
 εἰπεῖν ὑπερνέφελον ἐπαγόμενος τὴν ὄφρυν, ὅτι τοιοῦτοις ἐφθ-
 20 ἀμντήρια τηρικαῦτα "καθεύδειν προήρηται, τρίβον τῇ ὄργῃ f. 121 a.
 φιλανθρωπως ὀδοποιεῦντος τοῦ κτίσαντος, ἀλλ' ὁ ἐφεξῆς ἐκεῖ-
 θεν οὐκ ἔληγε χρόνος νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν αἰεὶ διὰ τῶν
 ἔργων ἐλέγχων περιφανῶς, καὶ πάσας αὐτόχρομα πανηγυρι-
 κῆς βοῆς ἐμπιπλῶν ἀκοάς, καὶ ἐξαγγέλλων τὰς ἐκ πολλοῦ τῇ

responsa imperator animo perquam elato fiduciaequè plenissimo ei reddidit. „mane paulisper, inquit, donec inimicos a meis dogmaticis rationibus abhorrentes deleverim. Dein assurgam et tanquam nidum hostium castellum omnium vestrum opinione facilius capiam.“ tum illius causa quum contento studio nostram amandationem celeriter expedire vellet, conversus ad nostros illos viros, qui vestigiis magnae virtutis et austerae vitae per multos annos actae senectutis verecundiam valde ornabant: „tam iucundae, inquit, mihi sunt vestrae execrationes, quantum odi vestras preces; tantopere autem horreo Palamae execrationes, quantum colo eius preces.“ tum latrocinia illa ex tempore executus, quorum enarratio longum requirit tempus, ad bellum cum Latinis gerendum profectus est grandi sane supercilio et, ut ita dicam, supra nubes elato, quod talibus itineris adiumentis sese armasset. quamvis autem tum tonitruum coelestium vindicta quiescere constitueret, creatore benignae suae iracundiae viam sternente, attamen insequens tempus noctu et interdium palam eum rebus ipsis arguere omiumque aures celebri quodam clamore implere atque impiis de

καρδίᾳ τάνδρὸς ἐντεθησαυρισμένηας δυσσεβεῖς περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων δογμάτων ἐννοίας καὶ τοὺς τῆς ἀπονοίας ἐκείνης γεννήτορας τύφους.

42 Ἔτι καὶ τοῦτο προσθήσω τοῖς εἰρημένοις, ἀκόλουθον εἰς παράστασιν τῆς γνώμης ὑπάρχον καὶ τοῦτο τάνδρὸς: ἔστι δὲ 5 τῶν πολλῶν ἐν ᾧ φειδοῖ παρήκαμεν αὐτοῦ. Εἰρήνη γὰρ ἡ βασιλὶς καὶ σύζυγος αὐτοῦ πολλὰς ἐπήνεγκεν ἔμοι παρακλήσεις, εὐχαριστήριον ὡς ἐξ αὐτῆς ἐκθεῖναι λόγον τῇ πανήγυρι μητρὶ τοῦ Θεοῦ, ἅτε τὴν σφῶν βασιλικὴν ἐς Βυζάντιον εἰσοδον καὶ λῆξιν τῆς ἐπικινδύνου καὶ μακρᾶς ἐκείνης πλάνης ἐν 10 μνήμῃ μιᾷ τῶν αὐτῆς ἑορτῶν γενομένην, καὶ οὐκ ἄλλοθεν εἶναι ὁμολογεῖν ταυτηνὶ τὴν ἐπικουρίαν πλὴν αὐτῆς. φιλομότερον τοίνυν ἔμοι τὸν τοιοῦτον ἐκδεδωκὸς λόγον διὰ τὴν τῆς βασιλίδος ἔφεισιν, αὐτὸς Θεασάμενος ἀντὶ τοῦ ἀγαπήσαι μεμίσηκε μάλα τι μᾶλλον, ὅτι μὴ τῇ αὐτοῦ συνέσει καὶ στρατη- 15 γίᾳ τοῦ τροπαίου τὸ πᾶν ἀνήπτεν, ἀλλὰ τῇ μητρὶ τοῦ Θεοῦ, ὥσπερ ἂν εἰ νεκρὸν ὑπάρχοντα κεκόμικε, φησὶν, αὐτὸν ἐκείνη μετὰ ξυλίνου τινὸς κραββάτου. πρὸς ταῦτ' ἐγὼ μὲν ἐξεπέπλήγμην, καὶ τὴν αὐτοῦ κατ' ἑμαυτὸν κακοθήθειαν ἐμεμψύμην ἡ δὲ βασιλὶς Εἰρήνη λόγοις μὲν σκληροτέροις τοῖς πρὸς αὐ- 20 τόν, ἔργοις δὲ τοῖς ἐφεξῆς ἔφηνεν ὅσον τῆς εὐθείας καὶ αὐτῇ τοῦ συζύγου κατέγνω. διὰ γὰρ μεγάλης ἔχουσα σπουδῆς λαμπρὰν τῇ Θεοτόκῃ καὶ πολυτελῆ πανήγυριν ἑορτάζειν

deo et divinis dogmatis sensus iam diu in corde viri reconditos fastumque, illius dementiae parentem, patefacere non cessavit.

Etiam hoc addam, quod item ad hominis consilium repraesentandum pertinet. est vero unum e multis, quae ei parcentes praetermisimus. Irene enim imperatrix eiusque uxor multas mihi admovit adhortationes, ut ex eius persona gratiarum actionem castissimae matris dei ederem, quippe quod imperatorius introitus Byzantium periculosique ac longi erroris finis memoria unius ex festis in illius honorem celebratis factus esset. auxilium vero nisi ab ea non allatum esse non potuit non in confesso esse. huiusmodi orationem quum ego studiosius composuissem voluntati imperatricis obsecutus, imperator eam conspicatus pro amore concepit odium, quod nimirum non ad suam prudentiam atque bellicam peritiam victoria tota relata esset, sed ad matrem dei, quasi corpus mortuum ligneo cuidam feretro impositum importasset. hac re equidem percussus ei malignitatem in me opprobravi; imperatrix autem Irene et verbis asperioribus et deinde rebus ostendit, quantae nequitiae ipsa maritum argueret. quamquam enim magno studio Deiparae splendidum atque sumptuosum fe-

κατὰ περίοδον τῆς ἡμέρας ἐτήσιον, ἀπέσχετο τοῦ λοιποῦ καὶ σεσίγηκεν, οὐ καλὰ μαντευομένη περὶ τᾶνδρός, οὐδ' ἐσπέρας ἀπαντήσῃν στοχαζομένη τὸν δρόμον τοῦ βίου χρηστὸν αὐτῆ καὶ παισί. καὶ μὲν δὴ τοῦτ' ἦν ὃ τὴν τε πρόθεισιν καὶ προ-
5 θυμίαν ἔσβησε τῆς βασιλίδος τότε, καὶ τὴν ἑορτὴν ἐκείνην πέπραχεν ἀνέορτον πρὶν εἰς ἡλικίαν ἐληλυθῆναι, ῥίξαις αὐ-
ταῖς ἐκτεμόν, καὶ λήθης πυθμέσι μετὰ τοῦ πανηγυρίζοντος ἐκείνου καταχῶσαν λόγον.

Ἐμοὶ δὲ πλείστα διεξιέναι ἔχομι παραπλήσια, σιγῇ δ' **43**
10 οὐδ' παρεληλυθῆναι κέκριται δεῖν, αἰδοῦ τῆς πάλαι τοῦ ἀνδρός φιλίας. ἀποχρῆναι γὰρ οἶμαι κακ' αὐτῶν ἀνιέναι συνετοῖς ἀνδράσι, καὶ μάλιστα σοί, διὰ τῶν ἔξω τοιούτων ἰχνηλατοῦντι σημείων ἐπὶ τὰς πρώτας αἰτίας καὶ διαλήψεις τῶν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός ἔξεων καὶ διαθέσεων, καὶ ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν
15 αἰεὶ σκοποῦμένῳ τε καὶ ἀναλαμβάνοντι τὸν τῆς συνεχοῦς εἰ-
κασίας εἰρμόν, τοῖς πρώτοις ἐναρμόττειν ἔχνεσι τὰς κατόπιν τὰς ἐκ λογισμῶν ἐφόδους, κακ' ποίας εὐθὺς εἰδέναι ῥίξῃς τὸ ποιηρὸν ἐκεῖνο βλαστάνει γεώργιον, κακ' ποίας χεῖται πηγῆς τὰ τσαῦτα κατὰ τῶν θείων τῆς ἐκκλησίας δογμάτων ναυά-
20 για, καὶ ὅθεν ἔτι πολύχουν οὕτω καὶ ἄφθορον κατὰ τῆς Ῥω- f. 122 b.
μαίων τύχης ῥεῖ τὸ "κακὸδαιμον, καθ' ὅσον ἐφικτὸν ἀν-
θρώποις· τὸ γὰρ ἄκρωσ ἀληθὲς μόνῳ θεῷ τεταμῆνται. ὥστε σε χρεῶν ὀρῶντα πλείστους οὐ μεγάλα μὲν ἐς προὔπτον

stum redeunte per singulos annos illo die celebrare constituerat, abstinuit tamen in futurum atque tacuit, marito haud sane bonam fortunam ominata, coniciens fore ut nec ei nec filiis felix occidentis vitae cursus contingeret. hac igitur de causa consilium imperatricis atque voluntas tunc extincta est illudque festum, ut ita dicam, infestum redditum, prius quam adolesceret, ipsis videlicet radicibus excisum et profunda oblivione una cum actione illa gratiarum obrutum.

Possum multa his similia enarrare; sed silentio ea mihi praetereunda esse iudicavi respectu veteris cum homine amicitiae, illa vero prudentibus viris et tibi maxime iam sufficere arbitror, ut talia externa indicia persequendo ad primas causas et rationes habitus animi et affectionis pervenias atque cognitione sensim paulatimque progrediente ordinem assiduae comparationis usque repetendo primis vestigiis posteriores cogitationes atque observationes adaptes; quod si feceris, ex quali radice malus ille fructus enatus sit, ex quali fonte tanta in sacrata ecclesiae dogmata naufragia effusa sint, unde tanta miseriae copia atque moles in Romanorum fortunam etiamnunc redundet, protinus cognosces, quatenus homines id mente consequi pos-

ἁμαρτάνοντας, μεγάλα δ' οὖν ἐς προὔπτον πάσχοντας, μήτ' ἀπορεῖν μήτε γνωσιμαχεῖν ἐς πλείστον, ἀλλὰ τῷ μόνῳ θεῷ παραπέμπειν τὴν κρίσιν, τῷ τὰς πρώτας αἰτίας γνωσσοῦντι τῆς τὰς ἐνοιαίας ἐχούσης ψυχῆς περὶ θεοῦ τε καὶ τῶν θεῶν δογματῶν πάνυ τι σφαλεράς, καὶ ἥκιστ' ἐς πλείστον ἀνεχο- 5 μένω τὴν τῶν πλείστον ἐν τούτοις καλύπτειν σιγὴν, τῶν τε ἄλλων καὶ ὅσοι τοῖς ἐπισκοπικοῖς ἐνιδρύνονται θρόνοις, οἱ συνευδοκεῖν ἔκοντι ταῖς ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις οὐκ ὀκνοῦσι τοῦ παρόντος αἰῶνος, πῆ μὲν ματείας ἕνεκα δόξης καὶ τύχης, πῆ 10 δὲ προσκαιρῶν οἶων δὴ τινῶν φόβων. ἔκοντες γὰρ ἐκάτεροι τὰ μέγιστα λανθάνουσι βλάπτοντες κοινῇ τε καὶ καθ' ἕκαστα ἑαυτοῦς, τῆς αἰώνιου δόξης τὴν αἰώνιον ἀλλαττόμενοι κόλασιν. ἡ γὰρ ἂν καθάπαξ ἅπαντες, ἡ τό γε δεύτερον οἱ πλείους, ὑπὲρ τῆς πατρῴου πίστεως ἐς μίαν ἀθλητικὴν παραταξάμενοι φάλαγγα δυοῦν τε τῶν καλλίστων ἐτύγχανον, καὶ ἅμα 15 δυοῦν τῶν κακίστων ἀπέιχοντο. τὴν τε γὰρ ἑαυτῶν αἰδίων ἐκαρποῦντο ὠφέλειαν, καὶ ἅμα τὸν βασιλεῦ μακάριον ἔδρων, τοῖς πατρίοις κείθοντες ὄροις ἐμμένειν καὶ δόγμασι. μηδὲ γὰρ δυναμῆνος καθάπαξ ἅπασιν αὐτὸς ἀνθίστασθαι, καὶ ἄκων γούν τοῖς τῆς ὁμοφροσύνης εὐσεβέσιν ὄροις συνηλαίνετ' ἄν, 20 καθὰ καὶ πλείστοις ἄλλοις ἀλλαχῆ πολλαχῆ συμπεπτωκὸς κατ' ἄλλοι' ἄλλους τοὺς χρόνους, νῦν μὲν ἐνίοις ἐνιαχοῦ, νῦν δὲ

sunt. nam, quod omni ex parte verum est, deo soli reservatur. quare quum multos, quamquam palam non magta delicta commiserunt, magnis tamen malis palam affici vides, non inops consilii esse debes vel dubitatione aestuare, sed soli deo permittere iudicium, qui primas causas animi lubricis admodum de deo divinisque dogmatis opinionibus imbuti cognoscit neque plurimorum de hisce rebus silentium diu obtegere sustinet quum aliorum tum eorum, qui in episcopali sede constituti ultro cum magistratibus et potestatibus huius saeculi sentire non dubitant, qua vana gloria et fortuna, qua timoribus quibusdam temporariis ducti. sua enim sponte utrique sibi et universim et singulatim vehementer sibi nocent, quum aeternam gloriam cum aeterna castigatione commutent. nam profecto si ad unum omnes vel maior saltem pars ad patriam fidem defendendam ad unam quasi athleticam aciem sese coniungerent, duas res easque optimas nanciscerentur simulque duabus iisque pessimis abstinere; sibi enim sempiternam salutem pararent, imperatorem vero beatum facerent, si ei persuaderent, ut in finibus atque dogmatis a patribus constitutis permaneret. quum enim solus omnibus resistere non posset, vel invitus intra concordiae fines compelleretur, id quod compluribus aliis alia ratione aliisque temporibus accidit atque tum nonnullis interdum, tum plurimis maxime ad salutem

πλείστοις, τὸ πλεῖστον εἰπεῖν εἰς σωτηρίαν ἀπέχρησε. καὶ οὕτως οὔτε τῆς αἰωνίου δόξης ὑπερόριοι ἐγίνοντο' αν, καὶ ἅμα τῆς αἰωνίου κολάσεως ὑπερόριοι μάλα τι εὐπρεπῶς ἐγίνοντο' ἄν. κἀντεῦθεν τὴν τ' οἰκείαν συνέβαινεν ἂν χώραν ἀζήμιον 5 ἔχειν ἀεὶ, καὶ ἅμα τὴν ἀλλοτριάν προσκταῖσθαι, καὶ δουλευσθαι μὲν οὐδέσιν ἔθνεσιν οὐδέποτε, δεσπότας δ' ἄλλοτ' ἄλλων γίγνεσθαι κατὰ μικρὸν ἐθνῶν ἀεὶ, τῆς θείας ἀεὶ δεξιᾶς εὐμενεῶς φυλαττούσης τὸν ἴδιον κληρὸν, εὐθυνούσης πρὸς εὐκληρίαν πλάτος καὶ μέγεθος.

10 Ἄλλ' ἔγωγέ σοι, φίλη μοι κεφαλῇ, τὰ παραπλήσια ἐπειπὼν βεβαιώσω τὰ εἰρημένα σαφέστερον, ἐκ πάντων πολλῶν ὧν μοι τετύχηκε πρὸ βραχέος ἀκηκοῖναι καὶ ὧν εἰληφῆναι δι' ὄψεων, πάντων βραχέα σὴν ἐκλεξόμενος χάριν. οἶσθα δὴ πάντως καὶ Συμεῶν ἐκεῖνον, ᾧ τὸ νομοφύλακος προσεγεγύνη 15 ἀξίωμα ἐν τῇ τῶν πραγμάτων ζαίῃ, ὃς τοῖς Παλαμίταις καὶ στόμα καὶ γλῶττα καὶ νόμος ἦν, καὶ στρατηγὸς τῇ παρὰ νόμῳ φάναι καθίστατο φάλαγγι, ἅτε μᾶλλον ἐλλόγιμος ἢ κατ' ἐκεῖνον ὑπάρχων τὸν θάισον. πένης δ' ἄλλως ὢν καὶ λιμῶ τὸν βίον στρατηγούμενος, κολακεία τοὺς ἐν δόξῃ μετῆι παν- 20 τοδαπῆ, βίον πρόφασιν ἐπιτηδεύων καὶ ζωῆς πορισμὸν ἑαυτῆ καὶ παισὶ καὶ συζύγῳ καὶ ὄλη φάναι συλλήβδην οἰκίᾳ. καίπερ οὖν εἰδὼς ὡς ὀλέθριόν τε καὶ μυσαρὰν τὰ τοῦ Παλαμᾶ κελήρωται δόγματα μεῖζαν, ὅμως δόξης ἔνεκα καὶ πλοῦτου

sufficit. tali ratione, ut ab aeterna gloria non exclusi, ita ab aeterna castigatione decentissime remoti essent. inde fieret, ut non modo suam terram integram semper possiderent, verum etiam peregrinam sibi acquirerent, neque a gentilibus unquam in servitatem redigerentur, sed aliarum alio tempore gentium dominationem paulatim nanciscerentur, divina potentia nunquam non proprias possessiones servante et ad ampliorem et maiorem felicitatem ducente.

“Sed ego, carissimum caput, similia quaedam addam, ut dicta confirmem dilucidius, ex permultis rebus, quas brevi ante audivi et oculis percepi, paucas tua gratia delibans. cognovisti certe Symeonem illum, qui custodis legum munus in rerum turbis nactus Salamitis oris et linguae et legis instar erat atque impiae, ut ita dicam cetervae quasi dux constitutus, ut qui totum illud sodalitiū prudentia superaret. hic quum alioquin esset egentissimus et fame conflictaretur, adulatione varie circumiit claros viros, ut vitae tolerandae opportunitatem caperet victumque quaereret sibi, liberis, uxori, toti denique familiae. quamvis igitur sciret, in quam pernicioosa atque abominabili conditione versarentur Palamae dogmata, tamen gloriae atque

δὴ τις προσκαίρου τοῖς Παλαμικοῖς συνευδοκῶν ἦν δόγμασιν,
 ὡς οἰσθα μᾶλλον αὐτός, καὶ μᾶλα τι λίαν ἠττώμενά τε καὶ
 l. 122 a. ὑποκείμενα παρεδείκνυ τὰ ἥθη. " διὸ καὶ ὧν ἦρα μάλιστα, μᾶ-
 λιστα πάντων αὐτὸς ἀπέλαυσε μὲν συνεχῶς, ἐνεπίμπλατο δ'
 οὐδαμῶς. ἀλλ' ἐπεὶ πρὸ βραχέος ἐν ἐσχάταις ἐγεγόνει τοῦ 5
 βίου πνοαῖς, ἐννεᾶ λοιπὸν ἡμέραις τῇ τε νόσῳ καὶ τοῖς λογισ-
 μοῖς τυραννούμενος ἔκειτο, ὅτε δὴ καὶ μεταξὺ πολλάκις οἶον
 ἐνθους ἐν ὠριαίοις τισὶ καθιστάμενος διασιγήμασιν, ὑποψι-
 θυρίζων τε ἐφαίνετο πρὸς ἀέρα, καὶ σφόδρα δῆπου δίκας ὧν
 40 ἐπεπράχει βιαίως ἀπαιτουμένῳ ἔψκει. καὶ μὲν δὴ τὰ τ' ἄλλα 10
 λέγων ἦν, καὶ ὡς ἄκων τῆς αἰρέσεως ἠττηται ταυτησί, τέλος
 δ' ἑαυτὸν ἀνειληφῶς καὶ οἶον ἀναπεπνευκῶς ἐλευθέριον, ὅσα
 τῶν Παλαμικῶν δογμάτων τε καὶ βιβλίων παρὰ τὸν οἶκον
 ἔτυχεν ἔχων, ὅλαις ἐζητήκει προθέσει τῆς ψυχῆς, καὶ εἰλη-
 φῶς εἰς φλόγα παραχρῆμα χερσὶν οἰκείαις καθῆκε προσενεχ- 15
 θέντος πυρός, καὶ τοιαδὶ πεπαρρησιασμένη τῇ γλώττῃ φθγγ-
 γόμενος. "ἐγὼ" φησιν "ἐς τὰκριβὰς εἰδῶς ὀπόσης καὶ οἰᾶς
 γέμει ταυτὶ τὰ βιβλία τῆς ἀσβετίας, ὅμως πῶς μὲν θηρώμε-
 νος δόξαν πῶς δὲ καὶ δεδιῶς τὰς ἀυθεντικὰς ἀπειλάς, καὶ
 ἄμα τὴν σύνοικον παραμυθεῖσθαι πενίαν ἐπιτηδεύων, ἔλαθον 20
 παρὰ πᾶσαν δῆπου πεπραχῶς τὴν ἔμαντοῦ συνείδησιν, καὶ
 τοῖς οὕτω μοχθηρίας ἔχουσι δόγμασιν ὑποκεκυφῶς. πρὸς
 γοῦν θεοῦ, τὴν παροῦσαν ἐμὴν ἐξαγόρευσιν οἱ παρόντες ἀκούον-

divitiarum temporariarum causa dogmata Palamica amplexus, ut ipse
 melius scis, oppido subiectos atque serviles prae se tulit mores. quare
 earum rerum, quas maxime appetebat, maxima copia continenter qui-
 dem fruebatur; sed nunquam tamen satiebatur. verum enim vero quum
 nuper extremam ageret vitae animam, morbo atque cogitationibus cru-
 ciatus per novem deinceps dies lecto erat affixus, quibus saepe quasi
 divinitus concitatus singulis fere interpositis horis ad aerem submur-
 murare aliquid videbatur neque aliter se gerebat ac si poenae abs eo
 repeterentur earum rerum, quas audacter perpetrasset. atque quum
 alia dixit tum invitum sese ad hanc haeresin applicuisse. ad extre-
 mum autem sese recipiens et quasi libere respirans Palamica dogmata
 atque libros, quoscunque domi habuit, omni animi affectu conquisi-
 vit, conquisita in flammam ignis allati suis manibus iniicit, talia fere li-
 bero ore effatus: „quamvis haud ignorarem, quanta atque quali impie-
 tate hi libri scaterent, tamen partim gloriam affectans, partim princi-
 pum comminationes metuens, partim egestatem mecum habitantem le-
 nire studens, contra omnem meam conscientiam agebam et tam im-
 probis dogmatis me subiciebam. per deum igitur vos, qui adestis

τες, ὑπὲρ τῆς ἑμῆς τῷ θεῷ τάλαιπώρου ψυχῆς συνευχασθαι προθυμήθητε, δέομαι.” καὶ οὕτω τοῖς τοιούτοις ἀνὴρ ἐκεῖνος συναπέψυξε ῥήμασιν. ὅθιν ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις ἀνὰ πᾶσαν διεσκεδάσθη τὸ πρᾶγμα τὴν πόλιν, καὶ σφόδρα διατεθρύλλη-
5 ται, ἕως καὶ εἰς βασιλικὰς ἰὸν ἀκοὰς σιωπᾶσθαι προστέτακται. καὶ μοι ἐπιεικῶς ἔδοξεν ἱκανὸν εἰς διύρθωσιν τῆς τοῦ Παλαμᾶ δυσσεβείας εἶναι τουτί, εἰ μὴ ἐμποδῶν αἱ τοῦ βασιλέως κα-
τέστησαν ἀπειλαί, ἢ μᾶλλον εἰ ζώσας εἶχον ἐπίσκοποι τὰς
ψυχὰς καὶ μὴ τεθνηκυίας τῷ δέει τῆς ἀγροικίας, καὶ ἥκιστα
10 διὰ δόξαν καὶ τρυφήν συνευδοκεῖν ταῖς ἀρχαῖς ἐβούλοντο τοῦ παρόντος αἰῶνος.

“Ἐν μὲν δὴ τοῦτο τοῖς σοῖς ἐκείνοις ἀκόλουθον λόγοις **¶**
συνεβαλόμην ἔγωγε πρότριτα γεγονός· δεύτερον δέ, τὸ ἔθνος
τῶν Ῥώσ οἶσθα ὡς πολυανθρωπότατόν τέ ἐστι καὶ τόπον εὐ-
15 δαίμονα λίαν οἰκοῦν. πλοῦτον γὰρ ἐκεῖθεν ἴσχει παντοδαπόν,
καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, οὐδενὸς ἀχορήγητόν ἐστι τῶν ὅσα πρὸς
ἄφθονον χάριν ὄρεᾷ τῶν ἐπιτηδείων. καὶ πρὸς γε νόμοις
ὀρθοδοξίας οὐδαμῇ σαλευομένοις ἔπεται κατὰ γε τὸν ἀπλού-
στερον καὶ ἀπράγμονα τρόπον, ἐξ ὅτου περ αὐτὴν τὰς εὐχὰς
20 ἀνειλῆφει. ἔτυχε δ’ οὖν κἀν τούτοις τοῖς χρόνοις τὸν ἐπισκο-
πικὸν ἐκείνοις θρόνον κοσμῶν καὶ τὴν ψυχικὴν τοῦ ἔθνους ἐπι-
στασίαν ἀνειλημμένος ἀνὴρ συντός, “ ὡς οἶσθα, καὶ τῶν θεῶν **†** 122 **α.**
κανόνων καὶ νόμων ἐξ ἑτι νέου πείραν ἐκ τῆσδε τῆς μεγίστης

meamque confessionem auditis, animae meae calamitosae salutem precari velitis, rogo atque obsecro.“ haec locutus homo animam efflavit. inde multos dies res per urbem dispersa omnium rumoribus differebatur, donec ad aures imperatoris perveniret, qui eam silentio opprimi iussit. atque mihi illud perquam idoneum videbatur ad Palamae impietatem corrigendam, nisi imperatoris minae impedimento fuissent aut potius, si episcopi vivos animos, non timore rusticitatis emortuos haberent neque ulla ex parte propter gloriam et luxuriam principibus huius saeculi assentiri vellent.

Hoc unum nuper factum, quod a tuis verbis non abhorret, ego adiunxi; secundum autem hoc est: scis gentem Russorum hominibus copiosissimam esse locosque felicissimos incolere, unde varias divitias habet neque quidquam deest, ut omnia una comprehensione complectar, quod ad largam rerum copiam pertinet. praeterea legibus verae fidei nunquam fluctibus iactatis ratione simpliciore et incuriosa obsequitur, ex quo tempore fidem precibus suis consecuta est. his temporibus igitur episcopalem sedem ornavit atque animos hominum suo imperio direxit vir, ut ipse scis, prudentissimus divinarumque norma- rum atque legum inde a pueritia in hac maxima urbium cognitione

τῶν πόλεων ἡθροικῶς ἀκριβῆ. καὶ ἴνα συναλῶν εἶπω, τοῖς νέους κἀκείνῳ πεπόμερασι τόμοις οἱ τῆς Παλαμικῆς διασώ-
 ται φαρίας, εἰς τὸν οἰκίον τῆς ἑαυτῶν ἀπαλείας κρημένῃ
 ἐκκαλύμμενοι καὶ αὐτῶν, ἀφίσι ποιεῖν εἰσθῶς ταυταῖς πρὸς
 ἀπάσας πόλεις καὶ χῆρας. ὃ δ' ἀναγναύς, καὶ ἰδὼν τῶν β
 βλασφημιῶν ἐκείνων πὸ σμῆνος καὶ τῆν Ἑλληνικὴν πολιθεῖαν
 ἀπασῶν ἐκῆ προεδραύουσακ πᾶν θεολογικῶς, κατὰ χῆς τε
 ἔθρηψεν εὐθείς, καὶ τὰ ὅσα φραζόμενος ἀπὸ ἀκοῆς πονηρῶς
 ἀπεπῆδησε τάχιστα. καὶ λαιθορίας μάλα μακρὰς γεγραφεὶς
 μετὰ τῶν εἰκότων ἐκ τῆς θείας γραφῆς ἐλέγχων καὶ ἀποδεί- 10
 ξων, ἐπετόμφει ζύν γε τῷ πατριάρχῃ τοῖς ἐπιστάμοις, παλυ-
 θέως τε καὶ ἀθέους ταύτους ἀποκαλιῶν καὶ ἀφόδοθα ἀναιδεῖς
 τῶν πατρίων ἀδατηγῶς καὶ διώκτας δογματῶν, καὶ ἄμα τοῖς
 προσήκουσι ἀκαθέμασι ὑποβάλλων.

20 Καὶ τὰ μὲν ἐκ Ρωσῆς γραμμάμακα τοῦτον ἔλαχε τὸν πρό-
 ηον, καὶ οὕτω τοὺς κακοσχάλους ταύτους ἐξήλεγε μὲν, εὐκ
 ἐμάλαξε δέ. τεθαύμακα δ' ἔγωγε πῶς τάλλά γε ἄμαθεῖς ὑπεύ-
 χακτες οὗτοι τοῦτο φρονίμως οἰκονομοῦσι, πρὶν ἐκπυστων
 φθῆραι γενέσθαι, πάσαις ἀπειλαῖς ἀνθετικαῖς συστέλλαντες
 καὶ φόβοις, καὶ τάφῳ φάναι σιγῆς ἐν βραχεῖ συγχωνύνας, 20
 αἶμαι, τὸν πονηρὸν οἰκονόμον ἐκεῖνον μιμούμενοι, οἳ τῆν ἐν
 χεῖμασι μεμηχανημένην οἰκονομίαν ἐκ εὐαγγελίους ὁ κείριος
 ἐπαικῶν, εἶτα τῷ αἰωνίῳ παραπέμπει πυρί.

accurata imbutus. ut, paucis rem comprehendam, huic quoque viro
 Palamice sectae sodales novos Tomos miserunt, in praecipis ipsorum
 interitus barathrum eum vocaturi, qua quidem ratione in omnes urbes
 locosque grassari solent. ille vero iis perfectis quum blasphemiarum
 examen atque Graecum polytheismum superbissime in iis dominantem
 videret, in terram statim eos abiecit auribusque a nefaria auditione
 munitis inde quam celerrime se proripuit. magnas vero criminationes
 cum argumentis atque demonstrationibus ex sacra scriptura petitis
 conscripsit et patriarchae episcopisque misit, appellavit eos polytheos
 et atheos impudentissimosque patriorum dogmatum eversores atque
 persecutores, anathema denique, quod par erat, in eos coniecit.

Atque scriptum ex Russia missum sic se habebat et sic istos,
 qui in malis rebus tempus terunt, coarguit quidem, attamen non in-
 firmavit. miror autem, quomodo isti, licet alioquin multi sint, hoc
 tamen prudenter faciant, ut, priusquam tale quid in vulgus innotescat,
 comminationibus quibuslibet severis atque terroribus reprimant et ve-
 luti silentii sepulcro brevi tempore condant; imitantur, opinor, malum
 illum dispensatorem, cuius callidam pecuniarum dispensationem domi-
 nus in evangelis collaudat, collaudatum aeterno igni mandat.“

Ἐβουλόμην καὶ τρίτον προσθεῖναι διήγημα, τῶν εἰρη-
 μένων οὐχ ἤτιον εἰς ἔλεγχον τῆς τῶνδε τῶν ἀνδρῶν ἀσεβείας.
 ἀλλὰ σε πρὸς τὴν ἀκοὴν ἀηδῶς θεώμενος ἔχοντα, τὸν νοῦν
 ἔκ τε ἀκοῆς εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ λοιποῦ μεταφέρειν ἔγνωκα
 5 δέειν, ἵνα τι τῆς σῆς ἀπολαύσαιμι γλώττης, πρὶν τῶν δημίων
 ἐπίουσι φυλάκων ἐλληθόστας ἐπιταράξαι καὶ διακόψαι τὴν
 ἡσύχιον ὁμιλίαν ἡμῶν ταυτηνὴ καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἡμᾶς δια-
 στήσαι.

Πάντ καλῶς τε ἐμῆς ἱστοχάσω γνώμης καὶ διανοίας 80
 10 διὰ τῶν ἔξωθεν ἡθῶν, καλὸν Ἀγαθάγγελε. διὸ τὰ τῶν ἄλλων
 εὐφρόμως θεατριζῶν ἐγκλήματα, τὰ καθ' ἑαυτὸν ὄρα καὶ
 γινῶθι σαυτὸν. τοῖς γὰρ κακοῖς ἀρκεῖ τὸ κακοῖς εἶναι, καὶ
 τὴν δίκην ἔχουσιν αὐτόθεν ἀποχωῶσαν. ἄλλως τε καὶ κηλ-
 δας οἰδᾶ τινὰς ἐναποματτομένην ἐντεῦθεν τὴν ἀκοὴν, καὶ τι
 15 πέφος ἀθροίζουσαν τῇ ψυχῇ δυνάμενόν πως ἐπιθολοῦν καὶ
 ἀμβλύνειν μὲν τὸ καθαρὸν καὶ ἄυπνον ἐκεῖνο τοῦ νοῦ, ἐξυ-
 πνίζειν δὲ τὸ τῆς ψυχῆς ἐμπαθές. ὄσω γὰρ δίσεργόν τε καὶ
 θυσκατόρθωτον πέφυκε τάγαθόν, ἄυπνον τὸν διάβολον ἔχον
 20 πολέμιον, νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τὴν τῶν λογισμῶν ἐπιθρο-
 νόμανον χώραν καὶ μεταρμόζοντα πρὸς τὸ χεῖρον αἰεὶ τὴν
 τῶν χρησιωτέρων ἔξωθεν ἰδέαν, τοσοῦτ' ῥαδίαν τῆς κακίας
 ἢ κτησίσι ἔχει τὴν πάροδον καὶ οἶον κατὰ προνοῦς φερομένην,
 αἶτε σπερματικὰς τινὰς καὶ οἰκογενεῖς κῆρας ἐχοῦσης τῆς ἀν-

Vellem equidem tertiam quoque adiungere narrationem, quae non minus quam priores hosce homines impietatis redargueret. attamen quum hunc sermonem moleste te ferre videam, animum iam ab audicione convertendum cognovi ad auditiones, ut fructum aliquem tuae linguae percipiam, priusquam ex custodientibus nos carnificibus quidam aggressi tranquillam familiaritatem turbent atque dirimant et alterum ab altero seiungant.

„Optime meam sententiam atque consilium ex externis moribus assecutus es, optime Agathangele. quare aliorum crimina bonis verbis in promptu ponens te adspice et temet ipsum cognosce. Improbis enim hominibus iam sufficit, quod sunt improbi et inde satis poenae ferunt. huc accedit, ut maculis quibusdam inde aures adspargantur et nubem quandam colligant, quae animum sordibus inficere puritatem illam atque vigilantiam mentis hebetare, cupiditates excitare possit. ut enim bonum sua natura operosum est ac difficile, quum diabolus vigilantem inimicam habeat, qui die noctuque animum depascit et semper meliores affectus in peius declinat, sic facilem et veluti per pronum praecipitantem aditum improbitas sibi parat, quippe quum

1. 123 a. Θρωπίνης ἐκείνης ψυχῆς ἐν τῇ πρὸς ἡ τὴν σάρκα κοινωνία ταύτης οἰονεὶ κοιμωμένας. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τῶν τοιούτων ἄποσχόμενος ἀφηγήσεω, καὶ μάλα τι πλείστας ἔχων δι-εξιέναι, σιγῇ παρέσχον τὴν γλωτταν. φέρε τοίνυν τῶν δημοσίων πραγμάτων ἐχόμενος, ὅπου τὸ πρότερον ἔχρος τοῦ λό-5 γου σὺ καταλέλοιπας, λέγε κατὰ τὸ συνεχὲς ἡμῖν, ἀναμνησόμενος τῶν εἰρμῶν ἐκείνης τῆς ἀφηγήσεως, μάλα σοι πρό-θυμον ὑπέχειν βεβουλημένοις τὴν ἀκοήν.

51 Ἐὖ μὲν λέγεις, ὦ φίλη μοι κεφαλή, συγγινώσκεις δ' οὖν σε δεῖ, καὶ μὴ πάνυ μοι μέμφεσθαι. οὐ γὰρ βουλόμενος 10 λαιδορεῖν, ἀλλ' ἱστορίας εἶναι καὶ ταυτὶ συμμαχίαν ἡγούμενος τὴν βελτίστην, ἐγὼ διεξῆειν σοι μήπω πυθέσθαι μηδ' ὄθεν οὖν ἐσχηκότε καινότερα ὄντα. μέμνημαι γὰρ σου πολλάκις εἰπόντος ὅτι καθάπερ ἐν ἀρμονίᾳ πολυμυγέων ἔνωσις γί-νεται καὶ δίχα φρονεόντων συμφρόνησις, καὶ ὡσπερ ὁμοίως 15 ἐν ταῖς οἰκοδομίαις λίθοι τε καὶ ξύλα καὶ πηλὸς καὶ χάληξ καὶ τοιαύτη τις ἄλλη πολυειδῆς τις συμφόρησις ἦκει πρὸς τοῦργον, οὕτω κἀναυθὰ τῇ ἱστορίᾳ πάντων δεῖν τῶν τοιούτων· μίαν γὰρ τινα τοῖς μετιοῦσι γίνεσθαι τὴν ἀφέλειαν ἐξ ἀμφοῖν, τὰ μὲν ἀγαθὰ μιμουμένοις διὰ τὸν πόθον τῶν ὕμνων, 20 τὰ δὲ χεῖρω φυλαττομένοις διὰ τὴν πρὸς τὰς λαιδορίας ἀπέχθειαν.

52 Ἄλλὰ μετιτέον ἡμῖν ἐστὶ λοιπὸν ἐς Ἰρκανὸν τὸν τῶν

animus humanus ingenitas quasdam atque insitas habeat pestes, quae in coniunctione eius cum carne quasi dormiunt. quare ego tales narrationes, quamquam eiusmodi permultas referre possum, silentio praeterii. agendum ad publicas res reversus, ubi superioris vestigium narrationis reliquisti, inde continenter ordinis memor nobis res exponas lubentissime tibi audientiam praebentibus.

„Bene dixisti, carissimum mihi caput, veniam mihi dare neque me vituperare debes; nam non ut calumniarer, sed illud quoque pulcherrimum historiae adiumentum esse arbitratus, haec tibi enarrabam recentiora, quae tu nullo pacto aliunde audire potueris. memini autem te saepe dicere, ut in harmonia variarum rerum coniunctio atque inter se discordantium concordia esset et ut simili ratione in aedificiis lapidum, lignorum, luti, calcis, aliarum eiusmodi rerum multiformis conglutinatio ad opus afferretur, sic etiam historiae talibus opus esse. unam enim quandam utilitatem ad legentes ex ambobus redundare, ut bona imitarentur ob cupiditatem laudationum, mala caverent ob odium ignominiarum.

Sed iam nobis est redeundum ad Hyrcanum, Bithynorum barba-

Βιθυνῶν ἡγεμόνα βαρβάρων· ἐκεῖ γὰρ ἡμῖν ὁ τῆς ἀφηγή-
 σεως ἐκείνης εἰρμός καταλέλειπται. τὰ γὰρ κατὰ τῶν πρέσ-
 βων ξυμπεπωκότα αὐτοῦ πυθομένην ἐκείνῳ ἤκιστ' ἀποχρη-
 ναι ἔδοξε ἕως τῆς ἀπειλῆς ἐστήξεν τὰ τῆς ἀμύνης, ἀλλὰ
 5 σατραπικὰς μὲν προὔπεμπε τὰς ἀπειλάς καὶ μάλα ἀτόπους,
 βαρβαρικώτερα δὲ καὶ μάλα ἀτοπώτερα ταῖς ἀπειλαῖς προσ-
 τίθει τὰ πράγματα. καὶ μὲν δὴ τῶν μὲν νείων προσετα-
 χῶς τὸν πρῶτον δι' Ἑλλησπόντου κατὰ τῶν ἐπὶ Θράκης Ῥω-
 μαϊκῶν περαιούσθαι χωρίων, αὐτὸς ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων τῆς
 10 Βιθυνίας πόλεων κατήει, πολλὴν ἐπαγόμενος λόγῃ ἐπὶ τὰ
 τῆς Χαλκηδονίας ἱππῆλατα γῆς, παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ὄρη τη-
 νικαῦτα καὶ τὸν Γεννουτικὸν συνέβαιεν ἴστασθαι στόλον δι'
 οὓς ἔφθημεν τρόπους εἰπόντες. κακείθεν ὡς ἀπὸ δίφρου δεσ-
 ποτικῆς τοὺς τε πρέσβεις μετὰ τῶν χρημάτων ἀπῆγει, καὶ
 15 ἀπειλάς τῶν προτέρων μείζους πολλῶν προσετίθει, αὐτίκα
 μάλα κατὰ τῆς Βυζαντίων πόλεως διαπεραιουῖσθαι ὑπισχνού-
 μενος, εἰ μὴ λάβοι μετὰ πάντων μακροῦ τοῦ ὑπερβάλλοντος
 ἅπαντα. τοὺς μὲν δὴ οὖν ζῶντας τῶν πρέσβων, καὶ ὅσα τῶν
 χρημάτων ἀνερευνόμενα ξυνελέγετο πρὸς τῶν διανεμισμέ-
 20 νων, . . . ὁ βάρβαρος αἰεὶ τὰ λείποντα σφοδρῶς τε καὶ λίαν
 ὑπερηφανῶς ἔνεκετο ἀπαιτῶν, καὶ αἰεὶ λαμβάνων αἰεὶ ζη- f. 123 b.
 τῶν ἦν, τὰ ψευδῆ προσιθείς καὶ προφασιζόμενος. τέλος δὲ
 στρατιὰν ἕτεραν τῶν νείων τὸν δεύτερον εἰληφότα διαπεραι-
 οῦσθαι προσέτατε τὸν τοῦ Πόντου αὐχένα διὰ Γεννουτικῶν

20 . . .] κομισάμενος?

xorum principem; in eo enim nostrae narrationis ordo substitit. qui
 quum cognovisset, quid legati passi essent, haudquaquam ultionem
 minis tantum contentam esse debere arbitratus non solum satrapae
 ritu minas admodum insolentes iactavit, verum etiam facta adiecit
 immaniora et insolentiora. filio enim maximo natu imperavit, ut Hel-
 lesponio traiecto ad locos Romanos in Thracia situs appelleret;
 ipse autem ex superioribus Bithyniae urbibus magno cum exercitu in
 plana loca Chalcedoniae descendit secundum oram, ubi tum etiam clas-
 sis Genuensium constituta erat et causis supra expositis. inde veluti
 ex solio tyrannico legatos cum opibus reposcit minasque addit prio-
 ribus multo vehementiores, se nimirum protinus ad urbem Byzantio-
 rum traiecturum esse, nisi omnia magno cumulo aucta reddantur.
 quamquam vero legatos, qui quidem adhuc in vivis essent atque res,
 quae ab iis, qui eas inter se diviserant, requisitae colligi possent,
 recepit barbarus, vehementissime tamen ac superbissime, quae dec-
 rant, usque repetebat et, quo plus accepit, eo plus poscebat, menda-
 ciis additis atque praetextis. ad extremum filium secundum cum al-

νεῶν, καὶ ξυμμίξει κατὰ Θρακίην τὰδελφῶ, ὡς ἑμοῦ γενομέ-
 νων τῶν στρατευμάτων ἀμφοῖν τὰ τε πρὸ ποδῶν πάντα δηῶ-
 σαι, καὶ ἅμα ἐξ ἐφόδου καὶ ἐς τὴν Μυσῶν ἐσβαλεῖν χώραν.
 ὃ δὲ τάχιστα πρόσταγμα πεπραχότες ἐκείνοι, ἡμερῶν μεταξὺ
 μικρῶν ἐπαγήσαν ὑπὲρ ἀριθμὸν ἐλαύνοντες, οὐ Μυσῶν 5
 λείαν μόνον, ἀλλὰ τὴν πλείω Ῥωμαϊκὴν, μᾶλλον δ' εἰ χρῆ
 τάληθές εἶπειν, τὴν πᾶσαν Ῥωμαϊκὴν· ἀποικοὶ γὰρ κύκεινοι
 Ῥωμαίων ὑπῆρχον, διὰ πενίαν πρὸ ἐτῶν οὐ μάλα μακρῶν
 ἐκεῖ μετοικήσαντες. διὰ γὰρ τὸ καὶ τὴς ἐκεῖ πόλεις εἶναι τῶν πρὶν
 βασιλευκότων Παλαιολόγων οἰκοδομὰς καὶ ὄρια τῆς τότε 10
 Ῥωμαίων ἡγεμονίας, ἔπειτα Μυσοῖς τισὶν ἡλωκυίας ὑπέκειν
 ἀρτίως, συμβαίνει καὶ κύκλω περὶ αὐτὰς τοὺς ἐντεῦθεν ἐκεῖ
 διὰ πενίαν ἐκόντας, ὡς εἴρηται, μεδισταμένους ἐκ τοῦ σύνεγγυς
 54 αὐτόθι κληροῦσθαι τὴν δίαίταν. ἄρτι τοίνυν μέχρι μὲν ἐς
 τὰςδε τὰς πόλεις τῆς βαρβαρικῆς γενομένης ἐφόδου, περαι- 15
 τέρω δ' οὐ δυνηθείσης διὰ τὴν τῶν τῆς γῆς ἐκείνης ἀρχόντων
 πρόνοιαν, πάντας συνεπεπτώκει Ῥωμαίους μὲν εἶναι τοὺς
 ἀπαχθέντας ἐκεῖθεν, Μυσοὺς δ' ὀνομάζεσθαι διὰ τὸ Μυσοῖς
 ἐκ πολλοῦ καὶ αὐτοὺς ὑπηκόους γενέσθαι. τὴν μέντοι λείαν
 εἰς Ἀσίαν οἱ βάρβαροι πέμψαντες πᾶσαν ἐκείνην, οὐ πρότε- 20
 ρον αὐτοὶ τε ἐντεῦθεν ἀπαλλάττειν ἤθελον, πρὶν ταῖς ἐν
 Χερρονήσῳ πόλεσιν ἐπιθεῖναι φόρους, καὶ τοὺς μὲν ἤδη λα-
 βεῖν, τοὺς δ' ἐτήσιον ἀναγκάσαι σφίσι δίδόναι συνθέσθαι

tero exercitu Ponti fauces transvectum cum fratre in Thracia sese
 coniungere iussit, ut in unum locum coactis copiis obvia quaeque va-
 starent et incursione Mysorum quoque terram infestarent. iussa illi
 quam celerrime executi paucis diebus recessere, innumerabili non so-
 lum e Mysis, sed maxime e Romanis vel potius, si verum dicendum
 est, cuncta praeda e Romanis facta. quia enim urbes illic sitae Pa-
 laeologorum pridem imperantium sedes erant atque imperii Romani
 tunc fines, deinde captae Mysis se summisere, usu venit, ut circum-
 circa eas ii, qui hinc eo, ut dictum est, ultro ob egestatem trans-
 migrarunt, in locis vicinis vitam degant. quum igitur impetum barba-
 rorum modo usque ad hasce urbes extenderetur, amplius autem ob
 providentiam principum huius terrae progredi non posset, factum est,
 ut, qui inde abducerentur, omnes Romani essent, Mysi autem appel-
 larentur propterea quod multum temporis Mysis subiecti erant. praeda
 omni in Asiam transportata barbari non ante inde recedere volebant,
 quam urbibus in Chersoneso sitis tributa imponerent eaque partim
 statim acciperent, partim in singulos annos sibi daturos promittere
 eos cogere, ut etiam Thraciae despotis iam imposuerunt. sed a bar-

δασμόν, ὡς καὶ Θράκης ἤδη καταστᾶσι δεσπόταις. ἀλλὰ πρὸς μὲν βαρβάρων τοιοῦτος ἐπιπολαίως ἄρτι διέσπαρται λόγος ὥσπερ προαναφώνησις καὶ προμάντευμα, οὐπω μέντοι τὸ κῦρος ἔσχειν, οὐ μάλα τι ἐθελόντων ἐκόντων συνθῆσθαι Ῥωμαίων. διὸ οὐδ' αὐτοῖς γε ἀπαλλάττειν ἐκείθεν γεγένηται πρὸς βουλῆσεως, ἀλλ' ἐκώδητο ἀνακρόσαστα δηδόνιες ἄπισσαν Θράκην νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν αἰεί.

baris talis sermo modo leviter sparsus tanquam praedictio et praesagium quoddam nondum ad effectum adductus est, quum Romani ultro cum his rem componere haudquaquam in animum inducere velint. quare et ipsi inde recedere nolunt, sed illic assidue totam Thraciam noctu diuque vastant.

**ΤΟΥ ΑΓΓΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΟΓΟΣ ΚΖ.**

- l. 123 b. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, κἀνταῦθα τῆς διηγήσεως ἤκοντος τοῦ Ἀγαθαγγέλου, φροντίδες ἑτεραί μοι τὸ λογιζόμενον ἀνθέλκουσαι τῆς ψυχῆς ἀψηχόλησαν οὐ μάλα τι ἀγεννεῖς· 5 τὰς γὰρ τοι πολλαχόθεν ἐμοὶ τῶν νοσημάτων ἄλλοτ' ἄλλας παρεισρυσίας κῆρας καὶ τύχας ἐς πάνυ τι μοχθηρὰν συμμαχίαν τῶν τῆς κεφαλῆς ἀλγηδόνων ἰούσας ὄρωντι διὰ τε τὸ τῆς καθεύξεως ἐπιεικῶς ἴταμόν ὁμοῦ καὶ παντάπασιν ἀπαράκλητον, καὶ ἅμα τὸ τῆς ἐλευθερίας ἢ μικρᾶς γοῦν τινὸς 10 ἀνέσεως δύσελπι (τὸ γὰρ θηριῶδες οὐτ' ἔληγε τῶν δικτωῶν οὐδαμῆ καὶ πρὸς γε πλείω τὴν τοῦ αὐξενὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ὄλκην ἀνηρεῖτο), δέος ἐμοὶ τῶν πάνυ μεγίστων περικεχύσθαι ξυνέβαιεν, ἀναπολοῦντι μὴ ὄν αὐτοὶ καθ' ἡμῶν αἰεὶ μηχανῶνται θάνατον ἐπιγένηται, πρὶν ἡμᾶς αἰσθέσθαι, 15
- l. 124 a. " καθάπερ ἐκ λόχου ληστής. ἤδη τοιγαροῦν τῆς τότε νυκτὸς

5. Ὅτι δολοφονίαν ὑποπιεύσας ὁ Γρηγορᾶς ἐτοιμάζεται πρὸς θάνατον margo codicis.

**NICEPHORI GREGORAE HISTORIAE ROMANAE
LIBER XXVII.**

Quae quum ita se haberent, quumque huc narrationem Agathangelus perduxisset, curae aliae et hae quidem non mediocres mentem perturbabant. etenim multas ac varias ex aegritudine miseras et sollicitudines obrepere simul et in graves capitis cruciatus coire sentiebam; et quum custodia plena esset immanitatis neque ullam omnino admitteret solatium, etiam omnis spes libertatis vel ad exiguum temporis spatium recuperandae evanuisset, siquidem persecutorum furor nondum deferbuerat, sed potius plures noctu diuque in vincula

περὶ τρίτην γενομένης φυλακὴν, ἐν ᾗ τῆς ὥρας ἑκασταχόθεν οἱ [τῶν φροτιστηρίων ἀνθαμιλλώμενοι κώδωνες, καὶ συχνὰ τὸν ὑπὲρ κεφαλῆς θορυβοῦντες ἀέρα, τοὺς τὸν μονήρη βίον ἀνηρημένους ἐς τοὺς κοινούς τε ἀθροίζουσιν ὕμνους καὶ τὰς
 5 γε πρὸς θεὸν κατὰ τὸ σφίσις εἰσθδὸς αἰεὶ δοξολογίας, τὸν Ἀγαθάγγελον αὐτίς ἀποφῆτι διὰ τῆς θυρίδος ἔγωγος ἐνεχέι-
 ρουν προπέμπειν, καθάπερ Νῶε πάλαι φασὶν ἐκεῖνον ἐκ κι-
 βωτοῦ τὴν περιστεράν, μαθεῖν εἰ ὁ τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας
 λαοφᾶν ἐπεχειρεῖ κατακλυσμός. εἰ δ' οὖν, δύο ταυτὶ τουφί
 10 προσανατίθεσθαι τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐδόκει μοι, πρῶτον μὲν
 προσιόντα τῷ δεῖν τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν καὶ συνήθων ἐμοὶ κο-
 μιζεῖν ἐκεῖθεν μερίδα τῆς θείας σαρκὸς τοῦ σωτῆρος Χρισ-
 τοῦ καὶ θεοῦ ἱμῶν καὶ ἅμα ἀντιδώρου τεμάχια πλειῶ. ἃ
 γὰρ ἔχειν ἐμοὶ περιῆν, ἐκ πολλοῦ δεδαπανῆσθαι συμπέπτωκε.
 15 καὶ νῦν ἐπεὶ μοι, καθάπερ κηρίον μέλιτται, πανταχόθεν τοῖς
 τοῦμοῦ θανάτου δημιουργοῖς κραταιότερον ἐπιτίθεσθαι δέ-
 δοκται, ἀναγκαῖον, εἰ πέρ ποτε, νῦν μάλιστα δέδοκται κάμοι
 προσεχέστερον ἀνθοπλιζέσθαι καὶ ταῦτα δὴ πρὸς ἁγιασμόν
 καὶ μετάληψιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἔχειν, ἀντ' ἄλλης εἰπεῖν
 20 ἀκροπόλεως καὶ κράνουσ καὶ τόξων καὶ θώρακος. πρῶτον
 μὲν οὖν δὴ τοῦτο προσανεθέμην Ἀγαθάγγελε, δεύτερον δὲ
 τῶν φίλων ἐκάστοις ἰδίᾳ καὶ ἡσυχῇ προσιόντι' ἀξιοῦν τῆς
 ἐμῆς ὑπερεύχεσθαι ταλαιπώρου ψυχῆς. οὐ γάρ, οἶμαί γε,

rapiebantur, accidit, ut ob res gravissimas metu afficerer. id enim mente agitabam, ne mors quam mihi machinabantur subito nec opinato me comprimeret tanquam latro ex insidiis. Itaque tertia iam vigilia, quo tempore undique cellarum tintinnabula sonantia et super caput aera continuo crepantia, monachos ad hymnos coniunctim decantandos et consuetam dei celebrationem convocant, Agathangelum rursus silentio fores emittere conatus sum; quemadmodum Noham dicunt e navi emisisse columbam; ut, num dei ecclesiae eluvio intermittere coepisset, videret. et haec duo vel maxime necessaria ei commisi. primum ut ab uno e viris sanctis mihique coniunctis particulam divini carnis salvatoris Christi et dei nostri, simulque panis consecrati plura frustra mihi expeteret. quae enim domi habebam, ea saepius edendo consumpta erant. iam vero quoniam sicut apes ceram, insidiatoribus tradere me fortiorem necesse erat, animum ad constantiam colligere studebam; idque ut sanctificatione sanctaque communione loco arcis propugnaculorum, galeae, pilorum, thoracis efficere possem cupiebam. haec igitur primum Agathangelo commisi. deinde, ut singulos quosque amicos privatim et silentio adiret et hortaretur, propter me mi-

ἔφρασκον ἔτι με ζῶντα θεάσασθαι σφᾶς· θεύουσιν δ' ἄως
 ἔξαιψνης συρόμενον τὸν ἑμὸν τοῖς δικαίταις σκερὸν καὶ βροῦμα
 πρὸς καὶ ὀρνέοις τῆς πόλεως ἔξω ῥιπτόμενον· τοῦτο γὰρ ἐκ
 πάνυ πολλοῦ κεκόρωται τε καὶ ὤρισται σφίσι, πρῶγμα, εἰ
 καὶ μὴ τὸν ἴσον τρόπον, ἀλλ' οὖν εὐκταιότατον μάλα γε ἔκα- 5
 τέροις ὄν, ἐμοὶ μὲν ὡς ἐλπιδῶν ἀρχὴ στεφανηφορουσῶν ταῦτά
 τοῖς ὑπὲρ εὐθεβείας ἠγωνισμένοις πάλαι ἐκείνοις ὑφισταμέ-
 νῃ, σφίσι δ' ὡς πέρας τῶν ἐφ' ἡμᾶς ἐκείνων καὶ δρόμων
 καὶ μόχθων, τὰς ἐμὰς διηνεκῶς δεδιόσι γρηκράς.

§ Πρὸς ταῦτα περιαλγῆς τε καὶ ἔνδοκρος Ἀγαθάγγελος 10
 γεγοσὼς ἐφ' ἱκανὸν σεισιώπηκῆ τε καὶ ἐκεκέρπει· εἰτ' ἀνευγε-
 κῶν καὶ τῆν ἡμετέραν τέως ἀπαλλαγὴν ὑπερθέμενος, εἰ ἔξει
 μὴ τοῦ τὰ θεῖα ἱερουργοῦντος μυστήριου παροντος χειρὶν
 ἰδίαις ὄντινοῦν μεταλαμβάνειν ἤρετο. ἀκηκῶς δ' ὡς Βασι-
 λείῳ τῷ θείῳ καὶ τῶν ἄλλων οὐκ ὀλίγοις τουτί συγκεχώρηται 15
 τῶν ἁγίων, ἅτε καὶ τοῖς ἐν γε. ταῖς ἐρήμοις ἄμικτον πάλαι
 βίον ἀσκοῦσι ποιεῖν εἰωθός, καὶ ὅσοι ἐν τοῖς τῶν διωγμῶν
 καιροῖς ἑαυτοὺς ὄρεσί τε καὶ σπηλαιαῖς ἄλλῃ ἄλλοις συνέκρυ-
 λ. 124 b. πτον, "πέπεισταί τε ῥᾶστα καὶ δεῦτερον ἠρώτη τουτί, εἰ
 ἔξειη δηλαδὴ τῶν ἑτεροδόξων ἐπίοις συνενύχεσθαι καὶ βίως 20
 ἐπειγουσῆς πρὸς τῶν τοιοῦτων ἐνίοτε καὶ ἐνιαχοῦ τῶν θείων

serum precibus deum invocarent. neque enim credo, dicebam, eos iam vivum me reperturos esse. repente fortasse corpus meum a persecutoribus dilaceratum canibus avibusque sub urbis moeniis obiectum offendent. nam haec iam ex longo tempore persecutores apud animum constituerunt, etsi non in hunc modum, tamen ut ita fiant vehementer exoptant. et mihi quidem haec tanquam prima laborum palma videntur, quibus dignus habear, qui rei christianae propugnatoribus adnumerer; illis autem haec finem facient molestarum contentionum et laborum, quos continuo metu scriptorum meorum coacti sunt ut suscipiant.

Haec quum dixissem Agathangelus animo tristi et oculis lacrimantibus aliquamdiu tacuit et oculos in humum defixit. deinde se erexit et libertatis meae spem novam amplexus, num absente sacerdote, qui sacra mysteria faceret, cuilibet licitum esset ipsius manibus dominicum corpus et sanguinem participare, ex me quaesivit. sed quum id audisset sancto Basilio aliisque multis sanctis viris concessum fuisse, itemque qui vitam solitariam egissent vel qui persecutionum temporibus in montes et speluncas confugissent, id facere concessisse, facile sibi persuasit. deinde ex me quaesivit, num licitum esset palam cum infidelibus quibusdam instituire preces et vi urgente interdum cum iis mysteria agere unaque celebrationes. at ego sta-

κατέχειν μυστηρίων, ὁμοίως κἀνταῦθα κἀκεῖ τῶν αὐτῶν λε-
 γομένων εὐχῶν. ἐγὼ δὲ τὸν θεὸν εὐθὺς παρήγαγον ἐκ Λα-
 μασκῶ Ἰωάννην αὐτῷ, φυλάττεσθαι παραινοῦντα μήτε λαμ-
 βάνειν αἰρετικῶν μετάληψιν μήτε διδόναι· μὴ θότε γὰρ ἐὰ
 5 βῆγια τοῖς κυσίν, ὁ κύριος ἔφησε, μηδὲ ῥίπτετε τοὺς μαργα-
 ρίτας τῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, ἵνα μὴ μέτοχοι τῆς κα-
 κοδοξίας καὶ τῆς αὐτῶν γενώμεθα κατακρίσεως· εἰ γὰρ ἔνω-
 σίς ἐστὶ πρὸς Χριστόν, καὶ πρὸς ἀλλήλους πάντως· καὶ πᾶ-
 σιν τοῖς ἡμῖν συμμεταλαμβάνουσι κατὰ προαίρεσιν ἐνούμεθα,
 10 καὶ πάντες ἐν σῶμα ἐσμέν, ὅτι ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄρτου μεταλαμ-
 βάνομεν, ὡς ὁ θεὸς ἀπόστολος ἔφησε. τῆς οὖν προαιρέσεως
 ἔντανθού μαχομένης καὶ ἀλλήλων ἡμᾶς διιστώσης τῆς τῶν
 δογμάτων ἕνεκα καινοτομίας, πῶς ἂν μίαν σχοίημεν τὸν Χρι-
 στὸν κεφαλὴν, ἢ πῶς ἂν ἀλλήλοις συνευξάμεθα; τίς γὰρ, 4
 15 φησί, μερίς πιστῶ μετα ἀπίστου; ἢ τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς
 σκότος; ἢ τίς συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαν; ἀκούεις δὲ
 καὶ τοῦ θεοῦ διὰ τῆς προφητικῆς φθεγγομένου γλώττης, ὡς
 ἐὰν προφέρῃτέ μοι σεδίδαλιν, μάταιον· θυμίαμα βδέλυγμα
 ἔσται μοι· τῷ γὰρ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ θεὸς “Ἴνα τί σὺ ἐκ-
 20 διηγῇ τὰ δικαιώματά μου καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην
 μου διὰ στόματός σου;” οὐ γὰρ τὰ γινόμενα χρὴ σκοπεῖν
 μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν τῶν γινόμενων ἐπιζητεῖν, ὃ χρυ-
 σορρήμων ἔφησεν Ἰωάννης. τὸ μὲν γὰρ κατὰ γνώμην γινό-

2. τοῦ Λαμασκηνῶ ἐκ τοῦ περὶ τῶν ἀγίων καὶ ἀχράντων τοῦ
 κυρίου. 3. μυστηρίων κέφ. κγ'. 17. Ἡσαΐου. 18. ψαλ. μδ'.
 23. Χρυσοστόμου ἐκ τοῦ κατὰ Ἰουδαίων δευτέρου λόγου.

tim Joannis Damasceni memoriam ei revocavi, qui monet: „ne nos
 haereticorum mysteria celebremus neve iis ad nostra aditam patefa-
 ciamus. nolite sanctum dare canibus, dicit dominus, neque mittatis
 margaritas vestras ante porcos. ut ne imbuamur pravis istorum opi-
 nionibus neve cum iis condemnemur. ubi enim communio est nobis
 cum Iesu Christo etiam inter nos communio constat; et cum omnibus
 quidem qui nobiscum sanctam coenam participant in fide coniuncti
 sumus, et nos omnes unum corpus efficimus. quod uno ille pane
 vescimur, ut sanctus apostulus dicit.“ quid igitur, si in fide disside-
 mus, nosque dogmatum diversitas distrahit, num unum deum Christum
 habemus aut eadem cum iis sacrificia agimus? „quae enim commu-
 nia sunt fideli cum infideli, luci cum tenebris, Christo cum Beliare?
 audi quae deus dicit ore prophetae: „frustra mihi offeretis similagi-
 nem; thuribulum a me repudiabitur.“ sic increpat deus impium. quid
 meam iustitiam? quid divinos libros in ore tuo habes? neque solum

μενον τοῦ Θεοῦ, καὶ φαῦλον εἶναι δοκῆ, πάντων ἐστὶν ἄριστον· τὸ δὲ παρὰ γνώμην καὶ μὴ δοκοῦν ἐκείνω, καὶ ἄριστον εἶναι νομίζεται, πάντων ἐστὶ φαυλότατον καὶ παρανομώτατον. καὶ φρονεῖσθαι τις κατὰ γνώμην τοῦ Θεοῦ, φιλανθρωπίας πάσης βελτίων ὁ φόνος· καὶ φείσεται τις παρὰ 5 τὸ δοκοῦν ἐκείνω, φόνου παντὸς ἀνοσιωτέρα γένοιτο' ἂν ἢ φειδῶ. οὐ γὰρ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων ἀλλ' αἱ τοῦ Θεοῦ ψῆφοι καλὰ καὶ φαῦλα ταῦτ' εἶναι ποιοῦσιν. ὥσπερ δ' ἐκείνοις, φησὶν, ἐγκαλοῦμεν ὅτι παρανομοῦσιν, οὕτω καὶ πολλῶ μᾶλλον ὑμῖν ὅτι τοῖς παρανομοῦσι συνέρχεσθε. καὶ οὐχὶ 10 τοῖς συντρέχουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς κυρίοις μὲν οὐσι κωλύσαι, μὴ βουλομένοις δέ. εἰ γὰρ εἰς θεάτρον οὐκ ἐπιτρέπομεν ἀπελθεῖν, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ συναγωγῆς τοῦτο χρὴ ποιεῖν· μείζων γὰρ παρανομία ἐκείνης αὕτη, ὅτι ἐκεῖ μὲν 15 ἡ ἀμαρτία τὸ γινόμενον, ἐνταῦθα δ' ἀσέβεια." ὁρᾷς ὡς καὶ τὸ ἅριστον ἐνίοτε δόξαν εἶναι κακὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦδε ἀνδρὸς ἀπεδείχθη, καὶ ὅσῃ ἐνιεύθεν ἐκεῖνος τὴν ἐπιτίμησιν τῇ τῶν ἑτεροδόξων κοινωνίᾳ προσάπτει; ἂ γὰρ τις δεσπότου

l. 125 a. προστάτιτος δρᾶν ἤκιστα δρᾶ, τούτων τιμωρίαν " τίνυσσιν εἰκότως αὐτὸς ὁ μὴ δρῶν, καὶ εἰ μὴ κακὸν ἀπαντήῃ τὸ πέρασ· καὶ τούναντίον αὐθις· οὐ γὰρ τοῖς τῶν δρωμένων πέρασιν εἰκὸς ἀκολουθεῖν τὴν τοῦ κρίνοντος ἀπόφασιν, ἀλλ'

quae in oculis sunt respicere nos oportet, sed etiam rationes inquirere quae his subiectae sint. sic dicit aureus scriptor Ioannes. nam quaecunque secundum dei sunt voluntatem, licet nobis prava videantur tamen sunt optima. quae vero contra dei sunt voluntatem etiamsi optima habentur, omnium pessima sunt et pravissima. itaque si quis deo iubente quempiam trucidet, id melius est quam si eum amore prosequatur; et si quis parcat cuiquam deo vetante, id peius est quam si caedem perpetret. neque enim species bonaene sint res an pravae, sed quae in iis dei voluntas appareat, indicat. ut vero nos istos quod doctrinam laedunt ita vel multo magis increpamus vos, quod cum infidelibus societatem facitis. neque tamen eos tantum qui societatem faciunt increpamus sed etiam quos prohibere posse quidem scimus, nec vero velle; et si frequentare theatrum vetamus, id multo magis nos oportet vetemus, quod ad synagogam attinet. nam huius impietas maior conspicitur. nempe illic quae aguntur improba sunt, hic autem vere impia." vides igitur quemadmodum quae iusta nonnunquam videantur vir ille sanctissimus prava esse dicat, et quantopere hic eos increpet qui cum infidelibus faciant. itaque si quis domini voluntatem non exegerit hanc ob causam poenas dabit sive nihil illinc mali exierit sive contrarium acciderit. nam non qualis

εἰ τοῖς δεσποτικοῖς ὁ δρωὼν ἠκολούθησε δόγμασι. δεσποται δ' ἂν εἴεν ἡγεμόνων μὲν καὶ ἀρχόντων νόμοι καὶ στάθμαι κανόνων, ὑπηκόων δὲ καὶ συρφετιῶδους πλήθους ἡγεμόνες καὶ ἄρχοντες, ὡς ἐκ πηγῆς τῶν νόμων ἔχειν τὸ κρίνειν ὁρθῶς ὀφείλοντες. πολλὰ μὲν οὖν τῶν δρωμένων καθ' ἑαυτὰ θεωρούμενα λέληθε τὴν τῆς κρίσεως κλέπτοντα βύσσανον καὶ πρὸς αἰθερίους ἐξαιφνης ἐν οὐκ εἰδόσιν ἀνέδραμεν ὕμνους, προσειληφότες δὲ καὶ τὴν μεθ' ἧς γεγένηται πρόφασιν μυρίων ἄρῶν ὑπέθυνα ἀποπέφανται. ἀλλὰ προσθετέον μοι τουτοῖ
 10 τοῦ θείου ἀνδρὸς καὶ τὰ τουτοῖς ἀκόλουθα. "τί ποιεῖς", φησίν, "ἄνθρωπε; παρεβάθη νόμος, καὶ οὐκ ἐπιτιμᾶς, οὐδὲ γίνῃ χαλεπὸς τιμωρὸς τῶν τοῦ θεοῦ νόμων, ἀλλὰ κοινωνεῖς; καὶ ποίαν σχοίης ἂν συγγνώμην; μὴ γὰρ ὁ θεὸς ἐκδίκων χρῆζει; μὴ γὰρ βοηθούτων δεῖται; ἀλλ' ὑπηρέτην αὐτοῦ γενέσθαι
 15 σε βούλεται, ἵνα κἀνεῦθεν τὸ φιλόδοξον δείξης." καὶ ὁ μέγας δ' ὁμοίως φησὶν Ἀθανάσιος ὡς οὐ μόνον τὸ μὴ θῦσαι λίβανον δείκνυσι μάρτυρας ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ τὴν πίστιν ἀρνήσασθαι· καὶ οὐχ οἱ κλίναντες εἰς εἰδῶλα μόνον κατεκρίθησαν ὡς ἄλλοτριοι, ἀλλὰ καὶ οἱ προδεωκότες τὴν ἀλήθειαν.
 20 Ἀβραὰμ γὰρ ὁ πατριάρχης οὐκ ἀναιρεθεῖς ἐστεφανώθη, ἀλλ' ὅτι πιστὸς γέγονε τῷ θεῷ· οἱ τε ἄλλοι ἅγιοι πατέρες καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς, περὶ ὧν ἀπάντων ὁ Παῦλος φησὶν ἐπιλείψειν

10. χρυσοστόμου ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ μ' ψαλμοῦ. 16. ἐκ τῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς.

rerum eventus sit dominus iudicat, sed num voluntas sua exacta sit. haec autem domini voluntas leges et instituta sunt imperatoribus et principibus; civibus et plebi imperatores et principes, ita ut qui vocati sint iudices fonte utantur legibus. et multa quidem sunt facinora quae dum per se spectentur examina iudicum facile decipiant, etiam laudibus in coelum efferantur ab imperitis; simulatque autem quae iis subfuerint rationes cognitae sint, illico mille execrationibus obruantur. sed revertar ad verba viri illius sanctissimi. „homo, dicit, quid agis? leges violatae sunt. tune iudex exstiturus es? an violatorum socius quam severus legum divinarum ultor esse malis? sed quae tibi erit venia? nimirum ultoribus deus non eget neque nostro auxilio. sed suum te vult esse ministrum, eo ut pietatem declares. etiam magnus ille Athanasius non eos tantum qui ture facere recusant martyras esse dicit, sed etiam qui doctrinam suam negare nolint. neque ii tantum qui idola adorati sunt, sunt infideles, sed etiam qui prodiderunt doctrinae veritatem. nam patriarcha Abraam non qui mortuus sit pro deo sed qui fidelis fuerit palmam accepit. etiam sancti patres et alii quos omnes commemorandi St. Paulus dicit tempus sibi

τῶν χρέων αὐτῶν διηγοίμενον, οὐχ αἵματος ἐκχυθέντος ἐτε-
λειώθησαν ἀλλὰ διὰ πίστεως, καὶ μέχρι νῦν θαυμάζονται,
ὅτι καὶ θάνατον ὑπομένειν ἦσαν ἔτοιμοι διὰ τὴν ἐς θεὸν εὐ-
σέβειαν." ὁρᾷς ὡς ἐν τοῖς μικροῖς μᾶλλον τὰ μέγιστα δει-
κνυται τῶν καλῶν, καὶ μάλα μᾶλλον ἐν τοῖς μάλιστα' ἐλαχί-
στοις ἐνόησε ἢ τοῖς μεγίστοις; ὡς γὰρ ἐν τοῖς βασιλικῶς νο-
μίσμασι καὶ ὁ μικρόν τι παραχαράττων ὄλον ἐχρεῖον ποιεῖ,
οὕτω καὶ ὁ τῶν θείων κανόνων τουλάχιστον ἀνατραπέμενον
περιαρῶν τῷ παντὶ λυμαίνεται.

- *Κὲ δὲ καὶ τῶν ἱερῶν ἔξω περιβόλων ἀθουμένον καὶ 10*
πρὸς ἀκφύλα μὲν ἐντεῦθεν φιλανθρωποτέρα δ' οὖν τῶν ὁμο-
φύλων γένη φυγάδες ἐνιοι τῶν εὐσεβούντων γινόμενοι ἐκεῖ-
θεν τὰς εὐκείας εὐχὰς ἀναφέρουσι τῷ θεῷ, καινὸν οὐδέν·
πολλοὶ γὰρ τῶν πάλαι θαυματοζόμενων τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλη-
αίας ἀνδρῶν ταιαῦτοις πολλαῖς συνετυχήκασιν τοῖς δεινοῖς, 15
ἔν' ὡς χρυσὸς ἐν χωνευτηρίῳ δοκιμασοθέντες τοῖς π' ἐφεξῆς
ὑπόδειγμα γένωνται κράτιστον ἀρετῆς, καὶ ἅμα μειζόνων
αὐτοὶ πρὸς θεοῦ καὶ τῶν ἀντιδόσεων τύχωσιν, αὐτοῦ τοῦ
θεοῦ προοδοποιούντος καὶ τὰ τῶν διωκομένων ἐπὲρ αὐτοῦ
κατευθύνοντος διαβήματα, καὶ τῶν ὁμοφύλων τοὺς ἄλλοφι- 20
λους πρῶστέρους ἐν τοῖς τοιούτοις δρωόντος " καιροῖς, καθά-
περ ἔστιν ἅ τῶν σφόδρα ἀγρίων καὶ ἀνημέρων θηρίων ἐπὶ
Δανιὴλ καὶ τῶν ἄλλων, τοῦ θηριώδους τηνικαῦτα τὸ προση-
πὸς ἀλλάττεσθαι ὅσῃσα παρυσκευάζοντο. ἐπεὶ γὰρ παντα-

non sufficere, non quod sanguinem pro deo profuderunt in coelum eveci sunt sed quod pro fide pugnarunt. quos etiam hodie admiramus, quod mortem occumbere parati erant propter pietatem erga deum." vides igitur ipsis in iis quae parvi habentur virtutis plurimum patere idque multo magis in minimis quam in gravissimis. nam ut is qui in numis regiis quantulumcunque est adulteravit totum deliquit, sic etiam qui in sacris legibus minimum transiliet peccabit in toto.

Iam vero quod eos attinet qui sacris aedibus expulsi sunt, nonnullos scimus pios viros in fuga apud infideles, qui fidelibus clementiores erant, perfugium invenisse ibique solitas in deum preces facere pergisae. neque pauci sunt e sanctae ecclesiae viris, qui in eiusmodi conditiones saepe inciderunt; ut tanquam aurum fornace probati exemplum essent posteris firmissimum constantiae, et ut maiora a deo acciperent praemia. deus autem ipse eorum viam patefacit et vestigia moderatur eorum qui propter ipsum vexantur persecutione. et his in temporibus infideles facit clementiores fidelibus. cuius rei prae altis exemplum est quod de feris et indomitis bestiis circa Da-

καὶ παρεῖναι τὸν θεὸν μεμνημένοι τε καὶ πεπιστεύκαμεν,
 καὶ παντὶ τότῃ τῆς αὐτοῦ δεσποτείας ὁ Δαβὶδ αὐτὸν εὐλο-
 γεῖν ἐπιτρέπει, βέλτιον ἐκ ὑπαιθρῶν καὶ ἐρημίαις καὶ ὄρεσιν
 ἀκίβδηλον θεῷ προσάγειν τὸν ἕμμεν ἢ δυσσεβῶν κοινωνία
 5 χρωμένους χρυσῷ κεκοσμημένους καὶ πλακῶν σιλιπνότητι προ-
 σάχειν τεμένεσιν· ἀκούεις γὰρ καὶ τοῦ θείου φάσιματος
 Γρηγορίου τοῖς τότε διαίταις αὐτοῦ· σὺ δέ μοι περιείχου
 τῶν τοίχων καὶ τῶν πλακῶν καὶ τῆς κεκοσμημένης ψηφίδος
 καὶ τῶν μακρῶν δρόμων καὶ περιδρόμων, καὶ χρυσῷ πατελάμ-
 10 πον καὶ περιελάμπον, ἀγνοῶν ὅτι κρείσσων ὑπαιθρος πίστις
 πολυτελοῦς ἀσεβείας, καὶ πλείους θεῷ τρεῖς συνημένοι ἐν
 ὀνόματι κυρίου πολλῶν ἀρνούμενων θεότητα. καὶ Ἠλίας δ'
 ἔφρουε τὴν τῆς Ἰεζάβελ ἀπειλᾶς, καὶ τὰς τοῦ Σαοῦλ ὁ Δα-
 βίδ, καὶ ὅπῃ τύχοιεν ἐπεκαλοῦντο τὸν κύριον. καὶ οἱ μάρ-
 15 τυρες τῆς ἀληθείας ἐκεῖνοι διωκόμενοι μὲν ἔφρουον καὶ λαν-
 θάνοντες ἐκατέρων, εὐρισκόμενοι δὲ ἐμαρτύρουν. ἥκιστα γ'
 σὺν σε χρεῶν τοῖς σμικρολόγοις ἐκείνοις συμφέρεσθαι τὴν
 διάνοιαν, οἱ δειλία τινὲ μεταξὺ τῶν δεινῶν τὴν ψυχὴν συν-
 θολούμενοι θανμάζουσιν ὅπως ὁδὸς μὲν ἀσεβῶς ἐν τοῖς τοι-
 20 οῦτοις καιροῖς εὐοδοῦται, οἷς δὲ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας σταδιο-
 δρομεῖν ἔξεγένετο διάυλον, τούτοις δ' ὑβρίζεσθαι περιφρονεῖ-
 σθαι συκοφαντεῖσθαι χλευάζεσθαι καὶ καθάπαξ εἰπεῖν πᾶν
 πονηρὸν ἀκούειν ῥῆμα μακρὸν τινα καὶ ἀτέκμαρτον συγχω-

7. ἐκ τοῦ ξυρτακτηρίου.

12. Ἀθανασίου ἐκ τοῦ ἀπολογη-
 τικοῦ.

nilem factum esse accepimus. facile enim feritatem in mansuetudi-
 nem convertit deus, quem quum ubique nobis adesse sciamus atque
 credamus, quare David cum omnibus regni sui locis coli voluit cele-
 brationibus, sane melius est sub divo, in solitudine, in montibus pu-
 ras deo exhibere preces quam cum infidelibus in templis auro
 ornatis et splendidis fabulis. audi quae St. Gregorius locutus est suis
 persecutoribus: „habitus quidem inter muros, tabulas amplas porticus
 et auro fulges; sed deum sub divo colere melius esse quam sacra
 splendida facere cum impio animo, etiam tres homines in nomine pa-
 tris coniunctos deo gratiores esse quam plures qui deum negent, nes-
 cis. Elias autem qui Iezabelae et David qui Sauli minas fugit, quo-
 cunque venerunt laudarunt deum. etiam martyres illi veritatis primo
 a persecutoribus vexati in fugam se dederunt; sed in occulto animum
 confirmarunt et protracti pro deo mortui sunt.“ nequaquam igitur
 levia ista debes respicere. qui in rebus angustis pusilli sunt et fracti
 animi mirantur quod impiorum viae istiusmodi in rebus planae et fe-
 lices sunt, contra quod ii qui propter pietatem periculosas vias in-
 gressi sunt, per longum et infinitum tempus insolenter tractantur, con-

ρεῖται δρόμον τοῦ χρόνου, τοῦ θεοῦ μὴ ταχεῖαν ἐπάγειν ἐθέλοντος τὴν ἐκδίκησιν, ἀλλ' ἐῶντος παντὶ τὸ νόμισμα διακωδωνίζεσθαι τρόπῳ, ἀλλ' ἀναλογιζόμενον ἐπὶ σαντοῦ τὰ πάλαι γενόμενα, καὶ θεοφιλῶς ἀνιχνεύοντά τε καὶ ἀναλεγόμενον ἕκαστα, σαντῶ τε καὶ πολλοῖς ἑτέροις ἐντεῦθεν μεγίστην⁵ παρέχειν ὠφέλειαν. ἀκούεις γὰρ τοῦ μεγάλου τῶν τοιοῦτων ἱατῶν χρυσορρήμονος λέγοντος ὡς ἐν προοιμίῳ τοῦ κηρύγματος Στέφανος ὁ ὑπὲρ τοὺς ποταμούς ἕρων καὶ πάντας ἐπιστομίζων, οὐδὲ πολὺν ποιήσας ἐν τῷ κηρύγματι χρόνον, ἀθρόον ἠρηγῆ καὶ ὡς βλάβημος κατεδικάζετό τε καὶ κατε-¹⁰λύετο· καὶ Ἰάκωβος δ' ἐν ἀρχῇ καὶ αὐτὸς ἕξ αὐτῆς ὡς εἶπειν τῆς βαλβίδος ἀνεσπάσθη καὶ ἀποτμηθεὶς εἰς χάριν τῶν Ἰουδαίων ὑφ' Ἡρώδου τὸν βίον κατέλυσε στῦλος καὶ ἐδραΐ-
 15 ὠμα τηλικούτον τῆς ἀληθείας. μὴ οὖν θανατώσεως εἰ μὴ ἐκ προοιμίῳ μὴδ' εὐθέως ἐδικεῖται παρὰ θεοῦ τὰ λυποῦντα· 15 ἕθος γὰρ αὐτῷ μὴ ἐν ἀρχῇ τὰ δεινὰ λείπειν, ἀλλ' ὅταν αὐξήθῃ καὶ παρὰ τῶν πλειόνων ἀπογνωσθῆ. ἀκούεις δ' ὅπως καὶ ὁ μὲν Ἄβελ δίκαιος ὢν ἐφονεύθη ταχύ, ὁ δὲ Κάϊν ἕξ η
 20 Ἡρώδης ἕξ η ταμιευόμενος εἰς καιρὸν ἐδικήσεως, ἵνα δηλαδὴ σκληρόβρωτος ἐνταῦθα γενόμενος καὶ ἀποψύξας πικρῶς πρὸς

l. 126 a. μακρόν, ἵν' ἐλέγχηται πλέον ἢ τούτου κακία· καὶ αὐτὸ δὲ μὲν πρόδρομος Ἰωάννης τὴν κεφαλὴν ἀφῆρετο, ὁ δ' ἀνελὼν²⁰ Ἡρώδης ἕξ η ταμιευόμενος εἰς καιρὸν ἐδικήσεως, ἵνα δηλαδὴ σκληρόβρωτος ἐνταῦθα γενόμενος καὶ ἀποψύξας πικρῶς πρὸς

7. ἐκ τοῦ κατὰ Ἰουδαίων θ' λόγου.

16. ἐκ τῶν πρὸς Ὀλυμ-
 πιάδα ἐπιστολῶν.

temnuntur, produntur, iridentur, aliis multis molestiis urgentur. deus enim non festinat iudicium, sed quemque stadium suum vult decurrere. tu vero quae a maioribus nobis tradita sint velim consideres. unde si pio animo investigaveris singula quaeque et tecum reputaveris, et tibi et aliis multis optime fructus redundabunt. audis enim ex magno illo Chrysostomo, ab initiis evangelii Stephanum, amnis more fluentem et omnes silere cogentem, post breve tempus in praedicando evangelio consumptum, subito esse correptum et tanquam blasphemum condemnatum et interfectum Iacobus initio et ipse ab ipsis ut ita dicam carceribus protractus et ab Herode Iudaeis cupientibus interfectus est. quocum veritatis firmissimum concidit columen et praesidium. noli igitur mirari, quod non continuo iniuriae a deo vindicantur. deus enim improborum studia non solet iam principio retardare sed tum demum quum progressus fecerunt et a plurimis respecta sunt. uti scis, Abel qui homo iustus erat mature necatus est. Cain vero provecta demum aetate decessit. quod deus eo fieri passus est, ut hic culpaе suae conscius esset per longam aetatem. etiam praecursor Iohannes interfectus est. Herodes autem qui interfecit diu impunitus vixit usque ad diem iudicii, ita quidem ut qui iam hac in

τὸν ἀκοίμητον ἐκεῖνον οὕτωςι παραπεμφθεῖη ὁ ταλαίπωρος·
 σκώληκα. δι' ὧν γάρ, φησὶν, ἐπιβουλεύουσιν, ἑαυτοῖς μῦλ-
 λον ἢ ἑτέροις τὰ βάραθρα ἀνορύττουσιν· οἱ μὲν γὰρ ἐπι-
 5 βουλεύεμενοι τὴν οἰκουμένην ἐρωστὰς ἔχουσιν ἐπαιέτας ἀνα-
 κηρύττοντας στεφανοῦντας, τοὺς εἰδότες τοὺς οὐκ εἰδότες,
 τοὺς ἀπὸ τῶν πραγμάτων, τοὺς ἐκ τῆς φήμης τὰ ἐκείνων
 μαθάνοντας, τοὺς συναλοῦντας, τοὺς συναγωνιζομένους,
 τοὺς τὰ χρηστὰ συννευχομένους αὐτοῖς πάντας, οἱ δ' ἐπι-
 βουλεύοντες τοὺς μισοῦντας μὲν πλείστους, πολλῶ δὲ πλείους
 10 τοὺς κατηγοροῦντας, τοὺς διαβάλλοντας, τοὺς ἐλέγχοντας,
 τοὺς αἰσχύνοντας, τοὺς ἐπαρωμένους μυρία. καὶ ταῦτα μὲν
 ἐνταῦθα· τὰ δ' ἐκεῖ ποῶς παραστήσει λόγος, ἢ τῶν διωκόν-
 των ἀσεβῶν τὴν κόλασιν, ἢ τῶν διωκομένων εὐσεβῶν τὴν
 ἀπόλαυσιν;

15 Ταῦτα οὖν ἐννοῶν, φίλτατε Ἀγαθάγγελε, καὶ τοιούτοις
 ὕδασι τὴν ψυχὴν ἀρδενόμενος, μὴ σιγῇ δειλιώσῃ τὰ τῆς σῆς
 χαρίζεσθαι γλώττης προπύλαια θέλε· ἀλλ' εὐγενῆ τῆς ἀλη-
 θείας προστάτην σαυτὸν καθιστάμενος, καὶ τοῖς προσιούσιν
 ἀγαθὸς γινόμενος σύμβολος, οὕτω διηνεκῶς τὰ τῆς σῆς ψυχῆς
 20 ἔγκαινίξε χρώματα πρὸς τὸ βέλτιον. εἶεν· καὶ μὲν δὴ ὥρα
 καὶ σὲ ἀπίεναί λοιπὸν πρὶν ἐς ἑωθινὰς τοὺς οὐρανόους κατα-
 στήναι κίκλους ἀγίας, τῶν ἀνατεθειμένων μηδενὸς ἐπιλελησ-
 μένον.

2. ἐκ τοῦ 3' λόγου κατὰ Ἰουδαίων.

terra verminosus factus est et animam inter dolores exspiravit, idem
 deinde cerni illi assidue absumenti cibo praeberetur. quare bene se
 habet quod dicunt, eos qui aliis insidias struerent, sibi potius quam
 aliis eas struere. etenim ii quibus insidias parant a plurimis aman-
 tur, laudantur, praedicantur, coronantur, nempe ab iis qui res cogni-
 tus, et qui non cognitatas habent, qui res ipsi et qui fama tantum com-
 pertas habent, qui cum iis dolores patiuntur, qui laborum socii sunt,
 denique ab omnibus qui student cum iis veritati. contra insidiatores
 a plurimis odio tractantur, accusantur, contemnantur, obiurgantur,
 negliguntur, mille execrationibus obruantur, et haec quidem accidunt
 in terra. illic autem quis est: „qui insidiatorum impiorum poenas com-
 paret cum piorum vita beata.“

Haec igitur dum consideres, carissime Agathangele, hacque
 dulcissima potionem animum tuum confirmes, timide tacere et linguam
 reprimere noli. sed pro veritate fortiter propugna et alios auxilio
 destitutos opera tua et consilio adiuva, eo ut animi tui virtutes con-
 tinuo floreat. sed de his hactenus. iam tempus est ut abeas, ne
 fugatis stellis dies erubescens tibi obrepat. neque mandatorum im-
 memor sis.

Ἀγαθ' ἀγγέλου μὲν δὴ ἀπιόντος ἐν τούτοις, μόνῳ τὴν
 συνήθῃ βόσκειν ἀέθρις οἴκῳ κατελείπετο ἑρημίαν ἐμοί, μηδέ-
 νός, ὅπως παραμυθῆται νόσῳ καὶ ἀθυμίᾳ δαπανώμενον ἀν-
 ἄθροπον, μήτ' ἤδη παρόντος ἡμῖν μίτε μὴν ὅπως ποτὲ προσ-
 δοξαζόμενου μετὰ τὴν ὑστεραίαν ἤγουν τὴν μετ' ἐκείνην καὶ 5
 ἐξῆς καὶ ὁμοίως αἰεὶ, πλὴν γε δὴ τοῦ πανταχῆ παρόντος αἰεὶ
 καὶ πάντων κηδομένου μόρου θεοῦ, ὃς τηνικαῦτα μετρίαν μοι
 τοῦ νοσήματος ἄνεσιν πεπραχώς τοῦ συνήθους, συνήθως αὐ-
 τοσχεδίους ὑπομνήμασι δοῦναι τὴν τῶν γινομένων παρεσκευά-
 κεν ἱστορίαν, κατὰ τὸ πρὶν ἡμῖν εἰωθός, ὅτ' ἐλευθερίαν μα- 10
 κρὰν τοῖς ἡμετέροις ἐμπολιτεύεσθαι βουλήμασιν ἦν, εἰ καὶ
 μὴ τελῶς ἦδη καὶ ὡς ἐχρῆν, ἀλλ' οὖν ὅπως ἡμῖν ἐν με-
 σότητι συνειλημμένοις μεγίστων δεινῶν καὶ φόβων πολυτρό-
 πων τὴν παντοδύναμον κεχορηγημένοι γέγονε δεξιάν, συνεφαπ-
 τομένην ὅπως ποτὲ καὶ συνεπικουφίζουσαν μοι τοὺς πόνοσ. 15
 εἰώθε γὰρ ὁ κραταῖός ἐμοὶ βοηθός ὡσπερ τέρατα φαίνεσθαι
 τοῖς πολλοῖς τὰ ἡμετέρα δρῶν, καὶ τῶν ἐναντίων τὰναντίῳ
 παρὰδοξῶσ πᾶράινειν ἐπὶ τὸ τῶν βελτίστων πάνν τι ἀπροσ-
 f. 126 b. δόκητον, καὶ τοὺς ἄεὶ τῶν τῆς κοσμικῆς περιόδου πραγ-
 μάτων ἄλλοτ' ἄλλοσ κινεῶνάσ καὶ κλύδωνάσ εἰς ἀλκυνόντι- 20
 δασ οἶδν εἰπεῖν ἐμοὶ νηνεμιάσ μεταποιεῖν. ἔστι γὰρ τι ζῶον
 αἰερί καὶ θαλάττῃ μερίζον τὸν βίον ὄνομα ἀλκυῶν. αὕτη
 πρὸς παιδῶν ἐπειγομένη γονάς, ἐπ' αὐτάσ τὴν καλλίαν τὰς

Itaque quum Agathangelus a me discessisset, equidem in pristina
 rursus solitudine domi versatus sum. nam neque qui aegritudine et
 tristitiae afflictum me consolaretur aderat, neque ut antea eum ex-
 spectare mihi licuit in diem posterum aut in tertium aut in dies qui
 sequuntur. et continuo hac in conditione versatus sum praeterquam
 quod mihi aderat qui omnibus locis praest nobisque omnibus prop-
 spicit dico deum. hic enim interea aegritudinem meam lenivit meque
 in continuandis historiaram commentariis adiuvit. quos conscribere an-
 tea consueveram, quum nobis multa versari in libertate licitum erat.
 tunc vero etsi non multum neque ut opus erat, tamen tantum scri-
 bendo perfecti quantum mediis mihi in summis angustiis varisque in
 sollicitudinibus frui licuit omnipotentis dei manu adiutrice; qui me
 adiuvere mihi que labores levare non cessavit. etenim praesentia sua
 effecit ut operam meam tanquam miraculum quoddam homines obsta-
 puerint. nempe praeter omnem opinionem factum est ut ex contrariis
 contraria optime evenerint et sempiterni rerum orbis procellae turbi-
 dique motus in Alcyonitidam quam dicunt malaciam et tranquillitatem
 mutati sint. est enim avis quae et in aere et in aqua vivit nomine

παραλίως πήγνυσι ψάμμους ἐν χειμῶνι μέσῳ καὶ κυμάτων
 ἀκμαζούσαις βίαις. ταύτην τοσαύτης ἀπολαύειν ὁμολογοῦσι
 τῆς ἀνωθεν προμηθείας οἱ πείραν τοῦ παραδόξου λαμβάνον-
 τες, ὥστε τῆς θαλάττης μακρὰ τοῖς ἀπ' ἄρκτων ὑβρίζουσι
 5 πνεύμασι καὶ πάννυ μαστιζομένης, καὶ καιρὸν ἐχούσης ἤδη
 τοῖς κύμασιν ἀμιλλασθαι πρὸς Ὀλύμπους καὶ Καννάσους
 καὶ εἴ τι τῶν ἐπιγαιῶν ἀφῶν ἐστὶν ὑψηλότερον, εἰς τούνακ-
 τὸν χωρεῖ τὰ τοῦ πράγματος, καὶ τι παράδοξον ὑπὸ τῆς προ- 10
 νοίας ὁρᾶται γιγνόμενον· ὑπερμεῖ γὰρ ἡ τῶν πνευματίων
 10 ἀγριότης ἐκείνων, ἀπερμεῖ δ' ὁ τῶν κυμάτων ὑβρίζων ἄγκας,
 δεσποτικὸς ἀπορρήτως θεομοῖς χαλινοῦμενος, μέχρις ἂν πε-
 ροφυῆσθε καὶ εἰς νόμιμον τὰ νεογνά τῆς ἀλκυονίδος ἀφίκη-
 ται πιῆσιν ἐπιτόκια. τῶν παραπλησίων τοίνυν καὶ πρὸς
 τῆς τοῦ Θεοῦ δεξιᾶς τηρικαῦτα συνέβη πειραῶσθαι· τῶν γὰρ
 15 τοι διωκόντων, κύκλω περὶ τὸν δέσμιον ἐν Χριστῷ κομιδῇ
 συχνὰ περιτρεχόντων ἐμὲ καὶ νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν
 ἐνεδρευόντων, καὶ πᾶσαν ἐπ' ἐμὲ κινούντων γνώμης τε καὶ
 γλώττης μακίαν, ἀουραμένων δίκην καὶ ὑλακτούντων θηρῶν,
 καὶ μήτε μηδένα μηδαμῇ τῶν ἀνθρώπων μηδὲν μηδαμῇ τῶν
 20 ἐπιτηδείων εἰσκομίζειν ὀθενθήποτε συγχωρούντων, μήτε μη-
 δὲν τῶν ὄσα τῆν τοῦ γραφεῖν παρέχεται χρεῖαν ἐώντων
 μήτ' ἄνδον ἡμῶν συνοικεῖν μήτ' ἔξωθεν εἰσιέναι παρ' ἄτουοῦχ,
 ἐλάθμεν ἀπορρήτῳ Θεοῦ προνοίᾳ μικροῦ τῆν ὅλην τῶν γενο-

Alcyon. haec si tempus adest procreandi fetus in arena marina
 summo tempore hiemali vehementissimis que procellis nidum ponit.
 item providentia dei frui ii profitentur quibus res praeter opinionem
 succedunt, quum ab Arcto altum sollicitatur vehementerque flagella-
 tur, etiam summis procellis agitati fluctus assurgunt in Olympi et Cau-
 casii montium altitudinem; ita ut si quid nimis arduum sit, in contra-
 riam partem res succedat et praeter opinionem aliquid accidat secun-
 dum dei providentiam. nempe sedatur ventorum illorum violentia,
 sedatur aestus fluctuum dei vinculis sensim domitus ac compressus
 donec Alcyonis pulli pennulas nacti sint et excussam tentare possint.
 similia ego quoque per id temporis spatium expertus sum: dei auxilio.
 nam dum persecutores me in nomine Christi victam crebro circum-
 cursant neque noctu diuque circumsedent etiam omnem in me consa-
 litarum vocisque furorem fundunt instar bestiarum rugientium et alla-
 trantium; dum neque cuiquam necessaria mihi aut quibus ad scriptu-
 ram opus est apportare, neque cuiquam una mecum intus habitare
 neque me convenire permittunt, sensim dei auxilio id assecutus sum
 ut universam rerum historiam brevi tempore conscriberem: neque ta-

μένων γραφῇ παραπέμπαντες ἱστορίαν ἐν μικρῷ καιροῦ δια-
 στήματι, μήτε μακρὰ τῶν ἀναγκαίων παραλιπόντες, μήτε
 μακρὰ τῶν οἰοισδῆ τισιν εἶναι δοκούντων παραμίζαντες περι-
 τῶν, ἀλλ' ἀπλούστερον παντάπασι τῷ τῆς ἀφηγήσεως τρόπον
 II χρῆσάμενοι σχήματι. καίτοι ἐχρῆν ἡμῶς ἐπιστατικώτερον 5
 δῆπουθεν, ὡς ἐμέ γε οἶεσθαι, τὰ τῆς δογματικῆς ὑποθέσεως
 καὶ οὐ τοὺς ληστικοὺς συμπέπτωκε συνεδρίοις ἐπεξεργάζε-
 σθαι τε καὶ πολλαπλασιάζειν ἀμωσγέπως τὰς τῶν ἐννοιῶν
 ἀγχιστρόφους μεθόδους, ἀνακυκλῶντας ἅμα καὶ παρειακυκ-
 λῶντας συχνά, καὶ πῆ μὲν τῶν ἐναντίων εὐρώστως ἀπο- 10
 κρούεσθαι καὶ ἀνασοβεῖν τὰ τοξέσματα, πῆ δὲ καιριώτερον
 ἐγγοητεῦειν καὶ μάλα γέ τοι ἀσφαλῆ ταῖς ἡμετέροις κατ'
 ἐκείνων βολαῖς τὴν περίνοιαν· δεῖν γὰρ κατὰ τοὺς στρα-
 τηγούς ἐνταυθοῦ καὶ ἡμῶς οὐχ ὅπως πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχειν
 τοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ κατὰ τῶν μεταφρένων ὅπη τε βάλλειν 15
 εὐχερέστερόν πως τῷ ἐχθρῷ, καὶ ὅπη μάλιστα τὴν ὄλην καθ'
 I. 127 a. ἡμῶν ἐπίνοιαν " ὁ πολέμιος ἐκχεῖν ἐπείγεται. ἀλλ' οὐτ'
 οὐδεὶς ἐμοὶ τηρικαῦτα παρῆν οἷς εἴωθε πρὶν ταῖς τῶν γραμ-
 μάτων ἡμῖν ὑπηρετεῖσθαι ὑπαγορεύσειν, οὔτε μὴν οὐδεὶς τὸ
 παράπαν οἷς ἐχρῆν τῶν δογματικῶν τούτων ἀγῶνων τε καὶ 20
 βουλευμάτων ἐμοὶ συναίρεσθαι, καὶ μάλιστα νῦν ὀφθαλμούς
 καὶ ὄλην ἀλγοῦσι κεφαλὴν καὶ ὄλην ἀνωμένους καρδίαν· ἐὼ
 γὰρ λέγειν ὡς διὰ τὸ αἰφνίδιον τῆς εἰρκτικῆς οὐδ' εἴφωα τινὰ
 χάρτην ἔχειν ἐμοὶ τηρικαῦτα τετύχηκεν εἰς τε ἀποχρῶσαν
 ὑποδοχὴν συλλαβῶν καὶ γραφῶν πολυπλόκων τε καὶ παντοδα- 25

men in his praetermissi plura memorabilium neque immiscui plura eorum quae supervacanea videntur; sed simpliciori omnino enarrandi ratione usus sum. tamen diligentius quae ad dogmatum rationes spectabant quaeque in rapacibus synedriis acciderant tractare atque multiplicare quodammodo repetundis crebroque intexendis variis mobilibusque consiliorum rationibus necesse putabam; etiam observare quomodo adversariorum tela facile possent retardari atque repelli, tum vero quomodo nos nostris in ipsos tells percommode et tute uteremur. nam imperatorum more oculos non solum in adversum vertere necesse est sed etiam a tergo quippe quo tela conicere et omnem in nos dolum intendere adversariis facillimum esset. sed neque eorum qui sanctorum scriptorum consiliis iuvare me antehac solebant ullus mihi aderat neque eorum quos una me cum dogmatica illa certamina et consilia suscipere oportuit. quod vel maxime hoc tempore questus sum propter oculorum totiusque capitis morbum et intimi animi solli-

πῶν, καὶ ἅμα ἁρμονίαν τοῖς δογματικοῖς προσήκουσαν ἀγω-
 νίσμασιν· ὥστε καὶ τοσούτων περιρρεόντων ῥοδίων ἡμῖν
 σφοδρὸν τε οἰδούντων καὶ μάλα ἀντίρωρον ἡμῖν ἐπενηγε-
 μένων τὴν κίνησιν, ἐς ἀνάγκας ἐλαύνεσθαι ἦν οὐδὲ μικρά
 5 *ι*να ἀπλῶς φράσαντας σιγῇ τε τὴν γλωττίαν κατακλείσαι ἐξῆς,
 καὶ τὸν Ἐνδυμίωνος ἐξ ἀπογνώσεως ὕπνον καθεύδειν. ἀλλὰ *12*
 τοῦτ' ἴσως ἦν ἂν πως εὐπρεπές, εἰ μηδὲν τι πρᾶγμα ἦν δῆ-
 που διαβάλλεσθαι πρὸς τῶν κακοδόξων τὴν ἡμετέραν εὐ-
 σέβειαν, ἀναιδῶς οὕτωςι τὴν σφετέραν περιτρεπόντων κακίαν
 10 ἡμῖν, καὶ ἄλλως εἰ περὶ σῶμα γήινον ἦν τὸ τέλος τῆς μάχης
 ὄραν καὶ ἡκίστα τὸν γε περὶ τῆς ἀθανάτου ψυχῆς ἀγωνίζε-
 σθαι δρόμον. ὅπου δὲ τῶν τε ἐλπίδων τὸ πέρας κατὰ τὰς
 ἐλπίδας οὐκ ἂν ἀπαντήσῃ, καὶ τὴν φυγὴν τοῦ κακῶς παθεῖν
 ἐφόδιον τοῦ κακῶς παθεῖν περιγίνεται, μάταιος μὲν ἡ τῶν
 15 ἐλπίδων πρόφασις, μάταιος δ' ἡ πρὸς τὸ πονεῖν βραθυμία.
 διὸ τῶ μόνῳ θεῷ τοῦ τῶν εὐγενῶν ἐλπίδων γέμοντος σκάφους
 τοὺς οἴακας θαρρήσαντες, ὑπὲρ οὗ καὶ τὸν πλοῦν ἀνύομεν
 τόνδε, καὶ μόνην αὐτῷ τὴν χεῖρα μετὰ τῆς γραφίδος χρη-
 σάντες, εὐχερέστερον ἢ κατὰ πᾶσαν προσδοκίαν τὸ πλεον ἐν
 20 βραχεῖ τῆς ὄλης σπουδῆς τελεσθὲν τεθεάμεθα, κἄπειτα μηδὲν
 μηδαμῇ πολυπραγμονήσαντες, ἔχειν ὡς ἔσχεν ἀφήκαμεν, καὶ
 ταῦτα, καθάπερ τῶν ἀγαλμάτων τὰ κάλλιστα, οὕτω δὴ καὶ
 τοὺς δι' ἀκριβείας λόγους δευτέρα καὶ τρίτη χειρὶ χρῆναι

citudines. praetermittam enim quod mihi qui improvise in custodiam
 ductus essem nancisci non licuit bonam chartam, itaque istis in nu-
 dis vehementer fluctuantibus mihiq̄ue obstrepentibus ne pauca quidem
 ore pronuntiare mihi licuit, sed ut linguam compescerem et exspem
 Endymionis somno me darem necessitate coactus eram. quod tamen
 nequaquam aegre tuleram si mihi non verendum fuisset ne pietas mea
 obrueretur criminationibus infidelium impudenter nobis ipsorum im-
 probitatem applicantium, porro si promiserō meo corpore finem labo-
 rum pro anima mea immortalī certamen ultimum prospicere potuissem.
 sed si spem fellunt eventus et fuga laborum iniquior est ipsis labori-
 bus, inanis est splendor expectationum, inanis fiducia in ferendis la-
 boribus. quare scaphae praeclaris expectationibus oneratae clarum
 deo tradidi pro quo ipsum cursum institueram, eiq̄ue permisi etiam
 graphium; quo factum est ut praeter omnem opinionem plurima brevi
 tempore praeclare confecta viderim. neque deinde haec amplius cu-
 ravi sed uti confecta sunt in medio reliqui. nimirum quod inter vi-
 ros sapientissimos constat, ut statuas pulcras ita quoque quae accurate
 efficienda sint scripta secunda ac tertia manu retractanda esse non

καθίστασθαι τῶν βελειόνων σοφῶν παραινούτων. ἀλλ' ἡμεῖς
 γε δὴ μὴδ' ὅλως ὄλον ἔχουσι καιρὸν ἐς θεόν, ὥς γε ἔφαμεν,
 μήτε μὴ αὐτὸ βραχὺ τι μέρος ὄρας ἀκλόνητον μηδὲ τῇ
 πρώτῃ γοῦν χειρὶ κατὰ τὸ τῆς γνώμης βουλόμενον χεῖρα-
 σθαι (πῶς γὰρ οἷς τοσούτοις κενυκλώσθαι Κύνλωψιν ἐνῆν, 5
 καὶ οἷς μᾶλα μᾶλλον ἢ Ταντάλειον φάναι λίθον ἐξῆν αἰεὶ
 περιφανῶς δεδιέναι τοὺς αἰεὶ πρὸ θυρῶν ἐφεδρευόντας τε καὶ
 ἄπαντ' αἰεὶ τὰμὰ δεινῶς τε καὶ ἰταμῶς ἀνιχνεύοντας;) σχολῆ
 γ' ἂν ἔχοι καὶ ἐς τρίτην ἵεναι χεῖρὸς αὐτονομουμένην ζήτη-
 σιν εἴη. διὸ καὶ στέργειν ὅπως ποτὲ ἠναγκάσμεθα τῇ πρώτῃ 10
 καὶ ὡς ἔτυχεν ἐχούσῃ χειρὶ τοῦ τὰ ἡμέτερα πηδυλιονχαῦ-
 τος θεοῦ.

18 Τεσσαρακονθήμερον δ' ἦδη τὸν μεταξὺ τῆς ἐκδημίως
 Ἀγαθάγγελου διαμετρούσης χρόνον, ἦνικ' ὄψε τῆς τελευταίας
 I. 127 b. ἡμέρας γένοιτο, πόφου τινὸς κατὰ τὸν ὀπισθοδόμον ἀσθασ- 15
 θαι μοι γίνεσθαι, τῆς γε τῆνικαῦτα νυκτός ἐκ προσομίῳν
 ἀφῆγγονος ὑπαρχούσης· μετὰ γὰρ πανσέληνον τέως ἐς τὸ
 περιγίειον τοῦ ἑαυτῆς ἢ σελήνη ἐληλυθυῖα ἐκ πέντερου τὸ δευ-
 τερόν, καὶ κατὰ τετραγώνον τῆ ἡλίᾳ γινομένην σχηματισμόν,
 οὗ μᾶλα ἀκρηνύκτους τῇ γῆ παρέχειν ἐβούλετο τὰς ἀγκύς. 20
 καὶ ἄμω σπουδῇ παριῶν ὄγῳ, καὶ τῆν συνήθῃ πηλίδι ἀνα-
 κενύσας, ἦσυχῇ τὸν Ἀγαθάγγελον δεσχόμεν, ἃ ἐπιτέτραπτα
 πάντ' ἐς θεόν καὶ κατὰ τὸ ἀνάλογον πεπραχότα καὶ εἰρηκότα
 καὶ κεκομικότα. εἶτι τοίνυν ὑπὸ γε τοῦ μόχθου καὶ τῶν

difficilior. sed quum mihi neque satis esset temporis neque ullum
 quietum horae momentum quo quidem prima manu ad sententiam meam
 uterer, quomodo qui in tantis rerum turbis ac motibus demersus es-
 sem et qui continue magis quam Tantali lapidem persecutores ad fo-
 res assidue assedentes et singula quaeque impudentissime indagantes
 timerem, etiam tertia manu ad retractanda scripta libere uti potuerim?
 quare in scriptis utcumque e prima manu prodierunt acquievi fretus
 dei manu adiutrice.

Quadragesima diebus post Agathangeli discessum praeterlapsis,
 multe die per domum posticam strepitum quendam percipio. hoc tem-
 pore accidit ut nox initio obscura esset. nam post plenilunium, quum
 luna ad orbis lustrationem e centro iterum excedit non prima nocte
 lucem in terram mittit. iam ego accedens notam illam portam aperio
 et silentio Agathangelum recipio, qui quaecumque mandata erant bene
 et ex optato perfecerat, exposuerat, apportaverat. equidem dum hunc
 labore defessum iamque interdum metu perturbatum ad respirandum
 seque recipiendum tempus sibi sumere volo ego post discessum tuum
 quam animam recreassem quae in ecclesia et in vita publica accide-

ἐπιπολαζόντων τηρικαῦτα φόβων τεθρονημένον ἐκεῖνον τὸ
 τῆς ψυχῆς λαγυζόμενον διαναπαύειν ἐθέλων ἐγώ, καὶ καιρὸν
 εἰς ἀνάψυξιν παρέχειν ὄντιμοῦν, “Ἰσμηρία μὲν” ἔφη “ἐκείνη,
 φίλτατε Ἀγαθάγγελε, καθ’ ἑαυτὴν γινομένην πολλακίς λέγειν
 5 ἔφηται ἔτι μούσαις ἄσω καὶ ἐμαντῶν” καὶ ἦν ἡ ψῆδὴ
 χαριστιήριός τις· ἐμοὶ δὲ καθ’ αὐτὸν γενομένην μετὰ τὴν σὴν
 ἐκδήμιακ, ὁπόσα τῶν τ’ ἐκκλησιαστικῶν ὁμοῦ καὶ δημοσίων
 πραγμάτων τῷ χρόνῳ γένοιτο, ὅσον εἰκός, καὶ ἡμῶς ἐν δέκα
 10 Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας βίβλῳ, ἐκλεξαμένους τὰ καιριώτερα ὧν τε
 μετὰ τὴν ἐμὴν δις αὐτὸς ἐπιδημητικῶς ἀφηγήσω κύθειοξιν,
 καὶ ὧν βραχὺ τι πρότερον, πρὶν ἢ καθιεροθῆναι, παθεῖν ἡμῶς
 ὑπὲρ τῶν θείων συνηκέχθη δογματίων· ποῖα γὰρ ἂν ἄλλη
 15 τις εἴη σχολάζουσαι ἀρμάτουςα μᾶλλον αὐτῆς ἀσχολία σφ-
 15. φας; λέγω δὲ τὴν ἐς τοιαύτους λόγους κίνησιν τοῦ κοῦ. τοῖς
 μὲν γὰρ κατὰ βίαν μαχθαῦσιν ἀμφισβητησίμου κέρδους καὶ
 συλλογῆς χρημάτων φροντίδες ἀπασχολοῦσαι τὸ νοερόν τῆς
 ψυχῆς ὑποσιναῦσι τε καὶ κοῦφον τὸ τῶν ἀεὶ παρόντων ἀλ-
 20 γηδάνων ἐπίπονον διὰ τῶν ἐν ταῦτοις ἄπως πατὲρ δροῶν αἰφ-
 20 ραυμένων ἐλπίδων, καθάπερ δῆπον καὶ τὰς τῶν Σειρήνων,
 αἰκνῆς ποτ’ ἄρ’ εἶεν ἐκείνη, προτάτειν ἰδὼς ἀκούομεν πά-
 λαι, εἰ τῆ τῆς ἐμμελοῦς ἡδονῆς ἐμβριθεῖα τὰς ἀφροῦς γα-
 τεύουσαι τε καὶ θέλγουσαι, δέσμον οἶον εἴπειν, ὅστις παρ’
 25 ἦν ὁ τοῦ μέλους ἐκείνου κατατροφῶν, πρὸς τὰς τοῦ θανάτου
 25 ἀνώδων κρηπίδας, βραχείας ἡδονῆς ζημίαν μακρὰν ἀλλατ-
 τόμενον. ἡ δὲ πρὸς λόγους ἀσχολία αὐτόθεν ἔχει τὸ τοῦ

runt, in decem libris conscripsi, hisque librum meum universae re-
 rum Romanarum historiae amplificari, electis iis quae memoratu dig-
 nissima sunt et quae paulo antequam in custodiam veni pro sancta
 doctrina nostra perpersaus sum. quid autem aliud viris sapientibus
 qui eiusmodi in conditione versentur magis conveniat, quam ad huius-
 cemodi res mentis applicatio? qui in vita labores subeunt ad incer-
 tum lucrum divitiasque intenti, quotiescunque in angustias incidunt,
 libenter tolerant spe honorum sustentati. quemadmodum olim homi-
 nes decepisse audimus cantilenas Sirenum, quae dulcissima voce au-
 res implendo et permulcendo quemque audiendi cupiditate incensum
 caperent et ultimae pernicii traderent, ita ut brevem delectationem
 multa poena exciperet. contra litterarum studia fructus secum ferunt
 optimos qui non solum vivos exornant sed etiam mortuos illos quibus
 otio suo optime uti licerit. nam una eademque est litterarum et

κέρδους χρήσιμον συμπαρομαρτοῦν αἰεὶ καὶ ζῶσι καὶ τελει-
 τῶσιν ἐκείνοις, οἷς ἂν ἐς δέον σφῆς καρποῦσθαι συμβαίνοι·
 συμφυῆς γὰρ τι χρῆμα λόγος λογικῆ καθέστηκε ψυχῇ, τῆς
 αὐτῆς ἀθανασίας ἐμπολιτενομένης ἀμφοῖν καὶ συναπτοίσης
 μᾶλα τοι προσφυῶς εἰς ταῦτόν, ὅποτε μὴ μεταβάλλειν ἐθέ- 5
 λοι τὰς ἀρμοιτούσας θῦτερον τούτων τῆς συμφωνίας συνθῆ-
 κας καὶ τὸν εὐγενῆ τῆς φιλίας ἀρμοστήν καὶ ἡνίοχον ἀπο-
 σείσθαι, καθάπερ τοῦ δίφρου πάλαι τὸν Ἀργεῖον Μυρτίλον
 l. 128 a. ὁ Πέλοψ ἐκεῖνος ὁ Ἀυθός " ὁ Θρασύς, ἀναίδην οὕτωσί πως
 15 τὸν τῆς δίκης ἀτιμάζων θρόνους. ἐμοὶ μὲν οὖν καθ' ἑαυ- 10
 τόν, ὡς εἶρηται, γενομένῳ μετὰ τὴν σὴν ἐκδημίαν τούσδε
 συνθεῖναι τοὺς δέκα συνέδραμε λόγους, τοῖς προστυχοῦσι
 χάριταις κατεσπουδασμένῳς τε καὶ σφόδρα γε περιδεῶς διὰ
 τοὺς δαψιλῶς περιορρόντύς τε καὶ περικυκλούντας φόβους
 ἡμᾶς κομιδῆ καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ἐμῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστο- 15
 ρίας συντέταχα λόγοις, ὡς τὸ τηνικαῦτα ξυνεχώρει τῆς ὄρας
 στενόν. σὸν δ' οὖν ἔργον ἂν εἴη τοῦ λοιποῦ λαβόντα κομί-
 σαι καὶ διαδοῦναι μὴ μόνον τοῖς φίλοις ἡμῶν, ὅποσοι τὸν
 αὐτὸν ἡμῖν ὑπὲρ εὐσεβείας ἔτι παραμένουσι τρέχοντες δίαυ-
 λον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τὸ ἐν πεποηκότα παραπλησίαις τε με- 20
 τεγγραφαῖς καὶ μέχρι τῆς τυχοῦσης κεραίας καὶ γραμμῆς
 ὁμοίως τοῖς πρωτοτύποις ἔχοντα, διαπέμψαι καὶ ὄπη τοῖς
 οἰκουμενῆς ἡμέτεροι φίλοι τυγχάνουσιν ὄντες, καὶ πρὸς γε μὴν
 ἔτι ὄπη περ ἂν εἴη γε κατ' ἄλλους ἀλλαχῆ που τόπους ὀρθο-
 δόξων προσοικουῖντα γένη χριστιανῶν, ὁμοίους αἰεὶ τοὺς τῆς 25
 εὐσεβείας ἄνωθεν ὄρους ἐν γνώμῃς ἀπλότῃτι διασώζοντα. βοί-

mentis nostrae natura, etiam eadem immortalitas quae utrumque in unum coniunctum tenet, dummodo ne alterutrum concordiae conditiones laedat aut amicitiae generosum fautorem et aurigam ut ita dicam depellat. ut Lydus ille ferox Pelops bellicosum Myrtilum de curra depulisse itaque impudenter moderamen aequum a se reiecisse dicitur. itaque ego post discessum tuum quum vires recreassem hosce decem libros in chartis forte oblati conscripsi sedulo et auxio animo, quippe qui mediis in turbidissimis rerum motibus versatus essem. deinde ubi quieto esse animo mihi licuit eos reliquis meis historiae Romanae libris adiunxi. tibi nunc curae sit asportare haec scripta et tradere non solum amicis quotquot mecum eadem haec propter pietatem certamina susceperunt transmittere ubicunque terrarum amici nobiscum faciunt et ubicunque habitant orthodoxi Christiani, qui eadem divina pietatis praecepta vitae simplicitate ac castitate tucantur. nam persecutorum

λομαι γὰρ τὴν τῶν διωκτῶν εἰδέναι τούτων ἀπόνοιαν πάντας ἀπανταχῆ, διαβαλλόντων ἡμῶς πανταχῆ, καὶ ἅμα τὴν τῆς ἡμετέρας ὁμολογίαν εὐσεβείας καὶ πίστεως. ἢ καὶ αὐτῇ μοι τοῖς παροῦσιν ἐντέτακται λόγοις, κατὰ λέξιν ἔχουσα οὕτωςί.

5 Πιστεύω εἰς ἓνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐ-
 10 ρανοῦ καὶ γῆς, ὄρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων· καὶ εἰς ἓνα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα,
 15 ὁμοούσιον τῷ πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ πυθόντα καὶ ταφέντα
 20 καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος· καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπο-
 25 ρευόμενον, τὸ σὺν πατρί καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν· εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν. ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· ἀμήν. ἔτι δέχομαι καὶ ὄλο-

furorem et insaniam unaque miseram meam conditionem cognitam omnes habeant volo, etiam quae sit pietatis ac fidei nostrae confessio, quam hisce in libris expressi quaeque hac formula comprehenditur.

Credo in unum deum, patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilium et invisibilium et in unum dominum Iesum Christum, filium dei unigenitum et ex patre natum ante omnia saecula, deum de deo, lumen de lumine, deum verum de deo vero, genitum non factum, consubstantialem patri per quem omnia facta sunt, qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de coelis, et incarnatus est de spiritu sancto ex Maria virgine. et homo factus est. crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus et sepultus est. et resurrexit tertio die secundum scripturas. et ascendit in coelum, sedet ad dextram patris et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos, cuius regni non erit finis. et in spiritum sanctum dominum et vivificantem, qui ex patre procedit, qui cum patre et filio simul adoratur et conglorificatur, qui locutus est per prophetas. et

ψυχως στέργω καὶ ἀσπάζομαι τὰς ἀγίας καὶ σεπτὰς καὶ ὀκουμηνικάς ἑπτὰ συνόδους, καὶ τὰς τοπικάς ἐτέρας ὡς ἐδέξατο καὶ στέργει ἡ ἀγία τοῦ θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία· καὶ οὓς ἐδέξαντο αὐταί, δέχομαι καὶ αὐτός, οὓς δὲ ἀπεβήλοτο, ἀποβάλλομαι, μηδεμίαν προσθήκη ἐπὶ τοῖς ὁρισθεῖσι 5 παρ' αὐτῶν ἢ αὐτὸς προστιθεὶς ἢ παρ' ἄλλων γενομένην, ὡς αὐταὶ αἱ θεαὶ θεσιζουσι σύνοδοι, δεχόμενος ὅλως· μῆτε
f. 128 b. ἔλλειψίν τινα καὶ ἀφαιρέσειν ἢ αὐτὸς ἀφαιρῶν ἐγὼ ἢ ἀφαιροῦντος ἀνεχόμενος ἄλλον μέχρι κεραιάς καὶ γαρμῆς,

17 Ταύτην τὴν ἔγγραφόν μου ὁμολογίαν ἐπὶ πληροφορίᾳ 10 τῆς ὀρθῆς καὶ ἀπαρεγκλίτου εὐσεβείας μου καὶ πίστεως διδοῦμι ἀπλήν ἀσφῆ ἀποκίλον εὐληπτον καὶ τοῖς πᾶσι ἰσθίως γκωριζομένην, οὐδὲν ἄλλοιώσας οὐδὲ μεταφράσας τῶν ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἱερῇ συμβόλῃ τῆς πίστεως, οὐδὲ θεολογίας καὶ δόγματα παραγγράψας ἀσφῆ τοῖς πλείστοις καὶ ἀσύνετα καὶ 15 ἔρμηνείας δεδόμενα, ὡς καὶ καινοφρονίας ἐκτεῦθεν εἰρημένας λαθάνειν μεταξὺ καὶ παρατρέχειν τοὺς ἀκούοντας, ἀλλ' αὐτὰ ἐκείνα ἀπλῶς ἐκτιθέμενος τὰ παραδοθέντα μοι ἄκωθεν ἱερὰ ῥήματα ὡς παρεδόθησαν, καὶ αὐτὰς τὰς γνησίους τῶν θεαπεισίαν πατέρων φωνὰς γυννάς καὶ ἀπαρακαλύπτους προφάτων. 20 ὣν τῇ μελέτῃ καὶ ὁμολογίᾳ διὰ παντὸς ἐμμένων τοῦ

unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam. confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum et exspecto resurrectionem mortuorum et vitam venturi saeculi, amen. etiam agnosco et toto animo revereor sanctas, septem, oecumenicas illas septem synodos. et reliquas minores quas agnoscit et reveretur sancta dei catholica et apostolica ecclesia, et quas haec receperunt ego quoque recipio; quas condemnarunt ego quoque condemno. neque horum ullam doctrinam iam quae nobis traditae sunt ipse addo neque ab aliis additam agnosco, ut a sanctis illis synodis praeceptum est. neque praetermisi quidquam aut rescavi ipse, neque quae ab aliis resecta sunt ad apicem et litteram agnovi.

Hanc propositam formulam ut vera ac constans nostra pietas ac doctrina facile ab omnibus possit intelligi reddidi simplicem, perspicuam, incomptam satisque omnibus operatam. neque immutavi quidquam neque verborum ambitu arsus sum in formula hac renuntianda. neque formulas theologicas seu dogmaticas intexui, quum obscurae sint plurimis neque satis ad intelligendum apertae nisi adhibita explicatione. unde saepe fit ut inania suboriantur quae aures surdas offendant, sed simpliciter retuli sanctificatam illam formulam pariter ac mihi tradita est. quin ipsa nuda et aperta verba exhibui sanctorum patrum; in quorum studiis et doctrina per totam vitam perseve-

βίου ἀξιοθείηκ τὴν ἡμετέραν τῷ Θεῷ παραδοῦναι ψυχὴν·
 πρεσβείας τῆς πανυπεράγιου αὐτοῦ μητρὸς καὶ πάντων τῶν
 ἁγίων. ἀμήν. περὶ δὲ τοῦ Καλαβροῦ Βαρλαάμ καὶ τοῦ Ἀκιν-
 δύνου πλέον τε λέγειν οὐκ ἔχων ἐν τῷ ἡαρόκτι τοῦτο μόνον
 5 φημί, ὅτι στέργω ὅσον τότε διέγνω περὶ αὐτῶν ἑκατέρου καὶ
 ἐψηφίσατο ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία.

Ἄ γε μὴν κατὰ τὰς ἐμὰς ἐπιτολὰς ἐκατομίκαις ἡμῖν ζωῆ- 18
 ποία ταυτί καὶ φρεκτὰ μυστήρια, ζῶντι μὲν παρέσται μοι
 συνεχάστερον τούτων μετέχουσι ψυχῆς ὁμοῦ καὶ σώματος
 10 ἁγιοσμός καὶ κρῆσις κατὰ πάντων θειῶν φυλακτήριον,
 τῆς δ' ἐνοσιώσης μεθισταμένης ζωῆς μέγιστον αὐθις ἐφόδιον
 αἰώνιον ζωῆς καὶ τῶν ἐμῶν ἄλλων μαρτύριον ἀκραιφνές, οὐς
 ἐπερ τούτων ἠγωνίσασμαι τε καὶ ἀγωνίζομαι, ταῦτα βεβαίως
 διατετιθέμενος εἶκαλ τὸ τοῦ δι' ἡμῶς σαρκαθέντος λόγου Θεοῦ
 15 σῶμα καὶ αἷμα, καὶ οὐχὶ τύπον ἐκείνων ἢ καὶ ἀκασίου τινὸς
 ἀποτέλεσμα ἐπεργείας, ἢ φαντασιωδῶς πως σασαρκῶσθαι
 καὶ οὐχὶ μίαν πῶν τριαῶν τῆς μόνης ἀκτίσσει καὶ μακαρίας
 ἐκείτης οὐσίας Θεοῦ λόγον ὑπόστασιν, τοῦς ἑμοῦς διαρρήθην
 20 βῶσαι διόκτιπας αἰδῶς οὐκ ἔπεισιν οὐδ' αἰδερῶσιν φόβος κε-
 ραντοῦν. διὰ δὲ ταῦτα καὶ συνέκθημος τοῦς Θεοῖς τουτοεσί
 καὶ φρεκτοῦς μυστηρίοις γενέσθαι βούλομαι τὴν πρὸς πῶν
 ἀληθῶς σαρκωθέντων Θεὸν λόγον ποραίαν στελλάμενος, ὅπῃ καὶ

rabo ut dignus sim cuius anima a deo recipiatur et ut dignus sim de-
 precationibus matris sanctissimae omniumque sanctorum, amen. quod
 ad Calabrum Barlaam et Acindynum attinet, quum plura dicere non
 liceat nunc id tantum profiteor, me quaecunque iudicata sunt de utro-
 que et decreta a sancta dei ecclesia agnoscere. sed haec hactenus.

Ex mandato apportasti mihi vivifica et mirifica haec sanctae
 encharistiae mysteria. quae mihi dum inter vivos sim animae unaque
 corporis salutem praebent et firmissimum contra omnes insidias prae-
 sidium; quum vero vita excedam optime me in vitam aeternam pro-
 sequentur viatico. haec mihi quoque verissimum sunt testimonium
 omnium illorum certaminum quae antehac suscepi etiamque nunsusci-
 pio quum constanter professus sim ea revera esse incarnati dei cor-
 pus et sanguinem nec vero horum imaginem aut efficientiam insub-
 stantialis naturae quam ope phantasiae dicunt incarnari neque re vera
 esse unam trini et unius ingenti beatique dei verbi substantiam.
 persecutoribus meis haec palam et expresse reanquantibus neque pu-
 dor inest neque coelestium metus fulminum. quae quum ita sint ego
 cum his divinis et mirificis mysteriis ad deum verbum vere incarna-
 tum iter parabo; ubi revelabuntur sane verae doctrinae iudicia. tu

τρανότερα τὰ τῆς ἀληθοῦς ἀνακαλυπτήρια περὶ πάντων παν-
1 τάσασιν γνώσεως ἔσται. σοὶ δ' ἐατέον παντάσασιν καὶ μὴ διὰ
 σπουδῆς μηδαμῇ περιστέλλαι τὸν ἐμὸν γενέσθω νεκρὸν, ὁρῶντι
 κυσὶ καὶ ὀρνέοις δαπάνην ῥιπτόμενον, ὡς γε τοῖς ἐμοῖς δη-
 μίοις ἐκ πολλοῦ κεκύρωται ψηφισθέν· εἰ γὰρ πλείστων **5**
 ἀγίων ἐκόντων ἐρρίφη τὰ σώματα, καὶ ταῦτα τῶν γε πλειό-
 νων πρὶν ἢ τῆς συμφυοῦς χωρισθῆναι ψυχῆς, ὅτε δὴ μάλι-
 στα καὶ δριμυτέραις ἔπεται διαπεροῦσθαι ταῖς ἀλγηδοῖς,
 πολλῶ δῆπου μᾶλλον ἡμᾶς μυρίοις ἁμαρτήμασι βρίζοντας
 ὑπομένειν χρεῶν, καὶ ταῦτ' εἰς ἀναίσθητον σῶμα καὶ νεκρὸν **10**
f. 129 a. τῶν δεινῶν ἠῶ περιαντλουμένων. ἦθοναὶ γὰρ καὶ λῦπαι καὶ
 ὄργαι καὶ φόβοι, καὶ ὄσαι τῶν ἐπιθυμιῶν διαθέσεις, ἢ ψυχῆν
 ὑποκειμένον μόνην ἔξουσι καθ' αὐτὴν ἢ ψυχῆν χρωμένην σώματι,
 σῶμα δ' ἄνευ ψυχῆς καθ' αὐτό, τοῦτο δ' οὐποτ' ἂν οὐδαμῇ
 πρότερον γὰρ ἂν τις ἐγκαλέσειε ξύλοις ἀψύχοις καὶ λίθοις **15**
 χαρᾶς ἐντήκεσθαι καὶ λύπης αἰσθησιν καὶ τῶν τοιοῦτων, ἢ
 σώμασιν ἀνθρωπίνοις ἀπαλλαγέσει ψυχῆς. γίνεσθαι δ' οὐδ'
 ὁμῶς πρὸς θεοῦ τοῖς μὲν δρῶσιν ἀκούομεν ἔλεγχον τὰ τοιαδί
 κακίας καὶ ἅμα φλογὸς ἐκεῖ κολαζούσης ἐτοιμασίαν, οἷς δ'
 ὑπομένειν ὅπως ποτὲ προθυμία, τούτοις δ' ἀπαλλαγὴν ἐγκλη- **20**
 μάτων ψυχῆς· μηδὲ γὰρ ἄλλο τι βούλεσθαι τὴν θηριώδη
 ταυτηνὴ καθ' ἡμῶν κατοχὴν τοῖς ἐμοῖς δημίοις ἢ τοῦ παρόν-
 τος ἐπίτομον βίου ἀπαλλαγὴν. ὃ γὰρ Ἰουδαίοις ἐκείνοις ἐπέ-
 πρακτο πάλαι, ἔργοις μὲν καὶ πάσαις γνώμης ὁρμαῖς τὸν Χρι-
 στοῦ συσκευάσασι θάνατον, λόγῳ δ' εὐλαβουμένοις δῆθεν **25**
 ψιλῶ χωρεῖν εἰς πραιτώριον ὀψιαίτερον, τοῦτ' ἄντικρυς ἴδοι

vero noli operam perdere sepeliendo cadaver meum, ubi canibus avi-
 busque obiectum conspexeris. quod iam multo ex tempore persecu-
 tores de me decrevisse scio. quid, si plurimi sanctorum non inviti
 corpus bestiis oblicci passi sunt, etiam, quod quidem de pluribus con-
 stat, antequam corpore anima decessit, ita ut inter acerrimos dolores
 corpus dilaniatum sit? profecto me qui nulle peccatis oneratus sim
 multo magis tolerare id decet, praesertim quum in corpus iam omni
 sensu orbatum, in cadaver saeviant. nam voluptas, dolor, ira, metus,
 quotquot alii sunt animi motus aut quae corpori subest solam animam
 tenent aut animam unaque corpus; nequiquam vero corpus exanimum.
 immo durum lignum potius saxumque voluptate affici et dolores quae-
 que similia sunt sentire dixeris quam exanimata corpora humana. ta-
 men apud deum haec peccatorum nobis approbrio esse scimus. neque
 quid aliud hac custodiae immanitate persecutores mei intendunt quam

τις ἂν κἀπ' ἐμοῦ συσκευάζοντας τουτουοὶ τοὺς ἐμοὺς Ἰου-
 δαίους· δεδιότες γὰρ ἴσως τοὺς ἀνθρωπίνους ἐλέγχους, σί-
 δηρον μὲν οὐκ ἐπάγειν ταχὺν οὐδαμῆ κατὰ γε τοῦ μου συγ-
 χωροῦσιν ἐμφανῶς ἀνχένος, μὴ λάθωσιν ἀνδροφόνων ἐς
 5 προὔπτον ὄφλοντες δίκην, βίβιον δ' ἄλλως μοι τουτονὶ διὰ
 παντὸς συσκευάζουσι χρόνον τὸν θάνατον, εἰς ἀπροφάσιτον
 δῆθεν αὐτῶν κακίαν διατυπῶντες αὐτὸν οὕτως· τὸ γὰρ τοι
 μείζον δημιουργοῦντες τοῦλαττον εἰρωνεύονται. σὺ δ' ἀλλὰ
 και τελευταίαν ταυτηνὴ μὴ κατοκνήσης καταθεῖναι μοι χάριν·
 10 λαβῶν γὰρ τὸ ἄγχος τουτί, νεαρὸν ἐκ τοῦ φρέατος ὕδωρ
 κομίσαι μοι προθυμήθητι, ἕως ἔτι νεαροὺς και ἀκμαῖζοντας
 ἢ νῦν ληνοβατοῦσα κίρνησι τοὺς ὕπνου τοῖς ἐμοῖς δεσμο-
 φύλαξι· τῆδε γὰρ καμοὶ τῆ ὥρα ποιεῖν εἰωθὸς ὡς ἐπὶ τὸ
 πλεῖστον μετὰ πεντεκαίδεκα και πλείους μεταξὺ τὰς ἡμέρας.
 15 ὃ δὲ νῦν ὄρα, εἴκοσι πρότερον ἡμέρας κομίζων νυκτός, ἔλα-
 θον διὰ σκότους λίθω τινὶ τὸν πόδα πληγείς, και ἀλγηδόσιν
 ἐκείθεν ἐς τόδε χρησάμενος οὐ βραχέσιν, ὡς μὴ δυνηθῆναι
 πρᾶξαι τοῦ λοιποῦ τὰ εἰθισμένα. διὸ και σέσηπέ τε, ὡς
 ὄρα, και ὄσωθεν· ἐστὼς γὰρ και ἄλλως νοσεῖ τὸ ὕδωρ,
 20 καθάπερ δὴ και τᾶλλα πάνθ' ὁπόσα γε τὴν γένεσιν ἐς τὸ κι-
 νεῖσθαι πρὸς τοῦ πεποιηκότος εἰλήφει Θεοῦ, μάλιστα δὲ νῦν
 ὁπότε τοῦ καύματος εἴη τὸ ἀκμαιότατον· μετὰ γὰρ τὰς τοῦ
 Ὁρῶνος ἐπιτολὰς τοὺς οὐρανίους ἀνελίττων ἀρτίως κύκλους
 ὃ τῶν αἰθερίων λαμπάδων βραβευτῆς και ταμίας ἥλιος μᾶλα
 25 ξηρόν τε και ἄνικμον τῷ περιόντι τῆς θέρμης οὐ μόνον ποιεῖ

ut mors mihi maturetur. quemadmodum Iudaei olim re et consiliis
 ut Iesus Christus morte condemnaretur effecerunt, sed praetorium adire
 ne nuda legis verba offenderent noluerunt, ita hos quoque qui mihi
 mortem machinantur Iudaeos agere cuique facile apertum est. nam
 aliorum opprobia ne incidant cervicibus meis palam statim gladium
 admovere nolunt, fortasse veriti ne manifestae caedis rei fiant. ta-
 men iam multo ex tempore pervim mihi manus inlaturi sunt. tu vero
 hoc praeterea mihi gratum facere ne cessa. sume urceum et ex puteo
 mihi aquam frigidam haurire ande quoad custodes mei gravi et alto
 somno sopiti sint. hac enim ipsa hora id facere consueeram quinis
 denis vel pluribus diebus praeterlapsis. sed multo ante viginti dies
 quum hanc quam reliquam vidis potionem hausissem, nocte caeca ad
 lapidem pes offensus est, ex quo usque adhuc non leviter aegrotavi
 ita ut quae consuevi facere amplius nequierim. itaque aqua haec pu-
 trefacta est et male olet. nam aqua stagnans et alia quaecunque a

τὸν αἴρα, ἀλλὰ καὶ ὕσα τῆς τοῦ αἴρος τοῦδε μεταλαμβάνει ποιότητος. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τῇ θείᾳ προνοίᾳ ἐμέλησε τὰς τῶν χρόνων καρπῷ ποιότητος ὑγρατέρας ἅμα καὶ ψυχροτέρας ἐκ διαδοχῆς ἀνάλογον ποιεῖν εἰς ἀντίπαλον τοῦ ἡλιακου πυρὸς ἐκείνου κατάστασιν. 5

¶ 11 Ἀλλὰ τούτων μὲν ἄλις· σοὶ δ' ἔτι τῶν ὕσα τῶ βίῳ τελεῖται, καίριον, εἶπερ ποτέ, ἂν εἴη τῶν ἡμῶν προκιδέναι
 l. 109b. καινότερα " διηγήματα· πάντων γὰρ ἡμῶς τῶν τοιούτων ἐν ἀγνοίᾳ πέπρωκεν εἶναι τὰ τῆς παιδείας ταυτησίν. εἰκάξειν δ' οὐδ' ἔπος ποθ' ἡμῶν παρέχεται τὰ τῆς ἡλικιωτέδος 10 πάλαι πείρας ἄλλοτ' ἄλλα φῶσιν· ἀεὶ τὸν χρόνον· φῶσις γὰρ ὥσπερ τοῖς αἰθερίοις δρόμοις ὡσαύτως ἔχειν αἰεὶ, καὶ μεταβολαῖς κεχρησθαι μυρίαῖς καὶ ἀτεκαράτοις καὶ μηδὲν μηδαμῇ βέβαιον ἔχειν, ἢ μὴ συνεχῶς τινὸς καὶ παντοδαπῆς δεήσει τῆς γλώττης καὶ ἀποχρώσεως πορδαίου δίκην ἄλλοτ' ἄλλῃ 15 παραπέμπειν ἀκοῇ. ὄρῳ δ' ὡς καὶ αὐτοῖς γε ἡμῶν ἀνίας οὐ μάλ' αὖτε μέτριον ἦσεν τῇ ψυχῇ τὸν τοῦ ἐπαχθοῦς φῶσιν. τὰ φθάσαντα τῶν ἡμῶν συμβεβηκότων, καὶ δεῖ ψυχωγοῖας ἐξῶθεν ἰκανῆς ἐξ ἀντιπάλου βαγείσης διηγημάτων. οὐδα γὰρ ὡς καὶ Πυθαγόρας ἐκείνος ὁ Σάμιος λύρας ἐψῶθεν καὶ 20 ῥῶδων μουσικῶν νεροθῆτηκεν ἀπεισθαι, ὅποσαι γε ἰκαναὶ τὸ τῶν λογισμῶν τμηκαῦτα κοιμῶσι κυμαῖνον ἐκ τῶν τοῦ ὕπνου

deo ad motionem destinata sunt facile putrescunt, praesertim nunc quum aestur fervidissimus sit. sol enim sidereorum ignum princeps ille et auctor quum post Orionis occasum orbes in coelo evolvit dies nobis nimis aridos efficit et fervidos, et quae in terra sunt arefacit. quare etiam dei providentia vicissitudinem tempestatum instituit et alias humidiores ac frigidiores effecit, quae nimios solis ignes minuunt.

Sed satis de hoc. tu vero nunc quaedam enarres mihi velim e vita publica. nam ad me qui hac custodia inclusus sim fama nulla pervenit. tamen sed me pristina experientia satis edocuit, aetatem continuo parere aliquid novi. nimirum instar coeli motuum una eademque semper natura conspicua est, tamen mille et innumeras induit varietates, neque quidquam tam firmum ac stabile est ut non continuo nostro ac vario sermone opus habeat, tanquam navicula qua huc illae transmittatur. quod ad me attinet satis tibi notum est quantis me miseriis fortuna demerserit; quae leniantur ac reprimantur quodammodo novitate tantum narrationum vehementer cupio. scis enim Pythagoram illum Samiam primo mane ad chordarum sonum cantare consuesse, quo auitam a variis ac turbidis nocturnis somniis revocaret eamque ho-

νυκτερινῶν ἀθυριῶν καθιστάμενον ἕσθιον, καὶ μεταρμό-
 τειν ἑαδίως ἐπὶ τὸ εὐθυμον ὅποσα ἢ τῶν δυνεῖων αὐτονομία
 παιζούσα δραστηκώτερον ἐνδύει κατὰ τῆς γαλήνης τῶν λογισ-
 μῶν ἀφίησιν ὑπάρκτιον δίκην μακροῦ τινός, ὅτε δὴ καὶ
 5 μάλα ἀταμίευτος τοῖς αἰσθητηρίοις ὁ ὕπνος ἐντρέχων ἥκιστα
 τὸ πρὸς ἀμυνὰν τέως ἔχειν δυνάμενον σφίσι ἐφῆ ἄν. διὸ
 καὶ ἡμῖν ἡδιστον ἂν γένοιτο ἄκουσμα τῶν ἔξω πραγμάτων
 ἐνια διηγήσεως ὑπόθεσιν νῦν κομιζόντος σοῦ γε. ἐπεὶ γὰρ
 κακῶν, εἴπερ ποτέ, νῦν ὁ βίος ἐμπέπλησται θυγιζομένου Θεοῦ
 10 διὰ τὴν τῶν θεῶν δογμάτων ἀθέτησιν, δυοῖν ἔσται θάτερον
 πάντως· ἢ γὰρ φίλων ἡμῖν ἀπαγγελεῖς συμφορᾶς, καὶ δα-
 κρύσω μὲν ὡς εἰκὸς ἕτερον τρόπον ἐγώ, τῆ δὲ κοινωνία τοῦ
 πάθους ἐκείνους προσαγορεύσω καὶ πόρρωθεν, ἀφθόγοις τε
 λαλιᾶς ὡς εἰπεῖν πρόσφθεγγόμενος, καὶ οἴκτω τὸν οἴκτον
 15 ἀντιδιδούς καὶ συνηδόμενος σφίσι, καὶ θαυμάζων τῆς καρ-
 τερίας τοὺς ἄνδρας, ἢ συμφορᾶς διωκτῶν ἀκουσόμεθα, καὶ
 βελτίους λοιπὸν καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τὰς ἐλπίδας ληψόμεθα. σύ-
 νεσι γὰρ σῆμαι καὶ σφᾶς ὀψὲ γοῦν εἰληφότας διορθωθῆναι,
 ἔργοις ἤδη βλέποντας προφανεῖς φυομένους τοὺς τῶν οἰκείων
 20 ἀτοπημάτων ἐλέγχους, καὶ τῶν ἐν μυχοῖς διωγμῶν καὶ σκότῳ
 βαθεῖ κοιμημένων προτάσεων ἀληθῶν τὸ συμπέρασμα ἀνα-
 τέλλον.

Καὶ μὴν ἔτοιμος ἔγωγος, βέλτιότε, λέγειν ὅσα δὴ καὶ
 οἶα βούλοιο ἂν ἐπιτάττειν αὐτός.

nae tranquillitati facile redderet. nam somnia nonnunquam mirum in
 modum tanquam arcti violentia mentem sollicitant, quin si gravia sunt
 vehementerque sensus occupant, omnem fere se colligendi potestatem
 ei eripiant. itaque mihi quoque gratissimum foret accipere a te no-
 vas narrationes, et quoniam hoc ipso tempore deus propter verae doc-
 trinae perversionem iratus tot ac tanta mittit miseras, horum alter-
 utrum mecum communicabis: aut me amicorum conditionis certiorum
 facies. ego autem complorabo eos etiamque ut laborum fortunaeque
 socios salutabo et quoniam meis verbis prosequar, et una cum iis ma-
 rorem capiam et laetitiam neque unquam tantam eorum constantiam
 admirari cessabo. aut de persecutorum conditione mihi narrabis. et
 laetiori fortasse spe afficiemur. nam ipsos aliquando insaniam suam
 agnituros esse spero, siquidem iam inter ipsos flagitiorum approbria
 suboriri, contra e recessibus eorum quos persequuntur et e summis
 tenebris plenam sensim veritatem in lucem prodire sentiunt.

Equidem mi carissime iam paratus sum et quamcunque vis nar-
 rationem faciam.

Οὐκοῦν ἀρμότιουσαν ἀρχὴν ἀναθεῖναι δεῖ τῷ λόγῳ πρότερον, φίλτατε Ἀγαθῷγγελε· ἦν οὐκ ἄλλως ἀλώσιμον ἔσεσθαι οἶμαι ἢ ἐς τὸ πρότερον ἴχνος τῶν λόγων ἐκείνων ἀναπόμπιμον πεπραχότας τὴν μνήμην, καὶ δίκην σειρᾶς τὰς τῆς γλώττης ἐκεῖθεν κρηπίδας ἀνάψαντας, ἀσφαλῆ τὰ τῆς ἀναλήψεως ἤδη ἐφόδια ἐς τὴν τῶν ἐξῆς κεκτῆσθαι διήγησιν ἐν βραχεῖ. εἶναι δ' ἀναγκαῖον πυθέσθαι πρῶτον ἡμᾶς ὅτι ποτὲ μετὰ τὴν ναυμαχίαν ἐκείνην ἀντικαθίμενοι καὶ ἀντεφεδρευόντες ἐκατέροις ἐκύτεροι τῶν Λατίνων οἱ στόλοι τότε πεπράχασι·
 f. 130 a. δεῦτερον δ' ὅτι ποτὲ καὶ ἡ βασιλὶς Εἰρήνη "τετέλεκεν ἀπιοῦσά 10
 τε ἐς Ὀρεσιάδα καὶ Διδυμότειχον, καὶ τὰς μεταξὺ τῆς φιλαρχίας τῶν παιδῶν ἔριδας ἐπειγομένη κοιμίσαι, πρὶν εἰς αἱμάτων χύσεις τὸ κατ' ἀλλήλων ἐκβῆναι μαινόμενον· καὶ τρίτον ὁποίας καὶ καθ' ἡμῶν τὰς μελέτας ὁ τῶν διωκτῶν ἱστοργεῖ καὶ συρράπτει θίασος.

15

Ἐμὲ δ' εὖ σοι λέγοντι, θεία μοι κεφαλῇ, ἀντιλέγειν μὲν ἥκιστα πάντων, κείθεσθαι δὲ μάλιστα πάντων χρεῶν. καὶ σοι ἐρῶν ἔρχομαι εἰ μὴ πάντα δὴ τὰ μεταξὺ καθ' ἕκαστα, ἀλλ' οὖν ἀπολέξας τὰ καιριώτερα.

23 Ὁ γάρ τοι τοῦ Βενετικῆς στόλου ναύαρχος ἥκιστ' ἔχων 20
 ὅτι πράξιεν ἀφ' οὗ παρὰ πᾶσαν ἐνέτυχε προσδοκίαν ἴδη μετὰ τὴν ναυμαχίαν τοῖς Γεννουίταις τῷ τῶν Βιθυνῶν σπεισασμένοις ἡγεμόνι Περσῶν Ὑρκανῷ, πρὸς μόνην ταυτηνὴν τελευταίαν

Tu vero carissime Agathangele nonne prius narrationi aptum exordium addere, quod deinceps invenire sane difficile est aut prioris narrationis memoriam revocare nobis in animo habes? ita ut narrationis momentis catenae instar annectendis certum quendam ad rerum narrationem quae postea actae sunt transitum tibi patefacias? primum enim auditu dignum est quid post pugnam navalem illam Latinorum classes invicem se premendo et obsidendo effecerint. deinde quid Eirene regina postquam Orestiadem et Didymotichum pervenit effecerit, filiorum regni cupiditatem priusquam furore incitati caedem ederent repressura tertium quae fanatici persecutores in nos concipiant et concoquant consilia.

Haec quum optime se habeant obloqui tibi vir divinae nolo, potius prorsus tibi obsequar et initio quidem si non singula omnia quae interim acta sunt tamen quae commemoratu dignissima sunt tibi exponam.

Venetorum classis praefectus incertus quid faceret quum praeter omnem opinionem iam facta pugna navali Genuenses offendisset in societate Bithynorum ducis Hyrcani, cui quum summam ad despe-

5 δὲ ἀπογνώσεως ἐληλυθόσι καταφυγὴν πολεμίοις πάνυ τι δυσ-
 σαντίβλεπτον καὶ οἶον ἀνανταγώνιστον, κάκειθεν ἤδη μετὰ
 μακρᾶς τῆς ἀδείας μισθοφορικὴν ἐξ Ἀσίας διαβιβάζουσι δύ-
 10 ρωθεν ἀποκρούεσθαι καὶ ἀνασοβεῖν πολεμίων ἀπάντων ἔφο-
 δον, πλήρῃσιν ἀπέπλευσε τοῖς ἰστίοις ἐς Βενετιάν, ἐπεγγειλά-
 μενος μετὰ πλείονος ἐνανήξειν ὧπὲ τῆς δυνάμεως. κατέλειπε
 δ' ὁμως συνθήκας τοῖς Γεννουίταις τὸν βασιλεῦ ποιεῖν και-
 ρικὰς, ἕως ἂν ἑκατέροις τοῖς μέρεσι διαναπαύσασιν ἑαυτοῦς,
 15 καὶ διαρκέστερα τάπιτήδεια εἰσκομισαμένοις, ἀνδρικότερον
 πρὸς τὸν ἐφεξῆς ἀπαντᾶν προσγένηται πόλεμον. ἔνταυθοῖ δέ
 μοι γενομένῳ τοῦ λόγου ἦκιστ' εὐδοα τὰ ἐξῆς εἴη ἂν, βουλο-
 μένῳ κατὰ γε τὴν σὴν τὸν λόγον συστέλλειν ἐς τὸ βραχυτέ-
 20 ρον βούλησιν. εἰ μὴ γὰρ ἄνωθεν ἡρογμένοις τὰς τῶν λεχθη-
 σομένων αἰτίας προστιθέναι γένοιθ' ἡμῖν, οὐκ ἂν ποτε γένοιτο
 γνώριμον οὐδέσι τῶν ἀκουόντων οὐδέν, πλὴν ὅτι ἀμεινόνων
 γε τῶν ἀποριῶν ἐσόμεθα πρόξενοι, ἡμίεργόν τινα καὶ ἡμι-
 τελῆ τῇ διηγῆσει τὴν τῆς γλώττης παρεχόμενοι χρεῖαν.

Ἐβουλόμην σε ἔγωγε, καλὴ Ἀγαθάγγελε, πάνυ τι πλεῖστον 24
 20 ἔμοι συνεῖναι τὸν χρόνον καὶ ὁμιλεῖν ἔνταυθοῖ, καὶ μακρὰν παρ'
 ἑκατέρων ἑκατέρους ἐντεῦθεν ἡμᾶς τὴν παραμυθίαν μετὰ τοῦ
 ὀφελίμου καρποῦσθαι, χρεῖας χρεῖαν ἀντιδιδόντας ἀλλήλους
 ἀλλήλοις καὶ αὐτὰ παρ' ἀλλήλων ἀλλήλους ἀντιλαμβάνοντας ὡς
 εἰκόσ, μέχρις ἂν, εἰ καὶ ἡμῖν ἐξείη ζῆν, ὃ τῆς αἰθρίας ἐπι-

rationem adducti essent illi se tradiderant; quumque hos magna cum
 securitate ex Asia traicere vidisset copias mercenarias quae satis ido-
 neae essent ad hostes impugnandos, repellendos, iis omnes aditus in-
 tercludendos; velis passis Venetiam renavigavit cum pluribus opibus
 mox se reversurum esse pollicitus. permisit quoque regi ut in tem-
 pore cum Genuensibus pacis conditiones iniret donec utraeque partes
 se refecissent et necessariis optime instructae animosius bellum re-
 dintegrare possent. his ita expositis ut voluntati tuae reliquam nar-
 rationem paucis absolvendi obsequi mihi liceat vereor, quum nisi
 supra indicatis rationes subsequentis narrationis additae sunt, nihil
 fortasse cuiquam apertum fiat, nisi quod ego suppetiis egerem quippe
 qui imperfectam narrationem redderem.

Equidem carissime mi Agathangele te temporis plurimum ad-
 esse mihi vellem hincque mecum confabulari, ita ut uterque nostrum
 solatium unaque utilitatem caperet invicem nos ut par est sermoni-
 bus delectando et adiuvanda, donec quietiores dies capere et deo ad-
 iuvante linguae fiduciam recipere nobis liceat, mihiq; sermo datus

λάμψη καιρός, και δὴ παρηρησίαν τῇ γλώττῃ ξὺν γε θεῷ, και
δοθῆ μοι λόγος κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον ἐν ἀνοίξει τοῦ
στόματος μου παρηρησίᾳ γνωρίσαι τὸ μυστήριον τοῦ εὐαγγε-
λίου ὑπὲρ οὗ πρεσβεύω ἐν δεσμοῖς, ἵνα ἐν αὐτῷ παρηρησιάσω
ὡς δεῖ με λαλῆσαι. ἐπεὶ δ' ἄλλοι' ἄλλα τὰς ἐμὰς νύκτωρ 5
καὶ μεθ' ἡμέραν σμήνη δικοκτῶν περιστοιχιζουσι θύρας, θη-
ρῶν χαλεπώτεροι πάντων εἰπεῖν, ὡς δεδιότας μηδ' ἔχειν
ἡμᾶς μήτε φωνὴν γοῦν ἐλευθέραν χαρίσασθαι μήτε σέ γ'
ἐμοὶ μήτ' αὐ τοῦναντίον σοὶ γε ἐμέ, πλην ἢ μάλα μόλις τον-
θορύζοντας ἑκάτερον ἑκατέρου ἀκούειν, στέργειν δ' οὖν τέως 10
ἀνάγκη τῇ καταψηφισθείσῃ μονώσει καθάπαξ ἀπασῶν ἐν
στερησει καθημένους ἀνθρωπίνων προσρήσεων, παρακλησίως
r. 130 b. εἰπεῖν τοῖς αἰωνίως ἐν ἄδου " καθεύδουσιν. ὁμως αὐτῷ
θαρηῆσαντες ἤδη τῷ μόνῳ θεῷ, ὑπὲρ οὗ καὶ τουτοισίην ἐγκαρ-
τεροῦμεν τοῖς ἄθλοις, φέρε δέος ἅπαν κοινοῦ δικῆν ἀπο- 15
τριπώμεθα· καὶ τρεῖς λοιπὸν τῶν ἡμερῶν καὶ τέτταρας, εἰ
δέοι, σύ γε δήπου περιμείνας ἐνταυθοῦ, μακροτέραν τε καὶ
ὄσον ἐφικτὸν ἀνευδεῖα τὴν τῆς ἀφηγήσεως τράπεζαν ἡμῖν
ταυτηνὴ παρατίθει. καὶ τῶν ὀρνέων γὰρ τοὺς κύκλους φασὶ
τῆς σφῶν αὐτῶν αἰσθομένους ἤδη τελευτῆς, μακροτέρον τι 20
καὶ λιγυρώτερον τηρικαῦτα μᾶλλον ἢ κατὰ πάντα ἄδειν τὸν
βίον. ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμῖν περὶ τοὺς ἐσχάτους ἤδη κινδύνους
σκηνοβατεῖν περιέστηκεν, ὡς εἰρήκειμεν, οὐκ ἂν πᾶσι τῶν
ἀπεικότων εἶη μακροτέροις διηγήμασι μακροτέραν ἐκτείναν-
τας ἀκοὴν τελευταιίοις ἀφοσιώσασθαι ἀσπασμοῖς. ἄρτος δ' 25

2. ἐκ τῆς πρὸς Ἐρεστούς ἐπιστολῆς.

sit ut sanctus apostolus dicit, in apertione oris mei cum fiducia, no-
tum facere mysterium evangelii, pro quo legatione fungor in catena,
ita ut in ipso audeam prout oportet me loqui. sed quoniam continuo
persecutorum turbæ fores circumstant, ita ut neque libere lingua
uti neque quidquam præter strepitum percipere possimus, hanc no-
stram solitudinem quamvis omnino solatio instar defunctorum in
Tartaro privati simus, aequo animo feramus nos oportet, unaque con-
fidentes unico deo propter quem certamina fortiter suscepimus age
nos omni metu tanquam luto purgemus. tu vero tres vel si opus est
quatuor dies hic apud me remane et pleniorē et quantum fieri pot-
est sat integram mihi fac narrationem. scis enim e volucrum genere
cycnos dum vitæ finem adesse sentiant cantum pleniorum et acutio-
rem edere quam alias. atqui quum nos quoque ut diximus ultimis
iam in vitæ periculis versemur, minime sane ineptum foret longiori-

ἡμῶν δ' κατεσκληρώως οὕτως ἐν εἰς τροφήν ἀποχρήσει, καὶ ὁ τῶν
εἰσχεκομίσεις αὐτὸς ἔξ ἑσίνων τοῦ φρέατος ὕδατος εἰς πόσιν.

Τροφῆς μὲν δὴ καὶ πόσεως, θεία μοι κεφαλή, πάνυ τι 25
ἐλαχίστου ἢ μᾶλλον τοῦ μηδενός ἄν μοι δεήσειν οἶμαι τὰ
δυνῶν, τῆς σῆς ἐμιλίας ὡς ἐπίπαν εἰπαῖν ἀποχρώσεως ἡμοί, καὶ
ῥῆσά με παιδούσης ἔρωτας ἐρώτων ἀλλήτεσθαι, δυοῖν ἐπο-
τέρου βούλοιστό τις ἐνεκα, εἰδ' ὅτι γέννημα ὧν ὁ λόγος ἀθά-
νατον ἀθανάτου νοῦ μονιμωτέρας τῆ τῶν δραστῶν ἀποῆ πα-
ρέχεται καὶ ἡδίστους τὰς τῶν ἐρωμένων ἐπαγγελίας, εἰδ' ὅτι
10 καὶ διὰ τὸν σὲν πόθον περὶ πλείονος καὶ τοῦ παντός τὴν σὴν
ἐφιέμαι ποιεσθαι ἐμίλιαν.

Ἄλλὰ τούτων μὲν ἄλλοις, ὃ βέλτιστε Ἀγαθάγγελε· σὺ
δὲ τῆς προκειμένης ἔχου προθέσεως.

Καὶ δὴ λοιπὸν ἐκαντίεον ἐκεῖσε. εἶσθα, ὃ βελτίστη 20
μοι κεφαλῇ, ὅπως μετὰ τὴν μοχθηρὰν ἐκείνην καὶ κακῶς τοῖς
διώκταις σχεδιασθεῖσαν καθ' ἑμῶν ληστικὴν ἐκείνην σύνοδον
ἦγον αἰθήμερον ἐκ Θεσσαλονίκης ἀγγελίαι τῷ βασιλεῖ Καν-
τακουζηνῷ πάνυ τι σφόδρα δειναί, καὶ αὐτῶν ὡς εἶπεν τῶν
τῆς ψυχῆς ἀπτόμεναι μυελῶν, καθάπερ ἔπαθλα τοῦ ἀγῶνος
20 ἐκείνου κατὰλληλα τοῦ ἀθλοθέτου θεοῦ προσδεικνύντες πρὸς
ἔλεγχον τῆς κακίας καὶ ἀναιδεΐας ἐκείνης, διδάσκοντες μόνον
οὐ διαρρήδην καὶ μετρίαν ταύτην κατὰ πόδας ἐσταῦθα και-

bus sermonibus aures longius tempus erigendo supremis honoribus nos obsequi. quod ad victum attinet panis hic iam adesus et aqua quam modo ipse e puteo hausisti, nobis suppeditabant.

Ego vero, vir divine, panem et potionem mirari immo nihili aestimo sed usus tuus prorsus mihi satisfacit meque officia tibi praestem facillime commovet. et haec quidem ob duas fortasse causas quisquam velit, aut quod viva oratio quam parit mens immortalis firmiter et suaviter amantibus reddit amatorum narrationes, aut quod propter desiderium tuum pluris immo plurimi habeo tecum colloqui.

Sed de hoc carissime Agathangele iam satis; nunc narrationem continua.

Equidem quo deflexi iam revertar. satis tibi notum est, vir optime, eodem die quo turbida illa et in vestram cladem a persecutoribus constituta synodus dimissa sit, e Thessalonica Cantacuzenum regem nuntios tristissimos quique per dura ut dicunt ossa currant accepisse, tanquam praemia certamina illo digna a deo iudice data opprobrio nequitiae et impudentiae. deus enim haec tantum nos clare

δειαν ἐπάγοντος εἰς ἐπιστροφήν τῶν ἐκεῖ παρανομηθέντων, καὶ πύλας οὕτως, πῶς ἀνοίγοντος μετανοίας.

¶ Φασὶ γὰρ τὸν Παλαιολόγον, ὡς ὑποπετεύσειεν ἐπιβουλὴν καθ' ἑαυτοῦ πρὸς τῶν γυναικαδέλφων καὶ τοῦ πενθεροῦ καὶ γνώμης ἐκείνων ἀλλοίωσιν καὶ τροπὴν πολλαχόθεν πολύτροπον, ἀνενεγκεῖν 5 τε εὐθύς πρὸς ὁμοίους φόβους τὴν μνήμην ὁμοίων ἐπιβουλῶν, αἱ ταῖς ἀρχαῖς ἀπροόπτως ὡς τὰ πολλὰ καὶ πολυτρόπως ἐν-σκήπτουσαι κηλίδας καὶ κῆρας αἱμάτων καὶ φόνων μεστάς ἐπιφέρουσι τοῖς μὴ πάνυ προσέχειν ἐθέλουσι ταῖς πολυτρό-ποις τύχαις καὶ γνώμαις τῶν ἀνθρώπων. ὅθεν διανέστη τε 10 καὶ τὴν γνώμην εὐθύς ἐπὶ ζήτησιν ἠκόνησε τοῦ προσήκοντος ἄνωθεν κλήρου τῆς βασιλείας καὶ τοῦ γε βιοῦν ἀδεέστερον δύνασθαι ἢ καθ' ἃς μηχανᾶσθαι δύναιντ' ἂν τινες ἐπιβου-

1. 131a. λὰς· βέλτιον γὰρ ἔφησεν εἶναι θαλάσσης ἐπιούσης " ἐν τῷ παρόντι φορὰν ἐκκλίνει ἢ ῥαθυμήσαντα συναπαχθῆναι τῇ 15 βίᾳ τοῦ ῥεύματος. χρόνον οὖν τινὰ τῷ Κράλῃ Σερβίας ἐπιτιθεμένῳ καὶ ἀπειλοῦντι μεγίστους αὐτῷ περιστήσειν κινδύνους, εἰ μὴ κήδους ἐνεκα πρὸς συγγενῇ φιλίαν αὐτῷ συναφθεῖη κρατίστῳ καὶ πρὸς τὰς περιστηγηνίας αὐτῷ συμφορὰς ἐσομένῳ συμμάχῳ, πέμπει δεξιὰν ὀψὲ καὶ μόλις ἤδη διὰ 20 ταυτί, καὶ κυροῦται πρὸς ἀμφοῖν δόντα οἱ τὸν Παλαιολόγον, εἰ ἑᾶδιον εἶη, ὄμηρα τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα Ἑλένην διὰ τὰς ἐκ γένους ταύτης ἐπιβουλὰς, ἀγαγέσθαι τὴν τοῦ Κράλῃ γυναι-

declaravit; et aptum documentum dedit quo animi converterentur ad sanctas leges illas violatas.

Et sic fortasse poenitentiae portas aperuit. dicunt enim Palaeologum quum uxoris fratrum et soceri insidias eorumque animorum commutationem versutaque consilia suspicatus esset, memoriam sibi similibus insidiarum fecisse quae quidem ut alia multa principes repente ac graviter opprimant unaque alios multos qui ad rerum statum novaque consilia non perattenti fuerint, ad labem multamque caedem adducant. itaque animum ille erexit et ad regni partem quae sui propria esset advertit, etiam quomodo vitam securam et ab omnibus insidiis tutam degere posset animo secum reputavit. nam melius esse dixit in tempore maris aestus effugere quam nimia cum animi fiducia fluctuum impetu abripi. brevi tempore interiecto quum Servinae Crales ei summa pericula minitaretur nisi facta affinitate amicitiam suam iniret qua insidiae omnes facile reprimi possent, Palaeologus huic fidem dedit, sero tamen ita ut haud multum abesset quia pactio conficeretur. ex qua constitutum erat, ut Palaeologus si facile fieri posset Helena sua uxore quae ex inimicorum genere oriunda

καδέλφην, νέαν τε οὖσαν ἔτι κάκεινῃν καὶ ἅμα ἀδελφὴν τοῦ
 τῶν Μυσῶν ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου. ταῦτα τῷ Καντακουζηνῷ 26
 μαθόντι τῷ βασιλεῖ θανάτου φάναι πολλῶν πικροτέρους κα-
 θῆκε φόβους τοῖς λογισμοῖς· καὶ παραλαβὼν Ἄνναν τὴν
 5 ἐκείνου μητέρα, τηρουμένην τέως ἐν Βυζαντίῳ, ἐς τὴν τῶν
 ὁδηγῶν ἀπήει μονὴν, κάκει τῆς θείας εἰκόνας ἐμπροσθεν
 αὐτίκα μάλα δώσειν ὑπισχρεῖται τῷ ταύτης μὲν υἱῷ, γαμ-
 βρῶ δὲ αὐτοῦ, τὸν ἅπαντα κληρὸν τῆς βασιλείας, ἀφεμένῳ
 μὲν τὰς τοῦ Κράλη συνθήκας ἐκείνας, ἐληλυθότι δ' ἐς Βυ-
 10 ζάντιον εὐθύς παρὰ τὴν νόμιμον σύζυγον, αὐτὸς δὲ δυοῖν
 θύτερον, ἢ τῷ Βυζαντίῳ διὰ βίου ἐνδιατρέψων βασιλικῶς καὶ
 αὐτὸς τὰ μέχρι Σηλυμβρίας ἐντεῦθεν διοικεῖν πράγματα κατὰ
 γνώμην τοῦ γαμβροῦ, ἢ τὸν ἡσύχιον ἐλόμενος καὶ ἀπράγμονα
 βίον οἴκοι καθῆσθαι. καὶ ἅμα ἔγγραφον ταῖν χειρῶν αὐτῆς
 15 ἐνετίθει τὴν γνώμην φρικωδεστάτοις ὄρκους ἡσφαλισμένην τε
 καὶ ἀπαραλόγιστον τὴν ἐπέραγγον θεομήτορα προβαλλομένοις
 ἔγγυητήν. ἢ δ' εὐθύς ἀπιστεῖν οὐδαμῇ ἔχουσα τὰ τε τῶν
 οὕτως ἐχόντων ἔγγράφων ὄρκων βιβλία εἰλήφει, καὶ ἅμα ὄλη
 σπουδῇ κατέπλευσεν ἐς Θεσσαλονίκην, κάκει τῷ υἱῷ τὰ εἰ-
 20 κόντα ὠμίληκυῖα καὶ τοὺς φρικώδεις ἐκείνους ἐμφανίσουσα ὄρ-
 κους, τῶν τοῦ Κράλη συνθηκῶν τελέως ἀποσχέσθαι πέπει-
 κεν εὐθύς.

Τούτων δ' οὕτω γενομένων ἦκεν ὁ Παλαιολόγος ἄχρι 29

esset data obside, Cralis uxoris sororem in matrimonium duceret, vir-
 ginem aetate nondum adultam et Mysorum ducis Alexandri filiam.
 haec quum accepisset rex Cantacuzenus morte ut ita dicam acerbio-
 res curae animus eius invaserunt. Palaeologi anatem Annam illo
 tempore Byzantii custoditam accersit et cum hac Hodegorum monaste-
 rium adit. hic ante sanctae matris simulacrum illico se illius filio
 suoque genero cunctam rerum administrationem tradituram esse polli-
 cetur, si Cralis pactum ille solveret et Byzantium reverteretur ad
 uxorem legitimam. sibi et ipsi vero horum alterutrum expetit: aut
 ut Byzantii cum victu et cultu regio aetatem agere et usque ad Se-
 lymbriam ex generi consensu res administrare, aut quod reliquum sit
 vitae domi in otio ac quiete agere sibi concedatur. hancque suam
 sententiam iureiurando firmissimo et teste verissimo sanctissima dei
 matre sancitam litteris mandat et Annae tradit. haec autem omni sus-
 picione abiecta litteras cum iureiurando illo accepit et quam occisime
 navigavit Thessalonicam. ubi quum filio quae satis erant exposuisset
 et firmissimum illud iusiurandum tradidisset, facile cum ut Cralis pacto
 abstineret, persuasit.

His ita factis Palaeologus propius Didymotiohum profectus est

καὶ ἐς Αἰδυμότειχον· κἀκεῖθεν πρὸς τὸν πενθερὸν διαπρεσ-
 βευσάμενος Καντακουζηνόν, καὶ ὡς ἐμμέναι μαθὼν τοῖς
 ὁμωμοσμένοις, ἤκει λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἐς Βυζάντιον, πάντας
 ἀπεσκευασμένους φάβους καὶ ὑποψίας ἀπάσας. καὶ πλέον ἢ
 τριακονθήμερον τῆ τοῦ πενθεροῦ συνδιατριφῶς ὁμιλίᾳ μετ' 5
 εἰρήνης κατηφεία τινὶ κεκραμένης διὰ τὸ τῶν ἠλιμισμένων οὐκ
 εὐέλπι τὴν ἐς Αἰδυμότειχον αἰθίς ἀπῆει, καὶ τὴν σύζυγον
 Ἐλένην ἅμα αὐτῷ ἐπαγόμενος, ἀν' ἐκείνῃ μᾶλλον αἰρουμέ-
 νην. θνήσκειν ἢ τοῖς γονεῦσι συζῆν. ταυτὶ μὲν οὖν εἶχεν
 οὕτω, καὶ τὸ φθινέπωρον τὰς τοῦ ἀρκτούρου προνόμφιναν ἄρτι 10
 ἐπιτολαίς, βραχὺς ὁ χρόνος, καὶ αἰθίς παρ' ἐκατέρων ἐκατέ-
 ροις λαθραῖα ἐξηχέιτο βουλευμάτια πάνν τῶν δεδογμένων ἀν-
 τίστροφα. καὶ ἀπεισι τὴν ταχίστην καθέξων Ματθαῖος τῶν
 Καντακουζηνῶν υἱῶν ὁ πρῶτος Ὀροσιάδα, σταδίους οὐ μείον
 πρὸς ἄρκτους διέχουσαν ἑβδομήκοντα καὶ διακοσίους. κἀν- 15
 τεῦθεν τὰ σκάνδαλα ἠῦξεν ἐρεθίζόμενα νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέ-
 ρων 131 b. αἰεί, καὶ πρὸς ἐμφανῆ τὰ πράγματα προύβη " κακίαν καὶ
 ἄσπευδαν ἤδη μάχην. καὶ ἅμα οἱ τῶν Θρακιῶν οἰκήτορες
 πάσιων Παλαιολόγῳ τῷ βασιλεῖ προσεχώρουν ἰθιελονταί, κρα-
 ταιώτερόν τε τῶν πραγμάτων ἐρεθίζοντες ἀπτεσθαι καὶ τοῦ 20
 πετρώου κλήρου τῆς βασιλείας ἀντιποιεῖσθαι, ῥαθυμῶν ἀπω-
 σοῦν, εἶπερ ποτέ, νῦν μᾶλλον οὐ μάλα προσήκοντος.

● Διὰ δὲ ταῦτα δείσας περὶ τῆς ἀρχῆς Καντακουζηνός
 ὁ βασιλεὺς λόγων τ' ἐκείνων καὶ συνθηκῶν ἐξελάθετο, καὶ

et hinc quum legationem misisset ad socerum Cantacuzenum et in iu-
 reirurando perseverare eum percontatus esset Byzantium se contulit
 omni metu ac suspicione deiecta. sed quum amplius triginta diebus
 in soceri societate versatus esset neque tamen de promissis bonam
 spem capere potuisset Didymotichum reversus est una cum Helena
 uxore quae cum eo mori malebat quam cum parentibus convivere.
 haec igitur ita se habebant; iamque tempus aderat brumale quo Arctus
 oritur. haud multo post et rursus rumor differtur consiliorum priori-
 bus prorsus contrarium. Matthaeus e Cantacuzeni filiiu natu maxi-
 mus quam celerrime Orestiadem ut occupet proficiascitur. quae urbs
 ducentorum septuaginta stadiorum spatio distat et ad septentrionalem
 spectat. hic noctu diu que discordiam auget. iam ad iniurias itur et
 ut primum occasio data est ad pugnam. Palaeologo autem Thracum
 urbium incolae voluntarii succurrunt eumque incitant ut omni studio
 res susciperet et occuparet patrum regnum. otio ac desidia indul-
 gere nullo modo sibi licere.

Itaque factum est ut Cantacuzenus rex de regno anxius ac sol-

οἶον ἀθλητικῆς τινὸς ἀθύρματα παιζούσης τὴν ἀκοὴν ἄπαν-
 τας ἠγασάμενος ὄρκους, τῶν ἀντιπάλων ἔργων καθάπαξ ἔλην
 ἀντίληψιν ἐποιεῖτο. πρῶτον μὲν οὖν πέμψας ἐς Ὑρκανὸν τὸν
 γαμβρὸν καὶ σατράπην τῶν ἐν Βιθυνίᾳ βαρβάρων, καὶ ἄμα
 5 ἐς τοὺς γείτονας Γεννουίτας, ὄρκους καινοτέρους αὐθις παρέ-
 σχε τῶν πρὶν ἰσχυροτέρους, ταῦτόν αὐμοῖν διὰ βίου πνεῖν
 ἐπαγγελλομένους καθ' ὃν αὐτοὶ βούλοιντο καὶ οἷς ἄχθοιντο,
 εἰ βοηθοῖεν καὶ αὐτοὶ κατὰ τοῦ γαμβροῦ Παλιοιολόγον· ἀκρό-
 πολιν γὰρ ἠγῆται κραταιοτέραν τὴν ἐς ἐκείνους καταφυγὴν
 10 ἀμυντηρίων ἀπάντων θείων καὶ ἀνθρωπίνων, καὶ μηχανήμα
 ἐκ πολλοῦ εἰδισμένον αὐτῷ κατὰ τε τῶν τολαιπῶρων Θρα-
 κῶν καὶ ἧ προσεφρῆσαν βασιλεῖ, ἀνὰ στόμα συχνὰ τὸ γρα-
 φικὸν περιάδων ἐκεῖνο· “λοιπὸν καλέσω τὰ ἔθνη, ἀκείνᾳ με
 δοξάσουσι.” καὶ ἄμα οἱ ἐξ Ἀσίας Ῥωμαϊκᾶς ἐπὶ Θράκης
 15 διαβιβύζοντες τοὺς βαρβάρους ναυσὶν ἔμπρακτόν τε καὶ πάνυ
 τι κατσοπυδασμένον τὸ τοῦ βασιλικοῦ δόγματος προῦφαινον
 βίαιον. Κατελάνων δ' αὐθις ἀμφὶ πεντακοσίους, ὕσοις τὸν
 ἐκ τῆς ναυμαχίας ἐκείνης φυγεῖν ἐξεγένετο κίνδυνον, γυμνοὺς
 καὶ προσαίτας περιούοντας τοῦ ἄστεος πανταχῆ, πρὸς φυλακὴν
 20 ὁ βασιλεὺς Καντακουζηνὸς ἀθροίσας τοῦ σώματος ὀπλιζέ τε
 καὶ ἑστίτζε μάλα τι σφόδρα πεφροντισμένως, τῶν ὁμοφύλων
 ἤδη Ῥωμαίων ἀπιστουμένων καὶ ἐν ἐχθρῶν ταττομένων
 χορεῖα.

licitus sermones illos et promissa omitteret et data iurairanda tan-
 quam tibiae delectationes haberet. iam ad ea quibus obniti posset
 Palaeologi consiliis totum animum advertit. primum legationem misit
 ad Hyrcanum generum barbarorum in Bithynia satrapam simulque ad
 confines Genuenses et cum his foedera iniit prioribus firmiora. qui-
 bus constitutum erat utrosque eundem velle animum habere in omnes
 quos debellaturi essent, etiam si auxilio vocarentur in generum Pa-
 laeologum, Cantacuzenus autem regiae arcem receptaculum habebat
 omnibus divinis atque humanis tutamentis firmius. quae et iam multo
 ex tempore praesidium erat contra feroces Thraces, et quo convenie-
 bant copiae. quare rex continuo illud quod a scriptum est in ore ha-
 bebatur: “convocabo gentes et parebunt mihi.” etiam qui ex Asia Ro-
 manis navibus in Thraciam barbaros traiciebant regis illi dicto vim
 ac veritatem reddebant. Catalanorum autem circiter quingentos qui
 postquam pugnae navalis pericula feliciter effugerunt, urbem inermes
 et mendici circumdixerunt rex ad corporis custodiam recepit iisque
 armis et victu bene consuluit. Romanos enim quos circum se habe-
 bat ut perfidos et inimicos tractavit.

- 81** Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων ἔδοξεν Εἰρήνῃ τῇ βασιλίδι
 ἔς τε Ὀρεστιάδα καὶ Διδυμότειχον διαβάσῃ διαλλαξαι τοὺς
 νέους ἀλλήλοις, εἰ δυνηθεῖη, βαθείαις τισὶν ὑποψίαις ἐπ'
 ἀλλήλους χρωμένους, οὐδαμῇ τὸ ἔνσπονδον σύνοικον κεκτημέ-
 ναις, Ματθαῖον δηλαδὴ τὸν υἱὸν καὶ τὸν γε ἐπὶ θυγατρὶς
 γαμβρὸν Παλαιολόγον τὸν βασιλέα, συμπαρειληφύτα πρὸς γε
 τοὺς ἄλλοις καὶ τῶν ἀρχιερέων δύο συνεκδήμους μαρτυρίας
 ἕνεκα, καὶ ἅμα Ἄγγελον, ᾧ καθολικῶ τῆνικαῦτα συμπέτω-
 κεν εἶναι κριτῆ· ὃς τῆς πατρίδος ἐντεῦθεν ἐξίεναι μέλλοντος
 ε. 132 a. ἔμοῦ πάνυ τι νέος ἦν καὶ οὐπω οἶμαι ἔφηβος, " εὐγενῆ δ' 10
 ὁμῶς ὑπεζωγράφει τὴν ἐς λόγους ἐκεῖθεν φύσιν, καὶ μάλα
 ἐπαγγελιομένην πρὸς πᾶσαν ἀρετῆς ἰδέαν εὐφυνᾶ τὸν ἄνδρα
 τὰ συντομώτατα καταστήσειν. πάντας γὰρ ὅσοι τῶν ἅμα
 αὐτῷ τῆς σῆς σοφίας ἦσαν τέως ἀκροαταί, καὶ τῶν τῆς σῆς
 διδασκαλίας ἐκείνης κρατήρων φοιτῶντες ἀπήλαυον, μακροῦς 15
 παρήλαυνε τοὺς μέτροις δρόμῳ τε γλώττης καὶ διανοίας ὀξύ-
 τητι. νῦν δὲ τῆς μακροῦς ἐκείνης ἀποδημίας ἀνελιθὼς ἔμει-
 νόν, τῆς φυσικῆς ἐκείνης ἐπαγγελίας ἀμείνω περὶ τὸν ἄνδρα
 βλέπω τὴν βλάστην καὶ προοιμίῳν ἐκεινων πολλῶ τὰ νῦν
 συμπεράσματα κραταιότερα. διὸ καὶ βασιλικῆς ἐγγύτητός τε 20
 καὶ εὐμενείας οὐδενὸς τῶν περιλάμπρων ἀνδρῶν ἐνδεέστερον
 μετέχοντα βλέπων τὸν ἄνδρα γέγηθα· ἤδη γὰρ δι' ἀρετῆς
 περιουσίαν κἂν μέσοις τοῖς βασιλείοις πεπαρρησιασμένη τῇ
 γλώττῃ διέπειν τοὺς τῆς εὐθουδικίας τέτακται νόμους καὶ
 τῶν δημοσίων πραγμάτων οἰκονομεῖν ἐν κρίσει τοὺς λόγους 25

Quae quum ita se haberent Eirene regina Orestiadem et Didymotichum profecta est ut distineret affines qui affinitatis vinculis contentis inter se discordiam exercebant, Matthaeum filium et generum Palaeologum regem. in comitatu inter alios secum duxit duos sacerdotes qui testes essent et Angelum qui illo tempore catholici iudicis munere fungebatur. hic quo tempore patriam meam reliqui admodum iuvenis necdum ni fallor pubes erat. tamen iam praeclara valuit ad dicendum natura ita ut nos spem optimam de eius ingenii facultatibus caperemus. omnes enim quotquot una cum eo sapientiae tuae studiosi erant tuaque disciplina fruebantur longe superabat linguae facilitate et mentis acumine. nunc vero si tempus quo a patria absum respicio indolis eius bonitatem ad meliores fruges pervenisse suspicor ita ut a prooemiis illis iam ad bonam maturitatem processerit. quare dum virum regis usu et amicitia non minus frui video quam nobilissimos viros gaudeo. iam propter virtutis praestantiam ipsius regiae domus iudicia libera lingua exsequitur itemque iudiciorum de rebus publicis

καὶ τὰ ψηφίσματα· οἷς ἀρρεπεῖς τὸν ἅπαντα χρόνον καὶ
 πάντῃ ἀκαπηλεύτους τὰς τῆς δίκης ἐπάγων πλαστίγγας
 θαῦμα τῷ βίῳ γίνεται μείζον ἢ κατὰ πάντα δίκαιον Ἀριστεί-
 δην, καὶ πᾶσιν ἀπλῶς περιλάλημα καθίσταται κράτιστον, οὐχ
 5 ὁμοφύλοις μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ ἐς τὰ περίοικα τῶν ἐθνῶν ἢ
 φήμη διέδραμεν, ἀκήρατον φέρουσα τὸ σεμνὸν τῆς αἰδοῦς.
 διὰ δὲ ταῦτα καὶ συνέκδημον ἢ βασιλὶς ἐς Διδυμότειχον 32
 ἑαυτῇ γενέσθαι τῶν καθ' αὐτὸν προτετιμῆκεν, ὡς αὐτήκοος
 καὶ αὐτόπτης ἐκεῖ γενόμενος καὶ αὐτὸς τῶν τε δὴ λεχθησο-
 10 μένων καὶ πραχθησομένων γένοιτο καὶ μάρτυς ἀπαράγραπτος.
 ἐκεῖσε τοίνυν ἢ βασιλὶς γενομένη πάντ' ἔλεγεν οἷς τε ἐμφω-
 λεύειν ὑπειοίει τὴν τοῦ πείθειν ἰσχύν, καὶ οἷς οὐκ ἐφεδρευ-
 εῖν εἶχε σκυθρωπὸν οὐδέν, τῶν ἐπιτιμήσεων ἡμερόν τινα τρό-
 πον ἐνδεικνυμένη τῷ νέῳ τὴν ἡλικίαν βασιλεῖ, μητρικὴν
 15 εἰσαγοῦσά πως αὐτῷ τὴν παραίνεσιν. τὰ δὲ ἦν, ὡς ἐν κε-
 φαλαίῳ φάναι, παραχωρεῖν τὸν γαμβρὸν καὶ βασιλέα Παλαιο-
 λόγον ἐκόντα Ματθαίῳ τῷ γυναικαδέλφῳ τὴν ἐξ Ὀρεσιτιάδος
 ἄχρι Βιζύης μετὰ γε τῶν ἐκατέρωθεν χωρίων καὶ πόλεων
 γῆν αὐτονόμῳ νέμεσθαι δεσποτεῖα, αὐτὸν δ' ἔχειν τὴν ἐκ
 20 Διδυμοτείχου μέχρι Θεσσαλονίκης, τὸν δὲ κοινὸν ἀμφοῖν
 πατέρα Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα τὰ λειπόμενα μετὰ " f. 132 b.
 τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων μέχρι τελευτῆς, ὅτε καὶ αὐτῶν

consilia ac decreta administrat. quumque per omnem aetatem semper iustitiae quam dicunt trutina res recte et sine fraude examinet maiorem hominum admirationem movit quam iustus ille Aristides, et in ore omnium est non solum concivium sed etiam apud confines gentes fama eius percrebruit et omnes pariter viri huius verecundia imbuunt. quapropter etiam regina quum Didymotichum proficisceretur eum sibi comitem esse voluit ut auribus et oculis quae ibi dicerentur et agerentur observaret et omnem arbitri auctoritatem haberet. regina autem quum eo venisset omnia quaecumque ad persuadendum aptissima putabat protulit et ubi graviter obiurgare et non licuit regem invenientem amice ac placide tractavit ita ut matris more quodammodo eum obiurgaverit. voluit autem, ut summa referam, haecce: ut Palaeologus gener et rex sua sponte uxoris fratri Matthaeo regionis ab Orestiae usque ad Bizyen pertinentis una cum locis et urbibus ab utraque parte sitis, summam potestatem concederet, ipse autem regionem a Didymoticho usque ad Thessalonicam administrandam susciperet. reliquas omnes regiones una cum regia potestate utriusque pater Cantacuzenus possideret usque ad obitum. deinde Palaeologus huius imperii successor fieret. te igitur, dixit, oportet Cantacuzeno tan-

33 κληρονόμον ἐντελῆ καὶ διάδοχον μέλλει σε καταλείψειν. χρεων
 δ' εἶναι σε πάντως ἔλεγεν, ὅσα καὶ πατρὶ καὶ τῇ τῶν πραγ-
 μάτων ἐγγεγηρακότι πείρα, πιστεύειν αὐτῷ τὰ τε ἄλλα καὶ
 τὴν τοῦ βασιλικῆ βίου κυβερνητικὴν, ὡς ἂν ἀκύμονάς σοι
 τὰς τούτου παρέχοι φροντίδας, τοὺς τε τῆς βασιλείας αὐτοῦ
 ἀναδεχόμενος κλύδωνας, καὶ πρὶν τῶν ἐκείθεν ἰλιγγῶν σε
 γνῦσασθαι, πρὸς τὸ ἀγχώμαλον ἄγων ὅσον ἐφικτόν. μηδὲ
 γὰρ ἂν ποτε τὸν σὸν βουληθῆναι κίνδυνον, εἰς νείως κληρον
 αὐτῷ καταστάντος διὰ τοῦ κήδους. πῶς γὰρ, ὃς πολέμιος
 ὢν καὶ πολεμίαν ἔχων αὐτῷ μητέρα, ἔπειτὰ γε καὶ πολέμιον **10**
 νόμοις αὐτῷ ληφθεὶς μὲν, περισωθεὶς δὲ παραδόξως, καὶ
 κληρονόμος τῆς βασιλείας πρὸ τῶν γνησίων αὐτοῦ παίδων
 ἐγγραφεὶς αὐτῷ. ἄπαγε, μὴ σὺ γε τοιαῦθ' ὑπονοεῖ. ἔπειτα
 σε χρεῶν καὶ τούς τε τῆς σῆς μητρὸς καὶ ἅμα τοὺς σοὺς
 αὐτοῦ μεγάλους ἐκείνους ὄρκους αἰδέεσθαι, οὓς τηλικαῦθ' **15**
 ἡμῖν ἐγγράφους παρεσχέσθε, μὴ πολέμιον χεῖρα μηδ' ἔνοπλον
 ἔργον ἐνδείξασθαι ποτε καθ' ἡμῶν, ἀλλ' ὡσερ ἡγεμονικόν
 τι πρόσταγμα πᾶν τὸ τοῦ πενθεροῦ νομίζειν βούλημα μέχρι
 παντὸς [νενομίσται], καὶ ὡς πρὸς ἀρχέτυπον ὄντως εἰκόνας βα-
 σιλικῆς τοὺς σοὺς ἀπευθύνειν τρόπους εἰς τὸν ἐκείνου βίον **20**
 καὶ λόγον."

f. 133 a.

" Ταῦτα τῆς βασιλίδος Εἰρήνης εἰκούσης Παλαιολόγου

34 τῷ βασιλεῖ καὶ γαμβρῷ, τοιάδε καὶ [αὐτὸς ἀμείβετο πρὸς αὐ-

13. ἐνεγράφη?

quam patri et reipublicae usu edoto cuncta committas et inprimis re-
 giam potestatem, ut labores tibi minuerit si quando ipse ad rerum
 gubernaculum accedas et priusquam ipse rerum turbas degustes eas
 quantum fieri potuit tibi ordinarit. noli igitur unquam tua pericula
 vertere in filii regnum quod propter affinitatem ei concessum est.
 quid enim, tu qui una cum matre in eum hostilia egisti, nihilominus
 tamen postquam secundum belli leges in custodiam ductus deindeque
 inopinato liberatus es, ab eo regni successor declaratus es ipsius filiis
 posthabitis. apage ne istiusmodi consilia capias. praeterea observare
 te oportet eius gravia illa iuraturanda quibus mater tua et tu obstricti
 estis, quaeque ea de causa vobis per litteras tradita sunt ut ne agatis in
 eum hostili animo armisve, sed potius ut quodque socieri consilium
 tanquam principale quiddam aestimetis, et ut tanquam ad regiae di-
 gnitatis specimen tuos mores ac consilia ad eius vitam et mentem
 dirigas.

Haec quum Eirene regina Palaeologo regi et genero dixisset,
 ille sic oblocutus est. res multae, mater, initio planae esse videantur

τήν. "πολλά τῶν πραγμάτων, ὧ μῆτερ, ἐν προσιμίσις ὁμα-
 λῶς δρῶμενά τε καὶ ἀμελούμενα δέον περιεργόν τινα καὶ πε-
 φροτισμένην λαμβάνειν ἐξέτασιν, σφόδρα μακρὸς ἐπεκρέμασε
 τοὺς κινδύνους οἷς μὴ προειδέναι ἐπῆρει δι' ἀπλότητα τρόπων,
 5 ἀράχνης τινὸς μιμούμενα τρόπον, ἣ τό τε χρῶμα καὶ ὄφρασ-
 μα καὶ τὴν κίνησιν ἀερώδη τὰ πάντ' ἔχουσα, λανθάνει τὰ
 τῶν βρωχέων ἐμπίπτοντα ζώων ῥᾶστα θηρεύουσα. καγὼ τοι-
 γαροῦν εἰ μὲν ἡρεμήσοντα ἦδσιν Ματθαῖον τὸν ἐμὸν ἀδελ-
 φόν, καὶ μὴ πρόφασιν τὸ τῆς δεσποτείας αὐτόνομον ἐσχη-
 10 κότα τὴν ἐμὴν καιροφυλακήσιν σφαγὴν, τοῦ παντὸς ἂν τὸ
 τῆς εἰρήνης ἐτιμησάμην ἐνταῦθα τερπνόν, καὶ παντὸς ἅμα
 καὶ λόγου καὶ πράξεως τὴν ἀπράγμονα σιωπὴν ἐποιησάμην
 ἐπίπροσθιν μάλα τι ἄσμενος. νῦν δέ με ταράττει σφοδρῶς
 ὅποσα σφετεριζόμενος ἑαυτῷ τῆς βασιλείας περιτίθησι σύμ-
 15 βολα, ὅσα τοῖς ὄρκοις ἐκείνοις σιωπηθέντα παρρησιάζεται
 νῦν, ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἐφ' ἑτέροις ἕτερα διηνεκῶς προσ-
 τιθέμενα καὶ τὴν ἐμὴν ἀναίρεσιν μόνον οὐ τραγωδοῦντα πρὸ
 θυρῶν τῶν ἐμῶν, δέον, εἰ μὲν δίκαια ταυτί, τοῖς ὄρκοις ἐκεί-
 νοις τότ' ἐγγραφῆναι, οὓς ἀρτίως προφέρεις δεξιῶς ἐμοὶ τὴν
 20 καταλύσιν ὀνειδίζουσα. εἰ δὲ τοὺς νόμους αἰδούμενος τότε
 σεσίγηκε, πῶς οὐ νῦν μᾶλλον αἰδεῖται τοὺς ὄρκους τε λῦων
 ἐκείνους περιφανῶς, καὶ ἂ τοῖς νόμοις κωλύεται, μετ' ἔξου-
 σίας οὐ μάλα τι προσηκούσης ἀρπύζων ἀρτίως. καὶ ταῦτα 85

et a nobis negliguntur, quas tamen revera circumspicere et accurate
 examinare opus est; ita ut eos qui simplicitate qua aguntur res de-
 cepti sibi non prospexerint, multis obruant periculis, araneae instar,
 quae quum corpus, fila, motus, cuncta in aere teneat, bestiolas quae
 fila incident venans lateat. non aliter ego, ubi Matthaeum fratrem
 quiescere vidi neque summae potestatis capessundae specie opportu-
 num caedis meae tempus expectare, quietis voluptatem turbare nolui
 et quodque eius consilium ac facinus libenter antehac silentio prae-
 terii. nunc vero vehementer me inquietat quotiescunque de regia
 potestate aliquid sibi asserit; quae iurairanda illa non vetant nunc
 libere facit, silentio ac carptim alia aliis continuo addit, perniciem
 meam tantum non ludit ante domum meam. haec autem si iusta sunt
 cur non exhibuistis in litteris illis quas modo commemorasti et quas
 me violare tam dextere mihi opprobrio fecisti. quid, si propter legum
 verecundiam illo tempore quievit, cur non nunc potius verecundiam
 tenet quum iurairanda illa solvat et quae legibus vetita sunt effre-
 nata quadam licentia mihi rapiat. haec autem facit socio patre. qui
 enim res compertas habet nec tamen iis officit ipse quoque reus ha-

δρᾶ τοῦ πατρὸς συγχωροῦντος ἅπασι· τῷ γὰρ αἰεὶ βλέποντα
 μὴ κωλύειν καὶ ὡς αὐτὸς αὐτόχρημα δρῶν ἀλλίσκεται, καὶ
 τὸν ἐμὸν ἐς προὔπτον ὁ κοινὸς πατὴρ εἶναι ὁμομοκῶς δη-
 μιουργεῖ θάνατον. ἐφ' ἃ γὰρ τὸν παῖδα σχήματι σιωπῆς
 συγχωρεῖ, τὴν διὰ γλώττης προτροπὴν τῇ διὰ τῶν ἔργων νε- 5
 νίκηκεν, ἐκείνῳ μὲν ἡπατηκῶς, τούτῳ δ' ἐπιπεσῶν διὰ τὴν
 ἐκ τοῦ λεληθῆναι εὐστοχίαν, κακείνῳ μὲν τὸ τῆς ἀνθρωπί-
 νης ἐπιτιμῆσεως φεύγων προφανές, τούτῳ δ' ἐγκαίρως τὴν
 τοῦ δράματος ἀνακαλύπτων σκηρῆν καὶ τὴν πάλαι κρυπτομέ-
 νην βουλὴν ὅπῃ προδεικνύς. ἐπεὶ γὰρ πολλὰ τῶν τῆς κα- 10
 κίας εἰδῶν λεχθέντα μὲν, ἐπιεικῶς δ' ἄτοπα δόξαντα τὴν θύ-
 ραν ἀνασοβεῖ τῆς γενέσεως, πράττεται ῥᾶστα λοιπὸν σιωπῆ
 καὶ πρὶν λεχθῆναι τῷ δρῶντι καὶ πρὶν ἐνθυμηθῆναι τὸν
 πάσχοντα, καὶ φθάνει τὴν γνώσιν ἣ πείρα λίαν ὠκύπους
 φανεῖσα καθ' οὗ τολμᾶται τὰ χειρίστα. καὶ διδάσκαλον 15
 f. 133 b. ἔσχε τὸν ἅπαντα χρόνον " ἣ τῶν πραγμάτων φύσις, ἐπὶ
 πολλῶν τῶν ὁμοίων περιφανῶς τὴν ἀναίρεσιν ἀναγράφοντα
 βλέπουσα καὶ φυλάττεσθαι πᾶσι πῦσαν ἀντικρυς ἀφιέντα
 20 φωνήν, καὶ νέοις ἐπ' Ἰσης καὶ πρεσβυτέροις. ἀκούομεν οὖν
 καὶ πατέρων ἐνίους ἀνδροφόνον ὀπλίσαντας δεξιὰν κατὰ τῶν 20
 υἱέων, καὶ πλείους ἔτι τῶν ἀδελφῶν τὸ ξίφος καθ' αἵματος
 βαπτίσαντας συγγενοῦς· καὶ κατὰ λαιμοῦ πικρῶς ὄρχησα-
 μένους ὁμοφυοῦς, καὶ μάλιστα' ὅτε περὶ βασιλείας εἶη τάγῳ-

bendus est. ille igitur qui iureiurando affirmavit se mihi quoque pa-
 trem esse velle, nitae meae insidias tendit. licentiam enim quam
 primo tacite filio concedit, paulo post opera adiuvat. modo quo me
 fallat dolum intendit, modo ubi in occulto fieri potest hostiliter me
 invadit, modo ne ipse in hominum invidiam incidat quiescit, modo
 data occasione in scenam redit et quae diu coxit consilia proponit.
 multa facinora quae nobis aperta fiunt tamen quum insolita videantur
 fontem e quo profluxerint nobis non ostendunt, in occulto facillime
 promoventur, ita quidem ut ne ipse quidem qui perpetret quidquam
 planum habeat neque qui malo afficiatur. unde fit, ut is in quem
 facinora exercentur priusquam unde venerit in ceteram perniciem in-
 dicat. cuius rei exempla cuiusque aetatis experientia docet, quae
 multorum qui in eadem hac mea conditione versati sunt eadem re-
 fert simulque adolescentem senesque adhortatur ut sibi prospiciant.
 audimus enim patres quosdam cruentam manum intulisse filiis et plu-
 res fratres ferrum consanguineorum sanguine polluisse et cum ne-
 fauda malitia eorum ingulum petiisse. quod tum vel maxime factum
 esse scimus, quum de rerum gubernaculo certatum est. quare tale

νισμα, ἔνθα καὶ τυραννικῆς εἶναι τὸ πρᾶγμα λέγεται νομοθε-
 σίας αὐτοχειροτόνητον καὶ ἀνομοθέτητον δίκαιον. οὐκ ἔγωγε
 τοίνυν αὐτὸς ὁ τῆς νύοθεσίας παραβαίνων τοὺς νόμους· οὐκ
 ἔγωγ' ἐκεῖνος ἔ τοὺς φρικώδεις ἐκείνους ὄρκους πατῶν· ἀλλ'
 5 ὁ πατὴρ ἐμοῦ καὶ τῆς ἐμῆς ὑπάρχειν προμηθεὺς ὁμωμοκῶς
 ζωῆς. τί τοίνυν ἀδικῶ, ζῆν ἐφιέμενος ἕως ἂν καὶ τῷ κρείτ-
 τονι συνδοκῆ καὶ συγχωρῆται τῷ πλάσαντι; οὐ γὰρ τοὺς
 ἐφιεμένους ζῆν ἀσφαλῶς οἱ νόμοι κολάζουσιν, ἀλλ' οἷς τυραν-
 νικὴν ὁμότητα σχήματι φιλίας ἀναμίξασιν ἐπιορκεῖν ὁμοῦ καὶ
 10 φθείρειν ἐμέλησεν οὐς ἀγαπᾶν ὁμωμόκεσαν· ἐκεῖνο μὲν γὰρ
 ἀκώλυτον ἔχει τὴν τῆς βουλήσεως ἔφρσιν, τοῦτο δ' οὐκ ἀθῶον
 τὴν γνώμην ἐγκλήματος. ὡς ὄφελον τότε γε θνήσκειν, καὶ 37
 τοῦμόν αἷμα τοῖς ὑμῶν ἐπιβαιτηγίοις εἶθε ἐθύετο τέως, καὶ
 βραχεῖα κόνις τοῦμόν ἐκάλυπτεν ἄθλιον σῶμα, πρὶν ἐς τοι-
 15 αὔτας τεταμιεῦσθαι τύχας· τοῦ γὰρ ἄπαξ θανεῖν ἀκλεῶς τὸ
 φυλάξει βασιλείας ἀταλαίπωρον δόξαν πολλῷ χαλεπώτερον·
 τοῦτο μὲν γὰρ πολύτροποι βόσκουσι κίνδυνοι θανάτων μυ-
 ρίων μεστοί, νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν περιτρέχοντές τε καὶ
 προοδεύοντες καὶ δίκην ἀγρίων κυμάτων ἀεὶ συμπνίγοντες,
 20 ἐκεῖνο δ' ἀνάληγον ἔχει τὸ ἀκλεῆς πρὸς ἅπαντα βίον ἀναισ-
 θητοῦν. ὡς νῦν γε καὶ εἴ μοι τελεσιουργὸν τὴν εὐχὴν ἤλπι-
 ζον ἔσεσθαι, ἦδιστ' ἂν ἠυξάμην χανεῖν μοι τὴν γῆν μᾶλλον
 ἢ τὰς ἐμὰς ἀναγκάζεσθαι νῦν ἐπὶ σοῦ συμφορὰς ἀφηγεῖσθαι·
 ἀναμείμκται γὰρ ταυτί πως καὶ συμπέφυρται τοῖς ἐγκλήμασι

quiddam tyrannidis libidinem dicunt et quod sine legibus probatam
 sit. neque igitur ego is sum qui filii erga patris officia laeserit, ne-
 que qui contemserit gravia iuraturanda illa; verum pater ille meus
 qui se vitae meae velle Prometheum esse iureiurando affirmavit. quid
 autem committam si vivere cupio quoad patri placeat qui omnipotens
 est neque procreavit. nam non qui secure vivere cupiunt secundum
 leges castigantur sed qui tyranni immanitatem cum specie quadam
 amicitiae commiscentes ad periurium et caedem eorum iretenti sunt,
 quos diliger velle iurarunt. illud igitur quod attinet voluntati nostrae
 nihil officit; contra alterum nos noxios reddit. utinam mortuus es-
 sem et vos sanguinem meum pro salute vestra operati essetis et ut
 pulveris aliquantulum hoc miserum meum corpus operuisset prius-
 quam his tantis periculis obruerer. nam occumbere semel mortem
 ingloriam multo praestabilius est quam regni futilem conservare glo-
 riam. huic enim multa ac varia adsunt pericula mille mortis terrori-
 bus referata quae noctu diuque nos circumcursant et antecedunt et
 undarum aestuantium instar nos comprimunt. illud vero nostris de

τοῦ μου πενθεροῦ, ὡς ἀνέφικτον εἶναι δεελόντ' ἀφηγηέσθαι,
 καὶ θεός μὴ αὐτῷ προστρέβειν δόξω τὸν ὄνειδον ἐξεπίτηδες·
 εἶναι γὰρ ἔγνωσμένον μὴ ὅτι Ῥωμαίοις ἄπασιν, ἀλλὰ καὶ τῶν
 ἔθνων τὰ πλείω λόγῳ μεγάλου παρελχον θαύματος, ἐρώντες
 εἰς ὅλον αὐτὸν ἀνύψωσε κλέος ὁ μακαρίτης ἐκεῖνος βασιλεύς, 5
 I. 134 a. ὁ τὸν ἄθλιον ἐμὲ γεγεννηκώς. τοῦνομα μὲν γὰρ ἵ ἐκεῖνος
 88 εἶχε τῆς βασιλείας, τῆς δ' ἐξουσίας συλλήβδην ὅτιος ἀπάσης
 εἶπεν μετὰ γε τῆς αὐτοῦ κατενύφω μητρός. καὶ ἦν ἐπὶ
 τούτοις ἐκεῖνφ τὸ σκοπιμώτατον φυλακῆς ἕνεκα τῆς εἰς τὴν
 βασιλείαν διαδοχῆς καὶ διαμονῆς τῆς ἐμῆς. ἀλλ' ἐπεὶ τῇ 10
 φύσει τὸ χρεῶν ἐκτίσας ἀπῆει, βρέφους ἐμὲ ταῖς χερσὶ τῆς
 μητρὸς λελοιπώς, ἴσασιν ἄπαντες ὅσας τε αὐτὸς ἐμοὶ μετὰ
 τῆς ταλαιῆς μητρὸς ἐπήνεγκε συμφορὰς καὶ ὅσας αὐθις αὐ-
 τὸς κατ' αὐτὸν ἐπεπόνθει, πέντε βασιλέων σειρὰν καὶ διαδο-
 χὴν εἰς ἑαυτὸν μεταστῆσαι περὶφόμενος, πρᾶγμα πρὶν γενέσθαι 15
 μῆθ' ἄλπισθέν. ἐκλαθόμενος γὰρ εὐθύς τὰς τοῦ μου πατρὸς
 συνθήκας ἐκείνας, ἦν ἐκ πολλοῦ βασιλείαν ὠνειροπόλει, ταύ-
 της ἐμέμνητο μόνῃς, ὃν ἐκ πολλοῦ ζητῶν, ἤδη καιροῦ λαβό-
 μενος. καὶ ταυτὶ μὲν ἔγωγε τότε ἀκούων πρὸς τῶν συνετωτέ-
 ρων πιστεύειν οὐκ εἶχον· νῦν δ' ἂ τότε ῥοδίους ἀνεκέκρατο 20
 στοχασμῶν εἰς φῶς χωροῦντα σαφῶς ἐνερωῶν, ὡς εἰρήσεται
 προϊόντι μοι καθαρώτερον, κείδομαι κάκεῖνα τῆς ἀληθείας
 ἔχουσθαι τῆς αὐτῆς, καὶ γινώσκω τοῦ πάλαι φυτοῦ τὴν ῥέζαν,
 89 ὁπῶ ἐγευσάμενος τοῦ καρποῦ. οὐ γὰρ ἔχω νοεῖν τῶν ἁπάντων

ingloria vitae conditione doloribus finem facit. etiam nunc si revera
 precari possem terra me devocaret malleam quam a te cogi ut nunc
 fortunas meas exponam. hac enim permixtae et imbutae sunt soceri mei
 flagitiis ita ut omnia enarrare mihi non liceat. vereor etiam ne enarrandis
 iis socero videar prolixè facere invidiam. nam non solum Romanis notum
 est sed plures aliae quoque gentes admiratae sunt ad quantum pote-
 statis fastigium Cantacuzenus a beato illo rege qui me miserum procreavit,
 productus sit. hic enim nomine tantum rex erat, contra ille revera
 potestate universa una cum matre sua ex libidine usus est, et prae
 aliis omnibus continuo interim ad regni successionem et ad meam con-
 ditionem animam vertit. deinde quum pater vita excessisset meque
 infantem matris curae reliquisset, quantas ille mihi et infelici matri
 meae miseras commoverit nemo est qui ignoret. id enim studuit ut
 in quaque regum seriem et successionem obreperet. quod antequam
 factum est nemo sane suspicatus est. ille igitur patris mea voluntate
 neglecta quam multo ex tempore animo sibi fixerat potestatem affec-
 tavit et tempore ille quod antea vehementissime desiderarat sibi op-

ἕτερον οὐδὲν οὐδαμῆ ὅτι πύτ' ἂν εἶη τὸ μεταθεῖναι πείσαν
 • κατὰ τῆς ἐμῆς τὴν τούτου γνώμην κεφαλής. εἰ μὲν γὰρ τὸτ'
 ἐδύνατο μὲν οὐκ ἐβούλετο δέ, πῶς νῦν μὴ δυνάμενος βούλε-
 ται; εἰ δὲ καὶ τότε καὶ νῦν τῆς αὐτῆς ἐστὶ γνώμης, διὰ τὴ
 5 πρᾶξιν μὲν τὰ τῆς κακίας σπέρματα, νεηλυδας δ' ἀπο-
 φαίνειν ἐπιέγεται τὰς τῶν ἀφορμῶν τερατομόρφους εὐρέσεις,
 καὶ φέρει τὴν φυσικὴν τῶν πραγμάτων θέσιν, ἐπὶ τὸ ἀνακώ-
 λουθον τρέπων τὴν ἁρμονίαν καὶ ἄνω ποταμῶν χωρεῖν εἰς
 πηγὰς βιαζόμενος. εἰ γὰρ μὴ λάλον τὴν γλώττιαν αὐτῆ τῆς
 10 φύσεως παρασχούσης, ἀνεκλάλητον ἐκ τοῦ γε ῥάστου τὴν με-
 λέτην ἔκρουπεν ἐν ἀπορρήτοις μυχοῖς τῆς καρδίας, ἀλλ' οὐδὲν
 ἐβόα τὰ πράγματα καὶ πᾶσαν ἀκοὴν περιήχει βροντῆς ἀπό-
 σης τρανότερον· ἂ μᾶλλον ἀδέκαστον ἔχει τὴν ψῆφον τῆς
 μαρτυρίας καὶ παντάπασιν ἀκαπήλευτον. ἢ φρασάτω μοί τις
 15 παρελθὼν, τί τῶν ἀπάντων αὐτὸν ἠρέθισεν ἕτερον ἐς λήθην
 μὲν ἐληλυθέναι θεοῦ, φιλίας δ' ἐνέχυρα τόσα καὶ τόσα πα-
 ρασχεῖν ἐκ πάντων πολλοῦ τῆ βαρβάρῃ καὶ ἀσεβῆ τῆς Λυδίας
 σατραπῆς, καὶ ὀρκῶσαι μὲν ἐκείνον ὑπὲρ αὐτοῦ κινδυνεύειν
 ἄχρι θανάτου, ὀμνύναι δ' αὐτὸν δεινῶς τὰ ἴσα; ἢ πάντως
 20 ὁ ἔργοις ἀναντιρρήτοις ἔδειξεν ἕστερον τοῦ μου πατρὸς καὶ
 βασιλέως θανόντος εὐθύς. τῶν γὰρ ὑπηκόων τὴν ἐγγείρησιν 40

portunissimo usus est. ego vero haec quum olim a viris peritis au-
 disse persuadere mihi non potui. hodie autem quum mutationum
 illarum causas in licem prodire videam et quae referuntur mihi in
 dies planiora fiant, illa quoque re vera facta esse mihi persuadeo.
 iam intelligo quomodo planta cuius fruges sero demum percipio radi-
 ces ceperit, neque quid aliud ex omnibus istis mihi redundat quo id
 quod persuasum habeo diluatur. si enim ille tempore quod valuerit
 noluit, quid sit cur hodie quod velit non amplius valeat? si vero
 eodem quo antea fuit hodie animo est, quid de prioribus istis flagi-
 tiorum seminibus? nimirum cupidi animi sui mira inventa ac consilia
 quasi recentia nobis ante oculos ponere et rerum iustum ordinem per-
 turbare sedet ita ut quod necessitate fit tanquam caeco casu factum
 reddat, et fluminum aquas ut retro fluant cogat. quodsi natura ei
 linguam sine voce dedisset facillime quidem consilia in intimo pectore
 recondere potuisset; sed facinora ipsa clamabant eorumque vox circa
 aures sanabat tonitru gravior. unde incorruptius et certius testimo-
 nium factum est. aut dicat mihi alius quispiam quid sit quod com-
 moverit eum ut dei nostri oblitus tot arcta amicitiae vincula cum bar-
 basis et impio Lydiae satrapa imierit et cum hoc iuraturanda fecerit
 ex quibus mutuum sibi usque ad mortem auxilium polliciti sunt. an
 non prorsus nefanda facinora edidit quum rex et pater meus mov-

l. 134 b. οὐ προσιεμένων αὐτοῦ, προβάς ἡ ἐκείθεν τυραννικὴν ποιεῖται τὴν ἀναγύρευσιν αὐτοῦ· κάπειτ' ἀποτυγχάνοντα καὶ οὕτως τὸν Ἰξίονος ἄτοπον ἔρωτα βλέπων (ἅπαντες γὰρ ἀφίσταντο τῆς αὐτοῦ τυραννίδος) προσεκαλεῖτο λοιπὸν οὐ τὸν τῆς δίκης προσταίην θεόν, ἀλλὰ τὸν τῆς ἀδίκου μανίας βάρβαρον σύμ-5 μαχον, τὰς ἐκδήμους ἐκείνας ἀγωνιεῖσθαι μέλλων ληστείας κατὰ χριστιανῶν, ὅτι τῶν πολλῶν βασιλέων ἐμὲ προσεκαλοῦντο διάδοχον. καὶ θέρους μὲν ἐγκαθεζόμενον ἔχων τὸν βάρβαρον καὶ πολέμιον ἐκείνον στρατὸν ἔκειρε τὴν τῶν Θρακικῶν πέλειαν γῆν, χειμῶνος δὲ καὶ αὐτὰς ἡρήμους τὰς πόλεις, τὰ περίεξ 10 ἅπαντα ληϊζόμενός τε καὶ ἀνδραποδιζόμενος ἄχρι πυλῶν, ὑφ' ὧν, ὃ γῆ καὶ ἦλιε, οὐδὲν προηδίκητο. καὶ τὸ τῆς τραγωδίας βαρύτατον, ὅτι τῶν αἰχμαλώτων ἐλεεινῶς ἀγομένων σχίζοντες τὰς γαστέρας οἱ βάρβαροι τὰς τε χεῖρας αὐτῶν καὶ τοὺς πόδας εἰσηγον ἀλέας μετρίας εἵνεκα, τὸ τιμιώτατον 15 κτήμα θεοῦ τὸν ἀνδρῶπον φθειρόντες ὡσπερ ἐν παιδιᾷ σχήματι. ὃ δ' οὔτε ἐκάμπτετο βλέπων τὴν τῶν ὁμοφύλων ἐλεεινὴν τραγωδίαν ἐκείνην, οὔτ' εἰκόνα γοῦν τινὸς βραχείας φειδοῦς ἐνετύπωσεν ὅπως τῷ τῆς ψυχῆς συνειδῶτι, ἀλλ' ἡμιθνητίας ἔτι καὶ ἀσπαιρόντας ἐφιππος καὶ αὐτὸς ἐπιῶν καὶ 20 συμπατῶν, τὴν τῶν λίθων ἀναλγησίαν ἐνταῦθα πως ἐφιλονεῖκει μιμεῖσθαι, τὸ τῆς καρδίας, ὡς ἔοικε, θηριῶδες ἀσκῶν καὶ γυμνάζων, μὴ λάθῃ τὴν ἔξιν ὅπῃ διαφθεῖραν τῆς φύ-

tus esset. quum enim cives regimen eius non facile paterentur eo progressus est ut sese tyrannum declararet; sed deinde quum nihil sibi prospere cedere et Ixionis insanum amorem se exercere vidisset — omnes enim ab eius tyrannide abhorrebant — alius operam et auxilium sibi adscivit, non dei quidem cuius auxilium iustissimum est, sed impiissimi barbari illius ut peregrinorum rapinis Christianos vexaret, qui regibus multis illis ut ego succederem volebant. itaque tempore aestivo cum barbarorum et hostium illorum exercitu Thracum urbium regiones populatus est, hieme autem ipsas urbes vastavit et circumcirca usque ad portas cuncta diripuit et homines in servitutem abduxit quamquam horum per solem et terram culpa nulla fuerat. sed in hac scena vel maxime horrendum erat, quod barbari captivis postquam miserabiliter eos secum traxerunt, ventrem incidebant et manus suos pedesque inflgebant ut calefacerent. sic praestantissimam dei creaturam hominem trucidabant quasi sibi ludus esset. Cantacuzenus interim quum suorum miserabilem illam internecionem videret animo non commotus est et pudoris ne minimum quidem animi conscientiae impressit; sed ad semineces iamque palpitanter eques accedens etiam

σεως. τοῦτ' ἐκεῖνο σχεδόν, ὁκνῶ γὰρ ἐκείνου λέγειν, ἐπέκεινα α
 τοῦ τῶν Φεραιῶν πάλαι τυράννου, ὃς τραγωδοῦ τινὸς ἔμμε-
 λῶς ἐπ' αὐτοῦ Τρωϊκὰς συμφορὰς ἐπιόντος, ἐπειδὴ πρὸς τὸ
 πάθος ἦσθετο χαυνούμενος τὴν ψυχὴν καθάπερ ἑλαίῳ σιδή-
 5 ρος, ἀνεπήδησέ τε εὐθύς καὶ τὸν τραγωδὸν ἰταμῶς ἐλοιδορή-
 σεν ὅτι δὴ τὴν ἔξιν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἐμάλαξεν ὁπωσοῦν με-
 ταθεῖς, αἰσχρὸν εἶναι φήσας εἰ τοσοῦτους ἀποσφάττων ἀεί-
 10 πολίτας, τοῖς τῆς Ἐκάβης καὶ Πολυξένης δακρῶν θρήνοις
 ὄφθει. τοιοῦτον ἢ δυστυχῆς μεγαλόπολις καθ' ἑαυτῆς ἐξέ-
 θρεψεν ἄνθρωπον, καὶ ταῦτ' εἶδυα πῆρωθεν ἀδόκονον ἐσχά-
 τῃ ἀπώλειαν αὐτῆς θ' ἅμα καὶ εὐσεβείας ὑπάρχειν αὐτῆς
 τὸ x στοιχεῖον διπλούμενον· ὥστε καὶ εἰ τις παρασυρεῖσαν
 τὴν ἐμὴν ἐγκαλεῖν ἔχοι μητέρα παραπλήσι' ἄττα πεπραχυῖαν
 τῷ τηρικαῦτα καιρῷ, οὐκ ἐκείνην ἀλλ' αὐτὸν αἰτιᾶσθαι χρεῶν·
 15 ὃ μὲν γὰρ τὰ ἀλλότρια ζητῶν παρηγόμει, ἢ δ' ἡμύνετο
 ἐπιόντα, τηρεῖν ἐπειγομένη τοῖς ὄρφανοῖς τέκνοις τὸ ζῆν, κα-
 θάπερ τρυγῶν τοὺς ἑαυτῆς νυκτοφυλακοῦσα διέπει νεοττοῦς
 ἀλλοφύλων ἐπιόντων ὄρνέων νυκτός. εἰ δὲ καὶ οἷς περὶ τὰ
 τοιαῦτα συνετώτερον ἔπεισι κρίνειν πεῖθεσθαι δίκαιον " εἴη, f. 135 a.
 20 ταῦτ' εἶναι διατειναίμην ἔγωγ' ἂν ἂ τὸν θεὸν εἰς ἀνάγ-
 κας ἐπενεγκεῖν κατ' αὐτῆς ἠρέθισε τὸ μέγα πάθος ἐκεῖνο,
 τὴν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας φημί ζημίαν, οὐκ ἀνεχομέ-
 νου βλέπειν οὐδ' ἀκούσιον μύσος τοῖς ἐκλεκτοῖς προστριβόμενον.

eos supergrediens, omnem humanitatem exuere et in durum lapidem se mutare velle visus est eo consilio ut naturam suam immanem ad posterum tempus integram reservaret. quod si liceat cum tyranno illo Pheraeo comparari potest, qui quum actoris suavi rerum Troianarum narratione animum suum molliri sentiret quemadmodum ferrum oleo, repente a sede sua prosiluit et actorem qui animi sui naturam mitigando mutaret vehementissime increpuit. nam turpe esse dixit si ipse qui continuo tot civibus caedem pararet Hecabae et Polyxenae lacrimas effundere videretur. quod monstrum infelix megalopolis urbs sibi educavit neque ignorans pridem cantatum, ultimam ruinam et ipsius et pietatis esse eius x litteram duplicetam. quare si quis matrem meam quae hoc tempore similia perpetraret accusare velit, non huic sed illi culpam attribuat oportebit. hic enim iniuriarum cupidus leges violavit; illa vero contra eum se defendit ut infantium patre orborem vitam protegeret quemadmodum columba pullos custodit noctu, quo tempore aves rapaces praedatum evolitant. quodsi qui de eiusmodi rebus rectius queunt iudicare sequi aequum est, equidem haec ipsa deum ut miserias ei mitteret movisse facile contendam. poenas dico propter regis libidinem quum deus ne minimam quidem maculam iis quos sibi elegit infigi patiat.

42 Ἄλλ' ἐν μὲν δὴ τοῦτο δέδειχε σαφῶς τὴν πάλαι κρυπ-
 τομένην ἐν τῇ τούτου ψυχῇ κατὰ τῆς πατρίου μοι βασιλείας
 μελέτην, καθάπερ σπινθήρα πυρὸς ἐκ σποδιᾶς ἀναλάμψασα
 φλόξ πνεύματος ὄθενδηποτοῦν ἐρεθίσαντος· δεύτερον δέ,
 ἐπειδὴ καὶ Ὑρκανὸν τὸν τῆς Βιθυνίας ἐώρα σατραπὴν βαρ-5
 βάρων ἀπάντων, ὁπόσοι τὴν ἄχρι θαλάττης Ἀσίαν κεκλήρων-
 ται, πόλεων τῆς μεγίστης ἔγγιστα ποιούμενον τὰς διατριβάς,
 ὡς πεντεκαίδεκά που σταδίων εἶναι τὸ μεταξὺ, πέμψας τὴν
 θυγατέρα τοὺς ἀλλοφύλους ἐκείνους μνηστεύει γάμους ἀντιῶ,
 ἔν' ἐκ τοῦ σχεδὸν τελειώτερον τὸ τῶν χριστιανῶν ἐκτριψῆ 10
 γένος, δι' αὐτοῦ μᾶλλον ἢ κατ' ἐκείνον τὸν τῶν Λυδῶν σα-
 τραπὴν πόρρω που γῆς καὶ θαλάττης οἰκοῦντα. καὶ τί χρῆ
 τὰς ἐν μέσῳ συνείρειν τύχας, καὶ ὅσα βαρβάρους κατὰ Ῥω-
 μαίων στρατολογῶν ἐποίει δεινά, ἐφ' οἷς αὐτὸν ἐγκαλύπτε-
 σθαι ἔδει διηνεκῶς ἐγκανχώμενος, καὶ ὑπισχνούμενος ἀοίκη- 15
 τον τὴν Ῥωμαίων ἄπασαν γῆν ἐν βραχεῖ παντάπασι κατα-
43 στήσειν. καὶ ἦν μὲν ὁ δρόμος ἅπας ἀντιῶ κατ' ἐμοῦ, ἡ δὲ
 βλάβη κατὰ πάντων χριστιανῶν· οὕτως οὐδὲ μικρὸν ἐφό-
 διον τὴν τοῦ θεοῦ νομίζων ἐπικουρίαν, οὐδ' ἐς τὴν τῶν μελ-
 λόντων μνήμην κολαστηρίων ἰῶν ὀπωσοῦν, ὅλον ἑαυτὸν τοῖς 20
 ἄσεβέσι προσέειπε. καὶ μὲν δὴ δεύτερον κείσθω καὶ τοῦτο
 δεῖγμα τῆς αὐτοῦ μελέτης, ἦν, ὡς εἰρήκειμεν, πάλαι πολὺν
 τινα χρόνον ἔβωσκεν ἐν τῇ ψυχῇ κατὰ τῆς πατρίου μοι βασι-

Sed profecto hoc unum patris mei imperii cupiditatem eius
 qua iam multo ante flagrarat nobis satis declaravit tanquam scin-
 tillam ignis e cinere elucescens flamma vento undecunq̄ue exci-
 tante. deinde quum Bithyniae satrapam Hyrcanum barbarorum du-
 cem quotquot usque ad mare Asiam habitant, haud procul sede
 regia ita ut ferme quindecim stadiorum intervallo abeaset, commo-
 rari accepisset, barbaro huic filiam misit et in matrimonium dedit,
 ut per hunc celerius et facilius exstingueret Christianos potius quam
 ut Lydiae illum satrapam longinquas terras et oras habitantem debel-
 laret. quid referam quae interea factae sint calamitates et quanta
 pericula ille paraverit quum barbarorum copias in Romanos contra-
 heret. qua re consilia sua tegebat continuo superbiens et brevi se
 cunctas Romanorum terras vastaturum esse iactans. nam re vera mihi
 insidias paravit et cladem cunctis Christianis. itaque quum dei auxi-
 lium ne minimi quidem haberet neque in deum iudicem respiceret,
 totum se dedit impiis. haec quoque satis testantur quamtopere ille
 regni patris mei cupiditate flagrarit, quam ut modo dixi iam multo
 ante ceperat. quod enim vere malum est post tempus naturam suam

λείας· τὸ γὰρ φύσει κακὸν ἀποτρίψασθαι χρόνῳ τὴν ἔξιν οὐκ ἂν ποτε δύναίτο, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ καλοῦ προσποίησιν εὐχερῶς τοῖς πράγμασιν ἐλεγχόμενον ἀποσειέται, παλιδρομύσης τῆς φύσεως καὶ ἀναλαμβάνουσης ἐκ τοῦ ἕψου τοῦ γνήσιον. ἔξὸν γὰρ θεῶ τὰ καθ' αὐτὸν ἐπιτρέψαντα τὴν τῶν παιδῶν εὐδαιμονίαν ἡσυχῇ πραγματεύσασθαι, ῥάδιον, εἴπερ ἐβούλετο, ὄν, ὃ δὲ τοῖς ἀσεβέσιν ὡς εὐτυχεῖν δοκοῦσιν ἐς τὸ παρὸν μᾶλλον ἑαυτὸν ἀναθείς ἀίδιον εἴλετο μοχθεῖν κατ' ἑμοῦ· μηδὲ γὰρ ἄλλο τι μακαριζομένου γνώρισμα βίου γίνεσθαι τουτιῶ καὶ ἀληθηνούσης εὐζωίας ἢ κατὰ γε τὸ νῦν εὐτυχοῦντα δύνασθαι φθείρειν εὐσεβεῖς καὶ μηδὲν ἀδικοῦντας ἀνθρώπους, οὐς δὲ αὐτὸ γε τουτί νενόμικε δυστυχεῖν, ὅτι θεότῃα σέβουσι τρισυπόστατον, φεύγοντες ἀθεῖαν ὁμοῦ καὶ πολυθεῖαν. δῆλον δέ· καὶ γὰρ ἐκείνοις σύνδρομον καὶ τὸν τοῦ Πα- 44
λαμᾶ κρίνας ὑπάρχειν θίασον, πονηροῖς ὄργάνοις μετὰ τῶν ἀσεβῶν ἐκείνων καὶ τουτοις ἐχρήσατο κατ' ἑμοῦ, ἵνα καὶ τουτο τῆς f. 135 b.
ἐκ πολλοῦ " ταμιευομένης αὐτῶ κατ' ἑμοῦ γνώρισμα γνώμης εἴη καὶ τῆς τῶν ὄρκων ἀθίς συγχύσεως· διὰ γὰρ αὐτῶν ἀπάσης ἐπιτορκίας ὁμοῦ καὶ διχοστασίας μάλα ῥαδίως τὴν πόλιν ἐκεῖνος 20
ἐνέπλησεν. ὄξεις τε γὰρ εἰς κακίαν ὄντες οἱ ἄνδρες, καὶ ἅμα τῶ τοῦ σχήματος μέλανι μετὰ τῆς ἀσεβείας καὶ τὴν ἐς τὰ τοιαῦτα τῆς πονηρίας ἀποχρῶσαν φαρέτραν συγκρῦπτοντες, παντοδαπῶν καὶ πολυτρόπων γέμουσαν τῶν βελῶν, κάκεινα

exuere non potest sed etiam quum facile rebus arguatur simulationeni boni abiicit. rediv enim altera natura et quod proprium habet facillime recipit. deus autem si res nostras ei tradiderimus felicitatem nobis occulto comparat idque prout vult facillime. ille tamen impiis qui fortunati esse videbantur in praesens totum se committere maluit et continuo mihi calamitatem parare. sed profecto felicitatem et veram voluptatem nullam habet, nisi quod hoc in tempore fortuna fruitur et potestatem habet pios et insontes homines extinguendi quos propter id ipsum infelices putat quod trinum deum colunt et eos qui deum esse negant unaque qui multos deos esse credunt, fugiunt. ipse enim Palamae deorum cultum sequitur. unde etiam factum est ut una cum impiis illis nefario modo me tractaverit. itaque ex hoc quoque consiliorum eius quae in me iam multo e tempore animo volutabat et periurii indicium nobis apparuit. per illos enim periuriis et discordiis urbem facile implevit. nam viri proni erant ad flagitia et cum vultu tristi et impietate unaque pharetram quae ad facienda flagitia opus erat occultantes variis ac idoneis telis refestam, illud silentio et ce-

μὲν ἡρέμα καὶ σπουδῇ περαίνοντες, τὴν δὲ γε τῆς ἐμῆς ὑπιόν-
 τες ἄλλως μητρὸς ἀπλουστέρην εὐμένειαν, ὑφάλων πετρῶν
 οὐδαμῇ ποῦ μαθούσης συμπτώματα, καὶ δόλους μὲν αὐτῇ καὶ
 προδοσίας ῥάπτοντες ἡμέρας καὶ νυκτός, φιλίας δ' αὐ' ἐτέρω-
 θεν δεικνύντες πρόσωπον, ἔλαθον ἀπορητὶ τῷ τῶν διωκόντων 5
 προδεδωκότες βυθῷ, ληστῶν ἀδικώτεροι πάντων τοῖς εὐεργέ-
 45 ταις φανέντες ἡμῖν. τὰ δὲ τοιαῦτα τῆς ἀπορητοῦ προνοίας
 κρίματα ἐρευνᾶν, ὅπως οἱ τὰ δίκαια ζητοῦντες ἡμεῖς τοῖς
 ἀδίκους ὑπὸ τῶν ἀδίκων δι' ἕτερα προδεδόμεθα νῦν οὕτως
 πλημμελήματα, ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν δυναίμην. ἔξεστι γὰρ τοῖς 10
 ἀπαθῶς ἐθέλουσι βλέπειν τὰ ἴσα παρὰ τὸν βίον αἰεὶ γιγνό-
 μενα μὲν κεκρυμμένην δ' ἔχοντα τὴν τῆς ἀληθείας αἰτίαν
 ὡς τὰ πολλά. λεγέτω δ' οὖν ὁμοῦ καὶ ὁ προφήτης ἐκεῖνος,
 "ἵνα τί ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται" βοῶν ἐκ μέσης καὶ φλεγο-
 μένης ψυχῆς. λεγέτω δ' ἐξῆς καὶ ἡ μεγάλη τῆς εὐσεβείας 15
 ἐκείνης σάλπιγξ, ἵνα μὴ τοῖς ἐκδικεῖν ἐθέλουσι τὰ μὴ δίκαια
 πρόφασις τὰ τοιαῦτα κακίας ᾗ. "παρὰ δίδονται" γὰρ φησι
 "καὶ δίκαιοι πολλάκις εἰς χεῖρας ἀσεβῶν, οὐχ ἵν' ἐκείνοι τι-
 μηθῶσιν, ἀλλ' ἵν' οὗτοι δοκιμασθῶσι. καὶ φαῦλοι μὲν ἐν
 θανάτῳ ἔξαισιψὶ κατὰ τὸ γεγραμμένον, καταγελῶνται δ' ὁμοῦς 20
 τὸ παρὸν εὐσεβεῖς, ἕως ἢ χρηστότης τοῦ θεοῦ κρύπτεται καὶ
 τὰ μεγάλα ταμεία τῶν ὑστερον ἑκατέροις ἀποκειμένων, ἥνικα
 λόγος καὶ πρᾶξις καὶ διανόημα τοῖς δικαίοις τοῦ θεοῦ σταθ-

leriter effecerunt, et alia via sinceram mentem matris meae decepe-
 runt quae scopulos in mari latentes neutiquam noverat. dolos enim
 et proditorem ei noctu diuque moliti contra amicitiae vultum co-
 ram exhibentes necopinatam eam persecutorum turbae tradiderunt.
 quare nobis utpote qui beneficia in eos contulissemus insidiatores tur-
 pissimi visi sunt. sed equidem has providentiae quae comprehendi
 non potest rationes investigare cur nos qui iusta sequeremur tam in-
 iuste ab improbis traditi simus, nequeo. tamen qui considerate res
 inspicere volunt, ea quae per omnem vitam iusta videntur veritate
 niti quae ut alia multa plerumque nos lateat, inuenient. loquatur
 igitur propheta: "cur impiorum viae planae sunt?" clamans ex intimo
 et pleno pectore. tollat quoque vocem gravem suam pietas ut iis
 qui punire velint iniusta haec ne sint causa pravitatis. "traduntur
 enim" dicit, "etiam pii saepe manibus impiorum non quo hi aestimentur
 sed quo illi probentur. impii enim ut scriptum est, post mortem poe-
 nas solvent. pii autem in vita illudentur quoad dei iustitia patiat. utrisque
 post vitam amplae ut dicunt cellae in quibus facinorā nostra
 recondita sunt aperientur, et verba, facinora, consilia aequaliter in

μοὺς ταλαντεύεται, ὅταν ἀναστῆ κρῖναι τὴν γῆν, τὴν βουλήν
καὶ τὰ ἔργα συνάγων, καὶ γυμνῶν τὰ ἐσφραγισμένα παρ' αὐτῶ
καὶ σωζόμενα." εἰ δὲ μὴ πεφόνευσεν εὐθύς χειρωσάμενος, 46
τί τοῦτο; πρῶτον μὲν γὰρ οὐ χρεῶν ἀντί τῶν πεπραγμένων
5 κακῶν τὰ μὴ πεπραγμένα προβάλλεσθαι· οὐ γὰρ τις οἰκίαν
ἐμπρήσας, ὅτι μὴ πόλιν ὅλην ἐνέπρησεν, ἀθῶος μένει τῆς
κολάσεως. δεύτερον δέ, οὐ γὰρ μᾶλλον διὰ θάτερον φεύζεται
θάτερον ἢ δι' ἀμφοτέρων τιμωρίαν ὀφλήσει τὴν μείζω, οἷς
τοῦτο μὲν αὐτὸς ἔδρασε νῦν, ἐκεῖνο δὲ θύραν ἄλλοις ἀνέφ-
10 γεν, ἔργῳ διδάσκων τὰ μείζω καὶ καθ' ὅλης ταλμαῖσθαι τῆς
πόλεως λεληθότως, εἴ τις προδιδόναι βούλοιο· συγκεχώρηκε
γὰρ τοῦλαττον, ἵνα αὐτὸς μὲν κερδαῖν τὸ μείζον, ἡμῖν δὲ
τοὺς μακροτέρους ἐπικρεμάσῃ κινδύνους. " πολλῶ γὰρ ἤδιον f. 136 a.
ἀπαξ ἔμοί γε τότε θανεῖν, ἢ ζῶντα δουλεύειν ἑτέροις ἐν
15 ἀδοξίᾳ διηγεκῶς καὶ πολυειδεῖς καθ' ἡμῶν πλεκομένους ὄραν
τοὺς τοῦ θανάτου βρόχους· εἶναι γὰρ καὶ θανάτου ζωὴν
φασιν πικροτέραν, ὅποτε μυρίων αὕτη γέμει θανάτων, καὶ
θάνατον αὐθις αὐθήμερον κρείττω ζωῆς, ἀδοξίαν καὶ λύπας
αὐτῆς ἀφαιρούμενον καὶ συνθάπτοντα. λόγῳ μὲν γὰρ τετή- 47
20 ρηκε ζῶντας ἡμᾶς, ἵν' αὐτῶ πιθανῆ τῆς φιλανθρωπίας ἢ
πρόφασις ἢ, κανχωμένῳ ταυτὶ διὰ κηρύκων τε καὶ ἐπιστο-
λῶν πρὸς ἅπαν ἔθνος ὅσον ἐφικτὸν σὺν μάλα μακρᾷ τῇ
σπουδῇ καὶ δαπάνῃ, ἔργῳ δὲ τοὺς δεσπότας ἔχων ἐν ἀνδρα-

trutina examinabuntur a deo si venerit iudicia laturus mundo, mentem
nostram ac res gestas conferendo et quae apud se reposita sunt et
asservata depromendo." quid vero, si ille non extemplo per vim
caedem fecit? primum nulla est causa cur pro perpetratis facinori-
bus quae non perpetrata sint proferamus. neque enim qui domum
incendit quod non totam urbem incendit vacuus poena est. deinde
autem, non propter alterum fugiet alterum, sed potius propter utrum-
que poenas maiores solvet. nam quod modo ipse commisit id ipsum
portam reclusit aliis. summa conando etiam in totam urbem alios
praeivit, neque num quis aliquando eam proditurus esset animo repu-
tavit. aliis pauca quidem concessit sed inde ut ipse plurima commoda
acciperet. nobis sane summa pericula immisit et ego antehac mortem
occubuisse malim quam continuo nunc aliis turpiter servire et varia
quae nobis admoventur mortis tormenta ante oculos habere. constat
enim morte vitam acerbiorum esse quam mille mortis cruciatibus re-
pleta sit, contra subitam mortem vita meliorem quam eius turpitudi-
nem et tristitiam tollat et secum sepeliat. ille enim verbo quidem nos
protexit. quod ut certam liberalitatis suae speciem haberet per prae-
cones et litteras quam celerrime et cum sumptis singulis quibusque

πόδων μοίρα, ἐπόθεισιν ἔχη καὶ τοῦτο καυχήσεως καὶ μάλα μακρῶς ἐν τῷ βίῳ σοφίας αὐτοῦ καὶ στρατηγικῆς ἐμπειρίας, ὥσπερ οἱ ἐν ἵπποδρομίαις τὴν ἵππικὴν, οὕτως αὐτός, ταῖς ἡμῶν δυσπραγαίαις τὴν οἰκίαν ἀφρὺν ἐνδεικνύμενος. καὶ μοι τῶν λεγομένων μάρτυρας τὰ ἐξῆς ἀψευδεῖς. ἦγαγε γὰρ ἐπὶ 5
 Θουατρὶ γαμβρὸν ἄκοντα καὶ μάλα ἥμισυ τῆς ἐμῆς βουλο-
 μένης μητρὸς δι' ἧς ἐκλαλεῖν σὺ θέμις αἰτίας, ὧν τὸ ἀπορ-
 ρητον αὐτὸς ἐκὼν παραιρέχων εὐθὺ τῶν αὐτῷ σκοπομένων
 ἐβάδιζε. τὰ δ' ἦν ὅτι φρικώδεις ἡμῖν παρεσχηκῶς δημοσίᾳ
 πνεύσαντας ὄρκους εἶναι τε πατὴρ ἐμοὶ καὶ συμβασιλεύειν 10
 ἄχρις ἂν ἐς τὸν εἰκοστὸν ἐξ ἐφήβων ἴδῃ με παραγγέλλοντα
 χρόνον, μηδεὸς τῶν νιέων αὐτοῦ τῇ βασιλείᾳ τολμήσαντος
 ὅπως οὐκ ἐπιτίθεσθαι, ὃ δ' οὐκ εἰς μακρὰν ἐπέβαινε τάναν-
 48 τία, λῆρον ἄπαντας ἡγήσάμενος ὄρκους ἐκείνου. καὶ μὲν δὴ
 καὶ Ἀτρέως ὄμματ' εὐθύς εἰληφώς, ἐμὲ μὲν ἐν καρὸς τε 15
 ἐτίθετο μοίρα, καὶ ὥσπερ ὀλκάδι ἐφόλιον ἔπεσθαι οἱ προ-
 σέτατε, τοῖς δ' νιέσιν ὅλαις ψήφοις ψυχῆς τὸν βασιλεῖον
 διένεμε κληρῶν, ὃν ἐς τὸ πᾶν βραχὺ πρὶν ἢ κατασχεῖν
 διὰ βαρβάρων, ἐς βαρβάρων ἡλασέ τε χεῖρας καὶ ἐλαύνειν
 ἔμελλε. διένεμε δ' οὐκ ἐκκεκαλυμμένως, ὥστε καὶ ἐς δημό- 20
 σιον ἔρῃαι τὸν ἔλεγχον περιφάνειαν, ἀσχυρῶμενος ἴσως τὴν
 ἔναγχος ἀφρὺν τῆς ἐς ἅπαν ἔθνος καυχήσεως, ἀλλὰ κρύφα
 καὶ μὴ τολμῶντος, ὡς ᾤετ' αὐτός, ἐμοῦ τὸ παράπαν αἰοθά-

gentibus venditabat; re vera autem principes nos quasi servos tractavit. quod fecit ut eo promissorum argumentum haberet et quanta sua esset vitae sapientia et rei militaris peritia ostenderet. quemadmodum in curriculo victores ob virtutem, ita ille ubi nos in calamitatem inciderimus ob domesticam felicitatem superbiit. quorum omnium certissima mihi sunt testimonia. sponsum dedit filiae inivtum et invita matre mea cuius rationibus quas nunc afferre non licet, ubi minime debuit omissis ipsius mentem protenus secutus est. nobis enim publice gravissimo iureiurando affirmaverat velle se mihi patrem esse et regni gubernaculum tenere donec ad vigesimum annum pervenissem; neque ullus ex ipsis filiis ad imperium accederet. sed non multo post effecit contraria. quae iureiurando promiserat ut nugas existimavit et Atræi oculis subito assumptis me despexit nee pili quidem habuit et tanquam navem remulco me secum traxit. suis autem filiis ex tota voluntate regnum attribuit. quod brevi priusquam per barbaros nactus est barbarorum manibus tradidit aut certe tradere voluit. neque clam iis regnum attribuit ita ut omnium sibi invidiam excitarit. cuius rei fortasse eum puduit quum paulo ante singularis

νεσθαι. οὐπω βραχύς τις προύβαινε χρόνος, καὶ ἀποστασίας
 τὰδελφοῦ μοι Ματθαίου συχνὰς ἢ φήμη φέρουσα πᾶσαν
 ἀκοὴν περιήχει λαμπρῶς. καὶ ἦν Ματθαίου μὲν τὸ δρῆμα,
 τὸ δ' ὄλον οἰκονομικὴ τις πατρῶν δόξης ἐπίνοια· διὰ γὰρ
 5 τῶν τοιούτων ἐκείνῳ τῶν μὲν τόδε νῦν δ' ἔσπερον εἰρήνης δῆ-
 θεν εἵνεκα συνεχωρεῖτο, καὶ πάνθ' ἐξῆς ὅποσα τῆς βασιλείας
 ἐπεφύκει σύμβολα πλὴν τῆς λιθοκολλήτου μόνης καλύπτρας.
 οὐπω γὰρ εἰς φῶς καὶ τουτί προσεληλύθει τὸ στέμμα, ἐν ἐπαγ-
 γελίαις δ' εὖν θγαλακτοτροφεῖτο καὶ τοῦτο, καὶ ἦδη προὔπεμπεν
 10 ἐς τὸ παρρησιαζόμενον. καὶ ἵνα τὰ πλείω τῶν μέσων ἀφε- 49
 λῶν ἐπονησίω βραχέα καὶ περὶ τοῦτον, " τίνα με ψυχὴν f. 136b.
 ἔχειν φήθητε, ὅποτε μήπω με τοῦ δωματίου προβάντα, πά-
 σαις ἡρίαις ἐκεῖνος ἵππου καὶ θυμοῦ φερόμενος, πρὸ τῶν
 θυρῶν τῶν ἐμῶν ἀφ' ἐψηλοῦ καθήμενος ἕβρεσιν ἐπλυνε μάλα
 15 μακρὰς, καὶ οἰαίς κατὰ βοηλάτου χρησασθαι τις αἰσχυνθεῖη
 ἄν. καὶ ἀρνηθεῖς πάντως οὐκ ἄν οὐδ' αὐτῇ, δημοσίᾳ τῶν
 πράγματός γεγονότος. οἶσθα γὰρ τὸν συνήθη καὶ εἰήσιον τοῖς
 βασιλεῦσι δαφναῖον θρίαμβον, ἐπότε βασιλικοῖς μὲν ἐμεῖς
 αὐτὸν ἡτοιμάσατε διαδήμασι κοσμηθέντα δημοσίᾳ μοι συγκα-
 20 νηγυρίζειν ἐκεῖνο τὸ θεάτρον, ἐμοὶ δ' οὐκ ἀνεχομένῳ τῆς ἐμῆς
 ἐκοντὶ προσότη γίνεσθαι βασιλείας ὁμοῦ καὶ ζωῆς, μηδὲ τοῦ
 δωματίου προβαίνειν προθυμονμένῳ διὰ τὴν λύπην (ὄκνω γὰρ
 αἰσχύνην εἰπεῖν καὶ θεατρικὴν ἀτοπίαν), τὰ τοιαυτὰ πεπονθέ-

quibusque gentibus tam multa pollicitus esset; tamen occulto et quod
 quidem arbitratus est, ita ut ego nihil percontari ausus sim. brevi
 tempore interiecto Matthaicum fratrem ad res novas consurgere fama
 venit qua omnium aures clare personabant. sed Matthaicus spectacu-
 lum tantum praebuit; ipsas res moderata est mens patris. sic enim
 factum est ut pater pacis causa modo hoc modo illud concedendo filio
 sensim quotquot reginae potestatis insignia sunt addiderit solo gemmeo
 capitis ornato excepto. de hoc nihil dum quidem statuit sed quod e
 promissionibus apparuit bene speravit et ut efficeretur iam praepara-
 vit. sed ut eorum quae deinde facta sunt multa praetermittam et de
 hac re pauca proferam, quo tandem animo me fuisse putatis, quum
 me qui domo non prodirem ille concitato equo et animo advolans ante
 fores meas a sublimi sede sua magna cum insolentia increparet qua non
 facile quis in armentarium insultet. quod tu quoque quum haec palam
 facta sint non negabis. recordare triumphum quem rex quotannis facere
 solet. quum vos illum frademate ornatum permovistis at mecum
 publice in illo spectaculo procederet, ego vero quum imperii et vitae
 meae proditor ipse esse nollem, neque ob tristitiam, ne dicam eb pudor.

ναι συμπέπτωκε. καὶ δέον ἐς ἐκδίκησιν τῆς ὕβρεως τὸν κοι-
 νὸν διανασηῆναι πατέρα, ὃ δὲ καὶ μετόπισθεν ἔσχε κότον,
 50 ὄφρα τελέσῃ, κατὰ τοῦ μηδὲν ἀδικούντος ἐμοῦ. ἀλλὰ τί με
 δεῖ τὰ πῦσι δῆλ' ἀναμετρεῖν; ἐκεῖθεν γὰρ ἐκποδῶν με ποιεῖν
 βουλευσαμένῳ τῷ πενθερῷ τὴν ταχίστην με διαχρήσασθαι 5
 τούτου παρήνουν οἱ τῆς Παλαμικῆς δόξης αἰρεσιῶται· τουτί
 γὰρ ἐν βραχεῖ τὴν ὅλην ἔχειν ἔφασκον ἀπαλλαγὴν τῆς τὴν ὅλην
 δι' ἐμὲ ψυχῆν ἀσχολούσης αὐτῷ φροντίδος. καὶ τοῦγκλημα
 λύειν αὐτοὶ πρὸς θεὸν ὑπισχνούντο μεοῖται γιγνόμενοι. τοῦτ'
 ἔμοιγε βέλτιον ὄν οὐκ οἶδ' ὅπως αὐτὸς οὐκ ἠθέλησε δρᾶν. 10
 ἔμοι μὲν γὰρ εἶχεν ἄν πως ἀπαλλαγὴν τῶν ἐξῆς τὸ πρῶγμα
 δεινῶν, αὐτῷ δ' ἀνθρώπων ἄν πως ἀπάντων ὄνειδον. διὸ
 καὶ τρόπον ξυννενοηκῶς εὐπρεπέστερον, ὑπερόριον πατρίδος
 καὶ βασιλικῶν ἐπαύλεων ἀπειληφῶς ἐς Θεσσαλονίκην ἀπή-
 νεγκε τάχιστα, μητρός· μὲν καὶ γυναικὸς ἔρημον, ὑπὸ φρουροῖς 15
 δὲ καὶ φύλαξιν ὡς νήπιον ἐκεῖ τὸν εἰκοσαετῆ καὶ παίδων
 ἤδη πατέρα με κατασιάντα παιδαγωγεῖσθαι προστεταχῶς ἐν
 ἀδέσμῳ τέως εἰρκτῆ· καὶ οὕτω τὴν ἐμὴν ἀπουσίαν εὐπρό-
 σωπον εὐκαιρίαν οἷς ᾧδινε πάλαι σκέμμασι νῦν ἐχαρίζετο.
 51 Ἔνα γὰρ καὶ τέταρτον τοῦτο προσθῶ μοι τῷ λόγῳ δεῖγμα τῆς 20
 δι' ὄρκων ἀπατηλῶν αὐτῷ κατ' ἐμοῦ συσκευαζομένης μελέ-

7. τῆς addidit Boivinus.

rem et pompae ridiculum, domo prodire in animo haberem haec passus
 sum. hic autem etiam postea occultam odium tulit ut expleret eum in
 me a quo nulla iniuria affectus erat. sed quid quae satis omnibus nota
 sint expromam. deinde enim socerum quomodo e medio me tolleret
 secum meditaretur, Palamae asseclae ut quam celerrime me necaret
 adhortati sunt. nam ita eum brevi ab omni animi metu quo propter
 me vexaretur liberari affirmabant. ipsos autem crimen precibus suis
 apud deum expiaturus esse. quod mihi sane optimum fuisset, et ne-
 scio cur facere noluerit. nam liberasset me ab omnibus quae secutae
 sunt miseriis. ipsi vero nescio an omnium opprobrium ortum esset.
 quare commodius aliquid excogitavi et quam celerrime e patria et
 regis sedibus Thessalonicam me abduxit matre mea et uxore relicta.
 ibique me viginti annos natum iamque filiorum patrem tanquam in-
 fantem custodibus tractandum dedit in libera custodia. interim ipse
 opportuno absentiae meae tempore optime usus et quae iam multo
 ante animo secum volutaverat exsecutus est. ut hoc quartum testi-
 monium consilii eius afferam quod iurisiurandi fallaciis in me inten-
 dit, quum promissis quae patri dederat male ad irritum redactis tam
 diris plagis septus essem et miseriis quae mortis confines viden-

τῆς, ἐς τοιοῦτον πέρας καὶ οὕτω δυστυχὲς ἔμοι τῶν πατρίων
 ἐκείνων περιεληλυθότων ὄρκων, καὶ οὕτω με τραγικῶν περι-
 στοιχισάντων δικτύων καὶ ὅσαι θανάτου γείτονες ἐκ τοῦ προ-
 φανοῦς εἰσὶ συμφοραὶ πρὸς ἀπόγνωσιν πᾶσαν ἐλαύνουσαι
 5 βίου, τί ἔδει ποιεῖν; ἤσχαλλον κομιδῇ, ἠνιώμην, μέσῃν αὐτῆν
 ἐκοπτιμένην ψυχῇν, ἐμακάριζον τοὺς θανόντας μᾶλλον ἢ τοὺς
 ἔμοι παραπλήσιον ζῶντας, θεὸν ἐπεβοώμην μάρτυρά τε τῆς
 ἀδικίας καὶ ἅμα τιμωρὸν τῶν δεινῶν. ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχοντι
 ἦκει λαθραῖά μοι γράμματα πρὸς τοῦ Κράλη Σερβίας· οὐ
 10 γὰρ πόρρω που γῆς τὰς διατριβὰς αὐτῷ ποιῆσθαι ξυνέβαι-
 νεν, ἔν' αὐτῷ καὶ τὰ ἡμέτερα " ἀγνοῆται ἐφέστια πάθη· f. 137 a.
 πάντα γὰρ εἶχεν ἐλὼν ἐκ πολλοῦ τὰ μέχρι τειχῶν τῆς ἐχού-
 σης με τὸν ταλαίπωρον πόλεως τότε Θεσσαλονίκης. ἔλεγε
 15 δέ μοι τὰ γράμματα δυοῖν ὑπότερον ἂν ἔμοι βουλομένῳ γε
 εἶη ἀποκρίνασθαι, ἢ γυναικὸς διὰ τὰς μεταξὺ τύχας ἔρημον
 ἤδη με ὄντα τὴν ἐκείνου γυναικαδέλφην ἀγαγεῖσθαι τε γυ-
 ναῖκα καὶ σῶζεσθαι μετὰ τῆς πόλεως, ἢ συναπαχθῆναι τῷ
 τῆς ἐκείνου θαλάττης κύματι, βιαιότερον ἐπιτίθεσθαι τῇ πό-
 λει μέλλοντος. κατ' ἑμαυτὸν οὖν ἔμοι γενομένῳ καὶ ξυννε-
 20 νοηκῶτι μὴ εἶναι μήτε βάρβαρον μήτ' ἀσεβῆ τὸν δεξιᾶν ἔμοι
 παρεχόμενον κινδυνεύοντι, ὅποδοι τῷ πενθερῷ κατ' ἑμοῦ συμ-
 μαχοῦσί τε καὶ συζῶσιν, ἀλλ' εὐσεβῆ τε καὶ ὁμόδοξον, μέσῳ
 δυοῖν γεγρονότι τὸ κουφότερον ἐλέσθαι συμπέπτικεν. ἐκπύ-
 στου δὲ τοῦ πράγματος γεγονότος ᾗχοντο τὴν ταχίστην οἱ

tur nosque ad summam vitae desperationem adducunt, quid facien-
 dum erat? erumpit indignatio; in maerore iacebam; ob intimi animi
 tristitiam plangebar; beatos praedicabam mortuos potius quam qui
 vivebant mecum; deum testem invocabam iniuriarum et ultorem flagi-
 tiorum. sed ipsa hac in conditione clam mihi litterae allatae sunt
 Cralis Serviae. cui propius accedere non contigit; quare domesticas
 nostras fortunas ignoravit. iam diu totam regionem possedit usque
 ad moenia Thessalonicae urbis quae me miserum includit. nuntiabant
 autem litterae e duobus alterum utrum mihi eligendum esse, utrum qui
 in tristi mea conditione uxore destitutus essem ipsius uxoris sororem
 in matrimonium ducere et cum urbe servari vellem an abripi maris
 fluctibus qui urbi ab ipso admoverentur. itaque quum animum meum
 collegissem et intellexissem qui in rerum angustiis auxilium mihi
 offerret neque barbarum esse neque impium, quales socerum in me
 adiuvant eiusque socii sunt, sed pium et confidelem; e duobus illis
 quod commodius erat elegi. hoc quum innotuisset custodes mei quam
 celerissime se Byzantium contulerunt et res novas enuntiarunt. socer

φρουροί μου καὶ φύλακες ἀπαγγέλλοντες ἐς Βυζάντιον τὰ
 ξυμβάντα. ἃ δὴ καὶ ἀκηκοῦσι τοῦμῶ πενθερῶ καθεκτῶ εἶναι
 οὐκ ἦν ἐφικτόν· ἀλλὰ τὴν ἐμὴν παρειληφῶτι μητέρα ἐς τὰ
 τῆς Θεομήτορος ἔδοξεν ἀφικνεῖσθαι ἀνάγκορα, ὥστε ὑπ' ἐκείνη
 μάρτυρι τε καὶ ἐγγυητῇ τὰς ἐνόρκους ἐπαγγελίας παρεσχη- 5
 κότι μηκέτι δοκεῖν ἄπιστος αὐθις διὰ τὰς πολλάκις τῶν οἰ-
 53 κείων αὐτῶ γεγονυίας ἀθετήσεις ὄρκων. οὕτω τοίνυν ἐγγρά-
 φους εἰληφῶσα τοὺς φρικώδεις αὐθις ἐκείνους ὄρκους ἢ μή-
 τηρ ἢ ἐμὴ ἦκεν ἐκ Βυζαντίου ἐς Θεσσαλονίκην εὐαγγελίζο-
 μένη μοι τὰγαθὰ ὡς, εἰ τὰς τοῦ Κράλη συνθήκας ἀφεμένη 10
 μοι γένηται πρὸς Βυζάντιον ἐκ Θεσσαλονίκης ἀφικνεῖσθαι,
 παρὶ τὴν σύζυγον ἔξεῖναι παρακεχωρηκότα μοι τῆς βασιλικῆς
 ἄξουσας τὸν πενθερὸν αὐτίκα, δυοῖν θάτερον, ἢ τῷ Βυζαν-
 τίῳ αὐτὸν βασιλικῶς ἐνδιατρέβοντα τὰ μέχρι Σηλυμβρίας
 ἐκείθεν διέπειν πράγματα, βουλομένον καὶ ἐνδιδόντος ἐμοῦ, ἢ 15
 τὸν ἡούχιον ξὺν ἀπραγμοσύνη διάγειν βίον ἄχρι τελευταίας
 οἴκοι καθήμενον. τούτοις ἐντυχῶν καὶ αὐτὸς τοῖς ὄρκοις
 ἐπεπίεσθην· καὶ πῶς γὰρ οὐ; χριστιανὸς ὢν οὕτω φρίκης
 ἔχουσι καὶ οὕτω δι' ὄρκων τοιούτων ἠσφαλισμένοις. ὅθεν
 καὶ ἄρας ἐκείθεν εὐθὺς ἐς Βυζάντιον ἀφικόμεν, ἀπάσας ὑπο- 20
 ψίας κατόπιν ἀπεσομένος. κάπειδὴ μὴ κατὰ τὰς τῶν ὄρκων
 ἐπαγγελίας ἐντυχάνειν μοι παρ' ἐλπίδα τοῖς πράγμασι συ-
 54 νέπιπτε (τί γὰρ δεῖ με παντ' εἰδούσια διεξιέναι;) διὰ πάντο
 βραχέος ἐς Διδυμότειχον ἐπαυθοῖ ξὺν γε συζύγῳ πάλιν αὐ-
 τὸς ἐπανήειν. τὰς γε μὴν ἐξῆς συσκευῆς καὶ μελέτας καὶ 25

autem fama accepta in quieto esse amplius non potuit, sed matrem
 meam accersivit et cum ea sanctae deae matris templum adiit ibi ut
 teste et auctore sancta matre factis promissis, non amplius infidelis
 haberetur propter plura quae antea fecerat periuria. mater igitur
 per litteras promissis illis gravissimis acceptis, Byzantio Thessalonicam
 venit mihique bona omnia nuntiavit, nempe licere mihi omnia Graecis
 amicitia Thessalonicam relinquere et Byzantii cum coniuge vivere et
 quod ad regiam potestatem attineret, socerum alteram utrum conces-
 surum esse: aut si mihi placeret velle se Byzantii cum regio pote-
 state manere et usque ad Selymbriam res administrare aut quod
 reliquum esset vitae domi agere in quieto et otio. ego quam iu-
 raturanda illa vidissem, credidi, cur non? quum ille Christianus
 esset et tam gravia tamque iureiurando promissa firmata essent.
 quare me commovi et statim Byzantium profectus sum vultu mu-
 tato et omni suspicione abiecta. deinde quam quae ille iureiu-
 rando promiserat revera non viderem (quid enim scienti omnia
 sanarem?), brevi Didymotichum reversus sum una cum coniuge mea.

πράξεις, ὅσαι παρ' αὐτοῦ κατὰ τῆς ἐμῆς ξὺν ἀπάσῃ τελού-
 νται σπουδῇ τάλαιπώρου " ζωῆς ἐκείθεν, ἄμεινον οἰωπᾶν. f. 137 b.
 βουλομένῳ τοίνυν μοι ζῆν καὶ θνήσκειν ἀδίκως, οἶμαι καὶ τὸ
 ἀνεγκλήτῳ εἶναι πάντας συμφησαί μοι ἐπέσθαι. διὸ καὶ
 5 ἥκιστα φαίνεται εὐδοα πείθεσθαι με τοῖς παρὰ σοῦ λεγομέ-
 νοις. πάντα γὰρ ἂν ἔγωγε δρῶν προθύμως ὑπὲρ γε ζωῆς
 τῆς ἐμῆς, καὶ εἰ μισθοῦ γε ἐξείη ἀμπελουργεῖν. ἦδιον γὰρ
 ἂν ἐν ἀπραγμοσύνῃ βίον ἰδιώτην ἀνύσαιμι καθ' ὅποιανδρῆ
 τινα γενόμενος γῆν, ὅθεν οὐδείς προσδοκᾶται μοι κίνδυνος
 10 ἔρεδρος, ἢ βασιλείαν ζητοῦντι πάτριον ἔχειν καὶ αὐτὸ ζη-
 μιούσθαι κινδυνεύειν τὸ ζῆν. οὕτω γὰρ ἂν ἐμοὶ τὸ βασι-
 λεύειν εἴη εὐκτόν, εἰ Ῥωμαίοις λυσιτελοίη. ἄλλως οὐκ ἂν
 δῆπου. θεὸς δ' εἴη κοινῇ Ῥωμαίοις μᾶλλον περαιῶν τὸ εὐ-
 δαιμον ἢ μονοτρόπως ἐμοί."

15 Ταῦτα μὲν οὖν εἰρηκότος ἐκείνου, καὶ πλέον ἀκούειν 55
 οὐδὲν ἐθέλησαντος, ἀπρακτος ἢ βασιλὶς Εἰρήνῃ ἐπάνεισιν εἰς
 Βυζάντιον. ἄρτι δὲ τοῦ χρόνου τὰς θερινὰς τοῦ ἡλίου τρο-
 πὰς παραλλάττοντος, καὶ τῶν Θρακῶν ἐπὶ ἄλωνας καὶ σίτου
 μοχθοῦντων ἐς κομιδάς, ἄρας ἐκ Βυζαντίου ὁ βασιλεὺς Καν-
 20 τακουζηνὸς τὴν βαρβαρικὴν ἐκείνην Ὑρκανοῦ τοῦ γαμβροῦ
 δύναμιν ἐπὶ μάχην ἤγε θατέρου γαμβροῦ Παλαιολόγου τοῦ
 βασιλέως. καὶ τηρικαῦτα κατέπλευσαν ἐς Βυζάντιον δυοκαί-
 δεκα τριήρεις Βενετικαί, αἱ δὲ καὶ βραχὺ τοῖς ἐνταῦθα λι-
 μέσιν ἐνδιατρίψασαι τὴν ταχίστην αὐθις ἀνήχθησαν, καὶ τὰ

apparatus, consilia, facinora quae ille ex illo tempore in miseram vi-
 tam meam praeparat omittere nunc melius est. equidem quum nunc
 iniuste vivere et mori mihi proposuerim, omnes mihi a culpa me ab-
 esse assentient. quare falleris dum credas me verbis tuis obsecutu-
 rum esse. nam omnia libenter patiar pro vita mea etiam si mercede
 vites amputare necesse esset. iucundius quoque esset in otio vita
 privata frui in qualibet terra ubi nulla mihi pericula immineant, quam
 paternum regnum appetendo vitam meam periclitari. imperium autem
 optabile esset dummodo Romanis commoda afferret. et deus Romano-
 rum felicitatem potius augeat quam solam meam.

Haec igitur quum ille dixisset neque plura Eirene regina audire
 vellet irrita Byzantium reversa est. ipso tempore quo solstitia ae-
 stiva mutantur et Thraeces assidue in arcis frumentum parant, Canta-
 cuzenus rex Byzantio profectus cum barbarorum illis copiis generi
 Hyrcani ad alterum generum Palaeologum regem aggradiendum se ac-
 cinxit. interea Byzantium navigarunt duodecim triremes Venetorum
 quae quum ibi breve tempus in portibus commoratae essent quam

τε δεξιά καὶ ἀριστερὰ τοῦ Εὐξεινοῦ διανειμάμεναι Πόντου πλευρά, ὅσαις ἂν ἐντύχοιεν ναοὶ Γεννοίτικαίς, ἐνεπίμψασάν τε καὶ βύθοις παρεπέμπον διαποντίοις.

Καὶ ταῦτα μὲν τῆδέ πη ἔσχε καὶ ὁ τῆς διηγήσεως Ἀγαθαγγέλω δρόμος. ἐνταῦθα ἐπεραίνεται· καὶ τὸ θέρους ἔληγε τῆνικαῦτα καὶ ἐτελεύτα.

56 Ἐγὼ δὲ ὑπολαβὼν “ὦ καλὸν Ἀγαθάγγελε” ἔφην, “ὦρα σοι ἀπίεσαι ἤδη πρὶν τὴν ἐπιούσαν ἡλίου φλόγ’ ἀνασχεῖν· προύργον γὰρ τοῖς ἐμοῖς εἶναι διώκταις συμβαίνει διὰ τετάρτων ἢ τριῶν γε ἰσως ἡμερῶν τὸν ἐμὸν τουτονὶ περιτρέ-
10 χουσιν οἶκον ῥινηλατοῦντων δίκην ἀκροῦσθαι κυνῶν, καὶ δέος μὴ αἰσθομένων φωνῆς τινὸς ἐνδοθεν ἵχνους τὴν αὐτὴν ἡμῖν ἄλλως θανάτου δίκην ὄφλων καὶ αὐτός. ἄπιθι τοίνυν, τὰ δ’ ἡμέτερα ὅποι κελεύει θεὸς ἴτω· πάντα γὰρ τῆς ἐκείνου χειρὸς καὶ προνοίας ἐξῆπται. οἶσθα δ’ ὡς ἐγγύς σου καὶ
15 μόνον οὐ πρὸ θυρῶν καὶ ἡ τουπιόντος ἔτους ἀρχή, ἐν ἧ καὶ χρεῶν εἰδέσθαι σε εἰθισμένον τοῖς ἄρχουσιν εἶναι διαλεκτικούς τινας ἄνδρας ἐκ περιόδου προπέμπειν ἡμῖν, ὁποίους ἐκ λα-
τύπης καὶ θυμέλης καὶ συρίγγων καὶ τοῦ κόρδακος λαμβάνον-
τες θεολόγους ἡμῖν ἀθημερινούς αὐτοὶ σχεδιάζουσιν, ὥσπερ
20 οἱ μῦθοι πάσαι τοὺς γίγαντας· δι’ ὧν ἔλλοχῶν ἡμᾶς οὐ
138 a. παρὰ φαῦλον ποιοῦνται διὰ πολλῶν τε καὶ πολλαχόθεν” καὶ

8. ἐκπεμπι παλιν Ἀγαθάγγελον ὁ Γραγορᾶς.

celerrime reversae sunt per Pontum Euxinum dextrorsum et sinistrorsum navigantes ubi Genuensium naves offenderunt et incluserunt et in mare profundum submerserunt.

Haec igitur ita se habebant. iam Agathangeli narratio ad finem pervenerat. eoque tempore aestas finem cepit et desiit.

Egō vero respondens, vide amicissime Agathangele ut abeas antequam solis lux oriatur. nam persecutoribus meis qui quatuor vel tribus certe diebus domum hanc circumcursant prospere obtingit ut auscultentur tanquam canes ad investigandum sagacissimi, et metuendum est quum vocem intus aliquam perceperint ne idem mecum tibi quoque mortis supplicium contrahas. abeas igitur, cedant res nostrae quo deus ferat; cuncta enim ab illius auxilio et providentia pendent. scis autem quam propinquum sit et paene ad ianuas appropinquantis anni initium, quo quod scire te oportet principes solent doctos quosdam homines certis temporibus ad nos mittere, quos e ramentis et scena et cuniculis et cordace assumptos theologos nobis quotidie ipsi fabricant ut in fabulis Gigantes. per quos insidias nobis struere turpe non existimant multis variisque modis, ita ut aut fraudem faciant et

πολυτρόπων τῆς πείρας εἰδῶν, ἵνα δυοῖν θάτερον, ἢ λαθόν-
 τες ἴσως ὑποσκελίσωσί τε καὶ περιτρέψωσιν ἐς τὸ σφίσι βου-
 λόμενον, ἢ γοῦν αἰσθωνται ὀποτέρωθεν ἂν εἴη σφίσι τῷ τῆς
 ψυχῆς ἡδομένῳ χαρίσασθαι ὕαον· ἢ γὰρ κατεργασθέντας
 5 ἡμᾶς τῇ μακρᾷ καὶ ἀήθει ταύτῃ τάλαιπωρῆα βραχύναι τοῦ ζῆν
 καὶ ἀπροφασίστου τυχεῖν οὐπερ ἐφίενται δράματος· αὐτοί, ἢ
 τὸ γὰρ δεύτερον, βιαιῶν ἡμᾶς θανάτων ἄθυρμα πεπραχόσιν
 ἐν ἀφανεί τοῖς ἔξω χωρίῳ, τῷ οἴκῳ τῷδ' ἰδίῳ, τὸ ἀπραγμον σφί-
 σιν αὐτοῖς ἐν βραχεὶ τῶν ἡμετέρων εἴνεκα φροντίδων δοῦσαι
 10 παρασχεῖν. δι' ἃ καὶ μελήσειν ἡμῶν οἶμαι θεῶ· διὰ φρον- 57
 τίδος δ' οὖν εἶναι καὶ σοὶ βούλομαι ἀπιόντι, δυοῖν θάτερον
 δρᾶν· τοῦ γὰρ τοι φθινοπώρου τοῦδε καὶ ἅμα τοῦ κατοπιν
 χειμῶνος τελευτησάντων εἰ μὲν ὅπως ποτὲ θανόντας ἡμᾶς
 15 πύθοιο, τῶν συντακτηρίων ἐκείνων μέμνησο λόγων ἡμῶν, καὶ
 τῶν γέ σοι ἐφικτῶν μῆτ' ἄμελητέον, μῆτε δήπου τῶν ὀφει-
 λομένων ὅλως κατοπιν θετέον φροντίδων, εἰδῶς μὲν ὡς οὐδὲν
 τὸν ἀκίνητον ὀφθαλμὸν λεληθέναι μὴ ὅτι τῶν ἐς τοῦμφανὲς
 δρωμένων δύναται τὸ παρῦπαν οὐδὲν, ἀλλ' οὐδ' ἔγχρος γοῦν
 οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων ἀπάντων καθάπαξ εἰπεῖν λογισμῶν,
 20 εἰδῶς δ' αὖ καὶ τοῦ μέλλοντος ἐκείνου δικαστηρίου τὸ ἄφικ-
 τὸν τε καὶ ἀναπόδραστον ὅσον. εἰ δὲ τῇ κάτω ταύτῃ ζῶῃ
 παραμένοντας ἔτι μανθάνεις ἡμᾶς, ὧν ἄλλων σοὶ μέλει, σοὶ
 δὲ πάντων ἐκείνων προτιμάσθω ταυτὶ σεσωσμένῳ καὶ σοὶ βοη-
 θουῦντος θεοῦ, δηλαδὴ πρὸς ἡμᾶς αὖθις ἐπανιέναι τὰ τε τῶν
 25 δημοσίων πραγμάτων, ὡς ἔσχε τε μεταξὺ καὶ ἔχοι, διηγησο-
 μένῳ, καὶ ἅμα τῆς θ' ὁμολογίας ἐκείνης ἣν ἐπὶ τῆς ληστευ-

rem ad suam voluntatem vertant aut intelligant quomodo libidini suae
 facilius indulgere possint. nam videtur illis fore ut aut huius insoli-
 tae ac longae custodiae miseria conficiamur ita quidem ut mortis no-
 strae ipsi non rei videantur, aut ut morti violentissimae tradamur, ita
 ut ipsi brevi a curis propter nos liberentur. sed haec res deo curae
 erunt. tu quoque velim cures ut ex duobus alterum fiant. autumnno
 enim et hieme sequenti confecta, si nos mortuos esse audieris ultima
 illa a nobis dicta memoria repetes; neque ea quae possunt effici ne-
 gligenda sunt neque iustae curae posthabendae. scis enim acutum
 oculum fugere nihil eorum quae propalam fiunt, ne vestigium quidem
 ut ita dicam eorum quae homines excogitant. scis porro quale sit
 futurum illud iudicium quod evitari non potest; si vero in hac vita
 remansisse nos acceperis rerum quae tibi curae omnium maxime id
 curabis, incolumem te iuvabit deus, ut rursus ad nos redeas et publi-

ούσης ἐκείνης ὁ Παλαμῦς ἀνέγνω συνόδου, δεικνύειν δῆθεν ἐθέλων ὡς ἤκιστα νοσεῖ περὶ τὴν εὐσεβῆ πίστιν, καὶ πρὸς γε τῶν ἀτόπων ἐσειῶν τόμων, εἰ μὴ πάντα φάναι συλλήβδην ἐς τὸ μηδὲν ἐλλείπειν, ἀλλ' οὖν τὰ καιριώτερα τῶν μερῶν ἀπολεξαμένην κομίσιν ἡμῖν. ἐφ' ὅτῳ δέ, οὐδ' αὐτὸν ἀγνοεῖν 5 οἶμαι σέ· εἰ δ' οὖν, γνώση δ' οὖν."

50 Τούτων δ' οὕτω λεχθέντων ἡμῖν, ὁ μὲν Ἀγαθάγγελος ἀπῆει τὴν εἰωθυῖαν ἔνδακρὺς τε καὶ μάλα τι πλείστους ἐν θαλάμοις ψυχῆς ἐπαγόμενος λύπης σωρούς, ἐγὼ δὲ οἴκοι λέλειμμαι μόνος, ἀνθρώπων μὲν οὐδενὶ μόνῳ δὲ προσανέχων 10 θεῶ ὅσον ἐφικτόν, εἰς ἑμαυτὸν γενόμενος ἤδη καὶ πρὸς ἐκδημόν τινα καὶ ὑψηλοτέραν θεωρίαν ἀναπετάσας τοῦ νοῦ τὸ πτερόν, καὶ τοῖς ἀπορρήτοις τῶν ὄντων ἐνδιατριβεῖν ἀφίεις ἐν γαλήνῃ τινὶ λογισμῶν τὴν διάνοιαν. ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦ ἔτους ἐκείνου τὸ πλείστον ἤδη παρήει, ἐν ᾧ πολλοῖς τῶν ἔξωθεν 15 ἐντετυχήκειμεν αὐ πειρασμῶν, ἔτι δ' οὖν τῶν ἤκιστα πεσόντων ᾤρθημεν ζῦν γε θεῶ, ἐγνωμεν κακ τῶν ἡδῆ περιπατέων ἡμῖν ὀρνέων καὶ ὄπη τοῦ ἥρος εἶημεν τηρικαῦτα. οὐ γὰρ πεπνιγότα τινὰ καὶ δύσηχον εἰδίδουν τὸν φθόγγον συνθλιβόμενά πως 20 τῶν ὄργάνων ὑπὸ τοῦ κρύους αὐ- τῶν, ἀλλὰ τὸν ἐλευθέριον ἤδη τρόπον ἀπυνηγύριζέ τε καὶ αὐτὰ, καὶ τὸν ἀέρα ὑπερφῶνει, καὶ περιήχει τὰ ἄλση, καὶ τοῖς δένδροσιν ἐπικαθήμενα πρὸς ἄμιλλαν ἐφθέγγοντο ἀναμιξλιγυρόν τι καὶ εὐήχον καὶ οἶον εἰπεῖν ἐναρμόνιον· καὶ ἡδι-

carum rerum ratio quae sit et quae fuerit enarres et quale rapacis illius synodi decretum sit quod Palamas agnovit. atque ut piam fidem morbo minime laborare ostendas ex libris incommodis nisi omnia ad nihilum pervenerint partes digniores electas nobis mittes. ad quem vero finem te non ignorare puto; sin vero, intelliges.

Quae quum locutus esset Agathangelus via qua convenerat abiit, lacrimis et tristitia impletus. ego vero domi relictus sum. hominis quidem solatio privatus eram sed non dei ad quem me convertebam quum ad me ipsum quantum poteram redirem et ad insolitam et altiorum contemplationem mens mea advolaret, et in reconditis rebus cum tranquillitate quadam animi versaretur. maxima enim pars eius anni quo multis periclitationibus externis neque adhuc sublatis sollicitabamur consumpta erat, ex avibus quae nos circumvolabant ubi verni temporis essemus cognovimus. neque enim durum et absurdum sonum edebant illae vocibus frigore constrictis, sed libere praedicabant, per aerem sonabant, per nemora cantabant et arboribus insidentes vocibus acutis et suavis concentu quodam certabant. quo cantico

στον ἐγγινετό πως ἔαρ ἢ ἐκείνων φῶδή, ὡς καὶ τοὺς οἴκοι δη-
 πουθεν ἐγκεκλεισμένους ἀναδιδάσκειν δύνασθαι τὰ τερπνὰ
 τοῦ ἥρος ἐφόδια. καὶ ἦν ἡμῖν διὰ ταῦτα καὶ τὸ τῆς ψυχῆς
 ἐλπίζόμενον ἐς τὴν Ἀγαθαγγέλου παρουσίαν ὅσον ἐπιτερώ-
 5 μένον.

dulcissimum ver factum est, ita ut ii quoque qui demi inclasi erant
 primas filius veris voluptates percipere possent. his rebus etiam
 animi mei exspectatio in Agathangelum ad nos reversurum sublime
 advolabat.

ΤΟΥ ΑΓΓΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΟΓΟΣ ΚΗ.

cod. Reg. (1276) 104
Ἄρτι δὲ τοῦ χρόνου τὰς λευκανθείσας αὐτῷ τοῦ γήρωσ ἀποξέσαντος χειμερίας καὶ οἶον εἰπεῖν χιονώδεις τρίχας καὶ ἀνδρῶν ἀνελιηφότος ἐξ ὑπαρχῆς τὸ τῆς ἡλικίας πρόσωπον, 5 καὶ τὰς ἡλιακὰς λαμπάδας ἀκμαιότερας ἐν μέσαις ἤδη ταῖς ἡριναῖς ἀπλώσαντος χάρισιν, ἤκεν αὐθις ἡμῖν ὁ καλὸς Ἄγαθάγγελος περὶ μέσας πού νύκτας ἡσύχῳ ποδί. καὶ προσειπὼν καὶ καθίσας καὶ ἀπαγγείλας μὲν αὐτὸς περὶ ἐκάστου τῶν φίλων ἡμῖν καὶ συνάθλων ὅσα εἰκόσ, μαθῶν δ' αὐτὸ ἐξ ἐμοῦ τὰ 10 τε ἄλλα καὶ ὅτι τὰ καὶ μέχρι νῦν συμπαραμειναντὰ μοι τῆς θείας γραφῆς ἀφήρηται βιβλία πάντα πρὸς τῶν δικωτῶν ἐξαίφνης ἐπεισεσόντων, καὶ ὅτι διὰ τὴν τοῦ τηνικαῦτα χειμῶνος ἀκμὴν ταλαιπώρως ἐπῆει μοι καὶ πάνυ χαλεπῶς ἀνύσαι μεταξὺ τὰ τ' ἄλλα, καὶ ὅτι κρυσταλλούμενον τὸ ὕδωρ 15 οὐκ ἦν ὡς τὰ πολλὰ μοι ῥάδιον ὕδεν παραμυθῆσομαι πρὸς

NICEPHORI GREGORAE HISTORIAE ROMANAE
LIBER XXVIII.

Quum primum aetas, peracta albae senectutis hieme, niveos capillos et floridam denuo recepit iuventutis faciem et suavia lumina in verni temporis suavitate aperuit: iterum ad nos venit Agathangelus noster media fere nocte levi pede. quum nos salutasset et recubisset, narrabat de quovis amicorum et commilitonum quantum poterat. ex me autem praeter cetera audivit sacrarum litterarum libros, qui apud me usque ad hoc tempus fuissent, sublato esse omnes a persecutoribus repente invadentibus et ob summam quae tum erat hiemem inopportune se mihi adesse nec perfacile aliquid persecuturum. aqua vero gelu constricta fieri non posse, uti plerumque, ut narrarem

τὸ τοῦ πόματος χλιαρώτερον, πλὴν ἢ ὅτε συμβὰν οὕτωςί πως ἡλίον τὴν τῶν νεφῶν διασχόντος συνέχειαν, καὶ τινὰς διὰ τῆς Θυρίδος ἀφέντος ἀκτίνας εἰς τὸν ἕμὸν τοῦτον οἰκίσκον, ἀμυδρὰν τινὰ τὴν ἀλέαν τέως τῷ ὕδατι παρεχόμενῃ εἰς πόσιν ἐκείνῃ, ἀνῶμωξέ τε βύθιον ὁ ἀνὴρ, καὶ ποταμοὺς δακρυῶν ἀφήκε τῶν ὀφθαλμῶν. ἐγὼ δ' ἐπέχειν βουλόμεος τὸ τε ἦθος ἀπῆλλαττον εἰς τὸ χαριέστερον καὶ ἅμα τὴν ἐκείνου διάνοιαν ἀψησχόλουν ἐκείθεν εἰς ἕτερα, καὶ τὴν τῶν ἔξω πραγμάτων ἀπήτηον ἀφήγησιν. ὅθεν ἐκεῖνος ἀρξάμενος ἄνωθεν οὕτωςί 10 διηγείτο.

Ὅπλα, φησίν, ἀράμενος ὁ βασιλεὺς Καντακουζηνὸς λήγοντος ἤδη τοῦ πέρουσι θέρους Ματθαίῳ μὲν ἀπῆει τῷ παιδὶ συμμαχήσων, Παλαιολόγῳ δὲ μαχοῦμενος τῷ γαμβρῷ, Ῥωμαίων μὲν οὐδ' ἄχρι καὶ εἰς ἐξήκοντα ἐπαγόμενος στρατιώ- 15 τας, Κατελάνων δ' οὖν καὶ βαυβάρων ὑπὲρ χιλίους. σῶνικον γὰρ τινὰ κατὰ Ῥωμαίων ἔχων ὑποψίαν ἐκ πολλοῦ πρὸς ἀπέχθειαν ἀνεκλάλητον τοσοῦτον ἐμίσει καὶ ἀπεσιέτο σφᾶς ὅσον ἐφίλει τε καὶ προσίετο βαρβάρους. τοσοῦτον δ' αὖ ἐμισεῖτο σφίσι ὅσον ἐφιλεῖτο βαρβάρους, ὅτι σχῆμα ποιμένος 20 ἀνεληφώς, βαρβάρους λύκοις εἰς προνομὴν ἐτίθει ῥαδίαν τὸ ποιμνιον ἐκοντὶ μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ αἰεῖ, ὡς μὴ μόνον ἐν χρῶ τὸ ἔριον κείρεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ γε ἦδη γυμνοῦσθαι τοῦ δέρματος, μὴ μόνον αὐτῷ τὰς αἰεῖ καινοτέρας τῶν

ad calidum potum nisi, quum forte sol densis nubibus disiectis radios per fenestram in hoc cubiculum meum tanquam in obscurum receptaculum immisisset, aquam illam ad libendum adhiberem. atque alte lamentatus vir ille magnam vim lacrimarum profudit. equidem ut sustentarem, animo ad iucundiora revocato, illius mentem in alteram inde partem distravi et peregrinarum rerum narrationem postulavi. itaque narrare ille coepit his verbis.

Captis igitur armis, inquit, Cantacuzenus rex, exacta proximi anni aestate, profectus est ut cum Matthaeo filio belli societatem iniret. dimicaretur enim cum Palaeologo genero vix sexaginta Romanorum milites secum ducebat. itaque quum advenisset et in communi barbarorum suspicione iamdudum et in odio incredibili haberet Romanos, tanta eos ille invidia aversabatur, quanta in barbaros voluntate et studio propendebat, atque ita odiosus illis, ut barbaris amicus. nam quasi pastor barbaris lupis gregem diu noctuque ad edendum sponte praebuit, ut non solum undique lanis vellicarentur aves, sed etiam ipsis orbarentur pellibus; quum non solum ipsi solvenda essent annua tributa, sed etiam barbaris, propterea quod usque ad portas vincae et

ἐτησίων φόρων ἐκτινύοντας εἰσπράξεις, ἀλλὰ καὶ βαρβάρους αὐτοῖς διὰ τὰ μέγροι πολῶν ἀμπελόφυτά τε καὶ σιτοσκόρα χωρία. καὶ οὗς μὲν κατ' ἐξουσίαν ἀνδραποδιζομένους εἰς πλήθος ἀπάγεσθαι πρὸς Ἀσίαν· οἷς δὲ διαδορᾶναι τὰ βαρβάρων γένηται τε δεσμὰ καὶ πρὸς ἱερὰ καταφυγεῖν τεμένη 5
 § 104v. Βυζαντιῶν, τοῦτοις δὲ τὴν μείζω κόλασιν ἠρτήσθαι ἐκδιδομέ-
 νοις τε καὶ πηγάς προσόφλουσι μακράς, ὥσπερ ἐν δράμασι, τὸ παράδειχον τῆς σωτηρίας ἐκείνης ἀγόντων εἰς ἐγκλήματος λόγον
 § τῶν ἡγεμόνων. καὶ κειδῆ, πρὶν αὐτὸν ἐς Ὀρестιάδα ἀφικέσθαι, ἔφθησαν οἱ ταύτης οἰκήτορες ἐκπολεμωθέντες κατὰ Ματθαίου 10
 περιεκάθητό τε καταδιώξαντες ἐς ἀκρόπολιν καὶ ἐπολιόρκουν, τὴν τε πορείαν ἐπετάχοντε, καὶ διὰ τῆς ἀκροπόλεως, τοῦ νείεως ἀνεργότος, τὴν βαρβαρικὴν ἐκείνην εἰσενεγκῶν δύναμιν, καὶ ἅμα τῶν οἰκτιῶν ἐνίας ἐμπρήσας καὶ ἐκφοβήσας, ῥᾶστα χειροῦται τὴν πόλιν, καταπλαγέντων παραχρηῖμα τῶν πολιτῶν, καὶ 15
 μὴθ' ὅποσοι μὴθ' ὅπόθεν ἀμφιβῶς προσβάλλουσιν οἱ πολέμοι ξυνιέναι δύναμένων, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τῶν ἥμισυ θρωμένων τηρικαῦτα ἐκπετεύειν ἀναγκαζομένων καθ' ὅποσα ὁ τῆς ψυχῆς κίφιδιος ἐπαγόρευε θύρυβοι. τὰς μὲν οὖν ἐκεῖ συμφορὰς δακρύνσας ἂν ἀκούσας, ὅποσα τηρικαῦτα τοῖς ἕλοῦσι γαγέ- 20
 σῆται· ἄλλοφύλων γὰρ καὶ ἀσεβῶν οἷς ἡ ταλαίπωρος ἐκείνη πόλις ἤλωκει καθάπεξ ὄντων, ὦρα σοι τὸν τῶν κακῶν ἐν σταντῶ συνορᾶν κολοφῶνα.

4 Ταῦτα τοίνυν ὁρῶντι Παλαιολόγῳ τῷ βασιλεῖ, καὶ ἅμα

4. Διαδορᾶς εὐθεκ.

agri fructuosi essent. quorum alii in servitatem ducti acervatim transportabantur in Asiam, alii qui deciderant in barbarorum vincula coniecti commigrabant in Byzantium templis, alii in suspendii poenam traditis verbera addebantur, quemadmodum in fabulis ubi duces libertatis insolentiam ad opprobrium adhibent. deinde antequam Orestiadem venit, eius terrae incolae qui cum Matthaeo inimicitiam gerebant, circumseptum eum usque ad arcem persequiebantur oppugnabantque. accelerato ille itinere per arcem a filio patefactam barbarorum multitudinem introduxit et combustis nonnullis aedificiis urbem facile cepit. cives repentino terrore percussi, nec quot milites neque unde invaderent sciebant et suspicabantur prava fieri quae improvisa animorum perturbatio excitare solet. lacrimabis certe ubi calamitates undieris quantae captorum fuerint. peregrini enim et impii quum essent a quibus misera urbs illa capta est, vide ut aerumnarum apud te summam enumeres.

Quae igitur quum vidisset rex Palaeologus et simul multas et

συχνὰς ἀκούοντί τε καὶ ὑφορωμένῳ κατὰ τῆς οἰκείας ζωῆς
 τὰς ἐπιβουλὰς σοσκευαζομένης, τῶν ἀναγκαιοτάτων ἔδοξεν
 εἶναι πρὸς τὸν τῶν Τριβαλῶν ἡγεμόνα Κράλην περὶ συμμα-
 χίας διαπρεσβεύεσθαι. ἐς γὰρ τοσοῦτ' ἀσθενείας ῥῆναι τὰ
 5 Ῥωμαίων συνερρηήκει πράγματα διὰ τὰς ἐμφυλίους μάχας,
 ὡς μὴδ' ἔχειν τοὺς ἄρχειν ἐθέλοντας μήτε σφίσιν αὐτοῖς
 μὴδ' οἱ σφίσιν ὑπέκουνσιν ἐν τῇ ἀσφαλεῖ καθίστασθαι τοῦ
 ζῆν ἀδεῶς, ἐξωτερικῆς βοήθειας ἀπρωκισμένους. ὅθεν καὶ Καν-
 τακουζηνὰς ἐξ ἀντιπάλου τῆς ὁρμῆς πολλαπλασίῳ μὲν τῆς
 10 πρὶν ἐξ Ὑρκανοῦ βαρβαρικῆν μεταπέμπεται δύναμιν, πολλα-
 πλασίῳ δ' αὖ καὶ αὐτῆς ἐκ τοῦ σίνεγγυς καὶ κατόπιν ἑτέραν
 παρασκευάζεσθαι παραγγέλλει, δυοῖν θάτερον, ἢ τῇ ἐκ Τρι-
 βαλῶν συμμαχίᾳ κατὰ τὴν ὁδὸν ἐξαίφνης ἐπιτεθησομένους, τὰ
 ἐνεδρα προκατειληφότας καὶ τὰς παρόδους πρὶν ἐκείνους αἰ-
 15 σθῆσθαι, ἢ εἰ μὴ τοῦτο δυναθῆεν, ἀλλ' ἅμα αὐτῷ φθῆναι
 προκαταλαβόντας Βυζάντιον ἐπ' ὀλέθρῳ καὶ ἀνδραποδισμῷ
 παντελεῖ τε καὶ πάσης ἀμύνης ἀμείνονι. κάπειδὴ χρημάτων
 ἐν τούτοις ἔδει, μὴνύει τὰ ἱερὰ τῶν ἐν Βυζαντίῳ φροντιστη-
 ρίων ἀπάντων κειμήλια, ὅσα τε χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ καὶ ὅσα
 20 λίθοις πολυτελεῖσι κεκόσμηται, πάνθ' ἐξῆς ἀθροισθέντα συλ-
 λήβδην χρημάτων ἀλλάξασθαι. εὐπορίας οὖν ἐντεῦθεν αὐτῷ
 γενομένης καὶ διανομῆς ἐς βαρβάρους, ἐπιστέλλων αὐθις ἠπει-
 λει περιφανῶς τὰ παγγάλεπα Βυζαντίοις τὰ δ' αὖ, μὴ σφῶ-
 δρα Παλαιολόγον εἰσδέχεσθαι βούλεσθαι. ἢ γὰρ οὐκ ἂν

audisset et suspicaretur ipsius vitae insidias strui, omnium maximo
 nec esse habuit mittere qui cum Crate Triballorum duce de societate
 belli agerent. etenim intestinis certaminibus res Romanae tantopere
 fractae et debilitatae erant, ut ne haberent quidem, qui imperitare
 ipsis aut iis, qui ipsorum imperium sequebantur, et ab externis auxi-
 liis remoti tanquam in securitate vivere. quamobrem Cantacuzenus
 ad virium aequalitatem multo maiorem quam antea Hyrcanum copiarum
 multitudinem mittere et alteram multo maiorem e propinquo loco com-
 parari iubet. ex duobus igitur alterum fieri oportuit, ut cum Tribal-
 lis coniuncti ex itinere repente impetum facerent sedibus antea captis
 et praeclusis viis quam illi animadverterent, aut si hoc minus valerent
 Byzantium praecoccuparent et ad perniciem et servitutem omni defensione
 meliorem traherent. ac quum pecuniis indigeret ille, omnia quae By-
 zantii sacra ornamenta erant, auro et argento et lapidibus speciosis ad-
 ornata, ad pecuniam comparandam in unum collegit. unde quum regi
 prospera esset fortuna facta, distributis in barbaros pecuniis, iteram
 palam summos Byzantiis terrores et pericula proposuit, ne forte Pa-

φθάνοιτε" φησὶ "τοῖς βαρβάροις προδεδομένοι σὺν τε αὐτάν-
 L. 105r. δρω πάντες ἀπάσῃ τῇ πόλει, μείζους καὶ ἤττους, ἐπισημοὶ τε
 καὶ ἄσημοι, ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες καὶ ἡλικία πᾶσα. ἴσατε
 γὰρ τοὺς παρὰ τὰς χρυσαῖς καλουμένας τῆς μεγάλης ταυτησὶ
 πόλεως πύλας διπλοῦς καὶ μεγίστους ἐκείνους πύργους ἐμῆν 5
 ἐκ πολλοῦ ξυμμιγῆ κεκτημένους ἐξ ἄλλοφύλων φρουρὰν καὶ
 κεφαλὴν εἰς ἀκρόπολιν ὄντας Βυζαντιῶν καιριωτάτην, ὡς
 εἶναι μοι πάνυ τι ῥάδιον θῦττον ἢ λόγος βουληθέντι δι' αὐ-
 τῶν ἐμπλῆσαι διομυρίων οὐχ ἤττους Βυζάντιον ὀπλομάχων
 βαρβάρων καὶ πάντας ἄρδην ὑμᾶς ἡβηδὸν διαφθεῖραι, χεῖ- 10
 ρον ἢ κατὰ τὴν Ὀρεστιάδα ταυτηνί, ἣν τελέως μὲν οὐκ ἀνέ-
 τρεψα, μάτην δ' οὐν ἰσταμένην ἀφῆκα, φιλανθρωπότερόν τι
 ποιῶν καὶ συνετώτερον ἢ φιλανθρωπότερον εἰπεῖν ἢ κατ' ἐκεῖ-
 16 νον Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα. ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἐκ θεμε-
 λίων ἀνέτρεψε Θῆβας, μηλόβοτον τῆς Ἑλλάδος καταστήσας 15
 τὸν ὀφθαλμόν· ἐγὼ δὲ μνημεῖον καταλέλοιπα συμφορῶν τὰ
 τῆς πόλεως τείχη κενωθείσης δι' εὐήθειαν οἰκητόρων, πόλε-
 σιν ἄλλαις μόνον οὐχὶ δι' ἐρήμων τῶν οἰκοπέδων βοῶντα μὴ
 δρᾶν τὰ αὐτά, ἵνα μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπαρῶσι κακοῖς. Θυ-
 μὸς γὰρ βασιλέως δξύτητι φιλαρχίας ἐρεθιζόμενος πηδάλιον 20
 ἔχειν ἥκιστα δύναται." ταῦτ' ἔλεγε, καὶ τοῖς λόγοις ἢ τῶν
 ἔργων εἶπετο παρασκευῆ. πέμψας γὰρ βαρβάρῳ κρύφα μη-
 νύει τῷ Ὑρακῶ δισμυρίους τὴν ταχίστην ὀπλίτας παρασκευά-

laeologum recipere vellent. verum enimvero opinione vestra citius
 in barbarorum potestate vos videbitis omnes cum totius urbis civibus,
 summos et infimos, illustres et obscuros homines cum mulioribus li-
 berisque omnibus. scitis enim ad aureas nominatas portas magnae
 huius urbis in geminis illis et maximis castellis collocatum praesidium
 meum iamdudum ex alienigenis comparatum quod acropoleos est
 Byzantium tutissimum propugnaculum. itaque facile possum si ve-
 lim tribus eorum millibus haud inferiorem in Byzantium introducere
 barbarorum inventum et vos omnes omnino in maiorem trahere per-
 niciem quam quae Orestyadi contigit, quam funditus non everti. stare
 eam passus sum; quod quidem benignius feci quam Alexander ille
 Macedo, qui funditus evertit Thebas ut Graeciae montibus lumen im-
 poneret. equidem in memoriam fortunae muros urbis reliqui ob ci-
 vium fidem desertos. nec multum absuit quin aliis urbibus ne eadem
 facerent nuntiaarem, ne in eadem inciderent calamitates. rex enim
 imperii cupiditate incitatus gubernacula reipublicae tenere nullo modo
 potest. ita locutus est et quod diverat, fecit. per legatos enim Hyr-

σαι. ἐπίδοξον γὰρ ὑπάρχειν ἐσβάλλειν εἰς Θρακίην στρατὸν Τριβαλῶν Παλαιολόγῳ τῷ βασιλεῖ συμμαχήσοντα. εἶναι δ' οὐκ ἀναγκαῖον καμῆ φησι κατόπιν ξύν γε τῷ βαρβαρικῷ ἐπιόντα στρατῷ διὰ τῶν χρυσέων τε εἰσιέναι πυλῶν εἰς Βυζάντιον εὐθύς καὶ πᾶσαν αὐτανδρον ἄρδην ἐκτρεῖψαι τὴν πόλιν, ὥς εἰ μὴ γε ἐμέ, ἀλλ' οὐκ μὴτ' αὐτὸν βασιλεύειν ἔτι, μὴτ' οἷς βασιλεύεσθαι τοῦ λοιποῦ χρεῶν εἶναι. καὶ οἷς δ' αὖ διαδρᾶναι τὸν κίνδυνον δῆπουθεν γένοιτο, καὶ τούτοις δ' εἶναι σοῖς ὑποχειρίοις."

- 10 Τούτων δ' οὕτω παρεσκευασμένων, οὐ πολλαῖς ἕστερον ἡμέραις ὀλίγους ὄντας ὁ Καντακουζηνὸς διὰ τῶν ἡμεροσκοπῶν μεμᾶθηκώς καὶ μόλις ἐς τετρακισχιλίους τὸν ἀριθμὸν τοὺς γε εἰς ξυμμαχίαν ἰόντας Τριβαλῶν στρατιώτας Παλαιολόγῳ, μεταπέμπεται λάθρα ξύν γε σπουδῇ τὴν βαρβαρικὴν
- 15 τοῦ Ἰγκανοῦ δύναμιν ἐμπαράσκειν τε καὶ μάλα τι εὐόπλον περὶ Λαίψακον ἐφεδρεύουσιν, ἄχρι καὶ ἐς δυοκαίδεκα χιλιάδας. οὗ δὴ καὶ τὸν Ἑλλησποντον διαβάντες πρὶν αἰθέσθαι Τριβαλοὺς, ἅμα τῷ πλησίον ἐς Διδυμότειχον ἦκειν ἐπισπιπτοῦσιν ἐξαίφνης ἀόπλοις, πρὶν τὸν ἐκ τῆς ὁδοῦ μόχθον
- 20 γοῦν ἀποτινάξασθαι. καὶ τοὺς μὲν ἀπέκτειναν τοὺς δ' ἐζώ- f.105 v. γρησαν, καὶ ἅμα πᾶσαν ἐκεῖθεν ἤλασαν λείαν ἵππων τε καὶ ἀρμάτων πολυτελῶν εἰς Ἀσίαν ἀπονητί. τῶν γὰρ Θρακικῶν τόπων παντάπασιν οὓσιν ἀῆθεσι τοῖς Τριβαλοῖς, καὶ ἅμα

cano barbaro clam denuntiat ut duo militum milia quam celerrime pararet. verissimile enim esse Triballorum exercitum Thraciam invasurum, ut cum Palaeologo rege societatem iniret. necesse est igitur, inquit, me sequi cum barbarorum exercitu et Byzantium per aureas portas celeriter ingressum totam cum hominibus urbem extinguere. nec nisi ego imperabo, neque ille imperare, neque esse quibus imperet, liceat in futurum.

Atque qui periculum effugerint, hi quoque in ditionem tuam redire cogentur. his ita comparatis non multis post annis Cantacuzenus a speculatoribus certior factus paucos in Palaeologi societatem venire Triballorum milites et vix quatuor milia, celeriter barbaros Hircani copias optime exstructas atque armatas ad duodecim milia Lampsaci oppugnandae causa arcessit. qui Hellesponto ante superato quam animadverterunt Triballi, simulatque Didymoteicho appropinquant in inermes repente irruerunt priusquam viae molestiam sustulerant, alios occiderunt, alios vivos in captivitate duxerunt et omne inde praedam equorum curruumque eximiorum in Asiam facile traduxerunt. imperitis enim Thraciae regionum Triballis nec barbarorum irruendi

ἀπειρώς ἔχουσι τῶν βαρβαρικῶν ἐξαίφνης ἐφόδων, τοιαῦτα παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα ξυνεπεπτώκει παθεῖν, Διδυμοτείχον σταδίου οὐ μείον ἀπέχουσι ἢ τριάκοντα.

- Ταῦτα πᾶσαν Παλαιολόγῳ συνέτριψε κίνησιν λογισμῶν ἀκουσθέντα, καὶ πᾶσαν ἀφῆρηται σώζουσαν προσδοκίαν. ἔτυχε γὰρ ταῖς ἀστυγείτοσι τηρικαῦτα πόλεσι χρείας ἡστινοσοῦν ἐνδιατριβῶν ἄλλης ἔνεκα· τῇ δ' ὑστεραία εἰς Διδυμοτείχον ἐπανήκων νόσφ' τινὶ περιπίπτει διὰ τὴν λύπην. ἤς καὶ βραχὺ μετὰ μῆνα ῥαΐσας, ὤχετο ἀπιῶν ἐς παράλιον πόλιν Αἶνον αὐτὴν καλουμένην. ἥ καὶ αὐτῇ μικρὸν ἐνδιατριφῶς τινα 10 χρόνον, ἄπεισι κάκειθεν διαπόντιος ἐς Αἴμμον τὴν νῆσον, ἐν νῆ ἔχων ξυμμίξαι παραπλεύσας καὶ πατριάρχη τῷ τῆς Ἀλεξανδρείας, πρὸ βραχείας καὶ αὐτῷ καταπεπλευκότε ἐς Ἄθω τὸ ὄρος. Γρηγόριον δὲ καὶ τοῦτον ὁμωνύμως ἐκείνῳ φασὶ κεκληθῆσθαι τῷ πάνυ κοσμίως τοῦς πατριαρχικούς τῆς Ἀλεξαν- 15 δρείας οἴακας ἰδύναντι πρότερον, οὗ τῆς σοφῆς ὁμιλίας ἀπολελυκέναι κάμοι τετύχηκεν ἱκανῶς, ὅποτε τῆς πατρίδος ἔκδημος γεγονῶς ἐγὼ περιήειν Αἴγυπτόν τε καὶ Ἀραβίαν, ὡς γέ 20 μοι καὶ πρότερον εἴρηται. ἐκείνου μέντοι μετὰ τινα τελευτήσαντος χρόνον τοῦτον ἐτετυχήκει τοῦ θρόνου γενέσθαι διάδοχον, νῦν δ' ἀπεστάλθαι πρεσβείαν Ῥωμαίων κομίζοντα βασιλεῖ πρὸς τοῦ τῆς Αἴγύπτου καὶ Ἀραβίας ἡγεμόνος ἀπάσης. μετὰ μέντοι τὴν ἐκεῖθεν ἀκηκῶς ἐξοδὸν τὰ Ῥωμαίων συγκεχύσθαι πράγματα καὶ στασιάζειν ἐφ' ἑαυτὰ περὶ τῆς ἀρχῆς,

consuetudine cognita praeter ullam opinionem haec acciderunt Didymoteicho aberant non minus quam triginta stadia.

His auditis Palaeologi consiliorum ratio perturbata est et sublata omnis spes salutis. et in vicinis urbibus alius rei causa commotus postridie profecturus Didymoteichum ob tristitiam in morbum incidit. quo ut se levaret, post mensem in maritimam urbem Aenum nominatam abiit, ubi paululum moratus Lemnum insulam contendit eo certe consilio ut inter navigationem patriarcham Alexandrinum conveniret, qui quidem ipse brevi antea ad montem Atho navigaverat, quem Gregoriam ferunt nominatum, quo nomine usus est ille qui antea prudentissime patriarchica gubernacula Alexandriae tenuerat. cuius sapientissimo sermone mihi quoque frui contigit, quum patria remotus in Aegyptum et Arabiam, ut iam antea dixi, profiscereres. illo vero post ali quod tempus mortuo factum est, ut hic sede illa potiretur. nunc autem missus erat ab imperatore Aegypti et totius Arabiae ad legationem regi Romanorum deferendam. attamen inde quum esset profectus et in rebus Romanorum perturbationem et seditionem

διατριβὴν τινὰ κέρρικε διδόναι δεῖν τῷ πλεῖ μεταξὺ, μέρις
 ἂν ἐναργέστερον γινῆ ὀποτέρῳ δυοῖν μαχομένωιν τοῖν βασιλέ-
 οιν ἐς τάσφαλός περιήκει τὰ τῆς ἀρχῆς, ὡς μὴ ἀβέβαιόν τε
 καὶ ἀνεμιαῖον τὸ τῆς προσβείας εἶη γινόμενον πέρας αὐτῶ.
 5 πρόσσεχε μὲν οὖν Κύπρω πρώτου ἐξ Αἰγύπτου, ἔπειτ' ἐς
 Κρήτην ἐκεῖθεν κατέπλευσε, πλείστον ἑκατέραις ταῖς νήσοις
 χρόνον ἐνδιατετριφώς διὰ τὸ μήπω Ῥωμαίοις πεπαῦσθαι τὰς
 περὶ τῆς ἀρχῆς ἐριδας.

Κόρου δ' ἡδὴ ὑποπιπλαμένη τῆς ἐν θαλάττῃ διαίτης, 10
 10 δέδοκται οἱ Ῥωμαίων ὄροις ἔγγιστα πον γενομένῳ δυοῖν ἕνεκα
 βέλτιον εἶναι, ἐνός μὲν ἴν' ἐγγύθεν τὰ τῶν ὑποδείσεων ἔχει
 μᾶλλον μανθάνειν ἀκίβδηλον, ἑτέρου δ' ἴν' ὅπως ποτὰ πον-
 σαμένης τῆς ἐριδος, καὶ δυοῖν ἐνός τινος βασιλέωιν ἀθύρῳβον
 ἐκαστῷ τὴν ἀρχὴν καταστήσαντος, αὐτίκα μάλα καὶ αὐτὸς ἐκ
 15 τοῦ σχεδόν τὴν προσβείαν περαῖνοι. ἄρτι ταῖνον τοῦ πέρσει
 τελευταῖου θέρους ἄρας ἐκ Κρήτης πλήρῃσιν ἤκεν ἰστίαις
 ἐς Ἄθω τὸ ὄρος, ἐν μεθούρῳ φαῖμαι δυοῖν ἀρχαῖν, Τριβαλῶν f. 106r.
 δηλαδὴ καὶ Ῥωμαίων. ὅθεν ἀκούοντι πάλαι Παλαιολόγῳ 11
 τῷ βασιλεῖ ὡς πανταχῇ καὶ νήσων καὶ ἡπείρων, καὶ ὄρη περ
 20 ἂν τύχοιεν ἄποικοι Ῥωμαίων δισπαρμένως τε καὶ κατὰ κώ-
 μας καὶ πόλεις ὑπ' ἄλλοφύλοις ἔθνεσι δαιτωμένοι, τὸ τούτου
 μόνου καὶ ἡκιστα Καντακουζηνῷ ταῖς δημοσίαι σφίσι τελου-
 μέναις ἰσραῖς ὑμνηδίας συμπεριάγοιεν ἄνομα δι' εὐφήμου τῆς
 μνήμης κατὰ τὸ πάλαι κρατῆσαν ἔθος τῇ μητροπόλει τῶν

esse propter principatum audisset, navigationem differre constituit, donec plane intelligeret, utsi regum certantium imperium tutum obvenisset, ne sibi esset legationis vana atque irrita ratio. ex Aegypto igitur profectus ad Cyprum appulit, inde in Cretum navigavit, plurimum in utraque insula tempus commoratus quod nondum Romanorum de principatu contentiones finitae erant.

Defatigatus iam sibi accedendum duxit ex duabus causis, una ut e propinquo rerum gerendarum rationem veram intelligeret, altera ut finito aliquando certamine et altero rege in quietum regnum instituto celerrime e propinquo legationem perficeret. aestate igitur praeteriti anni finita a Creta profectus plenis velis ad montem Atho navigavit, ita ut inter duo esset et Romanorum et Triballorum imperia positus. ubi quum Palaeologus rex audisset in insulis et terris, quaecunque noctac essent Romanorum colonias, quae per pagos atque oppida dispersae sub alienigenis populis degerent, ipsius nomen et minime Cantacuzeni carminibus publicae canendis circumferri ad memoriae sele-

ὀρθοδόξω, δι' ἐφέσεως ἦν ὀμιλῆσαι καὶ τῷδε τάνδρῳ, καὶ τοῦτ' αὐτὸ μαθόντι πρῶτον ἔπειτ' ἐρέσθαι καὶ ὅτι βούλοιτο οἱ τὰ τῆς πρεσβείας, καὶ πρὸς γε ὅσα τοῖς τοιοῦτοις ἐποιεῖ ἄν. διὰ δὴ ταῦτά οἱ καὶ εἶναι συντεθειμένον ἀκήκοα τὸν Ἄθω παραπλεόντι καὶ παρὰ τὸν τοιοῦτον ὁδοῦ πάρεργον ἄνδρα ὀφείχθαι.

12 Τούτων δ' οὕτω φερομένων ἦκει τις ἐκ Θεσσαλονίκης τὰ τε ἄλλα ἀγγέλλων, καὶ ὅτι βιαίως ἐκ πολλοῦ καὶ λίαν πικρῶς ἀπορραγῆναι μὲν κινδυνεύει τοῦ ζῆν Παλαμᾶς, οὐκ ἀπορρήγνυται δέ, ἀλλὰ κεῖται παρειμένος καὶ χεῖρω πάσχων 10 μυρίων θανάτων. ἐξωγκῶσθαι γὰρ αὐτῷ τὴν γαστέρα φασὶ ἐς τὸ πᾶν τι ὑπερβάλλον, καὶ ἅμα παρεῖσθαι χεῖρας καὶ πόδας, ὡς μικρὰ ἢ μηδὲν πλὴν τοῦ ἀναπνεῖν διαφέρειν τῶν λίθων εἰς τὸ ἀκίνητον. ἐκφραγέντων δ' αὐτῷ καὶ τῶν τῆς κοιλίας ἐντέρων, καὶ ἐς τὸ ἄνω ἐστραμμένων, διὰ τοῦ θῶ- 15 ρακος αὐθις κατὰ παλίρροϊαν Εὐρίπου δίκην ἀναφέρειν ἐς τὸ στόμα καὶ ἀποπέμπειν ἐκεῖθεν ἀναγκαζομένην τὴν φύσιν τὸ τῆς γαστρὸς κοπρῶδες περὶ ττωμα πᾶν, καὶ γίνεσθαι τέως ἀντὶ τῆς ἐδρας τῆ φύσει τὸ στόμα διακονούμενον ἐς τὰς τῆς γαστρὸς δυσώδεις κηλίδας.

20

13 Ὅραξ, ὃ φίλτατε Ἀγαθάγγελε, πῶς ἄνωθεν ἡ θεία ταλαντεύει δίκη τὸ χρεῶν ἀπὲ τῷδε τάνδρῳ, ἵνα τὸ τῆς ἀφανοῦς ψυχῆς δυσώδες, ὡς εἶκε, δῆλον καὶ τῆς αἰσθήσεως

brandae ritum eum, qui in orthodoxorum metropoli regnabat, potestus erat conveniendi hunc virum et quum primum audivit statim interrogandi eum et quae vellet legatio et quae praeterea quaereret. quamobrem constituisse eum audivi monte Atho praeter navigato ad virum illum ex itinere proficisci.

Quae quum ita essent, venit quidam ex Thessalia et alia referens et illud, iamdiu ne vehementer et valde acriter e vita eriperetur, in periculo versari Palamam; non quidem decessisse eum, sed fractis viribus iacere et ferre ipsa morte acerbiora. ventrem enim dicunt ad immensum fere accrevisse, ac simul manibus et pedibus debilitatum eum ita ut quod ad torpedinem pertinet paulum aut fere nihil a lapidibus nisi quod spiraret differret; visceribus reclusis et per thoracem repulsis ad instar Euripi aestum reciprocantis omnia ventris superflua inde ad orem reduci naturae necessitate et podicis loco a natura orem adhiberi ad excipienda ventris excrementa.

Vides, carissime Agathangele, quomodo divina illa iustitia huic quoque homini sortem pependerit, ita ut animae quae adspici non

ἅπασι γένοιτο, καὶ δίκην τὸ ἀκόλαστον ἐκείνο καὶ βλάσφημον
 στόμα μετὰ τῆς γραφούσης παράσχοι χειρὸς ἐνταυθοῖ, πρὶν
 εἰς τὴν αἰδίον ἐκείνην ἀπενεχθῆναι κόλασιν, καὶ δῆλα καὶ
 τῶν ἐνθένδε προοιμίων τὰ τῶν μήπω δῆλων ἅπασι κακῶν
 5 ἐφόδια πρὸς δημόσιον φῶς καταστῆ τῷ βεβήλω τούτῳ μάλ-
 λον ἢ κατ' ἐκείνον τὸν τῆς μανίας ἐπώνυμον Ἄρειον, ὃς τῶν
 τῆς γαστρὸς ἀπορρήτων τὴν κένωσιν κάτω διὰ τῆς ἔδρας
 παρέπεμψεν. ἐκείνος γὰρ κατὰ φύσιν ἡμαρτηκῶς καὶ διὰ τῶν 14
 κατὰ φύσιν μοριῶν ἐνταῦθα τὴν δίκην ἔτισεν, οὗτος δ' ὑπερόρια
 10 πάσης φύσεώς τε καὶ ἐπιστήμης εἰς θεὸν βεβλασφημηκῶς τετρα-
 τώδη τινὰ καὶ παρὰ φύσιν ὡς τὸ εἰκὸς καὶ μακροτέραν δί- f. 106 v.
 δωσι τὴν δίκην. ὑφειμένον μὲν γὰρ ἀκακείνος τὸν υἱὸν καὶ
 λόγον εἰπὼν τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ἀσωμάτων ἀγγέλων ὑπέριερον
 τε καὶ δημιουργόν, σωματικοῖς ὅμως ὄρατόν σφθαλμοῖς οὐ
 15 δεδύνηται φάναι. τὸν γὰρ ὑπὲρ τοὺς ἀγγέλους καὶ τῶν ἀγ-
 γέλων προαγωγέα, τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ψυχῶν τὸ ἔλαττον
 ἔχειν οὐκ εἶχε νοεῖν· φύσιν γὰρ εἶναι τοῖς ἀσωμάτοις ἅπα-
 σιν οἶδεν ἡκιστα πάντων σωματικοῖς σφθαλμοῖς ὄρατήν, πλὴν
 εἰ μὴ συγκαταβάσεως οἰκονομία χρώμενος διαφόρους ἐπιθα-
 20 νείας σχηματίζει θεὸς κατὰ γε τοὺς τῆς ἀπορρήτου προνοίας
 τρόπους, ὡς οἱ τε θεοὶ τῆς ἐκκλησίας πατέρες ἄνω καὶ κάτω
 διαρρηθῆν βοῶσι, καὶ ἡμεῖς ἀνωτέρω πολλαχῆ τε καὶ πολλα-
 κίς ἐκκείνοις ἐπόμενοι διεξήλθομεν. οὗτος δὲ μετὰ τοῦ ὑφει- 15

potest foeditas ut decet propalam in conspectum omnium veniret et
 propter impudentiam oris poenae onera sua cervice sustineret in terra
 antequam in aeternam illam poenam traderetur et ut inde tanquam e
 principiiis ea quae patefacta nondum omnibus calamitatum spectacula ante
 oculos essent huic homini magis proposita, quam Aerei illius ab insania
 nominati qui alvum per anum eiecit. ille enim qui corpore peccaverat,
 etiam corporis membrs poenam dedit. hic vero quum supra naturam
 et rationem impia in deum scelera edidisset, mirabilem ut decebat et
 maximam poenam dedit. dixerat enim dei filium licet verbum sit et
 incorporeis angelis praestantior, tamen percipi oculis non posse. il-
 lum enim qui supra angelos collocatus esset et angelorum dux, par-
 ticulam quandam angelorum anima inferiorum habere non poterat cog-
 gitare. naturam esse iis omnibus quae corpora non haberent sciebat,
 at minime omnium oculis posse comprehendi, nisi descendentie or-
 dine usus varias formas distinxisset deus ad immensae providentiae
 modos, ut divini ecclesiae patres hic illic distincte clamant et nos
 quoque multum ac saepius secuti illos locuti sumus. hic vero dixit
 praeter substratum sine corpore et existentia esse lucem, corporeis

μένον και ἀσώματον αὐτὸ και ἀνούσιον λέγων φῶς, σωματι-
 κοὺς ὀφθαλμοὺς εἶναι φησιν ὁρατὸν, πρᾶγμα μῆτε τῇ φύσει
 μῆτε τοῖς τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως λόγοις χωρεῖσθαι δυ-
 νάμενον. καὶ κείνος μὲν και κτίσμα φήσας ὁμοῦς ὁρατὸν οὐκ
 ἐτόλμησε φᾶναι, μῆτε τῆς φύσεως μεμνημένος μῆτε τῆς ἐπι-
 στήμης μηδαμῇ συγχωρούσης ἀσώματου κτίσματος οὐσίαν
 εἶναι ποτε φαινομένην σωματικοὺς ὀφθαλμοῦς. αὐτος δὲ και
 ἄκτιστον λέγων, ὃ μᾶλλον ἐκείνου φεύγει τὴν ὄρασιν, ὁρατὸν
 ὃ πάντα ἄτοπος και ἄμαθῆς ἀπεφῆναιτο· ὃ γὰρ ἄκτιστον, ἀόρα-
 τον, οὐ μὴν ὃ κτιστὸν! . . . ὁρατὸν· κτίσμα γὰρ ὄντες και ἄγγε- 10
 λοι και ψυχαι και τὰ γε τοιαῦτα ἤκισθ' ὀραῖσθαι τῇ φύσει
 11 δύνανται. και τὸ γε μεῖζον ὅτι και ἀνούσιον ὃ ἀνούσιος ἐκεῖνο
 καθ' αὐτὸ προσεῖπων τὸ φῶς οὐ ξυνηκεν ὅτι μάλιστα πάν-
 των και δι' αὐτὸ γε τουτί πρὸς τὸ μὴ εἶναι χωροῦν ἀόρα-
 τον ἔτι μάλιστα πάντων ἐστί. διὸ και τὰ παρὰ φύσιν ἐκεῖνα 15
 και τερατώδη πεπονθῶς και αὐτὸς ἐνταυθοῖ, βιαίως ἀναπόμ-
 πιμον ἀπορρηξαι βιάζεται μὲν τὴν δυσώδη ψυχὴν εἰς τὴν
 βίαιον ἐκείνην και ἀπέραντον κόλασιν, οὐκ ἀπορρηγνῶσι δὲ
 τοῦ θεοῦ προμηθουμένου και καιρὸν ἴσως αὐτῷ μετανοίας
 διδόντος, ὡς ἂν εἰ μὴ μέχρι νῦν, ἀλλὰ νῦν γοῦν ἡμιθανῆ 20
 και ἡμίτομον ὁρῶν ἑαυτὸν, μᾶλλον δὲ τῷ πλείονι τοῦ σώμα-
 τος μέρει βιαίως και διὰ μάλα μακρῶν ἡδὴ τῶν χρόνων φηγ-
 νύμενον, και ὃ ζῆ πρὸς αἰσχύνην ζῶντα, και τὸν τῆς αὐτοῦ
 κακίας ἔλεγχον πῶσι κατάδηλον παρεχόμενον, ὃ τυλαίπωρος

vero oculis posse percipi. quae quidem res nec naturae neque intel-
 ligentiae rationibus cedere possit. ille etiam creaturam appellavit,
 sed conspici posse non ausus est dicere. nec naturae memor neque
 intelligentiae qua creaturae quae sine corpore est. existentia nunquam
 apparet corporeis oculis. etiam creatum quod citius illo oculos fugit
 conspici posse ineptus omnino atque ignarus ille putavit. etenim
 quod non creatum est, non potest id conspici nec tamen quod crea-
 tum potest etiam conspici. creata enim quum sint angeli et animae
 et quae similia sunt, conspici tamen secundum naturam nullo modo
 possunt. et quod gravius est per se ipsum non esse lumen illud im-
 pius ille non animadvertit, illud ipsum quod ad non esse spectaret
 minime per se cerni posse. quamobrem etiam quum praeter naturam
 admirabilia illa ipsi accidissent vehementer coactus foedam animam
 ad gravem illam atque infinitam poenam emisit neque ullo auxilio a
 deo dato aut tempore poenitentiae exercendae, ut sic non ad hoc us-
 que tempus, nunc certe semimortuum et semisectum se videns et
 maiore corporis parte vehementer et per longum tempus fractum et

αἰσθοῖτο πόσον χειμῶνος τὴν ἐκκλησίαν ἐμπέπληκεν. ὡς ἐκ τῶν τελευταίων ἐμφάσεων καὶ συμβόλων ἔχειν ἅπαντ' αἰνὰ τεκμαίρεσθαι ἤδη τῆς τε ἀσεβείας ἐκατέρου τὸ ὑπερβάλλον ἧς ἀνὰ μέρος ἕκαστος ἕκατέρῳ κεκοινωνήκεσαν ἐνταυθοῦ, καὶ ἅμα τῆς τεταμιευμένης ἕκατέρῳ φλογὸς ἐς τὸ μέλλον, ἢ κατὰ τὸ ἀνάλογον ἕκατέροις ἐκεῖ τεθησαύρισταί. Ἄρειφ μὲν γὰρ ἢ τῆς ἐνταῦθα κολάσεως ἐνδειξίς πλέον εἶχε τοῦ κολάζοντος τὸ φειδόμενον, Παλαμᾶ δὲ πλέον τοῦ φειδομένου μακροῦ τὸ κολάζον. τῷ μὲν γὰρ ἢ τῶν σπλάγγων κένωσις φθάσασα τὴν τοῦ δράματος αἰσθησὶν ἄπρακτα μένειν τὰ τῆς οὐδύνης ἐπεπράχει βέλη, πρὸς τέως ἀναισθητοῦν ἐρειδόμενα σῶμα· τῷ δ' ἢ μετ' αἰσχύνης δριμύτης ἐκείνων τῶν πόνων, εἰς ὁμοιοίαν τοῖς Ἰούδα κλονῶσα παθήμασιν, ἐπ' Ἰησῆς ἐκείνῳ καὶ τὴν τῶν μελλόντων αἰώνιων δειῶν προεξωγράφησεν ἔνωσιν. ὡς εἰκάζειν εἶναι ἐντεῦθεν, μᾶλλον δ' οὐκ εἰκάζειν ἀλλ' εἰδέναι, μακροῦ τινὶ μείζω τεταμιεῦσθαι Παλαμᾶ τὴν κολάουσαν ἔκτισιν ἢ κατὰ τὸν δυσσεβῆ τῆς μανίας ἐκείνον ἐπώνυμον Ἄρειον.

Εὖ λέγεις. ἄρτι δὲ τὰς ἡρινὰς τοῦ ἡλίου τροπὰς παραλλάττοντος καὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ τῆ Ὀρεσιτιάδι ἐνδιατρίβοντος ἔτι, αἰφνίδιον ὁ Παλαιολόγος ἐπιφαιίνεται περιπλέων τὸν περὶ τὸ Βυζάντιον πορθμὸν λέμβοις ὁμοῦ καὶ μονήρεσι καὶ διήρῃσιν ὀκτωκαίδεκα καὶ τριήρει μιᾶ· ὃ καὶ μακρὰν τῷ Καν-

dedecori esse, quae viva essent et impietatis suae opprobrium omnibus propalam editum miserimus ille intelligeret, quantis ecclesiam aerumnis implicaverit. nam ex proximis indiciis et signis poterat quisque consequi immensam utriusque impietatem, atque ignis utriusque ibidem cumula us in futurum quoque utriusque attributus erit. Arei enim poenu mundana plus lenitatis habebat Palamae autem poena a lenitate multum abfuit. illi enim intestinorum defectio ante facta quam rem sensit, leves atque infirmos reddidit dolores qui sensu sublato corpus frustra affligebant. huic vero acerbitas laborum cum turpitudine coniuncta ad similitudinem miseriarum ludaeorum aeterna illa in futuro supplicia depinxit. unde concludi potest, immo sciri, multo graviolem Palamae poenam esse praescriptam, quam Areo illi impio ab insania ita nominato.

Bene narras; peractis enim vernis solstitiis dum Cantacuzenus Orestia de commoratur, subito Palaeologus venit ad Byzantium ostium navibus appulsis uniremibus et diremibus duodeviginti et triremi una. quae res magnam Cantacuzeni militibus terrorem iniecit. in spe enim

τακουζηνου τὴν δειλίαν ἐνεποίησέ μερει. ἦκε γὰρ ἐλπίσας, ὡς φασί, ῥαδίαν αὐτῷ τὴν εἰς Βυζάντιον εἰσοδὸν ἔσεσθαι πρὸς τινῶν κρύφα διαμηνυσαμένων αὐτῷ πρὸ βραχέος τὸ τοῦ συν-
 θήματος δρᾶμα. ἐπεὶ δ' ἡ βασιλὶς Εἰρήνη διανέστη τε πα-
 ραχρήμα καὶ δραστικώτερον ἢ κατὰ γυναικίαν φύσιν δια- 5
 νοησαμένη τὰς πανταχόθεν ὑποπτενομένας εἰσοδούς τάχιστα
 ἠσφαλίσατό τε καὶ τῶν ὑποπτενομένων ἔτι προσώπων ἐντὸς
 Βυζαντίου τὰς ὁρμὰς ἀνέστειλε πάνυ ταχείαις χερσίν, ἄπρακ-
 10 τον αὐτὸν ἐν τρισὶν ἡμέραις ἀπελθεῖν ἐπεπράχει. δέκα με-
 ταξὺ παρῆλθον ἡμέραι, καὶ ἄρας ὁ Καντακουζηνὸς ἐξ Ὀρε- 10
 στιάδος ἦκεν εἰς Βυζάντιον διὰ ταῦτα. καὶ ὑποπτον ἔχων
 ἐκ πολλοῦ τὸν πατριάρχην πολλῶν τε ἄλλων ἔνεκα καὶ τῆς
 πρὸς Παλαιολόγον μάλιστα φιλίας καὶ ὁμοφροσύνης, σοφὸν
 εἶναί οἱ νενόμισται πείραν καὶ νῦν εἰληφέναι τῆς γνώμης
 αὐτοῦ. πέμπας οὖν ἤρετο εἰ χρὴ ταῖς τῶν στρατιωτῶν καὶ 15
 τῶν ἄλλως ἐχόντων συγκλητικῶν εἴξαντα βίαις τὴν τε ἀνα-
 γόρευσιν τοῦ νέως ἐνδοῦναι Ματθαίου γενέσθαι, καὶ ἅμα
 τῷ τοῦ γάμβρου Παλαιολόγου ἀμνημοσύνην. ὃ δ' οὐδ' ἄκροισ
 ἠνέσχετο δέξασθαι τοῖς ὄσιν, ἀλλὰ τραχυτέροις τε ἀπεώσατο
 λόγοις, καὶ ἅμα ἐς τὴν ὑστεραίαν τοῦ πατριαρχείου ἐξίστα- 20
 ται· καὶ αὐτὸς μὲν ἐν τῇ τοῦ Ἀθανασίου καταλύει μονῇ,
 l. 107 v. τὰ δὲ σκευοφόρα ἐς τὴν τοῦ ἁγίου Μάμαντος ἀπεφορτίζοντο
 μονήν, ἣν πρὸ τεττάρων ἐνιαυτῶν σφετερίζεται. βραχὺς ἐκεῖ-
 θεν ἐρρήη χρόνος, καὶ Ματθαῖος ὁ τοῦ Καντακουζηνου υἱὸς

festus ille fuisse fore ut facile Byzantium introiret clam acceptis brevi de rerum conditione nuntiis. Irene autem regina quum subito se erexisset et animo acriore quam quo mulieres solent, rerum gerendarum consilium cepisset, lubricis ubique viis quam celerrime munitis et in periculosis Byzantii propugnaculis copiarum multitudine collocata, tribus post diebus eum infectis rebus abire coegit. decem interea praeterlapsis diebus Cantacuzenus Orestidae relicta Byzantium ob eam causam itinere contendit. et quum in suspicione patriarcham haberet cum ob alias causas tum potissimum ob amicitiam qua propenderet in Palaeologum, prudentissime sibi visus est experiendo esse eius in se voluntatem intellecturus. misit igitur qui ex eo quaererent num militum et senatorum viribus cedens persuaderet, ut Matthaëus rex declararetur et Palaeologo socero ignosceretur. quae ille quum molestè ferre videretur et asperrimis verbis reieceret, ex patriarchica sede eiectus est postridie. ipse apud Athanasium divertit, supellex autem in St. Mamantis mansionem transportata est, quam ante quatuor annos sibi emerat. brevi inde tempore praeterlapsis, Matthaëus Cantacuzeni

ἐπ' ἀσπίδος βασιλεὺς ἐν παλατίῳ Ῥωμαίων ἀναγορευέται. καὶ τὸ ἔαρ ἐν τούτοις ἐτελεύτα.

Τοῦ δὲ θέρους ἤδη μεσοῦντος πολλή τις ἐκατέρωθεν αὐ-
 5 θις συνεκροτήθη σπουδὴ τοῖς Λατίνοις. πρὸς διαποντίων πο-
 5 λέμων παρασκευάς. οἱ μὲν γὰρ Κατελάνοι ἐκ τε οἰκείων
 χρημάτων καὶ ὧν τηρικαῦτα Βενετικοὶ χερρίζονται σφίσι τετ-
 ταράκοντα τριήρεις ὀπλιζουσιν. εἰώθεσαν γὰρ ἐκ πολλοῦ
 Βενετικοὶ δι' ὀλιγαδρίαν περὶ χρημάτων ἅπαν ἐνδείκνυσθαι
 10 ἀδικημάτων ἔκοντι παρατρέχουσι τε καὶ φέρουσι ὑπομένον-
 τες ἐκ τε ὁμοφύλων καὶ ἄλλοφύλων γενῶν ὑπὲρ γε τοῦ μὴ
 πρὸς δημοσίας καὶ ὑπαιθρίους θυῆναι μάχας, μηδὲ πρόφασιν
 παρεισδῦναι τινα συγκεχωρηκέναι μεταξὺ διακόπτουσαν τὴν
 τῶν ἐξ ἐμπορίας παντοδαπῆς ἐτησίων κερδῶν συλλογὴν. καὶ
 15 οὕτως αἰεὶ, τοῦλαττον συγχωροῦντες καρποῦνται τὸ μείζον,
 ὡς γένος εἶναι Λατίνων σχεδὸν οὐδὲν ὁ τοσαύτην ἔχει χρη-
 μμάτων ἐντεῦθεν δαψίλειαν. ὅταν δ' εἰς ἐμφανῆ βιασθέντες
 20 ὄθενοῦν καταστῶσι τὴν μάχην, εὐθύς ἀφειδούση χεῖρι χρη-
 μάτων παμπόλλων ὠνοῦνται τὰς τῶν ἀστυγαιτόνων τοῖς ἀντι-
 20 πάλοις γνώμας καὶ ὅσοι περιόικοι, καὶ ῥᾶσθ' οὕτωσι πρὸς
 συμμαχίαν μεθέλκουσιν ἑαυτῶν ὅπόσους τε καὶ οἶους ἂν
 ἐθέλοιεν. καὶ οὕτω μεγίσταις ἢ κατὰ πάντας ἄλλους τῶν νῦν
 δυνάμεσιν ναυστολοῦντες κατατροποῦνται τοὺς ἐναντίους. τὸν
 δὲ τοιοῦτον καὶ νῦν τρόπον ᾤκειώσαντο μὲν Ῥωμαίους ἔχον-

filius de scuto rex declaratus est in Romanorum palatio. et verum tempus his rebus absumtum est.

Estestate iam media ab utraque parte reconciliata est Latinorum ad paranda bella navalia contentio. Catelani enim ex eius opibus et quas Veneti praebent quadraginta sibi triremes instruunt. consueverant enim Veneti iamdudum ob hominum inopiam omne studium in colligendis opibus ponere. quamobrem etiam multas et gravissimas ab suis et peregrinis gentibus illatas iniurias negligunt et facile ferunt, ne in bella aut domestica aut externa traherentur neque causae implicarentur quae uberrima totius anni tributa perderet. itaque hostibus suis vi quidem inferiores, fructu autem superiores, sunt. neque ulla est Latinorum gens, cui tanta sit pecuniarum multitudo. sin vero vi quadam plane coguntur armis contendere, celeriter larga pecuniarum copia animos eorum qui proximi hostibus et quicumque circa eos colunt, sibi conciliant. quo omnes ad societatem suam quotcunque et quoscunque volunt facile trahunt. itaque maximis praeter ceteros omnes populos copiis instructi in fugam hostes convertunt. tali

τας καὶ αὐτοὺς ἰδίας προφάσεις τῆς μάχης κατὰ Γεννουιτῶν, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω βίβλοις ἡμῖν πολλάκις τε καὶ πολυτρόπως εἴρηται, φκειώσαντο δὲ Κατελάνους ἔχοντας καὶ αὐτοὺς ἰδίας ὁμοίως τῆς μάχης προφάσεις κατὰ Γεννουιτῶν, ὡς εἰρήσεται. 5

¶ Νῆσος γὰρ ἐστὶ μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος καλουμένη Σαρδῶ, παρὰ τὸ Τυρρηνικὸν ἀνειμένη πέλαγος, ὄρη μὲν πλουτοῦσα μακρὰ καὶ ἅμα ποταμοῖς ἀρδομένη παντοίοις, πόλεσι δὲ καὶ κώμαις εὐθηνούμενη πολλαῖς, ὀπόσαι τε μεσόγιοι καὶ ὀπόσαι παράλιοι· ἀκταὶ τε αὐτὴν καὶ λιμένες περιχορεύουσι 10 καὶ κόλποι πολυειδεῖς. αὕτη πολὺν τινα χρόνον ὑπὸ Κατελάνοις ἐτέλεσέ τε καὶ ἤδη τῷ πλείονι μέρει τελεῖ. νῦν δ' ὀλίγω πρότερον δόλοισ λαθραίοις φρούρια δύο κατέσχον οἱ Γεννουῖται αὐτόθι, πρὶν αἰσθῆσθαι τοὺς ἐγγχωρίους. τοῦτο
 l. 108 r. Κατελάνοις γνωσθὲν οὔτε φορητὸν καὶ κομιδῇ τενόμονται 15 βαρὺ. διὸ καὶ οὕτω δυσμενῶς πρὸς ἐκείνους διαχειμένους, πρὸς τὴν ἐαντιῶν ἐτοίμοις συμμαχίαν ἐνέτωχον σφίσι οἱ Βενετικοὶ κατὰ τὸ μάλα τι καιρίον.

¶ Κάπειδῃ περ, ὡς ἔφημεν, τετταράκοντα τριήρεις τοῖς Κατελάνοις δυνάμεως ἀπίσης ὀπλιτικῆς πεπλήρωνται, τῶν 20 βελτίστων ἔδοξε διαβαῖσι πρότερον δεκίνα σφίσι αὐτοῖς ἐξ ἐφόδου τὰ φρούρια περιποιήσασθαι, ἅπερ ἐν Σαρδῶ τῇ νήσῳ πρὸς τῶν Γεννουιτῶν, ὡς εἰρήκειμεν, ἐζημίονται. τοῖ-

modo nunc quoque in suas partes traxerant Romanos, qui ipsi suas belli contra Genuenses causas habebant, quod in superioribus libris saepenumero laudavi, et Catelanos qui ipsi quoque suas causas belli in Genuenses habebant at postea dicitur.

Est enim insula magna atque incolis frequens quae Sardinia appellatur ad mare Tyrrhenium situ. abundat montibus altis et variis fluviis alluitur. pagi et oppida quaecunque media terra aut ad mare sita sunt optime constituta. orae et lacus et portus circumiacent. ipsa per longum tempus a Catelanis tenebatur et nunc quoque maiorem partem tenetur. paulo antea fraudibus occultis duo ibi castella ceperant Genuenses, antequam incolae animadvertent. quae res Catelanis cognita gravis certe nec ferenda omnino visa est. quo circa quum infestis erga illos animis essent, im societatem Veneti peropportune obvenerunt.

Postquam ut iam dixi quadraginta trirremium copia confecta est, optimum illis visum est, copiis eo traiectis statim capere castella quae in Sardinia insula a Genuensibus ut diximus violabantur. quae quum fierent, quinque et sexaginta trirremibus in porta domestico po-

των δ' οὕτω γινομένων καὶ ὁ Γεννοϊτικὸς στόλος, πέντε καὶ
 ἐξήκοντα τριήρῃσι τὸ οἰκεῖον πληρῶν ἐπίνειον, τὸν ἐπίπλου
 ἐκαραδόκει τῶν πολεμίων. ἐπεὶ δ' ἤκησθε τούτους ἐς τὴν
 Σαρδῶ καταπεπλευκέναι, πέμπουσιν ἐς κατασκοπὴν ταχυναυ-
 5 τοῦσαν μίαν τριήρην· κάπειδὴ τάχιστα ἐπανήκε τεσσαράκοντα
 μόνας ἀπαγγέλλουσα τὰς τῶν ἐναντίων εἶναι τριήρεις (τὰς
 γὰρ τῶν Βενετικῶν τριάκοντα οὕτω τεθέσται, πρὸς τινὶ κόλπῳ
 τὴν ἐφεδρῖαν ἐγγὺς πού τελοῦσας ἐτέρῃ, ὣν ὁ Νικόλαος ἤρχε
 Πισσαλος), ὄφρατες μετὰ πολλῆς τῆς ὀφρῖος καὶ σεσοβημέ-
 10 νου τοῦ ἡθους καὶ τοῦ φρονήματος, εὐθὺ τῶν πολεμίων ἐχώ-
 ρουν πολλοὶ πρὸς ὀλίγους. ἀλλὰ πρὶν ἀφικέσθαι, λαθῶν 24
 ἐκεῖνος ὁ τοῦ Βενετικοῦ στόλου ναύαρχος ἔφθη μῦθ' προειλη-
 φὼς ἡμέρᾳ τὸν Γεννοϊτικὸν στόλον, καταίρων τε ἐς τὸ Σαρδιῶν
 καὶ αὐτὸς ἐπίνειον ἐκεῖνο, καὶ ξυμμιγνύς τοῖς Κατελάνοις σὺν αἷς
 15 εἰρήκειμεν τριάκοντα τριήρῃσι μεγάλας τε καὶ μάλα γε λαμ-
 προῦς καὶ πολλοῦς τοῖς ὄπλοις βριθύσους. κάπειδήπερ εἰς τὴν
 ὑστεραίαν ἐπιόντες οἱ Γεννοῖται ἐβδομήκοντα παρὰ πᾶσαν
 ἐθούσωντο προσδοκίαν τὰς τῶν ἐναντίων τριήρεις, ἐς πολλὴν
 ἐνέπιπτον ἦδη δειλίαν. καὶ πόρρωθεν ἐν μέσῳ πελάγει βρα-
 20 χό τι ἀνυκαχεύσαντες, ὅπως ἂν διαΐθωντο τὴν ναυμαχίαν
 ἐσκοποῦντο καθ' ἑαυτοῦς. καὶ ἔθρων τὰ δεδογμένα εὐθύς.
 δευμοῦσι μὲν γὰρ σειρᾶς δίκην ἀλλήλαις ἀλλήλας τὰς κλείσους
 ἑαυτῶν τριήρεις ὑπὲρ τοῦ μὴ τῇ διεχείᾳ καὶ τῷ σκεδασμῷ
 δίδόμην παροδὸν ταῖς πολεμίαις ναυσι, μηδ' ἔχειν ἐκ τοῦ
 ῥάστου φυγομαχεῖν τοὺς οἰκειούς· ἔξαιροῦσι δ' αὖ τῶν ἐρε-

sitis, Genuensium classis hostium classem expectabat. quum vero
 auditum esset illos ad Sardiniam proficisci navibus, triremem unam
 miserant, quae cursu concitate circumspiceret hostes. haec celerita
 reversa quadraginta tantum triemes esse nuntiavit. Venetorum enim
 triginta triremibus quibus Nicolaus Pisanus praecerat nondum in aciem
 eductis, sed ad sinum quendam e propinquo collocatis ut insidias strae-
 rent, ipsi insolenti et superbo animo hostibus paucis multi cesserunt.
 sed Venetorum classis imperator uno die cepit Genuensium classem
 antequam ille advenit. deinde ipse in Sardinium tendit portum et se
 coniunxit cum Catelanis quorum ut diximus triginta triemes magnae
 erant atque amplae et armorum multitudine refertae. ac Genuenses
 quum postridie ingressi hostium triemes septuaginta praeter omnem
 opinionem conspexissent magnus terror invasit et procul alto mari
 consistenter paulatim circumspiciebant, quomodo pugnam navalem dis-
 ponerent et quae videbantur statim faciebant. constringebant enim
 tanquam viaculo inter se plerasque triemes suas, ne distantiae earum

τικῶν ἐκ μέσων ἐνίας καθέδρας, ἵν' ὡς ἐν ἐπιπέδῳ τὴν μάχην ποιῶνται καὶ ἀκωλύτους τὰς τε ἐξελάσεις καὶ ἐπελάσεις καὶ τὰς παρόδους ἔχωσιν.

25 Ἐν τούτοις δ' ἀσχολουμένων αὐτῶν θόρυβος ἐξ ἀπο-
 L. 108 γ. γείων πνευμάτων ἐξαίφνης ἐγείρεται, τοῖς μὲν Κατελάνοις ἅμα 5
 καὶ Βενετικοῖς ἀπὸ πρύμνης, τοῖς δὲ Γεννουίταις οὓσι πελαγίοις ἀντίπρωρος. καὶ μὲν δὴ λοιπὸν τὰ τῶν ἐκεῖσε τη-
 καῦτα καταχθεισῶν ὀθενδήποτε μεγάλων τεττάρων ὀκλάδων
 ἰστία πετάσαντες οἱ τε Κατελάνοι καὶ Βενετικοὶ τοῖς πολε-
 μίοις ἐχώρουν ὁμόσε, ἐξ οὐρίας ποιοῦντες τὸν πλοῦν· εἶπετο 10
 δ' ὁμοῦ καὶ ὁ στόλος ἅπας, τοῖς πολεμικοῖς ὄργανοις τερπό-
 μενοι καὶ τὰς τῶν ὀπλομάχων ψυχὰς πρὸς τὸ ἀκμαιοτέρων
 ἐρεθίζοντες. ὅθεν τὰς μὲν εὐθύς ἐς βυθὸν κατέδυσαν ὥσπερ
 καταπατηθείσας ὑπὸ τῶν ὀκλάδων, τὰς δ' ἐζώγησαν. καὶ
 οὕτως ἐν βραχεῖ τρόπαιον σχεδὸν ἀναίμακτον ἔσχον, ὑπέριτε- 15
 ροὶ παντάσασιν τοῦ Γεννουϊτικοῦ γενόμενοι στόλου παντός,
 πλὴν ὅσαι φυγάδες ἐφθησαν γεγυνοῦνται ταχυναυτοῦσαι τριή-
 ρεις ὀκτωκαίδεκα. καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον,
 καὶ τὸ θῆρος ἐν τούτοις ἐτέλευτα.

26 Καὶ μὲν δὴ ἐς τοῦτο κατενεχθέντων τύχης τῶν κατὰ 20
 Γέννουαν πραγμάτων, καὶ μηδὲν ἔτι τῶν ταύτην αἰκούντων
 ἔνοπλον ἔργον δρῶν δυναμένων, ἄρδην ἀπάντων σχεδόν, ὡς
 εἴρηται, ἐφθαρμένων ἤδη καὶ ὄπλων καὶ ἀνδρῶν ὀπλομάχων

atque intervalla viam hostibus praeberent nec haberent sui unde facile pugnā effugerent. porro ex mediis remis sedes nonnullas auferunt, ut tanquam in terra proelium conserant et facile exire et adire et praeterire possint.

His rebus quum occupati essent motus terrestrium ventorum repente exortus est, qui Catelanis quidem et Venetis ad puppim erant, Genuensibus autem qui in ulto erant adversi. iam vero quum quatuor naves magnae essent atque onustae velis datis Catelani et Veneti hostibus cesserunt vento secundo navigantes; secuta est tota classis rebus bellicis instructa armatorum animis vehementer excitatis. ex his aliae in profundum mare demersae sunt navibus ductoriis oppressae, aliae captae. itaque brevi tempore nulla fere caede facta victoriam deportarunt, superata Genuensium classe plane tota exceptis quadraginta triremibus, quae celeri fuga illapsae erant. haec eum finem habebant et aestas his rebus finita est.

Iam vero Genuensium res quum ad hanc fortunae conditionem defectae essent, nec amplius cives rem militarem ornare possent, plane omissis fere omnibus armis, militibus, victu, metuebant ne ho-

καὶ ὅσα τῶν ἐδωδίων, καὶ δείσαντες μὴ τοῖς πολεμίοις ἐκ τοῦ
 ῥάστου καταστάντες ἀλώσιμοι τὸν ἐπάρατόν τε καὶ αἰσχιστον
 οἱ περιλειφθέντες ὀφλήσωσιν ὄλεθρον αὐταῖς γυναιξὶ καὶ
 5 παισὶ καὶ πόλει τῇ πάσῃ, κατ' ἀλλήλων τε ἐστασίασαν, δια-
 φόρων καὶ ποικίλων αὐτοῖς βουλευμάτων ἀναφνέντων καὶ
 σφόδρα ἀσυμφώνων ἀλλήλοις, καὶ ἅμα πάντα ἀνέτρεψαν ἐν
 βραχεῖ τὰ πάλαι τῆς πολιτείας ἑαυτῶν νόμιμα, τοῖς ἀστυ-
 γείτοσιν ἑαυτοὺς ἐκοντὶ παραδόντες ὑποχειρίους, τοῦ μείζονος
 10 κακοῦ τὸ κουφότερον ἀνθελόμενοι. ἀστυγείτονας δὲ φημι οἱ
 τὰς ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν κατοικοῦντες ὕψιστα ὄρη τῶν
 Ἰλλεων καὶ ἠπειρωτικὸν αἰεὶ διάγοντες βίον, πάλαι πολὺν
 τινα χρόνον μαχίμως σφίσι διέκειντο καὶ ἐπολέμουν καὶ ἐλήι-
 ζοντο καθ' ἃς ἐβούλοντο ὥρας αὐτοὺς αὐτοί. Μεδιόλανα δ'
 15 αὐτοῖς ἢ τοῦ ῥηγὸς ἐστὶ κατοικία, πόλις ἀρχαία τε καὶ δυ-
 σάλωτος πολεμίοις. ὃ δὲ μάλιστα πάντων φοβερόν τοις πέριξ
 τὸ ἔθνος τοῦτο ποιεῖ, καὶ τὸν τούτου ῥῆγα μᾶλα τι δυσαν-
 τίβλεπτον καὶ ἀκαταγώνιστον, ὅτι ὁ τόπος ὄρεσι σχεδὸν παν-
 ταχόθεν ὑψηλοῖς καὶ δυσβάτοις τετειχισμένος ὑπὸ τῆς φύ-
 20 σεως ἄβατον ὡς τὰ πολλὰ πολεμίοις τὸν πλεστον χρόνον τε-
 τήρηκεν ἑαυτόν, ὀλίγαις δυνάμεσι χρώμενος. ὃ γὰρ τοῖς l. 109r.
 ἄλλοις ἵππος τε μυρία καὶ στρατὸς παμπληθῆς μόλις ἀρκεῖ
 πρὸς ἀντιπάλων ἀνασοβήσεις, τούτοις ῥαδίως ὀλίγη δύναμις
 ἀρκεῖ διὰ τὴν τῶν πέριξ ὄρων φυσικὴν συμμαχίαν.

Τὸ δὲ τοιοῦτον ἔθνος τὴν τῶν γειτόνων Γεννουιτῶν

stium facile captivi redditi in nefandam ac turpem perniciem incide-
 rent. atque una cum mulieribus et liberis et tota civitate seditionem
 faciebant utpote exortis diversis et variis consiliis et inter se valde
 discrepantibus, cunctaque reipublicae antiquitas instituta brevi tem-
 pore sustulerunt. in finitimorum vero sese potestatem tradendo e
 malis minimum elegerunt. finitimos enim qui altissimos Alpium mon-
 tes incolunt et terrenam semper vitam agunt, olim per longam tem-
 pus hostilem in modum eos vexabant et praedabantur quocumque vo-
 lebant anni tempore. Mediolanensis est regis colonia, urbs vetus,
 difficilis hostibus ad oppugnandum. et, quod maxime timuendam hanc
 gentem populis qui circa colunt reddit, regem eius horrendum atque
 invictum, locus montibus fere undique altis atque inviis a natura mu-
 nitus plerumque sese ipse ab hostibus defendit. nam aliis gentibus
 vis equitum innumerabilis et maximus exercitus vix abarcet hostium,
 his vero parva facile copia, quum mortes circa siti naturalem quan-
 dam ad defendendum societatem inter se habeant.

Haec igitur gens Genuensium finitimorum quum suspicaretur

ὑφορώμεναν ὄφρὺν καὶ κακώτροπον εἰς ἐπιβουλὰς παρίνοιαν καὶ πρὸς παρασπονδήσεις σφόδρα ἐπιρρηπές, ἔργον ἐπιμελές ἐποιεῖτο σφᾶς ταπεινοῦν τὸν ἐνόητα τρόπον αἰεί. νῦν δὲ καὶ καιροῦ λαβόμενον ἐνσπόνδους ὑποχειρίους ποιεῖται ξαδίως. καὶ μὲν θῆ καὶ ἐς τὴν πάλιν Γένουσαν εἰσιῶν καὶ ἀναμψι- 5 βήτητος ἄρχων αὐτῆς ἀναγορευθεὶς, τὰ πλείω μέρη καθ΄ ἑλθε τῶν κύκλω τειχῶν καὶ πύργων, μὴ καιροφυλακῆσαντες ἴσως ἀμέ, τὸν εἰωθότα τρόπον σφίσιν αἰεί, κἀνταῦθα νεωτερίσωσιν οἱ ταύτης οἰκῆτορες.

29 Καὶ ταῦτα μὲν τῆδε πη ἔσχε, καὶ ἐς τοιοῦτον ἔληξε 10 πέρας ὃ τῆς Γενουτικῆς ὑφρῦος ἄτοπος ὄγκος, καὶ ἡ θεόθεν ζηλούθησεν ἀμοιβῆ τῶν ἀδίκων ἔργων ἐκείνων ὧν τε κατὰ Ῥωμαίων ἤρξάν τε καὶ κατεπράξαντο καὶ οἷς ἑτέροις προσεδέχθησαν ὁμοίως ἅπασιν, ὄρκους ἅπαντας θεῖους κατόπιν 15 φίσσαντες, καὶ μήτε θεῖαν νέμεσιν θέμενοι πρὸ ὀφθαλμῶν 15 μὴτ' ἀνθρώπων αἰδῶ. ὀνειρηπολήσαντες γὰρ ἀπάσης θαλάσσης συλλήβδην ἡγεμονίαν ἄνωθεν ἐκ Τανάιδος καὶ Μαιώτιδος ἄχρι Γαδείρων καὶ Ἡρακλείων στηλῶν, καὶ αὐτῆς ἔξε- 20 πειτώκεσαν ἐν βραχεὶ τῆς πατρίδος· καὶ τὸ κοινὸν ἀδίκως ἰδιοποιούμενοι, ἔλαθον καὶ τὸ ἴδιον ἐνδίκως τὴν ταχίστην 20 ἀπολωλεκότες. τοῦτ' ἐκείνο τὸ τῆς παρομίας ἀντικρως, ἢ κάμηλος ἐπιθυμήσασα κεράτων καὶ τὰ ὠτα προσαπώλεσε. μακροθύμως μὲν γὰρ ὁ θεός, ἀλλὰ καὶ δίκαιος. καὶ δίδωσι μὲν καιρὸν μετανοίας τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐς τοὺς τῆς δίκης

superbiam ac mentem ad perfidiam atque insidias valde inclinatam magno opere eorum animos labefactare studebat. hac occasione accepta deditos facile in societatem coegerunt. atque Genuam urbem quam ingressi essent et nullo resistente rerum potiti, multas murorum et propugnaculorum partes ceperunt ne forsitan oportum in futuro tempore occupato animum quo semper nunc quoque redintegrarent.

His ita factis Genuensium intolerabile insolentiae onus plane abiectionis est. et profecto deus illis irrogavit poenas iniuriarum, quibus Romani afflixerant quaeque ab aliis similiter omnibus genibus expectabant. neglectis enim omnibus divinis legibus nec divinam ultionem spectant nec verecundiam in homines. nam quum totius maris dominatum inde a Tanaide et Maecotide usque ad Gades et Herculis columnas tanquam in somniis videre sibi viderentur, ex ipsa patria eiectioni brevi sunt, et quum rempublicam iniuria suam facerent, rempublicam nec iniuria celerrime amiserunt. hoc est illius proverbii argumentum: camelus qui cornua vult, aures quoque amittit. misericors enim deus est, ut etiam iustus et tempus poenitiae dat pecca-

θρόνους· ἂν δὲ καὶ τὸν τῆς μετανοίας χρόνον καιρὸν κακίας θεάσθαι ποιουμένους, χρήται τῷ στόφοιτι, πρὶν ὑπὸ τοῦ ἔλκευς ἀνυλωθῆναι τοὺς τάλαιπῶρους, ἅπαν τὸ πλήρωμα τῆς οὐσίας ὀλοσχερῶς διυνεμηθέντος.

5 Ἄλλα γὰρ ἐκείνων οὕτωςι φερμένων Καντακουζηνός 20
ὁ βασιλεὺς πολὺν τινα χρόνον ἐν τῇ τοῦ Ἀθανασίου μονῇ
θεωρῶν ἀπρακτοῦντα τὸν Κάλλιστον, ὅτι βούλεται οὐ πέμψας
ἠρώτα τῆς πατριαρχικῆς δικτιῆς ἢ χρονία διάστασις. εἶναι l. 109 v.
γὰρ φησι δῆλον τοῖς ἄπαντιν ὡς τὰ τε πολιτικὰ καὶ δημόσια
10 τῶν πραγμάτων ἀνθρώπινα ὄντα ἀνθρώπους, μετὰ γε θεόν,
καὶ τοὺς ἐπόπτας ἔχουσι καὶ διοικητάς, αἵτε σύνθημα ὄντας
ψυχῆς ὁμοίως καὶ σώματος. τῶν μὲν οὖν σωματικῶν τὴν
διοίκησιν βασιλεῦσι ῥυθμίζειν καὶ διοικεῖν εἰς τὸ βέλτιον,
τοῖς ἄνωθεν κερρατηκόσι πολιτικοῖς ἐπομένους νόμοις, ὁ μα-
15 κρὸς παρῆσχατο χρόνος, τῶν δ' αὖ ψυχικῶν ἱερωτέροις ἀν-
δράσι, τοῖς ἄνωθεν κερρατηκόσι καὶ αὐτοῦς ἐπομένους κανόσι
καὶ δόγμασι. καὶ οὕτως ἡ πολιτεία διοικουμένη πῦσα πρὸς
ὁμόνοιαν οἰωνδηποῦν, καὶ ὡσπερ ἄψυχον ἐν γινομένη σῶμα,
τὸν πάντα διέξεισι χρόνον, ἐφόδια κεκτημένη πρὸς τε τὸ
20 χεῖρον καὶ βέλτιον, καθ' ὁποῖτον ἢ τῶν κρατούντων τε καὶ
ὀλακστροφούντων δύναμις ἔχει γνώμης καὶ διαθέσεως. εἰ
γὰρ παρεξάγεσθαι θύτερον ἐρεθίζοιτο μέρος ῥοδίσις ἠκωσποτὴ
καὶ ἐτεδήποτε βιαίοις ἐντυγχάνον, τὸν ἀβθύλητον ἐθενδήποτε
τρόπον ἀντιφερομένοις, ὑπὸ θατέρου σωφρονίζοι' ἂν ἴσως

toribus propter iustitiam; sin vero tempus poenitentiae impietati dari viderit, cultram vulneri ante adhibebit, quam per totum creaturarum pleroma illud effusus est.

Quae quum ita se haberent, Cantacuzenus rex quum multum temporis in Athanasii mansione otiosum Callistum videret, misit qui ex eo quaereret, quid longa patriarchae absentia sibi vellet. notum enim omnibus esse, quae rerum publicarum negotia ad homines spectarent praeter deum etiam hominibus esse obetunda atque tuenda. hanc esse compositionem corporis et animae: quae ad corpora pertinerent a regibus summa potestate praeditis regi ac gubernari secundum reipublicae leges longum temporis spatium docuisse; quae vero ad animas spectarent a sacris summae potestatis hominibus ad dogmatum et canonum regulas. itaque respublica omnino aequaliter administrata tanquam vivum corpus per omne tempus stabilis permanebit. habet autem et ad peiorem et ad meliorem statum perveniendi vias, quateus potestas eorum, qui regunt et gubernant, cum prudentia et consilio coniuncta est. si enim altera pars magnis invite fluctu-

ὕγιαίνοντός τε καὶ τοῖς βελτίοσι λογισμοῖς τὰς τοῦ καλοῦ κρηπίδας ἔχοντος ἡδρασμένης. ἀνάγκη τοίνυν δυοῖν θάτερον, ἢ πρὸς τὴν πατριαρχικὴν ἐπανεληλυθότα σε δίαιταν τὰ τῷ θρόνῳ ἀνήκοντα δρᾶν, ἢ παραιτησάμενον τὸ λειτούργημα, χῶραν ἕτερον ἀπεισασαγαεῖν παρέχειν. ἢ τὸ γε τρίτον, τοῦ 5 δράματος λόγον διδόντα, τὸ τῆς ἀπορίας λύειν ἀμφίδοξον.

21 Πρὸς ταῦτα τὸνδ' εὐθύς ὑποτρέχει νέφος θυμοῦ, καὶ ἀναστὰς ἀφορισμὸν μὲν ἐκφωνεῖ πρῶτον θεοῦ κατὰ παντός ᾧ πρὸς βουλήσεως ἄνποτε γένοιτο αὐθις τὴν ἐς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐπάνοδον τὸ παράπαν αὐτῷ ὑποειθεσθαι, εἶτα 10 μακρὰν τινα τοῦ βασιλέως ποιεῖται καταδρομὴν, ἔτι τὸ μὲν τῶν ὑπὸ χεῖρα χριστιανῶν γένος μισῶν ὡς ἐχθρούς, τὸ δὲ βαρβαρον οἰκειομενος ὡς φιλιτάτους, Ἐρκατῷ τῷ γαμβρῷ καὶ τοῖς ὑπ' ἐκείνῳ βαρβάροις προδίδωσι προεῖκα νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, καθάπερ ἀγελαρχῆς προβάτων δοράς, τὰς τού- 15 των οὐσίας. καὶ τὰ τῆς ἐκείθεν ἀμοιβῆς ὅτι συχνὰ συχνούς τῶν ὑπ' ἐκείνῳ βαρβάρων ἀεὶ μεταπέμπεται, πρόφασιν μὲν κατὰ μόνου τοῦ βασιλέως Παλαιολόγου, τὸ δ' ἀληθὲς προστιθέναι καὶ τὰ λειπόμενα τῆς τῶν Ῥωμαίων λείας αὐτανδρον προνομὴν ἐκείνοις, ὡς εἰς θηριώδη κρεωφαγίαν σφάγια αὐ- 20 τοῖς σώμασι καὶ αὐταῖς ψυχαῖς. καὶ τῶν ἐχθρῶν κορεννύμενων τῆς θείνης, καὶ ἀποσειομένων ἤδη τὸ τῆς ὀμότητος τοῦ ἀνδρός ὑπερβάλλον, καὶ τὴν πρὸς τὸ ὁμόφυλον χλευα-

tibus iactatur, ab altera forsitan remedium recipiat, quippe quae sana sit et melioribus consiliis constituta. necesse igitur esse ex duobus alterum: aut ad patriarchicam vitam redire et quae eiusdem potestatis essent facere, aut deposito munere in hoc loco alterum collocari pati; aut tertium illud, absentiae ratione reddita difficultatis scrupulum tollere.

His dictis ira statim patriarchae animum cepit. et quum se crexisset primum locutus est de dei consilio, cuius ad voluntatem si res ea inclinaret, fore ut in patriarchicam sedem se redire iuberet. deinde in regem vehementer invectus est, quod Christianorum gentem imperio deditam tanquam hostes in odio haberet, barbaros autem tanquam amicos sibi concillaret; quod Hyrcano genero et barbaris qui sub eo essent diu noctuque traderet illorum bona; nec causam non nisi apud Palaeologum inveniri revera posse, quod quae e Romanorum spoliis superessent caperentur cum hominibus ad instar bestiarum ad dilacerandum traditis. quum hostes caedibus satiati aver-
sentur immanem eius crudelitatem et in homines eiusdem gentis imi-

ζόντων ἀγμωμοσύνην, αὐτὸς οὔτε κορέννυται οὔτ' αἰδέεται f.110r.
οὔτε ἐχθρούς οὔτε φίλους οὔτε μὴν τὴν ἴπαντα βόσκουσαν
ἡλίου φλόγα. πρὸς τάνάλγητον δ' ἑαυτὸν τὸ παράπαν χαλ- 32
κεύων αἰεὶ, καὶ τὰ μείζω προστιθήσῃ τῶν κακῶν, καὶ αὐτουρ-
5 γοῦς τοὺς ἀθλίους τῶν οἰκείων γίνεσθαι συμφορῶν ἀναγκάζει,
βιαίους μαστιγοφόρους σφοδρῶς ἐπιστῶν, ὡς ἂν τοῖς ἑαυτῶν
αὐτοῖ καὶ πλοίοις ἅμα καὶ χερσὶν ἐκ τῆς πατρίου γῆς πρὸς τὴν
ἀλλόφυλόν τε καὶ βάρβαρον αἰχμαλώτους διαπορθμεύοιεν τοὺς
ἀδελφούς καὶ φίλους καὶ ὁμοφύλους· καὶ συγγενεὶς, θρηνοῦντες
10 αὐτοὶ θρηνοῦντας αὐτούς, γύναιά τε καὶ παιδάρια οἰκτρὰ πάν-
τας ἀριθμοὺς ὑπερβαίοντα, καὶ περιγηκωνισμένους ἄνδρας, καὶ
ἡμάχμῃνα λαφύρα, καὶ ἅμα βοὴν συμμιγῆ καὶ ὄλοφυρμὸν ἀμύ-
θητον. φειδῶ δὲ πᾶσα καὶ ἀνθρωπίνων σπλάγγων οἰκτιρμοὶ
τοῦ ποιμαίνειν σφᾶς καὶ διοικεῖν λαχόντος βασιλέως ἐξερρηκε-
15 σαν παντάπασιν, εἰς διαποντίους καταδύντες συλλήβδην πυθ-
μένας εἰπέην. οὕτω δὲ μετὰ τῆς ἑαυτοῦ καὶ τὴν ἐμὴν ἀρ- 33
πάζων καὶ ὑποτάττων διοίκησιν τῶν ψυχῶν, καὶ μίαν ποιῶν
ὠμότητος τυραννίδα, ψυχῶν ὁμοῦ καὶ σωματίων ἀπώλειαν,
θαυμάζειν μοι ἔπεισι πῶς εἰρωνευόμενος πρὸς με ταῦτ' οὐκ
20 ἐρυθριᾶ, ἀλλ' εἰς ἁρμονίαν δῆθεν παρακαλεῖ με Ῥωμαϊκῆς
πολιτείας καὶ ἅμα σωματικῆς τε καὶ ψυχικῆς καταστάσεως,
καὶ συγγέει τῆς ἀληθείας τὴν φύσιν, καὶ ἃ καταλύει τοῖς
ἔργοις ταῦτα γλώττη μεγαλορρημονεὶ διορθοῦσθαι, καὶ μα-

quitatem respuant, ipse nec satietur nec veretur inimicos aut amicos
aut ipsam rerum omnium nutricem illam solis lucem. omni humani-
tate abiecta tam durus et ferreus factus est, ut etiam maiores calamita-
tes adderet. miseros enim illos aerumnarum suarum auctores fieri
vehementer cogis, qui ipsi suis navibus e patria iu peregrinam terram
fratres, amicos, domesticos, familiares captos transportent. mulierum
liberorumque luctus, virorum luctatis, praeda cruenta et clamore et
ululatu continuo mixta omnem modum excedit. lenitas vero omnis
et misericordia regis in eos quorum erat gubernator constitutus tan-
quam in maris altitudinem demersa plane evanuerat. tali modo quum
reipublicae administrationi suae meam etiam animarum curam vi atque
arbitrio suo addidisset, ita ut in delendis et corporibus et animis unam
crudelitatis tyrannidem exerceret, miratus sum cur dissimulanter haec
mihi dicere non erubesceret, sed ad societatem regni Romani et ad
curationem et corporum et animarum me vocaret. naturam veritatis
miscuit; etenim quae factis sustulerat, profitebatur se restituere et
oratione factorum dissimill hominum animos ad unum se revocare ad
iustitiae similitudinem gloriabatur quasi dicere vellet: agedum venias

χομένην ἔχων τῆ χειρὶ τὴν γλώτταν αὐτὸς ἑτέρους ἀρμύττειν καὶ μεταρμύττειν βρονθῦνται πρὸς δικαιοσύνης ὁμόνοιαν. καὶ λέγειν βουλόμενος "ἔλθέ, μεθ' ἡμῶν κοινῶνησον αἵματος," ἃ δ' ἐπὶ θάτερα μετασχηματίζει τοὺς φθόγγους, λεληθῆναι προσποιούμενος ὡς τὸ γλώττη μὲν τὰ δέοντα φθέγγεσθαι πάνυ τι ῥᾶδιον καὶ τοῦ βουλομένου παντός, τὸ δὲ πάντων ὧν λέγει δρᾶν τάναντία, τοῦτο δὲ φύσεως ὄλισθος καὶ κακῶν ἀπάντων τὸ μέγιστον. τί δ' ἂν ὑπηκόοις εἶη κακοδαιμανέστερον ἀπάντων ἕτερον ἢ ἀσπάτην ἔχειν ἐπίβουλον καὶ πολέμιον; ὅταν δὲ καὶ τάναντία καθάπαξ ὁ βασιλευσῶν ἐπέειγῃται δρᾶν τοῦ τὴν πνευματικὴν ἀνειλημμένου συνδιοικεῖν ἐπιτροπὴν εἰς τὸ τῶν ὑπηκόων λυσιτελέειν, τότε δὲ καὶ μάλα τι σφόδρα περιφανῶς αὐτὸς αὐτόθεν καθίσταται χείρων παντός

l. 110 v. ἐμφυλίου πολέμου τοῖς πράγμασι.

¶ Καὶ τί δεῖ τὰ πλείω καὶ πᾶσι δῆλα διεξιέναι; ἐπιλείψει γὰρ ὁ χρόνος με διηγούμενον, εἰ πάντα δὴ τὰ παραπλήσια λέγειν ἐθέλωμι. ὁμως ἐν τι τῶν βραχυτέρων εἰπὼν ἀπαλλάξομαι. τοῦ γὰρ μεγίστου καὶ μάλα περιβοήτου τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας νεῶ τὸ πρὸς ἑὸν ζημιωθέντος μέρος πρὸ δέκα ἐνιαυτῶν, ἀνεγήγερται πάλιν εὐθύς μετὰ τὴν πτώσιν, 20 ὡς ἅπαντες ἴστα, πρὸς Ἀννης τῆς βασιλίδος μετὰ τοῦ υἱοῦ τηρικαῦτα βασιλευούσης, ἣ πᾶσαν προΐσχυομένη δυσχέρειαν μετὰ τῆς τοῦ βήματος ὀροφῆς, ἣ πεσοῦσα εὐρανόεσ ἀκρίνη καὶ

in societatem sanguinis quo tumores ab altera parte obmutescunt. quae praeterea addidit, quod sub aequitatis specie loquebatur, etsi volueris, haud facile tamen intelliges. nam quod quaecunque loquitur contraria facit, in eo naturae interitus est et maximum omnium malorum. quid civibus possit maiorem afferre calamitatem quam rex dolosus et bellicosus? sin vero is qui regnat commoretur ut adversus rempublicam agat, cuius gubernacula susceperit ad salutem civium, profecto ex eo maiora quam bello intestino mala nascuntur.

Quid opus est plura persequi quae omnibus nota sunt; tempus enim non sufficeret si omnia quae sequuntur vellem narrare. unum tamen non possum quin proferam. magni illius clarique Sophiae templi vitiosa pars ea quae ad orientem vergit ante decem annos restaurata est brevi postquam collapsa est, ut omnes scitis, ab Anna regina cum filio tum regnante, scilicet altissima illa contignatio per tectum porticus delapsa magnam difficultatem praebebat. breve illud hemisphaerii tecti tegumentum quod utraque parte supra contignationem erat relictum poterat lignis apposis per vinculum brevi coagmentari.

μεγίστη ἄμειν, τὸ δ' ἀκατέροσθεν ὑπερ τὴν ἀψίδα λειπούμε-
 ρον τοῦ ἡμισφαιρίου τῆς θροῦνης βραχυτάτον λεῖμμα ἔμειλλε
 μὲν καὶ αὐτὸ βραχυτάτερον ὄν κατὰ σειρὰν, τῆς ὕλης ἀμπαρσο-
 κεύου κοιμένης, ἐν βραχεῖ συντελεσθαι, κακάλυκε δ' οὕτως,
 ὅ τὸ βασιλεῖον πρώτος ἀκείνης ὄψεως περ' εἰς ἐαυτὸν μεταστήσας
 ἐθαίφθη ἄμα καὶ ἀπροσδόκητος· καὶ μεμύνηται ὁ θεῖος αὐ-
 τος οἶκος ἐμπεδῶν ἀμελούμενος τὸ παράπαν, καὶ τῶν ὁρών-
 των ἀπάντων οὐχὴν προσαλωμένοις δάκρυα, μὴ μίγον Ῥω-
 μαίων ἀλλὰ καὶ πάντων σχεδὸν ἐθνικῶν καὶ ἀλλοφύλων ἀν-
 10 θρώπων. τῆς δὲ φήμης τοῦ παγκοσμίου τοῦδε θεάματος εἰς
 τὸ τῆς οἰκουμένης διαβασινοῦσης πέρας, ζήλου πληροδύνηται
 συμβαίνει θεοῦ τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ῥωσσίας. χάρις δ' αὐτῇ 35
 μεγάλη καὶ παλαιάνθρωπος, μεταξὺ τῶν ὑπερβωρείων ἐκείνων
 κεντρὴν ὄρων, ἀπ' ὧν Τανάϊς τε ἐγγίνεται πεταμῶν ὁ μέγε-
 15 στας, καὶ ὅσων πρὸς τὴν Μαιετιδιὰ τε καὶ Κασπίαν μείζονας
 τε καὶ ἤττους ποταμοὶ κατακίοντες ποιοῦνται τὰς ἐπιβολάς, ἐν
 δεξιᾷ μὲν, εἰ τις ἀπ' ἀρκίων εἰς ἡμᾶς ἀφανοῖτο, ζέφυρον
 ἄκρον ἀφρεῖσα καὶ γεγνημῆτα τὸν ἀπτικὸν Ὀκεανόν, παρὰ
 δὲ τὰ εὐκίνημα τὰς τε ὑπερβωρέους Σκύθας καὶ ἀπόσα τῶν
 20 ἀσσηλιωτικῶν πνευμάτων τὴν γῆν ἐκείνην ἐπέθεν ἐπικρατῆν. δεῖ
 γὰρ καὶ ταῦτα διαξιέμεν χωροχρηφοῦντας, ἕνα πρὸς ἄλλου
 ἢ τὰ πάντι πόρρω τῆς οἰκουμένης ἔθνη τῶν ἐν κάλιπας μὲν
 ἐχάντων ἡμῶν θαλασσίων καὶ κάλλιστα, ἀνασθητοῦντων δ'
 ἀπάντων μάλιστα τῶν ἐπὶ γῆς ἐθνῶν. ὁ τοίνυν τῆς χάριτος

intercessit autem reginae potestati vir illi animo mirum in modum
 mutato. unde factum est ut sacrum aedificium illud plane negligeretur
 et omnibus spectatoribus lacrimas exprimeret, non solum Romanorum,
 sed etiam peregrinorum hominum. cuius praecleari spectaculi fama
 quom esset usque ad terrarum fines pervulgata, factum est ut ira in-
 cenderetur Russiae imperator. haec terra magna est et incolis fre-
 quens, inter hyperboreos sita montes illos, unde Tanais magnas ille
 fluvius oritur et quicumque in lacum Maeotidem et mare Caspium mi-
 nores maioresque amnes decurrunt. dextera a parte si quis a septem-
 trionibus ad nos venit qua Zephyrus cadit et ad vicinum Oceanum
 per Scytharum hyperboreorum terram prosperi venti et quicumque
 subsolani sunt stare solent. oportet haec animadvertant li qui terras
 describunt ut doceant praestantissima totius orbis spectacula apud nos
 esse, ceteris vero gentes sensu esse rudis atque incondito. huius igitur
 terrae princeps magna pecuniae videtur, quantam iam antea mise-
 rat, reliquam templi partem illam restaurari voluit, plura quoque deinceps

- ἀρχηγὸς ἐκείνης χιλιάδας ἡμῶν χρημάτων πέμψας ἐκείθεν
 ὄσας δῆτα καὶ ἐπεπόμφει, δι' αὐτῶν ἡξίου τελεῖσθαι τὸ λε-
 f. 111 r. πον ἐκείνο μέρος τοῦ θείου νεῶ, ἐπαγγελλόμενος ἔτι καὶ πλείω
 36 πέμπειν ἐκείθεν ἕξῃς κατὰ τὸ τῆς χρείας ἀνύλογον. ὁ δὲ
 βασιλεὺς ὑμῶν οὕτως καὶ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων αἰδῶ καθυ-
 βρίσας, καὶ δίκης θείας θρόνους σεμνοὺς παριδῶν, ἀφῆρηται
 μὲν ἡμῶν ἐκεῖνα τὰ χρήματα, πέπομφε δ' Ὑρκανῶ τῷ ἀσε-
 βεστάτῳ γαμβρῷ, προφανῆς ἱερόσυλος καθιστάμενος, καὶ δαι-
 μοσι θῦναι τὰ τίμια. ὅμως τί τοῦτο πρός γε τὰ ἡμῶν ἀνω-
 τέρω λεχθέντα; οὐ γὰρ μείζον τοῦτ' ἐκείνου γε τῷ τοῖς 10
 αὐτοῖς βαρβάρους χριστιανούς προδιδόναι διηνεκῶς, καὶ κα-
 θάπερ ἱερεῖα διὰ τῶν φαινομένων τούτων προσάγειν τοῖς μὴ
 φαινομένοις δαίμοσι τὰς ἐκείνων ψυχάς. Θεάτρον τοίνυν
 ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις ἐλεοῦμενον ὁ θεὸς οἶκος, τὸ μέγα
 τοῦτο θαῦμα τῆς οἰκουμένης ἐγκαταλέλειπται, καὶ μὴ ἔχων 15
 ὅποι τῆς οἰκουμένης πρεσβείαν πέμψας τὴν ἀδικίαν ἀπαγγε-
 λεί, νοσοῦσης ἀπάσης δι' ἐνὸς ἀνδρὸς μοχθηρίαν, ἴσταται
 λοιπὸν ἐπὶ μέσου θεάτρον τῆς οἰκουμένης φωναῖς ἀφθύγγις
 τῶν αἰτίων θρηνηῶν τὴν ἀγνωμοσύνην. εἰς τοιοῦτον τοίνυν
 καὶ τηλικούτον βάθος κακῶν ἐμπесόντι πολεὸς ἀδαμάντινος 20
 λογισμὸς ἢ ποία λιθίνη ψυχὴ κοινωνεῖν τῶν αἰσχυρῶν αὐτῷ
 βουληθεῖη ποτέ;
- 37 Ταῦτα δὴ καὶ πλείω τούτων προειπῶν, καὶ ἐπειπῶν
 ἀνώμαλά τε καὶ ἀφελῆ καὶ ἀταμίευτον μὲν ἔχοντα τὴν τρα-
 χύτητα μακροτέρων δὲ γέμοντα τῶν λοιδοριῶν, ἀπιέναι τοῦς 25

ceps pro necessitatis ratione se missurum pollicitus. rex vero hic no-
 ster, dimisso erga deum hominesque pudore et neglecta veneranda
 divina iustitia pecunias illas nobis abstulit et misit Hyrcano genero
 suo scelerato manifestus templorum ille spoliator et diis dona sacra-
 vit. attamen quid haec ad illa quae supra dixeram? multo enim
 gravius est ipsis barbaris Christianos continuo tradere et tanquam sa-
 cra quae oculis cernuntur, diis qui non cerni oculis possunt, illorum
 animas sacrificare. itaque neglecta domus illa miraculum quoddam
 terrae et angelis et hominibus miserrimum spectaculum praebebat. et
 quum non esset quo terrarum mitterentur qui iniurias regis referrent.
 quum omnia unius viri pectore laborarent, tandem miseriarum iniqui-
 tatem luculentissime ante oculos posuit. iam vero quis ut tam durus
 et ferreus ut cum rege faciat tanta aerumnarum mole obruto?

Quae quum dixisset multaue alia simpliciter dicta addidisset
 acerbitate et ignominia plena abire legatos iussit. atque multis prae-

πρόσβεις διεκελεύσατο. καὶ μὲν δὴ τὰ πλείω διὰ τὴν ἄγαν
τραχύτητα οἰγῆ κρύψας ἔγωγε μόνα ταῦτα, καθ' ὅσον ἔμοιγ'
ἔξῃν, τοῖς πρὸς σέ μου γε τούτοις ἐταμιευσάμην ὑπομνήμασι,
μετρίως καὶ ὡσπερ ὕλης πρόφασιν ταῖς τῶν σῶν ἱστοριῶν
5 βίβλοις ἀφοσιούμενος. σὺ δ' ἀνειληφῶς τῆ σῆ Καλλιόπῃ
κοσμήσαις ἂν ἐς τὸ εὐφραδέστερον εὐθυρημονήσας.

Τούτων δ' ὁμως καὶ τῶν τοιούτων οὕτωςί πως εἰρημέ- 8
νων ἐκείνῳ τάνδρι πυθόμενος ὁ βασιλεὺς χεῖλει μὲν οὐκ
ἔξῃνεγκεν ὀργίλον οὐδὲν τῶν ἀπάντων, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ συνήθους
10 ἔμεινεν ἡθους, ἐς δὲ τοῦπιόν τοὺς ἐπισκόπους ἀθροίσας τοῦ
πατριαρχικοῦ καθέειλεν αὐτὸν βαθμοῦ. αἰτίας γὰρ εἰσενεγ-
κόντων ἑτέρας καὶ διαφόρους τῶν ἐπισκόπων, τῶν μὲν τὴν
προκατηγορηθεῖσαν αὐτῷ αἴρεσιν τῶν Μασσαλιανῶν, τῶν δὲ
15 τὰς τῆς γλώττης ἀσέμνους καὶ διηνεκεῖς αἰσχρορρημοσύνας
προτιμοτέρα πασῶν ἐδόκει τῷ βασιλεῖ τῶν ἀφορισμῶν ἢ ἐκ- f. 111 v.
φώνησις, ἣν κατὰ τοῦ βουλευσομένου παντὸς ἐκπεφώνηκεν ἐς
τὴν πατριαρχικὴν αὐτὸν ἀνακαλεῖσθαι πάλιν ἀξίαν.

Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον· ὀλίγα δ' 8
20 ἐκείθεν παρῆλθον ἡμέραι καὶ διάδοχος γίνεται τοῦ βαθμοῦ
Φιλόθεος ὁ Κόκκινος, ἐκ τῆς κατὰ Πείρινον Ἡρακλείας με-
τατεθείς. τοὺς γε μὴν ὑπὲρ τοῦ νεῶ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας
ἀλέγχους ἐκείνους ὁ Καντακουζηνὸς αἰσχυνθεὶς ἔρανον πρὸς
τῶν Βυζαντιῶν κελεύει συμφορηθῆναι κατ' ἀξίαν ἐκάστων

terea ob nimiam acerbilitatem silentio praetermissis, in his quantum poteram modica narratione usus sum, sylvam rerum historicarum libris tuis traditurus.

Quae tu quidem, uti melius intelligi possint, velim recipias et poetica facultate tua atque libera in scribendo audacia illustres. haec ita fere dicta quum rex audisset, nil iracundius huic obiecit, sed eandem animi affectionem retinuit. postea convocatis episcopis de patriarchica sede illum expulit. alias enim ac diversas episcopi causas proferebant: alii Messaliorum haeresin antea ab eo in iudicium vocatum, alii continuas atque inhonestas locutiones atque immoderatam insolentiae insaniam, alii alia. melius autem regi omnibus terminis visum est declarare, si cuique placeret, in patriarchicam sedem illum restitui.

Haec tum habebant finem. paucis inde diebus praeterlapsis sedem nactus est Philotheus Coccinus ex Heraclia Perinthis vocatus. Cantacuzenus ob ignominiae maculam ex Sophiae templo susceptam,

τῶν τε μάλα πλουσίων καὶ μὴ, καὶ τῶν μᾶλλον ἐνδόξων καὶ μὴ, καὶ οὕτως ἐν τρισὶ μηνὶ καὶ τὸ τῆς ὀροφῆς τοῦ νεῶ λειπόμενον ἐκτετέλεσται.

Τίνα δ' ἦν, ᾧ καλὸν Ἀγαθάγγελε, ταῦθ' ἂ διὰ κακίας μέγεθος, φειδοὶ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, τῶν τε λεγόντων φημίς 5 καὶ τῶν ἀκουόντων, σιωπώση παρέπεμψας γλώττη; μηδὲ γὰρ εἶναι δοκεῖ μοι τῶν μήπω γέ σοι λεχθέντων τὰ λεχθέντα μήτε μείζω μήτε μὴν ἀτοπώτερα. ὁμοῦς ἐκλογὴν ποιησάμενος σὺ γε κάκεῖθεν μετρίαν, ἐν ἣ δύο τῶν κουφοτέρων ἀπαγγελαί μοι προθυμήθητι, ὡς μὴ ἀποκναίειν μήτε μακροῦ αἰγῆ τὰς ἡμῶν 10 ὑπονοίας μήτε μακροτέροις λόγοις τὰς ἡμῶν ἀκοάς.

40. Καὶ μὲν δὴ πρῶτον ἔστω σοι, θεία μοι κεφαλῇ, πρὸς ἀκρόασιν τὸ περὶ τῶν βαρβάρων ἐκείνων, οἱ διηρηκῶς καὶ ὅτε βούλοιντο μετὰ πολλῆς κωμιάζουσι τῆς ῥαστώνης εἰς τὰ βασιλεια, μυσταγωγοὶ καὶ πρόεδροι τῆς ἀσεβοῦς θρησκείας ὄν- 15 τες, καὶ βίαν μὲν, ὡς φασίν, ἄσκανόν τε καὶ ἄζυγα βόσκοντες, γαστρὶ δὲ πάντων μάλιστα δουλεύοντες καὶ ἀκρατοποσίως ἡττώμενοι, καὶ ὅσα τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀκόλαστον ἀναφλέγει. οὕτω τοίνυν μελλούσης τῆς ἱεραῦς τελεῖσθαι μυσταγωγίας ἐν τῷ τῶν βασιλείων ἐκτὸς ἱερῶν τεμένει, χοροῦς ἰστώντες ἐκεῖνοι παρὰ 20 τὰς βασιλείους αὐλας ἀπιάδουσι τε τὴν γυμνικὴν ἐκείνην ὀρχούμενοι ὄρχησιν, καὶ ἀσήμεοις κλαγγαῖς τὰς τοῦ Μωάμεδ ἀναβοῶσιν ψιδὰς καὶ τοὺς ἔμνοσες, δι' ὧν καὶ ἀνθέλαουσιν πρὸς τὴν ἑαυτῶν μᾶλλον ἀκρόασιν ἢ τὴν τῶν θεῶν εὐαγγε-

tributum Byzantiis imperavit secundum cuiusque rei domesticae et nobilitatis rationem. ita tribus mensibus reliquum templi tectum restauratum est.

Nonnulla, inquam, Agathangele, ob calamitatis magnitudinem, veritus ne homines legerent et audirent, oratione tua omisisti. neque enim maiora ut mihi videtur, quam quae a te dicta sunt neque insolentiora possunt dici. tamen parsimonia quadam orationis unum vel duo eorum quae levia sunt velim mihi enarrare, ne longo silentio opinantis animum neque longiore oratione aures audientis obtundas.

Primum igitur divine vir audias me narrantem de barbaris illis qui quandocumque volunt cum summa hilaritate progrediuntur in regiam, ut mysteris superstitionis impiae praesint, et dissolutam incorditamque vitam agunt indulgendo ventri et vinolentiae et quidquid cupiditate excitari solet. hi igitur quum in templo quod in aedibus regis est sacra mysteria factari sint, in atris solemniter saltata se exercent et inconditis carmina et hymnos Mahometis canunt. quibus

λίων ποτὲ μὲν πάντας ἀπλῶς ποτὲ δ' ἐνίοις τῶν ἠθροισμέ-
των ἐκεῖ. τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ τὴν βασιλείον τράπεζαν δρω-
σιν ὡς τὰ πολλὰ μετὰ γε δὴ κυμβάλων καὶ θυμεικῶν ὀργά-
νων καὶ ἄσματων, ὅποσα τοῖς ἀσεβέσιν εἰδισται.

5 Ἐν μὲν δὴ τοῦτο σικωδῶς εἰρήσθω μοι, δεύτερον δ' ὅτι 41
καὶ διὰ τὸ πολύμοχθόν τε καὶ πολυάσχολον τὰ τῶν βαρβά-
ρων στρατόπεδα διαπεραιουῖσθαι συγχρότερον πρὸς Εὐρώπην
ἐκ Βιθυνίας ἀπηγορεύκασιν ἤδη, καὶ οὐκέτι καλοῦντι τῷ βα-
σιλεὶ Καντακουζηνῷ προσέχειν ἔφασαν αὐθις τὸν νοῦν· ὅθεν
10 ἀναγκάσθεντα τοῦτον λογάδας ἐκεῖθεν μισθώσασθαι τε καὶ
ἅμα γυναιξί τε καὶ τέκνοις εἰς Εὐρώπην μετενεγκεῖν, ἐπό-
σους ἀποχερήσειν ἔδοξεν εἰς ἐπιτείχισμα καὶ φόβητρον ἀντι-
γοργόνος ἄλλης τοῦ γαμβροῦ Παλαιολόγου, καὶ εἴ τις ἐκεῖνος
βούλοιτο συμμαχεῖν ἐκ Τριβαλῶν καὶ Μυσῶν. καὶ αὐτοὺς
15 τῶν ἐν Χερρονήσῳ πόλεων ἐνοικίζει τισίν, ὡς καὶ δούλοις
διηνεκέσιν ἤδη κερῆσθαι παντάπασι τοῖς ἐκεῖ ταλαιπώροις
Ῥωμαίοις, τῆς ἐφέσεως συνειληφότας ἐπίκουρον ἤδη καὶ τὸ
τοῦ βασιλέως ἐνδόσιμον, ἀφ' ὧν ὡς εἶ ὀρημητηρίου λοιπὸν ἀσφα-
λοῦς ἔξιόντες καὶ τὴν ἐξῆς ἀεὶ λήζονται τε καὶ ὑποποιῶνται
20 Θράκην. ἤδη δὲ καὶ ὁ τοῦ Ὑρκανοῦ παῖς ὡς εἰς ἰδίαν ἀποι- 42
κίαν καὶ πατριαν γῆν διαβὰς τὸν Ἑλλησποντον, συνοικεῖν
ἐκεῖ τοῖς ὀλίγῳ πρότερον ἐληλυθόσιν ἔκρινε δεῖν ἀκείνοις βαρ-
βάρους. τὰ δ' ἐξῆς ὡς ἤμισ' ἄδηλα τῶν συνετῶν οὐδέσιν, εἰ

rebus magis ad sese quam ad evangelia audienda trahunt aut omnes
aut nonnullos eorum qui ibi congregati sunt. eodem modo ad regiam
mensam plerumque cymbola adhibere et ludrica instrumenta et car-
mina quantumvis impia solent.

Hoc unum a me obites dictum sit. reliquum est ob aerumnas
ac labores barbarorum copias ex Bithynia in Europam proficisci no-
luisse, nec Cantacuzeno regi quum ad se vocaret se applicaturas. quo
ille coactus turmas mercede sibi collegit et cum mulieribus et liberis
in Europam transportavit, quae ei visae sunt esse monumento et ter-
riculo Palaecologo genere tanquam Gorgonis facies. Triballos Mysios-
que in nonnullas Chersonesi urbes transportavit, si forte ex iis es-
sent qui socii sui in bello esse vellent ut Romanos illos miseros in
servitute retinerent mandato regis ac voluntate adiuti. unde tanquam
ex munitissimo receptaculo egressi proximam Thraciae partem vasta-
bant subitelebantque. iam vero Hyrcani filius qui per Hellespontum
profectus erat tanquam in coloniam et patriam terram habitare ibi
cum barbaris qui paulo ante huc venerant se posse putabat. ea vero
quae sequuntur ut prudenti cuique admodum cegnita si volueris ta-

βούλοιο σύ, σιωπήσομαι · ἀποχρῆναι γὰρ οἶμαι καὶ τὴν τῶν σιωπωμένων συμβάλλειν ἐντεῦθεν ποιότητα λογικωτέραις εἰ-
 κασίαις τὴν γε συνετὸν ἀκροατὴν, εἰ καὶ φρικωδέστερα πέφυ-
 κεν ἴσως ὅποσα ὁ Κάλλιστος Καντακουζηνὸν κατατρέχων ἐς
 τὸ πᾶν τραχύτατον ἐξηρεύσατο. 5

Καὶ ὁ μὲν Ἀγαθάγγελος τοιαῦτα εἰπὼν καὶ ἀκούσας
 τὴν εἰωθυῖαν ἐπαλινδρομεῖ, λάθρα καὶ καθ' ἡσυχίαν οἴκαδὲ
 ἀπιών. καὶ ὁ χειμὼν ἐν τούτοις οὐπω μὲν τελέως ἔληγε
 δ' οὖν.

43 Ἄρτι δὲ τῆς ὥρας ἐφρονητικῆς ἐν ἧ ψυχῇ ζωτικαὶ 10
 πρὸς ἀναβίωσιν πάσης ἀνίσχουσι γῆς, χλοὴν ἐνδεδυμέναι παν-
 τοδαπὴν καὶ παντοδαποῖς περιηθισμένην τοῖς χρώμασι, Ματ-
 θαίῳ διάδημα περιτίθεισιν αὐτοκρατορικὸν ὁ πατὴρ ἐν τῷ
 Βλαχερνῶν θείῳ τεμένει, Φιλοθέου τοῦ μετὰ Κάλλιστον νεω-
 στί πατριάρχου κατὰ τὸ πάλαι κεκρατηκὸς ἔθος τῇ χρεῖᾳ κα- 15
 θυπουργήσαντος. σκοπὸς δ' ἦν τῷ νέῳ τουτῷ διαδήματι
 ὥστε τὸν υἱὸν συνάρχειν μὲν τῷ πατρὶ διὰ βίου, τελευτήσαν-
 τος δ' ἴσως αὐτοῦ διὰ γῆρας μόνον ἐκ διαδοχῆς τὸν υἱὸν
 αὐτοκρατορικῶς τὰ τῆς βασιλείας διέπειν σκῆπτρα. τοῦ γὰρ
 γαμβροῦ Παλαιολόγου πᾶσα παντάπασιν κατεψηφίστο λήθη, 20
 καὶ θύρα φιλικῆς ἔμονοίας τελέως ἐκέκλειστο.

44 Ἡμέραι μεταξὺ παρερρύησαν οὐ μάλα συχναί, καὶ Ματ-
 θαῖος ὁ νέος οὕτως βασιλεὺς εἰς τὴν ἐγκλείουσαν ταύτην

cebo. nam ut certis rationibus conlicius ea quae silentio praetermissa
 sunt qualia sint facile te assecutum puto si quae dicta sunt probe
 audieris, etsi asperissima sunt forsitan quae Callistus in Cantacuzenum
 invecus acerbissime evomuit.

Agathangelus haec quum dixisset audissetque via qua solebat
 clam cum silentio domum rediit. hiems autem his rebus nondum plane
 absumta est.

Iam tempore illo quo vivae totius terrae animae unascuntur
 atque revirescunt, herbano indutae variam variisque distinctam colo-
 ribus, Matthaeo liberum imperium dedit pater eius in Blachernorum
 templo a Philotheo qui post Callistum nuper patriarcha factus erat
 ad antiquum morem adiutus. hoc novum regnum eo nomine consti-
 tutus est ut filius regnaret una cum patre per eius vitam; mortuo au-
 tem eo ob senectutem hereditatis iure libere regni gubernacula tene-
 ret. nam Palaeologus gener totus in oblivionem relegatus erat et
 aditus ad amicitiam et concordiam plane praeclusus.

Dies interea praeterlapsi erant non valde multi quum Matthaeus

ἐμὴν ἀφικνεῖται οἰκίαν, τοῦ πατρὸς βασιλέως κελύσαντος μέ-
 σον γενόμενον πείσαι βαδίξειν ἡμᾶς αὐθις εἰς τὰ βασίλεια
 καὶ δίδοναι μὲν τὰς εἰωθυίας τοῖς βασιλεῦσιν ἡμᾶς ὁμιλίας,
 ἀντιλαμβάνειν δ' ἐκείθεν συχνὰς καὶ ποικίλας αὐτὰς τῶν
 5 ἀντιδόσεων ἀμοιβάς. ἀλλ' ἐμοῦ τὴν παράκλησιν ταυτηνὴ μη-
 δαμῆ μηδ' ἐκ πρώτης προσηκαμένου φωνῆς, τὴν γλωτταν
 εὐθύς ἐκεῖνος ἐτέρωσε μετερρῦθμιζε. καὶ "εἰ μὲν ἐφ' ἡμῖν"
 φησὶν "εἶναι λογίζη τοῦ βίου τὰ πράγματα, καὶ τῇ γε ἡμε-
 τέρα τὰς ἡνίας γνώμη παρέχεις τοῦ τοιῶσδε καὶ μὴ καὶ ἄλ-
 10 λως κινεῖσθαι ταυτί, σκοπεῖν σε χρεῶν μὴ καὶ σεαυτὸν, μεθ'
 ὧν ἐτέρων ἀδικεῖς, λανθάνης ὁμοίως αὐτὸς ἀδικῶν, καὶ τῆς
 σῆς πολλοὺς ὁμιλίας μετὰ τῆς συμφυοῦς ἀποστερῶν ὠφε-
 λείας, καὶ σαυτὸν αὐτὸς φανῆς ὁμοῦ ζημιῶν, δόξης θείας ἅμα
 καὶ ἀνθρωπίνης ἕκ γε τοῦ προφανοῦς ἀποστερῶν ἐκοντί. τὰ 45
 15 τε γὰρ ἄλλα καὶ δὴ καὶ τὸν ἐμὸν ὄρω πατέρα καὶ βασιλέα,
 σὺν γε μητρὶ μου τῇ βασιλίδι, πρὸς τοῦτο ὃ μετὸς συμ-
 πεπιτωκέναι συμπέπιτωκε μετὰ μέλον σχόντας οὐ μάλα μικρὸν
 οὐδὰ πρὸς τὸ περιφρονούμενον ὑπορρέοντα. μέμνηται γάρ
 σου σὺν θαύματι, καὶ διὰ στόματος οὐδαμῆ διαλείπουσιν
 20 ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ φέρειν ἑκάτεροι τὰ σὰ καὶ ἀνακαλεῖσθαι
 συχνά, καὶ μάλιστα νῦν ὅτε συχνοῖς περιαντλεῖσθαι συμβαί-
 νει βιαιόις πραγμάτων κύμασι καὶ σάλψι τύχης αὐτούς· καὶ
 οἶος σὺν δεομένους, εἶπερ ποθ', ὁμιλητοῦ πρὸς παραμυθίαν,
 ζεφύρου φάναι τινὸς ἡδονῆς αὐτουργοῦ, καὶ χορηγεῖν παρε-

iuvenilis rex in hoc custodiae meae domicilium venit, et patris regis
 iussu intersedendo et persuadendo me adiit, ut rursus in regiam ve-
 nirem et recepta ea, qua antea consuessem cum rege esse, consuetu-
 dine, multorum inde et variorum officiorum vicissitudinem reciperem.
 equidem quum hortationem illam iam ab initio orationis aversarer,
 linguae lenitatem ille statim in alteram partem mutavit. atque: si pe-
 nes nos esse, inquit, vitae negotia putas et nostro arbitrio illa re-
 gendi potestatem concedis, circumspicere te oportet ne praeter alios
 te quoque ipse similiter invitus crucies, sed ut intelligas quomodo
 consuetudine tua cum utilitate coniuncta multos exspolies et ipse te
 punias, quum dei gloria atque hominum ex aperto te sponte orbes.
 nam uti cetera omittam, patri meo regi et matri reginae video ex
 illa re quae interea accidit dolorem esse haud levem atque ab neglecta
 alienum. recordantur enim tui cum admiratione quadam, nec desistunt
 unquam in ore habere negotia tua publice et privatim et multum
 animo volvere, et praesertim hoc tempore quo crebris et vehementis-
 simis rerum fluctibus et fortunae impetu circumfunduntur. huc simi-

σκευασμένους χαιρούση γνώμη χρήματα και δόξαν σὺν ὅσαις
 προσήκουσι δεξιώσεις τιμαῖς συνθικοῦσαι παντοθυκαῖς, και
 εἶμι σοὶ πρὸς βουλήσεως εἶεν ἄν. οὐ γὰρ ἀνεμέλιον μὴ ἐς
 τὸ δέον κεχρησθῆναι σε τῷ δέοντι. ἐξὸν γὰρ εὐθυμιονεῖν τε
 καὶ χαιρεῖν, σὺ δ' ἐθέλοντις ἀφανεῖα και λύπη συντηκεῖς ὅ
 σκευασμένους, και οὐδαμῆ γε ἐρωσῶσαι διδως πρὸς τὸ νῆφον ἀδιδως
 46 τὸν σὸν λογιζμὸν. εἰ δὲ τύχη και τὸ αὐτόματον ἄγει τὰ
 καθ' ἡμᾶς και τὴν ἡμῶν ἐξ ἀφαντοῦς ἐπιτίθεται τυραν-
 νοῦσα θέλησις, και ἄκοντες δυνάμεν και πάχομεν ὑπ'
 ἀνάγκης ὅποσα τῶν ἐκείνης ῥοθίωγ ὃ κλύδων ἐκῦγει, σοὶ μὲν 10
 οὐκ ἐγκαλεῖν οὐδὲν ἐτι οὐδ' ὄρους κινεῖν ἐπελευγμένους ἀνάγ-
 113 r. καις βουλήσασμαι τοῦ λοιποῦ, ἀλλ' ἐπόψασμαι και φυλάξομαι
 τὴν ἀδράστειαν, τούνητεῦθεν ὡς εἰκὸς ἀφουισύμενος τόλμημα.
 πρῦθεσαι δ' ὅθν ὁμως βούλομαι πρὸς τῆς σῆς σοφίας, ὃ
 βέλτιστε, τακτιβές. εἰ γὰρ τοῦτο κρατεῖν με πεύθειας, οὐκ 15
 ἄν φθάνοις βαθεῖάν μοι χαριζόμενος ἠδονῆν, μακρὰς ἐν
 βραχεῖ τῆς ἐμῆς ἀποσφενδονῶν και ἀπορηκεῖζων φυχῆς ἀπο-
 ρίας, αἰ δὴ διὰ μακροῦ τὴν τῆς ἐμῆς διανοίας ἐσίταν σφο-
 δρῶς κατασχοῦσαι, νῦν μὲν ἐπ' ἄπειρον ἀῶξουσι τοὺς τῶν
 ἐμῶν φροντιδῶν τε και λογιζμῶν ἀναριθμήτους ἀριθμούς, 20
 και τὰς γε δὴ συνθέσεις τε και ἀντιθέσεις σφῶν και διαθέ-
 σεις ἄλλοτ' ἄλλως παρεσκευκλοῦσαι, νῦν δ' ἐπ' ἄπειρον τέμ-
 νουσι μοι και δικαιροῦσι τὸ μέγεθος τῆς αὐθιαιρέτου λύπης,

lem cupiunt familiarem, qui tanquam Zephyrus sibi animum permulceat
 et parati sunt ad idcupletendas opes cum voluptate quadam et glo-
 riam omnibus qui decent amicitiae honoribus et qui ex voluntate tua
 fuerint ornandam. nec enim inultum dimittitur si iusto iustum non ad-
 hibueris. licet tibi in felicitate et voluptate versari, tu vero sponte
 calamitate et moerore te consumis. nec unquam ad sobrietatem venire
 patieris mentem tuam. sin vero fortuna et casus ferat res nostras et
 voluntatem nobis cum dominatu quodam imponit, ita ut iuviti ad agen-
 dum et patiendum necessitate compellamur, nihil superest quod obli-
 cias. nec fines necessitudinibus munitos sum tarbaturus in futurum, sed
 Nemesin suspiciam et venerabor, temeritate ut par est abiecta. velim
 tamen, vir optime, me plane doceat prudentia tua; etenim si hos
 praestare mihi persuaseris, me non praeveneris hanc mihi magnam
 voluptatem praebendo, quum brevi tempore magnas dubitationes ex
 animo meo deturbaris et depuleris. quae quidem dia me vehementerque
 deprimebant, iam cogitationum et rationum multitudinem in immensum
 augent et compositiones et oppositiones et dispositiones earum alias
 aliter intrudunt, iam vero in immensum dilacerant ac dirampunt tristitiae

ἦν αὐτὸς ἐμαυτῷ κατηγγύησα, λαθῶν οὐκ οἶδ' ὅπως ἐμαυτὸν
 καὶ τοῦτ' τὸ τῆς βασιλείας ὑποδεξάμενος σχῆμα, πῶς μὲν ἐκὼν
 τοῖς πατρίοις ὑποταττόμενος πόθοις, πῶς δ' οὐ μάλ' ἐκὼν
 διὰ γε τοὺς περιφρόντας τε καὶ περιστοιχιζόντας τέως ἡμᾶς
 5 κακοδῆ κακῶντας πραγμάτων, ὡς εἴρηται. εἰσὶ γάρ, εἰσὶν 43
 ἔνιοι, μᾶλλον δ' οὐκ ἔνιοι, ὅτι μὴ πλὴν ἐνίων ἅπαντες Ῥω-
 μαίων δῆμοι, οἱ καὶ τοῦμῶ τὰς αἰτίας τῶν Ῥωμαϊκῶν συμ-
 φερῶν ἀναρτῶσι πατρί, ὅσαι χαλεπῶς ἀνεμυρώεσαν νῦν. ἤδη
 δὲ καὶ εἰς δημόσιον ἐρρῶν θεάτρον ἢ κατηγορία, καὶ ἔθνη
 10 κύντα βαρβάρων καὶ γένη παντοῖα μεστὰς μὲν ἀγνιάς μεστὰς
 δ' ἀγορᾶς καὶ πλατείας τῆς φήμης ποιῶσιν, ἐπιρροωνύντες
 αὐτῆν ἀπὸ καὶ πᾶσαν ἐπάγοντες λοιδορίαν, δικαίῳ περὶ καὶ
 κδικῶ μηδὲν ἐξετάζειν εἰδότες, μηδ' εἰς νοῦν βαλλόμενοι ὡς
 15 ἔξῃ τῷ πατρί μου, δι' ἃς ἅπαντες ἴσασιν αἰτίας, Παλαιολό-
 γον αὐτὸν ἀνελεῖν ὁμοῦ τῇ μητρὶ, ὃ δὲ καὶ γαμβρὸν ἐπὶ τῇ
 ἐμῇ προσεληφεν ἀδελφῇ καὶ ἡμῶν προτετίμηκε τῶν νείων
 νῦν δ' ἐπιβουλεύοντα βλέποντες ἐκείνον καὶ πᾶσαν μηχανὴν
 20 πιτυνῶντα καδ' ἡμῶν, καὶ δέον μισεῖν, οἱ δ' ἐκείνῳ μὲν προσ-
 τίθενται πάσῃ γλώσση τε καὶ γῶμῃ, τὸν δ' ἐμὸν ἀκρίτως
 20 μισοῦσι πατέρα, ὅτ' ἀνάγκαζόμενος εἰς βοήθειαν προσκυλε-
 ται βαρβάρους, ἀμυνόμενος διὰ γαμβροῦ γαμβρὸν ἀλλοφύλου
 μὲν ὁμόφυλον εὐγνώμονος δ' ὑγνώμονα, καὶ ἅμα διεξῶν
 25 κακοποιίας καὶ ἀβουλίαις τοῖς ὑπηκτοῖς. καὶ τῷδε τῷ τρόπῳ 45
 τὴν θεῖαν ἀναιροῦντες οὐκ ἴσασι πρόνοιαν, καὶ τὴν ἐπιπο-

magnitudinem, quam ipse mihi dedi eo quod nesciebam quomodo et
 me et hunc reipublicae statim ferrem. cur patris voluntati sponte
 obsecutus, cur non potius ob negotiorum turbas, quae me circumfun-
 dunt circumvehunturque. nonnullae enim, imo omnes Romanorum gen-
 tes ipsi patri meo casus calamitatum Romanorum attribunt, quaecun-
 que vehementer nunc invadunt. iam etiam in populi conspectum opi-
 nio illa permanavit, et omnes gentes barbarorum et variae nationes
 vias et fora et plateas fama implent, eamque adaugent ignominia qua-
 vis addita. non possunt de iusto aut iniusto aliquid iudicare, nec
 animo reputant licere patri meo ob causas quas sciunt omnes tollere
 Palaeologum simul cum matre, qui socerum praeter sororem meam ab-
 duxit et nobis anteposuit filiis. iam vero intelligunt illum insidias
 atque artificia nobis struere et in odio aequitatem habere; sunt autem
 illi dediti cum toto animo ac voluntate. patrem meum temere odes-
 runt, quod necessitate coactus ad auxilium vocavit barbaros, per ge-
 nerum alienigenam et honestam se defensurum ab genere indigena at-
 que inhoneste, et quod ob nequitiam et malam voluntatem civis in-

ρενομένην τοῖς πράγμασιν ἀθετοῦντες ἀνάγκην τῆς τύχης.
 πάντων γὰρ ὡς εἰκὸς προεγνωσμένων θεῶ, καὶ πᾶσι πεπι-
 ρ. 113 ν. στευμένου μήπω μηδενί τῷ τρόπῳ τὴν θεῖαν ἐξεῖναι διαψε-
 σθῆναι πρόνοιαν, ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθεῖ καὶ πᾶν τὰ τῇ θεῖᾳ
 προεγνωσμένον προνοία πεπραῖξασθαι καθὰ καὶ προέγνωσται. 5
 οἷς δ' οὐχ οὕτω δόξης ἔχειν συμβαίνει, οὐκ ἂν φθάνοιεν
 οὗτοι πάντες ἐπ' ἀβεβαίου καὶ πλανωμένης τιθέμενοι δόξης,
 ὡς ἔγωγε οἶμαι, τοὺς τῆς θείας θεμελίους προνοίας, ἐφ' ὅσα
 τὸν πάντα χρόνον προβαίνει τε καὶ προβήσεται τοῦ βεβαίω-
 σοντος οὐκ ὄντος ἐρείσματος. οἷς γὰρ οὐκ ἔστιν ἐξ ἀνάγκης 10
 βεβαίαν κεκτῆσθαι τὴν ἔκβασιν ὅποῦα ποτ' ἂν εἴη, ταῦτ'
 ἀόριστα ὄντα εἰκότως ἂν οὐδὲ προγινώσκασθαι δυνήθειη ποτέ.
 καὶ πάντες εἰθὺς καὶ συλλήβδην εἰπεῖν διαβέβληνται λόγοι
 προφητῶν ἱερῶν, καὶ εἴ τινες εἶεν ἐκ Δωδώνης ἄμα καὶ Δελ-
 φικοῦ τρίποδος τοῖς φιλοπευστουῖσιν ὅπως ποτὲ τῶν ἀπορησο- 15
 μένων πέρι προθεσπίζοντες, οὐδαμῇ τῆς ἀοριστίας ἐχούσης
 49 ὄροις ἐπιστήμης ἐγκλείεσθαι. καὶ οὕτως ἐπ' αὐτοφῶρῳ τὴν
 θεῖαν ἀλίσκονται διαβύλλοντες πρόνοιαν· καὶ τὸ ἄτοπον
 ὅπόσον καὶ οἶον, πολλοῦ μὲν τ' ἂν δεήσειε μὴ καὶ τῶν ἀφε-
 λεστέρων πᾶς τις, καὶ εἴ τις εἴη τῶν πᾶν βαναύσων καὶ ἀγο- 20
 ραίων, σαφῶς ἐννοεῖν. τούτου δ' οὕτωςι πρὸς ἀτόπους ἐσχα-
 τιάς τε καὶ φάραγγας ἔωσμένου, πολλὴ ἂν εἴη ἕαθυμία μὴ
 ἀρρήκτοις νομιζεῖν ἀνάγκαις δεσμίους τὰς τῶν γινομένων τε

vasit. hoc vero modo divinam se providentiam tollere vesciunt. omnia
 enim a deo pendent, cui omnis fides habenda est neque ullo modo
 divina providentia potest falli. necessario consequitur, quidquid divina
 providentia cognitum est. quibus non tanta gloria contigit, eos facile
 omnes in debili et vaga gloria ponere divinae providentiae fundamenta
 non puto in iis rebus quae per omne tempus proveniunt convenientique
 sublato firmo fulcro. neque enim quae non possunt necessario evenire
 plane qualia postea erunt, haec quum infinita sint verisimiliter etiam ante
 cognosci unquam possunt. ita omnia sacrorum prophetarum dicta vana
 sunt aut si qui Dodonae aut ad Delphicum tripodem erant qui consu-
 lentibus futura praedicebant, quum infinitas scientiae finibus circum-
 scribi non possit. itaque in ipsa obtrectanda divina providentia de-
 prehendantur. et ineptum quantum et quale sit haud multum abest,
 quin imperitus quisque et rudis atque agrestis plane intelligat. qui
 quum ita ad inusitatos fines rupesque esset depulsus perfacili sano
 animo fuisset si non infragilibus putaret necessitatibus victos rerum
 praeteritarum futurarumque eventus procedere, et cuique homini in-
 finitis fortunis servire. quae quum ita sint, et id quod apud nos e

καὶ αἰεὶ γενησομένων ἐκβάσεις πορεύεσθαι τε καὶ ἀτεκμάρτοις ἀνθρώπων παντὶ δουλεύειν τόχαις. εἰ οὖν οὕτω ταῦτα καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἐκ μέσον χωροῦν πρὸς ἀβύσσους κάτεισιν ἀνυπαρξίας πνυθμένας, τίς μηχανὴ τὸν ἐμὸν ἐξαιρήσεται πατέρα μὴ δρᾶν τὰ 5 πρὸς τῆς ἀναγκαίας κεκλωσμένα τύχης, καὶ οὕτω μὲν ὄρισμένως προσεγνωσμένα θεῶ, οὕτω δ' ὡς προσεγνωσθαι συμπέπτωκε γινόμενα τῇ προνοίᾳ, οὕτω δ' αὖ γινωσκόμενα καθάπερ ὄρισται τε καὶ γίνεσθαι πέφυκε πρὸς τῆς ἄνω προνοίας, ταῦτόν δ' εἰπεῖν τῆς ἀναγκαίας ἀγόμενα τύχης. αὐτόματον 50

10 γὰρ καὶ τύχην τὴν θεῖαν καλεῖσθαι πρόνοιαν ἀκόλυτον ἡκηκόειν ὑπάρχειν μὴ μόνον τοῖς σοφωτέροις Ἑλλήνων παισίν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡμετέρων ἐπίοις. δέον οὖν ἐπαινεῖν ὅτι τῇ θεῖᾳ προνοίᾳ καὶ ὁ ἐμὸς ἀγόμενος πατήρ, καὶ ἀφύκτω δουλεύων ἀνάγκῃ, βαρβάροις μὲν συγγενέσι δ' οὖν καὶ φίλοις

15 ἐπιτρέπει τὰς τῶν ἀπαξ ὑπὸ θεοῦ κατεψηφισμένων εἰς ὄλεθρον σφαγὰς καὶ τὰ λάφυρα καὶ τὰς παντοίας καὶ πολυτρόπους ἀπαγωγὰς, οἳ δὲ καὶ ἄχθονται καὶ προσονειδίζουσι καὶ f. 114 r. μισοῦσι, καὶ τὴν μὲν αὐτοῦ δι' εὐχῆς τελοῦσι ποιοῦντες ἀπαλλαγὴν, τὴν δὲ τοῦ γαμβροῦ Παλαιολόγου μάλα σφοδρῶς

20 ἐπίενται καὶ ἀνακαλοῦνται ἀρχὴν, καὶ τὰς αὐτοῦ καὶ αὐτοὶ συνεργοῦντες οὐκ ἀπολείπουσιν, ὅσον τὸ ἐφικτόν, ἐπιβουλάς καθ' ἡμῶν, καὶ ταῦτα διηγεκῶς ἀδομένων ἐκ πάντων πολλῶν καὶ παλαιότερων τῶν χρόνων ἀκούοντες τῶν τε ἄλλων κακῶν, καὶ ὡς πεπωμένον εἶη τῷ ἔθνει τουτῷ χειρωθῆναι Ῥωμαίων ἅπασαν χώραν καὶ πόλιν, καὶ μέχρις αὐτῶν ἀγυιῶν

medio procedit ad profundam abeat inexistantiae ultitudinem, quid expediet patrem meum, ut non faciat ea quae fortunae necessitate destinata sunt. ita a deo plane praecognita sunt, et qualia providentiae se ostendunt, talia sunt, quemadmodum destinata sunt, et nascuntur, divina providentia sive fortunae necessitate ducta. casum enim et fortunam nominari audiavi divinam illam providentiam, nullo prohibente non solum apud Graecorum philosophos, verum etiam apud nostros. aequum igitur est assentiri divinae providentiae, et pater meus inevitabili necessitate ductus in barbaros cognatos atque amicos vertit, quas deus semel in eorum perniciem constituit, immolationes et praedationes variasque relegationes. illi vero gravantur et obtrectant et oderunt. precibus relegationem perpetrant, Palaeologi generi vehementer exoptant et ad se vocant imperium, nec insidias huic struere coniunctis cum illo viribus quantum licet desistunt. haec continuo cantari inde ab antiquis temporibus mala audierunt alia multa atque illud, huic populo a fortuna datum esse ut Romanorum totam terram

τε καὶ πλατειῶν καὶ στοῶν εἰσδραμεῖν τῆς Βυζαντίων μεγέ-
στης πόλεως.”

- 51** Ματθαίου μὲν αὖτ' ἐκείνον τοιαῦτα συναίρειν ἐθέλοντες
ἕτερα πλείω καὶ ἄλλα ἐπ' ἄλλοις ὁμόστοιχα, διακόψας τοῦ
λόγου τὸν δρόμον ἐγὼ τοιάδα φημί πρὸς αὐτόν. “σὺ δὲ βου- 5
λάμενος τὴν θείων συνιστᾶν πρόνοιαν, ὡς δοκεῖ σοι τὸ σχῆμα
τοῦ λόγου, λέληθας ἀναιρῶν αὐτὴν καὶ τὰναντία δρῶν προ-
φανῶς τῆς βουλήσεως, καὶ τὸν πατέρα τῶν σὸν ἀκαλλάττειν
μακρῶν ἐπειγόμενος ἐγκλημάτων πεφάρασαι καὶ σαυτὸν αὐ-
τάχρημα τοῖς τῶν αὐτοῦ συγκαταθέων ἐγκλημάτων ὑδάσι τε 10
καὶ ῥοθίοις, μηδὲ γὰρ τὸς τῶν ἄντων τε καὶ γεικομένων αἰ-
τίης εἰδώς, μηδὲ τρόπου αἰτιασιῶν διαιρεῖν ἐπιστάμενος,
μηδὲ κούτων ἕκαστα τῷ προσηκόντι διανέμειν κανόνι, οἷς
ἂν ἐθέλης ἐκφεύγειν κρημνούς, τούτοις ἐκ τοῦ ῥήσθου καὶ μὴ
θέλων ἀμπέπτωαι. οὐ γὰρ παρὰ τοῦτο τοῖς δρώσασιν γίνεσθαι τὰ 15
μοχθηρὰ τε καὶ ἀποτρόπαια, ὅτι πρὶν γενέσθαι προέγνωσται
τῷ θεῷ, οὐδ' αἰτία τῶν γινομένων κακῶν ἢ πρόγνωσις· ἀλλ'
ὅτι γενήσεσθαι ἤμελλε, διὰ τοῦτο προέγνωσται τῷ θεῷ.
μᾶλλον δ', εἰ τὰσφαλέστερα λέγειν χρεῶν ἐπισησοῖ, ἔγνωσται
θεῷ καὶ οὐδαμῇ προέγνωσται. ἐπ' ἵσης γὰρ τοῖς ἐνεστώσασιν 20
θεῶς ὄρα τὰ ἡμῶν μέλλοντα, ἐκ τῆς τῆς ἰδίας ἀπλάστου ἰατα-
μένης μένουσιν τὸν πάντα αἰῶνα, καὶ τῷ μηδαμῇ ποτὲ παραλ-
52 λήττονται ἐνεστώσασιν ἰσταίμενος. καὶ ἐφ' ὧν εἰ βέβη μεταρραθμί-
ζα καὶ ὃ τὴν ἀρχὴν τοῖς ἀκθροπίνουσι θελήμασιν ἔδωκεν

in ditionem suam reciperet et Byzantium magnam urbem usque ad ipsas
vias, plateas, statuas ingrederetur.

Matthaeus alia eiusmodi quum plura addere vellet, equidem
sublato orationis cursu haec locutus sum. divinam enim providentiam
ubi condere voluisti ut sermonis tui ratio docet, tollere te ignorasti
et contraria iis quae voluisti ex aperto facere. et patrem ubi magnis
liberandum criminibus suscepisti, ipse eiusdem omnino demersus de-
prehensus es criminum fluctibus. etenim quum neque causas scias
eorum quae sunt et fiunt neque rationes eorum quae causis effecta
sunt discernere possis neque suo unumquodque ordini attribuere, quas
voluisti effugere rupes, in eas facillime incidisti, neque enim pro-
pterea fiunt miseriae et calamitates, quod cognitae a deo ante sunt
quam fiunt. nec malorum causa providentia est, sed quod futura sunt,
idcirco a deo praecognita sunt. aut potius dicendum est cognita sunt
a deo, sed nunquam praecognita. nam quae futura nobis sunt, ea
sicut praesentia providentiae dei apparent, ut qui omne tempus in
propria unitate permaneat et in praesentia semper immutabili consti-

αὐτεξούσιον. ὅμοιον γὰρ ἂν εἴη ὥσπερ ἂν εἶ τις βαδίζοντά
 τινα βλέπων ἐξαγγέλλοι τῇ γλώττῃ. τὸν μὲν λέγοντα ἀλη-
 θεύειν ἀνάγκη, οὐ μέντοι γε παρά τὸ ἀληθεύειν τὸν λέγοντα
 ὁ βαδίζων βαδίζει. ἀλλὰ τοῦμπαλιν διότι ὁ βαδίζων βαδί-
 5 ζειν βεβούληται, ἀληθεύειν ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει τὸν λέ- l. 114 v.
 γοντα. καὶ δίδωσι μὲν τὴν αἰτίαν ὁ βαδίζων τοῦ γε τὸν
 λέγοντα ἀληθεύειν, τὴν δὲ τοῦ αἰτιατοῦ χώραν δευτέρος ἐπιῶν
 ὁ λόγος λαμβάνει. καὶ δοκεῖ μὲν κατὰ μετσοσίαν τινὰ καὶ
 ὁ λόγος ὡς ἐπόμενον ἵνδαλμα τὴν τοῦ ἀληθεύειν ἔχειν ὅπως
 10 ποτ' ἀνάγκην, οὐκ ἔχει δ' οὐδ' οὐδὲ γὰρ εὐδεμίαν ἀνάγκην
 οὐθ' ὁ τοῦ λέγοντος λόγος οὔθ' ὁ τοῦ βλέποντος ὀφθαλμὸς
 τῇ τοῦ βαδίζοντος ἐπήνεγκεν ἀλευθερίῳ κατὰ τὴν τοῦ βαδί-
 ζειν ἀδόποτον θέλησιν. καὶ εἰ δοκεῖ γυμνασιεὸν αὐθις τὸν **Σ**
 λόγον ἐφ' ἑτέρου τινὸς ὑποδείγματος τελειώτερον, κείσθω γὰρ
 15 τινα τήμερον τρίπηχου ξύλον φέρε εἰπεῖν εἰς ῥάβδον χρεῖαν
 ἐξ αὐτοσχεδίου θελήσεως οἴκοθεν ἀποξείειν μεταποιούντα, μη-
 δενὸς τῶν ἀπάντων μηδὲν ἀπιτάττοντος ἐξωθεν ὅσοι παριόντες
 ἑρῶσιν. οὐκ ἂν οὐδ' αὐτός, οἶμαι, ἀμφιοβητήσεως μὴ
 κατ' ἀθρόαν τοὺς παριόντας περιέληψιν ἑρᾶν μὲν καὶ γινώ-
 20 σκειν εὐθὺς ὁπόση καὶ ὅσα μῆκος ἅμα καὶ πλάτος ἢ ῥάβδος,
 μηδεμίαν δ' ἐπάγειν ἀνάγκην τῇ πράξει τὴν θέαν. εἰ οὐκ καὶ
 θεὸς ὡς ἐνεστώτα πάντα ἐπ' ἴσης ἑρᾶ τὰ τε δὴ γινόμενα καὶ
 γενησόμενα, τί τις ἂν ἔχου λέγειν ὡς ἡ τοῦ θεοῦ θεατῆρα καὶ
 γινώσις ἀνάγκην ἐπάγει τινὰ τοῖς ἐλεύθερον τελειοῦν καὶ

tutus sit. nec voluntatem quam hominibus dedit liberam finibus cir-
 cumscribit. perinde ac si quis ambulare aliquem videns referat, ve-
 rum dicere eum necesse est. nec tamen, quod verum ille narrat, ob
 eam causam hic ambulat, sed quod qui ambulat, ambulare ipse vult,
 necessario fit ut verum ille narret. et qui ambulat causam dat cur
 ille verum dicat. ita ut post causatum narratio locum obtineat. ob so-
 cietatem quandam narratio videtur quae tanquam imago sequitur veritatis
 omnino necessitatem habere. sed res non ita se habet. etenim nec
 narrantis narratio nec videntis visio ullam necessitatem adhibet am-
 bulantis voluntati et libertati. atque si videbitur rationem hanc ad
 alterum exemplum quoddam probabiliorem reddam. ponamus igitur
 aliquem lignum tribus cubitis longum ad baculi usum sponte domi
 secantem, nullo foris iubente ex omnibus qui domum praetereuntes
 eum cernunt. nec vero ipse ut opinor dubitabis quin ob hominum
 frequentiam praetereuntes statim cernant et intelligant qua sit longi-
 tudine et latitudine baculum. nullam autem visio operi necessitatem
 praebet. si igitur deus sicut praesentia cernit et quae sunt et quae

54 ἀδέσποτον πεφυκόσι τὸν τρόπον; ὡς περ γὰρ οὐδὲ τῶν ἀνθρώπων οὐδεμία τις τῶν ἀπάντων, ὡς εἴρηται, ὄψις ἀνάγκην, οἷς ἂν ἐκ τοῦ παρήκοντος γινομένοις ὄρᾳ, μηδαμῆ ἐπάγει βιαίαν οὐδεμίαν, οὕτως οὐδ' ἢ τοῦ Θεοῦ εἴτε πρόγνωσιν λέγειν χρεῶν εἴτε γνώσιν, οἷς ὄρᾳ γινομένοις, οὐ βίαιον ἐπάγει οἰδέσιν οὐδέν, 5 οὐδ' ἀνάγκη δουλοῖ τὴν ἄπαξ ὑπ' αὐτοῦ δεδομένην ἐλευθερίαν τοῖς πράγμασιν. ἐπ' ἴσης γὰρ ὁ Θεὸς ὄρᾳ τὰ γινόμενά τε καὶ γενησόμενα, καὶ οὐδὲν μᾶλλον αὐτῷ παρὰ θάτερον θάτερον, ἐν τῇ ἀπλότῃ μὲνων ἐπ' ἴσης αὐτὸς τοῦ σφετέρου διηλεκτῶς ἐνεστώτος· καὶ ὁμοίως αἰεὶ τὸ δεδομένον ἑκάστοις ἐνδίδωσιν 10 αὐτεξούσιον. διὸ καὶ οὐδὲν μᾶλλον, ὡς εἴρηται, φαιῆς ἂν τὸν Θεὸν προορᾷν τε καὶ προγινώσκειν ἢ ὄρᾳ καὶ γινώσκειν, τοῦ χρονικοῦ παρωχηκότος ἅμα καὶ μέλλοντος ἐνὶ γῆ τῷ τρόπῳ τελῶς ἐντεῦθεν ἔξωθουμένου καὶ χώραν αὐτῷ προσήκουσαν οὐδεμίαν οὐδαμῆ ἐφευρίσκοντος. 15

55 Τί τοίνυν ἐς τὸ ἀθῶον αὐτὸς παρεξάγεις τὰ τοῦ πατρὸς ἐγκλήματα, σφαλερῶς διανοίας εὐφημόν τινα τὴν ἀποστροφὴν ἀντιμηχανώμενος, καὶ λόγοις ἀπάτηλοις πρὸς τὸ βουλόμενον σπεύδεις μετατιθέσθαι ὧν τὴν κόλασιν ἔργους ἐκεῖνος

f. 115 r. ὑφ᾽ ἑξεί τῷ βλέποντι καὶ κρινούντι θεῷ. φυγὰς γὰρ ἐθελοντὴς τοῦ 20 Θεοῦ γεγονώς, καὶ πᾶσιν προσκαίρου τυχῆς καὶ δόξης τοῦ Θεοῦ φωτὸς ἐκείνου ἀπερρωγώς, παρ' ὅσον ἐπίδοξον ὄνομα διὰ γῆς ἐσπουδάκε σπεύρειν, παρὰ τοσοῦτον ἄδοξον στάχυν

futura sunt omnia, quomodo dicat quisquam dei visionem et cognitionem ullam afferre necessitatem iis quae nata libero nec ullo dominio obstricto ordine perficiuntur. ut enim hominum omnium nulla visio iis quae in praesenti fieri cernuntur, ita nec dei praecognitio sive cognitio iis quae fiunt ullam unquam vim affert nec necessitati libertatem semel datam subicit. similiter enim deus ea, quae fiunt et quae futura sunt cernit, nullo discrimine interposito, quippe qui in simplicitate praesentiae suae continuo permaneat. ita etiam libertatem cuique datam nunquam non concedit. idcirco, ut dixi, nec providere et prognoscere deum, quam videre et cognoscere malueris dicere. quum praeteritis simul et futuris qui locus vindicaretur nullus inveniat.

Quid igitur a criminationibus patrem ad innocentiam revocas incerta sententia cum arte quadam in tuam rem versa et rationum fraude ad voluntatem studeas mutare ea quibus poenam ille dabit deo qui cernit et diiudicat. etenim sponte profugus dei et fortunae faustae gloriaeque desiderio ductus, ab divino illo viro seiunctus, quam gloriosum nomen per terram serere studuit, tam ingloriosam messem perpetuo facit. consilio semper destitutus a

αἰεὶ θερλίζει, δι' ἀβουλίαν αἰεὶ τοῦ βελτίονος ἀπορραπιζόμενος·
καὶ ἂ διώκειν εἴλετο νομίσας εἶναι χρηστά, πάντων ἐκπέ-
τωκέν ἄρδην, ὑφ' ἧς ἐλάτρευε διωκόμενος τύχης. καὶ
5 θεν εὐδαιμονέστατος πάντων φήθη γίνεσθαι βασιλέων, ἐκεῖ-
θεν ἡ ἀντίπαλος παραδῶσα ῥύμη τῆς τύχης αὐτοῦ γυμ-
νὸν παντὶ τῷ τοῦ βίου θεάτρῳ καὶ κόσμῳ προδείκνυσι μὴ
μόνον τοῦ μόνου θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἥσπερ ἐσπούδακε δόξης
προσκαίρου τυχεῖν. ἐπ' οὐδεμιᾶς γὰρ βεβαίως ἐστήξει κρη- 56
πίδος κληρὸς δόξης οὐδεὶς ὅς τε θεοῦ ἀποπεφοίτηκε καὶ ὄν
10 τὸ τῆς τύχης ἐχορήγησεν ἄστατον. δυοῖν γὰρ ἐπομένων τῇ
τῆς προσκαίρου τύχης εὐκληρίᾳ κακῶν, ἣ καὶ ἄμφω περι-
χεῖται τοῖς ἀθλοῖς ἐναλλάξ ὁπόσοι ταύτην ἀμφιέννυνται, ἣ
δυοῖν θάτερον. ἣ γὰρ οἶδε τὸ τῆς τύχης ἄστατον, καὶ δε-
διέναι τὴν αἰφνίδιον ἀνάγκη μεταβολὴν αἰεὶ, καὶ τῷ συνεχεῖ
15 τοῦ δέους εὐδαιμονεῖν ἀσφαλῶς μηδαμῇ συγχωρεῖσθαι, καὶ
παρούσης μὲν λυπεῖσθαι διὰ τὴν τῆς ἀποβολῆς ἐλπίδα, ῥυεί-
σης δ' αὖ λυπεῖσθαι διὰ τὴν ἐναπομένουσαν μνήμην καὶ τὴν
γε δὴ τῆς ἀναλήψεως ἀπόγνωσιν· ἣ οὐκ οἶδε, καὶ μὴ εἰδώς
οὐδ' εὐδαίμων. παροῦσα μὲν γὰρ ἡδονὴν οὐκ ἔχει τουτῶν
20 κεκτημένῳ· καὶ πῶς ἂν εἴη εὐδαίμων τὴν αἰσθησιν οὐκ ἔχων
ὦν κεκτησθαι δοκεῖ; ἂν δ' ὁψὲ καὶ τὸ τῆς φύσεως ἴδιον 57
ἐπεπέγκῃ, λέγω δὴ τὴν μεταβολὴν ἑαυτῆς, τῷ τῆς αἰφνιδίου
ἐκπλήξεως ὑπερβάλλοντι συναεῖλεν ἐνίοτε καὶ τὸ ζῆν. καὶ
προλιποῖ μὲν αὐτὸν εὐθύς ὃ προλιπεῖν μὲν οὐκ ἦν αὐτῷ

felicitate reiicitur. atque quae persequebatur tanquam optima ar-
bitratus, ex iis omnibus plane delectus est a fortuna cui servie-
bat ductus. ubi omnium regum felicissimum se esse putabat, ibi-
dem fortuna in alteram partem inclinata universo vitae spectaculo
et terrarum orbi illum ostendit destitutum non modo a deo uno, ve-
rum etiam ab ipsa qua frui voluit fortuna. non enim firmo stabit fun-
damento gloria ulla quae a deo separata, a mutabili fortuna constituta
est. duorum enim malorum quae faustae fortunae sortem sequuntur,
aut ambo perfunduntur aerumnis quae illam circumdant, aut certe alter-
utrum. aut enim metuere fortunam cognita eius inconstantia necesse
est et in perpetuum se dare timori, ne in secura felicitate versetur,
denique quum illa adest, angi necesse est ob iacturae metum, dilapsa
autem rursus angi ob memoriam eius et recreationem desperatam. sin
vero eam nescit, beatus esse non potest. nam quae adest volupta-
tem possessori affert. quomodo autem felix esse poterit, qui sensi-
bus id non percipit, quod possidere videtur. sin vero postea naturae
proprium feret, mutationem suam dico, repentino perturbationis impetu

βουλομένῳ, καταλέλειπται δ' αὐτὸς οὐθ' ὡς καταλείψθαι
 τενόμικεν οὐθ' ὡς βιοῦν προήρηται. τοιαῦτα γὰρ τὰ τῶν
 χρονικῶν πραγμάτων ἐγκύκλια παλγνια καὶ οἱ τῆς τύχης γέ-
 λωτες, οὐκ ἂν κρατεῖσθαι πεφυκυῖα, καὶ ἀνούσιον ὄνομα
 ταῖς τῶν μικρολόγων καὶ μικραψύχων ἐπιπλανώμενον φάντα- 5
 σίαις. διὸ καὶ ῥᾶστα μυρίοις ἀνεμοχλεύεται κύβοις μετα-
 βολῶν ἀτεκμαίρων. καὶ ὁ σφόδρα θέλων αὐτῇ παραμένειν
 τοῦ μένειν ἀσφαλῆς ἀποσφενδονᾶται ῥαδίως· ὁ δὲ ταύτης
 μὲν ἐθέλοντις ἐκχωρῶν, θεῶ δὲ τῶ τῶν καλῶν ὡς ἀληθῶς
 χορηγῆ προσέχων τὸν νοῦν, εὐσταλῆς τὴν τοῦ βίου παρα- 10
 τρέχων θάλασσαν ἔφεδρον ἐπίβουλον οὐδὲ ληστὴν φοβήσεται
 πάντων οὐδένα ποτέ.

Καὶ ἵνα σε ἐς τὸ πρότερον ἔχνος ἐκείνου τοῦ ὑποδείγ-
 ματος αὐθις ἀναγωγῶν κατακλείσω τὸν λόγον, δεδειχῶς ὡς
 ἀνθρώποι τῶν ἀνθρωπίνων αἴτιοι γίνονται συμφορῶν καὶ οὐχ 15
 ὁ θεὸς οὐδ' ἡ αὐτοῦ πρόγνωσις, οὐδ' ἀνάγκη τις τυραννεῖ
 τοῦ βίου τοὺς οὐρανούς, ἀλλ' ἐκούσιον θέλημα τοὺς κακοὺς εἰς
 κακὰ παραπέμπει, προσέχειν τοῖς λεγομένοις χρεῶν. καθά-
 περ γὰρ, εἴ τις μοχθηρότερον μετὰ τοῦ πλείονος χρεῖτο διαίτη
 καὶ ἀπέδουσαν τῷ γαστρὶ συμφοροσὴ τροφήν, ἀνάγκη νοσεῖν 20
 καὶ διαφόρους καὶ ἄλλας ἐπ' ἄλλαις ἀλγηδόνας διηνεκῶς ὑπο-
 μένειν, καὶ τὸ αἴτιον πλὴν τῆς τοῦ πάσχοντος γνώμης καὶ
 προαιρέσεως οὔτε τῆ τροφῆ προστρέψειεν ἂν τις δικαίως οὐτ'

interdum ipsam vitam tollit. et illud eum reliquit, quod relinquere sane
 nolebat, relictus ipse est neque ut relinqui se putaverat neque ut
 videre consueverat. haec enim quae in tempore ab eo facta sunt lu-
 dibriorum vicissitudines sunt et fortunae risus, umbra quae non com-
 prehendi potest et inane nomen quod in tardorum hominum cogita-
 tione versatur. quamobrem facillime infinitis mutationibus tanquam
 tesserarum millibus eruitur. et qui in felicitate permanere vehementer
 voluit, e securitate eius facile elicitur. qui vero sponte eam relinquit,
 ad deum bonorum sane ducem animo converso, incolumis vitae aestum
 superabit neque insidias nec latrocinia omnium hominum timebit.

Atque ut te ad illius exempli vestigium reducam finemque ora-
 tioni imponam, postquam ostendi homines suorum casuum esse aucto-
 res et non deum neque eius providentiam nec necessitatem quandam
 in vita dominari, sed liberum arbitrium malos in mala proiicere, ad
 ea quae dicta sunt mentem attendere oportet. quemadmodum enim
 si quis malo victu utatur plerumque et ventri iniquo suo, aegrotare
 eum et multos dolores pati necesse est. causam vero huius rei, nisi
 aegroti sentiendi vivendique rationi, nec victui iure tribuerit quisquam

ἀνθρώπων οὐδενί, οὐ μέντ' ἂν οὐδὲ ταῖς τῶν ὑπώντων προ-
 ρήσεσι καὶ προγνώσεσιν, εἴ τινες εἴεν ἰατροὶ καλῶς ἐκ τῆς
 ἀκαίρου τροφῆς ἐκείνης στοχαζόμενοι καὶ προαναφρονούντες
 τῷ μὲν τὴν ἀκόλουθον νόσον τῷ δὲ τὸν ἐπόμενον θάνατον,
 5 καὶ ἀνύκην οὐδεμίαν ἐπήνεγκεν οὔτε τοῖς νοσήμασι ἐκείνοις
 οὔτε τῷ θανάτῳ πρόρρησις καὶ πρόγνωσις τοῦ συνετῶς ὀρῶν-
 τος ἰατροῦ, οὔτως οὐδ' ἡ τοῦ θεοῦ πρόγνωσις ἀνάγκη συνω-
 θεῖ τοὺς ἀμαρτάνοντας εἰς τὸ ἀμαρτάνειν, οὐδ' ἀμαρτάνον-
 τας αὐ παντοίοις ἐκ παντοίων καὶ ποιικίλοις ἐκ ποιικίλων
 10 θείοις περιπίπτειν ἀμοιβὰδὸν καὶ οἶον πρὸς κίνυν δυσθεῖξθ-
 δευτον ἐκπνεῖσθαι λαβύρινθον τῶν τε ἐντικῦθα πραγματιῶν
 καὶ τῶν διὰ τὰς ἐκείθεν ἡτοιμασμένας κολάσεις πληττομένων
 εἰς λογισμῶν. ἀνάγκη μὲν γὰρ τὰ ἐδόμενα προγινώσκεισθαι 50
 τῷ τὰ πάνθ' ὡς ἐνεστῶτα βλέποντι θεῷ, οὐκ ἀνάγκη δ' αἰτίαν
 15 ἡγεῖσθαι κακῶν τῆν αὐτοῦ πρόγνωσιν. καὶ εἴ τι δ' ἐν τοῖς
 τῶν ἀλόγων ζώων σπλάγχνοις ἰχνηλατοῦσι παῖδες Χαλδαίων,
 ἐπεὶ καὶ περὶ τοιούτων εἰρήκεις, καὶ εἴ τις δ' αὐ ἐκ Δελφί-
 κῶ τρίποδος ὀρῶμενος λόγος πρὸς μελλόντων ἐρωτᾶται πρὸ-
 γνωσιν, στοχαστικαὶ καὶ ταῦτα δαιμόνων εἰσι προρρήσεις,
 20 ἀθροίζόντων τὸ μέλλον ἐκ γὰρ τῆς τῶν ἐρωτῶντων διαίτης
 καὶ τῆς τοῦ βίου αἰρέσεως. καὶ οὗτ' ἀνάγκην εὐθὺς ἐπέ-
 γουσι καὶ τοῖς πράγμασιν αἰ στοχαστικαὶ προρρήσεις αὐταί,
 οὔτε τὸ προσαγωγώτερον τῆς τῶν δαιμόνων ἀπάτης μεταρριῶ

nec ulli homini. neque etiam praesagitionibus et praecognitionibus
 si medici adsunt qui ex nocenti illo coniciunt huic morbum affutu-
 rum, illi veto infortem, ullam tamen necessitatem affert nec morbo nec
 morti prudentissimi medici praesagitio et praecognitio. ita neque dei
 praecognitio necessitate trahit peccantes ad peccandum nec peccantes
 ex miseriis in miserias proicit. ut per difficilem labyrinthum perva-
 gentur et ob poenas quas sibi ibidem paraat sollicitudinibus in per-
 potum irretiantur. providere deum ea quae futura sunt utpote qui
 universa tanquam praesentia cernat necesse est. causam vero malorum
 inducere eius providentiam necesse non est. et si quid ex bestiarum
 visceribus praesagiebant Chaldaei, quoniam de his quoque locutus est,
 et si quod a Pythia datum oraculum ad cognoscenda futura spectavit,
 conjecturales haec sunt praesagitione, daemonum qui futurum ex con-
 sulentium conditione et vitae ratione colligunt. nec ullam rebus ne-
 cessitatem ipsae praesagitiones illae conjecturales afferunt. nec dae-
 mones illecebris fraudis possunt ad peccatorum perniciem trahere
 animam eam, quae in timore dei et sanitate integerrima firmiter
 constituta est. et quemadmodum homines non indigerent medicina, si
 non aegrotarent, ita nec vaticinatione opus esset si non in fortunatum

πίσει δύναται πρὸς τὰ τῶν ἁμαρτιῶν ἀρρωστήματα στερω-
 ρῶς ἡδρασμένην ψυχὴν ἐν τῇ θεῷ φόβῳ καὶ τῇ τῆς ὑγιείας
 ταύτης μάλα ἀκραιφνεῖ. καὶ ὡσπερ οὐκ ἂν ἔδει τοῖς ἀνθρώ-
 ποις λατρικῆς, εἰ μὴ ἐνόσουν, οὕτως οὐδὲ μαντικῆς, εἰ μὴ ταῖς
 σφαλλομέναις ἐγκυβιστιῶντες τύχαις ἡμάρτανον, καὶ δεδιότες 5
 ἐντεῦθεν τὸ μέλλον ἐρωτῶν ἠσφαλιζόντο τοὺς τῆν στοχαστι-
 κὴν διὰ μακρῶν ἀκριβοῦσαντας τῶν αἰῶνων δαίμονας, ἀνθρώ-
 πων μὲν μᾶλλον, ἀπάντων δ' εὐστόχους οὐ μάλα μᾶλλον.
 L 116r. ἰδοὺς γὰρ ἂν κακείνους τὸ πλεῖστον ὡς ἐν μεταχειμῖφ ῥιπτοῦν-
 τας τὸ μάντευμα. τά τε γὰρ ἄλλα καὶ τὸν Ἄλυν, φησί, δια-
 βὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσεις, οὐθ' ὅποιαν ἀποσαφῶν ἀμ-
 φολῶν, οὐθ' ὅτι τῷ ἐρωτῶντι βέβαιον ἢ διάβασις, ἀλλ' εἰ δια-
 βὰς τύχοι. καὶ μυρία τοιαῦτα τοῖς γε σχολάζειν οὐ μάλα
 ὀνοῦσιν εὐρίκοιτο ἂν.

- Καὶ μὴ μοι λέγε προγόνων ἁμαρτίας δι' αἷς τῶν κακῶν 15
 ἐκείθεν ἠργημένων ἥκιστα δύνασθαι τὸν εἰρμῶν ἀναλύνειν
 ἐκείνον τοὺς ἀπογόνους, καὶ τὴν ἐκείνου τοῦ ῥεύματος ἀνα-
 στελλεῖν φορὰν τε καὶ δυναστεύουσαν αὐτοκρατορίαν. ἀπαγε·
 σκῆψις ταῦτα σαθρά. οὐ γὰρ ἄδικος ὁ θεός, ἵνα τὴν ἐτέ-
 ρων ἔκτισιν ἐτέρωσε παραπέμπῃ καὶ ἄλλων ἄλλοις παρέχῃ 20
 κολάσεις ἀπλῶς. ἀλλ' ὅμοιον ἂν εἴη ὡσπερ ἂν εἰ τις φλόγα
 πυρὸς κατασβέσαι πειρωμένος τάναντία τοῖς ἔργοις ποιῶν,
 αὐτός τε ἀντ' ἄλλων σβεστηρίων ἀπάντων φακέλλους φρυγᾶ-
 νων ἐπιτιθεῖς καὶ ἀμφορέας ἐλαίου προσεπιφέρων κατὰ τὸ
 δαψιλέστερον, καὶ σφόδρα ἄλλους κατόπιν ἰόντας κινοίη τὰ 25

fallacias se proficientes peccarent. sed timore ducti futurum quaere-
 bant ex daemonibus qui per multas aetates vaticinandi artem exer-
 cuerant hominibus quidem omnibus illi nec tamen multum prudentio-
 res. vides enim illos plerumque in discrimine ponere oraculum. ce-
 teris omissis, Pythia Halyn inquit, si traieceris, magnum regnum de-
 lebis. nec vero utrum regnum nec num fausta esset traiectio quae-
 renti ullo verbo explicavit, nisi si forte traieceris.

Huiusmodi exempla qui quaerere non aegre ferent permulta
 invenient. noli porro dicere malorum per patrum peccata prolatorum
 vinculo se liberatos liberos minime posse nec pestis illius perniciem
 ac dominatum tollere. valeat haec fictilis indagatio; nec enim iniu-
 stus deus est ut alterius alteri poenam adiungat. quod perinde est ac
 si quis flammam oppressurus omissis ceteris omnibus iis quae ad ex-
 stinguendum adhiberi solent sarmentorum fasciculos imponat et olei
 amphoras large infundat et vel ceteros qui eum sequuntur et idem
 faciant incitet; statim in aera flamma ascendet et citius terram cir-
 cumcurret fumo in aetherem emisso. necesse est non ex uno domi-

ὅμοια δρᾶν, καὶ αἰεὶ τοὺς ἐξῆς· ταχὺ μὲντ' ἂν εἰς ἀέρα βα-
 θύνῃ ἢ τῆς φλογὸς ἀναρριπισθεῖν κορυφῇ, ταχύτερον δ' αὖθ
 τὴν κύκλῳ γῆν περιδράμοι αἰθερίου τέως συνεφαπτομένου
 πνεύματος· οὐ γὰρ ἀνάγκη πῦρ ἐκ μιᾶς τινὸς ἀναστέλλειν
 5 οἰκίας, ἀλλ' ἀνάγκη πόλιν ὅλην αὐταῖς οἰκίαις καὶ στοαῖς ἐμ-
 πιπρᾶν ἐκ τοῦ ῥάστου μετὰ τῶν συνοικούντων. οὕτω δὴ καὶ
 τοῖς ὀψιγόνοις, εἰ μῆτε τὰ πατέρων ἐγκλήματα διορθοῦσθαι
 πειρῶντο, ἀλλὰ καὶ προσεπαντλεῖν ἀναγκάζοιεν ἄλλοθεν ἄλ-
 λους ἄλλα κατόπιν ἁμαρτήμασιν ἁμαρτήματα παλαιοῖς νέα
 10 καὶ μακροῖς μέτροις μείζω τε καὶ βαρύτερα, νοσεῖν ἀνάγκη,
 καὶ κατὰ τὸ ἀνάλογον τοῖς ἐσχάτοις δεινοῖς αἰεὶ περιπίπτειν,
 καὶ μὴδ' ἀναπνεῖν ἐλευθέριον δύνασθαι, ἀλλ' εἰσκένοι πως
 ἐκείνοις οἱ περιπνευμονία καὶ ὑδέρῳ συνοχημένοι βαθεῖ βίους
 ὅλους ἐνὸς θανάτου ῥαδίως ἀλλάζονται' ἂν.

15 *Τί τοίνυν καὶ σὺ μετὰ τοῦ πατρὸς τοὺς τῶν οἰκείων* 61
ἁμαρτημάτων Ὀλύμπους καὶ Παρνασοὺς παρατρέχοντες, πᾶ-
σιν ὀφθαλμοῖς ἐς τοὺς προγονικοὺς ὀρόβους ἐμβλέπετε, καὶ
οὐκ ἀπάγειν οὐδ' ἐπὶ βραχὺ τὸν νοῦν ἐκεῖθεν βεβούλησθε,
οὐδ' ἐπιστρέφειν ὄψῃ καὶ πρὸς ἑαυτούς. ἀριθμῆμι γάρ, εἰ
 20 *βούλει, μικρὸν τῶν τῆς οἰήσεως ὑπανεῖς ὀφρῶν, τὰ νέα* f. 116 v.
ταυτὶ καὶ ὑμέτερα, καὶ παραιτῆθι τοῖς τῶν προγόνων πα-
λαιότεροις ἅπασι· καὶ ὄψει τοσοῦτο βαρύτερα καὶ πολυει-
δέστερα τὰ ὑμέτερα ὅσον ἢ στείρα καὶ παρᾶλιος ψάμμος
ἅπανα πρὸς ἐν ἀθροισθεῖσα βάρους μικροῦ τινὸς ὑπερέχει
 25 *δίσκου, ὁποίοις πάλαι καὶ οἱ ἐν Ὀλυμπίοις ἐχρῶντο δισκεύ-*
οντες τε καὶ τὸ παγκράτιον ἐξασκούμενοι.

cilio flammam esurgere, sed totam urbem cum omnibus domiciliis et civibus facillime comburi. ita et liberos si non patrum criminationes diluere student, sed peccata aliis alia, veteribus nova, modicis et levibus maiora etiam et graviora addunt, aegrotare necesse est, ita ut in extremas semper miseras incidant nec libere respirare possint, sed similes videantur eorum, qui pulmonum inflammatione et aquae intercutis morbo implicati cum longa vita mortem brevem facile commutare velint.

Quid igitur ipse tu et pater tuus innumeris domesticis illis maleficiis praetermissis omni oculorum obtutu patrum facinora inspicitis nec inde avertere animum ne tantulum quidem vultis et tandem ad vos ipsos convertere? enumera enim si voles deminuta aliquantulum animi insolentia nova haec vestra cum peccatis veteribus illis omnibus comparata et videbis tanto graviora et crebriora vestra, quanto carina et arena marina in unum congregata exsuperat exiguum discum, quo olim usi sunt qui Olympia certamina exercebant.

- 62 *Εἰ δ' αἰσχρὸν τὸ τὰ αἰσχρὰ διανοεῖσθαι, αἰσχροτέρων πάντως δῆπον πολλῶ ἰὸ τὰ αἰσχίστα καὶ δύνασθαι καὶ δρᾶν καὶ ἅμα πρὸς δημοσίους ἐκλαλεῖν ἀκοάς. εἰ δὲ τοῦθ' οὕτως, ποῦ λοιπὸν οὐκ ἂν ἀναιδείας ἐλεύνοι, ἐφ' οἷς ἐγκαλύπτονται καὶ τῶν βαναύσων οἱ δυστυχεσίτεροι, τούτοις τὸν σὸν ἐγκαλ- 5
 λωπίζεσθαι πατέρα, καὶ γυνῆ βοᾶν τῇ κεφαλῇ Βυζαντίοις ὡς διὰ τὴν ὑμῶν ἀπέχθειαν, τῷ γαμβρῷ προσιθεμένων Πα-
 λαιολόγῳ καθ' ἅπασαν γνώμην, πάσης μὲν ἀποκλείσθε νῦν μὴ μόνον προόδου καὶ τῆς τῶν ὑμετέρων κομιδῆς ἀσταχῶν ἀλλὰ καὶ πάσης χρηστῆς προσδοκίας ἔξῃς, ὅψοσθι δ' οὖν ἐν 10
 βραχεὶ καὶ τὸ μέγα καὶ περιβόητον ἄστυ Βυζάντιον τουτοῦ προδομένου ὁμοίως ὑπ' ἐμοῦ τῷ τῶν βαρβάρων ἀρχηγῷ πρὸς βασιλεῖον οἰκήσιν, Ὑγκανῷ τῷ γαμβρῷ σὺν ἅπασιν τοῖς ὑπ' αὐτῷ βαρβάροις. ὅθεν γυναικῶν μὲν καὶ παιδῶν ἀλλοτριώσεσθε τὴν ταχίστην, καὶ ἅμα χρημάτων καὶ οἰκιῶν, ὑμεῖς δὲ μοστιγῖαι καὶ 15
 63 ἐν Καρὸς δουλεύετε μοίρα. τουτ' ἐκεῖνο ὃ καὶ τῷ Λαέρτιον πά-
 λαι Ὀδυσσεὶ ναυαγήσαντι ἐκπεπηδηκῶς ἐπηγγέλλετο Κύκλωψ ἐκεῖνος ὁ τοῦ Ὀμήρου, πύματον δηλαδὴ φυλάξειν ἐαυτῷ τράπε-
 ζαν αὐτὸν μετὰ γε δὴ τὴν τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἐδώδην, οὐς Θηριῶδες καὶ ὠμοβόρον τηρικαῦτα ὄρωντος αὐτοῦ πεποιήται 20
 δεῖπνον. τί τῆς ἐπαγγελίας ταύτης ἀθλιώτερον ἢ Θηριωδέστε-
 ρον; εἰ οὖν αἰσχιστον τὸν ἐν ἐξουσίᾳ τὰ αἰσχίστα δρᾶν, ἦπου μανίας οὐ μάλα ἐλεύθερον λῦχοις τὸ ἐμπιστεσθὲν προσιθέναι ποιμνιον εἰς βορᾶν ἐκοντὶ τὸν ποιμένα. δεῖον γὰρ ὑπερμα-*

Ac si turpe est turpia cogitare, multo sane turpius est turpissima et posse et facere et simul ante omnium oculos proferre. quae quum ita sint, nonne insolentia ductus pater tuus, in quibus infimorum hominum abiectissimi erubescant, iis ipsis gloriabitur? ob odium nostrum qui simus Palaeologo genero toto animo dediti exclusos vos esse omni fructu et vestrorum agrorum cultu, sed etiam omni spe bona. videbitis igitur brevi magnam hanc atque illustrem urbem Byzantium traditam a me Hyrcano genero ac barbaris qui sub eius potestate degunt. deinde a mulieribus ac liberis celerrime relegabimini atque ab opibus et aedificiis, vos autem in abiectissima servitudine servietis. hoc illud est quod Laertiadae olim Ulyssi navibus advecto accedens dixit Cyclops ille Homericus se eum tanquam ad ultimas mensas servaturum donec viros illos edisset, quibus bestiarum more ante illius ipsos oculos mensam sibi extruxit. quid huc narratione miserius et immanius? quod quum turpissimum sit posse turpissima facere, ab immania sane non alienum est, si pastor gregem sibi commissum lupis ad devorandum tradat. oportet dimicare et omnibus visis

χεῖν καὶ πᾶσι τρόποις τὴν τοῦ ποιμνίου ζητεῖν εὐζωΐαν, ὃ
 δ' εἰς κακοδαιμονίας ἀνυπερβλήτου μετεσκεύασε πρόφασιν
 τὴν ποιμαντικὴν δεσποτείαν, καὶ οὐδ' αἰδεῖται τὰς τῆς ἀδί-
 κου ψυχῆς ἐκκλαῶν ἀπορρήτους ὁδῖνας, ἀλλὰ καὶ δόξης ὑπερ-
 βολὴν ἑαυτοῦ τὰς Ῥωμαίων ἡγούμενος συμφορὰς δημοσιεύει
 καὶ ἐγκαυχᾶται. ὅμως καθάπερ οὐδὲν καινὸν οὐδ' ἀνοίκειον 64
 ἀνδροφόνῃ μυρίους ἀνόμως ἀνθρώπους πεφορευκότει καὶ πορ-
 ρείας ἀλῶναι, οὕτως οὐδὲν οὐδὲ τούτῳ καινόν, καθάπαξ τοῦ
 πεποιηκότος ἀπερρωγότει Θεοῦ καὶ τὴν πάτριον ἐξομοσαμένῳ f. 117r.
 10 εὐσεβείαν καὶ τοῖς θείοις ἐμπεπαρρηγηκότει κανόσι καὶ νόμοις
 καὶ πᾶσιν ἱεροῖς ἀδεῶς ἐνυβρίσαντι μυστηρίοις, καὶ ἐν ἀλη-
 τηρίων μοίρῃ γῆς καὶ θαλάττης ἀπανταχῆ τοὺς εὐσεβεῖς
 συντετραμμένους διασπείραντι, καὶ παντοίοις τοὺς λειπομέ-
 νους δεσποτηρίοις ἐμβεβληκότει, καὶ τοῖς τοιούτοις ἐγκαλλω-
 15 πίζεσθαι ἀδικήμασι, δίκην σειραῖς ἐξημῆνοις ἐκείθεν, καὶ τῷ
 τῆς ὁμοιότητος ῥιπλισμῷ πρὸς τὴν τῆς πρώτης κακίας ῥίζαν
 ἀναπέμπουσι εἰς συγγενές. σὺ δέ μοι λέγε πρὸς ταῦτα τύχην
 αἰτίαν καὶ πεπρωμένην ἀνάγκη τὰ δρώμενα δρῶσαν. πῶς καὶ 65
 πέθει, ἀνθρώπε; ὅμοιον γὰρ ἂν εἶη ὡσπερ ἂν εἴ τις μέσου
 20 χειμῶνος γυμνὸς ἐν ὑπαίθεροις περυσσοτῶν αἰτίαν τοῦ ῥίγους
 ἐτίθει, ἥκιστα μὲν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην καὶ θέλησιν, τὴν δ'
 ἀνάγκην τῆς πεπρωμένης. ἡ γὰρ οὐχ ἡ ἐκάστου παντάπασιν
 αὐτοδέσποτος θέλησις ἐκάστῳ γίνεται Κλωθῶ καὶ πεπρωμένη,
 σύστοιχον τῇ ῥίλῃ φύουσα τὸ γεώργιον; ἔπειτά με τῶν οὕτω

salutem gregis quaerere. ille vero pastorale imperium ad perniciem
 immensam adhibet nec veretur ne impiae animae nefandos foetus edat.
 sed Romanorum fortunae infinitae felicitati suae vindicandis gloriatur
 atque exultat. quamquam ut nihil novum atque inauditum ei qui
 milia hominum iniusta caede stravit, etiam libidine teneri, ita neque
 huic quidquam novum est ut qui semel a deo creatore seiunctus pie-
 tate se abdicaverit, relictis divinis legibus atque institutis et omnibus
 sacris mysteriis insolenter contemtis et qui in scelestorum miseriam
 terra marique eos qui cum pietate adoleverant disperserit et multis
 eos qui relictis erant vinculis obstrinxerit, vel gloriari eiusmodi male-
 ficii quae ad instar funis vi aequalitatis ad primae pravitatis fontem
 ingenium eius deducunt. tu vero dic mihi num sit fortuna et fatum
 necessario causa ea quae sunt efficiens? quomodo tandem, amice?
 simile est ac si quis media hieme nudus sub coelo ambulans causam
 frigoris non suae rationi ac voluntati, sed fati, necessitati tribuat.
 profecto enim non cuiusque libera voluntas cuique Clotho sit et sors
 tamquam ex uno eodemque fonte profecta. demumque rerum ad eo. dis.

πλάσης ἐχόντων ὁμιλητῆν ἀξιαίς τῶν προσκληθέντων γενέσθαι, ὅτι καὶ προσκλήσεις δι' εὐχῆς καθίστηται μᾶλλον τῆς τῶν ἐχούσης τὴν ἐμοῦ καὶ ἑμῶν μεταξὺ τοιαύτην διάστασιν γίνεσθαι. ἀλλ' ἀπιδι πρὸς Θεοῦ, καὶ μὴ με πρὸς πλείους ἐφείδιζε λόγους· οὐδὲν γὰρ ἐξ ἐμοῦ σοι τῶν κατὰ γνώμην 5 οὔτε λιλέξεται οὔτε πεφράξεται.

⊙⊙ Ματθαῖος μὲν οἷν ὁ νέος ἐκεῖνος βασιλεὺς, εἰπὼν μὲν ἂ μῆπω πρὸς ἕτερον, ἀκηκώς δ' ἂ μῆπω πρὸς ἕτερον, λύπης καὶ ἀθυρίας μεστός ἐγεγόνει μὴ κατὰ γνώμην τῆς ὁμιλίας πεχωρηκτοίας αὐτῶ. καὶ ἐβούλετο μὲν εἶπαι λέγειν τε καὶ 10 ἀκούειν· ἀλλ' ὄρων ἐμὲ μηδαμῆ μηδὲ μέγρι βραχέος ἐνδιδόντα τὴν ἀκοὴν ἀπῆει, τὰς τοῦ πατρὸς ὁμοῦ καὶ τῆς μητρὸς ἀφαιρούμενος ἄρδην ἐλπίδας. διὸ καὶ ἀσφαλιότερά τε καὶ βιαιότερα καθ' ἡμῶν τὰ τῆς εἰρηκῆς ἀθθεις ἐγίνετο, τοῦ παλαμικοῦ θιάσου βασκανίας εἵνεκα τὴν τῶν βασιλέων ὀργὴν 15 ἐραθίστατος τε καὶ ἀναρρηκίστατος ἐς τὸ ἀκμαιότερον· καὶ ἠνύομεν ἀθθεις οὕτωςι πως τὸ λοιπὸν τοῦ βίου μηδαμῆ μηδὲν μηδ' ὄθενον μὴ' ἀκούειν μὴθ' ὁμιλεῖν ἔχοντας.

⊙⊗ Βραχθαί παρῆλθον ἐκεῖθεν ἡμέραι, καὶ μετὰ δύοιν ἡλίου δευτέρως ὄρας ἄρτι νεκτερινῆς ἀγομένης, καὶ τὰς ἐσπε- 20
L 117 γ. φίλους ἐμοῦ συνήθως ἡδὰς ἀποδιδόντος Χριστοῦ τῷ Θεῷ περὶ τὸ τοῦ οἴκου ἐνδότερον, ἐνθα καὶ τὴν αὐτοῦ Θεῖον εἰκόνα μετὰ τῆς αὐτοῦ παραγνοῦ μητρὸς κάλαι προσετησάμεθα,

criminis ductarum socium me tibi obvenire velis, quum maiorem quoque quam quae nunc est inter me vosque distantiam fore saepenumero in votis haberem. sed abeas cum deo nec ut plura loquar me impellas; nihil enim eorum quae ex voluntate tua sunt dicam aut faciam.

Matthaeus igitur rex ille iuvenilis quum esset locutus quae nondum ad alterum, et audisset quae nondum ab altero, totus in tristitiam et desperationem abiit quum colloquium non ex sententia sua cessisset. volebat quidem blandiri et audire; sed quum videret me ne paulisper quidem animum advertere, abiit spe parentum plane destitutus. propterea tutior et securior custodia nostra facta est quum Palamae turba calumniarum causa regum iram excitaret et augeret. nec porro per reliquum vitae spatium habui, a quo audirem aliquid aut quocum colloquerer.

Fauctis deinde diebus praeterlapsis, post solis occasum secunda hora nocturna quum vespertina ut soleo carmina recitarem Christo deo in conclavis angulo, ubi divinam eius imaginem atque sanctissimae eius matris olim collocavimus, tumultus repente turbulentus, motuum veteris tem-

κλόνος ἐξαίφνης ῥαγδαῖος καὶ τῶν πάλαι θαυμαζομένων ἐπὶ
 μεγέθει ἐνάμιλλος πᾶσαν ἐφ' ἧς ἐστήκαμεν ἐτίναξε γῆν. καὶ
 τὰ μὲν ἔξω τέως ἡγνόουν πάθῃ, κεκλεισμένοις ὦν, ὅσα τε Βυ-
 ζάντιον καὶ ὅσα τὰς ἄλλας συμπέπτωκε πόλεις παθεῖν· ὅλον
 5 δ' οὖν ἐδόνησε καὶ συνετάραξε μάλα σφοδρῶς τὸν ἡμέτερον
 οἶκον, ὡς καὶ μέρη πλείω ῥαγέντα χεῖσθαι πρὸς τοῦδαφος
 ἔνθεν κάκειθεν, καὶ τὰς μὲν ἡμετέρας βίβλους ἐξ ἔδρας ἀναρ-
 ρηγνυμένας ῥίπτεισθαι χαμαί. τό γε μὴν παρατεταμένον τῆς
 ὥρας καὶ ἡ κατὰ βραχὺ πρὸς τὸ βιαιότερον προκοπή τοῦ σει-
 10 σμοῦ καὶ ἀπαγορεύειν ἤδη με τὸ ζῆν προσηνάγκαζεν, αὐτῷ
 τε ἐδάφει καὶ αὐτῇ συγκатаδύεσθαι προσδοκήσαντα τῇ οἰκίᾳ.
 ἐγὼ μὲν οὖν τέως οὐκ ἔχων ὅποι βλέψας τὴν θείαν ἐκείνην
 διαφυγεῖν ἔργῃν, ἣ τε νῦν διὰ τὰς ἡμετέρας ἐπῆει κακίας
 καὶ ἡ μέλλουσα ταῖς φαινομέναις ταύταις ἀπειλαῖς ἐνεζωγρα-
 15 φεῖτο, ἐς τὸ πεπηγὸς καὶ βεβαίως ἰστάμενον ἐρηρεϊσμένους
 τοὺς πόδας ἔχειν ἐφιλονεικούν μὲν, ἀντέχειν δ' οὐκ εἶχον πρὸς
 πάνυ ἀστατοῦσαν γῆν. καὶ ἦν πανταχόθεν ἐμοὶ στενὰ κομιδῆ
 τὰ τοῦ πράγματος. οὕτω γὰρ ἔχων τῶν ἔνδον κακῶς, οὐδ'
 ἔξω προβαίνειν ὄλωσ ἤγον εἰς μνήμην, τοῦτο μὲν ὅτι δέσμιος
 20 ἦν καὶ τοὺς πρὸ θυρῶν ἐδεδίειν πανόπτας, τοῦτο δ' ὅτι καὶ
 τὸ τῆς θείας ἀναπόδραστον ψῆφον πάλαι γινώσκων ἦν ὡς
 οὐδεὶς ἀποδραίῃ, κἂν ἐν ὑπαιθροῖς χορευῶν τύχη τίς, κἂν ἐν
 εἰρκτῇ συγκλείηται. τῆς γὰρ ἐκείνου βουλήσεως ἐξῆνται τὰ
 πάντα, ὅσα τε φαίνεται καὶ ὅσα ἐν μυχοῖς θαλαμύεται ἀπορ-

poris mirificorum magnitudine similis, omnem ubi constiteram terram
 concussit. nesciebam quum inclusus essem, quae foris fierent, nec
 quid Byzantio nec quid ceteris urbibus accidisset. vehementer igitur
 perturbavit et concussit ille conclave meum ut pleraeque partes fractae
 in terram caderent et libri nostri e sede ad humum deiicerentur. sus-
 pensus hac hora animus et motus terrae brevi vehementer adactus
 spem vitae deponere me cogebat, quum metuerem ne terra et ipso
 cubiculo opprimerer. equidem quum non haberem quo me oculis
 verterem evitaturus divinam illam iram, quae ob pravitatem nostram
 nos adibat vividis minarum coloribus expressa, firmiter pedes humo
 infugebam, trepidanti vero terrae obsistere non poteram. ubique mihi
 res plena sollicitudinis erat; intra enim male me habebam neque
 exire omnino in mentem venit; illud quidem propterea quod in vin-
 culis eram et ante portas arbitros metuebam, hoc vero quod divinum
 propositum intelligebam neminem evitare posse nec qui sub coelo
 ambulet nec qui in carcerem iniectus sit. ab eius enim voluntate
 omnia pendent, quaecumque aperte fiunt et quaecumque in recessu

ρήτοις· και σωζοιτο μὲν ἂν πῶς τις βουλομένου Θεοῦ, καὶ εἰ μυρίας ὀρφῆ κύκλῳ περιχεομένης ἐχθρῶν παγίδας καὶ περιπτάμενα βέλη, φθείροιτο δ' αὖθις ἐκ τοῦ ῥάστου συγχωροῦντος ἐκείνου. ὄθεν τὰς χεῖρας ταῖς θείαις προσερείσας εἰκόσιν ἐκείναις, ἐνεκαρτέρουν τῷ τῆς γῆς ἐκείνῳ τιναγμῷ συν-
 f. 118 r. μένοντά με τὸ τέλος ὑπομένειν τοῦ βίου, ἔνθα καὶ τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἄθλους ἐς τόδε ἠνύσαμεν, ἢ πρὸς ἀνθρωπίνας ἀποβλέπειν ἐπικουρίας.

Ἐπεὶ δ' οὖν ὁμοῦ Θεοῦ προνοία σεσώσαμεθα, ἐς τὴν ὕστε- 10
 ραίαν ἤδη καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἠκούομεν πάθῃ. περὶ ὧν προ-
 όντες ἐροῦμεν πλατύτερον, ἐπεὶ καὶ πλατυτέρας θεκίνα δεῖται
 τῆς ἱστορίας.

collocata sunt abditissimo. et volente deo liberari potest, vel qui innumeros circum se laqueos ab hostibus structos et tela cernat ad-
 volantia. perditur etiam facillime illo recedente. quamobrem mani-
 bus ad divinas illas imagines sublatis sustinebar terrae motu illo ipse
 perturbatus. malebam ibidem remanere finem expectaturus vitae, ubi
 ob pietatem dolores ad hoc usque tempus sustulissem quam humanum
 auxilium expectare.

Attamen quum dei providentia essem liberatus periculo, postero
 die quae illis contigerant audivi, de quibus postea dicam amplius,
 quum ampliorem historiam postulent.

ΤΟΥ ΑΓΓΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΟΓΟΣ ΚΘ.

Ἄρτι δὲ τοῦ ἡλίου περὶ τροπὰς γενομένου τὰς φθινο- f. 118 r.
πωρινὰς ἤκεν αὐθις ἡμῖν ὁ καλὸς Ἀγαθάγγελος, λάθρα κατὰ
5 τὸ εἰωθὸς αὐτῷ μετὰ μέσας πον νύκτας, ἐν ᾧ τῆς ὥρας μά-
λιστά γε ἀλεκτρονόνες τὰς τε πτέρυγας τινάσσειν ἄρχονται καὶ
τὰς ἐμφύτους ἀνακρούεσθαι σάλπιγγας. καὶ προσειπὼν καὶ
καθίσας πρῶτον μὲν ἐπνυθάνειο τὴν αἰτίαν τῆς παρ' ἡμῶς
τοῦ βασιλέως ἀφίξεως, ἔπειτ' ἀρξάμενος καὶ αὐτὸς περὶ
10 τῶν ἔξω διῆει πραγμάτων ἡμῖν ὡς ἦρός τε καὶ θέρους ἔσχε
μεταξύ. καὶ πρῶτον περὶ τοῦ γενομένου διῆει σεισμοῦ τὰ τε
ἄλλα καὶ ὡς πολλαχῆ τὰ τῆς πόλεως Βυζαντίων κατενήκεται
τείχη, καὶ πολλαὶ τῶν οἰκιῶν τοὺς οἰκοῦντας κατέκωσαν. τῶν
δ' ἐν Χερρονήσῳ πόλεων αἱ μὲν κατέδυσαν αὐτανδροὶ διαρ-
15 ραγείσης ἐκεῖ καὶ σχισθείσης εὐθὺς τῆς γῆς πολλαχῆ· αἱ
δὲ τῶν κύκλων διαλυθέντων τειχῶν καὶ τῶν οἰκιῶν ταῖς

NICEPHORI GREGORAE HISTORIAE ROMANAE
LIBER XXIX.

Ipso solstitio brumali redibat nobis pulcher Agathangelus; clam ex consuetudine sua, media fere nocte; ea ipsa hora, qua solent galli alas extendere et tubas natura insitas inflare. et salutans considensque primum quaerebat, cur rex ad nos venisset. deinde et ille incipiens de rebus externis exponebat, quae fuissent inter ver et aestatem. et primum quidem narrabat de terrae motu aliisque rebus et multis locis nobis Byzantinorum muros esse collapsos; et multa domicilia incolas obruisse. urbium in Chersoneso sitarum aliae una cum hominibus a terra subito multis locis ibi rumpente et hianto haurie-

πλεισταῖς συμπεπτωκότων τοὺς μὲν τῶν οἰκητόρων θανάτῳ
 βιαίῳ παραπεμφθῆναι συμπέπτωκε, τοὺς δὲ τοῖς ἀστυγείτο-
 σιν ἐξ αὐτομάτου προδοθῆναι βαρβάροις αὐθιμερόν. τοῦ
 γὰρ βασιλέως Καντακουζηνοῦ πρὸ ἐτῶν που δυοῖν, ὡς εἴρη-
 ται, μίαν τῶν ὀχυρωτέρων ἐκεῖ πόλεων παρασχόντος αὐτοῖς 5
 οἰκητήριον, ὥστε ἔχειν αὐτοὺς ἐπιτείχισμα καὶ συμμαχίαν
 πρόχειρον κατὰ Παλαιολόγου τοῦ γαμβροῦ, κατὰ χώραν μέ-
 νειν αὐτοῖ γε οὐκ ἤνεγκαν τοῦ λοιποῦ, ἀλλὰ κατὰ βραχὺ
 παρεξίοντες αἰεὶ, καὶ ληϊζόμενοι τοὺς τῶν ἐγγιστα πόλεων
 ἀγροὺς ἐφεξῆς αὐτοῖς ἀνδράσι τε καὶ ἀχθοφόροις ζώοις καὶ 10
 ποιμνίοις ἅπασι, πᾶσαν ἐν βραχεῖ τὴν τῆς Χερρονήσου με-
 σόγειον ἰππήλατον σφίσι αὐτοῖς ἀδεῶ κατεστήσαντο καὶ στρα-
 τόπεδον ὑπαιθρον, οὐδὲν τῆς Ἀσιάτιδος γῆς καὶ πάλαι συνή-
 θους αὐτοῖς ἀπεικέναι δοκοῦν. διὸ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ σεισ-
 f. 118 v. μοῦ συμφορὰν ἐκ τοῦ σύγγενος θεασάμενοι, τάχιστα εἰσεπή- 15
 δησαν καὶ μάλα ἀπονητὶ μετὰ τῶν οἰκιῶν κατελιθήσασιν ὅσα
 μὴ κατεχώσθησαν πράγματα. καὶ τοῦ λοιποῦ κατὰ πληθὸς
 αἰεὶ παρεξίοντες ἐκείθεν καὶ πᾶσαν ἤδη τὴν μέχρι πυλῶν Βυ-
 ζαντίων ἐλήσαντο τέλεον γῆν καὶ Ῥωμαίοις ἄβατον τὸ πα-
 ράπαν εἰργάσαντο. φόρους τε ἐπέθεσαν ἀπάσαις ταῖς με- 20
 ταξὺ πόλεσι, δεκαδάρχους βαρβάρους καὶ ἐπιτρόπους αὐταῖς
 ἐνοικίσαντες. ἀλλ' οὐδ' οὕτω τὴν κομιδὴν οἱ τάλανες Θραῖκες

bantur; ad alias quod attinet muris in orbem destructis et domiciliis maximam partem collapsis incolarum pars morti violentae committebatur, pars ultro vicinis barbaris eodem die se tradebat. praebuerat enim Cantacuzenus rex ante duos fere annos, ut dictum est, unum ex oppidis eius regionis valde munitorum, quod iis esset domicilium. hoc igitur modo paratae iis erant munitiones et auxilium contra Palaeologum, affinem; in regione diutius manere ipsi noluerunt. sed paulatim evagantes semper et diripientes ex finitimorum oppidorum agris ipsos viros deinceps et animalia sarcinaria et omnes ovium greges, omnem brevi Chersonesum mediterraneam equis aptam sibi met ipsis reddebant tutam et castra sub divo strata nihil iis videbantur dissimilia terrae Asiaticae priusque consultae. itaque calamitatem ex terrae motu profectam cominus conspicati, celerrime intrabant et sine ulla opera inter domicilia compilabant ea omnia quae non erant obruta. et futuro tempore catervatim semper egredientes exinde etiam omnem omnino iam usque ad portas Byzantinas terram compilabant Romanosque ab ea prorsus deterrebant. vectigalia autem solvenda imperabant omnibus, quae media erant oppidis. decadarchi barbari et praefecti in iis collocabantur. sed ne ita quidem diligentia eius aestatis Thraeces

κερδᾶναι τοῦ θέρους δεδύνηνται, ἀλλ' ἔμειναν αὐθις σχεδὸν
 ἅπαντες στάχυες δρεπάνης ἀπρόσιτοι διὰ τε τοὺς βαρεῖς ἐπι-
 στάτας καὶ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐναλλάξ προλοχίσεις καὶ τὰς
 ληστρικὰς ἐφόδους τῶν ἄλλοθεν ἄλλων βαρβάρων. διὸ καὶ
 5 ὅσοι Ῥωμαίων ἐκεῖθεν λαθεῖν τὰς βαρβαρικὰς ἐδυνήθησαν
 χεῖρας, μάλα προθύμους φυγάδας ἑαυτοὺς ἐπεπράχεσαν τῆς
 πατρίδος, καθ' ὁπότερον τῶν τῆς γῆς μερῶν ἐκ τοῦ ἠέρονος
 ἐκάστοις συμπέπτωκε φεύγειν, ἀπάσης μὲν ὄρφανους ἀπο-
 σκευῆς καὶ αὐτῶν γε τῶν ἀναγκαίων, δακρύων δὲ μακρῶν
 10 ἀφορμῆν τοῖς ὄρωσι καθισταμένους, ὧν τοῖς πλείοσιν ἦκιστα
 εὐδρομον δι' ἔνδειαν ὄν ἐν ἀλλοτρίᾳ διασπαρῆναι γῆ, τῇ Βυ-
 ζαντίων βέλτιον ἔδοξε παραμείναι. καὶ οἱ μὲν εἰς δουλείαν
 τῶν ἐνταῦθα δυναμένων ἑαυτοὺς προσκεκυρώκεσαν ἄρτου
 βραχέος εἴνεκα, οἱ δὲ καὶ πῆραν ἐναψάμενοι τὰς ἀγνιὰς πε-
 15 ρίαισι κατὰ πλήθος χεῖρας ὀρέγοντες, εἴ τις κέρμα καὶ ὀβο-
 λὸν ἐμβάλαιτο πρὸς ἄρτου πορισμὸν. εἰς τοσαύτην γε μὴν
 ἦκε δειλίαν τὰ Βυζαντίων, ὥστε καὶ εἴ τις τῶν ἀγοραίων
 ἀγριωτέραν δῆπουθεν ἀφῆ φωνὴν τῷ παιδί ἐπιπλήττων ἴσως,
 ἢ γυνὴ τοὺς οἰκίους ἀνακαλουμένη σὺν δάκρυσιν αἰχμαλώ-
 20 τούς, τεθνάναι μικροῦ τῷ δέει συμβαίνει σφᾶς, ἐν ὑποψίᾳ
 γινομένους εὐθύς μὴ οἱ βάρβαροι εἰσπηδήσαν τείχους ἐντός.
 ὅθεν ὑπερορίους ἐνιοὶ καὶ αὐτῶν περινοοῦσι πόλεις καὶ νή-
 σους, τὴν ἀλλοδαπὴν τῶν πατρίων ἀνθαιρούμενοι. οὕτω με-
 τέωροι κἀθήνται καὶ περοβημένοι, καὶ τὸν οἰκέτον ἔχουσι πρὸ
 ὀφθαλμῶν ὄλεθρον αἶψα, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ τὰ πρότεριτα

potuerunt frui, sed iterum nullas fere spicas attingere potuit, falx, propter praefectorum severitatem et insidias frequentissimas et impetus praedatorios ab aliis aliunde barbaris factos. eam ob causam quot Romani poterant latere manus barbaras, in voluntariam se convertebant e patria fugam; iis autem terrae partibus, ubi cuique facilius erat fugere, quum essent omni apparatu et ipso victu destituti. et nonnulli servituti dominorum, qui ibi erant, semet ipsi submittebant tenuis panis causa. alii pera alligata plateas permigrant ad praeter-euntium multitudinem manus porrigentes, si quis lamnam et obolum ad emendum panem iniiceret. in tam malam conditionem incedebant res Byzantinae, ut, si quis rusticorum vehementiore emissa voce fortasse terrefaciebat infantem vel mulier lacrymans servis acclamabat bello captis, fere prae timore interirent, semper veriti, ne muros barbari transilirent. quam ob rem eorum nonnulli de externis cogitant oppidis et insulis patriae peregrinam praeferebant terram. adeo timore ac terrore suspensi sunt et semper ante oculos habent suam

κατενεχθέντα μέρη τῶν κύκλω τειχῶν εἰς ἔδαφος ἀπάσης ἔξω
κεῖται φροντίδος.

- Β Ἄρτι δὲ τῶν χειμερίων πνευμάτων εἰς γαλήνην ἐξ ἀγ-
ριότητος μεταβεβλημένων, καὶ τῶν κυμάτων τέως τοῖς αἰγια-
λοῖς προσηρῶς σπειδομένων, καὶ τῆς ἡρινῆς ὥρας παρακαλοῦ- 5
E. 119 r. σης οἰοῦναι τὰς τῆς ἡμέρας πύλας ἀνοίγειν τὸν ἥλιον καὶ
πλευροκτεῖν ἐς ἄμιλλαν τῆς κατοπιν νυκτός, ὅτε θαρρῶντως
ἤδη καὶ ὀλκιάδες ἐκ λιμένων ἀνάγονται καὶ τριήρεις τοὺς
ταρσοὺς ἐφοπλίζουσι καὶ ταῖς κόπαις ἐναντὶς ἐπιτρέπουσιν,
ἄρας δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ἐκ Θεσσαλονίκης 10
τριήρεσί τε καὶ διήρεσι τέττασι καὶ μονήρεσι πλείοσιν, Λή-
μνῳ μὲν πρῶτον προσέσχε τῇ νήσῳ, κακεῖθεν εἰς Σαμοθράκην
καὶ Ἴμβρον διέβη, κακεῖθεν εἰς Ἄσθρον ὁμοίως· καὶ τῇ
ἑαυτοῦ παρουσίᾳ βαβαιώσας καὶ ἐπιφρώσας ἅπαντας εἰς τὴν
ἑαυτοῦ πίστιν ἀμφιφρεναῖς τὸ πρότερον ὄντας, τέλος τοῖς 15
Τενεδίοις λιμέσιν ὀρμίζεται. ἔνθα δὲ καὶ μαθὼν ὡς ἐκ πολ-
λοῦ τριήρεσιν ἔνδεκα παρασκευάζοιτο καὶ αὐτοῦ βασιλεὺς ὁ
καὶ πενθερός, ἐνταῦθα καὶ αὐτὸς τοῦ λοιποῦ καθῆσθαι κέ-
κρικε δεῖν, καὶ ἀπάσαις ψήφοις ἅμα λογισμῶν καὶ ψυχῆς
προθέσει τὸν ἐπίπλον ἐκδέχεσθαι. 20

- Β Τούτων δ' οὕτω χωρῶντων, ἔδοξε καὶ Παλαμᾷ τῷ
δυσσεβεῖ Πρόκλον τινα, πλασαμένῳ πρόφασιν, ἐς Βυζάντιον
ἀφικέσθαι πλείστον ἔνεκα, ἐπὶ μὲν ἵνα Καντακουζηνὸν ἐρε-

quisque mortem. et partes rotundorum murorum ante tres dies de-
structae maximo solique sunt timori.

Postquam venti hiemales in requiem ex vehementia considerunt
et cum undae aliquamdiu quiete litora alluebant et cum vernum tem-
pus quasi suadebat, ut sol quasi diei portas aperiret superaretque in
certamine noctem, si animatae iam naves onerariae ex portibus in
altum evehantur armanturque triremes atque palmulae remisque in-
cumbitur, Ioannes Palaeologus rex ex Thessalonica cum triremibus et
biremibus, quadriremibus et compluribus navibus uniremibus primum
ad Lemnum, insulam tendebat; inde autem in Samothracem et Imbrum
pergebat; indeque similiter in Lesbum et postquam praesentia sua
firmavit et stabilivit omnium erga se fidem, qui antea fuerant ambigui,
denique in Tenedi portum incurrit. ibi comperit ex longo tempore
undecim contra se parari a rege triremes, et affinis et ipse ibi in
futuro morari voluit et ex omnibus rationis ac mentis praeceptis im-
petum esse excipiendum existimavit.

Quae cum ita essent et Palamae improbo, qui Proclum quen-
dam circumegerat, causa adesse videbatur rerum complurium causa

θίση τὸν βασιλέα τελείοις ὀλέθροις τοὺς τῆς εὐσεβείας προ-
 μάχους ἡμᾶς παραπέμψαι, δεύτερον δ' ἵνα καὶ τὰς αὐθις
 αὐτῶν νεωστὶ γεγενημένας κατὰ τῆς εὐσεβείας ἐτέρας βίβλους
 τοῖς Βυζαντίοις προθίη διδασκαλίαν, ἀκόλουθον μὲν τῇ πρὶν
 5 ἐκείνη πολυθείᾳ τάνδρός, καινοφανεστέρην δ' οὖν εἰς κακίας
 ὑπερβολὴν· καὶ τρίτον ἵνα καὶ βασιλεῖ Καντακουζηνῷ τὰς
 οἰκείας εὐχὰς φυλακτῆριον κατὰ Παλαιολόγου χαρίσαιοτο τοῦ
 γαμβροῦ, ἥδιστον καὶ μάλα γέ τοι ποθεινὸν ἐφόδιον αὐτῷ.
 ἐπεὶ γε μὴν καὶ ὀλκάδος ἔτυχεν ἐκ τῶν τῆς Θεσσαλονίκης
 10 λιμένων μελλούσης ἀνάγασθαι, φέρων καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐς
 αὐτὴν ἐμβεβλήκει, καὶ μέχρι μὲν τῶν Ἑλλησποντίων πορθμῶν
 ἐξ οὐρίας ἦγεν αὐτοὺς πελάγιον κατὰ πρῶμναν τὸ πνεῦμα
 φερόμενον· ἐνταῦθα δ' αὐτοῦ λήξαντος καὶ ὄϊον εἶπεῖν νε-
 κρωθέντος ἐξαίφνης νηνεμία μακρὰ κατέσχε τὸ πέλαγος καὶ
 15 ἀκίνητον εἶχε τὴν ὀλκάδα τελέως ἐκείνην, ἐπ' ἀγκύρας μῦς
 ἡμέραιν δυοῖν σαλεύουσιν. τῇ δὲ τρίτῃ προσελεύσαντες ἐκ
 δυοῖν ποταμοῦκ, Σκαμάνδρου τε καὶ Σιμόεντος, οἱ πόλεως
 Ἀσιάτιδος Δαρδάνου καταρρέουσιν ἐφ' ἑκάτερα, πειρατικοὺς
 τισὶ λέμβοις οἱ βάρβαροι ταύτην αἰροῦσιν ἀναιμωτί· καὶ πρὸς
 20 αἰγιαλοὺς κατεκλύσαντες δεκίονος, ἔνθα καὶ τῶν Ὑρκανοῦ
 τοῦ σατραπόου νείων τὸν πρῶτον τμηκαῦτα συνηνέχθη
 παρεῖναι, τὸν τῆς ὀλκάδος ἅπαντα φόρτον ἐκείνον βλέποντος f. 119 v.
 ἐξετίθεσάν τε καὶ ἐξεφόρουν. μεθ' ὧν ἦδη καὶ Παλιμαῆς
 ἐξήγετο· καὶ γνωσθεῖς ὅστις εἶη τὸν τρόπον καὶ τὴν ἀξίαν,

petendi Byzantii. et primum quidem ut Cantacuzenum impelleret, ut
 nos religionis verae praesidium durae traderet morti. deinde ut alios
 libros nuper contra veram religionem scriptos Byzantinis mitteret et
 eam quidem doctrinam, quae favebat veteri illi plurium deorum cultui
 nimium improbe. et tertium, ut Cantacuzeno regi domesticas prae-
 staret preces, praesidium contra Palaeologum, affinem. dulcissimum
 et summopere ipsi desideratum viaticum. quum et navis onerario e
 Thessalonicae portu vectura se praeberet, ipse eam conscendit et usque
 ad fretum Hellespontium eos portabat ventus secundus in puppim in-
 cidens. hic vero eo cessante et ut ita dicam moriente subito mala-
 cia magna tenebat mare et plane immotam retinebat navem in una
 ancora biduum vacillantem. tertio die advecti ex duobus fluviis, Sca-
 mandro et Simoente, qui inde a Dardano, urbe Asiatica fluunt, illa
 cymbis piraticis barbari nullo effuso sanguine potiti sunt. et ad li-
 tora illos abducebant; ut ibi Satrapi Hyrcani filiorum natu maior eo
 tempore adesset, accidit atque omne navis onus eo inspiciente expo-
 nebatur et eportabatur. cum iis Palamas educabatur. et agnotus,
 qualis esset et moribus et dignitate non solum propter uberes ingen-

οὐ μόνον ἐκ τῆς δαψιλοῦς ἐκείνης ὑλαίας ἀποσκευῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐν τοῖς κόλποις ἔκρυπτεν ἀργύρου τε καὶ χρυσοῦ νομισμάτων παμπόλλων, πολλοῖς εἰθὺς καὶ πρὸς τῶν βαρβάρων ἐβάλλετο τοὺς σκώμμασι καὶ πολλῆς τῆς ὕδατος ἐμπέπλησται χλευῆς, λεγόντων ὡς διδάσκειν ἐφείλων ἑτέρους, ἄνθρωπε, 5 κατὰ τὴν τῶν σῶν διδασκάλων νομοθεσίαν τὸν ἄσκενόν τε καὶ ἄχαλκον βίον, ἔργοις αὐτοῖς αὐτὸς τὴν τε τῆς σῆς ἀνακαλύπτεις ψυχῆς μοχθηρίαν καὶ ἅμα τὰναντία πείθεις τοὺς ἐπομένους σοι δρᾶν. ἄρτι δὲ καὶ τῶν βίβλων αὐτοῦ προκομιζομένων, ἠρώτα καθ' ἕκαστον ὁ βάρβαρος ὅ τι τε εἶη καὶ ὅτου τὸ ἔρ- 10 γον. καὶ οὕτω μανθάνων τὰ μὲν αὐτῷ Παλαμᾶ συγγραφέντα κατὰ μέσης παραχρῆμα κελεύει ξιφῆναι θαλάσσης, οἶμαι, τῆς θείας ἀοράτως πρὸς τοῦτο κινούσης προνοίας, ἵνα μὴ σεωσωμένα πολλῆς τε καὶ νεωτέρας τῆς ἁσωτίας ἐμπλήσσωσι τὰς γε τῶν ἀπλουστέρων ψυχὰς καὶ αὐτά. τὸ γε μὴν 15 θεῖον τοῦ Χριστοῦ εὐαγγέλιον μετὰ τοῦ Δαυϊτικοῦ ψαλτῆρος αἰδοῦ πολλῇ τοὺς οἰκείους τηρεῖν ἐνετέλλετο. εἰώθεσαν γὰρ καὶ Ἰσμαηλίται τιμᾶν προφήτας τε ἅπαντας καὶ ἅμα τὸν 20 σωτήρα Χριστὸν ὡς ἓνα τῶν προφητῶν. τέλος δ' αὐτὸν γυμνωθῆναι μὲν τῶν οἰκείων προσεταιχῶς ἱματίων ἕτερα δέ γε 20 διερωγῶτα μετενδύσαι, κυνοτρόφοις τισὶν αὐτὸν εἰς πρᾶσιν ἐδεδώκει τηρεῖν, τὰς τε ἄλλας ἐγκελευσάμενος μᾶστιγας ἐπάγειν αὐτῷ τιμῆματος ἕνεκα πλείονος πρὸς ὧνήν, καὶ ἅμα τὸ σοδομιτικὸν καὶ παρὰ φύσιν πάθος τῆς ἀρρενομανίας, οὐκ οἶδ'

tesque sarcinas sed etiam ex iis quae in sinu latebant, argenteis et aureis numis plurimis, conviciis statim multis a barbaris perstringebatur aureaque eius multis opprobriis implebantur. dicebant enim, docere debes alios, secundum tuorum praeceptorum normam vitam gerere impedimento et aere vacuam, vita tua ipsius animi tui improbitatem retegis simulque discipulos tuos contraria doces. quum etiam libri eius exornabantur, in unoquoque quaerebat barbarus, quid sit et cuiusnam opus. et discens, nonnullos ab ipso Palama esse conscriptos, in medium mare statim eos immergi iubet. credo numine divino inuisoque ita instituyente, ne servati illi ipsos proborum animos multa et recentiori illa improbitate implerent. sanctum autem Christi evangelium multa cum verecundia colere praeter psalterium Davidis, ii qui illi sunt ascripti iussi sunt. soliti erant etiam Ismaelitae colere quum omnes prophetas tum etiam Christum redemptorem, quippe qui esset unus e prophetis. deinde illum iubebat suis vestimentis nudari; alia vero et detrita illi indui eumque in custodiam canium in- 20 stitorum emendum committebat. et iubebat ei alia etiam flagella ad-

ὁπότερον, εἴτ' εἰωθὸς σφίσι ποιεῖν εἰς ἔμπαιγμόν τῶν ἀλι-
 σκομένων χριστιανῶν, εἴτ' ἐνδεδωκυίας τῆς θείας ἄνωθεν δί-
 κης ἐνταῦθα, μακροθυμεῖν ὡς ἐπίπαν οὐ μάλα ἀνασχομένης,
 ἢ τὸν ἀλιτήριον ὡς ἀρχηγὸν τῆς νῦν ἐπιπολαζούσης ἀσεβείας
 5 χερσὶ βαρβάρων παρέπεμψεν, ἵνα μὴ λάθῃ μηδὲ τοῖς ἀμα-
 θέστερον ἢ ἀμελέστερον περὶ τὰ θεῖα διακειμένοις τὸ τῆς
 αὐτοῦ γε αἰρέσεως αἰσχιστον, ἀλλ' ὕβρις ὕβριν ἀμύνηται, καὶ
 τὸ τῆ αὐτοῦ κακία κκαλυμμένον αἰσχρὸν τῆ τοῦ σαρκικοῦ καὶ
 φαινομένου πάθους αἰσχίστω θεατρικώτερον τουτιονὶ δημο-
 10 σιενθῆ τρόπον· καὶ ὁ θέλων ἐκ τοῦ τυραννεῖν τὴν εὐσέβειαν
 δοξασθῆναι ἤδη καὶ κατ' αὐτό γε τὸ τῆς πολυθείας ἀτόπημα
 σαφῶς ἐξελήλεγκαί τε καὶ ἐστηλίτευται. καὶ διόπερ ὁμοφύ-
 λους οὐσι τοῖς θιασώταις ἀρεστός τε ἐνομίσθη καὶ τῶν ὑπὲρ
 ἀξίαν ἄξιος γερωῶν, τοῦτο τοῖς ἀλλοτριόις τε καὶ βαρβάροις
 15 οὐδὲ μέχρι ψιλῆς ἀκοῆς ἀνεκτὸν ἐνομίσθη. εἰ γὰρ πρὸς γε ¹⁰
 τοῖς ἄλλοις αὐτῶν ἀτοπήμασι καὶ τὴν ἔνσαρκον ἀθετοῦσιν οἱ f. 120r.
 βάρβαροι θεῖαν οἰκονομίαν, ἀλλ' ἕνα τῶν παντων εἶναι ποιη-
 τὴν καὶ θεὸν οὐδ' αὐτοὶ γε ἀρνοῦνται. ἀλλ' ὁ Παλαμᾶς
 καὶ ἀμποτέροις ξηνηλασίαν ἀπότομόν τε καὶ μάλα θρασεῖαν
 20 κατεψηφίσατο, καὶ οἶαν οὐδεὶς οὐδ' αὐτῶν ὁπόσοις διώκταις
 κατὰ τῆς εὐσεβείας τοὺς πρὶν αἰῶνας συνεπεπτώκει γενέσθαι·
 οὔτε γὰρ θεότητι λατρεύειν ἀφίησι τρισυποστάτῳ μιᾷ, οὐδὲ
 τὸν σαρκωθέντα λόγον υἱὸν εἶναι λέγει θεοῦ, ἀλλ' ἀνούσιον
 μὲν τινα καὶ ἀνύπαρκτον ἐνέργειαν, πρὸς δ' ἀκτίστους μυ-

hiberi, ut maior evaderet poena simulque sodomiticum et arrhenoma-
 niae dolore naturae repugnantem. nescio, utrum tale quid ad Chri-
 stianos captos illudendo facere soleant, an tribuendum sit divinae
 supremaeque iustitiae, qui virum illum, improbitatis grassantis quasi
 ducem barbarorum manibus tradidit, ne lateret eos, qui rerum divi-
 narum sunt imperitiores vel incuriosiores, flagitiosissimum eius consi-
 lium. sic superbiam pellat superbia, et flagitium ipsius pravitae
 tectum magnificentissimo hocce modo apparebat. eamque ob causam
 gratus erat acceptusque iis qui eiusdem erant gentis eundemque cole-
 bant deum et ultra dignitatem erat dignus; hoc externis et barbaris
 adeo invisum est, ut ne leniter quidem auribus percipere velint. si
 inter alias res absurdas barbari etiam divinam incarnationis oecono-
 miam spernunt, tamen ne ipsi quidem universitatis rerum creatorem
 atque deum esse negant. sed Palamas utrique severam exactionem
 et audacissimam decrevit et talis prioribus temporibus religionis vexa-
 tor nullus fuit. neque enim uni numini servire vult e tribus perso-
 nis constanti negatque logon incarnatum filium esse dei; sed vim

πλάνης ἐχόντων ὁμιλητὴν ἀξιοῖς νῦν προσεληλυθότα γενέσθαι, ὅτε καὶ μυριοπλάσιον δι' εὐχῆς καθεστῆκοι μοι μᾶλλον τῆς νῦν ἐχούσης τὴν ἐμοῦ καὶ ὑμῶν μεταξὺ τοπικὴν διάστασιν γίνεσθαι. ἀλλ' ἄπιθι πρὸς Θεοῦ, καὶ μὴ με πρὸς πλείους ἐρεθίζε λόγους· οὐδὲν γὰρ εἰς ἐμοῦ σοι τῶν κατὰ γνώμην 5 οὔτε λελέξεται οὔτε πεπραῖξεται.

66 Ματθαῖος μὲν οὖν ὁ νέος ἐκεῖνος βασιλεύς, εἰπὼν μὲν ἅ μήπω πρὸς ἕτερον, ἀκηκῶς δ' ἅ μήπω πρὸς ἕτερον, λυπῆς καὶ ἀθυμίας μεστός ἐγεγόνει μὴ κατὰ γνώμην τῆς ὁμιλίας κεχωρηκνίας αὐτῷ. καὶ ἐβούλετο μὲν ἔτι λέγειν τε καὶ 10 ἀκούειν· ἀλλ' ὄρων ἐμὰ μηδαμῆ μηδὲ μέχρι βραχέος ἐνδιδόντα τὴν ἀκοὴν ἀπῆει, τὰς τοῦ πατρὸς ὁμοῦ καὶ τῆς μητρὸς ἀφαιρούμενος ἄρδην ἐλπίδας. διὸ καὶ ἀσφαλδέστερά τε καὶ βιαιότερα καθ' ἡμῶν τὰ τῆς εἰρκτῆς αἰθῆρις ἐγένετο, τοῦ παλαμικοῦ θιάσον βασκανίας εἵνεκα τὴν τῶν βασιλέων ὄργην 15 ἐρεθίσαντιός τε καὶ ἀναρριπίσαντος ἐς τὸ ἀκμαιότερον· καὶ ἠνύομεν αἰθῆρι οὕτωςι πως τὸ λοιπὸν τοῦ βίου μηδαμῆ μηδὲν μηδ' ὄθενοῦν μὴτ' ἀκούειν μὴθ' ὁμιλεῖν ἔχοντες.

67 Βραχεῖαι παρῆλθον ἐκεῖθεν ἡμέραι, καὶ μετὰ δύοιν ἡλίον δευτέρας ὥρας ἄρτι νυκτερινῆς ἀγομένης, καὶ τὰς ἔσπε- 20
L 117 v. ρίους ἐμοῦ συνήθως ὑδάς ἀποδιδόντος Χριστῷ τῷ Θεῷ περὶ τὸ τοῦ οἴκου ἐνδότερον, ἔνθα καὶ τὴν αὐτοῦ θείαν εἰκόνα μετὰ τῆς αὐτοῦ πανάγου μητρὸς πάλαι προσετησάμεθα,

criminis ductarum socium me tibi obvenire velis, quum maiorem quoque quam quae nunc est inter me vosque distantiam fore saepenumero in votis haberem. sed abeas cum deo nec ut plura loquar me impellas; nihil enim eorum quae ex voluntate tua sunt dicam aut faciam.

Matthaeus igitur rex ille iuvenilis quum esset locutus quae nondum ad alterum, et audisset quae nondum ab altero, totus in tristitia et desperationem abiit quum colloquium non ex sententia sua cessisset. volebat quidem blandiri et audire; sed quum videret me ne paulisper quidem animum advertere, abiit spe parentum plane destitutus. propterea tutior et securior custodia nostra facta est quum Palamae turba calumniarum causa regum iram excitaret et augeret. nec porro per reliquum vitae spatium habui, a quo audirem aliquid aut quocum colloquerer.

Paucis deinde diebus praeterlapsis, post solis occasum secunda hora nocturna quum vespertina ut soleo carmina recitarem Christo deo in conclavis angulo, ubi divinam eius imaginem atque sanctissimae eius matris olim collocavimus, tumultus repente turbulentus, motuum veteris tem-

κλόνος εξαίφνης ῥαγδαῖος καὶ τῶν πάλαι θαυμαζομένων ἐπὶ
 μεγέθει ἐνάμιλλος πᾶσαν ἐφ' ἧς ἐστήκαμεν ἐτίναξε γῆν. καὶ
 τὰ μὲν ἔξω τέως ἡγνόουν πάθη, κεκλεισμένους ὄν, ὅσα τε Βυ-
 ζάντιον καὶ ὅσα τὰς ἄλλας συμπέπτωκε πόλεις παθεῖν· ὄλον
 5 δ' οὖν ἐδόνησε καὶ συνετάραξε μάλα σφοδρῶς τὸν ἡμέτερον
 οἶκον, ὡς καὶ μέρη πλείω ῥαγέγντα χεῖσθαι πρὸς τοῦδαφος
 ἔνθεν κάκειθεν, καὶ τὰς μὲν ἡμετέρας βίβλους εἰς ἔδρας ἀναρ-
 ρηγνυμένας ῥίπτεισθαι χαμαί. τό γε μὴν παραταταμένον τῆς
 ὥρας καὶ ἡ κατὰ βραχὺ πρὸς τὸ βιαιότερον προκοπή τοῦ σει-
 10 σμοῦ καὶ ἀπαγορεύειν ἤδη με τὸ ζῆν προσηνάγκαζεν, αὐτῷ
 τε ἐδάφει καὶ αὐτῇ συγκαταδύεσθαι προσδοκῆσαντα τῇ οἰκίᾳ.
 ἐγὼ μὲν οὖν τέως οὐκ ἔχων ὅποι βλέψας τὴν θείαν ἐκείνην
 διαφυγεῖν ἰργῆν, ἣ τε νῦν διὰ τὰς ἡμετέρας ἐπῆει κακίας
 καὶ ἡ μέλλουσα ταῖς φαινομέναις ταύταις ἀπειλαῖς ἐνεζωγρα-
 15 φεῖτο, εἰς τὸ πεπηγὸς καὶ βεβαίως ἰστάμενον ἐρηρησμένους
 τοὺς πόδας ἔχειν ἐφιλονεικουν μὲν, ἀντέχειν δ' οὐκ εἶχον πρὸς
 πάνυ ἀστατοῦσαν γῆν. καὶ ἦν πανταχόθεν ἐμοὶ στενὰ κομιδῆ
 τὰ τοῦ πράγματος. οὕτω γὰρ ἔχων τῶν ἔνδον κακῶς, οὐδ'
 20 ἔξω προβαίνειν ὄλωσ ἦγον εἰς μνήμην, τοῦτο μὲν ὅτι δέσμιος
 ἦν καὶ τοὺς πρὸ θυρῶν ἐδεδίειν πανόπτας, τοῦτο δ' ὅτι καὶ
 τὸ τῆς θείας ἀναπόδραστον ψῆφον πάλαι γινώσκων ἦν ὡς
 οὐδεὶς ἀποδραίη, κἄν ἐν ὑπαίθροις χορευόν τύχη τίς, κἄν ἐν
 εἰρκτῇ συγκλείηται. τῆς γὰρ ἐκείνου βουλήσεως ἐξῆπται τὰ
 πάντα, ὅσα τε φαίνεται καὶ ὅσα ἐν μυχοῖς θαλαμύεται ἀπορ-

poris mirificorum magnitudine similis, omnem ubi constiteram terram
 concussit. nesciebam quum inclusus essem, quae foris fierent, nec
 quid Byzantio nec quid ceteris urbibus accidisset. vehementer igitur
 perturbavit et concussit ille conclave meum ut pleraeque partes fractae
 in terram caderent et libri nostri e sede ad humum delicerentur. sus-
 pensus hac hora animus et motus terrae brevi vehementer adauctus
 spem vitae deponere me cogebat, quum metuerem ne terra et ipso
 cubiculo opprimerer. equidem quum non haberem quo me oculis
 verterem evitaturus divinam illam iram, quae ob pravitatem nostram
 nos adibat vividis minaribus coloribus expressa, firmiter pedes humo
 infigebam, trepidanti vero terrae obsistere non poteram. ubique mihi
 res plena sollicitudinis erat; intra enim male me habebam neque
 exire omnino in mentem venit; illud quidem propterea quod in vin-
 culis eram et ante portas arbitros metuebam, hoc vero quod divinum
 propositum intelligebam neminem evitare posse nec qui sub coelo
 ambulet nec qui in carcerem iniectus sit. ab eius enim voluntate
 omnia pendent, quaecunque aperte fiunt et quaecunque in recessu

ρήτοις· καὶ σωζοῖτο μὲν ἂν πᾶς τις βουλομένον Θεοῦ, καὶ εἰ μυρίας ὄρη κύκλω περιχεομένης ἐχθρῶν παγίδας καὶ περιπιτάμενα βέλη, φθείροιτο δ' αὖθις ἐκ τοῦ ἕαυτου συγχωροῦντος ἐκείνου. ὄθεν τὰς χεῖρας ταῖς θεαίαις προσερείσας εἰκόσιν ἐκείναις, ἐνεκαρτέρουν τῷ τῆς γῆς ἐκείνῳ τιναγμῷ συν-
 5
 ι. 118 γ. μένοντά με τὸ τέλος ὑπομένειν τοῦ βίου, ἔνθα καὶ τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἄθλους ἐς τόδε ἠνύσαμεν, ἢ πρὸς ἀνθρωπίνως ἀποβλέπειν ἐπικουρίας.

Ἐπεὶ δ' οὖν ὁμῶς Θεοῦ προνοίᾳ σεσώσμεθα, ἐς τὴν ὕστε- 10
 ραίαν ἤδη καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἠκούομεν πάθῃ. περὶ ὧν προϊόντες ἐροῦμεν πλατύτρονον, ἐπεὶ καὶ πλατυτέρας ἔχεινα δεῖται τῆς ἱστορίας.

collocata sunt abditissimo. et volente deo liberari potest, vel qui innumeros circum se laqueos ab hostibus structos et tela cernat ad-
 volantia. perditur etiam facillime illo recedente. quamobrem mani-
 bus ad divinas illas imagines sublatis sustinebar terrae motu illo ipse
 perturbatus. malebam ibidem remanere finem expectaturus vitae, ubi
 ob pietatem dolores ad hoc usque tempus sustulissem quam humanum
 auxilium expectare.

Attamen quum dei providentia essem liberatus periculo, postero
 die quae illis contigerant audivi, de quibus postea dicam amplius,
 quum ampliorem historiam postulent.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΟΓΟΣ ΚΘ.

Ἄρτι δὲ τοῦ ἡλίου περὶ τροπὰς γενομένου τὰς φθινο- f. 118 r.
πωρινὰς ἤκεν αὐθις ἡμῖν ὁ καλὸς Ἀγαθάγγελος, λάθρα κατὰ
5 τὸ εἰωθὸς αὐτῷ μετὰ μέσας που νύκτας, ἐν ᾧ τῆς ὥρας μά-
λιστά γε ἀλεκτρονόμενες τὰς τε πτέρυγας τινάσσειν ἄρχονται καὶ
τὰς ἐμφύτους ἀνακρούεσθαι σάλπιγγας. καὶ προσειπὼν καὶ
καθίσας πρῶτον μὲν ἐπυνθάνετο τὴν αἰτίαν τῆς παρ' ἡμῶς
τοῦ βασιλέως ἀφίξεως, ἔπειτ' ἀρξάμενος καὶ αὐτὸς περὶ
10 τῶν ἔξω διῆει πραγμάτων ἡμῖν ὡς ἤρός τε καὶ θέρους ἔσχε
μεταξὺ. καὶ πρῶτον περὶ τοῦ γενομένου διῆει σεισμοῦ τὰ τε
ἄλλα καὶ ὡς πολλαχῆ τὰ τῆς πόλεως Βυζαντιῶν κατενήνεκται
τείχη, καὶ πολλαὶ τῶν οἰκιῶν τοὺς οἰκοῦντας κατέχωσαν. τῶν
δ' ἐν Χερρονήσῳ πέλειον αἱ μὲν κατέδυσαν αὐτανδροὶ διαρ-
15 ραγείσης ἐκεῖ καὶ σχισθείσης εὐθὺς τῆς γῆς πολλαχῆ. αἱ
δὲ τῶν κύκλῳ διαλυθέντων τειχῶν καὶ τῶν οἰκιῶν ταῖς

NICEPHORI GREGORAE HISTORIAE ROMANAE
LIBER XXIX.

Ipso solstitio brumali redibat nobis pulcher Agathangelus; clam ex consuetudine sua, media fere nocte; ea ipsa hora, qua solent galli alas extendere et tubas natura insitas inflare. et salutans considensque primum quaerebat, cur rex ad nos venisset. deinde et ille incipiens de rebus externis exponebat, quae fuissent inter ver et aestatem. et primum quidem narrabat de terrae motu aliisque rebus et multis locis nobis Byzantinorum muros esse collapsos; et multa domicilia incolas obruisse. urbium in Chersoneso sitarum aliae una cum hominibus a terra subito multis locis ibi rumpente et hianto haurie-

πλεισταῖς συμπεπωκότων τοὺς μὲν τῶν οἰκητόρων θανάτω
 βιαίῳ παραπεμφθῆναι συμπέτωκε, τοὺς δὲ τοῖς ἀστυγείτο-
 σιν ἐξ αὐτομάτου προδοθῆναι βαρβάροις αὐθιμερόν. τοῦ
 γὰρ βασιλέως Καντακουζηνοῦ πρὸ ἐτῶν που δυοῖν, ὡς εἴρη-
 ται, μίαν τῶν ὀχυρωτέρων ἐκεῖ πόλεων παρασχόντος αὐτοῖς 5
 οἰκητήριον, ὥστε ἔχειν αὐτοὺς ἐπιτείχισμα καὶ συμμαχίαν
 πρόχειρον κατὰ Παλαιολόγου τοῦ γαμβροῦ, κατὰ χώραν μέ-
 ρειν αὐτοῖ γε οὐκ ἤνεγκαν τοῦ λοιποῦ, ἀλλὰ κατὰ βραχὺ
 παρεξιώντες αἰεὶ, καὶ ληϊζόμενοι τοὺς τῶν ἐγγιστα πόλεων
 ἀγρούς ἐφεξῆς αὐτοῖς ἀνδράσι τε καὶ ἀχθοφόροις ζώοις καὶ 10'
 ποιμνίοις ἅπασι, πᾶσαν ἐν βραχεὶ τὴν τῆς Χερρονήσου με-
 σόγειον ἱππήλατον σφίσιν αὐτοῖς ἀδεᾶ κατεστήσαντο καὶ στρα-
 τόπεδον ὑπαιθρον, οὐδὲν τῆς Ἀσιάτιδος γῆς καὶ πάλαι συνή-
 θους αὐτοῖς ἀπεικέναι δοκοῦν. διὸ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ σεισ-
 λ. 118 γ. μοῦ συμφορὰν ἐκ τοῦ σύνεγγυς θεασάμενοι, τάχιστα εἰσεπή- 15
 ῥσαν καὶ μάλα ἀπονητὶ μετὰ τῶν οἰκίῶν κατειλήφασιν ὅσα
 μὴ κατεχώσθησαν πράγματα. καὶ τοῦ λοιποῦ κατὰ πληθος
 αἰεὶ παρεξιώντες ἐκεῖθεν καὶ πᾶσαν ἤδη τὴν μέχρι πυλῶν Βυ-
 ζαντίων ἐλήϊσαντο τέλεον γῆν καὶ Ῥωμαίοις ἄβατον τὸ πα-
 ράπαν εἰργάσαντο. φόρους τε ἐπέθεσαν ἅπάσαις ταῖς με- 20
 ταξὺ πόλεσι, δεκαδάρχους βαρβάρους καὶ ἐπιτρόπους αὐταῖς
 ἐνοικίσαντες. ἀλλ' οὐδ' οὕτω τὴν κομιδὴν οἱ τάλανες Θραῖκες

bantur; ad alias quod attinet muris in orbem destructis et domiciliis
 maximam partem collapsis incolarum pars morti violentae committeba-
 tur, pars ultro vicinis barbaris eodem die se tradebat. praebuerat
 enim Cantacuzenus rex ante duos fere annos, ut dictum est, unum ex
 oppidis eius regionis valde munitorum, quod iis esset domicilium. hoc
 igitur modo paratae iis erant munitiones et auxilium contra Palaeolo-
 gum, affinem; in regione diutius manere ipsi noluerunt. sed paulatim
 evagantes semper et diripientes ex finitimorum oppidorum agris ipsos
 viros deinceps et animalia sarcinaria et omnes ovium greges, omnem
 brevi Chersonesum mediterraneam equis aptam sibi et sibi reddebant
 tutam et castra sub divo strata nihil iis videbantur dissimilia terrae
 Asiaticae priusque consultae. itaque calamitatem ex terrae motu pro-
 fectam cominus conspicati, celerrime intrabant et sine ulla opera in-
 ter domicilia compilabant ea omnia quae non erant obruta. et futuro
 tempore catervatim semper egredientes exinde etiam omnem omnino
 iam usque ad portas Byzantinas terram compilabant Romanosque ab
 ea prorsus deterrebant. vectigalia autem solvenda imperabant omni-
 bus, quae media erant oppidis. decadarchi barbari et praefecti in iis
 collocabantur. sed ne ita quidem diligentia eius aestatis Thraeces

κερδᾶναι τοῦ θέρους δεδύνηται, ἀλλ' ἔμειναν αὐθις σχεδὸν
 ἅπαντες στάχυνες δρεπάνης ἀπρόσιτοι διὰ τε τοὺς βαρεῖς ἐπι-
 στάτας καὶ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐναλλάξ προλοχίσεις καὶ τὰς
 ληστρικός ἐφόδους τῶν ἄλλοθεν ἄλλων βαρβάρων. διὸ καὶ
 5 ὅσοι Ῥωμαίων ἐκεῖθεν λαθεῖν τὰς βαρβαρικός ἐδυνήθησαν
 χεῖρας, μάλα προθύμους φυγάδας ἑαυτοὺς ἐπεπράχασαν τῆς
 πατρίδος, καθ' ὁπίτερον τῶν τῆς γῆς μερῶν ἐκ τοῦ ῥάονος
 ἐκάστοις συμπέπτωκε φεύγειν, ἀπάσης μὲν ὄρφανους ἀπο-
 σκευῆς καὶ αὐτῶν γε τῶν ἀναγκαίων, δακρύων δὲ μακρῶν
 10 ἀφορμὴν τοῖς ὄρωσι καθισταμένους, ὧν τοῖς πλείοσιν ἥκιστα
 εὐδρομον δι' ἔνδειαν ὃν ἐν ἀλλοτρίᾳ διασπαρῆναι γῆ, τῇ Βυ-
 ζαντίων βέλτιον ἔδοξε παραμεῖναι. καὶ οἱ μὲν εἰς δουλείαν
 τῶν ἐνταῦθα δυναμένων ἑαυτοὺς προσκεκυρώκασαν ἄρτου
 βραχέος εἴνεκα, οἱ δὲ καὶ πῆραν ἐναψάμενοι τὰς ἀγνιὰς πε-
 15 ρίᾳσι κατὰ πλῆθος χεῖρας ὀρέγοντες, εἴ τις κέρμα καὶ ὄβε-
 λὸν ἐμβάλοιο πρὸς ἄρτου πορισμὸν. εἰς τοσαύτην γε μὴν
 ἦκε δειλίαν τὰ Βυζαντίων, ὥστε καὶ εἴ τις τῶν ἀγοραίων
 ἀγριωτέραν δῆπουθεν ἀφῆ φωνὴν τῷ παιδί ἐπιπλήττων ἴσως,
 ἢ γυνὴ τὸς οἰκείους ἀνακαλουμένη σὺν δάκρυσιν αἰχμαλώ-
 20 τος, τεθνᾶναι μικροῦ τῷ δέει συμβαίνει σφᾶς, ἐν ὑποψίᾳ
 γινομένους εὐθύς μὴ οἱ βάρβαροι εἰσεπήδησαν τείχους ἐντός.
 ὅθεν ὑπερορίους ἐνοι καὶ αὐτῶν περιουοῦσι πόλεις καὶ νῆ-
 σους, τὴν ἀλλοδαπὴν τῶν πατρίων ἀνθαιρούμενοι. οὕτω με-
 τέωροι κάθηνται καὶ περοβημένοι, καὶ τὸν οἰκεῖον ἔχουσι πρὸ
 ὀφθαλμῶν ὄλεθρον αἰεί, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ τὰ πρότεριτα

potuerunt frui, sed iterum nullas fere spicas attingere potuit, falx,
 propter praefectorum severitatem et insidias frequentissimas et impe-
 tus praedatorios ab aliis aliunde barbaris factos. eam ob causam quot
 Romani poterant latere manus barbaras, in voluntariam se convert-
 ebant e patria fugam; iis autem terrae partibus, ubi cuique facilius
 erat fugere, quum essent omni apparatu et ipso victu destituti. et
 nonnulli servituti dominorum, qui ibi erant, semet ipsi submittebant
 tenuis panis causa. alii pera alligata plateas permigrant ad praeter-
 euntium multitudinem manus porrigentes, si quis lamnam et obolum
 ad emendum panem iniiceret. in tam malam conditionem incedebant
 res Byzantinae, ut, si quis rusticorum vehementiore emissa voce for-
 tasse terrefaciebat infantem vel mulier lacrymans servis acclamabat
 bello captis, fere prae timore interirent, semper veriti, ne muros
 barbari transilirent. quam ob rem eorum nonnulli de externis cogi-
 tant oppidis et insulis patriae peregrinam praeferentes terram. adeo
 timore ac terrore suspensi sunt et semper ante oculos habent suam

κατενεχθέντα μέρη τῶν κύκλω τειχῶν εἰς ἔδαφος ἀπάσης ἔξω
κεῖται φροντίδος.

- Ε Ἄρτι δὲ τῶν χειμερίων πνευμάτων εἰς γαλήνην ἔξ ἀγ-
ριότητος μεταβεβλημένων, καὶ τῶν κυμάτων τέως τοῖς αἰγια-
λοῦς προσηνῶς σπενδομένων, καὶ τῆς ἡρινῆς ὥρας παρακαλοῦ- 5
I. 119 r. σης οἰοῦναι τὰς τῆς ἡμέρας πύλας ἀνοίγειν τὸν ἥλιον καὶ
πλευροκτεῖν ἐς ἀμιλλαν τῆς κατόπιν νυκτός, ὅτε θαρρουντως
ἦδη καὶ ὀλκάδες ἐκ λιμένων ἀνάγονται καὶ τριήρεις τοὺς
ταρσοὺς ἐφοπλίζουσι καὶ ταῖς κώπαις ἐαντὰς ἐπιτρέπουσιν,
ἄρως ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ἐκ Θεσσαλονίκης 10
τριήρεσι τε καὶ διήρεσι τέτρασι καὶ μονήρεσι πλείουσι, Λή-
μνη μὲν πρῶτον προσέσχε τῇ νήσῳ, κακείθεν εἰς Σαμοθράκην
καὶ Ἴμβρον διέβη, κακείθεν εἰς Λέσβον ὁμοίως· καὶ τῇ
ἑαυτοῦ παρουσίᾳ βεβαιώσας καὶ ἐπιρρώσας ἅπαντας εἰς τὴν
ἑαυτοῦ πίστιν ἀμφιρροπαῖς τὸ πρότερον ὄντας, τέλος τοῖς 15
Τενεδίοις λιμέσιν ὀρμίζεται. ἔνθα δὴ καὶ μαθὼν ὡς ἐκ πολ-
λοῦ τριήρεσιν ἔνδεκα παρασκευάζοιτο κατ' αὐτοῦ βασιλεὺς ὁ
καὶ πενδερός, ἐνταῦθα καὶ αὐτὸς τοῦ λοιποῦ καθῆσθαι κέ-
κρικε δεῖν, καὶ ἀπάσαις ψήφοις ἅμα λογισμῶν καὶ ψυχῆς
προθέσει τὸν ἐπίπλουν ἐκδέχεσθαι. 20

- Β Τούτων δ' οὕτω χωρρούντων, ἔδοξε καὶ Παλαμᾷ τῷ
δυσσεβεῖ Πρόκλον τινα, πλασαμένῳ πρόφασιν, ἐς Βυζάντιον
ἀφικέσθαι πλείστον ἔνεκα, ἐνὸς μὲν ἵνα Καντακουζηνὸν ἐρε-

quisque mortem. et partes rotundorum murorum ante tres dies de-
structae maximo solique sunt timori.

Postquam venti hiemales in requiem ex vehementia considerunt
et cum undae aliquamdiu quiete litora alluebant et cum vernum tem-
pus quasi suadebat, ut sol quasi diei portas aperiret superaretque in
certamine noctem, si animatae iam naves onerariae ex portubus in
altum evehuntur armanturque triremes atque palmulae remisque in-
cumbitur, Ioannes Palaeologus rex ex Thessalonica cum triremibus et
biremibus, quadriremibus et compluribus navibus uniremibus primum
ad Lemnum, insulam tendebat; inde autem in Samothracem et Imbrum
pergebat; indeque similiter in Lesbum et postquam praesentia sua
firmavit et stabilivit omnium erga se fidem, qui antea fuerant ambigui,
denique in Tenedi portum incurrit. ibi comperit ex longo tempore
undecim contra se parari a rege triremes, et affinis et ipse sibi in
futuro morari voluit et ex omnibus rationis ac mentis praecceptis im-
petum esse excipiendum existimavit.

Quae cum ita essent et Palamae improbe, qui Proclum quen-
dam circumegerat, causa adesse videbatur rerum complurium causa

θίσῃ τὸν βασιλέα τελείοις ὀλέθροις τοὺς τῆς εὐσεβείας προ-
 μάχους ἡμᾶς παραπέμψαι, δεύτερον δ' ἵνα καὶ τὰς αὐθις
 αὐτῶν νεωστὶ γεγενημένας κατὰ τῆς εὐσεβείας ἐτέρας βίβλους
 τοῖς Βυζαντίοις προθείῃ διδασκαλίαν, ἀκόλουθον μὲν τῇ πρὶν
 5 ἐκείνῃ πολυθείᾳ τὰνδρός, καινοφανεστέραν δ' οὖν εἰς κακίας
 ὑπερβολὴν καὶ τρίτον ἵνα καὶ βασιλεῖ Καντακουζηνῷ τὰς
 οἰκείας εὐχὰς φυλακτήριον κατὰ Παλαιολόγου χαρίσαιοτο τοῦ
 γαμβροῦ, ἥδιστον καὶ μάλα γέ τοι ποθεινὸν ἐφόδιον αὐτῷ.
 ἐπεὶ γε μὴν καὶ ὀλκάδος ἔτυχεν ἐκ τῶν τῆς Θεσσαλονίκης
 10 λιμένων μελλούσης ἀνάγεσθαι, φέρων καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐς
 αὐτὴν ἐμβεβλήκει. καὶ μέχρι μὲν τῶν Ἑλλησποντίων πορθμῶν
 ἐξ οὐρίας ἦγεν αὐτοὺς πελάγιον κατὰ πρῦμναν τὸ πνεῦμα
 φερόμενον· ἐνταῦθα δ' αὐτοῦ λήξαντος καὶ οἶον εἰπεῖν νε-
 κρωθέντος ἐξαίφνης νηεμία μακρὰ καιέσχε τὸ πέλαγος καὶ
 15 ἀκίνητον εἶχε τὴν ὀλκάδα τελέως ἐκείνην, ἐπ' ἀγκύρας μιᾶς
 ἡμέραιν δυοῖν σαλεύουσιν. τῇ δὲ τρίτῃ προσελάσαντες ἐκ
 δυοῖν ποταμοῦκ, Σκαμάνδρου τε καὶ Σιμόεντος, οἱ πόλιος
 Ἀσιατίδος Δαρδάνου καταρρέουσιν ἐφ' ἑκάτερα, πειρατικοὺς
 τισὶ λέμβοις οἱ βάρβαροι ταύτην αἰρούουσιν ἀναιμωτί. καὶ πρὸς
 20 αἰγιαλοὺς καθεκλύσαντες ἐκείνους, ἔνθα καὶ τῶν Ὑρκανοῦ
 τοῦ σατραπικοῦ υἱῶν τὸν πρεσβύτερον τηνικαῦτα συνηγάχθη
 παρεῖναι, τὸν τῆς ὀλκάδος ἅπαντα φόρτον ἐκείνου βλέποντος f. 119 v.
 ἐξετίθεσάν τε καὶ ἐξαφόρον. μεθ' ὧν ἤδη καὶ Παλαμᾶς
 ἐξήγετο· καὶ γνωσθεῖς ὅστις εἶη τὸν τρόπον καὶ τὴν αἴτιαν,

petendi Byzantii. et primum quidem ut Cantacuzenum impelleret, ut
 nos religionis verae praesidium durae traderet morti. deinde ut alios
 libros nuper contra veram religionem scriptos Byzantinis mitteret et
 eam quidem doctrinam, quae favebat veteri illi plurimum deorum cultui
 nimium improbe. et tertium, ut Cantacuzeno regi domesticas prae-
 staret preces, praesidium contra Palaeologum, affinem. dulcissimum
 et summopere ipsi desideratum viaticum. quum et navis onerario e
 Thessalonicae portu vectura se praeberet, ipse eam conscendit et usque
 ad fretum Hellespontium eos portabat ventus secundus in puppim in-
 cidens. hic vero eo cessante et ut ita dicam moriente subito mala-
 cia magna tenebat mare et plane immotam retinebat navem in una
 ancora biduum vacillantem. tertio die advecti ex duobus fluviis, Sca-
 mandro et Simoente, qui inde a Dardano, urbe Asiatica fluunt, illa
 cymbis piraticis barbari nullo effuso sanguine potiti sunt. et ad li-
 tora illos abducebant; ut ibi Satrapi Hyrcani filiorum natu maior eo
 tempore adesset, accidit atque omne navis onus eo inspiciente expo-
 nebatur et eportabatur. cum iis Palamas educebatur. et agnotus,
 qualis esset et moribus et dignitate non solum propter uberes inge-

οὐ μόνον ἐκ τῆς δαψιλοῦς ἐκείνης ὑλαίας ἀποσκευῆς, ἀλλὰ καὶ ὧν ἐν τοῖς κόλποις ἔκρυπτεν ἀργύρου τε καὶ χρυσοῦ νομισμάτων παμπόλλων, πολλοῖς εἰθύς καὶ πρὸς τῶν βαρβάρων ἐβάλλετο τοῖς σκώμμασι καὶ πολλῆς τὰ ὄτια ἐμπέπλησται χλεῦθς, λεγόντων ὡς διδάσκειν ἰφείλων ἑτέρους, ἄνθρωπε, 5 κατὰ τὴν τῶν σῶν διδασκαλῶν νομοθεσίαν τὸν ἄσχευόν τε καὶ ἄχαλκον βίον, ἔργοις αὐτοῖς αὐτὸς τὴν τε τῆς σῆς ἀνακαλύπτεις ψυχῆς μοχθηρίαν καὶ ἅμα τὰναντία πείθεις τοὺς ἐπομένους σοι δρᾶν. ἄρτι δὲ καὶ τῶν βίβλων αὐτοῦ προκομιζομένων, ἠρώτα καθ' ἕκαστον ὁ βάρβαρος ὃ τι τε εἶη καὶ ὅτου τὸ ἔργον. καὶ οὕτω μανθάνων τὰ μὲν αὐτῷ Παλαμᾶ συγγραφέντα κατὰ μέσης παραχρῆμα κελεύει ῥιφῆναι θαλάσσης, οἶμαι, τῆς θείας ἀοράτως πρὸς τοῦτο κινουμένης προνοίας, ἵνα μὴ σεωσωμένα πολλῆς τε καὶ νεωτέρας τῆς ἀσωτίας ἐμπλήσσωσι τὰς γε τῶν ἀπλουστέρων ψυχὰς καὶ αὐτά. τὸ γε μὴν 15 θεῖον τοῦ Χριστοῦ εὐαγγέλιον μετὰ τοῦ Λαυτικῆ ψαλτῆρος αἰδοῦ πολλῇ τοὺς οἰκείους τηρεῖν ἐνετέλλετο. εἰώθεσαν γὰρ καὶ Ἰσμαῆλται τιμᾶν προφήτας τε ἅπαντας καὶ ἅμα τὸν σωτήρα Χριστὸν ὡς ἓνα τῶν προφητῶν. τέλος δ' αὐτὸν γυμνωθῆναι μὲν τῶν οἰκείων προσεταιχῶς ἱματίων ἕτερα δὲ γε 20 διερωγῶτα μετενδῦναι, κυνοτρόφοις τισὶν αὐτὸν εἰς πρᾶσιν ἐδεδώκει τηρεῖν, τὰς τε ἄλλας ἐγκελευσάμενος μάλιστα ἐπάγειν αὐτῷ τιμῆματος ἕνεκα πλείονος πρὸς ὧνήν, καὶ ἅμα τὸ σοδομιτικὸν καὶ παρὰ φύσιν πάθος τῆς ἀρρενομανίας, οὐκ οἶδ'

tesque sarcinas sed etiam ex iis quae in sinu latebant, argenteis et aureis numis plurimis, conviciis statim multis a barbaris perstringebatur aureisque eius multis opprobriis implebantur. dicebant enim, docere debes alios, secundum tuorum praeceptorum normam vitam gerere impedimento et aere vacuam, vita tua ipsius animi tui improbitatem retegis simulque discipulos tuos contraria doces. quum etiam libri eius exornabantur, in unoquoque quaerebat barbarus, quid sit et cuiusnam opus. et discens, nonnullos ab ipso Palama esse conscriptos, in medium mare statim eos immergi iubet. credo numine divino inuisoque ita instituyente, ne servati illi ipsos proborum animos multa et recentiori illa improbitate implerent. sanctum autem Christi evangelium multa cum verecundia colere praeter psalterium Davidis, illi qui illi sunt ascripti iussi sunt. soliti erant etiam Ismaelitae colere quum omnes prophetas tum etiam Christum redemptorem, quippe qui esset unus e prophetis. deinde illum iubebat suis vestimentis nudari; alia vero et detrita illi indui eumque in custodiam canium immittorum emendum committebat. et iubebat ei alia etiam flagella ad-

ὁπότερον, εἴτ' εἰωθὸς σφίσι ποιεῖν εἰς ἐμπαιγμὸν τῶν ἀλι-
 σκομένων χριστιανῶν, εἴτ' ἐνδεδωκυίας τῆς θείας ἄνωθεν δί-
 κης ἐνταῦθα, μακροθυμεῖν ὡς ἐπίπαν οὐ μᾶλα ἀνασχομένης,
 ἢ τὸν ἀλιτήριον ὡς ἀρχηγὸν τῆς νῦν ἐπιπολαζούσης ἀσεβείας
 5 χερσὶ βαρβάρων παρέπεμψεν, ἵνα μὴ λάθῃ μηδὲ τοῖς ἀμα-
 θέστερον ἢ ἀμελέστερον περὶ τὰ θεῖα διακειμένοις τὸ τῆς
 αὐτοῦ γε αἰρέσεως αἰσχιστον, ἀλλ' ὕβρις ὕβριν ἀμύνηται, καὶ
 τὸ τῆ αὐτοῦ κακία κεκαλυμμένον αἰσχρὸν τῆ τοῦ σαρκικοῦ καὶ
 φαινομένου πάθους αἰσχίστω θεατρικώτερον τουτοῖ δημο-
 10 σιευθῆ τρόπον· καὶ ὁ θέλων ἐκ τοῦ τυραννεῖν τὴν εὐσέβειαν
 δοξασθῆναι ἤδη καὶ κατ' αὐτό γε τὸ τῆς πολυθείας ἀτόπημα
 σαφῶς ἐξελέγηκται τε καὶ ἐστηλίτευται. καὶ διόπερ ὁμοφυ-
 λοις οὐσι τοῖς θιασώταις ἀρεστός τε ἐνομίσθη καὶ τῶν ὑπὲρ
 15 οὐδὲ μέγρι ψιλῆς ἀκοῆς ἀνεκτὸν ἐνομίσθη. εἰ γὰρ πρὸς γε ¹⁰
 τοῖς ἄλλοις αὐτῶν ἀτοπήμασι καὶ τὴν ἔνσαρκον ἀθετοῦσιν οἱ f. 120r.
 βάρβαροι θεῖαν οἰκονομίαν, ἀλλ' ἕνα τῶν παντῶν εἶναι ποιη-
 τὴν καὶ θεὸν οὐδ' αὐτοὶ γε ἀρνοῦνται. ἀλλ' ὁ Παλαμᾶς
 καὶ ἀμφοτέροις ξηνηλασίαν ἀπότομόν τε καὶ μᾶλα θρασεῖαν
 20 κατεψηφίσατο, καὶ οἶαν οὐδεὶς οὐδ' αὐτῶν ὀπόσοις διώκταις
 κατὰ τῆς εὐσεβείας τοὺς πρὶν αἰῶνας συνεπεπτώκει γενέσθαι·
 οὔτε γὰρ θεότητι λατρεύειν ἀφήσει τρισυποστάτῳ μῆ, οὐδὲ
 τὸν σαρκωθέντα λόγον υἱὸν εἶναι λέγει θεοῦ, ἀλλ' ἀνούσιον
 μὲν τινα καὶ ἀνύπαρκτον ἐνέργειαν, πρὸς δ' ἀκτίστους μυ-

hiberi, ut maior evaderet poena simulque sodomiticum et arrhenoma-
 niae dolorem naturae repugnantem. nescio, utrum tale quid ad Chri-
 stianos captos illudendos facere soleant, an tribuendum sit divinae
 supremaeque iustitiae, qui virum illum, improbitatis grassantis quasi
 ducem barbarorum manibus tradidit, ne lateret eos, qui rerum divi-
 narum sunt imperitiores vel incuriosiores, flagitiosissimum eius con-
 siliium. sic superbiam pellat superbia, et flagitium ipsius pravitate
 tectum magnificentissimo hocce modo apparebat. eamque ob causam
 gratus erat acceptusque iis qui eiusdem erant gentis eundemque cole-
 bant deum et ultra dignitatem erat dignus; hoc externis et barbaris
 adeo invisum est, ut ne leniter quidem auribus percipere velint. si
 inter alias res absurdas barbari etiam divinam incarnationis oecono-
 miam spernunt, tamen ne ipsi quidem universitatis rerum creatorem
 atque deum esse negant. sed Palamas utrique severam exactionem
 et audacissimam decrevit et talis prioribus temporibus religionis vexa-
 tor nullus fuit. neque enim uni numini servire vult e tribus perso-
 nis constanti negatque logon incarnatum filium esse dei; sed vim

ρίας μεριζομένην θεότητα ἄλλας ἀλλήλων διαφερούσας, ὡς
καὶ αὐτὸς ἐν ἄλλοις πλατύτερον γέγραφε στηλιτευὼν αὐτὸν.
ὄθεν καὶ μείζω κἀνταῦθα πρὸ τῆς αἰωνίου καταδίκης ἐκείνης
τὴν δίκην δίδωσιν οὕτως ὁ ταλαίηνωρος ὢν ἐπὶ τοὺς ὑπὲρ
εὐσεβείας ἠγωνισμένους ἠγωνίσταται, τοὺς μὲν διώξας καὶ ἄλ- 5
λον ἄλλοθι διασπείρας, τοὺς δὲ καὶ αὐτῶν γυμνώσας ἀναίδην
II τῶν ἱερατικῶν συμβόλων. καὶ αὐτὸς τε γὰρ αἰσχρῶς τῶν
ἱερατικῶν γυμνωθεὶς συμβόλων, καὶ πρὸς γε ἔτι πάσης κοι-
νώς ἐσθῆτος, ὁμοῦ καὶ τὰ αἰσχίστα ὑπ' αὐτῶν ἐπεπόνθει
βαρβάρων, οὗς τοσοῦτον αὐτὸς ἠγάπησεν ὥστε καὶ ἠγωνί- 10
σται πάμπολλα πείσαι Καντακουζηνὸν κατὰ τοῦ γαμβροῦ Πα-
λαιολόγου συλλήπτορας κτήσασθαι καὶ φίλους ἠγεῖσθαι διὰ
βίου, καὶ τῆς ζωῆς φύλακας ὑθανάτους. διὸ καὶ τὴν ἀντι-
μισοθίαν ἀξίαν ἀκείθεν εἴληψε δεδωκῶς καὶ δέδωκεν εἰληφῶς.
αἰσχρῶς μὲν γὰρ καὶ ἀναξίως παντάπασιν εἰς-τὸν ἱερατικὸν 15
βαθμὸν ἀναβάς, ἀξίαν τοῖς ἱερώσασιν τὴν ἀντιμισοθίαν ἀπέ-
δωκε τὴν ὑσέβειαν· ἀξίαν δ' αὖ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐκείνων
αἰσχίστα καθαιρέθεις τὴν ἀντιμισοθίαν κεκόμισται ὢν τοῖς
Ῥωμαίοις ὀλέθριον τῷ βασιλεῖ προμεμνήσενται τὴν φιλίαν,
ἵνα καὶ καθαιρέσει αἰσχρῶ μὲν δικαίᾳ δ' οὖν πολλῶν ἱερέων 20
καὶ ἐπισκόπων καὶ πάσης εἰπεῖν εὐσεβοῦς ὀσιότητος καθαιρέ-
σις ἄδικος ἀντιταλαντεύηται, καὶ ἂ τοῖς σοφωτέροις ἔγνω-
σται συνειῶς πρὸ τῶν ἔργων, ταῦτ' ἐπὶ τῶν ἔργων φαίνεται
συμβαίνοντα σαφῶς.

quandam essentia et substantia carentem, ipsam divisam esse in myriades non procreatas numinum inter se differentium, uti et ipse uberior alio loco exposuit. inde maiorem hic ante aeterna supplicia dat poenam ille multas aerumnas passus eorum, qui contra verae religionis praesidium pugnaverunt. qui alios persecutus est aliosque alio populit, et sacerdotalibus signis flagitiose orbavit. nam et ipse turpiter privatus erat signis sacerdotalibus atque insuper omni omnino vestimento; similiter et ipse passus est turpissima ab ipsis barbaris, quos adeo amavit, ut multum sit certatum ad Cantacuzenum eo adducendum, ut adiutores sibi contra Palaeologum, affinem pararet amicosque per vitam haberet vitaeque immortales custodes. inde et praemium accepit dignum, quod degerat et dedit quod acceperat; turpiter enim ad gradum sacerdotalem assurrexit, dignas referens mercedes iis, qui ipsum inauguraverant, quippe improbitatem; et quae sapienter sapientiores viri intellexerunt, ante opera, ea certo post opera usu veniant.

Ἐπεὶ γε μὴν καὶ πρὸς Ὑρκανὸν ἀπηνέχθη, τὸν ἀρχηγὸν **12**
 δηλαδὴ τῶν βαρβάρων, τὰ μὲν ἄλλα, ὅσα τε πρὸς τῶν ἐκεῖ
 τηρικαῦτα παρόντων ἠγκόσει τε καὶ λελάληκε καὶ συννηήθη
 καὶ ὁμολόγηκε φιλοξωτίας ἔνεκα, σιωπᾶν ἄμεινον. μαθὼν δ'
5 οὖν ὁμοῦς ἐκεῖνος ὡς αὐτὸς ἐστι δι' ὃν πολυθείας τε ἔρωσ ἐν
 Ῥωμαίων ἡνθῆσεν ἄρχουσι καὶ ματαιάς θρησκείας ἀγάλματα
 νέοις ἐμπολιτεύεσθαι γέγονεν ἔθεισι, κατεγίνωσκέ τε καὶ διε-
 τώθασε μάλα ἐπεγγελῶν. προσέτατε δ' οὖν ἀπαχθέντα
 πόρρω πον τῆς σατραπικῆς οἰκίας διαλεχθῆναι περὶ τῆς νο-
10 λέκτου ταυτησί τερατείας ἐνί τινι τῶν παρὰ βαρβάρους αὐτόθι
 σσφῶν ἐπ' ἀκροάσει πολλῶν. καὶ ὅσα μὲν ἐκεῖ πρὸς ἡδονὴν
 τοῖς βαρβάρους ἐφθέγγατο, ἀφαιρέσειν δεδιὼς τῆς ζωῆς ταυ-
 τησί, περιττὸν ἀφηγεῖσθαι. ἃ δ' οὖν ἀπολεξάμενοι πρὸς
 δημοσίας φέρουσιν ἀκοὰς οἱ ἐνταῦθα τῆς ἐκείνου θιασῶται **1. 120 v.**
15 κακίας, ἐγγράφως πρὸς ἐκείνου τούτοις πεμφθέντα, ὅτι τοιαύδε.
 ἀκαιτούμενος γὰρ φησι λόγον ἐρμηνέα τῆς καινοφανοῦς ταυ- **13**
 τησί θρησκείας, ἀπολογεῖσθαι καιρὸν οὐκ ἔχειν εἰρήκει, πρό-
 φασιν λέγων ὡς οἱ προσκείμενοι τῷ μέρει τῶν ἀντιδίκων
 προκῆθηται καὶ κριταί, καὶ οὐκ ἔχειν ἀναγκαιῶς δεικνύειν
20 εἰς τὰ παρ' αὐτῶν ἀντιλεγόμενα τὰ δικαιώματα τῆς εὐσε-
 βείας. ἔπειτα καὶ παραδεδομένος εἰς αἰχμαλωσίαν αὐτοῖς
 οὐκ ἂν ἀποκρίναιτο, ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς, φησί, μετὰ τὸ πα-
 ραδοθῆναι οὐκ ἀπεκρίνατο. ταῦτ' εἰσὶ τὰ συνήθη ψευδολο-
 γήματα τῆς ἀτόπου γλώσσης ἐκείνης. πῶς γὰρ ἂν ἐτόλμη-

Postquam ad Hyrcanum abducebatur, i. e. barbarorum ducem, praeter cetera ex iis, quae eos, qui illo tempore aderant dicentes audierat et quae ipse dixerat sibi persuasit existimavitque propter vitae amorom praestare silentium. itaque ille etiam comperit, hunc esse, cuius cura multorum deorum cultus apud Romanorum duces adamatus sit. vanae pietatis simulacra facta sunt ex novo more, damnavit multisque conviciis illisit. subebat eam ex domicilio deductum satrapice loqui de novis miraculis coram quodam eorum qui ibi erant philosopho et coram multis. et quae ibi ad oblectandos barbaros prae mortis timore dixerit, exponere longum est. quae vero pravitatis illius servi publicae famae tradunt, litteris consignata ab illo his missa sunt. sunt haecce. rogatus enim iis praebet disputationem, qua cultum novum exponit; sese defendendi non adesse tempus dicebat, praetendens, discipulos et indices adversariorum suscipere partes; neque opus esse dicebat ea significare, quae illi contradicerent, defendere veram religionem. deinde in captivitatem deductus illis non respondit. quoniam, ut dixit, neque Christus proditus respon-

σεν, ἢ τίς ἂν ἔχει χάρα καὶ χρεία βαρβάρους φέρειν ὑπόδειγμα πρὸς πίστωσιν τῶν αὐτῶ λεγομένων τὰ τοῦ Χριστοῦ παθήματα. προσπαράγραφει δ' ἔξης καὶ περὶ τῶν ἐκεῖ χριστιανῶν, ὅπως λαθόντες ἐξ ἀπειρίας ἐπαίνοις ἐξαίρουσι τοῦτον, διότι, φασίν, ἀποκηρύττει τοὺς εἰς ὑπερκείμενας καὶ 5 ὑφειμένους ἀπείρους θεότηας τὸν ἕνα θεὸν ἀσβεβῶς διαιροῦν-
14 τας. καὶ μὴ ἀποδέχσασθαι μὲν φησι τὴν τῶν ἐπαίνων αἰτίαν ὡς αὐτῶ γε ἄλυσιτελῆ, ὁμῶς τοῦ καιροῦ τε καὶ τῆς χρείας ἕνεκα, τοῦ σιιλλεσθαι πρὸς αὐτῶν δηλαδὴ, σιωπῶν ἐπαινούμενος ἀξίους κατάρως ἐπαίνους· τὸν γὰρ τῶν εὐσεβῶν ἐπαι-
10 νον ἀπατηθέντες ἀνοικείως ἐδίδουν αὐτῶ, ἐπαρώμενοι μὲν αὐτοῦ τῇ πολυθείᾳ ἐκείνοι, ἀγνοοῦντες δ' ὡς αὐτὸς ἐστιν ὃ ἐπαρωῶνται. οὕτω πολύπους τίς ἐστιν ὁ κατάρως, καὶ τὸ χρώμα τῆς γνώμης ἄστατος καὶ ἀβέβαιος· καὶ τοῖς ἄλλοις ἄλλοις καιροῖς τε καὶ πράγμασι προσφυόμενος πρὸς διάφορα **15** καὶ μαχόμενος χρώματι τε καὶ σχήματι γνώμης καὶ γλώττης ῥαδίως μεταρμόζεται τε καὶ μετασχηματίζεται· καὶ τῇ τοῦ κυρίου παιδείᾳ νουθετεῖσθαι οὐκ οἶδεν, ἀλλ' ὥσπερ ἂν εἴ τις τῶν ἀνδροφόνων, ἀγόμενος εἰς δεσμοπήριον ὥστε δεῖσαντα σωφρονεῖν τοῦ λοιποῦ καὶ ληστείας ἀφίστασθαι πάσης, ὁ δ' **20** αὐτοῦς τε ἐφόνευσεν τοὺς ἀπάγοντας καὶ ὄτῳ ἂν ἀπαντήῃ τῶν παριόντων, οὕτω καὶ οὗτος οὔτε κολαζόμενος φρίττει οὐδ' ὑπὸ θεοῦ νουθετούμενος νουθετεῖται, ἀλλ' ἀκόλαστος ἐν κολαστηρίῳ μένει τὴν γνώμην, ἀπαιδέυτος δ' ἐν παιδευτηρίῳ

debat. haec sunt coniuncta mendacia ineptae illius linguae. quis enim ausus fuerit ad verba sua barbaris probanda, si occasio adest vel necessitas Christi passionis in exemplum revocare. praeterea scribit de Christianis illius regionis, quod hunc ignari laudibus efferunt, quia annuntiat eos, qui in superiora et inferiora invisae numina improbe dividunt unum deum. et se non accipere dicit laudes inutiles. nam virorum piorum laudem decepti et falso ei praestabant. execrabantur eius multorum deorum cultum, sed eum ipsum, quem execrarentur nesciebant. tot habet pedes is, quem execrantur. et color opinionis est infirmus et varius. et aliis temporibus aliisque in rebus ad diversa et pugnancia inclinatur quod ad habitum coloremque opinionis atque linguae attinet. mutatur autem aliis accipit formam. et domini institutione emendari nescit. sed quemadmodum si quis homicida deductus in carcerem nescius in futuro sana mente uti et exui omni latrocinio, sed ipsos duces interficit et quemcunque praeteruentium attingere potest, ita etiam ille punitus non tremet et a deo monitus non moneatur, sed indomita opinione in carcere manet, non institutus

Θεοῦ, τῆς ὁμοίας ἀπονοίας ἐχόμενος αἰεὶ, καὶ πρόφασιν κα-
 κίας ποιούμενος ἅ πρὸς κακίας ἀποχὴν ὁ Θεὸς αὐτῷ συγκε-
 χώρηκε παθεῖν. οὐδὲ γὰρ παύεσθαι πῶ τῆς κομπορημοσύ- **15**
 νης καὶ τῆς ματαίας ἐκείνης ἔγνωκεν οὐδέως, ἀλλ' αὐτοῦ τε
5 Χριστοῦ καὶ τῶν ἱπέρ ἡμῶν Χριστοῦ παθημάτων εἰκόνα φέρειν
 ἑαυτὸν καὶ τὴν ἑαυτοῦ πρὸς βαρβάρους ἀλμαλωσίαν βρεν-
 θύεται, ψευδηγορίαις, ὡς εἶπτε, διαστρέφων τὰ πράγματα
 καὶ ἐγκαλλωπιζόμενος ἐφ' οἷς ἐγκαλύπτεσθαι ἔδει. οὕτως εἰς
 ἀσυνέτου καρδίαν χώραν οὐκ ἔχει μνήμη Θεοῦ καὶ κατὰ Θεὸν
10 ἀρετῆ. διὸ καὶ ὡς ἐπὶ πλείστον ὁ Θεὸς ἐμπαίξεσθαι τουτονὶ **l. 121 r.**
 ἐγκεχώρηκε, καὶ ὑπὸ πάντων ὁμοίως μισεῖσθαι τὸ τῆς ἐρη-
 μώσεως βδέλυγμα. εἰς τοσοῦτον γὰρ, καθάπερ κύβου στρα-
 φέντος, μεμίσηται καὶ πρὸς τῶν μάλα ποθούτων ἐντεῦθεν
 ἀρχόντων καὶ ὁμοφρόνων διὰ τὴν ἄθεσμον ἐκείνην καὶ σοδο-
15 μιτικὴν τῶν βαρβάρων μῆξιν, ὥστε καὶ ὑπὲρ οὗ πάντα προ-
 ἔσθαι χρήματα ὑπισχνούντο καὶ σφᾶς αὐτούς, εἰ δεήσεις,
 πέμπειν εἰς ἄσθην, νῦν οὐδ' ὀβολοῦ ἀλλάξασθαι βούλονται **16**
 τὴν ἔλευθερίαν. ὁποτέρωσε γὰρ ἂν νεύσεις τὸ ἀποβησόμενον,
 οὐκ ἔς τὸ εὐσχημον σφίσις ἐνόμισαν σχήσειν τὸ πρῶγμα. ἂν
20 τε γὰρ βουληθῶσιν, ἔφασαν, σιγῇ καλύψαντες τοῦ κλημα τοῦ-
 τον ἱερατεύειν ἐνδοῦναι, καὶ λίθοι πάντες ἀναβοήσουσι τὴν
 τῆς ἀτοπίας ὑπερβολὴν. ἂν τ' ἀπρακτεῖν αὐτὸν ἀναπέισωσι
 καὶ τῆς ἱερουργίας ἀπέχεσθαι, κατήγορος αὐτῶν ἀναιδέστα-
 τος ἔσται λοιπὸν αὐτὸς ἐν πολλοῖς, καὶ ξίφους ἀκμαιοτέραν

in institutione dei. et simili insaniam captus semper praetextum facit
 pravitatis quae ad pravitatem averruncandam a deo imposuit susti-
 nenda. nunquam enim deponere ostentationem et vanam illam opi-
 nionem potuit. sed ipsius Christi eiusque nostri causa susceptarum
 passionum imaginem semet ipsam suamque apud barbaros captivitatem
 exprimere gloriatur. mendacis exolet res immutare eaque efferre lau-
 dibus, quorum deberet eum pudere. ita in insani hominis pectore lo-
 cum non habet dei memoria et divina virtus. itaque uti plerumque
 deus eum committit illudendum et odio ab omnibus persequendum,
 illam pravitatis pestem. tantopere enim, quasi cubo verso, odio eum
 persecuti duces amici **5** amici **5** et benevoli, propter barbarorum mixtionem
 illegitimam et sodometricam, ita ut cui omnes res amittere promitte-
 bant et si opus esset in Hadem descendere, eundem nunc ne obolo
 quidem liberare velint. quaelibet enim futura esset rerum conditio,
 non pulchrum futurum esse existimabant opus. si enim, aiebant, cri-
 mine oblivioni tradito, ei condonare vellent dignitatem sacerdotalem,
 vel omnes lapides clamarent ingentem illam insaniam. si vero illum
 commovissent, ut nihil agens deponeret dignitatem sacerdotalem,

παντὸς ἀντιστήσει γλωτταν αὐτοῖς, καὶ Ὀλύμπου φανεῖται
 l. 121 v. παντὸς ἐπαχθέστερος. ὅταν δὲ καὶ τὰ θεατρικὰ καὶ ἀγοραῖα
 σκώμματα πρὸς τὰς ἀγυῖās παραρριπιτούμενα ἐξακούωνται,
 τῆς γαστροκνημίας φημί καὶ τοῦ ἀνδρογύνου θεοῦ καὶ τοῦ
 μηροῦ τοῦ τὸ ἀτέλès ὠδίνοντος κῆμα, Διονύσου μὲν ἥμιστα 5
 οὐδὲ Σαμέλης Θηβαίας ἀμβλώματα, ἀλλὰ βαρβαρικῶν καὶ
 ἀσεβῶν σπερμάτων ἐκτόκια συγγενῆ καὶ οἷα διηνεκῶς δὲ
 ἀσεβοῦς αὐτὸς διανοίας εἶωθε τίκτειν πονηρά τε καὶ ἀσεβῆ
 γεννήματα, μῦλλον δ' ἀτελῆ καὶ παρὰ φύσιν ἀμβλώματα,
 ποίας οὐκ ἂν ἀγχόνης χεῖρω δόξειεν ἄπασιν, οἷς διδασκάλῳ 10
 τούτῳ κεχρηῆσθαι συμπέπτωκε.

17
 l. 122 r. Καὶ περὶ μὲν τούτων αὐτὸς ἂν ἀκριβέστερον διαιτή-
 σιας τῆ σοφῆ σου καὶ ἄμφροσι διανοίᾳ καὶ κρίσει· ἐγὼ δὲ
 καὶ περὶ τῶν ἐξῆς ὁμοίων τε καὶ ὁμοίας ἐκ θεοῦ τυγχανόν-
 των τῆς ἐκδικήσεως ἀφηγήσομαι. ὁ γὰρ πατριάρχης μὲν 15
 ἐκεῖνος Κάλλιςτος καθαιρεθεὶς δ' αὐθις ὑφ' ὧν τετίμηται,
 καὶ μὴ βουλόμενος τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης οἴκοθεν ἀποθέσθαι
 σύμβολα, κεινδύνευεν ἅκων τὴν τούτων ἀφαίρεσιν ὑποσχέσθαι
 καὶ ἅμα δεῖνῃ τινὶ ἐμβεβλῆσθαι δεσμοτηρίῳ, μὴ καὶ στάσιν
 ἴσως κατὰ τὴν ἐπιπολάσασαν φήμην ἐγείρῃ τῆ πόλει, θρα-20
 σύτερόν τε καὶ ἀηδέστερον πρὸς τὸν ἐν ἡσυχίᾳ διακειμένος
 βίον. καὶ τάχα ἂν μὴ μαθῶν ἔφθη παθῶν, εἰ μὴ μαθῶν
 ἔφθη φυχῶν. ἄρτι γὰρ τὸ σκέμμα βασιλεῖ τε καὶ πατριάρχη

accusator ipsorum turpissimus exstaret iisque linguam, gladium omnino acutissimum opponeret. si vero theatri et fori ludibria in plateis iacta audiunt, surae scilicet et effeminati dei et cruris semper foetum procreantis, Dionysi nequaquam. neque Semeles Thebaeae abortus, sed barbarorum et impiorum seminum aliena et qui semper ex impio animo gigni solent, pravi impii ortus, potius immaturi naturae repugnantibus ortus. cuius suspendii non peius videretur omnibus, quibus contigit, ut hoc magistro uterentur.

Et de his rebus ipse accuratius iudicaveris sapienti tua et sana mente ac ratione. equidem de iis, quae insecutae sunt, rebus similibus et e dei poena profectis exponam. patriarcha enim ille Callistus captus ab iis, a quibus punitus est, quum sacerdotii insignia deponere nollet, periculum erat eorum impetum sustinere invitum et in horrendum confici carcerem. neve seditionem forte secundum famam grassantem urbi moveret. audavimus arrogantiusque vicens in vitae tranquillitate. et facile inciens in malum incidisset, nisi re comperta continuo fugisset. quod consilium regi et patriarchae probatum visum est, fama occulta in forum divulgabatur aperta. quum et ipse

κενυρωμένον λανθάνουσα φήμη λαβοῦσα διέπιπτεν εἰς τὴν
 ἀγορὰν ἐξεπιπολῆς. ὅθεν μαθὼν καὶ αὐτός, καὶ δειλίᾳ μακρᾷ
 συσχεθεῖς, ὤχετο λάθρᾳ ἀποδρᾶς πρὸς τὸ τῶν Λατίνων ἀν-
 τιπέρας φρούριον· καὶ τῇ ἀλλοφύλῳ σκέπη καὶ δεσποτεία
 5 ἑαυτὸν διὰ φιλοζωίαν καθυποζεύξας, καὶ ἅ τοις ὑπὲρ εὐσε-
 βείας δεδιωγμένοις χθὲς καὶ πρότεριτα εὐσεβέσιν ὠνείδιζε,
 ταῦτα παρὰ πόδας ἀλίσκεται καὶ αὐτὸς πεπονθώς. κατα- 10
 φεύγοντας γὰρ πρὸς τὸ τῆς Σοφίας ἱερὸν καὶ μέγιστον τοῦ
 Θεοῦ τέμενος ἀποσπῶν παρανόμως αὐτὸς τοὺς δεσμοτηρίους
 10 προῦπεμπεν· εἰ δὲ πού τις καὶ τοὺς διώκτας λαθῶν εἰς τὸ
 Λατινικὸν ἐκεῖνο κατέφυγε φρούριον, πολὺς αὐτὸς εὐθύς ἦν
 κατὰ τῶν τριούτων ῥέων καὶ ἀμέτρους ἐπαντλῶν λοιδορίας,
 καὶ λέγων ὡς οἱ τῷ Βαρλαάμ ὄντι Λατίνῳ φίλοι καὶ νῦν
 τοῖς ὁμοφύλοις ἐκεῖνῳ γίνονται φίλοι, τῇ ἀλλοφύλῳ σκέπη
 15 καὶ δεσποτεία χρώμενοι οὐσιαστικῇ λιμένοι. οὕτω τὰ τῆς ἀσε-
 βείας ὄργανα μετὰ τῶν οἰκείων δογματῶν πρὸς μὲν βραχὺν
 τινα χρόνον ἀντέσχε, καὶ ἐλήθην ἐνίοτε τοὺς πολλοὺς ἐν
 σκότει κακῶν διαμέτρου τῆς ἀληθείας ἰστιάμενα, τῷ χρόνῳ δὲ
 φωρᾶται τῷ τῆς ἀληθείας θεατριζόμενα φωτὶ καὶ ὑπ' αὐτῶν
 20 ἔλεγχόμενα τῶν πραγμάτων, τοῖς οἰκείοις πτεροῖς ἀλίσκεται τε
 καὶ ἑαυτοῖς περιπίπτει. μηδὲ γὰρ μηδεὶν διώκοντος ἄλλου,
 ὑφ' ἑαυτῶν αὐτοὶ διώκονται μόνοι, καὶ πάσχουσιν οἰκοθεῖν
 ἄπερ ἔδρων κατὰ τῶν εὐσεβούντων αὐτοί, τῆς θείας κατὰ
 βραχὺ καὶ λεληθότως δίκης μετερχομένης καὶ ἐλαυνούσης αὐ- 1. 122 v.
 τοὺς καὶ τῶν κορυβαντιῶντων χείρους ποιούσης. πρὸς γὰρ

rem comperisset magna ignavia captus, clam effugit ad Latinorum
 praesidium ex adverso situm. et externo praesidio et dominationi
 sese submisit vitae amore captus, et ut pios homines, qui propter re-
 ligionem multas subierant acrumnas, heri et ante tres dies conviciis
 persequabatur, ita ipse continuo in suam ipsius calamitatem captus
 est. qui enim in sapientiae templum et summum dei sacrarium fu-
 gerant, eos praeter legem protractos ipse in carcerem coniecit. si
 enim quis insectatores fallens in illud latinum praesidium fugiebat,
 multa ipse continuo contra eos dicebat infinitisque scatebat contume-
 liis. et ita loquebatur ac si ii, qui Barlaami latini essent amici, nunc
 illius conterraneis amici fierent. itaque inter propria dogmata impie-
 tatis auxilia conservabantur per breve tempus et tenebrae occultae
 erant multitudini et veritati prorsus repugnantes. neque ab ullo alio
 insectatore, a semet ipsis affliguntur soli et ea omnino patientur, quibus
 ipsi homines pios affecerant. quae enim aliquamdiu suppressa erat
 iustitia divina nunc aggressa eos pressit corybantibusque peiores red-

αὐτοῖς καὶ πλείους αὐτῶν ἕτεροι τὰ ὅμοια ἐπεπόνθησαν, καὶ ὡς ἐμβρόντητοὶ τινες καὶ θεηλάτῳ μανίᾳ τινὶ πληγέντες οὐκ ἴσασιν ὅτι δρωῦν, ἀλλὰ περινοστοῦσιν οἱ δυσσεβεῖς καὶ ἐξάγιστοι μεθυόντων ἢ μαινομένων δίκην, καθ' ἑαυτῶν βακχεύοντές τε καὶ οἰστροηλατούμενοι καινόν τινα καὶ τερατώδη τρόπον.

10 Ἐγὼ δέ, μηδαμῇ τοῦ καιροῦ συγχωροῦντός μοι τοῖς ὁμοίοις ἐνδιατρίβειν ἐς τὸ παρὸν ἀφηγήμασιν, ἐφ' ἕτερα τρέψομαι, πλατυτέραν ἐκείνης ταμιευσάμενος τὴν ἀφήγησιν ὡς εἰκὸς προΐων. ἄρτι γὰρ περὶ τροπὰς θεινὰς τοῦ ἡλίου ἐλη-
 10 λυθότος, ἔνδεκα ναυσὶν ἐκ Βυζαντίων λιμένων ὁ βασιλεὺς ἀναχθεὶς Καντακουζηνὸς ἑβδομαίως ἐς Τένεδον ἀφικνεῖται, πολεμησείων ἐκεῖ τῷ γαμβρῷ Παλαιολόγῳ ἤλπιζε γὰρ δυοῖν θάτερον, ἢ προδοσίᾳ τῶν ἐνδοθεν ἢ τῇ ἔξωθεν μάχῃ ἀφ-
 15 λάκτοις ἐκ τοῦ αἰφνιδίου ἐπεισεσῶν, αὐτόν τε ἅμα καὶ τὸ 15 τῆς Τενέδου καταλήψεσθαι φρούριον, καὶ ἀν' αὐτοῦ τὸν υἱὸν αὐτόθι καταλείψειν Ματθαῖον, τῷ πατρὶ τηνικαῦτα συμπλέοντα ὁμοῦ τῇ συζύγῳ. ἐπεὶ δὲ τῷ λιμένι τῶν Τενεδίων τὸν εἰσπλοῦν προαισθημένων ἐξ ἐφόδου ποιήσασθαι ἤκιστα ἔσχεν, ἐπὶ θάτερα λοιπὸν τῆς νήσου παραπλεύσας πάσαις μὲν τῇ 20
 20 γῆ ταῖς ναυσὶν ἀποβῆναι προσσχόντας ἤκιστα ἔκρινε δεόν, δέει τοῦ μὴ τῷ πλείστῳ μέρει κενωθείσας τὰς ναῦς τῷ Παλαιολόγῳ τὴν γνώμην προστεθειμένης, ζημιωθῆναι μὴ μόνον τὸν

didit. nam praeter eos ipsos etiam plures alii similia passi erant. et fulguritorum instar et divina quadam insania capti quid faciendum sit nesciunt. sed homines impii et exsecrati in pоторum furentiumque modum contra semet ipsi bacchantes et insanientes novam quandam et miram sequuntur rationem.

Equidem quum in rebus similibus morari propter temporis rationem minime liceat nunc narratione ad alia versa prolixiori parcens expositioni uti decet pergam. ipso enim solstitio aestivo undecim navibus vectus e portu Byzantio Cantacuzenus rex die septimo Tenedum pervenit cum Palaeologo affine ibi dimicaturus. sperabat enim fore alterutrum, ut aut incolarum proditione aut pugna extra commissā in eos custodia destitutos subito incidens ipsum simulque Tenedi praesidium caperet et pro eo filium ibi caperet Mathaeum, qui una cum uxore eo tempore comitabatur patrem. postquam autem minime potuit statim attingere portum Tenediorum quippe rei non ignororum. veriti ne naves maximam partem evacuatae Palaeologo opinionem moverent, qua non solum tota expeditio in consiliis et rationibus sit de-

ἅπαντα στόλον μεθ' ὧν ἀφίκοντο σκευμάτων τε καὶ βουλευμάτων, ἀλλὰ καὶ σφῶν αὐτῶν αὐτοὺς γενέσθαι προδότας ἀπονητὶ τοῖς ἐχθροῖς. διὸ δὴ καὶ τέτταραι μόναίς ἐπέτρεψαν 20 τὴν ἀπόβασιν, αἷς ἐθάρρουν τὰ μάλιστα. καὶ τοίνυν τῆς 5 ἀποβάσεως γινομένης ἤδη καὶ ἡτοιμασμένων οἷς μὲν ἐπετέτακτο πῦρ τοῖς τῶν ἀσταχῶν ἐνεῖναι δράγμασιν, οἷς δ' ἐκ-
 10 ἰππεῖς, καὶ μάχην στερεὰν παρὰ τὸν αἰγιαλὸν συστησάμενοι οὐδ' ὕδρευσασθαι τοὺς ναυτικούς εἶασαν, ἀλλ' ἠνάγκασαν ἐν βραχεὶ τὰ πρυμνήσια τεμόντας ἀποπλεῖν. ὅθεν δὴ καὶ μικρὸν ἀποστάντες τῆς γῆς οἱ Βυζάντιοι τὰς ναῦς ἀνεκώχωνον, τῇ δ' ὑστεραίᾳ τὰς ἀγκύρας ἀναλαβόντες τριταῖοι ἐς Ἴμβρον *l.* 123 *τ.*
 15 τὴν νῆσον κατέπλευσαν, πολεμίαν ἡγούμενοι καὶ αὐτὴν. κἀνταῦθα τὰ ὅμοια δρᾶσαντές τε καὶ παθόντες πλήρησι κώπαις κἀκεῖθεν ἀπήεσαν εἰς Αἶνον τὴν πόλιν, Καντακουζηνῶ προσκειμένην. ἐνθα δὴ Ματθαῖον τὸν νέον βασιλέα καταλιπόντες σὺν τῇ συζύγῳ τάχιστα ἐπανῆκον δέκα ναυσὶν εἰς Βυζάντιον.
 20 τῆς γὰρ μιᾶς τὸ πλήρωμά φασιν ἐν δυσὶν ἀποβάσειν, αἷς πρὸς Τένεδόν τε καὶ Ἴμβρον πεποιήνται, πρὸς Παλαιολόγον ἠτομοληκέναι τὸν βασιλέα.

Ἐγὼ δ' ὁ μικρῶ πρόσθεν ἐχρῆν ἀφηγήσασθαι βουλευθεῖς 21 εἶτα ἐπέσχον, τὴν σὴν λυπῆσαι ψυχὴν φυλαττόμενος, λέξων

cepta sed se ipsos sui ipsius proditores nulla dedita opera factos esse inimicis. quum vero decessus parabatur aliique se accingebant manipulis spicarum iussi immittere ignem, alii exstirpare vites, alii aquam viatoriam ex insula in naves portare, subito fortissima praesidii Tenediensi pars erupit ex urbis portibus pedites et equites, pugna atrox ad litus conflata est, nautas non patiebantur aquam haurire, sed puppibus desectis eos reverti cogebant. quam ob rem paululum a terra remoti Byzantini naves statuebant; insequenti die, solutis ancoris, tertio die ad Imbrum, insulam appellebant, quam etiam sibi infestam credebant. ibique similia et egerunt et passi sunt et abierunt Aenum oppidum Cantacuzeno amicum. inde Mathaeo novo rege relicto una cum uxore celerrime cum decem navibus Byzantium perveniebant; unius enim praesidium in duobus itineribus ad Tenedum et Imbrum factis ad Palaeologum regem descivisse dicitur.

Equidem, cuius erat paulo antea narrare ibi cessavi veritus, ne animum tuum perturbarem; nunc autem amicorum et commilitonum

ἡγορηται νῦν, εἰς τῶν υἱῶν καὶ συνάξιον τῶν σῶν δευ-
 παρήμενος ἡτοιμάς. Ἐλόγηται γὰρ ἡ τῆ ὄντι βασιλεύσα, καὶ
 εἰς ἡπανουμίας συμφάνους τῆ βίῃ λόγοις ἅμα κτησαμένη
 καὶ ἡγορί, πολλοὺς ἐπὶ τῶν θεῶν δογματῶν τῆς ἐκκλησίας
 θαυθήους καὶ διωγμοὺς καὶ ποικίλας ἐπαγωγὰς συμφορῶν 5
 ἡπαντῶσα, καὶ πρὸς οἷς εἶχεν ἑμοῦ τῆ γῆρα νοσήμασι ἄλλοις
 προτρυφῶν καὶ πλείοσι ἔτι περιπεπωκυῖα, καὶ τελῶς οὕτω
 καὶ κατὰ βροχὴν τὸ σῶμα δαπανηθεῖσα, πρὸς τὴν αἰδιον ἐκεί-
 νην εἰς μεταστῆ μακαριότητα. νῦν οὖν σε παρακαλοῦσιν οἱ
 φίλοι λόγοις ἡπιταφίσις θείην κοσμήσαι, ἐπεὶ καὶ πολλὰ 10
 προφανῶς τῶν τῆ θείης προσιόντων τάφῳ νοσήματα τὴν
 ταχίστην ἀλάνθονται, τοῦ θεοῦ κύντεῦθεν ἐλέγχοντος τὴν τῶν
 διωκῶτων ἀπάναιμ καὶ ἀσέβειαν. οἴσθα δὲ καὶ ἄλλως ὡς
 μετὰ χρόνον παν ἐξικιδέσμετον τῆ Ἀνδρονίκου τοῦ βασιλέως
 θείην νιφὴ ἀζνγέσμε μετὰ πολλῆς τῆς εὐκλείας καὶ δόξης, 15
 καὶ μάλιστα παν δύο μότους ἐπιαντοὺς ἐκείνῳ τοῦ βίου συνα-
 παλελακνῶν, θανάτῳ τε τοῦτον ἐνθὺς ἐζημίωται καὶ ἅμα τρι-
 βῶνιον ἡπαδῶσα τὸν ἡπαντα πλοῦτον διέτειμε ἀιχμαλώτοις
 καὶ πᾶσι ἄλλοις, πλὴν ἡ ὄσον εἰς τὴν πολυτελῆ τοῦ θεῶν
 φροντιστηρίον κατασκευῆν ἐκείνον κατέσχευε, ὃ περιβόητον 20
 μάλιστα εἰς ἀρετὴν καταστήσασθε ἢ πρὸς κατασκευῆν. δαφι-
 λέου μὲν γὰρ καὶ πολυτελέσι δαπάναις ἐπεδομήσασθε, πλείους
 δὲ τῶν ἡκαίων μοναζούσας κατ' ἐκλογὴν ἐπεσοῦσθε συνήθησι
 τοῦτῳ ἡμερῶς. ἀλλ' αὐτῶς καὶ αὐτῆ συνειδησασθε τε καὶ

tuorum iustum exsequar. Eulogia enim, quae tunc erat regina cog-
 nomataque iustum vita et verbis et factis nacta erat, quum propter
 divinae ecclesiae praeccepta calamitates multas et persecutiones varias
 infortunique impetus subisset et in senectute praeter alia in multos
 incidisset morbos, ita igitur et brevi tempore corpore eius consumpto
 ad sempiternam illam et beatam vitam surrexit. nunc igitur amici
 te invocant, ut epitaphus illa ornatur. quum et multi morbi eorum,
 qui eius tumulum visitant aperte ceerrimeque propulsantur. hoc enim
 modo deus improbat insecutorum insaniam et improbitatem. scis enim
 prius, quam gloriam et nominis sui famam Amalrici regis filii uxor
 associata sit et vix duos singulos annos cum eo vita fructa, morte
 punita sit et vestimento contrito induta omnes divitias tribuerit belli
 captis atque pauperibus; praeter id, quantum ad ornamentum magnifi-
 cum diviniatque rationasterium praestabat; quod magis virtutis canon
 fecit quam ornamentum. uberibus enim et magnificis sumptibus constru-
 it prius quam centum monachos; sed in his illa etiam operam et
 diligentiam collocabat; praestabat enim humanitas tanto in his omnibus,

ἀμφοτεροειτο, χορηγοῦσα μὲν ἀφθόνη γνώμη τὰ κατὰ χρεῖαν
 διηνεκῶς ὡς κυρία, συναιρομένη δ' ἐξ ἐφημερείας καὶ αὐτῆ
 τὸν πάσαις ἐκείναις ἀνάλογον τρόπον ὥσπερ ὁμόδουλος, ἄχρι f. 123 v.
 τῶν ὀπτανείων καὶ εἴ τι τῶν χυδαιοτέρων ἐτύγγανεν ὄν καὶ
 5 συλλήβδην εἰπεῖν, ἀρχέτυπον ἀρετῆς ἀπάσης ἀπύσαις ἑαυ-
 τὴν προτιθεῖσα καὶ βίου σεμνοῦ μέχρι καὶ ἐς δευρο διήρκεσεν,
 ἐβδομηκοστὸν ἔγγυς που τῆς ἡλικίας ἄγουσα χρόνον. καὶ τί
 χρὴ πλείω διεξιέναι πρὸς σὲ πλέον τῶν ἄλλων τὰ ἐκείνης
 εἶδοτα; μέμνημαι γὰρ καὶ πολλάκις σοῦ γε ἀκηκῶς ἔστιν ἔ
 10 τῶν ἐκείνης ἀφηγουμένου καλῶν, καὶ ἐρεθίζοντος ἴσως εἰς
 ἕξιν ἀσκήσεως ἀγαθῆς τοὺς ἀκούοντας, ὡς βαθεῖαν τε ἐκέ-
 τητο σύνεσιν ἢ γυνή, καὶ σιωπῶσα καὶ φθειρομένη παραινε-
 σις ἦν αἰεὶ τοῖς συνοῦσι, καὶ μέγα καὶ ἀπαράμιλλον τοῦ μο-
 ναδικοῦ παράδειγμα βίου, καὶ οἶον αἰθεροδρομοῦσης σεμνότῃ-
 15 τος ἡθος αὐτόφυνε τε καὶ αὐτοχάλκευτον, ἀπάσης τε πνευ-
 ματικῆς παιδείας κανὼν ἀκριβῆς καὶ δικαιοσύνης ζυγὸς ἀρε-
 πῆς. ἔτι δὲ θυμοῦ κινήσειν ὀξυρρόποις καὶ αὐτονόμοις, καὶ
 εἰ τὰς αἰτίας εὐλόγους ἐπέκτητο, οὔτε χεῖρ αὐτῇ ποτ' ὤφθη
 τῶν πάντων οὐδέσιν οὔτε γλῶττα διακονήσασα προπετής, ἀλλ'
 20 ἐν αὐτοῖς εὐθύς ἀναιροῦσα τοῖς λογισμοῖς διετέλει τὰς εἴζας
 ἐντὸς πρὸ τῆς βλάστης. τὸν γε μὴν τῆς ἀργίας καιρὸν βίβλων
 ἱερῶν παρεῖχεν αἰεὶ ἀναγνώσει, καὶ κείραν ἐντεῦθεν ὑψηλῆς
 θεωρίας συνῆγε μακρὰν καὶ ποικίλην, ὁπόση τοῖς θεοῖς τῆς
 ἐκκλησίας δόγμασι καιροῦ καλοῦντος ἐγένετό οἱ σύμμαχος
 κράτιστος. ὥσπερ δ' αὖ ἱερωσύνη τῇ ἀληθείᾳ τὴν γλῶτταν

quae necessaria erant tanquam domina; in ceterarum servarum illa-
 rum modum ipsa auxiliabatur, usque in culinam et si quid sordidius
 etiam erat. et in universum cuiusque virtutis et candidae vitae se
 proposuit exemplum, septuagesimum fere agens annum. et quid opus
 est tibi plura exponere, quam ceteris melius illius historiam noveris.
 nam saepius te audire memini, quae in illa fuerint pulchra exponen-
 tem et inflammantem auditores profecto ad amorem bonae vitae, quia
 acri erat mente femina et loquens et tacens stimulo semper erat iis,
 qui aderant. et magnum et invictum est vitae monasticae exemplam
 et sanctimoniae acrem penetranti habitus quam firmus est et aeneus.
 cuiusque spiritualis educationis certa norma et iustitiae libella accu-
 rata. nec non velocibus et fortibus animi motibus et si sanae ad-
 erant rationes neque manus nemini omnium neque lingua cernebatur
 officiosa, sed in ipso animo summa ope evertibat radices ante earum
 incrementa. otii autem horas in libris sanctis legendis consumebat; in-

τιμήσασα, ἀκάματον τὴν τῶν χειλέων ἀκρόπολιν ἔστησε φύλακα, ὡς μὴ λάθοι προκύψας ὑπέ ποτε λόγος μᾶλα μὲν τις ἐπαγγελτικός, οὐ μᾶλα δὲ τις τελεσιουργὸς καὶ ἀφέλιμος. καὶ τὰ πλείω λέγοις ἂν αὐτὸς καὶ ἀφηγοῦ πλατυτέρα γλώττη τε καὶ βιβλοῖς μᾶλα γέ τι σφόδρα ἀρμοτουσῆσαι. νῦν δέ σοι 5 καὶ περὶ τῶν ἔξωθεν ἀπαγγελλομένων ἔνια διηγῆσθαι, ὧν καὶ ὁ παρῶν τὰς ἡμῶν ἀκοᾶς ἐπέπλησε χρόνος τῶν δυσχερῶν.

25 **Β** **Ω**μήμη γὰρ ἀφίκετο πρότριτα ἐς Βυζάντιον ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐπιδημησάντων Ἀντιοχέων, ὡς ὀρμηῇ δαιμονία τινὶ συσχεθεῖς ὁ τῆς Αἰγύπτου καὶ Ἀραβίας δεσπότης, ὅποσοι χριστιανῶν οἰκοῦσι τὴν γῆν ἐκείνην, ἐξήνεγκε δόγμα πάντας ἡβηδὸν ἀνελεῖν, εἰ μὴ ἐς τὴν τῶν Ἀράβων θρησκείαν τὸ σέβας καὶ αὐτοὶ μεταθεῖεν, μηδὲ γὰρ εἶναι λέγων εἰκὸς ὑπὸ τὴν ἐμὴν ἔξουσίαν τελοῦντας τὴν ἐμὴν φαυλίζειν θρησκείαν. ἐνστάτων οὖν ἐκεῖ τρηκαῦτα παμπόλλων ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐρωμένως καὶ σὺν ζεύσει τῇ προθυμία γέγονε φόνος πολὺς,

f. 124 r. ὡς φανῆναι τὸ πλῆθος τῶν ἀνααιρεθέντων ὑπὲρ δισμυρίους, ἀρξαμένου μὲν ἐκ Παλαιστίνης πρῶτον τοῦ δεινοῦ, εἶτα διαβάντος Κοίλην Συρίαν καὶ Φοινίκην πᾶσαν, καὶ ὅσαι τὴν Λαμασκὸν ἀστυγείτονες περιχορεύουσι πόλεις καὶ κῶμαι μετὰ 20 χρι Τύρον καὶ Σίδωνος, καὶ ὅση τὸ ὄρος τὸν Κάρμηλον περικλύζει θάλασσα. ἐν μεταμέλῳ δ' αὖ τοῦ προστάξαντος γεγονότος πέπνυται τὸ δεινόν.

deque magnam variamque impetravit experientiam, quantus divinis ecclesiae praeceptis opportuno tempore sibi adsit commilito fortissimus. et sacerdotium veritati linguam restringens indefessam labiorum arcem custodem constituit. et tu ipse plura diceres et exponeres uberiore et libris admodum decenter scriptis. nunc tibi nonnullas ex rebus externis quae sunt nuntiatae exponam, quibus rebus ingratis praesens tempus aures nostras implevit.

Fama enim Byzantium pervenit ab Antiochiis ab ortu solis migrantibus, divino quodam afflatu abreptum Aegypti et Arabiae dominum edidisse praeceptum, ut, quot Christiani illam terram habitent, omnes pubescentes tollerentur, nisi suam cum Arabum religione mutarent. dixit enim, non decere eos, qui imperio meo pareant, religionem meam contemnere. quum igitur permulti existerent pro religione fortiter et cum animo bellicoso, multa caedes facta est ita ut numerus interfectorum superaret viginti millia. postquam in Palaestina primum inceperat terror, porro perrexit per cavam Syriam et Phoeniciam totam et quot vicinae urbes Damascus circumdant et pagi usque ad Tyrum et Sydonem et quantum mare Carmelum, montem alluit. quum homines rei ipsius poeniteret, terror desiit.

Ταῦτα καὶ πλείω πρὸς τούτοις ἔτερα ὑπειπὼν ὁ καλὸς Ἁγαθάγγελος ὄχθητο ἀπὼν περὶ μέσας πον νύκτας, αὐθις τὸς ἡμετέρους δημίους λαθῶν καὶ τοὺς θηριώδεις φύλακας, μόνον ἐμὲ καταλελειπὼς τῇ στενῇ καὶ δευρῇ συνήθως ἐκείνῃ 5 διαίτῃ χρώμενον.

Ἄρτι δὲ τοῦ μὲν ἐφεισηκότος λήξαντος ἔτους, τοῦ δὲ ἔξης ἐνδημήσαντος, τὰ Ῥωμαίων ἐνόσει τοῦ εἰωθότος ἐπέκεινα πράγματα διὰ τὴν εἰωθυῖαν Περσῶν ἐπικράτειαν, ἣν ἤδη Καντακουζηνοῦ προδιδόντος ἄχρι πυλῶν ἐσχέκσαν 10 Βυζαντίων, ὡς οἰκείους τέως χρώμενοί τε καὶ καταχρώμενοι μὴ πράγμασιν ἅπασιν μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας ἀνδράσιν ὁμοῦ πρὸς πᾶν τὸ βουλόμενον ἄγοντές τε καὶ φέροντες, οὐκ ἔξω πόλεων ὡς πρὶν περιθέοντές τε καὶ παραθέοντες, ἀλλ' ἐνδὸν ἤδη ποιούμενοι τοὺς συνοικισμοὺς, καθ' 15 ὁπόσον καὶ οἶον καὶ ὄπου καὶ ὅτε τὸ τῆς ψυχῆς δρεκτικὸν ὑπετίθετο σφίσι ἐπιτροπεύοντες καὶ δεσποτικῶς ἐπιτάττοντες.

Ἦδη δὲ τοῦ φθινοπώρου λήγοντος, περὶ πον τὰ μέσα μιᾶς τῶν νυκτῶν ἀκοή τις αἰφνίδιος τὸ Βυζάντιον περιήχησεν ἅπαν, εἶναι τείχους ἐντὸς βασιλεία Παλαιολόγον τὸν νέον, 20 συμμαχίας πάσης ἄλλοφύλου χωρὶς ἀφιγμένον τριταῖον ἐκ Τενέδου τῆς νήσου, μηδενὸς αἰσθημένου τὸν εἰσπλουν, μεγίσταις μὲν τριήρεσι δυοῖν, μονήρεσι δ' ἑκκαίδεκα διὰ τοῦ πρὸς ἑω λιμένος καὶ νεωρίου εἰσελάσαντα, ὧν αἱ μὲν οἰκοθῆν

Postquam haec et praeter haec plura dixit, discessit pulcher Agathangelus media fere nocte, fallens iterum iudices nostros saevosque custodes; me solum relinquens, qui angusta et terribili vita ut semper uterer.

Quum autem praesentem annum excipiebat insequens, res Romanorum ultra consuetudinem aegrotabant et propter consuetum Persarum imperium, quod iam per Cantacuzenum proditorem obtinebant usque ad portas Byzantias, ut propriis utentes et abutentes non solum rebus cunctis, sed etiam mulieres et infantes una cum viris ad quilibet cogentes et ducentes, non extra urbes ut antea currentes et praetercurrentes, sed intus iam colonias instituentes quantum et qualiter et ubi et quando animus suadebat regentes imperioseque gubernantes.

Brumali tempore iam desinente media nocte fama subitanea Byzantium circumtonuit, intra muros omnino esse iuniorum Palaeologum, regem, qui omnino auxilio populi externi tertio die ex Tenedo insula venisset itinere ipso plane occulto. duobus permagnis biremibus atque undecim uniremibus per portum solis ortum versus situm et per navalia vectus est, quarum navium aliae domi erant constru-

ἦσαν αὐτῷ προανακηρυγμένοι, αἱ δ' ἐκ Τενέδου τε καὶ Λέσβου καὶ Λήμνου κατὰ μέρος ἠθροισμένοι, καὶ εἰ τινας εἶεν αὐτάνομενον διαιτώμενοι βίον. ὃ γε μὴν Καντακουζηνὸς ἐν ἀκαῆ τοῦ γεγενημένου γαζόμενος ἔξα μὲν τῶν βασιλείων οὐδαμῆ ἐξεληλυθέναι ἐγνώκει, δεῖσας τὴν τῶν Βυζαντιῶν ἐρμῆν, ἡγε-⁵ στισμένον πάλαι σφεδρῶς κατ' αὐτοῦ, τὰ τε ἄλλα ὅποσα πολλὰς ἐφθην εἰπῶν, καὶ ὅτι τοὺς τε τῆς εὐσεβείας πατρίους καταπεκαίτηκε νόμους, καὶ τὴν τῶν ἐναπολειφθέντων ἅμα Ῥωμαίων ἐλευθερίαν ἀφελόμενος δουλείειν αὐτοὺς ἐπέδωκε **ΒΒ** βαρβάροις καὶ ἀσεβέσι ἐχθροῖς. πέμπτος δ' αὖν τὴν ταχί-¹⁰ **Γ** στην ἐντὸς βασιλείων εὐ μάλα ἐκάντας ἀθροίζει τοὺς τῆς ἀγκλήτου προύχοντας, ἵνα τε συμμάχοις χροῦσα καὶ αὐτοὺς μετὰ τῶν ἐκ πολλοῦ ἀννοικούντων αὐτῷ Καταλάνων, εἰς ἐκατὰν ἀνηγμένων τὸν ἀριθμὸν, ἐπέτα ἐπίαι σὺν ἔπλοις πολεμησείων κύκλῳ τὰ βασιλεία τείχη Παλαιολόγος ὁ βασιλεὺς, καὶ ¹⁵ ἵνα μὴ ἐκείνῳ μᾶλλον κατ' αὐτοῦ ἀμμαχεῖν ἀναγκασθῶσιν ἐλευθεροὶ ὄντες. ἀλλὰ τοῦ θεοῦ μὴ σκαιρομένου τὰ πάντα ἀντέστραπται. τῇ γὰρ ἑσπεραίῃ περιστρατοπεδεύσαντες ἅμα αὐτῷ πάντες Βυζάντιαι ἐρωμένως ἐπολιέρον. καὶ πρὶν ἄλλας δύο παρελθεῖν ἡμέρας, φρυγάνοις πολλοῖς πυρπολήσαν-²⁰ **ΔΔ** **Γ** τες τὴν πρὸς τὸν ἐν Βλαχέρναις θείον κεῶν ἀνοικμένην κύλην τοῦ κάτω παλατίου, εἰσερρήσαν ἀσχετὰ θύμη, καὶ τὸ Κματέλιον οὕτω λεγόμεναν ἐξηνδραποδίσαντό τε καὶ διεκεί-²⁵ **ΕΕ** **Γ** μαντο κατὰ σφᾶς ὡς ἐβούλοντο. τούτου δ' οὕτω συνενεχ-

ctae ex Tenedo et Lesbo et Lemno alternatim conductae et si qui liberam vitam agebant. Cantacuzenus postquam quae facta erant audivit, e regia exire plane volebat, Byzantinorum extimescens impetum, qui antea magnopere sibi irascerentur et propter ea, quae antea dixi et quia patrias religionis leges contempsisset. simulque Romanorum captorum libertatem ademittit ipsosque in servitium tradidit barbaris inimicisque haereticis. misit enim non admodum voluntarios e regia et conducit sematus principes, eorum ut consilio uteretur inter Katelanos dum iam cum eo habitantes numero centum. si cum armis pugnas adiret regioes muros Palaeologus rex, neve illi potius contra eum auxiliari cogerentur liberi. sed deo non opitulante omnia sunt pessumdata, insequenti enim die Byzantini cum eo fortiter urbem obsident. et priusquam duo toti dies praeterierunt, sarmentis multis incendentes eam, quae Blachernense templum sacrum ducit portam apertam inferioris palatii, effuso impetu incurrabant. et castellum quod dicunt expugnatum diripiebant ex omni animi sensu. his ita gestis quum in regia mola prorsus nulla esset, farina triticea et panis propter cala-

θάνατος, ἐπειδὴ βασιλείων ἐντὸς μύλος μὲν ἤκιστα ἦν, ἄλευρα
 δὲ καὶ ἄρτοι διὰ τὸ τῆς συμφορᾶς ἀδόκητον οὐ προσηκονόμενον,
 ἢ τε καθ' ἡμέραν δαπάνη τοῦ πλήθους ἐνδοθεν ἀπαραίτητον
 τὴν χορηγίαν ἀπῆτει, καὶ ἅμα ὁ γογγυσμὸς καὶ οἱ πρὸς ἀλ-
 5 λήλους ψιθυρισμοὶ τῶν ἐντὸς πολυτρόπων ἐκείνων ἀνδρῶν
 καὶ αἱ κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ λοιδορίαι πολλὴν ὄδινον τὴν
 κατ' αὐτοῦ κίνησιν, εἰς ἀνάγκας ἤλασαν σπεισασθαι τῷ γαμ-
 βρῷ καὶ βασιλεῖ Παλαιολόγῳ, πρὶν ἢ παθεῖν τὰ ἀνήκεστα.
 βραχέων οὖν ἐντὸς ἡμερῶν οὕτωςι τῶν πραγμάτων ἐκείνων
 10 συναλαθόντων καὶ τῶν σπονδῶν ἐπὶ τῷ βασιλεύειν ἄμφω γε-
 γενημένων, ἀνυπόπιως ἤδη προσήεσαν καὶ ὠμίλου ἀλλήλοισι
 τῶν βασιλείων οἴκων ἔνδον ἅμα καὶ ἔξω· διὸ καὶ σύγχυσις 80
 τε καὶ θόρυβος ἠγείρετο σφύδρα ἄσημος κατὰ τὸ συνεχές
 πρὸς Βυζαντίων κατὰ πρόσωπόν τε καὶ ἀναιδῶς λοιδορούν-
 15 των αὐτὸν Καντακουζηνὸν καὶ ἐπιπηδῶντων αὐτῷ, καὶ ἐν
 ἐπαγγελίαις ὄντων κατὰ τῆς αὐτοῦ σφαγῆς τὰ ἴδια βήπτειν
 ξίφῃ, εἰ μὴ τὴν ταχίστην πρὸς τὸ μοναδικὸν τὴν βασιλείον
 ἀμείψῃ στολὴν. ἔθεν τοι καὶ μετ' οὐ πολλὰς τὰς ἡμέρας
 ἔξῃει τοῦ παλατίου, τὸ μοναδικὸν ἡμφιεσμένος σχῆμα, ζῦν γε
 20 τῇ ὁμοζύγῳ νυκτός, αὐτὸς μὲν Ἰωάσαφ μετονομασθεὶς, ἢ δ'
 Εὐγενία, καὶ ὃ μὲν εἰς τὴν τῶν Μαγγάνων μονῆν μετοική-
 σας, ἢ δ' εἰς τὴν τῆς Μάρθας οὕτωςι κεκλημένην. εἶπετο
 δ' αὐτοῖς μὴ μένον ἄπανθ' ὅσα πρὸς τὸ ζῆν ἀνγκαῖα, ἀλλὰ
 καὶ ὅσος τοὺς βασιλικοὺς ταμειοὺς ἔτυχε τέως ἡθροισμένος

mitatem inopinato adventantem non suppreferent et is, qui per sin-
 gulos necessarius erat sumtus. et simul murmur et quas intus sibi
 invicem fecerunt callidi illi viri insusurraciones et multa in eum convi-
 cia magnam contra eum movebant seditionem, cogebant foedus cum
 Palaeologo rege prius inire, quam res ferre crudelissimas. quam
 igitur brevibus diebus res illae ita essent constitutae et foedere ut
 utriusque sit imperium sanxerunt, sine suspitione sese invicem adibant
 consuetudinemque contraxerunt et intra et extra regiam; quamobrem
 perturbatio et tumultus movebatur admodum obtusus (semper) a By-
 zantinis, qui conviciis persequabantur ipsum Cantacuzenum, qui eum
 adorti essent atque indicabant, se suos gladios ad ipsum interficiem-
 dum esse tincturos, nisi celerrime sacerdotium mutaret cum veste re-
 gia. indeque post non multas dies reliquit noctu palatium monachi
 veste indutus una cum uxore. ipse Iosaph cognominatus, illa autem
 Eugenia. ipse in Manganorum monasterium refugiebat, illa autem in
 id, quod Marthae dicitur. sequebantur eos non solum ea omnia,
 quae ad vitam sustentandam necessaria sunt, sed etiam quaecumque

πλοῦτος, καθάπαξ ἅπας συλλήβδην εἰπεῖν ἀγώγιμος σφίσιν. εἶπετο καὶ αὐτός, Παλαιολόγου τοῦ βασιλέως ἐνδόντος αἰδοῦ τοῦ κήδους.

- §1
f. 125r. Ἀλλὰ λεκτέον ἡμῖν ἐν βραχεὶ καὶ ὅσα τηρικαῦτα συμ-
πέπτωκε πατριάρχῃ Φιλοθέῳ τῷ ἐπικεκλημένῳ Κοκκίνῳ· χορῆ 5
γὰρ ἐνταῦθα μικρὸν ἀναδραμόντα τῷ λόγῳ δεῖξαι οἷς ἀκούειν
ἔφσεις οἷα καὶ τούτῳ θεόθεν ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐπέσηψε παι-
δεία πρὸς ἄλεγχον τῆς ἀκαίρου καὶ σφαλερᾶς κωνχήσεως.
ἔσχε γὰρ οὕτως. ἐγένετο κατὰ τὴν μονὴν ἣ τοῦ Κρηταιοῦ
ἐπικέκληται, λείψανον ἱερὸν ἐκ κεφαλῆς ἄχρι ποδῶν ἀνενδεῶς 10
τῶν μελῶν ἀπάντων ἔχον εὐρησθαι πρὸς τῶν ἐκεῖ μοναζου-
σῶν γυναικῶν. περὶ οὗ καὶ πολλῇ τις ἤκμασε τέως ὑπόλη-
ψις τοῖς πολλοῖς, Ἀνδρέου τοῦ Κρήτης εἶναι, ὃς οὐκ ὀλίγοις
τὴν ἐκκλησίαν ἐκόσμησεν ἱεροῖς μέλεσι. τοῦτο γὰρ κατορω-
ρυκται μὲν τῷ ἐδάφει τοῦ θείου ἐκείνου νεῶ, ἣν δ' ἀφανεία 15
κεκαλυμμένον ἐκ παλαιοῦ καὶ οὐδενί πω γνωρίμον ἄχρι τῆς
§2 τῶν νῦν χρονικῶν περιόδων ἡλικίας. ἄρτι δ' οὐκ οἶδ' ὀπότε-
ρον εἰς τοῦμφανὲς ἐγλήθῃ, εἴτ' ἐξ ἐπιπνοίας τινὸς θειοτέρας,
εἴτε τινὸς χρείας ἐνοστάσης ὀρύττειν ἐκείσε, εἴτ' οὐκ οἶδ' ὄν-
τινα τρόπον ἕτερον. οὐ γὰρ ὄψοισιν αὐταῖς μοι τετύχηκε γε- 20
νομένῳ κατὰ τὸν τόπον θεάσασθαι, τοῦ τηρικαῦτα διωγμοῦ
καὶ τοῦ τῆς ἐκκλησίας χειμῶνος ἐκείνου τὰς ἐμὰς ἐγκλείσαν-
τος θύρας, ὡς μηδ' ἐπὶ βραχὺ γοῦν εἰς ἐλεύθερον προκύπτειν

in regio horreo collectae erant divitiae omnes omnino cunctaeque eos faciles portatu sequebantur et ipsae.

Sed breviter dicenda sunt, quae contigerunt eo tempore Philotheo patriarchae, cui coccinei cognomen erat. est autem oratio paulo altius repetenda iis, quibus audiendi desiderium est, quae institutio divina casu in eum irruerit ad dedecorandam ineptam vacillantemque ostentationem. res erat haec: accidit in monasterio, quod Crataei dicitur, ut sacrum fragmentum a capite usque ad pedes copiam exhibens canticorum omnium inveniretur a mulieribus, quae ibi erant monialibus. de qua re magna quaedam inter vulgus pollebat suspicio, ex qua ad Andreum Cretae erant illa referenda, qui non paucis sacris canticis ecclesiam ornavit. hoc infossum est in fundo sacri illius templi. erat tenebris involutum ex longo tempore neminique notum usque ad praesentium temporum aetatem. nescio autem, quomodo ad lucem protractum sit, utrum sapientia quadam divina an ex necessitate ibi fodiendi, an nescio quo alio modo. non enim mihi contigit, ut meis ipsius oculis locum perlustrarem persecutione quae tum fiebat et ecclesiae tempestate illa meas claudente portas ita ut ne in breve

ἔχειν αέρα πνοῆς ἀκραιφνοῦς. ἀκοῇ δ' ὅμως ὀλίγῳ ὕστερον παρειληφότι ἓνα καὶ αὐτὸν εἶναί με τῶν εἰδότεων συμπέτιωκε, παμπόλλων ἤδη τὸ πρᾶγμα καὶ δημοσίᾳ θρυλλούντων. διὸ τῶν οὐδὲν οὐδαμῆ γε ἀπεικότεων ἔδοξεν, οὐδὲ τοῦ καιροῦ
 5 καὶ τῆς χρείας ὡς πορρωτάτω, τῆ ἱστορίᾳ καὶ τοῦτό μοι συνυφανθῆναι, ἔλεγχον μὲν κομιδῆ προφανῆ κομίζον θεόθεν κατὰ τῆς τῶν διωκτῶν ἀπονοίας, παντάπασι δ' ἀκίβδηλον τὸ τῶν διωκομένων ἡμῶν ἀποφαίνον σύστημα.

Φιλοθέῳ γὰρ τῷ Κοκκίνῳ τηρικαῦτα πατριαρχεῦοντι
 10 ἔδοξεν, ὥσπερ ἔρμαιον τὸν καιρὸν ἤρπακότι, μηχανήσασθαι τι πρὸς σύστασιν τῆς σφετέρας αὐτῶν παλαμικῆς πολυθεΐας. πλήθους οὖν ἡθροισμένου παμπόλλου τῶν ἐν ἀγοραῖς καὶ τριόδοις καλινδουμένων, στὰς ἐφ' ὑψηλοῦ “χρεῶν ὑμᾶς” φησίν, “ὦ ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες καὶ τέκνα νήπια, μὴ θείας
 15 ἄνευ προνοίας οἶσθαι τὴν τοῦ θεοῦ τοῦδε λειψάνου τοῖς ἐνεστώσι γενέσθαι καιροῖς ἐμφάνειαν, ἀλλ' ἵνα τὸ πλείστοις διὰ τὴν τῶν ἀντιθέτων ἔριν ἀμφισβητήσιμον ἐμφανὲς καὶ σαφὲς καταστῆ, καὶ γνώριμον γένηται πᾶσι πῶς μὲν τὸ πολ-
 20 καὶ θεότητας ἀνοουσιῶφειμένας τῆς θείας καλοῦμεν οὐσίας καὶ διαφοροὺς αὐτῆς τε καὶ ἀλλήλων, ἀκίβδηλόν τέ ἐστι καὶ εὐσεβές, ἣ δὲ τῶν ἀντιθέτων καθ' ἡμῶν λοιδορία μάταιος καὶ κατεγνωσμένη. ἔστι μὲν οὖν κἀντεῦθεν οὐκ ἄδηλον τὸ τῆς

quidem tempus integri liceret uti aëris respiratione. fando tamen paullo post quum rem accepissem accidit ut unus et solus ego ex iis essem, qui quid factum esset tenerent permultis iam rem et publice divulgantibus. quapropter harum rerum ut improbabilium nihil ullo modo placuit; neque visum est a temporis ratione et necessitate alienum esse historia etiam hoc perscribere quod et documentum divinitus praeberet manifestissimum vecordiae persecutorum et sinceram omnino nostrarum iniuriarum enarrationem exhiberet.

Philotheo enim Coccino tunc temporis patriarchae tanquam idoneam nactus esset opportunitatem moliri quid libuit ad constituendam suam ipsorum palamicam polytheam. multitudine igitur magna congregata eorum qui in foro et triviis versantur, stans in loco superiore: necesse est, inquit, vos viri, mulieres, infantes non sine divina providentia credatis factam esse praesente tempore harum divinarum reliquiarum revelationem, sed ut quod propter adversariorum disceptationem dubium est manifestum fiat et planum atque ab omnibus intelligatur quale sit illud quod colimus multas efficientias increatas ac substantiae expertes quas eisdem efficientias insubstantialiter dicimus

Θείας ψήφου καὶ τῆς αὐτῶν καταδίκης· αὐτοὶ μὲν γὰρ ἐν
 παραβύστω καὶ γωνίαις ἐρριμμένοι πάσης ἄξιον ὕβρεως ἀνύ-
 λ. 125 γ. οσοι βίον καὶ λίαν ἠχρειωμένοι, ἡμῖν δὲ παρρησίαν δίδωσιν
 ὁ Θεός, καὶ σεμνύνεσθαι τὰ τε ἄλλα, καὶ μάλιστα τῇ τοῦ πα-
 34 ρόντος διὰ μακρῶν ἤδη τῶν χρονικῶν περιόδων εὐρέσει Θείου 5
 λειψάνου.” ταῦτα δὴ καὶ πλείω τὰ παραπλήσια διεξεληλυ-
 θώς, ἐκέλευσε ταῖς μοναζούσαις ὀλίγων ἐντός ἡμερῶν τῇ τῷ
 ἁγίῳ ἐκείνῳ λειψάνῳ ἀρμοττούση ἐνθεῖναι θήκη κατὰ τὸν ἐν
 τοῖς τῆς μαγῆς προπυλαίοις προπαρεσκευασμένον οἰκίσκον,
 κῆπειτα ἐξῆς ἐτοιμάσαι καὶ ὅσα πρὸς ἀπαρτισμὸν ἐνθρονισμοῦ 10
 συντελεῖ, βρώσιμά τε πρὸς τοῦτοις καὶ πόσιμα ὅσα πρὸς
 ὑποδοχὴν ἀρκέσει τῷ τε τῆς ἐκκλησίας ἅπαντι κλήρῳ καὶ ὅσοι
 τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ λαϊκῶν ἐπίσκοποι ἔσον-
 ται, ἅμα αὐτῷ τὴν ἱερουργίαν τελέσοντες. καὶ ταῦτα μὲν
 τῇδὲ πη κεχώρηκεν, ἄρτι δὲ τῆς ἡμέρας ἐνοστάσης ἐν ἧ τὴν 15
 ὑστεραίαν ἔδει τὰ τῆς ἱερουργίας τελεῖσθαι, πάντα μὲν ἦν
 ταῖς μοναζούσαις ἐκείναις ἔωθεν ἐς ἑσπέραν πονουσαις ἀνεν-
 δεῦ τὰ τῆς χρείας, τῷ δὲ ἁγίῳ καὶ τῷ τοῦ ἁγίου μόνῳ Θεῷ
 παντάπασιν ἀνένδεκτόν τε καὶ ἥκιστα ἀνεκτόν ὑπ’ ἀνδρῶν
 πολυθίων καὶ οὕτω δυσσεβείᾳ μακροῦ αὐτῶν τε κραταιῶς 20
 ἐχομένων καὶ ἑτέροις αἰτίων ἀεὶ γινομένων τὴν αὐτουργίαν

divinae substantiae summissas atque eas quidem quum ab ipsa hac
 tum inter se esse diversas veritati et pietati consentaneum est. ad-
 versariorum autem in nos coniecta convicia vana sunt et damnanda. est
 igitur hinc etiam non obscura suffragatio divina et illorum condemna-
 tio: ipsi enim in occultos locos et angulos defecti omni dignam ex-
 probatione transigunt vitam ac prorsus inutilem; nobis autem animum
 addit deus conceditque ut quum ceteris rebus tum hac maxime pos-
 simus gloriari, praesentium divinarum reliquiarum post longa iam
 temporum intervalla inventionem. haec igitur hisque plura similia lo-
 cutus solitarias feminas iussit intra paucos dies sacras illas reliquias
 in fabricatam ad id apte cistam imponere in aedificio quod in atrio
 domicilii esset exstructum et tum deinceps etiam parare quidquid ad
 perficiendam inaugurationem pertineret, cibum praeterea ac potum qui
 ad excipiendum sufficeret totius ecclesiae clerum ac episcoporum qui-
 cunque et profanorum hominum invitati forent cum ipso sacra facturi.
 et haec quidem ita fere cesserunt. mox autem quum dies adesset
 cuius postridie oportebat sacra obire, omnia solitarii illis inde a
 matutino usque ad vespertinum tempus occupatis quae opus erant ab-
 unde suppeditabant: sancto autem cuique homini, sanctique huius deo
 unico prorsus improbandum erat ac minime ferendum has res tracta-
 tas esse ipsis manibus virorum decorum quandam multitudinem colom-

πεπραχθαι τοῦ προκειμένου. διὸ καὶ τῆς νυκτὸς ἐκείνης περὶ 25
 τὰς ἀλεκτρούων ἤδη γενομένης ῥῆσας, φήμη τις ἤσυχῃ περιέ-
 θει τὴν πόλιν, ἔνδον τειχῶν τὸν βασιλεῦ Παλαιολόγον εἰσ-
 κεχωρημένοι διὰ τῶν θαλαττίων τοῦ τεωρίου πύλων τῶν
 5 πρὸς ἔσω ταχυνατιούσαις μονήρῃσι καὶ δῆρῃσιν ἐκ Τενέδου
 καὶ Ἰμβρον καὶ τριήρει μιᾷ, δυοῖν νυχθημέροιν πρότερον ἐκ
 Τενέδου τὸν ἔκπλον πεποιηκότα. Θύρῃσιν οὖν διὰ τοῦτο
 κατέσχε τὸς Βυζαντίους ἡδονῆ καὶ λύπη σύμμικτος, καὶ ὅσα
 ἐν τοῖς τοιοῦτοῖς συμβαίνειν εἶωθε, τῶν μὲν διὰ φόβον ἀσχε-
 10 τῶς φευγόντων, τῶν δὲ διὰ κέρδος λαμπρῶς διακόντων. πάν-
 τως δὲ μάλιστα φόβος κατέσχε τὸν πατριάρχην Φιλόθρον οὗ
 πάνυ μικρὸς διὰ τὸ πάνυ τοῦ συμπτώματος ἀκρόοπτος καὶ
 αἰφνίδιον· καὶ γὰρ ὁ χθὲς βρενθόμενος καθιερωῦν τὸν ναὸν
 εἰς βεβαίωσιν τῆς παλαμικῆς αἰρέσεως ἀνέρος τῆμερον ὤφθη
 15 καὶ μάλα τι σφόδρα Θεοῦ καὶ ἰερωσύνης ἀνάξιος. ὅθεν 26
 ἐπεὶ μὴ λελογισμένα πράττειν μηδὲ συνέσει προσήκοντα
 παρέχουσιν οἱ τοιοῦτοι καιροί, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ θεή-
 λατὸς τις θλαῦνοι πληγῆ, ἐξέστη καὶ οὗτος τοῦ καθεστώτος
 ἐκθὺς φρονήματος, καὶ ξυνηνεοηκῶς ἀνύποκτον μόνον εἶναι τὸν
 20 ἐπὶ θάτερα κρυπτήρα μέρη τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας λεγόμενον
 φουῖρον, ἔνθα καὶ ὧ τὸς τῷ θεῷ προσιδόντας βαπτίσματα

tium quique ita impietate diuturna et ipsi vehementer tenerentur capti
 et alios ad eam suo exemplo adducerent. quocirca etiam nocte illa
 sub auditum iam gallorum cantum quaedam clam per urbem
 serpebat moenia intrasse Palaeologum regem per maritimos porticum
 navalium portas ad orientem spectantes, celeribus navibus uniremibus
 et biremibus ex Tenedo et Imbro ac triremi navi una duabus nocti-
 bus duobusque diebus ante ex Tenedo navigatione instituta. tumultus
 igitur propterea tenebat Byzantinos gaudio et moerore mixtus et quid-
 quid in talibus accidere solet, aliis ob metum summo impetu fugien-
 tibus aliis lucris causa vehementer persequentibus. omnium vero ma-
 xime metus tenebat Philothaum patriarcham non sane mediocris pro-
 pterea quod prorsus illud necopinato et repente acciderat. etenim
 qui heri se iactabat consecrare templum ad firmandam palamicam hae-
 resin irreligiosus hodie visus est et vehementissime profecto deo et
 sacrificacione indignus. quare quoniam non cogitata agere nec ra-
 tioni convenientia permittunt talia tempora et praesertim quum etiam
 divinus quidam impellit instinctus, existit et hic fixa statim cogita-
 tione et arbitratu insuspectum modo esse eum quem in aliis recondi-
 tis partibus divinae sapientiae appellant furnum. ibi etiam quo divinum
 adeuntes baptismum conditi unguento consecutum est igni praeparant
 quinquaginta spatia vel etiam pluribus, fortasse et minoribus inter-

χρῆσθαι μύρω νεόμισται, ἔψουσιν ἐν πενταετηρικαῖς περιόδοις ἢ καὶ πλείοσιν ἴσως καὶ ἤττοσιν ἐνίοτε κατὰ τὴν τῶν ἄλλοτ' ἄλλων βούλησιν καὶ χρεῖαν πατριαρχῶν, ἐν τούτῳ φυγῶν
 1. 126γ. ὑπότρομος καὶ περιδεὴς ὁ χθὲς διώκτης Θρασύς ἐπὶ πολλαῖς ἐκρύπτετο ταῖς ἡμέραις, ἠχρειωμένος καὶ μάλα ἀπαγορευῶν 5 τὸ ζῆν.

27 Ἐξοστὶν οὖν συλλογιζέσθαι πῶς τὰ χθὲς καὶ πρώην μετὰ σοβαροῦ τοῦ ἡθους δημοσιευθέντα τῷ Φιλοθέῳ μεγαλαυχήματα κατὰ τῶν ὀρθοδοξούντων καὶ τὰς τῆς βωμολοχουσίας γλώττης εὐτραπελίας ἤλεγξεν οὐκ εἰς μακρὰν ὁ θεός, δικαίαν 10 τὴν κρίσιν ἐπενεγκῶν τῷ περιφανῇ τὴν ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λαλήσαντι, μᾶλλον δὲ λαλήσαντι μὲν καὶ τότε, λαλήσαντι δὲ καὶ πρότερον ἢ τότε καὶ μεθύστερον ἢ τότε, καὶ λαλοῦντι διηνεκῶς αὐτῷ καὶ ὅσοι ἀμφ' αὐτὸν καὶ σὺν αὐτῷ παλαμισταί. τίς δ' οὐκ ἂν ἀπέπειροι βουλόμενος ἀριθ- 15 μὲν τοὺς περιφανεῖς καὶ αὐτῶν ἀεὶ γινομένουσθε θεοθεν ἐλέγχους ὥστε σύνεσιν σχεῖν εἰς ἐπιστροφὴν; τίς δ' οὐκ ἂν ἐκπληγείη βλέπων τὸ ἀκαμπὲς αὐτῶν καὶ ἀνεπίστροφον εἰς τὸ τὴν σφετέραν συνεῖναι πλάνην; καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον. 20

28 Τῶν δ' υἱέων Καντακουζηνοῦ Μαίθαῖος μὲν ὁ βασιλεὺς διατρίβων ἔτυχε τηρικαῦτα ἐς ὅσα ἐπέκεινα Διδυμοτείχου τε καὶ Ὀρεσιτιάδος, Μανουὴλ δ' ὁ μετ' ἐκεῖνον, δεσπότης τὸ

dum secundum voluntatem et indigentiam aliorum alio tempore constitutorum patriarcharum hoc tempore fugiens tremebundus et timoris plenus qui heri persecutor acerrimus fuerat in multos dies sese abscondebat inutiliter conterens et valde detrectans vitam.

Licet igitur ratiocinando studere assequi quomodo vulgatas heri et nuper superbo more a Philotheo de iustae fidei hominibus iactationes et scurrilis linguae facetias urbanas coarguerit non ita multo deus iustum in iudicium vocato eo qui manifestam iniuriam nimis iactabat magis autem etiam iactabat tum, iactabat vero etiam prius quam tum et iactat continenter sibi ipsi et quotquot circa eum et cum eo versantur Palamae sectatores. quis autem non desciscat volens numerare aperta pro iis semper facta divinitus argumenta ita ut iudicium primum ad conversionem animi sit. quis non miretur videns constantiam non flectendam ad intelligendum suum errorem. et haec quidem hoc modo erant comparata.

Filiorum autem Cantacuzeni Mathaeus quidem rex tum forte versabatur in iis regionibus quae ultra duplicem murum et Orestiadem. Manuel vero qui secundus ab illo erat tyrannus dignitate in

ἀξίωμα ὧν, ἐς Πελοπόννησον, πέμπτον ἔτος ἤδη τῶν ἐκεῖ
 Ῥωμαϊκῶν χωρίων καὶ πόλεων τὴν ἐπιτροπὴν διοικῶν. ὁ δ'
 ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρός, Κόντου Κεφαληνίας παῖς, Αἴνου τῆς
 πόλεως ἦν ἐπίτροπος, καὶ εἴ τι πέραξ ὑπῆρχε χωρίον βαρβα-
 5 ρικῆς ἀθῶων ἔτι καταδρομῆς. τῶν δὲ γυναικαδέλφων σεβα-
 στοκρατόρων Ἰωάννης μὲν ἔτυχε τῷ Παλαιολόγῳ τέως συν-
 διαιτώμενος τῷ βασιλεῖ, τειχῶν Βυζαντιῶν ἐντός, ἄτερος δ'
 ἦρχε Βιζύης ὁ Μανουὴλ ἐκ πολλοῦ τὴν ἐπιτροπὴν εἰληφώς
 πρὸς τοῦ Καντακουζηνοῦ· αἱ λοιπαὶ δ' ὑπέκλυψαν Παλαιο-
 10 λόγῳ τῷ βασιλεῖ ὁπόσαι μῆπω βαρβάρους προδέδονται πόλεις.

Μηνῶν δ' ἐγγὺς δυοῖν μεταξὺ παρερρηκῶτων ἦκεν ἐκ 39
 Τενέδου καὶ ὁ Κάλλιστος οὕτω λεγόμενος, πατριάρχης μὲν
 εἶναι συγχωρηθεὶς αὐθις πρὸς Παλαιολόγῳ τοῦ βασιλέως
 αἶτε ἐζηλωκῶς, ὡς ἔδοξεν, ὑπὲρ αὐτοῦ, μὴ στεργόμενος δ' οὖν,
 15 εἰ μὴ τὰ κατὰ βούλησιν δρώη αὐτῷ. ὁ μὲν γὰρ ἐβούλετο
 πάντας, συλλήβδην εἰπεῖν, ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους τῆς
 ἡαισκοπικῆς καθελεῖν ἀξίας· βασιλεῖ δ' οὐκ ἦν οὐδ' ὅπω-
 σοῦν ἀνεκτὸν εἰ μὴ ἀλλήλοις ἀφῶσι τὰγκλήματα, συνιόν-
 20 φιάνθρωπος νενίκηκε βούλησις. οὐ τελέως μὲν νενίκηκε δ'
 οὖν. τοῖς μὲν γὰρ ἐπισκόποις καὶ ἄκων ὁ Κάλλιστος ἐσπέ-
 σατο, τῷ δὲ μετὰ γε αὐτὸν πατριαρχεῦσαντι Κοκκίνῳ τῷ
 Φιλοθέῳ λεγομένῳ τὸ παράπαν οὐδαμῇ, ἀλλὰ τοὺς αὐτοὺς

Peloponneso quinto iam auno Romanarum ibi provinciarum et urbium
 praefecturam administrans. sororis maritus Conti Cephaleniae filius
 Heni urbis erat praefectus et si qua circumcirca erat terra barbaro-
 rum adhuc invasione libera. fratrum uxoris principis venerantium.
 Ioannes quidem Palaeologi regis tum forte consuetudine utebatur intra
 moenia Byzantina: alter autem Byzantiae praeerat Manuel e longo
 tempore tutela suscepta a Cantacuzeno. reliquae Palaeologo regi
 parebant quotquot nondum traditae barbaris urbes sunt.

Mensibus interim duobus praeterlapsis venit ex Tenedo etiam
 Callistus quem appellant patriarcha constitutus rursus a Palaeologo
 rege utpote rebus eius ut videbatur studens, neque tamen dilectus
 nisi ex eius ageret arbitratu. hic enim volebat omnes in universon
 episcopos et sacerdotes episcopali sacerdote exuere. regi vero non
 erat ullo modo tolerabile, nisi sibi invicem obiicerent crimina, con-
 venientes in unum. sero quidem et aegerrime regis humanum vicit
 consilium, neque omni ex parte vicit; episcopos enim vel invitus Cal-
 listus morem gerebat patriarchae vero post se creato Coccino Philo-
 theo cognomine prorsus nullo modo. sed eisdem episcopis convoca-

δυσκόπους συνηθροικῶς οὐ τοῦτον μὲν πέρουσι τῆς πατριαρχείας ἐξώσαν ἐκείνον δ' ἀνθείλοντο, δι' αὐτῶν ἐκείνω τὴν ἐπεξέλευσιν εἴργασται. καὶ καθαιρεῖ μὲν αὐτὸν τῆς ἱεροσύνης ὁμοῦ τῆ τῆς ἀξίας ἐλπιδι, ἐπιτίθαι δὲ καὶ ἀφορισθεὶς ὑπ' αὐτοῦ κριν καὶ αὐτὸς ἀφορισμὸν ἐκ θεοῦ, μοιχόν τε ἀπο-⁵ καλῶν καὶ ληστὴν καὶ ἄρπαγα τῆς μηδαμῆ προσηκούσης ἀξίας αὐτῆ. καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον.

- 40 Ἐγὼ δ' ἐπὶ τοῦτοις τῷ βασιλεῖ προσεληλυθὼς καὶ ἀπειληφῶς ἰδίᾳ, καὶ ὅσα δῆπουθεν ἐχρῆν ὁμιληκῶς ὑπὲρ τῶν θείων τῆς ἐκκλησίας δογμάτων, καὶ τὴν πρὸς τοῦ Καντακου-¹⁰ ζηνοῦ καὶ Παλαμᾶ καινοτομίαν τῆς εὐσεβείας γεγενημένην
 l. 126 v. ἐπικραυφθήσους, καὶ προσθεὶς ὡς ταῦτ' ἐστὶν ἂ τὴν τοῦ θεοῦ κενήσκειν ὄργην κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ ὡς αἰσχροῦς τῆς βασιλείας ῥιπῆσαι καὶ πρὸς τῶν φραυλοτάτων ἐξουθενωθῆναι λυμπρῶς, ἔπειτα παρήρουν ἀντεληφέναι πεσοῦσαν τὴν πά-¹⁵ τριον τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας εὐπρέπειαν καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀναγαγεῖν ἀξίωμα, εἰ μὴ βούλοιο καὶ αὐτὸς τοῖς ὁμοί-οις περιπίπτειν δεινοῖς. θεοῦ γὰρ διδόντος τὴν πατρῴαν αὐτῷ βασιλείαν ἀπονητί, χρῆναι καὶ αὐτὸν ἀποδιδόναι τὴν πατριον εὐσέβειαν τῷ θεῷ, τοῦ πάνυ τι χαλεποῦ τὸ πάνυ τι²⁰ ῥᾶστον ἀλλαζόμενον. ἐντεῦθεν γὰρ ἐξεῖναι τοῦ λοιποῦ συλλήπτορι τῆ ἀνωθεν κεχρηῆσθαι δεξιᾷ πρὸς ἅπασαν πρᾶξιν ὁμοῦ
 41 καὶ βουλῆν. πρὸς δὴ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα βούλησιν μὲν

tis qui hunc antea patriarchatu exuerant illum in eius locum suffecerant per hos illi poenam irrogavit. et spoliat eum sacerdotio simul et spe recuperandae dignitatis. addit etiam (excommunicatus ab illo ante et ipse) excommunicationem divinitus factam et moechum appellans illum et latronem et raptorem eius qua minime dignus esset potestatis. atque haec quidem sic se habebant.

Ego vero de his rebus regem conveni et accepi privatim et quantum utique opus erat locutus sum de divinis ecclesiae praeceptis et factam a Cantacuzeno et Palama pietatis immutationem exaggeravi et adieci ut haec sunt quae dei moverunt viam in Cantacuzenno, ut tarpiter regno expulsus et a pessimis hominibus mirum in modum esset contemptus. deinde hortabar ut erigeret rursus lapsam paternam divinae ecclesiae auctoritatem et ad pristinam dignitatem revocaret nisi vellet et ipse in eadem incidere pericula. nam quum deus paternum ei sine labore dedisset imperium oportere etiam reddere ipsum deo paternam pietatem postquam difficillima facillimis mutasset. hinc enim fieri ut liceret in posterum adiutore uti divino numine ad omnem et actionem et consilium. ad haec et talia persuadendi vim

ἔχοντα πάνυ πολλὴν ἐγνωκὼς ἐγὼ, ἔμπρακτόν γε μὴν ὄρμην
 ἦκιστα πάνυ πολλὴν, πόνῳ πόνον αὐτίς προσεθέμην, καὶ δις
 ἑξῆς καὶ τρίς καὶ τετρακίς αὐτῷ προσίων καὶ τὰ τοῖς προο-
 ρηθεῖσιν ἀκόλουθα δεξιῶς ὁμιλῶν κατανεῦσαι πεποιήκα δυοῖν
 5 ὀπόττερον ἔλοιτ' ἂν διαπραΰξασθαι. εἰ μὲν οὐ διδόντων ἄδειαν
 τῇ τοιαύτῃ σχολῇ τῶν πραγμάτων ἕς γε τὸ ἱκανὸν ἀποχωρῶ-
 σαν, προγράμματι γοῦν καὶ προσταΐξει δραστηκωτέρᾳ βεβαιῶ-
 σαι μὲν τὴν τῶν γονέων τε καὶ προγόνων αὐτοῦ γε εὐσέβειαν
 καὶ ἐς τὴν πρὶν ἐκαίην θροπρεπῆ κατάστασιν ἀνενεγκεῖν,
 10 ἀνυρῶσαι δὲ τὰς μετὰ τελευτὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ παρειασφθα-
 ρείσας κηλίδας καὶ κῆρας νεοφανεῖς καὶ τοῖς θεοῖς ἀποτρο-
 παίους δόγμασιν. εἰ δ' ἄδειας ἐπειλημμένος τῆς προσηκνύ-
 σης ἐξετάσει τελεωτέρᾳ βουλευθείη δίδοναι τὰ τυραννικῶς ὁμοῦ
 καὶ βραχίως παρεισαχθέντα βλάβσημά τε καὶ νεοφανῆ τῇ τοῦ
 15 θεοῦ ἐκκλησίᾳ γράμματα πρὸς τε τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ
 τοῦ Παλαμᾶ, ἐτοιμῶς ἔχειν ἐμὲ κατὰ τὸ πάνυ τι ῥᾶστον
 δεικνύειν καθ' ἕκαστα μηδὲν ὑγιὲς μηδαμῇ ἐπαγόμενα, ἀλλ'
 ἐκπεφυκέναι καὶ συμπεφύρθαι ποικίλας αὐτοῖς καὶ πολυειδέεις
 τὰς τερατομόρφους καινοτομίας τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν συλλα-
 20 βῶν καὶ τῶν λέξεων καθ' ὀπόσας τῶν ἀγίων ἐρανισάμενοι
 ῥήσεις παρέφθειράν τε καὶ παρακεκόφασι, τὴν ἑαυτῶν αὐ-
 τοῖς ἀνακεραυνύντες πανταχόθεν ἅμα καὶ παντάπασι μοχ-
 θηρίαν.

habentia sane multam quum cognossem ego efficacem quidem impe-
 tum esse minime adeo magnum labori laborem iterum addidi et bis
 deinceps et ter quaterque eum conveniens et ex ante dictis conse-
 quentia cum dexteritate studens confirmare feci e duobus utrum ei
 forte perficere placeret. Si minus securitatem, tali otio res darent
 satis sufficientem, edicto et praecepto efficaciore firmaret parentum et
 maiorum suorum pietatem et in pristinum illum deo dignum statum
 restitueret, reficeret autem quae perniciose post mortem patris irrep-
 sissent noxas et damna nova et a divinis dogmatis abstrahentia ani-
 mos. sin autem securitatem nactus idoneam in accuratorem vocare
 disquisitionem vellet iniuste simul ac violenter illata blasphemata et
 inaudita adhuc a divina ecclesia. Cantacuzeni et Palamae scripta me
 paratum esse simillime ostendere singillatim nihil illa sanum et salu-
 bre inferre sed natas esse et conflatas ab iis versicolores et multi-
 formes portentosas novationes notionum et syllabarum et verborum,
 secundum quas novationes sanctorum corradentes sententias corrupe-
 runt et mutilarunt, suam illis admiscentes undique simul et ubique
 perversitatem.

- 42 Ταῦτα δὴ καὶ τοιαῦτ' ἐμοῦ γε εἰρηκότος καὶ πεπεικό-
 τος, λάθρα ἐξέπιπτεν εἰς ἀκοὰς ἀλλοτριᾶς καὶ ἀντιθέτους, καὶ
 I. 127r. πρὸς φθόνον καὶ φόβον ἠρέθιζεν ἥμιστα δὴ φορητόν. μάλιστα
 δ' οὖν ἀπάντων ἐξέπληξέ τε καὶ ἐξέμηνε Καντακουζην-
 νὸν τὸν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ὄλεθρον καὶ βεβαιωτὴν τῆς 5
 ὅλης κακίας διάπυρον. ὃς δῆπου καὶ δείσας μὴ νῦν, ὁπότε
 μὴτ' αὐτὸς τυραννοίῃ μὴθ' ὁ αὐτοῦ μυσταγωγὸς παρείη Πα-
 λαμαῶς, ὑπέροσχη καὶ πέρας σχῆ τὰ βεβουλευμένα, λάθρα σὺν
 πολλῇ τῇ σπουδῇ πεπομφῶς Ὑρκανῷ τῷ γαμβρῷ καὶ βαρ-
 βάρῳ χρήματα πρὸς Βιθυνίαν τὴν ἐκείνου δεξιᾶν καὶ γνώμην 10
 ἱκανῶς ἔχοντα ἐμπιπλᾶν, πέπεικεν ἐλευθέρων ἐς Βυζάντιον
 ἀποστεῖλαι Παλαμαῖν τὸν τῆς κακίας προστάτην, ἵνα, τὸν
 δεῦτερον φάναι πλοῦν, συμμαχία τις τῷ πονηρῷ γούν αὐτὸς
 γίγνηται δόγματι. ὃ δὴ καὶ ἡμῖν ἐδόξε μᾶλλον ἢ ἐκείνῳ
 βέλτιον. πρὸς γὰρ παρόντα τῶν τῆς αἰσχύνης κινουμένων 15
 ἐλέγχων, οὐκ οὔσης ἤδη τῆς ἀμάχου συμμαχίας τοῦ Καντα-
 κουζηνοῦ, μᾶλλον δὲ τῆς τυραννικῆς καὶ λίαν ἀτόπου, οὐκ
 ἐλείπει' ἂν ἔτι πρόφασις ἀποφυγῆς οὐδ' ἧτισσοῦν τῷ τῆν
 γνώμην καὶ πάντα τρόπον διαστρόφῳ καὶ πάντα ἀτόπῳ.
- 43 Ἄλλ' ἐπὶ τούτοις ἡ βασιλὶς Ἐλένη πρὸς Βυζάντιον ἐκ 20
 Τενέδου ἀφιγμένη τὴν εἰς τοῦτο ῥοπὴν ἀνεχάιτισε τοῦ συζύ-
 γου καὶ βασιλέως Παλαιολόγου, μὴτ' αὐτὴ μηδαμῇ βουλομένη
 τῆς Καντακουζηνοῦ τοῦ πατρὸς αἰσχύνης σὺν γε τῷ πρόποντι

Haec et similia postquam dixi et persuasi clam res pervenit ad alienas aures et adversarios tam ad invidiam quam ad timorem adduxit minime ferendum; maxime vero perterruit omnium et exasperavit res Cantacuzenum divinae ecclesiae pestem et defensorem omnis pravitatis ardentem. qui nimirum etiam veritus, ne nunc, quum nec ipse tyrannus esset, nec praeceptor suus adesset Palamas, superarent et nimium valerent ea quae deliberata erant, clam magno cum studio Hyrcano genero et barbaro in Bithyniam missa pecunia, quae satis esset ad implendam illius dextram et mentem, persuasit ut liberum mitteret Byzantium Palamam pravitatis tutorem ut adiutor perverso ipse fiat dogmati. quod etiam nobis visum est potius quam illi melius. nam ad praesentia ortorum ex pudore criminum quum nondum insuperabile esset auxilium Cantacuzeni sed magis tyrannicum et valde ineptum non relinquebatur iam praetextus fugae ullus homini in omni sententia et ratione perturbato et omnibus in rebus inepto.

Sed ad haec Helena regina Byzantium Tenedo profecta Palaeologi coniugis et regis in hanc rem propensionem cohibuit, neque ipsa ullo modo volens Cantacuzeni patris ignominiae cum ista execratione

ἀναθήματι καταστήναι πῶς αὐτίκοος, μήτε μὴν τὰς ἐκείνων
 παρ' αὐτὴν γινομένης λαθραίας μηνύσεις καὶ παρακλήσεις
 ἀτελεῖς παρακρούεσθαι δυναμένη. καὶ τοῦτ' ἦν ὃ τὴν τῆς
 ἐκκλησίας καὶ τῶν θεῶν τέως δογμάτων ἔσβεσεν ἐπανόρθω-
 5 σιν μετὰ τῆς ἐμῆς ἐς τοῦτο σπουδῆς, οἶμαι τοῦ θεοῦ τέλεω-
 τέραν ἔτι γενέσθαι τὴν τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀθλούντων δοκι-
 μασίαν ἐπιψηφιζομένον. οὐ γὰρ τῶν ἀρξαμένων ἀθλεῖν οἱ
 στέφανοι καὶ τὰ ἑπαθλα, ἀλλὰ τῶν ἄχρι τέλους ἀνύειν προ-
 θυμουμένων ἅπαντα τὸν τοῦ δρόμου δίαυλον. διὸ καὶ πολ-
 10 λάκις ἄλλων κοπιώντων ἄλλοι τοῖς ἐκείνων μόχθους ἀπονητὶ
 λαμβάνουσί τε καὶ ἀπολαύουσι, μήτ' ἐκείνων ζημιουμένων
 τὰς ἀμοιβὰς πρὸς τοῦ ἀγωνοθετοῦντος θεοῦ διὰ τοῦ μεταξὺ
 τῶν ἀγῶνων θανάτου, καὶ τῶν ὑστέρων κοινωνούντων τοῖς
 15 πρώτοις διὰ τὴν τῶν τρόπων ὁμοιότητα τῆς διανομῆς τῶν
 βραβείων, τὰ βάρη τῶν τοῦ θεοῦ κριμάτων οὐ δυναμένων ἐν
 τούτοις ἡμῶν ἐρευνᾶν.

Εἰκάσεις δ' ἂν τις ἴσως ὡς τοῖς ἀσεβεῖσι διώκταις ἡμῶν
 τουτοῖσι μετανοίας ἀνοίγων θύραν ὁ κοινὸς προμηθεὺς δι-
 20 δώσει τε διαμονῆς καιρὸν ἔνταυθα, καὶ ὑπερτίθησιν ἑκατέ-
 ροις ἑκάτερα, ἡμῖν τε τὴν θεῖαν ἐπικουρίαν κἀκείνοις τὴν
 δικαίαν ἐπεξέλευσιν. παιδεύει δ' οὖν ὅμως συμφορὰς ἐπιφέ-
 ρων νῦν μὲν ἐξ ἀλλήλων ἀλλήλοις ἀλλεπαλλήλους, ἵνα μᾶλλον
 τῆς ἑαυτῶν κακίας αἰσθάνοιντο (οὐ γὰρ κατὰ τοῦ ἀγαθοῦ

constituta esse spectatrix, neque profecto illius apud ipsam factas clandestinas indicationes et admonitiones irritas repellere valens. et hoc erat quod ecclesiae et divinatorum aliquando dogmatum repressit veram constitutionem cum meo hac in re studio. puto deo comprobante perfectiorem etiam factam esse de pietate certantium examinationem. non enim eorum qui incipiunt certare sunt coronae et praemia sed eorum qui usque ad finem emetiri parati sunt totum curriculi spatium. quare etiam saepe aliis laborantibus alii illorum labores sine labore subeunt iisque fruuntur quum neque illi propter cursum remissionem a proponente certamina deo morte certaminibus interposita plectantur, et posteriores cum prioribus propter rationum aequilibratum communiter partem quisque suam praemiorum accipiant. divinatorum autem iudiciorum naturam absconditam investigare in his nos quidem non possumus.

Coniecit autem fortasse aliquis impiis his nostris persecutoribus ad poenitentiae opportunitatem offerendam communem omnium tutorem deum manendi hic tempus praebere et imponere utrisque utraque, nobis divinum auxilium et illis iustam poenam. vocat igitur ad meliorem frugem, calamitates inferendo nunc quidem post alios aliis per-

μόνον μέμνηε τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ ἑαυτῷ στασιάζει καὶ μά-
χεται), νῦν δ' ἐπιταράττων καὶ διασκεδιάζων ἐξαίφνης ἄλλο-
θεν ἄλλοθι καὶ ἀντιπερισπῶν τὸν ἅπαντα νῦν τοῖς οἰκείους
προσέχειν παθήμασι τε καὶ ἀτοπήμασι, καὶ μὴ μόνοις ὀλο-
σχερῶς αἰεὶ τοῖς ἡμῶν ἐντροφῶν ἀδίκους ἐνειδέσι τε καὶ ὁ
διωγμοῖς.

45 Ἐκεῖνο δὲ πῶς οὐκ ἂν τις θαυμάσαι τῆς θείας οἰκονομίας,
οἷτι παρὰ τοσοῦτον Καντακουζηνῷ συγκεχώρησε τὴν τοῦ μεγίστου
τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας νεὼ βραχείαν ἐκείνην οἰκοδομήν, τοῦ περὶ
τὸν ὄροφον δηλαδὴ τεθραυσμένου μέρους, παρ' ὅσον τὴν γε πρὸς 10
χιθόνων καὶ ὄμβρων αἰθερίων ἀποτροπὴν ἀνασώσασθαι σκέ-
πην. ὅσα δ' οὖν τῶν ἐντὸς ὑπερλαμπρῶν ἱερῶν περιβόλων
ἐκείνων καὶ θνασιασθηρίων ἁγίων παντάπασιν ἀνάλωται καὶ
συντέτριπται, ταῦτα δ' ἀσεβέσιν αὐτοῦ καὶ βεβήλικις ἀνεγγ-
γέρθαι χερσὶν οὐδαμῇ συγκεχώρηται πρὸς θεοῦ, ἀλλ' ἐν μέσῃ 15
φῶναι πορεία τῆς ἐξουσίας ἐκπέπτωκεν ἀκλειῶς, χλευήν μα-
κρὰν καταλαλοῦσά τῷ βίῳ καθ' ἑαυτοῦ διὰ τὴν καινοτομίαν
τῆς πίστεως. οὐδὲ γὰρ ἦν εἰκὸς τὰ πρὸς ἔλεγχον ἐμφανῆ
τῆς αὐτοῦ καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν δυσσεβείας ἀπολωλότα δι'
αὐτοῦ πάλιν ἀνανεοῦσθαι.

20

46 Εἰ δ' ὁ βροφακτόνος Ἡρώδης κάλαι πρὸς θεοῦ τὴν κε-
πιφανῆ τε καὶ πολυδάπανον ἐκείνην οἰκοδομήν τοῦ τῶν Ἱεροσο-

petuas ut magis suam sentiant perversitatem. non enim in bonum
modo saevit malum sed etiam secum ipsum pugnat et decertat: nunc
quidem perturbans et distrahens subito aliunde alibi et distinens to-
tam mentem ut attendat ad domestica mala et ineptias, nec ad solas
omnino semper, quibus nobis insultant, iniuvas contumelias et iniurias.

Illud vero qui non admiretur aliquis in divina mundi admini-
stratione quod tam diu Cantacuzeno conversit brevem illam in maximo
divinae sapientiae templo factam aedificationem partis circa tectum
scilicet sanciatam, donec reparatum esset, quod nives et imbres ex
aëre delatos defenderet, tectum. quantum igitur in internos splendi-
dissimos sacros muros illos et aras sanctas omnino impensum et con-
iunctum est, hoc impiis eius et impuris oriri e manibus nullo pacto
concessum est a deo; sed in medio, ut aiunt, itinere, ex aedificandi
facultate elapsus est inglorie. maculam magnam reliquit vitae suae
propter fidem novatam. neque enim aequum erat, ea, quae in mani-
festum et ipsius et sociorum impietatis indicium perdita fuerant, per
eum rursus esse restituta.

• Si autem puerorum interfectabri Herodi olim a deo gloriosa illa
et sumptuosa Hierosolymorum templi aedificatio concessa est, tam multi

λύμων καὶ συγκεχώρηται, τοσούτων ἐφεστίων τε καὶ συγγενῶν
 αἱμάτων χεῖρας ἅμα καὶ γνώμην ὑπάρχων μεστός, ἀλλ' ἔστιν
 εἰπεῖν ὡς τῆς πατρίου τούτῳ θρησκείας ἐν τῇ καλῇ τηρικαῦτα
 μενοίσης ἔτι οὐκ' αὐτὸς ἑαυτὸν αὐτῆς ἠλλοτριώσεν, εὐθ' ἐτέ-
 5 ρους οὐδένας παρέπεισε τοῦτο παθεῖν. Καντακουζηνός δ' οὐ-
 τοσὶν αὐτός τε ἐξαμάσατο φανερώς τὴν πατρίον εὐσέβειαν,
 καὶ πλὴν ὀλίγων τοὺς ἄλλους ἠνάγκασεν ἅπαντας, τοὺς μὲν
 δωρεαῖς τε καὶ λήμμασι παραλόγοις, τοὺς δ' ἀπειλαῖς καὶ
 10 κολάσασι κακοτράποις, εἰς τὴν ἴσον αὐτῷ κατενεχθῆναι κρημῶν.
 Ἄξιον δ' ἐντευθεῖ γενομένουσ καὶ τό γε μῆκος καὶ πλάτος
 ἡμῶσ ἀφηγήσασθαι τῆς ὑπὸ τὴν κυριτὴν ἐντὸς ἐπιφά-
 κειαν ταῦ θρόφου τούτου γραφείσης ἀρτίως ἀγίας ἀκόντος τῆς
 15 ἐκπυροστάτου σοφίας Θεοῦ, τοῦ σωτήρος λέγω Χριστοῦ. εἶναι f. 106 v.
 γὰρ καὶ τοῦτο τοῖς ἀψιγάνοις ἐράσμιον οἶμαι ἀκρόαμα, κα-
 20 θάρπερ δὴ καὶ ἀνωτέρω καν τῶν πρώτων τῆς ἱστορίας καυ-
 τησὶν ἡμετέρων ἐκείνων λόγων καὶ βίβλων εὐθύσ ἐν προδύ-
 ροις τὸν ἐπὶ κίονασ ἐσταῶτα δεδηλωκότες ἀσπικων ἀνδριάντα
 χαλκοῦν εὖ ποιεῖν τοῖς συνετωτέροις ἐδόξαμεν, ἐντοί γε
 ἡμεῖς ἐκείνου γεγονότες ἀντόπται καὶ ταῖς οἰκείαισ μετρήσαν-
 25 τας τοῦτον χερσίν, ἐπὶ τὸ ῥῆστον τέως συννεχθέντες τοῦ
 πράγματος, ὡς ἔκαε πον καθ' ἕκαστα διεληφάμεν. εἶναι γὰρ
 ἀξιοζήτητον οἶμαι, εἴ τις κάτωθεν μὲν εἰς ὑψος ὀρῆη, μὴ δύ-
 ναται δὲ τὴν ἀκριβῆ συμμετρίαν δι' ἄψωσ παραπέμπειν τῇ

affinis et cognati sanguinis plenas manus et animum habenti, licet
 tamen dicere, quum patria huic religio integra etiam staret, nec ipsum
 se ab ea abdicasse, nec aliis ullis persuasisse, ut hoc facerent. Can-
 tacuzenus autem hic et ipse deiuravit patriam pietatem palam et
 praeter paucos omnes ceteros coegit, alios donis et lucro falso, alios
 minis et castigationibus malignis, in idem secum ut descendèrent praeci-
 pitium.

Huc quoniam pervenimus, non alienum patet longitudinem nos
 describere pictae nuper sub tecti huius concavam superficiem sanctae
 imaginis sapientiae eius, qui inest, dei salvatoris Christi. esse enim
 hoc quoque posteris iucundum puto auditu, ut etiam supra statim ab
 initio primarum huius historiae narrationem illarum nostrarum et li-
 brorum stantem in columna statuam equestrem aeneam describentes
 nos gratificari hominibus sapientioribus sumus arbitrati. ipsi certe
 nos illius facti spectatores et nostris permensi hanc manibus facillime
 tam diu composuerimus rem, quamdiu ibi eam singillatim exposuimus.
 esse enim dignam contemplatu existimo, si quis ex inferiore loco
 sursum spectet, neque possit accusatam aequabilitatem partium per

νῷ, πεφουκίας μὲν ὡς τὰ πολλὰ τοῖς μεταξὺ τῶν ὁρώτων
 καὶ ὁρωμένων τοπικοῖς διαστήμασιν ἀπατάσθαι, ἐφιεμένης
 δ' ἄλλως ὄθενδῆποτε καὶ ὀπωσδῆποτε συλλέγειν τε τῆς ἀλη-
 θείας ἔχνη καὶ εἰκόνας ὀποιασοῦν καὶ τὰ τῆς τοιαύτης ἰα-
 τρεύειν ἀπάτης νοσήματα. ἔστι γὰρ τὸ ἐκ κορυφῆς ἄχρι 5
 πώγωνος ἄκρου φημί τῆς ὑπῆνης σπιθαμαὶ μῆκος μὲν ὀκτώ
 καὶ εἴκοσι, πλάτος δὲ τεσσαρεσκαίδεκα, δακτύλων δ' ὁ μὲν
 πρῶτος ὀκτώ καὶ ἡμισείας τὸ μῆκος, οἱ δ' ἄλλοι κατὰ τὸ
 ἀνάλογον· τῶν δ' ὀφθαλμῶν ἀνὰ τριῶν ἑκάτερος, ἡ δὲ ρίς
 45 ἔγγιστα ὀκτώ. τούτων δ' οὕτως καθάπερ στοιχείων δοθέν-10
 των ἔξεστιν ἐντεῦθεν, ὀπόσοι χαριέστεροι τῶν ζωγράφων,
 καὶ τὴν τῶν ἄλλων μελῶν καὶ μερῶν καὶ ἅμα τῆς τοῦ
 παντός σώματος διαπλάσεως τῆς θείας ἐκείνης τοῦ σοφῆ-
 ρος εἰκόνας κατὰ τὸ τῆς συμμετρίας ἀνάλογον ὄση τίς ἐστιν
 εὐθύς συλλογίζεσθαι μῆκος καὶ πλάτος. καὶ ταῦτα διηλθον 15
 ἐμπειρίας ἔνεκα τῶν ἐντυγχανόντων, κράτιστον εἰδὼς ἐφόδιον
 εἶς γε τὴν τῶν ὄντων ἐπιστήμην καὶ εἰ τινες εἶεν αὐτοῖς ἐν-
 θεωρούμενοι λόγοι σοφοὶ τῆς προνοίας, καθὰ καὶ Ἀριστοτέ-
 λει δοκεῖ. φησὶ γὰρ ἐκεῖνος αἰσθησιν μὲν ἐμπειρίας εἶναι
 ποιητικὴν, τὴν δ' ἐμπειρίαν τῶν πρὸς ἐπιστήμην ἀρχῶν πα-20
 ρεκτικὴν ἐκ διαδοχῆς καὶ συλλήπτριαν γίνεσθαι. ἐντεῦθεν
 γὰρ αἱ τε πολυειδεῖς ἐρρῦθησαν τῆς σοφίας πηγαί, καὶ οἱ πά-
 λαι τῆς ἐπιστήμης ἐφευρεταὶ τῶν τε αἰθερίων καὶ περιγείων

oculus praetermittere mente, quum ita sit comparata illa, ut plerum-
 que spectantes inter et res spectatas interpositis loci intervallis ani-
 mum fallat, quae tamen applicata ceterum undique et quocunque
 modo sunt, ut veritatis vestigia et speciem qualemcunque efficiant, et
 talis fraudis morbos sanent. sunt enim inde a vertice usque ad sum-
 mam barbam, labrum dico superius, spithamae in longitudinem duo-
 detriginta, in latitudinem quatuordecim, digitorum autem primus octo
 et dimidium in longitudinem habebat, et reliqui proportionaliter; ocu-
 lorum tres fere spithamas habebat uterque, nasus autem paene octo.
 his ita tanquam elementis propositis, licet hinc, quotquot sunt, picto-
 rum iucundiores, etiam qualitatem ceterorum membrorum et partium et
 simul totius corporis divinae illius salvatoris statucae ad aequabilitatis
 rationem factae formae, quanta fere sit, statim colligere longitudinem
 et haec descripsi in notitiam eorum qui forte in illam incidant, opti-
 mam hanc sciens viam esse ad rerum scientiam, et si qui in his com-
 siderantes versenter libri sapientes prospicientiae, ut etiam Aristoteli
 placet. dicit ille quidem sensum ex multarum rerum peritia effici,
 peritiam autem principia disciplinae cuiusque et praeberet et confir-

τὴν γνώσιν ἠρύσαντο, καὶ τῆς γε τῶν ποικίλων καὶ παντοδαπῶν πραγμάτων τε καὶ λόγων διδασκαλίας, ὅσον ἐφικτόν, τὰς ἀφορμὰς ἀνειλήφισαν. εἶεν. ἐγὼ δ' εἰς τὸν εἰρμὸν ἐπάνειμι τοῦ λόγου.

- 5 Ὁ γάρ τοι πατριαρχεύσας Κάλλιστος μετὰ τὴν αὐτοῦ 49
καθαίρεσιν καὶ τὸν εἰς τὸ γαλατῶνυμον φρούριον τῶν Λατί- f. 129 r.
νων λαθραῖον δρασμὸν ἐκεῖνον, καιροῦ μετὰ χρόνον τιὰ τυ-
χῶν λάθρα ἀκείθεν ἐξῆει καὶ ἐς Τένεδον κατεπεπλευκεῖ, Πα-
λαιολόγῳ τῷ βασιλεῖ χαριζόμενός τε καὶ ἀντὶ δώρου παντός
10 τὸ τῆς ἐν καρδίᾳ θαλαμνομένης σχέσεως κομιζῶν διάπυρον,
τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ δηλονότι ζῆλον ἔργοις αὐτοῖς, καὶ ἀφηγγόμε-
νος ὅπως ἐξὸν ἀπολαύειν τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας καὶ ἅμα
τῆς Καντακουζηνῶ βασιλεύοντος εὐμενείας καὶ εὐεργέτιδος
γνώμης, εἰ ἐβούλετο κοινωνεῖν αὐτῷ τῆς ὑπὲρ Ματθαίου τοῦ
15 υἱοῦ βασιλικῆς ἀναρρησεως, ὃ δὲ τὰ ἔσχατα πάσχειν εἴλετο,
τῶν πατρῶων ἀντιποιοῦμενος αὐτοῦ δικαίων. καὶ εἰ μὴ λα-
θραῖα φυγῆ τὴν σωτηρίαν ἐπόριζεν ἑαυτῷ, τάχιστα ἂν εἰρκτη
ζοφώδης καὶ θανάτου βιαίου γείτων ἐδέχετο τοῦτον εὐθύς.
καὶ ἵνα τὰν μέσῳ συντέμῳ, ὅλον ἐνιαυτὸν ἐκεῖ διηνηκότε τὰ
20 τ' ἄλλα [τε] αὐτῷ πάντ' ἐδραῖτο τὰ πατριάρχαις ἔθιμα, καὶ
ἅμα γραφὰς οὐκ ἡμέλει πέμπων Βυζαντίοις, ὅσαι τὴν εἰς
αὐτὸν ἐξετραγῶδου ἀδικίαν, καὶ μοιχὸν μὲν προφανῆ καλῶν

mare. hinc enim et varii fluxerunt sapientiae fontes et veteres disciplinarum inventores et coelestium et terrestrium rerum notitiam eruerunt et variarum et multiformium rerum atque orationum doctrinae, quoad eius fieri poterat, causas sumserunt. esto; ego vero ad nexum redeo orationis.

Nam qui patriarcha erat Callistus post suam excommunicationem et clandestinam illam in galaticam Latinorum custodiam fugam, paulo postea idoneam occasionem nactus, clam inde evasit et Tenedum navi abierat Palaeologo regi gratificaturus et pro dono omni vigentis in animo habitus praebens ardorem et re ipsa suam scilicet erga illum ostendens studium; et enarrans, quomodo liceret frui patriarchicae potestate et simul Cantacuzeni regnantis benevolentia et beneficentia, si vellet participem facere se renuntiationis de Mathaeo regio filio factae, hic vero extrema pati malebat patris adversans suis iustis; et nisi clandestina fuga salutem praerberet sibi, eelerrime ego inclusus essem in tenebras, et mortis violentae propinquus locus me statim excepsisset. atque ut ab ipso qui in meditullio conciso integrum annum ibi transegerat, quum reliqua omnia proficerenter patriarchis usitata et simul accusandi formulas non negligeret mittere

Φιλόθεον τὸν Κόκκινον, προδότας δὲ τῆς τῶν κανόνων καὶ νόμων ἐξουσίας τοὺς ἐπισκόπους καὶ Θεοῦ καταφρονητάς, ὅτι ταῖς βασιλικαῖς ὑπέϊξαντες καὶ ἠττηθέντες ἀδίκους διορταῖς συνέχεαν τὰ τε τῆς ἐκκλησίας πράγματα καὶ πρὸς γε δὴ τὰ 50 τῆς ἐννόμου βασιλείας. καὶ ἐπὶ τούτοις ἀναθέματί τε αὐ- τοὺς καθυπέβαλε καὶ χωρισμῶ Θεοῦ. ἃ δὴ συχνὰ καὶ δίκην βελῶν ἐκ Τενέδου πεμπόμενα βλέπων ὁ τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας ἄρτι ἐπειλημμένος Κόκκινος ἠγανάκειε τε καὶ ἀντιμηχανώμενος οὐκ ἠμέλει τὰ ἴσα. συνάγων γὰρ τοὺς πλησιόχωρους ἐπισκόπους, καὶ ὅσοι Βυζαντίῳ ἐνδιατρίβοντες ἔτυ- 10 χον ὁπωσδηποτοῦν, ψηφίσματα ἐξετίθει τε καὶ διένευπε πανταχῆ ἀναθέματί τε καὶ ἀφορισμῶ παραπέμποντα Κάλλιστον. ἔπεμπε δὲ μάλιστα τοῖς ἐν Ἄθῳ τῷ ὄρει μονάζουσι τὰ τοιαῦτα ψηφίσματα, παραγγέλλων ἐπὶ τούτοις μηδ' εἰ βουληθείη παρ' ἐκείνους φοιτᾶν δέχεσθαι τούτον ἂτ' ἐπ' ἐγκλήμασι Μα- 15 σαλιανικοῖς ἐννόμους καθαιρεθέντα καὶ οὐκ ἐμμένοντα ταῖς δίκαις, ἀλλ' ἀρχιερατικῶς ἐπιτάττειν καὶ ἀναθεματίζειν καὶ ἀφορίζειν ἀναισχυντούντα. χροσῶν οὖν διὰ ταῦτά τε, καὶ ὡς ἤδη καὶ συνοδικοῖς ἀναθεματισμοῖς ὑποπεπτωκότα καὶ τῷ 20 ἐκ Θεοῦ χωρισμῶ, οἷα λύμην τοῦ ὄρους ἀποσοβεῖν.

51 Ἐπεὶ δὲ τὰ πράγματα καθάπερ ὀστράκου μεταπεσόντος
l. 129 v. νέαν ἔσχε μεταβολήν, καὶ τῷ μὲν Καλλίστῳ τῶν πατριαρχι-

Byzantinis quotquot illatam sibi exaggerarent iniuriam et moechum apertum dicens Philotheum Coccinum et proditores potestatis regularum et legum episcopos et dei contemtores, quod regies capti et victi iniustus donis miscerent et ecclesiae res et legitimi praeterea regni. et insuper execratione subvertit eos et excommunicatione divina; quae quidem continua et telorum adinstar ex Tenedo missa videns patriarchicae potestatis nuper particeps factus Coccinus aegre ferebat et contra moliebatur neque eadem reicere negligebat. convocatis enim proximis episcopis et iis, qui tum forte quomodocunque Byzantii versabantur, decreta proposuit et minus in omnes partes execratione et damnatione comitante Callistum. misit autem maxime in Atho monte versantibus monachis talia decreta imperans proterea, ne, si vellet ad illos venire, eum reciperent decretis massalianicis expulsum legitime, nec se iudiciis sistentem neque verentem imperiose mandare et execrere et excommunicare: necesse igitur propterea et quod iam synodicis execrationibus esset eiectus et divina damnatione tanquam pestem finium eum arcere.

Postquam autem res, quasi testula inversa novam experta est immutationem et Callisto rursus patriarchica sede potiri contigit, Coc-

κῶν αὐθις κρατῆσαι συμβέβηκε θρόνων, τῷ δὲ Κοκκίῳ Φιλοθέῳ, πρὶν αἰσθῆσθαι, λαμπρῶς ἐκεῖθεν ἀπερριφθῆαι πάσης ἱερωσύνης γυμνόν, ὡς εἰρήκειμεν, γράμματα ἐφοῖτα αὐτῷ πρὸς τῶν τῷ ὄρει τῷ Ἄθωνι ἐνδιαιωμένων μοναδικῶν ἀνδρῶν, Νίφωνος κατηγοροῦντά τινος τῶν ἐκεῖ μοναχῶν ἱερέως τοῦπίκλῃν Σκορπίου, ὃς προκεκατηγόρητο πρὸ βραχέος ἐπὶ τῇ τῶν Μασαλιανῶν καὶ Βογομίλων αἰρέσει, σκιοδῶς πως, καὶ ἁμαρτύρως ἔτι. τούτῳ μέντοι φίλος ὢν ἐκ πολλοῦ Κάλλιστος οὐδὲ νῦν πατριάρχης γενόμενος τῆς αὐτοῦ φιλίας ἀπέσχετο, ἀλλὰ μία τις ἦν ἐν ἀμφοῖν ψυχῇ. διὸ καὶ ὠργίζετο τοῖς κατηγόροις, καὶ ἀραῖς ἐγγράφοις καὶ ἀφορισμοῖς καθυπέβαλε καὶ εἴ τις εἶη πιστεύων. ἐφ' οἷς παροξυνθέντες ἐκείνοι, καὶ ἅμα τὰ θάρρος ἔχοντες ἐκ τῆς ἀληθείας, συνελήλυθσαν ἐκ συνθήματος, ἐφ' οὐπερ ἔθος ἦν κἀκείνοις ἀεὶ συνιόντας ποιῆσθαι τὰ τοιαδί τῶν σκεμμάτων. καὶ τόμος ἐκτίθεται ταῖς ἀπάντων ἐκείνων μαρτυρίαις συνειλημμένος, τὰ τε ἄλλα δηλῶν καὶ ὅτι οὐ τῶν ἀπὸ τύχης καὶ τῶν ἐξ αὐτομάτου συμπίπτειν δοκούντων ἐν τι καὶ τὸ νῦν πεπραγμένον ὑπῆρχεν, ἵνα καὶ σιγῇ δεδωκώς τις ἀθόρυβον σχῆ συνειδὸς καὶ μηδαμῇ τὴν καρδίαν καθεύδειν καὶ ἡρεμεῖν βουλομένην ἀναμοχλεῦσθαι, ἀλλὰ θεοῦ προφανῶς τοῦ τὰ κρύφια δῆλα δρῶντος, ὁπότε βούλοιο σύνεσιν ἐντιθέσθαι οἷς ἀσυνέτως ἔχειν

cinum autem Philotheum priusquam sentiret splendide ac cum gloria inde eicere, omni sacerdotio spoliatum, ut diximus, litteras ei attulit ab inhabitantibus Athonem montem viris solitariis, accusantes Niphonem quendam ex illis monachis sacerdotem cognomine Scorpium: qui antea accusatus fuerat paulo prius propter Massalianorum et Bogomilorum haeresin clam abiit et sine testibus; huic quidem amicus sane erat multo ex tempore Callistus, neque nunc patriarcha factus eius amicitia abstinuit; sed unus fere erat in utroque animus. quamobrem etiam irascebatur accusatoribus et diris imprecandis atque condemnationibus subiecit et si quis fidem haberet iis, de quibus inter irritatos illos et simul ex veritate animum habentes convenit ex composito. quo tempore etiam mos erat illis, semper convenientes facere tales disquisitiones et tomus exponitur de omnium illorum testimoniis conceptus, in ceteris etiam aperiens, non ex iis quae fortuito et sponte accidere videntur unum quiddam nunc quoque esse factum; ut etiam silentio largitus aliquis tranquilla uteretur conscientia, nec alio modo animum dormire et desertum esse volentem excitante. sed deus scilicet occulta aperta reddit, quotiescunque vult intelligentia impertire eos, quibus ut non teneant sanam dei cognitionem accidit. ut nimi-

πρὸς τὴν ὑγιᾶ συμπέπτωκε θειογνωσίαν, ἵνα δηλαδὴ καὶ ὁ
πρὸ βραχέος ἐκεῖνος πεμφθεὶς ὑπ' αὐτῶν κατὰ τῶν ἐν τῷ
ὄρει τούτῳ ἐαλωκότων ἐπ' αὐτοφόρῳ Μασσαλιανῶν καὶ Βο-
γομίλων τύμος θεατρικώτερος γένηται, καὶ πᾶσι γνωσθῆ τῆς
ἐφ' οὗτω μέγα κακίας ἀναρριπισθείσης αἰρέσεως ἣ εἶξα. 5

52 Μοναχὸς γάρ τις τῶν τῷ Σκορπίῳ τούτῳ ὑπηρετουμέ-
νων, τοῦπίκλῃν Βαρδάριος, θανάτου γείτοσι κάτοχος ἤδη νόσῳ
γενόμενος, ἔκειτο κάμων καὶ μυρίαῖς ἀλγηδόσι τὸ σῶμα
κεντούμενος ἅπαν. ἔπειτα ἐφ' ὄλαις ἡμέραις εἴκοσι ἄσιτός
τε καὶ ἄποτος διαμείνας ἄφωνος ἔκειτο, πνέων ὅσημέραι τὰ 10
λοιόδια. οὐκ ἔθνησκε δέ, ἀλλὰ τὸ τε σῶμα ἐξώγκωτο καὶ
μακρὰ τις ἐπεχύθη τῷ προσώπῳ μελάνωσις. ὅψθ δὲ τῷ τοῦ
πραγματος παραδόξῳ καταπλαγέντες οἱ τῆς μονῆς ἐκεῖ προε-
δρεύοντες ἤροντο μὴ τι τῶν αὐτῷ πλημμεληθέντων ἀνεξαγό-
ρευτον ἐν θαλάμοις κρῦπτη καρδίας, κἄπειτ' αὐτοῦ κηδόμενος ὁ 15
θεὸς οὐκ ἐᾶ τῷ αἰωνίῳ θανάτῳ δοθῆναι πυρί. ὁ δὲ συνεὶς καὶ
μικρὸν διάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς βύθιον ἀνέμωξε, καὶ μόλις
130 γ. κινήσας τὴν γλῶτταν τοιαύδε φησίν. “ἴστε τὴν πρὸ δυοκαί-
δεκα ἔτων ἐνταυθοῦ γενομένην σύνοδον τῶν ἐν τῷ ὄρει τῷδε
ἀνδρῶν. τότε τοίνυν ὑποπευθέντος καὶ τοῦ Σκορπίου, ἐρω-
τηθεὶς ἐγὼ εἰ σύνοιδα αὐτῷ κοινωνῶ γενομένῳ τοῖς τηρικαῦτα
ἀλοῦσι Μασσαλιανοῖς καὶ Βογομίλοις ἐνταῦθα, ἔξαρκος ἐγε-

rum et missus ille paulo ante ab iis contra homines in monte hoc
deprehensus in ipso furto Massilianos et Bogomilos tomus libri fiat
inspectu dignior et ab omnibus cognoscatur huius ad eum pravitatis
gradum progressae radix haereseos.

Monachus enim quidam ex iis qui Scorpio huic parent, cognomine Bardarius, mortis proximo subiectus iam morbo, iacebat laborans et summis omnino corporis doloribus vexatus; deinde per integros viginti dies cibo potuque abstinebat, sine voce iacebat ultimum trahens spiritum; nec moriebatur tamen; sed corpus tumore efflatum erat et diuturna quadam os suffundebatur nigredine. sero autem nec miraculo attoniti praesides illius domicilii quaerebant, num quid suorum peccatorum novi confessus in intimo conditum haberet pectore, ideoque eius curam gerens deus non pateretur eum mortuum aeterno tradi igni. hic postquam intellexit sublati paululum oculis, vehementer eiulavit et vix movens linguam haec dixit. scitis ante hos duodecim annos habitam hic synodum virorum in hoc monte se exercentium. tum igitur in suspicionem vocato etiam Scorpio interrogatus ego, num scirem eum socium fuisse captorum hunc Massalianorum et Bogomilorum negavi me scire quamvis exploratam rem habens;

νόμην καίπερ εἰδὼς ἀκριβῶς. ὄρον τε ἐπέθηκα τῇ ἀπαγο-
 ρεύσει, καὶ ἀφωρισμένος ἐδεξάμην εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ διὰ
 τὴν ἐκείνου φιλίαν ὃ τρισάθλιος, μήτε κολαστήρια δεύσας
 θεοῦ, μήτ' ἀνδρῶν πνευματικῶν παραινέσεις αἰδεσθεῖς.”
 5 ἀρξάμενος οὖν διεξῆλθε τὰς ὁμοῦ τῷ θιάσῳ τῶν Μασαλια- 53
 νῶν πεπραγμένας βεβήλους ἐκείνῳ καὶ μυσαρὰς ἐργασίας, ἃς
 ὦραν ἔχειν ἥκιστα μοι δοκεῖ καθ' ἕκαστα λέγειν ἀρτίως ἐμέ,
 τῆς τῶν ἄλλων ἀνθελκούσης με βιαιότερον ἱστορίας. ἔξεστι
 γὰρ πάντα καθ' ἕκαστον ἀναλέξασθαι, καὶ νοῦν καὶ σκοπὸν
 10 καὶ πρᾶξιν καὶ λόγον καὶ κακίας δύναμιν καὶ θεοῦ μακροθυ-
 μίαν καὶ εἴ τι τοιοῦτον, εἴ τις ἐπιέναι βούλοιο τὸν τε γεγόμε-
 νον πρότερον ἐπὶ τῇ τῶν νέων Μασαλιανῶν ἐκείνων καὶ Βο-
 γομίλων εὐρέσει προφανῶς ἐλεγχθέντων ἐπὶ τοῦ θείου ὄρους
 καὶ τῶν μὲν κολασθέντων τῶν δ' ἐξωσθέντων ἐκείθεν, καὶ
 15 ἄμα τὸν δεύτερον τοῦτον δὴ τὸν ἐπὶ τῷ ἐλεγμῷ τοῦ Σκορ-
 πίου παραδόξως ἐπισυμβάντα θανατουργήσαντος τοῦ θεοῦ
 πρὸς τὴν τοῦ πρώτου βεβαιώσιν. ἐκτέθινται γὰρ ἀμρότεροι
 ἐν τῷ τέλει τῆς παρούσης ἡμετέρας βίβλου, ἢ τὴν Ῥωμαϊκὴν
 διέξεισιν ἱστορίαν· οὐ γὰρ ἐκρίναμεν δέον εἰς ἑτέραν ἐκεί-
 20 νους μεταποιῆσαι φράσιν, ἀλλ' εἶναι κατὰ τὰς λέξεις καὶ τὰ
 γε κῶλα καὶ κόμματα καὶ τὰ ἥθη τῶν ἐννοιῶν ἀμεταποιή-
 τους, ὡς ἔσχον ἐκείθεν ἐληλυθότες, τοῦ ἀδιαβλήτου χάριν.
 πλὴν ἐν μόνον σημειωτέον τουτί, ὡς ὑπὸ μάρτυσιν ἐκείνοις 54

iusiurandum addidi professioni et separatus malui esse a Christo pro-
 pter illius amicitiam miserrimus ego neque poenam timens divinam
 neque virorum cordatorum adhortationes verens. incipiens igitur
 enarravit Massalianorum simul in illo coetu patrata impura et dete-
 standa facinora, ad quae integre narranda non satis mihi suppetere
 temporis videtur, aliam in partem me violenter trahente reliquarum
 rerum historia. licet enim omnia singillatim colligere et mentem et
 consilium et actionem et orationem et mali vim et dei longanimitatem
 et si quid tale, si quis adire velit eum, qui prius interfuit iuvenum
 Massaliorum illorum et Bogomilorum deprehensioni manifesto coar-
 gutorum in divino monte, quorum alii castigati sunt, alii inde expulsi
 et simul secundum hunc vidit in coargutione Scorpii, praeter rerum
 consuetudinem miracula patrante deo ad primi illius hominis confir-
 mationem. expositum est enim de utroque in fine praesentis huius
 libri, Romanam historiam enarrantis. non enim iudicavimus opus esse,
 in aliam illos transferre narrationem: sed par erat, esse in orationi-
 bus etiam haec membra et incisa; et naturam sententiarum immutabi-
 lem, ut se habebant, inde egressi descripsimus, ne interrumperemur,

τὴν ἐξαγόρευσιν ποιησάμενος ταυτηνὶ μετ' ὀλίγον ἐξέπνευσεν, ὡς καὶ ψῆφον ἐξηγητέχθαι τέως οἷς ἐκεῖ συνειτωτέροις εἶναι τετύχηκε, μὴ δι' ἄλλο τι τὰς βιαίαις γούν ταύτας καὶ τελευταίας ταμμευθῆναι τῶν ἀνθρώπων πνοάς πρὸς θεοῦ ἢ διὰ τῆν τῶν ῥηθέντων ἐξαγόρευσιν. ὅμως ἐπειδὴ καὶ ὁ δεύτερος οὐ- 5
τος νεωστὶ γενόμενος τόμος ἐλληλυθῶς ἐκ τοῦ ὄρους εἰς ἐπήκοον Καλλίστῳ τε ἀνεγνώσθη τῷ πατριάρχῃ καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἐπισκόποις, εἰς ὄργην αὐτοῖς ἤγειρε τὸν πατριάρχῃν καὶ ἄπρακτος ἀπεπέμφθη, τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἐπισκόπων οὐδὲν
L 130 v. εἰρηκότων, ἀλλὰ κωφοῖς ἐοικότων ἢ λίθοις ἀναισθητοῖς, εἰ- 10
πεῖν οἰκειότερον· οὕτω βοσκηματώδεις εἰσὶ καὶ παισὶν ἀθύροισι λίαν ἐπίχαρτοι προσηκόντως οἱ νῦν τῶν ἱερῶν καθήμενοι δογμαίων κριταί. ἀλλὰ τούτων μὲν ἄλις, εἰρήσεται δὲ κατὰ χώραν ἰούσιν ὅσα ἐπηκολούθησε σφίσι. νῦν δ' ἐκεῖνο ἐπαναλήψομαι. 15

¶ Ἀφίκετό τις ἐκ Λατίνων ἐπίσκοπος παρὰ βασιλέα, Ἰωάννην φημί τὸν Παλαιολόγον, φιλίας ἔνεκα προϋπαρχούσης, σοφίας ἔμπειρος ὁπόση καὶ οἷα τὴν τῶν Λατίνων οἰκειοῦται σχολὴν ἐν δογματικαῖς τῶν θείων γραμμάτων διατριβαῖς. ἔφρασε δ' ἐν ταῖς καθ' ἡμέραν ὁμιλίαις τῷ τε βασι- 20
λεῖ καὶ οἷς ἐνετίγχανε σοφωτέροις ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, πολὺν

nisi quod unum tantum significandum fuit hoc, sub testibus illis confessione haec facta, mox exhalasse animam illum, ut etiam suffragium in lucem tum sit iis protractum, quibus intelligentioribus esse contigit, ne propter aliud quid violentos hos et ultimos parari homini spiritus credamus a deo, quam ut ea quae dicta sunt, pronuntiaret. at tamen postquam etiam secundus hic nuper advenit tomus ex monte, et unde audiri posset, Callisto recitatus est patriarchae et iis qui circum erant episcopis, in iram rursus coniecit patriarcham et infecta re dimissus est, episcopis quos secum habebat nihil locutis, sed mutorum hominum speciem referentibus et lapidum sensu carentium, qui non possunt quod aptum sit dicere. ita pecoribus similes sunt et petulantibus pueris valde ludibriosi merito ii, qui nunc sacrorum dogmatum sedent iudices. sed de his satis. narrabitur autem quantum illis in hunc locum euntibus secutum sit multitudinis. nunc illud rursus attingam.

Advenerat aliquis ex Latinorum episcopis ad regem Ioannem Palaeologum dico propter amicitiam, quae iam ante inter eos intercesserat. sapientiae gnarus hic erat, quanta et qualis Latinorum obtinet scholam in dogmaticis litterarum divinarum quaestionibus. ditabat autem in quotidianis sermonibus et regi et si qui forte sa-

τινα γίνεσθαι λόγον παρὰ Λατίνοις περὶ τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν πόλεων καὶ ὅσοι τῶν οἰκητόρων παιδείας ἀντιποιοῦνται, τὰ τε ἄλλα καὶ ὅπως ἄνωθεν ἀεὶ ῥαδίως δεξαπατᾶσθαι εἰώθεσαν καὶ ἄλλοτ' ἄλλαις αἰρέσεσι καὶ δογμάτων καινοτομίας ἐκκλησιαστικῶν ὑπέκουσιν, ὡς φύλλα δένδρων ἀνέμοις μεταρριπιζόμενα πᾶσι. "καὶ νῦν δ' οὐχ ἤτιον Παλαμᾶν τινα ὄνομα νόθους καινοφωνίας εἰσαγαγεῖν ἠκηκόεμεν κατὰ τῶν θεῶν δογμάτων. εἶναι δ' οὐ μόνον αἰσχρὰς τὰς τοιαύτας καινοφωνίας ἀλλὰ καὶ πολυειδεῖς καὶ μωρίας συγκεκραμένας πολυειδεῖ. ὡς εἶναι, οἷς τούτῳ συνίστασθαι περιγίνεται, μακροῖς τισὶ μέτροις κατεγνώσθαι μᾶλλον ἢ Σαβελλίῳ τε καὶ Ἀρείῳ καὶ ὅσοι κατ' Εὐνόμιον καὶ Νεστόριον καὶ Ἀπολλινάριον εἶεν συνηγοροῦντες. σύμφωνα μὲν γὰρ κακείνοις, ὡς ἔγνωσται, φθέγγεται, διαφόροις δ' οὐδὲν καὶ ἀτοπωτέροις ὑπερβολὰς παραλλάττοντα. καὶ τό γε παραλογώτατον· ὅπῃ τοῦτον μάλιστα πάντων ἐκείνων ἔχρῃν αἰσχύνεσθαι, ὧν ταῖς ὑπερβολὰς τῶν βλασφημιῶν ὑπερέσχευ, ὃ δὲ καὶ πρὸς διακίωσιν ἑαυτοῦ καὶ φρούριον μάλα προβάλλεται ἰσχυρὸν ὅτι μὴ ὁμόφωνα καθάπαξ φθέγγεται σφίσι. καὶ ὅτι μὲν οὐχ ὁμόφωνα ταῦτ' ἐκείνοις, βοᾷ, ὅτι δὲ χεῖρω κακείνων μακροῖς τισὶ μέτροις, σιγᾷ, παύσων, ὡς ἂν τις φαίη, ἐν οὐ παικτοῖς. τοῦτον τοίνυν εἰς ὅψιν ἀπῆλθαι μοι βουλομένην ἄν. εἰ οὖν

pientiores erant privatim et publice apud Latinos frequentes haberi orationes de regia hac urbium et quotquot incolarum eruditioni ad-versantur, quum in ceteris, tum quomodo divinitus semper facile falli consueti erant et aliis alibi haeresibus et dogmatum novationibus ecclesiasticorum indulgent, ut arborum folia ventis iactantur omnibus et nunc non minus Palamam quendam nomine adulterinas mutationes inferre audiveramus divinatorum dogmatum. esse non solum turpes has tales mutationes, sed etiam multifarias et ex insaniae colluvione multiformi concretas, ut verum sit, quae huic componere contigit multis quibusdam modis, magis quae damnentur digna esse quam quae aut Fabellio aut Ario et omnibus, qui Eunomio et Vestorio et Apollinario sint adstipulati. consona enim sunt, ut cognitum est, etiam illis; diversis autem et ineptioribus exaggerationibus plena et ineptissimum illud, quod hunc maxime omnium illorum debebat padere, quorum exaggerationibus ipsa etiam convicia superabat. hic etiam ut iustam poenam acciperet, in carcerem cum vi coniectus est firmum, ne concordanter omnino haec sonent cum illis et quod non in unisono haec cum illis clamant et quod peiora etiam illis longis quibusdam modum, tacet, iocans ut dicere possis, ibi, ubi nullus esse ioco locus debet. hunc igitur in adspexit mihi venisse vellem, si ergo tibi etiam nos

l. 131 γ. σοι καὶ ἡμῶν μέλοι, μὴ ἄχθεσθαι, σὺ δ' ἀλλ' ἐντελῆ μοι τὴν ζήτησιν δρᾶν προθυμήσθαι."

57 Τὴν δὴ τοιαύτην ἔφρασι τοῦ Λατίνου μηδὲν μελλήσας ὁ βασιλεὺς ἐς τὴν ὑστεραίαν εὐθὺς ἐκπληροῦ, παρεσκευακῶς ὁμιλῆσαι τῷ Παλαμᾷ, καὶ ὧν λέγει αὐτὸν αὐτί-5 κοον γεγονέναι τὸν Λατίνον. τῆς οὖν ὁμιλίας γενομένης μικρὸν διαστάς καὶ ἀπολαβῶν ἰδίᾳ τὸν βασιλέα ὁ Λατίνος πολλὰ μὲν ἀκούειν ἔφη λέγοντος Παλαμᾷ, μάτην δ' οὖν καὶ ἄλλοθεν ἄλλα συμπεφυρμένα τε καὶ παρευρημένα, ὡς ἀπορεῖν ἡμᾶς ἀποφαίνεσθαι πότερον τῇ ποιότητι τούτων 10 ἢ τῇ ποσότητι δοίη τις ἂν τὸ πρὸς κακίαν τρόπαιον. ἐξήτησε δ' οὖν ὅμως τοῦ Παλαμᾷ διαλεγομένου καὶ πρὸς ἐμὲ σιγῶν αὐτὸς γενέσθαι ἀκροατῆς. διὸ καὶ τῇ ὑστεραίᾳ καλῶν ἐκ βασιλέως ἦκει καμὲ τῶν ἐπ' εὐγενεῖα σεμνυνομένων ὁ μέγας λογοθέτης, ἄρτι τῶν εἰωθότων τῆς κεφαλῆς νοσημάτων 15 οὐ τελέως μὲν ἀπηλλαγμένον δ' οὖν. καπειδὴ παρακρούεσθαι οὐκ ἐνῆν, ἀναστάς ἀπήειν, ὅτου χάριν ἦκιστα πάντων 20 οὐτ' εἰδὼς οὔτε μὴν πολυπραγμονήσας μαθεῖν. προσετιτάχει γὰρ ἡ βασιλις Ἑλένη μὴ προεγνώσθαι μοι τὸ τῆς προσκλήσεως αἴτιον, ἵνα μὴ σὺν μελέτῃ δρῶν τὴν ἄφιξιν καὶ τις 20 παρευδοκίμησις γένηται τῆς τοῦ Παλαμᾷ ἐπιδειξέως. διὰ γὰρ τὸν ἑαυτῆς πατέρα Καντακουζηνὸν λίαν καὶ αὐτῆ. τῷ

cordi ac cura sumus, ne aegre fer et de reliquis perfectam mihi proponere quaestionem sis paratus.

Talem itaque impetum Latini minime retardans rex in posterum diem statim officium explet suum, se parans ad colloquendum cum Palamo, cuius colloquii dicit ipsum auscultatorem esse Latinum; colloquio autem instituto prope distans et ad se trahens privatim regem Latinus, multa quidem dicit se loquentem audisse Palamam sed temere et modo hoc modo illud et eadem haec undique compilata et corrasa; ut videamur incerti esse, utrum qualitate harum, an quantitate magis ad perversitatem stimulos addat. quaesivit autem nihilominus Palama disputante etiam mecum, num ipse tacens factus essem auditor. quare etiam postridie vocans a rege venit et me unum e iactantibus nobilitatem generis magnus ille verborum fusor et vix me dicit consuetis capitis morbis prorsus esse liberatum. et postquam decipere eum non iam licebat, surgens abiit. cuius rec gratiam minime omnium neque sciebat neque profecto ut scire disceret operam dabat. praecerat enim Helena regina, ne a me ante cognosceretur causa, cur in ius vocaretur; ne cum studio maturarem adventum et quaedam celebritas fieret ostentationis Palamiteae. nam quam ob causam suo

Παλαμᾶ προσέκειτο, καὶ ἀντέπρατιεν ὡς τὰ πολλὰ τῆ τοῦ συ-
ζύγου γνώμη πρὸς ὅσα τῆ θρησκείᾳ συντείνει. ἄρτι γε μὴν τὴν
βασίλειον ἀύλην εἰσιόντι μοι καὶ Παλαμᾶν ἐκεῖ πρὸς διαλέξεις
ἔφεδρον εἶναι μαθεῖν ἐξεγένετο. οὕτω δ' ἔχοντί μοι τῶν ἐκ
5 κεφαλῆς ἀλγυθίωνων ἔτι, καὶ οὕτως ἀπροσδοκῆτως ἐμπεπηδη- f. 131 v.
κότος μοι τοῦ ἀγῶνος, πρῶτον μὲν ἔδοξε βέλτιον οἴκαδε τέως
ἐπανιέναι με, μικρὰ τῶν μεμηχανημένων προσκλήσεων ἐκεί-
νων φροντίσαντι· ἵνα δ' οὖν μὴ δειλίας ὑπόνοιαν τοῖς φι-
λοσκώμμοσι δῶμεν, ἐπερρώσαμεν τε αὐθις τὸν λογισμὸν καὶ
10 ἀνελάβομεν ἑαυτούς, θεῶ τὸ πᾶν ἐπιτρέψαντες.

Καὶ οὕτως εἰς αὐτὸν εἰσῆειν βασιλέα τῆ τε τῶν εὐγε- 59
νῶν συνόντα παρουσίᾳ καὶ ἅμα τῆς βασιλίδος Ἑλένης, τῷ τοῦ
συμβάντος σχεδίῳ παρηκολουθηκώς. τὰ γε μὴν ἐκεῖ λαλη-
θέντα, ὅποσα καὶ οἶα, καὶ ὅπως ὁ καιρὸς ἐσχεδίασε τὰ τοι-
15 αῦτα, δηλώσει τὰ ἐφεξῆς. γέγραπται μὲν γάρ μοι ταυτὶ λεπ-
τοτέρῳ τινὶ διηγήσει, ἐκδέδοται δ' ὡς ἐξ ἑτέρου τῶν ἐκεῖ πα-
ρόντων ἑνός, πρὸς ἐρωτήσαντά τινα δῆθεν διεξιόντος. ἔχει
δὲ οὕτωςιν.

patri Cantacuzeno, valde sic etiam Palamas instabat et adversabatur
plerumque coniugis sententiae in omnibus rebus, ad quas illum sua
trahit religio. nuper autem aulam regiam intranti mihi etiam Pala-
mam ibi ad disputationes instituendas considerentem licebat videre. sic
autem mihi capite laboranti etiam et quum tam inopinanti impeditum
me certamine viderem, primum quidem visum est satius esse domum
tam diu redire, donec mecum paratas illas mihi accusationes reputas-
sem. ne igitur ignaviae suspicionem apud homines dicaces subire-
mus, confirmavimus rursus sententiam nostram et recepimus deo nos
omnia committentes.

Atque ita ad ipsum regem accedebam, quem cum praesentibus
nobilibus viris et simul cum Helena regina offendebam colloquentem,
secutus certaminis temeritatem. et quae ibi disputata sunt quam multa
et qualia et quomodo tempus talia suppeditaverit, narrabunt ea quae
sequuntur. perscriptum est enim a me hoc satis tenui narratione.
traditum est autem ab altero uno eorum qui ibi adfuerant interroganti
cuidam diu id se facturum promittente. res vero sic se habet.

2. 132r. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΜΕΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΟΓΟΣ Α,
ΛΟΓΜΑΤΙΚΟΣ ΔΕ Α.

ΜΟΝΑΧΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΔΙΑΔΕΧΕΩΣ ΗΝ ΕΠΟΙΗΣΑΤΟ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΛΛΑΜΑΝ ΕΝΩ-5
ΠΙΟΝ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡ. ΙΩ. ΤΟΥ ΠΑΛΛΙΟΛΟΓΟΥ. ΕΙΣΑ-
ΓΕΤΑΙ ΔΕ Η ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΩΣ ΕΞ ΕΤΕΡΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ.

Ἄλλ' ὦ φίλων ἄριστε Ἀγαθόνικε, σύ μοι πάντως μά-
λιστα πάντων λόγοις ἂν καὶ ἀφηγοῖο τὴν χθὲς ἐπὶ τοῦ τὰ
πάντα ἀρίστου βασιλέως γενομένην διάλεξιν Γρηγορᾶ τε καὶ 10
Παλαμᾶ.

Καὶ μάλα γε, ὦ φίλε Θεότιμε, εἴ σοι βουλομένη καὶ
σχολὴ προσεῖη τὸ ἱκανὸν οὐδαμῇ ἀποσειομένη· ποικίλη γὰρ
ὡς ἀληθῶς καὶ ἀκοῆς δεομένη λαμπρᾶς, καὶ ἡ ἔρρωται πρὸς
θειοτέρων ἀντίληψιν ἐννοιῶν. πάντα μὲν οὖν σοι καθ' ἐν τὰ 15
ἐκεῖ λεχθέντα διεξιέναι ἴσως μὲν ἂν δυναίμην, ἴσως δ' οὐ,
λήθης ἐνίων παρασυρέντων βυθοῖς· τὰ δ' οὖν ἀξιολογώτερα,
καὶ ὧν σοι μᾶλλον ἀνοῦσαι χρεῶν, ταῦτα δ' οὖν ὡς ἐν κε-
φαλαίῳ μεμνήσομαί σοι.

MONACHI NICEPHORI GREGORAE NARRATIO DE COLLO-
QUIO, QUOD CUM PALAMA CORAM REGE PRINCIPE IO-
ANNE PALAEOLOGO HABUIT. INDUCITUR AUTEM NAR-
RATIO TANQUAM AB ALIO FACTA.

Age o amicorum optime Agathonice tu unus omnium facillime
narrare et tradere possis hesternum, quod coram optimo omnino rege
factum est, colloquium Gregorae et Palamae.

Profecto libenter, amice Theotime, si tibi placet et otium sup-
petit necessarii nihil respuens. varium enim profecto illud est et
auditionem requirit egregiam, et quod valeat ad concipiendas animo
cogitationes divinas: omnia igitur tibi singula, de quibus ibi actum
est, persequi haud scio an possim, cum oblivionis profunditate quae-
dam vorata sint.

Ἄρτι τῶν εἰωθότων τῆς κεφαλῆς νοσημάτων βραχὺ τι
 ἀνενεγκόντα τὸν Γρηγορᾶν ἤκε καλῶν ἐκ βασιλέως ὁ μέγας
 λογοθέτης ὄτουδήποτε εἵνεκα· καὶ ἐπειδὴ παρακρούεσθαι οὐκ
 ἐῴη, ἀναστὰς ἀπήει, καὶ ἅμα εἰπόμην αὐτὸς ἀκουσόμενος.
 5 ἦν δὲ τὸ τῆς ὥρας ὄψθ' μετὰ δύσιν ἡλίου. καὶ προσελλυ-
 θὼς ὁ Γρηγορᾶς, καὶ τὴν εἰωθυῖαν ἀποδεδωκὼς τῷ βασιλεῖ
 πρόσρησιν, εἶτα ἐκάθισεν. ἔτυχε δ' εὐθύς ἐκεῖ καὶ ὁ Παλα-
 μᾶς συνεισιῶν, οὐκ οἶδ' ὁπότερον, εἴτε ἐκ προθεσμίας πάλαι
 μελετηθείσης ἔφεδρος ἐκεῖ που παρῶν, εἴτ' ἀπὸ τύχης, ὡς
 10 εἰώθε γίνεσθαι τὰ πολλὰ τῶν ἐν κόσμῳ πραγμάτων. ὃς δὲ
 καὶ τὰ παλαιγενῆ προπετῶς, καὶ ὅσα λήθης μακρᾶς συνα-
 πήχθησαν ῥεύμασι, μηδαμῇ τῇ παρουσίᾳ προσήκοντα χρεῖα
 προδιαλαβὼν καὶ τερατευσάμενος, ὡς εἰώθει, καὶ ὅσα πρὸς
 ἔπαινον ἐγκαλλωπισάμενος ἑαυτοῦ περὶ τε τῆς ἐν λαύρᾳ δια-
 15 τριβῆς καὶ τῆς πρὸς Βαρλαάμ διαλέξεως, καὶ τοιούτων δὴ
 τινῶν τὰς τῶν παρατυχόντων ἐμπεληκῶς ἀκοάς, καὶ δεῖξας
 οἰοῖναι προβεβουλευμένον εἶναι καὶ ἐπίβουλον τὸν σκοπὸν τῆς
 τηρικαῦτα αὐτοῦ γε ἐπιδημίας πρὸς ἐπιδεικτικὴν φαντασίαν,
 εἶτα ἐσίγησε. καὶ ἵνα τὰν μέσῳ παρέλθῳ, καὶ ὅσα τοῖς ἔμ-
 20 προσθεν ἀναγκαίοις γίγνιντ' ἂν ἐμποδῶν, πρὸς τὸ ἀπροσδό-
 κητον τουτοῦ καὶ αἰφνίδιον προοιμιασάμενος, καὶ προδιαλα-
 βῶν ὅσα εἰκός, καὶ ὁ Γρηγορᾶς ὅτι ἂν καὶ πρὸς αὐτοῦ εἶη f. 132 v.

Quae autem memoratu digniora sunt et quae potissimum audias
 necesse est, ea igitur breviter et summatim tibi commemorabo. Gre-
 goras cum modo ex consuetis capitis doloribus vires parumper refe-
 cisset, invitaturus eum ab imperatore missus est magnus logotheta
 quaecunque de causa: quod cum excusare non posset, assurgens abiit
 et auditurus eum ipse sequutus sum. serum iam diei erat post solis
 occasum. ac Gregoras quidem cum advenisset et solitam ad regem
 allocutionem expeditisset, (tum) consedit. forte autem fortuna statim
 ibi etiam Palamas simul introiit, nescio, utrum propter diem iamdu-
 dum constitutam insidiaturus ibi adesset, an casu, ut pleraeque res in
 terra gestae fieri solent. qui cum prisca imprudenter et quae oblivio-
 nis profundae fluminibus abrepta essent, nullo modo pertinentia ad
 eam rem, de qua tum agebatur, protulisset et gloriatum esset, qui
 erat eius mos, et ad laudem suam multa de se gloriosius praedicas-
 set, et commorationem in monastero factam et colloquium cum Bar-
 laamo institutum et talia fere, postquam aures eorum, qui tum ad-
 erant, implevit et tanquam iamdudum excogitatum et insidiosum osten-
 dit consilium adventus sui gloriosa quadam iactatione: conticuit. at-
 que ut quae interposita sunt omittam et quaecunque antea necessa-
 riis obstant, ad haec inexpectata et extemporalia prooemiatu praec-

βουλομένη τῷ θειοτάτῳ βασιλεῖ λέγεσθαι ἐφεξῆς ἤρητο. καὶ ὁ βασιλεὺς “ἐμοὶ δ’ εἰ καὶ πρὸς ἄλλας ἄγειν” ἔφη “τὸν νοῦν ὑποθέσεις ἐνῆν, ἀλλ’ οὖν ἑμᾶς ἐρώντι συνελθυσθῆναι τῶν ἐπταυθοῦ καιριώτερον εἶναι δοκεῖ πολλοσημόριον τι περὶ ὧν ἔτιοι διαφοροῦσιν ἐκκλησιαστικῶν δογματικῶν μαθεῖν πρὸς ὑμῶν.” καὶ ὅ γὰρ ἀκοίειν ἔφησεν ἔριδας οὐ μικρὰς φερόμενας ἄλλοι’ ἄλλως περὶ τόμων καὶ γραμμῶν, “ἃ προγεγέννηται μὲν” φησιν “οὐκ οἶδ’ ὅπως, ἀθειοῦνται δὲ πρὸς πολλῶν ἐλλογίμων, ἐπισηφῶντι τινὰ θεολογίας καινοφανοῦς ἐμπεριέχεσθαι τούτοις δεικνύειν δόγματα μάλα σφοδρῶς διατεινομένων. ἐβουλόμην 10 μὲν οὖν παρρησίᾳ συνοδικῇ τὴν διόρθωσιν διαπραξασθαι· τῶν δὲ πραγμάτων οὐ συγχωρούτων ἐν γε τῷ παρόντι, βούλομαι παρ’ ὑμῶν γοῦν ἐπταυθοῦ τῶν ὁπωσδηποιοῦν συνελθυσθῆναι περὶ ἐνὸς οὐτινοσοῦν αὐτήκοος γεγονέναι. τὸν γὰρ τὰς θρυλλουμένας ἔριδας καὶ διαφορίας ἀγείροντα τόμον 15 ἐμοῦ διατριβόντος ἐν Θεσσαλονίκῃ συμπέπτωκε γεγενῆσθαι, ὡς μὴθ’ ἃ λέγει γινώσκεις ἐμέ, μὴθ’ ὅπως ἀληθείας ἢ ψευδούς ἔχει, εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάζειν βούλοιο. δέδια δ’ οὖν μὴ καμοὶ προστριβεῖν κρίμα θεόθεν, ὅτι καὶ αὐτὸς τῇ βασιλευσῶσιν τῶς ἐπιδημητικῶς ἐν ὑστέροις, ἑτέρου τῶς τὴν 20 ἔξουσίαν ἔχοντος, ἄκων ὑπέγραψα, βιασθεὶς ὑπ’ αὐτοῦ (τὰς γὰρ ἐν μέσῳ σιγῶ τύχας), οὐκ ἔχων ὅπως ἂν ἐκφύγοιμι τὰ

missis iis quae necessaria erant Gregoras quoque deinceps rogavit, quid se oporteret dicere ad voluntatem regis divinissimi. tum rex: equidem, inquit, etsi ad alia incepta animo advertere statueram, tamen cum vos nunc videam hic adesse, convenientius mihi videtur partem aliquam quamvis parvam dogmatum, de quibus nonnulli disceptant, ecclesiasticorum per vos cognoscere. etenim se audisse dixit disceptationes non leves natas esse, alias aliter de voluminibus et libris, quae dixit nescio quomodo orta esse, reiici tamen a doctis multis, qui valde acriter contenderent ostendere infirma quaedam theologiae noviciae dogmata illis contineri. volebam igitur concilio ad colloquium convocato correctionem peragere. sed cum res non conveniat, nunc quidem volo ex vobis, qui quacunquē de causa hic adestis, de certa quadam re ipse audire. nam volumen illud, quod frequentatas contentiones et disceptationes continet, mihi cum in Thessalonice versarer, accidit, ut neque quid sibi vellet intelligerem neque utrum vera an falsa exhiberet si quis accurate quaerere vellet. vereor autem, ne mihi quoque adhaereat poena divina, quia et ipse cum concilio hospes postea adessem aliquamdiu, alio praesidente, invitus nomen subscripsi ab eo coactus. quae enim intercesserunt

τῆς ὥρας βίαιον.” ὁ δὲ Γρηγοῤῃς ὑπολαβὼν φησὶν “ὡς ἐγὼ μὲν
 δ’ ἐκ πολλοῦ τὰ τῆς Θεολογίας μυστήρια φέρειν διὰ χειλέων
 οὐ μάλα τολμῶν ἀλλὰ φρίττων καὶ ἀκοὴν καὶ διάνοιαν, ἀπε-
 πηδῶν εὐθύς ὡς ἀπὸ πυρός. ὅπου γὰρ τοῖς μεγάλους καὶ
 5 σφόδρα σοφοῖς διδασκάλοις ἐκείνης τῆς ἐκκλησίας ἀποσείε-
 σθαι τὴν ἐγχείρησιν ὀλοσχερῶς συνέβαινε, ἧ που μανία σα-
 φῆς ἡμᾶς ἐγχειρεῖν τοῖς τοιοῦτοις, μηδὲ μικρὰ γοῦν τῶν ὅσα
 ἐκείνοι μαθεῖν πῶ δεδυνημένους. καὶ ἵνα τὸ κατ’ ἐμαυτὸν
 ἀναλαβὼν διηγήσωμαι τελεώτερον, ὅπως δηλαδὴ καὶ μοὶ πρὸς
 10 τὴν τοιαύτην ἐξ ἀρχῆς ὑπόθεσιν διατεθῆναι συμπέπτωκεν,
 ἐπεὶ μετὰ τὸν τοῦ Θειοτάτου καὶ μακαρίτου πατρός σου Θά-
 νατον, τοῦ αἰοιδίμου φημί βασιλέως ἐκείνου, πρὸς ἐμφύλιον l. 133 r.
 στάσιν τὰ Ῥωμαίων ἠγέρθη πράγματα καὶ ἅμα κατὰ τῶν
 Θεῶν τῆς ἐκκλησίας δογματικῶν τὰ χεῖριστα πρὸς κακίαν ἀνέρ-
 15 ρωγε κύματα, καὶ ὥσπερ ἐν χειμῶνι καὶ νυκτὶ τὰ πάντα ζό-
 φος ἦν, ὡς μηδὲ ἄστροις, τὸ θρυλλοῦμενον, ὅποι φέροισι τις
 δύνασθαι τεκμαίρεσθαι, καὶ πάντ’ ἄνω καὶ κάτω μεταπίπ-
 τοντα παρὰ τοσοῦτον ἐκ τοῦ σύγγενος ἐτίθει τε καὶ μάλα
 τῶν ἐπιζομένων ἐκάστοις ἐποίει τὸ ἐπικίνδυνον παρ’ ὅσον
 20 πόρρω καὶ δύσελπι τάσφαλές (ἐν γὰρ διχόστασι φησὶν τὸν
 μὲν πάγκακον τυγχάνειν τιμῆς, τὸν δὲ καὶ ὄπωσόν μετέ-
 χοντα τοῦ βελτίονος θρήνων πύσχειν ἄξια καὶ τραγικῶν ἀπο-
 λαύειν τῶν συμφορῶν), τῶν κρατίστων εἶναί μοι τὸν ἡσύ-
 χιον ἔδοξεν βίον ἐλέσθαι, τῶν βασιλικῶν ἀφεμένῳ Θεάτρων.

omitto, cum angustias temporis vitare non possim. Gregoras refe-
 rens: equidem, inquit, cum ex longo tempore theologiae mysteria
 in ore habere non valde auderem, sed eorum et famam et iudicium
 horrerem, statim tanquam ab igne me removi. nam ubi magnis et
 valde doctis praeceptoribus illius ecclesiae administrationem ut omnino
 excuterent accidit, nonne aperte insaniremus si talia tractare velle-
 mus, cum ne pauca quidem eorum quae illi discere potuerimus. at-
 que ut mei ratione habita planius exponam, quo animo paulatim af-
 fectus sim in tale antea conceptum propositum, cum, mortuo divi-
 nissimo et beato patre tuo, claro illo rege, res Graecorum in tumul-
 tum civilem adducerentur et fluctus miserissimi in divina ecclesiae do-
 gmata prorumperent et velut coorta tempestate et nocte omnia tene-
 bris essent involuta, ita ut, quod vulgo dicere solent, nemo e side-
 ribus colligere posset, quo ferretur, cumque omnia surgentia et ca-
 dentia eatenus pro coniunctione excitarent et maximo ea, quae quis-
 que speraret, in periculum vocarent, quatenus remota et desperata
 esset salus. nam in sedione ait poeta pessimum quoque assequi ho-

❷ τοῦ γὰρ ἐρεθίζοντος καὶ μάχην ἐκείθεν ἀντίπαλον ἀνιστῶν-
 τος οὐκ ὄντος ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ἀφανεῖα κεκαλυμμένων,
 παύσεσθαι τὸ νεμόμενον τῆς καθ' ἡμῶν κακίας φήθη. ὄθεν
 ἐπειδὴ τοῖς ἄλλοις παραινοῦντί μοι τοὺς πειθομένους ἦκιστ'
 ἔχειν ἐνῆν, τὸ κατ' ἐμαυτὸν ἐποίουν αὐτός. Θόρυβον μὲν 5
 γὰρ ἐξ εἰρήνης ῥάδιον καὶ τοῖς φανλοτάτοις καὶ βάνουσον
 ἄγουσι βίον ποιεῖν, ἐκ δὲ θορύβων εἰρήνην οὐδὲ τοῖς σφόδρα
 συνετοῖς μᾶλα τι εὐδοκῶν. τὸ μὲν γὰρ αὐτονομία φύσεως
 ἄγεται, ἣ δὲ φύσις ἄτακτον καὶ ἀνώμαλον ὠμολόγηται εἶναι·
 τὸ δὲ παιδεία καὶ συνέσει βεβουλευμένη καὶ σώφροσι λογι- 10
 σμοῖς οἰακίζεται. ὄθεν τὸ μὲν καὶ τὰς οὐκ οὐσας ἀναπλάττει
 προφάσεις, ἐφόδια πορίζον ταῖς μάχαις· τὸ δὲ καὶ τὰς οὐ-
 σασ ἐκτέμνειν πειρᾶται, καθάπερ ἰατρὸς πρὸ τῆς βλάβης ἐν
 τῇ ῥίζῃ τὴν θεραπείαν τεχνώμενος. ἐπεὶ δὲ καὶ ἀφορισμῶ
 Παλαμᾶν μετὰ τῆς αὐτοῦ φρατρίας ἀπάσης καὶ χωρισμῶ Θεοῦ 15
 καθυποβεβλήθησθαι συμβέβηκε δυοῖν πατριάρχων καὶ ὅλων ὁπό-
 σοι τηνικαῦτα παρῆσαν τῶν ἐπισκόπων, ὅτι μᾶλλον ἐμαυτῶ τὰ
 τῆς ἡσυχίας παρῆνον καὶ ἐπεκύρου, ταύτης μόνης τὸ ῥᾶστον
 ἐχούσης καὶ εὐλογον τῆς τῶν βεβήλων φρατρίας καὶ κοινωνίας
 ❸ ἐπεικῶς ἀφιστᾶν. ἤδη δὲ καὶ διωγμὸν ἀνεργήπισεν ὁ τῆς 20
 ἐκκλησίας χειμῶν, καὶ διωγμῶν τὸν φοικωδέστατον καὶ βα-

nozem: qui autem quocunque modo partis melioris studiosus sit, eum
 perpeti res miseratione dignas et auferre casus tragicos. optimorum
 esse mihi visum est, tranquillam praeferre vitam, theatro ecclesia-
 stico relicto. cum enim qui irritaret et pugnam oppositam hac re
 excitaret, ante oculos nostros non versaretur, quippe qui tenebris
 involuti essemus, putabam fore ut pars adtributa calamitatis nostrae
 desineret. quamobrēm quia minime accidit, ut mihi qui aliis consilia
 darem dicto audientes essent, ipse officia mea praestabam. nam tu-
 multum e pace facere etiam hominibus pessimis vilibusque facile est;
 e tumultu autem pacem conciliare, ne admodum prudentibus quidem
 profecto est promptum. alterum enim arbitrio naturae agitur: naturam
 autem turbidam et mutabilem esse constat: alterum humanitate et
 consilio sapienti et cautis deliberationibus administratur: quamobrem
 illud etiam fictas excogitat causas, praebens subsidia proeliis: hoc
 veras quoque tollere conatur, ut medicus non in ramo sed in radice
 curationem aggressus. postquam autem accidit, ut Palamas cum tota
 familia sua et determinatione et separatione divina succumberet pa-
 triarchis duobus et omnibus, quotquot tum aderant episcopis, multo
 magis tranquillitatem probabam et nanciscebar, quippe quae sola fa-
 cultatem et rationem praerberet haereticorum familia et societate satis
 abstinendi. iam vero insectationem accendit ecclesiae tempestas, et

ρύτατον, ὡς κἀντεῦθεν μὴ μόνον ἐξόριστον γεγονότα τὸν πα-
 τριάρχην βιαίῳ θανάτῳ τοῦ βίου περᾶσαι τὴν τελευταίην, ἀλλὰ f. 133 v.
 καὶ τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων ὅποσοι τὴν ἔνστασιν
 ἀκλόνητον ἔσχον ἐν τοῖς δεινοῖς, ἄλλος ἄλλοθι τῆς οἰκουμέ-
 5 νης διωκόμενοι διεσπάρησαν. ἐῷ λέγειν οὕς ἐν εἰρικτῇ καὶ
 ζόφῳ θνήσκειν συνέβαινε, καὶ ὅσοι λιμῶ καὶ δίψει καὶ πάσῃ
 τῶν ἀναγκαίων στενοχωρία βιαίοις θανάτοις ἀπήλλαξαν. καὶ
 τό γε μείζον ὅτι μὴδὲ ταφῆς, ὃ γῆ καὶ ἤλιε, πρὸς τῶν ἐπι-
 τηδείων τυγχάνειν συνεχώρουντο, πλὴν ἢ ὅσοι κατὰ τὸ λελη-
 10 θός κατωρῦττοντο. ὧν οὐδὲ τούτων ἀπέσχοτο οἱ κυνὸς Λα-
 καίνης δίκην εἰνηλατοῦντες καὶ ἀνιχνεύοντες, ἀλλὰ καὶ τού-
 των ἐπίουσι ἀνώρυσαν. οὕτω διωγμῶν ἀπάντων βαρύτατος
 οὗτοσί. τί γὰρ ἀνύσειν ἔμελλον πλέον, εἰς ἀνάσθητον σῶμα
 τὴν τῆς ἀτόπου ψυχῆς ἀγνωμοσύνην ἐκχέοντες; θανεῖν γὰρ
 15 ἀνάγκη, ζῆν δ' ἢ ταφῇ καλυφθῆναι, τούτων δ' οὐδέτερον
 τέως ἀνάγκη. διὸ τὸ μὲν καὶ μὴ βουλομένων ἀνθρώπων ἢ
 φύσις τελεῖ, τὸ δ' ἐν τῇ προαιρέσει κείμενον τῶν περιλειπο-
 μένων ἔλεγχος ὁποτέρου γίνεται δυοῖν, εἴτ' ἀπονοίας εἴτε
 προνοίας. τῆς δὲ τοιαύτης περικλονήσεως ἔργον γινόμεθα καὶ ὅ
 20 ἡμεῖς, οὐ βουλόμενοι ταῖς ἀτόποις καινοφωνίαις ὑπέκειν Πα-
 λαμᾶ τουτουί· ὅποσων γε μὴν καὶ τῶν δεινῶν πεπειράμεθα
 διὰ ταῦτα, παραπέμπειν ἀκοαῖς ἀνθρωπίναις οὐ πάνυ τι

eam quidem omnium terribilissimam et atrocissimam, ita ut hanc ob
 rem non solum patriarcha expulsus morte violenta diem supremum
 obiret, sed etiam episcoporum et presbyterorum quotquot in periculis
 constantem vitae rationem tenebant, alius alio per orbem terrarum
 exagitati dissiparentur. omitto narrare, quibus acciderit, ut in car-
 cere et tenebris interirent omnesque qui fame et siti et necessariorum
 penuria morte violenta decederent: et id quod etiam gravius est, quod
 ne sepulcrum quidem, o terra et sol, ut haberent per cognatos, iis con-
 cessum est, nisi quicumque clam humabantur, quamquam ne ab his quidem
 sibi temperabant illi canis Laconicae instar odorantes et investigantes:
 sed horum quoque nonnullos eruebant, haec igitur omnium persecutio-
 num fuit gravissima. quid enim amplius committere poterant in corpus
 sensu carens animi inepti ignorantiam effundentes. nam mori necesse
 est; quod autem ad vivendum aut sepulturam attinet horum neutrum
 omnino necesse est: propter quod alterum etiam in vitis hominibus na-
 tura perficit: alterum in voluntate positum superstitione signum est
 alteriusutrius ausu dementiae aut prudentiae. tali igitur insectatione
 afficimur etiam nos, qui quidem ineptae vocum novitati Palamae istius
 indulgere nolimus. omnia quidem mala, quae propterea experti su-

χοῖναι νομίζω, τοῦ τὰ κρυπτὰ ἐφορῶντος Θεοῦ γινώσκοντος ἀκριβῶς. ὁμως ἐπεὶ θειότερα βουλῆ τὸν πατρῶόν σοι τῆς μοναρχίας ἀνείληφας κληρὸν, ὡς βασιλεῦ, καὶ ἅμα ἡμᾶς ἀνεπεπνεύκειμεν βραχὺ καὶ ὅσον μὴ τῇ συνεχείᾳ τῶν δεινῶν ἀπηγορευκότας προσέθαι τὸ ζῆν, καὶ αἱ τῶν ψηφισμάτων καὶ 5 τομογραφῶν ἐκείνων κηλίδες καὶ κῆρες ἦκον ἡμῖν εἰς ὄψιν καὶ ἀκοήν, ἐγνωμεν ἤδη σαφῶς καὶ τὰς ἐκεῖ βλασφημίας, καὶ ὅσας τῶν θείων γραφῶν τὰς διαβολὰς καταχέουσι καὶ σκοφαντίας. ἀναγκαῖον οὖν ἐκείνον ἤδη προενεχθῆναι τὸν τόμον εἰς μέσον, ἵνα μὴ μύτην καὶ εἰς κενὸν ὁ δρόμος ἡμῖν ὑπάρχη 10 τοῦ λόγου μηδεμίαν ἔχων κρηπίδα καὶ βάσιν."

Ⓢ Ὁ δὲ βασιλεὺς "οὐκ ἔργου τινὸς ἐντελοῦς ἐν τῷ ἄρτι ζητοῦμεν" ἔφη "κατάστασιν, ἀλλὰ γνώσεως οἰονεὶ τυπικῆς καὶ σκιώδους ἵχνη καὶ ὑπομνήματα. ἡ γὰρ ἂν ἐπισκόπων καὶ πατριαρχῶν ὁμῶς καὶ πρεσβυτέρων συνήγομεν θέατρα, 15 καὶ οὐκ ἐν παραβύστῳ καὶ γωνίᾳ τὸ πρᾶγμα ἡμῖν οὕτωςί πως ἐτελεῖτο. ἔσται δ' οὖν ὁμως κάκεινο κατὰ τὸν δέοντα χρό-
 ρ. 134 γ. νον." ὑπολαβῶν οὖν ὁ Παλαμᾶς εἰς Βαριλαῦμ ἀνάγειν ἐπέχειρει τὸν λόγον, καὶ δεικνύειν τὰ ζῶντα ἐκ τῶν νεκρῶν. ἐκκέκρουσται δὲ πρὸς τοῦ Γρηγοῦ, εἰς τὸ ἀφανὲς καταφεύγων, 20 παρόν, ἃ πρὸ ὀφθαλμῶν, τούτοις κεχρησθῆναι πρὸς τὴν παροῦσαν χρείαν. διὸ καὶ πρὸς ἐτέραν τραπόμενος τὰ τε ἄλλα ἐπολυλόγησε, καὶ ἅμα κατέδραμεν εἴ τινες εἶεν οἱ τὴν θείαν

mus, committere auribus hominum omnino non necesse puto, deo, qui occulta animadvertit, haec accurate perspiciente. tamen cum voluntate divina, imperator, patriam tuam imperii sortem susceperis simulque nos refecerimus paululum qui perseverantia periculorum defatigati vitam non abiecerimus, cumque decretorum et voluminum illorum maculae et exilia in conspectum nobis inciderint et famam iam clare perspexerimus et convicia ista et quascunque contra libros divinos obtreccionem falsasque criminationes effundunt: necesse igitur illud volumen iam proferatur in medium, ne oratio nostra temere et incassum procedat, nullum habens fundum fundamentumque.

Tum rex: non operis, inquit, perfecti in praesenti requirimus compositionem; sed doctrinae tanquam symbolicae et obscurae vestigia et signa. profecto enim presbyterorum coronam convocabamus: neque vero in secreto et recessu res nobis ullo modo componebatur, componetur tamen iusto tempore. cui referens Palamas in Barloamum convertere conabatur sermonem viva ex mortuis demonstrare. sed reiectus est per Gregoram cum ad res obscuras confugeret: quod liceret ante oculos posita ad causam praesentem adhibere: quamobrem

οὐσίαν καὶ τὴν θεϊαν ἐνέργειαν κατ' οὐδὲν διαφέρειν λέγοντες. περὶ οὗ μάλιστα καὶ τὸν Γρηγοῶν ἤξιον τὸν λόγον ποιῆσθαι.

Καὶ ὁ Γρηγοῶς πρὸς τὸν βασιλέα στραφεὶς “πολλῶν 5 αἰρέσεων” ἔφησεν, “ὡ θεϊότατε βασιλεῦ, οὐσῶν, ἃς πάλαι τενήκυίας ἀναβιῶναι πέπραχεν οὗτος ἀρτίως καὶ ἃς οὐπω φανείσας ἔξεῖρε, σύμμαχον ἔχων τὴν δυναστεύουσαν χεῖρα, ὁ τῆς πολυθεΐας οἰμαι λόγος ἀρκέσει τῇ παρούσῃ σκιαγράφῃ. θέλων γὰρ καταλῦσαι τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ θεοῦ 10 λόγον δόγμα, καὶ ἅμα πολυθεΐαν εἰσαγαγεῖν, ἐνέργειαν εἶναι κηρύττει θεότητα ὑφειμένην ἄκτιστον καὶ ἀνούσιον καὶ διάφορον παντάπασι τῆς θείας ἐκείνης καὶ μακαρίας οὐσίας, καὶ σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ὄρατὴν καθ' αὐτήν, ἐνεργοῦσαν μὲν τὰ πάντα αὐτήν, ἐνεργουμένην δ' αὐτὴν ὑπὸ τῆς ὑπερκειμέ- 15 νης οὐσίας ἅμα, καὶ κινουμένην καθάπερ ὅποια τῶν ὀργάνων κινεῖ κινούμενα. εἶτα τὴν μίαν ἐνέργειαν εἰς πολλὰς, μᾶλλον δ' ἀπειράκις ἀπείρους διελῶν, ὡς γένος εἰς εἶδη διάφορα, γενικῶ μὲν ὀνόματι πάσας ἐνεργείας καλεῖ, ἰδίᾳ δ' αὐ καὶ καθ' ἕκαστα δύνάμιν ζωὴν βασιλείαν σοφίαν ἐξουσίαν φῶς 20 ἀλήθειαν. καὶ ἅπλῶς ὅποσα θεοπροπῆ τῶν ὀνομάτων καὶ νοημάτων, εἰ καὶ ἐκ διαφορῶν ἀρχῶν λαμβάνει τὴν ἐτυμολογίαν ἕκαστον, ἀλλ' οὐδ' ὁμοτίμως ἔχοντα πρὸς ἄλληλα τῷ μηδὲν τι παρὰ τὴν τοῦ ὑποκειμένου διαφωνεῖν σημασίαν, θεό-

ad aliam conversus et alia multa locutus est et simul tentavit eum quaerendo, num essent qui essentiam divinam et efficientiam divinam diversas esse negarent: qua de re potissimum etiam Gregoram dicere voluit.

Tum Gregoras ad regem conversus: cum multa, inquit, sint studia, princeps augustissime, quae iamdudum mortua reviviscere nuper ille iussit, quaeque antea non visa ille invenit, socia adiutus manu principis, placitum eius, quod est de multis deis, puto, sufficere huic quam aggredimur adumbrationi. cupiens enim explicare dogma quod est de corporis adsumptione numinis divini, simulque multos deos introducere, contendit, efficientiam esse divinitatem submissam, increatam, et essentia carentem, et diversam omnino ab illa divina et beata essentia, et corporis oculis conspicuam per se, quae cum omnia perficiat, ipsa et perficiatur per essentiam inpositam et moveatur sicut machinae moveant quae moveri possint: deinde unam illam efficientiam in multas, sive potius infinite in infinitas dividit sicut genus in species diversas, et nomine generali omnes vocat efficientias, solas autem et singulas, vim, vitam, imperium, sapientiam, facultatem,

τητας πάντα καθάπεξ αὐτὸς καλεῖ διαφόρους καὶ ἀκτίστους.
10 ἐγκαλούμενος οὖν πρὸς τῶν συνετωτέρων πολλακίς, ὡς ἄπερ πά-
 λαι Μάρκελλος ὁ Γαλάτης καὶ Φωτεινὸς καὶ Εὐνόμιος διαφόρους
 ἀλλήλοις εἰπόντες ἐπ' ἴσης κατὰ τῆς εἰσθεβείας ἐρράγησάν τε
 καὶ ἔπνευσαν, ταῦτα πάντα συλλήβδην κηρύττει νῦν οὕτοσί 5
 καθάπερ εἰς ἓνα συντήξας κρατῆρα κἀκίας, σχολιᾶς ποιεῖται
 τὰς ἀποκρίσεις, ἐξ ἑτέρου πρὸς ἕτερον μεταβαίνων, καὶ πάν-
 τας δυσσεβεῖς μικρῶν ταῖς ἐπὶ τὸ μείζον τοῦ κακοῦ προσθί-
 καις. καὶ θέον τοῦ ὑπερβάλλοντος ἐνεκα ἐγκαλύπτεσθαι, ὃ
 δὲ τούναντίον διαφωγῆς πορίζεται πρόφασιν τὴν πρὸς τὸ 10
 χεῖρον ταύτην παράλλαξιν, καὶ οὐδενὶ συμφωνεῖν διατείνεται,
 ὅμοιον ποιῶν ὥσπερ ἂν εἴ τις κλοπῆς ἐγκαλούμενος, ὃ δὲ τὸ
 μὲν κλέπτῃς εἶναι ἀπηγόρευεν, ἱερόσυλος δ' εἶναι καὶ ἀνδροφόνος
 ἐπίθετο, μὴ εἰδὼς πολλαπλασίον ἔχειν τὴν τιμωρίαν τὸν ἀν-
 δροφόνον καὶ ἱερόσυλον ἢ τὸν ἰδιωτικὰ χρήματα κεκλοφῶτα. 15
 ὅμως εἰπάτω νῦν ποῦ τῆς ἱερῆς τῶν ἁγίων γραφῆς εὐρίσκει
 ῥητῶς πολλὰς ἀκτίστους θεότητας καὶ διαφόρους τῆς θείας
 ἐκείνης οὐσίας, καθάπερ ἐγὼ νῦν κομιζῶ μάρτυρας τούτους
 ἐν μόνον τὸ ἀκτίστον τῆς θείας καὶ τρισυπόστατον λέγοντας
11 φύσιν, τὰ δ' ἄλλα πάντα καὶ μετ' αὐτὴν κτιστά. ἐξ ὧν 20
 αὐτὸ τε τοῦτο μαθεῖν ἔστικ' ὅτι ἐν τὸ ἀκτίστον καὶ οὐ πολλά,
 καὶ ἅμα ὅτι οὐσίαν καὶ οὐσιῶδες καὶ ἐνούσιον καὶ φύσιν καὶ

lucem, veritatem, et uno verbo quaecunque deo digna nomina et cogitata, etsi e diversis principiis notationem accipiunt, tamen eundem inter se locum tenent quia nullo fere modo diversa sunt prae significatione suppositi, omnia uno verbo divinitates vocat diversas et increatas. reprehensus igitur a prudentioribus saepenumero, ut ea, quibus olim Marcellus Galata et Photinus et Eunomius, quamvis inter se dissentientes aequae contra pietatem proruperunt et conspirarunt, omnia haec simul contendit nunc iste, quasi in unam miscens crateram pravitatis, (et) insidiosas reddit responsiones, ex alio ad aliud transgressus: et omnes impios superans accessione maioris pravitatis et cum necesse sit propter victorem latebras quaerere, ille contra perfugii sibi comparat speciem, hanc mutationem factam in deteriorem partem, neque cum quoquam colloqui studet: aequae ac si quis de furto appellatus, furem se esse negaret, sacrilegum autem et parricidam concederet, ignorans multa maiore affici poena parricidam et sacrilegum, quam res privatae furatum. tamen dicito nunc, ubi in sacrae sanctorum scriptura aperte reperiat multas divinitates increatas et diversas ab essentia illa divina, sicut ego testes hos nunc affero, qui unum tantum esse increatum dicunt, divinam nimirum et ter suppositam naturam: ceteram autem omnia etiam post eam creata, ex quibus id

φυσικὸν καὶ ἔμφυτον ἐπὶ Θεοῦ λεγόμενα ἀπλῆν ἔχει τὴν σημασίαν καὶ μοναδικὴν καὶ μηδὲν μηδαμῆ παραλλάττουσαν τῷ τῆς οὐσίας καὶ φύσεως λόγῳ πλὴν τῇ προφορᾷ τῆς λέξεως. λέγεται μὲν γὰρ καὶ τοῖς συνθέτοις ταῦτα καὶ κτιστοῖς, ἀλλ' οὐ κατὰ τὸν ἀναγκαῖον τὸν δ' αὐτοῖς ἐνδεχόμενον τρόπον, ᾧ τὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι ἔπεται ἐνίοτε. καὶ πρῶτος μὲν ὁ μέγας φησὶν Ἀθανάσιος "ἄκτιστος πέφυνκε μόνῃ ἡ ἀγία τριάς, αἰδιός τε καὶ ἀτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος." καὶ αὐτίς ὁ αὐτὸς "ἄκτιστῳ προσάγειν αὐξῆσιν ἀσεβές ἐστι." καὶ ἔτι 10 "τὸ γὰρ ἄκτιστον τῇ φύσει λέγεται ἄκτιστον, μήτε αὐξῆσιν μήτε ἐλάττωσιν ἐπιδεχόμενον." καὶ μετ' ὀλίγον "ἄκτιστος ὑπαρξίς μόνῃ ἡ τῆς Θεότητος νοεῖται." καὶ ἔτι "ἄκτιστος μόνῃ πέφυνκεν ἡ ἀγία τριάς τῆς Θεότητος." "δεύτερον Θεὸν οὐπω καὶ τήμερον ἀηκόαμεν. ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, ταῦτα καὶ 15 ὁ υἱός, τὸ ὕψιστος, τὸ βυσιλεύς, τὸ κύριος, τὸ παντοκράτωρ. ὁ γὰρ κατὰ φύσιν ταῦτα καὶ ἄκτιστος." "ἄκτιστον καὶ ἀσώ- 12 ματον καὶ φύσει ἀόρατον μόνον τὸ Θεῖον ἐστί." "μόνῃ τῆς κτίσεως ὑπέρκειται ἡ Θεία τε καὶ ἄκτιστος φύσις τοῦ Θεοῦ." καὶ τῆς μὲν ἀκτίστου φύσεως τὴν ἀγίαν τριάδα διωρισάμεθα 20 εἶναι, τῆς δὲ κτιστῆς πάντα ὅσα μετ' ἐκείνην λέγεται τε καὶ ἔστι καὶ ὀνομάζεται. ἀκτίστου πρὸς ἄκτιστον οὐκ ἂν τις ἐν- f. 135r. νοήσῃε διαφορὰν. μόνῃ δὲ ἡ ἄκτιστος φύσις ἡ ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἀγίῳ πνεύματι πιστευομένη κρείττων ἐστί πάσης

13. Βασιλείου.

16. Κυρίλλου.

ipsum intelligi potest unum esse increatum neque vero multa, deinde cum essentiam et essentialia et substantiale et naturam et naturale et innatum de deo praedicamus, haec simplicem vim habere et unicam neque ullo omnino modo differentem ab essentiali et naturae notione, nisi nominis pronunciatione. praedicantur enim etiam de compositis haec et creatis, non autem necessario, sed iis convenienti modo, quocum congruit interdum quod est et quod non est. atque primus quidem magnus ille Athanasius. increata, inquit, est sola sancta trinitas: et aeterna et immota et immutabilis, et rursus idem. increato attribuere accessionem nefas est, et porro: increatum enim natura sua dicitur increatum neque accessionem neque minutionem patiens, et brevi post: increata essentia sola putatur numinis divini, et porro, increata sola facta est sancta trinitas dei. alterum deum nondum etiam hodie audivimus. quaecunque patri sunt, eadem etiam filio, est enim altissimus, rex, dominus, omnipotens: nam natura sua his praeditus est et increatus. increatum et sine corpore et natura invisibile solum est numen divinum. sola creationem excedit divina et increata

ὀνομαστικῆς σημασίας. ἄκτιστον δὲ πλὴν τῆς Θείας φύσεως ἔστιν οὐδέν. ἀλλ' εἰ Θεός, πάντως καὶ ἄκτιστος· εἰ δὲ κτιστός, οὐ Θεός. ἐν τῇ ἀκτίστῳ φύσει νοεῖται τὰ θαναστὰ πράγματα καὶ ὀνόματα, ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. πᾶν τὸ κτιστὸν ἔξω τῆς Θείας φύσεως νοεῖν ἐπα-⁵ δεύθημεν, μόνην δὲ τὴν ἄκτιστον φύσιν σεβάζεσθαι τε καὶ λατρεύειν ἧς χαρακτὴρ ἐστὶ καὶ γνώρισμα τὸ μῆτε ἄρχεσθαι
18 τοῦ εἶναι ποτε μῆτε παύεσθαι. πάντων ποιητῆς καὶ προνοη-
 τῆς καὶ συνοχεύς ὁ Θεός ἐστίν, ὁ μόνος ἄκτιστος, ὁ ἐν πα-
 τρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι ὑμνουμένός τε καὶ δοξαζόμε-¹⁰
 νος. πᾶν ὃν ἢ κτιστὸν ἐστίν ἢ ἄκτιστον. καὶ εἰ μὲν κτι-
 στὸν, ὑφ' ἑτέρου πάντως ἐκτίσθη· εἰ δὲ ἄκτιστον, τοῦτ' ἂν
 εἴη τὸ τὰ κτιστὰ κτίσαν. τοῦτο δὲ τί ἄλλο ἂν εἴη ἢ Θεός;
 μία τριάς ἀπαράλλακτος, τὰ δ' ἄλλα ἐξ αὐτῆς παρηλλαγμένα.
 μόνη δὲ ἀίδιος καὶ ἄκτιστος ἢ τριάς καὶ ἀγέννητος. Ἐν ἐστὶ ¹⁵
 τὸ ποιοῦν ἐν μιᾷ οὐσίᾳ τριάδος τελείας, τὰ δ' ἄλλα γεννητὰ
 καὶ κτιστὰ. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ αὐτοὶ οὐ προσκυνοῦμεν πᾶν
 τὸ ὑποβεβηκὸς τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. ἐρῶ γάρ σοι καὶ περὶ
 τοῦ πνεύματος ὅπερ καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ ἔλεγον, ὅτι ὁ πλοῦτος
 τοῦ Θεοῦ ἢ μείζων ἐστίν ἢ ἴσος ἢ ἐλάττω. καὶ μείζων μὲν ²⁰

8. τοῦ Λαμασκηνοῦ.

dei natura. et increatae quidem naturae sanctam trinitatem esse definiendo constituimus: creatae autem omnia, quae post eam et dicuntur et sunt et vocantur. increati prae increato nemo, puto, cogitare potest discrimen. sola increata natura, quae quidem patris et filii et spiritus sancti creditur praestantior est omni significatione nominum. increatum nisi natura divina est nihil. sed si quis deus, omnino idem est increatus: sin autem creatus, non est deus. in natura increata esse creduntur mirae res miraque nomina, pater et filius et spiritus sanctus. omne creatum naturae divinae expers esse credere edocti sumus, solam autem increatam naturam venerari et colere, cuius signum est et indicium hoc, ut esse neque incipiat neque desinat. omnia facit et prospicit et continet deus, solus increatus, qui quidem in patre et filio et spiritu sancto laudatur et celebratur. omne quod est aut creatum est aut increatum: quodsi creatum, ab alio plane est creatum: sin autem increatum, hoc sine dubio illud est, quod creata creavit. hoc autem quid aliud esse potest quam deus? sola trinitas est immutabilis, cetera autem ex ea mutata sunt: sola est aeterna et increata trinitas et non genita. unum est quod in essentia una trinitatem facit integram, cetera autem sunt quod et creata. propterea enim et ipsi non adoramus, quaecumque inferiora sunt essentia dei, dicam nimiram tibi eadem de spiritu, quae de filio: abun-

οὐκ ἔστιν, οὐδὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ μείζον· ἐλάττων δὲ οὐκ ἔστιν, ἐπεὶ θῆσεις αὐτὸν μετὰ τῶν κτισμάτων· τὸ γὰρ ἐλάττων τοῦ Θεοῦ κτίσμα. τὸ ἄκτιστον καὶ κτίστην νοεῖσθαι ἐνὶ μόνῳ πρόσσεσι τῷ Θεῷ. τοίοις προσκείσθω καὶ τὸ τοῦ Θείου Κοσμοῦ τοῦ σεμνοῦ μελῶδοῦ. ἀκουεσθῶμεν πάντες οἱ πιστοὶ συγκαλουμένης ὑψηλῆς κηρύγματι τῆς ἄκτιστου καὶ ἐμφύτου σοφίας Θεοῦ. εἰρήσεται δὲ προϋούσιν ἡμῖν καὶ τὰ παραπλήσια.

Ὁ δὲ Παλαμᾶς οὐκ ἔχων οὐδεμίαν προάγειν γραφικὴν μαρτυρίαν, οἶκοθεν ἐπεχειρεῖ συλλογίζεσθαι τὰ ἀαυλλόγιστα, 10 θέσεις καινοφανεῖς τιθέμενος ἑαυτοῦ. "καὶ τίς οὐκ οἶδε" φησὶν ὅτι ἐν ἄκτιστόν ἐστιν ὁ Θεός. τοῦτο γοῦν ἐστὶν ὃ φησιν ὁ λέγων μηδὲν εἶναι ἄκτιστον πλὴν τῆς Θείας φύσεως. εἰ δὲ μὴ οὕτω τοῦτο νοήσωμεν, λοιπὸν τὰς Θείας ὑποστάσεις οὐκ ἐροῦμεν ἀκτίστους, ἐπεὶ μὴ ἔστι φύσις ἢ ὑπόστασις· καὶ 15 γὰρ ἀπαιτούμενοι τί ἐστὶν οὐσία, τὸν ἄνθρωπον δείκνυμεν τυχὸν ἢ τὸν λίθον, τηρικαῦτα τὴν οὐσίαν μετὰ τῶν φυσικῶν f. 135 v. περὶ αὐτὴν πάντων συλλαμβάνοντες. καὶ γὰρ καὶ Ἀθανασίου τοῦ Θείου λόγοντος ἀκούομεν, τὸ ἅγιον, τὸ ἀγαθόν, τὸ ἄκτιστον, τὸ ἀνερμήνευτον, τὸ ἀσώματον, τὸ ἄχρονον, τὸ αἰδίον, τὸ 20 δημιουργικόν, τὸ δίκαιον, τὸ ἀναρχον, τὸ ἀτελεύτητον, τὸ ἀνεξιχνίαστον, τὸ ἀπειρον, τὸ ἄγνωστον, ἢ θέλησις, ἢ δύναμις, ἢ πρόνοια, ἢ σοφία, ἢ ζωὴ καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐχ ἕκαστον οὐσία

dantia dei deo aut maior est aut par aut minor, atque maior quidem non est, nihil enim deo maius, neque minor est, nam tum poneret in creatorum numero eam, quod enim deo minus, id est creatum. creatum et increatum intelligere uni tantum deo est concessum. his adiciatur dictum divini Cosmae venerabilis vatis, omnes fideles convocatae celso edicto increatae et innatae dei sapientiae. dicentur autem a nobis in progressu etiam ea quae similia sunt.

Sed Palamas cum non posset ullum proferre scriptum testimonium, suo periculo conabatur argumentari, quae omni argumento carerent, suas inauditas sententias statuendo. et quis, inquit, ignorat, unum increatum esse, deum? hoc significat ille dicens: nihil esse increatum nisi naturam divinam. sin hoc ita non sentiemus, iam divinas substantias non dicemus increatas, quia substantia non est natura. etenim si ex nobis quaeratur, quid sit essentia, hominem monstramus fortasse aut lapidem, et hoc modo essentiam cum omnibus, quae ei insunt, rebus naturalibus commiscemus. etenim etiam Athanasium divinum dixisse scimus. sanctum, bonum, increatum, inexplcitum, incorporeum, temporis distinctione carens, aeternum, creans, iustum, initio et fine carens, non investigatum, infinitum, ignotum,

λέγεται ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν, ὡς ἐκ δύο καὶ πλειόνων ἐπὶ ἔν ἔχοντα τὴν ἀναφορὰν ἃ καὶ ἄθροισμα καὶ πληρωμα θεότητος λέγεται. καὶ ἐπὶ τούτοις ἔφασκε λέγειν καὶ τὸν Δαμασκηνὸν Ἰωάννην φανερώς τῆς ἀκτίστου φύσεως τὴν ἄκτιστον διαφέρειν ταύτης ἐνέργειαν. καὶ τί δεῖ λέγειν ἄπανθ' 5 ἐξῆς ὅποσα ἐφ' ἑτέροις ἕτερα συνείρων ἐκεῖνος ἐπ' ἴσης κατεψεύδετο πάντων ἁγίων, βωμολοχῶν ἄντικρυς καὶ διαβύλων τὰς θείας γραφάς. ἔν μὲν οὖν ἔφησε πρὸς αὐτὸν ὁ Γρηγοῤῃς. "κεῖσθω σοι τοῦτο λῆμμα πρὸς κατηγορίαν καὶ πρῶτον. ἐάλω γὰρ σου ἡ σεμνότης ἐπ' αὐτοφώρῳ, καλὸ Πα- 10 λαμᾶ, μηδεμίαν ἔχουσα πρὸς τῆς θείας γραφῆς συμμαχίαν πρὸς τὸ δεῖξαι ὅτι οὐχ ἔν ἀλλὰ πολλὰ τὰ ἄκιστα. ὁ δὲ κράτιστον ἐφόδιον παντὶ ὄτῳ ἂν πρὸς βουλήσεως ἢ κατὰ σοῦ τῶξεύειν, γραφικῆς ἐρήμον πάσης βοηθείας, ἐλομένου τὴν κατὰ τῆς εὐσεβείας παράταξιν. οὐ γὰρ ἂν εἶεν ἑαυταῖς αἰ 15 γραφαὶ μαχόμεναι, εἴ τις μετ' ἐπιστήμης ἄρμοιτούσης αἰτὰς ὀρώη. ὡς κατ' αὐτὸ γέ τοῦτο σαυτῷ κληροῦχον αἰσχύνης καθίστασθαι σε ἄτε μήτε μηδεμίαν ἀπόδειξιν ἔχοντα γραφικὴν ὑπὲρ τε σαυτοῦ καὶ ἃ καινοφωνῶν ἐξ ἰδίας ἔπνευσας γαστρός, μήτε μηδεμιᾶ χρώμενον ἐπιστημονικῆ μεθόδῳ, 20 ἀλλ' αὐτονομία τινὶ μεθυούσῃ φάναι καὶ ἀστατούσῃ φερόμενον τε συχνὰ καὶ μεταρριπιζόμενον ἐξ ἀνεδράστου βάσεως εἰς ἀνέδραστον βάσιν. ὄρους γὰρ καὶ κανόνας ἐπιστημονι-

voluntas, vis, providentia, sapientia, vita, taliaque. non omne vocatur essentia, sed ea, quae ex duobus et pluribus ad unum referuntur, quae et materies et expletio divinitatis vocantur, et praeterea dicere contendit etiam Ioannem Damascenum aperte differre ab increata natura increatam huius efficientiam. et quid opus est, omnia ordine narrare, quae aliis alia addens ille mentitus est, cum omnium sanctorum aperte irrideret et inverteret libros divinos. una quidem, dixit ei Gregoras, sit tibi haec sumptio opprobrio et prima est enim deprehensa maiestas tua in ipso furto, egregie Palamas nullum habens e scriptura divina auxilium ad demonstrandum, non unum, sed multa esse increata, quod quidem maximum est adiumentum cuique, cui in animo sit, in te invehi, qui omni librorum auxilio destitutus pugnam contra pietatem praefers. neque enim secum pugnant libri, si quis doctrina apta praeditus eos inspiciat, itaque hac ipsa in re tibi ipsi sortitus ignominiam adstas, qui neque documentum habes ullum librorum tibi et iis, quae nova e ventre tuo exhalasti, neque utaris ulla ratione ad literas pertinente: sed cupiditate quadam ebria discendi multa et incunctandam ducaris et ex instabili gressu abripiaris in

κῶν ἀποδείξεων ἐν τοῖς θεολογικοῖς δόγμασι τοὺς ἀποκρί-
 κούς τῶν σοφῶν διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας λόγους εἶναι κα-
 λῶς ἐδιδάχθημεν. ὁ τοίνυν μὴ τοῖς τοιοῦτοις ἐπόμενος ἄρως,
 ὃθεν ἔξει πιστώσασθαι ἔχειν εὐσέβεια, οὐκ ἂν ἔχει.

- 5 Καὶ πρῶτον μὲν τοῦτο τιθέσθω τῆς σῆς ἀσεβείας ἐν-16
 δεικτικόν, δεύτερον δ' ἔτι ἐν τῷ ἄκτιστον τὴν θεῖαν εἶναι φύ-
 σιν εἰπόντων ἡμῶν, καὶ πολλῶν πολλὰς ἀγίων γραφὰς ὀνί-
 μασί τε καὶ νοήμασιν ὁμοφώνους προνευρόντων εἰς ἐταργῆ l. 136 τ.
 καὶ ἀναντίρρητον ἐπόδειξεν τῆς προτεθείσης σκέψεως, οὐ μύ-
 10 γον οὐδεμίαν αὐτὸς ἀντίθεσιν εὐρεῖν ἐδυνήθης, οὐδὲ δεῖξαι
 τῶν πάντων ἀγίων ὀντινωοῦν πλείω τοῦ ἐνός εἶναι τὰ ἄκτι-
 στα λέγοντα, ἀλλὰ καὶ τοὺς λέγοντας παραλογίζῃ καὶ ἀθετεῖς,
 καὶ τὴν ἀπολογία ὑπουλον προβάλλεις, ἐπειγόμενος μὲν λα-
 θεῖν, οὐ δυνάμενος δέ. καὶ γὰρ πρῶτον μὲν ἐάλως ἐκταῦθα
 15 μὴ μόνον ἐξ ὑποθέσεως ἀνυποστάτου λαμβάνων καὶ τιθεῖς
 οἰκοθεν αὐτός, ὅπερ ἀσθενείας ἐσχάτης ἐνδεικτικόν, ἀλλὰ καὶ
 μετὰ ἄρθρου τῆς ζητήσεως οὕσης δεῖξαι τὸ ἄκτιστον ὅτι
 ἔστιν ἐν, ἄρθρον χωρὶς αὐτὸς ἀνθυπήνεγκας, λέγων τίς οὐκ
 οἶδεν ὅτι ἐν ἄκτιστόν ἐστιν ὁ θεός. καὶ βεβαιῶς διὰ τῆς σῆς
 20 τοιαύτης ἀποκρίσεως δυοῖν θάτερον, ἢ ὅτι πολλὰς καὶ ἀπει-
 ρους καὶ ὑφειμένους καὶ διαφόρους δοξάζων θεότηας ἀκτί-

16. οἰκοθεν αὐτός Boivinus: emanerunt litterae κοθεν αὐ.

gressum instabilem. normas enim et regulas demonstrationum ad li-
 teras pertinentium in dogmatis theologicis esse dogmaticas sapientum
 ecclesiae magistrorum sententias bene edocti sumus.

Qui igitur tales normas sequitur, is non habeat, unde probet
 nobis pietatem suam, atque hoc primum esse impietatis tuae docu-
 mentum! deinde cum unum increatum esse naturam divinam dicere-
 mus et multorum sanctorum multos libros verbis et cogitatis consen-
 tientes proferremus ad manifestam et irrefutabilem probationem quae-
 stionis propositae, non modo nullam ipse oppositionem invenire po-
 tuisti neque ostendere omnium sanctorum quemquam qui plura quam
 unum esse increata diceret, sed etiam eos, qui hoc dicunt, argumen-
 tando corrumpis et contemnis, et defensionem fraudulentam profers,
 cum coactus sis latere, sed non possis. etenim primum deprehensus
 es hic non modo ex opinione vana assumens et proponens, id quod
 extremae imbecillitatis est documentum, sed etiam, cum agatur "In-
 creatum" cum articulo coniunctum, ut nimirum ostendatur, increatum
 esse unum, tu articulo neglecto ipse obiecisti haec. quis ignorat,
 unum increatum esse deum? et affirmas tali responsione alterum
 utrum: aut enim et infinitas et submissas et diversas credens esse

στους ὡσπερ ἰδέαν τινὰ τὸ θεὸς εἶναι λέγεις ὄνομα ἄκτιστον καὶ θεότητα πρὸς διαφορὸν θεότητος μεριζόμενον ἀπειράκις ἀπείρως ὑπερκείμενας καὶ ὑφειμένας, ὡσπερ τὸ καθόλου ζῶον εἰς διάφορα τὴν φύσιν εἶδη, λογικά τε καὶ ἄλογα, ἔνυδρά τε καὶ ἀνύδρα, χερσαῖά τε καὶ αἰθέρια, οὐκ εἰδὼς ὅτι τὸ θεῖον ἅπλοῦν ὄν καὶ ἀσώματον ἀμερὲς ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ, καὶ οὐδὲ πολλὰ μογήσας τις δεῖξαι δυνήθει ἂν οὐτ' εἰς τὸ ὑφειμένον οὐτ' εἰς τὸ ὑπερκείμενον μεριζομένην τὴν μόνην ἐκείνην ἄκτιστον καὶ πάντη ἀμέριστον οὐσίαν τε καὶ θεότητα· ἢ τὸ γε δεύτερον, πολλῶν ὑπὸ σοῦ δοξαζομένων ἀκτίστων θεῶν καὶ θεοτήτων, ἓνα τῶν πολλῶν εἶναι λέγεις καὶ τὸν ἡμῖν δοξαζόμενον ποιητὴν τοῦ παντός. καὶ ἔστιν ἀμφοῖν οὐδέτερον ἀσεβείας ὑπερβολὴν παραλείπον.

17 Τρίτον δὲ ὅτι καὶ τὰς θείας ὑποστάσεις ἀνουσίους εἶναι δοξάζων ἐάλως, ὡσπερ καὶ πολλάκις ἤδη πρότερον, ὡς γίνε-
 15 σθαί σοι τὰς ὑποστάσεις ἀνυποστάτους. τὸ γὰρ ἀνούσιον ἀνυπόστατον· καὶ λοιπὸν ὡς ὅταν καὶ τὰς ἀνουσίους ἐκείνας θεότητος εἰς ἄπειρον ἀριθμὸν θεοτήτων παραπέμψης ἀκτίστων, ὑποστάσεις εἶναι καὶ ταύτας δοξάζεις· καὶ ὁ
 20 πολλάκις ἐάλως γράφων, μὴ τρισυπόστατον εἶναι μόνον τὴν θείαν φύσιν ἀλλὰ καὶ πολυυπόστατον, τοῦτο κἀνταῦθα τε-

deitates increatas tanquam genus quoddam contendis deum esse nomen increatum et divinitatem, divinum sexcenties in diversas divinitates impositas et submissas, velut animal in universum in diversas quod ad naturam attinet species, animalia nimirum ratione praedita et destituta, in aqua viventia et aquarum expertia, terrestria et in aëre viventia: ignorans, numen divinum, quia simplex est et incorporeum, necessario esse individuum, neque in suppositum neque in impositum dividi solam illam increatam et omnino individuum essentiam et divinitatem, multum elaborando quisquam demonstrare possit: aut, id quod alterum est, cum multos credas increatos deos et deitates, unum ex his multis esse contendis etiam illum, qui nobis creditur mundi universi creator, quorum neutrum multum abest a summa impietate.

Tertio loco deprehensus es opinans substantias divinas essentia carere, ut etiam saepenumero iam antea, ita ut substantiae tibi videantur non substare. quod enim essentia caret, substantiae etiam est experta, et sequitur, ut, si illas quoque divinitates essentia carentes in numerum infinitum divinitatum increatarum divides, substantias eodem modo esse divisas opineris: et quod saepe scribens deprehensus es, non solum trium substantiarum esse naturam divinam, sed

τόλμηκας, ὑποστάσεις μὲν ἀνουσίους θεότητος δ' ἀνυποστάτους σέβων.

Τέταρτον δὲ ὅτι καὶ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν λίθον εἰς 18
 ὑπόδειγμα φέρων, καὶ δοριζόμενος οὐσίαν εἶναι μετὰ τῶν φυ-
 5 σικῶς περὶ αὐτὴν ὀρωμένων συλλαμβανομένην, ἐάλωσ ἔτι καὶ
 συμβεβηκότων σύλληψιν εἶναι νομίζων τὴν θείαν ἐκείνην οὐ- f. 136 v.
 σίαν ὡσπερ ἐπὶ τοῦ προβληθέντος σοι λίθου, βάρος ψυχρό-
 τητα χρῶμα μῆκος πλάτος καὶ βάθος, καὶ ὅσα τοιαῦτα νοεῖν
 ἔχει τις, ἔχοντος. ὃ καὶ τοῦ προτέρου χεῖρον εἰς ἀτοπίαν.

10 Καὶ πέμπτον ἄτοπον, ὅτι καὶ βεβαιοῖς τὴν σὴν ἀμαθίαν 19
 καὶ πολυθειῖαν διὰ τῆς πρὸς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον συκοφαν-
 τίας. ἐπὶ γὰρ ἐν ἐκείνους ἔχειν φησὶ τὴν ἀναφορὰν τὰ οὕτω
 . πολλὰ τῶν ὀνομάτων ἐκείνων, εἶτον τὴν οὐσίαν· σὺ δ' οὐκ
 ἤσθου κατὰ σεαυτοῦ κομίζων ὃν ὑπὲρ σεαυτοῦ κεκόμικας·
 15 οὕτως ἀμαθῆς εἶ καὶ μάλα ἄγροῖκος. εἶτα καὶ ἄθροισμα
 λέγει καὶ πλήρωμα θεότητος ταῦτα αὐτός, οὐ μὴν θεοτήτων
 τῆς οὐσίας διαφόρων κατὰ σὲ καὶ ἀλλήλων. πῶς γὰρ ὅς ἐπὶ
 ἔν αὐτὰ τὴν ἀναφορὰν ἔχειν φησὶ, δηλαδὴ τὴν οὐσίαν.

Ἔστι καὶ πάλιν τούτοις ἕκτον ἄτοπον, ὅτι καὶ τὸν θεῖον συ- 20
 20 κοφαντεῖς Δαμασκηνόν, ὡς προϊοῦσιν ἡμῖν εἰρήσεται καὶ αὐτὸ
 πλατύτερον. δειχθήσεται γὰρ τὸ χαρακτηριζεῖν τῷ διαφέρειν μὴ

etiam multarum, illud hic quoque ausus es dicere, cum et substan-
 tias essentiali et divinitates substantiae expertas venereris.

Quartum cum et homine et lapide exemplis utaris et conten-
 das, essentiali comprehendi cum iis, quae in ea cernantur naturali
 modo, deprehensus es porro credens accidentium quoque comprehen-
 sionem esso illam essentiali divinam, velut in lapide a te iactato, qui
 gravitatem, frigus, colorem, longitudinem, latitudinem altitudinemque
 et quaecunque eiusmodi cogitari possunt, continet, id quod etiam
 peius est stultitia priore.

Et quintum stultum illud, quod etiam confirmas ignorantiam
 tuam et multorum doctrinam deorum perversione dictionum Athanasii
 magni. ad unum enim ille dicit referri illa tot nomina, nimirum ad
 essentiali. tu autem imprudens contra te attulisti quem pro te allat-
 urus eras. tam rudis es et valde incultus. deinde et materiam et
 expletionem divinitatis haec ipse nominat, non tamen divinitatum,
 quae ab essentiali, ut tu vis, et inter se differant, quomodo enim talia
 dicere possit, qui ad unum illa referri dicit, nimirum ad essentiali.

Est autem praeterea sextum stultum illud, quod divinum quo-
 que criminariis Damascenum, quod et ipsum planius a nobis postea
 dicetur. demonstrabitur enim, significare et differre non esse idem,

εἶναι ταυτόν, καὶ σὺ βοῶν διαρραγῆς, τὰ ἄμικτα μινγνὺς
καὶ λέγειν τὸν θεῖον ἐκείνον αἰτιώμενος ἄνδρα τῆς ἀκτί-
στου φύσεως διαφέρειν τὴν ἀκτιστον ταύτης ἐνέργειαν. οὐδὲ
γὰρ οὐδεὶς τῶν ἀπάντων ἐν τοῖς ἐκείνου συγγράμμασιν οὐδὲ
πολλὰ μογήσας οὔτε μόγις μέγα τι τῶν πάντων οὔτε μάλα 5
μόλις γοῦν τῶν ἐλαχίστων οὐδὲν ὁμότροπον ἂν ποθ' εὐροι
τουτοιοῖσι τοῖς νῦν παρερρημένοις καὶ προτεθειμένοις τῷ κατα-
ράτῳ σοὶ Παλαμῆ καὶ δολερῷ συκοφάντη. δυοῖν γοῦν ἔπειτα
θάτερον, ἢ γὰρ ἐκὼν βλασφημεῖς ἢ οὐκ ἐκὼν ἀγνοεῖς, ἀναλ-
φάβητος ὢν, ὡς ἔοικεν, εἶ, καὶ τῶν πρώτων τῆς σοφίας 10
στοιχείων πάνυ τι ἀδαής. ὢν τὸ μὲν ἀνάτονον, τὸ δ' ἡμιμό-
χθηρον καὶ ἰάσιμον· ἦν οὖν καὶ αὐτὸς ἐθέλης, ἐλοῦ τὸ δεύ-
τερον. δυοῖν γὰρ ὄψεσθαι θάτερον ἐλπίζω καὶ εὐχομαι, ἢ
τὴν σὴν ἐπιστροφὴν, εἰ βούλει, ἢ τὴν σὴν καταστροφὴν, εἰ
μὴ βούλει. τὸ μὲν γὰρ σὲ τῆς πολυτετοῦς ἀπωλείας ἐξελελ- 15
21 ται, τὸ δὲ καὶ τοὺς ἄλλους μὴ βλάπτεσθαι. πόθεν οὖν ἐπι-
χειροῖμεν ἂν μεταπεῖθειν ἄνδρα τοσοῦτον καὶ οὕτως ἡλι-
κίας ἔχοντα; ἢ πάντως ὅθεν οὐκ ἀνέλπιστον ἂν εἶη τὸ σκέμμα
πρὸς ὠφέλιμον τέλος, μηδὲ μάταιος γένοιτ' ἂν ἡ σπουδὴ.
βούλομαι δ' οὐκ ὅμως ἐντελεστέραν τοῦ λόγου ἀρχόμενος τὴν 20
τῶν ῥηθησομένων ποιήσασθαι σοὶ προκατάστασιν, καὶ διδά-
ξαι τὸν ἀμαθῆ σὲ ἐξ αὐτῶν ἀρχόμενος τῶν ἀπλῶν στοιχείων
καὶ φωνῶν, ὡς οἱ γραμματισταὶ τὰ μειράκια, ἵνα μὴ συνε-

(etiamsi tu clamore rumparis, qui remotissima misceas et dicere divi-
num illum crimineris virum ab increata natura differre increatam eius
efficientiam. neque enim quisquam omnium in illius scriptis, quamvis
multum elaborando, vix neque magnum omnium neque minimorum
quidem quidquam simile inveniat unquam iis, quae nunc a te, Palama,
obtrectatore detestato et insidioso inventa et prolata sunt). deinde
alterutrum quidem, aut enim non invitus falso criminaris, aut invitus
illa ignoras, et illiteratus es, ut videtur, adhuc, et primorum sapien-
tiae elementorum omnino ignarus, quorum illud insanabile, hoc se-
mimiserum (dimidio melius) et sanabile est: si igitur et ipse vis, hoc
delige. alterutrum enim me visurum esse spero optoque, aut te vo-
lente reditum tuum, aut te nolente interitum tuum, alterum enim te
liberabit pernicie arterna, alterum etiam caetepos damno. [hic Pala-
mam docet quae scire eum iam olim oportebat]. quomodo igitur per-
suadere conabimur tali eoque iam aetatis provectoro viro, aut omnino
quomodo non insperabilis erit de utili exitu prospectus neque vana
fiet opera? tamen volo pleniorum in orationis initio eorum quae di-
centur instituere tibi dispositionem, et te edocere ex ipsis initium
sumens simplicibus elementis et sonis, ut magistri pueros, ne semper

ἥως πρὸς τῶν πολλῶν. καὶ αὐτὸς ἀκούης ἐκεῖνο δὴ τὸ τοῦ
 Πλάτωνος σκῶμμα, ὡς ἀμαθῆς εἶ, ὃ ἔταρσε, καὶ οὐχ ἔπη·
 ἢ γὰρ ἂν οὐδ' αὐτοῦ γε δὴ Βασιλείου τοῦ Θείου παντάπασιν,
 ὡς εἴκεν, ἀνήκοος μείνας τῇ ἐπιστήμῃ μετὰ τῆς εὐσεβείας
 5 οὕτω προσέκοπτες, ὁμιλητέον εἶναι λέγοντος ποιητῆς καὶ λο-
 γοποιοῦς καὶ ῥήτορος καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ὄθεν ἂν μέλλοι
 πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ἀφέλειά τις ἔσσεσθαι. ὥσπερ
 γὰρ οἱ δευσοποιοὶ προπαρακενάσαντες θεραπεύεις τισὶν ὅτι f. 137 r.
 ποι' ἂν ἢ τὸ δεξιόμενον τὴν βαφὴν, οὕτω τὸ ἄνθος ἐπάγου-
 10 σιν, ἂν τε ἀλουργὸν ἂν τέ τι ἕτερον ἢ, τὸν αὐτὸν δὴ καὶ
 ἡμεῖς τρόπον, εἰ μέλλοι ἀνέκφυτος ἡμῖν ἢ τοῦ καλοῦ παρα-
 μένειν δόξα, τοῖς ἔξω δὴ τούτοις προτελεσθέντες τηρικαῦτα
 τῶν ἱερῶν καὶ ἀπορρητῶν ἐπακουσόμεθα παιδευμάτων, καὶ
 οἶον ἐν ὕδατι τὸν ἥλιον ὄρᾶν ἐθισθέντες, οὕτως αὐτῷ προσ-
 15 βαλοῦμεν τῷ φωτὶ τὰς ὄψεις. λέγεται δέ, φησί, καὶ Μω-
 σῆν ἐκεῖνον τὸν πᾶν, οὗ μέγιστόν ἐστιν ἐπὶ σοφίᾳ παρὰ
 πᾶσιν ἀνθρώποις ὄνομα, τοῖς Αἰγυπτίων μαθήμασιν ἐγγυμνα-
 σάμενον τὴν διάνοιαν οὕτω προσελθεῖν τῇ θεωρίᾳ τοῦ ὄντος·
 παραπλησίως δὲ τούτῳ κἂν τοῖς κάτω χρόνοις τῶν σοφῶν
 20 Δανιὴλ ἐπὶ Βαβυλῶνός φασὶ τὴν Χαλδαιῶν σοφίαν καταμα-
 θόντα τότε τῶν Θεῶν ἄψασθαι παιδευμάτων. ἐπεὶ γοῦν ἂ 22
 πεντεκαίδεκέτῃ σε μαθεῖν ἐχρῆν οὐκ ἔμαθες, οὐδέ γε φρά-
 τора ἐπέτης ἔφυσας κατὰ γε τὸν ἐξ Ἀττικῆς σοφῶν εἰπεῖν,

ex multis et ipse audias illud Platonis ludibrium, quam indoctus es,
 amice, neque intelligendo nos assequeris. profecto enim, quamquam
 ne ipsius quidem Basilii divini videris omnino neglexisse institutio-
 nem, ita offendebas in scientia et pietate, qui quidem familiariter
 utendum esse dicit poetis et historicis et rhetoribus et omnibus ho-
 minibus, ex quibus ad animi curam fructus aliquis redundaturus sit. ut
 enim infectores cum praeepararunt multum tractando id, quod succum
 recipiat, tum demum colorem obducunt, sive purpureum sive alium,
 eodem igitur modo nos quoque, si indelebilem nobis gloriam pulchri
 manere volumus, postquam illis, quae extra sunt, praeeparati sumus,
 tum demum sacram et secretam audiemus doctrinam, et ut antea in
 aqua solem videre soliti sumus, ita in lumen ipsum convertemus
 oculos. [dicitur autem, inquit, Moses quoque ille celeberrimus, cuius
 maximum est propter sapientiam apud homines omnes nomen, cum
 in literis Aegyptiorum mentem suam exercuisset, tum demum acces-
 sisse ad veritatis scientiam: simili ratione etiam postea Daniele[m] sa-
 pientem dicunt Babylone Chaldaeorum sapientiam edoctum rerum di-
 vinarum doctrinam tractasse.] quoniam quae quindecim annos natum

ἀλλὰ τὸ τῆς παροιμίας ἀπὸ κόπης ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ τὸ στρατήγιον ἐξαίφνης ἔδραμες, λέγω δὲ τὸ θεολογεῖν ἀνίπτοις τε χερσὶ καὶ σαθρᾷ διανοίᾳ, φέρε καὶ ἐν γῆρᾳ διδάχθητι παρ' ἡμῶν τὰς στοιχειώδεις ταύτας καὶ πρώτας φωνὰς τῶν γραμμάτων, ὡς ἂν εὐμαθέστερος ἴσως γενόμενος τῆς 5
 θείας τέως αἰσθοιο γραφῆς, καὶ μηκέτι δι' ὄχλου τῆ εὐσεβείᾳ γίγνοιτο, δημαγωγῶν ἂ τοῖς κάτω μᾶλλον ἢ τοῖς ἄνω πρέπει νεκροῖς. τὰ γὰρ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις ὀρίζεσθαι τε καὶ διορθοῦσθαι νόμιμον, ἐπεὶ καὶ Χαρμίδης ὁ Λαρισοσαῖος ἀκούσας διηγουμένου τινὸς ἐν ὕδατι ζέοντι ζώσας ἰδεῖν ἐγ-
 χέλυας, οὐκοῦν ἐν ψυχρῷ ταύτας ἐψήσωμεν ἔφησεν. ἧς οὖν καὶ αὐτὸς αὐόμενος ἔμεινας πεντεκαίδεκέτης παιδείας, ταύτης ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα γεγονώς ἀκροατὴν σεαυτὸν ἀποδεικνύει μὴ ἀπαξίου τήμερον, τῶν ἀπλῶν δηλαδὴ καὶ ἀρχοειδῶν φωνῶν καὶ στοιχείων. ταῦτα δ' ἂν πάντως εἶη τὰ τ' ὀνόματα 15
 καὶ ῥήματα. πρῶτον γὰρ δεῖ θέσθαι, φῶσι, τί ὄνομα καὶ τί ῥῆμα, οἷονεὶ τινὰ στερρὸν θεμέλιον, ἔπειτα τί ἐστὶν ἀπόφασις καὶ κατάφασις καὶ ἀπόφανσις καὶ λόγος, καὶ ὅσα ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ταύτης ἐπιπλοκῆς καὶ συνθέσεως τῶν τε ὀνομάτων καὶ τῶν ῥημάτων ἀποτελοῦνται. σκιαὶ γὰρ οἷονεὶ τινές 20
 εἰσι τῶν πραγμάτων αἱ φωναί, πρὸς τὰς κινήσεις τῶν ὑφ' ἑστώτων σχηματιζόμεναι καὶ ὀνόμασι καὶ ῥήμασι κεραυνόμε-

te discere oportebat, non didicisti, atque septem annos natus ne gentiles quidem contendebas secundum sapientem illum Atheniensem profiteri, sed ex remo, ut aiunt, in suggestum et praetorium repente te coniecisti, hoc scilicet dico, quod tu ad res divinas accessisti illotis manibus et mente obtusa, age etiam senex edocearis a nobis hos elementarios et primos sonos literarum, ut doctior factus, divinam aliquatenus intelligas scripturam neque oneri sis pietati; cum plebem ad ea perducas, quae magis decent mortuos, qui infra quam eos qui supra terram versantur, adversa enim adversis dividere et corrigere iustum est, quamobrem etiam Charmides Larissensis, cum audiret quendam narrantem se in aqua aestuante vivas vidisse anguillas, has igitur, inquit, in frigida coquemus. ut igitur et ipse ignarus mansisti quindecim annos natus doctrinae, ita eius aetatem annorum sexaginta egressus te studiosum simulare nolis hodie, simplicium scilicet et primorum sonorum elementorumque, haec sunt omnino nomina et verba: primum enim dicunt solidum quoddam fundamentum iacere oportere, quid sit nomen, quid verbum. deinde, quid sit affirmatio et negatio et sententia et conclusio et quaecumque ex hac hominum coniunctione et compositione nominum et verborum efficiuntur. umbrae enim quodammodo rerum sunt soni secundum motus substratorum formati et

ναι· οὐδὲ γὰρ φύσει τοῖς πράγμασι τὰ ὀνόματα, ναὶ μὴν οὐδὲ φύσις, ἀλλὰ κατὰ συνθήκην καὶ συμφωνίαν ἀνδρῶν σκευετῶν ἐπιγίγνεται τοῖς πράγμασιν αἱ σημαντικαὶ τῶν πραγμάτων προσηγορίαι κατὰ τὸν Νυσσαεὺ Γρηγόριον.

- 5 Δεῖ γὰρ ἔκ τε τῶν ἡμετέρων καὶ ἅμα τῶν θύραθεν σοφῶν, σύμφωνα φθεγγομένων ἐν ταῖς τῶν λόγων ἐπιστημο-
 νικαῖς ἀκριβείαις, τῷ ἁμαθεῖ τὴν προπαίδειάν σοι τῆς τοιαύτης προσάγειν διδασκαλίας, ὡς ἂν οὕτω δυνηθείημεν ὀψὲ γοῦν καθικέσθαι τῆς σαθραῖς καὶ ἁμαθεστάτης σου διανοίας.
- 10 τεῖχος γὰρ ὁ μέγας εἶναι φησι Βασίλειος τοῖς δόγμασι τῆς τῶν θύραθεν ἐπιστήμης τὴν δύναμιν, οὐκ ἔωσαν αὐτὰ τοῖς βουλομένοις εὐάλωτά τε καὶ εὐδιάρπαστα γίνεσθαι. καὶ αὐθις ὁ θεὸς Χρυσόστομος "ὅταν περὶ δόγματα" φησὶ "νοσῆ ἢ ψυχὴ τὰ νόθα, πολλὴ τοῦ λόγου ἐνταῦθα ἢ χρεία, οὐ πρὸς
- 15 τὴν τῶν οἰκείων ἀσφάλειαν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν πολέμους." καὶ αὐθις ὁ θεὸς Μάξιμος "δίχα λογικῆς δυνάμεως ἐπιστημονικῆ" φησὶ "γνώσις οὐκ ἔστι, καὶ γνώσεως χωρὶς οὐ συνίσταται πίστις." ὁρᾷς τὸ τῶν σῶν βλασφημιῶν αἴτιον, ἄνθρωπε· οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἢ πάντως ἢ τούτων
- 20 ἄγνοια, λέγω δὴ τὴν τῶν θύραθεν καὶ τῶν ἡμετέρων ἅμα σοφῶν καὶ θεολόγων ἀνδρῶν ἐπιστήμην. ἦν ἀγνοοῦντά σε νῦν γοῦν διδαχθῆναι χρεῶν ἐνταυθοῖ παρ' ἡμῶν.

nominibus et verbis mixti, neque enim gignet rebus nomina ullo modo ne natura quidem, sed ex convenientia et consensione hominum prudentum oriuntur rebus nomina res significantia secundum Gregoram Nyssaeum.

Est enim opus e sapientum qui apud nos et apud externos sunt consentientibus in literarum subtilitate dictis tibi inerudito adducere praeparationem eiusmodi institutionis, ut hoc modo possimus tandem aliquando tangere mentem tuam obtusam et ineruditissimam. murum enim dogmatum Basilius magnus esse dicit externorum doctrinae vim, quae non sinat ea a quolibet exagitari et diripi, et rursus Chrysostomus divinus. cum ex dogmatis, inquit, aegrotat animus spuris, tum magnus literarum est usus, non solum contra infirmitatem domesticam sed etiam contra tumultus externos: et rursus maximus divinus, sine literarum vi, inquit, non oritur vera cognitio, et sine cognitione non consistit fides. vides iam maledictionum tuarum causam, amice, alia enim est nulla quam omnino ignorantia illorum, dico nimirum virorum qui apud externos et apud nos sunt sapientum et in res divinas inquirentium doctrinam, quam cum ignores nunc saltem edocearis necesse est hic a nobis.

- 24** Τούτων δ' οὕτω λεγομένων τινὲς τῶν τῆς γερουσίας
 μάλιστα φίλων τῷ Παλαμᾷ καὶ ὁμοδόξων ὁμοῦ καὶ συναγω-
 νιστῶν ὑπεσιθύρισαν πρὸς οὓς τῷ Γρηγορᾷ μὴ σκώπτειν
 μηδ' ἐς τοσοῦτον εἰρωνεύεσθαι πρὸς ἄνδρα ἐπίσκοπον καὶ
 πολὺν τὴν τρίχα. κατὰ μικρὸν οὖν ὁ Γρηγορᾶς ἐπισχῶν⁵
 καὶ ἀκούσας ἀνελάμβανεν αὐθις τὸν λόγον. καὶ δὴ “ἔστι
 μὲν οὖν” φησὶν “τὰ ἐν τῇ φωνῇ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων
 σύμβολα, καὶ τὰ γραφόμενα τῶν ἐν τῇ φωνῇ, ἧτις δὴ κατὰ
 φύσιν ἀναρθρος οὖσα ἔναρθρος γίνεται θέσει, δι' ὀνομάτων
 τε καὶ ῥημάτων ὀψιγόνους παρευρημένων ἀνθρώποις. τὰ γὰρ¹⁰
 πρῶτα κατὰ φύσιν, ἅτε ὄντα ἀπλᾶ, καὶ πρότερα δήπου τῶν
 κατ' ἐπιτήδεωσιν καὶ συνθέτων ὁ τῆς ἀληθείας δεδικαίωκεν
 εἶναι λόγος. πρότερα ἄρα τῶν ἐν τῇ φωνῇ σημαντικῶν ὀνο-
 μάτων ὁμοῦ καὶ ῥημάτων τὰ ἐν τῇ ψυχῇ παθήματα εἴτουν
 νοήματα. ἔμφυτα γὰρ νοήματα κἄξ αὐτοχθόνου πηγῆς ἀπορ-¹⁵
 ρέοντα, ἐκεῖνα δ' ὑστερογενῆ καὶ ἐπίκτητα. ὧν οὐκ ἂν ἀν-
 θρώποις ἐδέησεν, εἰ δύναμις ἐνῆν προφαίνειν ἀλλήλοις τὰ
 τῆς διανοίας κινήματα. “δέον γὰρ” ὁ μέγας φησὶν Διονύσιος
 “εἰδέναι κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ὅτι στοιχείοις καὶ συλλαβαῖς
 καὶ λέξεσι καὶ γραφαῖς καὶ λόγοις χρώμεθα διὰ τὰς αἰσθη-²⁰
 σεις, ὡς ὅταν ἡμῶν ἡ ψυχὴ ταῖς νοεραῖς ἐνεργεῖαις ἐπὶ τὰ
 f. 138r. νοητὰ κινῆται, περιτταὶ μετὰ τῶν αἰσθητῶν αἰ αἰσθησεῖς.”
25 διὰ γὰρ τὸ τῇ σαρκὶν περιβολῇ τὴν φύσιν ἡμῶν περιείργε-

Hic dictis quidam ex iis, qui in concilio erant, amicissimi Pa-
 lamae et consentientes cum eo et socii, insurrarunt ad aures Grego-
 rae, ne illuderet neve adeo irideret episcopum capillis canescenti-
 bus. aliquantulum igitur Gregoras desinens et dicto audiens oratio-
 nem denuo suscepit. sunt quidem, inquit, linguae mutationes animi
 mutationum signa: et literae mutationum linguae, quae quidem cum a
 natura sit inarticulata, articulata est compositione, auxilio nominum
 et verborum ab hominibus posteris inventorum. prima enim quoniam
 natura simplicia sunt, etiam priora tractatis et compositis veritatis
 censuit esse ratio. priores igitur linguae significantibus nominibus
 verbisque sunt animi mutationes sive cogitata, insita enim sunt cogi-
 tata et ex innato fonte manant: illa autem postera et adscita! quibus
 non opus esset hominibus, si facultas suppeteret demonstrandi sibi in-
 vicem animi motiones. necesse est enim, ait Dionysius magnus, scire
 secundum id quod verum est, nos literis et syllabis et verbis et scri-
 pturis uti propter animadversiones, cum ubi animus noster intelligendi
 viribus ad ea quae intelligi possunt movetur, cum animadversis relin-
 quantur animadversiones. cum enim carne circumdata natura nostra

σθαι, φανερωθῆναι μὴ δυναμένων, ἀναγκαιῶς" ἔφη Γρηγόριος "καθ' ἅπερ σημείοις τοῖς πράγμασι τὰς ποιὰς τῶν ὀνομάτων θέσεις ἐπιβάλλοντες, δι' ἐκείνων τὰς τοῦ νοῦ κινήσεις ἀλλήλοις δημοσιεύομεν. καὶ τούτου χάριν τῷ μὲν τινι τῶν ὄντων ὄνομα ὀφραγὸν ἐθέμεθα, ἑτέρῳ δὲ γῆν καὶ ἄλλῳ ἄλλο τι. καὶ τὸ πρὸς τι πῶς ἔχειν ἢ τὸ ἐνεργεῖν ἢ τὸ πάσχειν, ταῦτα πάντα ἰδιαζούσαις ἐπισημαινόμεθα ταῖς φωναῖς, ὡς ἂν μὴ ἀκοινώνητός τε καὶ ἄγνωστος ἢ τοῦ νοῦ κινήσεις ἐν ἡμῖν μένοι. εἰς γὰρ γένεσιν ὁ θεὸς παράγων τὸν ἄνθρωπον
 10 τοῦν παρέσχεν καὶ αἰσθήσιν. ὧν ὁ μὲν νοῦς ταυτότητα ὁρίζων πρὸς τὰ ἐν κόσμῳ πράγματα φωνῆς οὐ δεῖται, ἀλλ' ἄμεσον τὴν τούτων κέκτηται γνώσιν. ὡς γὰρ ἔχουσι φύσεως ταῦτα, νοεῖ τὸν ἐφικτόν γε τρόπον αὐτόθεν· ἢ δὲ χρεῖα κοινωνεῖν τῶν πραγμάτων ἀλλήλοις τοὺς ἀνθρώπους· βιαζο-
 15 μένη, καὶ τὰ τῆς ὀρεκτικῆς ψυχῆς ἐξαγγέλλειν ἀπόρρητα, μεσίτη νοήσεως καὶ πραγμάτων διέγνωκε χρῆσασθαι τῇ αἰσθήσει· αὕτη γὰρ τοῖς οἰκείοις ὀργάνοις τοὺς τῶν ἔξω πραγμάτων τύπους ἀναλαμβάνουσα καὶ οἷον βιβλίῳ τῷ φανταστικῷ τῆς ψυχῆς καταγράφουσα, εἰκόνας φησὶν ἀντὶ πρωτο-
 20 τύπων, αὐτόθι ταύτας ἐγκαθιδρύει, σύμφωνα τοῖς νοήμασι τὰ πράγματα σπεύδουσα δρᾶν. διὸ καὶ φωνῆς ἐδεῖθη δυνα- 26
 μένης ἐξομοιωθῆναι μὲν τοῖς νοήμασιν ἐφαρμόζεσθαι· δὲ τοῖς πράγμασι. τοῦτο δ' οὐκ ἄλλῶς ῥᾶδιον ζῶν γίνεται λογικῷ, πλην δι' ἐνάρθρου φωνῆς, ὑπὸ συνθήκης ἀνδρῶν εὐφρῶν

circumcludatur, ita ut non possimus nos declarare, necessario, ait Gregorius, tanquam signis rebus qualescunque nominum compositiones imponimus hisque animi motiones nobiscum invicem communicamus, quamobrem alii rei nomen imponimus coeli, alii nomen terrae, aliis alia, et ad aliquid referri sive agere sive pati, haec omnia propriis significamus vocibus, ne incommunis et incomperata animi motio inter nos sit. cum enim creatum hominem adduceret, rationem ei tribuit et animadversionem, quarum ratio eandem conditionem retinens cum rebus, quae in mundo sunt, lingua non eget, sed ipsam harum cognitionem sibi comparat, ut enim quaeque est harum natura, cognoscit quod intelligi potest natura sua ex re ipsa, usus autem, qui homines cogebat ut res secum invicem communicarent et animi cupientis arcana enunciarent uti statuit animadversione, quae cognitionem rebus componeret. haec enim aptis instrumentis rerum externarum formas recipiens et tanquam in libro ficto animi inscribens simulacra, ait, pro exemplaribus ibi haec deponit, operam dans, ut congruas cum cogitationis res reddat, quamobrem etiam voce indiguit, quae formari posset

εἰδοποιηθείσης πρὸς ἄλλην καὶ ἄλλην θρησκείαν τε καὶ διά-
 λεκτον, ὡς συμβαίνειν ἐντεῦθεν μὴ παρὰ πᾶσιν ὡσαύτως
 ἔχειν αὐτήν, ἀλλ' ἄλλην εἶναι παρ' ἄλλοις αἰεὶ, καὶ οὕτω με-
 σῆστιν, ὡς ἔφην, ἀμφοῖν γινομένην τὴν τῆς ἐνάριθρου χρείαν
 φωνῆς, τὴν τοῦ ἀκούοντος τῇ τοῦ λέγοντος συνάπτειν εὐστο- 5
 χως διανοίᾳ κατὰ τὸ ἀνάλογον ἐκάστην ἐκάστη· μορφουμένη
 γὰρ αὕτη καὶ διαπλατιτομένη ῥήμασί τε καὶ ὀνόμασι λόγος
 γίνεται σχήμασι ποικίλοις καὶ ἀρχαῖς καὶ πέρασιν ὀρίζων τὸ
 τῆς ὕλης ἀόριστόν τε καὶ ἄφετον, καὶ οὕτω τοῖς ἔξω τὴν
 ἔνδον ἐκάστου βούλησιν ἀπαγγέλλων. πλὴν οὐχ ὡς ἔτυχεν 10
 αὐτάκτως φέρεσθαι καὶ κατὰ τὴν ἐκάστων διάφορον θέλησιν
 L 138 γ. ἡ σοφία κατόπιν ἐληλυθυῖα παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις ἀφῆ-
 κεν, ἀλλὰ νόμοις καὶ κανόσιν ἐπέξευξε ταύτην κατὰ τὰς παρ'
 ἐκάστοις συνθήκας. ὧν ἐνίαις ἐνίοτε καὶ ἐνιαχοῦ μὴ μόνον
 κατὰ θρησκείαν τὰς σημασίας ἐπεται διαιρεῖν, ἀλλὰ καὶ καθ' 15
 ὁμωνυμίας καὶ πολυωνυμίας. δυοῖν γὰρ θύτερον, ἢ διαφό-
 ροις ὀνόμασι τὰ αὐτὰ τοῖς τῇ αὐτῇ διαλέκτῳ χρωμένους γνω-
 ρίζονται πράγματα, ἢ μιᾷ προσηγορίᾳ τὰ διάφορα τῶν πραγ-
 ματων, ἢ τοιούτων μὲν οὐδετέροις ἑτερά γε μὴν ἑτέροις. τοῦ-
 των δ' οὕτως ἔχόντων καὶ οὕτωςι προδιαληφθέντων ἀνακτίσθαι 20
 ἂν εἴη τὴν γλῶτταν ἡμῖν εἰς τὸ πρότερον ἔχνος τοῦ λόγον.
 τὸ δὲ ἐστὶ δεῖξαι τὴν τῶν πολλῶν ἐκείνων ὀνομάτων ὁμό-
 νοιάν τε καὶ συμφωνίαν καὶ πρὸς τὸ κυρίως ἐν ἀναφοράν,

ad similitudinem cogitatorum, accommodari autem rebus, quod alio
 nullo modo facilius est animali ratione praedito quam voce articulata,
 quae formata est consensione hominum ingeniosorum ad aliam aliamque
 superstitionem et dialectum, ut inde intelligatur, non apud omnes ean-
 dem esse eam, sed aliam apud alios semper, itaque cum componat, ut
 ait, ambo, usum articulatae vocis notionem audientis accurate aptare
 secundum similitudinem notioni loquentis omnem omni, haec enim
 formata et expressa verbis et nominibus oratio fit, quae formis va-
 riis et initiis et finibus definit materiam indefinitam et dissolutam et
 ita externis internam cuiusque voluntatem enunciet, tamen eam casu
 et sine ordine ferri et secundum cuiusque diversam voluntatem sa-
 pientia postea a deo aggressa hominibus non concessit, sed legibus
 et regulis subiunxit eam secundum eas quae apud quosque erant con-
 sensiones, quarum nonnullis interdum non solum secundum supersti-
 tionem significationes sequitur ut tribuamus, sed etiam secundum no-
 mina eadem et multa. alterutrum enim, aut diversis nominibus eae-
 dem res ab iis qui eadem dialecto utuntur declarantur, aut una signi-
 ficatione diversae res aut horum neutris [alia nimirum aliis]. quae

δηλαδὴ τὴν θεϊαν ἐκείνην καὶ μακαρίαν οὐσίαν, καὶ μὴ κατ'
 Εὐνόμιον ἐκείνον τὸν δυσσεβῆ, τὸ τῆς ἀγεννησίας ὄνομα θεό-
 τητος ὑπαρξίν λέγοντα, καὶ σέ, θεότητας ταῦθ' ὑφειμένας
 ἡγεῖσθαι πάντα, διαφόρους τῆς οὐσίας καὶ ἀκτίστους, ἀνθρώ-
 5 πων ὄντα εὐρήματα καὶ ποιήματα. αὐτίκα γὰρ πρὸς ἐκείνον
 ὁ μέγας φάσκει Βασίλειος "τὸ ἀγέννητος εἰ ὄνομα, οὐκ οὐ-
 σία· τῶν γὰρ οὐσιῶν σημαντικὰ τὰ ὀνόματα, οὐκ αὐτὰ οὐ-
 σίαι. εἰ δ' αὐτὸ οὐσία τὸ ἀγέννητος, λεγέτωσαν τὸ ὄνομα
 αὐτῆς· οὐ γὰρ ἐκ τῶν οὐσιῶν ἀλλ' ἐκ τῶν ὀνομάτων καὶ
 10 ἐκ τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζομεν καὶ μάλιστα τὰ ἀσώματα."
 ὁρᾷς ἐκ τοῦ παρήκοντος πῶς ἐκ τῶν σωματικῶς θεωρουμέ-
 11 νων ἐνεργειῶν φησὶν, εἴτουν ἔργων καὶ ποιημάτων, γνωρίζειν
 ἡμᾶς τὰ ἀσώματα καὶ μὴ φαινόμενα; ἄκουε δ' ἐπὶ τούτοις
 τί καὶ ὁ Νυσσαίων περὶ ὀνομάτων φάσκει Γρηγόριος. "ἡ
 15 θεία φύσις ὅτι ποτὲ κατ' οὐσίαν ἐστί, μία ἐστὶν ἀπλῆ καὶ μο-
 νοειδῆς καὶ ἀσύνθετος καὶ ὑπὲρ τὴν αἰσθητικὴν ἡμῶν κατά-
 ληψιν. καὶ ἐπειδὴ μόνα τὰ γνωσκόμενα διὰ τῆς ὀνομαστι-
 κῆς σημειούμεθα κλήσεως, τὰ δ' ὑπὲρ τὴν γνώσιν ὄντα ση-
 μειωτικᾶς τισὶ προσηγορίαις διαλαβεῖν οὐχ οἶδόν τε, πολλοὶς
 20 καὶ διαφόροις ὀνόμασιν, ὅπως ἂν ἢ δυνατόν, ἀνακαλύψαι
 βιαζόμεθα τὴν ἐγγινομένην ἡμῖν περὶ τοῦ θείου ὑπόνοιαν."

cum ita sint itaque praeiudicata, repetenda fortasse est lingua nobis
 e priore vestigio orationis, h. e. demonstranda est multorum illorum
 nominum concordia et concentus et quae sit eorum ad unum quod
 proprie sic dicitur relatio, ad divinam nimirum illam et beatam es-
 sentiam, neque sequendum Eunomium illum impium qui non geniti no-
 men divinitatis substantiam dicit, neque secundum te putandum est,
 divinitates summissas omnino diversas ab essentia et increatas esse
 inventas fictasque ab hominibus. statim enim contra illum Basilius
 magnus ait: "non genitum" si nomen est, non est essentia, essentia-
 rum enim significantia sunt nomina, non ipsa essentiae, sin autem
 ipsum "non genitum" est essentia, dicunt nomen eius: non enim ex
 essentiis sed e nominibus et efficientiis intelligimus et maxime incor-
 porae. vides ex iis, quae accedunt, dicere illum ex efficientiis cor-
 poris instar inspectis sive factis et operibus nos declarare incorpoream
 et quae non cernuntur. accipe praeterea quae etiam Gregorius Nys-
 saeus de nominibus dicat: natura divina, quidquid est ratione essen-
 tia habitata, una est simplex et uniformis et incomposita et extra no-
 stram animadversionem. et quoniam sola quae intelliguntur nominum
 vocibus significamus: quae autem supra intelligentiam sunt, non pos-
 sumus significantibus appellationibus complecti, multis et diversis no-
 minibus quatenus licet revelare cogimur insitam nobis de numine di-

διὸ κτίριον αὐτόν, Θεόν, δίκαιον, ἰσχυρόν, μακρόθυμον, ἀληθινόν, ἐλεήμονα, καὶ τὰ παραπλήσια, πολυωνύμως ἢ τὸ γε ἀκριβέστερον εἰπεῖν ἑτερωνύμως, κατονομάζομεν. τὰ δὲ τοιαῦτα ὀνόματα θέσει πάντως εἰσὶ καὶ οὐ φύσει, ὡς ἡμεῖς

- 29** προοδεύομεν. καὶ ὁ μέγας ἀλλαχῆ φησὶν Ἀθανάσιος ὅτι **5**
l. 139r. καὶ τὸ Θεὸν εἶναι δευτέρον ἐστὶ τῆς φύσεως. καὶ ὁ μέγας
 ἐν Θεολογίᾳ Γρηγόριος ὅτι οὐ φύσις Θεῶ ἢ ἀπλότης· τὸ
 μὲν γὰρ τὴν Θεατικὴν αὐτοῦ παρίστησι δύναμιν, τὸ δὲ τὸ μὴ
 εἶναι σύνθετον. καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν οὐδὲν τῶν ὀνομάτων ἐστὶν
 ὃ μὴ δευτέρον ἐστὶ τῆς Θείας φύσεως. περιγεγραμμένος γὰρ **10**
 τις ὄρος οὐσίας καὶ φύσεως γίνεται τοῦτοσμο, ἢ δ' ἀπερίγρα-
 πτος ἐκείνη φύσις περιγραφαῖς ὀνομάτων δουλεύειν οὐ δύ-
30 ναται. καὶ ἐν ἑτέρῳ δ' ὁ Θεῖος Νυσσαέων Γρηγόριος περὶ
 τῶν αὐτῶν ὀνομάτων οὕτω φησὶν. "εἰ προὔφεστηκε τῶν
 ἐνεργειῶν ἢ οὐσία, νοοῦμεν δὲ τὰς ἐνεργείας δι' ὧν αἰσθα-
15 νόμεθα, ῥήμασι δὲ ὅπως ἂν ἢ δυνατόν ἐξαγγέλλομεν, τίς ἐτι
 καταλείπεται φόβος νεώτερον τῶν πραγμάτων τὰ ὀνόματα λέ-
 γειν; εἰ γὰρ μὴ πρότερον ἐρμηνεύομεν τι τῶν περὶ Θεοῦ λε-
 γομένων πρὶν ἂν νοήσωμεν, νοοῦμεν δὲ δι' ὧν ἐκ τῶν ἐνεργειῶν
 διδασκόμεθα, προὔφεστηκε δὲ τῆς ἐνεργείας ἢ δύνα-
20 μιν, ἢ δὲ δύναμις ἐξήρηται τοῦ Θείου θελήματος, τὸ δὲ
 βούλημα ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῆς Θείας ἀπόκειται φύσεως, ἄρ' οὐ

vino cogitationem. quamobrem dominum eum, deum, iustum, poten-
 tem, clementem, verum, misericordem, taliaque multis, sive, id quod
 accuratius dicitur, aliis nominibus vocamus. talia autem nomina
 omnino compositione neque vero natura sunt facta: quod supra a no-
 bis demonstratum est. et alibi Athanasius magnus ait, τὸ θεὸν εἶναι
 secundum est a natura. et magnus in rebus divinis quaerendis Gre-
 gorius: simplicitas deo non est natura; alterum enim in eo statuit
 vim videndi, altera non esse (unum) compositum. atque uno verbo
 nullum nomen est quod non secundum sit a natura divina. circum-
 scriptus enim quodammodo finis essentiae et naturae est nomen: illa
 autem non circumscripta natura circumscriptionibus nominum inservire
 non potest. et alio loco divinus Gregorius Nyssaeus de iisdem no-
 minibus haec dicit. si prior efficientis erat essentia, efficientias au-
 tem eas intelligimus, quas animadvertimus, has autem, quatenus licet,
 verbis enunciamus, qui iam relinquitur timor, cur non posteriora re-
 bus nomina dicamus? etenim si non antea explicamus quidquam
 eorum, quae de deo dicuntur, quam intelligamus, ex iis autem intel-
 ligimus, quae ex efficientiis cognoscimus, efficientia autem prior est
 vis, vis autem pendet ex voluntate divina, voluntas autem in facul-
 tate divinae posita est naturae, nonne aperte cognoscimus, accedere

σαφῶς διδασκόμεθα ὅτι ἐπιγίνονται τοῖς πράγμασιν αἱ σημαν-
 τικαὶ τῶν ὀνομάτων προσηγορίαι, καὶ ὡσπερ σκιαὶ τῶν πραγ-
 μάτων εἰσὶν αἱ φωναί, πρὸς τὰς κινήσεις τῶν ὑφιστατῶτων
 σχηματιζόμεναι; καὶ ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, περὶ σαφῶς
 5 ἢ θεία γραφῇ διὰ τοῦ μεγάλου Δαβὶδ τοῦ καθάπερ διὰ τι-
 νῶν ἰδίων προσφυνῶν ὀνομάτων τῶν ἐκ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ
 νοηθέντων τὴν θείαν φύσιν ἀνακαλοῦντος. “οἰκτιρῶν” γὰρ
 φησι “καὶ ἐλεήμων ὁ κίριος, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος”.
 ταῦτα τοίνυν τί λέγουσιν, ἐνεργείας ἔχειν τὴν σημασίαν ἢ
 10 φύσεως; οὐκ ἂν τις ἄλλο παρὰ τὴν ἐνεργεῖαν εἴποι. πότε
 τοίνυν ἐνεργήσας τοὺς οἰκτιρμούς ἡ θεὸς καὶ τὸν ἔλεον, ἔσχεν
 ἐκ τῆς ἐνεργείας τὸ ὄνομα; ἄρα πρὸ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς;
 καὶ τίς ἦν ὁ τοῦ ἐλέους δεόμενος; ἀλλὰ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν
 πάντως. ἢ δ’ ἁμαρτία μετὰ τὸν ἄνθρωπον. οὐκοῦν μετὰ
 15 τὸν ἄνθρωπον καὶ ἡ τοῦ ἐλεεῖν ἐνεργεῖα καὶ τὸ τοῦ ἐλέου
 ὄνομα.” ὁρᾷς; διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁμᾶνυμα γίνεται καὶ μεθ- 21
 αρμύζεται κατὰ τοὺς τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως κανόνας
 καὶ νόμους. καὶ οὐκ ἐφ’ ἑνὸς ἀλλ’ ἐπὶ πλείστον τε καὶ δια-
 φόρων ὑποκειμένων ἕκαστον ἐν ᾧ λέγεται ὄνομα, τὸ πλείστον
 20 εἶπειν. οἷον ἐπὶ ὑποδείγματος, περὶ βουλήσεως εὐροὶ τις ἂν
 τοῦνομα ποτὲ μὲν ἐπὶ τῆς ἀκτίστου φύσεως τοῦ υἱοῦ λαμβαν- f. 139 v.
 ὀνομα, ποτὲ δ’ ἐπὶ τῶν κτισμάτων παρὰ τῶν ἁγίων, ὡς ὁ
 μέγας Ἀθανάσιος κατὰ Ἀρσιανῶν γράφων φησὶν ὡς οἱ ἀσε-

rebus significantes nominum appellationes? et tanquam umbrae re-
 rum sunt voces ad motiones suppositorum formatae. et haec ita se
 habere nobis persuadet aperte divina scriptura per magnum Davidem,
 qui quibusdam propriis et insitis nominibus ex efficientia eius intel-
 lectis divinam naturam vocat. misericors enim, ait, et miserens est
 dominus: clemens et miserationis plenus. haec igitur, quid dicunt, ef-
 ficientiae obtinere significationem aut naturae? nemo, puto, aliud
 quidquam quam efficientiam dicet. quando igitur efficiens misericor-
 diam et miserationem accepit ab efficientia nomen? num ante ho-
 minum vitam? sed quis tum miseratione indigebat? immo omnino
 post peccatum commissum. peccatum autem est post hominem crea-
 tum: igitur post hominem creatum etiam miserandi efficientia orta est
 et miserationis nomen. videntur? propterea enim et eadem nomina
 fiunt et accommodantur secundum hominum voluntatis regulas et le-
 ges: neque in uno sed in plurimis et diversis, quae supposita sunt,
 quodque nomen, quamquam unum est, tamen dicitur plurimum signi-
 ficare, ut exempli gratia, de voluntate reperias nomen interdum in
 natura increata filii usurpatum, interdum autem in creatis a sanctis,

βεις οὐ θέλουσι λόγον καὶ βουλὴν ζῶσαν εἶναι τὸν υἱόν, περὶ δὲ τὸν θεὸν βοῦλῃσιν καὶ φρόνησιν καὶ σοφίαν ὡς ἔξιν συμβυβαίνουσιν καὶ ἀποσυμβαίνουσιν. καὶ ὁμοίως Ἰωάννης ὁ ἐκ Λαμάσκου βουλήσιν καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν τὸν υἱόν εἶναι λέγει τοῦ πατρὸς· οὐ χρὴ γὰρ λέγειν ἐπὶ θεοῦ ποιότητα, 5 ἵνα μὴ σὺνθετον αὐτὸν ποιήσωμεν ἔξ οὐσίας καὶ ποιότητος. καὶ πρὸς γε ὁ Νυσσαίων Γρηγόριος ὄντως σοφίαν καὶ βουλήν οὐδὲν ἕτερον εἶναι λέγει πλὴν τῆς τοῦ παντός προεπινοουμένης σοφίας, ἐν ἧ τὰ πάντα ἐγένετο καὶ διεκοσμήθη· Χριστός γὰρ θεοῦ δύναμις καὶ θεοῦ σοφία. καὶ τοῦτο μὲν περὶ 10 τοῦ ταυτὸν εἶναι κατὰ τὸ σημαϊνόμενον οὐσίαν δύναμιν καὶ βουλήσιν καὶ σοφίαν. ἐν ἄλλοις δ' εὐρίσκειται λέγων ὁ θεὸς Μάξιμος ὡς ἡ θέλησις καὶ ἡ βουλήσις οὐκ ἐστὶ ταυτὸν τῇ οὐσίᾳ τοῦ θεοῦ. "ἡ μὲν γὰρ θέλησις καὶ ἄρχεται καὶ παύεται, ἡ δὲ οὐσία οὔτε ἄρχεται οὔτε παύεται. τὸ δ' 15 ἀρχόμενον καὶ παύομενον τῷ μῆτε ἀρχομένῳ μῆτε παυομένῳ τὸ αὐτὸ εἶναι οὐ δύναται. εἰ γὰρ ταυτὸν ἦν τῇ οὐσίᾳ τοῦ θεοῦ ἡ βουλήσις, ἐχρῆν μιᾶς οὔσης τῆς οὐσίας μίαν εἶναι καὶ τὴν θέλησιν. ἀλλ' ἡ γραφὴ πάντα φησὶν, ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησε. πολλὰ οὖν ἠθέλησε καὶ οὐχ ἓν". καὶ 20 ὁμοίως ὁ θεὸς Κύριλλος "ἡ ἑνός" φησι "τῶν ὀνομασμένων, πατρὸς λέγω καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, δημιουργικὴ θέλησις, ἐφ' ὅτι περ ἂν λέγοιτο γενέσθαι τυχόν, ἐνέργημα μὲν

ut Athanasius magnus contra Arianos scribens dicit: impii non statuunt filium esse rationem et voluntatem vivam, sed in deo voluntatem et cogitationem et sapientiam tanquam habitum convenientem et discedentem. et simili ratione Iohannes Damascenus voluntatem et sapientiam et vim filium esse dicit patris. non enim possumus praedicare de deo qualitatem, ne compositum eum fingamus ex essentia et qualitate. et praeterea Gregorius Nyssaenus dicit: re vera sapientiam et voluntatem nihil esse quam sapientiam, universum praemeditatam, in qua universa facta sint et adornata. Christus enim dei est vis et dei sapientia. atque hoc quidem sufficiat de eo, quod idem est ex significatione essentia, vis et voluntas et sapientia. ex aliis reperimus dicentem Maximum divinum: consilium et voluntas non sunt idem atque essentia dei; voluntas enim et incipit et desinit, essentia autem neque incipit neque desinit, quod autem incipit et desinit, cum eo, quod neque incipit neque desinit, idem esse non potest. etenim si idem esset cum essentia dei voluntas, oporteret cum una sit essentia, unam esse etiam voluntatem. sed scriptura, omnia, inquit, quaecumque voluit, creavit: multa igitur voluit, neque vero unum. et simili ratione Cyrillus divinus, voluntas, inquit, unius nominatorum, patris dico et filii et

αὐτοῦ ἐστί· πλὴν διὰ πάσης ἔρχεται τῆς θεότητος, καὶ τῆς ὑπὲρ τὴν κτίσιν οὐσίας ἐστὶν ἀποτελεσμα". ὁρᾷς πῶς ἡ τῶν 23
 ὀνομάτων καὶ ῥημάτων γνώσις ἐπιστημονικὴ, δι' ὧν λόγοι καὶ
 ἀποφαντικὰ δόγματα πάντα πρὸς γένεσιν ἔρχονται, μεγάλης
 5 δεῖται τῆς περινοίας καὶ ἐξετάσεως; ὁμώνυμα γὰρ εἰσι τὰ
 πολλά. καὶ διὰ τοῦτο πάντες οἱ τῶν αἰρετικῶν θίασοι, τού-
 τοις ἐγκαλυπτόμενοι, τοξεύουσι κατ' ἄλλοτ' ἄλλους καιροῦς
 ἀφανῶς τὴν εὐσέβειαν ὡς ἐκ λόχμης· ᾧ δὲ καὶ λέγων καὶ
 γράφων καὶ αὐτὸς κέχρησαι τολμήματι παντάπασι κατὰ τῶν
 10 θείων δογμάτων μάλιστα πάντων ἐκείνων, καὶ οὔτε τὴν τὰ
 πάντα βόσκουσαν ἡλίου φλόγα μάρτυρα τῆς πονηρίας ἔχων
 αἰσχύνῃ, οὔτε μὴν τὸν τοῦ ἡλίου δημιουργὸν οὔτ' ἀνθρώπων
 οὐδένα.

Καὶ ἵνα σε καὶ τὴν τῆς ἐνεργείας διδύξω φωνὴν οὐ- 34
 15 σαν μᾶλλον τῶν ὁμωνύμων αὐτῆν, καὶ λαμβανομένην καὶ f. 140 r.
 ἐπ' ἄλλων μὲν ἀλλὰ κατὰ τῆς θείας ἐκείνης καὶ μακαρίας
 οὐσίας καὶ φύσεως, ὅταν ἀπροσδιορίστως λέγηται, τοῦ θείου
 πρώτον ἄκουε Μαξίμου. "ἡ αὐτοῦπεραγαθότης τοῦς οὔσα
 καὶ ὅλη ἐνέργεια εἰς ἑαυτὴν ἐστραμμένη ἐνέργειά ἐστίν, οὐ
 20 δυνάμει πρότερον οὔσα ἀφροσύνη, εἶτα τοῦς ἐνεργεία γενο-
 μένη· ὅθεν καὶ τοῦς ἐστὶ μόνος καθαρός, οὐκ ἐπίκτητον
 ἔχων τὸ φρονεῖν, ἀλλὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντως νοεῖ. εἰ γὰρ ἡ
 μὲν οὐσία αὐτοῦ ἄλλη ἐστίν, ἢ δὲ νοεῖ ἕτερα αὐτοῦ ἐστίν,

spiritus sancti, creans apud quemcunque esse dicitur, factum eius est, sed per totam divinitatem est fusa et essentiae, quae est ante creationem, est perfectio. vides, nominum et verborum cognitionem philosophicam, a quibus notiones et dogmata constituta omnia oriuntur, magnam requirere prudentiam et quaestionem: eiusdem enim nominis sunt plurimumque. et propterea omnes haeticorum coetus, his involuti, petunt diversis temporibus obscure pietatem tanquam ex insidiis, qua et ipse usus es audacia et dicendo et scribendo omnino maxime contra dogmata divina omnia illa, ac neque pascentem omnia solis ignem, quem testem habes pravitatis tuae, vereris, neque solis creatorem neque hominum quencquam.

Et ut te etiam efficientiae edoceam vocem esse magis eorundem nominum ipsam, et usurpari et in aliis quidem sed et in divina illa et beata essentia et natura, cum indiscrete dicatur, primum divinum audias Maximum: maxima bonitas, quae mens est, et omnis efficientia, in se conversa, efficientia est, cum non secundum potentiam antea sit amentia, postea mens secundum efficientiam fit, itaque etiam mens est sola pura, non adscita usa cogitatione, sed per se ipsam omnino intelligit. etenim si essentia eius diversa est, quae autem

ἀνόητος ἔσται ἢ οὐσία αὐτοῦ· εἴ τι δὲ ἔχει, παρ' ἑαυτοῦ ἔχει, οὐ παρ' ἄλλου. εἰ δὲ παρ' ἑαυτοῦ καὶ ἐξ ἑαυτοῦ νοεῖ, αὐτός ἐστιν ἂ νοεῖ. οὐκοῦν νοῦς ὧν ὄντως νοεῖ τὰ ὄντα ὡς ὧν". ὁρᾷς πῶς ἐνέργειαν καὶ νοῦν καὶ νοεῖν καὶ φρονεῖν, εἵ-
 5 τουν νόησιν καὶ φρόνησιν, ταῦτόν τῃ οὐσίᾳ δείκνυσιν ὁ Θεὸς 5
 35 οὗτος διδάσκαλος; ἄκουε δὲ λοιπὸν καὶ ἑτέραν τοῦ αὐτοῦ ῥῆσιν ὁμοίως ἔχουσαν. "οὐδὲν τῶν ὄντων τὸ σύνολον αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἀπλῆ τις οὐσία ἢ νόησις ἐστίν, ἵνα καὶ μονὰς ἢ ἀδιαίρετος. τὸν δὲ Θεὸν εἴτε οὐσίαν εἴποιμεν, οὐκ ἔχει φυσικῶς συνεπινοουμένην τὴν τοῦ νοεῖσθαι δύναμιν, ἵνα μὴ ἢ 10 σύνθετος· εἴτε νόησιν, οὐκ ἔχει φυσικῶς δεκτικὴν τῆς νοήσεως ὑποκειμένην οὐσίαν. ἀλλ' αὐτὸ κατ' οὐσίαν νόησις ἐστίν ὁ Θεός, καὶ ὄλος νύησις καὶ μόνον, καὶ αὐτὸ κατὰ τὴν νόησιν οὐσία, καὶ ὄλος οὐσία καὶ μόνον, καὶ ὑπὲρ οὐσίαν ὄλος, καὶ ὑπὲρ νόησιν ὄλος, διότι μονὰς ἀδιαίρετος καὶ ἀμερῆς καὶ ἀπλῆ." καὶ 15 ἀλλαχού "μονὰς γάρ" φησιν "ἢ Θεότης, καὶ οὐ δυνάς, καὶ τριάς, ἀλλ' οὐ πληθός, ὡς ἀναρχος ἀσώματός τε καὶ ἀστασίαστος. καὶ πάλιν "ἐκεῖνο γὰρ φύσει μονώτατον τέλειον, τὸ ἀσύνθετον καὶ ἀσκέδακτον καὶ φεῦγον ἐν' ἴσῃς τὸ τε καθ' ὑπόστα-
 20 σιν μοναδικόν καὶ τὸ καθ' ἕλην δυϊκόν καὶ τὸ κατ' οὐσίαν 20
 36 πληθυντικόν." ὁρᾷς πῶς τὸ πληθυντικὴν νοεῖσθαι τὴν τῆς τριάδος ἐνταῦθα φωνήν, παντάπασιν ὁ Θεὸς οὗτος ἀπαγορεύει διδάσκαλος; μονὰς γάρ φησιν ἢ τριάς καὶ οὐ πληθός,

intelligit, ab ea diversa sunt, amens sit necesse est essentia eius. si quid autem habet, a se ipsa habet, non ab alio. si a se ipsa, etiam per se ipsam intelligit. ipsa autem est ea, quae intelligit; igitur cum mens sit, re vera intelligit ea, quae ita sunt comparata, ut ea ipsa. vides efficientiam et mentem et rationem intelligendi et cogitandi sive intelligentiam et cogitationem idem esse cum essentia demonstrari a divino illo magistro? accipe autem porro etiam alterum eiusdem dictum eodem modo comparatum: nulla res omnino per se ipsa est simplex essentia aut intelligentia, ut etiam monas sit individua. deum autem sive essentiam dicimus, non habet simul intelligendi vim, nisi forte compositus est, sive intelligentiam, non habet a natura recipientem intelligentiae suppositam essentiam. sed propter essentiam deus est intelligentia, et totus est intelligentia et solum, et propter intelligentiam essentia, et totus est essentia et solum, et propter essentiam totus et propter intelligentiam totus, quapropter monas est individua et indivisa et simplex. et alibi, monas enim, inquit, divinitas est, neque vero dyas et trias, sed non multitudo, initii est expers et incorporea et constans: et rursus. illud enim natura est maxime

καὶ πρὸς γε μονώτατον καὶ ἐνιαῖον καὶ οὐ πληθυντικόν, καὶ ἐπὶ
τούτοις ἀπλοῦν καὶ οὐ μεριστόν. - τὸ μὲν γὰρ τέλειον, τὸ δ'
ἀτελές. ὃ γὰρ αἷτιον πάντων, ἐν πάντως· καὶ ὃ τῶν πολλῶν
καὶ συνθέτων αἷτιον, ἀπλοῦν πάντως καὶ ἀσύνητον. εἰ γὰρ
5 μὴ ἐν ἔστι, οὐδὲν ἔστιν, ὁποτέρωθεν ὀρώη τις ἂν. καὶ εἰ μὴ
ἀπλοῦν, οὐδ' ἐπέκεινα τῶν πολλῶν καὶ συνθέτων. εἰ δ' ἴ. 140 v.
ἀπλοῦν, πάντως καὶ ἀδιαίρετον ἅμα καὶ ἀμερές· τῶν γὰρ
συνθέτων ἔστιν ἡ διαίρεισις καὶ διάκρισις εἰς τὰ ἐξ ἧν συνη-
ρηταὶ τε καὶ συντέθειται τὸ σύνθετον ἐκεῖνο καὶ ἡνωμένον.
10 ὅσα γὰρ τὰ διακρινόμενα, τοσαῦτα τὸ ἡνωμένον ἀφ' οὗ ταυτί 37
διακρίνεται· καὶ ὅσα τὰ πολλά, τοσαῦτα τὸ ἐν ἀφ' αὐο δίσταται-
ται. τοῦ δ' ἀδιαίρετου καὶ ἀμεροῦς οὐκ ἔστι λαβεῖν μέρος οὐ-
δέν, οὔτε πρότερον ἄλλων οὐδ' ὕστερον ἄλλων. οὔτε μὴν ἀρχὴν
οὔτε πέρας· ἄλλο γὰρ τὸ πέρας καὶ ἄλλο οὐ πέρας, καὶ αὐ
15 ἕτερον ἀρχὴ καὶ ἕτερον οὐ ἀρχή. τοῦτο δὲ συνεχές καὶ σύν-
θετον καὶ ὅλον ἐν σχέσει. ἃ πάντα ἀδύνατα ἐπὶ τῆς ἀπλῆς
καὶ ἀσχέτου καὶ ἀμεροῦς ἐκείνης οὐσίας. εἰ δ' ἐκ τῶν ἡμῶν
γνωριμωτέρων τὰς ἐν ἡμῶν ἀρρήτους ὠδίνας εἰς τὴν ἀρρητον,
ἔν' εἶπω, συναίσθησιν τῆς ὑπερηφάνου γνωσεως ἐκείνης ἀνά-
20 γεσθαι πειρώμεθα, θανμάζειν ἥκιστα χορή· τοῦτο γὰρ ὡς τὰ

solum, integrum, incompositum et indissolubile et aequae abest a sub-
stantiae monade atque a materiae dyade et a multitudine essentialium.
vides omnino hunc divinum vetare magistrum hic vocem triadis tan-
quam numerum multorum cogitari? trias enim, inquit, est monas,
neque vero multitudo, et praeterea maxime solum et unius neque
vero multitudinis instar, et praeterea simplex neque vero maximum;
alterum enim est perfectum, alterum imperfectum; quod enim omnium
est causa, id omnino unum est, et quod multorum et compositorum
est causa, simplex omnino est et incompositum. etenim si non unum est,
nihil est, unde discernamus, ac si non simplex, idem non est ultra multa
et composita, sin autem simplex, omnino est etiam individuum simul et
indivisum. composita enim dividi et discerni possunt in ea, ex quibus
contractum et compositum est illud compositum et coniunctum. quot
enim discernuntur, tot est coniunctum, ex quo haec discernuntur, et
quot illa multa, tot hoc unum, a quo distant. individui autem et
indivisi non potest comprehendi ulla pars neque quae prior sit aliis
neque quae posterior aliis, neque initium neque finis; aliud enim est
finis, (et) aliud cuius est finis, et rursus aliud est initium, aliud cuius
est initium. hoc autem est semper et compositum et totum in ha-
bitu, quae omnia esse non possunt in simplici et immota et indivisa
illa essentia. quod autem ex iis, quae nobis magis usitata sunt,
nostras ignotas passiones ad ignotam, ut ita dicam, animadversionem

πολλὰ καὶ τοῖς θείοις πατράσιν ἀκώλυτον ἔσχε τὸ συγκε-
χωρηκός.

- 38 Ἐχων δ' ἐγὼ καὶ ἕτερα πλείστα προενεγκεῖν σαφῆ καὶ
ἀναμφιλέκτως δεικνύντα τῇ οὐσίᾳ ταῦτόν εἶναι τὴν θεϊαν ἐνέρ-
γειαν καὶ ὅλην ἐνέργειαν καὶ αὐτοενέργειαν, παρήμι δια 5
πλήθος, ἀρκεῖν ἡγούμενος ταῦτα τῇ παρουσίᾳ σχεδίῳ σχολῆ-
εἰρησεται δ' οὖν ἴσως κἀν τοῖς ἑξῆς, προϊόντος τοῦ περὶ
τῆς τοιαύτης ἐνεργείας λόγου. νῦν δὲ δεικτέον ἐστὶ καὶ ὅπως
μετὰ προσδιορισμοῦ φασὶν οἱ θεοὶ πατέρες καὶ τὸν υἱὸν
καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐνέργειαν καὶ αὐτοενέργειαν, ἑκάτερον 10
προσηκόντως. καὶ περὶ μὲν τοῦ υἱοῦ ὁ θεὸς οὕτω φησὶν
Ἀθανάσιος "οὐκ ἀμφίβολον ὅτι αὐτός ἐστιν ἢ τοῦ πατρὸς
ζῶσα βουλὴ καὶ ἐνοῦσιος ἐνέργεια καὶ λόγος ἀληθινός." περὶ
39 δὲ τοῦ πνεύματος ὁ αὐτός οὕτω φησὶν "ἐνός ὄντος τοῦ υἱοῦ
τοῦ ζῶντος λόγου, μίαν εἶναι δεῖ τελείαν καὶ πλήρη τὴν ἁγιασι- 15
κὴν καὶ φωτιστικὴν ζωὴν, οὕσαν ἐνέργειαν αὐτοῦ καὶ δωρεάν,
ἣτις ἐκ πατρὸς λέγεται ἐκπορεύεσθαι." Κύριλλος δ' ὁμοίως
καὶ αὐτός "καὶ ὁ υἱός ἐστι" φησὶν "ἢ ζῶσα καὶ οὐσιώδης
ἐνέργεια καὶ δύναμις καὶ σοφία τοῦ πατρὸς. ἐνέργεια καὶ
τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον". ἐνέργεια λέγεται καὶ ἢ ἐκά- 20
στω τῶν ὄντων ἐνοῦσα φυσικὴ δύναμις, ὡς τὸ θερμαντικὸν
τῷ πυρὶ καὶ τὸ ψυκτικὸν τῇ χιόνι καὶ τὸ αἰσθητικὸν τῷ
40 ζῳῳ, καὶ τῷ ἐνεργοῦντι τὸ ἐνεργητικόν. λέγεται καὶ τὸ τῆς

altioris cognitionis illius referre conamur, minime mirari debemus.
haec enim plerumque etiam divinis patribus libera fuit licentia.

Cum etiam alia plurima quae proferam mihi suppetant, aperta
et quae ita ut refutari non possint, probent, cum essentia idem esse
divinam efficientiam, et universam efficientiam etiam ipsius eius effi-
cientiam, propter multitudinem omitto, cum haec sufficere putem huic
colloquio extemporali. dicentur igitur fortasse etiam postea progred-
iente de tali efficientia oratione. nunc autem demonstrandum est,
quomodo adscita definitione divini patres et filium et spiritum sanctum
vocent efficientiam et eorum ipsorum efficientiam, utrumque accom-
modate. atque de filio quidem Athanasius divinus ita dicit: non du-
bium est, quin ille sit patris viva voluntas, et ad essentiam pertinens
efficientia, et ratio vera. de spiritu autem idem ita loquitur: cum
unus sit filius ratio viva, unam oportet perfectam et plenam esse vi-
tam illam sanctificam et lucentem, cum sit efficientia eius et dos,
quae a patre dicitur proficisci. Cyrillus autem simili modo et ipse,
et filius, inquit, est viva et essentiae similis efficientia et vis et
sapientia patris, efficientia etiam filii est spiritus sanctus. efficientia
dicitur etiam vis, quae cuique rei a natura inest, ut vis calefaciendi

ενεργητικῆς δυνάμεως ἀποτελέσμα ἐνέργεια καὶ ἔργον καὶ
 ἐνέργημα, ὡς ἔργα καὶ ἐνέργειαι Θεοῦ γῆ καὶ οὐρανὸς καὶ τὰ ἐν
 τούτοις· φησὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἐκ Δαμασκοῦ Ἰωάννης ὡς ἡ ἐνέρ- f. 141 r.
 γεια καὶ ἐνέργημα λέγεται, καὶ τὸναντίον ἐνέργεια τὸ ἐνέργημα,
 5 ὡς καὶ τὸ κτίσμα κτίσις. καθ' ὃ σημαϊνόμενον καὶ τὸν οἶκον
 ἐνέργειαν φάμεν τοῦ οἰκοδόμου, καὶ τοῦ ναυπηγοῦ τὴν ὀλκάδα.
 ἐνέργεια λέγεται καὶ ἡ πρὸς τὰ ἐνεργοῦμένα κίνησις, σχέσις
 τις οὕσα καὶ μεταξὺ θεωρουμένη τοῦ τε δημιουργοῦντος καὶ
 τῶν δημιουργουμένων, καθάπερ ἡ τοῦ οἰκοδόμου πρὸς τὸ οἰ-
 10 κοδομούμενον καὶ τοῦ ναυπηγοῦ πρὸς τὸ πλοῖον. ἡ καὶ
 συμβεβηκὸς οὕσα καθ' αὐτὴν συγκαταλήγει τῇ τῶν ἄκρων
 λήξει καὶ οὐκέτι ἐστὶν οὐδέν. περὶ ἧς καὶ ὁ Θεολόγος ἔφη
 ὁ Θεὸς Γρηγόριος ὡς ἐνεργηθῆσεται καὶ οὐκ ἐνεργήσει, καὶ
 ὁμοῦ τῷ ἐνεργηθῆναι παύσεται, καθάπερ καὶ ἡ μεταξὺ τοῦ
 15 ὄρωμένου καὶ τοῦ ὄρωντος ὄρασις καὶ ἡ μέσον τοῦ γενομέ-
 του καὶ τοῦ γευστοῦ γεῦσις. καὶ ὁ Νυσσαίων δὲ Θεὸς Γρη-
 γόριος μὴ δύνασθαι φησιν ἐνέργειαν ἀπεργαστικὴν τινα πράγ-
 ματος αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς συστῆναι, μὴ τινοσ ὑποδεχομένου
 τῆς ἐνεργείας τὴν κίνησιν. ἀναγκαίαν γὰρ ἔχειν ταῦτα τὴν
 20 σχέσιν πρὸς ἄλλα τὴν τε ἐνεργητικὴν καὶ τὴν παθητικὴν
 δύναμιν. ὦν εἰ χωρισθεῖ τῷ λόγῳ τὸ ἕτερον, οὐκ ἂν
 ἐφ' ἑαυτοῦ συσταίη καὶ τὸ λειπόμενον· εἰ μὴ γὰρ καὶ τὸ

igni inest, et frigerandi nivī, et sentiendi animali, et efficiendi effi-
 cienti. etiam efficientis vis perfectio dicitur efficientia et factum et
 effectum, ut facta et efficientiae dei dicuntur terra et coelum et quae
 in iis versantur. ait enim divinus Ioannes Damascenus: efficientia
 etiam effectum dicitur, et ex contrario effectum efficientia, ut etiam
 creatum creatio, secundum quam significationem etiam domum dici-
 mus efficientiam architecti et navium aedificatoris navem onerariam.
 efficientia dicitur etiam moveri ad ea, quae efficiuntur, et est ratio
 quaedam quae intercedit inter efficiens et effectum, ut architectus ad
 aedificium accedit, et navium aedificator ad navem, quae motio cum
 accidens sit per se cum extremorum fine desinet, neque est iam quid-
 quam. de qua etiam divinus Gregorius, theologus ille, ait: efficietur
 neque vero efficiet, et simulatque effecta est, desinet, ut etiam visus,
 qui inter visum et videntem intercedit, et inter gustantem et gusta-
 tum gustatus. et divinus Gregorius Nyssacus dicit, non posse efficien-
 tiam ullam rei efficacem ipsam in se constare, nisi quid recipiat ef-
 ficientiae motionem. haec enim habere necessariam rationem inter
 se, activam et passivam vim: quorum si secernatur ratione alterum,
 non in se constet etiam reliquum; etenim si non sit etiam res patiens,

41 πάσchon εἶη, τὸ ἐνεργοῦν οὐκ ἔσται. ἐνέργεια λέγεται καὶ ἡ πρὸς φαντασίαν ἀντιδιηρημένη ἀλήθεια κατὰ τὸν θεῖον Κύριλλον, ὡς ἐνόηκhsen ὁ θεῖος λόγος ἐν τῇ κανόνα θεοτόκῳ οὐ δοκῆσει ἀλλ' ἐνέργεια εἶπουν ἀληθεία. ἐνέργεια λέγεται κατὰ τὸν θεῖον ἐκ Δαμάσκου Ἰωάννην καὶ τὸ πρῶτον ἐν 5 ἡμῖν συνιστάμενον νόημα, καὶ ἐτι ἡ διὰ γλώττης τῶν νοουμένων φανέρωσις. σύνηδες δ' ἐτι, φησί, καὶ τῇ θεῖα γραφῇ καὶ τὴν τοῦ θεοῦ παραχώρησιν λέγειν ἐνέργειαν. λέγεται καὶ πλάνης ἐνέργεια ὡσπερ καὶ δαιμόνων, καθὰ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐν ταῖς περὶ ἀκαταλήπτου λόγοις ὑπὲρ τῶν ἐνεργουμένων εὐχεσθαι παραινεί, τῶν δαιμονώτων δηλαδὴ καὶ μεμηνῶτων. καὶ Παῦλος δὲ "ἀνθ' ὧν" φησί "τὴν ἀλήθειαν οὐκ ἐδέξαντο, πέμψει αὐτοῖς ἐνέργειαν πλάνης εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτούς." ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ ζώου πᾶσαν οἰκονομίαν ἐνέργειαν οἱ ἄγιοι φασίν, εἶπουν τὰς ζωτικὰς δυνάμεις τὰς τε 15 νοεράς καὶ αἰσθητικὰς.

42 Τοσοῦτων δὴ σοι προκειμένων σημαιομένων ἄπερ ἡ τῆς ἐνεργείας ὁμώνυμος οὕσα σημαίνει φωνή, πῶς παρατρέ-
L 141 v. χων ἀπάντων τὴν γνώσιν καταφεύγεις ἐφ' ἄπερ οὐκ ἔστιν ἐν ταῖς γραφαῖς, καὶ λέγειν συκοφαντεῖς τὰς γραφὰς τὰ 20 τοιαῦδε; ποῦ γὰρ διαφέρειν ὅλως φησὶν ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης τῆς ἀκτίστου φύσεως τὴν ἀκτιστον ταύτης ἐνέργειαν,

res efficiens non erit. efficientia dicitur etiam visioni opposita veritas secundum divinum Cyrillum, ut versata est ratio divina in sanctissima virgine (dei matre), non specie sed efficientia sive veritate. efficientia dicitur secundum divinum Ioannem Damascenum etiam prima in nobis constans cogitatio, et porro declaratio cogitatorum quae lingua efficitur. consuetudo porro, inquit, etiam divinae scripturae, etiam dei indulgentiam dicere efficientiam. dicitur etiam erroris efficientia ut etiam daemonum; ut etiam divinus Chrysostomus in iis quas de incomprehensibilis scripsit orationibus ut pro effectis oremus suadet, demerentibus nimirum et furentibus. atque Paulus, quia, inquit, veritatem non acceperunt, mittet iis efficientiam erroris usque dum crediderint. sed etiam totam animalis administrationem et dispensationem efficientiam sancti vocant, sive vivendi vires, et intelligendi et s. n. tiendi.

Cum igitur tot significationes tibi propositae sint, quas significat vox, eodem atque efficientia nomine praedita, qui tu praetermissa omnium cognitione confugis ad eas, quae in scripturis non reperiuntur, et scripturas talia dicere falso criminaris. ubi enim differre omnino dicit Ioannes Damascenus ab increata natura increatam eius

ὡςπερ σὺ διαβάλλεις ἀναίδην συκοφαντῶν; χαρακτηρίζειν
 μὲν γὰρ ἀκηκόαμεν, διαφέρειν δ' οὐδαμῆ τὸν θεῖον ἄνδρα
 ἐκεῖνον εὐρίσκομεν λέγοντα. εἰ δὲ τὸ χαρακτηρίζειν αὐτὸς
 ἀντὶ τοῦ διαφέρειν λαμβάνεις, ὥρα σοι λοιπὸν καὶ χαρακτηῖρα
 5 τοῦ πατρὸς τὸν υἱὸν τῆς γραφῆς ἀκούοντι λεγουσῆς, ἀνό-
 μοιον τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ κηρύττειν καὶ ἀνούσιον καὶ σφόδρα
 διάφορον τὴν φύσιν. ἀλλ' ὡς ἔοικε, τὸ φύσει κακὸν ὡς εἴ-
 πεν, καὶ τὰ τῆς διανοίας ἀπαξ καιρία νενοσηκὸς καὶ τῶν
 θεῶν ἐπισφαλῶς ἀπερρωγὸς διὰ ταῦτα δογμάτων, χρόνῳ τὴν
 10 ἔξιν οὐκ ἄν ποτ' ἀποτρίψασθαι δύναίτο, ὅτι μὴ καὶ τὴν ἔσθ'
 ὅτε τοῦ καλοῦ προσποιήσιν τάχιστα ἀποσειέται, πράγμασιν
 αὐτοῖς ἔλεγχόμενον, παλινδρομούσης τῆς φύσεως καὶ ἀνα-
 λαμβανούσης ἐκ τοῦ ῥάστου τὸ γνήσιον. καὶ σὺ γε μὴν ἐν
 μὲν τῷ γραφικᾶς μαρτυρίας προσποιεῖσθαι κομίζεις, οὐχ
 15 ὑγιῶς δ' οὖν, τὴν αὐτὸς σαυτοῦ γε ἀμαθίαν ἐκὼν ἐξελέγχεις,
 ἐν δὲ τῷ καὶ πρὸς ἐπισφαλῆ καὶ δυσσεβῆ διάνοιαν αὐτὰς
 διαστρέφειν τὴν οἰκείαν ἔτι θεαυρίζεις κακόνοιαν. οὐκεί
 γὰρ ἀνέλεγκτον ἐς τὰ γε τῆς ψυχῆς μυσήτρια καθευθῆσειν
 ἐλπίζεται τὸ τῆς κακίας ἀπόρρητον ἄγος· ἐξερρήκε γὰρ καὶ
 20 διαπεφοίτηκεν ἐς ἡλίον ἀγάς καὶ ἄμα ἐς μυκτῆρα καὶ χλεῦνη
 θεάτρον μεστήν κωμικοῦ. καὶ ἦν μὲν ἐδίδωκες ἀπολώλεκας
 δόξαν πρὸς ἀδοξίαν μετενεγκών· ἦν δ' ἐκάλυπτες αἰσχύνην

efficientiam, sicut tu haec pervertis impudenter criminatus? etenim
 explicari quidem naturam ab ea audivimus, differre autem eam nus-
 quam invenimus dicentem illum divinum virum. iam vero si tu qui-
 dem illam naturae explicationem pro differentia accipis, iam est tibi
 reliquum, cum audias scripturam dicentem explicationem patris esse
 filium, ut dissimilem filium patri enunties, et quod ad naturam attinet
 essentia carentem et valde diversum. sed, ut videtur, quod a natura
 pravum est, ut ita dicam, et semel periculoso mentis morbo affectum
 et propterea divinis dogmatis abruptum est in errorem, tempore de-
 clere habitum haud scio an nunquam possit, non magis quam interdum
 habitum pulchri ex poesi pellere potest, celerrime decutitur re ipsa
 detectum, cum natura redeat et recipiat facillime germanum. et tu
 quidem simulando te afferre testimonia scripta, insane quidem, ipse
 stultitiam tuam ultro detegis, quae cum etiam in sententiam vagam
 et impiam pervertas, iam improbitatem tibi propriam publice exponis.
 neque enim iam celatum quod ad animi mysteria attinet se dormitu-
 rum sperat pravitatis scelus secretum. emanavit enim et divulgata
 est in solis radios simulque in ludibrium et cavillationem theatri co-
 mici frequentem, et gloriam quam assequi studebas perdidisti mutatam

αὐτὸς σαντοῦ, ταύτης ἤδη τὰ ἀνακαλυπτήρια θύων ὡσπερ ἐν Διονυσίων πομπαῖς οὐκ αἰσθάνη.

44 Ὁ δὲ Παλαμᾶς οὐδὲν πρὸς ταῦτα ἀποκρινάμενος ἐτέραν ἐβάδισε, τοῦτο δὴ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ. “εἶτα οὐχ ὁ μέγας” φησὶ “Βασίλειος ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ φάσκει γνωρί-5 ζειν ἡμᾶς τὸν Θεόν; αἱ γὰρ ἐνεργεῖαι αὐτοῦ, φησὶν, πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἢ δ’ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος. ταύτας οὖν τὰς ἐνεργείας ἔχει ὁ Θεὸς ἄλλος ὢν ἄλλας οὐσας καὶ ἀκτίστους· αὐταὶ γὰρ εἰσιν αἱ πρόνοιαι, αἱ πρόοδοι, τὸ ἄπειρον, τὸ ἄτρεπτον, τὸ ἀπλοῦν, τὸ ἀναρχον, τὸ ἀτελεύτη-10 τον, ἢ σοφία, ἢ δύναμις καὶ τὰ τοιαῦτα, ἄλλα μὲν ὄντα παρὰ τὴν οὐσίαν, ἄκτιστα δέ· ἄλλο γὰρ τὸ ἔχον καὶ ἄλλο
l. 142 r. τὸ ἐχόμενον καὶ διάφορον.”

45 Πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγορᾶς ἀποκριθεὶς “ἰδίον σοι τοῦτο” φησιν, “ὃ ἄνθρωπε, γνώρισμα, μηδὲν πρὸς ἔπος ἀποκρίνε-15 σθαι, ἀλλ’ ἀνθ’ ἐτέρων παρεισάγειν ἔτερα, ἡμιτελῆ τὰ ἀναγκαιότερα καταλιμπάνοντα καὶ ἀσαφῆ καὶ ἀνεπεξέργαστα καὶ ἀμάρτυρα. ὅμως μικρὰ καὶ περὶ τῶν νῦν σοι λεχθέντων φθελγᾶμενος ἀπαλλάξομαι. εἰ ἄλλο τὸ ἔχον καὶ ἄλλο τὸ ἐχόμενον καὶ διάφορον, καὶ τὸ μὲν ἔχον οὐσία τὸ δὲ ἐχόμε-20 νον οὐκ οὐσία κατὰ σέ, ἀνούσιον ἄρα τὸ ἐχόμενον. καὶ εἰ ἡ οὐσία Θεός, τὸ ἀνούσιον ἄρα οὐ Θεός, ἢ ἐνεργεῖα δηλαδὴ· καὶ σύνεστι λοιπὸν εἷς αἰδίον τῇ θείᾳ καὶ ἀκτίστῳ οὐσίᾳ ἢ

in infamiam, quod autem velabas ipse, dedecus tuum, eius iam sacra revelationis facere te tanquam in Dionysiorum pompis non sentis.

Palamas autem nihil ad haec respondens aliam iniiit viam, ut erat eius mos. nonne magnus, inquit, Basilius ex efficientiis dei dicit nos cognoscere deum? efficientiae enim eius, ait ille, ad nos descendunt, essentia autem eius manet inaccessa. has igitur efficientias habet deus, qui alius est, alias et increatas, hae enim sunt providentiae, sunt eventus, porro infinitum, immotum, simplex, initio et fine carens, sapientia, vis taliaque, quae omnia alia quidem sunt atque essentia, sed increata. aliud enim est quod habet, aliud quod habetur, et diversum quidem.

Ad haec Gregoras respondens, proprium, inquit, hoc tibi, amice, est signum, ut nihil quod ad rem pertineat, respondeas, sed pro aliis alia adducas imperfecta, omissis iis, quae magis necessaria sunt, et obscura et inexulta et testimoniis carentia. tamen pauca etiam de iis, quae nunc a te dicta sunt, loquutus discendam. si aliud est quod habet, aliud quod habetur et diversum, ac si quod habet est essentia, quod autem habetur non est essentia. sc-

ἀνούσιος αὐτῆ καὶ διάφορος ἐνέργεια. καὶ ἅμα δυὰς ἢ πάν-
 των ἀρχὴ σοι γίνεται, τὸ ἀτοπώτατον, ἐαυτῆς διαφέρουσα
 καὶ αἰδίως ἐαυτῇ μαχομένη. ἀλλ' ὁ Θεὸς Μάξιμος "οὐ συν- 46
 θεωρεῖσθαι ἢ συνεπιθεωρεῖσθαι δύναται τι" φησὶ "τῷ Θεῷ
 5 κατ' οὐσίαν διάφορον ἕξ αἰδίου, οὐκ αἰών, οὐ χρόνος, οὐδέ
 τι τῶν τούτοις ἐνδαιτωμένων· οὐ γὰρ συμβαίνουσιν ἀλλή-
 λους πώποτε τὸ κυρίως εἶναι καὶ οὐ κυρίως". καὶ πάλιν ἄπει-
 ρον εἶναι δυάδα οὐδαμῶς ἐνδέχεται· αἱ γὰρ κατ' αὐτὴν
 μονάδες ἀλλήλαις κατὰ παράθεσιν συνυπάρχουσαι ἀλλήλας
 10 ὀρίζουσιν, εἰ δὲ τοῦτο, οὐδ' ἄναρχον· ἀρχὴ γὰρ πάσης
 δυάδος μονάς. εἰ δὲ μὴ ἄναρχον, οὐδ' ἀκίνητον· κινεῖται
 γὰρ τῷ ἀριθμῷ ἐκ μονάδων καθ' ἑνωσιν, τὸ δὲ κινούμενον οὐκ
 ἀρχὴ ἀλλ' ἕξ ἀρχῆς, δηλαδὴ τοῦ κινούντος. μονάς δὲ μόνη
 κυρίως ἀκίνητος. πεπερασμένη σοι ἄρα καὶ ὑπ' ἀρχὴν αἱ
 15 Θεότητες, ἄνθρωπε· καὶ εἰ τοῦτο, διαστήμασι τοπικοῖς τε
 καὶ χρονικοῖς δεδουλευκασιν. κτίσμασιν ἄρα λατρεύων αὐτὸς
 ἐλελήθεις. ἔτι εἰ κατὰ σὲ ἕτερον οὐσία καὶ ἕτερον θεὸς ὁ 47
 τὴν οὐσίαν ἔχων καὶ διάφορος τῆς οἰκείας οὐσίας, ἔστιν ἄρα
 θεὸς ἀνούσιος καὶ οὐσία θεοῦ ἄθεος. φησὶ γὰρ καὶ ὁ Νυσ-
 20 σαέων Γρηγόριος "εἰ τὸ ἀγαθὸν ὄν, τὸ πονηρὸν οὐκ ὄν· εἰ
 δὲ τὸ πονηρὸν ὄν, τὸ ἀγαθὸν οὐκ ὄν, κατὰ τὸν τῶν ἀμέσων

cundum te, essentiae est expers quod habetur, ac si essentia est deus,
 id igitur quod essentia caret non est deus, efficientia nimirum, et
 coniuncta est iam semper et ex omni aeternitate divinae et increatae
 essentiae haec essentia carens et diversa efficientia, simulque princi-
 pium omnium tibi evadit dyas ineptissime a se ipsa differens et sem-
 per secum pugnans. sed Maximus divinus, non potest, inquit, cogi-
 tando dari aut attribui quidquam deo, quod sit ab eius essentia di-
 versum, ex omni aeternitate non aevum, non tempus, neque quidquam
 eorum quae in his versantur; neque enim accommodantur sibi invi-
 cem unquam id quod proprie aliquid est et quod non proprie. et
 rursus infinita esse dyas nullo modo potest; monades enim in ea ex
 comparatione compositae se invicem definiunt: sin autem hoc est,
 non est illa principii expers; principium enim dyadis omnis est mon-
 as. quodsi illa non est principii expers, eadem non est immota. mo-
 vetur enim numero ex monadibus ad consociationem, quod autem mo-
 vetur non est principium, sed movetur ex principio nimirum movente.
 monas autem sola proprie est immota. subiectae igitur tibi sunt,
 amice, etiam sub principium divinitates, quodsi hoc est, mensuris
 locorum et temporum inserviunt, creata igitur colis imprudens. iam
 vero si ex tua sententia aliud est essentia, aliud deus qui essentiam
 habet et diversus est a sua ipsius essentia, est igitur deus inessentia-

ἐναντιῶν λόγον." ὥστε πολυθεΐαν ἀγωνιζόμενος συνιστᾶν
 εὐάλως καὶ ἀθεΐαν νοσῶν, τὰ ἐκ διαμέτρου κακὰ· καὶ πέπ-
 τωκε διὰ βραχέων τὰ τῶν σῶν ἀκροπόλεων ὄχυρῶματα, ἐφ'
 οἷς ἐπεποίθει. ἔτι μὴν ἐπειδὴ περ ἄλλο φῆς εἶναι τὸ ἔχον,
 ἄλλο δὲ τὸ ἐκτὸν καὶ διάφορον, φαιῆς ἂν καὶ ἄλλο μὲν εἶ- 5
 ἀνάγκης εἶναι τὸν Θεόν, ἄλλο δὲ τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ· λέγε-
 f. 142 v. ται γὰρ ὁ Θεὸς καὶ οὐσίαν ἔχειν καὶ ὑπαρξίν. ἔσται ἄρα
 48 κατὰ σὲ Θεὸς ἀνύπαρκτος καὶ ὑπαρξίς Θεοῦ ἄθεος. καὶ περὶ
 τῆς ἐνεργείας δ' ὁμοίως λεκτέον καὶ ἐρωτητέον, εἰ ἡ ἐνέργεια
 ἔχει ἐνεργεῖαν ἄλλην. εἰ γὰρ ἔχει, δύο ἄρα· καὶ εἰ δύο, 10
 διάφορα πάντως· ἄλλο γὰρ δεῖν εἶναι ἔφησ τοῦ ἐχομένου τὸ
 ἔχον. καὶ γίνεται τις τερατόμορφος ἐνεργοενέργεια. εἰ δὲ μὴ
 τοῦτο, οὐκ ἂν εἶη τὴν ἐνέργειαν ἔχειν ἐνεργεῖαν. καὶ συμ-
 βῆσεται τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν ἀνεέργητον εἶναι. τὸ δ'
 ἀνεέργητον καὶ ἀνύπαρκτον καθ' ἣν βωμολοχήσας προύθη- 15
 κας θέσιν τε καὶ πράσιν αὐτός. τὸ γὰρ μὴ ἔχον, ἔφησ,
 ἐνέργειαν οὔτ' ἔστιν οὔτε τί ἐστιν. οὔτ' ἔστι παντελῶς αὐ-
 τοῦ θέσις, καὶ ἀπόλωλέ σοι τὸ σπούδασμα δι' ὀλίγον καὶ τῆς
 μοχθηρᾶς γεωργίας ὁ στάχυς, ἢ ἐς ἀνύπαρκτον ἡμᾶς δογμα-
 49 τίζοντι πιστεύειν ἢ εἰς σύνθετον θεότητα. ἐναντιοῦται γὰρ 20
 σοι καὶ ὁ θεῖος Κύριλλος, ἄτοπον εἶναι φάσκων τὸ λέγειν

lis et essentia dei divinitate destituta. ait enim etiam Gregorius Nys-
 saeus: si bonum est, pravum non est: sin autem pravum est, bonum
 non est, secundum eam rationem, quod contraria componi non pos-
 sunt. itaque cum multos deos componere contenderes, deprehensus es
 etiam ex negatione unius dei aegrotans, quae sunt maxime opposita
 mala, et conciderunt parvis arcium tuarum castella et munitiones, qui-
 bus confisus eras. deinde autem quoniam aliud dicit esse quod ha-
 bet, aliud quod habetur et diversum, fortasse dices etiam aliud esse
 necessario deum, aliud eius substantiam. dicitur enim deus et es-
 sentiam habere et substantiam. erit igitur ex tua sententia deus non
 substantialis, et substantia dei divinitate destituta, et de efficientia
 idem dicendum erit et quaerendum, num efficientia habeat efficientiam
 aliam, etenim si habet, sunt igitur duo, ac si duo, diversa omnino;
 aliud enim oportere esse dicebas atque id quod habetur id quod ha-
 bet, et oritur quaedam mirum in modum formata efficientiae efficien-
 tia; sin autem hoc verum non est, non potest efficientia efficientiam
 habere, et sequetur ut efficientia eiusmodi sit inefficax. quod autem
 inefficax est, etiam est non substantiale, secundum eam, quam tu ipse
 nugatus proposuisti, thesin et protasin. efficientiam enim, ais, non
 habens neque est neque quidquam est: immo omnino non est thesis
 tua et brevi interit tibi opera, et agri aerumnose culti spica, qui

τοιαύτην ἔχειν τὸν θεὸν τὴν γινώσκιν ὁποῖαν καὶ ἡμεῖς· εἰ γάρ
 [ὡσπερ] ἡμεῖς, ἕτερον μὲν τι ἐστὶν ἕτερα δέ τις παρ' αὐτὸν ἢ
 ἐν αὐτῷ γινώσκis, σύνθετος ἔσται καὶ οὐχ ἀπλοῦς· ἔτι ἐκείπερ
 ἢ θέλησις τοῦ θεοῦ ἐκτὸν καὶ διάφορον κατὰ σὲ τῆς οὐσίας
 5 ἐστίν, ἔσονται ἄρα τρεῖς ἐπὶ Χριστοῦ θελήσεις, μία μὲν αὐ-
 τὸς ὁ υἱός, θελήσις ὡν τοῦ πατρὸς κατὰ τοὺς θεῖους πατέ-
 ρας, δευτέρα δ' ἦν ὁ υἱός ἔχει διάφορον ἑαυτοῦ κατὰ σέ,
 καὶ τρίτη ἢ τῆς ἀνθρωπότητος· ὃ καὶ τῆς τῶν μονοθελιῶν
 δυσσεβείας ἀτοπώτερον· ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος
 10 ἀσεβεῖς διαφρηθὴν καλεῖ τοὺς μὴ δεχομένους βουλήσιν αὐ-
 τὸν εἶναι τὸν υἱόν, ἀσεβῆς αὐτόχρημα καὶ κατὰ τοῦτο σὺ τὰ
 ἐκείνων φρονῶν· περὶ γὰρ τῆς ἀρχομένης καὶ πανομένης
 θελήσεως εἴρηται ἡμῖν ἀνωτέρω βραχύ, καὶ οὐ χρεῖα διεξ-
 ἰέναι νῦν τῶν προκειμένων σαφῶς ἀνθελκόντων· ἔτι εἰ ἔτε- 50
 15 ρον θεοῦ καὶ ἀλλήλων θεότης καὶ δύναμις καὶ σοφία καὶ
 ἀγιότης καὶ ἀγαθότης, καὶ διάφορον αἰεὶ ἕκαστον ἕκαστου,
 ζητητέον πῶς ἂν εἴη τοῦ θεοῦ ἕκαστον, εἰ διάφορον εἴη αὐ-
 τοῦ· καὶ πῶς ἐν ἐνὶ καὶ ἀλλήλοις ἀλλήλα συμφωνήσει, διά-
 φора ὄντα ἀλλήλων· καὶ πότερον πρότερον τούτοις ἂν
 20 εἴη, δναδικῶς οὕτω προερχομένων, θεὸς ἄκτιστός τε καὶ
 θεατὸς κατὰ σέ· καὶ πῶς τὸ τῆς πολυθεΐας στήσεται ταυ-
 τῆσί, κατὰ συζυγίαν οὕτωςι προχωρούσης αἰεὶ μετὰ τοῦ

censeas nos credere aut in non substantialem aut in compositam di-
 vinitatem. adversatur enim tibi etiam divinus Cyrillus, ineptum esse,
 dicens, contendere deum habere talem cognitionem qualem etiam nos.
 etenim si nos aliud quid sumus, alia autem atque ille cognitio quae
 in eo est, compositus erit neque vero simplex. iam quandoquidem
 voluntas dei aliquid est, quod habeatur et diversum sit ex tua sen-
 tentia ab essentia, erunt igitur tres in Christo voluntates: una est
 filius ipse, voluntas nimirum patris secundum patres divinos, altera,
 quam filius habet diversam a se secundum te, tertia est voluntas na-
 turae humanae, id quod etiam ineptius est impietate eorum, qui Chri-
 sto unam tantum voluntatem naturamque tribuunt. cum autem etiam
 magnus Athanasius impios aperte vocat eos, qui negent filium ipsum
 esse voluntatem, impius profecto etiam secundum hoc tu cum illorum
 partem sequaris; de incipiente enim et desinente voluntate dictum
 est nobis supra breviter, neque opus est nunc persequi, cum opposita
 clare adversentur. iam vero si diversae sunt a deo et a se invicem
 divinitas et vis et sapientia et sanctitas et bonitas, et diversum sem-
 per quodque a quoque, quaerendum est quomodo sit quodque dei, si
 ab eo diversum sit; et quomodo unum uni et omnia omnibus conso-
 nent cum inter se diversa sint, atque num prior sit his, quae ita

ἀτελοῦς. εἰ γὰρ ἀλλήλων ἄλληλα διαφέρει, ἐστέρηται πάν-
 ι. 143 τ. τως ἀλλήλων ἄλληλα καθ' ὃ διαφέρει, καὶ γίνεται δύνα-
 μιν μὲν ἄσφοπος σοφία δ' ἀδύναμος, καὶ θεὸς ἄσφοπος καὶ
 ἀδύναμος, καὶ αἶ κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον ἐστειρημένα πάν-
 51 των ἅπαντα καὶ δεόμενα ἀλλήλων ἄλληλα. φησὶ γὰρ καὶ ὁ 5
 θεολόγος Γρηγόριος "τίς ἀτελοῦς θεότητος ὄνησις; μᾶλλον δὲ
 τίς θεότης ἢ μὴ τελεία; τελεία δὲ πῶς ἢ λείπει τι πρὸς τε-
 λείωσιν; λείπει δὲ πάντως μὴ ἔχουσα τὸ ἅγιον. ἔχει δ' ἂν
 πῶς, μὴ τοῦτο ἔχουσα; εἰ γὰρ ἄλλη τις παρὰ τοῦτο ἢ ἀγιο-
 10 τής, καὶ εἴ τις αὕτη νοεῖται, λεγέτω, τίς". καὶ ὁ μέγας Βα-
 σίλειος "εἰ φύσις αὐτῶν" φησὶν "ὁ ἀγιασμός ὡς πατρὶ καὶ
 υἱῷ, πῶς τρίτης ἐστὶ καὶ ἀλλοτρίας φύσεως;" καὶ πάλιν
 "ἀγαθόν" φησὶ "τὸ πνεῦμα ὡς ἀγαθὸς ὁ πατήρ καὶ ἀγαθὸς
 ὁ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ γεννηθεὶς, οὐσίαν ἔχων τὴν ἀγαθότητα."
 15 ὁρᾷς πῶς οὐχ ἕτερον τῆς ἀπλῆς καὶ θείας οὐσίας ἀγιότης 15
 καὶ ἀγαθότης καὶ ἐνέργεια καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ ταυτὸν.
 ἐλοῦ τοίνυν, ὃ καινὲ θεολόγε, τῶν ἀσβεσίων ὀποτέραν ἐθέ-
 λεις. ἀθείας γὰρ καὶ πολυθείας τὰ τοιαῦτα φέρει σοι κρη-
 μόν, ὑπ' ἀλλήλων ἐλεγχόμενα καὶ κατ' ἀλλήλων στασιάζοντα.
 τὸ μὲν γὰρ ἄνισον ἐν τοῖς πολλοῖς ἐλέγχει τὸ διάφορον καὶ 20
 ἀσύμβατον τῆς πολυθείας· ἢ δὲ πολυθεΐα συμφυᾶ τὴν δια-

proveniant numero duali, deus increatus et visibilis secundum te, et quomodo multi dei hi, qui consociatione ita procedant semper constant cum imperfecto, etenim si omnia inter se differunt, orbata sunt se invicem illa quod ad differentiam attinet, et evadit vis insipientis, sapientia infirma et deus insipientis et infirmus, et semper simili ratione orba omnibus omnia, et carentia se invicem. ait enim etiam Gregorius theologus: quae divinitatis imperfectae utilitas, sive potius quae est divinitas, quae non sit perfecta, perfecta autem quomodo esse potest, cui desit aliquid ad perfectionem? deest autem omnino non habenti sanctum, quomodo autem habeat, si hoc non habet? etenim si alia atque hoc est sanctitas, ac si qua ea cogitatur, dicito, quae. et magnus Basilius, si sanctificatio ei, inquit, est natura ut patri et filio, quomodo tertiæ est et alienae naturae? et rursus, bonus est, inquit, spiritus ut bonus pater et bonus is qui ex bono generatus est, essentiam habens bonitatem. vides non diversam a simpliciter et divina essentia esse sanctitatem et bonitatem et efficientiam et talia, sed eandem. elige igitur utrum, o theologe nove, impietatem malis; talia enim, per se invicem detecta et contra se invicem pugnantia tibi afferunt barathrum dogmatis nullius dei et multorum deorum. dissimile enim in plurimis detegit diversitatem et dissociationem multorum, dogma autem multorum deorum cum concretam ha-

φορὰν πρὸς ἑαυτὴν στασιάζουσαν ἔχουσα, πρὸς τὸν ἀντίπα-
 λον τῆς ἀθείας ἀπροόπτως μεταβαίνειν κρημνὸν ἀναγκάζει,
 καὶ καπνὸν φεύγοντας ἐμπίπτειν εἰς πῦρ, τὸ τῆς παροιμίας.
 ἔπειτα πῶς τὸ ἄκτιστον καὶ πόθεν ἡ ἐνέργεια ἔσχεν; ἔξεστι **53**
 5 γὰρ ἡμῖν καὶ τὸ ἄκτιστον αὐτὸ πρὸς ἑαυτὸ κατὰ τὴν σὴν
 ἐξετάζειν θεοῖν· εἰ γὰρ αὐτόθεν εἴη τὸ ἄκτιστον ἄκτιστον,
 οὐκ ἂν εἴη ἄκτιστον· κτιστὸν ἄρα τὸ ἄκτιστον, καὶ κτιστὴ
 θεότης ἐξ ἀνάγκης ἢ ἄκτιστος ἐνέργεια· καὶ οὕτω σοι τὸ
 σοφὸν ἡλίθιον ἀναπέφανται. εἰ δ' ἔξωθεν ἔχει τὸ ἄκτιστον εἶναι
 10 τὸ ἄκτιστον, καὶ διάφορον πάντως· εἰ γὰρ οὐκ ἔστι διαφορὰ
 πρὸς ἄκτιστον ἀκτίστου, οὐκ ἂν εἴη ἔχειν κατὰ σὲ ἄκτιστον.
 ἢ γοῦν ἀνύπαρκτόν σοι γίνεσθαι τὸ ἄκτιστον τοῦτο, ἢ δυοῖν
 θάτερον, ἢ ἀκτιστόκτιστον ἢ ἀκτιστοἰάκτιστον καὶ πρὸς ἑαυτὸ
 στασιάζον ἀνάγκη λέγεσθαι. γνώριμον γάρ, οἷς καὶ ὀπωσοῦν
 15 λογικῆς μέτεστιν ἐπιστήμης, τῶν ὁμωνύμων εἶναι καὶ ἥκιστα
 ἄπλην τὴν τοῦ ἔχειν φωνήν, καὶ μὴ μόνον τῇ τῶν ἔξω σο-
 φῶν ἐπιστήμῃ δοκεῖν, ὅτι μὴ καὶ πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς τῶν θεῶν
 τῆς ἐκκλησίας δογματῶν σοφοῖς διδασκάλοις. ὧν εἰς ἡμῖν **l. 143 v.**
 εἰς διδασκαλίαν ἀποχρήσει τήμερον Ἰωάννης ὁ θεῖος ἐκ Λα-
 20 μασκοῦ, ὃς ὀκταχῆ τὴν τοῦ ἔχειν ἡμῖν διαιρῶν σημασίαν,
 κατ' οὐδένα γέ τινα τούτων τρόπον τῇ θεῖα καὶ ἀπλουσιτάτῃ
 ἐκείνῃ φύσει τὸ ἔχειν διδούς εὐρίσκεται. πῶς γὰρ οἴασοῦν **54**

beat differentiam secum pugnantem ad contrarium negationis unius dei
 ex inopinato transire barathrum cogit: et ut cum fumum fugiamus in
 ignem secundum proverbium incidamus. deinde quomodo et unde effi-
 cientia accepit increatum, licet enim nobis etiam in ipsum increatum
 per se secundum tuam inquirere thesin: etenim si ex se increatum
 esset increatum, non esset increatum, increatum igitur est creatum et
 efficientia increata necessario est divinitas creata: et hoc modo sa-
 pientia tua visa est stultitia; sin autem extrinsecus increatum habet,
 ut sit increatum, etiam diversum est omnino. etenim si nullum est
 discrimen inter increatum et increatum, non potest ut tu vis increa-
 tum habere increatum, certe aut substantia carens tibi evadit increa-
 tum hoc aut alterutrum, aut increatocreatum, aut increatoincreatum,
 et secum pugnans necesse est vocari. notum est enim iis, qui quan-
 tulumcunque logicae sunt gnari, eorundem nominum esse et minime
 simplicem habendi vocem, et hoc non modo sapientum qui ex pro-
 fanis sunt scientiae placere, sed multo magis etiam omnibus simul
 divinorum ecclesiae dogmatum praeceptoribus sapientibus, quorum
 unus nobis ad institutionem sufficet hodie Iohannes divinus Damasce-
 nus, qui cum octies habendi nobis dividat significationem, nullo ho-
 rum modo divinae et simplicissimae illi naturae vocem habendi tri-

μεσιτευούσης ἀλλοτριώσεως, καὶ τοῦ ἔχοντος τὸ ἐχόμενον δι-
 στώσης μὲν οὕτως, συναγωγῆς δ' ἄλλως τὸν νόμον τε καὶ
 ἐπίκτητον τρόπον. ἢ γὰρ ὡς οὐσίαν ἀνάγκη, φησί, τὸ ἐχόμε-
 νον τῇ ἐχούσῃ συνεῖναι οὐσίᾳ, καθάπερ ἰμάτιον καὶ χεῖρα
 καὶ ἄγρον καὶ τὰ γε τοιαῦτα, ἢ ὡς συμβεβηκός. καὶ τοῦτο 5
 διχῆ πῶς αὐτὸ ὑποδιαίρουμένον, εἰς τε τὴν τῶν χωριστῶν δη-
 λαδῆ καὶ τῶν γε μηδαμῆ χωριζομένων δύναμιν. τὸ μὲν γὰρ
 ἐνδέχομένως ἔχειν λέγεται καὶ μὴ, καθ' ὃ γε σημαίνόμενον
 ἐνδέχουσαι φάμεν βαδίζειν τὸ βαδιστικὸν καὶ τὸ ὑναντίον αὐτὸ μὴ
 βαδίζειν· τὸ δὲ καθ' ἕξιν καὶ διαθέσειν ἔχειν λέγεται, ὡς μέλιτι 10
 δηλαδῆ συμπεφυκυῖαν γλυκύτητα καὶ χιόνι λευκότητα καὶ γνῶ-
 σιν ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ. ὧν ἀπάντων ἐν ὁμοιοῦν ὅστω ὁποτέρω-
 θεν εἰληφώς τῇ θείᾳ κυριωνυμεῖν καὶ ἀπλῆ βούλοιο φύσει, ἵστω
 ΕΞ περιφανῶς ἀμαρτάνων· χρῆσιν γὰρ ἀνθρώποις ὑπάρχειν ὃ
 μέγας τὰ ὀνόματα φάσκει Βασίλειος πρὸς γνῶσιν καὶ διαίρει- 15
 σιν οὐσιῶν καὶ τῶν περὶ τὰς οὐσίας ἐπισηθέντων πραγμά-
 των. ὧ γε καὶ πάντι δέδοται φορτικὸν καὶ ἀπόβλητον συμ-
 βεβηκός τι προσάγειν τῇ θείᾳ φύσει καὶ ἀπλουσιότητι. τὸ γὰρ
 συμβεβηκός, φησὶν, ἢ συμπέφυκεν, ἢ ἐνδέχεται ὑπάρχειν καὶ
 μὴ ὑπάρχειν. ἀλλ' εἰ μὲν συμπέφυκεν, ἀνάγκη τῷ θεῷ καὶ 20
 οὐσίᾳ καὶ συμβεβηκός εἶναι· ἐξ ἀνάγκης γὰρ τὰ τοιαῦτα
 συμβαίνει εἰς συμβέβηκον. εἰ δ' ἐνδέχόμενον, ἔσται καὶ ἀγέν-

huens reperitur. qui enim potest, cum ratio aliena qualiscunque in-
 tercedat et ita seiungat habitum ab habente, adducat autem aliter
 modum spurium et adscitum, aut enim ut essentiam necesse est, in-
 quit, habitum habenti coniunctum esse essentiali, sicut vestem et
 manum et agrum et talia, aut ut accidens, atque hoc bis rursus sub-
 divisum, in divisorum nimirum et indivisorum vim, illud enim ex po-
 tentia habere dicitur et non ex potentia secundum significationem.
 posse dicimus gradi quod gradiendo idoneum est et contrarium rursus
 non gradi: hoc autem ex habitu et dispositione habere dicitur, ut
 mellis nimirum concretam dulcedinem, et nivi alitudinem et cog-
 nitionem hominum animo tribuimus, quorum omnium unum qualescun-
 que ex utraque parte si quis sumens divinae propriae vocem tribuere
 et simplici velit naturae, aperte se errare sciat. usum enim homi-
 nibus suppetere magis in nominibus dicit Basilius ad cognitionem
 et divisionem essentialium et rerum in essentiis cognitarum, qua re
 maxime conoessum est incommo- dum et abiectum accidens attribueri
 divinae naturae et simplicissimae, accidens enim, ait, aut innatum est
 aut potest suppetere et non suppetere: sed si innatum est, necesse
 est deo et essentialiam et accidens esse, necessario enim talia accidunt,

- νητος ὁ γεννητὸς ποτὲ καὶ πάνθ' ὁμοίως, ὅσα δῆπουθεν ἀντί-
 κείται, γνῶσις καὶ μὴ γνῶσις, δύνამις τε καὶ μὴ δύνამις,
 καὶ τὰ γε δῆπου παραπλήσια τῶν ἀτόπων τῆς ἀσεβείας ἤη-
 μάτων. ὅτι δὲ καταχρηστικῶς τὸ ἔχειν ἐπὶ Θεοῦ λέγεται,
 5 δείκνυσι νῦν καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος, λέγων "ὅταν ἀκούσης
 ὅτι ὡσπερ ὁ πατὴρ ἐν ἑαυτῷ ζωὴν ἔχει, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ
 υἱῷ ζωὴν ἔχειν καὶ ἐξουσίαν ἔχειν, μὴ σύνθεσιν ὑπολάβης·
 μὴδ' ὅταν ἀκούσης ὅτι ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, νομίσης ὅτι σύνθε-
 τος ἦν· προϊὼν γὰρ φησὶν ἐγὼ εἰμι ἡ ζωή." ὥστε σου βοσ- 56
- 10 κηματώδης ἡ σοφία κἀνταῦθα ἀναπέφανται, λέγουσα παρα-
 πλησίως καθάπερ ἐπὶ ἀνθρώπου καὶ λίθου, οὕτω καὶ τοῦ
 Θεοῦ τὴν οὐσίαν μετὰ τῶν φυσικῶν περὶ αὐτὴν πάντων συλ- f. 144 r.
 λαμβάνεσθαι τοῖς ὀρίζεσθαι θέλουσι· τὸ γὰρ ἐκ τοιούτων
 συγκείμενον ἀμερὲς οὐκ ἂν εἶη, οὐδ' ἄπλοῦν, ἀλλὰ σύνθετον,
 15 καὶ ὧν συντίθεται μεριζόμενον. ὁ δὲ τῇ ἀμερεῖ ἐκείνῃ καὶ
 θεῖα φύσει προστιθέναι πειρώμενος, ἢ φύσει πρόσεσι μὴτ'
 αὔξεσθαι μῆτε μειοῦσθαι, λέληθε, τὸ γε ἦκον εἰς αὐτόν, ἐλατ-
 τῶν μὲν τῇ προσθήκῃ τὴν τῆς φύσεως δύνάμιν, αὔξειν δ'
 ἦκιστα πάντων δυνάμενος, ἢ μηδεμιᾶς οὐτ' ἐδεήθη ποτὲ οὔτε
 20 δεήσεται προσθήκης ἢ ὑφαιρέσεως, οὐδενὸς ὄντος οὐ δεήσε-
 ταί ποτ' αὐτὴ πληροῦσα τὰ πάντα καὶ μηδὲν ἐκτὸς ἔῴσα τὸ
 παράπαν.

quibus acciderunt; sin autem esse potest, erit generatus aliquando etiam non generatus, et omnia simili ratione quaecunque opposita sunt, cognitio et quae non est cognitio, vis et quae est non vis, et quae similia sunt ex ineptis impietatis verbis. improprie autem habere de deo dici demonstrat nunc etiam divinus Chrysostomus, dicens: cum audias patrem sicut in se habeat vitam ita dedisse etiam filio ut vitam habeat et facultatem habeat, ne suspiceris compositionem, neve cum audias in eo fuisse vitam opineris compositum eum fuisse, progrediens enim ait, ego sum vita; ita ut bruta visa sit sapientia tua etiam hic, dicens simili ratione atque in homine et lapide, ita etiam dei essentiam cum iis, quae a natura in ea sint, omnibus comprehendi ab iis qui eam definire velint. quod enim ex talibus constat, non est indivisum: neque simplex, sed compositum: et iis ex quibus componitur divisum, qui autem indivisae illi et divinae naturae adiacere aliquid conatur, cui a natura proprium est ut neque augeatur neque minuat, eum fugit hoc, quod illi accedat minuere accessione naturae vim, cum minime possit augere eam, quae nulla neque indignit unquam neque indigebit accessione aut detractioe, cum nihil futurum sit, quo indigeat unquam illa ipsa implens universa neque omnino quidquam extra se esse sinens.

57 *Εἰ δ' ἐν ποιότητι ἄογκω τε καὶ ἀμεγέθει μέρος οὐκ ἔξεστι λέγειν κυρίως, οὔτε μέγεθος οὐδὲν προστιθέναι ἢ ἀφαιρεῖν (οὐ γὰρ λέγομεν οὔτε μεγάλην οὔτε μικρὰν λευκότητα), πολλοῦ μὲντ' ἂν δεήσῃς καὶ τοῦ παντός περὶ τῆς θείας οὐσίας τοιαῦτα νοεῖν καὶ λέγειν, ἢ μεγέθη μὲν καὶ μικρότητα πεποιήκέ τε καὶ αἰεὶ ποιεῖ, αὐτὴ δ' ἐστὶ κατὰ φύσιν οὐδαμῆ μηδὲν ὧν πεποιήκέ τε καὶ αἰεὶ ποιεῖ. οὐδὲ πρόεισιν εἰς ὄγκον, οὐδ' οὐ μὴ προχωρήσῃ ποτέ. τὸ γὰρ ὄγκω μείζον γινόμενον δυνάμει γίνεται ἔλαττον, καὶ τὸ δυνάμεως μεγέθει μέγιστον ὄγκου λείπεται παντός, ἵνα μέγιστον ὁμοίως αἰεὶ δια-15 μὲνη. καὶ γὰρ καὶ εἰ περὶ τῆς ἐν χιόνι βουληθείημεν λέγειν λευκότητος ὑποδείγματος ἔνεκεν, οὐ τὴν ἐν τῷ μέρει τῆς χιόνος λευκότητα μέρος ἂν φαίημεν τῆς ἐν πλείσθι χιόνι λευκότητος, ἀλλὰ μέρους μὲν χιόνος λευκότητα, μέρος δὲ λευκότητος ἥκιστα· ὄγκον γὰρ καὶ ἄποσον καθ' αὐτὸ καὶ ἀμέ-16*

58 *γεθες ἢ λευκότης, ὡς δέδεικται. εἰ δὲ μηδὲ συμβεβηκὸς ἢ ἀνούσιος αὕτη συγχωρεῖται σοι γίνεσθαι ἐνέργεια, ποῦ ταύτην θετέον· λέγε καὶ νομοθέτει σύ. τῆς γὰρ τοῦ ὄντος φωνῆς εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκὸς διαιρουμένης, εἰ μὴτ' οὐσία μῆτε συμβεβηκὸς εἶη, τῶν ὄντων οὐκ ἂν λέγοιτο. λείπεται 20 ἄρα μὴ ὄν ἐξ ἀνάγκης λέγεσθαι. αὕτη τῶν καινῶν σου δογμάτων ἢ τερατεία, καλὴ Παλαμᾶ, τὸ πιστεύειν εἰς τὸ μὴ ὄν*

Quodsi in qualitate quae magnitudinis et amplitudinis est expers, partem non licet proprie dicere, neque magnitudinem ullam adicere aut detrudere: neque enim dicimus magnam neque parvam albitudinem: multum profecto sive potius omne abest, ut de divina essentia talia cogitemus et dicamus, quae magnitudinem et parvitatem fecit et semper facit: haec autem a natura nullo modo quidquam est eorum, quae fecit et semper facit: neque prodit in amplitudinem, neque unquam procedet, etenim quod amplitudine maius fit, vi fit minus et quod vis magnitudine maximum est, ab amplitudine relinquitur omni, ut maximum aequae semper permaneat. etenim si de albitudine quae est in nive velimus dicere, exempli gratia, non albitudinem quae est in parte nivis dicimus partem albitudinis quae est in plurima nive, sed albitudinem partis nivis, minime autem partem albitudinis. amplitudinis enim et quantitatis expers per se et magnitudinis est albitudo, ut demonstratum est. sin autem ne accidens quidem esse haec inessentialis a te conceditur efficientia, ubi eam ponemus? dic et impera tu: cum enim vox eius quod est in essentiam et accidens dividatur, si illa neque essentia est neque accidens, non dici potest quidquam eorum quae sunt: relinquitur igitur necessario ut non esse dicatur. hae sunt novorum tuorum dogmatum praestigiae, Palama egregie, ut credas in id quod

καὶ ψιλοῖς λατρεῦειν ὀνόμασιν, ὅποια καὶ τοὺς τῆς Πλατω-
 νικῆς στοῦς καὶ Ἀκαδημίας φάσκοντας ἴσμεν περὶ τε γενῶν
 καὶ εἰδῶν, καὶ εἴ τινες εἶεν ἐκ τῶν ὕστερον ἄλλοι' ἄλλως αὐ-
 τοῖς ἠκολουθηκότων Βογομῖλων καὶ Μανιχαίων καὶ Μασσα-
 5 λιανῶν καὶ Εὐνομιανῶν, οὓς καὶ εἰς μέγα παραπληξίας ἐλαύ-
 νειν ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος ὡσπερ κοινότητά τινα λόγῳ
 μόνῳ θεωρητήν, ἐν οὐδεμίᾳ ὑποτάσει τὸ εἶναι ἔχουσαν, εἰς f. 144 v.
 τὰ ὑποκείμενα θεωρεῖσθαι φάσκοντας τὸν θεόν. ἀλλ' ἄκουε
 λοιπὸν τί φησιν αὐθις ὁ αὐτὸς μέγας Βασίλειος περὶ τῆς
 10 ἐνεργείας θεοῦ τῆς ἀκτίστου, ὡς ἐπὶ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσωμά-
 του φύσεως τὸν αὐτὸν λόγον ἐπιδέχεται ἢ ἐνέργεια τῆ οὐσίας.

Ἐπεὶ δ' ὁ τῆς οὐσίας ὄρος καὶ λόγος (ταῦτὸν γὰρ ὄρος 5
 καὶ λόγος) πρῶτῳ ἐστὶν ἀϋθύπαρκτον, μὴ δεόμενον ἐτέρου
 πρὸς ἕπαρξιν, εἴη ἂν πάντως καὶ ὁ τῆς ἐνεργείας λόγος ὁ
 15 αὐτός, κἂν τοῖς ὀνόμασι διαφέρωσι, πρῶτῳ ἀϋθύπαρκτον δη-
 λαδῆ, μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς ἕπαρξιν. οὕτω γὰρ καὶ ὁ
 τῆς ταυτότητος σώζεται λόγος, ὡς καὶ ὁ τῆς ἀληθείας ὁμο-
 λογητῆς σοφώτατα μεμαρτύρηκε, Θεόδωρος ὁ Γραπτός, "οὐ-
 τως ἂν" φήσας "εὐσεβῶς νοηθεῖη ἢ μὲν θεία ἐνέργεια αἰδίου,
 20 μαῖλλον δ' ἀυτενέργεια, τῷ μὴ διωρίσθαι τῆς οὐσίας τὴν
 ἐνέργειαν, ἀλλὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπιδέχεσθαι διὰ τὴν τῆς
 ἀπλῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως ἰδιότητα." καὶ πάλιν "ἕτερον

non est, et nuda nomina colas, qualia etiam Platonicos et Academicos dicere scimus de generibus et formis, et si qui sunt ex iis, qui postea alias aliter eos secuti sunt, Bogomilis nimirum et Manichaeis et Masalianis et Eunomianis, quos etiam magna insania perturbare dicit magnus Basilius tanquam commune genus quoddam, quod ratione sola perspici possit, in nulla substantia essentiam habeat, dum dicant deum in suppositis perspici. sed accipias iam quid dicat rursus idem Basilius magnus de efficientia dei increata: in simplici et incorporea natura eandem cum essentia rationem accipit efficientiam.

Quoniam autem essentiae definitio et ratio (idem enim definitio et ratio) res est substantialis quae non egeat alia ad substantiam, omnino non potest esse etiam efficientiae ratio non eadem etiam in nominibus diversis, res nimirum substantialis quae non egeat alia ad substantiam: ita enim etiam eiusdem generis ratio servatur, quod etiam veritatis confessor sapientissime testatus est Theodorus Graptus, cum dicat, hoc modo pie cogitari puto: divina efficientia est sempiterna, sive potius ipsa efficientia, quia non distincta est ab essentia efficientia, sed eandem rationem accipit propter simplicis et incorporeae naturae proprietatem. et rursus aliud esse essentiam, aliud efficientiam

οὐσίαν καὶ ἄλλο ἐνέργειαν τῶν πάλαι τινές, ὡς ἐπὶ τῶν σω-
 ματικῶς θεωρουμένων, οὕτω δὴ καὶ τοῦ Θείου λόγου ἐτί-
 θετο. ὕπερ τοῖς εὐσεβέσιν ἀπειρήται. ἐπὶ γὰρ τῶν ἀπλῶν
 καὶ ἀσωμάτων ἐν οὐδενὶ διαφέρειν ἴσασιν· οὐ γὰρ διορι-
 στέον ταῦτα ἀλλήλων, ἵνα μὴ σύνθετον τὸ ὑπὲρ πᾶσαν ἀπ-5
 λόγηται. νοῆται. οὔτε γὰρ ἡ θεία οὐσία ἀνενέργητος εἶη, ἄν
 60 ποτε, οὔτ' ἀνούσιος ἡ ἐνέργεια." ἀκούεις τῶν ἱερῶν διδασ-
 κάλων τῆς ἐκκλησίας παρὰ τοσοῦτον τῇ οὐσίᾳ τὴν ἐνέργειαν
 ἐν καὶ ταῦτὸν ἐπὶ Θεοῦ δογματιζόντων, παρ' ὅσον καὶ αὐτε-
 νέργειαν καλοῦσι διὰ τὴν ἄκραν ταυτότητα, ὡς μὴδ' ἄχ-10
 ρις ἐπινοίας παρακύπτειν ἐκεῖ δυναμένης διαφορᾶς οἴασσῶν.
 ἀκούεις δ' ἔτι καὶ ὕπερ σοι ἀνωτέρω δεδηλώκαμεν· σὺ
 γὰρ ἔλεγες ἀνενέργητον τότ' εἶναι τὴν θεϊαν μᾶλλον οὐ-
 σίαν ὅταν ἐν καὶ ταῦτὸν λέγεται ἄμφω, τότε δ' ἐνεργῆ
 ὅταν ἢ διηρημένα, πρᾶγμα τερατωδέστατόν τε καὶ ἀμαθέ-15
 στατον, καὶ μὴ πᾶσαν μόνον ἐκπληῖτον ἀκοῆν τῇ ἀβελτηρίᾳ,
 ὅτι μὴ καὶ τοὺς σοφοὺς τουτουσὶ διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας
 συκοφαντοῦν ἀδεῶς· οὐ γὰρ διοριστέον ταῦτα φασὶν ἀλλή-
 λων ἐκεῖνοι, ἵνα τε μῆτε σύνθετον τὸ ὑπὲρ πᾶσαν ἀπλόγηται
 1.145 γ. νοῆται, καὶ ἵνα μὴθ' ἡ οὐσία ἀνενέργητος εἶη ἄν ποτε μὴτ' 20
 ἀνούσιος ἡ ἐνέργεια.

61 Πρὸς ταῦτα ὁ Παλαμῆς ἀντιλέγων κοινὸν μὲν ἔφησεν

priscorum quidam ut in iis quae in corporibus perspicuntur, ita etiam in divina ratione posuerunt, id quod pii vetiti sunt: in simplicibus enim et incorporeis nullo modo illa diversa esse sciunt, neque enim distinguenda sunt a se invicem haec, ne compositum cogitetur id quod omnem simplicitatem superat, neque enim divina essentia unquam esse potest inefficax, neque efficientia inessentialis. audis sanctos ecclesiae praeceptores tantum cum essentia efficientiam unum idemque esse in deo censentes, quantum etiam ipsam efficientiam vocant eam propter summum discriminis defectum, ita ut ne in cogitationem quidem insinuare ibi possit differentia qualiscunque; audis porro etiam id quod supra tibi demonstravimus. tu enim dicebas inefficacem tum esse divinam potius essentiam, cum dicantur ambo unum idemque esse, tum autem efficacem, cum sint divisa: quae res est miraculi et ignorantiae plenissima et quae tantum non omnes perturbet aures stultitiae, multo magis etiam sapientes hos praeceptores ecclesiae criminetur impudenter, neque enim distinguenda esse haec dicunt illi a se invicem, ne compositum cogitetur quod omnem simplicitatem superat, neve unquam sit neque essentia inefficax, neque efficientia inessentialis.

Ad haec Palamas respondens: commune esse dogma externorum

εἶναι δόγμα τῶν τε ἄνωθεν καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς φιλοσόφων
 τουτί, καὶ οὐκ ἀντιλέγω· πλὴν τὰ τὸν αὐτὸν ἐπιδεχόμενα
 λόγον δύο ἐστὶ καὶ οὐχ ἓν, καὶ εἰ δύο, πῶς χωρὶς ἡστινο-
 οῦν πρὸς ἄλληλα διαφορᾶς; ἔστιν οὖν ἡ μὲν ταυτότης τοῦ
 5 λόγου κατὰ τὸ εἶναι ἄμφω, τὴν τε οὐσίαν καὶ τὴν ἐνέργειαν,
 ἄκτιστα· ἡ δὲ διαφορὰ τὸ μὲν οὐσίαν τὸ δ' ἀνούσιον, τὴν
 ἐνέργειαν δηλαδὴ.

Ὁ δὲ Γρηγορᾶς ὅτι μὲν, φησί, τὸ ἀνούσιον οὐκ ἔν, τὸ 62
 δ' οὐκ ἔν οὐ θεός, δῆλον τοῖς ἅπασιν πλὴν σοῦ. ὅτι δ' οὐ-
 10 δὲν ἔτι κωλύσει λοιπὸν συμπεραίνειν καὶ ἡμᾶς ἐπὶ τῆς συν-
 θέτου ἄρα φύσεως τὸν ἀντικείμενον δέχεσθαι λόγον τὴν ἐνέρ-
 γειαν τῆ οὐσίᾳ, καὶ εἶναι δυοῦν ἐξ ἀνάγκης θύτερον, ἢ τὴν
 μὲν οὐσίαν ἡμῶν ἄκτιστον τὴν δ' ἐνέργειαν κτιστήν, ἢ τῆς
 οὐσίας οὔσης κτιστῆς εἶναι τὴν ἐνέργειαν ἄκτιστον, δῆλον καὶ
 15 τοῦτο παντί που τὰ μάλιστα· ὡς γὰρ οἷς τὸ εἶναι ταυτόν,
 καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτός, οὕτως εἷς τὸ εἶναι διάφορον, καὶ ὁ λό-
 γος διάφορος. ἐπὶ γὰρ τῆς οὐσιώδους ὑπάρξεως τοὺς ἁγίους
 τούτους ἀκήκοας λέγοντας τὴν τοῦ λόγου ταυτότητα, εἶπον
 τοῦ ὅρου, καὶ καθ' ἕτερον πάντως οὐδέν. εἰ γὰρ κατὰ προ-
 20 φορὰν καὶ ἐτυμολογίαν ἑκατέρας ἑκατέρα τὴν διαφορὰν ἐκτῆ-
 σατο λέξεις, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσυνθέτου φύσεως τὴν
 αὐτὴν καὶ μίαν καὶ ἀπαραλλάκτον ἔχουσι σημασίαν ἄμφω.

et nostrorum philosophorum hoc, neque ego, inquit, repugno: sed
 quae eandem rationem accipiunt duo sunt neque vero unum, ac si
 duo, quomodo remota sunt a qualicumque differentia inter se. defe-
 ctus igitur discriminis rationis is est, ut ambo, et essentia et efficien-
 tia, sint increata: differentia autem ea, ut alterum sit essentia, alte-
 rum autem inessentiale, efficientia nimirum.

Gregoras autem inessentiale, inquit, non esse; quod autem
 non sit, non esse deum, ab omnibus intelligitur nisi a te, nihil autem
 iam impediturum esse, quominus nos quoque concludamus, in compo-
 sita natura efficientiam accipere rationem essentiae oppositam, et esse
 alterum alterum necessario, aut essentiam nostram incretam, efficientiam
 autem creatam, aut essentiam creatam, efficientiam autem incretam,
 hoc quoque a quoque maxime intelligitur: etenim ut iis quibus es-
 sentia eadem, ratio quoque eadem est, ita iis quibus essentia diversa,
 ratio quoque diversa est, etenim in essentiali substantia sanctos hos
 audivisti dicere esse eandem vim rationis sive definitionis et quod ad
 diversitatem attinet omnino nihil. etenim si ex pronuntiatione et
 notatione utriusque utraque differentiam accepit vox, certe in simplici
 et incomposita natura eandem et unam et immutabilem habent signi-

62 ἔπειτα εἰ τὴν ἐνέργειαν ἕτερον εἶναι λέγεις κατὰ Θεοῦ καθάπερ ἐπὶ τῶν συνθέτων ἡμῶν, καὶ ἰδίως ἄκτιστον Θεότητα, καὶ ἔστιν ἐκότερον τούτων ὅπερ οὐκ ἔστιν ἐκότερον, καὶ αἰεὶ θάτερον παρὰ θάτερον ἀμοιβαδὸν τὴν διαφορὰν καὶ μάχην λαμβάνον λόγοις καὶ πράγμασιν (ἀνάγκη γὰρ ἂν εἶη πᾶσα τὰ οὕτως ἀλλότρια τῇ φύσει καὶ σημασίᾳ μὴ ταῦτὸν εἶναι θάτερῳ θάτερον), ἔσται ἄρα, εἰ ἡ ἐνέργεια ἄκτιστος καὶ ἀνοίσιος, κτιστὴ ἢ οὐσία καὶ ἀνενέργητος, ὡς ἀνωτέρω γε ἠκηκόεις τῶν Θεῶν κατ' ἐπιστήμην τὰ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις ὀριζομένων ἀνδρῶν. εἰ δὲ καὶ τὸ τῆς ἐνεργείας ὄνομα γενικῶς 10 κατὰ σὲ πάντων ἐπ' ἴσης κατηγοροῖτο τῶν ὀνομάτων, δυνάμειως λέγω, σοφίας ζωῆς φωτὸς θυμοῦ μακροθυμίας ὀργῆς ἀοργησίας καὶ τῶν τριούτων, ὅσοις ἡ Θεία κέχρηται γραφῇ Θεοπρεπῶς καταφατικῶς τε καὶ ἀποφατικῶς καὶ ἀντικειμένοις ὀνόμασιν, ἐπιδραμεῖται λοιπὸν καὶ πᾶσι τούτοις ἐπ' ἴσης, 15

l. 145 v. καὶ ὁμοίως αἰεὶ κατορχήσεται τῶν ὀνομάτων ἀπάντων τὰτόπημα, καὶ στασιάζει πρὸς ἑαυτὸ τὸ τῆς ἐνεργείας ὄνομα, ταύτης δὲ τῆς ἰδιαζόντως 'κατὰ σὲ λεγομένης ἀκτίστου Θεότητος. καθ' ὃ γὰρ ἕκαστον ἐκάστου τῶν ἄλλων λείπεται πάντων, κατ' ἐκεῖνο τῶν ἄλλων ἀπάντων ἡλάττωται τε καὶ ἡλλο- 20 τριώται. καὶ ἐν εἶναι πάντως οὐσίαν ὁμολογεῖται καὶ φύσει πᾶν ὃ λέγεται καὶ ὀνομάζεται Θεοπρεπῶς ἡμῖν, καὶ ἔστι καὶ

ficationem ambae. deinde si efficientiam diversam esse dicis etiam in deo, ut in nobis compositis, et proprie increatam divinitatem, et utrumque est, quod alterum non est, et semper alterum prae altero invicem differentiam et pugnam suscipit verbis et rebus, (est enim necesse omnino, quae tam sint aliena et natura et significatione, non idem esse alteri alterum) erit igitur si efficientia increata est et inessentialis, creata et inefficax essentia, ut supra audivisti divinos viros secundum regulas philosophiae contraria contrariis definire. sin autem etiam efficientiae nomen generaliter ex tua sententia aequae de omnibus praedicatur nominibus, vis dico, sapientiae, vitae, luminis, animi, clementiae, irae, tranquillitatis, taliumque, quibuscunque usa est scriptura divina deo convenienter affirmantibus et negantibus et oppositis nominibus, accedet iam etiam his omnibus aequae: et simili modo semper insultabunt nominibus omnibus ineptiae, et secum pugnant efficientiae nomen, cum haec secundum te proprie dicatur increata divinitas, propter quod enim quodque a quoque aliorum omnium relinquitur, propter id aliis omnibus est minus ab iisque alienum, atque unum omnino esse essentiam conceditur et natura omne, quod dicitur et vocatur deo convenienter a vobis et est et erat et erit

ἦν καὶ ἔσται, θεὸς ἰσχυρὸς δίκαιος ἄκτιστος, ἀλήθεια σοφία δύναμις ζωὴ φῶς ἐνέργεια καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἐπεὶ γε μὴν ἐκ τῶν οἰκείων ῥημάτων τε καὶ γραμμάτων ἀλι- 64
 σκόμενον ὁ Παλαμᾶς ἑαυτὸν ἑώρα διηνεκῶς, “οἷκ ἐν ῥήμασι”
 5 φησὶν, “οὐδ’ ἀπλῶς ἐν γράμμασιν, ἀλλ’ ἐν πράγμασιν ἡμῶν ἡ
 εὐσέβεια κατὰ τοὺς θεολόγους.” μικρὸν οὖν ἐπισχῶν ὁ Γρηγο-
 ρᾶς “ἰοῦ ἰοῦ” φησὶν “τῆς ἀβελτηρίας.” καὶ ἀπιδὼν πρὸς
 αὐτὸν “εἶτα ἐλάνθανες ἡμᾶς” φησὶ “λασιόκωφός τις ὢν καὶ
 ἀνήκοος καὶ παντάπασι τῆς τῶν θείων γραφῶν διδασκαλικῆς
 10 ἑορτῆς τε καὶ πανηγύρεως, καὶ μετεγκεντριζῶν ἐξ ἀμαθίας
 ἄλλοθεν ἄλλοθι τὸν ἅπαντα νοῦν καὶ σκοπὸν τῆς γραφῆς.
 τοῦτο γὰρ ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ φάσκει Γρηγόριος, τὰ Διονυ-
 σίῳ τῷ θείῳ λεχθέντα διαβεβαιούμενός, οἶμαι, καὶ συγχω-
 ρῶν καὶ αὐτὸς καὶ οἰοεὶ προτρεπόμενος οἰκονομικῶ τινὶ
 15 τρόπῳ καιροῦ καλοῦντος πρὸς τοὺς τῶν ὀμιλητῶν διαφόρους
 τὰς γνώμας καὶ γνώσεις κεχρηθῆναι, καὶ μικρὸν ἐνδιδόναι τοῖς
 διαφόροις τῶν προσιόντων ἤθεσι δι’ ἀναγκην ἐνίοτε, ὥστε τὴν
 ἐν τοῖς καιρίοις τῆς πίστεως ὁμολογίαν, εἰ καὶ μὴ λέξουσιν, 65
 ἀλλὰ γε ταῖς ἐννοίαις φυλάττεσθαι ἀπαράβατον. ἐν οἷς ἐξεῖ-
 20 ναί φησι τὴνδε ἢ τὴνδε τὴν λέξιν καὶ δι’ ἑτέρων ὁμοδυνάμων
 καὶ ἐκφρατικωτέρων λέξεων διασαφεῖν τὸν θεοπρεπῆ τρόπον. οὐ
 δεῖ δέ, φησὶν Ἀθανάσιος, τὰ κατ’ οἰκονομίαν γραφόμενα καὶ
 γινόμενα δέχεσθαι κακοτρόπως καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν ἔλκειν βούλη-

deus potens iustus increatus veritas sapientia vis vita lumen efficien-
 tia taliaque.

Cum autem suis ipsius verbis et scriptis capi Palamas se videret continuo, non in verbis, inquit, neque omnino in scriptis, sed in rebus nostris pietas cernitur secundum theologos. paululum igitur moratus Gregoras: pro, inquit, stultitiam, et despiciens eum: ergo fugiebat nos, inquit, te esse aurium obtusarum et surdum et omnino ignarum festivitatis et celebrationis doctae librorum divinatorum, et inserendo et transponendo aliunde alibi pervertere ignorantia omnem sensum et omne consilium scripturae? hoc enim magnus in theologia dicit Gregorius ea quae a Dionysio divino dicta sunt confirmans, puto, et concedens et ipse et quodammodo adhortans ut parco quodam modo occasione ad eos affabiles, qui in sententiis et cognitione sint diversi, vocante utamur et pauca indulgenciam diversis accedentium moribus necessario nonnunquam: ita ut in rebus gravissimis fidei consensus quamvis non verbis saltem cogitationibus servetur constans. qua in re licere ait hanc vel illam vocem etiam aliis similibus et magis significantibus vocibus explicare ratione deo conveniente, non autem decet, ait Athanasius, ea quae parco modo scribuntur et fiunt accipere pravo sensu, et in suam voluntatem trahere: etenim etiam medius sacpenumero

σιν. καὶ γὰρ καὶ ἰατρὸς πολλὰκις τὰ δοκοῦντά τι μὴ εἶναι κα-
τάλληλα, ταῦτα τοῖς ὑποκειμένοις τραύμασιν, ὡς οἶδεν αὐτός,
ἐπιτίθεισιν, οὐδὲν ἕτερον ἢ πρὸς τὴν ὑγίαν ἔχων τὸν σκοπὸν.
καὶ διδασκάλου δὲ φρονίμου τρόπος οὗτος, πρὸς τὰ τῶν διδα-
66 σκομένων ἤδη διατίθεσθαι καὶ λαλεῖν. ὀνόματα γοῦν καὶ ῥή- 5
ματα, καὶ ὄσαι τῶν λέξεων διὰ φωνῶν ἀπλῶς καὶ γραμμά-
των σημαντικαὶ τῶν ὑποκειμένων γίνονται πραγμάτων, ἐνίοτε
f. 146 r. μὲν καθ' ὁμωνυμίαν ἐν διαφόροις ἀδιαφόρως παραλαμβάνον-
ται πράγμασιν, ἐνίοτε δὲ κατ' ἀντωνυμίαν ἐν μείζοσι τε καὶ
ἐλάττοσιν ὀρωμένην, καὶ ὅσα ἄλλως τὸν ὅμοιον ἔχει τρόπον, 10
ἐνίοτε δὲ καθ' ὅσα συιώνυμόν πως τὴν σχετικὴν αἰτίαν κε-
κλήρωται· καθ' ἣν δῆπουθεν καὶ τὸ ἴσον ἴσῳ συμβαίνει λέ-
γεσθαι ἴσον, καὶ τὸν φίλον φίλῳ φίλον, καὶ ὅποσα δῆπου
παραπλήσια, ὡς γίνεσθαι πολυσχιδῆ μὲν ἐν τοῖς μεριζομένοις
πράγμασι τὴν αὐτῶν ἰδιοτροπίαν, ἐπὶ δὲ Θεοῦ μονοειδῆ καὶ 15
ἀμέριστον· κατὰ τὴν τοῦ ἐνὸς ὑποκειμένου δῆλωσιν, λέγω δὴ
τὴν ἀμερῆ καὶ ἀσχημάτιστον καὶ ἀόρατον ἐκείνην, ἣτις ποτ'
ἐστίν, οὐσαν οὐσίαν· ἦν ψυχοτρόφον λειμῶνα καὶ ἀληθείας
θάλαμον τις καλέσας οὐκ ἄν, οἶμαι, ἁμάρτοι. ἐν γὰρ οὕσα
67 κυρίως, μένει διηνεκῶς ἐν τῷ ἐνί, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἐν ἑαυτῇ· 20
καὶ μεριστάς πεφυκυίας τὰς ἡμετέρας νοήσεις, καὶ διάφορον
τὴν περιολκὴν περὶ ἕκαστα τῶν πραγμάτων λαμβανούσας, εἰς
μίαν τινὰ καὶ ἀδιάκριτον καὶ ταύτας νόησιν συναιρεῖ, ὡς γί-

ea, quae nonnullis non esse apta videntur, tractandis vulneribus ex sua cognitione imponit, nihil aliud quam valetudinem spectans, et praeceptoris prudentis consilium est hoc, ut ad discipulorum mores dicat et loquatur. nomina quidem et verba et quaecunque voces sonis omnino et literis significant res suppositas, interdum usurpantur secundum eandem significationem in diversis rebus sine discrimine, interdum secundum diversam significationem quae in maioribus et minoribus cernitur, et quaecunque praeterea similem admittunt rationem, interdum quatenus relativam causam eandem fere significatione insignitam sortita sunt: quomobrem simile dici solet simili simile, et amicus amico amicus, et quae sunt similia, ita ut multiplex fiat in rebus quae dividuntur earum proprietates, in deo autem simplex et indivisa secundum unius suppositi explicationem: dico enim indivisibilem et forma carentem et invisibilem illam qualiscunque est essentiam, quam si quis pratum animos pascens et veritatis cubiculum nominare velit, non erret, opinor: quae quidem cum sit unum, continuo in uno manet sive potius in se et nostras cogitationes, quae diversae sunt a natura et quibus quae rebus diverso modo distrahuntur, in unam quandam et indiscretam cogitationem comprehendit: ita ut etiam nominum necessario

νεσθαι καὶ τὸν τῶν ὀνομάτων ἐξ ἀνάγκης πολυσχιδῆ καὶ πολύτροπον μερισμόν, ὅποσον ἢ τῶν διαφόρων πραγμάτων διαφορὸς παραγωγῆ. τελεσιουργεῖ, δυνάμειος λέγω καὶ ζωῆς καὶ ἐνεργείας καὶ φωτὸς καὶ σοφίας καὶ τῶν τοιούτων, μονοειδῆ 5 καὶ αὐτὸν ἤδη καὶ μονότροπον ὡς ἀληθῶς δρόμον ἐν τῇ τῆς ἀληθείας ἐκείνῳ πεδίῳ θεόντα. περιγεγραμμένος γὰρ τις ὄρος ἐκάστης οὐσίας ὑπάρχον ἕκαστον ὄνομα, καὶ μιᾶς ἰδιότητος ἐπειλημμένον, καὶ συστέλλον ὀπωσθηποτοῦν τὸ πρὸς ἀοριστίαν τέως αὐτῆς κεχυμένον, ἀπλῶς κατὰ τὸν ἀν- 10 θρώπινον νοῦν πειρᾶται μὲν κάπῃ τῆς ὑπερηπλωμένης ἐκείνης θείας οὐσίας τὴν ἑαυτοῦ φυσικὴν ἀποφαίνεσθαι κίνησιν καὶ τὸ τῆς ἐμφύτου δυνάμειος εἰωθός, λέγω δὴ τὸ διακρίνειν καὶ μερίζειν ἐς διαφοροὺς τὸ ἐν ἰδιοτροπίας, ἀλλ' ἐφθῆ πρὶν δεδρακέναι παθόν. μερίζειν γὰρ ἐπειγόμενον ἐπ' ἴσης 15 τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ἀμέριστον ἐκείνην καὶ θεῖαν οὐσίαν, λέληθε συσταλὲν ὑπ' ἐκείνης καὶ πρὸς νοητὴν ὁμόνοιαν συναλάσαν τὸν κοιλόνυμόν τε καὶ πολυπράγμονα μερισμόν. καπειδὴ περιγραφαῖς ὀνομάτων ἢ θεῖα καὶ ὑπερηπλωμένη φύσις ἐκείνη δουλεύειν οὐκ οἶδεν, ἢ δὲ περιγραφῆ περιληπτικῆ l. 146 v. 20 τις γίνεται τοῦ ὑποκειμένου γνωσῖς, οὐκ ἂν ποτε γένοιτο γνωστὸν ὃ τῇ οὐσίᾳ πέφυκεν ἀπερίγραπτον· ἐν ἄρα καὶ ἄγνωστον ἢ θεῖα φύσις ἐκείνη, καὶ ὑπὲρ πάντα λόγον καὶ ἐννοιαν, καὶ πᾶσαν Παλαμικὴν ἀποσειομένη περιεργίαν. ὃ γε μὴν

multiplex et multiformis divisio qualem rerum diversarum diversa derivatio deductioque efficit, vis dico, et vitae et efficientiae et luminis et sapientiae et talium, simplicem et ipsa iam et uniformem profecto cursum in illo veritatis campo decurrat. circumscriptus enim finis quidam cuiusque essentiae suppetens quodque est nomen quod et unam proprietatem capit et quocumque modo componit quae indefinite effusa sunt, simpliciter secundum hominum intelligentiam. conatur quidem etiam in simplicissima illa essentia divina motionem suam naturalem declarare et vis insitae naturam, dico enim illud, quod discernit et dividit unum in diversas proprietates, sed priusquam effecit affecta est, cum enim dividere studeret aequae ceteris etiam indivisam illam et divinam essentiam, fugit illud esse ab illa compositum, et in concordiam intelligibilem contraxisse divisionem nomina impediens et occupatissimam, et quoniam circumscriptionibus nominum divina et simplicissima natura illa inservire nescit, circumscriptio autem colligens est suppositi cognitum, non potest cognosci quod propter essentiam non est circumscriptum. unum igitur et incognitum est divina natura illa, et supra omnem definitionem et intelligentiam et respuens omnem Palamicam curiositatem, quod cognosci a nobis potest in deo eius efficientiis et viribus, quae apparent et factae sunt, id nobis invicem

- γνωστὸν ἡμῖν δύναται γίνεσθαι τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν φαινομέ-
νων αὐτοῦ καὶ πεποιημένων ἐνεργειῶν καὶ δυνάμεων, τοῦτο
τοῖς ἐκ διαφορῶν ἐτυμολογιῶν ὀνόμασιν ἀλλήλοις ἐπισημαι-
νόμεθα ταῖς γνωμικαῖς ἐξ ἀνάγκης ἡμῶν κατὰ τὸ ἀνάλογον
χρεΐαις, οὐκ ἀτάκτως δέ, καὶ ὡς ἐκάστῳ τὰ τῆς βουλήσεως⁵
ὑποτίθῃσι, δρῶντες, ἀλλὰ τοῖς τῶν θείων πατέρων ἐπόμενοι
- 69 δόγμασιν ἄχρι καὶ τῆς τυχοῦσης γραμμῆς. πρῶτον μὲν γὰρ
ὁ σωτήρ ἐν εὐαγγελίοις μηδεμιᾶς καταφρονεῖν παραινεῖ κε-
ραίας τῶν ἐν γράμμασι θείων αὐτοῦ προσταγμάτων καὶ ἐν-
τολῶν· ὧν οὐκ οἶδ' ὀπότερον· ἢ γὰρ οὐκ ἀκήκοας ἔτι, καὶ 10
ταῦτ' ἐν ἐπισκόποις (φεῦ τῆς ἀτοπίας) τελῶν, ἢ ἀκούσας οὐκ
ἤσθου. ἐπειθ' ὧν αὐτὸς διαβάλλεις τὸν νοῦν θεολόγων
τῆς ἐκκλησίας ἀνδρῶν, ὁ μὲν ἐν θεολογίᾳ μέγας Γρηγόριος
"ἡμεῖς δέ" φησιν "εἰ καὶ μέχρι τῆς τυχοῦσης κεραίας ἢ γραμ-
μῆς τοῦ πνεύματος τὴν ἀκριβείαν ἔλκοντες, οὐποτε δεξόμεθα 15
(οὐ γὰρ ὄσιον) οὐδὲ τὰς ἐλαχίστας πράξεις εἰκῆ σπουδασθῆ-
ναι τοῖς ἀναγράψασι καὶ μέχρι τοῦ παρόντος μνήμη διασώ-
θῆναι, ἀλλ' ἰν' ἡμεῖς ἔχωμεν ἐπομνήματα καὶ παιδεύματα
τῆς τῶν ὁμοίων εἴποτε συμπέσοι καιρὸς διασκέψεως, ὥστε
τὰ μὲν φεύγειν τὰ δὲ αἰρεῖσθαι, οἷον κανόσι καὶ τύποις τοῖς 20
- 70 προλαβοῦσιν ἐπόμενοι παραδείγμασιν." ὁ δὲ μέγας Βασίλειος
"χρῆ" φησιν "τὴν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντα τὸ τοῦ Χριστοῦ δι-
καστήριον, καὶ εἰδὸτα ὅσος ὁ κίνδυνος ἀφελεῖν τι ἢ προσθεῖ-

significamus nominibus ductis ex diversis notationibus necessario pro-
pter usum nostrum sententiarum ad similitudinem formatarum; non
autem sine regula ut cuique voluntas suggerit, hoc facimus, sed di-
vinorum patrum sequimur dogmata, immo etiam literas fortuitas. pri-
mum enim servator in evangeliiis monet, ne contemnamus ne apicem
quidem ullum iussorum et mandatorum eius divinatorum quae in scri-
ptura reperiuntur: quorum nescio utrum, aut enim non audivisti haec,
cum etiam haec adhuc contra episcopos, pro ineptias, agas, aut quan-
quam audivisti, non intellexisti. deinde theologorum ecclesiae quo-
rum tu differs sermonibus sententias magnus ille quidem in theologia
Gregorius: nos autem, inquit, licet etiam in fortuito apice aut literis
spiritus accurationem adhibentes, nunquam capturi simus: neque enim
est iustum, minimas quoque res temere tractari a scriptoribus et us-
que ad hoc tempus memoria servari, saltem ut habeamus recordatio-
nem et institutionem deliberationis similium, occasione data, ita ut
haec fugiamus, illa praeferamus tanquam regulas et prototypa secuti
praeeruntia exempla. magnus autem Basilius oportet, inquit, eum,
qui ante oculos habet Christi iudicium neque ignorat quantum pericu-

ναι τοῖς παραδεδομένοις ὑπὸ τοῦ πνεύματος, μὴ παρ' ἑαυτοῦ
 φιλοτιμεισθαι καινοτομεῖν, ἀλλὰ τοῖς προκατηγγελημένοις παρὰ
 τῶν ἁγίων ἐφησυχάζειν." ὁ δὲ τὴν γλωττίαν χρυσοῦς καὶ
 αὐτὸς ὁμοίως "ἐν ταῖς θείαις" φησὶ "γραφαῖς ἰῶτα ἐν ἡ κε-
 5 ραίαν μίαν παραδραμεῖν οὐκ ἀζήμιον, ὥστε πάντα διερευ-
 νᾶσθαι χρῆ." ἀκήκοας δ' οἶμαι πρὸ βραχέος ἐνταῦθα καὶ
 Γρηγορίου τοῦ Νύσσης "διὰ τὸ τῆ σαρκίνῃ" φάσκοντος "πε-
 ριβολῆ τὴν φύσιν ἡμῶν περιεῖργεσθαι φανερωθῆναι τῶν ἡμε-
 10 τέρων τοῦ νοῦ κινήματων μὴ δυναμένων, ἀναγκαίως καθά-
 10 περ σημεῖα τοῖς πράγμασι τὰς ποιὰς τῶν ὀνομάτων θέσεις
 ἐπιβάλλοντες, δι' ἐκείνων τὰς τοῦ νοῦ κινήσεις ἀλλήλοις δη-
 μοσιεύομεν" καὶ τούτου χάριν τῷ μὲν τινι τῶν ὄντων ὄνομα
 οὐρανὸν ἐθέμεθα, ἐτέρῳ δὲ γῆν καὶ ἄλλῳ ἄλλο τι. καὶ τὸ l. 147 r.
 πρὸς τι πῶς ἔχειν ἢ τὸ ἐνεργεῖν ἢ τὸ πάσχειν, ταῦτα πάντα
 15 ἰδιαζούσαις ἐπισημαινόμεθα ταῖς φωναῖς, ὡς ἂν μὴ ἀκοινώ-
 νητός τε καὶ ἄγνωστος ἢ τοῦ νοῦ κινήσεις ἐν ἡμῖν μένοι." ἄλλως
 τε καὶ ἐπειδήπερ ἕκαστος ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος φύσει ¶ 1
 καὶ νόμοις τοῖς διὰ ῥημάτων τε καὶ γραμμάτων οἰκονομεῖται
 καὶ διαικεῖται, καὶ ἡ μὲν φύσις ἄτακτον καὶ ἀνώμαλον, ὁ δὲ
 20 νόμος εὐρυθμόν τε καὶ τεταγμένον καὶ ὁμαλὸν, εἰ σοὶ πεισ-
 θέντες ἀπρακτεῖν ἐάσαιμεν τὴν τῶν ῥημάτων καὶ γραμμάτων
 δῖναμιν, οὐκ ἂν φθάνοιμεν κωφὸν καὶ μάταιον ἀποδεικνύντες
 τὴν ἐγκόσμιον ταύτην καὶ θανμασίαν ποιήσιν τοῦ Θεοῦ καὶ

lum sit in demendo aliquid aut addendo iis quae a spiritu tradita sunt,
 non ex se studere res novas moliri sed in iis quae a sanctis nun-
 ciata sunt acquiescere. Chrysostomus autem similiter et ipse in di-
 vinitis, inquit, scripturis unum iota aut unum apicem negligere, non
 est impune, ita ut in omnia inquirere debeamus. audivisti autem,
 opinor, paulo antea hic etiam ea, quae Gregorius Nyssaeus ait, qui
 dicit: quoniam cum carne circumclusa natura nostra circumdata sit mo-
 tiones nostrae mentis non possunt declarari, necessario tanquam signa
 rebus certas nominum compositiones imponentes, illis mentis motiones
 nobiscum invicem communicamus: et hanc ob rem alii rei nomen im-
 ponimus coeli, alii nomen terrae: alii aliud, et referri ad aliquid aut
 efficere aut affici, haec omnia propriis significamus vocibus: ne in-
 comperta et incognita mentis motio in nobis maneat. praesertim cum
 omnis hominum vita natura et regulis verborum et literarum dispona-
 tur et administretur: atque natura quidem sine ordine est et norma:
 lex autem rhythmum est praedita et ordine et norma, si te secuti sin-
 mus verborum et literarum vim nullius momenti esse, statim simu-
 latque obtusum et vanum praebeimus hoc ornatum et admirabile opus

Θηριώδη δρώντες τὸν βίον. τὸ γὰρ ἐντεῦθεν ῥυήσεται πρὸς μεταβολὴν καὶ ἀλλοίωσιν ἄλογον εὐθὺς καὶ φορὰν ἀκυβέρνητον ἅπαντα, καὶ χρεῖα βίου παντὸς οὐχ ἴσεται πρὸς τὸ μάλα
 72 ἀνόνητον καὶ οὐδὲν ὑγιές. οὕτως ἐμβρόντητος καὶ παραπλήξ τὴν διάνοιαν εἶη ἂν καὶ οὐδὲν ὑγιές ὁμοίως ὃ ἴε τοιαδὶ πα- 5
 ραινῶν καὶ ὁ πεπεῖσθαι δοκῶν. πολλῶ μὲντ' ἂν ἦν σοι σφώτερον τὸ λεχθὲν σοι, εἰ τοῖς σοῖς μόνοις ῥήμασι καὶ γραμμασι περιεγέγραπτό σοι. τούτων γὰρ μόνων ἀφίσταται τή-
 μερον ἢ εὐσέβεια· καὶ δεόν σοι λέγειν μὴ ἐν ῥήμασι μῆδ' ἐν γραμμασι Παλαμικοῖς τὸ παρώπαι εἶναι νομιζῶν τὴν εὐ- 10
 σέβειαν, σὺ δ' ἀπιστῶς ἐξήνεγκας, ἵνα δὴ τῶν τῆς εὐσεβείας δηλωτῶν ῥημάτων καὶ γραμμάτων ἀποστήσας τοὺς πειθομέ-
 νους ῥᾶστα τὸ τῆς σῆς ἀσεβείας ἔχης κινῶν δηλητήριον.
 73 Ἠδέως δ' ἂν ἀκούσαιοι παρὰ σοῦ καὶ τίνα ποτὲ λέγεις εἶναι τὰ πράγματα, ἐν οἷς τὴν εὐσέβειαν κείσθαι μετεωρίσας 15
 τῇ ἀντιθέσει, εἶτα σιγῇ παρέδραμες δεδηλωκῶς οὐδέν. τοῦτο δὴ τὸ τῆς ἀμαθίας τῆς σῆς εἰωθὸς προκάλυμμα εἶπε πρὸς τῶν σῶν ἀνουσίων καὶ ἀνυπάρκτων θεοτήτων. εἰ μὲν γὰρ τὴν θείαν καὶ τρισυπόστατον φύσιν, πῶς οὐ δεδηλωκας; ἀλλὰ τοῦτ' εὐχῆς μὲν ἄξιον, ἐλπίδος δ' οὐκ ἂν δήπου· πολλοῦ δὲ 20
 καὶ δεῖ. οὐ γὰρ δὴ σὸν ὄρθα περὶ θεοῦ φρονεῖν καὶ φθέγγεσθαι. ἀλλὰ πράγματα φῆς αὐτὸς τὰς ἀνουσίους σου ταύτας καὶ ἀπίστους θεότηας, αἷς μῆτ' ἤδη περίεστιν εἶναι μῆτ'

dei, brutam efficiemus vitam. tum enim: effluent in perversionem et mutationem ratione carentem et impetum non gubernatum omnia et usus vitae omnis abibit ad multam dementiae et insaniam: tam attonitus et mente captus esset, neque sanus aequo et qui talia suadet et qui hoc persuasum sibi esse putat: multo profecto fuisset tibi sapientius dictum tuum, si tuis solis verbis et literis esset circumscriptum a te. his enim solis hodie abstinet pietas: et dicere debebas, non oportet putare in verbis aut literis Palamicis omnino esse pietatem, tu autem indefinite protulisti illud: ut iam iis qui te sequuntur a pietatis claris verbis et literis remotis facillime possis miscere impietatis tuae malum.

Libenter autem audiam a te etiam quasnam dicas res, in quibus pietatem inesse postquam definivisti et protulisti oppositione, silentio id praeteristi, cum nihil explicuisses: id quod ignorantiae tuae solitum est velamentum: dic mihi, te oro per inessentiales tuas et insubstantiales divinitates: quodsi divinam cogitasti et ter suppositam naturam, cur non explicuisti hoc, sed hoc voto dignum, spe nullo ut videtur modo: ac profecto multum quidem abest, neque enim est

ἔπειτά ποτ' ἔσσεσθαι· ὃ γὰρ ἀνούσιόν τε καὶ ἄκτιστον, τῶν
 μηδὲν ὄλως μηδαμῆ μηδαμῶς ὄντων ἐξ ἀνάγκης λέγοιτ' ἄν.
 τοιαύτη τῶν σῶν δογμάτων ἢ τερατεία καὶ τὸ σὸν ἐνθύμιον,
 ὃ κακὴ κεφαλῆ, πείθειν πιστεῦειν εἰς τὸ μηδέν. τῶν γὰρ 147 ὅ.
 5 τοι θεῶν ῥημάτων καὶ γραμμάτων ἀνηρημένων κατὰ τὴν σὴν 74
 παραινεῖσιν, ἃ τὴν τῶν πραγμάτων δηλοῦσιν ἀλήθειαν, τίς
 ποθ' ὁμολογία πίστεως καὶ πόθεν ἄν ποτε γένοιτο ἔτι; πόθεν
 δ' ἄν καὶ τίς ποτε τοῖς εὐσεβεῖν ἐθέλουσι γένοιτο γινῶσις Θεοῦ
 10 τοῦ πέποιηκότος ἡμᾶς; ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἔτι πολλὰ λέ-
 γειν ἔχοντι, τοῦ καιροῦ μὴ διδόντος, μειτεῖον ἐφ' ἕτερα. ἐκεί-
 νο δὲ πῶς νοεῖς, ὃ καινὴ θεολόγε, λέγων ἐκ τῶν ἐνεργειῶν
 γνωρίζειν ἡμᾶς τὸν Θεόν. ἢ γὰρ οὐ συνήκας ἀκοίων ἐκ τῶν
 ἔργων τῶν φαινομένων τοῖς αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν τὸν
 15 ἡμῖν οὐ φαινόμενον γνωρίζειν ἡμᾶς Θεόν; ἐνεργεῖαν γὰρ εἶναι
 καὶ τὰ ἀποτελέσματα δέδεικται μικρὸν ἡμῖν πρότερον. καὶ ἐκ
 μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων αὐθις ἀκούεις καὶ ἀλλαχοῦ
 τῆς γραφῆς λεγούσης θαυμάζεσθαι τὸν δημιουργόν, καὶ τοῦτ'
 εἶναι τὸ τοὺς οὐρανοὺς διηγέσθαι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. καὶ
 ὁ Δαμασκηνὸς ὁμοίως φησὶν Ἰωάννης "ὃ τῆ φύσει ἀόρατος
 20 Θεὸς ὄρατος ταῖς ἐνεργείαις γίνεται, ἐκ τῆς τοῦ κόσμου συ-
 στασεως καὶ κυβερνήσεως γινωσκόμενος." ὅμως παρακατιῶν 75
 εὐρήσεις τὸν μέγαν Βασιλεῖον καὶ αὐτὸν ἐρμηνεύοντα τὰ

tui ingenii recte de deo cogitare et pronunciare: sed res ipse dicis
 has tuas inessentialia et infinita divinitates: quae iam esse neque
 possunt neque postea poterunt unquam. quod enim inessentiale est
 et increatum, necessario in numero eorum ponendum est quae nihil
 omnino ullo modo sunt: tales sunt dogmatum tuorum praestigiae et haec
 tua est cura, o caput malum, ut suadeas credamus in id quod nihil est.
 etenim divinis verbis et literis sublatis, ut tu suades, quae rerum veri-
 tatem declarant quae tandem erit consensus fidei? et unde tandem tum
 fiat? unde et quae tandem iis qui pietatem colere volunt fiat cognitio dei
 qui nos creavit, sed quanquam de his praeterea multa dicere possum,
 cum tempus non sinat, ad alia transeundum est. illum autem quomodo
 cogitas o nove theologe cum dicas ex efficientis nos cognoscere deum:
 aut enim non intellexisti quae audisti, ex operibus nimirum quae cor-
 poris oculis nostris perspiciuntur, cognoscere nos deum, qui non a
 nobis perspicitur: efficientiam enim esse etiam facta, demonstratum
 est a nobis paulo antea, et ex magnitudine et pulchritudine creato-
 rum rursus audis etiam alibi scripturam dicentem nos admirari creato-
 rum: atque hoc illud esse, quod coeli enarrant gloriam dei. et si-
 militer ait Ioannes Damascenus, deus natura invisibilis efficientia vi-
 sibilis fit, ita ut e mundi compositione et gubernatione cognosci pos-

ἑαυτοῦ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ· “ἐκ γὰρ θαλάσσης” φησὶ “καὶ
 ἀνέμων ὑπακουσάντων αὐτῷ ἐγνώρισαν αὐτοῦ τὴν θεότητα οἱ
 ἀπόστολοι. οὐκοῦν ἀπὸ μὲν τῶν ἐνεργειῶν ἢ γνώσεως, ἐκ δὲ
 τῆς γνώσεως ἢ προσκύνησις.” ὁρᾷς πῶς ἐκ τῶν ἐνεργηθέν-
 των φησὶ θαυμαμάτων ταύτας γὰρ φησιν αὐτὸς εἶναι τὰς κα- 5
 76 τιούσας ἤτοι δεικνυμένας ἡμῖν ἐνεργείας. ἀλλὰ δυοῖν, ὡς
 ἔοικε, θάτερον δίδως νοεῖν. ἢ γὰρ ἐξ ἀκοῆς παροδικῆς εἰ-
 λήφεις τὴν ῥῆσιν, ἢ τῇ ἐπιστολῇ ἐντυχὼν οὐ συνῆκας· καὶ
 πάσχεις παραπλήσιον ὥσπερ ἂν εἴ τις ἐν μεσημβρία φωτὸς
 ἀκραιφνοῦς τοῦς ὀφθαλμοὺς ἀνασχὼν πρὸς τὸν ἥλιον, εἶτα 10
 δι’ ἀτονίαν ἀποστραφεῖς πρὸς τὴν γῆν, χρωμάτων εἰδῶλα
 φαντάζοιτο πολυειδῶν τε καὶ διαφόρων, ἃ πάντα ψευδῆ
 τε ὄντα καὶ ἀνύπαρκτα ταῖς ἀρρωστούσαις ὄψει δοκοῦσιν
 εἶναι ἀληθῆ. ἢ μᾶλλον ὥσπερ οἱ μεθύοντες οὐ τὰ ὄντα κατὰ
 φύσιν ὁρῶσιν ἀλλ’ ἀνθ’ ἑτέρων ἕτερα δοκοῦσι, κυματομένης τῆς 15
 ὄψεως ἐπὶ τῆς περὶ τὸν ἐγκέφαλον ὑγρότητος καὶ οἰονεὶ κο-
 λυμβώσης ἐς τὰ φαινόμενα πλημμυλῶς, οὕτω δὲ καὶ αὐτὸς
 ἀμαθία πολλῇ στρατηγούμενος ἥκιστα ἔχεις νοεῖν ὡς ἔχει
 l. 148 r. φύσεως τὰ τοῖς θεοῖσι δεδογμένα πατράσι. τοῦτ’ ἐκέينو ὁ
 καὶ τοῖς ἀπὸ κόπης ἐπὶ βῆμα καὶ ἀπὸ σκαπάνης ἐπὶ τὸ 20
 θεολογεῖν αὐτομολοῦσι, πᾶν μὲν ὄνομα περὶ θεοῦ λεγόμενον
 σωματικὴν παρέχει τὴν ἔννοιαν, πᾶν δὲ πρᾶγμα σωματικὴν

sit. tamen progrediens reperies Basilium magnum et ipsum interpre-
 tantem sua ipsius verba in eadem epistola. e mari enim, inquit, et
 ventis, quae ei parebant, eius divinitatem apostoli cognoverunt, ergo
 ab efficientiis quidem nata est cognitio: a cognitione autem cultus.
 vides eum dicere e miraculis effectis, has enim dicit ille esse effi-
 cientias sive descendentes sive apparentes nobis. sed alterutrum vi-
 deris dare nobis cogitandum: aut enim e fama cursim arripuisti ser-
 monem aut in epistolam incidens non intellexisti: et idem pati vide-
 ris ut si quis meridie integra luce oculos attollens ad solem, deinde
 propter languorem aversus in terram, colorum simulacra sibi imagi-
 netur multiformium et diversorum, quae omnia quamvis ficta et, sub-
 stantia carentia oculis tamen languidis vera esse videntur: sive po-
 tius sicut ebrii non vident res quales vere sunt sed pro aliis alia
 videntur, oculo exagitato propter liquorem, qui in cerebro est, et
 tanquam natante et fluctuante quod ad res apparentes attinet, ita
 etiam tu ignorantiae multae dux minime scis quomodo se habeant
 natura dogmata patrum divinatorum: illud ipsum, quod etiam iis usu
 venit, qui a remo ad suggestum et a ligone ad theologiam transvo-
 lant, omne nomen de deo dictum his praebet cogitationem corpoream,

ἔχον περιγραφὴν θεότητάς τε ὀνομάζειν καὶ ἄκτιστα προσαγορεύειν τοιαῦν ἀναπεῖθει.

Ἐπὶ τούτοις ὁ μέγας λογοθέτης, σοφὸς ὢν ἀνὴρ καὶ τῶν λεγομένων συνειὶς ἀπάντων μάλιστα ὅσοι παρῆσαν τέως ἐκεῖ τῶν ἐπὶ δόξῃ σεμνυνομένων, φησὶ πρὸς τὸν Παλαμῶν ἔτι βῶα ἀρρημένον τὴν ἔκτοπον ἐκείνην καὶ ἄωρίᾳ μακρᾷ κεκρυμμένην παραδοξολογίαν, ὡς οὐδὲν ἕτερον βλέπω σε νῦν ἐπιγόμενον, ἄνθρωπε, ἢ τῇ πολυλογίᾳ θηρῶσθαι δόξαν ἀνδρῶν ἀμαθῶν μηχανώμενον καὶ μὴ δοκεῖν πρὸς τῶν ἀντιθέτων ἠττᾶσθαι. ἀλλὰ μὴν αὐτοὶ γε τῆς ἀληθείας οἱ λόγοι σαφεῖς καὶ ἀναμφισβήτητοί εἰσι, καὶ ἐφ' ἐστίας ἔχουσι τὸ πιστόν. οὐς δὴ καὶ ἀκούεις πρὸς τοῦ Γρηγοῦ φερομένους ἁμοῦ καὶ τῶν σοὶ λεγομένων αὐτόθεν τὸ σφαλερὸν ἔχοντας. οὐδὰ γὰρ οὐδ' ἔχεις ἀνθυποφέρειν οὐδὲν ὑγιές, ἀλλὰ γραφικὰς κομίσειν ἀπαιτούμενος μαρτυρίας, ὅπως ἀποφαινομένης αὐτόχρομα πλεῖστα τὰ ἄκτιστα τῆς τρισυποστάτου διάφορα φύσεως, ἔπειτα μὴ δυνάμενος ὅλως εὑρεῖν μαρτυρίαν ἡντιναοῦν οὐθενὸς τῶν ἁγίων, παρὰ σαυταῶν συνάγεις αὐτός, ὃ τῶν ἀτοπωτάτων ἐστίν. ἐκ γὰρ ἐτέρων ἐτέραις ἀεὶ περιπίπτων καινοφωνίαις σαφῆ τε καὶ ὑπερήφανον αὐτόθεν εὐθύς τὴν δίκην τοῦ ἀδικεῖν ὀφλισκάνεις. ὃ γὰρ οἴκοθεν ἐπιχειρῶν τὰ κατὰ βούλησιν δογματίζειν, τοῦ κωλύειν ἰσχύοντος τηρικαυτ' ἐνδιδόντος ὁμοῦ καὶ παροξύνοντος, οὐκ ἂν φθάνοι τὴν εὐσεβῆ

omnis autem res quae corpoream habet circumscriptionem ut divinitates vocare et increata appellare conentur eos adducit.

Tum logotheta magnus, sapiens vir et dicta intelligens maxime omnium qui aderant tum ibi ex iis qui gloria insolenter se efferebant, ad Palamam dixit contententem acclamare inepta illa et valde intempestive immista paradoxa: nihil aliud nunc video te spectare, egregie, quam loquacitate studere laudes venari hominum indoctorum atque ab adversariis superari non videri; attamen ipsi veritatis sermones clari sunt et irrefutabiles, et per se fidem habent, quos etiam audis a Gregora proferri et dictorum tuorum ex eo ipso falsitatem declarare, neque enim potes contra afferre sani quidquam: sed monitus ut proferas scripta testimonia, quae aperte declarent plane plurima increata diversa esse a natura ter supposita, cum non possis omnino invenire testimonium ullum cuiusquam sanctorum, ex te ipso congeris tu quae ineptissima sunt. ex aliis enim semper in alia inaudita incidens continuo te reum apertae et plane conspicuae iniuriae agis. etenim qui suo periculo conatur arbitrata suo dogmata fingere, eo qui prohibere eum potest indulgente simul et incitante, non possit

πανταχόθεν και πάτριον πίστιν αὐτόθεν ἐλαύνων. ἀλλ' οὐ
 τοῦτο νῦν ἡμῖν ὁ σκοπός· ἀλλὰ βεβαιοῦντες τὰ τῶν Θείων
 πατέρων και διδασκάλων δόγματα πυθέσθαι ζητοῦμεν ὅθεν
 σοι τὰ καινοφανῆ κηρύγματα ταῦτα ἐξέρχεται, δι' ὧν πολὺν
 ἤδη χρόνον ταράττεται τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν, σύμμαχον⁵
 ἔχων τὴν τέως δυναστεύουσαν χεῖρα. βρέφος γὰρ ὧν ὁ
 Θεϊότατος οὐτοσί βασιλεὺς ὁπότε κηρύττειν ἤρξω σὺ τὰ τοι-
 αῦτα, και ἅμα συγχύσεως περὶ τὴν βασιλείαν ἐξῆς ἐνεχθεί-
 σης ὄθενδηροῦν και ὀπωσοθήποτε, καιρὸν οὐκ ἔσχεν ἀκη-
 70 κόνει και διορθώσασθαι. σὺ δ' ἀμεταβλήτως λήγειν οὐ βού-
 λει κακῶν. ἡ μὲν οὖν παροιμία φησί τὸν οἶνον οὐκ ἔχειν
 πηδάλιον· ἐγὼ δὲ τὴν σὴν ἀμαθίαν μᾶλλον ἢ τὸν οἶνον οὐκ
 ἔχουσαν ὄρω πηδάλιον τὴν τῶν σῶν οἰακίζεῖν τρικυμίαν δο-
 γμάτων δυναμένον. ὁ τῶν ἐσχάτων ἐστὶ κακῶν. ὅταν γὰρ τὰ
 l. 148 γ. τοιαδὶ τῶν ἀδικημάτων ἀντὶ τοῦ κολάζεσθαι και τὸ τιμᾶσθαι¹⁵
 προσλάβῃ δι' αὐτὰ γε ταυτί, ποῦ μὲν οὐκ ἂν ἀτοπίως ἐλάσειε,
 ποῦ δ' ἂν τῆς ὑπερφηάνου σιαιή φορᾶς και κακίας κατὰ πρᾶ-
 νοῦς οὐτωσί φερομένης; και μή μοι λέγε και τερατεῖον νῦν
 ἐγκυχωμένος ἐπὶ τε δυσσηνίᾳ γλώττης φορᾶ και συμπεφυρ-
 μένων λόγων ἀλόγῳ σωρείᾳ, μηδ' ὄγκους μοι χάλκευς ῥημά-²⁰
 των ἀντιστρατευομένων οὐτωσί προφανῶς τῇ τε ἀληθείᾳ και
 τῷ τοῦ παρόντος συλλόγῳ σκοπῷ· ἀλλ' εἰ και τὸ εὐ μετὰ
 τοῦ εὐσεβοῦς τῶς λεγομένοις προσετή σοι, τοῦτο δὲ και πάνν

riam omnia et patriam fidem evertere: sed nunc non illud agimus,
 sed confirmantes divinarum patrum et praeceptorum dogmata scire
 studemus, unde a te haec nova edicta sint inventa, quibus per multum
 iam tempus conturbas dei ecclesiam, cum sociam habeas imperatoris
 manum. puer enim erat divinissimus hic rex, cum edicere tu talia
 incepisti, et deinde confusione in imperio exorta, undecunque et quo-
 cunque modo exorta est, tempus non habuit audiendi et corrigendi.
 tu autem immotus desinere non vis mala. proverbium quidem ait,
 vinum carere clavo: ego autem stultitiam tuam magis quam vinum
 non habere video clavum, qui possit dogmatum tuorum elaviam gu-
 bernare: id quod extremorum est malorum. etenim si talia facinora
 pro poena honores quoque accipiant, quo ineptiarum venient? quo
 conspicui accrescent impetus et pravitatis in pronum ita iactatae.
 atque ne mihi dicas et portenta loquaris nunc glorians, in impetu
 linguae effrenato et cumulatorum verborum bruta coacervatione, neve
 fabriceris tumida verba quae tam aperte veritati et huius conventus
 consilio bellum indicunt: sed num etiam honestas et pietas dictis tuis
 adsint, hoc longe maxime te spectare oportet, nam si hoc iis non

τι σφόδρα σκοπεῖν σε χρεών· ὡς εἰάν μὴ τοῦτο σφίσι παρῆ, τὸνναντίον ἐπὶ μανδραβόλου, φάναι κατὰ τὴν παροιμίαν, χωρεῖ σοι τὸ σκουδάσμα, καὶ κολοφών σοι γίνεται κακῶν ὁ τῆς ἀκαίρου γλώττης λῆρος, καὶ τοσοῦτῃ μᾶλλον ὅσῃ μᾶλλον καὶ δὴ τῆ πολυλογία πολὺχουν ἐπιπολάζειν τὸ τῆς ὑποτίας ἐπεφύκει γεώργιον, καὶ πρὸς γε δῆπουθεν αἱ τῶν ἀπράκτων ἤχων τε καὶ ψόφων διατριβαὶ καὶ σχολαί. ἀλλ' ἢ τῶν θείων γραφῶν παραινέσεις μὴ μέταιρε φησὶν ὄρια ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου, μηδὲ σοφίζου περιττά, ἀλλ' ἃ προστάγη σοι, ταῦτα δια-
10 νοῦ· οὐ γὰρ ἔστι σοι τῶν κρυπτῶν χρεία.

Ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν Παλαμᾶς ἐσιώπησεν, ἀνέστη δὲ τις 80 τῶν μαθητευομένων αὐτῷ, μύλα τι ἀμαθῆς καὶ θρασυῆς καὶ ἐμπαροινῶν μᾶλλον ἢ λέγων κατὰ τῆς ἀληθείας, ὡσπερ ἐσωλοκρασίας ἔωθεν αὐτῷ καταχεθείσης τινός. καὶ μὲν δὴ “περὶ 15 δυνάμεων ἐγώ” φησι “διαλεχθῆναι τήμερον βούλομαι· καὶ μοι φρασάτω παρελθῶν ὁ βουλόμενος, διὰ τί παντοδύναμος ὁ θεὸς καλεῖται ἢ διὰ τὸ πάσας ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τὰς δυνάμεις. ἄς δὴ καλοῦμεν ἀκτίστους ἡμεῖς, καὶ διαφόρους ἀλλήλων καὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς τοῦ θεοῦ.” ταῦτα παρῶν καὶ 81 20 ἀκηκόως τις τῶν τοῦ Γρηγοῦ φοιτητῶν, ὃς ἠκολούθησε μὲν οἴκοθεν αὐτῷ, ἀρξαμένης δὲ τῆς διωλέξεως ἐπέμψθη κομίστων τὴν τῆς δογματικῆς πανοπλίας δέλτον, καὶ κομίσας παρῆν τῷ συλλόγῳ λοιπὸν καὶ αὐτός, ὅτεος ὅν πυρρλόγω τέως τῆς

adsit, e contrario, ut dicimus de mandrae ludo in proverbio, tibi evadet studium, et cacumen malorum tibi sunt intempestivae linguae nugae: atque eo magis quo magis fructus ineptiarum est loquacitate feracem innatare: et praeterea vanorum clangorum sonoraeque studia et curae. sed librorum divinorum adhortatio, ne evertas, inquit, fides, quos posuerunt patres tui: neve exquiras supervacanea, sed quae tibi imperata sunt, ea delibera; neque enim tibi opus est absconditis.

In his Palamas quidem silentium tenuit. surrexit autem quidam discipulorum eius, valde indoctus et temerarius: et ebrie se iactans magis, an dico contra veritatem tanquam vini reliquias mane in cum effusas. atque de potentiis ego, inquit, colloqui hodie volo: et dicat mihi accedens quisquis est cur omnipotens deus vocetur: an quia omnes in se habet potentias: quas nos vocamus increatas et diversas inter se et ab ipsa essentia dei. haec audivit quidam, qui aderat, discipulorum Gregorae, qui quidem domo eum sequutus est. incedente autem colloquio missus est ut adferret pugillares dogmatici exercitus; quos eum attulisset postea iam aderat conventui et ipse. hic igitur repugnanti rerum auditarum gravatus surrexit et: profecto,

- ἀκοῆς ἀχθεσθεῖς καὶ διανοασίας, “καὶ μὴ” φηοῖν “ἐχρῆν πα-
σοδύναμον οὕτωςι κατὰ σὲ καλεῖν τὸν Θεόν, καὶ μὴ παντο-
δύναμον. ἡμῖν γὰρ ἐκ τοῦ τὰ πάνθ’ ὅσα βούληται δύνασθαι
μέχρι νῦν ἐδόκει καλεῖσθαι παντοδύναμον τὸν Θεόν, καὶ οὐχ
ὡς σὺ φῆς.” ὑπολαβὼν δὲ ὁ Παλαμᾶς “ἀλλὰ κατὰ τροπὴν 5
τοῦ σ’ φηοῖν “εἰς τ γίνεται παντοδύναμος, καθάπερ καὶ θά-
l. 149 r. λασσα θάλαττα.” γέλως οὖν ἐπὶ τούτοις ἤρθη πολὺς, ὡς
μηδ’ αὐτὸν Γρηγορᾶν κατέχειν ἑαυτὸν δύνασθαι, καίτοι πολ-
λὰ πρὸς τὸ μὴ φανῆναι γελῶντα βουλόμενον καὶ ἅμα σιγᾶν
■ δια τὰς τῆς κεφαλῆς ἀλγηδόνας ἐπιτηθεύοντα. ἀλλ’ ὁ Παλα- 10
μᾶς διακόπτειν τὸν γέλωτα μηχανώμενος τῶν πρότερον εἶχετο
λόγων, ἀναλαμβάνων αὐθις ἐκεῖθεν. “ὅτι δ’ ἄλλο τὸ ἔχον”
φηοῖ “καὶ ἄλλο τὸ ἐχόμενον, δῆλον καὶ τοῦ ἁγίου Μαξίμου
λέγοντος ὅ μὲν Θεὸς γινώσκει ἑαυτὸν ἐκ τῆς μακαρίας οὐ-
σίας αὐτοῦ, τὰ δ’ ὑπ’ αὐτοῦ γεγνηότα ἐκ τῆς σοφίας αὐτοῦ, 15
δι’ ἧς καὶ ἐν ἧ τὰ πάντα ἐποίησεν. ἄλλος οὖν ὁ Θεός, καὶ
ἄλλη ἡ σοφία αὐτοῦ δι’ ἧς καὶ ἐν ἧ τὰ πάντα ἐποίησε, τῆς
τοῦ Θεοῦ οὐσίας πάντη διάφορός τε καὶ ἄκτιστος· ἄλλος γὰρ
ὁ Θεὸς ὁ ἔχων, καὶ ἄλλη ἡ σοφία αὐτοῦ ὡς ἐκτὸν καὶ ἀνούσιον.”
■ πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγορᾶς ὡσπερ ἔνθους γενόμενος ἀνεβόησεν 20
“οὐκ ἀκούετε, πάντες οἱ τῆς ὀρθοδοξίας ἀντιποιοῦμενοι, προ-
φανῶς ἀναιρουῦντα τὴν εὐσεβῆ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν ὁμοῦ
τοῖς εὐαγγελίοις καὶ πάσαις τῶν θείων πατέρων γραφαῖς, καὶ

inquit, oportebat hac ratione secundum te deum vocare πασοδύναμον
neque vero παντοδύναμον; nobis enim quia omnia, quaecunque vult,
facere potest, usque ad hoc tempus placuit ut παντοδύναμος vocaretur
deus neque vero ut tu dicis. referens autem Palamas, sed cum
mutari possit, inquit, Σ in Τ, fit παντοδύναμος, sicut etiam θάλασσα
in θάλαττα mutatur. risus igitur ad haec sublatus est magnus, ita
ut ne ipse quidem Gregoras continere se posset quamquam multum
operae dedit ne ridens conspiceretur, simulque tacere propter capi-
tis dolores studuit. sed Palamas risum exstinguere conatus in priori-
bus inhaerebat sermonibus, et rursus inde orsus est. aliud, inquit,
esse id quod habet, aliud id quod habetur, intelligitur etiam e sancti
Maximi dicto: deus quidem se cognoscit ex essentia sua beata: quae
autem ab eo facta sunt ex eius sapientia qua et in qua universa fe-
cit. alius igitur est deus, alia sapientia eius tanquam habitum et
inessentiale. ad haec Gregoras ut divino numine adflatus exclamavit:
nonne omnes auditis, qui verae formulae fidei estis studiosi, eum
aperte tollere piam Christi ecclesiam simul cum evangeliiis et omnibus
patrum divinatorum scripturis, et dicere filium et rationem dei diversos

- λέγοντα τὸν υἱὸν καὶ λόγον τοῦ θεοῦ διάφορον τῆς πατρικῆς οὐσίας καὶ ὑφειμένον θεόν, καθάπερ Ἐννόμιός τε καὶ Ἄρειος ἐκέينو, καὶ ὅσοι τὰ τοιαῦτα πάσαι βεβλασφημήκεσαν; ἵνα γὰρ τὰς τῶν θεῶν διδασκάλων ἡμῶν ἐν τῷ παρόντι σιγήσω ῥή-
 5 σεις, οὐκ ἀκοῦτέτε πάντες αἰεὶ τοῦ θεοῦ λέγοντος εὐαγγελίου 'πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἐν ὃ γέγονεν,' καὶ τοῦ Δαβὶδ πολλῶ προθεσπίσαντος πρότερον 'πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας,' καὶ τοῦ Σολομῶντος ἀδιδίχου 'ὁ θεὸς τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ἠτοίμασε δὲ οὐρανοὺς ἐν φρο-
 10 νῆσει.' τίς οὖν ἔτι χρεῖα λόγων εἰς ἀπόδειξιν τῆς παλαιγενοῦς αὐτοῦ κακοδοξίας, ἣν πάσαι ὠδίνησθε τε καὶ ἔτεκε καὶ αἰεὶ γράφων καὶ λέγων οὐ διαλείπει, κἀν ταῖς πλατείαις καὶ ἀγοραῖς διδάσκων κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν, καὶ τὰς ἀκοὰς διορῦττων τῶν ἀπλουσιτέρων."
- 15 'Ὁ δὲ Παλαμᾶς τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων τὰς ἐννοίας 84 καὶ κλίσεις μεθαρμόζων ἐβλασφήμει τὰ χεῖριστα. ἐπιτιμηθεῖς δ' ὡς ἀμαθῆς τὴν τῶν συνδέσμων διαστολὴν ἀντεισηῆς τοῦ μέν καὶ τοῦ δέ. "γινώσκει γάρ" φησὶν ἡ τοῦ θεοῦ Μαξίμου ῥῆσις "ἑαυτὸν μὲν ὁ θεὸς ἐκ τῆς μακαρίας οὐσίας
 20 αὐτοῦ, τὰ δ' ὑπ' αὐτοῦ γεγονότα ἐκ τῆς σοφίας αὐτοῦ, δι' ἧς καὶ ἐν ἧ τὰ πάντα ἐποίησεν. ἔδει οὖν εἰπεῖν καθ' ὑμᾶς ὅτι καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως γινώσκει ἑαυτὸν ἐκ τῆς μακαρίας οὐ-

esse a paterna essentia et submissum deum, ut Eunomius et Arius ille et quicumque talia iam olim conviciati sunt: etenim ut divinatorum praeceptorum nostrorum nunc taceam dicta, nonne auditis omnes semper divinum evangelium dicere: omnia per eum fiebant et sine eo fiebat ne unum quidem, quod factum est; et Davidem multo antea vaticinatum esse: omnia in sapientia fecisti; et Solomonem rursus: deus sapientia fundavit terram, repraesentavit autem coelos in cognitione. quid igitur iam opus est verbis ad ostendendam antiquam eius in dogmatis perversitatem, quam iam olim parturivit et peperit, et non desinit semper scribere et dicere, in plateis quoque et foris docere propter magnam eius qui prohibere possit eum solitudinem et aures perforare simpliciorum.

Palamas autem nominum et verborum notiones et declinationes mutans pessima conviciabatur. postquam autem nos obiurgavit, ut inductus coniunctionum oppositionem introduxit, vocum nimirum "quidem" et "sed." cognoscit enim, ait divini Maximi dictum, se quidem deus ex essentia sua beata: quae autem ab eo facta sunt, e sapientia sua, qua et in qua universa fecit. oportebat igitur eum dicere secundum vos, filium quoque similiter cognoscere se ex essentia eius

σίας αὐτοῦ, ἵνα τὸ ὁμοφυῆς καὶ ἑμοούσιον δείξῃ· τούτου δ' ἐκείνη σιωπηθέντος δείκνυται συμφωνῶν ἐμοί, καὶ οὐδαμῆ γε ἑμῖν."

- 5
L. 149 v. Πολλῆς οὖν ἐνστάσεως ἐνταυθοῖ γενομένης τῶν ἐκατέ-
ρωθεν, ὡς περ διαιτητῆς μεταξὺ γεγόμενος ὁ Γρηγοράς, καὶ 5
τάς τῆς κεφαλῆς ἀληθόνας παρὰ φανῶν τέως ποιησάμενος
διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς χρείας, "πρῶτον μὲν σκεπτέον" φησὶ
"θεοῖν ὁπότερον ταῖς κοιναῖς τῆς ἐκκλησίας ἐννοιαῖς ἀκολου-
θεῖ καὶ ταῖς ἄνωθεν κυρωθείσαις τῶν θείων δόξαις πατέρων,
κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον χρῆναι φάσκοντα ἡμᾶς ἀπὸ τῶν 10
κοινῶν ἐννοιῶν ὀφθαμωμένους περὶ Θεοῦ τὰ ἐναντιούμενα, ὅσον
ἐπὶ τῇ λέξει, ὁμολογεῖν μὴ νοεῖν. οἶον κατὰ τὰς κοινὰς ὑπο-
λήψεις ἔστι τὴν θείαν φύσιν ἀγαθὴν καὶ ἀόρατον καὶ δι-
καιάν ὁμολογεῖν. ἐὰν οὖν ὀργιζόμενον ἢ λυπούμενον ἢ με-
ταμελόμενον ἢ μὴ κατ' αἴτιαν τινὶ χρώμενον ἢ γραφῇ λέγῃ, 15
ζητεῖν προσήκει τὸ τῆς λέξεως βούλημα, καὶ μεριμνᾶν τίνα
τρόπον ἀπακαταστῆσαι δυνηθῶμεν, οὐχὶ δὲ ἀνατρέπειν τὰς
ἀξιολόγους περὶ Θεοῦ ὑπολήψεις. καὶ οὕτως ἀπροσκόπτως
ἐντευξόμεθα ταῖς γραφαῖς, ἀπὸ μὲν τῶν ἀσπερεστέρων μὴ
● 6 βλαπτόμενοι, ἀπὸ δὲ τῶν εὐλήπτων ὀφελούμενοι. ἔστι μὲν 20
οὖν συνδεδογμένον ἅπασιν ὀρθοδόξοις τὰ πάντα διὰ τοῦ νοῦ
καὶ λόγου τοῦ Θεοῦ γεγενῆσθαι. τῷ λόγῳ γάρ φησι κυρίως

beata, ut eandem naturam eandemque essentiam ostenderet: quod cum ab eo praetermissum sit silentio, apparet illi necum convenire neque vero ullo modo vobiscum.

Magna igitur oppositione facta utriusque partis Gregoras tanquam arbiter factus et capitis dolores parvi faciens propter usus auxiliique necessitatem, primum quidem, inquit, spectandum est, utrum communes ecclesiae cogitationes sequatur et divinorum patrum sententias superne confirmatas, secundum Basilium magnum, qui oportere dicit nos a communibus de deo cogitatis orsos contraria in vocibus convenire non putare. ut secundum communes sententias concedendum est, divinam naturam bonam esse et irae expertem et iustam: quodsi iratum aut moestum esse aut poenitentiam agere aut uti aliquo non ex merito deum scriptura dicat, decet inquirere in verborum vim, et excogitare quomodo possimus restituere eam, neque vero evertere sententias, quae sunt de deo, graves: et hoc modo sine offensione utemur scripturis, ex iis quae obscuriora sunt nullum damnum facientes, ex iis autem, quae clara sunt, utilitatem capientes. constat quidem inter omnes orthodoxos, universa per filium et rationem dei facta esse. ratione enim ait domini coeli solidi sunt facti: et ut di-

οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν.' καὶ κατὰ τὸν Νυσσαεὶά θεῶν
 Γρηγόριον ὄντως σοφία καὶ βουλὴ οὐδὲν ἕτερόν ἐστι πλὴν
 τῆς τοῦ παντός προεπινοουμένης σοφίας, ἐν ἣ τὰ πάντα ἐγέ-
 νετο καὶ διεκοσμήθη. Χριστὸς γὰρ θεοῦ δύναμις καὶ θεοῦ
 5 σοφία. καὶ πάλιν σοφία τοῦ θεοῦ καὶ πατὴρ κατὰ τὸν θεῶν
 Μάξιμον καὶ φρόνησις ὁ κύριος ἡμῶν ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστός,
 ὁ καὶ τὰ καθόλου τῶν ὄντων συνέχων τῇ δυνάμει τῆς σο-
 φίας καὶ τὰ συμπληρωτικὰ τούτων μέρη περιέχων τῇ φρονήσει
 τῆς συνέσεως, ὡς πάντων φύσει δημιουργὸς καὶ προναητής,
 10 καὶ εἰς ἐν ἄγων τὰ δισταῶτα δι' ἑαυτοῦ. καὶ ὁ Λαμασκηνός
 φησιν Ἰωάννης ὁμοίως, ὅτι οὐκ ἐστὶ τῷ πατρὶ λόγος σοφία
 δύναμις θέλησις εἰ μὴ ὁ υἱός, ὅς ἐστιν ἡ μόνη δύναμις τοῦ
 πατρὸς ἢ προκαταρτικὴ τῆς πάντων ποιήσεως. καὶ μυρίας
 ἔχει τις ἂν μαρτυρίας προάγειν ταυτὶ συνιστάσας. καὶ προ-
 15 τον μὲν δὴ σκεπτόμενος ἂν εἴη τουτί, δεύτερον δὲ πῶς καὶ ὁ
 θεὸς Μάξιμος τοῖς κοινοῖς τῆς ἐκκλησίας ἔπεται δόγμασιν,
 εἰ μὴ τις ἐνταῦθα παρεξηγεῖσθαι βιάζοιτο. ἡ γὰρ διαστολὴ
 τῶν συνδέσμων ἐνταῦθα οὐ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν δια-
 στέλλει, ἀλλ' ἐκ τῶν κτισμάτων μάλιστα τὸν θεὸν διαιρῶν,
 20 συμπαραλαμβάνει καὶ συνάπτει ταύτῳ καὶ τὸν υἱὸν εἰς τὴν f. 150 r.
 τῶν κτισμάτων γινῶσιν, ἵνα μὴ δόξῃ χωρίζειν ὁ πατὴρ τὸν
 υἱὸν ἑαυτοῦ ἐν τῇ τούτων γνώσει, δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ παπαίηκεν
 ἅπαντα ταῦτα. καὶ γὰρ καὶ ὅτε φησὶ τὸν θεὸν ὁ ἅγιος γλ. 20.

vinus ait Gregorius Nyssaeus: re vera sapientia et voluntas nihil aliud
 est, quam praemeditata universum sapientia, in qua universa facta et
 adornata sunt. Christus enim est dei vis et dei sapientia. et rur-
 sus sapientia dei et patris secundum divinum Maximum consilium
 quoque dominus noster est Iesus Christus, qui etiam universa quae
 sunt continet vi sapientiae, et complentes partes complectitur consi-
 lio mentis ut omnium a natura creator et praemeditans, et in unum
 contrahit distantia per se. et similiter ait Iohannes Damascenus: nulla
 est patri ratio, sapientia, vis, voluntas, nisi filius: qui quidem sola
 est vis patris creationem omnium praeparans. atque sexcenta pos-
 sunt proferri testimonia quae haec confirmant, et primum quidem hoc
 spectandum est: deinde etiam divinum Maximum sequi communia ec-
 clesiae dogmata, nisi quis hic falso interpretari studeret: distinctio
 enim coniunctionum hic non patrem et filium distinguit, sed e crea-
 tis maxime deum discernens comprehendit et coniungit huic etiam
 filium in creatorum cognitione ne videatur remove re pater filium a se
 in horum cognitione, per quem et in quo fecit haec omnia. etenim
 etiam cum dicit deum sanctus cognoscere se ex essentia sua beata

γνώσκειν ἑαυτὸν ἐκ τῆς μακαρίας οὐσίας αὐτοῦ, οὐκ ἀποστε-
 ρεῖ τὸν υἱὸν τῆς τοιαύτης γνώσεως. πῶς γάρ, ὁμοούσιον
 ὄντα τε καὶ τὴν αὐτὴν τῷ πατρὶ γνώσιν ἔχοντα, ὡς καὶ αὐ-
 τὸς περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρεῖ λέγων 'καθὼς γινώσκει με ὁ πατήρ,
 καὶ γὰρ γινώσκω τὸν πατέρα.' καὶ 'πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ 5
 ἐμὰ ἔστι· καὶ ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἑσμεν.' διὰ τοῦτο ἐκεῖ
 μὲν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ γνώσει διὰ τὴν φυσικὴν καὶ οὐσιώδη
 ταυτότητα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ πολυπραγμοσύνης οὐκ
 ἐδεήθη τινός· ἐν δὲ τῇ πρὸς τὰ κτίσματα γνώσει συμπαρει-
 λήφει καὶ τὴν σοφίαν ὁ Θεὸς οὗτος Μάξιμος, δι' ἧς καὶ ἐν 10
 ἧ ταυτὶ πεποίηκεν ἅπαντα, ἀναγκαίως οὕσης τῆς τοιαύτης
 ἐνταῦθα μνήμης διὰ τὰς ὑποστάσεις, ὥσπερ ἐκεῖ τῆς σιω-
 πῆς διὰ τὸ πᾶσιν ἔγνωσμένον ὑπάρχειν τὸ τῆς οὐσίας υἱοῦ
 ●● καὶ πατρὸς ἀδιαίρετον καὶ ταυτόν. ἐναργέστερον δ' ὁμοῦς
 ἔτι καὶ ὁ Θεὸς οὗτος Μάξιμος δείκνυσι προϊὼν, καὶ τῆς τεχ- 15
 νικῆς ἐνταυθοῦ μεμνημένος σοφίας, μή τις ἐξ ἀμαθίας ὀκω-
 ποτὴ πλανηθεῖς ἐκεῖθεν ἐξολισθήσῃ πρὸς δυσσεβεῖς λογισμούς,
 καὶ ἀντὶ τῆς ὄντως σοφίας τὴν ἐν τοῖς κτίσμασι τεχνικὴν
 δοξάζῃ σοφίαν, καθάπερ καὶ οὗτοσι Παλαμᾶς βεβλασφήμηκε
 τε πρότερον πολλάκις, καὶ νῦν αὖθις ἐφ' ἡμῶν οὐκ αἰδέεται 20
 τολμῶν τὰ ἀτόλμητα. φησὶ γὰρ κατόπιν ὡς ἡ λογικὴ καὶ
 νοερὰ φύσις γινώσκει τὰ κτίσματα ἀναλήφει τῆς ἐν αὐτοῖς
 θεωρουμένης τεχνικῆς σοφίας καὶ γνώσει τῶν ἐν αὐτοῖς φυ-

non privat filium tali cognitione: qui potest eum, qui eadem sit es-
 sentia et eandem cum patre habeat cognitionem: ut etiam ipse se de se
 testatur; dicens ut cognoscit me pater, ego quoque patrem cognosco:
 et omnia, quae habet pater, mea sunt: et ego et pater unum sumus.
 propterea ibi quidem in dei cognitione propter naturalem et essentialem
 similitudinem patris et filii non opus fuit ulla curiositate: in cog-
 nitione autem, quae in creatis versatur, comprehendit etiam sapien-
 tiam divinam hic Maximus, qua et in qua haec fecit omnia: cum ne-
 cessaria esset tali hic commemoratione propter substantias, ut ibi si-
 lentio quia omnibus notum est, esse essentialiam filii et patris indis-
 cretam et eandem, quae clarius tamen porro etiam divinam hic Maximus
 demonstrat progrediens cum etiam artificiosae illic mentionem faciat
 sapientiae: ne quis ignorantia ut fieri solet errans inde incidat in
 impias ratiocinationes et pro vera sapientia artificiosam illam quae
 tes in creatis opinetur sapientiam, ut etiam Palamas hic et convicia-
 tus est iam antea saepe, et nunc rursus in nobis non pudet eum au-
 dere inausa. ait enim post: ratione et mente praedita natura cognos-
 cit creata comprehensione animadversae in iis artificiosae sapientiae

σικῶν λόγων. ἦντινα δὴ τεχνικὴν σοφίαν παρακατιῶν αὐθις
 αὐτὸς ψιλὴν καὶ ἀνυπόστατον ἐν τῷ νῷ συνισταμένην φησίν,
 οὕτωςι κατὰ λέξιν διαγορεύων, ὅτι τὰ ὑπὸ Θεοῦ γενοῦσα
 γινώσκει τὸν Θεὸν τῇ ἀναλήψει, ὡς εἴρηται, τῆς ἐν τοῖς γε-
 5 γονοῖσι θεωρουμένης τεχνικῆς σοφίας, ἥτις ἐστὶ ψιλὴ καὶ ἀνυ-
 πόστατος ἐν τῷ νῷ συνισταμένη. καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν αὐτὸς 10
 οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας φησὶ τὸν Θεὸν γινώσκωμεν, ἀλλ' ἐκ τῆς
 μεγαλοουργίας καὶ προνοίας τῶν ὄντων· διὰ τούτων γὰρ ὡς
 δι' ἐσόπτρων τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα καὶ σοφίαν καὶ δύνα-
 10 μιν κατανοοῦμεν." ταῦτα διεξιὼν ὁ Γρηγοῤῥᾶς, "ὄραξ' ἔφη
 πρὸς τὸν Παλαμᾶν στραφεὶς "ὅπως δυοῖν προκειμένων ἐν-
 ταῦθα βλασφημιῶν ἐξ ἀνάγκης μιᾷ περιπίπτεις; ἢ γὰρ τὸν 15
 υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὄντως σοφίαν δι' ἧς καὶ ἐν ἧ τὰ πάντα
 πεποίηκεν, ἀνούσιον λέγεις Θεότητα, ἢ τὴν ἐν τοῖς κτίσμασι
 15 τεχνικὴν σοφίαν ἄκτιστον καὶ ταύτην καὶ ἅμα ἀνούσιον φά-
 σκεις Θεότητα· ἦν ψιλὴν καὶ ἀνυπόστατον ἐν τῷ νῷ συνι-
 σταμένην τὸν Θεὸν ἀκήκοας λέγοντα Μάξιμον. τοιαῦτα γάρ
 σου τὰ τῶν ἀτόπων καινοφωσίων αἰσχροῦ, καὶ οὕτω σχέτλια
 τὰ συμπεράσματα τῆς σῆς δυσσεβείας. ἔπειτα ζῆν τολμᾶς, 20
 καὶ ἀναιδέσιν ὀφθαλμοῖς τὴν οὐρανίαν βλέπειν λαμπάδα, τὸ
 σεμνὸν ἡλίου βλέφαρον, καὶ ἀνθρώποις νοῦν ἔχουσιν ὀμιλεῖν,
 καὶ τοῦ αὐτοῦ συμμεταλαμβάνειν αὐτοῖς ἀέρος, ὑπόμνημα

et cognitione naturalium quae in iis sunt rationum: quam quidem sa-
 pientiam artificiosam paulo post rursus ipse tenuem et substantiae
 expertem in mente compositam dicit, hoc modo ad verbum statuens:
 quae a deo facta sint cognoscere deum comprehensione ut dictum est
 animadversae in iis quae facta sunt artificiosae sapientiae, quae qui-
 dem est tenuis et substantiae expertis in mente composita. et alibi
 rursus ille: non ex essentia, inquit, deum cognoscimus, sed e magni-
 ficentia et providentia rerum. ex his enim ut e speculis infinitam
 bonitatem et sapientiam et vim intelligimus. haec persecutus Grego-
 ras, vides, inquit, ad Palamam conversus, cum duae sint hic male-
 dictiones propositae, necessario in alteram te incidere; aut enim filium
 dei, qui est vera sapientia, qua et in qua universa fecit, inessentialia-
 lem dicis divinitatem aut artificiosam quae est in creatis sapientiam et
 ipsam increatam simulque inessentialem vocas divinitatem, quam te-
 nuem et substantiae expertem in mente compositam divinam audivisti
 dicentem Maximum. talis enim tua est ineptorum paradoxorum tur-
 pitudo et tam immanes sunt ratiocinationes impietatis tuae: et tamen
 vivere audes et oculis impudentibus coelestem suspicere facem, augu-
 stum solis oculum et inter homines mente praeditos versari eiusdem-
 que cum iis particeps esse aëris, exemplum tantae pravitatis factus

τσαύτης κακίας τῇ τοῦ Χριστοῦ γεγονώς ἐκκλησίᾳ; σὺ δ',
 εἰ βούλει, καινοφώνησον ἔτι, καθάπερ ἀκρίστοιων ἐσμὸν θεοτή-
 των, οὕτω καὶ τέχνην καινήν. ἔξεστι γάρ σοι τῇ συνήθει
 χρωμένῃ τῆς ἀμαθίας ἀναιδείᾳ πανταχῆ, καὶ τὸ σπυκεχωρη-
 τὸς μετὰ φρασιῶν ἐκ σεαυτοῦ λαμβάνοντι, καὶ μηδαμῇ τα- 5
 μινουμένῃ τὰς παραλόγους τύχας καὶ τραγικὰς, μηδ' ἐπὶ
 ῥητοῖς τὸ τῆς γνώμης ἔωντι καθεύδειν μεμηγὸς τε καὶ αὐ-
 θαδες. πᾶσα γὰρ ἐπιστήμη τῶν πάλαι καὶ σοφίας ἔμμουσος
 ἄρμονία τε καὶ ῥυθμὸς τὸ ἐνεργεῖν ἐξελάθειτο τῆς σῆς ἀνου-
 σίου ταύτης ἐνεργείας, δι' ἧς ἀπονητὶ τὰς ἀκρίστους χαλκεύεις 10
 θεότητας, ἐξ αὐτομάτου φουίσης, ὥσπερ τὸ τῶν σπαρτῶν
 ἐκείνων γιγάντων αὐθήμερον γένος ἡμῖν ἀττικίζοντες ὑπογρά-
 φονοι μῦθοι, καινότερων ἀκουσμάτων φορὰν εἰκονίζοντες.
 ● ἐπεὶ δὲ ταῖς τῶν λόγων καινότησι καὶ νόμων δεῖ καινότερων,
 γράψον, εἰ βούλει, καὶ ψήφισμά τι καινόν, μὴ χρῆσθαι κατ' 15
 ἐπιστήμην τοῖς λόγοις ἔτι. γενοῦ τοῖς νῦν καὶ αὐτοῖς καιροῖς
 Ἰουλιανὸς αὐτοκράτωρ ἐπὶ κακίᾳ διαβεβοημένος, καὶ βαρβα-
 ρικώτερα μᾶλλον ἢ κατ' ἐκεῖνον δεικνὺς τὰ τολμήματα. μᾶλ-
 λον δὲ καὶ γέγονας, καιροῦ τυχὼν πονηροῦ καὶ βίον ἐλόμενος
 κακοδαίμονα καὶ ἐπάρατον, ἀφ' οὗ πολλοὶ μὲν κατὰ τῆς εὐ- 20
 σεβείας ἀνερωρώγησαν φάραγγες, πολλοὶ δὲ κακῶν ἐξερρῦθησαν
 ἀθέμιτοι ῥύακες. ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος, οἶμαι, χαιρήσεις, ἀλλ'
 ἀποδώσει ταχὺ βουσιλεὺς οὗτοσὶ τὴν πάτριον τῆς ἐκκλη-

Christi ecclesiae? tu vero, si vis, fabricare praeterea ut increatarum
 copiam divinitatum ita etiam artem novam. licet enim tibi cum con-
 sueta utaris ignorantiae impudentia ubique et concessionem facile ex te
 sumas neque ullo modo dispenses fortunas inexpectatas et portentosas,
 neque certis conditionibus sententiam tuam sinas quiescere insanam
 et audacem. omnis enim veterum scientia et institutus sapientia con-
 centus et rhythmus oblita sunt efficiendi, cum tua inessentialis haec
 efficiencia, qua sine ullo negotio increatas fabricaris divinitates ex se
 ipsa nata sit: quale Spartorum illorum gigantum diurnum genus no-
 bis adumbrant fabulae atticae, recentiorum rumorum impetum et pro-
 ventum depingentes. sed quoniam novitati verborum etiam legibus
 novis est opus, age scribas, si vis, etiam edictum novum quoddam,
 ne quis secundum scientiam postea utatur verbis, fias his temporibus
 et ipse Iulianus imperator pravitate infamis, et crudeliores potius quam
 ex eius natura proferas audacias, sive potius iam factus es adiutus
 occasione misera et vitam infaustam eligens et detestabilem, ex qua
 multae contra pietatem proruperunt voraginet, multique malorum ef-
 fusae sunt omnes nefarii, sed non usque ad finem opinor ridebis: sed

σίας εὐκλειαν τῷ δεδωκότι τούτῳ τὴν πατρῶαν βασιλείαν θεῶν.”

Τούτοις ὁ Παλαμᾶς ἀχθόμενος καὶ ὕβριοπαθῶν ἀντελοι- 3
 5 δόρει τε καὶ παρὰ φαῦλον ἐποιεῖτο καὶ αὐτὸ τῆς καθέδρας τὸ
 εὐσχημον, ὥσπερ ἔξω γενόμενος ἑαυτοῦ. ὄθεν δὴ καὶ συχνὰ
 περιέστρεφεν ὄλον ἑαυτὸν τῆδε κάκεισε ἐφ' οὐπερ ἔτυχε τη- f. 151 r.
 10 καὶ ταυτὰ διαπέδου καθήμενος, καὶ δυσκάθικτός τις ἦν ὡς εἰ-
 πειν καὶ ἀκάθεκτος, καὶ μεμηγότεν οὐδὲν διακείμενος ἄμει-
 νον. ἦν γὰρ ἰδεῖν αὐτὸν ὥσπερ ἐκλαθόμενον ἑαυτοῦ τε καὶ
 15 τοῦ καιροῦ καὶ τῶν θεατῶν, καὶ συχνὰ μεταφέροντα ταῖς
 χερσὶν αὐτοῦ τῶν ἱματίων τὰ κράσπεδα καὶ ἀναφέροντα καὶ
 καταφέροντα, καὶ πρὸς γε κνήμας τε γυμνοῦντα καὶ μηρούς,
 καὶ πως ἂ μὴ θέμις δεικνυσθαι θεατρικῶς οὕτωςι παραδει- 34
 20 στάνθ', ὡς εἰκεν, οὐδαμῇ τοῖς δρωμένοις. καὶ δύο κατὰ
 ταυτὸν ἐτολμάτο τάνδρῃ τηρικαῦτα τὰ ἄτοπα, μήτε δεδιότε
 μήτ' αἰσχνομένῳ· στόματι μὲν γὰρ πρὸς θεὸν βλασφημῶν
 οὐδαμῇ ἐδεδίει, σχήματι δ' ἀσέμνῳ τοῦ μεμηγότες ἐκείνου
 25 χρώμενος ἦθους ἐπὶ τοσοῦτων ὀφθαλμῶν οὐδαμῇ γε ἤσχυ-
 νετο. καὶ ὅπερ ἐπὶ τῆς Τροίας Ὀδυσσεὺς ἐκείνος πάλαι τὸν
 ἀκριτόμυθον τοῦ Ὀμήρου Θεοσίην χλευάζων ἠπειλήσε δρᾶν,
 ἀποδύσειν εἴματα λέγω φίλα, τὰ τ' αἰδῶ ἀμφικαλύπτει, τοῦτ'
 ἐκεῖνος καθ' ἑαυτοῦ δρῶν ἀτεχνῶς οὐκ ἠσοδάνετο. ταῦτα καὶ
 μὴ πάνυ γελασειόντα τὸν Γρηγορᾶν γελάσαι πεποίηκε, καὶ

reddet celeriter rex hic paternam ecclesiae gloriam deo, qui huic pa-
 ternum dedit regnum.

His Palamas gravatus et valde affectus contra conviciabatur
 et parvi faciebat etiam ipsum sessionis decus, ut si apud se
 non esset; quamobrem etiam ipsum frequenter se totum vertit huc et il-
 luc in solo, in quo tum maxime sedebat, et difficilis, ut ita dicam,
 et importunus erat quodammodo, neque melius dispositus quam fu-
 rentes. poterat enim videre eum tanquam oblitum sui et temporum
 et spectatorum et huc illuc trahentem manibus vestimentorum limbos,
 et adducentem et deducentem et usque ad crura nudantem et femora
 et fere quae non decorum est ostendere mimico modo ostentantem
 obiter ut ita dicam, neque animum advertens qui erat eius mos ullo
 modo iis quae fiebant: et duo. aequae tum audebat vir inepta neque
 timens neque verens; ore enim contra deum convicians nullo modo
 eimore capiebatur: habitu autem inhonesto furentis illius uti mo-
 ris coram oculis tot non verebatur. et quod ante Troiam Ulixes ille
 olim Homeri Thersiten garrulum deludens facturum se esse mina-
 tus est, exuturum nimirum vestimenta grata, quae membra pudenda

εἰρωνικόν τινα ὀφθαλμὸν αὐτῷ ἐπιρρίψαντα φάναι τοιαδί.
 95 " ἐγὼ δέ σε τῆς ἀμαθίας καὶ ἀναιδεΐας οἰκτεῖρων, ἄνθρωπε,
 βούλομαι καὶ νῦν, ὅποσα τὴν τῆς σοφίας φωνὴν διαιρεῖ ση-
 μαινόμενα, προθεῖς κατὰ τοὺς τῆς ἐπιστήμης διδάξαι λόγους,
 ὡς ἂν μάθης ἐντεῦθεν εἰς ὅσον ἐλαύνει κακίας βωμολοχεῖν⁵
 καὶ διαβύλλειν ἀναίδη τὰς θείας γραφάς. ἀκολουθητέον
 οὖν ἡμῖν ἐστὶ τῇ τῶν θείων πατέρων κἀνταῦθα διδασκαλίᾳ.
 νοεῖται μὲν γὰρ ἡ σοφία διχῶς κατὰ τὸ κτιστὸν καὶ τὸ ἄκτι-
 στον. καὶ κτιστὴ μὲν λέγεται σοφία ἣ τε ἐντεθειμένη πρὸς
 Θεοῦ καὶ συναπειργασμένη τοῖς κτίσμασιν, ἵνα σοφά τε κατὰ 10
 τὸν μέγαν Ἀθανάσιον φαίνηται πᾶσι καὶ ἅμα τοῦ πεποιθη-
 κότες ἄξια. καθ' ὃ σημαινόμενον καὶ Δαβὶδ τοὺς τε οὐρα-
 νούς τὴν τοῦ Θεοῦ διηγείσθαι δόξαν φησὶν ἀλαλήτοις φω-
 96 ναῖς, καὶ ἅμα πᾶσαν προτρέπεται κτίσιν εἰς ὕμνον Θεοῦ,
 ὅση τῶν ἐμπύχων τε καὶ μῆ, καὶ ὅση τῶν αἰσθητικῶν καὶ 15
 μῆ. καὶ εἶτι ἡ τοῖς διδασκομένοις ἐντέχνως ἐκ προὔπαρχού-
 σης γίνεται γνώσεως. ἐν ἧ τὸ εἰδέναι καὶ τὸ ἐπίστασθαι
 ἔχοντας, δεκτικὸς τῆς δημιουργοῦ τῶν ὄλων σοφίας ἡμᾶς οἱ
 Θεοὶ πατέρες φάσκουσι γίνεσθαι τὸν ἐκάστοις ἐνόντα τρόπον.
 καὶ τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ φανερὸν διὰ τῶν κτισμάτων. ἄκτι- 20
 στος δὲ σοφία ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ, δι' ἧς καὶ ἐν ἧ τὰ
 πάντα γέγονε. πλὴν οὐχὶ τούτῳ λόγος ἢ υἱὸς ᾧ καὶ σοφία.

velant, hoc ille se facere contra se omnino non animadvertēbat.
 haec Gregoram quamvis omnino non ridere volentem ad ridendum ad-
 duxerunt, et ut oculum cavillantem in eum coniciens haec diceret:
 equidem ignorantiam tuam et impudentiam miserans, amice, nunc
 quoque volo omnes quaecunque vocem sapientiae dividunt significa-
 tiones proferens secundum scientiae rationem te docere: ut inde dis-
 cas, in quantam pravitate adigatur si quis nugatus pervertat impu-
 denter scripturas divinas. sequendum igitur est nobis divinorum pa-
 trum hic quoque institutionem. intelligitur enim sapientia dupliciter
 secundum creatum et increatum, atque creata quidem dicitur sapien-
 tia ea, quae infusa est a deo simulque confecta creatis, ut sapientia
 illa secundum Athanasium magnum omnibus viderentur simulque crea-
 tore digna: secundum quam significationem etiam David coelos enar-
 rare dei gloriam dicit mutis linguis. simulque omnia creata cohor-
 tatur ad deum celebrandum, quaecunque anima praedita et destituta,
 quaecunque sensu sunt praedita et destituta, et porro eos, qui docte
 instituuntur ex cognitione antea substantive: in qua cum scientiam et
 intelligentiam habeamus testari nos sapientiam omnia creatam suo
 quemque insito more patres divini contendunt: ac quae in deo cog-
 nosci possunt clara sunt creatis: increata autem est sapientia, (filius
 et ratio dei), qua et in qua universa facta sunt. sed non est eidem

ἡ μὲν γὰρ υἱὸς καὶ λόγος φωνὴ μονότροπον ἔχει τὴν σημα- f. 151 v.
 σίαν καὶ ἀναφορικὴν πρὸς τὸν πατέρα, ἡ δὲ τῆς σοφίας δι-
 πλῆν. λέγεται μὲν γὰρ καὶ καθ' αὐτὸ σοφία καθολικωτέραν
 ἔχον τὴν ἔννοιαν, ὅτε ταύτων εἴη σαφῶς τῇ οὐσίᾳ καὶ τοῦτ'
 5 εἴη τὸ εἶναι ταύτη ὃ τὸ σοφίαν εἶναι κατὰ τὸν τοῦ εἶδους
 εἴτουν τὸν τῆς φύσεως καθολικώτερον λόγον, ὅτε σοφία κα-
 λεῖται ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ὡσπερ καὶ οὐσία ἑκάτερα.
 λέγεται δὲ σοφία καὶ ἡ ὑπόστασις ἐκ τοῦ καθολικωτέρου λαμ- 97
 βάνουσα τὸ ὄνομα, ὡσπερ καὶ ἀνθρωπὸν φάμεν εἰδικῶς καὶ
 10 καθόλου τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν, εἴτουν καθ' αὐτὸ καὶ κυρίως
 καὶ οὐδαμῆ πρὸς ἕτερον, ἔστι δ' ὅτε καὶ τήνδε τὴν ὑπόστα-
 σιν, τὸν Πέτρον δηλαδὴ, τὸ εἰδικόν τε καὶ καθολικώτερον
 ὄνομα εἰς τὸ προσωπικὸν καὶ ἰδιάζον μεταφέροντες. οὐ γὰρ
 ἔστιν ἰδιώτατον περικλειόμενον ἡ σοφία τινί, οὐδ' ἀναφορι-
 15 κὸν ὡς ὁ υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα καὶ ὁ λόγος πρὸς τὸν οὗ
 λόγος ἔστι νοῦς· τὰ μὲν γὰρ οὐσιώδη καὶ φυσικὰ περιεκτι-
 κώτερά εἰσι καὶ ἄφετον ἔχει τὴν ἔννοιαν, τὰ δ' ἀναφορικὰ
 πρὸς ἀλληλία τε ἐστί, καὶ τῇ μεταξὺ συνδεόμενα σχέσει ἄφε-
 τον ἔχειν οὐδαμῆ συγχωρεῖται τὴν σημασίαν. ὡσπερ οὖν
 20 οὐσία ὁ πατὴρ, οὐσία ὁ υἱὸς, οὐσία τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον,
 οὕτως ἄρα καὶ σοφία ὁ πατὴρ, σοφία ὁ υἱὸς, σοφία τὸ
 πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ ἁμῶν μία σοφία ὡς μία οὐσία, καὶ
 οὐ τρεῖς σοφίαι ὡσπερ οὐδὲ τρεῖς οὐσίαι. ὅταν οὖν ὁ υἱὸς 98

semper ratio aut filius cui sapientia. vox enim filii et rationis simp-
 plicem habet significationem et ad patrem relata: sapientiae autem
 vox duplicem. dicitur enim per se sapientia quod generaliore[m] ha-
 bet notionem, ubi aperte idem est cum essentia: atque hoc idem fere
 est quod sapiens essentia secundum formae sive naturae rationem ge-
 neraliore[m], ubi sapientia vocatur pater et filius eodem modo quo
 etiam essentia utraque. dicitur autem sapientia etiam substantia, no-
 men accipens a genere: ut secundum formam et genus essentiam et
 naturam etiam hominem appellamus, sive per se et proprie, et nullo
 modo referentes ad aliud, interdum etiam certam hanc substantiam,
 Petrum nimirum, ita ut formae et generis nomen in certum et se-
 cretum transferamus. neque enim sapientia cum sit aliquid maxime
 secretum, circumclusum ulla re, neque referri debet ut filius ad pa-
 trem, et ratio ad id, cuius ratio est mens. essentialia enim et natu-
 ralia latius patent liberamque habent notionem: quae autem referun-
 tur inter se et habitu mutuo coniuncta sunt neque ullo modo conce-
 ditur iis ut liberiore[m] habeant significationem: ut igitur pater est
 essentia, filius essentia, spiritus sanctus essentia, ita pater etiam sa-

λέγει "ἐγὼ εἰμι ἡ σοφία," καὶ αὐτὸς ὁ ἀπόστολος "Χριστὸς Θεοῦ
 δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία," ὡς ἐκ πατρὸς θυνάμειος ὅκτος καὶ
 σοφίας νοεῖται, ὡς περ φῶς ἐκ φωτὸς καὶ Θεὸς ἐκ Θεοῦ. καὶ
 τοῖνυν οὐκ ἂν ἀσεβείας ἐλαύνοι τὸν Θεὸν ὑποκεισθαι λέγειν
 τῇ σοφίᾳ καθάπερ συμβεβηκότε, καὶ μὴ εἶναι μᾶλλον τὴν
 5 σοφίαν οὐσίαν, μηδὲ τὸν Θεὸν εἶναι, ὡς περ τὴν οὐσίαν αὐ-
 τοῦ, οὕτω καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ὡς ἐν ὑπο-
 κειμένῳ, καθάπερ τὴν τεχνικὴν ταυτηνὴν σοφίαν ἐν ἀνθρωπίνῃ
 ψυχῇ. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, κανόνι καὶ νό-
 μοις ἐπιστημονικοῖς ἀληθείας ἐπόμενος, λίαν ἀπαγορεύει καὶ
 10 ἀσεβείας ἀποκληροῦ Θεωσώταις, περὶ τὸν Θεὸν εἶναι φάσκουσι
 τὴν σοφίαν ὡς ἔξιν συμβαίνουσαν καὶ ἀποσυμβαίνουσαν, καὶ
 15 οὐδαμῇ γὰρ σοφίαν αὐτόν. διπλῆς ἐνταῦθα τοιγαροῦν τῆς
 σοφίας οὐσης, τῆς μὲν δημιουργικῆς τε καὶ ἀρχικῆς καὶ
 ποιητικῆς τῆς δὲ δημιουργουμένης, καὶ τῆς μὲν σοφίζουσης
 20 τῆς δὲ σοφιζομένης, καὶ τῆς μὲν γεννωμένης τῆς δὲ ποιουμέ-
 1. 152 r. νης, ἔπεται τῆς μὲν εἶναι γεννήτορα τὸν Θεὸν καὶ πατέρα,
 τῆς δὲ ποιητὴν καὶ δημιουργόν, καὶ εἶναι διὰ ταῦτα καὶ
 τούτων τὴν μὲν οὐσίαν αἰδιόν τε καὶ ἄτρεπτον καὶ ἀκίνητον
 (δεῖν γὰρ εἶναι παντάπασι τὴν τὰ πάντα πρῶτως κινῶσαν
 20 οὐσίαν ἀκίνητον καθ' αὐτό τε ἅμα καὶ κατὰ συμβεβηκός),
 τὴν δ' αἰεὶ τρεπτὴν καὶ ἀλλοιωτὴν καὶ αἰεὶ κινουμένην κατὰ

pientia, filius sapientia, spiritus sanctus sapientia: simulque sapientia
 una, ut essentia una, neque vero sapientiae tres ut neque tres essentiae.
 cum igitur filius dicit: ego sum sapientia, et rursus apostolus: Christus
 dei potentia et dei sapientia, ut ex patre qui est potentia et sapien-
 tia; genitus cogitator, ut lux e luce et deus e deo. quo igitur im-
 pietatis non procedat, si quis dicat, deum esse suppositum sapientiae
 tanquam accidenti, neque sapientiam esse potius essentiam: neque deum
 esse ut essentiam suam ita etiam sapientiam suam: sed in eo ut in suppo-
 sito tanquam artificiosam istam sapientiam in animo humano hoc enim fa-
 cere etiam magnus Athanasius regulas et leges philosophicas veritatis se-
 cutus valde vetat, et impietatis participes reddit sectam eorum secutos,
 qui in deo dicant esse sapientiam ut habitum accidentem et non accidentem,
 neque vero ipsum esse sapientiam. hic igitur cum sapientia sit duplex,
 altera creans et prima et faciens, altera creata, et itemque altera
 excogitans, altera excogitata, et item altera progemerans, altera effe-
 cta, sequitur ut illius quidem sit genitor et pater deus, huius autem
 artifex et creator, et ut propterea harum sit altera essentia sempiterna
 et immota et immutabilis, cum oporteat esse omnino essentiam quae
 universa primum moveat immotam et per se et per accidens, altera
 autem semper mutabilis et mobilis et semper mota secundum similes
 qui in creationem et essentiam et ordinem sunt proventus eorum quae

τὰς εἰς γένεσιν καὶ οὐσίωσιν καὶ τάξιν ἀναλόγους προόδους
 τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ νῦν μὲν ἐξ ὠρισμένης μονάδος εἰς πλη-
 θους ἀπειρίαν ἀνιούσαν ἀόριστον, νῦν δ' ἐξ ὠρισμένης ὁλο-
 τητος κατ' ἀντιπεπόνθησιν πρὸς ἀπειρίαν κατιούσαν ἀόριστον.
 5 γένους γὰρ τινος ἐπέχειν καὶ ἰδέας τόπον καὶ τὴν τεχνικὴν
 ταύτην σοφίαν ἔφρασαν οἱ πάλαιοι φιλοσοφήσαντες καὶ θεο-
 λογήσαντες. καὶ ὥς οὔτε τὸ γένος ἀπεῖλαι δυνατόν ὧν ἐστὶ 100
 γένος εἰδῶν καὶ ἀτόμων, οὔτ' αὖ τὴν ἰδέαν οὔσαν οὐσίαν ὧν
 ἐστὶν ἰδέα πραγμάτων, οὕτως οὐδὲ τὴν τεχνικὴν σοφίαν χω-
 10 ρὸς εἶναι τῶν καθ' ἕκαστα ταύτης εἰδῶν καὶ ἀτόμων, οὐ
 μᾶλλον γ' ἢ τὰ ἐν σώμασι χρώματα, ἃ καὶ αὐτὰ μὴ εἶ-
 ναί ποτε καθ' αὐτὰ ἴσμεν ἀνευ ὧν ἐστὶν ὑποκειμένων χρώ-
 ματα. πᾶσαι τοίνυν ἐπιστῆμαι καὶ τέχναι σοφαὶ τῆς τεχνικῆς
 ταύτης σοφίας ἐξήρηται, καθάπερ διάφορα ῥίζης μιᾶς βλα-
 15 στήματα. καὶ ἐστὶν ὡσπερ τούτων ἀπάντων αἴτιος καὶ προα-
 γωγὸς ὁ Θεός, οὕτω καὶ ταύτης ἀφ' ἧς ἐκείνα. διόπερ 101
 ἐκεῖ μὲν ἡ σχετικὴ συνάρθεια καὶ ἀναφορὰ χώραν ἔχει τὸ
 οἰκεῖον ἀξίωμα παντάπασιν ἀκαπήλευτον διασώζειν, ἅτε ὄν-
 των ὁμογενῶν ἀμφοῖν, τοῦ τε διαιρουμένον καὶ πρὸς ἃ
 20 διαίρεται· ἐνταῦθα δὲ μέχρι μόνης ἐνάρθρου καὶ σημαντι-
 κῆς φωνῆς αἰ τιατὰ ὄντα αὐτὰ πρὸς τὸν αὐτῶν αἴτιον καὶ
 ποιητὴν τὴν ἀναφορὰν ἀπευθύνει. ὥστε διαβάλλειν μὲν ἡκι-
 στα πάντων ἐστί, θανμάζειν δ' οὖν ἄξιον μάλιστα πάντων
 Μάξιμον ἐκεῖνον τὸν θεὸν τῆς εὐσεβείας διδάσκαλον, κάλλι-

apud nos sunt, et interdum ex monade definita in multitudinis infini-
 tatem procedat indefinitam, interdum autem ex unitate definita secun-
 dum oppositionem ad infinitatem recedat indefinitam: generis enim
 cuiusdam obtinere et rationis locum etiam artificiosam hanc sapien-
 tiam dixerunt veteres philosophi et theologi, atque ut neque genus
 abesse potest ab iis quarum est genus formis et atomis, neque ratio
 quae est essentia ab iis quarum est ratio rebus, ita neque artificiosam
 sapientiam seiunctam esse a quibusque huius formis et atomis: non
 magis quam superficies corporum, quas et ipsas non esse unquam per
 se scimus sive suppositis quorum sunt superficies. omnes igitur sci-
 entiae et artes sapientes ex hac sapientia artificiosa pendent, velut
 diversi radicis unius rami: et deus est ut omnium horum auctor et pro-
 genitor ita etiam huius, ex qua illi pendent: quamobrem ibi quidem
 coniunctio mutua et relatio locum obtinet ut propriam vim omnino
 sinceram servet, cum sint eiusdem generis et id quod dividitur et ea
 in quae dividitur: hic autem illa cum sint usque ad solam vocem ar-
 ticulatam et significantem effecta, ad auctorem et creatorum relatio-
 nem advertunt, ita ut omnino non debeamus criminari, sed maxime

στα πάντων ἐνταῦθα περὶ σοφίας φιλοσοφήσαντα, καὶ διελόντα σαφῶς ἑκάτερα, τὴν τε σοφίαν τὴν ἄκτιστον, δι' ἧς καὶ ἐν ἧ τὰ πάντα γέγονε, καὶ αὐτὴν ὑπ' αὐτῆς καὶ δι' αὐτῆς συνυφανθεῖσαν καὶ συντεθειῖσαν οὐρανῶ καὶ γῆ καὶ πᾶσι τεχνικῶς τε καὶ σαφῶς τοῖς κτίσμασι, ψιλλὴν καὶ ἀνυπόστα- 5 τον φάμενον καθ' αὐτὴν ἐπίνοιαν.

- 109** Ἐπὶ δὴ τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις πολὺς ἐφεξῆς ὁ Γρηγοῤῃς ἐρρῦν κατατρέχων Παλαμᾶν τε αὐτὸν καὶ τὰς αὐτοῦ βλασφημίας, ἀλλότριον ἐπιστήμης ἀπάσης δεικνὺς τῆς τε ἡμετέρας καὶ θύραθεν. δι' ἧ καὶ κακίας ὄργανον γεγονέναι ὁ- 10 δῖως αὐτὸν ἐβεβαίουν τε καὶ συνπεύραινε, τῆς ἀληθοῦς σοφίας εἰσάπαξ ἀπερρωγῶτα καὶ ἐκτετοπισμένον. ὅθεν ὁ βαρύστονος
- f. 152 v. ἐκεῖνος καὶ ἀλιτήριος πληγείς τὴν καρδίαν καὶ οἷον ἐμβρόντητος γεγωνὸς ἐβόα τε ἀσελγῶς, τὰ συνήθη φῦρδην καὶ συγκεχυμένως συνείρων, καὶ οἷον εἰπεῖν ἐμεμῆγει τὸ κάθαρμα. 15 διὸ καὶ ὁ βασιλεὺς οἶονεῖ πως αὐτοῦ φειδόμενος, πράως καὶ μετὰ σεμνοῦ μειδιάματος στραφεῖς πρὸς τὸν Γρηγοῤῃν, ἡσυχῆ πως καὶ ὅσον μὴ ἐξακούεσθαι πρὸς τὸν Παλαμᾶν, παρῆνει τε καὶ συνβεβούλευε πραοτέρως ἀντιδιδόναι τοὺς λόγους αὐτῶ, μὴ τι καὶ πάθη τῶν ἀδοκῆτων. ὁ δ' ἔσται τοῦτ' ἀποκρινάμε- 20 νος ἐσιώπησε τοῦ λοιποῦ.

- 108** Ὁ γε μὴν Παλαμᾶς τὴν ἑαυτοῦ βουλόμενος ἔτι πολυ-

admirari Maximum illum divinum pietatis praeceptorem, quod pulcherrime omnium hic de sapientia philosophatus est et sapienter utrumque secrevit, sapientiam nimirum increatam, qua et in qua univ-
ersa facta sunt, et rursus alteram ab ea et per eam intextam et compositam coelo et terrae et omnibus creatis artificiose et sapienter quam tenuem dicit et substantiae carentem per se cogitationem.

Ad haec et talia deinde Gregoras multas suas in Palamam eius-
que convicia effudit insectationes: cum ostenderet alienum eum esse ab omni scientia et nostra et externa; quapropter etiam pravitatis in-
strumentum illum factum esse facile affirmabat et concludebat, a vera sapientia semel abruptum et exsulem. deinde miser ille et piacularis pectus pulsans et ut attonitus nimis valde clamabat, notissima indis-
certo et confuse conserens, et ut ita dicam furebat hostiae modo. propterea etiam rex quodammodo ei parcens et placide animoque ae-
quo et angusto cum risu ad Gregoram conversus, leniter fere et ita ut a Palama audiri non posset, suadebat dabatque consilium, ut placidiores ei redderet sermones, ne quid inexpectatum pateretur. qui cum, hoc erit, respondisset, iam conticuit postea.

Palamas tamen cum dogma suum multorum deorum magis con-

θεῖαν σννιστᾶν, τοὺς μὲν προενηνεγμένους ἐλέγχους ἐκείνους
 αὐτῷ καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ χεθεῖσαν χλεῦν ἐφ' οἷς προῦθετο
 πᾶσι τάχιστα ἐκλαθόμενος διὰ σκληρότητα καὶ ἀναληγσίαν,
 ὡς εἶοικε, γνώμης, ἐτέρας αὐθις εἰσηγε λόγων προφάσεις, πα-
 5 ραθαροῦντας ἔχων ὁποῖος αὐτὸς θιασώτας ἐκεῖ τὰ προσ-
 τυγχάνοντα λέγειν αἰεὶ, μὴ σιωπήσας δόξῃ νικᾶσθαι τοῖς πλεί-
 στοις, οἳ τὸ νικᾶν μόνῃ δὴ τῇ πολυλογίᾳ παραμετροῦσιν. ἰτα-
 μὸν γὰρ ἡ ἀμαθία καὶ σφόδρα τι ἀναιδές, καὶ φιλεῖ γε ὡς
 τὰ πολλὰ τὸ τῆς μαθήσεως ἐλλιπὲς θράσους ἀνασώζειν
 10 πλεονεξία, καὶ μάλισθ' ὅταν ἀμαθέσιν ἀκροαταῖς ἐντυγχάνῃ.
 ἂν δὲ καὶ ἰταμοὺς ὁμοίως ἐξεπίτηδες ἐνίους ἔχη σπουδασίας,
 ἀσήμοις ἐπικροτοῦντας κραυγαῖς καὶ τῇ τῆς ἀκοῆς ἀντιπατα-
 γοῦντας ἐλευθερίᾳ καὶ συγχέοντας τὸ τῆς ἀληθείας κριτήριον,
 ποῦ οὐκ ἂν τὸ δεινὸν αὐθαδείας προβαίῃ; διὸ καὶ βιβλίον 104
 15 ἐπὶ τούτοις ἀνεργῶς ὁ Παλαμᾶς ἀνεγίνωσκε ῥῆσιν ἄλλο
 λέγουσαν εἶναι τὸν ἐνεργοῦντα καὶ ἄλλο τὸ ἐνεργητικὸν καὶ
 ἄλλο τὴν ἐνέργειαν καὶ ἄλλο τὸ ἐνέργημα. εἶτα ἡρμήνευεν
 ἀπὸ γλώττης αὐτὸς, ἐνεργοῦντα μὲν εἶναι τὸν θεόν, ἐνερ-
 γητικὸν δὲ τὴν φύσιν, ἐνέργειαν δὲ τὴν ἄκτιστον αὐτοῦ
 20 θεότητα, ἄλλην οὖσαν τοῦ ἐνεργοῦντός τε καὶ κινουῦντος αὐ-
 τήν, ἐνέργημα δὲ τὸ ἀποτέλεσμα· εἶναι δ' ἐνέργειαν καὶ
 ἐνεργεῖν τὸ αὐτό. καὶ ἐπὶ τούτοις ἠρώτα τί ἂν εἴῃ τὸ ἐνερ-
 γεῖν οἰεῖσθαι; ἢ οὐ ταῦτὸν τῷ δημιουργεῖν; ἀρ' οὖν κτιστὸν

firmare vellet, prolatorum argumentorum illorum et cavillationis in
 eum effusae propter ea, quae omnibus proposuit, oblitus celerrime,
 propter rigorem et torporem ut videtur animi, alias rursus introdu-
 cebat sermonum species, cum haberet incitantes ibi, qualis ipse erat,
 socios ad omnia semper dicenda paratos, ne si taceret plerisque vinci
 videretur, qui victoriam loquacitate sola metiuntur. audax enim igno-
 rantia est et profecto valde impudens: et amat plerumque cognitionis
 inopiam restituere audaciae accessione et maxime cum in auditores
 inductos incidit: cum autem etiam aequae audaces affatim nonnullos
 habet adsecras, qui clamoribus crepent indistinctis et contra narrandi
 libertatem fremant et veritatis normam confundant, quo non progred-
 iatur superbiae periculum? igitur etiam librum praeterea revolvens
 Palamas recitabat dictum, quod ait, aliud esse efficientem, aliud ef-
 ficax, et aliud efficientiam, aliud effectum. tum ipse ex tempore in-
 terpretabatur, efficientem esse deum, efficax naturam: efficientiam
 divinitatem eius increatam quae alia esset atque efficiens eamque mo-
 vens, effectum esse perfectionem. esse autem efficientiam et efficere
 unum idemque: et praeterea quaerebat, quid esset putandum efficere,

εἰπομεν ἂν τὸ δημιουργεῖν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ; ἄπαγε τῆς ἀλο-
 γίας. εἰδ' ἐξῆς ἄλλα ἐπ' ἄλλοις προσετίθει, δεικνύς τὸ δη-
 μιουργεῖν ἄλλο τε καὶ διάφορον τῆς οὐσίας καὶ ἄκτιστον
 καθ' αὐτό. καὶ ἅμα ἐπολυλόγησε, πλεῖστα συνείρων ὁμοφυᾶ
 καὶ ὁμόστοιχα ταῖς προτέροις ἐκείνοις καὶ μέσοις βλασφη-
 5
 1. 153 r. μοις αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἄλλοπρόσαλλός τις ἦ καὶ ἀσύμφωνος
 ἐαυτῷ ὁ τῆς νέας Χαλάνης πύργος οἰκοδομούμενος, καὶ ὅσα
 10
 105 τοῦ Σοδομιτικοῦ πυρὸς ἐδέετο πρὸς καθαρσίην. ἀλλ' ὁ Γρη-
 γορᾶς πρὸς αὐτὸν τὰ πλεῖστα παρὲς ἐκείνᾶ φησὶν. εἰ ἄλλο
 τὸ δημιουργεῖν καὶ ἄκτιστον κατὰ σέ, κεί ἄρα ἦν. καὶ συμ-10
 βαίνει λοιπὸν ἐξ ἀνάγκης εἶναι τῷ δημιουργῷ συναΐδια τὰ
 δημιουργήματα. αἶτι γὰρ ὄντος τοῦ δημιουργοῦ καὶ αἰεὶ δη-
 μιουργοῦντος κατὰ σέ, αἰεὶ ἄρα ἦν καὶ ὁ κόσμος ὁμοῦ τῷ
 δημιουργῷ. ὅπερ ἄτοπον καὶ ἀσβεβές. προνοεῖσθαι μὲν γὰρ
 τῶν ἀπαξ δημιουργηθέντων ὁ Θεὸς λέγεται, καὶ συντηρεῖν 15
 καθ' ὃν γεγόνασι λόγων αὐτά, δημιουργεῖν δ' οὐ, μὴ δεομένων
 προσθήκης ὧν κατέπαυσεν ἔργων ἀπάντων τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ.
 ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ ἐνεργεῖν ταυτὸν καὶ αὐτὸς εἶναι ὁμο-
 λογεῖς, ἔστι δ' ἡ ἐνέργεια κίνησις ἐνεργουμένη μᾶλλον ἢ ἐνερ-
 γοῦσα (εἰ γὰρ ἐνέργεια ἔστι, φησὶν ὁ μέγας ἐν Θεολογίᾳ 20
 Γρηγόριος. ἐνεργηθήσεται δηλονότι καὶ οὐκ ἐνεργήσει, καὶ
 ὁμοῦ τῷ ἐνεργηθῆναι παύσεται), πέπνυται ἄρα τὸ δημιουρ-
 γεῖν οὐρανὸν ἄλλον καὶ γῆν ἄλλην καὶ ἥλιον καὶ ἀστέρας καὶ

an non idem cum creando? tum igitur creatura diceremus creare in deo: apage stultitiam istam. alia deinceps aliis addebat, demonstrans creare aliud esse et diversum ab essentia et increatum per se, simulque multa loquutus est, plurima conserens eiusdem naturae et ordinis cum prioribus illis et mediis conviciis eius, ne alia in aliam mutata semper et sibi repugnans esset Chalanae novae turris aedificata et quaecumque ad purgationem igne egebant sodomitico. sed Gregoras ei plerisque praetermissis haec dixit: si aliud est creare et increatum secundum te, semper igitur erat, et necessarium iam accidit, ut sint simul cum creatore sempiterna quae effecta sunt, cum enim secundum te semper esset creator et semper crearet, semper igitur erat etiam mundus simul cum creatore: id quod ineptum est et impium. providere enim semel creatis deus dicitur et servare eam secundum quam facta sunt rationem, neque vero creare: cum non indigeant accessioe opera, quae omnia die septimo finivit: praesertim cum efficientiam et efficere idem esse et ipse concedas: efficiencia autem est motio effecta magis quam efficiens; si enim esset efficiencia, ait magnus in theologia Gregorius, efficietur videlicet neque vero efficiet: et

τὰ γε τοιαῦτα· καὶ εἰ πέπνυται, καὶ ἤρξατο πάντως· τὸ
 δ' ἀρχόμενον καὶ πανύμενον τῷ μῆτε ἀρχομένῳ μῆτε πανο-
 μένῳ πῶς ἂν εἴη ταυτὸν; οὐκ ἄρα τὸ δημιουργεῖν συναΐδιον
 τῷ θεῷ. ὡσπερ γὰρ τοῦ πυρὸς φύσις μὲν ἐστὶ τὸ καυσί- 106
 5 κὸν ὡς τοῦ θεοῦ τὸ δημιουργικόν, ἐνέργεια δὲ τὸ καίειν, ὃ
 καὶ παρόντος μὲν τοῦ καίεσθαι δυναμένου δοκεῖ ἐνεργεῖν,
 ἀπόντος δ' ἐκείνου καὶ τὸ καίειν ἄπειν, οὕτω κατὰ τοῦ δη-
 μιουργοῦντος φαίη τις ἂν, παρόντος μὲν τοῦ δημιουργεῖσθαι
 δεομένου χάραν ἴσως ἔχει καὶ τὸ δημιουργεῖν, ἐκείνου δ'
 10 ἀπόντος πέπνυται καὶ τὸ δημιουργεῖν. ἔπειτα τὴν ἐνέργειαν
 ταύτην ἐν τοῖς συνθετοῖς κτίσμασι χρῆ νοεῖν κίνησιν οὐσαν
 ἐνεργομένην, ὡς ὁ θεὸς ἐκ Λαμασκοῦ φησὶν Ἰωάννης. ἥτις
 καὶ σχεῖς ἐστὶ συνθετικὴ τῶν ἕκρων, καὶ ἄνευ τῶν σχετιῶν
 νοεῖσθαι μὴ δυναμένη· ἄρα δὲ φημι τὸ τε ἐνεργοῦν καὶ
 15 τὸ ἐνεργοῦμενον. ἡ δὲ κίνησις ἐν χρόνῳ τέ ἐστι καὶ τῇ τοῦ
 προτέρου καὶ ὑστέρου παρουσίᾳ διοικεῖται, ὅροις τοπικαῖς
 ὁμοῦ καὶ χρονικοῖς δουλώσασα τὴν ἐλευθερίαν. ταύτην δ'
 ἀνατιθέσθαι θεῷ τῶν πάντων ἐστὶν ἀτοπώτατον. τὸ γὰρ ἐν-
 νόημα ἔργον ἦν ἐπὶ θεοῦ, ἀμέσως τοῦ βουλήματος πρὸς τὸ
 20 κατὰ πρόθεσιν τέλος μεθισταμένον. καὶ διάστημα χρονικὸν
 ἢ τοπικὸν ἐκεῖ παρεισάγειν ὅπως οὐδὲν ἐπινοεῖα τινὶ τῶν πάντων
 ἐστὶν ἀτοπώτατον καὶ ἀδύνατον. ἢ γὰρ ὁρμὴ τῆς θείας 107

simulatque effecta est desinet, desiit igitur τὸ creare coelum aliud
 et terram aliam et solem et sidera et talia quidem, atque si desiit,
 etiam initium habuit omnino. quod autem incipit et desinit quomodo
 idem esse potest cum eo, quod neque incipit neque desinit: non
 igitur creare sempiternum est simul cum deo. ut enim ignis na-
 facultas urendi, ut dei facultas creandi, efficientia autem est urere,
 tara est quod etiam praesente eo, quod uri potest, efficere vider-
 igitur, absente autem illo etiam urere abest, ita etiam in creante dicat
 aliquis: si adest quod debeat creari locum fortasse obtinet etiam
 creare: si illud deest, desiit etiam creare. deinde efficientiam hanc
 quae est in creatis compositis necesse est cogitare ut motionem ef-
 fectam, ut divinus ait Ioannes Damascenus, quae est etiam relatio
 extrema coniungens neque sine relatis cogitari potest. extrema autem
 dico efficere et effectum: motio autem est in tempore et prioris et
 posterioris praesentia administratur, finibus temporum et locorum sub-
 liciens libertatem: quam quidem deo attribuere, omnium est ineptis-
 simum. cogitatum enim erat factum in deo, ipsa voluntate ad con-
 stitutum finem transeunte: discrimen temporis aut locis ibi introducere
 quocumque modo cogitatione quadam omnium est ineptissimum neque

προαιρέσεως" φησὶν ὁ Νύσσης Γρηγόριος "ὅταν ἐθέλη πρᾶγμα
 γίνεται, καὶ οὐσιοῦται τὸ βούλημα εὐθύς φύσις γινόμενον,
 τῆς παντοδυνάμου ἔξουσίας, ὅπερ ἂν σοφῶς τε καὶ τεχνικῶς
 ἐθέληση, μὴ ἀνυπόστατον ποιούσης τὸ θέλημα." τόπος γὰρ
 f.153 v. καὶ λόγος οὐδεὶς ὁρᾶται κατὰ τὸν Θεῖον Κύριλλον μεταξὺ 5
 ποιητοῦ καὶ κτίσματος. ἐνέργεια δ' ἐπὶ Θεοῦ δέδεικται εἶναι
 ἢ τῶν μεγάλων καὶ θαυμασίων ἔργων αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς φα-
 νέρωσις. ταῦτα δ' ἐστὶ ποιήματα κτιστά, καὶ οὐδαμῆ Θεοὶ
 καὶ Θεότητες ἄκτιστοι. ὧν οὐδεμία τις προηγήσατο κίνησις,
 ἣν ἐνέργειαν σύγε εἶναι ἀναπλάττεις νῦν καὶ Θεότητα προσ- 10
 αγορεύεις ἄκτιστον καὶ τῆς Θείας οὐσίας διάφορον. ἀνά-
 πλασμα ἄρα σῆς διανοίας ἢ σῆς Θεότης ἐστίν, οἷον οὐδ' ἂν
 οἱ τοὺς τραγελάφους πλάττοντες ἐννοήσαιεν.

108 Πολλῆς γε μὴν ἐνατάσεως τῶν ἐκατέρωθεν γενομένης,
 καὶ λόγων συγχωνῶν κενωθέντων οἶους ὁ τῆς ἔριδος μίτος ὑφαί- 15
 νει, καὶ ἅμα θορυβὸν μακροῦ τῶν ἀμαθῶς ἐκείνων παρασι-
 ζόντων τῷ Παλαμᾷ περιβομβήσαντος τὰς ἡμῶν ἀκοάς, ὡς
 μηδ' ἐξακοῦεσθαι δύνασθαι τι τῶν λεγομένων, ἀνεχαίτισε τὸν
 δρόμον ὁ Γρηγορᾶς ἐκείνων τῶν ἐλέγχων, ἵνα μὴ καὶ πρό-
 φασίς τις ὑπονοῆται τῶν τοῦ Παλαμᾷ καθίστασθαι βλα- 20
 σφημιῶν. παυσασμένων γὰρ τῶν ἐλέγχων φησὶν, καὶ μηκέτι
 τὸ ἀμαθῆς ἐρεθίζόντων ἐκείνων, παύσεσθαι καὶ τὸ πολέμιον

fieri potest. impetus enim consilii divini, ait Gregorius Nyssaens, cum vult res fit, et voluntas essentia afficitur ita ut statim fiat natura, voluntas nimirum potestatis omnipotentis, quae quodcumque sapienter et artificiose vult efficit, ut voluntas non careat substantia. locus enim et ratio nullo modo conspicitur secundum Cyrillum divinum intercedens inter creatorem et creatum: efficientiam autem in deo demonstratum est esse eius declarationem magnorum et mirabilium operum nobis factam: haec autem sunt opera creata: neque vero ullo modo dei et divinitates increatae, quibus nulla antecedit motio, quam tu quidem efficientiam esse fingis nunc et divinitatem appellas increatam et ab essentia divina diversam: fictio igitur mentis tuae est divinitas tua, qualem ne tragelaphos quidem fingentes excogitare possint.

Magna quidem oppositione partis utriusque facta et verbis consumentis qualia obiurgationis filium contexit, simulque tumultu magno exorto illorum indorte adiuvantium Palamam qui aures nostras perforavit ita ut neque exaudiri posset quidquam dictorum, Gregoras cursum retinuit argumentorum illorum, ne species simularetur convicio- rum Palamae ut consistentent: etenim si desinerent argumenta, ait,

εὐθὺς καὶ ἀντίπαλον τῆς ἐκείνου βλασφημοῦ γλώττης καὶ
 ἀπεραντολογίας. “ἔχομεν δὲ καὶ τὴν μίμησιν εἰς τοὺς θεῖους” **109**
 ἔφησεν “ἐκείνους φωστῆρας καὶ διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας
 ἀνευγκεῖν, κατ’ Εὐνομίον πάλαι φερομένους. τῆς γὰρ ἐκεί-
 5 νου καταγνόντες ἀναληθείας, Βασίλειος μὲν ὁ μέγας εἰοίκα-
 μεν’ φησὶ ‘διὰ τὴν πολλὴν τῆς ἀσεβείας ἐνάργειαν ἀπορεῖν
 λόγων, καὶ οὐκ ἔχειν πῶς τῆς ἀλογίας αὐτῶν καθαψόμεθα,
 ὥστε μοι δοκοῦσί τι κερδαίνειν παρὰ τὴν ἄγνοιαν. ὡς γὰρ
 τὰ μαλακὰ καὶ ὑπέικοντα τῶν σωμάτων τῷ μὴ ἔχειν ἀντέ-
 10 ρεῖσιν οὐκ ἔστι γενναίαν τὴν πληγὴν ἐνεγκεῖν, οὕτως οὐδὲ
 τῶν προδῆλων εἰς ἄνοιαν δυνατὸν ἐλέγχω νεανικῶ καθικέσθαι.
 λείπεται οὖν σιωπῇ τὸ βδελυκτὸν αὐτῶν τῆς ἀσεβείας παρα-
 δραμεῖν’. Γρηγόριος δ’ αὖθις ὁ Νυσσαέων, κατ’ Εὐνομίου **110**
 φερόμενος καὶ αὐτὸς καὶ τὸν αὐτὸν τὰδελφῶ σταδιοδρομῶν
 15 διαύλον, ‘καλῶς ἂν ἔχοι’ φησὶ ‘σιωπῇ μᾶλλον τὸν λόγον βδε-
 λύξασθαι καὶ βύσαντα τὰ ὄτα φυγεῖν ἀπὸ ἀκοῆς πονηρῶς.’
 ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς τε ἀνέστη καὶ ὁ σύλλογος διετέλυτο.
 εἰ δὲ καὶ ἕτερα πλείω μεταξὺ λαληθέντα παρὰ τοῦ Παλαμᾶ,
 σιγῆς ὑπάρχοντα καὶ οὐ μνήμης οὐδέποτε οὐδεμιᾶς ἄξια,
 20 σιγῇ παρεπέμφθησαν καὶ ταύτῃ τῇ διηγήσει, μεμφέσθω μη-
 δεῖς· περιττὰ γὰρ καὶ ἐπιβλαβῆ καὶ συμπεφυρμένα καὶ f. 154r.
 βλασφημίας παντοδαπῆς καὶ ποικίλης ἀνάμεστα, μᾶλλον δὲ
 χεῖρω παντάπασιν ἢ ναυτιᾶν ὄντα, οὐδ’ ἀκοῆς γούν μικρῶς

neque iam illius ignorantiam excitarent, fore ut etiam bellum statim
 et oppositio illius linguae conviciantis et loquocitatis desinerent. pos-
 sumus etiam imitationem ad divinos, inquit, praeceptores et lumina
 ecclesiae referre contra Eunomium invehentes: cum enim illius im-
 pudentiam cognoscerent, Basilius magnus, videmur, inquit, propter
 multam impietatis perspicuitatem verbis carere neque habere quomodo
 insaniam eorum tangamus, ita ut fructum capere praeter ignorantiam
 mihi videantur. ut enim mollia et remittentia corpora, quia resistere
 non possunt, iustum vulnus accipere nequeunt, ita neque eos quo-
 rum ignorantia est aperta ut argumento ingenti tangamus fieri potest;
 relinquuntur igitur, ut impietatem eorum odiosam silentio praetermitta-
 mus. rursus autem Gregorius Nyssaeus in Eunomium invehens et ipse
 idemque cum fratre currens stadium, honestum est, inquit, silentio
 potius sermones odisse et auribus obturatis auditionem miseram fu-
 gere. ad haec rex assurrexit et conventus finitus est. quodsi alia
 quoque plura praetera dicta a Palama, quae silentio subiecta neque
 ulla unquam memoria digna sunt, etiam narratione hac silentio prae-
 termissa sunt, imo hoc reprehendat; supervacanea enim et noxia et

ἡξίωνται πρὸς τοῦ Γρηγοῦ. διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς σιγῇ πα-
ραπέμπειν ἔκρινα δεῖν, δυοῖν ἕνεκα, ἵνα δηλαδὴ μήθ' ὄρια
πατέρων ὑπερβαίνομεν, μήτε βλασφημίαις Παλαμικαῖς ἀποαῖ
καθαραὶ καταβλάπτωνται.

111 Εὖ γε, ὦ φίλων ἄριστε Ἀγαθόνικε. καὶ σοι τῆς διηγῆ-5
σεως μακρὰ τις κείσεται χάρις ἐν τοῖς τῆς ἐμῆς καρδίας Θα-
λάμοις. ἡδέως δ' ἂν πυθοίμην καὶ ἦτις ἡ ψῆφος ἐπὶ τού-
τοις εἴη τοῦ τε βασιλέως αὐτοῦ καὶ ἅμα τῆς τῶν ἐνδόξων
γερουσίας ἐκείνης.

Ἄλλ' οὐδὲ ταύτην ὀκνήσω σοι, βέλτιστε Θεότιμε, διη- 10
γήσασθαι. κατέγνωκε μὲν τῶν μακρῶν τοῦ Παλαμᾶ καὶ
ποικίλων βλασφημιῶν ὁ βασιλεὺς ὅποσα εἰκός, ἐξέφηγε δ'
οὐδὲν οὐδαμῇ, ἀλλ' ἄφθογγον τὸ παράπαν τὴν γλῶτταν εἶχε
τετηρηκῶς, δυοῖν ἕνεκα, ἐνὸς μὲν ὅτι οὐτ' αὐτὸν Παλαμῶν
θεατριζεῖν ἐβούλετο δημοσίᾳ καὶ λυπεῖν ἐκ τοῦ προφανοῦς, 15
οὐτ' αὖ δι' αὐτοῦ Καντακουζηνόν, ὅλον τῆς τοῦ Παλαμᾶ
περιφανῶς ἐξηρητημένον ἀγάπης καὶ σχέσεως, δευτέρου δ' ὅτι
καὶ τοιοῦτον ἐκ φύσεως ἔσχε τὸν τρόπον· οὔτε γὰρ ἐς
τὸ λοιδορεῖν πρόχειρον τὴν γλῶτταν οὐτ' ἐκ τὸ κολάζειν
ἔσχε τὴν χεῖρα, ἀλλ' ἡμερον παντάπασι τὸ ἦθος φυλάτ- 20
τει διηνεκῶς, αὐτοφυὰς ὡς εἰπεῖν καὶ αὐτοχάλευτον ἔχων
112 αὐτὸ πρὸς ἐπιείκειαν. διὰ δὲ τοῦτο κἀναυῖθα λοιδορεῖν οὐτ'
αὐτὸς ἄντικρυς βεβούληται Παλαμῶν, οὐτ' ἄλλον οὐδένα

confusa sunt et coevicii diversi et varii plena: sive potius peiora
omnino nausea ne auditione quidem minima a Gregora digna habita
sunt: propterea et ipse silentio ea praetermittenda esse censi, dua-
bus ex causis: nimirum ne fines patrum egrederemur neve conviciis
Palamicis aures sinceræ offenderentur.

Optime profecto, o amicorum optime Agathonice: atque narra-
tionis istius magna tibi aderit gratia in pectoris mei cubiculis: liben-
ter autem scire volo, quale iudicium sit hac in re regis ipsius simul-
que virorum illustrium concilii illius.

Verum neque hoc, Theotime optime, tibi enarrare invidēbo:
iudicavit quidem rex contra magna Palamae et varia convicia id quod
aequum erat: aperuit autem nihil ullo modo: sed mutam omnino lin-
guam tenuit cautus duabus ex causis, altera, quia neque ipsum illum
Palamam publice spectandum praebere volebat aperteque vexare, ne-
que per eum aequae Cantacuzenum, qui totus aperte ex Palamae gra-
tia et: conditione pendebat, altera, quia etiam tales a natura habuit
mores: neque enim ad conviciandum promptam habuit linguam neque
ad castigandum manum: sed mansuetam omnino ingenium continuo
servat, natum ut ita dicam et exultum ad clementiam. propterea igitur

τοῦτο δρᾶν ἀνυποχώρηκεν, ἀλλ' αὐτὸς τε σιγῶσθι γλώσση τὸ
 τῆς γνώμης κριτήριον εἰς ἕτερον ἐταμιεύσατο χρόνον, καὶ ταῦς
 ἄλλους τὰ ὅμοια παρήγεσε δρᾶν. ἀλλ' ὁ Παλαμᾶς οὐδαμῆ
 κατὰ τὸ εἶκος ἀλλ' ἐκ διαμέτρου πρὸς τὸ ἐπισφαλὲς τῆς τοῦ
 5 βασιλείως καταστοχασάμενος καὶ καταψεύσάμενος γνώμης, τοῖς
 φουακοῖς τῆς ἀναιδείας κινήμασι καὶ ταῖς ἀταμιεύτοις καὶ
 ὄξυρρόποις ὀλοσχερῶς ὄμμαῖς ἐδεδώκει τὴν ὑστεριάν, καθά-
 περ οἰστρηλατούμενος ταῦρος. καὶ ὄλας πλατείαις καὶ ἀγυῖαις
 περιωῶν ἀμετροεπιῆς ἐκολώα, καὶ ὄλους ἐξήντλει ὀημάτων ὄγ-
 10 κους. καὶ ὄσοις ἂν ἐντύχοι, πῦσαν κατέκλυζεν ἀνοήν, ὄκατω-
 χώμενος ἀνεμιαῖα καὶ ψευδῆ καὶ ὄσα τῆς αἰόπου φαλαγγος.
 καὶ οὐ μόνον οὐδὲν τῶν τῆς πόλεως ἦν ἀντὶ παρειμένον
 παρθενώων τε καὶ τῶν ἄλλως ἐχόντων φροντιστηρίων, οἷς
 ἐγκατέσπειρε διωῶν τὰ συνήθη καὶ βέβηλα τῆς αἰρήσεως ὄγ-
 15 ματα, ἀλλὰ καὶ κατ' οἴκους μείζους τε καὶ ἦτεους μέχρι
 τῶν χαμαιτυπείων, καὶ εἴτινός εἰεν κωθωνιζόμεναι γράσες, l. 154 v.
 τοῦ τοιούτου θορύβου πάσας ἐμπέπληκεν ἀκοάς, ὄωθεν ὄς
 ἐσπέραν ἀμοιβὰδὸν περιτρέχων ὄλη τε ψυχῆς προθυμία καὶ
 παθῶν ὄζύτητι. καὶ ὄρει λοιπὸν οὔτωσὶ διὰ τῶν ἀγωνῶν ἡ 113
 20 τῆς ἀναιδείας φήμη. καὶ οἷς μὲν ἀγροικία συννοικεῖν ἐνῆν,
 τούτοις καὶ τῆ φήμη συμφάρεσθαί πως ἐνῆν. οἷς δὲ ἔλλο-
 γίμοις οὔσι βασανίζεῖν ἐπήει· σὺν λόγῳ καὶ στάθμῃ τὴν ἀνοήν,
 τούτων δ' οὔδαμῆ προσίεσθαι τὰ λεγόμενα οὔδέσιν ἐνῆν,

hic quoque neque ipse coram voluit Palamae conviciari, neque alium
 quemquam hoc facere passus est: sed et ipse lingua tacente sententiae
 suae iudicium in tempus aliud reposuit et dispensavit, a alios ut idem fa-
 cerent adhortatus est. sed Palamas nullo modo ex verisimili sed contra
 ex incerto regis sententiam interpretans et fingens, diem postertum na-
 turalibus impudentiae turbis et impetibus indispensatis et praecipiti-
 bus plano consumsit ut taurus oestro in furorē coniectus: et totas pla-
 teas et vias circumgrediens pervertit omnia loquacitate: et tota ver-
 borum volumina exantlabat: et in quos incideret omnium obruebat
 aures glorians vana et ficta et quaecumque ex ineptia illa phalange
 erant. neque vero solum nullum urbis templorum Minorvae reliquit
 et aliter comparatarum scholarum, quin insereret circumgrediens nota
 et profana sectae dogmata, sed etiam in domibus maioribus et mino-
 ribus ne lupanaribus quidem exceptis neque si quae anus erant ebriae,
 omnes implevit aures tali tumultu: mane uaque ad vesperum invicem
 circumcurrrens totoque animi impetu et pedum celeritate et emanabat
 iam hoc modo per plateas impudentiae rumor: et quibuscum propter
 rusticitatem verari poterat, ad eos etiam rumore accedere poterat, pru-

ἥκιστα πείθεσθαι δυναμένων ὡς οὕτω παχύτητος ἔχουσαι βλασφημίας τὴν βασιλέως διάνοιαν ἐλελήθεσαν. καὶ μὲν δὴ τῆς τοσαύτης ἀτομίας ἐν ἀκοῇ γενομένῳ τῷ βασιλεῖ, μᾶλλον δὲ τῆς διαβολῆς καὶ συκοφαντίας ἣν κατὰ τῆς βασιλικῆς διεσκέδασε γνώμης ὁ ἀναιδὴς Παλαμῦς, καὶ ἅμα ὅποσα καταψεύσασθαι 5 καὶ τῆς εὐγενοῦς γεροσύνης οὐκ ᾔκνησεν, οὐ μετρίως ἀχθε-
114 σθῆναι συμπέπτωκε. δέον γὰρ Παλαμᾶν εὐχαριστεῖν πρὸς γε τοῖς ἄλλοις καὶ πρὸς γε τῶν ἄλλων τῷ βασιλεῖ τῆς μακροθυμίας καὶ προμηθείας τοῦ μὴ ἐκκήρυκτον γεγονέναι τῶν μακρῶν ἐκείνων ἔνεκα βλασφημιῶν, ὃ δὲ καὶ δι' ὑποψίας 10 ἐληλυθέναι πέπραχε τὸν εὐεργέτην ὀπιστέρῳ δυοῖν, ἣ ὅτι μὴ συνῆκεν οὐθ' ὁ βασιλεὺς οὔτε ἄλλων οὐδεὶς τῶν τῷ ἀνοσίφ λαληθέντων κατὰ τῆς εὐσεβείας, ἣ συνιέντι περιπεφρόνηται τε καὶ παρεῖται τὰ πλείστης, μᾶλλον δ' ἀπάσης ἄξια φροντίδος καὶ σπουδῆς. διὸ δὴ καὶ οὐ μόνον τοῦ ἀναιδοῦς τε 15 καὶ ἀγεννοῦς ἦθους κατεγνώσθαι γέγονε Παλαμᾶν, ἀλλ' ἦσαν οἱ καὶ καταρᾶσθαι ἐξήγοντο μὴ τῇ ὥρᾳ μόνον ἐν ἣ τετύχηκεν αὐτὸν γεγενῆσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς αὐτὸν γεννήσασιν καὶ θρησκυμένοις. ἐκ γὰρ ῥίζης, ὡς εἰοικεν, ἔλεγον, τῆς πατρῴου τὸ τοσοῦτον αὐτῷ τῆς δυσσεβείας ἐγκατέσκηψε νόσημα, κα- 20 θάπερ τις ἄλλη κηλὶς ταῖς γοναῖς καὶ τροφαῖς ἐγκεκαλυμμένη· οὐ γὰρ ἂν ἐς βᾶθος οὕτω κακῶν ἐνέπιπτε τὸ γέννημα

dentibus autem, qui ratione et amussi audita examinarent, nullis dicta probari poterant, cum minime credere possent, tam pingua convicia regis mentem fugisse. quodcum inceptiae tantae sive potius per-
 versiones falsaeque criminationes, quas contra regis sententiam divulgavit Palamas impudens, regi essent nuntiatæ, simulque quaecunque contra concilium nobile fingere ille non veritus est, accidit, ut non mediocriter gravaretur. oportebat enim Palamam praeter alios et prae aliis regi gratum esse propter eius clementiam et providentiam, qua factum est, ut non fieret exsul propter magna illa convicia: ille autem effecit, ut rex erga eum beneficus etiam in suspicionem caderet alteriusutrius: aut quod neque rex neque aliorum quisquam, quae dicta essent ab impio contra pietatem, intellexisset, aut quod intel-
 ligenti contenta et neglecta essent ea, quae plurima sive potius omni cura studioque essent digna: propter quod etiam non modo accidit, ut Palamas propter impudentes et pravos mores damnaretur, sed essent, qui adducerentur ut non solum horam, qua maxime esset natus, sed etiam eos, qui eum peperissent et enutrivissent, detestarentur. e radice enim necessario paterna dicebant in eum incidisse tantum impietatis morbum: ut macula alia natis et educatis involuta: neque enim in profunditatem malorum natum tantopere incideret neque ita

καὶ ἀπορροῶς ἐρινύων φάναι τὴν γνώμην καθίστατο. διὸ **115**
οὔτε ἐκείνους ἀθώους ἔφασκον ἄξιον μένειν τῆς καταδίκης,
αἰτίους μὲν αὐτῷ τῆς ἐς τὸν βιον γενομένους παραγωγῆς αἰ-
τίους δὲ τοῦ τῆς ἐκκλησίας δι' αὐτὸν χειμῶνος, οὔτ' αὐτὸν
5 οὐδὲν ἐξαιρεῖσθαι τῆς καταδίκης, μεσιτεύοντος ἴσως τοῦ
ἀβουλήτου διὰ τὰς σπερματικὰς ἐκ γενέσεως ἀρχὰς καὶ βιαίας
δυνάμεις τῆς πατρικῆς πονηρίας, ζιζανίων δίκην ἐρανεθεί-
σας ἐκείθεν καὶ προκαταβληθείσας εὐθύς ἀφ' ἑστίας ἐν τῇ
συστάσει. ἀλλ' ἑκατέροις ἑκάτεροι τῶν ἀρῶν καὶ λοιδοριῶν
10 κοινωνήσουσί τε, καὶ ὀστράκῃ δουλεύσειν ἀμφοτέρους ὁμοῦ f. 155 r.
τῷ αὐτῷ συμπεσεῖται, τοῖς μὲν ὡς πονηρὸν ἐξενεγκοῦσι καὶ
θρέψασι τόκον τῷ βίῳ, καὶ οὐκ εἰς Κιθαιρώνα καὶ Χάρυ-
βδιν, καὶ εἴ πού τις ἐκ μηχανῆς καινότερος ἐταμιεύετο θάνατος
ἐν χαράδραις καὶ κύμασι γῆς καὶ θαλάττης, εἴψασιν ἔκθε-
15 τον, εὐθύς ἐκραγὲν τῆς ἀτόπου γαστροῦ, τῷ δὲ ὡς μήτ' ἀβού-
λητον τὴν ἐκείνων ποιησαμένῳ κακίαν, ἄτε λόγον μετασχόντι
καὶ παιδείας ὀπωσοῦν, ἧς μετεῖναι τοῖς γονεῦσιν οὐ συμπέ-
πτωκε, μήτε μηδὲν ἐπεικέστερον οὐδενὸς διατεθέντι, εἴ τις πα-
ραπλησίως ἐκείνοις ἐνόσει, μηδὲ κωφῇ γοῦν σιωπῇ τὸ κακὸν
20 περιθάλλειν βεβουλημένῳ, ἀλλὰ πολλῷ τῷ μέτρῳ μοχθηροτέ-
ροις δὴ τισι καὶ σφόδρα ἀναιδέσι λογιμοῖς παραδεδωκότε
τὴν τῆς γνώμης ἡγεμονίαν. καὶ κακοῖς κακὰ παραμίξαντι **116**
ἦθη καὶ δόγματα μακροῖς τισὶ διαστήμασι τὴν τε πατρῴαν

constitueret mentem, ut diceretur furiarum propago. quamobrem
contendebant, neque illos liberos esse debere condemnatione, qui au-
ctores fuissent eius vitae simulque tempestatis per eum contra eccle-
siam exortae, neque quidquam illum condemnatione eximere, quasi
invitus coactus esset propter seminis nati origines, et cogentes vires
pravitatis paternae lolii instar comparatas inde et statim in ipsa ori-
gine deiectas. sed uterque cum utroque detestationes et convicia com-
municabit et accidet ut uterque simul eidem iudicio subiciatur: illi
quod propaginem pravam in vitam protulissent et enutrivissent neque
in Cithaerona et Charybdin ac si qua magis nova inventa esset mors
in voraginibus et fluctibus terrae et maris statim deiecissent illud e
ventre inepto proruptum: hic autem quod neque invitus illorum pra-
vitatem sequutus esset, cum rationis esset particeps et educationis,
quae parentibus non contigisset, neque nihilo melius disposuisset
quam si quis illis similiter aegrotaret, neque silentio muto malum
fovere voluisset sed multo miserioribus et valde impudentibus consi-
liis voluntatis principatum prodidisset. et accidit illi, cum malis
malas admisceret indoles et sententias ut longis intervallis paternam

παρελάσαι συνεπετώκει δυσσέβειαν, και ἅμα ψυχᾶς εὐσεβείας ἀπλότητι συντραφοίσαις θανάσιμον ἀπὸ γλώττης κερᾶσαι τὸ φάρμακον. πατέρας γὰρ μέχρι τούτου τιμᾶν προαιροῦτ' ἂν τις εἰκότως, μέχρι πρὸς τὸ εὐσεβὲς τὰς τῆς τροφῆς και παιδείας πηγὰς, και ὅσα τοῖς ἐπομένοις ἐστὶ δι' ἐφέσεως και ἠσπατώνης λαμβάνειν, ἔρα προοῦσας· ἐπειδὴν δὲ πρὸς κακοδαιμονίαν τὸ ῥέον ἔρπειν τοῦ χρόνον δόξῃ, τῶν πάνυ τι προσηκόντων ἀλλοτριουῖσθαι νομίζουσ' ἂν, τῆς τοῦ καιροῦ περιστάσεως βιαζομένης τὸ φιλοῦν τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ

117 συγγενοῦς κακοῦ πρὸς τ' ἀλλότριον μετατιθέσθαι ἀγαθόν. και ἰὼν μὲν δὴ δεῖσαν αὐθις ἐληλυθότα μέρος και αὐτὸν γενέσθαι τῶν ἄλλων οἷς περι τὸν βασιλέα τέως συνέβαινε μείζονα τε και ἤττοσι τὴν ἀξίαν, ἣν σχεδὸν τῶν ἀπάντων οὐδεὶς ᾗ μὴ λοῖδορος ὤπλισται γλώσσα κατ' αὐτοῦ, τὰς ἀναγχοῦς βλασφημίας ἐκείνας προβαλλομένη πρὸς ἔλεγχον νῦν ὑπ' αὐτῷ μάρτυρι και αὐτηκόῳ τῷ βασιλεῖ. ἦσαν δ' οἱ και μέχρι πρὸ ἐτῶν ἐπτακαίδεκα τὴν μνήμην ἀναπόμπιμον ἐποιοῦντο, ἃ πάλα δὴ και δεῖσαι και παθεῖν αὐτὸν ἐξεγένετο, και ἀναθέμασις ἐγγράφοις και χωρισμῷ θεοῦ καθυποβεβλήσθαι πρὸς τῶν τότε πατριαρχῶν και ἀρχιερατικῶν συνόδων. και συνελόντι φάναι, πολλή τις ἦν ἡ καταδρομὴ τῶν τῆμερον ψήφων τῆς εὐδαίμονος γερουσίας ἐκείνης ἐπὶ τοῦ νέου βασιλέως, ἧς

17. an *duodecima*? nam synodus in Palamam coacta est anno Christi 1345, haec autem disputatio videtur pertinere ad annum 1356 ineuntem. *Boivinius*.

superaret impietatem, simulque animis in pietatis simplicitate educationis mortiferum subito immisceret venenum: patres enim usque ad hoc colere certe malit quisque, donec ad pietatem victus et educationis fontes et quaecunque sequentes cupiditate et facilitate accipere possunt, progredi videt: cum autem flumen temporis in calamitatem labi videatur, a maxime affinis abalienari se putet, cum temporis conditio cogat animi amorem a cognato malo in bonum quamquam alienum transferre, et ipsum accedentem fieri partem deficientem. aliorum, qui circa regem maiore vel minore erant dignitate, omnium fere nemo erat, cui non esset comparata lingua mordax in vituperationem tunc profrensus ipso teste rege et praesente contra eum convicia illa nuper ab eo dicta. erant autem qui memoriam reminisci iuberent ea, quae olim iam ante septemdecim annos fecerat et passus erat, illamque detestationibus conscriptis et separationi dei subiectum caso a patriarcharum et sacerdotum primariorum conciliis. atque ut breviter dicam, magnus erat impetus hoc die iudiciorum concilii illius beati

δὴ κατὰ τοῦ Παλαμᾶ τηρικαῦτα ἀπεφήναντο, ἄλλων ἄλλα
 λεγόντων, καὶ ἄλλων ἄλλοις ἀμιλλωμένων, καὶ ἄλλων ἄλλους
 παριόντων τῷ τῶν λοιδοριῶν ὑπερβάλλοντι. ἦσαν δ' οἱ καὶ **118**
 προδότην αὐτὸν ἐπεκάλουν αὐτοῦ βασιλέως καὶ ὅσοι τῷ βα- **f. 155 v.**
 5 σιλεῖ προσήκοντες εἰεν γένει καὶ δόξῃ· καὶ ὡς τό γε ἦκεν
 εἰς αὐτὸν οὐκ ἀπέσχετο, τὴν ἡγεμονίαν τῆς γνώμης ὑπήκουον
 ἅπαξ ἔργων καὶ λόγων ὁμοῦ πονηρῶν πεπραχῶς, μὴ οὐ πάν-
 τας συλλήβδην βιαίῳ θανάτῳ δοῦναι. οὐ γὰρ ὅτι μὴ σιδη-
 ραῖς καὶ αὐτὸς κατὰ τοὺς ἀνδροφόνους ἐχρήσατο λόγχαις ἐκ
 10 τοῦ προφανοῦς, ἐποβεβηκός τι τὸ βάρος ἔχειν δόξῃ τῶν ἐγ-
 κλημάτων, ἀλλ' ὅτι φιλίαν σχηματιζόμενος ὄλον δολερῶς
 ἐκένωσε τοῖς ἀδόλως φιλοῦσι τὸν-τοῦ δηλητηρίου κρατῆρα,
 πρὶν τῆς ἐπιβουλῆς· αἰσθέσθαι τοὺς πάσχοντας. καὶ οἱ μὲν
 γένει καὶ δόξῃ προύχοντες ἄνδρες ἐκεῖνοι οὕτω προσηνέχθη-
 15 σαν τῷ μισρῷ Παλαμᾶ, καὶ ταύτας ἐκεῖνῳ τὰς κρίσεις ἀπέ-
 τισαν· ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ αὐτὸς σιγῇ τῶν κατὰ τοῦ Παλαμᾶ **119**
 τοιούτων λοιδοριῶν ἀντήκοος γεγονώς, καὶ βουληθεὶς μὲν πως
 τὴν τῆς ἐκδικήσεως προσεταχέναι κόλασιν κατ' αὐτοῦ, φει-
 σάμενος δ' οὖν διὰ τὴν ἔμφυτον ἐπιείκειαν, τέως μὲν τὴν
 20 ἀπὸ γλώττης καὶ τῶν ἔργων ὑπερέθετο ψῆφον, ἐπέμενε δ'
 οὖν ὁμοῦς ὑβρισιπαθοῦντα ὄρων καὶ ἀχθόμενον Παλαμᾶν, καὶ
 οὔτε τοὺς λοιδοροῦντας ἀνέκοπτε τῆς ὀρμῆς, καὶ ἅμα τὸ χατ-
 ρον ὑπέφαινε τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἀμυδροῖς τισὶ μειδιάμασι,
 καὶ διεκαρτέρησε μέχρι πολλοῦ τινὸς χρόνου διακούων ἡδέως

apud regem adolescentem, quae contra Palamam tum aperirent: cum
 alii alia dicerent et alii aliis aemularentur et alii alios conviciis ma-
 ioribus superarent. erant autem, qui eum etiam proditorem appella-
 rent et regis ipsius et omnium, qui regi affines essent genere et
 gloria: et quasi hoc ad se pertineret non abstinuit, cum principatum
 sententiae semel subiecisset factis et sermonibus pravus, quin omnes
 in universum violentae morti daret: neque enim quod gladiis ferreis
 et ipse sicariorum modo aperte non usus esset, videretur summam
 criminationum gravitatem pati: sed quod amicitiam simulans sine ullo
 dolo eum amantibus totum dolose effudisset veneni craterem prius-
 quam qui eo afficerentur insidias animadvertissent: atque illi quidem,
 qui genere et gloria praestarent, ita invecti sunt in Palamam sele-
 stum, et his iudiciis eum ulti sunt. rex autem qui et ipse silentio
 convicia talia contra Palamam dicta audivisset et contra eum castiga-
 tionem poenae imperare voluisset, tamen propter innatam clementiam
 parcere ei voluit, et iudicium propter sermones et facta illius editum
 prolatavit: atque hac in sententia permansit, quamquam aegre feren-

τῶν κατὰ τοῦ Παλαμᾶ λοιδοριῶν. καὶ ἦν ταῦτα ψῆφος ἡ
 ψήφου προαναφώνησίς τις καὶ διατύπωσις τῆς μελλούσης ἔτι
 κατὰ τοῦ Παλαμᾶ καταδίκης, ἐξελεχθεῖσα πρὸς τε τοῦ βα-
 σιλέως καὶ τῶν ἐνδόξων ἐκείνων ἀνδρῶν τῆς ἑναγχοῦ διαλέ-
 ξεως ἦν ἐποιήσατο πρὸς τὸν Γρηγορᾶν.

tem et gravantem vidit Palamam: neque conviciantes prohibuit ab impetu, simulque gaudium animi sui risu obscuro clam aperuit: et per multum tempus perseveravit convicia contra Palamam dicta libenter audiens: atque hoc erat iudicium aut iudicii provemium et adumbratio erupturae iam in Palamam condemnationis prolata a rege et illustribus illis viris de colloquio nuper cum Gregora instituto.

ΤΟΥ ΑΓΓΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ
ΓΡΗΓΟΡΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΓΓΩΝ ΛΟΓΟΣ
ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ.

Cod. Reg.
1276
f. 165 r.

Τὰ μὲν δὴ μέχρι καὶ ἐς τότε σοι εἰρημένα, φίλων ἄριστε
5 Ἀγαθόνικε, δαψιλῆ μοι παρέσχον καὶ ὡς ἔγωγε ἐβουλόμην
τὴν τέως τῶν ζητουμένων σύνεσιν, καὶ χάρις εἶη σοι πρὸς
θεόν· ἐλλέλειπται δ' οὖν σοι τῶν ἐκεῖ πρὸς τοῦ Παλαμᾶ
λαληθέντων ἔνια, ὡς ἐνίων ἐκεῖ παρόντων ἀκήκοα φίλων,
σαθρὰ μὲν καὶ πλείω τῆς ἀσεβείας τὴν ἀμαθίαν ἔχοντα, ἐλ-
10 λέλειπται δ' οὖν, ῥηθῆναι σοι δέον καὶ ταῦτα πρὸς τὸ σαφέ-
στερον ἀκούειν ἐπιμεμένων ἡμῶν. ἀνατεθολῶσθαι γὰρ ἀεὶ τὰ
τῆς αὐτοῦ δυσσεβείας φασί, τῇ συνήθει τῆς γλώττης ἀωρίᾳ
πάσης ὡς πορρωτάτω βαδίζοντος ἀληθείας καὶ ἐπιστήμης,
μάλιστα δ' οὖν ἐν τούτοις, εἴτε διὰ δέος ἢ πείσεται μακρῶς
15 αἰσχύνης, εἴτε καὶ συμπλήκτον οὕτω διὰ τὸ τῆς ἐμφύτου μο-
χθηρίας ἀλόγιστον ἔθος. καὶ ἵνα τὰ πλεῖστα δι' ἀκαιρίαν
παρεῖς μετρίων μνησθῶ, ἐν μὲν καὶ πρῶτον ἐκεῖνο τῶν παρ-

EIUSDEM MONACHI NICEPHORI GREGORAE
DE EISDEM SERMO SECUNDUS DOGMATICUS.

Quae adhuc dicta sunt a te, amicissime Agothonice, satis mul-
tam et quam equidem volebam eorum quae quaesiveram cognitionem
mihi paraverunt. atque gratia tibi a deo. sunt autem ex ibidem a
Palama dictis nonnulla tibi relicta; ut a nonnullis qui ibidem aderant
amicis audiui, inania et plus ignorantiae quam impietatis continentia.
restat igitur, ut haec proferas nobis intelligentius audire cupientibus.
impietatem enim dicunt misetam semper innata linguae insulsiitate quae
omnem transit veritatem et scientiam, praesertim in his rebus, sive
propter eius quam passurus est contumelie metum, sive accidit insi-
tae pravitatis temeritate. et ut plurimis ob temporis incommoditatem
relicta pauca meminerim, unum et primum relictorum illud ferunt.

Βεμιένων φασί. θέλων γάρ εαυτὸν ἀπολύσασθαι τῆς αὐτῷ
 πρὸς τοῦ Γρηγοῤῥᾶ προσηνηγημένης κατηγορίας, ὡς ἐκ πολλῶν
 καὶ διαφόρων θεοτήτων εἰτ' οὖν ποιότητων συγκεῖσθαι λέ-
 γονται τὸν θεόν, καὶ ἄντικρυς περιπίπτουσι τοῖς τῷ θεῷ Δα-
 μασκηνῷ λεγομένοις, ὅτι τὸ θεῖον ἀπλοῦν ἐστὶ καὶ ἀσύνθε-
 5 τόν, τὸ δὲ ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων συγκείμενον σύνθετόν
 £ 165 v. ἐστὶ καὶ τὰ ἐξῆς, οὐ κατὰ τὴν θέσιν ἐκείνης τῆς ῥήσεως,
 ἀλλὰ διαφθείρας, ὡς εἶπθε, τοιάδ' ἀπεκρίνατο. πᾶν τὸ συγ-
 κείμενον καὶ οὐσιώδεις διαφορὰς ἔχον σύνθετον ἐστίν· ὁ δὲ
 θεὸς οὔτε τῶν συγκειμένων ἐστίν οὔτε τῶν οὐσιώδεις διαφο-
 10 ρὰς ἐχόντων. οὐσιώδης γάρ ἐστι διαφορὰ καθ' ἣν διαφέρει
 οὐσία οὐσίας, ὥστε κατὰ πλειόνων εἰδῶν καὶ οὐσιῶν εἰσὶν
 αἱ διαφοραί· ἐπεὶ οὖν μία καὶ ἀμερῆς παντάπασιν ἡ τοῦ
 Β θεοῦ οὐσία, διὰ τοῦτο διαφορὰς οὐκ ἔχει οὐσιώδεις. μίαν
 μὲν δὴ τῶν ἐκείνου ταύτην προτίθημί σου τῇ διηγῆσει πρό-
 15 φασιν ἐφεξῆς, δευτέραν δὲ τὴν Ἀθανασίου τοῦ θεοῦ ῥή-
 σιν, ἣν εὐσεβεστάτην ἀναμφιβόλως οὖσαν εἰς πολυθεΐας αὐ-
 τὸς ὑπόθεσιν μετενήνοχεν. ἔφη γὰρ ἐν τῇ πρὸς Ἀρειον
 διαλέξει ὡς οὐχ ἔνεκεν κτιστῶν πραγμάτων ἔφη ὁ σωτῆρ
 “πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ ἐμὰ ἐστίν.” ἀλλ' ὅσα ἀνήκει τῇ
 20 θεότητι τοῦ πατρὸς, ταῦτα ἴδια ἔφη ὁ κύριος, ὅλον τὸ ἄφθαρ-
 τόν, τὸ ἄσρεπτον, τὸ ἀκατάληπτον, τὸ δυνατόν, τὸ προγνω-
 στικόν. καὶ ὅσα ἐστίν ὁ πατήρ, ταῦτα ἴδια τοῦ υἱοῦ τῶν-
 χάνει.

etenim se liberaturus exprobro a Gregori obiecto quod multis et va-
 riis deitatibus et qualitatibus contineri deum dixisset et contra inci-
 disset in ea quae a D. Damasceno dicta erant: deum esse simplex et
 incompositum. quod multis et variis continetur compositum est; re-
 liqua non ad illius orationis argumentum, sed permutata ita ut solet,
 protulit: quidquid continetur et essentialia veritates habet, compo-
 situm est. deus autem non ex iis quae continentur aut essentialia
 veritates habent. essentialis enim varietas est, qua differt essentia
 ab essentia ita ut plures formae et essentiae efficiant veritates. quam
 igitur una et impartita sit dei essentia, propterea veritates non ha-
 bet essentialia. unam illius causam ad narrationis tuae viam pono,
 alteram D. Athanasii orationem, quam sine dubio religiosissimam ipse
 in polytheismi argumentum immutavit. dixit enim in dialogo contra
 Arium: non rerum creaturarum causa dixit salvator: omnia quae pater
 habet, mea sunt, sed quae deitati patris attribuit, ea propria dixit do-
 minus, velut incorruptibile, immutabile, infinitum, omnipotens, provi-
 dens, quaecunque sunt patris, eadem propria filii sunt.

Πρὸς γοῦν φίλιον, βέλτιστε Ἀγαθόνικε, μὴ ζημιούῃ ἀξιού-
 με τὸν φίλον οὕτω βελτίστην ἀκρόασιν, στήματι εὐλαβεί τὸ
 ῥάθυμον ὀπωσθησοῦν ὑποκοριζόμενος, ὡς κίῃ πολλοὶ εἰώ-
 θεις ἐνίοτε θραῦν. ὁρῶ γάρ σε πρὸς ἕτερα τρέπον τινὰ τὸν
 βουῶν περισπώμενον καὶ ὅσον εἰκάσαι λογισμῶν πολυπλέκων
 μεστὸν τὴν ὄφρην.

Ἐμὸν τοῦτι πάθος, ᾧ φίλε Θεότιμε, καὶ πάνυ γε ἄχθο-
 μαι τῷ συμβεβηκότι· εἶδικα γάρ πως ἀγνοοῦντι πολλοὶ καὶ l. 166 r.
 οἷον οὐκ ἐπαύοντι ᾧ ἐνίοτε ὁμιλεῖν μοι προσγίνεται, λήθης
 10 ἔξορχουμένης ὡς τὰ πολλὰ κατὰ τοῦ φανταστικοῦ, ὃ καὶ βι-
 βλίον φασὶν οἱ σοφοὶ τῆς ψυχῆς. διὸ καὶ πρὸς τὰς σὰς ἔτι
 διεξιότος παρασκευαζόμενος πένυσεις, ἀνελογιζόμεν τε καὶ
 συνῆγον ὅσα δὴ τὴν μνήμην ἔτι περιέρρει κύκλω, καὶ ὅποσα
 ταύτης αὐ παρερρηκεὶ πόρρω τοῦ βήματος, ἵσως μείζοσιν
 15 ἄλλοις παραχωροῦντα· καὶ τοῦτ' ἦν ὃ μοι τὴν τοῦ ἡθους
 τέως ἐποίηε παραάλλαξιν. ὅθεν καὶ ἄλλης ἐξ ἄλλου φαντασίας
 ἡμῖν ὀπωσθησοῦν ἀφροισθείσης πρὸς ἔδαφος ἄρτι βλαβίδας
 φάναι μίῃς, προσέσται σοι λοιπὸν ὁρᾶν τὸν τοῦ λόγου σκο-
 πὸν κατὰ σὴν, ὡς οἶμαι, βούλησιν, ῥάθυμον μὲν ἡρεμίαν
 20 ἀπειπόντα παντάπασι νῦν ὡς καὶ πρότερον, κίτησι δ' αὐ
 τούναντιον πρόθυμον περιφανῶς ἀνθελόμενον. ἐκατέρως γὰρ
 γινομένης ἐν χρεῖᾳ τοῖς τε λόγοις καὶ πράγμασιν, ἐκατέρωσιν
 ὡς εἰκὸς τοῖς προσήκουσι χρόνοις μεμνήμεθα, καὶ ἀναλόγως

Quaeso, optime Agathonice, ne me amicum castiges, optimo sermone per nimiam cunctationem obiter tantum perstringendo, ut multis quibusdam aliis facere interdum soles. nam video mentem tuam in adversam partem distractam et, quantum conicio, variarum plenam cogitationum frontem.

Hoc mihi accidisse, amicissime Theotime, moleste fero; sit enim quibus intersum ut saepe non animadvertere neque audire videar, dum oblivio multa depellit e memoria, quam animi libram philosophi dicunt; quamobrem ad quaestiones quas proferebas attentus, concludebam apud me et conferebam quae per memoriam dispersa erant et quae aliis forte et gravioribus cesserant. hoc erat quod morem meum mutaverat. unde quum alia nobis ex alia cogitatio ad carceres, ut ita dicam pervenerit, licet tibi reliquum orationis momentum videre ad voluntatem tuam levem moram remotentem nunc sicut antea, promtam vero aperte recipientium alacritatem. utraque in sermonibus et rebus gerendis necessaria quum sit, utramque aptis temporibus meminimus et habita ratione reputamus: alacritatem tanquam silentii expliationem et eventum, silentium alacritatis tanquam imaginem et vim

ἀμφοτέρως ἀναλεγόμεθα, κίνησιν μὲν ἅτε ἡρεμίας ἀπόφασίν τε καὶ ἔκστασιν οὖσαν, ἡρεμίαν δ' αὖ κινήσεως εἶδος καὶ ἐντελέθειαν, ἐριζουσάν τε καὶ περιγράφουσαν τὸ πεχυμένον ἐκείνης καὶ ἄφειον καὶ ἀόριστον. καὶ δεῖν ἑκατέρους κεχρηῆσθαι
 ● κατὰ τὸν ἑκατέρους προσήκοντα λόγον καὶ τρόπον. γινώσκειν 5
 οὖν σε χρεῶν ὡς πολλά γε τοιαῦτα παρῆται, μῆτε λόγου
 L. 166 γ. μηδενὸς ἄξια ὄντα μῆτε γέλωτα φεύγειν κομικὸν δυνάμενα.
 αὐτίκα γὰρ περὶ τοῦ τῶν σοι προτεθέντος πρώτου ζητήματος ὁ Γρηγορᾶς μικρὰ τινα εἰπὼν ἀπῆλλακται, περιττὸν ἡγησάμενος ἀμαθέσι παντάπασιν λόγοις ἀποκρίσεις κατ' ἐπιστήμην 10
 ἀντιδιδόναι ζητεῖν. μηδὲ γὰρ εἶναι φησι κοινωνίαν μηδεμίαν ὥσπερ οὔτε φωτὶ πρὸς σκότος, οὔτως οὐδ' ἐπιστήμῃ πρὸς ἀμαθίαν. ὅθεν καὶ διὰ τὴν τοιάνδε καὶ οὔτως ἔχουσαν σύγχυσιν οὐδ' ἔμοιγε ἀκριβῶς εἰληφέναι τὴν τῶν εἰρημένων ἐκείνῃ τέως ἐπὶ τούτοις κατάληψιν ἐπιμελὲς ἐγεγόνει. 15
 σὴν δ' ὅμως χάριν ἐρῶ τῶν ἐκείνου βραχέα, καὶ ἦσα ἐς τότε παρέμεινε τῇ διανοίᾳ μου ἀπωσθησοῦν ἐπιτρέχοντα, οὐ τοῖς παραλόγοις λόγοις τοῦ Παλαμᾶ τὴν ἀφήγησιν χαριζόμενος, ἀλλὰ τὴν σὴν φιλίαν λυπεῖν οὐ βουλόμενος.
 7 Ὅ γάρ τοι Γρηγορᾶς πρὸς τοὺς ἐκεῖ τῆνικαῦτα παρόν- 20
 τας στραφεῖς, καὶ τούτοις ἐνερείσας τοὺς ὀφθαλμούς, “ἀρ' οὐκ ἡλίθιος” φησὶ “καὶ παντάπασιν νηπιώδης ἢ οὕτω γ' ἐνθὺς εἰρημένη πρότασις πρὸς τοῦ Παλαμᾶ τουτουῖ, ὡς πᾶν τὸ συγκείμενον καὶ οὐσιώδεις διαφορᾶς ἔχον σύνθετον ἐστίν;

quandam omne illius effusum et dissolutum et non finitum terminantem et finibus circumscribentem. utrumque adhibendum est secundum utriusque rationem et modum. cognoscere igitur te oportet, quam multa eiusmodi relicta sint aut oratione non digna aut quae comicum risum effugere non possint. statim enim de quaestione prima a te prolata, Gregoras paucis quibusdam dictis abstulit superfluum arbitrans indoctis omnino sermonibus e doctrina respondere velle. nec enim, inquit, ut inter lumen et tenebras, ita inter doctrinam et inscitiam, ulla societas. ob hanc igitur rei perturbationem me eius rationis argumentum non plane percepisse valde doleo. tamen ex iis quae adhuc in memoria remanserunt licet ubicunque sint breviter enarrabo, non quo ineptis verbis Palamae narrationem soveam, verum quod amico aegritudinem asferre nolim.

Gregoras ad eos qui aderant conversus et oculos eis infigans, nonne stulta, inquit, et omnino inanis haec a Palama dicta propositio? omne quod continetur et essentialia varietates habet, compositio-

οὐ τοῦτο γάρ, οὐδ' οὕτως ὁ θεὸς ἐς Δαμασκῶ φησὶν Ἰω-
 ἀννης, ἀλλὰ τὸ ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων συγκείμενον σύν-
 θετόν ἐστιν. ὁ δὲ Παλαμῆς ἐξ ἀμαθίας ἅμα καὶ κακουργίας
 μικρὸν ὑπαλλάξας τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ θεοπρεπῆ ρῆσιν τοῦ
 5 ἁγίου, ὅλην ὁμοῦ καὶ τὴν ἔννοιαν συνδιέφθαρκεν. οὐδὲν
 γὰρ ἕτερον ἔοικεν εἶναι τὸ λεχθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἢ ὡσπερ ἂν
 εἴ τις λέγοι πᾶσαν χιόνα λευκότητα ἔχουσαν οὐσιώδη, χιόνα
 εἶναι λευκὴν. τοῦτο δ' εἶναι καὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι **τ. 167 γ.**
 πολλῶ δῆπου χειρόν. εἶτα ἐπήγαγε τὸ θυμασιτὸν ἐκεῖνο
 10 συμπέρασμα, ὡς ὁ θεὸς οὔτε τῶν συγκειμένων ἐστὶν οὔτε
 τῶν οὐσιώδεις διαφορὰς ἔχόντων. ἐνταῦθα λεγέτω μοί τις
 πρὸς θεοῦ, ποίου σχήματος ὁ τοιοῦτος ἂν εἴη τερατώδης
 συλλογισμὸς, καὶ ποίας καινοφανοῦς καὶ νεήλδους ῥίψης ἐξέφυ-
 εἶτα ἐπήγαγε ξένην αὐθις καὶ ἀκατάσκευον κατασκευὴν ἐτέ-
 15 ρου δῆθεν συλλογισμοῦ. ἐπεὶ γάρ, φησί, μία καὶ ἀμερῆς
 παντάπασιν ἡ τοῦ θεοῦ οὐσία, διὰ τοῦτο διαφορὰς οὐκ ἔχει
 οὐσιώδεις. οὐσιώδης γὰρ ἐστὶ, φησί, διαφορὰ καθ' ἣν δια-
 φέρει οὐσία οὐσίας. καὶ τὸ συμπέρασμα ὅτι κατὰ πλείονων
 ἄρα εἰδῶν καὶ οὐσιῶν εἰσὶν αἱ διαφοραί. καὶ μὴν τὸ προ-
 20 κείμενον ἦν αὐτῷ τοῦ ἐπενηνεγμένου ἑαυτὸν ἀπολύσασθαι
 ἐγκλήματος, καὶ δεῖξαι μηδαμῇ τοῖς τῷ ἁγίῳ περιπίπτοντα
 ἀπηγορευμένοις. ἀπαγορεύει γὰρ ὁ Δαμασκηνὸς μὴ λέγειν
 εἶναι σύνθετον τὸ θεῖον, μηδ' ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων συγ-

tum esse. non enim hoc ita dixit Ioannes Damascenus, sed: quod multis et variis continetur, compositum est. Palamas autem ob incertitiam et improbatem docta et religiosa sancti oratione leviter quodammodo mutata totam simul sententiam evertit. neque enim aliud videtur dictum ab eo esse, quam si quis dixerit omnem nivem albam, cui est essentialis albedo; hoc esse multo peius quam ab initio postulati. dein miram illam conclusionem addidit: deus neque ex iis est quae continentur, neque ex iis quae essentialia varietates habent. ibi dicat mihi quispiam per deum, cuiusmodi sit talis mirabilis conclusio et e qua nova et recenti radice orta? dein alienam et male comparatam alteram conclusionem comparavit. quum enim una, inquit, et impartita omnino dei essentia est, varietates non habet essentialia. essentialis enim varietas est, qua differt essentia ab essentia. et concluditur, plures formas et essentias efficere varietates. verumtamen ei propositum fuit, eo, quod sibi obiectum erat, se liberare et minime in ea, quae a sancto negata erant, incidisse, ostendere. negat enim Damascenus dicendum esse, compositum deum esse et multis ac variis contineri, quae erant increatum, aeternum, omnipotens, infinitum, quae

κείμενον, ἃ ἦσαν τὸ ἄκτιστον, τὸ ἀπαρχον, τὸ δημιουργικόν, τὸ ἀπερίγραπτον, καὶ ὅσα δῆκουθεν οἱ ἀμφὶ τὸν Παλαμίαν πολλά τε καὶ διάφορα τὰ ἄκτιστα ἐπὶ τῇ μόνῃ ἀκτίστῃ καὶ ἀπλῇ συναριθμοῦσιν οὐσίᾳ. ὃ δὲ λέληθεν ἐκτὸν δυοῖν περιπίπτων ἀτόποις. οὔτε γὰρ οὐδὲν πρὸς ἕπος ἔοικε λέγειν, 5

l. 167 v. ἀλλ' ἄλλην τρέχων ἄλλην ἐβάδισεν, οὔτε εἰ ἀντιλέγειν ἐβούλετο, τὰς ὁμοίως προσηκούσας ἀντιθέσεις ἐπήνεγκεν, ἀλλ' ὁμοιον ποιεῖ ὥσπερ ἂν εἰ τὴν πρὸς ἕω τῶν τε Αἰθίοπων καὶ Ἰνδῶν εἰπεῖν ἀπαιτούμενος οἴκησιν, ὃ δ' ἐκ διαμέτρου τοὺς ἔσπε-

10 ρίους ἐπειράτο δεικνύειν Κελτοῖς, καὶ ὅποι τὰ Βρετανῶν προσοικοῦσιν ἔθνη. ποῦ γὰρ ἡ ἀκόλουθος ἢ ἀντίθετος ἢ λύσις πρὸς τὸ προτεθέν, ὅτι τὸ ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων συγκείμενον σύνθετόν ἐστιν, ἦν αὐτὸς ἐπάγει, λέγω δὴ τὴν ἀναπόδεικτον ἀπόδειξιν καὶ τὴν ἀκατάσκευον κατασκευὴν καὶ τὸν ἀσυλλόγιστον συλλογισμόν, μᾶλλον δ' ἄμυσόν τε καὶ διε-

15 σπασμένον συμπέρασμα. ἐπεὶ γὰρ φησι μία καὶ ἀμερῆς ἢ τοῦ θεοῦ οὐσία, κατὰ πλειόνων ἄρα εἰδῶν καὶ οὐσιῶν εἰσὶν αἱ διαφοραί. ἄρ' οὐ Δημοκρίτου δεῖ τὰ τοιαῦτα, πάνυ γε λῶντος τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀμαθίαν, ἢ μᾶλλον Ἡρακλείτου θρηνοῦντος τὴν αὐτοῦ γε ἀπόνοιαν; τοσαύτης γὰρ ἃ λέγει τῆς ἄλογίας γέμει, ὥς μήτε τῷ λέγοντι ξυιέντι εἶναι ὧν λέγει, μήτε τοῖς ἀκούουσι ξυιείσιν ὧν ἀκούουσιν. ἵνα γὰρ τᾶλλα σιγῇ παραδράμομεν, τίνα κοινωνίαν ἐνταῦθα ἔχει τὰ νῦν

Palamitae multa et varia increata ad unam increatam et simplicem essentiam referunt. ipse nescit in duo inepta se incidere. neque enim ad verbum respondere videtur, sed aliam ingressus viam aliam sequitur, nec si contra dicere velit, oppositiones ad rem eandem pertinentes affert, sed simile facit ac si ad orientem Aethiopum et Indorum quaerens habitationem, ipse e contrario vespertinos studeret ostendere Celtas et quae Britannis adiacent gentes. quomodo enim aut consequens est aut opposita solutio ad propositum, quod multis et variis contineatur, i esse compositum, quod ipse affert, dico argumentationem illam sine argumento, artem sine arte, irrationalem ratiocinationem, sine medio et coniunctione conclusionem. quum enim una, inquit, et impartita est dei essentia, plures igitur formae et essentiae efficiunt varietates. nonne talia digna Democrito qui illudat hominis ignorantiam aut potius Heraclito, qui eius amentiam deploret? talis enim ea quae loquitur stultitiae plena sunt, ut nec qui loquitur intelligat quae loquatur, nec qui audiunt intelligant quae audiant. nam ut cetera silentio praetereamus, qualem coniunctionem habent falsa et discrepantia eius propositionum indocte conclusa ad

ταυτὴ καὶ διάφορα τῶν αὐτοῦ προτάσεων ἀμαθῆ συμπεράσματα πρὸς τὰς πρωταρχείας ῥήσεις τοῦ ἁγίου; ὃ δ' ἐκείνας ζητούμενος ταυτὴ συνέπρασεν, παρεκπαιδαγωγῶν καὶ μεθαρμόττων ἀσθεῶς εἰς τὸν οὐκ εἶλον τῆς ἀμαθίας κρημνόν. βα- 11
 5 βαι τῆς καινῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς γε τῶν φρενῶν λεπτότητος. καίτοι εἰ ἀντιλέγειν ἐβούλετο ἄντικρυς, φιλονεικότερον μὲν ἴσως, ἐλλογιμώτερον δ' οὐκ, εἰ καὶ μὴ ὀρθῶς, εἶπεν ἂν καὶ αὐτὸς ἃ πολλὰκις ἔνοιον τῆς μοχθηρᾶς αὐτοῦ πατρίας f. 168 r.
 10 αὐτοῦ (δεδόχθω γὰρ ἂν, οἷς ἀσυνέτως ματιναί ἐπεισι, ταῦτα ἀντίπαλα εἶναι ἀλλήλοις ἀλληλα), ἐκεῖνα δὲ φημι τὰ περὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ δύο φύσεων τῷ ἁγίῳ λεχθέντα. τίνα δὲ ταῦτα; ἄνωθεν γὰρ ἀρχάμενος καὶ ἀποδείξων ἐπιστημονικῶν καὶ θεοκρεπῶν τὸν λόγον ἐμπεπληκῶς ὁ θεὸς ἐκεῖνος Δα-
 15 μασκηνὸς Ἰωάννης "εἶθ' ἐνωθεισῶν" φησὶν "ἀλλήλαις κατὰ ἀλήθειαν τῶν δύο φύσεων εἰς μίαν ὑπόστασιν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, σώζεσθαι αὐτῶν τὴν οὐσιώδη διαφορὰν ὀριζόμεθα. 12
 τὸ γὰρ κτιστὸν μεμῆνηκε κτιστὸν καὶ τὸ ἄκτιστον ἄκτιστον, καὶ τὸ θνητὸν ἔμεινε θνητὸν καὶ τὸ ἀθάνατον ἀθάνατον,
 20 καὶ τὸ περιγραπτὸν περιγραπτὸν καὶ τὸ ἀπερίγραπτον ἀπερίγραπτον, καὶ τὸ ὄρατὸν ὄρατὸν καὶ τὸ ἀόρατον ἀόρατον." καὶ μετ' ὀλίγα "ἴσμεν γάρ" φησὶν, "ὅσπερ μίαν αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν, οὕτω καὶ τὴν τῶν φύσεων οὐσιώδη διαφορὰν σώζεσθαι." πῶς δὲ σωθεῖη διαφορὰ, μὴ σωζομέ-

14. Δαμασκηνοῦ ἐκ τοῦ περὶ τῶν β' φύσεων τοῦ Χριστοῦ.

proposita sancti verba? illas enim quaesiturus haec impie in propriae ignorantiae voraginem seduxit transvexitque. o novam doctrinam et ingenii acrimoniam! atqui si contra voluit dicere, forte litigiosius quidem, at doctius etsi non recte, dixisset quae saepe nonnulli improbae suae gentis in oppositionem protulerunt ipsa sancti verba, quae, quibus lubet imprudenter sequi, inter sese pugnare videantur: dico ea quae de Christi duabus naturis dicta a sancto sunt. quanam illa? inde ab initio incipiens, oratione doctis et religiosus argumentationibus intexta D. ille Ioannes Damascenus: naturam duarum, inquit, ad veritatem inter se in unam filii dei personam coniunctarum manere essentialem varietatem constituimus. nam creatum mansit creatum, increatum vero increatum, mortale mansit mortale, immortale vero immortale, finitum finitum, infinitum infinitum, visibile visibile, invisibile invisibile, et paucis interiectis, id quod scimus, dixit: ut unam eius personam, ita essentialem etiam naturarum varietatem manere. quomodo autem maneat varietas non manentibus iis, quae varietatem

νων τῶν τὴν διαφορὰν ἔχόντων πρὸς ἄλληλα; ὁρᾷς ὡς οὐκ ἀπαγορεύει Ἰωάννης ὁ θεὸς ἐκ Λαμασκοῦ οὐδ' ἐκεῖ κατ' οὐδὲν τὸ παράπαν ἃ νῦν ἐπὶ τοῦδε συντίθεται; ἢ γὰρ ἂν ἦν αὐτὸς ἑαυτῷ μαχόμενος. ἀλλὰ τοῖς ἐκ τῶν τοιούτων διαφορῶν συγκείσθαι τὴν θεῖαν φάσκουσιν οὐσίαν ἐπιτιμᾶ, καὶ ἅ ἀνασοβεῖ μὴ λέγειν οὐσιώδεις διαφορὰς ἐπὶ θεοῦ, αἱ τὴν οὐσίαν συντίθεναι λέγονται ὡς ἐφ' ἡμῖν, ἀλλ' αἱ διαστελλουσιν ἐκ τῶν κτιστῶν οὐσιῶν. τὸ γὰρ τῆς θείας οὐσίας ἐνιαυτον

l. 168 v. παντάπασι καὶ ἀπλοῦν πάσης καὶ παντοίας πάντῃ διαφορᾷς ἵ

18 ἀνεπίδεκτον. ἡ γὰρ διαφορὰ φυσικῶς ἐπομένῃν ἔχουσα τὴν 10 ἑτερότητα, πληθυντικὸν εὐθύς ἀριθμὸν συνεισάγει. ὅπου δ' ἀριθμὸς καὶ πληθὸς, ἀπλότης εἶναι οὐ συγχωρεῖται μοναδική. καθάπερ καὶ ὁ θεὸς Μᾶξιμος ἀμερές φησι τὸ θεῖον διότι καὶ ἄποσον. καὶ πάλιν πᾶσά φησι διαφορὰ τῆς ἄλλων πρὸς ἄλλα κατὰ τὸν τοῦ πῶς εἶναι λόγον ἀνομοιότητός τε καὶ ἑτε- 15 ρότητος οὐσα δηλωτικῆ, τὸ ποσὸν τῶν διαφερόντων πραγμάτων συνεισάγειν ἑαυτῇ πέφυκεν, εἴτ' οὐσιῶν εἴτε ποιότητων εἴτ' ἰδιοτήτων. τὰ μὲν γὰρ μὴ ἀλλήλοις πάντῃ ταυτὰ εἶνα καὶ τὸν αὐτὸν τοῦ εἶναι οὐδαμᾶς ἐπιδέχεται λόγον, τὰ δὲ πάντῃ ἀλλήλοις ταυτὰ διαφορᾷς ἀνεπίδεκτα. καὶ γὰρ ἀπλοῦν 20 ὠμολογηκῶς πρότερον εἶναι τὸ θεῖον, εἴτα τὸ πάντῃ φησὶν ἀπλοῦν διαφορᾷς εἶναι ἀνεπίδεκτον. διότι καὶ πάντῃ ταυτὸν ἑαυτῷ καὶ μοναδικὸν καὶ ὅλον ὅλως ἄσχετον, ὡς τὸ ἐν ποσῷ

inter se habent? vides, ut D. Ioannes Damascenus ne quicquam quidem contendit eorum quae nunc in eum conferuntur. profecto enim ipse secum pugnaret; sed iis qui talibus varietatibus contineri divinam essentiam dicunt obicit et repugnat, ne essentiales in deo varietates dicant, quae essentiam efficiant, ut in nobis, sed quae a creatis essentiis distinguant. divina enim essentia, una et simplex, omnis et omnimodae varietatis imparticeps est. nam varietas quae dissimilitudinem habet natura factam, pluralem statim numerum involvit. ubi numerus et multitudo est, unicae simplicitati locus nullus est. quemadmodum etiam D. Maximus impartitum deum dicit et infinitum. et alias: omnis varietas quae rerum inter se discrepantiam et dissimilitudinem ad qualitatis rationem explicat quantitatem rerum dissimilium secum inducit, sive essentialium sive qualitatem, sive proprietatum. quae enim non omnino eadem inter se sunt, unam et eandem essentiali rationem non accipiunt, quae vero inter se eadem, varietatis imparticipia sunt. nam quum simplex antea dixit deum, dein simplex varietatis esse omnino imparticeps dixit. ideo omnino sibi idem

γένος οὐκ ἔχον κατηγορούμενον, καὶ διὰ τοῦτο παντελῶς οὐκ ἀριθμούμενον οὐδὲ διαιρούμενον.

Ὅρᾳς πῶς ὅπου διπλὴ φύσεων καὶ ἀριθμὸς, ἐκεῖ καὶ 14
τῆς διαφορᾶς χώραν ἐχούσης ἔστι καὶ διαιρέσεις εὐθύς καὶ
5 μερισμὸς, ὅπου δ' ἀπλότης μοναδική, ξένη τὸ παράπαν ἐκεῖ
καὶ ἀφόρητός ἐστιν ἡ διαφορὰ καὶ ὁ μερισμὸς; ὥστε συλλο-
γιστέον καὶ τὸν Δαμασκητὸν Ἰωάννην μηδαμῆ μαχόμενον εἶ-
ναι δοκεῖν αὐτὸν ἑαυτῷ, ὅτ' ἐκεῖ μὲν λέγει τὸ ἄκτιστον καὶ
ἀθάνατον καὶ τὰ τοιαῦτα μὴ εἶναι διαφορὰς οὐσιώδεις, ἐνταῦθα
10 δὲ τὴν οὐσιώδη σάξασθαι διαφορὰν ἐπὶ τῆς εἰς μίαν ὑπόστα-
σιν ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ μένειν l. 169 r.
τό τε κτιστὸν κτιστὸν καὶ τὸ ἄκτιστον ἄκτιστον, καὶ ἔτι τὸ
θνητὸν θνητὸν καὶ τὸ ἀθάνατον ἀθάνατον, καὶ τὰ τοιαῦτ' ὁμοίως
ἅπαντα· ἀλλὰ τὸ προσῆκον ἑκάτερα διδόντα διδασκαλίᾳ,
15 σύμφωνα φθέγγεσθαι καθάπαξ ἑαυτῷ καὶ τῇ ἀληθείᾳ. προσ-
εκτέον δὲ καὶ τῷ Δείψ Μαξίμῳ τὸν Παλαμᾶν διὰ τῶν εἰ-
ρημένων ἀντικρυς ἐλέγχοντι, τό τε ἀπλοῦν τῆς μιᾶς ἐξω-
θούντα θεότητος, καὶ πολλὰς τὰς διαφορὰς καὶ συνθέσεις
ταῖς αὐτοῦ χαριζόμενον θεότησι, μᾶλλον δ' εἰπεῖν Θεαῖς καὶ
20 Θεοῖς οἰκειότερον.

Ἄλλ' ἐπανακτέον τὸν λόγον. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν συνθέ- 15
των ἡμῶν αἱ οὐσιώδεις διαφοραὶ διπλὴν ποιοῦσι καὶ τὴν
σημασίαν. τὰ τε γὰρ ὑπὸ τὸ ζῶον εἶδη συντιθέασιν εἶδο-

et unicum et constans, quippe quantitatis genus non habens, ergo plane non numerabile nec dissolubile.

Videsne, ut ubi duplicatio naturarum et numerus est, varietati locò dato, dissolutio est et partitio, ubi autem unica simplicitas, aliena et intolerabilis varietas et partitio est. itaque concludendum est Ioannem Damascenum minime secum pugnare, qui hic dicat increatum, immortale, reliqua eiusmodi non esse varietates essentielles, illic verò essentialem remanere varietatem in duarum filii dei naturarum in unam personam conunctione, et manere creatum creatum, increatum increatum, mortale mortale, immortale immortale, eiusmodi similiter omnia. sed quum utrique doctrinae suum tribuat, loquitur secum et cum veritate congruentia. sed audiendus est etiam D. Maximus ubi ob dicta refutat Palamam quippe simplex deitatis auferentem et multas varietates et compositiones deitatibus suis aut potius deis deabusque tribuentem.

Sed recipienda est oratio. quod enim composita nostre attinet, essentielles varietates duplicem notionem efficiunt. formas enim quas

ποιούσαι, καὶ πρὸς γὰρ ἔτι τῶν ἑτεροφυῶν διαστέλλουσι
οὐσιῶν. ἐπὶ δὲ τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἐνιαίας οὐσίας θά-
τερον μὲν, τὸ τῆς συνθήκης, ἀπηγορευμένον τοῖς θείοις ἐνο-
μίσθη πατράσι, θάτερον δὲ, τὸ τῆς ἐκ πασῶν τῶν κτιστῶν
διαστολῆς οὐσιῶν, καὶ σφόδρα συνδέδοκται· ἐνωθεισῶν γὰρ
ἀλλήλαις φησι τῶν δύο φύσεων εἰς μίαν ὑπόστασιν τοῦ υἱοῦ
τοῦ θεοῦ, σῶξασθαι αὐτῶν τὴν οὐσιώδη διαφορὰν ὀρίζοντα
θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος.

- 16** Τὶ πρὸς ταῦτα φῆς, ὦ φίλε Θεότιμε; ἢ γὰρ οὐ λε-
ληθέναι δοκεῖ σοι σαφῶς ἑαυτὸν ὁ Παλαμᾶς βακχικώτερον¹⁰
κατὰ τοὺς μαινομένους τρόπον ταῖς θείαις γραφαῖς προσιών,
καὶ μεθαρμόζων ἀμούσως καὶ πόρρω θεῶν βαλβίδος εἰπεῖν,
l. 169 v. πῶς μὲν ἐκὼν πῶς δ' οὐχ ἐκὼν, καὶ μηδέσι συμφωνῶν, μήτε
τοῖς οἰκείοις καὶ ὁμογνώμοσιν αὐτῷ τὴν δυσσέβειαν, μήτε
17 τοῖς ἀντιθέτοις, μῆθ' ἑαυτῷ; εἰ δὲ βούλει, μικρὸν ἀναμείνας¹⁵
ἀκούσῃ καὶ ἃ μεταξὺ λέγων ὁ Γρηγορᾶς περὶ τῆς τοῦ Πα-
λαμᾶ κακονοίας συνελογισατό τε καὶ ἀπεφῆνατο. ἐκεῖνα μὲν
γὰρ φησιν οὐ προσίεται, δεδιὼς τὸν αὐτόθεν κατ' αὐτοῦ φυό-
μενον ἔλεγχον ἐκ τοῦ εὐθῆος, ἅτε σύνθεσιν αὐτὸς κατὰ τῆς
θείας ἐπινοῶν καὶ λέγων οὐσίας· ταῦτα δ' αὐτὸς λήθης ἐκὼν²⁰
παρὰπέμπει βυθούλῃ, ἅτε καὶ αὐτοῖς ἐναντιούμενος ἀντικρυς
καὶ λέγων καὶ γράφων. μεμνηκέναι γὰρ ὁ ἅγιος ἔφη τὸ
ἀόρατον ἄόρατον καὶ τὸ ἀπερίγραπτον ἀπερίγραπτον, καὶ τὸ

sub vita sunt formando componunt et a diversis essentiis sciungunt.
quod autem beatam illam et unicam essentiam, altera compositio iam
a S. S. patribus probata est, altera ab omnibus creatis essentiis sciun-
ctio vehementer quadrat. nam duarum filii dei naturarum inter se in
unam personam coniunctarum manere essentialem varietatem, deitatis
et humanitatis.

Quid ad haec dicis, amicissime Theotime? nonne tibi videtur
Palamas palam, ipse nihil suspicatur, bacchico insanorum more sacras
scripturas adire et indocte concludens fines ultra dicere? spontane,
an non sponte, num cum quoquam consentiens, an nec cum familia-
ribus neque impietatis sociis nec cum adversariis nec cum semetipso?
si morari paulisper vellis, audias quae interim Gregoras de Palamae
stultitia conclusit et protulit. illa quidem, inquit, non aggreditur ve-
rens ne inde contra se statim existeret argumentum, quod ipse in
deitate compositionem cogitat et profert. haec vero in oblivionem
sponte mittit quippe iis repugnans et dictis et scriptis. manere enim
sanctus dicit invisibile invisibile, infinitum infinitum, increatum simi-
liter et aeternum et ita manere sperto duarum naturarum essentialem

ἄκτιστον ὁμοίως καὶ τὸ ἄπειρον, καὶ οὕτω σώζεσθαι σαφῶς
 τὴν τῶν δύο φύσεων οὐσιώδη διαφορὰν· ὃ δὲ μιγνύει τὰ
 ἄμικτα, φύρδην οὕτως συγχέων καὶ ἀνακεραυνῶς κακοτρόπως
 καὶ ἀμαθῶς. οὐτε γὰρ τὸ ἀόρατον μένειν ἀόρατον δίδωσι
 5 κατὰ τὴν τοῦ ἀκτίστου τε καὶ ἀπείρου φύσιν καὶ ἰδιότητα,
 οὐτε τὸ ἀπερίγραφτον ἀπερίγραφιον· ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ περι-
 γραπτοῦ καὶ ὄρατοῦ φύσει ταῦτα παρα φύσιν ὁ μάταιος συν-
 ελαύνει. καὶ ἅμα τῇ τῶν κτισμάτων. πῶς γὰρ ἂν εἶτι δὴ- 10
 ναιτο μένειν τὸ ἄκτιστον ἄκτιστον ὁρώμενον τε καὶ περιγρα-
 10 φόμενον σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς, τὸ νοεροῖς, καὶ ταῦτα κεκα-
 θαρμένους, οὐδ' ὅλως δυνάμενον· ὡς γὰρ ἦ τε ἐπιστήμη
 καὶ ὁ ταύτῃ ἐπόμενος Νύσσης Γρηγόριος φάσκει, τὸ περιγε-
 γραμμένον ἄπειρον οὐ δύναται εἶναι· ὃ δὲ μὴ ἄπειρον, πε- f. 170 r.
 περασμένον πάντως. πεπερασμένος ἄρα ὁ διάφορος τῆς θείας
 15 οὐσίας Παλαμίτης ἄκτιστος θεὸς καὶ ὁμοφυῆς τῷ ἀνάρχῳ
 καὶ ἀκτίστῳ γίνεται Παλαμῆ. τὰ γὰρ τούτου τοῦτον ἐλέγχει
 γράμματα, ὡς δειχθήσεται ἐαυτὸν τε καὶ εἴ τις βούλοιτο οἱ
 προσιέναι, πάντας ἄρδην ἀκτίστους δύνασθαι ποιεῖν ἰσχυρι-
 ζόμενος· οὕτως εὐωνον παντάπασιν τὸ τῆς ἀκτιστότητος γέ-
 20 γονε χρῆμα τῷ καταράτῳ, καὶ οἶον ἂν εἴξ ἀγορᾶς τις πρῶταιο
 δραχμῆς.

Ἐπεῖνο δὲ πῶς ἂν τις κωφὸν παραδράμοι, τό, ἐπεὶ μὴ 10
 καὶ ἀμερῆς ἦ τοῦ θεοῦ οὐσία, διὰ τοῦτο διαφορᾶς οὐκ ἔχει

varietatem. ille vero miscet non miscenda, prorsus confundens et perturbans maligne et indocte. neque enim invisibile manere invisibile adhibet ad increati et aeterni naturam et proprietatem, neque infinitum infinitum, sed in finiti et visibilis natura, haec contra naturam stultus ille comsorat in creatorum natura. quomodo posset increatum manere increatum et visibile et perceptibile corporeis oculis, quod ne mentalibus quidem et puris plane cerni potest? hanc doctrinam secutus eandem Gregorius Nyssaeus dicit: finitum immensum esse non potest, quod vero immensum non sit, determinatum omnino. determinatus igitur ille et a divina essentia diversus Palamitarum increatus deus aeterno et increato Palamae cognatus est. sua enim illum devincunt scripta. ut se ipsum ostendet et si quis ad eum accedere velit, omnes plane increatos se facere posse profitens, ita venalis increationis res facta est abiecto huic homini, quasi quis emat pro drachma in foro.

Quomodo quispiam temere praeterat illud: quum una et impartita dei essentia est, ideo essentialēs varietates non habet. opor-

ουσιώδεις. ἐχρῆν γὰρ αὐτῷ μὴ ἀνατρέπειν τοὺς ὄρους καὶ τοὺς ἐπιστημονικοὺς κανόνας τοῦ τε αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ, μὴδ' ἀντιστρέφειν ἀμαθῶς οὕτως· ἐπὶ γὰρ τῶν ἰδίων τε καὶ ἴσων ἀλλήλοις τὰ τῆς ἀντιστροφῆς συγχωρεῖται, ὡς τοῦ γελαστικοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ χρεμετιστικοῦ τοῦ ἵππου, καὶ οὐκ ἔνθα τὸ μείζον τε καὶ ἔλαττον ἢ τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον θεωρεῖται. αἷτιον γὰρ κἀνταῦθα καὶ πρῶτον, οὐχ ὡς ἀμαθῶς αὐτός φησι, διότι ἀμερῆς ἡ οὐσία, διὰ τοῦτο διαφορὰς οὐκ ἔχει ουσιώδεις· ἀλλὰ τούναντίον, εἰ καὶ τοῦτο δοίη τις ἐνταῦθα, διότι διαφορὰς οὐκ ἔχει ουσιώδεις, διὰ τοῦτ' ἴσως ἐστὶ καὶ ἀμερῆς. καὶ τοι 10 ἐχρῆν κἀνταῦθα τεχνικῶς διελόντα πρότερον εἰπεῖν, ποτέρας τῶν ουσιωδῶν διαφορῶν ἐνταῦθα λαμβάνει. τὰς μὲν γὰρ φασιν εἶναι καθ' ἃς ἄνωθεν κάτω τὰ γένη διαιρεῖται εἰς εἶδη καὶ
 l. 170 γ. ταῦτα εἰς ἄτομα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὰ ὅλα εἰς μέρη (ὅλον γὰρ ἐκάτερον, τὸ τε γένος καὶ τὸ εἶδος, καὶ ὅσα οὕτωςι πρὸς 15 ἄλλα διαιρεῖται), τὰς δὲ καθ' ἃς τὰ διαιρεθέντα εἰδοποιεῖται. ὁμως εἰς τῆς ἐπιφέρει γραφικῆς μαρτυρίας, δῆλον ὅπως ποτὲ καὶ τοῦτο ποιεῖ, ὅτι τὰς διαιρητικὰς καὶ ἄνωθεν ἐκ τῶν φύσει προτέρων εἰς τὸ κάτω μεριζομένας πληθὸς ὁμολογεῖ, ἄκων μὲν καὶ ἀμαθῶς κατὰ τὸ αὐτόματον εἰπεῖν, ποιεῖ δ' 20 οὖν. πληθύνεσθαι γὰρ τὸ τοῦ θείου φάσκει Μαξίμου τὸν θεὸν τὸ καθ' ἕκαστον εἰς παραγωγὴν τῶν ὄντων βουλήματα τὰς προνοητικὰς προόδοις πολλαπλασιαζόμενον, μένειν δ' ἀμερίστως ἕνα καθάπερ τὸν ἥλιον ἀκτίνας πολλαῖς προπέμ-

tebat cum non fines excedere et doctrinae regulas de causa et causato, neque tam indocte oppugnare. nam in similibus et paribus translationi locus est, velut hominis cachinus et equi hinnitus. non ibi maius et minus, aut primum et alterum habent locum. causa enim est et primum, non ut ipse indocte dicit, quod impartita essentia, ergo varietates non habet essentielles, sed contrarie, si quis illud afferat: quod varietates non habet essentielles, ergo non impartita est. quamquam necesse erat doctę distinguentem prius dicere, utram essentialē varietatem recipiat. esse enim dicunt, ad quas a summo ad imum genera dividuntur in species, et haec in atoma aut potius tota in partes. totum enim utrumque, genus, species, quaecunq; inter se dividuntur. esse autem, ad quas divisa formantur. tamen ex scripturae testimonio, quod affert, etiam hoc declarat, dividendes et quae a summo priores natura sunt ad numerum infra divisarum se aequare. temere et indocte quidem, at facit. pluralem, D. Maximus ait esse deum unumquodque eorum quae sunt praecognito eventu multiplicantem, manere impartitum unum ut solem multis radiis emit-

ποντα, μένοντα δ' ἐν τῇ ἐνότητι· τὸ γὰρ πληθύνεσθαι τὸν
 ἕνα θεὸν ταῖς προνοητικαῖς προόδοις, τουτέστι τοῖς τε ἐγκο-
 σμίοις καὶ ὑπερκοσμίοις θαύμασι, διαιρεῖσθαι καὶ μερί-
 ζεσθαί ἐστιν ἀναλόγως, συμμαρτυρεῖν ἀνταυθα οἱ ψευδο-
 5 μενος καὶ συκοφαντῶν τὸν θειότατον Μᾶξιμον. εἰς γὰρ
 ἕτερον τὴν ῥῆσιν μεταφέρει νοῦν, κατοτρόπως συγκυκῶν καὶ
 ἀναμοχλεύων. περὶ ἧς καὶ πλείω λέγειν καὶ ἐξετάζειν καὶ
 διδάσκειν ἀνταυθα τὸν ἀμαθῆ βουλόμενος ἔγωγε προσήκοντα
 νῦν τὸν καιρὸν οὐχ' ὄρω· ὃ τε γὰρ τῶν ἄλλων ἄνωθεν ἀν-
 10 θέλων εἰρμὸς οὐκ ἐᾷ διατρίβειν με, καὶ ἅμα πρὸς ἄτεχνόν
 τε καὶ κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσιέναι δύναιτ' ἂν ἐραδίως οὔτε
 γοῦν βραχὺ τι τῶν εὐλόγων μέρος οὔτε μὴν ἐν βραχυτάτῳ f. 171 r.
 μέρει χρόνου.

Ὅμως ἴν' ἐκεῖθεν ἀναλάβωμεν ἐπανιόντες αὐδὶς τὸν
 15 λόγον, καὶ τῶν ἀτόμων οὐσιῶν ἐκάστη μία καὶ πρώτη καὶ
 ἀδιαίρετός ἐστι, καὶ κατ' αὐτὸ γε τοῦτο καὶ ἀμερῆς. οὔτε γὰρ
 εἶδει οὔτε ἀριθμῶ εἶναι καθ' αὐτὴν μεμαθήκαμεν οὐδεμίαν
 αὐτῶν· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἀτόμους οὐσίας φημὲν τὰ τοιαῦδα·
 ἀλλ' οὐσιώδεις ὅμως ἔχουσι διαφορὰς ἐν τῷ οἰκείῳ ὄρφ.
 20 οὐδὲ γὰρ οὐδὲν οὔτε τῶν ὀριζομένων οὔτε τῶν διαιρουμένων ἢ
 μεριζομένων ὑφ' αὐτὸ τὰς οὐσιώδεις ἔχει διαφορὰς, ἀλλ' ἄνω-
 θεν κατιόντα δέχεται τὸν συντιθέμενον ὀρισμὸν, ἐκ γένους ὄντα
 καὶ συστατικῶν διαφορῶν· ὀριζόμενοι γὰρ τὸν ἄνθρωπον οὐ

tentem, manentem vero in unitate. pluralem esse deum praecognitis
 eventibus, hoc est, naturalibus et supernaturalibus miraculis; divisio
 et partitio est ad similitudinem. assentit fraudulentus ille et D. Ma-
 ximum calumnians. orationem enim in contrariam partem transfert
 perturbatam et eversam, de quo plura dicere et inductum examinare
 et docere velim, sed tempus iam aptum non video. nam rerum inde
 ab initio series non patitur me morari nec propter inertem et ma-
 lignam mentem non facile assequi sani quicquam, ne brevissimo qui-
 dem tempore.

Quamquam reversi rursus orationem recipiamus. elementalium
 essentialium unaquaeque unica est et primaria et impartita et ob id
 ipsum non dissolubilis. non enim specie aut numero constare ullam
 intelleximus, ideo elementales essentias vocamus. essentialia tamen
 varietates habent in propriis suis finibus. nihil enim eorum, quae
 separata sunt aut dissoluta aut partita, essentialia in se varietates ha-
 bet, sed ab initio progredientem recipit definitionem compositam ex
 genere et componentibus varietatibus. definientes enim hominem, non
 elementales et naturae subiectas essentias perscrutaturi dicimus c. g.

τὰς ἀτόμους καὶ φύσει δευτέρας οὐσίας κάτωθεν ἀνιχνεύοντες λέγομεν, φέρε εἰπεῖν ἐκεῖνο δὴ τὸ ῥηθὲν ὑφ' Ὀμήρου "γυρὸς ἐν ὤμοισι, μελανόχρους, οὐλοκάρηνος," καὶ εἴ τί που τοιονδί ταῖς καθ' ἕκαστα καὶ μερικαῖς συμπέπτωκεν οὐσίαις· ἀλλὰ ζῶον εἶναι φάμεν λογικὸν θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, ἐκ τῶν ἄνωθεν καὶ φύσει πρώτων δηλοῦντες αὐτόν, ἐπεὶ μῆθε φάμεν ἄνθρωπον εἶναι διὰ τὸ ἔχειν ὑφ' αὐτόν Πλάτωνα καὶ Σωκράτην καὶ τὰς τοιαύτας, ὡς ἔφημεν, ἀτόμους οὐσίας καὶ ἀμερεῖς, ἀλλ' ὅτι διὰ τοῦ γένους τοῦ ζῴου καὶ τῶν εἰρημένων συστατικῶν διαφορῶν εἰδοποιεῖται καὶ 10

2D περιγράφεται καὶ εἰς ὠρισμένην καθίσταται φύσιν. ὁ δὲ Παλαμᾶς ἐξ ἀμαθίας μακρᾶς ἄνω ποταμῶν, τὸ τῆς παροιμίας, χωρεῖν τὰς πηγὰς ἀναγκάζει, λέγων ὡς ἐπεὶ μία καὶ

l. 171 v. ἀμερῆς ἡ τοῦ θεοῦ οὐσία, διὰ τοῦτο διαφορὰς οὐκ ἔχει οὐσιώδεις. καὶ μὴν τὸ ἐπεὶ σύνδεσμός ἐστι κατασκευαστικός, 15 καὶ ὑπαρξῖν καὶ τάξιν ἀκολουθήσεως αἰτιατικὴν δηλῶν, ἅτε συναπτικὸς τῶν ἑκατέρωθεν ἄκρων ὑπάρχων καὶ τὴν αἰτίαν ἔχων αὐτῶν. τούτῳ δ' οὕτω δι' ἀμαθίαν ἀνατεθόλωται τὰ εἰρημένα ὡς Κάλχαντός τινος δεῖσθαι μάντεως Ὀμηρικοῦ. ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνον οἶμαι δυνηθῆναι ἂν τῷ ἀνακλούθῳ τῆς 20 θέσεως, εἰ παρῆν, τὴν λύσιν παρασχεῖν· πῶς γάρ, ἂ μὴδ' αὐτόν λύειν οἶμαι δύνασθαι τὸν ἐξ ἰδίας γαστρὸς ἐρευγόμενον τὰ τοιάδε. ἂ γὰρ αἰτιώδεις λόγῳ τίθενται, ταῦτα δῆπουθεν καὶ λόγῳ λύονται τοιῶδε, ἂ δὲ μὴ, ταῦτα δὲ μὴ.

quod ab Homero dictum est "contortus humeros fuscus densisque capillis" et si tale quid ad separatas duntaxat essentias pertinet, sed animal esse cogitans et mortale, rationis et scientiæ particeps. primis a principio naturæ elementis eum explicantes non dicimus hominem esse quod in se habeat Platonem et Socratem, has ille elementales et impartitas essentias dicit, sed quod ad animalium genus et nominatas componentes varietates componitur et formatur et in definitam inducitur naturam. Palamas autem ob magnam ignorantiam adverso flumine, ut dicitur, fluvios ire cogit, ubi dicit: quum unica et impartita sit dei essentia, varietates non habet essentielles. et dein: coniunctio est probabilis et existentiam et positionem consequentiæ causalem afferens, quod duo illa utrinque conciliat et causam eorum exhibet. hæc dicta ita propter incitiam turbata sunt, ut Calchante vate Homericæ opus sit. sed ne illum quidem puto inconsequentiae positioni, si adesset, explicationem afferre posse. quum ipse, ut opinor, quæ ex sua ipsius mente protulit, solvere possit. quæ enim causali ratione ponuntur, eadem simili ratione, quæ non, ea non probantur.

Σκεπτόν οὖν ἂν εἶη καὶ τὴν ὑτέραν ταύτην ἡμαθίαν ἐπὶ τῇ προτέρᾳ αὐτοῦ· οὐδὲ γὰρ οἶδεν ὡς τῶν πρὸς τι ὄν τὸ αἴτιον ἅμα ἐστὶ τῶν αἰτιατῶν καὶ ἄνευ αὐτοῦ νοεῖσθαι οὐκ ἔχει, ὅτε σχετικὴν τινα καὶ συνδέτικὴν δύναμιν ταύτην πρὸς ἄλλα τῶν ἄκρων ἐχόντων· οἶον ὡς ἐν ὑποδείγματι βρα-
 5 χελῆ, πολλαχῶς λεγομένου τοῦ αἰτίου, ποιητικόν ἐστιν αἴτιον, ὡς ὁ οἰκοδόμος τοῦ οἴκου· τελικόν, ὡς ἡ σκέπη δι' ἣν ὁ οἶκος· ὑλικόν, ὡς λίθοι καὶ ξύλα ἐξ ὧν ὁ οἶκος· εἰδικόν, ὡς ἡ διατυπυωμένη καὶ εἰδοποιουμένη μόρφωσις ἐν τῷ φαντα-
 10 στικῷ τοῦ τεχνίτου· παραδειγματικόν, ὡς ἕτερος οἶκος πρὸς ὃν ἀφορῶν ὁ τεχνίτης τὸ ἀνά χειρας ἔργον τελεί· φυσικόν, ὡς ὁ πατήρ τοῦ υἱοῦ· εἰσὶ καὶ ἀλλήλων αἴτια, ὡς τῆς εὐεξίας τὸ ποιεῖν καὶ τοῦ ποιεῖν ἡ εὐεξία· λέγουσι δ' ἔτι οἱ τῶν σφῶν καὶ τὴν τύχην κατὰ συμβεβηκὸς συναίτιον ἐπίσταν
 15 ἐν τοῖς κατὰ προαίρεσιν ἐνεκά του γινόμενοις· τοσοῦτων τοί-
 20 νων καὶ πλειόνων ὄντων τοῦ αἰτίου εἰδῶν, καὶ πάντων σαφῆ κ. 112 κ.
 τὴν πρὸς ἄλλα κεκτημένων συνάφειαν, λέγεται μοι παρελ-
 θῶν ἐκεῖνος ὑπὸ ποίων τούτων ἀνύγει τὴν τῶν αὐτῶν γε νῦν εἰρημένην σχέσιν· τριῶν γὰρ τοῦλάχιστον ὄρων ἐν τοῖς συλ-
 20 λογισμοῖς αἰεὶ λαμβανόμενων, τὴν συνδέτικὴν τῶν ἄκρων ἐξ ἀνάγκης ἔχειν ὁ μέσος αἰτίαν ὀφείλει· ἀλλ' οὐχ οὕτω καὶ τῇ τοῦ Παλαμᾶ δοκεῖ ἡμαθία· ὁμοιον γὰρ τὸ παρ' αὐτοῦ λεγόμενόν ἐστιν ὡσπερ ἂν εἴ τις ἔλεγεν ὅτι, ἤπειπερ ἡ χιὼν λευκή ἐστι, διὰ τοῦτο οὐκ ἐστὶν αἰσθητικόν· ὡς γὰρ ἐνταῦθα

Videndum igitur est praeter priorem inscitiam quae sit reliqua. nam in eo quod est causam simul cum causato esse nescit nec sine eo posse cogitari, quod copulativam et coniunctivam vim inter se summa illa habent. velut per breve exemplum, quum saepe causa addatur, causa efficiens est: aedificator aedifici, altum; tectum quo aedificatum est, materia: lapides et ligna quibus exstructum, figura: forma in artificis animo concepta et ficta, exemplar: aliud aedificium ad cuius exemplar artifex id quod in manibus habet perficit, naturale: pater filii. sunt enim invicem causalia, ut sanitatis insanitas et insanitatis sanitas. nonnulli docti casu causalem interdum dicunt in rebus consilio quodam rei alicuius causa factis. quum igitur plures sint causae formae quae omnes apertam inter se coniunctionem habent, dicat mihi ille, sub quas redigat dictorum suorum rationem. tres enim ad minimum fines in conclusionibus quum semper accipiuntur coniunctionum summorum causam habere medius necessario debet. non vero ita Palamae inscitiae placet. nam, quod dicit, simile est ac si quis dixerit: quod nix alba est, ergo non est sensibilis. ut enim albedo

συνάφειαν μεταξὺ σχετικὴν οὐδεμίαν ἢ λευκοτης ἔχει πρὸς
 τὸ αἰσθητικόν, ἀναγκαίως ἐφελκομένην τὰ ἄκρα πρὸς ἑαυτήν
 (ἐτερογενὲς γὰρ ἑκάτερον ἑκατέρου), οὕτως οὐδ' ἐκεῖ πρὸς τὸ
 25 τῆς οὐσίας ἀμερῆς τὸ ἥμιστ' ἔχειν οὐσιώδεις διαφοράς. ἔπειτα
 καὶ τὴν θείαν οὐσίαν διαφέρειν φάσκοντες τῶν τε ἐγκοσμίων 5
 καὶ ὑπερκοσμίων πασῶν οὐσιῶν, οὐδαμῆ τῷ ταύτης ἀμερεῖ
 ἐνοχλοῦμεν· ταύτης γὰρ τὸ ἀμερῆς οὐ κατὰ τὰς ἐν κόσμῳ
 ταύτας ἀτόμους ἐστὶν οὐσίας (ἠλίθιον γὰρ καὶ νοεῖν καὶ λέ-
 γειν τουτί), ἀλλ' ὅτι ἀσώματόν τε καὶ ἄογκον καὶ ἀναρχον
 καὶ ἀπερίγραπτον καὶ ὑπερούσιον καὶ πάντων ἥμιστα ὄρι- 10
 σμοῖς καὶ μερισμοῖς τεχνικοῖς ὑποπίπτον, πλην εἰ μὴ διὰ τὴν
 τῷ θεῷ Βασιλεῖ συγκαταβατικώτερον μὲν τινα τρόπον, ἐμ-
 φιλοσόφως δ' οὖν καὶ κατ' ἐπιστήμην ἐξενηνεγμένην ἀποφαν-
 τικὴν ῥῆσιν, ὡς ἐπὶ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσώματου φύσεως τὸν
 αὐτὸν ἢ οὐσία τῇ ἐνεργείᾳ δέχεται λόγον, φαίη τις ἂν ὄρι- 15
 1172 γ. ζόμενος ὡς πρᾶγμα γε εἶη αὐθύπαρκτον ἢ οὐσία μὴ δεόμε-
 26 νον ἑτέρου πρὸς σύστασιν. ἐκείνη γὰρ μόνη τῇ θεῷ καὶ
 ἀπλουστάτῃ φύσει τὸν τοιοῦτον προσήκειν φαιμέν ὄρισμόν,
 ἑτέρα δ' οὐδεμιᾶ τῶν κτιστῶν ἀπασῶν. σύνθετοι γὰρ ἄπα-
 σαι, πᾶν δὲ σύνθετον ἐκ διαφορῶν ἔχει τὸ εἶναι· ὧν ἕκα- 20
 στα δεῖται ἀλλήλων. οὐκ ἂν οὖν ἀνευδεᾶ εἶη οὔτε τὰ μέρη
 οὐθ' ὅλον εἰς ἐνδεῶν συμπληρούμενον. σαφῆ γὰρ τὴν ἀπό-
 δεῖξιν ἔχει τοῦ πρὶν τῆς ἐκάστων ἐκείνων προσθήκης ἐνδεῆς

coniunctionem quae summa illa per se ad sensum trahat nullam ha-
 bet, diversum enim utrumque, ita neque ad essentialiter impartitum
 esse spectat minime habere essentielles varietates. dein divinam es-
 sentiam differre dicentes ab naturalibus et supernaturalibus omnibus
 essentiis, eiusdem impartitum minime premimus. impartitum est non
 secundum has in mundo elementales essentias. stultum est hoc cogi-
 tare aut dicere, sed quod incorporeum et immateriale et aeternum et
 indefinitum et supersubstantiale et nullis omnino finibus et artis divi-
 sionibus obnoxium est. nisi propter explicationem D. Basilii ad philo-
 sophiam et doctrinam magis accommodatam, in simplici et incorpō-
 rea natura essentiam eandem vi sua definitionem accipere, quispiam
 definiturus dixerit, essentiam esse rem per se existentem, non altero
 ad existentiam opus habentem. soli enim divinae illi et simplicissi-
 mae naturae talem esse definitionem dicimus, alteri omnium creatorum
 nulli. compositae enim omnes. omne autem compositum ex variis
 habet esse, alterum altero indiget. non igitur non indigae sunt par-
 tes nec totum ex indigis compositum. apertum enim argumentum ha-
 bet, se antea omnium illorum accessionis fuisse indigum et simul in-

εἶναι. καὶ ἅμα ἀρχόμενον, οὐκ ἄρχον· ἠτταῖσθαι γὰρ ἀνάγκη
 οὐ δεῖται τὸ ἐνδέξ. ἢ δὲ τι ἠττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται.
 ὃ δὲ δοῦλον, οὐκ ἂν εἴη κύριον οὐδ' αὐθύπαρκτον. οὐκ ἄρα,
 πλὴν μόνης τῆς Θεῆας οὐσίας, τῶν ἄλλων οὐδεμιᾶ τὸ κυρίως
 5 ἀρόμῳτι αὐθύπαρκτον. οὐσιῶν γὰρ πεποιωμένων εἶναι ποιη-
 τὴν τὸν Θεὸν ὃ Θεὸς τε ἀπεφήνατο Μᾶξιμος, καὶ ἡ φύσις
 αὐτῆ διδάσκαλος ταῖς συνέσει διαφερούσαις αἰσθήσεσι γίνε-
 ται. μόνη γὰρ, φησὶν, ἀπλῆ καὶ ἀενδαῆς καὶ ἄτρεπτος ἡ
 δημιουργικὴ τῶν ὄλων οὐσία τῆς ἁγίας τριάδος. πᾶσα δὲ
 10 κτίσις σύνθετός ἐστιν ἐξ οὐσίας καὶ ποιότητος. πᾶσα δὲ
 ποιότης ὑποκειμένης πάντως οὐσίας ἐστί, περὶ ἣν καὶ Θεω-
 ρεῖται καὶ λέγεται, τὸ καθ' αὐτὴν εἶναι οὐδαμῶς ἔχουσα.
 διὸ καὶ δίχα ποιότητων ἀναλόγων ἐκάστοις οὐκ ἐστιν εὐρεῖν
 οὐδεμίαν οὐσίαν ὑφίστασθαι δυναμένην ἐν κόσμῳ. οἷον ὡς
 15 ἐπὶ ὑποδείγματος, εἴ τις ἀφέλοι, ἐνεργεῖα μὲν οὐκ ἂν φαίη
 (ἀδύνατον γὰρ τουτί) ἐπινοία δ' οὐν ὄμως, λίθου τινός, ἢ
 μᾶλλον εἰπεῖν, τὰς τῆς χιόνος ἐμφύτους ποιότητας, τὴν τε
 λευκότητα δηλαδὴ καὶ ψυχρότητα καὶ ὑγρότητα καὶ εἴ τι 173 κ.
 τοιοῦτον, εἶναι τὸ λειπόμενον πάντως οὐδέν. ὃ δ' οὐδέν καθ'
 20 αὐτό, πῶς αὐθύπαρκτον; καὶ ἐπὶ τῶν ὄντων εὐρήσεις ἀπάν-
 των ὁμοίως αἰεὶ καὶ πασῶν οὐσιῶν τουτοῦ.

Ἔχεις τοίνυν, ὦ φίλε Θεότιμε, διὰ βραχέων ὄραν τοὺς
 ἀκανονίστους καὶ πόρρω παντὸς κανόνος κανόνας τοῦ Παλαμᾶ,

coeptum, non incipiens. inferius enim esse necesse est id quo indi-
 gum indiget. ut inferius fit, ita in servitutem venit. quod servit,
 non est proprium sui nec per se existens. non igitur praeter unam
 divinam essentiam, aliarum nulli est per se existentia. essentiarum
 enim qualitate praeditarum creatorem esse deum D. Maximus declaravit
 et natura ipsa docet perceptionibus mentem adiuvantibus. una enim,
 inquit, et simplex et non indigens et immobilis creatrix universi es-
 sentia S. trinitatis. omnis autem creatura composita est ex essentia
 et qualitate. omnis qualitas est essentiae omnino subiecta, in qua
 cernitur et dicitur, minime per se habens existentiam. ideo sine qua-
 litatibus cuique aptis nullam licet essentiam invenire, quae possit
 existere in mundo. e. g. si quis abstulerit, non re dicam, quod fieri
 nequit, verum cogitatione, lapidis aut nivis insitas qualitates, albedi-
 nem, frigorem, uxorem, tale quiddam, esset relictum omnino nihil.
 nihil autem per se quomodo existat? quod in similibus ubique essen-
 tiis idem invenies.

Potes igitur, amicissime Theotime, in paucis videre Palamae ir-
 regulares et ab omni regula remotas regulas et infirma fundamenta et

καὶ τὰς ἀκαθέτους καθέτους, καὶ τὴν ἀσταθμητον, ἐν οὕτως εἶπω, στάθμην τῆς Λεσβίας οἰκοδομῆς, τοὺς ἀσυλλογίστους λέγω συλλογισμούς, ὁποίους δι' ἀμαθίαν πονηρῶν ἐξεμεῖ θησαυρῶν τῆς ἀτόπου γαστρὸς ἐκείνος, καὶ ὅπως κηλίδων μακρῶν καὶ ἀκαιρῶν ἐμπέπληκεν, οὕσαν ἀνενδεῦ τε καὶ ὕγιαί-
 5 νουσαν, τὴν εὐαφείαν ἡ ταλαίπωρος, μάτην ἐκχέας κατὰ τὸν σοφὸν Σοφοκλέα τὴν ἀτοπον γλῶτταν αὐτοῦ καὶ αὐτῆς. οὔτε γὰρ ἐλευθερον ἑαυτὸν τῆς ἐπενηρημένης αὐτῷ κατηγορίας φυλάξει δεδύνηται, καὶ ἅμα φανερόν ἐπαπράχει πολλῇ μὲν συζῶντα τῇ ἀμαθίᾳ, πλείονι δὲ τῇ τῆς αἰρέσεως κακοδοξίᾳ. 10
 διάπερ ἀκούει δικαίως ἢ μὴ βεβούληται, φράσας ἀδίκως ὅσα βεβούληται, οὐ μόνον ὅτι βέβηλος καὶ δυσσεβής, ἀλλ' ὅτι γε καὶ προῖκα βέβηλος καὶ δυσσεβής, καὶ πάντα δυσσεβεῖς τοῖς ἄγαν βεβήλοισι νικῶν, καὶ προσβεῖον κακῶδαιμον εἰς μοχθηρῶν πραγμάτων ὑπερβολὴν ἐκτιννὺς ἑαυτῷ. 15

29 Καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου σοι προτεθέντος ζητήμακος ἀπόρηται τὰ εἰρημένα· περὶ γε μὴν τοῦ δευτέρου, τῆς Ἀθανασίου λέγω τοῦ Θεοῦ ῥήσεως, οὕτωςί πως ἀπήκησεν αὐθις
 f. 173 v. ἡ Γρηγορᾶς, ἐπεξεργαζόμενος μὲν αὐτῷ διὰ μαρτυριῶν γραφικῶν, ἅμα δ' ἀναπληρῶν καὶ τὰ ἐνδέοντα τῷ προτέρῳ ζητήματι. οἶσθα γάρ, ὦ φίλε Θεότιμε, ἐν τῇ πρὸς Ἀρειον διαλέξει φάσκοντα Ἀθανασίον ὡς οὐχ ἔνεκεν κλισιῶν πραγμάτων ἄφη ὁ πατήρ "πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, ἐμὰ ἐστίν," ἀλλ' ὅσα ἀνῆκε τῇ Θεότητι τοῦ πατρὸς, ταῦτα ἴδια ἔφη ὁ

normam stili, ut ita dicam, Lesbiaci male normalem, conclusiones dico ineptas quas propter inscitiam ex abiecto insane mentis aerario ille depromit, et quemadmodum maculis multis et pravis implevit puram et sanam religionem, effusa, ut sapientis Sophoclis verbo utar, inepta ipsius lingua. neque enim liberum illato opprobrio se servare potuit et magnam ignorantiam sibi sociam propalam ostendit et maiorem haereseos stultitiam. propterea recte audit quae non vult, non recte cogitans, quae vult, non modo quod profanus et irreligiosus, verum etiam quod libere profanus et irreligiosus est et omnes irreligiosos nimia impietate exsuperat et nefandum honorem accumulatis ad immensum pravis facinoribus sibi conciliat. atque de prima tibi prolata quaestione satis tibi dictum est. de altera, D. Athanasii dicto, ita respondit Gregoras, ut testimoniis e scriptura depromtis rem probaret et, quae ex priore quaestione relicta erant, adderet. scio enim, amicissime Theotime, in colloquio ad Arium dixisse Athanasium: non creatorum rerum causa dixit salvator: omnia quae pater habet mea sunt, sed quaecumque deitati patris attribuit, ea propria dixit dominus, v. g.

κύριος, οὗον τὸ ἄφθαρτον, τὸ ἄρρεπτον, τὸ ἀκατάληπτον, τὸ
 δυνατόν, τὸ προγνωστικὸν καὶ ὅσα ἐστὶν ὁ πατήρ, ταῦτα ἴδια
 ταῦ υἱοῦ τυγχάνει. ἐπαῦθα τοίνυν ὁ Γρηγοῤῥᾶς τὸν μέγαν
 ἔφασκεν Ἀθανάσιον διὰ τῆς πληθυντικῆς ἀπαγορεύσεως, τῆς
 5 οὐχ ἔνεκεν κτιστῶν πραγμάτων, ἀναιρεῖν μὴ ὅτι οὐ κτιστὰ,
 ἀλλ' ὅτι οὐδὲ πράγματα. εἰ δὲ μὴ καὶ τὴν θέσιν τῇ ἀρηγήσει
 ἐπήνεγκεν, ἥμιστα τοῦτο καινόν. φησὶ γάρ καὶ ὁ μέγας ἐν
 θεολογίᾳ Γρηγοῤῥιος εἶναι πᾶσι τῶν αὐτῶ λεγομένων, ἀρη-
 10 ῥητικῶς μὲν οὐ θετικῶς δέ. ὡς τὸ "οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν 30
 10 ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα." οὕτε γὰρ δίδωσιν οὕτε μεμετρημένον·
 οὐ γὰρ μετρεῖται παρὰ θεοῦ θεός. καὶ οὕτως εὐθὺς ἀναι-
 ρεῖ προφανῶς ἐκείνους οἱ πολλὰ τε πράγματα καὶ ἅμα ἄκτι-
 στα οἶονται τὰ θεοπρεπῆ τε καὶ κατὰ τὴν προφορὰν πολλὰ
 τῶν ὀνομάτων· οὐχ ἔνεκεν γάρ, φησὶ, πραγμάτων πολλῶν
 15 ἔφη ὁ σωτὴρ ἐκεῖνα τὰ πάντα. ἀδύνατον γὰρ μὴ κτιστὰ
 εἶναι, ἃ πολλὰ τέ ἐστι καὶ πληθυντικῶς λέγεται. μονὰς γὰρ
 ἡ θεία φύσις εἶπουν ἢ ἁγία τριάς, καὶ ἐν καὶ οὐ πολλὰ, ὡς
 πολλαῖς ἡμῖν ἀνωτέρω διὰ γραφικῶν συνεπεράνθη δειξέων.
 φησὶ γὰρ καὶ ὁ θεὸς ἐκ Λαμασκοῦ Ἰωάννης, ὡς εἰ πολλοὺς f. 174 r.
 20 ἐροῦμεν θεούς, ἀνάγκη διαφορὰν ἐν τοῖς πολλοῖς θεωρεῖσθαι.
 εἰ δ' οὐδεμία διαφορὰ ἐν αὐτοῖς, εἷς μᾶλλον καὶ οὐ πολλοί.
 οὐ γὰρ ἂν διέφερον ἀλλήλων τὰ διαφέροντα κατὰ τὸν θεῖον
 Μάξιμον, εἰ μὴ τῶν λόγων οἷς γεγόνασιν ἐχόντων διαφορὰν·

incorruptibile, immobile, aeternum, omnipotens, providens; quaecumque
 sunt pater, ea propria filii sunt. ibidem Gregoras magnum Athana-
 sium plurali dictioni illa: non creatarum rerum causa, negare non so-
 lum creata esse, sed etiam res esse. si vero negationi positionem non
 addidit, hoc minime novum. dicit enim et magnus theologus Grego-
 rius, esse multa quae sic negative dicuntur, non positive, velut: non
 ad medium deus spiritam tribuit; non enim tribuit ponderatum, non
 metitur apud deum deus. atque ita refellit aperte eos, qui multas
 res et simul increata putant deo digna et multa nomina. non enim,
 inquit, multarum rerum causa dixit salvator illa omnia. impossibile
 enim est non esse creata, quae multa sunt plurali numero dicuntur.
 una autem est divina natura, scilicet S. trinitatis. et unum, non multa
 quod saepe supra a nobis argumentis e scriptura sumtis probatum est.
 dicit etiam D. Ioannes Damascenus: si multos deos diceremus, ne-
 cesse esset ut varietas inter multos cerneretur. si nulla inter eos
 varietas est, unus est, non multi. non enim differrent inter se quae
 differunt apud D. Maximum, nisi causae quibus nati sunt, haberent

οὔτε γὰρ τὸ τέλειον οὔτε τὸ ἄπειρον οὔτε τὸ ἀπεριγράπτου
ἐν τοῖς πολλοῖς φυλάττεσθαι δύναται.

¶ 11 Ὅραξ πῶς, ὅπου διαφορᾶς ὁ λόγος ἔννοιαν παρεισάγει,
ἔπεται μὲν εὐθύς τὸ πλῆθος, ἐλαύνεται δὲ τὸ ἐν μετὰ τοῦ
τελείου καὶ ἀπείρου καὶ ἀπεριγράπτου καὶ ὅσα τῆς θείας οὐ- 5
σίας ἴδια, μᾶλλον δ' ὅσα πέφυκέν τε καὶ ἔστιν ἡ θεῖα οὐσία;
ἄσθ' ὅπου τὸ κυρίως ἐν, ὁ θεὸς δηλαδὴ, χώρα τοῖς πολλοῖς
καὶ διαφοροῖς οὐκ ἔστιν οὐδ' ἤτισοῦν. οὐ γὰρ θέσιν τινα τὸ
θεῖον ἐκεῖνο ἐν δηλοῖ, καθάπερ τὸ ἐν τοῖς κτίσμασι καταχρη-
στικῶς λεγόμενον καὶ ἐν τοῖς πολλοῖς θεωρούμενον ἐν. ὃ καὶ 10
ἀρχὴν εἶναί φασι παντὸς ποσοῦ, καὶ πλὴν οὐσίαν οὐχ ὑφί-
στασθαι καθ' αὐτό, καὶ ἄνευ τοῦ ἐνός τούτου μὴ εἶναι πλῆ-
θος. ἡ γὰρ μετάληψις τοῦ ἐνός καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ τὸ τῶν
πολλῶν ὑφίστησι ποσόν. ὅθεν καὶ δεκάς μία λέγεται, καὶ
χιλιάς καὶ μυριάς καὶ τὰ ἔτι τοῦτων λεπτότερα, τετράς τε 15
μία καὶ πεντάς καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ ὅσα τῆ τοῦ εἶδους με-
τοχῇ ταυτίζονται τε καὶ πρὸς τὸ ἐν ἀναφέρονται. καὶ γὰρ
τὸ πολλὰ τοῖς μέρεσιν ἐν τῷ ὅλῳ, καὶ τὸ πολλὰ τοῖς συμβε-
βηκόσιν ἐν τῷ ὑποκειμένῳ, καὶ τὸ πολλὰ τοῖς εἶδεσιν ἐν τῷ
l. 174 v. γένει, καὶ τὸ πολλὰ ταῖς προόδοις ἐν τῇ ἀρχῇ. καὶ οὐ μό- 20
νον ἐπὶ τῶν διωρισμένων, ἀλλὰ καὶ τὰ συνεχῆ πάντα μεγέθη,
εἰ φεύγει τὸ ἐν, εἰς πλῆθος κατὰ ἀντιπεπόνθησιν θρυπτό-
μενα, καὶ τὴν οὐσίαν ἣν εἶχεν ἀπόλλυσιν, οὐκέτι ὄντα ὃ ἦν.

varietatem. nec enim perfectum nec immensum nec indefinitum in
multis servari potest.

Videsne, quomodo, ubi causa varietatis notionem infert, sequi-
tur statim multitudo, depellatur unum cum absoluto et immenso et
infinito et quae divinae essentiae propria sunt aut potius quibus nata
est et est divina essentia? itaque ubi est proprie unum scilicet deus
locus multis et diversis nullus est. non enim positionem quandam
divinum illud unum involvit, quemadmodum in creatis non proprie
dicitur et in multis cernitur unum, quod principium esse dicunt
omnis quantitatis, nec sine essentia existere per se, nec sine
hoc uno esse multitudinem. unius enim consequentia et forma sub-
iicit multarum rerum quantitatem, unde una decas dicitur et mi-
lias et decies milias et quae his sunt leviora, una quaternio, qui-
nio similia quae ad formae participationem eadem habentur et ad
unum referantur. multa enim partibus, unum integritate, multa
circumstantiis, unum subiecto, multa formis, unum genere, multa
eventu, unum principio et non modo in separatis, sed etiam cun-
ctae magnitudines, si fugiunt unum, ad multitudinem compensa-

καθ' ὅσον γὰρ τὸ ἐν ἀπόλλυσιν, ἀλλάσσει καὶ τὸ εἶναι τμη- 32
 θέντα, διὰ τὸ εἶναι τὸ ἐν ἀπάντων στοιχείων ἐνωτικὸν τε
 καὶ συλληπτικὸν, ὅποσα γένεσις τε βόσκει καὶ φθορά. ἡ
 γὰρ ἑτερότης διαφορὰν τοῦ ὄντος εἰσάγουσα, πρὸς ἐννοίαν
 5 τοῦ μὴ ὄντος ῥαδίως ἐξίστησιν. οὐ μὴν τὸ θεῖον ἐν ἐκείνο
 τοιοῦτον· ποιητικὸν γὰρ τούτων συνθέτων ὄντων, ἀπλοῦν
 παντάπασιν ὃν ἐκείνο καὶ ὑπερκόσμιον. οὐδὲ θεοῖν τοιάνδε
 δηλοῖ, ἀλλ' ἄρσιν ἐκ τῶν πολλῶν, ὅσα τε αἰσθητὰ καὶ ὅσα
 νοητά. εἰ γὰρ τὸ κυρίως ὃν ἐν, ἔσται ἄρα καὶ τὸ ἐν κυρίως
 10 ὃν καὶ νοῦ παντὸς ἐπέκεινα. τοῦ δ' ἐνὸς ἐπέκεινα τῶν πάντων
 οὐδέν. ὅθεν καὶ εἰκῶν ὁ νοῦς τοῦ ἐνὸς ἐκείνου λέγεται. εἶ-
 ναι γὰρ καὶ τὸν νοῦν φῶς ἄπνιον καὶ ζωὴν μένουσαν καὶ
 νόησιν οὐκ ἐνεργοῦσαν εἰς τὸ μέλλον, ἀλλ' εἰς τὰ παρόντα
 αἰεὶ καὶ ὡσαύτως ἔχοντα, σίμφωνά τε ὄντα ἑαυτοῖς καὶ
 15 οὐδαμῇ ποτὲ μαχόμενα. πρὸς δὲ τὸ τοιοῦτον ἐν, τὸν 33
 θεὸν δηλαδὴ, πάντ' ἐκεῖνα τὰ πολλὰ τῶν ὀνομάτων κατὰ
 τὸν θεῖον φέρονται Ἀθανάσιον, ἃ τε πρότερον ἐν ἄλλοις
 εἴρηκε λόγοις καὶ ἃ νῦν, τὸ ἀφθαρτον δηλαδὴ, τὸ ἀτρέπτον,
 τὸ ἀκατάληπτον, τὸ δυνατὸν, τὸ προγνωστικόν, καὶ ὅσα ἐστὶν ὁ
 20 πατήρ. ἃ καὶ ἴδια καὶ τοῦ υἱοῦ φησὶν εἶναι, εἴτουν φυσικὰ
 καὶ οὐσιώδη, μᾶλλον δ' εἰπεῖν αὐτὸν εἶναι τὸν υἱόν. ὅσα γὰρ f. 175 r.
 προσεῖναι λέγεται τῷ πατρὶ φυσικῶς τε καὶ οὐσιωδῶς κατὰ
 τὸν θεῖον Κνύμιλλον, ταῦτα πάντα ἐστὶν ὁ υἱός. τὸ ἄρα ἀφθαρ-

tione minuta et essentiam quam habebant amittunt nec quod erant adhuc sunt. ut enim unum amittunt, ita consequitur esse partita, propter esse unum, concilians et complectno omnia elementa quaecunque ortus et occasus fert. differentia enim varietatem τοῦ esse involvens, ad τοῦ non esse facile pervenit. minime divinum illud unum, creans composita illa, simplex omnino et supernaturale, non talem positionem expositionem explicat, sed exemptionem e multis quae sunt sensibilia et intelligibilia. si enim, quod proprie est, unum est, unum ergo erit proprie existens et ultra omnem rationem. unius autem nihil ultra universum, unde ratio imago unius illius dicitur. esse enim rationem lumen vigil et viam mumentem et mentem non ad futurum activam, sed ad praesentia et quae similia sunt et sibi concordia, minime unquam repugnantia. ad tale unum, scilicet deum omnia illa nomina secundum D. Athanasium feruntur, quae antea in aliis libris protulit et quae nunc, nempe interruptibile, immobile, infinitum, omnipotens, providens, quaecunque pater sunt et quae propria etiam filii esse dicit, si quidem naturalia et essentialia, ne dicam ipsum esse filium. quaecunque attribuuntur patri naturaliter et essen-

τον καὶ ἄτρεπτον καὶ ἀκατάληπτον καὶ δυνατόν καὶ προγνω-
 στικὸν καὶ ὅσα ἐστὶν ὁ πατήρ, ταῦτα πάντα ἔστιν ὁ υἱός. εἰ
 γὰρ καὶ περιφραστικῶς καὶ κατὰ τὴν γε ἡμετέραν λέγοιτο
 συνηθῆσαν, ἀλλ' οὐ νόθα καὶ ἐπίκλιτα τὰ τοῦ υἱοῦ ἴδια· ἐν
 γὰρ καὶ ταῦτόν τῃ θείῃ καὶ ἀπλουσιότητι φύσει νοεῖται καὶ
 ἐστὶ καὶ λέγεται πάντα. ὅσα γὰρ ἀνήκει τῇ θεότητι, φησί, *ἐν*
ἐνικῶς καὶ μονοιδῶς, τῇ μὲν δηλαδὴ καὶ ἀπλῇ καὶ μόνῃ,
ταῦτα κοινὰ καὶ φυσικὰ πατρός καὶ υἱοῦ καὶ ἐν καὶ ταυ-
τόν, ἐπεὶ καὶ θεότης μία, καθάπερ καὶ φύσις. συνηγορεῖ
δὲ καὶ Κύριλλος ἐν Θεσσαυροῖς Ἀθανασίῳ, ἴδιον υἱοῦ τὸ
 84 *πνεῦμα λέγων. ἔρα δὲ καὶ πῶς ἐν τῇ προτάσει πληθυντικῶς*
εἰπὼν πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ καὶ ὅσα ἀνήκει τῇ θεότητι
τοῦ πατρός, ἔπειτ' εἰς ἐν ἀγαθῶν συνεπέραςεν, οὐχ ὅσα ἔχει
ὁ πατήρ, ἀλλ' ὅσα ἔστιν ὁ πατήρ. καὶ γὰρ ἀφελῶν τὴν τε
τοῦ ἔχειν περιφρασίην καὶ τὴν τῶν πολλῶν καὶ κτιστῶν πρα-
 15 *γματῶν ὑπόνοιαν, οὐχ ὅσα εἰσὶν εἶπεν οὐδ' ὅσα ἔχει ὁ πα-*
τήρ, ἀλλ' ὅσα ἐστὶν ὀνομαζόμενος Θεοσκεπῆ δηλαδὴ παρ' ἡμῶν
ὀνόματα, ἅτε καὶ τῆς θείας οὐ προσημμένης ἐκείνης ἀπλοῦτη-
τος πληθυντικῆν τινα ὅλως ἔννοιαν. ἔρα δὲ πῶς ὁ μέγας Ἀθα-
νάσιος κατ' ἐπιστήμην εἰς τὸ ἐν συνεπέραςεν τὸ πληθυντικῶς
εἰρημένον "πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ ἐμὶ ἐστίν," ἀπηγορευτικῶς
πρότερον μὴ περὶ πραγμάτων πολλῶν καὶ κτιστῶν οἰσθῆναι
λέγειν ἐκείτην τὴν θείαν φωνήν. περὶ γὰρ ἔκτεσθαι καὶ ἔχον-

tialiter, ut dicit D. Cyrillus, haec omnia sunt. ergo incorruptum, im-
 mobile, infinitum, impotens, providens, quaecunque pater sunt, haec
 omnia sunt filii, vel ad nostram circumscribendi consuetudinem, non
 falsa et adscititia filii propria. unum enim idemque divinae et sim-
 plici omnino naturae intelliguntur et sunt et dicuntur omnia. quae-
 cunque enim deitati attribuantur, inquit, unice et proprie uni et sim-
 plici et soli, haec communia naturalia patris et filii et unum idemque.
 quod deitas una est, ut natura. assentit Athanasio Cyrillus in the-
 sauris spiritum filii proprium exhibens. vide, quomodo in proposi-
 tione quum multis dixisset, omnia quae habet pater, et quae attribuit
 deitati patris, dein in unum comprehendens non dicit, quaecunque ha-
 bet, sed quaecunque sunt pater. sublata enim circumscriptione, 'ha-
 bet' et 'multarum creaturarumque rerum' ontione dicit non, quaecunque
 sunt nec quaecunque habet pater, sed quibus est nominatus tanquam
 dignis apud divina nominiibus, quum divina illa simplicitas pluralem
 omnino notionem non postulet. videsne, ut magnus Athanasius ad
 doctrinam in unum rededit illud pluraliter dictum: quaecunque habet
 pater, mea sunt. quum antea negasset de multis et creatis rebus di-

τος καὶ ταύτου καὶ ἑτέρου καὶ τῶν τοιούτων μέμνησαι καὶ αὐτὸς ὡς ἀνωτέρω βραχὺ κατὰ χώραν ἐκάστη προσήκουσαν l. 175 v. τεχνικὴν ἀποδέδεικται.

Ἄλλ' εἰ βούλει, συνήγορος ἡμῖν καὶ ὁ Θεὸς κεκλήσθω 35
 5 Βασίλειος, πάντα λέγων τὰ Θεοπρεπῆ ὀνόματα τε καὶ νοή-
 ματα ὁμοίως ἔχει πρὸς ἄλληλα τῷ μηδὲν παρὰ τὴν τοῦ
 ὑποκειμένου διαφωνεῖν σημασίαν. ὅσα γὰρ ἂν, φησὶν, εἴηης
 ἐπὶ Θεοῦ ὀνόματα, καταφατικά τε δηλαδὴ καὶ ἀποφατικά,
 εἴτουν ἀπαγορευτικά καὶ ἀρνητικά, ἃ δὴ προσόντα τε καὶ μὴ
 10 προσόντα λέγεται πρὸς τῶν ἁγίων ἐνίοτε καὶ ἀλλαχοῦ, ἐν
 διὰ πάντων ἐστὶ τὸ σημαϊνόμενον, εἴτ' ἀγαθὸν καὶ δίκαιον
 καὶ τὰ οὕτω λεγόμενα καταφατικά, εἴτ' ἀθάνατον καὶ ἀφθαρ-
 τον καὶ τὰ οὕτω λεγόμενα ἀρνητικά. διὰ γὰρ ἐκείνων, ἃ
 προσεῖναι λέγονται, καταφάσκομεν, διὰ δὲ τούτων ἀπαγορεύο-
 15 μεν ἃ μὴ πρόσσοτιν, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ λεγομένοις
 φησὶν ὀνόμασι κατ' Εὐνομίου φερόμενος. ὅθεν ὁ ἀνώνυμος
 πολυώνυμος ἡμῖν ἀποροῦσιν ὀνόματος τοῦ κυρίως ἀρμότιοντος
 γίνεται, πλείσταις διαφοραῖς ὀνομάτων ἀνακαλύψαι βιαζομέ-
 νοις τὴν περὶ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν ἐγγινομένην ὑπόνοιαν. ὄνομα 36
 20 γὰρ σημαντικόν, ὁ Νυσσαέων φάσκει Γρηγόριος, τῆς Θείας
 φύσεως οὐκ ἐμάθομεν· δῆλωσιν δὲ προσηγορίας τοιαύτης
 δι' ἧς ἐμπεριλαμβάνηται ἢ ἀφραστός τε καὶ ἀόρατος φύσις
 ἢ οὐκ εἶναι καθόλου φαιμέν, ἢ πάντως ἡμῖν ἄγνωστον εἶναι.

cere divinam illam orationem esse putandam. nam de eo, quod possidetur et, quod possidet, de eodem et altero, de similibus ipse meministi, quae supra breviter ad locos unicuique idoneos disputata sint.

Iam vero, si placet, concors ille advocetur D. Basilius, qui nomina et notiones deo dignes idem valere inter se omnes dicit, quod ab subiecti significatione non discrepent. quaecunque enim, inquit, de deo dixeris nomina adiudicantia et adiudicantia, positiva et negativa, quae apta et non apta interdum a sanctis dicuntur, unum est per omnia significatum, sive bonum, sive iustum, quae adiudicantia, sive immortale sive incorruptibile, quae abiudicantia dicuntur. illis enim, quae attribuantur, exprimimus, his quae non attribuantur abiudicamus. itaque, ut Eunomius dicit, in nominibus de deo dictis ipse fertur. quocirca innominatus ille multis a nobis nominibus vocatur, quippe qui nomine proprio quadrante indigeamus et, ut plurimis nominum varietatibus notionem dei nobis insitam aperiamus, cogamur. nomen enim divinae naturae congruens, Gregorius Nyssaeus ait, non audivimus. explicationem huius appellationis, qua comprehenditur intelligibilis et

καὶ ἔοικε τὸ τῶν Θεοπρεπῶν ὀνομάτων πλήθος ταῖς ἐκ τῶν
περάτων τοῦ κύκλου πρὸς τὸ κέντρον συναγομέναις εὐθείαις,
μερισταῖς μὲν οὐσαις ἔξωθεν, τὸ δὲ κέντρον μερίσαι μὴ δυ-
ναμέναι, ἀλλὰ μᾶλλον, ὅσον ἐφικτόν, ἐνιζομέναις. ἐν γὰρ
L. 176 r. τῇ Θεωρίᾳ, φησί, τῆς νοεῦς φύσεως, διὰ τὸ ὑπερκεῖσθαι 5
τῆς αἰσθητῆς αὐτὴν καταλήψεως, στοχαστικῶς τῆς διανοίας
ὀρεγομένης τῶν ἐκφευγόντων τὴν αἰσθησιν, ἄλλοι ἄλλως κι-
νούμεθ' αὖτε περὶ τὸ ζητούμενον, καὶ κατὰ τὴν ἐγγυνομένην
ἐκάστη περὶ τὸ ὑποκείμενον διάνοιαν, ὅπως ἂν οἷόν τε ἦ,
¶ τὸ νοηθὲν ἔξαγγέλλομεν. ὁ δ' ἀμαθῆς Παλαμᾶς διὰ γνώμης 10
ἀτόπου μοχθηροτέραν ἔξιν παρὰ φανῶντας τῶν ἁγίων ῥήσεις
ποιησάμενος, τὴν τοῦ Θεοῦ συνεκύκησεν ἐκκλησίαν, οὐκ οἶδ'
ὀπότερον, εἴτ' ἄκων ἄγνωσιν τὴν ἐκείνων διάνοιαν, εἴθ' ἐκὼν
βλασφημῶν καὶ ἐν ὑποκειμένοις καὶ διαφόροις πράγμασι, τὰ
διάφορα τῶν πολλῶν ἐκείνων Θεοπρεπῶν ὀνομάτων ἀσεβῶς 15
ἐκλαμβάνων, καὶ πολλάς καὶ διαφόρους ἐντυθεὶν ἀκτίστους
κηρύττων Θεοὺς καὶ Θεότητας. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ Γρηγορίου τοῦ
Νύσσης, ὡς ἔοικε, βοῶντος ἀκήκοεν, ὡς ὅταν μὴ μίαν εἶναι
τὴν προσκυνουμένην φύσιν πιστεύσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ'
εἰς διαφόρους Θεότητας ταῖς ἐννοίαις ἀπενεχθῶσιν, οὐκ ἔστιν 20
ὁ στήσει τὴν περὶ τὸ θεῖον ὑπόληψιν προϋούσαν διὰ τῆς
κτίσεως, ἀλλὰ τὸ νομισθὲν ἐν τῇ κτίσει θεῖον ἀφορμὴ πρὸς
τὴν ἴσιν ὑπόληψιν τῷ μετ' ἐκείνο θεωρουμένῳ γενήσεται,

invisibilis natura, non prorsus incognitum nobis putamus. atque di-
vinorum nominum multitudo similis est lineis a finibus circuli in cen-
trum recta conciliatis, quae divisae ipsae extra, centrum dividere non
possunt. etenim in disquirenda intelligibili natura, quoniam supra
sensuum perceptionem posita est, mente ad ea quae sensum fugiunt
per coniecturam percipienda attentata alii aliter persequimur id quod
quaerimus et ad rationem de subiecto cuique innatam, quid et quale
sit id quod cogitavimus, proferimus. ignarus autem Palamas propter
ineptae opinionis pravitatem corruptis sanctorum verbis dei ecclesiam
perturbavit, nescio non spontane incognita illorum sententia, an sponte
maledicturus et in subiectis et variis rebus varia illa omnia divina
nomina impie sublaturus et multos inde variosque increatos nuntiaturus
deos et deitates. neque audisse videtur Gregorium Nyssaenum lo-
quentem: si non unam esse venerabilem naturam crederent homines,
sed in varias deitates cogitatione distribuerent, non esset quod notio-
nem dei per creaturam prodouentem constitueret. sed creditum in
creatura divinum illud, principium ei, qui ad eandem existimationem
illud disquisiturus est, fuit continuo et in omnia huius consequentiae

κακεῖνο τῷ ἐφεξῆς, καὶ διὰ πάντων ἢ τῆς ἀκολουθίας ταύτης πλάνη διενεχθήσεται, τῆς πρώτης ἀπάτης διὰ τῶν παρκειμένων μέχρι τῶν ἐσχάτων διεξιούσης· εἶτα ὡς ἂν μὴ τοῦτο, φησί, πάθοιμεν καὶ ἡμεῖς οἱ πρὸς τὴν ἀληθινὴν Θεοῦ. i. 176v.

- 5 τητα βλέπειν παρὰ τῆς γραφῆς διδασκόμενοι, πᾶν τὸ κτιστὸν ἔξω τῆς Θείας φύσεως νοεῖν ἐπαιδευσθημεν, μόνην δὲ τὴν ἄκτιστον φύσιν λατρεύειν τε καὶ σεβάσασθαι, ἥς χαρακτήρ ἐστι καὶ γνώρισμα τὸ μῆτε ἄρχεσθαι τοῦ εἶναι ποτε μῆτε παύεσθαι.
- 10 Ὅρξ τὸ τῶν πατριῶν θεομῶν καὶ ῥήσεων ἀναμφισβή-
τητόν τε καὶ δυσαντίβλεπτον μετὰ πάσης εὐκρινείας ἅμα καὶ καθαρότητος προῖόν; μόνην γὰρ τὴν Θεῖαν οὐσίαν καὶ φύσιν λατρεύειν τε καὶ σέβασθαι παραινεί· ἃ δ' ἀνούσιά τε καὶ πολλὰ καὶ τῆς Θείας φύσεως ἐκτός, τούτων οὐδὲν οὐδαμῆ
- 15 μῆτε προσκυνεῖν μῆτε σέβασθαι. πολέμια γὰρ ἀλλήλοις καὶ πᾶν μαχόμενα τῷ τε μόνῳ τὰ πολλὰ καὶ τῇ οὐσίᾳ τὰ ἀνούσια. δυοῖν γὰρ ἀνάγκη περιπίπτειν θαιτέρα, ἢ τῇ τῶν ἀσεβῶν ἀθεΐᾳ ἢ καὶ τῇ τῆς Ἑλλήνων πολυθεΐας ὑσεβεστέρα κακία, μεταξὺ κειμένην παρατρέχοντας τὴν εὐσεβίαν. ὡς
- 20 καὶ τοῦτο πολλάκις ἡμῖν ἀνωτέρω καὶ διαρκῶς ἀποδέδεικται, τὴν μὲν τῶν Ἑλλήνων δηλαδὴ πολυθεΐαν βραχύν τε καὶ οὐκ ἄπειρον τὸν ἀριθμὸν κεκληρωῶσθαι, τὴν δὲ τοῦ Παλαμᾶ πέρας εὐρεῖν οὐδαμῆ ποτέ, οὐκ οἶδ' ὀπίστερον εἴποιμι ἂν

error permanabit, quum prima fraus inde per propinqua usque ad extrema permeat. dein, hoc, inquit, ne patiamur, nos ad veram deitatem oculis convertere edocti scriptura, omne creatum extra divinam naturam cogitare didicimus, unam increatam naturam adorare et venerari, cuius signum est atque indicium neque incipere esse nec desistere.

Videsne veterum decretorum dictorumque probabilitatem ad refutandum difficilem cum omni perspicuitate et munditie prolatam. unam enim divinam essentiam et naturam adorare et venerari commonetur. inessentialia et multa et extra divinam naturam posita minime adorare et venerari. sibi enim inimica et valde repugnantia, uni multa, essentialia inessentialia. necesse est ut incidamus aut in impiorum atheismum aut in Graecorum polytheismi nefandam calamitatem, praetereuntes religionem intra positam, quod supra et perpetuo demonstravimus. nempe Graecorum polytheismus exiguum, non immensum numerum sibi comparavit, Palamas vero fines invenire nullo modo, nescio utrum nolit an nequeat. utrumque enim fieri et potest et non

προσηκόντως, εἴτ' οὐ βούλεσθαι εἴτ' οὐ δύνασθαι· ἄμφω γὰρ αὐτῇ μεγάλῃ ἔχει χώραν ἅμα καὶ οὐχ ἅμα. ἂν γὰρ ἀμαθῶς ὁμοῦ καὶ κακοτρόπου διανοίας ἀπορρεῖ, τούτων εἶναι μηδὲν ὃ μὴ κακίας ἀπόζει μακρᾶς ἰδίᾳ καὶ κοινῇ.

Καὶ ταῦτα μὲν τῆδὲ πη ἔσχε, καὶ τοῦτον εἰρησθαι τὸν τρόπον συμπέπτωκε τῷ Γρηγορῷ περὶ τῶν δυοῶν ζητημάτων.

potest. et quae ex ignora et maligna mente profluunt, horum nihil est, quod non publice et privatim oleat immensam pravitatem.

Haec ita se habebant et hac ratione de duabus quaestionibus disseruit Gregoras.

ΛΟΓΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ Γ.

C. 1276
f. 156 r.

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΛΛΕΞΕΩΣ ΗΝ Ο ΓΡΗΓΟΡΑΣ ΜΟΝΑ-
ΧΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΕΠΟΙΗΣΑΤΟ, ΑΡΞΑΜΕΝΟΣ ΜΕΝ ΑΠΟ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΥ ΚΑΝΤΑΚΟΤΖΗΝΟΥ,
ΤΕΛΕΣΑΣ ΔΕ ΑΥΤΗΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΥΤΟΥ ΠΑΛΑΜΙΤΑΣ.

5 Εἶεν, ὃ φίλων ἄριστε Πρωταγόρα. τὰ μὲν δὴ μέχρι
καὶ ἐς τότε σοι εἰρημένα καὶ ἔγνω ἀκηκοῶς καὶ τῷ φαντα-
στικῷ τῆς ἐμῆς ἀνάγκη ἀναγράφειν, μνήμης τε ἐκ
δημιουργῶν ὡς εἰπεῖν ἐμαυτῷ, καὶ ἅμα λήθης γῆρας οὕτως
πικρῶς ἐπιτεχνώμενος. καὶ σοι χρεῶν εἰδέναι με χάριτας οὐ
10 βραχείας, ὅτι μὴ καὶ μάλα πλουσίας ἔμελλοι οὖντα πρῶτον
μὲν τοῖς διαλεκτικοῖς ἀγῶσι τοῦ Γρηγοῦ, ὅτι πολεμουμένοις
τοῖς τῆς εὐσεβείας δόγμασι τέ γε εἰς αὐτὸν ἦσαν ἀνθεκλίτε-

NICEPHORI GREGORAE LIBER DOGMATICUS TERTIUS.

RELATIO SERMONIS QUEM NICEPHORUS GREGORAS MONACHUS
HABUIT, INITIUM A REGE DOMINO IOSEPHO CANTACUZENO,
FINEM IN PALAMITAS FACIENS.

Haec quidem carissime Protagora bene se habent. Sed quae
hucusque a te dicta sunt partim iam aliunde fando audivi, partim e
mentis meae cogitatione hausta conscripsi, quum recordationis ut ita
dicam ver mihi renovarem et simul oblivionis senium reficerem. tibi
autem me non exiguas sed gratias aberrimas debere satis scio. et
primum quidem propter certamina dialectica Gregorae, qui socius no-
ster accingit se in sanctas doctrinae adversarios, deinde tuae animi sa-

ται συμμαχῶν αἰεί, ἔπειτα καὶ μεγαλονοίᾳ τῇ σὴ εὐφροῶς τε ἀναλεξαμένῳ τὰ χρειωδέστερα τῶν ἐκείνῳ λεχθέντων καὶ τρά-
 πεζαν ἡμῖν ἡδίστην αὐτὰ παραθέντι μεγαλοψύχως καὶ δίχα
 Ⓜ φορτικῷ τινὸς ἡθους παντός. σὺ δ' εἰ βούλει, καὶ δευτέ-
 ραν ἐμοὶ ταύτην ἔφρασι πρὸς Θεοῦ τελεῖν προθυμήθητι. 5
 ἀκήκοα γὰρ καὶ Ἰωάσαφ τὸν προβεβασίλευκότα Καντακουζην-
 νόν, ἀνιαθέντα λίαν ἐπὶ τῷ Γρηγορᾷ γραφαῖς καὶ ἱστορίαις
 μακραῖς δεδωκότι τὰ τῆς διαλέξεως ταυτησὶ καὶ ἀκοαῖς δη-
 μοσίαις ἐπ' αἰσχύνῃ τοῖς ἀμφὶ Παλαμᾶν δεδωκότι, ταῦτ'
 ἄρα μέρη τινὰ τῶν γραφέντων ἀναλαβόντα, λογίων ἀμαθῶν 10
 οἴκοι συγκροτῆσαι συνέδρια συνεχῆ, καὶ Θεολόγους ἀλόγους
 χειροτονῆσαι, παιδείαν ἐξαιφνης ἀπαιδαγωγῆτον ἐμφυσησάντα
 σφίσι, καὶ διαλεκτικῶν ἀνάδοσιν αὐθιμερόν οὕτωσὶ μηχανη-
 σάμενον αὐτοσχέδιον, καὶ οὕτως εἰπόντα δὴ καὶ ἀκούσαντα
 λαιδορίας παμπόλλους κατὰ τῶν τοῦ Γρηγορᾷ ῥημάτων καὶ 15
 λόγων ἐκείνων, ταῦτόν δ' εἶπελν κατὰ τῆς εὐσεβείας ἄντικρυς
 αὐτῆς, ἔπειτα πλείοσι βιβλίοις αὐτὰ μετεγγράψαντα διανεῖ-
 μαι τοῖς αἰρεσιώταις, καὶ μυρμηκίαν λαιδοριῶν ἐν γραφαῖς
 Ⓜ ἀσελγῶν τὴν ταχίστην προστεταχέναι γενέσθαι. ἐνὸς δ' ἐκεί-
 θεν καὶ ἡμίσεος ἐνιαυτοῦ τριβέντος, κενὸν καὶ ἀνήνυτον τὸ 20
 τῶν ἐλπίδων σφίσι θέρος ἐβλάστησε. καὶ τὰ τῆς παροιμίας
 ἀτεχνῶς ἐωρᾶτο· ὦδινε γάρ, φησὶν, ὄρος καὶ ἔτεκε μῦν, καὶ
 f. 156 v. ἄνθρωποι ἦσαν αὐτοῖς οἱ προσδοκώμενοι Θεσαυροί. καὶ ὄσαι

pientiae quippe qui egregie communicaveris mecum quaecunque di-
 ctorum illius praestantissima sunt hisque mensam mihi apposueris
 suavissimam eum animi magnitudine et summo officio. tu vero si vis
 hoc quoque alterum mihi exponas. audivi enim regem Iosephum
 Cantacuzenum vehementer iratum Gregorae qui scripta et historias
 longas de disputatione illa-conferat et publici fecerat iuris in iguo-
 miniam assecularum Palamae, e libris quaedam elegisse et domi in-
 terpretum indoctorum conclamatis synedriis plenis et advocatis theo-
 logis amentibus, horum ope repente doctrinas indoctas conflasse et
 eodem die sic sermonum expositionem ex tempore instituisse: deinde
 eum postquam dixisset et audivisset convicia multa in Gregoram
 unaque sic in ipsam eius pietatem, haec pluribus libris conscripsisse
 et traditis his in manus haereticorum iussisse quam celerrime turbam
 conviciorum turpissimorum in scriptis effici. sed anno uno ac dimi-
 dio praeterlapso inanis et infecunda expectationum aestus iis efflo-
 ruit, et quod est in proverbio illud conspicuum erat: parturiebat enim
 ut aiunt mons et genuit murem; et in carbonibus abierant thesauri ex-
 spectati; et quae de huiusmodi casu ferebantur proverbialia facile iam

τοῦ τοιοῦτον κόμματος ἦσαν παροιμίαι, χώραν ἔσχον τη-
 καὺτ' ἐκλαλεῖσθαι· μετὰ γὰρ τοσοῦτον, ὡς εἴρηται, χρόνον
 ὀφθέντα τὰ ἐκείνων δυσσεβῆ καὶ πλείω τῆς ἀσεβείας τὴν
 ἀμαθίαν κεκτημένα λογάρια, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἀμβλωθρίδια,
 5 κατὰ γνώσιν μὲν τοῖς οἰκείοις, γέλωτα δὲ τοῖς ἡμετέροις ἐνε-
 ποίει μακρόν. διὸ καὶ βραχὺ φανέντα ὁμοῦ τῷ πληγέντι
 ἀέρι πρὸς τὰφανές ὤχοντο ἀπίοντα. οὐ μὴν κόρος ἦν οὐδ'
 οὕτω τῆς κατασχούσης τοὺς δυσσεβεῖς κακίας οὐδεὶς, ἀλλ'
 ἐτέραν ἐφ' ἐτέρα τρίβον τοῖς λογισμοῖς ἐβάδιζον. καὶ πασῶν
 10 ὄψὲ βελτίστη σφίσιν αὕτη νενόμισται. λόγοις γὰρ φιλικῶς
 διὰ μέσων φίλων ἀνδρῶν ἀξιοῖ Γρηγορᾶν Καντακουζηνὸς οἴ-
 καθε παρ' αὐτὸν ἀφικέσθαι πρὸς ἀνάμνησίν τε καὶ ἀνανέω-
 σιν ἴσως τῆς προτέρας φιλίας ἐκείνης. καὶ ὃς νομίσας ἐπαγ-
 γελίαν ἐπανορθώσεως ἔχειν τὸ πρᾶγμα, αὐτὸς τε, ὡς φασίν,
 15 ἀφίκετο, καὶ σέ γε συνέκδημον ἦν ἐπαγόμενος. καὶ ἃ μὲν
 ἠκηκόειν αὐτὸς παρ' ὄτωνδῆποτε, ταῦτ' ἐστίν· ἃ δ' ἐξῆς
 ἐγγόνοι, καὶ ἔπως καὶ ὄθεν τὰ τῆς διαλέξεως αὐτῶν ἀρξά-
 μενα ὄπη συνεπεράνθη, ἡδέως ἔν παρὰ σοῦ πυθοίμην.

Συνεληλυθότιον ἀμφοῖν, ᾧ φίλε Κλεόδωμε, πρὸ δείλης
 20 ἐφ' ἄς ἐς τὸ μοναδικὸν τοῦ προβεβασιλευκότος Καντακουζηνοῦ
 φροντιστήριον, προσηγῆ μὲν καὶ ἡρέμα γλυκεῖαν ἔσχε τὴν
 ἀρχὴν τὰ τῆς ὁμιλίας, καὶ ὡς ἦν αὐτοῖς εἰωθὸς ἐκ πολλοῦ,
 ταρυχῆς δὲ τὰ ἐξῆς καὶ θορύβου πάντα μεστὰ ἐγγόνοι πα-

tum usum inveniebant. nam post tantam quod diximus temporis spa-
 tium in lucem provenerunt illorum malitiosi et impietatis multoque
 maloris ignorantiae pleni sermones vel potius fetus monstrorum, quibus
 sibimet ipsi ignominiam nobis vero risum magnum moverunt. itaque
 quae cito apparuerunt, una cum percusso aere evanuerant. neque ta-
 men sic ulla satietas erat tantae adversariorum improbitatis; sed modo
 hanc modo illam viam in disceptationibus inibant et in fine hoc iis
 inter alia omnia visum erat optimum. amicorum familiari invitatione
 Gregoram Cantacuzenus domum suam vocavit ut renovaretur pristina
 amicitia. et ille nuntiis amicitiae confusus eum convenit et te qui-
 dem comite. haec autem sunt quae ab aliis accepi. quae facta deinde
 sint et quomodo et unde concertationes redintegratae et quem ad finem
 perductae sint a te percontari volo.

Nos ambo amice Cleodome quum venissemus bene mane in re-
 gis Cantacuzeni cellam monasterii, primo quidem ut nobis incundum
 erat, laeto et familiari usu cum iis fructi sumus, qualem antea ex multo
 tempore consueveramus. sed paullo post turbae et tumultus redierunt.
 ubi enim rex Cantacuzenus inter colloquia Palamam laudare rursus

λινδρομήσαντα. ἀρξαμένον γὰρ βασιλέως τοῦ Καντακουζην-
 οῦ μεταξὺ τῆς ἑμιλίας τὸν Παλαμᾶν ἐπαιτεῖν, τὸν λόγον
 εὐθύς οἱ ἀμφ' αὐτὸν μονάζοντες ἄνδρες καὶ πλήρεις σοφίας
 ἀπάσης εἶναι οἰόμενοι, αὐτὸν τε ἐθαύμαζον Παλαμᾶν καὶ τὰ
 ἐκείνου δόγματα πλέον ἢ κατὰ βασιλεῖα Καντακουζηνὸν ἀνύ-
 μουν, ὡς καλῶς μὲν λέγοι περὶ ἐνεργειῶν ὅτι τε ἄπειροι καὶ
 διάφοροι μὲν τῆς θείας οὐσίας ἄκτιστοι δὲ καὶ ἀνούσιοι,
 1. 157 γ. ὡς καλῶς δ' αὖ καὶ περὶ τοῦ ἐν Θαβωρίῳ τῷ ὄρει γενομέ-
 νου πάλαι φωτὸς ἀποφαίνεται ὅτι τε ἄκτιστον κατέκινε καὶ
 8 διάφορος τῆς Ἰησοῦ θεότητος ἄλλη θεότης. ἀπήντησεν εὐθύς 10
 ὁ Γρηγοῦς ὀνειδίζων πῶς ἂν εἴποιμι σφίσι καὶ καθαρτόμε-
 νος τῆς ἀωρίας, ὅτι μὴδὲ μετὰ τὴν τοῦ κυρίου παιδείαν
 συνιέναι ἔχουσιν, οὐδ' αἰδῶς τις ἐπισιν ὅτι μοναδικόν ἐστιν
 ὃ νῦν περίκεινται σχῆμα, ἀλλὰ περιφανῶς αὐτοῦ καταφεν-
 δονται, ἀπάρδοντα μὲν αὐτῷ ἀπάρδοντα δὲ τῷ καιρῷ φθεγγόμε- 15
 νοι καὶ παιζόντες ἐν οὐ παικτοῖς. τὸ τε γὰρ σχῆμα μὴ μό-
 νον θεολογεῖν οὐ προστάττει, ἀλλ' οὐδὲ φθέγγεσθαι δίδωσιν
 ἔξω τῆς ὀφειλομένης πρὸς θεὸν ὑμνωδίας, ἐργάζεσθαι μὲν
 οὐδ' αἰεὶ ταῖς χερσὶν ἔση δύναμις. καὶ ἅμα τῶν πάλαι θείων
 ἐπεισῆγε μαρτυρίας ἀνδρῶν, δυσωπητικωτέρας οὐσας ἐκείνας, 20
 οἰοεῖ τι νη πολὺ τὸ αἰδέσιμον ἐσχηκίας διὰ τὴν τῶν εἰπόν-
 των ἀρετὴν τε καὶ ἀρχαιότητα. ἀκούομεν γάρ, φησί, καὶ
 Παύλου λέγοντος "αἱ χεῖρες αὐταὶ διεκρόνησαν ἐμοὶ καὶ τοῖς
 23 σὺν ἐμοί." πολυλογίαν δὲ καὶ ὁ τῆς μοναδικῆς πολιτείας δι-

incepit illico qui una cum eo in monasterio erant viri omnes elati
 doctrina sua multa eundem Palamam eiusque dogmata celebrando etiam
 regem Cantacuzenum superabant, quum illum praeclarissime de di-
 vine naturae virtutibus quae infinitae et variae essent in essentia di-
 vina contendisse dicerent. Gregoras autem statim respondens incre-
 puit eos quod neque temporis neque monachorum vivendi usus ratio-
 nem haberent ullam, sed impudenter quae ab ipsius sententiis alienae
 essent obtruderent et quae tempori non commoda essent exclamarent
 et luderent res gravissimas. nam nostra, inquit, vitae ratio non solum
 nos vetat disputare de rebus divinis sed etiam proferre quidquam
 praeter solitam dei celebrationem. nunc enim quantum fieri potest
 manibus agendum est. ad haec autem Gregoras sanctorum virorum
 testimonia attulit, quae sane pudorem movent ne seni de honore quid-
 quam detrahatur propter sermonum gravitatem eius et aetatem. au-
 dimus enim, inquit, Paulum dicentem: 'manus hae servierunt mihi et
 sociis meis.' concertationem autem verborum Ioannes etiam mona-
 chorum vivendi rationis praeceptor, vanarum opinionum cathedram esse

δάσκαλος Ἰωάννης κενοδοξίας καθέδραν εἶναι φησίν, ἀγνω-
 σίας τεκμήριον, εὐτραπελίας χειραγωγόν, ψεύδους ὑπονεγόν,
 κατανύξεως ἀφανισμόν, καταλαλιᾶς θύραν, τῆς κατ' ἀνθρώ-
 πων δηλαδὴ λοιδορίας, καὶ οὐδαμῆ τῆς κατὰ Θεοῦ· τοῦτο
 5 γὰρ οὐδ' ἐπὶ νῦν τῷ Θεῷ ἐκείνῳ ἀφίκετ' ἀνδρὶ. ὁ γὰρ τὴν
 κατ' ἀνθρώπων λοιδορίαν οὕτω κολάζων πῶς οὐκ ἂν ἐξέπ-
 πληκτο καὶ πρὸς ἀφωρίαν κατηνέχθη, λοιδορίας ἀκούων κατὰ
 Θεοῦ; λοιδορία γὰρ ἐστὶ κατὰ Θεοῦ πάντως ἢ τῶν ἀμα-
 θῶν ἄκαιρος θεολογία. καὶ τοῦτο δῆλον ἡμῖν ὁ Χρυσορρή-
 10 μων αὐτίκα ποιήσει. ἐτίμησε γὰρ σε ὁ Θεός, φησίν, οὐχ ἵνα
 αὐτὸν ὑβρίζῃς· ὑβρίζει γὰρ αὐτὸν ὁ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ πε-
 ριεργαζόμενος. τοῦτοις ἐκείνοι τὸ εἰωθὸς ἀντεισηγὼν ἐκείνο·
 εἶτα ἐρρωσθαι φράσσομεν, φησί, τὰς θεολογικὰς τῶν ἁγίων
 βίβλων ὡς ἂν εἰ ἐπ' οὐδενὶ χρησίμῳ τοῖς πεπονηκόσι γρα-
 15 φείσας; χαίρειν δ' εἰσομῆν τὸ θεῖον εὐαγγέλιον ὃ τὰς γρα-
 φὰς ἡμῖν ἐρευνᾶν παραινεῖ;

Πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγορᾶς οὕτωςί πως ἀπήντησεν. αἰρε-
 τικῶν μοι προφέρετε, ἄνθρωποι, ῥήματα. τίνων δὴ τούτων;
 ὧν τὴν ἄτοπον ἐρευνᾶν τε καὶ πολυπραγμοσύνην δημοσίᾳ τοῦ
 20 Χρυσορρήμονος ἐξελέγχοντος οὐπω γε ἠκηκόεστε, ὡς ἔοικεν.
 ἀκούσεσθε δὲ νῦν, καὶ εἰ μὴ πάνν τι σφοδρῶς γε εἴη ὑμῖν
 πρὸς βουλήσεως, τὰς τῶν αἰρετικῶν ἀντιθέσεις συχνὰ τε καὶ

dicit, ignorantiae documentum, argutiarum subsidium, fraudis instru-
 mentum, demissi animi eversionem, portam dicacitatis, conviciorum
 scilicet in homines, nec vero in deum. haec igitur a sancto viro
 illo abhorrebant; qui quum ita maledicentiam in homines vituperarit,
 nonne stupefactus esset et obmutuisset, si in deum maledicta audis-
 set? maledicta autem in deum sunt indoctorum intempestivae dispu-
 tationes theologicae. quod Chrysostomus quoque nobis affirmat: 'ho-
 noravit te inquit deus non ut eum contumelia afficias. contumelia
 vero afficit is qui substantiam eius curiosius explorat.' his autem rex
 et asseclae eius ut consuerant opposuerunt haecce: quid? ergo omit-
 tendi nobis sunt sanctorum libri theologici quasi ad nullam utilitatem
 sint conscripti; ergo omittere nobis divinum evangelium quod scri-
 pturas ut scrutemur nos adhortatur?

Sed ad haec Gregoras sic fere: vos haereticorum dicta mihi
 profertis. Hi vero quales sunt! anne horum ineptam scrutationem et
 curiosam industriam palam a Chrysostomo deprehendi nunquam audi-
 vistis? sed audietis nunc etiam prorsus nobis invitis quomodo hic
 haereticorum oppositiones continuo ac strenue refellerit. 'profltere' in-

τοῦ συνεγγυς ἀνατρέποντος. ἀνάγνωθί σου, φησί, τὴν ὁμο-
 λογίαν, αἰρετικέ. ὅτε προσῆλθες βαπτισθῆναι, τί εἶπες; καὶ
 ἐπὶ μὲν τῶν φρικτῶν ἐκείνων μυστηρίων τὴν πίστιν προσή-
 γαγες, νῦν δὲ τοῦ θεοῦ πολυπραγμονεῖς τὴν οὐσίαν; ἀλλ'
 ὄρα τί πάλιν ὁ ἐχθρὸς ἀντιλέγει τῆς ἀληθείας· μὴ γὰρ 5
 φροῦνός ἡμῖν ὁ θεὸς δέδωκε λογισμούς; μὴ γὰρ ἀπλῶς εἰλή-
 φαμεν τοῦ νοῦ τὸ κριτήριον; δεῖ καὶ λογισμοῖς ἐρευνᾶν τὴν
 πίστιν, καὶ μὴ ἀνεξέταστον εἶναι τὴν εὐσέβειαν. ἀλλὰ χρεῶν,
 L. 157 v. φησί, ἐχθρὸς τῆς ἀληθείας, τῆς ἐξετάσεως ὄρον εἶναι τὰ
 θεῖα λόγια καὶ τοὺς παρ' αὐτοῦ δοθέντας ἡμῖν τῆς εὐσεβείας 10
 κανόνας. σὺ δ' ὑπερβαίνων βιάζῃ τὴν ἀληθειαν. καὶ ὄρα
 πάλιν τίνας ὁ αἰρετικὸς ὑποφέρει λόγους. οὐχ εὐρίσκομεν,
 φησί, τὴν πίστιν ἀσφαλῆ πανταχῆ. εὐρίσκομεν γὰρ τὸν
 Ἀδὰμ ἀπὸ τῆς πίστεως πεσόντα. ὄρα δὲ καὶ τοῦ Χρυσορρή-
 μονος τὴν ἀνθυποφορίαν. βλέπε, φησί, πάλιν τοῦ πονηροῦ 15
 δαίμονος τὰ ῥήματα τοῦ πάντα τολμῶντος. ἀλλ' οὐχ ὁ πι-
 στεύων τῷ τυχόντι πιστός, ἀλλ' ὁ θεῷ πιστεύων ἀληθῶς. μὴ
 γὰρ εἰδείξας ὅτι θεῷ πιστεύσας ἀπώλετο; διαβόλῃ πιστεύσας
 ἀπώλετο, θεῷ ἀπιστήσας ὠλίσθησε. τούτοις μὲν δὴ οὖν
 τοῖς ῥήμασι τὸν αἰρετικὸν ἐπεστόμισε τότε· μὴ μόνον δ' 20
 οὖν, ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἐκεῖθεν ἐς τότε ταῦτά τοις αἰρετικοῖς
 ἐκείνοις προφέρουσιν ἕτεροι, τοῖς αὐτοῖς τοῦ Χρυσορρήμονος
 ἅπαντες βέλεσι πλήττονται.

1. τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τοῦ εἰς τὸ ζήτην τὸ ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ
 ταῦτα ποιεῖς.

quit, confessionem tuam haereticæ. quum ad baptisterium accessisti
 quid confessus es? horrendis illis mysteriis fidem habuisti? nunc vero
 dei essentiam scrutaturus es? sed vide quæ veritatis adversarius
 contra dicat. quid, inquit, nonne acrem nobis mentem dedit deus?
 nonne revera accepimus rationis criterium? ergo mente nos fidem
 perscrutemur oportet neque pietas inexplorata esse debet. contra
 ille: oportet autem veritatis adversarie, scrutationi nostræ terminos
 præscribant divina præcepta et a deo datæ nobis pietatis leges. tu
 vero transiliendo in veritatem peccas. sed vide quæ alia proferat
 haereticus: non invenimus, inquit, fidem tutam ubique. scimus enim
 Adam etiam fide lapsus. sed vide etiam quæ Chrysostomus huic re-
 spondeat: 'considera, inquit, rursus maligni daemones dicta omnia pe-
 riclitantis. non qui fortunæ confidit fidelis est sed qui deo confidit
 in veritate. an demonstrasti illum deo confidisse et sic interiisse?
 diabolo confidit et sic interiit; deo non confidit et lapsus est.' His
 igitur verbis haereticus ille os obturavit. sed non solum hic, verum
 etiam ceteri quotquot ad hunc diem eadem quæ haeretici isti faciunt,
 omnes Chrysostomi iisdem armis prosternuntur.

Τούτων δ' οὕτω λεγομένων ἤρξαντό τινες τῆς ἐφεδρείας 10
 ἐπεισιέναι. σύνηθες γὰρ τουτί Καντακουζηνῷ προλοχίζειν
 ἐφεδρείας ἐν τοῖς τοιοῦτοις καὶ Τελχίνων τοιούτων ἐπιφέρειν
 ἐξ ἀφανοῦς στρατόπεδα, αὐτῷ μὲν συμμαχίαν, τοῖς δ' ἀντι-
 5 θέτοις ἐκπληξιν· ὧν ὁ πρῶτος καὶ μάλιστα πάντων ὁμόψυ-
 χός τε καὶ ὁμογνώμων καὶ πάντα στερογόμενος ἀνελάμβανεν
 εὐθύς τὰ τοῦ ἐν Θαβωρίῳ τῷ ὄρει φωτός ἐκεῖνα, καὶ ἐλοι-
 δόρει τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ τῶν θείων τῆς ἐκκλησίας δογ-
 μάτων μυρία παθόντα δεινὰ Θεόδωρον, ὃς πρὸς τῶν εἰκονο-
 10 μάχων μετὰ πλείστας πρότερον καὶ διαφόρους κυλάσεις κα-
 θάπερ ἀμνός κατὰ γῆς ἐκτεθείς ἀκμαῖς σιδήρων ἐστίζετο
 γραφόμενος ἅπαν τὸ πρόσωπον, ἔμενε δὲ τὴν ψυχὴν ἀκλινής,
 ἕως εἰς ἐξορίαν ἀπενεχθεὶς τῷ ἀδεκάστῳ δέδωκεν αὐτὴν ἀθ-
 λοθέτῃ θεῷ. ἐλοιδορεῖ δ' ἐκεῖνον ὅτι βοηθῶν ὀρθοδόξοις βι- 11
 15 βλία κατὰ τῶν εἰκονομάχων ἀφῆκε τῷ βίῳ, τὴν ἐκείνων τότε
 ἐξελέγχοντα δυσσέβειαν, νῦν δὲ τὴν Παλαμικὴν, ἐκ μιᾶς ἀρ-
 ξαμένων ἀμφοῖν προφάσεως, τοῦ ἐν Θαβωρίῳ λέγω τῷ ὄρει
 φωτός, ὡς δειχθῆσεται πλατύτερον προῖόντος τοῦ λόγου. καὶ
 ποία τοῦτον, ἔφασκεν, οἶδεν ἐκκλησία; καὶ τίς αὐτοῦ ποτὲ
 20 μνήμην πεποιῆται τῶν ἡμερῶν; καὶ πολλὰ τοιαῦτα συνείρων
 τὴν τῶν βλασφημιῶν ἐπήνεγκε κορωνίδα, ὅτι πάνθ' ὅσα βι-
 βλία πεποιῆσθαι λέγεται κατὰ τῶν εἰκονομάχων αὐτῷ αἰρέ-
 σεων γέμει μακρῶν. καὶ εἰ μὲν ἕτεροὶ τινες ὑποβολιμαῖα πα-

Quibus dictis inceperunt quidam parare insidias. consuerat enim
 Cantacuzenus in huiusmodi rebus insidiatores instruere et ex occulto
 Telchinorum copias protrahere, ipsi quidem firmum subsidium, adver-
 sariis vero terrorem magnum. e quibus qui primus surrexit et hic
 quidem cum reliquis omnibus maxime conspiravit et eandem mentem
 habuit et valde omnibus dilectus erat, arripuit sermonem de luce illa
 in monte Thabore, et contumeliis obruit Theodorum qui pro Christo
 et divinis ecclesiae praeceptis cruciatus summos perpressus erat; qui
 ab Iconomachis inter plurima et varia verbera velut agnus humi ex-
 tensus acubus ferreis punctus erat et laceratus totam faciem; tamen
 animam non abiecerat donec exul iudici incorrupto deo eam tradidis-
 set. contumeliis autem cum affecit quod fidelium socius scripta edi-
 derat quibus iconomachorum impietas deprehendebatur tunc vero etiam
 Palamitarum qui eadem impietate submersi erant. dico enim sermo-
 nem de luce in monte Thabori, quam infra exponemus planius. quae
 vero inquit ille ecclesia hunc agnovit; quis memoriam eius observa-
 vit? his insuper alia multa addidit et contumeliarum turbam effecit
 quum libros quotquot omnino conscripti ferrentur contra iconomachos

ρεισεινέγκαντες τὸ αὐτοῦ γε ἐπέγραψαν ὄνομα, ἀνέγκλητος μὲν ἔσται αὐτός, τὰ δὲ βιβλία οὐ· εἰ δ' αὐτοῦ τῷ ὄντι βεβαίως εἰσὶν, ἁμοῦ τοῖς βιβλίοις ἄρα ἀπόβλητος καὶ αὐτός καὶ τοῖς ἄλλοις αἰρετικοῖς ἐναρίθμιος.

12 Τοσούτων οὖν καὶ οὕτω μεγέθους ἀσεβείας ἐχόντων λό-5
γων αὐτήκοος ὁ Γρηγορᾶς γεγονώς σφόδρα τε ἐξεπλάγη καὶ
ἄφωνος ἔμεινεν ἄχρι καὶ ἐς ὥρας μακρὸν τι διάστημα.
ἔπειτα θνμοῦ καὶ ζήλου θείου μεστὸς γεγονώς τοιαύδε, στρα-
φείς πρὸς τὸν Καντακουζηνόν, φησί. τί μου τὸ γῆρας οὐκ
ἔῤῥη ἤρεμεν, ἀλλ' ἐπιβουλεύεις ἀεὶ; τί με ταῖς σαῖς ἀεὶ με- 10
ρίζων αἰρέσειςιν οὐκ ἐνάρκησας οἶδ' ὄψὲ τῆς ἡλικίας τῆς σῆς
καὶ τῆς νῦν βαρυδαίμονος τύχης; τί μ' ἄλλοτ' ἄλλοθεν ὡς
ἐκ λόχμης καὶ δρυμοῦ προσβάλλων, οὐ τολμᾶς κατὰ μέτω-
f. 158 r. πον ἄντικρυς τὸν σὸν ἐπιφέρειν πόλεμον, ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὐδ'
ὄθεν οὐδ' ὅτε μὴ τὴν σὴν μοι προσαγείς ἀτέκμαρτον περὶ- 15
ραν; τί κατὰ τῶν θείων δογμάτων ἄλλοτ' ἄλλους ἐγείρεις
Ὀλύμπους καὶ Παρνασοὺς βλασφημίας αὐτοματοῦς καὶ ὀπι-
ματοῦς; τί κατὰ τῶν θείων πατέρων χαράδρας ἀνορύττεις
ἀεὶ καινοτέρας καὶ μόνη τῇ σῇ παρευρημένας αὐτοθελεῖ ἐπι-
νοῖα; τίνα τοῦτον ἐξ αὐτοσχεδίου τῷ θεῷ ἐκείνῳ πατρὶ καὶ 20
σοφῷ διδασκάλῳ τῆς ἐκκλησίας νέον ὀπλίξεις Ἀρχιλόχον ἢ
μᾶλλον Ἀρχιλόχου πίθηκον, ὃς πρὶν ἢ μαθεῖν ἄπονον οἶεται

nimis refertos esse pravis opinionibus diceret et nisi ab aliis quibusdam interpolatoribus nomen eius inscriptum esset libris, ignotum illud mansurum fuisse; non tamen libri ipsi; qui revera quidem exstarent sed una cum his nomen eius abiiciendum esse et annumerandum reliquis haereticis.

Quae verba tantae plena impietatis quum Gregoras audisset vehementer animo percussus est et obmutuit per longum horae interval- lum. at deinde animo et divina condignatione impletus vertit se in Cantacusenum verbis hisce: cur non aetatem mihi sinis tranquillam? cur semper haeresi tua inquietas me neque succurris mihi qui aetate iam confectus sum et quum tanta nunc dominetur miseria? cur modo hinc modo illinc tanquam insidiis et latebris exsiliens mihi non exad- versus frontem meam bellum paras? neque locus neque tempus est quo non insolentissimas tuas tentationes in me vertas. cur in divina dogmata modo hos modo illos exstruis Olympos et Parnassos contume- liarum a te confictarum et sero tamen frustra excogitarum: quid in sanctos patres semper facit foveas: quae solo tuo consilio fodiuntur. cur ex tempore in divinum patrem illum et praeceptorem sapientissimi- mum, novum instruis Archilochum vel potius Archilochi simiam; qui

ελληφέναι ταμίαν σοφίας τὴν Ἡσιόδου δειφνῆν, καὶ μόνῃ θε-
 λήσει τὸ δογματίζειν ἀλώσιμον. ἢ οὐκ ἀκούεις, τί ταῦτ' ἐπὶ 13
 σοῦ τὸ σχετικώτατον τοῦτο καὶ μεμνηὸς ἀνδράριον ἐξηρέυ-
 ξατο; ἀρ' ἀνεκτὰ ταῦτ' ἀκοαῖς λόγῳ καὶ διανοίᾳ διοικουμέ-
 5 ναις; φθέγγξαι τι πρὸς ταῦτα, ἵνα γινώμεν εἰ μὴ ὁμότροπον
 τρέφεις γοῦν ἐν τούτοις καὶ αὐτὸς τὸ τῆς γνώμης βουλούμε-
 νον. ἢ γὰρ σὴ σιωπῇ σφαλεροῦ συνειδότος ὑποψίαν ἀνει-
 ληφύκα πολλὰς, οἶμαι, ἐγερεῖ κατὰ σοῦ τὰς τῶν λοιδοριῶν
 τρικυμίας. ἢ γὰρ οὐκ αὐτὸς ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ σφετέρου
 10 θιάσου παντὸς ἀντικρυς καταμαρτυρεῖ καὶ τῶν ἀσεβειῶν
 ἐπιψηφίζεται τὴν μεγίστην; ὃν γὰρ πᾶσαι διαρρηθῆν τιμῶ-
 σιν εὐσεβῶν ἐκκλησῆσαι, καὶ ὃν ὑμνοῦσι λογογράφων καὶ
 μουσουργῶν ὁσίων χοροὶ κατὰ πᾶσαν χρόνον περίοδον, καὶ
 οὗ τούτους ἄθλους καὶ τὰ σοφὰ παλαιίσματα διὰ πάσης ἡχῆσαι
 15 γῆς διαγέγονε, τοῦτον οὗτος ἰσχυρίζεται μὴ εἰδέναι, ἀλλ'
 εἰς τόδ' ἡλικίας παντάπασιν ἀμφοτέρον διαμεῖναι, καὶ τυφλὸς
 τῶν γινομένων καὶ κωφὸς τῶν λεγομένων, ὅμοιον ὥσπερ ἄν
 εἰ καὶ περὶ τοῦ παγκοσμίου τοῦδε φωτός, τῆς ἡλιακῆς ἐκεί-
 νης λαμπάδος, ἀγροεῖν διετείνετο εἴ τις εἶη τῶν ζώντων ἀπο-
 20 λαύων αὐτοῦ. θυοῖν γὰρ ἔπεται θάτερον· ἢ γὰρ εἰωθὸς ὃν 14
 τοῖς αἰρεσιώταις αὐτοῦ καὶ νόμιμον συνάξεον ἀπέχσοθαι καὶ
 πάσης ἱερῆς ὑμνωδίας ὡς τὰ πολλὰ, τῶν ἱερῶν διὰ τοῦτο

priusquam quid didicerit sine labore opinatur accepturum se sapien-
 tiaē Hesiodi lauream et pro solis votis suis delatum iri certaminis
 dogmatici sibi praemium. annon audivisti quae in te miserabilis et
 furens homunculus iste evomuerit? quid, non abhorrebant haec ab
 auribus et verbis tuis ac mente? loquere in haec ut cognoscamus an
 eandem alas saltem in his et ipse mentem. nam silentium tuum ar-
 bitri infidi suspicionem movet et multos vereor ne in te maledicentiae
 fluctus excitet. quid nonne palam iste ipsius et suorum cultum fanat-
 icam exadversus nos testatus et impietatem inter laudes profitetur?
 nam quem omnes clara voce honorant piorum ecclesiae et celebrant
 acriptorum et piorum mysurgorum chori per omne tempus et cuius la-
 bores et praeclara certamina per omnem terram increbuerunt, hunc
 iste asseverat se ignorare, quasi qui tanto aetatis proventus, utrumque
 expertus esset, ita ut quae ante pedes erant caecus non vidisset et
 quae in ore omnium sardus non audisset. quod perinde est ac si
 quis de solis luce qua terrarum cuncta collustrantur nescire se affir-
 met num quis e vivis ea frueretur. sed e duobus alterum consequatur
 necesse est, aut quod non consueverint haeretici coetus habere
 et sacras celebrationes idque lege vetuerint ipsum quoque sacra illa

λογίων ἀμύητος καὶ αὐτὸς τὸ παράπαν διατετέλεκεν, ἢ συνιῶν μὲν ἐνίοτε τύχης ἐλαυνούσης τινός, ἔπειτα τοῖς ἄλλοις ἐκεῖ συμπαρῶν μὲν, οὐχ ὄρων δὲ θεοτήτων ἀκρίστων συμῆνος ἀπείρων, πρόσχημα τὴν σύστασιν καὶ οὐχ ἔκουσιν δρᾶν διανοία καὶ γνώμη, τὸν προφανῆ τῆς κακίας ἔλεγχον δεδιώς· 5 διὸ καὶ ὄρων οὐχ ὄρᾶ καὶ ἀκούων οὐκ ἀκούει. οὐδὲ τῶν λεγομένων ὅλως ἐπαίει, ὡς γίνεσθαι σαφὲς ἐπ' αὐτοῦ τὸ λεγόμενον πρὸς τῆς γραφῆς "ἀκοῇ ἀκούσεται καὶ οὐ συνήσει, καὶ βλέπων οὐ μὴ ἴδῃ· ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία αὐτοῦ."

15 Πολλῶν δ' ὁμως ὄντων οἱ τὰ ἐκείνου λαμπρῶς ἐπ' ἐκκλησίας ὑμνοῦσιν ἀπάσης, ὁπόσαι γῆν τε καὶ θάλασσαν διαλαχοῦσαι τὸ εὐσεβὲς ἐφαπλοῦσι κήρυγμα, καίριον εἶναι δοκεῖ μοι νῦν ἀπολεξυμένῳ πρὸς μέσον ἓνα που καὶ δύο παραγαγεῖν, καὶ δεῖξαι τουτωῖ τάνδρι, καὶ εἴτινες εἶεν τὸ ἡλίθιον αὐτῷ παραπλήσιοι, ἐξ ὀνύχων τὸν λέοντα κακ τοῦ κρασπέδου τὸ ὑφά- 15 σμα, τὰς τοῦ προκειμένου λέγω μάρτυρος ἀθλήσεις, ὅσας τε καὶ οἷας ὑπὲρ φύσιν, ἐν ὅροις μένων τῆς φύσεως, ἐκαρτέρησε πάσχων ἐκεῖνος, καὶ πρὸς γε τὸ μέγεθος τῆς σοφίας μεθ' ἧς ἀντιλέγων τὰς τῶν εἰκονομάχων ἐνοστάσεις ἀράχνης δίκην διέλυε. καὶ πρῶτος μὲν ὁ πάσας σχεδὸν τὰς τῶν ἐξόχων 20

l. 158 v. ἀγίων μνήμας δι' αἰῶνος ἀκοῦς εὐσεβῶν παραπέμψας, καὶ πᾶσαν πανήγυριν τοῖς οἰκειοῖς λόγοις κοσμήσας τε καὶ πνευ-

non fecisse omnino, aut eum convenisse quidem illos aliquando sed fortuito et inter eos commoratum esse ita ut deitatum increatarum turbam non agnosceret et societatem non sponte mente sua ac ratione fecisset sed metuens ne palam contumeliis afficeretur. igitur qui oculos habuit nihil vidit, qui aures nihil audivit neque dictorum quidquam intellexit, ita ut valeant in ipsum verba sanctae scripturae: 'auribus audiet quidem, sed nihil concipiet, neque oculis quidquam videbit; nam cor perdrum habet.'

Sed quum multi sint qui egregie de illo haec celebrent per ecclesiam totam quotquot per mare ac terram pietatis praeconium faciunt, aptum mihi videtur eligere et in medium unum vel duos provocare et huic viro et ceteris si qui forte temeritatis eius socii sint, ex unguibus ostendere leonem et e margine textum. dico martyris de quo diximus luctationes quot et quales ille pertulerit, quas quamvis supra vires humanas essent tamen natura sua superavit, quibus etiam fortior factus est. huc accedit magnitudo eius sapientiae qua impugnavit et iconomachorum opiniones araneae instar dissolvit. qui etiam primus omnem fere virorum sanctorum memoriam in perpetuum fidelium auribus reservavit et coronam hanc suis ipsius sermonibus

ματικῆς ἐμπεπληκῶς εὐφροσύνης, μεταφραστῆς Συμέων ἐκεῖνα
 λεγέτω, παρεληλυθῶς ἡμῖν ἐνταυθοῖ. μετὰ γὰρ τὸ τὰς πολ- 16
 λὰς ἐκείνας κολάσεις καὶ τιμωρίας διεξελθεῖν, ὁποῖας καὶ
 ὄσας ἐκατέρησε πάσχω· ὁ γενναῖος τότε Θεόδωρος, κακείνων
 5 ἐπιτροχάδην μέμνηται οὓς ἀντεπῆγε λόγους πανσόφους τοῖς
 τῶν εἰκονομάχων τότε σοφοῖς καὶ τυράννοις τρισὶν ἐφεξῆς
 τὴν διαδοχὴν κατ' αὐτοῦ κληρουμένοις ἐν ἔτεσι πέντε καὶ εἴ-
 κοσι, λαμπρῶς παρρησιαζόμενος καὶ τὴν τῶν θείων διδασκῶν
 εἰκόνων τιμὴν, καὶ διασαφῶν τὰ τοῦ δόγματος, καὶ τὰ ἐκεί-
 10 νων προβλήματα καθαιρῶν ἐν δυνάμει λόγου καὶ πνεύματος,
 ὡς θαυμάζειν μὲν τὸν βασιλέα, φησὶν, θωπεύειν δ' ἐπιχει-
 ρεῖν, ἄνδρα τοσοῦτον ἐπὶ σοφίᾳ ὑποποιήσασθαι προθυμούμε-
 νος, δι' οὗ πολλῶν ἐν βραχεῖ περιέσσεσθαι ἤλπισεν· ἔρωτι
 15 γὰρ ἀλῶναι βασιλέα φησὶν ὁμόφρονα τοῦτον ἔχειν, ἢ πάν-
 τως ἄρχειν οὐδὲν αὐτῷ διαφερομένων. μάρτυρας δ' εἶναι 17
 φησι τῆς αὐτοῦ σοφίας καὶ τῆς πρὸς τυράννους ἐνστάσεως
 ὡς ὑπὲρ εὐσεβείας ἐκεῖνος ἐξέθετο βιβλους, διασωζόμενας αἰεὶ
 προνοίᾳ Θεοῦ, πολῦτιμον οἷς εὐσεβεῖν ἐστι θέλησις θησαυρόν.
 οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τάδε διέξεισι. τοῦ σώματος ἤδη κα-
 20 ταξανθέντος, φησί, ταῖς μύστιξιν αἵματι τε τοῦδαφος ἐπιχρώ-
 σαντος, ὡς οὐδεμίαν αἰσθησὶν αὐτὸς ὑπομείνας τῶν ἀλγει-
 νῶν, εἰστήκει γυμνὸς ἐν μέσῳ τοῦ βήματος, ὡσπερ τινὶ κό-
 σμῳ ταῖς πληγαῖς ἐγκαλλωπιζόμενος, καὶ θέατρον οὕτω καὶ

ornavit et plenus erat amoris divini. quae nunc paucis in transitu nobis affirmet Symeon metaphrastes: "qui commemoratis multis illis plagis ac cruciatibus quot et quales cum animi constantia perpessus sit magnanimus Theodorus, obiter mentionem quoque fecit sermonum quos hic in nobilissimos tum temporis iconomachos et in tyrannos tres qui in principatum deinceps successerant intra annos quinque et viginti habuit liberrime, sanctis simulacris verecundiam tribuendam esse docens et illustrans res dogmaticas et haereticorum pravas opiniones refellens vi eloquentiae et animi magnitudine. unde factum esse dicit ut rex eum admiratus esset et per blanditias fallere et conciliare sibi studisset virum tanta sapientia insignem; nempe quia sperasset brevi se multis faturum superiorem, Desiderio dicit maiori captum fuisse regem hunc suae mentis amicum faciendi quam imperandi quibus mens non aliena erat. sed sapientiae eius et contentionis in tyrannos documenta esse dicit libros quos de pietate divulgavit; qui semper ex dei voluntate pretiosum iis qui pietatem amant thesaurum praebebant. his insuper haec ille proponit. corpus, inquit, quum iam dilaceratum esset verberibus et solum sanguine de-

ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις κατὰ Παῦλον γινόμενος. τίς δ' ἀπαριθμεῖσθαι, φησί, δυνηθεῖη ἂν τὰς φυλακὰς, τὰ ναυάγια, τὸν λιμὸν, τὰς ἡλιακὰς ἐκκαύσεις, τὰς νυκτερινὰς ψύξεις, τὰς ἐπιβουλὰς, τὰς ἐπαναστάσεις, τοὺς καθ' ἡμέραν θανάτους, τὰς αὐθιγὰς ἐπὶ πληγαῖς πληγὰς, τοὺς ῥαβδισμοὺς καὶ τὰ ἐπὶ κόρης 5
18 ῥαπίσματα τε καὶ στίγματα ; τέλος δέ φησιν γῆρα καὶ νόση, πρὸς δὲ καὶ κακοπαθεία τῇ ἐκ φρουρᾶς πιεζόμενος ἐν αὐτῇ τῇ φρουρᾷ θεῶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν παρατίθησιν, ἄμωμον μὲν τῇ πράξει τὸν βίον ἄπταιστον δὲ τῇ εὐσεβείᾳ τὸν λόγον διατηρήσας, καὶ ἀνεπίληστον τῆς αὐτοῦ μαρτυρίας μνήμην κα- 10
 ταλιπῶν. λέγεται δέ, φησί, καὶ τινα τῶν γερόντων κατ' ἐκεῖνο καιροῦ πολλῶ τῆς εὐσεβείας ζῆλῳ φερόμενον ὑπεριδεῖν μὲν καὶ βασιλικῆς ἀπειλῆς, ἀπειδῆσαι δὲ καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς, ἵνα πίστει τῷ τοῦ μακαρίου προσπεσῶν λειψάνῳ χάριτος ἐκείθεν μετὰσχοι· καὶ εἷς τῶν ἁδόντων γενόμενος καὶ αὐτός 15
 κατὰ τὸν τῆς ἐκδημίας ἐκείνου καιρὸν, ἐββαίουτο μετὰ ταῦτα ὡς εἶη τότε φωνῆς ἄνωθεν ψαλλόντων ἡδίστης καὶ θαυμασίας ἀκούων, εἴτε τις ἀγγελικὴν ἐνοήσειε ταύτην, εἴτε τινα ἄλλην νεύματι θεοῦ γενομένην. θεῶ δῆλον ἂν εἶη, καὶ ὅσοις τὰ τοιαῦτα διορᾶν ἄξιον. καὶ κείσθαι φησι τὸ ἱερόν τοῦ 20
 ἁγίου σώμα θάύμασιν ἀφθόνοις διὰ παντός σεμνυνόμενον καὶ πᾶσι τοῖς προσιοῦσι παρέχον ῥῶσιν ψυχῆς, ῥῶσιν σώματος, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν παθῶν παντοίων ἀπαλλαγὴν εἰς δό-

coloratum, omni doloris sensu carens stetit ille nudus medio in suggestu, velut ornato decoratus vibicibus illis et tanquam spectaculum angelis et hominibus quemadmodum S. Paulus. quis vero, inquit, describere possit plagas custodiae, naufragia, sordes, soles, nocturna perfrigeria, insidias, tumultus, mortis in dies fordamina, verbera verberibus continuata, ferularum plagas, colaphos. itaque ille, inquit, aetate et morbo confectus et custodiae malis afflictus ipsa in custodia deo animam suam tradidit: qui factis innocentem vitam, pietate sanctam mentem probavit et martyrii sui immortalem memoriam reliquit. ferunt etiam, inquit, quandam e praesidibus illo tempore multo pietatis ardore inflammatum regis minas neglexisse et vitae illius pepercisse, ita ut cum fide divi illius reliquias veneratus indeque animae suae salutem nactus sit; et quum cantorum unus factus esset tempore quo ille absens erat, vires eum refecisse quasi superne voces psalmistarum suavissimas et mirabiles audivisset; perinde ac si quis angeli vocem vel aliam divinam audiret; quod tamen soli deo et iis quotquot tali honore digni existimati sunt, contingit. sed sanctum corpus dicit viri huius sanctissimi miraculis praeclaris insigne esse et

ξαν Θεοῦ τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς 19
 Θεοδώρου σοφίας καὶ τῶν θαυμάτων ὁ Θεὸς διέξεισι μετα- l. 159 r.
 φράστις ὡς ἐν τύπῳ εἰπεῖν καὶ σκιωδῶς πῶς τὴν δῆλωσιν
 τοῖς μὴ συνιῶσιν ἀφοσιώσασθαι. ὁ γὰρ μὴν Θεοφάνης ὁ μέ-
 5 γας τῆς ἐκκλησίας φωστὴρ καὶ αὐτὸς τοὺς καθ' ἐκάστην καὶ
 πᾶσαν ἡμέραν τοῦ χρόνου παντὸς πάντως σχεδὸν ἀγίους, ὅσοι
 πρὸς αὐτοῦ Θεῷ καθιερωθέντες δρόμοις ἀσκητικοῖς ὁμοῦ καὶ
 μάρτυρικοῖς ἀπῆλλαξαν, μέλεσιν οἰκείοις αὐτοῦ σοφωτάτοις
 ὑμνήσας λαμπρῶς τε καὶ διαρκῶς, ὁ Θεοδώρῳ τῷ Θεῷ ἐκείνῳ
 10 μάρτυρι καὶ σοφῷ διδασκάλῳ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ὡς εἴρη-
 ται, γενόμενος ἅπαντα ἀδελφὸς καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ γνώ-
 μην καὶ ἄθλησιν καὶ συμπαρῶν καὶ συμπάσχων αὐτῷ, ἐπεὶ
 τοῖς μεγίστοις ἐκείνοις ἐκείνου συναπελθόντος ἄθλοισι μόνος
 τῷ βίῳ περιελείφθη, ἀπελαθείσης ἤδη καὶ τῆς εἰκονομαχίας
 15 προνοία Θεοῦ τοῖς τούτων ἀγῶσιν ἐπικαμφθέντος, κοσμεῖ καὶ
 τοῦτον τοῖς ἑαυτοῦ μέλεσιν, ἐκεῖνα περιάδων καὶ ἀριθμούμε-
 νος ὧν αὐτόπτης ἦν αὐτὸς καὶ συναθλῶν καὶ μάρτυς γινόμε-
 νος ἀξιόπιστος.

Ἀλλὰ τῶν καλῶν εἶναι μοι κἀνταῦθα δοκεῖ βραχεία 20
 20 πρὸς ἐνδειξιν παραθεῖναι τῷ λόγῳ, καὶ τῶν τῷ ἁγίῳ ἐπενε-
 χθεισῶν τήμερον ὑβρεων πρὸς τοῦδε τοῦ δυσμενοῦς ὑπέρτε-
 ρον δεῖξαι παντάπασιν. φησὶ γὰρ πρὸς τὸν γενναῖον καὶ

omnibus qui accedant praebere salutem animae et ut paucis dicam, liberationem a malis omnibus in gloriam dei salvatoris nostri Christi." haec igitur de Theodori sapientia et miraculis S. metaphrastes tanquam sub imagine ut dicunt et umbra iis qui mente capti sunt veritatem revelans. item Theophanes magnum illud lumen ecclesiae qui per omnem fere aetatem viros sanctos quotquot ante ipsum a deo honorati labores asceticos et martyria perpessi erant, canticis suis praeclarissimis celebravit egregie et optime, quique Theodoro sancto martyri et sapientissimo divinae ecclesiae praeceptorum tanquam frater cum animo et corpore et mente et fortitudine in certamine aderat ubique et cum eo passus est; quum post martyris huius mortem tristissimam solus in vita relictus esset iamque iconomachorum furor defluerisset et pro dei beneficio sanctorum laboribus depressus esset, hunc quoque Theodorum exornavit canticis suis et cecinit descripsitque ea quae oculis ipse viderat quibusque ipse laborum socius et martyr interfuerat.

Sed ex his pauca quae pulcherrima sunt nunc proferam ut nobis documento sint et insolentiam qua hodie in sanctum virum adversarius iste invectus est repriment. sic enim de magnanimo et sancto

θελον ἐκεῖνον καὶ πάνσοφον ἄνδρα ὃ γενναῖος ἐκεῖνος καὶ
 ὁμότροπος ἀθλητῆς “τὸν τίτλον τῆς σῆς ὕψεως ἰδόντα παρα-
 χωρεῖ τὰ χερουβίμ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ἣ δὲ φλογίνη ῥομ-
 φαία εὐλαβῶς τὰ νῶτά σοι δίδωσι, πάνσοφε Θεόδωρε.” καὶ
 πάλιν “ὁ τίτλος πάλαι μὲν τῇ κορυφῇ ἐπέκειτο τοῦ βασιλείως⁵
 Χριστοῦ, ἐγγεγραμμένος ξύλῳ τοῦ σταυροῦ· ὃ δὲ σὸς τί-
 λος, πάνσοφε, τῇ σῇ κεκύλαται κεχαραγμένος ὅψει εὐκλεέ-
 στερον.” καὶ πάλιν “ὑψωθεὶς ἐπὶ σταυροῦ πάλαι Χριστὸς
 ἐκεντήθη τὴν πλευράν· οὐ δὲ τεθεὶς ἐν ξύλῳ καρτερῶς τὰς
 κεντήσεις ὑπέμεινας, ὥσπερ κριὸς ἐπίσημος, ἱερομύστα, σφα-
 11 γιζόμενος.” ἐγὼ δὲ πάμπολλα λέγειν ἔχων τοιαῦτα καὶ μείζω
 τούτων, οὐ βούλομαι τοῖς ἀκούειν ἥκιστα βουλομένοις δοκεῖν
 ἐπαχθῆς· οἷς γὰρ τὸ ἀρκοῦν οὐκ ἀρκεῖ, τούτοις ἀρκέσει τῶν
 πάντων οὐδέν, οὐδ’ ἂν εἴ τις νικῆσας τὴν ἀνθρωπίνην φρίσιν
 βροντώδη φθέγγηται. ὅπου γὰρ τοσοῦτων ὑπὲρ αὐτοῦ βοών-
 των διὰ πάσης τῆς οἰκουμένης ἀνὰ πᾶν ἔτος καὶ χρόνου παν-
 τὸς περίοδον, καὶ ὃν οὕτωςί πως ὑμνοῦσιν ἄνθρωποι μὲν
 ἀπὸ γῆς καὶ θαλάσσης καὶ πάσης ἐφάς καὶ ἑσπερίου λήξεως,
 καὶ ᾧ τὰ διὰ Χριστὸν ὑπὲρ εὐσεβείας στίγματα τὸ χερου-
 βίμ αἰδεσθὲν τοῦ ξύλου παραχωρεῖ τῆς ζωῆς, καὶ ᾧ τὰ νῶτα²⁰
 δίδωσιν ἣ φλογίνη ῥομφαία, τοῦτον οὐκ εἰδέναι φησὶν ὁ τα-
 λαιπῶρος οὕτωςί, τίς ἂν γένοιτο μηχανῇ τῆς ἀμηχάνου καὶ
 22 λιθίνης αὐτοῦ καθικέσθαι ψυχῆς δυναμένη; ἐμοὶ μὲν οὐν

et sapientissimo viro illo fortis hic et unanims eius laborum socius
 loquitur: “titulum faciei tuae anteferunt cherubim ligno vitae, et
 ensis flammens tibi non destringitur, praeclare Theodore.” rursus:
 “titulus olim supra caput erat domini Christi inscriptus ligno crucis.
 tuus autem titulus, praeclare, clarior inscriptus est faciei tuae dilaceratae.” rursus: “erectus in cruce olim Christus in latere percussus
 est: tu extensus in ligno percussiones fortiter passus es velut taurus vic-
 tima a sacrificio mactatus.” sed satis haec: ego huiusmodi alia multa et
 plura dicere possum sed nolo ne auribus non amplius audire cupienti-
 bus molestus sim. quibus autem haec quae satis sunt, non satis sunt, his
 nihil omnino satis est, etiam si quis quod supra vires humanas est
 tonitrua edat. quum enim cuius res tantae praedicantur per totam
 ecclesiam in singulos annos et tempora, quem sic gentes venerantur
 per mare ea continentem ab solis ortu et occasu, cuius propter Chri-
 stum pro pietate dolores cherubim honorant magis quam lignum vitae,
 cui ensis flammens non destringitur: cum dicat miserimus iste se igno-
 rare: quae tandem quaero res tam gravis est, immobilem eius et per-
 duram animum percellere queat. quare ego magna quadam et infi-

πολλή τις καὶ ἀτέκματρος ἐνταυθοῖ περιέχεται ἀπορία, οὐχ ἡ 159 γ.
 ὄπλων ἀντιρρητικῶν ἀπουσία (μυρία γὰρ ἡμῖν ἀμυντήρια
 πρόκειται τὴν τοῦ λόγου κατάλυσιν ὑπισχνούμενα). ἀλλ'
 ἐπειδὴ τὸ γινῶναι νόμον κυρίου διανοίας ἐστὶν ἀγαθῆς, ᾧ
 5 πάντως διάνοια μὲν ἤκιστα πρόσσετιν ἀγαθῆ, μακρὰ δ' ἀω-
 ρία τῶν αὐτοῦ λογισμῶν κατορχεῖται, τούτου νόμος οὐδεὶς
 οὐδὲ παιδεία κυρίου καθικέσθαι δυνήσεται ποτέ. εἰ γὰρ
 κατὰ μὲν τὴν νοερὰν ψυχὴν λεγόμεθα ἄνθρωποι, ζῶα δὲ
 κατὰ τὴν αἰσθητικὴν, καὶ πρὸς γε ζῶντα κατὰ τὴν θρηπτι-
 10 κήν, ᾧ μὴ κατὰ τοὺς τῆς νοερᾶς ψυχῆς κανόνας καὶ νόμους
 ἐξεγένετο ζῆν, ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν εἶποιμι τίμη τοῦτον κλήρω
 προσνεμηθῆναι χρεῶν, λεγέτω δ' ὅστις οὐ ῥάθυμον ἔχει γλωτ-
 ταν ἀποφαντικούς περὶ τῶν πάνυ προδήλων ἀποδισκεύειν λό-
 γους. ὥστ' εἰ καὶ μοι φορτικόν τι δοκεῖ καὶ σφόδρα ἀνάξιον
 15 θρασεῖ καὶ κωθροῦ τὴν διάνοιαν ἀντιλέγειν ἀνδρῖ, οὐδέν, οἶμαι,
 καινὸν οὐδ' ἐκοτατικὸν τοῦ καθήκοντος εἶη ἂν, ἀλλὰ καὶ σφό-
 δρα τῶν προσηκόντων ὄρων ἐντός.

Ὁ μὲν οὖν Γρηγορᾶς τοιαῦτα εἰπὼν καὶ οὕτωςι προσι- 23
 μισάμενος, ἔπειτα μακροὺς ἐπὶ τούτοις διεξῆλθε λόγους,
 20 ἐλέγχων μὲν τὰ φρυγανώδη καὶ νέα τῶν ἀντιθέτων δόγματα,
 καὶ ταῖς ἀναμφιλέκτοις ἀποδείξεισι βάλλων κατὰ σκοπὸν ὡς
 ἀπὸ ἐγκύκλιου τόξου καὶ στεροῦ, ὑπερμαχῶν δὲ τῶν θείων
 τῆς ἐκκλησίας δογμάτων, καὶ ὅσοι ταυτὶ καλῶς συνέθεντο

nita sum in consilii inopia, non ac si arma me deficient: nam innumera mihi adiumenta sunt quibus huius sermonem diluere possim: sed quod quum bonae voluntatis sit leges domini nostri agnoscere, cui omnino bona voluntas deest et mentis argumentationes vanae huc illuc vagantur, hunc lex nulla neque doctrina domini unquam movebit. si vero quod animi ratione praediti sumus homines nominamur, quod sensus habemus animalia; propter vivendi rationem animantia: cui secundum mentis rationem ac praecepta vivere non contigerit, eum cuiquam classi adnumerem prorsus nescio. sed incipiat cui non impudens est lingua certare de rebus sat manifestis: quod ego quamquam molestum mihi videtur et valde indignum viro procaci et vecordi impugnare, tamen non vanum existimo, neque extra fines iustos constitutum, sed intra fines eius quod decorum est.

Gregoras autem quum haec dixisset et sic prolusisset quodammodo deinde longas his orationes addidit deprehendens vana et incondita adversariorum dogmata. misit autem argumenta prorsus invincibilia in scopum tanquam ab arcu bene curvato et solido, pugnans pro

Θεοὶ πατέρες, καὶ μάλιστα πάντων τοῦ Θεοῦ ἐκείνου ἀνδρός, Θεοδώρου φημι τοῦ γράπτον, εἰς ὃν ὁ Θρασύς ἐκείνος καὶ 24 πόρρω παιδείας ἀπάσης βαδίζων ἐξυβρίσεν ἄνθρωπος. ἐπεὶ δ' ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκραγεῖσαν ἤδη τὴν τῆς βλασφημίας εἶδεν ὑπερβηλὴν, καὶ ἅμα θυμοῦ καὶ μανιώδους γλώττης οὐ πόρρω 5 τὸ ἦθος ἐκείνων, ἀνέστη τε εὐθύς καὶ ἀπῆει, χαίρειν φράσας αὐτοῖς πρὶν καὶ παραβολώτερόν τι ἀκοῦσαι καὶ παθεῖν ὑπὸ σφῶν παρὰ προσδοκίαν ὡς ἐν δικτύῳ μόνος περικλεισθεῖς, τοῖς αἰθερίοις παραπλησίως πτηνοῖς, οἳ τὴν αἰθέριον ἐκείνην καὶ φυσικὴν ἐλευθερίαν ἀφήμενοι πρὸς δίκτυα καὶ 10 βρόχους αὐτομολοῦσιν ἐθελονταί, σχεδίῳ καὶ φαντασιώδει πλάνῃ ἑαυτοὺς ἐπιρρίπτοντες δι' ἀπλότητα, πρὶν αἰσθῆσθαι τε καὶ σκέψασθαι καὶ πρὶν μαθεῖν ἢ χρῆ παθεῖν.

25 Ἐξίῳν γε μὴν ἐκεῖθεν ἐνετύγχανε παρὰ τὴν ὁδὸν σποράδην ἄλλοτ' ἄλλοις τῆς Παλαμικῆς πατρίας, ἐπὶ τοῦ Καν- 15 τακουζηνοῦ βαδίζουσι φροντιστήριον, ὑπ' ἐκείνου πρὸ τῶν ἐωθινῶν αὐτῶν δι' ἀποστόλων κρυφίως κληθεῖσι πρὸς διαλεκτικὴν σύνοδον πάλαι μελετηθεῖσαν κατὰ τοῦ Γρηγοῦ, ἐπαγγελίας προσηλφούσιν ἐκεῖθεν παρ' αὐτῷ τὴν ἡμέραν ἐκείνην διατελέσειν ἅπασαν. ἐθαύμαζον οὖν ἐκεῖνοι παρὰ προσδοκίαν αὐτὸν 20 ἀπίοντα ὀρωῶντες ἀρτίως τὸν Γρηγοῦν, τοῦ ἡλίου τὰς πρωίας ἀνύοντος ἔτι πορείας. καὶ τοίνυν ἔνιοι τούτων κατόπιν δραμόντες ἡρώτων τῆς οὕτω ταχείας ἐπανόδου τὴν αἰτίαν.

ecclesiae sanctorum virorum dogmatis et pro sanctis patribus qui ea composuerant et inprimis pro sancto viro Theodoro, dico dilaceratum illum, in quem homo protervus ille et doctrinae omnis violator superbierat. sed quum in peius verti blasphemorum arrogantiam et mentem illorum et furibundam linguam omnem verecandiam deponere videret; surrexit repente et abiit. maluit enim loco cedere quam audire quae magis etiam insolentia, et pati aliquid ab iis improviso, retibus irretitus instar avium coelestium quae libertatis in aere et a natura sibi datae oblitae in retia ruunt voluntariae at hunc illuc temere volitantes semet ipsae irretiunt caecae priusquam senserint et animadverterint et observarint quae ipsis imminerent pericula.

Itaque quum abiisset ipsa in via passim singulos viros offendit e familia Palamitarum, qui ad Cantacuzeni monasterium pergebant ab illo iam ante primam lucem per praecones clam advocati ad synodum dialecticam quae iam multo ante in Gregoram decreta erat. hi iussi erant totum diem illum apud regem manere. quare stupuerunt quum praeter opinionem abire viderent Gregoram tempore quo sol

ἀρξαμένον δ' ἐκείνου καθ' ἕκαστα διηγείσθαι, ἔρωσ κατέσχευεν
 αὐτοὺς ἐπεσθαί τε καὶ ἀντιλέγειν ὅσα εἰδέναι σφίσι ἐπῆρει τῆ
 κεινότητι τῆς φαιρίας ὁμόλογα καὶ ὁμόστοιχα. ἐπεὶ δὲ καὶ 20
 παρὰ τὴν οἰκίαν ἤδη τῷ Γρηγορῷ συνελλυθῆσαν, τὸ συνεχὲς
 δ' ἐκείνης τῆς διαλέξεως πλατυτέρα γλώττη διήρουν καὶ τὴν
 νόσον τῆς δυσσεβείας εἰς προὔπτον ἐξῆγον. καὶ ἦν ἰδεῖν τῆς
 νόσου χαλεπώτερον τὸ νοσεῖν ἐπίσθαι. ἃ γὰρ ἤδουσαν, οὐ
 καλῶς ἤδουσαν, καὶ ἃ προσύφερον, ἀπῆν αὐτῶν ἢ σὺν εὐκοσ-
 μίᾳ πρόοδος. τῶν γὰρ βιβλίων ἀνοιγομένων εὐθὺς ἃ πάσαι
 10 τοῖς θεοῖσι πατρῶσι ἐκτέθειται, ἠγαγκασμένης τέχνης δεῖσθαι
 τὴν ἀληθεῖαν οὐκ ἔτι ἐνῆν· αὐτόματος γὰρ ἐκ τοῦ ὁράτου
 πρὸς φῶς ἐβάδιζεν ὁ τοῦ ψεύδους ἔλεγχος. οἷς οὖν ἀνέ-
 λεγκτα ψεύδεσθαι ἡδιστον, τούτοις ἀψευδῶς ἐλέγχεσθαι ἔχθι—f. 160r,
 στον τε καὶ Ὀλύμπων ἀπάντων βαρύτερον. δυσανασχετοῦντες
 15 ἔβρων παγγλωσσία κόρακες ὡς κατὰ Πίνδαρον, ἵνα μὴ λέγω
 δίκην κολοιῶν ἀσῆμοις κραυγαῖς παταγούτων καὶ ὀμιχλώδη
 τινὰ τὸν ἀέρα τῆ ἀκοῇ καὶ πάνυ τι δύσηχον παρασκευαζόν-
 των. ἃ πάντα κατ' ἑμαυτὸν ἀνακυκλῶν καὶ ἀνελίττων ἐγώ,
 καὶ διευσθύνειν καὶ ἀναφέρειν ἐθέλων εἰς τὸν εἰρημὸν ἐκείνον
 20 καὶ συνάπτειν εἰς ἓν τὰς ἐκδρομὰς καὶ ἀναστροφὰς ἐκείνας καὶ
 ἀναλήψεις τῶν καθ' ἕκαστα ἐπιχειρημάτων τε καὶ ἐργασιῶν,
 καὶ ὅσαι κατ' ἑνστάσις ὑποφοραὶ καὶ ἀνθυποφοραὶ καὶ λύ-
 σεως ἐξ ἀνάγκης ἐπονται τοῖσι, λίαν ἐργῶδες ὄρω καὶ ἀνα-

primas lucas pandebat. iam nonnulli obviam ei procedentes rogabant cur
 tam repente abisset. hic igitur quum coepisset enarrare singula deside-
 rium eos invasit longius sequendi eum et opponendi quaecumque so-
 ciorum sententiis convenientia et communia sciebant; et quum praeter
 domum iam comitati essent Gregoram, sermonem eius supra modum
 mutabant et impletatis pestem sic palam proferebant, etiam quod peste
 peius conspicuum erat in pestem arripi libenter sese patiebantur.
 quae autem sciebant non bene sciebant; quae afferebant ab omni de-
 core aliena erant. neque scripturarum quae olim a sanctis patris
 exposita sunt veritas defensione non amplius egebat; nam sponte fa-
 cillime in lucem prodit fraudis opprobrium. quibus verissima in
 fraudem vertere iucundissimum iis simpliciter reprehendi odiosissi-
 mum et omnibus Olympis molestius est. hi igitur subirati clamabant
 ut Pindari corvi multilingues ne dicam ut graculi qui dissonis clamo-
 ribus strepitum edunt et aures vehementer perstringunt. quare si
 cuncta animo volutare et explicare et ordinare et referre volo ad
 ordinem et comprehendere in unum sermonum deverticula et flexio-
 nes illas et tentamina observationesque ad singula institutas et quae
 in concertationibus in contrariam partem afferri solent et exponi, id

χωρῶ πρὸς ἔμμαντόν, τὸ τῆς σιωπῆς ἀσπαζόμενος ἄπραγμόν τε καὶ ἀνεπίφθονον.

27 Μῆ μοι τοιαῦτα λέγε καὶ πρότεινε, φίλων ἄριστε Πρωταγόρα. μίαν γὰρ οὐδεμίαν οὐδετέρῃ φέρε τὴν ὄνησιν τὰ τῆς σιωπῆς. ἐμοὶ τε γὰρ ἐπεικῶς ἀφόρητον τὴν ζημίαν κομίζεις,⁵ καὶ ὅσοι λίχρον κατ' ἐμὲ περὶ τὰ βελτίω τὴν ἀκοὴν ἐξέθρυσαν. σοὶ δ' ὅσον ἀπειλεῖ τῆς ψυχῆς τὸ πρᾶγμα τὸν κίνδυνον, αὐτὸς τ' ἂν εἰδείης ἐξετάσει καὶ βασιάνῃ τελεωτέρᾳ διδούς, καὶ ἅμα συλλογιζόμενος πῶς μὲν τῶν ἀντιθέτων αἰσχυνεῖς τὰς γλώττας λέξας τὰ καίρια, πῶς δὲ τῶν ἡμετέρων ἐπιρ-¹⁰ρώσεις τὰς φρένας, ἀμφιρρεπεῖς ἐνίων ἐνιαχοῦ γινομένας δι' ὀλιγομαθίαν ἴσως· οὐ γὰρ ἂν ποτε φαίην κάγῳ κατ' ἐνίους τὴν νόσον καλοῦντας ἀγκυρῶν ὄρφανὴν τινα οἴησιν, εὐχερῶς ἐφ' ἑκάτερα ταλαντευομένην, ὀλκάσι παραπλησίως, ἃς ταραχώδεις ἀγκάλαι θαλάττης ἀπολαβοῦσαι νυκτὸς ἀλιμένοις ἀκταῖς καὶ χω-¹⁵ρίοις ἐπέροισαν. ἔπειτα οὐδὲ φορτικός τις ἐγὼ σοὶ φανοῦμαι, πάντα καθ' ἕκαστα λέγειν ἐκεῖνα καὶ ἀπαράλλακτα τήμερον τὴν ἀνάμνησιν ἐπάγων· ἀπλῆς γὰρ τινος ἀφηγήσεως ἀκροατῆς καὶ ἀπεριέργως γενέσθαι ἐφίεμαι, κατὰ τὸ ἐν Πυθοῖ λόγιον τοῦ ἄγαν αὐτὸς τε αἰεὶ φειδόμενος, καὶ οἷς αἰεὶ ξύνειμι φείδεσθαι²⁰ παραινῶν. φέρε τοι νῦν τὰ τῆς γλώττης πρυμνήσια λύσας, εὐρυτέραις ὀθόνηναις δίδου τὸν πλοῦν, ἀκοαῖς χαιρούσαις ἐνυχῶν, κρηπίδα στερορὰν ὑποβαλλομέναις τὸν τῶν λεχθησομέ-

mihī nimis difficile fit et recipio me in silentii otium et tranquillitatem.

Noli haec dicere mihī et fateri carissime Protagora. nam neutri nostrum ulla utilitas e silentio evadet. mihī quidem intolerabile damnū afferet unaque iis quorum aures rerum optimarum curiosae sunt. tibi vero quantum res periculum minaretur videres facile si rem penitius et melius inquirerēs et reputares quomodo adversariorum linguam mutam redderes argumentis electis gravioribus et quomodo animos nostros confirmaturus esses quum nonnulli iam titubent propter rerum ignorantiam; ne dicam ut nonnulli morbum vocant opinionem ancoris orbatam et modo huc modo illuc fluctuantem instar navium quae remulco trahuntur; quas maris turbidi fluctus abripunt noctu et in proximas oras et continentem deiciunt. sed tibi ne molestus videar nolo te singula omnia mihī narrare aut continuam hodie rerum memoriam excitare. ut Pythi dictum est, nimium nunquam desidero et quibus semper intersum eos ne nimium amplectantur moenes. age igitur, solve linguae retinacula, passis velis currum institue, tu qui aures offendis attentas, quae fundamentum solidum praebent eo

νων πόθον. ὁ δὲ κράτιστον ὀρηγήριον εἰς ἄγαλμα φιλοτιμίας γλώττη σὺν γε προθυμίᾳ λέγειν ἐθελούσῃ τε καὶ πρὸς τὰ ἐρρωμένα τῆς διηγήσεως ἀφορώσῃ καθίσταται.

Ἐγὼ δέ σε τῆς τῶν λόγων οἰκονομίας καὶ τῆς τῶν τρῶ-
 5 πων χρηστότητος πολλὰκις θαυμάσας, ὦ φίλε Κλεόδημε, νῦν μᾶλλον ἢ πρότερον τὴν εἰς βραχὺ συνωθουμένην σοι τῶν λόγων ἄγαμαι πειθῶ. ταῦτ' ἄρα καὶ μὴ λυπεῖν ἐθέλων ὄν
 θεραπεύειν εἰλόμην σέ, ἐρῶ μὲν, μέτρια δ' ἐκ πολλῶν, καὶ
 10 οὐσα ἀναγκαῖα τῇ χρείᾳ καὶ τῷ καιρῷ, σῆς τε ἀφελείας ἕνεκα
 καὶ ἅμα τῶν σοι παραπλησίως αἰρουμένων ἀκούειν ταυτί. εἰ δὲ
 κάλλους ἐκείνου γυμνώσας τὴν φρόσιν παντὸς διὰ τε σὲ καὶ
 οὖσοι κατὰ σε, ἐστενωμένην καὶ ἀπλουστέραν προδείην σοι τὴν
 ἀφήγησιν, ἀναξίως μὲν τῆς τῷ Γρηγορᾷ καθηκούσης δόξης παν-
 15 ταπάσι δρῶν, ἀναξίως δ' εἴ τις εἴη κάμοι σύντροφος γνώμη
 τε καὶ παιδεία, ὧρα σοι ἐννοεῖν τίνα ποτὲ καὶ ὄσῃ τὴν σὴν
 ἐν τοῖς τῆς ἐμῆς καρδίας τεθησαύρισμαι κόλποις φιλίαν. εἰ δ' 160 γ.
 δὲ καὶ μὴ οὐ κατὰ τὸν σὸν ἀπαντῶν σκοπὸν ὁ λόγος, σὲ δ'
 ἀνεμέσῃτον ἐμοὶ τὴν πρόθεσιν τῆς ψυχῆς σου φυλάττειν
 χρεῶν. τὸ μὲν γὰρ ὑπὸ τύχης ὡς τὰ πολλὰ τυραννεῖσθαι
 20 συμβαίνει, ἄλλοτ' ἄλλα κεκτημένης καὶ ἀσύμφωνα τὰ ἐφό-
 δια· τὸ δέ, ἄλλα καὶ τοῦτο μόνῃ τὴν προθεσίαν καὶ πρῶ-
 τὴν κίνησιν τῆς ψυχῆς ὡς ἐπὶ πλασטיγγοῦ ἀρρεποῦς τε καὶ
 θεορρεποῦς ταλαντεύεσθαι ἀξιοῖ.

quod narrationem vehementer desiderant. id etiam optimum incitamentum apparet si amicitiae gratia lingua cum voluptate vult loqui et narrationis vim summam consequi.

Iam ego qui saepe carissime Cleodeme vim tui sermonis et rationes verissimas admiratus sum nunc potius quam antea paucis ad persuasionem res tibi exponam. nolo enim dolorem facere cui servire me oportet. proferam autem e multis pauca et quae necessaria sunt usui et huic tempori. idque ad utilitatem tuam facio et eorum qui una tecum audire haec cupiant. sed si ex tua et sociorum tuorum voluntate orationem omni ornatu denudo et simplicem reddo; quo sane Gregorae auctoritas elevabitur et mea qualiscunque est cognata ratio et disciplina; licet ex eo intelligere te, qualem et quantum intimo in animo meo amicitiam erga te habeam. si vero narratio voluntati non convenerit noli mihi irasci. nam in his ut in aliis multis dominatur fortuna quae res inter se diversas et dissidentes tenet; in illis autem quae animum benevolum et animi primam voluntatem reddunt omnia tanquam trutina certa et divina examinata sunt.

- 29 Περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων ὅσα σοι ἐχρῆν ἀκοῦσαι, διεξ-
 εληλυθότος ἐμοῦ γε ἀκήκοας ἄνωθεν ἄχρι καὶ ἐς δεῦρο τὸν
 ἐφικτόν γε τρόπον· περὶ γε μὴν τῶν ἐν Θαβωρίῳ τῷ ὄρει
 πάλαι θαναματουρηθέντων εἰ λέγειν ἐπιχειροῖν, πολλή μοι
 τις ξηνοδοχεῖν ἀπειλεῖ δυσχέρεια, εὐθὺς πρὸ πυλῶν τὰς ἑαυ- 5
 τῆς ἐφαπλοῦσα παγίδας καὶ ὅσα δῆπου τὰ τῆς κακίας ἔνεδρα.
 οὐχ ὅτι κατὰ τοὺς ἑρθούς τῆς φύσεως λόγους προσεῖναι τῇ
 ὑποθέσει συμπίπτει δυσχρῆς· καὶ πάνυ τι γὰρ ἔστε ὀπίδιον
 τὰς τῶν ἁγίων ἡμῖν προκομίσασι μαρτυρίας, δυσαντίβλεπτον
 ἔχουσας τάληθές, ἀπηλλάχθαι πραγμάτων. ἀλλ' οἰοεὶ τινες 10
 ἑαυτοὺς προλόχισαντες ἡμῖν εὐθὺς ὀδοστᾶται δύο τινὲς πρὸ
 ποδῶν ἐτέρωθεν ποθεν, ἐξ ἀπροσδοκῆτον τινὸς καὶ ζοφώδους
 χαράδρας, ἐξαιφνης ἐπιδραμόντες τό τε ἀνήντων ἐπισείουσι καὶ
- 30 τὸ ἀπραγμον ἰσχυρῶς ἀφαιρεῖν ἐπαγγέλλονται. τό τε γὰρ περὶ
 Θεοῦ λέγειν οὐσίας καὶ φύσεως, καὶ ὅρια κινεῖν διὰ τοῦτο 15
 πατέρων σιγῆς μὲν ἔχουσαι προτρεπεμένων ἐπαυθὰ θεολο-
 γίας δ' ἀπέχουσαι, καὶ τό γε πρὸς ἰδιώτιδας ἐξάγειν ἀκοαῖς
 τὰ τοιαῦτα, γέλωτα ἡγουμένας τὰ τίμια καὶ μηδὲν τοῦ κενο-
 δοχεῖν ὑπέριτερον τιθεμένας μηδὲ τοῦ τὰ ἐκ κοιλίας ἀνέστην
 λαλεῖν, καὶ κριτήριον αὐθαρδῶς ποιεῖσθαι τὸ τῆς ἀμαθοῦς δια- 20
 νοίας καὶ γλώττης πάνυ τι ἀταμίευτον, ταῦτα δ' ἔμοιγε πο-
 λὺν ὑπισχνεῖται τὸν κίνδυνον, μὴ ὅτι γε τῆς ψυχῆς, ἧς μηδὲν
 τὸν πάντα κόσμον ἀντάξιον εἶναι τὰ θεῶν φησι παραγγέλ-

De aliis igitur rebus quas te opus erat audire iam audivisti me
 narrantem ab initio hucusque quantum fieri potuit. iam si de mira-
 culis in Thabori monte dicere coner, vereor ne in aliorum argumen-
 tis proferendis statim ante portas laquei mihi ponantur et quotquot
 sunt impietatis nequitiae: scio quidem secundum veras rei naturae
 rationes nullam in re existere difficultatem: nam facile est sanctorum
 testimoniiis quae veritatem invincibilem continent niti et sic e difficul-
 tatibus nos expedire. sed ut insidiatores quidam duo in via utrimque
 prouunt repente ante pedes nostros et ex improvise et ex latebris
 tenebrosos et continuo vexant nos et ex quiete volunt excitare. vo-
 lunt enim dicere de dei essentia et natura et fines iustos transilire,
 quare nos a patribus silentium tenere et a theologiceis disputationibus
 abstinere iubemur; et quae indoctis auribus audiunt sana et ridicula
 habent neque quidquam ipsorum opinionibus melius ducunt et ex ar-
 bitrio iudicium faciunt prorsus insana mente et lingua. quae omnia mihi
 magnum faciunt periculum, non solum animae meae cuius pretium
 nihil toto mundo exaequat ut sacra scriptura dicit, sed etiam doctri-
 nae nostrae et cautioni in huiusmodi rebus necessariae. neutrum enim

ματα, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμῶν συντροφῶν παιδείας καὶ εὐλαβείας
 ἐν τοῖς τοιούτοις· μηδὲ γὰρ εἶναι μηδέτερον ἀνδρῶν ἀσφα-
 λῶς τε καὶ ἀπραγμόνως ζῆν αἰρουμένων. ἥμισυ οὖν σε 81
 5 χρεῶν, ὃ φίλε Κλεόδημε, λογισμοὺς ἐπὶ σαυτοῦ κινεῖν πολὺ
 τὸ μωμώμενον καθ' ἡμῶν ὠδίνοντας, εἰ μὴ κατὰ τοὺς ἐκ
 φαρέτρας τὰ βέλη πέμποντας καὶ ἡμεῖς ἀπερισκέπτως τὰ
 προστυχόντα θαρροῖμεν φθέγγεσθαι τε καὶ οἶον ἀποδισκεί-
 οντες διδόναι τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ καὶ τοὺς μαργαρίτας τοῖς
 χοίροις. τότε γὰρ που τὴν σιγὴν ἀποσειομένους λέγειν ἴσως
 10 εἶναι χρεῶν, ὅτε μὴ μέλλοι τις ἄξια λέγειν σιγῆς, ἐκ τῆς τῶν
 πραγμάτων βιαίας ἀνθολκῆς καθελκόμενος. ὅτε δὲ μακρὰ
 τὸν λόγον καὶ ἀτέκμαρτα περικλύζειν ἐπαγγέλλεται κύματα
 καὶ πολυειδῆ καὶ διάφορον τῶν θεοῦ βῶν ἐπάγειν τὴν ἄλμην,
 τότε δὴ πολλῶν τινὶ βέλτιον ἄφθογγον ἢ φθεγγόμενον κεκτῆ-
 15 σθαι τὴν γλωττίαν. τὸ γὰρ αὐτὸ Θαβώριον ὄρος καθάπερ
 εἰκονομάχοις δέδοται πάλαι τῆς αἰρέσεως πρόφωσις, οὕτω δὲ
 καὶ Παλαμᾶ τουτωῖ καὶ ὁπόση τις εἴη σύννομος αὐτῷ φα- f. 161 r.
 τρία κοινοπραγοῦσα τὰ δυσσεβῆ καὶ παράνομα καὶ τῶν ἱερῶν
 τῆς ἐκκλησίας ἐξορχουμένη θεσμῶν, οἷον εἴ τις ἀκράτου βα-
 20 φῆς κατασχούσης εἰς βάθος αὐτοῦς τῆς κακίας. πλὴν εἰ μὴ
 τις ἀπαντῶν λέγων πολλοῖς ταυτηνὶ καὶ μοχθηροῦσιν νο-
 σήμασιν ὑπερβάλλειν ἢ κατ' ἐκείνην τὴν τῶν εἰκονομάχων αἰ-
 ρεσιν, καὶ πλείονος διὰ ταῦτα δεῖσθαι τῆς ἐξετάσεως ἐκείνων

viris qui tuti et otiosi vivere volunt convenit. quare nequaquam
 amice Cleodeme in animo volvitare debes quomodo nec reprehendas
 si nos non secundum eos qui e pharetra sagittas abiciunt temere
 quae in promptu sunt declarare et tanquam iaculatores canibus sancta
 prolicere et margaritas porcis volumus. illo tempore oportebat sane
 silentium nos abicere et disputationem inire, si nemo quae verbis
 nostris non digna sunt dixisset neque insolentissime e rebus argu-
 menta in suam partem pretraxisset. at si sanae rationes non tutae
 sunt a magna et continua inundatione et a multis variisque tumultus
 clamoribus, multo profecto melius est silentium tenere quam lingua
 uti. idem enim mons Thaborius sicut iconomachorum haeresis causa
 erat, ita etiam Palamae huius eiusque sociorum ceterorumque omnium
 qui una cum eo impia et iniusta faciunt et sanctas ecclesiae leges
 transiliunt, quos omnes vehemens quaedam insania in impietatis pro-
 fundum immersit; quorumque haeresin recte profecto quis dixerit pe-
 stifero morbo magis laborare quam iconomachos ideoque contra hanc
 maiori opus esse examine et firmioribus argumentis quibus refellatur
 quam contra illos, quibus una illa et simplex res causa erat ut im-

ταυτὶ καὶ μακροτέρων πολλῶ τῶν ἐλέγχων ἢ κατ' ἐκείνους.
 22 ἐκείνοις μὲν γὰρ ἐνὸς τουτουὶ καὶ μονοειδοῦς σκανδάλου τὸ
 πρᾶγμα γέγονε πρόφασις, δι' ἣν κακῶς τῷ καλῷ προσκεκρου-
 κότις τῆς ἀληθείας ἐκόντες ἐξώσθησαν, πρὸς εἰκονομαχίαν
 ῥαδίως ἐκκυλισθέντες. οὗτοι δ' οὐ μόνον μόνου τοῦ πάθους 5
 ἐκείνου μετέσχον τε ἅμα καὶ ὑπερέσχον, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ καὶ
 κακίαν ἄλλην ἐπὶ κακίᾳ προσεπεδαψιλεύσαντο πολυειδῆ καὶ
 πολύμορφον. τίνα δὴ ταύτην; τὴν τῶν Εὐχιτῶν δηλαδὴ καὶ
 Μασσαλιανῶν, ὧν τὸ τῆς γνώμης σαθρὸν καὶ ἀμφισβητήσι-
 μον καὶ ἅμα τὸ τῆς πίστεως ἄπιστον οἱ θεοὶ τῆς ἐκκλησίας 10
 διδάσκαλοι πάλοι κατεγνωκότες ἡμᾶς ἀπέχεσθαι παρηγγυή-
 σαντο. τούτων γὰρ οἱ μὲν ἀσέμνῳ λογισμῷ καὶ γλώττης
 ἄκρασίᾳ αὐτὴν ὄραν φασὶ τοῦ θεοῦ τὴν οὐσίαν, αὐτοῖς
 ὁμιλοῦσαν ἀμέσως ἅμα καὶ οὐχ ὃν ἐκείνη τρόπον καὶ
 ὅτε βούλεται, ἀλλ' ὃν αὐτοί. οἱ δὲ τὸ τῆς θείας οὐσίας 15
 ἄπλοῦν τε καὶ μόνον ἄκριστον ἀθειοῦντες παντάπασιν ἀπει-
 23 ροὺς τε διαφόροις θεότησιν ἀκρίστοις κατατέμνουσιν. καὶ σιωπῶ
 τὰς ἀθεμίτους καὶ δαιμονιώδεις πράξεις αὐτῶν διὰ γε δή-
 που τὸ μὴ ὅτι γλώττῃ γε προφέρειν; ἀλλὰ καὶ ψιλῆ τινὲ
 ἐπινοίᾳ μεμῆσθαι λίαν αἰσχρὸν. λεκτέον δ' ὅμως τὰ τοῦ 20
 θεοῦ Μαξίμου περὶ αὐτῶν εἰρημένα, ἐξηγουμένου τὸν ἱερὸν
 Διονύσιον. φησὶ γὰρ ὅτι τριετίαν μόνον ἄκρως ἀσκήσαντες,

22. Μαξίμου ἐκ τῆς εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον ἐρμηνείας ἐν τῇ
 θεωρίᾳ τοῦ μυστηρίου τῆς μοναχικῆς τελειώσεως.

pie pulcra offenderent et a veritate sponte recederent ad simulacra
 evertendi studium redacti. hi vero non solum cum hac re societatem
 fecerunt et ut dictum est plus perpetrarunt sed etiam alio modo quan-
 tum fieri potuit exercuerunt impietatem suam multiformem. quid au-
 tem Euchitas et Massalianos commemorem, quorum opiniones falsas
 et ambiguas haereticasque sancti ecclesiae patres olim condemnarunt
 et a quibus abstinemus nos volunt. quorum hi indigna ratiocina-
 tione et linguae ineptiis ipsam se videre contendunt dei essentiam
 quae adesset ipsis nulla re intercedente idque non quo modo et quando
 haec vellet, sed ut ipsi vellent. illi autem divinam essentiam sim-
 plicem et unam et solam increatam agnoscunt; sed in infinitas et
 varias deitates increatas eam dissolvunt. faces horum insolentia et
 nefaria facinora quae lingua proferre etiam uno tantum verbo attin-
 gere turpissimum est. sed recitanda de his sunt sancti Maximij verba
 quae fecit in interpretatione ad sanctum Dionysium. dicit enim eos
 postquam per tres annos supra modum asceticam vitam exegissent,
 tantopere per reliquum vitae tempus indifferentes esse ut sine pudore
 quodcumque scelus admitterent, ut stuprum, veneris cupiditates, edaci-

ἀδιαφοροῦσιν ἐπὶ τοσοῦτον τὸν λοιπὸν τῆς ἑαυτῶν ζωῆς χρό-
νον ὡς πᾶσαν ἀτοπίαν πράττειν ἀδεῶς, μοιχεύειν ἀσελγείαις
γαστριμαργίαις ἀλληλογαμίαις καὶ ἀπαξιαπλῶς ἐν πάσαις
ἀσωτίαις ἐγκυλινδούμενοι, τὰ τοιαῦτα πράττειν ἀπαθῶς τε-
5 ρατεύονται, ἀναισθῆτως νοσοῦντες τὴν ἐμπάθειαν, καὶ ἀναλ-
γῆτως ὑφ' ἑσπυτῶν πάσχοντες καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς οἰκούντων
δαιμόνων, ὥσπερ οἱ φρενίτιδι κατεχόμενοι νόσῳ.

Εὐρήσει δ' ὁ βουλόμενος περὶ τούτων καὶ τῷ ὄρει τῶν 34
πρακτικῶν τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς τρίτης συνόδου, καὶ
10 ὁμοίως τῆς ἑβδόμης, ὅπως τε ἐκπομπεύουσι καὶ ἀναθεματίζουσι
τὰς μυσαρὰς αὐτῶν ἐργασίας, καὶ ὅπως τοὺς αὐτοὺς Μασαλια-
νοὺς τε καλοῦσι καὶ Μαρκωνιστάς. ἀρκέσουσι δ' ἔτι καὶ νῦν ἐς
δήλωσιν ἄλλὰ τε πλεῖστα μαρτύρια καὶ σαφῆ, καὶ πρὸ γο πάντων
οἱ ἐκ τοῦ Ἄθω τοῦ ὄρους καὶ δις καὶ τρίς καὶ πολλαῖς ἐλθην-
15 θύτες πεπαρρησιασμένοι καὶ ὑπαιθροὶ τόμοι, τὰ τούτων αἰσχροῖ
καθ' ἕκαστα παριστῶντες. ἀλλ' εἰ μὲν τοῦτ' ἦν ὁ τῆς ἡμῶν
εὐσεβείας καὶ πίστεως ὄρος, εἰδέναι πῶς Θαβῶρ καὶ Ἑρμών ἐν
τῷ ὀνόματι κυρίου ἠγαλλιάσαντο, καὶ εἰς τοῦτ' ἀνάγκης ἦν
τὸ περιστατόμενον τὰς ἐκεῖ θαυματοποιίας εἰδέναι καὶ ταύταις
20 τῆς προσκνήσεως νέμειν τὸ κράτιστον, πρῶτον μὲν σοφῶν f. 161 v.
ἀνδρῶν ἐδεῖτο πρὸς ἔρευναν τάσφαλοὺς ἀκριβῆ, καὶ οὐδὲν
ἂν ἦν ἀδικώτερον κατὰ τὸν εἰπόντα τῆς ἡμετέρας πίστεως,
εἰ τὸ πλεόν εἶχον οἱ σοφοί, καὶ οὐκ ἐπ' ἴσης τοῦ σώζεσθαι

tatem, usum cum aliorum uxoribus, omnino ne multis verbis utar
omnem libidinem qua immersi talia facere palam non vererentur et
sic tanquam omni sensu alienatos laborare eos morbo intemperantiae
suae et dueros a semet ipsis et a daemonibus qui in iis habitarent
perpeti cruciatus ut qui phrenesi morbo affecti essent.

Inveniet autem de his qui consulere velit in disciplina de pra-
cticis sanctae et oecumenicae tertiae synodi etiam septimae, quomodo
diffament et condemnent turpia horum facinora et quomodo Massalia-
nos istos appellent et Marcionistas. satisfacient autem nunc ad eviden-
tiam alia plurima testimonia luculentia et prae aliis omnibus quae ab
Atho monte bis et ter et saepius ad nos pervenerunt evulgata et li-
bere palam exposita documenta quibus illorum singula flagitia indi-
cantur. at si pietatis nostrae et sanctae doctrinae intererat intelligere
quomodo Thabor et Hermon in nomine domini celebrati essent et si hac
de re necessarium omnino erat quae cum miraculis ibi editis con-
iuncta fuissent inquirere, iisque venerationem summam tribuere: pri-
mum opus erat ut a viris doctis quae certa sint accurate inquirerent.

πᾶσι μετῆν ὁμοφύλοις καὶ ὁμογνώμοσι τὴν εὐσέβειαν, εἴτε
 τῶν ακυτέων τις εἶη καὶ σκαπανέων καὶ εἴ τις τῶν σοφί-
 25 στῶν. δεύτερον δ' εἶπομι ἂν ὡς εἰ βίαιόν τι καὶ ἀνα-
 πόδραστον τὸ τῆς ἀνάγκης ἐνταῦθα περιόστατο τρόπαιον,
 περὶ πολλοῦ μέν' ἂν καὶ αὐτός, μᾶλλον δὲ τοῦ παντός ἐποι- 5
 ούμην τὸ λέγειν ἐνταῦθα, ἔμαντοῦ τε προμηθεύμενος, ὡς μὴ
 διαβαλλοίμην τοῖς φιλασκώμμοσι, καὶ ἄμα τῶν ἀφελεστέρων,
 ὡς μὴ ἑαδίως ἐξαπατῶντο πρὸς τῶν ἀνοσίων τῆς ἀσεβείας
 προέδρων. νῦν δ' ἐπειδὴ ματαίων ἐπίδειξιν εἶναι τὸ πρῶγμα
 κατασεῖν ἡμῖν παραγίνεται, καὶ πολὺν μὲν ἀνόνητον δὲ καὶ 10
 εἰκῆ τὸν τῆς ἔριδος ἐντεῦθεν κοιροτὸν ἐχειρόμενον, σιγᾶν,
 ὡς εἴρηται, ἐβουλόμην ἂν μᾶλλον ἢ λέγειν, οὐ τὸ λέγειν ὡς
 ἀνόνητον κατὰ φύσιν ὑπάρχον ἀποσειόμενος, ἀλλ' ὡς ἡμῖν
 ὑπάρχον ἀνόνητον ἄρτι, τὴν αἰωρίαν τέως τοῦ χρόνου κατὰ-
 15 περ τινὰ κηλῆδα συμπεπωκυῖαν ἐθενθηροῦσιν παρὰ τὸ εἰκός
 ἀναδέξαμένου. ἃ γὰρ ἐνδεχομένην οὐκ ἀναγκαίαν δὲ προ-
 βάλλονται ζήτησιν, ταῦτα πάντως οὐδ' ἀναγκαίαν τινὰ τὴν
 20 ἀπόκρισιν ἀπαιτεῖ πανταχοῦ. ἀκούω γὰρ καὶ τοῦ μεγάλου
 Βασιλείου περιφρονοῦντος, ὅποτε πρὸς τῶν Ἀρειανῶν ἀπαι-
 τοῖτο τὴν τοῦ "κύριος ἔκτισέ με" φωνὴν ἐξηγεῖσθαι, καὶ τῆς 20
 σιγῆς τὴν αἰτίαν φάσκοντος, μὴ εἶναι δηλαδὴ μηδεμίαν ἀνάγ-
 κην περὶ τοιαύτης λέγειν φωνῆς, καὶ ταῦτα διὰ παραβολῶν

tur, neque quidquam iniustius erat quam de eo qui de nostra doctrina
 loquebatur si revera viri docti plurimum valebant quamquam non ea-
 dem facultas ceteris omnibus inerat qui nobiscum faciunt eandemque
 doctrinam habent, quaerere num e numero sutorum aut fossorum aut
 sophistarum esset. deinde autem fateor si nullo modo evitabile et
 prorsus necessarium fuisset, me nequaquam ibi omissurum fuisse verba
 facere, eo ut caverem mihi ne ludibriis mihi obtretractant unaque
 aliis qui indocti sunt ne facile a scelestis impietatis praesidibus deci-
 perentur. nunc vero quum vanam eorum demonstrationem esse no-
 bis satis eluceat et frustra eos et sine eventu concertationis multum
 lutum concitasse tacere ut dixi malebam quam dicere, nec vero ea de
 causa ac si dicere omnino per se inutile esset sed quia nobis ipso eo
 tempore inutile fore videbatur. quod inopportunum esse et nobis
 tanquam probro fore ipsum illud tempus satis monebat. de quibus
 enim quaestionem proponunt non necessariam, haec responsionem ne-
 cessariam non postulant. audio enim magnum Basilium quando ab
 Arianis postularetur ut enuntiatum "deus creavit me" explicaret id
 repudiasset et silentii causam eam professum essa, quod nulla sibi de
 eiusmodi sententia dicere esset necessitas, praesertim quum per para-
 bolam et obscura verba et aenigmata prolata essent, ne qui audiret

καὶ σκοτεινῶν λόγων καὶ αἰνιγμάτων προσηνεγμένης, ὡς μη-
 δὲν ἀναμφισβήτητον εἶναι λαβεῖν ἐξ αὐτῆς τὰν ἀκούοντα. διὰ
 γοῦν ταῦτα καὶ γὰρ αἰωπῶν ἐβουλόμην αὐτὸς ἐνταυθοί. καὶ
 μὴ μόνον δι' ἃ προσηρηθῆσάμην, ὅτι μὴ καὶ ἄλλων δήπου
 5 πλείστων ἕνεκα. καὶ γὰρ ἔνοι μὲν σαφηνεῖα γλώττης ἔνοι
 δ' ἤμισα κέχρηται, καὶ εἰ μὴ ταῖς ἔνοιαις, ἀλλ' οὖν τῇ γε
 λέξει καὶ τῷ τῆς φράσεως σχήματι διενηνέχθαι δοκοῦσιν
 ἔνιαχοῦ τοῖς ἀμαθῶς τε καὶ ἐριστικῶς ταῖς γραφαῖς ὀμι-
 λαῦσιν. καὶ ἄλλως μὲν οἷς τὰ περὶ τούτου πῶς μὲν ἐγκωμιά- 37
 10 ζειν πῶς δ' ἀναγωγικόν τινα λέγειν τρόπον καὶ ἀλληγοροῦν-
 τας διεξίεναι ἔπεισιν, ἄλλως δὲ τοῖς ἀπλῶς ἐρμηνεύειν καὶ
 ἐξηγεῖσθαι προελομένοις μόνας αὐτὰς τοῦ εὐαγγελίου τὰς εἰ-
 αῖς φιλοτιμίας ἀπάσης ἐκτός, καὶ ἀνακαλύπτειν, ὅσον ἐπι-
 κτόν, τὸν ἐκκείμενον ταῖς λέξεσι νοῦν ἀκριβῶς, καὶ πλέον
 15 αὐδὲν περαιτέρω ζητεῖν. ἄλλως δὲ τοῖς νῦν ἐπὶ συγχύσει
 τῆς εὐσεβείας ἐπιφυσέσιν ἀσεβέσιν, οἳ τὴν μίαν ἄκτιστον θεό-
 τητα πρὸς ἀπίρους καὶ διαφόρους τέμνουσι, καὶ ἅμα δρᾶν
 αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς ἐγκανχῶνται καὶ ὀμιλεῖν ἐξ οἴνου καὶ
 τρυφῆς Παλαμικῆς, ὃν ἀδύνατον ἰδεῖν μεμαθήκαμεν μῆτ' ἀν-
 20 θρώπων μῆτ' ἀγγέλων οὐδένα. ἄλλως δ' αὐθις τοῖς ἐπομέ-
 νοις βαναύσοις καὶ τριωβολιμαίοις γυναικαριοῖς καὶ ἀνδρα-
 ρίοις. ὡς εἶναι πολλαπλοῦς καὶ πολυειδεῖς τοὺς ἐντεῦθεν

ambigui quiddam inde caperet. eademque de causa ego quoque ta-
 cere ibi malebam idque non solum propter ea quae supra exposui sed
 etiam propter plurima alia. sunt enim qui sermone perspicuo uten-
 tur alii qui prorsus non perspicuo; qui etsi argumentis non differunt a
 nobis tamen verbis et vocibus suis peculiaribus differre videntur iis
 qui indocti sunt et quibus sacras scripturas in controversiam ducere
 placet. alio autem modo intelligunt qui in huiusmodi rebus nudum
 semper exquirere et per allegorias dicere volunt; alio modo qui sim-
 pliciter interpretari et illustrare student ipsa tantum nuda evangelii
 verba sine ulla aestimatione et detegere quantum fieri possit accurate
 quae verbis subest sententiam, neque qui ulterius quidquam indagand-
 um esse putant. rursus alio modo differre videntur iis, qui hodie
 pios animos perturbare student impiis, quique unam increatam deita-
 tem in infinitas et varias multas discindunt simulque videre eam cla-
 ris oculis se iactant et coniunctos se esse post vinum et commissatio-
 nem palamicam cum ea quam nos nequaquam cerni posse didicimus
 neque ab homine ullo neque ab angelis. denique alio modo intelli-
 gunt, qui in comitatu semper est plebs e tabernis et perditae vilesque
 muliebres et homunculi. itaque fit ut multiplices inde et variae for-
 mae sanctae doctrinae tanquam rivuli profuant; et profecto cogitare

ἀποβλύζοντας τῆς θρησκείας ῥύακας, καὶ Πρώτως τῆμερον
f.162r. δεῖσθαι τινος, ἀλλοιοῦσθαι δυναμένου συχνὰ πρὸς τὰ διά-
φορα τῶν ὁμιλούντων ἦθη καὶ ἅμα τὰς τε γνώσεις καὶ διχο-
στατούσας γνώμας.

§§ Διὰ δὴ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα βαθείας σιγῆς ἀνθεῖλλον⁵
ἔρωτες τὸ τῆς ἐμῆς ψυχῆς λογιζόμενον, καὶ τοιούτους δὴ τι-
νας ἐν ἐμαντῶ τοὺς λογισμοὺς ἐξήσκουν ἐγὼ, δεδιὼς μὴ μά-
την ἀορίστω τε καὶ ἀστάτῳ στοιχείῳ τῷ ἀέρι δόξω δανείζειν
λόγους αὐτίκα μάλα λυθησομένους. ἐπεὶ δὲ πανταχόθεν
ἡμᾶς περιθέοντες νῦν οἱ τῆς εὐσεβείας ἀγωνισταὶ καὶ σφο-¹⁰
δρα τῆς πίστεως ἀντεχόμενοι πιθανωτέροις χρησάμενοι λόγοις
ἐκθύμως τε ἀξιούσι καὶ ἀνάγκη τῇ ἀξιώσει ἐπάγουσι παν-
τοδαπὴν τινα καὶ πολὺ τὸ διάπυρον κεκτημένην, καὶ ἄρὰς
προσεπιδαψιλεύουσι τῇ ἀνάγκῃ μὴ περιδεῖν ἀναμοχλευομένην
τὴν ἀληθειαν, κινδυνεύοντας δὲ τοὺς πολλοὺς, τοὺς μὲν εἰς¹⁵
τὰ ἔσχατα τῆς κακίστης τῶν Μασαλιανῶν περιπίπτειν αἰρέ-
σεως, τοὺς δ' εἰς τὰ τῶν ἀκτιστικῶν τε καὶ ἀνθρωπομορφι-
τῶν βάρυθρα, τοὺς δ' εἰς ἀλλοκότους καὶ τερατώδεις ἄλλους
κρημνούς, καὶ ἄκων ἐξάγομαι λέγειν ἢ μὴ προῆρημαι, τὴν
τοῦ κρύψαντος τὸ δῶρον καθ' ἕτερον τρόπον δεδιὼς καταδί-²⁰
κην ἐκείνου, ἅτε στενοχωρῶν καὶ ἀδικῶν τὸ τῶν λόγων χρη-
στὸν οὐ μάλα ἄκων, πλείοσι φαίνεσθαι χρηστὸν ἀφαιρούμε-
νος διὰ τῆς σιγῆς. τρέποιο δ' εἰς τὰς τῶν αἰτίων κεφαλὰς

liceat hodie de Proteo qui crebro mutari potest in varios ac diversos
hominum animos eorumque intelligentiam et dissidentes inter se sen-
tentias.

Propter haec et similia alti silentii amor animum meum tenebat
et tales fere apud me sententias conformavi. timebam enim ne temere
in aerem elementum infinitum et inane proicerem orationes statim in
nihilum abituras. quandoquidem autem undique nos circumstantes
nunc pietatis vindices et tenacissime fidem amplectentes firmioribus
uti argumentis par esse putant et necessitatem argumentationi addu-
cunt undique collatae et multum roboris habentem et vota necessi-
tati adiiciunt ne negligamus veritatis cernendae studium et periculum
a plerisque defendamus ne alii in summam nequitiam incidant Masa-
lianorum haereris alii in foveas actistitarum et anthropomorphitarum,
alii in alia pestiferae et monstrosae haeresis praecipitia, fit ut vel
invitus cogar dicere quae antea mihi non proposui, veritus alio modo
poenam eius, qui donum celavit, utpote coarctans atque iniuria afficiens
bonas rationes non invitus, impediens silentio meo, ne pluribus appa-
reret bonum. vituperium autem se vertat in capita auctorum, qui

τὰ τῆς μέμψεως, ἐν οὐ καιρῷ βιασαμένων λέγειν τὰ τῆ φύ-
σει μὲν καιρία, οὐπω δ' οὔτε τοῖς καθεστηκόσι πράγμασιν
ὄντα οὔτε τοῖς ἀκούουσι καιρία. ἐν γὰρ τῆ τῶν ἀκούοντων
γνώμη τὴν νικῶσαν ἔχειν πεπεισμεθα ψῆφον ὡς τὰ πολλὰ
5 κειμένην τὴν τῶν λεγόντων ἀλήθειαν.

Βέλτιον μὲν οὖν ἦν ἂν ἐν τοῖς τοιοῦτοις σιγαῖν, ὡς διει- 39
ληπται· ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ τῆς σιγῆς οἱ καιροὶ τὴν τῶν λεγομέ-
νων ξανοδοχοῦντες ἦσαν ἀσμένως φορᾶν, καὶ οὐ τὴν ἀναγκαίαν
τοῦ λέγειν προὔβαλλον πρόφασιν. ἔστι μὲν γὰρ καὶ σιγῆς
10 καιρός, ἀλλ' ὅτε δὴ σιγῆς δεομένοις ἀκροαταῖς ἐντυγχάνοι,
ὅτε δ' ἀξίοις καὶ πάνυ τι χρῆζουσι. τότε δ' οὖν καὶ τὸ ἐν-
δεχόμενον εἰς τὴν τοῦ ἀναγκαίου μοῖραν σαφῶς ἀποκεκριμέ-
νον, ἐλέηθε τὴν τοῦ ἐνδεχομένου δύναμιν ἀπολωλεκός, ὑπό-
τῆς ἀνάγκης καταποθὲν ὡς εἶπεν. ἀθανάτου γὰρ τῆς ἡμετέ-
15 ρας οὔσης ψυχῆς καὶ ἀθανάτους ἐκδεχομένης τὰς τῶν πε-
πραγμένων σαφῶς ἀμοιβὰς ἐξ ἀνάγκης, καὶ ἅμα μιᾶς ψυχῆς
μὴ εἶναι τὸν πάντα κόσμον ἀντάξιον τῆς θείας λεγούσης γρα-
φῆς, πῶς οὐκ ἀναγκαῖον ἐνταῦθα γίγνοιτ' ἂν καὶ τὸ ἐνδεχό-
μενον; εἰ γὰρ ἐφ' ἡμῖν καὶ ἐνδεχόμενον τὸ σῶζειν ἐστίν
20 αὐτὴν καὶ δόξης αἰδίου προξένους αὐτῇ καθίστασθαι, καὶ αὐ-
τοῦναντίον φθείρειν καὶ κολάσει παραπέμπειν αἰωνίῳ, ἀλλ'
οὖν τῶν ἀναγκαίων καὶ τοῦτ' ἂν εἴη μάλιστα μεταξύ μὴ πα-
ρατρέχειν κείμενον τὸ κατὰ φύσιν εἶπεν ἀναγκαῖον. ὅσον
γὰρ τὸ φθείρειν τῶν ἀτοπωτάτων ἐστὶ καὶ παραλόγον, το-
σοῦτο τῶν ἀναγκαίων τὸ σῶζειν. ἃ γοῦν ἀκούσαντες πολλὰ 40

me cogunt alieno tempore dicere ea quae per se opportuna sunt, sed nondum neque pro praesenti rerum conditione neque pro auditoribus opportuna. nam in auditorum opinione vincentem sortem positam esse arbitramur, ita ut saepe iaceat dicentium veritas.

In his igitur melius erat ut iudicavimus, silentium tenere, quando scilicet silentii tempora dictorum vim libenter in se recipent, neque dicendi necessariam causam obtenderent. est enim silentii tempus opportunum, ubi auditores silentis egeant hique eo digni sint et valde id cupiant. quo pacto id quod licitum est, in necessitatis vim plane seiunctam transit, vi liciti abiecta tanquam a necessitate devorata. quum enim anima nostra immortalis sit et immortales eorum quae aguntur contineat necessitate, unum vero animae ipsum totum mundum non equiparandum esse sacra confirmet scriptura, cur non necessarium fiat id quod licitum est. etenim si nobis id facere licet, ut eam servemus et aeternae gloriae tutores ei simus, et si horum contrarium est perdere et aeternae poenae transmittere, sane hoc ne-

κίς καὶ ὧν πειραθέντες ἐμαίθομεν εἶναι τῶν ἀγαθῶν, ταῦτα
 l. 162 γ. ποιεῖν τῶν ἀναγκαίων καθάπαξ κρίνομεν εἶναι. ἃ δὲ ποιεῖν
 τῶν ἀναγκαίων κρίνομεν εἶναι, τούτων ἀφίστασθαι ποίαν οὐκ
 ἀτοκίας ὑπερβολὴν παρελαύνει. ὥστε τῶν χειρόνων ἀνθαι-
 ρεῖσθαι τὰ βελτίω μαθοῦσιν εἶναι βέλτιον ἐξ ἀνάγκης, βελ-5
 τίους καὶ ἑαυτῶν ἀναγκαζομένους γίνεσθαι ἔπεται, καὶ τοῦ
 δέοντος, ὅσον ἐφικτόν, ἐγγύτατα θεῖν ἀεὶ, τὴν ἀθανατον ὄν-
 τως καὶ ἀναγκαίαν ὁδόν, ὡς ἐμέ γε αἰεῖσθαι. καὶ οἶμαί γε
 ὀρθοτέραν πάνυ τι οἶεσθαι. καὶ οὕτως ἐνδεχομένης καὶ ἐφ'
 ἡμῖν τῆς τῶν ἀγαθῶν προαιρέσεως οὔσης ἀναγκαῶν γίνεται 10
 τὸ συμπέρασμα, πρὸς ὃ πέφυκεν ἀνατρέχον μάλα τι προσ-
 ηκόντως, καὶ τὸ ἐν τοῖς τοιούτοις καιρίον εἰς τὸ τῆς ἀλη-
 θείας μουσεῖον παιδαγωγούμενον ἀνευρίσκον. ἀλλὰ γὰρ εἰς
 τοῦτο τύχης ἡμᾶς τῆς τοῦ λέγειν τήμερον ἐλαυνούσης ἀνάγ-
 κης, σκεπτέον τίνα δεῖ πρῶτον καὶ τίνα δεύτερον εἰπεῖν, καὶ 15
 τίνα τάξιν εἰληφέναι δεόν ἕκαστα τῶν ἐξῆς.

cessarium est, ne negligamus id quod secundum naturam necessarium
 esse dicimus. quantum enim perdere turpissimum est et contra ratio-
 nem, tantum servare necessarium. quae ergo saepe accepimus et
 ipsi experti sumus esse bona, ea exercere iudicamus esse necessa-
 rium. verum ab iis quae exercere necessarium esse iudicamus rece-
 dere, quantum id turpitudinis opprobrium effugiat? itaque eos qui
 peioribus meliora antepone melius esse necessario intellexerint, ut
 meliores semet ipsi reddant necessario coactos esse, elucet, et qui-
 dem ut quantum fieri potest, ad id quod postulatur propius accedant.
 dico autem immortalitatis candum atque necessitatis viam esse.

ΤΟΥ ΑΓΓΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
ΛΟΓΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ Δ.

Πρῶτον μὲν οὖν ἂν εἶη σκέψασθαι ἄξιον, ἔφησεν ὁ Γρη- Cod. Reg.
γορᾶς, πότερον ταῖς κοιναῖς μᾶλλον ἐννοίαις τῆς ἐκκλησίας 1276.
5 ἁρμόττει σέβειν ἓνα θεόν, εἴτουν μίαν ἐν τρισὶν ἄκτιστον
θεότητα, καὶ ὃ φησιν ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος, φῶς
ἐν ἀπρόσιτον καὶ ἀδιάδοχον τὸν θεόν, ἀεὶ λαμπρὸς τριλαμπρὸς,
ἢ πλείστας μὲν θεότητας πλείω δὲ φῶτα κατὰ τινὰς τῆς ἀν-
τιθέτου τῇ εὐσεβείᾳ φάλαγγος· ἐγὼ μὲν οἶμαι μηδένα τῶν
10 εὐσεβέσι λογισμοῖς συντεθραμμένων πρὸς τοσαύτην ἐκόντα
καταπεσεῖν ἀπόνοιαν, ὥστε πλείους μιᾶς ἐλέσθαι νομιζέσθαι
δικαιῶν θεότητας, κοινῇ τῶν τῆς εὐσεβοῦς ἐκκλησίας πατριῶν
δογματῶν ἀκούοντα διαρρηθῆναι βωόντων, φῶς ἐν ἀδιάδοχον
καὶ ἀπρόσιτον εἶναι τὸν θεόν, καὶ μὴ πολλὰ μηδὲ πέρα τῆς
15 τριάδος, δεύτερον δὲ φῶς ἄγγελον μηδενὸς ἑτέρου μεταξὺ

NICEPHORI GREGORAE LIBER DOGMATICUS
QUARTUS.

Primum autem inquit Gregoras dignum est de quo quaeramus, utrum statutis ecclesiae dogmatis unum deum adorare magis conveniat vel unam in trinitate increatam deitatem ut Gregorius magnus ille theologus dicit, deum, lucem unam, inaccessibilem et sempiternam et semper in trinitate lucentem: an plures deitates et plura lumina, ut volunt sanctae doctrinae nostrae adversarii. equidem neminem puto eorum qui in sancta doctrina educati sint in tantam sponte incidere posse amentiam ut plus unam deitatem fingat sibi et credat; quum patria sanctae ecclesiae dogmata una ac clara voce acclament ei, lucem unam sempiternam et inaccessibilem esse deum, nec vero lumina

μεισιτεύοντος, και πάλιν ένα θεόν είναι, διότι μία θεότης, αναγκαίαν αίτιαν του σέβειν ένα θεόν την της μιᾶς θεότητος πρώτην ὁμολογίαν τιθέντων, εἰ μή τις ἐν ἀθύρματος μοίρᾳ και γέλωτος ἐκὼν ἑαυτοῦ προδότης τοῖς ἐν ἀγοραῖς καλινδουμένοις παιγνίοις καθίσταται ἐθελοκωφῶν. 5

Τούτου γε μὴν ὁμολογηθέντος, δεύτερόν ἐστι πυνθέσθαι ἄξιον εἰ δέοι παραδραμόντας τὴν κοινὴν αὐθις της τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας ἔννοιαν μεταξὺ καθάπερ λόχον ἐπ' ὄρους κειμένην, ἔπειτα ὄρατὴν εἶναι λέγειν τὴν μίαν, ταύτην και μόνην ἄκτιστον θεότητα, εἶπουν τὸ ἐν φῶς ἐκείνο τὸ αἰελαμπές και ἀπρόσιτον και ἀδιάδοχον· κοινὸν γὰρ εἶναι δόγμα της ἐκκλησίας και τοῦτ' εἰλήφειμεν πρὸς τε τοῦ θεοῦ και' σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ και τῶν αὐτοῦ φοιτητῶν, ἑωρακεῖν θεὸν ὑπάρχειν ἀδύνατον ἅπασι, πλην διὰ συμβόλων και τόπων σωματικῶν. "οὔτε γὰρ" φησὶν "εἶδε θεὸν οὔτ' 15 ἰδεῖν δύναται τῶν ἀπάντων οὐδεὶς." ἄπερ ὁ εἰπὼν αὐτὸς ἐπισφραγίζων αὐθις θεῖος Παῦλος "εἰ τις εὐαγγελίζεται" l. 163 r. φησὶ "παρὸ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω," ταῦτα δὴ λέγων τὰ εἰρημένα, τὸ μίαν τε σέβειν ἄκτιστον θεότητα και φῶς ἐν ἐν τρισὶν ὑποστάσει, και ἅμα ταύτην ἀόρατον εἶναι ὁμολογεῖν, 20 μὴ ὅτι ἀνθρώποις ἀλλὰ και ἀγγέλοις αὐτοῖς. τίς γὰρ οὕτως ἡλίθιος και μανία σύνοικος μακροῦ ὥστε κτισμάτων ἀοράτων ὄντων, ἀγγέλων φημί και ψυχῶν και δαιμόνων, λέγειν ἔπειτ'

10. εἰ τοῦτο ἐν C.

plura nec praeter trinitatem; deinde lucem revelantem nullo alio intercedente; et rursus unum deum esse quippe unam deitatem, consantaneum autem esse unum adorare deum, ubi primum convenerit unam esse deitatem. nisi quis quum surdis auribus sit ipse ut ludibrium et ridiculum se tradere velit totius fori irrisioni.

Quae si concessa erunt, deinde dignum de quo quaeramus, num divinae ecclesiae dogma vulgatum transcurrere tanquam in monte positam lucernam, et deinde dicere liceat cerni posse unam hanc et solam increatam deitatem. si haec una lux illa semper lucens, inaccessibleis, sempiterna est: dogma hoc ecclesiae vulgatum est idemque a deo nostro et salvatore Iesu Christo eiusque discipulis nobis traditum, deum cernere posse neminem nisi symbolis et typis corporeis. nemo enim inquit, deum vidit, neque potest quisquam eum videre. quod dominus ipse proclamavit et confirmat rursus St. Paulus qui dicit: "si quis vobis evangelicaverit praeter id quod accepistis, anathema sit." dicit autem ille ipsis his verbis adorandam esse increatam deitatem et lucem unam in trinis substantiis,

ἀνθρώποις τολμᾶν δρατὴν εἶναι τὴν φύσιν τοῦ τῶν ἀπάντων
 δημιουργοῦ Θεοῦ. μὴ οὖν ὅτι θρήνων καὶ θαυμάτων ἄξιον
 παμπόλλων πάτριον δόγμα τῆς ἐκκλησίας κινούντας τοῖς ἀπο-
 στολικοῖς ἐκείνης ἀναθέμασιν ἑαυτοὺς ἕκοντι παρέχειν, ἀλλὰ
 5 καὶ μαρίας ὁμοῦ καὶ ἡλιθιότητος γέμει τοιαῦτα λογιζέσθαι.
 ἐπὶ γὰρ πᾶσαν διδασκαλίαν καὶ πᾶσαν μάθησιν ἐκ προϋ-
 παρχούσης γίνεσθαι φάσκουσι γνώσεως. δεῖ γὰρ μαρτυρίας
 ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἐκείνας προβάλλειν εἰς προὔπτον καὶ σαφε-
 στέραν δῆλωσιν τῶν ἀτελεστέρων, αἱ τῇ τῶν ἀνθρωπίνων
 10 αἰσθήσεων ἐκ πρώτης γενέσεως συνηθείᾳ κανόνισιν ἀθανάτοις
 μαθήσεις ἡλικιαστίδες γίνονται, κἀντεῦθεν ἀμοιβαίοις ἴχνεσιν
 ἀναγομένους βαθμίδων δίκην ταῖς κατὰ μικρὸν ὑπαλλαγαῖς
 τῶν ἀναλόγων προσθέσεων τε καὶ ὑφαιρέσεων συμβιβάζειν
 καὶ τῷ τῆς ἐπιστήμης ἡλίω καθαρώτερον ἤδη προσάγειν,
 15 χρεῶν διδακτῆς οὔσης τῆς ἐπιστήμης προϋπάρχουσαν εἶναι
 λογιζέσθαι γνώσιν τὴν τῶν αἰσθήσεων αὐτοδίδακτον πρώτην
 κατάλληψιν, ἀφ' ἧς ὡς ἐκ πρώτης ἀρχῆς καὶ πηγῆς οἱ πά-
 σης ἐπιστήμης ἀποβλύζουσι ῥύακες τῶν τε τοῖς αἰσθητοῖς καὶ
 διανοητοῖς καὶ νοητοῖς ἐνυπαρχόντων ὄρων καὶ λόγων. τὸ
 20 γὰρ βλέπειν ἡμᾶς καὶ ἀκούειν, καὶ νῦν μὲν γλυκέων καὶ πι-
 κρῶν αἰσθάνεσθαι διὰ τῆς γεύσεως νῦν δὲ τραχέων τε καὶ
 λείων διὰ τῆς ἀφῆς, καὶ ὅτι θερμὸν καὶ καυστικὸν τὸ πῦρ
 καὶ ψυχρὸν ἢ χιών, κοιναὶ εἰσιν ἐννοιαὶ πάντα καὶ αὐτοδί-

eamque invisibilem esse non solum hominibus sed etiam ipsis an-
 gelis. quis igitur tam temerarius est tantaque amentia captus, ut quum
 creaturae invisibiles sint, dico angelos, animas, daemones, hominibus
 dicere audeat visibilem esse naturam dei qui cuncta procreavit. ne-
 que solum in misericordia nostra et multis lacrimis sunt qui patrio
 dogmate ecclesiae laeso apostolico anathema sibi met ipsi contraxerint,
 sed patet etiam multa eos in temeritate et amentia versari, quippe
 qui omnem dicant doctrinam et omnem cognitionem fieri ex nostrā ra-
 tione. nam in huiusmodi rebus iis utendum est testimoniis ad con-
 spicuum et planiorem infinitorum revelationem, quae ex humanorum
 sensuum inde a primis a pueritia motibus consuetudine cogniciones
 evadant immortalibus regulis aequales. deinde progrediendum est
 alterno vestigio gradatim et in analogis addendis et demendis conclu-
 dendum ex exiguis quae intercedant differentiis, et ut scientiae sol
 clarior fiat, quoniam scientia doceri potest, demonstrare opus est sub-
 esse rationem, sensuum propriam ac primitivam perceptionem. e
 qua tanquam e prima origine ac fonte scientiae omnis prosiliunt ri-
 vuli et iis quae percipiuntur, cogitantur, cognoscuntur, subsunt pri-

δακτα τοῖς αἰσθητηρίοις. οὐ γὰρ διδασκόμεθα παρ' οὐδενὸς βλέπειν ἢ ἀκούειν, ἢ ὅτι καίτι τὸ πῦρ καὶ ψυχτὸν ἢ χιῶν καὶ τὸ μέλι γλυκὺ. αὐτόθεν γὰρ ἡ αἰσθησις τὰ μὲν προσίεται τὰ δ' ἀποσείεται δίχα τινὸς ἐπεισάκτου γεωμετρικῆς ἀνάγκης καὶ δίχα συλλογιστικῆς ἀποδειξεως οἰασθηποτοῦν, τοῦ 5 δημιουργοῦ θεοῦ πανσόφως προοικονομήσαντός τε καὶ προὑποθέτοντος τῇ φύσει σπερματικῶς οὕτωςι τὰς τοιαύτας ἀρχηγόνους ῥίζας, ἐφόδιον κράτιστον ταῖς ἐπιστημονικαῖς ἐξῆς ἀπάσαις μεθόδοις καὶ ἀποδείξεσιν, ἐξ ὧν οἱ ἀκαταμάχητοι καὶ 10 δυσαντίβλεπτοι μάλιστα τῆς ἀληθείας περατοῦνται συλλογισμοί. δεῖν γὰρ εἶναι τὰς ἀρχὰς τῶν συλλογισμῶν ἀντοδιδάκτους καὶ αὐτόθεν ἐχούσας τὸ πιστὸν καὶ ἀναντίρρητον πανταχοῦ καὶ ὁμολογον ἐξ ἀπάντων τὸ συγκεχωρηκός, ὡς ἂν 15 ἐξ ὀρμητηρίου βεβαίον καὶ ἀσφαλοῦς ταῖς τῶν σοφῶν ἀποδειντικαῖς φωναῖς τε καὶ γλώτταις κινουμέναις ἀγωγίμον ὡς 15 ὑφ' ἡλίῳ καὶ φωτὶ μέχρι τοῦ προσήκοντος ἐκάστῳ συμπεράσματος τὸ τῆς ἀληθείας εἶη πορευόμενον, ἐγγενές.

Καὶ ἐν ὑποδείγμασι τρισὶ καὶ τέτρασι διαλευκανθεῖη τὰ εἰρημένα, προκείσθω νῦν διδάσκαλος ἡμῖν ὁ μέγας τῆς ἐκκλησίας φωστήρ Διονύσιος, ἐκ τῶν τῇ αἰσθήσει γνωρίμων 20 καὶ αὐτόθεν τὸ πιστὸν ἐχόντων καὶ ἅπασιν ὁμολογημένων τὸ συγκεχωρηκός παριστῶν τὸ ζητούμενον. Θέλων γὰρ διδάξαι

mae notiones et notitiae. nam quod videmus nos et audimus, modo palato dulcia et amaro percipimus, modo aspera et levia tactu, et quod calidus et ardens ignis est, nix frigida, perceptiones communes sunt et propriae sensuum. neque enim a quoquam edocemur videre et audire aut ignem ardere, frigere nivem, mel dulce esse. sua sponte enim sensus ad alia inclinatur, alia fugit, nulla adscita geometrica necessitate vel alia qualibet argumentatione. si enim deus universi procreator initio distribuit et iniecit naturae semina hos radices primitivos, fundamenta certissima in scientia quacunquē comprehendenda et demonstranda. unde invicta et vel maxime stabilia veritatis argumenta petuntur. nam argumentorum dicuntur principia per se debere esse data, et quae per se fidem habeant et omnino firma sint et quibuscum singula omnia consentiant. quasi cum his omnia consentiant; quasi ratione instigatrice quadam firma ac certa innixi philosophi tanquam sub sole ab luce in argumentando protrahere possint ad cuiusque rei veram necessitatem, vim veritatis.

Sed ut exemplis tribus vel quatuor illustrentur quae dicta sunt dicat nunc magister noster magnus ille ecclesiae sospitator Dionysius qui ex iis quae percipiuntur sensibus et per se fidem habent et cum

πανταχοῦ τὸν θεὸν εἶκαί τε καὶ πᾶσι μεθεκτόν, ὡς ἐκείνῳ l. 163 γ.
 προσήκει, ταῖς κοιναῖς καὶ πᾶσι προδήλοις ἐννοίαις πρὸς τὴν
 τῶν ὑπὲρ αἰσθησιν κέχρηται δῆλωσιν. “ὥσπερ γὰρ ἐν κέντρῳ”
 φησὶν “πᾶσαι αἱ τοῦ κύκλου γραμμαὶ κατὰ μίαν ἐνωσιν συν-
 5 υφειστήκασι, καὶ πάσας ἔχει τὸ κέντρον ἐν ἑαυτῷ τὰς εὐ-
 θείας ἐνοειδῶς ἠνωμένους πρὸς τε ἀλλήλας καὶ πρὸς τὴν μίαν
 ἀρχὴν ἀπ’ ἧς προῆλθον, οὕτως ἐκ θεοῦ καὶ ἐν θεῷ τὰ ὄντα
 πάντα συνειλημμένως καὶ ἐνιαλῶς εἰσὶ, καὶ τὰ ἀλλήλοις ἐναν-
 10 τία. καὶ πάλιν, ὥσπερ φωνὴ μία καὶ ἡ αὐτὴ πρὸς πολλῶν
 ἀκοῶν ὡς μία μετέχεται, οὕτω καὶ ὁ θεὸς εἰς ὧν καὶ ἀμε-
 ρῆς ὑπὸ τῶν μεριστῶν ἀμερίστως μετέχεται. καὶ πάλιν, ●
 ὥσπερ σφραγίδος μιᾶς ἐκτυπώματα πολλὰ μετέχει, τῆς ἀρ-
 χετύπου σφραγίδος ἐν ἑκάστῳ τῶν ἐκτυπωμάτων ὅλης καὶ
 τῆς αὐτῆς οὐσῆς καὶ ἐν οὐδενὶ κατ’ οὐδὲν μέρος, οὕτω καὶ
 15 τοῦ θεοῦ τὰ πάντα μετέχει. καὶ πάλιν, ὥσπερ ἐν τῇ ψυχῇ
 μονοειδῶς αἱ τῶν κατὰ μέρος πάντων προνοητικαὶ τοῦ ὅλου
 σώματος δυνάμεις, οὕτω καὶ τῷ θεῷ. οὐδὲν γὰρ ἄτοπον”
 φησὶν “ἔξ ἀμυδρῶν εἰκόνων ἐπὶ τὸ πάντων αἴτιον ἀναβάντας
 ὑπερκοσμοῖς ὀφθαλμοῖς θεωρηῆσαι πάντα ἐν τῷ πάντων αἰτίῳ
 20 μονοειδῶς καὶ ἠνωμένως.”

Ταῦτα εἰπὼν, ὁρᾷτε, φησὶν ὁ Γρηγοριάς, πῶς ἐκ τῶν τη●
 αλοθῆσει γνωριμῶν καὶ φανερωῶν ὁ ποῦς ἀφανῆς ὧν ἀρπα-

omnibus consentiunt, argumenta nobis praebet. qui dum docere vult
 deum esse ubique locorum et in rebus omnibus, ut etiam decebat, ra-
 tionibus communibus et quae omnibus apertae sunt utitur ad illu-
 strandam ea quae supra sensus posita sunt. “quemadmodum enim in-
 quit in centro omnes circuli radii in unum coeunt et centrum omnes
 in se radios illos coniunctos tenet ratione unitatis non minus inter se
 quam ad unum unde provenerunt principium, ita e deo et in deo
 omnia omnino coniuncta et in unitate comprehensa et invicem sibi
 opposita sunt.” rursus: “quemadmodum vox una eademque ab auri-
 bus multorum ut una percipitur, ita deus unus et individuus in iis
 quae per se divisa sunt, ut individuus est.” rursus: “quemadmodum
 sigilli unius signa plura respiciunt ad sigillum archetypum idque in
 singulis signis expressi totum apparet et idem, neque ulla in parte
 ut dividuum, ita ad deum omnia respiciunt.” rursus: “quemadmo-
 dum in anima coniunctae sunt inter se quae ex parte in lucem ve-
 niunt totius corporis facultates, ita in deo quoque. neque enim in-
 eptum esse dicit ex obscuris imaginibus ad universi principium pro-
 cedere et oculis divinis singula quaeque contemplari in universi pri-
 ma causa coniuncta et in unitate comprehensa.”

Quibus dictis, videte inquit Gregoras quomodo ex iis quae sen-

ζων τὸ βέβαιον, ῥαδίως ἐκ τῆς πρὸς τὴν τῶν θείων καὶ ὑπὲρ αἰσθησιν εὔρεσιν ἀνατρέχει, καὶ τοῦ φύσει ἀμεροῦς ἐς τὸ μεριστὸν κατιῶν ἀμερῶς αὐθις πρὸς τὸ ἀμεριστὸν ἐκ τῶν μεριστῶν παλινδρομεῖ, μήτε τῶν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως ἐξιστάμενος μυστηρίων, καὶ ἅμα τὰς ὑλικὰς ἐνεργείας εἰωθῶς πε-
 5 ριτίθεσθαι τε καὶ οἰκονομικῶς ἐκπληροῦν, ἀμοιβαίαις καὶ λεληθυίαις φάσαι παραπλοκαῖς τε καὶ συμφυίαις συνάγων πρὸς ἑαυτὸν, καὶ ἀναλόγως τὸ ἑαυτοῦ φῶς πολλοῖς ἐνσπείρων ὑποκειμένοις, καὶ ὡσπερ πολλοῖς ἐφεξῆς κειμένοις κατόπτροις ἐν
 10 ἐμφανίζων πρόσωπον, καὶ τὸ κεχυμένον τῆς ὕλης ἀπειρον¹⁰ καὶ ἀόριστον οἰκείοις περᾶσι τε καὶ σχήμασι μορφῶν καὶ συνδέων καὶ συναρμώτων. καὶ ἡ πρὶν περιοδεύουσα τοὺς ἔνδον λογισμούς τῶν ἀπορρητῶν καὶ θείων πραγμάτων ζητησις, τῶν αἰσθητῶν ἤδη ἀναχωροῦσα τῇ τῷ νῷ προσηκούσῃ γνώσει ἀκολουθεῖ. ἐντεῦθεν γὰρ καὶ τὰς θείας καὶ νοεράς προόδους¹⁵ ἐθέλοντες δηλοῦν οἱ θεῖοι πατέρες παραδείγματι φαινομένῃ ταῖς ἡλίου χρῶνται ἀκτίσιν, αἱ τὴν ἐτυμολογίαν ἀπὸ του ἐκτείνεσθαι ἔχουσαι χέονται μὲν οὐκ ἐκχέονται δέ, ἀλλ' ἐκτείνονται κέριξ κατὰ τὸ ἀνάλογον τῆς τῶν δεχομένων εὐρυ-
 11 χωρίας. πληθύνεσθαι γὰρ ὁ θεῖος ἐφησε Μᾶξιμος τὸν θεὸν²⁰ τῷ καθ' ἕκαστον εἰς παραγωγὴν τῶν ὄντων βουλήματι, ταῖς προνοητικαῖς προόδοις πολλαπλασιαζόμενον, μένειν δ' ἀμε-

4. παλινδρομιῶν C.

sibus percepta ac aperta sunt iis, mens invisibilis arripiat quae firma sunt et ad rerum divinarum et supra sensus positarum cognitionem facile ascendat, et quomodo ex iis quae natura sua sunt individua ad ea quae in partes disereta cernuntur descendat, deinde rursus ex his ad individua redeat, neque tamen naturae ipsius mysteriis excedat et simul materiae naturam quum soleat induere et pro modo implere, alternis ac reconditis ut dicunt complicationibus et confusionibus ad se referat et pro ratione ipsius lucem infundat multis eorum quae ipsi subiecta sunt. itaque tanquam multis e speculis una eademque facies apparet et materias quae effuse infinitae sunt et interminatae mens ad suam rationem ac naturam format et inter se coniungit et componit. contemplatio autem quae prius in rebus arcanis ac divinis versabatur e sensibilibus iam egressa mentis consentaneae rationi servit. quare sancti patres dum divina ac mentalia principia explicare student, pro exemplo luculento utuntur radiis solis qui etymologice a radianti explicati funduntur quidem nec tamen omnino effunduntur sed extensi radiant circumcirca pro locorum latitudine. nam plenum esse dicit St. Maximus deum cuiusque rei causae propriae et varia multa transire rationes eius providentiae; tamen individuum cum

ρίστως ἕνα καθάπερ τὸν ἥλιον ἀκτίνας μὲν πολλὰς προπέμποντα μένοντα δ' ἐν τῇ ἐνότητι. ὅταν γὰρ ἐς τὴν προβλητικὴν ἀποσκοποῦμεν δύναμιν τοῦ ἡλίου, μονοειδὲς καὶ ἐνιαῖον τὸ τῶν ἀκτίνων καταλαμβάνομεν πλήθος· ὅταν δ' εἰς τὴν ἀστιάθμητον καὶ μεριστὴν ποικιλίαν τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, τὰς ἀκτίνας ἐκτεινομένας οἶονεῖ τινὰς χεῖρας ἐργατικὰς τὸ τε τῆς ἀριθμητικῆς ἐπιστήμης ἀναλισκομένης δι' ἀπορίαν, τὸ ἐν l. 164r. εἰς ἀναρίθμητον πλήθος σχιζόμενόν τε καὶ μεριζόμενον βλέπομεν. οὕτω δὲ καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ταύτης δυνάμεων

10 καὶ ἡμεῖς τοιούτοις χρώμεθα παραδείγμασιν, ἐνίοτε μὲν τὸν ὁμοιον τρόπον, ἐνίοτε δὲ τὸν ἀντιστροφον· δυοῖν γὰρ ὄργάνων ὄντων τῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ τῷ νῷ πρὸς γινῶσιν τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, τῆς τε αἰσθήσεως ἅμα καὶ διανοίας, ἐκ τούτων αὐτῷ τὴν ἐπιστήμην αἰεὶ συσκευαζομένην ὁρῶμεν

15 καὶ ἄτελοῦς διχονοίας εἰς ὁμόνοιαν συγγενῆ συνιοῦσαν, τῆς μὲν ἀναλήψεσιν ὀλοσχερεστέραις ἐξωθεν εἰσαγωγούσης τὰς πρώτας ἀρχάς, ἐκ τῆς τῶν αἰσθητῶν συμπεφορημένης τε καὶ διηνεκῶς μεταβαλλομένης πολυφωνίας, τῆς δὲ παραδεχομένης τε καὶ παραπεμπούσης εἰς ἕν ἀκριβέστερον ἐπισκέψεως

20 ἐργαστήριον τὸν νοῦν, καὶ ἀναχωνευούσης ἐκεῖ πρὸς ἐμπειρίας ὁμόνοιάν τε καὶ ἐνότητα. οἷς γὰρ ἑτερότης πάρεστι, τούτων ἄπεστι σαφῶς ἡ ὁμόνοια· οἷς δὲ μή, τούτοις δὲ καὶ

18. πολυφωνίας C.

unum manere ut solem qui quamquam multos effundat radios tamen maneat in unitate. quum enim solis vim quae effundit radios respicimus, totum aliquid et unum esse quod radios in se complectatur dicemus; sin autem vagam et particularem solis in mundo efficientiam spectamus, radios qui effunduntur tanquam manus operarias ad numerum referemus propter inopiam nostram et unum illud quod ad numerum referri proprie non potest dividuum aliquid et in partes divisum putabimus. sic de anima nostra eiusque facultatibus nos quoque huiusmodi exemplis utimur, interdum ad rationem consentaneam interdum ad contrariam. nam quum duo organa animi nostri oculus, mens, habeant ad res externas cognoscendas sensum et rationem his ei semper parari videmus scientiam eamque ex imperfecto dissensu in unitatem et consensum coeuntem. altera enim via extrinsecus primae rerum imagines petuntur, ita quidem ut contemplatio res ipsas plenas concipiat earumque in varietate sistat et continuo contrahat: altera autem via et recipit contemplatio et transfert res ad unum dico firmiorem operationem mentis, ibique recoquit ad rerum consensum et unitatem efficiendam. quibus autem contraria insunt sane consensus ille deest, quibus non, his facillime quoque consensus evadit. qui bene solis illud

13 τὰ τῆς ὁμοιοῦσας ῥᾶστα ἐμφύεται. καὶ ὁ τοῦ ἡλιακοῦ παραδείγματος ξυνιείς εὐφρυνῶς τῆς κατ' αἰσθησιν ἐξεκχωρήκει συνηθείας εὐθύς, καὶ τὴν τῆς ὁράσεως προσεδρεύειαν εἰς τοὺς νοητοὺς ῥαδίως ὀφθαλμοὺς μετενήνοχεν, ἡγεμόνας τῆς τοιαύτης εὐρίσκων ὁδοῦ τοὺς ἁγίους, τοῖς μὲν αἰσθητοῖς ἐνεῖναι⁵ λέγοντας ἔκτασιν γίνεσθαι, θεῶ δ' ἥκιστα πάντων παρόντι πανταχοῦ καὶ τὰ πάντα πληροῦντι καὶ μηδεὶς λειπομένου τόπου ὅς τὴν θείαν ἔκτασιν δέξασθαι ἂν ἐπινοηθεῖη.

14 Ὅμοιον γὰρ ἡχοῦσιν αἱ λέξεις, οὐχ ὅμοιον δ' ἔχουσι τὸ τῆς ἀναγωγῆς καὶ καταγωγῆς ὀρμητήριοι, ἀλλ' ἄλλως μὲν¹⁰ ἐπὶ θεοῦ ἄλλως δ' ἐπ' ἀνθρώπων τοῖς ὀρθῶς τε καὶ εὐσεβῶς φρονοῦσι λαμβάνονται, καὶ ἄλλως μὲν ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ἄλλως δ' ἐπὶ τῶν θείων καὶ νοητῶν. ἀνθρώπινα γὰρ ὁ θεὸς ἔφη Χρυσόστομος τὰ ῥήματα, ἀλλὰ θεῖα νοήματα δι' αὐτῶν. φῦγε τὰ ἀπὸ τῆς λέξεως ὑποκαλλόμενα, καὶ νόει τὰ¹⁵ διὰ τῆς πίστεως θεωρούμενα. μὴ προλαβὼν ἀρπάσης τὸ ῥῆμα εἰς διαβολήν, ἀλλ' ἀνάμεινον τὸ τέλος καὶ κρῖνον τὸ λεγόμενον. μὴ γίνου δικαστὴς δυσμενῆς ἀλλὰ συναγωνιστὴς εὐμενῆς. καὶ ταῦτα μὲν ὁ Χρυσόστομος· ἡμεῖς δὲ καὶ ἐξ ἑτέρων ἔχομεν παριστᾶν τὸ λεγόμενον. καὶ γὰρ καὶ τὸ κα-²⁰ θῶς ἐπὶ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων λεγόμενον οὐχ ὁμοίαν ἔχειν διά-
15 νοιαν ἢ θεία γραφὴ συγχωρεῖ. "καθῶς" γὰρ φησιν "ὀλίγαι-

14. Χρυσόστομος ἐκ τοῦ εἰς τὰς σφραγίδας τῶν βίβλων καὶ εἰς τὴν τοῦ σωτῆρος οἰκονομίαν.

exemplum intellexerint, e mera sensuum perceptione facile egredietur et res externas facile transferet ad oculos mentis, quos tanquam divinos hac in via duces deprehenderit quippe qui in rebus externis dicant esse confusionem, contra deum esse pulcherrimum ubique locorum et permanere omnia, neque ullum esse locum qui solus dei extensionem contineat.

Sonant quidem verba notionem eandem: sed non eandem habent vim deductionis et relationis. sed alio modo de deo, alio de hominibus accipiuntur ab iis qui ut fideles ac pii cogitant. rursus alio modo de rebus externis visibilibus, et mente cognititis, et divinis. "hominis inquit Chrysostomus sunt cogitata sed mens divina quae verbis subsunt notionem superat et cogitat quae non nisi in fide comprehenduntur contemplatione. quare sola verba, ad calumniam arripere noli, sed anquire totum et indica secundum veram sententiam; neve iudex existas odiosus sed concertator placidus." haec quidem Chrysostomus: nos autem etiam ex aliis testimonia proferre possumus. etenim de deo et homine verba non eiusdem esse rationis dicit

ρει πατὴρ υἱούς, ὑπείρησε κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν.”
καὶ εἰσὶν οἱ τοῦ κυρίου οἰκτιρμοὶ τῶν τοῦ ἀνθρώπου πατρι-
κῶν οἰκτιρμῶν ἀπειροπλασίως ὑπέρτεροι. καὶ πάλιν “γίνεσθε
τέλειοι καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστι.”

5 πρὸς οὖν τοιαύτην ἐληλυθέναι τελειότητα, πάντως ἀνθρώποις
ἀδύνατον. καὶ πάλιν “καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ πατὴρ, καὶ γὰρ
πέμπω ὑμᾶς.” ἀλλ’ οὐχ ὁ αὐτὸς ἐπ’ ἀμφοῖν τῆς ἀποστολῆς
ὁ τρόπος· ὁ μὲν γὰρ ὁμοούσιος ὢν τῷ πατρὶ ὡς ἐξ ἡλίου **l. 164 v.**
φῶς ἀπεστάλη, οὗτοι δ’ ὡς δοῦλοι πρὸς δεσπότην. καὶ τὸ τοῦ
10 ἀποστόλου δὲ “γινώσκωμαι τότε καθὼς καὶ ἐπεγνωσθην.” πᾶσα
γὰρ ἀνάγκη τοσοῦτον εἶναι τὸ ὑπερβάλλον μεταξὺ τῆς θείας
γνώσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ὅσον καὶ τῆς θείας φύσεως
πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην.

Οἷς οὖν πρὸς ὕβριν τρυφᾶν οἱ καιροὶ χαριζόμενοι νοῦν **16**
15 τε ἀλάστορα βρεφονογοῦσιν ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ τοῦ σαθρὰ
φρονεῖν μεγάλα φρονεῖν χορηγοῦσι, κἀντεῦθεν πρὸς τὸ βου-
λόμενον ἔπεισι διαστρέφειν καὶ ἀνελίττειν κακῶς τὴν τῶν
ὀνομάτων τε καὶ ῥημάτων διάνοιαν, τούτους οὐ μέγα ἔργον
τοῖς θεοῖς πατράσι τῆς θείας ἐλαύνειν αὐτῆς, καθάπερ
20 Ἀθηναῖοι πάλαι τὸ Κυλώνειον ἄγος. προσθείην δ’ ἂν καὶ
ξενηλασίαν ἐκείνην ἐγὼ, ἣν τῶν Ὀμήρου πάλαι Πλάτων ἐπῶν
κατεψήφισται, ὅσα δῆπουθεν αἰσχροὶ καθυβρίζουσιν ἔρωτες
καὶ λέξεις ἀνθρωποπαθεῖς, ὅποιαί το τῆς ἐκείνου πόλεως

etiam sancta scriptura. “ut enim pater ait misericors est erga filios,
ita dominus misericors erat erga eos qui eum non secuti sunt.” sed
inter domini misericordiam et patris cuiusdam mirum quantum inter-
cedit. rursus sancta scriptura: “estote vos perfecti sicut pater ve-
ster coelestis perfectus est.” sed ad hanc perfectionem venire homi-
nibus nunquam omnino continget. rursus: “ut me pater misit, ego
vos mitto.” sed utriusque legationis non eadem est auctoritas. hic
enim qui cum patre unus, missus est tanquam lumen a sole, contra
illi ut ministri a despota. de quo haec apostolus: nam ut consenta-
neum est, inter dei et hominis intelligentiam discrimen tantum est,
quantum inter dei et hominis naturam.

Quos igitur delectat superbiere et qui animum sibi impium alunt et
falsis excogitantis magna se facere opinantur itaque pro arbitrio pervertunt
et perverse explicant nominum ac verborum notiones, hi sane non
multum faciunt sanctis divinae ecclesiae patribus. licet etiam afferre
expulsionem illam quam Plato in Homeri carmina decrevit quae pra-
vas libidines commendarent et deos tanquam homines repraesentarent,
quaeque ipsius reipublicae constitutionem facile pervertere possent

ἦθος κιβδηλεύειν ἔμελλον ἄν, σεμναῖς ἀσέμνωσ ἀκοαῖς ἐνο-
 17 χλοῦσαι. μᾶλλον δ' εἰπεῖν οἰκειώτερον, ὡς πρὶν τοὺς Θεοκα-
 πήλους ἐκείνους ὁ κύριος ἐκ τοῦ ἱεροῦ. ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν
 φαινομένων πραγμάτων ἡ μὲν φύσις ἀνείδειον τρόπον τινα
 τὴν ὕλην παρέχει τοῖς ἀνθρώποις καὶ ὑπεναντίαν ὡς τὰς
 πολλὰ πρὸς τὸ χρήσιμον, ἐπειδήπερ ἡ μὲν φύσις τὸν αὐτὸν
 αἰεὶ συγκεχυμένον καὶ ἀδιάκριτον τρόπον τηρεῖ τῆς γενέσεως,
 ἃ δ' ἀπαιτοῦσιν αἱ διηρηκεῖς καὶ διάφοροι τῶν ἀνθρώπων
 χρεῖαι, ταῦτα μεταβάλλει πάντα πολλαχῆ καὶ πολυτρόπως
 ὑπ' αὐτῶν πρὸς τὸ χρήσιμον, οὕτω καὶ τὰ τ' ὀνόματα καὶ 10
 ῥήματα διαγνοῖται ἄν τις ἔχοντα, καὶ μάλιστα ὅσα ταῖς ὁμο-
 νυμίαις περιδινεῖται, καθάπερ ὕλη τις διάφορος ὑπὸ τῆς τέχ-
 νης παιδαγωγούμενά τε καὶ πρὸς τὸ χρήσιμον τοῖς καιροῖς
 καὶ ταῖς τῶν γραφόντων καὶ διαλεγομένων κατ' οἰκονομίαν
 18 ὑποθέσει μεθαρμολόμενά τε καὶ μεταλαμβάνόμενα. καὶ τοῦ- 15
 των ἡμῖν ἀρχιτέκτονες οἱ θεῖοι τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλοι γί-
 νονται, εἰ βουλομεθα προγόνων φάναι χρηστῶν ἀπόγονοι
 χρηστοὶ καλεῖσθαι, μηδαμῆ τὰ ἐκείνων τοιχωρουχοῦντες καὶ
 παρασπῶντες καὶ σπαράττοντες κατὰ τοὺς ἀγνώμονας καὶ
 πατραλοίας παῖδας ἐκείνους, οὓς ἐξώλεις καὶ προώλεις ἐπα- 20
 ρῶνται πάντες ἀπόλλυσθαι. ὡσπερ δῆπον καὶ Πέτρος ὁ
 θεῖος ἀπόστολος, διδάσκων μὴ διαστρέφειν τὰς θείας γραφὰς
 πρὸς κακίαν ἀντίρροπον, καὶ τάδε προστίθησιν. "ὡς ὁ ἀγα-
 πητὸς ἡμῶν ἀδελφός Παῦλος κατὰ τὴν αὐτῷ δοθείσαν σο-

pravaque modo honorum hominum aures offendere. vel ut quod ma-
 gis huc quadrat, dicam blasphemorum expulsionem e sacris per ipsum
 nostrum dominum. quemadmodum in rebus externis natura rudem
 quantam materiam exhibet hominibus neque ut alia plurima ad usum
 satis apta, quum naturae id proprium sit ut pro origine sua res
 inter se coniunctas et inseparatas contineat, tamen utut hominum va-
 ria consilia continuo flagitant, mutet omnia vario modo in horum
 usum: ita quoque nomina ac verba sese habere conspicuum est et
 praecipue quae similitudinem reddant, tanquam materia quaedam per
 se confusa, arte formata et ad usum modo pro singulari ratione modo
 pro scribentium aut dicentium argumentis commode adhibita et in-
 versa. in his autem architecti sunt nostri sancti sanctae ecclesiae magistri,
 si nos revera patrum honorum bonae proles dici neque quae ab illis
 confecta, volumus suffodere, distrahere, conscindere ut amentes et par-
 ricidae isti faciant, quos perditos scelestos, dignos qui pereant, exse-
 crantur omnes. quare S. apostolus Petrus dum monet ne sacras scri-
 pturas depravemus in insolentia haec dicit: "sicut et carissimus fra-
 ter noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, si-

φίαν ἔγραψεν ὑμῖν, ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς λαλῶν ἐν αὐταῖς περὶ τούτων. ἐν αἷς ἔστι ἄδυσνήτῃ τινα, ἃ οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀστήρικτοι στρεβλοῦσιν, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς γραφάς, πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν.”

- 5 Ὅρατε πῶς δεῖ τοῖς τοιοῦτοις συνειτῶν ὁμοῦ καὶ εὐγνω- 19
μόνων καὶ οὐδαμῇ κακοδαιμόνων ἀκροατῶν, ὅποιοι πρὸς ἀμαθίας ἄμουσον μουσεῖον φοιτῶν εἰώθεσαν ἐκ παιδῶν καὶ l. 225 v.
ἐπαλέα λέσχην, ὅπου μηδαμῇ δικαιοσύνης γεωργεῖσθαι ἴσασι καρποί, μήτε μὴν οὐδ' οἱ μετ' ἀρετῆς εὐδοκιμεῖν ἰδρῶτες,
10 ἀλλὰ κακίας τρῶφιμοι φωναὶ καὶ γλωτται, καὶ πρὸς γε πο-
νηραὶ τε καὶ διάστροφοι διάνοιαι πρὸς τὴν ἰδίαν ὑπόληψιν
τὰ τῶν θεῶν πατέρων διαστρέφουσαι ῥήματα· ὃ δὲ καὶ
Παλαμᾶς τετόλημκεν ἐφ' ἡμῶν, μισθοφόρον ὄργανον ἀσε-
βείας γενόμενος ἐκοντί. ἐπεὶ δ' ἐς τότε τέλους εὐζωνον εἰ-
15 πεῖν καὶ μάλα γέ τι ῥᾶδῖον τὸ τῆς διαλέξεως ἐκείνης ἐχώ-
ρει προοίμιον, καὶ τὰς τῶν Παλαμιτῶν ἐκείνων ὁμολογίας
διὰ τῶν θεῶν καὶ ἀφύκτων γραφῶν ἀναμφιλέκτους ἐκ πρώ-
της φάναι γραμμῆς ὁ Γρηγοροῦς ἐχειροῦτο, καὶ μίαν ἐπειθεν
ὁμολογεῖν εἶναι θεότητα ἄκτιστον καὶ φῶς ἐν ἀπρόσιτον καὶ
20 ἀδιάδοχον, τὴν μακαρίαν καὶ τρισυπόστατον μόνην οὐσίαν,
καὶ ταύτην μὴ μόνον ἀόρατον ἀλλὰ καὶ νοῦ καὶ λόγον παν-
τὸς ὑπερτέραν παντάπασι, “σκεπτέον” ἔφησε “πόθεν κακ
ποιᾶς αἰτίας ὁρμώμενος Παλαμᾶς δεύτερον ἐδογματίσεν ἄκτι-

cut et in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant, sicut et ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem.”

Videte igitur ut huiusmodi res desiderent viros prudentes et placidos, nec vero auditores malignos quales sunt qui ignorantiae museum indoctum frequentare inde a pueritia consueverunt et officinas ferrarias ubi neque iustitiae fructus capiuntur neque sudor pulcri laboris aestimatur, sed nequitiae voces et linguae clamant et malae pravaeque notiones pro cuiusque mentis intelligentia captae sanctorum patrum praecepta pervertunt. quod inter nos Palamas usus est, qui ultro impietatis subsidium exstitit quum ad illud bene exstructum ut ita dicam et subtile dialectices prooemium se acciegiisnt et Palamitarum homologias divinis et invictis scripturis prima ut dicant litterula Gregoras repressisset. qui unam contendit esse deitatem increatam et lucem unam inaccessibleem et sempiternam beatitudinem et in trinitate unam essentiam eamque non solum invisibilem sed etiam supra mentem ac rationem nostram positam. inquirendum autem inquit unde et qua ratione commotus Palamas alteram statuerit esse lucem increatam, angelis quidem

1.226 a. στον εἶναι φῶς ὑπὲρ τοὺς ἀγγέλους μὲν, ὑφειμένον δ' οὖν ἀπειράκις τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ θείας οὐσίας· πόθεν δὲ καὶ ποῖαν εἰλήφει τὴν πρόφασιν ἐκ τοῦ τοιοῦδε φωτὸς πληθὸς εἰσενεγκεῖν θεοτήτων ἀκτίστων καὶ ἀνουσιῶν, τῆς θείας οὐσίας διαφόρων πάντη καὶ ἑτερογενῶν. ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶδ' ὁπότερον εἶποιμι ἄν· ἢ γὰρ οὐκ ἀκήκος διαρρηθῆν τῆς ἁγίας ἑκτῆς καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου βοώσης τὰ ἐναντία, ἢ ἀκούσας οὐκ ἦσθετο, ἢ αἰσθόμενος ἀπυθὼν τε ἔκρινε καὶ μηδεμιᾶς τινὸς ὄλως ἀξίαν φροντίδος εὐλόγου. φασὶ γὰρ οἱ τὴν θείαν ἐκείνην σύνοδον συγκροτήσαντες θεῖοι πατέρες ὡς 11 ἡμεῖς οὔτε τρεῖς τινὰς θεοὺς ἐπιστάμεθα οὐδ' ὄλως πολλοὺς θεοὺς ἢ φύσεις ἢ οὐσίας ἢ θεότητας ἔγνωμεν ἢ γινώσκοντες οἶδαμεν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔχοντα ἢ φρονεῦντα ἢ γινώσκοντα 21 τοῖς ἀναθέμασι βάλλομεν. τούτοις ἡ Παλαμικὴ πατρία ἐκείνη τοιάνδε τινὰ τὴν ἀντίθεσιν ἐπεισήνεγκε. τὸν μὲν τῆς 15 ἑκτῆς συνόδου τοῦτον ἀναθεματισμὸν ὑπερθετέον ἐν τῷ παρόντι. δεῖ γὰρ ἀποκρίνασθαι ὡς οὐκ ἄλογός τις ἡμῖν ἐγγόνει πρόφασις πρὸς δευτέρας θεότητος ἐννοιάν τε καὶ πίστιν, ἀλλὰ καὶ μάλα τι εὐλογός· δείξασι γὰρ ἡμῖν τὴν τῶν θείων γραφῶν δύναμιν ὅθεν ἡμῖν ἢ πρόφασις, ἀπτόθεν αὐ- 20 τομάτως πάντως ἐκάτερα ἔψεται, τῆς τε μέμψεως ἢ ἀπόφασις καὶ ἕμα ἢ τοῦ ἀνάθεματισμοῦ ἀναχώρησις. οὐ γὰρ ἄλλοθεν ἄλλ' ἢ ἐκ τοῦ ἐν Θαβωρίῳ πέλαι τῷ ὄρει περὶ τὸ τοῦ

superiorem sed multo inferiorem beatitudine illa et divina essentia. deinde, unde, et qualem praetextum habuerit e luce illa multitudinem deducere deitatum increatarum et inessentialium quae a divina essentia prorsus diversa sunt et alius generis. equidem sane dicere nescio. aut non audivit ille quae sancta sexta oecumenica synodus contraria clara voce exclamavit aut audivit sed non concepit, aut concepit sed dissona esse iudicavit et quae nulla omnino digna essent repuatione. dicunt enim qui sanctam illam synodum congregarunt sancti patres: "nos neque tres quosdam deos novimus neque plures deos vel naturas vel essentias vel deitates agnoscimus, neque eos qui sic cogitant agnoscimus; sed eum qui haec intelligat aut cogitet aut agnoscat anathemate damnamus." quibus Palamitarum sodalitas opposuit haecce: "sextae synodi anathema illud in huiusmodi rebus nihil valet. nam licet respondere, nos non sine ratione alteram deitatem agnoscere et credere sed profecto ratione sana. iam si nos niti demonstraverimus sacrae scripturae auctoritate hinc utrumque per se evadet, in nos neque vituperationem ullam neque anathema cadere posse. neque id aliunde demonstramus quam luce quae in monte Thabori olim circum domini corpus appa-

- κυρίου. σῶμα γενομένου τε καὶ φανέντος φωτός, περι ὃ καὶ τὸν ἐν θεολογίᾳ μέγαν συνηρέχθη λέγειν Γρηγόριον λάμψαι τῇ μορφῇ καὶ τὴν θεότητα παραδείξαι, καὶ γυμνώσαι τὸν ἐν τῇ σαρκὶ κρυπτόμενον. καὶ πάλιν· φῶς ἢ παραδειχθεῖσα θεότης l. 226 b.
- 5 ἐπὶ τοῦ ὄρους μικροῦ στερροτέρα καὶ ὄψεως· ὃ τότε μὲν 22
ὠράθη τοῖς ἀποστόλοις, νῦν δὲ τοῖς ἀμφὶ τὸν Παλαμῶν αἰεί, καὶ πρό γε τούτων ἄλλοις οὐκ ὀλίγοις, ὡς ἐξεῖναι λέγειν ἐν-
τεῦθεν τὸ μὲν ἄορατον τοῦ Θεοῦ, τὸ δ' ὄρατόν μὲν ἄκτιστον
δέ, καὶ τὸ μὲν ἀμέθεκτον τὸ δὲ μεθεκτόν, καὶ τὸ μὲν ὑπερ-
10 κείμενον τὸ δ' ὑφειμένον. ἀτοπον γὰρ τὸν οὐράνιον χῶρον ἀπολιμπάνον ὄλον παρεῖναι τὸ θεῖον τοῖς ἐπιγείοις τούτοις, οὔσι ἔνυπαρξις. το πλεῖστον εἰπεῖν καὶ δυσώδεσι καὶ μεμολυσμένοις. ἢ πῶς ἂν ὕψιστος λέγοιτο θεὸς κατιῶν ἐκεῖθεν καὶ τοῖς ἐπιγείοις καὶ ἐφαμάτοις συνδιατρίβων; ἀλλ' εἶναι
15 τὴν μὲν οὐσίαν αὐτοῦ ὑπερκειμένην θεότητα ἄκτιστον, αἰεὶ τοῖς οὐρανίοις θαλάμοις ἐνδιατρίβουσαν, καὶ διὰ τοῦτο μένουσαν ἄορατον πάντη καὶ ἀμέθεκτον· τὰς δὲ ἐναργείας αὐτῆς ὑφειμένας θεότητος, διαφόρους τῆς οὐσίας, καὶ διὰ τοῦτ' ἀνουσίους καὶ ἅμα μεθεκτὰς καὶ ὄρατὰς ἡμῖν.
- 20 Πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγορῶς "καὶ πῶς ἂν τις" φησὶν "ἐλεγ- 23
χθεῖη μᾶλλον καὶ ἑαυτῷ μαχόμενος καὶ τῇ θεότητι; ἵνα τοῖς αὐτοῦ Γρηγορίου περὶ αὐτοῦ λέγων χρήσωμαι. εἰ γὰρ ἕπερ αὐτὸς θεμελίωσιν ὑπέθηκε τρόπον, ταῖς κοιναῖς καὶ εὐσεβέσι

ruit, de qua etiam magnus ille theologus Gregorius dicit, eluxisse in corpore et deitatem submanifestasse et revelasse deum in carne latentem; et iterum quam dicit lucem in monte deitatem oculis clarissimam prodentem. quae olim visa sit apostolis, nunc vero iis qui Palamam sequuntur et ante hos aliis paucis. quare dicere licet, hanc invisibilem esse in deo, illam visibilem sed increatam; hanc imparticipabilem; illam participabilem; hanc superiorem, illam inferiorem. ineptum enim esse dicit, credere coeli regione relicta totum illud divinum terrenis hisce hominibus rudibus maximam partem et sordidis et maculatis interesse. qui enim inquit deus ille dici potest "supremus," qui descenderit inde et in terra hominibus iisque flagitiosis intersit. est igitur essentia eius superior deitas increata semper in coelestibus thalamis et hac de causa semper invisibilis et imparticipabilis, sed naturae huius inferiores variae essentiae sunt deitates, eaque de causa inessentiales simul participabiles et visibiles nobis."

Ad haec Gregoras "quomodo, inquit, melius quis convincatur se cum semet ipso unaque cum deitate pugnare, ut eiusdem Gregorii de hoc verbis utar. nam si quis, quae modo fundamenta sibi posuit

τῆς ἐκκλησίας ἐννοίαις ἐπόμενος, ταῦθ' ὡσπερ ἐν μεταμέλῳ γενόμενος γνώμης διορῦνται καὶ ἀναιρεῖ, πῶς οὐ παραβιάτην ἑαυτὸν δεικνύσι κατὰ τὸν θεῖον φῶναι ἀπόστολον, καὶ ἅμα ἑαυτῷ μαχόμενον καὶ θεότητι; δέδεικται γὰρ αὐτὸς ἐν προοιμίαις διδάσκων ἡμᾶς φῶς ἐν ἀπρόσιτον εἶναι τὴν μόννην ἐκείνην ἄκτιστον τῆς μακαρίας τριάδος οὐσίαν τε καὶ θεότητα. ἀπρόσιτον δ' εἰπὼν καὶ ἀόρατον δεδήλωκεν εἶναι μετὰ πολλοῦ τοῦ κρείττονος· τὰ δὲ μετ' αὐτο πάντα φῶτα κτιστά.

- 24 εἰεν δ' ἂν ἄλλα τε μυρία, καὶ ὅσα μᾶλλον αὐτὸς τὴν ὁμῶνυμον φωνὴν τοῦ φωτὸς κατὰ τὴν εἰς πλείω σημαίνόμενα ποιησάμενος ἕκτασιν ἐν τῷ περὶ βαπτίσματος ἐξέθετο λόγῳ.
1. 227 a. οὐ τοίνυν ἑαυτῷ μαχόμενος καὶ θεότητι φαινοίτ' ἂν ὁ μέγας οὗτος διδάσκαλος; ἄπαγε. μαινομένης ταυτὶ διανοίας καὶ γλώττης εἰσὶ παρευρήματα κατὰ τοῦ ἁγίου, ἧθεσι χρηστέροις δολερῶς κρυπτόμενα· πολλὰ γὰρ ἐκεῖνος ἀπαριθμησάμενος λέγεσθαι φῶτα, ἐν τῶν πολλῶν εἶναι λέγει κακεῖνο τὸ φῶς, ἐν ᾧ μὴ δεδεῖχθαί φησιν ἀλλὰ παραδεδεῖχθαι τῆν καῦτα τὴν θεότητα, τῆς παρά προθέσεως κολαζούσης τὸ αὐθαδες τῶν ἀτόπως τὰ θεῖα βωμολοχεῖν ὠρμημένων, ὡς καὶ ἡμῖν ἐν ἄλλοις εἴρηται τε καὶ αὐ' προἰούσι τρανότερον εἰρη-
25 σεται κατὰ χώραν. παρίτω δ' ὁμος ἐν βραχεῖ ὁ Χρυσορρήμων ἡμῖν συμμαχῶν Ἰωάννης, εἴρηται λέγων πολλὰκις ὡς

22. ἐκ τοῦ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τίνας χάριν ἐν τῇ ἀγίᾳ πενητηκοστῇ ἦλθε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

communibus et piis ecclesiae praeceptis innisus, haec paullo post tantum poenitentia commotus ipse suffodit et aufert: nonne praeceptorum violatorem se reddit ut S. apostolus dicit, unaque qui semet ipse et deitatem impugnet. affirmavit enim ipse in prooemiis nos docens lucem unam inaccessibleem esse unam illam increatam beatæ trinitatis essentiam et deitatem; et quia inaccessibleem dixit et invisibilem, declaravit etiam multo praestantiorē; quae vero luce hac inferiora lumina, esse creata. sunt autem haec alia innumera et quotquot ille ipse eodem nomine secundum lucis in pluribus manifestationem commemorat in libro de baptisate. quid igitur? videturne magnus hic praeceptor semet ipsum et deitatem impugnare? apage haec amentis doctrinae et linguae peccata in spiritum divinum, dolose in verbis quibusdam pulcris recondita. nam quum multa hic enumeret lumina et horum unum dicat illud quo deitatem nobis non ipsam manifestari sed tantum submanifestari: ipsa haec "sub" praeposito temeritatem coercet eorum qui tam stulte divina ludere student. ut a nobis in aliis multis dictum est et quum progressi crimis loco suo planius exponetur. breviter nunc dicat Chrysostomus noster Ioannes: "saepe,

ἡ θεία φύσις οὐ φαίνεται ὡς ἔστιν, ἀλλ' ὡς ἐπιμετρῆται τῇ ὄψει ἢ τῇ ἀκοῇ τῆς θνητῆς φύσεως· καὶ ἵνα μὴ εἰς ὕβριν ἐκλάβῃς τὸ τὴν ἁγίαν καὶ προσκυνητὴν φύσιν πυρὸς ὄψει φανῆναι, ὠφθησαν γὰρ φησι διαμεριζόμεναι γλωσσαι ὡσεὶ πυρὸς, ἐρμηνεύει τὰ νέα τὰ διὰ Μωϋσέος πάλαι γενόμενα. λέγει γὰρ Μωϋσῆς “καὶ ἦν τὸ εἶδος τοῦ θεοῦ Ἰσραὴλ ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ ὡς πῦρ καιόμενον.” ἀλλ' ἴσα, φησί, καὶ τὴν λέξιν ἐκείνην συμφωνοῦσαν ταύτῃ τῇ νέα· οὐ γὰρ εἶπε πῦρ, ἀλλ' ὡς πῦρ. καὶ ἐνταῦθα ὠφθησαν γλωσσαι ὡσεὶ πυρὸς.

10 καὶ ταῦτα μὲν ὁ Χρυσορρήμων ἐκ πολλῶν ἀπολεξαμένοις ἡμῶν ὀλίγα διέξεισιν· ὁρᾶτε δὲ πῶς βραχείας λέξεως προσθήκη τὸ αὐθαδὲς καὶ τολμηρὸν θεραπεύει τῆς ἐννοίας, καὶ ἀναστέλλει τὸ ἀχαλίνωτον, εἴ τινες εἶεν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν ὠρμημένοι δι' ἀμαθίαν ἢ δυστοπίαν κακοδαίμονος

15 γνώμης. κἀνταῦθα τοιγαροῦν τῆς παρὰ προθέσεως προσθεσίσης, μεγίστη γέγονεν καὶ τῶν ἀτόπων ἐννοιῶν συστολή, καὶ διὰ τῆς βραχείας ταυτησί προσθήκης μεγίστην ἔσχε ῥοπήν ἢ τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας ἐνδείξεις ὁμοῦ καὶ εὐγένεια, περιφανῶς ἀνατρέπουσα τὴν πολύγλωσσον ἀωρίαν οἷς οὐκ αἰδῶς τὰ

20 θεία βοακηματοῶδεσι βεβηλοῦν ἐννοίαις. εἰ δὲ τῷ πρὸς βουλήσεως εἶη ἐνταῦθα καὶ τοῦτ' αὐτῶν ἐπισκώπτειν, ὅθ' ὑπερτιμᾶν δοκοῦντες ἐκεῖνο τὸ φῶς ἀτιμάζουσι μᾶλλον ὑπὲρ τὸ δέον, κερᾶννύτες καὶ συμμυγνύτες τοῖς ἐκ διαμέτρου πάσιν

inquit, dictum est divinam naturam non qualis revera sit nobis apertam fieri, sed qualis oculis vel auribus naturae mortalis appareat. et ne superbias quod divina et adoranda natura ignis specie visa sit, nam linguae, ut dicitur, dispersae tanquam igneae apparuerunt, explicantur haec novi testamenti verba his quae Moses tradit: “et videbatur deus Israel in monte Sinai tanquam ignis flagrans.” vide autem haec verba quomodo cum novo testamento consentiant. nam non “ignem” hic dicit, sed “tanquam ignem;” itemque linguae videbantur “tanquam igneae.” “haec igitur quae ex aliis multis pauca elegi dicit Chrysosthomus. videtisne ergo quomodo breve etiam verborum additamentum temeritatem et licentiam mentis castiget, et frenet insolentiam, si fines quidam transillire propter ignorantiam et pravam certandi libidinem student. nam adiecta illa “sub” praepositione gravissima orta est ineptorum argumentorum refutatio et breve additamentum illud ad veram sententiam declarandam et confirmandam summi momenti est; quo nempe manifesto vana concertatio repressa est eorum quibus non pudor est divina turpissimis sententiis profanare. sed licet mihi etiam perstringere quod illi lucem illam dum nimii aesti-

2. 227 b. ἐναντιώμασιν, ἐρατὸν ἄκτιστον λέγουστας καὶ μεθεκτον ἀφροσι-
 τον καὶ ἄυλον καθ' αὐτὸ μεριστὸν καὶ ὄσα τοιαῦτα, οὐκ
 ἔγωγα θεώσασμαι, οὐδ' ἐκείν γε εἶναι τοιούτῳ νεμοσρήην ἔν-
 ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνεγκλήτῳ μένειν παντάπασιν τὸ γ' ἔμὸν μέρος
 ἀσμενῶς αὐτῷ κομιδῇ χαρισταίμην· καὶ οὗτοι γὰρ ἂ μηδὲ 5
 τοῖς κτίσμασιν οὐκ ἂν τις τολμῶη παρέχεσθαι, δαίμοσι δη-
 λαδῆ καὶ ψυχαῖς καὶ ἀγγέλοις, (ἀόρατος γὰρ καὶ τούτων
 ἀπώτατος ἢ φύσις, εἰ μὴ διὰ συμβύλων καὶ τύπων σωματι-
 κῶν ἐνίοτε φαίνονται τὸν ἐκάστοις προσήκοντα τρόπον), τού-
 τοις ἀσμενῶς συναριθμεῖσθαι τὰς οἰκείας θεότητας συναδοῦσι 10
 τὰς ἀκτίστους καὶ ἀφροσίτους, καὶ μάλιστα πωσῶν τὸ θει-
 λημμένον ἐκεῖνο φῶς. ὥσπερ γὰρ ἀνανδρίας ἐκατέρωθεν
 ἔλεγχον ἀμφοῖν ἄμφο· κομίζει, τῷ γε μὴ θέλοντι θνήσκειν
 ὅτε δεῖ, καὶ τῷ θέλοντι πάλιν ὅτε μὴ δεῖ, οὕτω καὶ ταῖς
 θεαῖς τιμαῖς τὸ ὑπερβάλλον οὐ μὴ προσήκει, οὐ τιμὴν παρ- 15
 ἔχει θεῷ, σκεπὸν ὕβρεως τηρικαῦτα τῆς τοῦ εὐλαβοῦς
 προσποιήσεως συμπερονομένῳ τε καὶ συμπλέστω κεκτημέ-
 νης. πολλοῦ μὲντ' ἂν δεήσειε μὴ καὶ πρὸς τὴν Νανάτου
 μισανθρωπίαν ὠθεῖν τὴν μίμησιν, ὅς τὴν ἀρετὴν ἐς τὸ ὑπερ-
 βάλλον τιμῶν προσποιούμενος, ἔλαθε τὸ τοῦ θεοῦ φιλιάνθρω- 20
 πον ἐξ αὐτῶν κρηπίδων ἀντικρὺς ἀναιρῶν, τὴν ἐξ ἁμαρτίας
 μετώοιαν οὐδαμῶς προσείμενος, καὶ προσηγορίαν εὐλα-
 βείας ἐν ἀσπίδι προσφάσεως αὐτῷ προμοιάμενος, τὰ χείριστα

ment, plus aequo potius abiciant, quam condescant sic et condescant
 cum iis quae prorsus aliena sunt, visibilem dicentes quae lux increata,
 participabilem quae inaccessibleis, dividuamquae sine materia est.
 cuiusmodi iam alia sunt multa quae nunc taceam. neque consulto illi
 succenseam potius quod quidem ad me attinet illum omnino non re-
 prehendum esse malim. sed hi quod quis non facile creataris
 tribuere velit, daemionibus aperte et animis et angelis quorum sanc-
 omnium natura invisibilis est praeter quod symbolis et typis corporeis
 interdum pro ipsorum singuli quique natura nobis apparent, anume-
 rant ipsas deitates increatas et inaccessibleis et prae aliis omnibus lu-
 cem illam quam diximus. quemadmodum autem ignaviae opprobrio
 dignus est uterque et qui mori non vult quam debet et qui vult quam
 non debet, ita quoque in divinis attributis quod nimium est non honorem
 fert deo, quum semper si quid additur id arrogantiae culpam habet
 et secum ferat. qua ratione non multam abest quin ad Novati homi-
 num odium imitandum compellamur, qui quum virtutem supra modum
 aestimare intenderet dei hominum amorem prorsus neglexit. nam
 peccati poenitentiam nihili habuit; et quum cautioni pro inerti ex-

τῆς κακίας τοῖς ἠκολουθηκοῖσι προϋξένησεν· αὐτῷ χεῖρι- 29
 στόν ἐστι ὑπὲρ τὸ θεόν αἰτεῖν καὶ πατρῶν θρία κινεῖν. ἀντι-
 φωνεῖν γὰρ ἀνάγκη τοῖς ἀφανέσι τῶν ὀρέξεων ἐναυθῶα πά-
 θει τὰ χειρὸς καὶ γλώττης ἐμφανῆ κινήματα, καὶ σφετέροις
 5 σφέτερα μέρει μέρη πολέμια καὶ ἀντίφθογγα τρέφειν αὐτῶν
 τινα ἑαυτῷ, ἕως ἂν σαφῆ τὸν ἔλεγχον ὁ χρόνος ἐπικαύρους
 εἰληφῶς τὰς ἀψευδεῖς τῆς δίκης πλάστιγγας εἰς ὑπαιθρον
 ἐξενέγκῃ θέατρον, καὶ οἰομένους τιμὴν κερδαίνειν ἐν τοῖς
 ὄφλοισιν αἰσχύνῃ ἐνδρικομένους ἐνδείξῃται. ὁποῖον δήπου
 10 πεπόνθασι καὶ οἱ τὴν τῶν ἄκτιστιτῶν αἵρεσιν ὑποστήσαντες· l. 228 a.
 οἰόμενοι γὰρ τιμᾶν τὴν τοῦ Χριστοῦ σάρκα ἄκτιστον ταύτην
 ἔδογματίσαν ἐῖναι, καντεῦθεν οὐ μικρὸν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκ-
 κλησία παρεισήγγικαν νόσημα καὶ ἀντὶ τιμῆς ἀτιμίαν πε-
 πράχασι· διὸ καὶ ἰδίᾳ τις αὐτῆ αἵρεσις ἀκτιστιτῶν ὀνο- 20
 15 μάζθη τε καὶ ἀποκεκήρυκται πρὸς τῶν εὐσεβῶν. παραπλή-
 σιον δέ τι καὶ ὁ θεολόγος ἔφη Γρηγόριος πρὸς Ἐνόμιον,
 τὸ ὑπὲρ πᾶσαν, λέγων, οὐσίαν καὶ φύσιν τῆ μὲν πατρὶ δι-
 δούς, ὃ ἄνθρωπε, τὸν δ' υἱὸν ἄποστερῶν καὶ τὰ δευτέρᾳ
 νέμων αὐτῆ τῆς τιμῆς καὶ τῆς προσκυνήσεως, κἄν ταῖς συλ-
 20 λαβαῖς χαρίζῃ τὸ ὅμοιον, τῆ πράγματι περικόπτεις τὴν θεό-
 τητα, καὶ μεταβαίνεις ἀπὸ τῆς τὸ ἴσον ἐχούσης ὁμωνυμίας
 ἐπὶ τὴν τὰ μὴ ἴσα συνδεούσαν. καὶ ἀλλαχοῦ “οὐ γὰρ θεὸς
 τὸ κτιζόμενον, οὐδὲ δεσποτικῶν τὸ ὁμέδουλον, κἄν τὰ πρῶτα
 φέρηται δουλείας καὶ κτίσεως, καὶ τοῦτο μόνον φιλανθρω-

17. ἐκ τοῦ περὶ νεοῦ.

cusatione totus confideret, posteris flagitia summa praeparavit. quare
 pessimimum est supra modum aestimare aliquid et patrum praecepta
 immutare. fit enim ut discrepent ab occultis animi motibus manus
 et linguae motus conspicui, et inter singula membra repugnantia
 quaedam et dissensio alatur, donec tempus iustitiae certa tratina ad-
 hibita apertum opprobrium in lucem ferat et eos qui honore fruito-
 ros se sperarent ignominia notatos ostendat. quos experti sunt qui
 Actistitarum haeresia protulerunt. hi enim Christi corpus celebrari
 increatum id esse dogmate statuerunt; qua re non levem Christi ec-
 clesiae verbum adduxerunt et loco honoratione maiori effecerant con-
 taminationem. quare inventio ista proprio nomine Actistitarum (in-
 creatistarum) nominata et a fidelibus exclamata est. simile quiddam
 Gregorius theologus in Ennomium exhibet: “tu, inquit, quae supra
 essentiam et naturam sunt patri adiciis, filium autem suis privas; cui
 secundum tribuis honorationem et venerationem, et si verbo quidem
 ei idem concedis, re tamen deitatem circumcidis, et a nominis simili-

πεύηται ὑβριζόμενον· ὁ γὰρ τῆς ὀφειλομένης ἀποστερωῶν τιμῆς οὐ μᾶλλον τιμᾷ τῷ δεδομένῳ ἢ ἀτιμάζει τῷ ὑφαιρουμένῳ, καθὼς προσποίησιν ἔχη τιμῆς τὸ γινόμενον.”

- 81 Ὅρας πῶς τὸ μὴ προσηκόντως τιμᾶν, ἀλλ' ὑπερβαίνειν δοκεῖν τοὺς νομισμένους ὄρους, ὑβρεως τίκτει καρπούς. ἡ γὰρ τοῦ ὑπερβάλλοντος παρενθήκη ἔλεγχός γίνεται τοῦ πρὶν ἔλλιποῦς καὶ οὐ μᾶλλον δίδωσιν ἢ ζημιοῖ, περιφανεστέρην ποιοῦσα τῆς ἀληθοῦς τιμῆς τὴν ὑφαίρεισιν ἢ τὴν πεπορισμένην ταύτης ἐπίτασιν, ὡς κινδυνεύειν ἐν τῇ τοῦ δοκεῖν ἀφθονία τὰ τῆς πτωχείας ὑπομένειν αἰσχροῦ. δυοῖν οὖν κἀνταῦθα 10 θάτερον ἔπεται· ἡ γὰρ κακουργίας ἐγχείρημα φαίνεται εἶναι τουτί, δι' ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων ἐπινοημένον, ἡ δεισιδαιμονίαν ὀνομαστέον τὸ τοῦ νόσηματος πάθος, ἔκγονον λόγου διεψευσμένως ἔχοντος ὃν πρὸς τὸ ἀγαθόν, δειλίας δ' ἀσπίστους καὶ ἀτεκμάρτους ταῖς μητρᾷσι ψυχαῖς ἐντιθὲν καὶ 15 φόβους ἐν οὐ καιρῷ φρομένους, θανάτου γείτονας καὶ οἴους οἱ ἐν ἄδου μνθεύονται πέμπειν τοῖς ζῶσιν ἐν ὕπνοις, ἐκ δια-
- L 228b. μέτρον μὲν καὶ ἀντιδιηρημένην τῇ ἀθείᾳ τὴν τάξιν ἐσχηκός, γένος δ' ὅμως ἐκείνη ταῦτόν κεκτημένον, τὴν ἄνοιαν δηλαδή.
- 82 ὁμοίως γὰρ τῶν διαβεβλημένων ἐστὶ τό τ' ἀκίνητον εἶναι 20 πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν, καὶ ἀδ' τὸ κινεῖσθαι πρὸς αὐτὴν καθάπερ οὐ χορῆ· τὸ μὲν γὰρ πίστεως ἄμοιρον, τὸ δὲ καὶ δόξαν ἐμπαθῆ προσλαμβάνει, μικρολογίαν μακρὰν τῷ Θεῷ

tudine quae unum idemque continet recedis ad eam quae non idem amplectitur.” rursus alias: “deus non est creatura neque dominus idem qui servus et iam si princeps sit inter servos vel creaturas.”

Videsne igitur quomodo plus aequo honorare et ultra fines iustos progredi arrogantiae fructus gignat. iis enim quae supra modum adduntur opprobrio fit quod alia demta sunt itaque non revera quidquam additur potius detrimentum est quum magis conspicua fiant quae a iusta honoratione resecta quam quae huic nova adiecta sunt. quare cavendum ne abundantiam in aestimando opinemur quae nos in egestatis ignominiam ducit. e duobus autem alterum consequitur aut tale quiddam mali consilii inventum apparet per fraudem excogitatum aut e daemouum timore natus morbus est qui mentis fellax imago et iudicium ignaviae summae animorum muliebrium, unde metus oritur quem mortis dicunt affinem et quem inferi dicuntur vivis inmittere in somniis. qui timor contrarius quidem est atheismi; tamen in utroque eadem apparet amentia. nam amentiae est signum et si quis deum omnino non timet et si timet ubi non debet. ille enim pietatem nullam habet, hic contra nimia religione captus deum nimis severum

προστροβον. και ἔστιν ἐν ἀμφοτέροις ὁμοιον τὸ κακόν, καὶ ἀντίθετον ἐκληρώσατο τύχην ἀλλήλοις ἐκάτερον.

- Ἴνα δὲ κακ τῶν συνηθεστέρων τῇ φύσει και ὅϊον εἰπεῖν κοινῶν τοῖς ἀπασιν ἐννοιῶν ὑποδείγματα τίνα πρὸς σαφήνειαν δ
 5 λόγος εἰληφῶς τῶν τῷ ἀγίῳ ἠριθμημένων ἐκεινων φώτων ἐν και τὸ φῶς ὃν ἐκεῖνο δεῖξῃ, και τῆς ὁμοίας ποιότητος, εἰ και τῇ λαμπρότητι παραλλάττειν ἔδοξε, φαίην ἂν ὡς πολλῶν ἐξ αἰῶνος ἀγαθῶν γεγονότων ἀνδρῶν και θεοφιλῶν εἰς ἣν φέρε εἰπεῖν και Μωσῆς ὁ μέγας ἐκεῖνος, δι' οὗ τὰ μέγιστα τῶν
 10 θαυμάτων κατὰ τὴν Αἴγυπτον ὁ θεὸς ἐπεπράχει. οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ και θεῖον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ φωτὶ κατελάμπρυνεν, ὡς μηδὲ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, κατὰ τὸν θεῖον φάναί ἀπόστολον, ἀτενίσαι δύνασθαι εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διὰ τὴν δόξαν τοῦ προσώπου τὴν τότε ἐκείνην ἐκεῖ φανείσαν.
 15 και κάλυμμα ἔχειν ὁ θεὸς ἔφη Χρυσόστομος ἐπὶ τοῦ προσώπου τότε Μωσέα. και τὸ αἷτιον, ἐπεὶ μὴ ἐδύνατο, φησί, τὴν δόξαν ὑπενεγκεῖν τοῦ προσώπου αὐτοῦ. ὁρᾶτε πῶς και τῆς τῶν ὁρώντων ὄψεως στερρότερον γέγονε και τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ τοῦ Μωσέως πρόσωπον πάσαι
 20 λαμπρῦναν. φῶς οὖν και Γρηγόριος ἐν ἐκεῖνο πρὸς τοῖς ἀλλοῖς και τὸ φῶς ἐκεῖνο πρὸς τοῖς ἄλλοις φησὶν ὅτι τὸ Μωσέως δοξάζεται πρόσωπον. και πολλὰ τοιαῦτα συνείρας διάφορα μὲν τὴν ποιότητα και οὐ τὴν φύσιν, κακ τῶν ποιημάτων

putat etiam in rebus minutissimis. utriusque autem idem malum est etsi sors diversa.

Sed ut exempla quaedam nobis magis dilucida et sat cuique aperta exhibeam et dicam luminum illorum quae divino annumerata sunt unum et illud quidem lumen quod eadem esse qualitate etsi diversa claritate putant, prae aliis multis ex memoria bonis et deo dilectis viris unum nomino magnum illum Mosen, per quem summa deus miracula in Aegypto fecit et praeterea cuius ipsius vultum luce divina fulsisse audimus ita ut quod S. Apostolus dicit Israelis filii vultum eius intueri nequiverint, propter splendorem circa vultum effusum. velamentum autem inquit S. Chrysostomus eo tempore Moses supra vultum habuit; nam vultus eius splendorem perferre nemo potuit. videtis igitur oculorum intuitu solidiorem illam quoque lucem fuisse quae in Mosis vultu effulsit. sed Gregorius etiam lucem unam illam inter alias et lucem hanc quoque inter alias dicit quae in Mosis vultu eluxit; item multa ille annumerat lumina quae quidem eadem qualitate sed diversa natura sunt et e creaturis creatorem praedicat. quem sempiternam lucem et proprie unam dicit, deinde aliis illam

των τὸν ποιητὴν ὑμνήσας, ὃν καὶ ἀδιάδοχον εἶπε φῶς καὶ κυρίως ἐν, ἔπειτα τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο συναριθμεῖ, ᾧ παρεδείχθη τυπικῶς ἡ θεότης, λαμπρότερον μὲν τὴν τῆς

1.229 a. αἰγλης ποιότητα, τὴν δὲ φύσιν τηροῦν τοῖς ἄλλοις τὴν αὐτὴν.

85 καὶ τὸ τῆς ἀληθοῦς ἐνοίας ἐνταῦθα κράτος ἢ τοῦ ἄφθρου ὅ παρίστησι θεοῖς, τὴν θεότητα περιγράφουσα, καὶ τὸ ἄφρονον καὶ ἀόριστον τῶν συμφαινόμενων πρὸς τὸ μοναδικὸν καὶ ἐνιαῖον συστέλλουσά τε καὶ περιεφίγγουσα. οὐ γὰρ θεότητας ἀπαριθμούμενος ὁ διδάσκαλος μίαν εἶπε θεότητα καὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο, ἀλλὰ τοῦναντίον φάτων ἀριθμουμένων πολλῶν ἐν ἡ ἐκεῖνο τῶν πάντων εἶρηκεν εἶναι, τιμηθὲν μὲν ὑπὸ θεοῦ πλέον, ἢ οὕτως εἶπω, τῶν ἄλλων, οὐ μὴν δυνάμενον ἄκτιστον γενέσθαι θεότητα, ἀλλ' ἀκτίστου θεότητος παραδείξιν τυπικὴν τε καὶ συμβολικὴν, ὡς εἰρησεται προοιούσιν ἡμῶν ἐμ-

86 φανερότερον. ὥσπερ οὖν πολλῶν ὄντων ἀνδρῶν ἀγαθῶν καὶ ἱεροφιλῶν προφητῶν ἓνα τῶν πᾶτων εἶναι καὶ Μωσέα εἰρηκέμεν, τιμηθέντα μὲν πρὸς θεοῦ πλέον τῶν ἄλλων σχεδὸν τῆ τε λαμπρότητι τοῦ προσώπου καὶ τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ θαύμασι, καὶ θεὸν γενόμενον Φαραῶ, ἄκτιστον δ' οὗ, οὕτω καὶ περὶ τοῦ φωτὸς νοητέον ἐκεῖνου. αἱ γὰρ τιμαὶ καὶ δόξαι καὶ λαμπρότητες ποιότητές τινες ἐκονσιώδεις οὖσαι καὶ συμβεβηκότων εἶδη, αὐταὶ μὲν ἄλλοίωσιν καὶ μεταβολὴν ὑπομένειν πεφύκασιν, ἡ δ' οὐσία τῶν τοιούτων ἀδιψὸς μένει πα-

quoque adiungit qua typice deitas submanifestata est: quae pro splendoris qualitate clarior quidem sed pro natura ab aliis non diversa. sed haec revera tanquam artus se habent in deitate conspici qui- bus omnia quae soluta et interminata nobis videntur in unum coacta et constricta sunt. nam quum deitates praecceptor ille enumerat, non unam dicit deitatem etiam illam lucem, sed in adversum quam lu- mina multa enumerat unum illud dicit prae aliis omnibus a deo qui- dem pluris esse aestimatum ut ita dicam, sed quod increata esse dei- tas non possit et nobis increatam deitatem submanifestet tantum typice et symbolice, ut paullo post lucidius nobis patebit. sicut igitur inter dilectos prophetas unum illud dicitur prae aliis omnibus a deo nominavi- mus Moysen a deo praecipue honoratum et vultu splendido et miracu- lis in Aegypto; qui deus visus sit Pharaoni sed non deus sit increa- tus: ita quoque de luce illa cogitandum est. cuius attributa et glo- ria et splendor qualitates quaedam sunt ad essentialiam accedentes et fortuitae formae, quae variationes et immutationes inveniunt: sed quae his subest essentialis ipsa nullas prorsus patitur affectiones, sed fundus illarum est ac fundamentum. itaque sine essentiali illa fundamentum

Θῶν· ὑποβάθρα γάρ τις καὶ θεμέλιος γίνεται τούτοις ἅπασα,
καὶ ταύτης ἄνευ ὑπόστασις, ἐκείνους οὐκ ἔστιν εὐδ' ἠϊσαοῦ,
οὐσιωδῶς γε μὴν αὐτοῖς καὶ αὐτῇ συναλλοιοῦσθαι ἔκτισε
οἶδεν· εἰ δὲ δι' ἀμαθίαν ἐνοιῶ καὶ ἔκτασιν λογικῆς ἀπιστή- 8
5 μης, δι' ἧς εἰ θεῶν πατέρες τὰς δογματικὰς ἀνεσηήσαντο
βίβλους, ἔπεσθαι ἠϊιστα δύναται, τί τοῦτο πρὸς τὴν ἀληθῆ
γνώσιν; οὐ γὰρ ἀτιμαστέον τὴν παιδεύσασθαι δὲ αὐτοῖς, ἀλλὰ
σκαιούς καὶ ἀπαιδέτους ὑποληπτέον τοὺς αὐτοῖς ἔχοντας ὁ
μέγας φάσκει διδάσκαλος. πολλοῦ μὲν γὰρ ἂν δαΐσεια τοῖς
10 ὄρους ἐκείνους τῆς οὐκείας φυλάττειν φύσεως τὰ τε ἄλλα
δήπουθεν, καὶ τό γε τὴν εὐτήν καὶ μίαν μένονσαν τῷ ποιεῖ-
μῷ τὴν οὐσίαν τῶν ἐναντίων εἶναι δεκτικὴν, εἰ δὲ ἄντρο-
στάτων ὄντων καθ' αὐτὰ ὑπόστασις αὐτῇ γίνεσθαι, τούτοις
συμμεταβάλλοιτο τῆς οὐκείας ἐξισταμένη φύσεως. ἀντίστοιχοι l. 229. b
15 μὲν γὰρ αἱ περὶ τὰ σώματα ποιότητες καὶ ἀσεύματα, αἰσθη-
ταὶ δ' οὐκ, καὶ περὶ τὰ τῇ αἰσθήσει ὑποκαίμενα σώματα τὴν
ὑπόστασιν τε καὶ σύστασιν ἔχουσαι· πᾶν δὲ τὸ τῇ αἰσθή- 20
σει ὑποβαλλόμενον ἢ θεῖος φάσκει Χρυσόστομος μὴδ' οὐσίαν
εἶναι ἀγγέλου δύνασθαι λέγειν, ἰδὲ πᾶν σώμα πάχος ἔχον καὶ
20 τριχῆ διαστατόν. πῶς οὖν ἂν εἴη θεῖος ἀκτιστος ἐκεῖνο τὸ
φῶς, αἰσθήσει ὑποβαλλόμενον καὶ ὄρωμενον, ὡς ἅπαντες μὲν
καὶ πρὸ γε πάντων ἡμεῖς μαρτυροῦμεν. ἢ πάντως καὶ ἡμῶν
σιωπῶντων ἐξ ἀπορίας ὁ θεῖος ἐξημευεῖ Λαμασκηνῶς Ἰα-

17. κατὰ Ἰω. δμῖλλα κη'.

illorum nullum est, neque haec ipsa ullo modo immutari potest. si vero propter ignorantiam quidam et amentiam logicae notionem quibus sancti patres dogmaticos libros composuerant assequi mente nequeunt; quid haec ad rei veritatem? neque igitur propter illos praeccepta respicienda sunt, sed petius illi ipsi mente capti et inducti habendi sunt ut magis noster praecceptor dicit. nam multum sane abest quin suo ipsius naturae fines aliaque omnia servare possit, et essentia pro numero una maneat, ubi partem habet earum quae contrariae sunt, si ipsa quae substantia fit in substantialium, cum his societatem inquit propria sua natura egressa. inessentialis enim sunt circa corpora qualitates et incorporeae itaque perceptibiles et in ois quae sensuum perceptioni subiecta sunt circa corpora substantiam et fundamentum habent. sed omnia inquit S. Chrysostomus quae sensibus subiecta sunt neque angeli quidem essentia dici possunt, sed corpus crassum et trifariam extensum. qui igitur deitas increata dici potest lux illa sensibus subiecta et percepta ut omnes et vos in primis testamini. sed vobis propter inopiam tacentibus interpretatur haec S. Damascenus

άντης, “ ἐν τῷ Θαβώρᾳ” λέγων “ τῷ ὄρει ἐλάμπρυνεν μὲν ἡλίου
 δίκην τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὁ Χριστός, ἢ ὡς θεὸς παραδείξῃ
 τοῖς μαθηταῖς τὴν τῆς οἰκειᾶς θεότητος δύναμιν· ἀλλ’ ἐπειδὴ
 καὶ Μωσέως ἐλάμπρυνε πάλαι τὸ πρόσωπον ἔξωθεν, ἔλαθε
 νῦν τὸν διάβολον διὰ τῆς αἰσθητῶς δηλαδὴ κἀναυθα φα- 5
 29 νείσης λαμπρότητος.” ἰδοῦ καὶ οὗτος σῶμα καὶ αἰσθησει
 ὑποβληθὲν καὶ ὄραθὲν τὸ λαμπρὸν τοῦ Χριστοῦ φησὶ τη-
 νικαῦτα πρόσωπον. οὐ γὰρ φαντασία τὸ τῆς ἐσαόρκου μυ-
 στηριον οἰκονομίας ἦν· εἰ δὲ σῶμα, καὶ οὐσία πάντως κτι-
 στή· τῇ γὰρ τῶν ἄκτιστων αἰρέσει περιφανῶς ἔρριπται τὴν 10
 τοῦ κυρίου σάρκα δοξάζειν ἄκτιστον· πῶς οὖν ἄκτιστος ἢ
 αἰσθητῶς φανεῖσα τηνικαῦτα λαμπρότης; καὶ τίς ὁ ταῦτα τολ-
 μῶν κηρύττειν πλὴν τῶν εἰκονομάχων μὲν ὕστερον, Μανι-
 χαίων δὲ καὶ Μασσαλιανῶν πρότερον, νῦν δὲ τῶν Παλαμιτῶν;
 ἢ γὰρ οὐκ ἀκούετε σαφέστατα τῶν ἁγίων λεγόντων, τὸ τῇ αἰ- 15
 σθήσει μὲν ὑποβαλλόμενον ὄρατόν, ὃ δ’ ἄκτιστον, μὴ ὅτι
 οὐχ ὄρατόν; ἀλλὰ καὶ νοῦν καὶ λόγον ὑπερβαῖνον; τοῦτο δὲ
 τί ἂν εἴη τῶν πάντων ἕτερον ἢ ὁ φῶς ἐν ἀπρόσιτον ἔστι καὶ
 40 μόνον ἐν κυρίως ὁ θεός. ὁμοως, ἐπειδὴ κανόνι τε καὶ σταθμῶ
 ἄνω τὰς κοινὰς ἐκείνας καὶ ὁμολογημένας τοῖς πᾶσιν ἐννοίας 20
 L. 230 α. προεβαλλόμεθα, ὡς ἂν πρὸς ἐκεῖνα βλέπόντες τὰς ἐξῆς τῶν
 λόγων διευδύνωμεν ἐργασίας καὶ τὰ ἐπιχειρήματα, ἀναληπτέον
 ἡμῖν ἐστὶ καὶ ζητητέον πῶς ἐναντία ταῖς κοιναῖς καὶ ὁμολογη-

1. ἐκ τοῦ εἰς τὴν μεταμόρφωσιν λόγου.

Ioannes. in Thabore monte inquit solis instare lucem circa vultum
 sibi Christus incendit ut sicut deus submanifestaret discipulis deitatis
 suae manifestatem. itaque factum ut quum etiam Mosis olim vultus ef-
 fulserit, calumniatori latuerit splendorem hunc sensibus perceptibilem
 fuisse. vides igitur et hunc dicere corpus et sensibus subiectum et
 perceptum fuisse illuminatum Christi vultum. non enim imago my-
 sterium incarnatae naturae erat; si vero corpus, ergo essentia omnino
 creata. increatarum enim haeresis domini carnem existimavit in-
 creatam. unde igitur increatus splendor ille sensualiter conceptus?
 quis est qui haec proferre ausus sit nisi Iconomachi postea, Manichaei
 et Massaliani antea nunc autem Palamitae? nonne auditis quam ma-
 nifestissime sanctos loquentes: quod ad sensum cadat esse visibile;
 increatum autem non modo non visibile verum etiam mentem ac ra-
 tionem superans? at vero quid tandem erit ex omnibus alterum quod-
 dam, nisi quod lux una inaccessibilis est et una tantum proprie deus.
 quamquam, quam regula quadam ac statera communes illas et proba-
 tas omnibus opiniones examinaverimus, ut ad priora illa respicientes

- μέναις ἐκείναις ἐννοίαις ἔνεστι περιφανῶς συμπεραίνειν. πάντα γὰρ οὕσα καὶ καλουμένη ἡ Θεότης καλεῖται καὶ φῶς· εἰ οὖν φῶς ἐν ἀπρόσιτον καὶ ἀδιάδοχον ὁ Θεὸς καὶ κυρίως ἐν καὶ μόνον ἄκτιστον, πῶς καὶ πόθεν εὗρηται νῦν τῇ Παλαμικῇ
- 5 φατριᾷ δεύτερον ἄκτιστον φῶς Θαβωριῶ διάφορον τῆς Θείας οὐσίας, τῶν τῷ Θεολόγῳ Γρηγοριῶ ἀριθμηθέντων ἐκείνων φώτων πολλῶν ἐν ὄν; ὁ γὰρ τῶν πολλῶν ἐν ὄν, οὐχ ἐν κυρίως· ὁ δὲ κυρίως ἐν καὶ ἀδιάδοχον, τῶν πολλῶν ἐν εἶναι οὐ δύναται. πῶς γὰρ ἂν ἄκτιστον ἔτ' εἶναι δύναίτο, τοῖς
- 10 ἄλλοις καὶ διαφόροις αὐτοῦ ποιήμασι συναριθμούμενον; ἢ πῶς τὸ ἀνούσιον τῇ οὐσίᾳ ταύτων; εἰ γὰρ ταύτων, οὐ διάφορον, εἰ δὲ διάφορον, οὐ ταύτων· ἄμικτα γὰρ φύσει παντάπασιν ταῦτα, καὶ λίαν ἀσύμβατα καὶ οὐδέποτε σύμφωνά. ἐπὶ δὴ τούτοις αὐθις ἑτέραν ἀντεπήγον ἀντίθεσιν, οὐ δυνηθέντας
- 15 ἑαυτοὺς ἀπονήμασθαι τὸν σφίσι ἐπενηρημένον ὑπὸ τῆς Θείας καὶ οἰκουμενικῆς ἑκτης συνόδου ἀναθεματισμὸν αἰσθόμενοι. καὶ ἦν ἡ ἀντίθεσις ἔχουσα οὕτως. εἶτα οὐδὲ τὸν μέγαν δέχη, φασί, Διονύσιον λέγοντα “ὅταν ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι γενόμεθα καὶ τῆς χριστοειδοῦς καὶ μακαρίας ἐφικόμεθα λή-
- 20 ξεως, πάντοτε σὺν κυρίῳ κατα τὸ λόγιον ἐσόμεθα, τῆς μὲν ὁρατῆς αὐτοῦ Θεοφανείας ἐν πανάγοις Θεωρίαις ἀποκληροῦ-

rationum quae inde sequuntur operationes et conclusiones gubernemus, nobis quaerendum est quomodo ea quae communibus illis ac probatis sententiis opposita sunt liceat, diffucide persequi. universitas enim rerum quum et sit et vocetur deitas, vocatur etiam lux; igitur si lux una inaccessibleis et sempiterna deus est et proprie unum et solum increatum, quomodo et unde inventa est iam a Palamae familia altera increata lux a Thaboria illa diversa divinae essentiae; quae ex luminibus illis a Gregorio Theologo collectis multis sit una. quae enim una ex multis est non proprie una est; quae autem proprie una est, ea etiam sempiterna neque ex multis una esse potest. quomodo enim increata amplius esse possit in aliarum et diversarum creaturarum numero relata? an quomodo id quod non est, idem atque essentia? si enim idem, non diversum, sin vero diversum, non idem. misceri enim per naturam omnino non possunt neque unquam in unum conciliari. praeter haec alterum quoddam opposuerunt quum re non posse liberari damnatione illa ab synodo sexta oecumenica sibi illata sentirent. haec oppositio ita se habebat. deinde nec magnum capis inquit Dionysium ubi dicit: “quando immortalitatem adepti erimus et ad Christi similem et beatam pacem pervenerimus, semper cum domino ut dictum est erimus contemplationibus visibilibus eius manifestationis completi, quae nos magifico splendore circumdabit sicut

μενοι, φανοτάταις ἡμᾶς μαρμαρυγαῖς περιαναγαζούσης ὡς τοὺς μαθητὰς ἐν ἐκείνῃ τῇ θειοτάτῃ μεταμορφώσει, τῆς δὲ νοητῆς αὐτοῦ φωτοδοσίας ἐν ἀπαθεί καὶ ἀύλῳ τῷ νῷ μετέχοντες.”

- 42 Πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγορᾶς, “καὶ μὴν” φησι “πολλαχόθεν ὁρῶ τὴν τοῖς ὑμετέροις σπουδάσμασιν ἐπομένην αὐτόθεν ἀναί-
 I. 230 b. ρεσιν· οὐ γὰρ σύνεσιν ὧν λέγετε λαβεῖν ἐδυνήθητε, πρὶν τὸν οὐδὲν ὑπερβῆναι τῶν αἰκείων χεῖλων μάλα ὀφείλοντες. πρῶτον μὲν γὰρ τὸ τὴν ἐντελῇ σαφήνειαν τῶν προλεχθέντων ἔχον ἄνω λιπόντες, τὸ συνεχὲς ἡμίτομον ἐκείθεν ὑφελόμενοι πρόη-
 10 νέκατε. μεμνημέθα γάρ, ὁ Θεὸς φησι Διονύσιος, νῦν μὲν ἀναλόγως ἡμῖν διὰ τῶν ἱερῶν παραπετασμάτων, τῆς τῶν λογιῶν καὶ τῶν ἱεραρχικῶν παραδόσεων φιλανθρωπίας αἰσθητοῖς τὰ νοητὰ καὶ τοῖς οὐσι τὰ ὑπερούσια περικαλυπτούσης, καὶ μορφᾶς καὶ τύπους τοῖς ἀμορφώτοις τε καὶ ἀτυπώτοις
 15 περιειθείσης, καὶ τὴν ὑπερφυᾶ καὶ ἀσχημάτιστον ἐπλόττητα τῇ πεικιλίᾳ τῶν μεριστῶν συμβόλων πληθυνούσης τε καὶ δια-
 43 πλαττούσης. τούτων δ’ οὕτως ἐχόντων, μορφᾶς καὶ τύπους καὶ μεριστὰ σύμβολα τίς ἂν ποτ’ ἄκτιστα φαίη σωφρονῶν καὶ μανίας ὑπάρχων ἐλεύθερος; ὁμως καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ Μα-
 20 ξίμου τὸ παρὸν χωρίον ἐρμηνεύοντος μαρτυρία τὴν ἐξ ἀμαθίας παράνοϊαν τῶν ἄλλως λεγόντων ἐλέγξει· εἶναι γὰρ φησι ταῦτα ἐπὶ μὲν Θεοῦ, ὅταν φαίνηται ὡς πῦρ καὶ ὡς γέρον ἐν Δουνὴλ καὶ ὡς ἀνὴρ καλαίων τῷ Ἰακώβ, καὶ ὅσα τοι-

discipulos in divina illa transfiguratione et spiritualis illius clarificationis sensu incorrupto et incorporeo participes fivimus.”

Ad quae Gregoras: saepenumero, inquit, studia vestra sequi eversionem video. nam comprehendere ea quae dixistis non possitis, priusquam verborum vestrorum finem transceatis fere necesse sit. relicto enim eo quod ad illustrandam superiorem orationem pertinet, iam dimidium illorum protulistis. “interpretamur enim divus ait Dionysius, ad similitudinem quamdam per sacrarum involucrorum comitatem quae est in proverbis et ecclesiae traditionibus: haec sensibilibus quae in cogitatione sunt, et illis quae sunt, ea quae supra essentiam sunt complectitur, et formas et imagines iis quae sine formis et imaginibus sunt tribuit, et simplicitatem quae supra naturam et sine figura est symbolorum dividorum varietate implet et dilatat.” quae quum ita sint, quis est tam imprudens et amens qui formas illas et imagines et divida symbola increata putet. quamquam divi Maximi illud quod hunc locum explicat testimonium adversariorum opinionem quae ex incontinentia sequitur refutat. sunt enim ait haec de deo dicta

αὐτὰ ἐπὶ δ' ἀγγέλων, ὅταν τὰ Χερουβὶμ ὡς θηριόμορφα καὶ ἄλλα ἐν τάξει ἀνδρῶν καὶ νεανίσκων φαίνονται. καὶ πάλιν “σημειωτέον ὅτι τὸ θεῖον σῶμα τοῦ κυρίου ὄρατὴν φησι θεοφάνειαν, νοητὴν δὲ ἦτις κατα νοῦν ἔσται μεθεκτῆ.” ὁρᾷτε
 5 πῶς ὀλοκλήρου τοῦ τῆς γραφῆς σώματος κειμένου, κτίσματα προδήλως εἶναι δείκνυνται μορφαὶ καὶ τύποι καὶ τὰ μεριστὰ καὶ πλασματώδη ταῦτα σύμβολα. πρῶτον μὲν οὖν τοῦτ' 44
 ἄτοπον πεπραχότες ἐστέ, τὰς τῆς θείας γραφῆς ἡμιτόμους προφέροντες ῥήσεις· δεύτερον δ' ὅτι τὰ καιριώτερα τῶν
 10 τοῦ Διονυσίου λόγων σιωπῇ κρύψαντες μέλλοντά φατε καὶ L. 231 a.
 οὐπω δῆλα· τὸ γὰρ “ὅταν ἀφθαρτοὶ γενόμεθα καὶ ἀθάνατοὶ” καὶ τὰ ἑξῆς οὐπω προσέγγονεν ὑμῖν, εἰ μὴ τὸν Ἐνδυμίανος ὕπνον καθυδέειν δοκεῖτε καὶ λελήθατε τὴν ὑμετέραν κατάλυσιν ἀφ' ἐστίας καθ' ἑαυτῶν ἐπαγόμενοι. ἢ οὐδὲ
 15 τοῦ ἀποστόλου βοῶντος ἠκούσατε, ὡς καὶ ἡμεῖς ἐν ἑαυτοῖς στενωζομεν νόσθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν· τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν, ἐλπίς δὲ βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς· ὃ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει; εἰ δ' ὃ οὐ βλέπομεν ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα. εἰ 45
 20 οὖν τοῦτ' εἶη τὸ τοῖς Παλαμίταις ὑμῖν ὁρώμενον φῶς, ὡς αὐτοὶ διατείνεσθε, καὶ τῷ μέλλοντι ταῦτόν ἐκείνη φωτὶ ὁ σαμῶτων ἀφθάρτων κατὰ τὸν θεῖον εἰπεῖν Διονυσίου δεῖται

ubi apparet tanquam lux et tanquam senis apud Danielelem et tanquam vir antiquus apud Iacobum, et quae sunt similia; de angelis autem ubi Cherubim cum animalium corporibus et alii in veterum aut adolescentium personis apparent. et rursus quod tenendum est, divinum domini corpus visibilem dixit manifestationem; invisibilem autem quae menti attributa esset.” videtisne quomodo ubi integerrimum scripturae documentum exstat creaturae aperte esse ostendantur formae et imagines et dividuae et ficta symbola? primum igitur illud inepte fecistis quod dimidia sacrae scripturae verba protulistis; deinde quod aprioribus Dionysii verbis silentio omissis, futura loquimini et nondum aperta. illud enim: “quando immortales et incorruptibiles erimus et cetera” nondum nobis accidit nisi in Endymionis somno iacere videamini et obliti sitis delegationis a patria vestrae per nosmet ipsos factae. profecto neque apostoli vocem auditis: “et ipsi inter nos gemimus adoptionem filii dei expectantes redemptionem corporis nostri. spes enim salvi facti sumus; spes autem quae videtur non est spes. nam si quis videt quid sperat etiam? si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus.” si igitur haec esset quam vos Palamitae videre contenditis et eadem atque futura illa lux quae corpora incorruptibilia ut ait divus Dionysius ad contemplationem sui postulat, supervacaneum esset mortis mysterium: supervacaneum etiam

πρὸς θεωρίαν, περιττὸν ἄρα τὸ τοῦ θανάτου μυστήριον, περιττὸν δὲ καὶ ὃ φησι Παῦλος ὁ θεῖος, δεῖν τὸ θνητὸν τοῦτο ἀθανασίαν ἐνδύσασθαι καὶ τὸ φθαρτὸν ἀφθαρσίαν, καὶ πρὸς γε τὸ ἐν ἐλπίσι μὴ βλεπομέναις κείσθαι τὴν εὐδοσίαν τῆμων μετὰ τὴν τοῦ σώματος ἀπολύτρωσιν. εἰ γὰρ μετὰ τοῦ σω-⁵ματικῶν πάχους καὶ τῆς Παλαμικῆς κραιπάλης καὶ τρυφῆς ἐξείη καὶ τοῦ μέλλοντος ἐκείνου φωτὸς ἀπολαΐειν ἐνταῦθα, τί δεῖ θανάτου πρὸς ἀθανασίαν ἐπηγγελμένην μεταίοντος καὶ ζωῆν αἰδίον τε καὶ ἀφθαρτον, εἰ οὐκ εἰς τὸ μέλλον, οὐδ' εἰς ἃ τὰς μετὰ θάνατον ταμιεύει ἐλπίδας, ἀλλ' ὅσα γέμεε μὲν¹⁰ τρυφῆς καὶ σαρκικῶν ὀρέξεων, ἐρρωῶσθαι δὲ πῶς φράζει μετὰ τῶν σεμνῶν ἐλπίδων, καὶ εἰ τί που ταῖς τοιαύταις ἐπαγγελ-
4μασίαις ἐγκέκρυπται. μία μὲν οὖν αὕτη κατάλυσις αὐτόχρομα καθ' ἑμῶν, οὐ πολλῶν δεηθεῖσα λόγων· δεύτερον δ' ὅτι Διονύσιος Θεοφάνειαν μὲν φησιν ὄρατῆν, οὐ θεότητα δ' ἄκτι-¹⁵
l. 231 b. στον ὄρατῆν· πόρρω δ' ἀλλήλων ἄλληλα, καὶ διεστηκότα μᾶλλον ἢ ὅσον ἐκ δυσμῶν ἀπέχουσιν ἀνατολαί· Θεοφανείας μὲν γὰρ ἡμῶν ὄρατὰς διαφόρους καὶ πλείστας γεγονυίας παραδιδόασιν αἱ θεοὶ καὶ ἱερεῖς βιβλίοι, καθὰ προϋόντες ἐς πλάτος ἐκδήσομεν· θεότητα δ' ἄκτιστον, πλὴν τῆς τρισυμποστάτου μιᾶς οὐ-²⁰σίας οὐδεὶς πῶ το παράπαν ἕτεραν ἄχρι καὶ τήμερον οὐδ' εὐ-ρεν οὔτε λελάληκεν, οὔτε μὴν οὐδ' εἰς νοῦν βαλέσθαι τετόλμηκεν εὐσεβείᾳ συντεθραμμένος πλὴν τῆς Παλαμικῆς φατρίας.

quod divus Paulus: „oportet mortale hoc induere immortalitatem et corruptibile hoc induere incorruptionem et in expectationibus quae non videntur positam esse adoptionem nostram post corporis dissolutionem.” si enim post corpoream vibrationem et Palamicam crapulam et luxuriam liceret futura luce illa frui, quid opus esset morte quae immortalitatem nuntiata secum duceret et vitam sempiternam et indissolubilem, si quidem non ad futurum et ad spem post mortem pertineret, sed quaecunq; ingemiscunt luxuria et libidibus reviviscere quodammodo piis expectationibus et quae praeterea in talibus promissionibus insunt sentiret. una igitur haec dissolutio omnino quod vos attinet non multis caret verbis. deinde Dionysius dei manifestationem dicit visibilem non vero deitatem increatam visibilem; porro alia inter sese distant longius quam ab oriente occidens. manifestationes enim nobis visibiles et varias et plurimas factas tradiderunt sacri et divini libri ut postea uberrime exponemus, deitatem autem increatam praeter unam trium personarum essentiam nemo unquam omnino alteram usque ad hunc diem aut invenit aut protulit, aut in animum inducere ausus est impietate commotus praeter Palamicam familiam.

Δύο μὲν δὴ ταύτας ἠγάγαμεν ταῖς ὑμῶν ἀντιθέσει 47
 λύσεις διὰ βραχέων, εἴη δ' ἂν καὶ τρίτη, ἣ παρὰ τὴν λέξιν,
 λέγω δὴ τὴν ὡς, μονοσύλλαβον μὲν οὖσαν, ὁμώνυμον δὲ καὶ
 κατὰ πολλῶν λεγομένην σημαινομένων. ὧν τὰ μὲν πλείω
 5 γραμματισταῖς παραπεμπτέον, οἷς προουργιαίτερον τουτοῖ·
 ἡμῖν δ' ἀπόρησιν κατὰ τοὺς τῶν θείων ἐνταῦθα γραφῶν ἐκδέ-
 χεσθαι ἐρημνέας, ποτὲ μὲν ὡς βεβαιωτικὴν δηλαδὴ καὶ τῆς
 ὑποκειμένης ἐννοίας ἐπίτασιν ἔχουσαν, ποτὲ δ' ὡς ὁμοιωμα-
 τικὴν ἢ διαστακτικὴν καὶ οὐ μάλα ἀναμφισβήτητον. ὧν ὑπο- 48
 10 δείγματ' ἂν εἴη ταῦτ' ἐκ προχείρου παραστάντα τῇ μνήμῃ,
 τῆς μὲν βεβαιωτικῆς καὶ τῆς ὑποκειμένης ἐπίτασιν ἔχούσης
 ἐννοίας τὸ "ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ δόξαν ὡς μονογε-
 νοῦς παρὰ πατρός," ἐν σαρκὶ μὲν κεκρυμμένην δηλονότι, ἀλλ'
 ὡς τῷ ὄντι μονογενοῦς καὶ κυρίως υἱοῦ καὶ λόγου τοῦ θεοῦ διὰ
 15 τῶν παραδόξων ἔργων φαινομένου· τῆς δ' ἑτέρας τὸ "ἐλαμψε
 τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος" ἐνταῦθα γὰρ ὁμοιώσεως ἔσχε
 τρόπον, καὶ οὐ μάλα ἀναμφισβήτητον ἔμεινεν, οὐδ' ἐκτὸς πα-
 ραλλάξεως. ὁποῖόν ἐστι καὶ τὸ προβληθὲν ἐν τῷ παρόντι 49
 20 θείου Διονυσίου ζήτησιν, ὡς τοὺς μαθητὰς ἐν ἐκείνῃ τῇ θειο-
 τάτῃ λέγοντος μεταμορφώσει· ὁμοιότητα γὰρ ἐνταῦθα καὶ
 οὐ ταυτότητα σημαίνει τὸ ῥῆμα, καὶ ἀπαραλλαξίαν ἔχειν οὐ
 δύνатаι· οὔτε γὰρ ὁμοφυᾶ ταυτὶ οὐδ' ὁμογενῆ οὐδ' ὁμοει-
 δῆ· οὐσίας μὲν γὰρ ἢ ταυτότης, ἢ δ' ὁμοιότης ποιότητος· l. 232 a.

Duae igitur protulimus oppositionum vestrarum refutationes
 paucis verbis, tertia nunc est quae pertinet ad lectionem, dico illud
 ὡς monosyllabum quidem, sed ancipitem et multis cum notionibus
 coniunctum. Quarum pleraque tradendae sunt grammaticis ut quibus
 hae ad rem facere videantur. nobis satis est ad divinarum scripturarum
 interpretes recurrere. modo enim confirmandi vim habet et notio-
 nem quae subest amplificandi. modo similitudinem aut dubitationem
 significat et id quod admodum incertum est. quorum exempla hunc in
 promptu sunt; ubi confirmandi vim aut notionis quae subest ampli-
 ficandae habet: „vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre,
 in carne scilicet occultatam sed quasi re vera unigeniti et proprii
 filii et verbi dei per mirabilia facta declarati.” notionis alterius:
 „splendebat facies eius sicut sol.” ubi similitudinis rationem recepit
 nec valde incertum erat nec extra errorem quale est etiam antea
 prolatum divi Dionysii verbum illud, ubi dicit: „tanquam discipulos in
 divina illa transfiguratione.” similitudinem enim ibidem, non identi-
 tatem significat haec vox nec errorem inferre potest. haec enim nec
 eiusdem naturae nec generis nec speciei sunt. essentiae quidem

ποῦ γὰρ ταυτότητος ἂν εἴη τόπος τοῖς ἐκ διαμέτρου συμφυα
 τήναντία κληρωσαμένοις; οἷς γὰρ ἔτι φθαρτῷ συνεῖναι βίψ
 καὶ σώματι συνδεδράμηκε, καὶ οἷς μὴ, τοῖτοις οὐκ ἔστι κατὰ
 διεστήκασιν οὐδεμῖα ταυτότης. ὡς εἶναι τὸ ὡς εὐ ταυτότη-
 τος ἐπταῦθα λόγον ἔχον, ἀλλ' ὁμοιοτήτές τινος σκιαγραφίαν 5
50 εἰπεῖν. καὶ γὰρ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος τὸ "ἐλάμψεν ὡς
 ὁ ἥλιος" ἀξηγουόμενος, ἡ τῶν ἀφθάρτων σωμάτων δόξα, φη-
 σίν, οὐ τοσοῦτον ἀφίησι τὸ φῶς ὅσον ταῦτο τὸ σῶμα τὸ
 φθαρτόν, οὐδὲ τοιοῦτον οἶον καὶ θνητοῖς ὄμμασι γενέσθαι
 χωρητόν, ἀλλ' ἀφθάρτων καὶ ἀθανάτων θεόμενον ὀφθαλμῶν 10
 πρὸς τὴν θέαν αὐτοῦ. ἀκούετε τοῦ μεγάλου φωστῆρος τῆς
 ἐκκλησίας, διδάσκοντος καὶ αὐτοῦ τοῖς ἄλλοις πατέρισιν ὁμοίως,
 ὡς οὐκ ἀφθαρτον ἔλαβε σῶμα ὁ κύριος (τοῦτο γὰρ τῆς Μαρ-
 κίωνός ἐστι λέγειν αἰρέσεως), οὐδ' ἄκτιστον αὐτὸ πεποιήκε
 τε καὶ ἔκτισε (τοῦτο γὰρ τῆς τῶν εἰκονομάχων καὶ Μανι- 15
 χαίων ἐστὶ λέγειν μανίας), ἀλλ' ἡ ἀναλλοιωτος φύσις, κατὰ
 τὸν θεῖον εἰπεῖν μελωδόν, τῇ βροτεῖα μυχθεῖσα τῆς ἐμφοροῦς
 αἰλου θεότητος φῶς παραγυμνοῦσα τοῖς ἀποστόλοις ἀπορ-
 ρήτως ἐξέλαμψε, καὶ πάλιν ἀμυδροῦς θεικῆς ἀγῆς πα- 20
51 ρεγύμνου χαρακτῆρας. ὁρᾶτε πῶς οἱ τῆς εὐσεβοῦς ἐκκλη-
 σίας πάντες διδάσκαλοι σωματικῶς τε καὶ συμβολικῶς τὴν
 ἀμυδρὴν καὶ αἰνιγματώδη πανταχοῦ διὰ τῆς παρὰ προθέ-
 σεως ἐμφαίνουσαι δῆλωσιν. συμμαρτυρεῖ δ' ἡμῖν καὶ ὁ μέ-

identitas, qualitatis similitudo; quomodo enim identitatis erit locus eis
 qui contraria omnino cognata inter se adepti sunt? quippe qui ad-
 huc mortalis vitae et corporis vinculo constricti sint, et quorum ob
 distantiam nulla identitas. itaque ὡς illud non identitatis ibidem no-
 tionem habere sed similitudinis alicuius colorem dicam. atque ipse
 divus Chrysostomus illud: „splendebat ut sol „interpretaturus: „in-
 corruptibilium autem corporum gloria, inquit, non tantam amittit lu-
 cem quantam corpus hoc incorruptibile, nec talem ut ab mortalibus
 oculis percipi potest; sed incorruptibilibus et immortalibus oculis
 opus est ad eius contemplationem. auditis magni ecclesiae luminis
 explicationem simulque aliorum non incorruptibile corpus receipisse
 dominum; quod tenet Marcionis haeresis, nec increatum illud fecit et
 creavit, quod Iconomachorum et Manichaeorum excogitavit insaniam.
 sed solubilis ut cum divo poeta loquar mortalitati immixtam similis
 incorporeae deitatis lucem denudavit apostolis mirum in modum et
 inclaruit. et alias: involutos divini splendoris radios denudasti. vi-
 detisne quomodo religiosae ecclesiae cuncti praeceptores corporaliter
 et symbolice latentem et involutam ubique explicationem consilio

γας ἀπόστολος Παῦλος, λέγων “νῦν μὲν δι’ ἐσόπτρου ἐν αἰ-
 νίγματι βλέπομεν, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον.” ὁρᾷτε
 δὲ πῶς καὶ οὗτος αἰνιγματώδη φάσκει τὴν ὁρατὴν θεοφάνειαν
 καὶ οὐκ ἄνευ συμβόλων καὶ τύπων. ἀκουστέον δὲ τί καὶ ὁ
 5 εὐαγγελιστὴς ἐκταῦθα Ἰωάννης φησὶν· “ἀγαπητοί, νῦν τέκνα
 θεοῦ ἐσμέν, καὶ οὐπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα· οἶδαμεν δὲ ὅτι, 1. 232 b.
 ἐὰν φανερωθῆ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ἐψόμεθα αὐτὸν
 καθὼς ἔστιν.” ἀκηκόατε πῶς ὁ συμπαραὸν μεταμορφουμένην
 10 τῷ κυρίῳ σαφῶς ὁμολογεῖ διαερήθην μήπω πεφανερῶσθαι,
 σκιαγραφεῖσθαι δ’ ἐν ἐπαγγελίαις αἰνιγματώδεσι τὴν ἐς τὸ
 μέλλον καθαρωτέραν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον μετὰ σαρκὸς
 ἐκείνου φανέρωσιν, ὅτε δήπουθεν τοῖς ἀξίοις ὀφθήσεσθαι
 φάσκοι μεθ’ ἧς ἄνεστη σαρκὸς κατὰ τὸ γεγραμμένον “οὗτος
 15 Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ’ ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἔξει-
 σται πάλιν ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν
 οὐρανόν.” καὶ ταῦτα τίς καὶ πόλος ὁ ταῦτα γράφων ἐστίν; 53
 ὁ καὶ πρὶν ἀποθῆσασθαι τὸ θνητὸν τουτί καὶ φθαρτὸν τῆς
 σαρκὸς, μεγίστη συνοικῶν καθαρότητι. ἀλλ’ ὁ Παλαμῆς
 ἀπὸ χλιδῆς καὶ πότου καὶ τρυφῆς ὀφθαλμοῖς ἀσθητοῖς ἐν-
 20 ταυθοῖ διατείνεται βλέπειν οὐ τὴν ὁρατὴν αὐτοῦ θεοφάνειαν,
 ἀλλὰ τὴν ἄκτιστόν τε καὶ ἀγγέλοις ἄγνωστον θεότητα. τί
 πρὸς ταῦτά φρασε οἱ τῶν ἐκείνου προσοτηκότες ὑμεῖς; ἢ εὖ

quodam proferant? testis nobis est ipse magnus apostolus: „videmus
 nunc per speculum in aemigmate, tunc autem de facie ad faciem.”
 videtisne quomodo ipse obscuritate involutam dixerit visibilem dei
 manifestationem nec sine symbolis et imaginibus. audiendum autem
 est etiam quod Ioannes evangelista dicit: carissimi, nunc filii dei
 sumus et nondum apperuit. scimus quoniam quum apparuerit similes
 ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.” audistisne quomodo
 ille qui domini transfigurationi aderat nondum plane patefactam fuisse
 eam aperte concedat; adumbrari autem in obscuris promissionibus in
 futurum apertiore per corpus illud contemplationem de facie ad fa-
 ciam, quum scilicet a dignis adspectum iri dicat cum eadem qua sur-
 rexerat carnae. sicut scriptum est: hic Iesus qui assumptus a nobis
 in coelum sic veniet quemadmodum eum vidistis euntem in coelum. et
 quis est et qualis ille qui haec scripsit? ille in quo priusquam ca-
 rius mortalitas et dissolubilitas abiecta erat summa inerat puritas. at
 Palamas in deliciis et potatione et luxuria oculis sensualibus videre
 contendit non visibilem dei manifestationem sed incretam et ne an-
 gelis quidem cognitam deitatem. quid ad haec dicitis vos qui illius
 causam agitis? nonne lacrimabilis ille, lacrimabiliores autem qui

δακρύων ἄξιος πολλῶν μὲν ἐκείνος, πλείονων δ' οἱ καθάπερ δεσπότη πείθονται; ἄρ' οὐκ ἀργαλέον, κατὰ τὸν φάμενον, πρῶγμα ἐστίν, ὃ γῆ καὶ ἥλιε, δούλους γενέσθαι παραφρο-
54 νούντος δεσπότη; εἰ δέ τις ἐξ ἀμαθίας κεινημένος αὐτὸν ἑαυτῷ τὸν ἅγιον νῦν μὲν συμφωνεῖν νῦν δ' ἐναντιοῦσθαι λέ-
 γοι, ὅτ' ἄγω μὲν "ὃ ἐωράκαμεν" ἔλεγε "καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν," καὶ "ὃ λόγος τῆς ζωῆς ἐφανερῶδη ἡμῖν," καὶ "ὃ ἐωράκαμεν καταγγέλλομεν ὑμῖν," καὶ ὅσα περὶ τῆς ὄρα-
 τῆς τοῦ κυρίου Θεοφανείας δίδεισι τὸν ἀνθρωπικώτερον τρό-
 πον, βραχὺ δ' ἔπειτα παρακατιὸν ἕτερα μὲν διεξιέναι ἔδο-
 ξεν, ἐκείνοις δ' οὖν παραπλήσια, οἷς "θεὸν οὐδεὶς ἐώρακε
l. 233 a. πώποτε" εὐαγγελιζόμενος ἀποφαίνεται, μὴ τοῦ ἁγίου διχό-
 νοιαν καταψηφιζέσθω, ἀλλ' ἑαυτοῦ μᾶλλον ἀσθένειαν, ὅτι
 μὴ Θεοπεπῶς τὰ θεῖα διαιρεῖν δύνατο, μὴδ' ὅσα μὴδ' ὅπως
 περὶ τῆς ὄρατῆς τοῦ κυρίου Θεοφανείας οἱ ἅγιοι διαφόρως **15**
 ἀπεφῆραντο, μὴδ' ὅσα περὶ τῆς ἀπίστου τε καὶ μακαρίας
 αὐτοῦ φύσεως, καθάπερ ἐν πολυφωνίᾳ μουσικῶν ὄργάνων,
 μίαν τοῦ τεχνίτου Θεοῦ τὴν ἐναρμόνιον τέχνην καὶ δύναμιν
55 ἐμπνέοντός τε καὶ ἐνηχοῦντος. συνήσει δ', οἶμαι, καὶ εἰ λίαν
 εἴη νωθρὸς καὶ εὐήθης, τὴν γνώμην Διονυσίου καθαρώτερόν **20**
 τε καὶ ἀποτάδην ἀκούων διεξιόντος ταυτί· καὶ τοῦτο γάρ,
 οἶμαι, φησί, τὴν Θεολογίαν αἰνίττεσθαι, τὴν τῶν προφητῶν
 δηλαδὴ, τὸ ἐκ τοῦ κρυφίου τὸν ὑπερούσιον εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς

21. ἐκ τῆς πρὸς Γάτων ἐπιστολῆς τρίτης.

eum tanquam imperatorem sequantur? nonne igitur non ferendum?
 nonne quum res ita se habent, insania per terram et solem, insani
 domini servos fieri? si quis autem inscientia ductus sanctum illum
 sibi modo constare modo non constare dixerit, quod supra dixit: „vi-
 dimus" et „manus nostrae eum tetigerunt" et „verbum vitae nobis
 apparuit" et „quod vidimus id vobis referimus" et quaecunque vis-
 ibilem domini manifestationem ratione quadam ad hominum captum
 magis accomodata explicant, et paululum inde digrediens alia videtur
 ille proferre atque illorum similia, quibus deum nōminem vidisse
 quam pro certo confirmat; is non sancti illius ambiguitatem coarguet,
 sed suam potius tarditatem qua divina non digne explicare possit,
 nec quae nec quomodo de visibilis domini manifestatione sancti varie
 disputaverint, nec quae de increata et beata illius natura, sicut con-
 centui musicorum instrumentorum tanquam artifex harmoniae vim atque
 artem afflata quodam suo inspirat. quod capiet quis credo quamvis
 tarda et imbecilla mente quum Dionysium planius et fuse de his re-
 bus disserentem audierit: „arbitror hoc etiam sermonem divinum in-
 sinuare, nempe prophetarum, ex abdito suprasubstantialem illum in

ἐμφάνειαν ἀνθρωπικῶς οὐσιωθέντα προεληλυθέναι· κρύφιος δέ ἐστι καὶ μετὰ τὴν ἔκφρασιν, ἢ ἵνα τὸ θεϊότερον εἶπω, καὶ ἐν τῇ ἐκφάνσει· καὶ τοῦτο γὰρ τοῦ Ἰησοῦ κέκρυπται, καὶ οὐδενὶ λόγῳ οὔτε νῦν τὸ κατ' αὐτὸν ἐξηκται μυστήριον, ἀλλὰ
 5 καὶ λεγόμενον ἄρρητον, μένει καὶ νοούμενον ἄγνωστον. καὶ μετ' ὀλίγα "καὶ γὰρ, ἵνα συνελόντες εἴπωμεν, οὐδὲ ἀνθρωπος ἦν, οὐχ ὡς μὴ ἀνθρωπος, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνθρώπων ἀνθρώπων ἐπέκεινα καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀνθρώπος ἀληθῶς γεγονώς, καὶ τὸ λοιπὸν οὐ κατὰ θεὸν τὰ θεῖα δράσας, οὐ
 10 κατὰ ἀνθρώπον τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλ' ἀνθρωθέντος θεοῦ καινὴν τινα τὴν θεανδρικὴν ἐνέργειαν ἡμῶν πεπολιτευμένος." καὶ πάλιν "ἐν τούτῳ γίνεται πᾶς ὁ θεὸν γινῶναι καὶ ἰδεῖν
 15 ἀξιούμενος, αὐτῷ τῷ μὴ ὄραν μηδὲ γινώσκειν ἀληθῶς ἐν τῷ ὑπὲρ ὄρασιν καὶ γινῶσιν γινόμενος." ὄρατε τὴν συμφωνίαν τῶν διδασκάλων τῆς εὐσεβείας; ἦν γὰρ Παῦλος ἐφησεν ὄρασιν ἐν αἰνίγματι νῦν δι' ἐσόπτρου, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ὅπερ ἀδίδις Ἰωάννης, οὐπω πεφανερῶσθαι τὸν κύριον ἡμῶν, ὀφθῆσθαι δ' εἰς τὸ μέλ- l. 233 b
 20 λον ἀποθεμένοις τὸ τῆς σαρκὸς φθαρτόν, ταῦθ' οὗτος ἀνθρωπικῶς φησὶν οὐσιωθέντα τὸν κύριον κρύφισιν εἶναι καὶ ἐν τῇ ἐκφάνσει καὶ μετὰ τὴν ἔκφρασιν; καὶ τὸ κατ' αὐτὸν μυστήριον μένειν λεγόμενον ἄρρητον καὶ νοούμενον ἄγνωστον. και- 57

conspectum nostrum humanitus substantiatum prodiisse. attamen occultus etiam post manifestationem aut ut divinius dicam in spsa manifestatione. etenim hoc Iesu mysterium occultum est, neque ullo sermone vel intellectu expressum: quin imo dum profertur arcanum, et dum intelligitur ignotum manet." et post nonnulla: „iam ut summam dicamus ne homo quidem erat, non quod non esset homo sed quod ex hominibus natus homines longe superaret et supra hominem vero homo factus sit. ceterum divina non ut deus, neque humana quatenus homo gerebat, sed quatenus deus et homo novam quandam nobiscum conversando dei virilem operationem exhibebat." rursus: „in hoc apparet cui deum cognoscere et intelligere contingit, quod neque intelligit neque cognoscit re vera, quippe qui supra intelligentiam et cognitionem sit." videtisne concordiam discipulorum pietatis? quam enim Paulus visionem nominavit in aenigmate per speculum, in futuro autem de facie ad faciem et Ioannes: nondum nobis apparuisse dominum, sed in futuro carne corruptibile abiecto a nobis conspectum iri," eandem ille ad hominum sensum occultam dicit domini essentiam esse in manifestatione et post manifestationem et mysterium illud quamvis exprimitur per se tamen infandum et quamvis cogitetur non tamen posse co-

γὴν γάρ τινα τὴν θεανδρικήν ἐνέργειαν ἡμῖν αὐτὸν πεπολι-
τεῦσθαι φησί, καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπου ἐρηγητέαια τὰ ἀνθρώ-
πινα· καὶ δηλοῖ παρθένος, φησὶν, ὑπερφυῶς κύουσα, καὶ
ὑδωρ ἕστατον ὑλικῶν καὶ γεγηρῶν ποδῶν ἀνέχον βάρους καὶ
μὴ ὑπέικον, ἀλλ' ὑπερφυεῖ δυνάμει πρὸς τὸ ἀδιάχυτον συν-
ιστάμενον. καὶ πάλιν "εἴ τις ἰδὼν θεὸν συνῆπεν ὃ εἶδεν,
οὐκ αὐτὸν δόρακεν, ἀλλὰ τι τῶν αὐτοῦ τῶν ὄντων καὶ γι-
νωσχομένων· αὐτὸς δὲ ὑπὲρ νοῦν καὶ οὐσίαν ὑπεριδρυμένος
αὐτῷ τῷ καθόλου μὴ γινώσκεισθαι μηδ' εἶναι καὶ ἔστιν
ὑπερουσίως καὶ ὑπὲρ νοῦν γινώσκειται· καὶ ἡ κατὰ τὸ κρεῖτ-
τον παντελὴς ἔγνωσία γνωσίς ἐστι τοῦ ὑπὲρ πάντα τὰ γινω-
σκόμενα."

59 "Βατε καὶ οἱ ἀπόστολοι τὸ ἐν τῷ Θαβωρίῳ λάμπων
τότε θεασάμενοι φῶς ὅτε θεότητα εἶδον ἄκτιστον οὔτε θεόν,
ἀλλὰ τι τῶν ἄπτων καὶ γινωσχομένων. ὄντα δὲ καὶ γινωσκό-
μενα πάντας, εἰ μὴ μεθύοι τις, οὐκ ἔξω τῶν κτισμάτων εἶ-
και λογίσαι' ἂν ποτε, τοῦτο μὲν καὶ ὡς πληθυντικῶς λεγό-
μενα (ἐν γὰρ ὁ θεὸς καὶ ὑπὲρ τὰ ὄντα), τοῦτο δὲ καὶ ὡς
γινωσκόμενα· ὃ μᾶλλον εἰς τὸ χαμερπὲς καὶ ταπεινὸν κα-
τάγει τὴν ἐννοιαν· καὶ ἄγγελοι μὲν γὰρ ὄντα μὲν καὶ κτίσματα
εἰσὶν, οὐ τῶν γινωσχομένων δ' οὖν, ἅτε ὑπερκειμένης οὐσίας
ὄντες ἢ καθ' ἡμῶς. αἴστε καὶ εἰ τὸ φῶς ἐκεῖνο τῶν ὄντων
ἦν καὶ γινωσχομένων καὶ ὄρατῶν, οὐκ αὐτὸ θεότης ἄκτιστος

gnosci. „novam, inquit, quandam nobiscum conversando dei virilem
operationem exhibebat, et supra hominum conditionem gessit ea quae
sunt hominis. quod declarat et virgo quae supra naturae conditionem
parit et aqua instabilis quae pedum ex materia et terra gravitatem
sustinet neque cedit, sed vi supernaturali sine diffusionem subsistit.”
et alias: „si quis viso deo cognovit id quod vidit nequaquam ipsam
vidit sed aliquid e rebus quae in eo existunt et cognoscuntur; ipse
autem supra mentem et substantiam manens quia omnino non cogno-
scitur neque existit supra substantiam est et supra mentem cognosci-
tur; et illa perfectissima in bonam partem ignoratis notitia est eius
qui est supra omnia quae in cognitionem cadunt.”

Itaque apostoli quum in monte Thabore lucem illam viderent
nec deitatem increatam nec deum viderunt, sed aliquid eorum quae
existunt in eo et cognoscuntur. neque ea quae sunt et cognosci pos-
sunt omnino nisi quis hebes sit non extra creaturas esse iudicabit,
quippe quae plurali numero proferantur; unam enim deus et supra
ea quae sunt; haec autem sicut cognoscibilia, quae ad vulgare et
humile mentem ducunt. angeli quoque sunt essentiales et creaturas,

ἦν· θεότης γὰρ ἀκείρηται παντάπασιν ὁραῖσθαι καὶ ἀπη-
 γόρευται ὃ γὰρ ὑπὲρ νοῦν καὶ οἰσίαν ὑπερίδρυνται, πῶς ὀφθαλ-
 μοῖς ὑποπεσεῖται σωματικοῖς; ἢ πῶς καὶ ποία γλώττη γένοιτ'
 ἂν ποτε ῥητόν, ἢ ποίαις ἀκοαῖς ἀκουστόν, οὐ γινώσις ἐστιν
 5 ἢ κατὰ τὸ κρεῖττον παντελῆς ἀγνωσία καὶ ὃ ὑπὲρ πάντα ἐστὶ f. 234 a.
 τὰ γινωσκόμενα. ἐκ γὰρ τῶν γινωσκομένων δύναται πως καὶ
 τὰ ὑπὲρ νοῦν καὶ αἰσθησιν νοεῖσθαι, ἄλλης ἐξ ἄλλου φαν-
 τασίας συλλεγομένης εἰς ἓν τι τῆς ἀληθείας ἵνδαλμα. ἄλλως
 δ' οὐκ ἂν δῆπον. ὡσθ' ὁποτέρωθεν ἂν τις ὀρώη σκεπτόμε-
 10 νος, ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην εὐρήσει θεωρίαν τὴν διὰ τοῦ φα-
 νέντος ἐκείνου φωτὸς παραδειχθεῖσαν συμβολικῶς τε καὶ τυ-
 πικῶς θεότητα. οὐ γὰρ στοχασμῶ καὶ εἰκασίᾳ τινὶ φάσκο-
 μεν τὰ τοιαῦτα, ἵνα πως καὶ ἀπιστώμεθα· ἀλλ' ὁ εὐαγγελι-
 στῆς ὁ τὴν θεῖαν ἐκείνην διηγούμενος μεταμόρφωσιν, αὐτὸς
 15 ἐκεῖνός φησι μὴ εἰδέναι τὸν Πέτρον ἃ λέγει, ἄτε ὑπὲρ τὴν
 ἐκείνου γινῶσιν ὑπάρχοντα καὶ αὐτὰ τὰ τῆς ἐκφάνσεως τοῦ
 μεταμορφουμένου τέως Χριστοῦ. κρύφιον γὰρ φησι Διονύ-
 σιος αὐτὸν καὶ μετὰ τὴν ἐκφάνσιν εἶναι, ἢ ἵνα τὸ θειώτερον
 εἶπω, φησί, καὶ ἐν τῇ ἐκφάνσει· καὶ τοῦτο γὰρ τοῦ Ἰησοῦ
 20 κέκρυπται καὶ λεγόμενον ἄρρητον μένει καὶ νοούμενον ἀγνω-
 στον· ὃ δὲ καὶ ἀγγέλοις μένει καὶ νοούμενον ἀγνωστον, πῶς
 ἀνθρώποις γνωσθεῖν ἂν; ἄλλως τε καὶ ὁ τῶν εὐαγγελιστῶν

non autem cognoscibiles quippe qui essentiam habeant altiorem quam
 quae nobis est. itaque si lux illa ex essentialibus et cognoscibilibus
 et visibilibus erat, non ea erat deitas increata; deitatem omnino vi-
 dendam potestas et copia data non est. quod enim est supra mentem
 et essentiam situm, quomodo sub oculos cadat corporeos, vel quo-
 modo et qua lingua possit unquam exprimi, vel quibus auribus per-
 cipi. cuius cognitio est summi numinis absoluta incognitio; quodque
 supra omnia cognoscibilia est. etenim ex cognoscibilibus possunt
 quodammodo etiam ea quae supra mentem et sensum sunt intelli-
 gi, alia ex alia cogitatione ducta ad unam veritatis imaginem. nec vero
 quoquo quis erit speculatus, supra humanam contemplationem luce
 illa tanquam symbolo quodam et imagine manifestatam deitatem. quod
 non coniectura quadam et verisimilitudine loquimur, ita ut fidem no-
 stram amittamus; sed evangelista qui divinam illam transfigurationem
 interpretatur, ipse dicit Petrum nescire quae dicat, quod illius intel-
 ligentiam excedat ipsa illa quae in transfigurati Christi manifesta-
 tione fiebat. "occultus, Dionysius inquit, etiam post manifestationem
 fuit, vel ut divinius loquar, etiam in manifestatione. ipsa lux haec
 Iesu occulta est, et quamvis dicta tamen infanda, quamvis cogitata
 tamen incognita:" quod vero ipsis angelis quamvis cogitatum incogni-

- ἐξηγητῆς Χρυσορρήμων ἀτελεῖς εἶναι τότε φάσκει καὶ τοὺς ἀποστόλους, καὶ οὐκ ἔστι τῶν τοιούτων ἐπιφανῆσαι ἰσχύον-
τας, οὐδ' ἐκ τῶν φαινομένων ἃ μὴ πέφυκε φαίνεσθαι βλέ-
πειν. ὥσπερ οὖν οὐδ' αἱ μετὰ ταῦτα ὀφθεῖσαι ὡσεὶ πυρὸς
διαμεριζόμεναι γλωσσαι οὐκ ἦσαν ἄκτιστα πνεύματα, ἀλλὰ⁵
τὸ δι' αὐτῶν παραδεικνύμενον ἐν ἄκτιστον πνεῦμα ἅγιον, οὐ-
τως οὐδ' ἐκείνο τὸ φανὲν φῶς ἐν Θαβώρ ἄκτιστον ἦν, ἀλλ'
●¹ ἡ δι' ἐκείνου παραδείχθεισα θεότης. πόθεν οὖν ὄρατῆν εἶ-
ναι θεότητα ἄκτιστον καὶ ἀνούσιον ἢ Παλαμικῆ μαθουσα
φατρία ἐκείνο τὸ φῶς ἰσχυρίζεται, μιγνύσά τε τὰ ἄμικτα καὶ¹⁾
δικτύῳ θηρεύειν ἐπιχειροῦσα τὸν ἄνεμον. ἄλλως τε καὶ εἰ τὸ
l. 234 b. ἡλιακὸν φῶς οὐσία ἐστὶ κατὰ τε τὸν Δαμασκηνὸν Ἰωάννην καὶ
ὅσοι κατ' ἐπιστήμην περὶ αὐτοῦ λέγουσιν, ἐκείνο δ' ἦν καὶ τοῦ
ἡλιακοῦ φωτὸς ὑπέρτερόν τε καὶ τιμιώτερον, πῶς καὶ πόθεν ἀνού-
σιον; πῶς δὲ καὶ ὄρατόν ὃ καθ' αὐτὸ ἀνούσιον; εἰ γὰρ ἀνούσιον¹⁵
μὲν ὄρατόν δέ, χρῶμα ἂν ἴσως εἶη· καὶ εἰ χρῶμα, συμβεβηκὸς
πάντως· καὶ εἰ συμβεβηκὸς, πῶς θεός; τὸ γὰρ συμβεβηκὸς
οὐ μόνον οὐ θεός ἀλλ' οὐδὲ ὄν. ὥστε ὃ τῷ μὴ ὄντι λα-
●² τρεύων ἔλαθε καὶ ἄθεος ἐκ πολυθέου γινόμενος. καὶ εἰκό-
τως παραπέπηγε γὰρ ἡ ἀθεΐα τῇ πολυθεΐᾳ, ὥσπερ ταῖς²⁾
τῶν ἀρετῶν μεσότησιν αἱ καθ' ὑπερβολὴν τε καὶ ἔλλειψιν
κακίαι. ἔπειτα καὶ θεὸν μὲν ἀκούομεν λεγουσῶν τῶν γρα-

tum est, quomodo ab hominibus cognoscatur? alias evangeliorum in-
terpres iste Chrysorrhemon dixit nondum initiatus fuisse tum aposto-
los necdum talia consequi potuisse neque ex visibilibus quae non
facta essent visibilia vidisse. quemadmodum igitur nec postea lin-
guae tanquam igneae dispartitae erant increati spiritus sed illis mani-
festatus est unus increatus spiritus sanctus, ita nec lux quae in Tha-
bore apparuit increata erat sed ea manifestata est deitas. unde tan-
dem dicit Palamica illa familia ut visibilem deitatem increatam et in-
essentialiam esse lucem illam contenderit et commixtis inter se non
miscendis, quasi ventum retibus capere studuerit. atque etiam si lux
solis essentia sit secundum Ioannem Damascenum eosque qui disci-
plinam huius luce praestantior et superior quomodo et unde inessentialis? quomodo visibilis quae per se in-
essentialis? si enim visibilis, visibilisne superficies erit, et si super-
ficies, accedens omnino est: si accedens, quomodo deus? accedens
non modo non deus, verum ne ens quidem. ita ut qui veneratur id
quod non est nesciat se atheum ex polytheo factum: nec enim mire
modo est Atheismus Polytheismo adiunctus, sicut virtutum mediocritati
quae ad intemperantiam et ignaviam pertinent vitia. deinde in scri-
ptis legimus etiam deum Mosi apparuisse et Manoï et uterque vidisse

φῶν Μωυση̄ φανῆναι καὶ Μανωέ, καὶ οἷς ἑτέροις ὀφθῆναι
 συμβολικῶς τε καὶ τυπικῶς λέγεται, οὐ μὴν θεότητα. δη-
 μοσιώτερον γὰρ καὶ κοινὸν τὸ τοῦ θεοῦ ὄνομα· θεοὶ γὰρ
 καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ δίκαιοι λέγονται, θεότητες δ' οὐ. τε-
 5 τήρηται γὰρ τὸ πλεῖστον εἰπεῖν τῇ θεῖα τοῦτο γραφῇ μὴ λέ-
 γειν πληθυντικῶς θεότητας, ἀλλὰ μίαν ἄκτιστον καὶ τρισυ-
 πόστατον, καθάπερ καὶ φύσιν. καὶ οὕτω τουτὶ τετήρηται τε 63
 καὶ αἰεὶ τοῖς εὐσεβεῖσι τηρεῖται, ὥστε καὶ θεὸν μὲν ἐκ παρ-
 θένου φησὶ γεννηθῆναι, θεότητα δ' ἀπροσδιορίστως ἥκιστα
 10 πάντων· ἡ μὲν γὰρ θεότης ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι λεγομένη
 νοεῖται, ἡ δὲ παρθένος μίαν τὴν τοῦ λόγου γεγέννηκεν ὑπό-
 στασιν. ὥστε σκεπτέον εἰς πόσῃν ἀτοπίαν ἐξ ἀμαθίας ὁμοῦ
 καὶ οὐσίσεως τὸν Παλαμῶν ἐκκεκυλίσθαι συμπέπτωκεν, ὡς
 πολλοῖς μὲν λατρεύειν θεοῖς, αἰσχύνεσθαι δ' οὖν ἐκλαλεῖν,
 15 θεότητας δ' ἀπειράκις ἀπείρους αὐτὸν τε σέβειν καὶ ἄλλοις
 παραινεῖν, καὶ ὅσοις ἂν χρῆτο μὴ πειθομένους, ἀποκηρύτ-
 τειν, καὶ τοῦτο δ' ὡς μάλα ἀνέγκλητον ἐν ὑπαίθεροις ἀναι-
 δῶς ἐκλαλεῖν καὶ δημοσίᾳ παρορησιάζεσθαι.

Εἰ μὲν οὖν πρὸς ἀπίσης γραφῆς ἐλεγχόμενος ἥκιστα 1. 235 a.
 20 συνίεναι δύναιτο, οἰκτείρω τῆς ἀπονοίας τὸν ἄνθρωπον· εἰ 64
 δὲ συνίησι μὲν, κενοδοξίας δ' εἴνεκα ματαίας αὐτοχειροτόνη-
 τὸν ἑαυτῷ τὴν κακοδαίμονα τοῦ κακοῦ προεδρείαν κατεψή-
 φισται, πάσης ἔνοχον αἰθεὶς ἀρᾶς ἡγοῦμαι τὴν ἐμπληξίαν,

per symbolum quoddam et imaginem dicitur, non quidem deitatem;
 magis enim vulgare et populare nomen dei; dei enim etiam inter ho-
 mines iusti vocantur, non vero deitates. usitatum enim plerumque est
 in sacra scriptura non dicere plurali numero deitates, sed unam in-
 creatam et ex tribus personis constantem tanquam naturam, quod ita
 usitatam et fuit et semper fidelibus est. ita ut etiam deum ex vir-
 gine natum esse dicat, deitatem autem minime indefinite. deitas enim
 in tribus personis nominata cogitatur: virgo unam verbi peperit per-
 sonam. unde intelligi licet in quas ineptias inscientia sua et opi-
 nione aberraverit Palamas. plures venerari se deos erubescere con-
 fiteri, deitates autem ipse venerabatur et alios adhortabatur, et qui
 non sequebantur excludebat. et hoc tanquam non nefarium propalam
 impudenter professus est et apud populum libere protulit.

Si igitur tota scriptura se coargutum minime intelligere potest,
 miseret me viri imprudentiae. sin vero intelligit, vanam autem ob
 gloriam ipse sibi malignum malignitatis patrocinium sumit, id omni
 dignum obsecratione, insaniam duco; quod morbo inflictus omnino
 remedia non desiderat, sed plane consulto medicinam relinquit et con-

ὅτι νοσῶν προφανῶς οὐ δεῖται φαρμάκων ἀλλ' ἀντικρὺς ἐκὼν ἀποποιεῖται καὶ ἀποσπεύδει τὴν ἰατρείαν, καὶ ποιεῖ παραπλήσιον τῶν πενήτων ἐκείνοις οἱ διὰ κενοδοξίαν πλουτεῖν προσποιούμενοι πλείω τὴν πενίαν ἑαυτοῖς ἐπιδαμιλεύουσι· τῶν γὰρ τὰ καίρια νοσούντων καὶ οὗτος ὢν, ἔπειτα συγκα-⁵λύπτω τὴν νόσον νοσεῖν ἀνδαιρεῖται διηνεκῶς καὶ θανάτου γείτονα βίον ἀνύειν· οὐ τί τῶν πάντων ἀθλιώτερον;

temnit, et simile pauperorum illorum facit, qui ob vanum nomen divites se esse simulantes maiorem sibi paupertatem acquirunt. est ille ex eorum numero qui in discrimine morborum versantur; iam vero dissimulato morbo aegrotare tamen mavult continuo et morti adpropinquans vitam finire. quid hoc miserius?

ΤΟΥ ΑΓΓΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ Ε.

Cod. Reg.
3075
L. 40 r.

Περὶ μὲν οὖν τῆς ὄρατῆς τοῦ κυρίου Θεοφανείας, καὶ
ὡς ἄλλο Θεότης ἄκτιστος καὶ ἄλλο Θεοφάνεια, καὶ ὡς ἡ μὲν
5 ἄόρατος ἢ δ' ὄρατῆ, καὶ ὡς ἡ Θεότης διὰ τοῦ ἐν Θαβωρίῳ
τῷ ὄρει φωτὸς παρδείχθη μὲν οὐκ εἰδείχθη δέ, καὶ ὡς ἀδύ-
νατον μὴ μόνον τὰς Θεανδρικὰς ἐνεργείας, ὡς ἐγένοντό τε
καὶ γίνονται, ἀλλ' οὐδὲ τὰ διὰ τῶν ἁγίων τελούμενά θαύ-
ματα, δι' ὧν καὶ αὐτῶν ὁ Θεὸς παραγυμνοῦται καὶ παρα-
10 δείκνυται καὶ δι' αὐτῶν ἡμῖν τὸν ἐφικτὸν γινώσκειται τρόπον
παραγυμνούμενος, εἰ γὰρ λέγειν οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ ἕσα
ἐν μέσῳ, περὶ ὧν καὶ Σολομῶν φησὶν ἐκ μεγέθους καὶ καλ-
λονῆς αὐτὸν θαυμάζεσθαι τὸν Θεὸν παραγυμνούμενον, | εἰ
καὶ τὸ κατ' αὐτὸν μυστήριον καὶ λεγόμενον ἄρρητον μένει
15 καὶ νοούμενον ἄγνωστον, κατὰ τὸν θεῖον εἰπεῖν Διονύσιον,
καὶ ὡς οὐ χρὴ μιᾶς δοξάζειν πλείους ἀπίστους Θεότητας,

EIUSDEM NICEPHORI GREGORAE LIB. DOGM.

XXXIV.

Iam vero quod visibilem domini theophaniam attinet vidimus
aliud esse deitatem increatam, aliud theophaniam, alteram invisibilem,
alteram visibilem, dein deitatem luce illa in monte Tabor subpatefa-
ctam esse, non patefactam, porro nec posse representari non solum
divinas virtutes quales factae sunt et fiunt, verum ne sanctorum mira-
cula quidem, quibus deus subdenudatur et subostenditur, atque quoad
fieri potest cognoscitur, coelum dico et terram et quaecunque media
sunt, quorum ob magnitudinem et pulchritudinem se admirari dixit
Salomo deum subdenudatum. quamquam hoc mysterium etsi dicatur,

- §. 235 b. ἵνα μη τῷ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου καθυποβληθεῖται ἀναθέματι, ὡς ἀνωτέρω περὶ τῶν οὕτως ἐχόντων διελήπται, περὶ μὲν οὖν τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἱκανῶς ἡμῖν οἶμαι εἰρησθαι διὰ βραχέωσ. εἰ δέ τινες ἔριστικῶς ἐνίστασθαι, γλώττης ἀφειδοῦντες, βούλονται, κάπειτα ῥήσεις ἀγίων ὡς ἐν μεταιχμῷ τὴν ἐννοίαν ἀμφιρρηπῆ κτημένους καὶ οὐ πᾶν σαφῆ κομίζειν οὐκ ὀκνοῦσι, προσαγέτωσαν ταῖς κοιναῖς ἐκείναις ἐννοίαις τῆς θείας γραφῆς, αἱ καὶ ἡμῖν ἐν προοιμίοις προβέβληται καθάπερ νάγουσαι οἷά τινες οἰακοστροφῶν καὶ εὐθνητῆρες νεῶν, οἱ ἵστάσθαι τινές καὶ γνώμονες καὶ κανόνες τὸ ἀτόπιστον ἐκτέρωθεν ἔχοντες ὁμολογημένον, διευθύνουσαι τε καὶ ἐπατήν ἐλίκην καὶ τὸν πόλον ἀποσκοποῦντες τὰ γαντικὰ πλημμελήματα διορθοῦνται, πρὸς ἕνα πλοῦν ἐκ δεξιῶν τε καὶ εὐωνύμων σοφῶς οἰακίζοντές τε καὶ περιστρέφοντες· καὶ ἔσται
- σφίσι εὐρημένα τὰ τῆς ἰατρείας ἀντίκα.

Ἐπὶ τούτοις αὖθις καὶ τρίτην ἐκείνοι παρῆγον ἀντίθεσιν, ἄλλὰ καὶ τῆς θείας γραφῆς λεγούσης ἀκούομεν λέγοντες, μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται. καὶ πάλιν οἱ ἄγγελοι αὐτῶν καθ' ἡμέραν ὄρωσι τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ. καὶ ἀλλαχοῦ ὡφθη τῷ Ἀβραάμ ὁ θεὸς πρὸς τῇ δοῦν τῇ Μαμβροῇ· ἰδεῖν δὲ καὶ Ἠσαΐας φησὶ τὸν κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου. καὶ αὖθις τῆς Μωσαικῆς ἀκούομεν ἱστορίας λεγούσης ἔλάλησε κύριος τῷ Μωϋσῆ ἐνώπιον ἐνώπιον, ὡς

24. Exod. cap. XXXIII. 2.

tamen per se infandum est et etsi cogitetur, incognoscibile, ut ait S. Dionysius. denique nec necesse esse una credi plures deitates. ne S. oecumenicae synodi sextae anathemate condemnemur: de his et eiusmodi rebus satis antea paucis dictum puto.

Sin vero nonnulli, qui linguae non parcant, litigiose velint intercedere nec dubitent sanctorum verba quasi ancipitis sensus nec plane aperta accipere, advertant animum ad communes sacrarum scripturarum sententias, quae in prooemio nobis prolatae sunt tanquam leges ac normae, de quarum fide ab utraque parte nulla dissensio est, et quae sunt quasi navium gubernatores, qui ursam et polum spectantes navium errationes ad certam navigationem perite gubernando et divertendo regunt. unde sibi medicinam parare poterunt. praeterea illi tertiam antithesin protulerunt: at vero legimus in sacris libris: beati mundo corde quoniam ipsi deum videbant. et rursus: angeli eorum quotidie conspiciunt faciem dei. et rursus: conspectus est ab Abraam deus ad quercum Mambram. et Iesaias se dicit vidisse do-

εἴ τις λαλήσει πρὸς φίλον αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς δ' ἄντικρὺς φησιν ὁ θεὸς ἑστὸμα κατὰ στόμα λαλήσω αὐτῷ ἐν εἶδει καὶ οὐδὲ αἰνιγμάτων·”

Πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγορᾶς ἀπήτησεν οὕτωςί πως. εἰ ἐμμέ-
 5 νειν βούλοισθε ταῖς κοιναῖς ἐκείναις τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας ἐννοίαις, ὡς μία παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖται θεότης ἄκτιστος, ἡ ἱ. 236 α.
 δὴ καὶ οὐσία καὶ φύσις καλεῖται καὶ ἐν φῶς ἀπρόσβητον καὶ ἀδιάδοχον ἀεилаμπές καὶ τριλαμπές, εἴη ἂν καὶ λόγος ἡμῶν καὶ διάλεξις· ἐν ἐλπίσι γὰρ κείσθαι προοῦσι τὴν τε τῆς
 10 ἀληθείας εὐρεσιν καὶ τὴν τῆς κακίας ἀναίρεσιν· ἄλλως δ' ἄμεινον σιωπᾶν. ἐπεὶ τοίνυν τὴν ἀρχὴν ταῖς κοιναῖς τῆς ἐκκλησίας ἐννοίαις καὶ τῶν δογμάτων ὁμολογήκατε, δεόν τὰ ἐπόμενα δέχεσθαι· εἰ δ' οὐκ, ἑαυτοὺς ἀφ' ἐστίας αὐτοὶ καταλύετε· καὶ πῶς ἄλλων λεγόντων ἀνέξεσθε; ἢ ἐπὶ τίσιν
 15 ἐλπίσιν ἀναμφιβόλοις ὁ προσδιαλεγόμενος τὸν τοῦ λέγειν μόχθον ὑπομενεῖ; ἐπεὶ τοίνυν θεῖον τὸ δόγμα καὶ κοινὴ τῆς
 ἐκκλησίας ἐννοία ἐστίν ὡς θεὸν οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε οὐτ' ἰδεῖν δύναται τις οὐτ' ἀγγέλων οὐτ' ἀνθρώπων, εἰ μὲν εὐπορήσαιμεν ἐκ τοῦ εὐθέως μαρτυριῶν γραφικῶν, οὐκέτι χώραν
 20 ἔχειν χρεῶν τὸ ἀμφισβητήσιμον· εἰ δὲ μὴ τοῦθ' ἡμῶν ἀρτίως ἐκ τοῦ ἑάστου προσγίνοιτο διὰ τὸ γριφόν τε καὶ δμιχλωδὲς τῆς γραφῆς, παραπετάσματος καλυπτομένης ἐνίστε τῇ ἀσαφείᾳ διὰ τε τοὺς βεβήλους κατὰ τρόπον οἰκονομίας, ἢ

minum sedentem in throno alto et firmo, et rursus Mosem legimus narrare: locutus est dominus cum Mose de ore ad os, ita ut cum amico. et ipse deus dixit: de ore ad os loquar cum eo ad faciem, non per aenigmata.

Ad haec Gregoras ita fere respondit: si acquiescere vultis in communibus illis divinae ecclesiae sententiis, unam esse pariter apud omnes deitatem increatam, quae et essentia et natura appellatur, et unam lucem inaccessibleem et incomprehensibilem, semperlucentem et trilucentem, erit vobis ratio et disceptatio, quippe qui in spe ponatis fore ut veritas inveniat, improbitas tollatur. alias melius est tacere, quum igitur ab initio conspirastis cum communibus ecclesiae et dogmatum sententiis, etiam consequentia accipienda sunt, quo quidem facto fundamentum vestrum sublatum est. num aliorum rationes recipietis? an orator certa quadam spe dicendi laborem sustinebit? si igitur divinum dogma et communis ecclesiae sententia est, neminem unquam vidisse deum nec posse videre quemquam aut angelorum aut hominum, si quidem aperte liquet ex scriptis testimoniis, dubitationis locus debet nullus concedi. sin vero hoc nobis non omnino facile

πολλάκις τὴν θεῖαν ὁρῶμεν γραφὴν κεκρημένην (χρηῖται γὰρ κατὰ τὸν ἴμεγαν Βασίλειον ἢ γραφὴ πολλάκις τῇ ἀσαφείᾳ, δυσθεώρητον κατασκευάζουσα τῶν δογμάτων τὸν νοῦν πρὸς το τῶν ἐντυγχανόντων λυσιτελής), καὶ διὰ τὴν τῶν ἄλλως ἀκούοντων ἀγνωμοσύνην, ἀλλὰ τοῦ γε στεροῦ καὶ ἀναντιρ-
 ρήτου τῶν κοινῶν ἐννοιῶν οὐδὲ τὸ σμικρότατον γοῦν ἐξί-
 στασθαι χρεῖ, ἀλλ' ὁμολογεῖν μὲν μὴ νοεῖν, καθὰ καὶ ὁ μέ-
 γας παραινεί Βασίλειος, μὴ ἐξάγειν δὲ πρὸς βεβήλους ἀκοῶς τὸ τῶν θεῶν δογμάτων δοτῶδες καὶ δυσθεώρητον τοῖς ἀτε-
 λείσιν. ὁ θεὸς γάρ, ὡς ὁ θεῖος ἔφη Διονύσιος, τοῖς μὲν
 ἀτελεῖσι τέλειος εἶναι δοκεῖ, τοῖς δὲ τελείοις ἀτελής. οἱ μὲν
 γὰρ ἀτελεῖς εἰδέναι μὲν οἴονται, οὐκ ἴσασι δέ· τοῖς δὲ τελείοις
 οἴησις μὲν οὐκ ἔστι, γνωσις δὲ τοῦ μὴ εἰδέναι πρόσσεστιν αὐ-
 τόχρημα διδάσκουσα ταπεινοῦσθαι· ἐπίτασις γὰρ φησι σο-
 φίας ἐπίτασιν ποιεῖ ταπεινώσεως· οὐ γὰρ ἐκ τῆς θεότητος
 τὸ μέγεθος τοῦ ἀκαταλήπτου νοεῖν ἐκζητοῦσιν, ἀλλ' ἐκ τῶν
 f. 236 b. ποιημάτων τὸν ποιητὴν ἀνεξερεύνητον εἶναι μανθάνουσι, καθὰ
 καὶ ὁ μέγας διδάσκει Χρυσόστομος, "τὸ μὴ ἐφικνεῖσθαι" λέ-
 γων "μηδὲ δύνασθαι τῶν δημιουργηθέντων τὸν λόγον καταλα-
 βεῖν μὴ γινέσθω ἡμῖν ὑπόθεσις, ἀλλὰ δοξολογίας
 ἀφορμὴ· ἔταν γὰρ ἀτονήση ὁ λογισμὸς καὶ μὴ χωρήση ἡ
 διάνοια, ἐννοεῖ τοῦ δεσπότου τοῦ σοῦ τὸ μέγεθος καὶ εἰς αὐ-

evenerit, ob involucria et obscuritatem scripturae quasi tenebris inter-
 dum involutae et ob profanos secundum eam rationem, qua saepe di-
 vinam scripturam uti videmus. utitur enim, ut magnus Basilius dicit,
 scriptura saepe obscuritate et difficilem intellectu reddit sensum dog-
 matum ad legentium utilitatem et ob imprudentiam eorum, qui aliter
 intelligunt; tamen de firmis et irrefutabilibus communibus sententiis
 ne minima quidem dubitatio existere potest, sed omnes pariter intel-
 ligere debent, magnus Basilius monet, ne ad profanas aures divino-
 rum dogmatum quae spinosa et ad intelligendum difficilia sunt trans-
 ferantur. deus enim, S. Dionysius ait, profanis finitus esse videtur,
 initiatis autem infinitus, profani enim se scire credunt, sed nesciunt,
 initiati autem non credunt, sed sciunt. cum inscientia omnino con-
 iuncta est humilitas, scientia enim, dicit, opposita est humilitati. non
 enim ex deitate magnitudinem incomprehensibilium intelligere student,
 verum tamen ex poematis poetam intelligendum esse docentur, sicut
 magnus Chrysostomus ostendit, ubi dicit: quod non percipi possit nec
 comprehendi doctorum oratio, non erit nobis fractae fidei opprobrium,
 sed laus; ubi enim debilis est ratio, nec succedit sententia, intelligis
 domini tui magnitudinem et ob eam ipsam causam, quod virtus eius

τοῦ τούτου, ὅτι τοσαύτη αὐτοῦ ἡ δύναμις ὡς μηδὲ τὸν λόγον ἡμᾶς μετὰ ἀκριβείας εἰδέναι τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων. τοῦτο γὰρ διανοίας εὐγνώμονος, τοῦτο ψυχῆς νηφούσης.”

Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς διὰ φιλανθρωπίαν οικονομικῶς τοῖς
 5 ἀνθρώποις ὡς νηπίους πατὴρ συγκαταβαίνων διὰ τῶν ἐκδη-
 λοτέρων πρώτων ἐμφανειῶν καὶ τοῖς οἷον βρέφεσι προσφνε-
 στέρων, οὕτως ἀνάγει διὰ λείας ὁδοῦ πρὸς ἔξω τελεωτέραν.
 καὶ Μωσὲς γὰρ, ὁ Θεὸς φάσκει Χρυσόστομος, διὰ φωτὸς ἡ
 τοῦ Θεοῦ ἐπιφάνεια ἤρξατο ἐν τῇ βιάτῳ· εἶτα διὰ νεφέλης
 10 αὐτῷ διαλέγεται ὁ Θεός. τελειότερος δὲ γενόμενος καὶ ὑψηλό-
 τερος ἐν γνώφῳ τὸν Θεὸν βλέπει. εἰσῆλθε γὰρ φησὶν Μωϋ-
 σῆς εἰς τὸν γνώφον οὗ ἦν ὁ Θεός· τουτέστιν ἔγνω σαφῶς
 ὅτι σκοτεινὰ καὶ ἄγνωστα τὰ Θεῖα καὶ πᾶσαν ὑπερβαίνοντα
 γῶσιν ἀνθρωπίνην. καὶ ἀλλαχοῦ· τὸ “ὁ ἑωρακὸς ἐμὲ ἐώ-
 15 ρακε τὸν πατέρα” ἀκούσαντες ἐδιδάχθημεν ὡς ἤδη τέλειοι
 μὴ προσδοκᾶν δι’ ὀφθαλμῶν ὄψεσθαι Θεόν, ἀλλ’ εἰδέναι τὴν
 τοῦ Θεοῦ ὄρασιν γῶσιν οὖσαν καὶ νοεράν κατάληψιν, οὐκ
 αἰσθησὶν σωματικῇ. οὐδὲν οὖν καιρὸν εἰ τοῖς μαθηταῖς
 ἀτελέσιν οὖσιν ἔτι, καὶ τὰς ἐλπίδας ἀβεβαίους καὶ ἄσθενεῖς
 20 ἐπ’ αὐτῷ κεκτημένοις διὰ τὸ μὴ ὡς Θεὸν ἀλλ’ ὡς ἀνθρωποῦ
 ὄραν αὐτὸν διὰ φωτὸς φαινόμενον, πρὸς ἃ μὴ φαίνεσθαι
 δυνατόν, παρεσκεύαζεν ὁδῶν καὶ τάξει νοητῶς κατὰ δύνα-
 μιν ἀνιέναι. τὴν γὰρ σεβασμίαν μακαριότητα, κατὰ τὸν

tanta est, ut rationem omnium earum rerum quae ea continentur non accurate intelligere possimus, hoc rectae intelligentiae est, hoc animi sobrii.

Deus enim propter amorem erga homines prudenter hominibus ut infantibus ab initio rebus manifestis et captui accommodatioribus succurrens, trita via ad perfectiorem conditionem ducit. Mosis enim, ait S. ille Chrysostomus, per lucem primum dei manifestatio facta est in silva, deinde e nube cum eo collocutus est deus; quum autem ad altiora aptior et ad reconditiora factus esset, in turbine deum vidit. venit enim, ait Moses, in turbinem ubi erat deus; i. e. obscura et incognita divina et omnem hominum intelligentiam superantia probe intellexit. et alias, ubi legitur: qui videt me, videt et patrem, docemur iam perfectum esse non credere nos per oculos percipere deum, sed scire dei contemplationem, scilicet intelligentiam et spiritualem perceptionem, non corporalem, non igitur novum, si discipulis profanis et iis qui debiles et infirmas de eo habebant, quia non deum eum, sed hominem videbant, per lucem apparentem in eis, ubi apparere non poterat fecit ut intelligentiae qua possent via et ordine perciperent. divinam enim maiestatem, ut S. Dionysius ait, mysti-

Θεῖον εἰπεῖν Διονύσιον, αἱ μυστικαὶ τῶν λογίων παραδόσεις
καὶ ὡς φῶς ἀναπλάττουσι καὶ ζωὴν ἀποκαλοῦσιν.

- Ὅτι μὲν οὖν διὰ συμβόλων καὶ τύπων σωματικῶν οὐ
μόνον ὁ Θεὸς ὁμιλεῖ τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄγγελοι
κτίσμα ὄντες, εἴρηται τε καὶ νῦν πάλιν διὰ βραχέων ἐροῦ-5
μεν. φησὶ γὰρ ὁ μέγας εὐθὺς Διονύσιος ὡς καὶ τὰς Θείας
δράσεις οἱ κλεινοὶ πατέρες ἡμῶν ἐμνοῦντο διὰ μέσων τῶν
οὐρανίων δυνάμεων. καὶ τὴν ἱεράν τοῦ νόμου Θεσμο-
θεσίαν δι' ἀγγέλων εἰς ἡμᾶς προελθεῖν διδάσκει σαφῶς ἡ
Θεολογία ὡς τῆς Θεωνομικῆς τάξεως ἐκεῖνο νομοθετούσης, τὸ 10
1. 237 a. διὰ τῶν πρώτων τὰ δεύτερα πρὸς τὸ Θεῖον ἀνάγεσθαι. καὶ
τῇ παρθένῳ δὲ τὸ Θεῖον μυστήριον ἄγγελος ἦν κομίσας ἀν-
θρώπινῳ τύπῳ καὶ σχήματι. καὶ τοῖς ποιμέσιν ἄγγελος κυ-
ρίου τότε φησὶν ἐπέστη, καὶ δόξα κυρίου περιέλαμψεν αὐ-
10 τούς. καὶ τὸν δι' ἀγγέλων λαλούμενον λόγον γίνεσθαι βέβαιον 15
ἀκούομεν· τὰς γὰρ αὐτῶν ἱεραρχίας ὑλαίοις σχήμασι καὶ
μορφωτικαῖς συνθέσεσι διαποικίλασα παραδέδωκεν ἡ Διονυ-
σίου τοῦ Θείου βίβλος· οὐ γὰρ δυνατόν φησι τῷ κατ' ἡμᾶς
νῶ πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἀναταθῆναι τῶν οὐρανίων ἱεραρ-
χιῶν μίμησιν τε καὶ θεωρίαν, εἰ μὴ τῇ κατ' αὐτὸν ὑλαία 20
χειραγωγία χρῆσαιτο. λειτουργικὰ γὰρ οἱ ἄγγελοι, φησὶν,
εἰσὶ πνεύματα, πρὸς διακονίαν ἀποστελλόμενα. καὶ τῷ Χρι-
στῷ δὲ ἄγγελοι διηκόνουν, φησὶν ἡ γραφή. καὶ ἄγγέλους

1. τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἐκ τοῦ περὶ τῆς οὐρανοῦ ἱεραρχίας κε-
φαλαίου πρώτου.

cae sententiarum traditiones tanquam lumina collustrant et vitam iis
tribuunt.

Si quidem symbolis et formis corporeis non solum deus locutus
est cum hominibus, verum etiam angeli creati, ut iam diximus et
nunc paucis iterum dicemus. dicit enim magnus Dionysius patres il-
lustres contemplatos esse deum per medias coelorum virtutes et sacram
legis constitutionem per angelos ad nos venisse aperte docet theolo-
gia et divina lex iubet ex principiis consequentia ad deum referri.
virgini divinum mysterium attulit angelus sub humana forma et spe-
cie, et pastoribus angelus domini, inquit, astitit et gloria domini
circumdabat eos et verbum per angelos nuntiatum esse pro creto au-
divimus. nam sacras Hierarchias incorporeas corporeis imaginibus et
formarum compositione variatam tradidit S. Dionysii liber. non enim
posse, inquit, per nostram mentem ad incorporalem coelestium Hie-
rarchiarum imitationem et contemplationem pervenire, nisi corporali
auxilio adhibito. servientes enim animae inquit sunt angeli ad mini-
sterium missae et Christo angelos servisse scriptura refert. porro

- αὐθις ἐνισχύειν αὐτῷ λέγεται ὡς ἀνθρώπων. καὶ πάλιν
 “ἡδυνάμην πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας παραστήσαι ἀγγέ-
 λων” φησίν. καὶ πολλὰ τοιαῦτα σωματοειδῶς εἰρημένα **11**
 περὶ τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων σωματικῶς φαινομένων ταῖς
 5 θεαῖσι καὶ ἱεραῖς ἐμφέρεται βίβλοις οἰκονομικόν τινα τρόπον
 ἄσπερ καὶ μορφωτικὰς δυνάμεων εἰκόνας καλεῖ Διονύσιος,
 ἀνθρωπομόρφους ἀναγράφων· καὶ θηριομόρφους, λεόντων
 φημί καὶ βοῶν καὶ ἵππων καὶ αἰετῶν μορφὰς αὐτοῖς περιτι-
 θεῖς. ἐγὼ λέγειν τὰς τῶν λίθων πολυχρωμάτων ἰδέας καὶ
 10 τὰλλα πάντα, ζῶνας καὶ τροχοὺς καὶ ῥάβδους λέγω καὶ πε-
 λέκεις, δι’ ὧν εὐρίσκειν ἡμᾶς παραινεῖ τὴν τῶν τυπικῶν εἰ-
 κόνων ἀνακάθαρσιν, ὅποιαν καὶ ὅσην αὐτὸς ἐρμηνεύων ἐκτί-
 θεσι. τῆς οὖν γραφῆς λεγούσης “μακάριοι οἱ καθαροὶ τῆ **12**
 καρδία, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται” τὴν κατὰ διάνοιαν
 15 ὄψιν ὁ θεὸς ἐξηγεῖται Χρυσόστομος. καὶ τὸ “οἱ ἄγγελοι δὲ
 αὐτῶν καθ’ ἡμέραν ὀφῶσι τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ” τὴν αὐ-
 τήν, φησίν, ἔχει διάνοιαν· τὸν γὰρ αὐτὸν ἀνθρώποις τε
 ἐστὶν ἰδεῖν ἀδύνατον, καὶ αὐτὸ μηδὲ τῶν ἀγγέλων τολμᾶν ἀτε-
 νῆσαι τὰ τάγματα. καὶ δῆλον τοῦτο τίθησι Παῦλος λέγων
 20 “ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ὡφθη ἀγγέλοις.” πρὸ γὰρ τῆς τοῦ
 κυρίου σαρκώσεως καὶ ἀγγέλοις ἀθέατος ἦν, ὡς καὶ ὁ θεὸς
 ἔφη Χρυσόστομος ὅτι αὐτὸ ὅπερ ἐστὶν ὁ θεός, οὐ προφῆται
 οὐδ’ ἄγγελοι εἶδον, οὐδ’ ἀρχάγγελοι. εἰ γὰρ καὶ ὀμιλοῦσιν

angeli illius ut hominis animum confirmasse traduntur. rursus legi-
 tur: possim mihi plus duodecim legiones angelorum comparare. et
 multa eiusmodi corporaliter dicta de virtutibus incorporeis quae cor-
 poraliter apparent divinis et sacris libris utilitatem quandam tribuunt.
 quas virtutum imagines vocat Dionysius hominum et bestiarum for-
 mas. Leonum enim et boum et equorum et aquilarum formis eas
 circumdat; omitto lapidum varias formas et cetera omnia, cingula,
 stadia, basula, secures, quibus nos docet invenire imaginum explica-
 tionem qualem ipse interpretando exponit. igitur quod in scriptura
 legitur, beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt, de contem-
 platione per mentem intelligit S. Chrysostomus. et illud, angeli eo-
 rum quotidie vident faciem dei eandem sententiam habere dicit. ipsum
 enim videre nec homines possunt neque angelorum ordines contem-
 plari eum audent. quod aperte dicit Paulus: apparuit in carne, con-
 spectus est ab angelis; ante enim domini incarnationem nec ab ange-
 lis conspici poterat, ut etiam S. Chrysostomus dicit ipsum deum nec
 prophetas neque angelos vidisse neque archangelos. si enim cum
 hominibus etiam angeli deum conversantur, nec prophetis hoc inusitatum

- ἀνθρώποις ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ ἄγγελοι, ἀλλ' οὐδὲ προφήταις ἄηδες τουτί καὶ ἀνθρώποις οὐσι· ποτὲ μὲν γὰρ προστιθέντες φασὶ καὶ αὐτοὶ τάδε λέγει κύριος," ποτὲ δ' ἔξ
- 13** ἑαυτῶν ἀπλῶς. καὶ καινὸν οὐδὲν οὐδὲ πόρρω γραφικῆς-συν-ηθείας· καὶ γὰρ καὶ τὰ βασιλικά προστάγματα τῶν δημο-⁵σίων ἐν ταῖς πόλεσι κηρῶν βοῶντων, ὡς ἔξ αὐτοῦ δὴ τοῦ βασιλικοῦ λεγόμενα στόματος ἡμεῖς ἐκδεχόμεθα. καὶ ὁ μὲν προφήτης, ἄνθρωπος ὢν, ὡς ἔξ ἑαυτοῦ φησὶν "ἄκουσον λαός μου, καὶ λαλήσω σοι· Ἰσραὴλ καὶ διαμαρτύρομαι σοι· ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου εἰμὶ ἐγώ." οὐ γὰρ προσέδηκεν ὡς ἐν ἄλ-¹¹
- i.237 b.** λοις "τάδε λέγει κύριος· καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τὰ καὶ τὰ." ὁ δὲ ἄγγελος ἐκ τῆς βίας "ἐγὼ εἰμὶ ὁ Θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ." προεῖρηται γὰρ "ῶφθη
- 14** αὐτῷ ἄγγελος κυρίου." εἰ οὖν κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, ὅσον τυφλοῦ καὶ βλέποντος τὸ μέσον, τοσοῦτόν ἐστιν ἀγγέ-¹⁵λων καὶ ἀνθρώπων το- διάφορον, πῶς τῶν ἀγγέλων μὴ δυναμένων οὐδ' ὄραν τὴν οὐσίαν οὔτε νοεῖν τοῦ Θεοῦ, εἴη ἂν δυνατὸν ἀνθρώποις τουτί; οἷς μὴδ' ἀγγέλων οὐσίαν μὴ ὅτι μὴ βλέπειν ἀλλ' οὐδὲ νοεῖν δυνατὸν· εἰ γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν Χρυσόστομον οὐσία οὐσίαν ὑπερκειμένην νοεῖν οὐ δύ-²⁰ναται, πολλοῦ μὲντ' ἂν δεήσειεν ἀνθρώπους ἀγγέλων βλέπειν οὐσίαν, ὑπερκειμένην τούτων ὅσον οἱ βλέποντες τῶν τυφλῶν.
- 15** μὴ ταραττέτω τοίνυν ὑμῶν τὴν διάνοιαν, ὥστε τῶν κοινῶν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἐννοιῶν ἐκλελῆσθαι, ὅσα κατὰ τινα

est quippe qui homines sint; modo enim addunt, hoc locutus est deus, modo ex sua sententia loquuntur, quod nec novum est nec a scribendi consuetudine alienum. etenim et regia imperia per nuntiatores per urbes nuntiata quasi ex ipsius regis ore accepimus. dicit et propheta quamvis homo est quasi de se ipso: audi me, popule, et loquar tecum et testis tibi ero, deus, deus tuus ego. non enim addit ut alias, haec locutus est dominus. nec dicit: deus haec, illa angelus ex silva: ego sum deus Abraam et deus Isaac et deus Iacob ante enim dictum est: angelus domini ab eo conspectus est. si igitur ut cum S. Chrysostomo loquar, quantum interest inter caecum et videntem, tanta est inter angelos et homines distantia. quomodo tandem, si angeli non possunt videre essentiam dei aut cognoscere, homines poterant, qui angelorum essentiam non modo non cernere, sed ne cognoscere quidem possunt. si enim ut cum Chrysostomo loquar essentiam essentiam altiore cognoscere non potest, multum sane esset, ut homines angelorum essentiam viderent tanto superiorem, quanto caecis videntes. ne turbetur igitur mens vestra ut communium divinae ecclesiae sententiarum obliviscamini, quae ad hebraicae dialecti

ἰδιοτροπίαν τῆς ἑβραϊδος ἔστι λεγόμενα διαλέκτου· οἷα τὰ
 ὑφ' ἡμῶν ἐκεῖνα νῦν προβληθέντα καὶ ἑσα παραπλήσια, λέγω
 δὴ τὸ "ἐλάλησε κύριος πρὸς Μωσῆν ἐνώπιος ἐνωπίω, ὡς εἶ
 τις λαλήσει πρὸς ἑαυτοῦ φίλον, στόμα πρὸς στόμα ἐν εἶδει
 5 καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων," καὶ πάλιν "τὸ δὲ ὄρος τοῦ Σινᾶ ἑκα-
 πνίζετο διὰ τὸ καταβεβηκέναι ἐπ' αὐτὸ τὸν Θεὸν ἐν πυρί,"
 καὶ πάλιν "τὸ δὲ εἶδος τῆς δόξης κυρίου ὡς πῦρ φλέγον ἐπὶ
 κορυφῆς τοῦ ὄρους ἐναντίον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ." καὶ τοιαῦτα
 μυρία, ὅποσα κτιστὰ ὄντα τῇ μὲν ἀκρίστῳ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ
 10 πάντων ἡκιστὰ ἔστιν ἀρμόττειν ὅσιον, πρὸς γε μὴν παιδευ-
 τικὴν τῶν χρωμένων οἰκονομίαν οὐ μάλα ἀχρήστως ἔχει, ναὶ
 μὴν οὐδ' ὡς πορρωτάτω τοῦ ἀφελίμου κεῖται. καλεῖν δ' 10
 οἶμαι τὰ λόγια τῶν προφητῶν ἐν εἶδει μὲν ὀμιλίαν Θεοῦ καὶ
 ἀγγελῶν πρὸς ἀνθρώπους τὴν αἰσθητὴν καὶ ἐργηροφύσιν αὐ-
 15 τοῖς φαινομένην, ὅποιας καὶ Ἀβραὰμ ἤξιώται πρότερον Θεὸν
 οὐχ ὡς Θεὸν ἰδῶν, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπον θρέψας· ὃς καὶ
 ἐπηνέθη, φησί, σεβασθεὶς ὅποσον κατέλαβε. καὶ μετὰ πλεί-
 στους ἄλλους ὑστερον Μανωέ· ὃς καὶ ἀπολωλέναι ἐβόα διότι
 Θεὸν ἑώρακεν, ὡς οὐ χωρητῆς ἀνθρώποις οὕσης, φησί, οὐδὲ
 20 φαντασίας θείας, μὴ ὅτι φύσεως. δι' αἰνιγμάτων δ' ὄν τῆν
 δι' ὄνειράτων· ἀλαμπῆς γὰρ τις αὐτῆ, καὶ οὐ πάνυ τι πρό-
 δηλος· καὶ γὰρ δι' ἄλλων ἄλλα συμπλέκονσα καὶ συγκρί-
 πτουσα, νέφει τινὶ καλυπτομένην ἀσαφείας παρέχει τὴν δῆλω-
 σιν. ὧν καὶ πλείστοι μὲν ἕτεροι κήρυκες ἀψευδεῖς, ἀλλὰ 17

proprietas dicta sunt, qualia a nobis illa iam prolata sunt, et quae-
 cunque sunt similia, dico autem illud: locutus est dominus ad Mosem
 de faciem ad faciem, ut si qui cum amico de ore ad os loquitur, in
 specie, non per aenigmata. et rursus: mons Sinai fumabat, quoniam
 deus per ignes in eum descendebat. et alias: species divinae gloriae
 est ignis fulgor de vertice montis adversus filios Israel. multa eius-
 modi quaecumque creata sunt, cum increata dei essentia conciliari
 minime licet. ad discipulorum institutionem non inutile, immo quam
 utilissimum est. omitto vocare prophetarum verba in specie dei et
 angelorum cum hominibus conversationem sensualem et vigilantibus
 illis apparentem. quae quidem Abraam contigit qui primum deum non
 deum vidit, sed ut hominem in hospitium recepit. et laudatus est ob
 reverentiam qua eum recepit. et praeter permultos alios postea Ma-
 noe se perdi clamavit, quod deum vidisset. non ad hominum captum,
 inquit, apta est dei cognitio, nedum natura, sed per somniorum aenig-
 mata, haec enim luce quodammodo et claritate destituta est quippe
 quae aliam alia implicatam nebula obscuritatis explicationem praebet.

καὶ Δανιὴλ καὶ Ἰωσήφ, οἷς νυκτεριναὶ τινες ὄψεις καθεύδουσι μήπω γεγονότων ἀληθῆ παρεῖχον τὴν πρόγνωσιν. περὶ ὧν ἀμφοτέρων ὁ σοφώτατος ἀπορῶν θεολόγος Γρηγόριος αὐτὸς μὲν ὁμολογεῖ μὴ εἰδέναι, εἰδέναι δὲ τὸν τῶν προφητῶν θεόν, εἴτε φαντασία τις ἦν ἡμερινή, εἴτε νυκτὸς ἀψευδῆς ὄψις, εἴτε τοῦ ἡγεμονικοῦ τύπωσις συγγινομένη τοῖς μέλλουσιν ὡς παροῦσι· πλὴν οὐδεὶς θεοῦ φύσιν εἶδε, φησὶν, ἢ ἐξηγόρευσεν. οἷς τοίνυν τὰ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας

- l. 238 a. πέπηγεν ἄσειστα κατὰ γνώμην ἐστῶσαν καὶ ἀναμφίβηλον, τούτοις καὶ σφόδρα τι ῥᾶδιον ἀόρατον καὶ μόνην ἄκτιστον ¹⁰ δογματίζειν τοῦ θεοῦ τὴν οὐσίαν καὶ γνώμη καὶ ψυχῆ καὶ χειρὶ νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν αἰεὶ, καὶ πάντα ταῦτα πρὸς ¹¹ κανόνα καὶ στάθμην ἀνάγειν ἐκεῖ. εἰ γὰρ καὶ Μωσῆς τὴν ἀόρατον οὐσίαν ὄρᾶν ἐδύνατο τοῦ θεοῦ, οὐκ ἂν ἀπάσῃ γνώμῃ καὶ ὅλης ψυχῆς προθυμίᾳ οὕτως ἤτει δεόμενος ὑστερον καὶ ¹⁵ λέγων "εἰ εὐρηκα χάριν ἐναντίον σου κύριε, ἐμφάνισόν μοι σεαυτὸν γνωστῶς ἴδω σε, ὅπως ἂν ᾗ εὐρηκῶς χάριν ἐναντίον σου," καὶ πάλιν "δειξόν μοι τὴν σεαυτοῦ δόξαν." δῆλον γὰρ ὡς σωματικῶς βλέπων ἐπεθύμει καὶ τῆς θείας οὐσίας θεατῆς γενέσθαι. τὸ δὲ ἦν ἀδύνατον· ἀπερίγραπτος ²⁰ καὶ ἀνείδεος ὁ θεός· "τὸ πρόσωπόν μου" γὰρ φησιν "οὐκ ὀφθῆσεται σοι· οὐδεὶς γάρ" φησιν "ὄψεται τὸ πρόσωπόν μου

1. ἐκ τοῦ περὶ θεολογίας δευτέρου λόγου.

culus rei permulti alii testes sunt incorrupti, sed etiam Daniel et Ioseph, quibus nocturnae visiones in somnis earum rerum quae factae non erant, veram praecognitionem praebebant. de utroque sapiens ille theologus Gregoras haesitans ipse quicquam scire se negat, scire autem prophetarum deum sive phantasia est diurna sive nocturna vera visio, sive rationis effigies praecognoscentis futura tanquam praesentia. ceterum nemo dei naturam vidit aut professus est. quibus igitur divinae ecclesiae communes sententiae cum firma et constanti mente acceptae sunt, iis etiam perfacile est dei essentiam ut invisibilem et solam increatam pervulgare et animo et lingua et mente et manu diu noctuque. quae omnia ad normam et regulam deduci licet. si enim ipse Moses invisibilem dei essentiam videre poterat, non tota mente et omni animi intentione postea rogasset: utinam invenirem gratiam apud te domine, ostende te mihi, cognoscendo te percipiam, ut inveniam gratiam apud te domine. et rursus: ostende mihi gloriam tuam. apertum est enim corporaliter quum vidisset, optasse eum ut divinam essentiam cognosceret. hoc vero fieri non poterat; non enim forma aut imagine quadam circumscribi deus potest. facies enim mea

καὶ ζήσεται. ἀλλ' ὄψει τὰ ὀπίσθιά μου," εἶτε τοὺς λόγους τῶν ὄντων λέγων, καὶ ὅσα μὲν ἐκεῖνον ἐκεῖνου γνωρίσματα κατὰ τὸν θεῖον Γρηγόριον, εἶτε τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιφάνειαν, τὴν ἐκ παρθένου δηλονότι γέννησιν· περὶ ἧς καὶ ὁ ἀπόστο- 19
 5 λός φησιν "ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις," ἐπιφάνειαν ἐνταῦθα λέγων οὐ κατὰ τὴν πάλαι τῶν προφητῶν, ἀλλὰ τὴν νῦν τὴν διὰ σώματος ἀληθοῦς· τότε γὰρ διὰ σωματικῶν σχημάτων καὶ τυπικῶν φαντασμάτων ἀναλόγων τῇ τῶν ὄρωντων δυνάμει ἐγίγνοντο. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ διά-
 10 φοροί τε αἱ ὁράσεις καὶ πολυειδεῖς ἐφαίνοντο· καὶ γὰρ "ἐγὼ" φησιν "ὁράσεις ἐπλήθυνα, καὶ ἐν χερσὶ προφητῶν ὁμοιωθήν." εἰ γὰρ αὐτὴν, ὁ Χρυσορρήμων φησίν, ἑώρων τὴν τοῦ θεοῦ φύσιν, οὐκ ἂν διαφόρως ἐθεῶντο· ἀπλῆ γὰρ τις καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἀσύνθετος. εἶτα οὐκ ὄφθην ἀλλ' ὁμοιωθήν φησίν· 20
 5 οὐ γὰρ ἄλλος ὁ λέγων, ἀλλ' αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ ἐστὶν ὁ θεός· ἡ γὰρ ὁμοίωσις ποιότητος ἐνδειξὶν ἔχει καὶ οὐχὶ φύσεως, σχήματος λέγω καὶ χρώματος καὶ ὅσα τῇ ὄψει πέφυκεν ὑποκείμενα, καὶ ὅσα τῇ ἀκοῇ, λέγω δὴ τὸ τῆς λαλιᾶς ἦθος καὶ βούλημα. καὶ γὰρ καὶ ὁ τοῦ ἀνθρώπου νοῦς ἀσώματος ὢν
 10 αἰσθῆσει οὐχ ὑπόκειται· ἀλλ' ἐπειδὴν εἰς λαλίαν ἔλθῃ καὶ λόγους ἐνάρθρους, τμηκαῦτα καὶ αἰσθῆσει μὲν ὑποβάλλεται· καὶ τὸ τῆς θεικείας βουλήσεως εἶδος καὶ ἦθος ἐνδείκνυται μὲν σκιωδῶς καὶ σωματικῶς εἰπεῖν, τὴν δὲ φύσιν ἐνδείξασθαι

dixit non conspicitur a tenemo concipiet faciem meam et vivet, sed concipies tergum meum, scilicet rerum creatarum rationes et quascunque ille Gregoras cognitiones nominavit, sive carneam epiphaniam i. e. virginis partum, de quo apostolus dicit: apparuit gratia dei salutrix omnibus hominibus. ubi epiphaniam intelligit non antiquam illam prophetarum, sed quae hoc tempore facta est per veram carnem. olim enim corporeis formis et imaginibus secundum videntium captum fiebant. hac enim ratione visiones diversae et variae apparuerunt. atque ego inquit visiones implevi et prophetarum manibus me repraesentavi. si enim ipsam viderunt dei essentiam, ait Chrysostomus, non dissimiliter contemplati essent, quippe quae simplex sit, non formata, non composita quaedam. praeterea non conspectus sum, sed me repraesentavi, inquit. nec enim alius quisquam, sed deus ipse de sese loquitur. similitudinem habet argumentum poseos, non naturae, formae scilicet et coloris et quaecunque oculis sunt subiecta et quaecunque auribus, dico loquendi consuetudinem et voluntatem. etenim hominis ratio quum incorporea sit, sensui non subiecta est, sed postquam in linguam venit et verba inter se conciliata, tum sensibus sub-

- 21** ἥκιστα ἔχει· σωματικοῖς γὰρ τοῦτ' ἀδύνατον ὄμμασιν· εἰ δὲ νοῦ φάσιν ἰδεῖν αἰσθητικῶς ἀδύνατον, πῶς θεὸν ἰδεῖν δυνατόν; ὅθεν καὶ διπλῆν ὁ θεὸς τῆν τῶν ὄντων εἴργασται φύσιν, διὰ τὸ καὶ τῆν ἀνθρώπου, δι' ὃν τὰ ποιηθέντα πεποιήται, ποιήσιν εἶναι διπλῆν, ἕκ τε νοητοῦ καὶ αἰσθητοῦ συγκειμένην· καὶ εἰσὶν οἰκείως ὑποκείμενα τῷ μὲν νῷ τὰ νοητὰ τῇ δ' αἰσθήσει τὰ φαινόμενα πάντα. ὧν οὐδὲν οὐδαμῆ
- l. 238 b.** ποτὲ ἄκτιστον· εἴρηται γὰρ ὡς οὐδὲν τῶν τῇ αἰσθήσει ὑποβαλλομένων ἀσώματον· ὃ δὲ μὴ ἀσώματον, πῶς ἄκτιστον; τίς γὰρ οὕτως ἄμοιρος αἰσθήσεώς τε καὶ νοῦ ὡς ἀγγέλων καὶ ψυχῶν καὶ τῶν τοιούτων ἀσωμάτων μὲν ὄντων κτιστῶν δέ, ἐπειθ' ὅσα χρώμασι καὶ σχήμασι καὶ γλυκύτησι καὶ πικρότησι καὶ ὄσμαϊς ὑπόκειται καὶ ἀκοῇ καὶ ἔψει καὶ ἀφ' ἧς κρίνεται, λέγειν ἄκτιστα· εἰ δ' ἀπεοῖκοι ἂν οὗτος τῶν μα
- 22** νομένων ἢ ἀναισθητῶν; καὶ ἵν' ἐκ τῶν καθ' ἕκαστα φαινομένων τὸν λόγον γυμνάσωμεν, τὰ διὰ μέλανος ἢ δι' ἄλλοι τοῦ χρώματος γράμματα τῶν αἰσθήσεων μὲν ὑπόκεινται πάντως τῇ ὄψει· ἀλλ' ἔχει καὶ νοῦν ἐγκείμενον καὶ κρυπτόμενον ἐν τῷ μέλανι, ἀπρησρευμένον καὶ ἀδυνατὸν παντάπασιν ὄντι, ὄψει τοῦτον ὑποτεθῆναι· ὅμως ἐπειδήπερ ὁ ἀνθρώπος διπλοῦς· ἕκ ψυχῆς συνετέθη καὶ σώματος, καὶ ἀμφοτέρων ἐκείνων οἰκείως ἐπιλαμβάνεται, διὰ μὲν τῆς σωματικῆς καὶ φαινομένης ὄψεως τῶν διὰ σώματος χαρακτηρῶν, διὰ δὲ τοῦ νοητοῦ καὶ

licetur. et proprietates voluntatis et affectus ostenditur ut ita dicam per umbram et figuras, natura ostendi minime potest. corporeis enim cerni oculis nequit. si vero rationis natura per sensum percipi non potest, quomodo deus potuit conspici. quapropter duplicem deus rerum creatarum fecit naturam, etiam hominis, cuius causa illae factae sunt, formatio duplex est ex intelligibilibus et sensibilibus compositum et proprie subiecta suat rationi intelligibilia sensui autem omnia quae apparent, quorum nihil unquam increatum. iam dixi nihil earum rerum quae sensui subieciuntur esse sine corpore, quod autem non in corporeum, quomodo increatum? quis enim tam sensus et rationis est expertus, ut angelorum et animarum et quae eiusmodi incorporea quidem, sed creata sunt, quaecunque ad colorem et formam et dulcedinem et acerbicatem et odorem pertinent et ad videndum, audiedum, sentiendum increata nominanda iudicet? quantum ille abhorreret ab insanis et sensus expertibus? atque ut iis quae singulatum apparent rebus rationem confirmemus, atrae aut ex alio colore litterae omnino visioni subiectae sunt, sed inest et quasi latet in illo atrae sententia quaedam, quae visioni subdita esse nullo modo potest. quam-

αφανούς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῦ τῶν τοῖς γραμμασιν ἐκείνοις
 ἐγκειμένων νοημάτων. καὶ τὸν ἔξ οὐρανοῦ δὲ καὶ γῆς καὶ
 τῶν ἐν μέσῳ πάντων συγκείμενον κόσμον ὁμοίως ἔξ αἰῶνος
 ὄρωντες καταλαμβάνουσιν ἄνθρωποι πῶς μὲν καθόλου πῶς
 5 δὲ κατὰ μέρος, κατὰ τὴν ἐνοῦσαν ἐκάστῳ φύσιν καὶ δύναμιν.
 καὶ τῶν δυοῖν τούτων πᾶσι πάντων ἡ γνώσις συνίσταται, τῆς
 τε δι' ὄψεως αἰσθητικῆς καταλήψεως καὶ τῆς κατὰ τὸν νοῦν
 ἐνεργείας, ἀφανῶς μὲν κατὰ φύσιν αὐτῆς κινουμένης, ἐμφα-
 νιζομένης δ' οὖν διὰ γραμμάτων ἀόθις καὶ λαλιᾶς. ἥτις καὶ
 10 αὐτὴ μία οὕσα πρὸς πολλὰς μερίζεται ἀκοάς, διπλὴν τὴν
 ἐνεργείαν δρῶσα· ταῖς μὲν γὰρ ἀκοαῖς σωματικαῖς τισὶν
 οὐσαις τὸν σωματικὸν δι' ἄερος ἐνάρθρον δίδωσιν ἤχον, τῷ
 δὲ μὴ φαινομένῳ τῆς ψυχῆς νοερῷ τὸν ἐμφαινόμενον αὐτῇ
 καὶ ἐνσημαινόμενον παραπέμπει νοῦν. καὶ οὕτως ἡ τῶν πο- 24
 15 λιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἐν βίῳ πάντων
 κατάληψις ὅσα γέनेσις ἄγει καὶ φθορά, δι' αἰσθησεῶς τε καὶ
 νοῦ, τῆς μὲν φαινομένης τοῦ δὲ κρυπτομένου, τὸν ἐφικτὸν
 ἡμῖν περιγίνεται τρόπον. διὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ θεὸς λόγος
 σὰρξ ἐγένετο, μείνας ὅπερ ἦν, νοητὸς καὶ ὑπὲρ νοῦν, προσ-
 20 λαβῶν δ' ὅπερ οὐκ ἦν καὶ γενόμενος διπλοῦς τὴν φύσιν ἀπόρ-
 ρητον τρόπον, ἵνα διὰ τῶν τῇ αἰσθήσει φαινομένων θαυμά-
 των τὴν μὴ φαινομένην παραγυμνοῖ καὶ παραδεικνύῃ θεό-
 τητα, καὶ οὕτως ἀπὸ τῶν κατ' αἰσθήσιν φαινομένων καὶ προσ-

quam quoniam homo ex anima et corpore constat et per corporalem
 et sensualem visionem perite percipit corporis formas, per mentalem
 et invisibilem animae oculum sententias quae litteris illis insunt. ac
 mundum illum, qui e coelo et terra et quaecunq; media sunt con-
 stat, similiter ab initio homines modo omnino modo ad partem visu
 concipiunt secundum vim et naturam quae rei unicuique inest. ex
 his duobus omnium omnino constat cognitio, scilicet sensuali perce-
 ptione per oculos et vi mentis, quae invisibiliter per naturam excite-
 tur. apparet autem per litteras et sermonem. haec quamvis usu in
 multas distribuitur perceptiones, quippe quae duplicem vim exercent,
 perceptionibus enim corporalibus corporalem per aërem sonum praebet,
 menti vero eam quae non apparet sententiam quae huic tantum
 apparet et ostenditur, mittit. itaque rerum publicarum et domestica-
 rum et omnium quae in vita nascuntur et evanescent, cognitio sensu
 ac mente uno sensuali, altera invisibili quoad intelligere possumus,
 oritur. quapropter deus caro factus. mansit quidem qui erat spiri-
 tualis et praeter montem id quod non habuerat recepit et factus est
 duplex natura incredibili modo, ut per miracula quae sensui appare-

καίρων θαυμαίων ἀνιστᾶ τὴν ψυχὴν ἐμμελῶς καὶ εἰς τὴν ὑπὲρ αἰσθησὶν ἀπευθύνῃ νοητὴν τε καὶ μακαρίαν ἐκείνην ζώην. ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐν τοῖς κτίσμασι φαινομένων αἰεὶ θαυμάτων ἀναλόγως ὁ δημιουργὸς ὁράται· ἀνενόητον γάρ, ὁ θεὸς φησι Διονύσιος, πάντι·
 L. 239 a. κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ ἀκατάληπτον τὸ θεῖον, ἀλλ' ἐκ τῶν αἰτιατῶν ὑμνητέον, διὸ καὶ τὸ θεῖον ἡμῖν βίπτισμα διπλοῦς οὔσι διπλοῦν ἐχαρίσθη, δι' ὕδατος ὁμοῦ καὶ πνεύματος, ἵνα τῷ ὕδατι, τοὺς σαρκικοὺς ἡμῶν μεί ῥύπους καθαίρειν εἰσθότι, προσγενομένου καὶ τοῦ θείου πνεύματος ἀοράτως καὶ ἀφανῶς, ἅμα τῷ σώματι συγκαθαίρηται καὶ ἡ ψυχὴ νοερώς τε καὶ ἀφανῶς. ὅτι δὲ συμπαραγίνεται τῷ ὕδατι ἀγιαζομένη καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς τῶν εὐχῶν ἐπικλήσεως, ὁ δὲ θεὸς ἡμῖν ποιεῖται Χρυσόστομος, "τότε μὲν" λέγων "ἐπὶ Χριστοῦ διὰ τοῦτο ἐφάνη ἡ περσιτερά, ἵνα ὡσπερ δατύλω τινὲ δείξῃ τοῖς παροῦσι καὶ τῷ Ἰωάννῃ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ· οὐ μόνον δέ, ἀλλ' ἵνα καὶ σὺ μάθῃς ὅτι καὶ ἐπὶ σὶ βαπτιζόμενον τὸ πνεῦμα ἔρχεται. νῦν δ' ἡμῖν αἰσθητῆς οὐ χρεια ὄψεως, τῆς πίστεως ἀντὶ πάντων ἀρκούσης· τὰ γὰρ σημεῖα οὐ τοῖς πιστεύουσιν ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις." ὁρατὴν οὐτὲ θεοφάνειαν οὐ μίαν ἔχομεν καὶ μόνην τὴν μεταμόρφωσιν λέγειν, οὐδ' ἀριθμῶ συγκλειομένας· ἀλλ' ἐν ὅσοις ὁ θεὸς ἐμφανίζεται δια συμβόλων θαύμασι μεγίστοις, πάσας θεοφα-

bant deitatem, quae non apparebat, denudaret atque ostenderet. itaque ab miraculis quae sensui apparent tempore animum erigas et dirigas ad mentalem illam ac beatam vitam quae supra sensum est etenim ex magnitudine et pulchritudine miraculorum, quae ab initio in creaturis semper apparent, ad similitudinem quandam creator conspicitur. nec enim, ut S. ille Dionysius ait, omnino cognosci potest quod ad essentiam pertinet nec percipi deus, sed ob facta sua celebrandus est, quapropter baptismus nobis in duplicem gratiam erat, per aquam simul et spiritum, ut per aquam quae carnis nostrae sordes eluere solet, addito divino spiritu, invisibiliter et insensibiliter una cum corpore eluatur anima. ad sacram aquam autem accedere spiritum sanctum per precum cerimoniam ostendit nobis S. Chrysostomus: tum super Christum columba apparuit, ita ut quasi digito ostenderet iis qui aderant et Iohanni filium dei neque hoc solum verum etiam ut discas supra te quoque qui baptizatus est spiritum esse. sensuali nobis visione opus non est, quum pro omnibus satisfaciat. nam signa non fidelibus, sed infidelibus. visibilem igitur theophaniam non unam habemus et solam transfigurationem nec numero paucas, sed in qui-

νείας εικότως ἂν τις καλέσειεν ὄρατάς. ἀλλὰ καὶ τὸ θεῖον
 τοῦ Χριστοῦ σῶμα θεοφάνειαν Μᾶξιμος ὄρατὴν ἐπισημαίνε-
 ται λέγειν τὸν μέγαν Διονύσιον. καὶ γὰρ καὶ ἡ κατὰ σάρκα
 γέννησις ὄρατη θεοφάνεια ἦν, ὡς καὶ ὁ μέγας φάσκει Γρη-
 5 γόριος, οὕτως λέγων “τὰ δὲ νῦν θεοφάνια ἢ πανήγυρις εἶ-
 τον γενέθλια· λέγεται γὰρ ἀμφοτέρω· ὄνομα δὲ τῷ φα-
 νῆναι μὲν θεοφάνια, τῷ δὲ γεννᾶσθαι γενέθλια.” οὐ μόνον
 δέ, ἀλλὰ καὶ “ὁ ἀόρατος” φησὶν “ὄραται καὶ ὁ ἀναρχος ἄρ-
 χεται,” καὶ ὅσα ἐξῆς φρικωδέστερα μὲν εἰσι τοῦ τῆν σάρ-
 10 κωσιν τοῦ κυρίου θεοφάνειαν ὄρατὴν ὀνομάζειν, ὁμολογῶ
 δὲ τοῖς εὐαγγελικοῖς ῥήμασι τοῖς “ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο”
 ἀποφαινομένοις. οὐ μὴν ἄκτιστον διὰ τοῦτο θεότητα τῆν τοῦ
 κυρίου σάρκα φαιμέν, ἀλλὰ τῇ προσηκούσῃ γνώσει νοῦν καὶ
 γλῶτταν ῥυθμιζόντες ἐκ τῶν ὄρατῶν θεοφανειῶν πρὸς τῆν
 5 τῶν ὀρατῶν κατὰ δύναμιν ἀγόμεθα ἔννοιαν, καὶ κατὰ τὸν
 θεῖον εἰπεῖν Διονύσιον ἐπὶ τῆν ἀπλήν καὶ ἠνωμένην τῶν νοη-
 τῶν θεαμάτων ἀλήθειαν ἀναλόγως ἀνατεινόμεθα.” ἀλλὰ καὶ
 ὁ μελωδὸς τῆν σάρκωσιν ὑμῶν τοῦ κυρίου, “θεοφανείας σου”
 φάσκει, “Χριστέ, τῆς πρὸς ἡμᾶς συμπαθῶς γενομένης Ἡσαΐας
 20 φῶς ἰδῶν ἐκραύγαζεν.” καὶ ἀπλῶς τὰ ἐν πᾶσι καιροῖς γε-
 νόμενα καὶ γινόμενα θαύματα παλαιὰ τε καὶ νέα ὄραται
 θεοφάνειαι λέγοντ’ ἂν καὶ ἱερὰ παραπετάσματα. δηλώσει
 δὲ περὶ τῶν τοιούτων καὶ ὁ θεῖος ἐκ Λαμᾶσκου Ἰωάννης·

buscunque deus apparet per magna symbolorum miracula, omnes theo-
 phanias dixerit quis visibiles. sed etiam S. Christi corpus theopha-
 niam visibilem dicere magnum Dionysium Maximus indicat. etenim
 partus per carnem visibilis erat theophania, ut ille Gregorius ait, ubi
 ita loquitur: theophania nunc laudatio, i. e. nativitas; utrumque enim
 dicitur, theophania a φάνηται, ab nasci nativitas. nec hoc solum,
 verum etiam invisibilis conspicitur et, qui initium non habet, initium
 capit. et quae porro duriora sunt quam incarnationem domini visibi-
 lem theophaniam appellare, similia iis evangelii verbis quae: et ver-
 bum caro factum est, ostendunt. neque enim increatam ob hanc cau-
 sam deitatem domini carnem dicimus, sed ad aptam cognitionem men-
 tem et linquam coniungentes ex visibilibus theophantiis ad invisibilem
 pro viribus nostris cognitionem ducimur et ut S. Dionysius ait ad sim-
 plicem et perfectam spiritualium contemplationum veritatem per simi-
 litudinem erigimur. poeta incarnationem domini celebrans: theopha-
 niae tuae, Christe, inquit, quae per misericordiam facta est, lumen
 quem vidisset Isaias exclamavit. atque miracula cuiusque temporis et
 antiqua et nova poterunt visibiles theophanias nominari et sacra in-

“ἐπεὶ” γὰρ φησὶ “διπλοῦς ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ καὶ σύνθετος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, διπλοῦς γέγονε καὶ ὁ Χριστὸς ἐκ Θεότητος ἧς εἶχε καὶ ἧς ὕστερον προσελήφει σαρκός, ὡς εἶναι τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ὑπόστασιν τοῦ κυρίου κτιστὴν καὶ ἄκτιστον, ὄρατὴν καὶ ἀόρατον. διπλὴν οὖν δίδωσι καὶ τὴν κά-5 θαρσιν τῷ διπλῷ ἀνθρώπῳ δι’ ὕδατος καὶ πνεύματος. καὶ σωματικῶς εἶδει ὡσεὶ περιστερά καταφοίτησε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ τὸν κύριον· τὰ γὰρ ὄρατὰ σύμβολα τῶν νοουμένων εἰσὶ. καὶ διπλὴν προσκύνησιν ἡμεῖς τῷ Θεῷ προσάγο-
 L. 239 b. μεν, τῷ τε νῶ καὶ τοῖς σωματικαῖς ψάλλοντες χεῖλεσι. καὶ 10 διπλῶς τῷ κυρίῳ ἐνούμεθα, τῶν τε μυστηρίων μετέχοντες καὶ τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος· ἐπεὶ γὰρ ἔθος ἀνθρώποις ἐσθίειν ἄρτον ὕδωρ τε καὶ οἶνον πίνειν, συνέξενεν αὐτοῖς τὴν αὐτοῦ Θεότητα, καὶ πεποίηκεν αὐτὰ σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ, ἵνα διὰ τῶν συνήθων καὶ κατὰ φύσιν ἐν τοῖς ὑπὲρ φύ-15 σιν γινώμεθα.

29 Ἄλλὰ καὶ ὁ Θεὸς Μάξιμος, Διονύσιον ἐρμηνεύων, παραπετάσματα λέγειν φησὶ Διονύσιον τὰ σωματικῶς ἐν τῇ λατρείᾳ τελούμενα τῆς χάριτος ἔδη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τουτέστι τὸ τοῦ βαπτίσματος, τῆς ἀγίας κοινωνίας καὶ τῶν λοιπῶν. καὶ τί δεῖ πλειόνων ἐνταῦθα λόγων; αὐτὸς γὰρ ὁ μέγας ἐν Θεολογίᾳ Γρηγόριος καὶ αὐτὸ δὴ τὸ πάσχα τοῦ κυρίου τέπον ἔφησεν εἶναι, μὴ ὅτι τῶν πάλαι προφητῶν ἐκεῖνα ὄσα τούτου

volucra. quae interpretatus est S. Ioannes Damascenus: quum enim homo compositus sit ex anima et corpore, duplex fuit et Christus ex deitate quam habuerat, et carne postea addita, ita ut una eademque domini essentia creata et increata, visibilis et invisibilis sit. duplicem igitur baptismum praebet purgationem duplici homini per aquam et spiritum. corporea forma sicut columba descendit in dominum spiritus sanctus. visibilia enim sunt symbola eorum quae mente concipiuntur. et duplici veneratione deum prosequimur et animo et corporeis vocibus canentes, et dupliciter cum domino et mysteriis et spiritus gratia reconciliamur. quum enim panem edere, aquam et vinum bibere soleant homines, consociavit cum iis rebus deitatem suam deus easque reddidit corpus et sanguinem suum, uti per consuetudinem et naturam ad ea quae supra naturam sunt perveniamus.

Ac S. Maximus ubi Dionysium interpretatur, refert eum involucra dicere ceremonias quae in dispensandis gratiis corporaliter sunt, in ecclesia scilicet baptiami, sacrae communionis, reliquorum. quid pluribus iam verbis opus est? Gregorius enim ille in theologia magis ipsum illud pascha domini speciem dixit esse, non quomodo ve-

τύπους εἶναι καὶ σκιᾶς αἱ θεῖαι γραφαὶ διειλήφασι. “μετα-
 ληψόμεθα” γὰρ φησὶ “τοῦ πάσχα τῶν μὲν ταπικῶς ἔτι, καὶ
 εἰ τοῦ παλαιοῦ γυμνότερον· το γὰρ νομικὸν πάσχα, τελμῶ
 καὶ λέγω, τύπου τύπος ἦν ἀμυδρότερος· μικρῶ δ’ ὕστερον
 5 τελεώτερον καὶ καθαρώτερον, ἥνικα ἂν αὐτὸ πίνη καινὸν μεθ’
 ἡμῶν ὁ λόγος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς, ἀποκαλύπτων καὶ
 διδάσκων ἃ τῶν μετρίως παρέδειξε.” τοσοῦτον τοίνυν ἔχον- 20
 τες περικείμενον νέφος μαρτύρων ἀπαραγραπτῶν καὶ οὕτω
 μεγίστων καὶ θεοσόφων ἀνδρῶν καὶ διδασκάλων τῆς τοῦ
 10 Θεοῦ ἐκκλησίας, καὶ πάντων καθάπαξ λεγόντων ἕκαστ’ ὅσα
 διὰ φῶτων αἰεὶ τελεῖται θεῖα τεράστια, θεοφανείας μὲν ὄρα-
 τὰς, θεότητας δ’ ἀκτίστους, οὐδαμῶς ποῦ δίκαιον καὶ ἡμᾶς,
 τῇ δημῶδει τῶν ἀμαθῶν καὶ ἀγοραίων συμπερομένους ἵπο-
 λήψει, θεότητα ὑφειμένῃ ἀκτιστον δογματίζειν καὶ διάφορον
 15 τῆς θείας οὐσίας τὸ πάλαι φανέν ἐπὶ τοῦ κυριακοῦ προσώπου
 φῶς ἐν Θαβῶρ τῷ ὄρει, καὶ ὁμοδοξεῖν Μανιχαίοις καὶ Μα-
 σαλιανοῖς διὰ μόνῃ Παλαμικῇ ἀρέσκειαν μωρῶν καὶ παρά-
 νομον, μηδὲν νοητὸν ἠγνομένους ἀλλὰ νοητῶς κομιδῇ τὸν
 ἄλογον τρόπον τῇ αἰσθήσει μόνῃ πάντα χαρίζομένους. καί- 21
 20 τοι Ἄρειος ἐκεῖνος ὁ δυσσεβῆς κτίσμα μὲν ἔλεγε βλασφημιῶν
 τὸν υἱὸν καὶ λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸν ὑφειμένον· οὐ μὴν
 εἰς τοσαύτην ἤκεν ἀναισχοντίαν καὶ νηπιῶδες ψέλλισμα ὥστε
 ἀνοῦσιον ὄρατὴν ὀνομάσαι θεότητα· μηδὲ γὰρ εἶναι κατ’

terum prophetarum verba omnia illa huius figuras et adumbrationes
 esse divini libri exposuerant. participes enim erimus, inquit, pascha-
 tis nunc quidem ad figuram, eiusque sincerioris, quam illud antiquum
 fuerat. pascha enim legis figuram figurae fuisse obscurioram, paulo
 post perfectiorem et sinceriores, quum novum illud bibit nobiscum
 verbum in regno, revelatis et traditis quae adhuc mediocriter patefe-
 cerat. tantam igitur quum copiam habeamus innumerabilium testium
 et tantorum tamque sapientium hominum et discipulorum divinae ec-
 clesiae, qui omnes omnino quaecumque divina mirabilia per lumina
 sunt, visibiles manifestationes quidem dicunt, minime autem increatas
 deitates, aequum est nobis cum populari indoctorum et ineruditorum
 existimatione coniunctis deitatem increatam subesse docere, et diver-
 sum a divina essentia illud quod olim super domini faciem apparuit
 lumen et consentire cum Manichaeis et Masalianis esse unam Palami-
 cam blanditiem stultam et illicitam ut nihil cogitari putemus, sed
 cogitandi omnino ineptam viam uni sensui totam tribuamus, atque
 Arius ille impius creatum nominavit illudendo filium et verbum dei
 et deum suppositum: non quidem ad tantam impudentiam pervenit et

ἐπιστήμην μήτε θείαν μήτ' ἀνθρωπίνην, μήτε λόγον ἔχειν οὐδένα λέγειν τι τῶν ὄντων ἀνούσιον ὄρατόν. καίτοι ἐκεῖνος μὲν κτιστὸν λέγων θεὸν ὅμως ὄρατόν οὐκ ἐδυνήθη προσεῖπειν· ὑπέρτερον γὰρ τῶν ἀγγελικῶν οὐσιῶν ἀποφηναιμὲν οὐ μὲντ' ἂν αὐτῷ δυνατόν ἔπειτα ἦν, ἀοράτων ἐκείνων οὐσῶν, ὄρατόν αὐτὸν δογματίσαι· Παλαμᾶς δὲ καὶ συλλογίσασθαι τετόλμηκε τὰ ἀσυλλόγιστα, καὶ ἐξηρεῦξάτο τὰ ἀσύμβλητά τε καὶ ὡς ἐπίπαν ἀσύμφωνα, οὐ κατὰ ποιητικὴν τινα τῶν θύραθεν ἄδειαν, ἀλλὰ κατὰ ἀνεπιστήμονα Παλαμικὴν ἀυθάδειαν· οὔτε γὰρ οὐδενὶ τῶν θύραθεν σοφῶν πάποισι εἰς 10 νοῦν τοιαύτη τις ἠνέχθη τερατεία, οὔτε μὴν βαρβάρων ἔψανσέ τινος λογισμοῦ τηλικαύτη μωρία μέχρι καὶ τήμερον· λείπεται οὖν ἐνταυθοῖ γενομένοις καὶ ἡμῖν, σιωπῇ τὰ τοιαῦτα βδελύξαμένοις, ἀκοὴν παραδραμεῖν μανιώδη καὶ δυσσεβείας μεστήν. 15

82 Περὶ μὲν οὖν τοῦ ὅτι φῶς ἐν ἄκτιστόν ἐστιν ἢ μία καὶ μακαρία καὶ ποιητικὴ τῶν μετ' αὐτὴν ἀπάντων θεότης ἢ τρισυπόστατος, ἣν οὐδεὶς οὔτ' εἶδεν οὔτ' ἰδεῖν δύναται, τὰ δὲ μετ' αὐτὴν πάντα κτιστά, καὶ ὅτι ὄρατὴ μὲν θεοφάνεια λέγεται τοῖς ἁγίοις 1.240 a. ἢ τε σὰρξ τοῦ κυρίου καὶ τὸ ἐν τῷ Θαβωρίῳ πάλαι τῷ ὄρει 20 περιλάμπσαν τὸ τοῦ κυρίου πρόσωπον φῶς, οὐ μὴν ἄκτιστοι θεότητες, καὶ ὅτι δι' αὐτῶν παρεδείχθη μὲν οὐκ ἐδείχθη δ' οὖν

puerilem inscitiam ut iusubstantialem visibilem nominarit deitatem. neque enim esse ad disciplinam nec divinam neque humanam nec causam esse ullam cur aliquid ex iis quae sunt insubstantiale visibile nominaret. et quamvis ille creatum diceret deum, tamen visibilem non poterat addere. superiorem enim angelicis essentis quum declarasset, nullo certe modo, quum illae invisibiles sint eum visibilem docere. Palamas argumentatus est de iis quae ab argumentis abhorrent et eruetauit obscura et inepta, non ad poeticam quandam licentiam, sed ad imperitam Palamae temeritatem. nemini enim profanorum doctorum unquam in mentem venit talis ostentatio neque apud barbarorum quamquam talis argumentandi inventa est usque ad hunc diem.

Restat igitur, ut nos qui huc pervenimus silentio talia abominemur et orationem transeamus insanam et impietatis plenam lucem igitur unam illam incretam esse beatam et ceterarum omnium procreatricem deitatem tribus personis constantem quam nemo vidit nec potuerit videre. cetera autem praeter illam esse creata et visibilem esse manifestationem nominari a sanctis carnem, lucemque quae olim in monte Thabor domini faciem circumdedit, certe non incretas deitates, et indicatam iis esse, non manifestatam unicam illam increa-

ἡ μόνη ἀκτιστος ἐκείνη θεότης, καὶ ὅτι Μανιχαίων καὶ Μασαλιανῶν τὸ δόγμα τουτί, καὶ οὐκ ἄλλου τούτων ὅσοι πρεσβύτεροι γεγονάσιν αἰρέσεων ἀρχηγοί, ὄρατὴν εἶναι λέγειν ὀφθαλμοῖς ἀνθρωπίνους γυμνῆν τὴν ακτιστον θείαν οὐσίαν, ἣν
 5 καὶ ἀγγελικαῖς δυνάμεσι βλέπειν ἀδύνατον, εἴρηται τε καὶ εἰρήσεται προϋούσι σαφέστερον. τὸ γὰρ τῆς πολυπλόκου ταύτης αἰρέσεως νόσημα Μάνης μὲν πρότερον ὁ τῶν Μανιχαίων πρόσδρος ἀδίνησέ τε καὶ ἔτεκε, Μασαλιανοὶ δ' ἐμαιεύσαντο, ἣ δὲ τῶν εἰκονομάχων εἰς ἀνήμερον ἡμέραν ἐξήνεγκεν ὕστερον τυ-
 10 ραννίς· ἣ δὲ νῦν ἐπιπολάσασα Παλαμικὴ φατρία ἐπὶ μείζονι λήμῃ τῆς εὐσεβείας, συμμαχῶ τῇ δυναστευούσῃ τέως χειρὶ χρησαμένη, μέχρις ἤδη καὶ τῆς αἰθερίας λήξεως ἀξήθηται τὴν τῆς κακίας πέπραχε φλόγα. διὸ καὶ ἀναληπτέον τὸν εἰρμὸν ἡμῖν ἐκεῖθεν τοῦ λόγου, ὡς ἂν ἐντελέστερον ἔτι
 15 καὶ ἡ τῶν τοιούτων ἀφήγησις δέχεται τὸν χρωματισμόν· ἔλαθον γὰρ ἐγὼ συναπενεχθεὶς τῷ τοῦ ζήλου ρεύματι, μὴ ἀνασχόμενος σιγῇ παρελθεῖν συκοφαντομένων τῶν μεγάλων τῆς ἐκκλησίας καὶ θείων φωστήρων, Γρηγορίου τε καὶ Διονυσίου. διὸ τὸν περὶ τούτου λόγον πλατυτέρας δεόμενον ἐξετά-
 20 σεως, βραχεὰ μὲν ἀρτίως, καὶ ὅσον τὴν προθυμίαν ἀφωσιώσασθαι, διεξῆλθον· τὰ δὲ πλείω τοῖς ἔμπροσθεν ταμιεύεσθαι κρίνας δίκαιον ἐκεῖσε ἐπᾶνειμι, τοῖς διδασκάλοις κἂν τούτῳ πειθόμενος τουτοισί, τὰς οὕτω βεβήλους κεινοφωνίας

tam deitatem; denique Manichaeorum et Masalianorum dogma hoc esse, non alius cuiusdam eorum, qui superiore tempore sectarum duces fuerunt, visibilem scilicet esse oculis humanis simplicem et increatam essentiam illam divinam quam neque angelicae potestates cernere possunt, iam exposui et exponam postea clarius. huius multiplicis haeresis pestem concepit et procreavit primus Manes, Manichaeorum antistes. Masaliani procreandam curarunt, Iconomachorum postea tyrannis in lucem protulit, Palamica autem quae nunc regnat familia ad maiorem ignominiam religionis et sortis coelestis, cum imperii auxilio coniuncta ad hunc usque diem effecit, ut impietatis cumulus augetur. inde igitur excipiendus est orationis filius, ut etiam harum rerum narratio formam recipiat multo perfectiorem. ab-reptus enim nimia animi vehementia oblitus sum non silentio praeterire magna illa ac divina ecclesiae lumina, Gregorium et Dionysium. quamobrem huius rei narrationem quamvis latiore opus sit tractatione, breviter tantum et uti voluntati satisfacere persecutus sum, et quum plura ad posterum differri aequum esse putem, illuc redeo, magistros ita secutus ut eiusmodi profanam verborum insolentiam et

τῶν λόγων καὶ τὴν πολλὴν φλυαρίαν, οἷς σχολὴν ἐπεισπ
 ἄγειν, ἐπιτάττουσι παραχωρεῖν τε καὶ ἀποτίθεσθαι. εἶμι
 γὰρ φησι τὸ κινεῖν ἄσχετόν τινα θέρομότητα χωρὶς λόγου
 καὶ ἐπιστήμης καὶ πίστεως πλοῦν ἀκυβέρνητον· τὸ γὰρ τῆς
 ἐπιστήμης πηδάλιον ἥμισυ ἔχειν αὐτοῖς προσγεγένηται. 5

- 25 Ἐμοὶ δὲ σκοπὸς τε καὶ πρόθεσις ἦν τῆς ψυχῆς, δι' ἣν
 εἰρόφρουμεν ἐξ ἀρχῆς αἰτίαν, πρόμαχον παρασχέσθαι γλωτ-
 ταν, ὅσον ἐφικτόν, ἐκείνῳ τῷ σοφῷ Θεοδώρῳ καὶ μάρτυρι
 τῆς ἀληθείας, περιφανῶς συκοφαντούμένῳ νῦν πρὸς τῶν
 Παλαμιτῶν, καθάπερ πρὸς τῶν εἰκονομάχων τότε, οἷς καὶ 10
 μέχρι θανάτου τὴν οἰκίαν ἐμείνος ἀντέστησεν ἔνστασι, τὸ
 μὲν σῶμα παντοίως ὑπὲρ Χριστοῦ προδοῦς κολάσει, τὴν δὲ
 φιλόσοφον ἐκείνην καὶ ἔντεχρον γλωτταν κατὰ τῶν ἀντιθέτων
 δόξας δογμάτων· οἷς καὶ γὰρ τήμερον, τοῖς τῶν ἐκείνου λό-
 γων ὅπλοις θαρρήσας, ἀντίσταμαί τε καὶ ἀντιστήσομαι, καὶ 15
 τοὺς ὑπὲρ ἀληθείας ἀνακαινίζειν ἄθλους ἐκείνου τό γε εἰς
 ἐμὲ ἦγον οὐ κατοκνήσω κατὰ τῶν τὴν αἵρεσιν ἐκείνην ἀνακαι-
 20 νίζειν τολμώντων τήμερον, ἀλλὰ κατὰ τοὺς προμηθεστέρους
 τῶν ἰατρῶν καὶ αὐτὸς κολάζειν καὶ ἀναστέλλειν, τὸν ἐφικτόν
 γε τρόπον, πειράσσομαι τῆς τῶν ἀντιθέτων γνώμης καὶ γλωτ-
 25 τῆς τὸ ἀσελγὲς καὶ ἀστάθμητον, καθάπερ ἐκείνοι τῆς τῶν σω-
 30 μάτων εὐεξίας τοὺς παρανόμους ἀνασοβεῖν ἐγχειροῦσιν ὀλί-
 35 σθους, ἕως ἣ τε γλωττα ἔρρωται σὺν γε θεῷ καὶ τὴν ὄραν

l. 240 b.

loquacitatem illis qui studium in eis collocandum putent concedam et
 committam. non enim incitari posse dicit animi motum sine oratione
 nec scientiam ac fidem gubernari. non enim eorum est scientiae gu-
 bernacula tenere.

Consulto autem atque ex proposito quodam ab initio diximus dis-
 serendi artem quantum fieri poterat tribuisse linguam Theodoro sa-
 pienti illi, propter veritatis testimonium iniuria accusato nunc a Pa-
 lamitis, ut quondam ab Iconomachis, quibus ad mortem ipsam suis ille
 viribus restitit. et corpore variis propter Christum suppliciis tradito
 prudentissimam et doctissimam linguam in dogmatis inter sese diversis
 exercuit. quibus equidem his illius disputationibus armatus forti animo
 repugno repugnaboque nec propter veritatem illius certamina quod
 me attinet redintegrare dubitabo, ubi haeresin illam redintegrare au-
 deant, sed ad prudentiorum medicorum consuetudinem retardare et tol-
 lere quantum potero vagam et incertam adversariorum opinionem et
 linguam conabor. quemadmodum illi corporum valetudinem ab noxiis
 discriminibus defendere student, ita ego donec lingua mea cum deo
 valebit et ratiocinandi arte pollere mihi per actatem videbor, ne vivas

ἀνθρώπων δίδωσιν ἐμοὶ δοκεῖν ἔτι κεκτήσθαι τοὺς λογισμοὺς
 ὁ χρόνος, μήπως ἢ ζωσα τῆς εὐσεβείας δυνάμεις, πολλαχόθεν
 κατ' αὐτῆς ἀκμάζοντος τοῦ τῆς ἀσεβείας χειμῶνος, προαι-
 5 μαρασμὸν ἔποιτῃ, καθάπερ ἄνθος ἐν ἀγρῷ καὶ ῥόδον ἐν
 λειμῶνι.

Πρῶτον οὖν ἐξεταστέον τί ἐστι μεταμόρφωσις, μᾶλλον 37
 δὲ τί ἐστι μορφή καὶ τί τὸ γένος αὐτῆς. οὕτω γὰρ ἂν καὶ
 τὰ εἰρημένα σαφέστερα γένοιτ' ἂν. τῶν γὰρ ὁμωνύμων οὕσα
 10 ἢ φωνῇ ἐπὶ μὲν Θεοῦ λεγομένη ταυτὸν δύναται τῇ οὐσίᾳ,
 καθὰ καὶ τοῖς θεοῖς τῆς ἐκκλησίας φωστήρησι νενομοθέτη-
 ται τε καὶ παραδέδοται, ἐπι γε μὴν τῶν αἰσθητῶν μορφή
 ἐστι τὸ περὶ τὴν ἐπιφάνειαν ποιὸν τύπωμα, πρὸς ὃ βλέπον-
 15 τας εὐμορφὸν τε λέγειν ἔνεστι καὶ δύσμορφον τὸ ὑποκειμένον
 ζῶον τυχόν. συμβεβηκὸς γὰρ ἐστὶν ἐν ὑποκειμένῳ τινὶ Θεω-
 ρούμενον ἢ μορφή. γένος δ' ἔχουσα τὴν ποιότητα τέταρτον
 κατὰ διαίρεσιν εἶδος εὐρίσκεται ταυτῆς. ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ κί- 20
 νησις, συμβεβηκὸς οὕσα καὶ αὐτῇ, θεωρεῖται μὲν καὶ ἐν οὐσίᾳ
 καὶ ποσῶ καὶ τόπῳ, θεωρεῖται δὲ μᾶλλον κἂν τῇ ποιότητι
 20 τὸ πολυειδὲς ἐργαζομένη τῆς ἀλλοιώσεως, τὴν δ' ἀλλοίωσιν
 ἐκστατικόν τι εἶναι τοῦ πρότερον ὄντος ὀρίζονται τῆς οὐσίας
 μενούσης, ἡδέως ἂν ἐροίμην ἔγωγε Παλαμᾶν καὶ τοὺς ἀμφ'
 αὐτῶν, τί ἂν εἶναι νοσή τὴν μεταμόρφωσιν. οὐδὲν γὰρ ἢ
 λέξις ἕτερον πάντως δηλοῖ ἢ μορφῆς ἀλλοιώσιν τε καὶ μετα-

religionis vigor undique accrescenti impietatis peste citius, quam forte nonnulli putent, iniustam mortem obeat quemadmodum flos in agro aut in prato rosa. primum igitur disquirendum est, quid sit transfiguratio aut potius quid sit figura et quid sit eiusdem genus.

Ita enim ea quae dicta sunt melius intelligi possunt. nam vox ut quae inter similes sit, ubi de deo dicitur id valet, quod a divinis ecclesiae luminibus constitutum et traditum est quoad quidem sensualia attinet. figura est adumbratio quaedam ad oculos spectans. iis qui cernunt pulchrum dicere licet aut turpe id quod subest animal. accedens enim est in subiecto quae cernitur forma, genus habet qualitatem, quarta secundum partitionem imago invenitur eiusdem. mutatio autem ipsa quum sit accedens, cernitur in essentia, et quantitate et qualitate varietatem mutationis efficiens. mutationem autem incitationem quandam eius esse, quod ante fuit, ubi essentia remaneat definiunt. lubenter quaero eundem Palamam eiusque assecclas quid esse cogitent transfigurationem. nec enim lectio plane explicat, utrum sit formae variatio, an permuta-

- ποίησιν. εἰ μὲν οὖν τῆς οὐσίας λέγοι τῆς θείας, *Μανιχαιῶν*
- 39 τὸ νόσημα δείξων ὁ λόγος ἔρχεται· καὶ τί ἂν ἀσεβέστερον εἶη τοῦ μετουσίωσιν λέγοντος τὴν ἐπὶ τοῦ Θαβωρίου ὄρους μεταμόρφωσιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ δυοῖν τῶν ἀποποιάτων θάτερον πάντως εισάγοντος, ἢ τῆς θείας οὐσίας τὸ ἀναλλοίωτον δηλαδὴ καθαιροῦντος εἰς τὸ ὑφειμένον καὶ διάφορον ταύτης, ἢ διαιροῦντος ἔξ ἁμαθῶς καὶ κακοτρόπου γνώμης εἰς δύο θεοτήτων ἀκρίστον διχοτομήματα τὴν μόνην ἄκτιστον τε καὶ ἀμερῆ καὶ ἀπλήν, καὶ τὴν μὲν λέγοντος ὄρατὴν τὴν δ' ἀόρατον, καὶ τὴν μὲν μεθεκτὴν τὴν δ' ἀμέθεκτον, καὶ τὴν μὲν ὑφειμένην τὴν δ' ὑπερκειμένην. ὁ καὶ τὴν τῶν εἰκονομάχων ὑπερβέβληκεν αἵρεσιν, ὡς εἰρήσεται χωροῦντι τῷ λόγῳ πλα-
- 40 τύτερον. εἰ δ' ἔξ ὄλων ὄλην μεταβεβλήσθαι φάσκοι τὴν τοῦ δούλου μορφήν, κατ' αὐτοὺς ἀκριβῶς εἰπεῖν τοὺς εἰκονομάχους, ἐπὶ φῶς ἴσθητόν τε καὶ ἄκτιστον καὶ θεότητα ξένην, καθὰ κἀν τοῖς περὶ φωτὸς διέξεισι λόγοις αὐτοῦ φωναῖς ἀνθρωπίναις κεχρησθαι τὸ φῶς ἐκεῖνο, καυχώμενον πρὸς αὐτόν, καὶ "μὴ φοβοῦ" παρακελευόμενον, "μετὰ σου γὰρ εἰμι," τοῦ μέλλοντος ἀρραβῶνα φωτὸς παρεχόμενον, ζητητέον πῶς
- f. 241 a. τὸ κτιστὸν μετακεχώρηκεν ἑαυτῷ πρὸς τὸ ἄκτιστον καὶ τὸ ἡργυμένον πρὸς τὸ ἀναρχον καὶ τὸ χρονικὸν πρὸς τὸ ἄχρονον,
- 41 καὶ πρὸς τὸ πεπερασμένον τὸ ἄπειρον. ὅτι μὲν γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον ἐνδύσεται ἀφθαρσίαν,

tio. igitur si quis essentiae divinae dixerit, Manichaeorum morbum ostenderit oratio. quid vero magis impium est, quam essentiae permutationem dicere Christi in monte Thabor transfigurationem et duarum ineptiarum inducere, aut immutabile divinae essentiae deprimere ad subiectum et ab illa alienum, aut inscientia et maligna mente in duas increatas deitates distrahere unam increatam et individuum et simplicem, et alteram dicere visibilem, invisibilem alteram, alteram participientibilem, imparticipabilem alteram, alteram subiectam, superiectam alteram, quod ipsam iconomachorum haeresin superavit ut in procedente oratione fusius dicitur. sin omnem omnino dixerit immutatam servi formam ut iconomachi dicunt in lucem infandam et increatam et deitatem alienam ut in sermonibus de luce disserit vocibus humanis, usam esse lucem illam gloriantem de sese, non terrore commotam, tecum enim sum, pignus futurae lucis praebentem, quaerendum est, quomodo creatum abierit ad increatum et inchoatum ad non inchoatum et temporale ad non temporale et finitum ad infinitum. nam hoc corruptibile ut divus apostolus dicit induturum incorruptionem audivimus credidimusque, creatum autem fieri increatum vel corpus in-

ἠκούσαμεν τε καὶ πεπιστεύκαμεν· τὸ δὲ κτιστὸν γενέσθαι ἄκτιστον ἢ τὸ σᾶμα ἀσώματον οὐπω ἔς δεῦρο οὔτε τι τῶν λογικῶν ζώων εἶρηκεν οὔτ' ἀκήκοεν οὐδὲν οὐδαμῆ, οὔτε καθάπαξ εἰπεῖν τῶν ἀπάντων κτισμάτων οὐδὲν οὐδαμῆ πω
 5 νενόηκεν. οὔτε μὴν οὐδ' αὖ τὸ ἄκτιστόν τε καὶ ἄπειρον οὔτε κατ' οὐδένα λόγον οὔτε κατ' οὐδένα τρόπον ἐπιδέχεται τὴν οἰανδήποτε κίνησιν καὶ τροπὴν εἰς τὸ ὑφειμένον, οὐκ ἔχον οὔθ' ὅπως τραπήσεται οὔθ' ὅπου κινήθησεται· τροπὴ γὰρ τοῦ κατὰ φύσιν ἀπειρου, κινεῖσθαι μὴ πεφυκότος, [ἢ τ'] ἀλ-
 10 λοιώσις καὶ διαίρεσις εἴη ἄν, ὅπερ ἀδύνατον· πᾶσα γάρ, ὃ
 Θεῖος ἔφησε Μάξιμος, φύσις τῷ οἰκείῳ λόγῳ διὰ παντὸς ἔχει τὸ τέλειον, νοητὴ τε καὶ αἰσθητὴ, εἴτ' οὖν ἀπλῆ τε καὶ σύνθετος· ὣν γὰρ οἱ λόγοι παρὰ τῷ Θεῷ ἅμα τῷ εἶναι τὸ τέλειον ἔσχον, τούτων ἢ κατὰ τοὺς οἰκείους λόγους παραγωγῆ
 15 καὶ οὐσίωσις προσθήκης πάσης καὶ ἐλλείψεως τῆς πρὸς τὸ εἶναι, ἥπερ ὄντα τυγχάνει, παντελῶς ἐστὶν ἀνεπίδεκτος. εἰ δὲ πού τις ἀλλοιώσις γένοιτο πη, οὐ μέντοι περὶ τὸν τῆς φύσεως ἀλλὰ περὶ τὸν τοῦ ἀλλοιουμένου γίνεται πράγματος τρόπος. ὁ μὲν γὰρ λόγος μεταμορφοζόμενος φθορὰν αὐτίκα
 20 παρέχει τῇ φύσει, ὃ δὲ τρόπος τοῦθ' ὑπομένων θανματοποιουῦ δυνάμεως ἐνδειξιν ἔχει· τοῦ γὰρ Αἰγυπτίου Νεῖλου
 τὸ ὕδωρ ὄψιν μὲν καὶ γεῦσιν πάλα μεταμεμόρφωται καὶ ἠλλοιώται πρὸς αἵματος χροῶμα καὶ ἀηδίαν, τὴν γε μὴν ὑγρὰν τε καὶ ῥέουσαν ἥκιστα ἤρνηται φύσιν· καὶ ἡ Βαβυλώ-

corporeum nondum ad hoc usque tempus ulla ratione praedita creatura aut dixit aut audivit unquam aut denique cogitavit. neque increatum et infinitum ulla ratione aut ullo modo recipit qualemcunque motum aut mutationem ad subiectum, non habens quomodo mutetur aut quo moveatur. etenim mutatio ad naturam infiniti et ad motum non facti aut variatio aut distractio esset, quod fieri non potest, omnis enim, ait divus Maximus, propria ratione natura habet perfectionem et spiritualis et corporalis, sive simplex sive composita. quorum enim causae apud deum cum esse etiam perfectionem receperunt, eorum propriis causis declinatio et transsubstantiatio adiectionem aut omissionem ad esse quatenus essentia contingunt non admittant. sin vero variatio quaedam fit, certe non ad naturae, sed ad variandae rei mutationem ratio enim mutata interitum statim naturae affert, mutatio quae sequitur mirificae virtutis speciem habet. Aegyptii Nili aqua visionem et gustum olim mutavit et variata est in sanguinis colorem et fastidium, liquidam et fluidam naturam minime dissimulavit. atque Babylonius illa caminus sanctis pueris vim suam vehementem immutavit,

νιος ἐκεῖνη κάμινος τοῖς μὲν δοίοις παισὶ τὴν ἀναλωτικὴν μεθῆρμοσται δύναμιν, οὐκ ἐχούσης τῆς ἀρετῆς φθορὰν ἀναδέχεσθαι ῥᾶστα καὶ ὀπωσοῦν, τὸ μέντοι φωτεινὸν τε καὶ πικρῶδες ἦθος καὶ τὸ τῆς φύσεως ἀνωφερές οὐ μεθῆρμοστο· τοῖς γὰρ Βαβυλωνίοις τὸ κατὰ φύσιν ἐδείξε καυστικόν, φῖσει δεκτικοῖς γεγυνοῖσι διὰ τὸ τῆς κακίας ὑλώδες.

44 Καὶ ἵνα κατὰ ῥῆμα τὰ τῶν εἰκονομάχων εἰς μέσον προενεγκόντες, καὶ τοῖς τοῦ Παλαμᾶ παρεξέτασαντες, δεῖξωμεν ὡς ἐς τὸ πᾶν τι ἀκριβὲς καὶ αὐτοῖς συμπεφάνηκε μὲν, παρήλασε δ' οὖν, τὸ παρ' ἑαυτοῦ συγκεκραγός, ὡς εἶωθεν, ἐπὶ τὰ αἰσχίστα μάλα φιλότιμον, ἀκούετε δὴ μετὰ γὰρ πολλὰς κάκεινοι τὰς ἄλλας αὐτῶν βλασφημίας καὶ τὰδε βεβλασφημήκεσαν, ἐν ἀνθρώποις ἔτι, φασί, βιοτεύων ὁ θεὸς λόγος, τοῖς ἐκκρίτοις τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν προαρραβωνιζόμενος τῆ θείαν τῆς αὐτοῦ βασιλείας, μεταβαλὼν τὴν τοῦ δούλου μορφήν ἐπὶ τοῦ ὄρους, ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν ἐπιδέδεικται,

45 ὥστε τὸ μὲν πρόσωπον αὐτοῦ ἀπῆστραψεν ὡς ὁ ἥλιος, τὰ 221 b. δὲ ἰμάτια αὐτοῦ ὡς τὸ φῶς. εἰ δὲ τότε ἢ ἐν σαρκὶ αὐτοῦ μορφὴ τσαύτης ἔλαχε δυνάμεως πρὸς τῆς ἐνοικουήσεως ἐν αὐτῇ θεότητος μεταβληθεῖσα, τί χρὴ λέγειν μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν εἰς οὐρανὸς ἀνοδὸν καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς ἰδρῶσιν, ὅτ' ἐξ ὄλων ὄλη μεταβέβληται ἐπὶ φῶς ἄρρητον καὶ ἀνεκδιήγητον· μεταμεμόρφωται γὰρ καὶ ἀπθανάσκει καὶ ἄκτιστον γέγονε καὶ ἀφθαρτον.

quoniam virtus non facile damnum recipere possit. proprietas lucis et ignis et naturae vis praecellens mutata non est. nam Babylonis id quod secundum naturam urit ostendit, quippe qui a natura ad sensualem receptionem facti essent propter pravitatis materiam.

Atque ut iconomachorum dictis ad verbum in medium prolatis et cum Palamo comparatis ostendamus eum plane cum eis consensisse, imo eos superasse commixtis ut solebat cum turpissimis honestis, iam audiat velim. post enim multas illi blasphemias haec quoque impia profuderunt: inter homines quum viveret divinum verbum, discipulorum electis contemplationem regni sui antea acceptas, sublata servi forma in monte supra hominum naturam apparuit ita ut facies eius lucem emitteret ut sol. vestes autem eius ut lux. si vero tum carnea eius forma tantam vim nacta erat, quippe immutata in eam quae inerat dietatem, quid opus est dicere ad resurrectionem et in coelos ascensionem et ad dextram patris sessionem, quod omnino omnis est immutata in lucem infandam et inexplicabilem; nam permutata est et demortua et facta est increatum et incorruptibile.

Ἀκηκόατε τὴν ἐπὶ κακῶ συμφωνήν τοῦ Παλαμᾶ περὶ 46
 τε τοῦ ἐν Θαβωρίῳ φωτός, ὅτι μεταμεμόρφωται πρὸς τὸ
 ἄκτιστον ἐκ τοῦ κτίσματος, καὶ ὅτι ἀραβῶν τοῦ μέλλοντος
 οὐτωςὶ φωτὸς ἐγεγόνει. γνοίητε δ' ἂν ἀκριφέστερον καὶ ὅσον
 5 τὸ τῆς κακίας ταυτησὶ μέγεθος, ἐπειδὴν καὶ τοὺς κατ' αὐτῆς
 ἐλέγχους ὅψ' ἡμῶν ἐκτεθέντας ἀκούσητε, ὁποίους καὶ ὅσους
 οἱ τότε σοφοὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας προστάται, λόγοις ἅμα
 καὶ ἔργοις ἐρωσμένως ἐνηθληκότες, συνεγράψαντό τε καὶ ἡμῖν
 τοῖς μετ' ἐκείνους ἰδοῦσι συμμαχίας προεμνηστεύσαντο κρα-
 10 τίστης ὑπόμνημα. προήδεσαν γὰρ ἐκεῖνοί, τῷ θείῳ φωτι-
 ζόμενοι πνεύματι, τὴν ἐν τῷ τέλει τῶν αἰώνων τῆς εἰκονομα-
 χίας ἀναβίωσιν ταυτηνί, ἣν Παλαμᾶς μὲν ὠδίνησέ τε καὶ
 ἔτεκεν, αἱ δὲ τηρικαῦτα ἡγεμονίαι καὶ ἐξουσίαι τοῦ παρόντος
 αἰῶνος καὶ σκοτούς ἐπὶ πονήρῳ τῶν πατρῶων δογματῶν τῆς
 15 τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἀνειληφῆναι κακῶς ἐμαυεύσαντό τε καὶ
 ἐξέθρεψαν. ὧν εἷς προβληθεὶς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκέσει κάμ- 47
 νοντας ἡμᾶς ἀναρρῶσαι, καὶ ἅμα ἱκανῶς ἐν βραχεὶ παρα-
 στήσαι τὸ τῆς κακίας νεμόμενον ἅπαν, μέχρι πόσου μὲν ἀτο-
 πίας ἐξώκειλε τότε μέχρι πόσου δὲ νῦν προήνεγκεν ἠδῆ καὶ
 20 Παλαμᾶς, προσλαβὼν μὲν τὰς ἐκείθεν εὐρημένας ἑλίξας, καὶ
 προσεπενεγκὼν τὰς οἰκοθεν ἐφευρημένας μιαιωτέρας προφά-
 σεις. Θεόδωρος γὰρ ὁ πολὺς μὲν τὴν σοφίαν πολὺς δὲ καὶ
 τὴν ἐμπεφυκυῖαν ἀρετὴν τε καὶ σύνεσιν, πολλὴν τὴν σπου-
 δὴν ἐν τοῖς κατὰ τῶν εἰκονομάχων ἀγῶσιν ἐπιδειξάμενος ἐς

Nonne audistis improbam Palamae consensionem de luce in Tha-
 bor, permutatam eam esse increatum ex creato, et futurae lucis pi-
 gnaus factam? cognoscetis autem intelligentius et ad huius improbitatis
 magnitudinem, quum eiusdem rufutationes a nobis expositas audiveritis,
 quales et quam docti illius temporis antistites divinae ecclesiae
 et dictis et factis fortiter pugnantes conscripserint et nobis cum illis
 conserentibus ad firmissimam pugnandi societatem commentarium pa-
 raverint. praecognoverunt enim illi divino spiritu illuminati in tem-
 pore ordines iconomachiae hanc renationem quam Palamas genuit pro-
 tulitque, imperia autem illius temporis et potestates nostrae aetatis et
 caliginis ad patriorum divinae ecclesiae dogmatum perniciem receptas
 nefarie sustulerunt et nutriverunt. quorum unus in aeternum vocatus hoc
 tempore sufficiat laborantibus nobis recreandis et ad brevi omnem de-
 pascentem improbitatem abunde proponendam, quae ineptiarum tunc
 deflexerit et quo nunc protulerit auctas Palamas, receptis radicibus inde
 inventis et additis proprio Marte repertis impuris rationibus. Theodo-
 rus enim doctrina excellens et virtute ratione magnum in iconomachi-

τὸ πᾶν τι κράτιστον, ὡς ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν ἡμετέρων τῶν-
 δε λόγων ἡμῖν τὰ περὶ αὐτοῦ πλατύτερον εἶρηται, πάντων
 μάλιστα πλείστον ἀντεισενγκῶν ὑπὲρ μούσεβείας τὸν ζῆλον,
 καὶ ἀντιστήσας τοῖς τότε κατὰ τῶν θείων εἰκόνων μανείσι
 τυράννοις, ὑφ' ὧν καὶ τὸ πρόσωπον γέγραπται τε καὶ ἔστι-
 ται καὶ τὴν ἐπωνυμίαν Γραπτὸς ἐκείθεν κληθεὶς ἀπηνέγκατο,
 πλείσταις μὲν καὶ ἄλλαις ἱεραῖς αὐτοῦ βίβλοις τὴν τοῦ Θεοῦ
 ἐκκλησίαν κεκόσμηκε, μάλιστα δ' αἷς κατὰ τῶν εἰκονομάχων
 ἐξέθετο, τοῖς συγγράμμασιν ἐντυγχάνων τοῦ τότε τὰ πρῶτα
 φέροντος ἐν λόγοις ἀσεβοῦς Εὐσεβίου· ἐν αἷς τὰ τε ἄλλα
 48 καὶ τὰδε διέξεισι. κατακομψεύεται, φησίν, Εὐσεβίος ἐπὶ φῶς
 f. 242 a. ἄρρητον καὶ ἀνεκδιήγητον καὶ τῷ Θεῷ λόγῳ πρόπον τὴν τοῦ
 δούλου μεταβεβλήσθαι μοῖφην ἐν τῷ ὄρει, φῶς ὅπερ ὀφθαλ-
 μὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου
 οὐκ ἀνέβη. καὶ ὁ μὲν Εὐσεβίου λόγος τοιοῦτος καὶ οὕτως
 ἔχων, καὶ τὸ πᾶν αὐτῷ ἐνταῦθα τῆς ἀσεβείας ἐξήρηται·
 ὅποι δ' αὐτῷ φέρει τὰ τῆς καινῆς ταύτης διδασκαλίας καὶ
 τοῦ δόγματος, ὡς ἐνὶ μάλιστα, συντομώτερον σκεψώμεθα, καὶ
 ὁποῖος δὴ καὶ ὅστις ὁ τῆς μεταβολῆς τρόπος, ἐπισκέψασθαι
 πειρασώμεθα. πᾶν τὸ μεταβαλλόμενον ἢ κατ' οὐσίαν μετα-
 βάλλεται, ὃ δὴ περὶ γένεσιν καὶ φθορᾶν θεωρεῖται, ἢ κατὰ
 τι τῶν ἐν αὐτῷ, καὶ τοῦτο διχῶς· ἢ γὰρ κατὰ ποσὸν μετα-
 βάλλεται, καθὸ ἡ αὐξήσις καὶ ἡ μείωσις δείκνυται, ἢ κατὰ

cis certaminibus studium ostendit, ut in principiis horum librorum fa-
 sius de eo nobis dictum est, omnium acerrimum propter religionem
 animam exhibuit et tyrannis illo tempore de sacris imaginibus furem-
 tibus opposuit, a quibus facies eius descripta est et depicta, unde de-
 scripti nomen tulit; quum plurimis aliis libris dei ecclesiam exor-
 navit, tum eis maxime, quos de iconomachis edidit; in historiam inci-
 dens illius impii Eusebii, qui in hac re primum obtinuit locum,
 praeter alia haec disserit: quod lucem infandam et incupabilem et
 deo verbo dicentem attinet illudendo profert Eusebius servi formam
 permutatam esse in monte, lucem quam nullus oculus vidit, nulla
 auris percepit et quae in nullius hominis pectus venit. haec Eusebii
 verba, quibus totam haeresin composuit. quo vero illi haec doctrina
 et dogma flectat, quam maxime paucis videamus et quae qualisque sit
 permutationis ratio asquirere conemur. omne quod permutatur aut
 essentialiter permutatur, id quod spectat ad ortum et occasum aut per-
 ticulariter, quae ratio duplex est: aut enim ad quantitatem permutatur,
 ut auctio et deminutio aut ad qualitatem, ex qua consequitur variatio.
 si igitur ad qualitatem permutata est, adducta est ad variationem, quae
 est transfigurationis characteris alicuius aut in re subiecta mutatio finite

τὸ ποιόν, ἔξ οὗ ἐμφαίνεται ἢ ἀλλοίωσις. εἰ μὲν οὖν κατὰ
τὸ ποιόν μεταβέβηται, κεκίνηται μὲν πρὸς ἀλλοίωσιν, ἢ δὲ
ἔστι μετασχηματισμὸς χαρακτῆρός τινος ἢ κατὰ τι τῶν τοῦ
ὑποκειμένου πράγματος ἑξαλλαγῇ, χωριστῶς ἢ ἀχωριστως
5 ἐπισυμβαίνουσα. ἄπερ ἄλλοιον μὲν καὶ διάφορον τοῦ προ-
τέρου δείκνυσιν, οὐ μὴν δέ γε ἄλλο τι τὸ ἀλλοιούμενον ἀπερ-
γάζεται· οὐ γὰρ οὐσιωδῶς μετέβαλεν, ἀλλ' ἐκ τοιοῦδε τὸν
αὐτὸν τοιόνδε κατὰ τὸ ποιόν γενέσθαι πεποιήκε. τοῦτο δ'
οὐκ ἔστιν ἔξ ὅλων ὅλων μεταβεβλήσθαι· τὸ γὰρ ὑποκειμέ-
0 νον ὑπομένει πάντως σωζόμενον. εἰ δὲ κατὰ τὸ ποσόν, αὐ-
ξησὶν τινα ἢ μείωσιν ἐδέξατο. ἀλλ' οὐδὲ ταῦτα ἄλλο τι παρὰ
τὸ ἔξ ἀρχῆς ὑπάρξαν ποιεῖ, ἀλλ' ἐκ τοσοῦδε τὸν αὐτὸν το-
σόνδε κατὰ τὸ πηλίκον γενέσθαι πεποιήκεν. οὐκοῦν οὐδὲ
κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἔξ ὅλων ὅλη μεταβεβλήται ἢ μορφῇ.
5 λείπεται οὖν λέγειν καθ' αὐτὴν μεταβεβλήσθαι, περὶ τὴν
οὐσίαν δηλαδή, ὡς ἀνάγκη εἶναι πᾶσαν ἐκ γενέσεως εἰς
φθορὰν καὶ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μηδαμῶς εἶναι κεχωρηκέαι.
ἀλλὰ τὴν θνητότητα, φησὶν, ἀπεδύσατο καὶ τὴν φθορὰν ἀπε-
νίψατο. πρόσθε, εἰ βούλει, ὅτι καὶ εἰς τὸ ἀόρατον τὸ ὄρα-
0 τὸν μέτεισι καὶ εἰς τὸ ἄχρονον τὸ ὑπὸ χρόνον, καὶ τὸ κτι-
στὸν εἰς τὸ ἄκτιστον, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ἀντίκειται. ἀλλ'
οὐ τὴν θνητότητα τις γράφει οὐδὲ τὴν μεταμόρφωσιν αὐτὴν
καθ' αὐτὴν· οὐ γὰρ ἄνευ σώματος ἐφ' ἑαυτὴν ποτε θεω-
ρηθήσεται, ἐπεὶ μηδὲ λευκότης ἢ μελανότης ὑποκειμένου

aut infinite facta, quae ostendit varium et diversum. non enim aliud
fit quod variatur, quippe non essentialiter permutatur, sed ex tali idem
talis ad qualitatem fit. non omnis omnino permutatur. subiectum enim
plane mansit integrum. sin vero ad quantitatem, auctionem quandam
aut deminutionem recepit, sed ne haec quidem aliud quam quod ab
initio aderat efficiunt, sed ex tanto idem tantum secundum quantita-
tem efficitur. non igitur hac ratione omnino omnis forma permutatur.
restat igitur ut dicamus de permutatione per se i. e. essentialiter facta,
qua necesse est ex ortu in occasum et ex esse in non esse delabi.
sed mortalitatem, inquit, deposuit et corruptionem abluit. adde, si
lubet, in invisibile mutari visibile et in intemporale temporale, et
creatum in increatum et quae alia eiusmodi opposita sunt. sed non
mortalitatem qui scripserit, nec transfigurationem per se; non enim
sine corpore per se unquam apparuit. non enim albedo aut nigritia
sine substrato constabant. forma et facies non, ut hicce putat, in
deitatis naturam immutata est. non posse hoc fieri, iam antea dictum
est et testatur veritas ipsa ex accurata tractatione rerum naturam et

- 51** δίχην ὑποστατεν ἄν. ὡς γὰρ οὐ μεταβεβλήται ἡ μορφή ἐκείνη καὶ τὸ εἶδος εἰς θεότητα φύσιν, ὡς οὗτος νομίζει, (καὶ γὰρ ἀμήχανον τοῦτο γενέσθαι) ἤδη καὶ πρόσθεν εἴρηται, καὶ μαρτυρεῖ ἡ ἀλήθεια αὐτῆ καὶ τῶν ἀκριβῶς ἐπεσκεμμένων τῆν τῶν πραγμάτων φύσιν καὶ τῶν δογμάτων ἡμῶν τῆν ἀληθεῖαν τὸ ἀπλανές καὶ ἀνεπίληπτον. ἀλλὰ μεταμεμόρφωται, φησί, καὶ ἀπαθανάτισται καὶ ἀφθαρτον καὶ ἄκτιστον γέγονεν. εἶτα μεταμορφωθὲν καὶ ἀπαθανάτισθὲν μετένηκε σῶμα ἢ οὐ; εἰ μὲν γὰρ μετένηκε, μάταιος ὁ Εὐσεβίου ὄρωται λόγος καὶ οὐδὲν ἡμῖν πρᾶγμα ἔσται· εἰ δὲ οὐ μετένηκεν, οὐδὲ μεταμεμόρφωται ἄρα, οὐδ' ἀθανάσιαν καὶ ἀφθαρσίαν ἐνδέδεται. οὐδὲ γὰρ εἶχεν εἰς ὃ μεταμορφωθήσεται, οὐδὲ ἦν ἰσχυρὴ τὴν ἀθανάσιαν ἐνδύσεται, οὐκ ὄντος ἐν ᾧ ταῦτα θεωρηθήσεται. ἀλλ' ἄτοπον καὶ τὸ ἐννοεῖν τοιαῦτα, μᾶλλον δ' ἀδίκετον. καὶ πάλιν, ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν τρέψαι ἀποσεμνύων τὴν δουλικὴν μορφήν πλέον ἢ καλῶς εἶχε, καὶ ταύτῃ τιμῶν ἢ μηδὲ Χριστὸς τετίμηκε, καὶ τῆς μεταβολῆς ἐντεῦθεν κατάρξας, προῖών καὶ αὐτὴν τὴν μορφήν καὶ τὸ εἶδος ἀποσκευάσθαι λέγει καὶ μεταβεβλήσθαι εἰς θεότητα, ὡς καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα δηλώσει τὰ παρ' αὐτοῦ ἐκτιθέμενα τῆς λαυγέστερον, καὶ ἔτι μᾶλλον κατὰ πρόσβασιν ἀπὸ τῆς τῆν θνητότητα ἀποδεύσθαι καὶ τὴν φθορὰν ἀποκρίσθαι καὶ εἰς τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν μετεσκευάσθαι. ἀλλὰ τὸ μὲ

dogmatum veritatem quam verissime et firmissime. sed transfiguratus est inquit et immortalis factus et incorruptibile et increatum. transfiguratum et immortale factum corpus aut mansit, aut non mansit si mansit, vana Eusebii oratio cernitur et nobis nullius momenti erit si non mansit, non transfiguratum est nec immortalitatem et incorruptionem recepit neque habebat, in quod transfigureretur. neque erat quod immortalitatem indueret, quum non adsit, in quo haec apparent sed ineptum est cogitare eiusmodi, sicut fieri nequit. et rursus: per transfigurationis modum servilem formam magis quam aequum et clarificavit eaque gloria qua ne Christus quidem illustratus est, ab permutatione exordians, procedit et formam et faciem mutari dicit, et permutari in deitatem, ut in sequentibus explicabunt planius eius editamenta. imo per illa: mortalitatem deponere et corruptionem abluere et in dei gloriam mutari. sed corruptibile hoc induere incorruptionem et mortale immortalitatem magnas docet apostolus. corpus autem induere incorporationem aut creatum fieri increatum, aut definitum in indefinitum mutari, nondum hunc usque diem auditum est sed recipienda est oratio et quaerendum, quid sit haec lux. non enim

φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι δεῖν ἀφθάρσιαν καὶ τὸ θνητὸν
 ἀθανασίαν ὃ μέγας μυσταγωγεῖ ἀπόστολος· τὸ δὲ σῶμα
 ἀσωματότητα ἐνδύσασθαι ἢ τὸ κτιστὸν γενέσθαι ἄκτιστον ἢ
 τὸ περιγράφον εἰς ἀπεριγραψίαν μετατεθήσεσθαι οὐπω μέ-
 5 χρι καὶ σήμερον ἤκουσται. ἀλλ' ἐπανακτέον τὸν λόγον, καὶ 52
 ζητητέον τί ἂν εἴη τοῦτο τὸ φῶς· οὐ γὰρ πω σαφῶς ὃ τι
 ἔστιν ὃ γεννάδας ὑπέδειξε νῦν, ὅτι μὴ μόνον τῷ Θεῷ λόγῳ
 πρέπον προσθεῖς, ἐσύτερον ἐρεῖν ἐκδηλότερον. ὁμοίως πρὸς
 τὰ δεδογμένα αὐτῷ ἐν τῷ παρόντι τὸν λόγον ἡμεῖς ἐξετάζο-
 10 μεν. τί οὖν ἐστίν; ἄρα οὐσία τις καὶ ἐνυπόστατον καθ'
 ἑαυτὸ ὑφειστώσας καὶ μὴ δεόμενον ἑτέρου πρὸς ὑπαρξιν, ἢ ποι-
 ούσης ἀσώματος καὶ ἀνούσιος, ἐν ἄλλῳ τὸ εἶναι ἔχουσα, οὐκ
 ἐν ἑαυτῇ θεωρούμενον; ἀλλ' εἰ μὲν οὐσία ἐστί, πότερον ἀγ-
 15 γελική, ἐπεὶ καὶ ἄγγελος φῶς, καὶ τοῦ πρώτου καὶ ἀνωτάτω
 φωτὸς μαρμαρυγῆ καὶ ἀπόλαμψις; ἀλλ' οὐκ ἂν τοῦτο εἶπον
 οὐ γὰρ ἂν εἰκονισμοῦ καὶ γραφῆς γραφὴν πῶς διέφυγε· μάρ-
 τυρες ἀπαράγραπτοι τὰ ἱερὰ λόγια, ἤνικα Θεὸν τῶν ἄλλων
 διδάσκει προσταττοντα καὶ Μωσέα τὸν προσταττόμενον πράτ-
 20 τοντα τῶν χερουβὶμ ἐκείνων τὴν ποίησιν. εἰ καὶ οὗτος τὰς 54
 20 θείας φωνὰς ἀπαναίεται. εἰ δὲ θεία οὐσία ἐστί, πῶς εἰς
 τοῦτο μετέχεται; εἰ μὲν ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει καὶ καθ' ἑαυτὴν
 μετελθοῦσα θεωρουμένη, καὶ ὅλον ἄλλο καὶ εἰδικὸν ἀποτεμο-
 μένη πρόσωπον, καὶ πρὸς τὴν τοῦ λόγου διαπρέπον ἐμφέ-
 ρειαν, μηδεμιᾶ τῶν ἐν τῇ τριάδι νοουμένων συμπαρανοστώσα
 καὶ συμφυεῖσα, τετρὰς αὐτῷ σαφῶς ἢ τριάς ἀποτετέλεσται, καὶ

plano se habet, quod ingenus ille ostendit. ne dignum quidem deo
 verbo dedisse, postea dicetur planius. quamquam ad eius placita hunc
 sermonem dirigamus. quid igitur est? ergo essentia quaedam et sub-
 stantia per se existens et non alia ad existentiam agens, aut quali-
 tas incorporea et inessentialis, in alio essentiam habens, non in se
 ipsa. sed si essentia est, estae angelica, cum et angelus lux, et
 summae et infimae lucis splendor? sed nemo hoc dixerit. non enim
 libram librorum fugerit, testes innumeri sunt sacra verba, quae deum
 iubentem et Mosem tradunt iussum, iussum cherubim illorum actionem.
 siquidem divina verba non relicit. si vero divina essentia est, quo-
 modo eo pervenit? si in propria existentia et per se cernitur et si-
 cut alia quaeque facies aestimata et ad verbum explicandum apta,
 cum nulla trinitatis persona eandem substantiam et naturam habet, et
 quaternitas scite ab eo trinitas facta est. apparet, quomodo de di-
 vina essentia Eusebius gloriae cupidus, personarum largitate cumulet

- δραται ὡς φιλότιμος περὶ τὴν θείαν οὐσίαν Εὐσέβιος, ἀφθονία ὑποστάσεων πληθύνων καὶ αὐξῶν τὰ ἀπλήθυνα καὶ ἀμείωτα καὶ πάσης τῆς ὀπωσοῦν ὑφέσεως ἢ πλεονασμοῦ παντάπασιν ἀνεπίδεκτα. εἰ δὲ εἰς τὴν τοῦ λόγου συγχεθεῖσα καὶ οἷον συνουσιωθεῖσα παρῆλθεν ὑπόστασιν, μετὰ πλείονος τῆς εὐγνω-
55 μούσης προσθήκην καὶ αὐξῆσιν τῇ τοῦ λόγου αὐτῇ δίδωσιν ὑποστάσει· ἥτις οὐκ ἄλλη παρὰ τὴν τοῦ πατρὸς οὐσίαν καὶ φύσιν ἐστί, τῷ χαρακτηριστικῷ τῆς ιδιότητος μένον κατὰ
56 τὴν γέννησιν διαφέρουσα. τοιαῦτα μὲν τὰ ἐκ τῶν ἐκείνου ἀρχῶν ἀναφανέντα ἔκτοπα καὶ παράλογα, εἰ τὸ φῶς ἐκείνο
l. 243 a. τὸ ἄρρητον οὐσίαν εἶναι λέγοι· ὑπόλοιπον δ' οὖν ἐστὶ ζητεῖν, εἰ ποιότητα τοῦτο ἀσώματον ἢ ἀνούσιον εἶπε, τί συμβαίνει, οἷον ἀπόρροϊάν τινος οὐσίας καὶ ἀπαύγασμα, εἰς ἣν ἡ μορφή ἐκείνη μεταβέβληται. ἀλλ' οὐδὲν ἦττον ἢ πασῶν ἐσχάτῃ ὕβρις καὶ ἀτοπία τῷ θεῷ προστετριῖται σῶματι·
 λωβήσαιο γὰρ ἂν τὸν τοῦ εἶναι λόγον· καὶ ταύτῃ τὸ ἀν-
 παρκτον εἰσαχθήσεται, ἄλλως τε οὐδὲ ἐνὸν ποιότητα ὑποκειμένον δίχα καθ' ἑαυτὴν ὃ τι ποτὲ ἐστὶ διαδειχθῆναι, καὶ τῶν οὐσιωδῶν αὐτὴν εἶποι τις, ἢ καὶ ἐς οὐσίας μέρος ἀνάγεται· ὡς ἐπὶ παραδείγματος εἰπεῖν, οὐκ ἂν τὸ λογικόν ποτὲ
 συσταίῃ ὑποκειμένου ἄνευ, ὃ ἐστὶ τὸ ζῶον; εἰ μὴ πρότερόν τις ὑποδοῖτο οὐσίαν ἔμψυχον αἰσθητικὴν.
56 Ὅτι μὲν οὖν τοῖς εἰκονομάχοις ἢ μεταμόρφωσις τοῦ σωτῆρος ἐπὶ τοῦ ὄρους οὐ μορφῆς ἀλλοιώσις ἐπὶ τὸ λαμπρότε-

et augeat quae augeri non licet nec minui et quae nullam contractionem aut pleonasmum admittunt. sin vero in verbi substantiam transfusa est et transsubstantiata, porro benevolentiam verbi substantiae addit, quae eadem apud patris essentiam est. solum nativitate ut propria proprietate diversa. talia ex illius principiis recepta sunt inepta et absurda, si lucem illam infandam essentiam esse putat. reliquum est quaerere, sive qualitatem hanc incorpoream, sive inessentialem dixit, quid attineat? estne splendor ab essentia aliqua deductus, in quem forma illa immutata est. sed nihilominus omnium ultima superbia et absurditas divino corpori adhibita. poterit essentiae verbum contumelia afficere, quo induceretur insubstantiale. alias non licet qualitatem subiecto sublato per quid sit demonstrari, etsi quis essentialem dicat. quae in essentiae partem recipitur; ut exemplo utar, logica stare non poterit, sine subiecto, quod est animans, nisi quis antea vitalem et sensualem essentiam proposuerit.

Itaque iconomachis salvatoris in monte transfigurationem non formae variationem in splendidiorum putari, sed salutiferum corpus in in-

ρον ἐνομιόθη, ἀλλὰ τὸ μὲν σωτήριον σῶμα πρὸς τὸ ἄκτιστον μεταβελῆθαι καὶ ἄφθαρτον, τὸ δὲ φανὲν τηνικαῦτα φῶς θεότης ἄκτιστος καὶ ἀνούσιος εἶναι, τότε μὲν ἐπὶ τοῦ ὄρους οἶον ἀρχῆς γενομένης τῇ ἀκτιστότητι τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀφ-
 5 θαρσίᾳ ὡς ἐν ἀρραβῶνος τρόπῳ, μετὰ δὲ θάνατον καὶ πρὸς οὐράνους ἀνάβασιν τελέως ἤδη γενέσθαι καὶ φύσει ἄκτιστον, καὶ ὅτι ἀρχὴ τῆς εἰκονομάχου αἰρέσεως ἐκείνοις ἢ τῆς μεταμορφώσεως γέγονε πρόφασις, ἀκηκόατε, οὐκ οἴκοθεν ἐμοῦ διηγουμένου, ἀλλὰ τοῦ μεγάλου πατρὸς καὶ διδασκάλου τῆς
 10 τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, οὗ τὸ ἀξιόπιστον μὴδ' αὐτὸν οἶμαι παραλογίσασθαι τὸν διάβολον; μὴ οὐκ ἀληθῆ λέγειν, οὐχ ὅτι σοφία πάση, τῇ τε θύραθεν καὶ ὄση τῆς καθ' ἡμᾶς εὐσεβείας ὁ μέγας κεκόσμηται, ἀλλ' ὅτι καὶ ὄση κατὰ θεὸν ἀρετῆ, τελείως ἐξήσκησε πᾶσαν καὶ πρὸς τὸ ἀκρότατον ταύτης ἀφίκετο, ὡς
 15 πάντα προέσθαι ῥαδίως, μὴ ὅτι γε ὅσα τοῦ σώματος εἴη ἐκτός, ἀλλὰ καὶ αὐτό γε τὸ σῶμα τῆς θείας ἔνεκεν ἀγάπης εἰς τοὺς ἑπὲρ τῆς εὐσεβείας κινδύνους προδοῦναι προθύμως, ὡς ἀνωτέρω προέφημεν. ὅτι δὲ καὶ ἀσεβῶς τὰ σοφίσι νομισθέντα
 20 νενόμισται, δῆλον καὶ τοῦτ' ἐκ τῶν αὐτοῦ σοφῶν καὶ ἀναντιρρήτων γέγονεν ἀποδείξεων. καίτοι διὰ τὰς περιεστηκίας καμὲ πρὸς τῶν διωκτῶν συμφορὰς οὐδ' ἔσχον ὅπως ὑπ' αὐτῶν κλαπέσις τὰς ἐκείνου βίβλους παμπόλλους οὐσας ἀειληφῶς, ἔξ ὧν καὶ ὄθεν πολλάκις ἀναλαμβάνων πρότερον ἐθεώρουν, προθεῖναι νῦν ἡμῖν τὰ πολλῶ τῶν εἰρημένων πλείω

creatum permutatum esse et incorruptibile, lucem autem tum lucentem deitatem incretam et insubstantialem esse, in monte increationis hominis et incorruptionis initium factum in pignoris modum, post mortem et coelos assumptionem absolute iam increatum, denique initium iconomachorum haereseos eis esse ex transfigurationis opinione factum, iam non me, sed magnum patrem et divinae ecclesiae praeceptorem narrantem audistis. cuius fidem ne diabolum quidem superaturum puto; non quia omni doctrina profana et quae ad religionem nostram spectat magnum cognominatus est, sed quod omnem in deum virtutem perfectissime excoluit, et ad summum in ea fastigium pervenit, ita ut omnia facile mitteret non modo quae extra corpus, verum etiam ipsum corpus amore in deum ductus in pericula ob religionem subeunda lubenter traderet. quod denique impudenter eorum placita refutavit, ut ex eius doctis et firmis argumentationibus apparuit, nec equidem fortunis, quae me ab amicis circumstabant, retinebar, quominus illius libros ab his furtim sublatos permultos colligerem, ex quibus multa antea pe-

τε καὶ ἐναργέστερα, ὡς πᾶσι γνωσθῆναι τελεώτερον τῆς τε ἀσεβείας ἐκείνων τὸ μέγεθος καὶ τοῦ θείου τοῦδε ἀνδρὸς τῆς σοφίας τὸ περιὸν καὶ τοῦ πρὸς εὐσεβείαν ζήλου τὸ σφόδρα διάπυρον.

- 59 Τούτων ἐκείνοι τέως αὐτήκοοι γενόμενοι ἀντιλέγειν μὲν 5
ἐκ τοῦ εὐθέος ἥκιστα εἶχον· οὐδ' ἦν εὐπορία γραφικῶν ἀπο-
δείξεων σφίσι. διὸ καὶ ἐς τὸν δεύτερον καταπεφεύγασι πλοῦν,
καὶ κανόνα καὶ νόμον ἑαυτοῖς τὸν παράνομον προύφερον τό-
μον ἐκείνον τὸν ληστρικόν, καὶ τὰ περὶ τῆς τοῦ κυρίου με-
L. 243 b. ταμορφώσεως ἐκεῖ τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσιν ἀσε- 10
βῶς κυρωθέντα διὰ στόματος ἤγον· πρὸς οὓς ὁ Γρηγορᾶς
“εἶτα οὐδὲ νοῦς τις ἔπεισι” φησὶν “ὑμῖν, ὧπὲ γοῦν αἰσθῆσθαι
ὡς μείζω τὰ δίκτυα πλέκετε νῦν κατὰ τῆς νέας εἰκονομαχίας
τοῦ Παλαμᾶ δι' ὧν εἰσάγετε νῦν, ὡς δειχθήσεται. ἔξεστι μὲν
γὰρ καὶ ὑμῖν δῆπου παρεξετάζουσιν ἐκ τῶνδε συνορᾶν ὡς καὶ 15
αὐτὸς τὰ αὐτὰ τοῖς αὐτοῦ βλασφημεῖ, εἴ τι ὀρώψῃ τὰς τῆς
κακίας ῥίζας αὐτὰς καὶ τὴν πρώτην βλάστην· ἔξεστι δ' οὐχ
ἦττον ὄσνορᾶν καὶ ὄσσην αὐτὸς κεποιήκει τὴν προσθήκην,
50 βλάστη βλάστην ἐφευρῶν καὶ ἀνομίαν ἐπενεγκῶν ἀνομία. ἦν
δέ τι καὶ πρὸς ἐντελεστέραν ἄντιληψιν ἔτι λείπηται, ἐγὼ δὲ
λοιπὸν” φησὶν “ἀναλαβὼν καὶ νῦν θρηνησῶ τὸν νεκρὸν μου·
ἐγὼ καὶ κλαύσομαι πικρῶς ἐπὶ τὸ σύντριμμα τοῦ γένους μου,
κατεπαδῶν καὶ προσεπάγων τὰ ἐκ τῶν θείων γραφῶν φάρ-
μακα, καὶ ταῦτα προσάντη δυσχέφειαν ἔχων οὐ μᾶλα τι

tere non dubitavi, nunc plura quam quae a nobis dicta sunt, et fir-
miora proferam ut omnes planius intelligant, quanta illorum irreligio
sit et illius viri quam ampla doctrina et quam acra religionis studium.

Quorum auditores facti contra dicere e vestigio nihil poterant
nec scripturarum illis disceptationum copia erat. igitur ad alteram con-
fugientes navigationem et tanquam canonem et legem illegitimum
proferebant volumen praedonum et impia sacerdotum et grammaticorum
de domini transfiguratione placita in ore habebant. quibus Gre-
goras respondit: nec vobis in mentem venit tandem aliquando sentire
vos maiores plagas novae Palamae iconomachiae texere eis quas nunc
introducitis, ut supra docebitur. licet enim nobis his perscrutandis
intelligere illum similia suis illudere, si improbitatis radices et pri-
mam originem viderit. licet nec minus intelligi, quantam ille acces-
sionem fecerit stirpi stirpe addita et licentiae licentia. sin vero ali-
quid sit ad perfectiorem perceptionem relictum, equidem extremo re-
cepto cadaver meum deplorabo, equidem flebile lamentabor generis
mei interitum, allatis ex divinis scriptis remediis, rem molestam et

σφόδρα ἠγνοημένην ὑμῖν. καὶ τοίνυν ἐπὶ τὴν τῆς μεταμορ-
 φώσεως πανήγυριν μέτεμι νῦν καὶ αὐτὸς δι' ὑμᾶς, λογικῶ
 φραγγελίῳ τελωτέρον τὰς θεοκαπήλους ἐξελάσων κάκειθεν
 βωμολοχίας τοῦ δυσσεβοῦς Παλαμᾶ, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς τὴν αὐ-
 5 τὴν ἑορτὴν ἐποίησατο πρόφασιν τῆς αὐτοῦ κακίας, σκοτεινὸς
 περὶ τὸ φῶς ἐκέينو κατὰ τοὺς εἰκονομάχους, ὡς ἐφθήμεν
 εἰρηκότες, γενόμενος καὶ αὐτός, καὶ ταῖς εἰωθυσίαις αὐτῶ βω-
 μολοχίαις τε καὶ συκοφανσίαις ἐμβάλων καὶ αὐτό, καὶ ἅμα
 ὅποσα περὶ αὐτοῦ τῶν ἁγίων οἱ πλείους εἰρήκεσαν, τὸν ἐνόητα
 10 διεφθαρτικῶς νοῦν καὶ ἀνατετροφῶς ὁ νοῦν καὶ φρένας διά-
 στροφος καὶ πάντα πάντῃ διεφθορῶς, καὶ παραπλήσιον
 δρωῶν καὶ αὐτὸς τοῖς τε νυκτικόραξι καὶ νυκτερίαι καὶ ταῖς
 γλαυξίν· ὡς γὰρ ταυτὶ τὰ ὄφρα τὸν μὲν τοῦ παντὸς ὀφθαλ- 60
 μόν, τὸν τοῦ οὐρανοῦ πέπλου λέγω λυχνίτην ἥλιον, ὅψεων
 15 ἀτονία βλέπειν ὅλως οὐ δυνάμενα τὸ μὲν φῶς ἡγεῖται σκότος
 τὸ δὲ σκότος φῶς, οὕτω δῆτα καὶ αὐτῶς τοὺς τῆς διανοίας
 τόνους κεκλασμένους ἔχων καὶ σφόδρα ἀδρανεῖς, καὶ διὰ
 σκότους ἰὼν ἀμαθίας, συλᾶ καὶ διαστρέφει πρὸς τὸ οἰκεῖον
 σκότος γραφῆς ἀπάσης αὐγῆν, ἐπεὶ μὴ ἀντιβλέπειν ὅλως εἰς
 20 τὸ τῆς ἀληθείας φῶς ἢ νυκτερινούς ἀντικρὺς ὀφθαλμούς κεκ-
 τημένῃ κακότητος δύναται νυκτερίς. ἐγὼ μὲν οὖν τῶν πά- 61
 λαι βίβλων τῆς αὐτοῦ μεμνημένος κακίας, μικρὰ μικρὰς ἐδε-
 δάκειν ἀλέγχοις ἐνόησε· ἐκ πολλοῦ γὰρ μιμητῆ γυγονάτι
 τὰνδρὶ τῆς τῶν εἰκονομάχων αἰρέσεως λίθος αὐτῶ παρακί-
 25 ματος ἐγγύθει τὸ φῶς ἐκέينو· καὶ μᾶλλον μὲν σκοτεινοῦς εἶ-

nobis percognitam expertus. itaque transfigurationis laudationem ag-
 gredior et orationis flagello fortius vilem religionis mercenarium inde
 detrudam Palamam illum implum. quum ipsum festum instituerit, quo
 impietatem suam defenderet, caecus ille factus est, ut de iconomachis
 antea diximus, ad cognoscendam lucem illam, quam vilitati qua erat
 et obrectationi immiscuit. atque, quod de eo sanctorum plerique di-
 xerunt, mentem qua erat perdidit evertitque ille ratione atque animo
 captus et omnino deiectus, fecit quod simile est coracibus nocturnis
 et noctulis. quemadmodum enim aves illae mundi oculum, nempse so-
 lem in coelo lucentem visionis infirmitate cernere omnino non pos-
 sunt et lucem pro caligine et pro luce caliginem ducunt, ita ille fra-
 ctis animi nervis et debilitatis per inscientiae caliginem incedens ad
 suam caliginem scripturae totius claritatem deripit et devertit, quam
 omnino non aspicere veritatis lucem cum nocturnis oculis fallax noc-
 tua potest. equidem vero ex veteribus libris eius impietatis memor
 perpaucos in disceptationem interdum vocaram. iconomachorum enim

ℓ. 244 a. Θὺς καὶ αὐτὸς ἐξηρεύσατο λόγους περὶ φωτὸς ἐπιγράψας, μάλᾳ δ' ἡμῖν πολλὴν παρέσχε τὴν ὕλην ἐξ ἀντιρόπου γραφουσιν ἐλέγχειν αὐτὸν τηρικαυτά τε καὶ κατὰ διαστήματα διηλεκῶς ἐκείθεν καιρικά, ὡς εἶναι καὶ ταῦτα ἃ νῦν ἐφ' ὧμῶν μοι διεξιέναι συμπέπτωκε, τῆς πάλαι κακίας αὐτοῦ μικρὰ τινα ὑπομνήματα.

- 62 Ἀλλὰ φέρε καὶ νῦν τὸν παρόνομον ἀνελίζαντες ἐκείνον τόμον, τὰς νέας ἡμῖν παρανάγνωτε βλασφημίας αὐτοῦ, ὁπόσας δὴ καὶ οἶας κἂν τῷδε περὶ τῆς τοῦ κυρίου διεξεληλύθει μεταμορφώσεως, ἵνα καὶ ἄμφω σαφέστερον γνῶμεν, τίνα ποτ' αὐτῷ καὶ ὁποῖαν εἴργασται τὴν ἀλλοίωσιν ὁ πάντα κινῶν καὶ μεταβάλλων χρόνος, καὶ ὁποτέρῳ μέρει φέρων ἐκείθεν προσένευεν οὗτος αὐτόν, δυοῖν τε ὄντοιιν αἰεὶ καὶ τῷ βίῳ δημοσίᾳ ἐμπολιτευομένοιν, τοῦ τε χείρονος, ὃ πάλαι φέρων αὐτὸς ἑαυτὸν ἐθελοντὴν παρέσχετο λατρευτῆν, καὶ αὐτὸν βελτίονος, οὗ φρυγάδα καὶ δραπέτην ἔδειξεν ἐθελοντὴν ἐκείθεν ἑαυτόν. ἀλλὰ λεληθέναι μοι δοκεῖ καὶ ὁ χρόνος αὐτὸς ἑαυτόν, τὴν ἑαυτοῦ μᾶλλον αὐτὸς περιτρέψας ἐν ταῦθα φύσιν ἢ τὴν τοῦ Παλαμᾶ κακίαν. τῷ γὰρ καθάπαξ εἰς βάθος ἐμπεπτωκότι κακῶν παγχάλεπον εἶναι ῥαδίως παλινοδρομεῖν ἐς τὸ πᾶν τι βέλτιον, εὐκτόν δ' ἂν ἦν εἰ καὶ βραχεῖαν τὴν ἐκ τοῦ χείρονος ἐποιεῖτο ἀνάδυσιν, ὁπόθεν ἔστι καὶ ὄψων ἀρχομένῳ ἐλπὶς ὄψε γοῦν ἐς τὸν μεταξὺ τοῦ χείρονός τε καὶ βελτίονος χώρον κατὰ μικρὰ καὶ συχνὰ ποιουμένῳ κινήματα τὴν ἐπιστροφὴν ἀφικέσθαι. οὔτε γὰρ τῷ

haeresin iam dudum imitanti ad offensionem ille occasio facta est et statim caliginosos edidit libros de luce inscriptos. permultam nobis et adversariis scriptoribus silvam refutandi prae-buit et illis temporibus et temporum deinceps intervallis, ita ut quae apud vos narravi veteris illius impietatis pauci tantum commentarii sint.

Sed aegedum evoluto illegitimo volumine, novas nobis eius blasphemias legite, quantas qualesque hoc quoque libro de domini transfiguratione protulerit, ita ut utrumque illud intelligentius cognoscamus: et quam qualemque aetas quae omnes res dimovet et permutat effecerit variationem et utri parti illa eum adiecerit. nam ex duobus qui in publica vita regnant statibus deteriori olim sponte se dederat ministrum, melioris transfugam lubenter se prae-buit. sed oblita sese esse videtur aetas quam citius suam perverterit naturam, quam Palamae impietatem. etenim cuique semel in impietatis altitudinem lapso difficile est recurrere ad meliorem statum. optandum erat si vel ad breve tempus ex peiore resurrexerit qualiscunque ab initio spes erat, tandem

κυρτῷ πρὸς τὸ κοῖλον ὁμόσε, οὔτε μὴν τῷ μέλανι πρὸς το
 λευκὸν δραμεῖν εὐθὺς εὐχερὲς ἐν οἷς ἐπεφύκει, πρὶν τοῦ μέ-
 σου τυχεῖν, ἐκεῖ μὲν τοῦ εὐθέος, ἐνταυθοῖ δὲ τοῦ φαιοῦ. ἐκεῖ-
 θεν γὰρ ἔπειτα ῥοπῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀμοιβαδὸν αἰεὶ γινομέ-
 5 νης ἀφίκοιτ' ἂν τις ἴσως καὶ ἐς αὐτὸ τὸ τῆς ἀρετῆς ὁμαλὸν
 πεδίον καὶ τοὺς ἀνθεινοὺς αὐτῆς λειμῶνας, ἐρρωμένως συ-
 ναιρομένου θεοῦ. ἀναγνωστότεον οὖν τὰ ἐξῆς, ὡς μὴ ἀτελὲς
 τὸ ἡμέτερον καταλείποιο στάδιον.

in statum inter meliorem et peiorem positum, vel parvis et continuis
 motibus factis, fore reditum. neque enim arduum cum profundo nec cum
 nigro album facile conspirant in unum, priusquam medium nacta sint:
 hic enim altius est, illic profundius. deinde momento ad meliorem
 statum ab utraque parte dato fortasse quis ad tritam virtutis viam et
 florida eius prata, deo fortiter adiuvante, pervenerit. legenda autem
 quae inde sequuntur, ne infinita orationis nostrae via relicta esse
 videatur.

Cod. Reg.
3075
f. 55 v.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΛΟΓΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΜΕΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΒ
ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ ΛΕ ς.

Ἐπὶ δὴ τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις τὸν παρόνομον ἐκείνον ἀνελεῖξαντες τόμον οἱ πῆς ἀντιθέτου φάλαγγος ἐκείνοι τάδεῖς παρῆγον ἐς μέσον.

Μετὰ ταῦτα, φησὶν, ἐζητήθη δειχθῆναι παρὰ τῶν ἁγίων ὅτι τε ἄκτιστόν ἐστι τὸ φῶς τῆς τοῦ κυρίου μεταμορφώσεως καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν οὐσία τοῦ θεοῦ· καὶ συνέθεντο πάντες γραμματεῖς καὶ ἀρχιερεῖς. προηρέχθη γὰρ ὁ τῆς θεολογίας ἑπώνυμος Γρηγόριος γράφων "οὐδεὶς ἔστι ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσία κυρίου κατὰ τὸ γεγραμμένον· καὶ θεοῦ φύσιν εἶδεν ἢ ἐξηγόρευσε." καὶ ὁ θεὸς Μάξιμος γράφων ἐν ἑβδόμῃ κεφαλαίῳ τῆς πρώτης τῶν θεολογικῶν ἑκατοντάδος "ὁ

EIUSDEM NICEPHORI GREGORAE HISTORIAE

ROM. LIB. 35 LIB. DOGM. 6.

Tali igitur modo illegitimo illo volumine evoluto, qui ab adversariorum partibus stabant, haec protulerunt.

Deinde, inquit, quaesitum est a sanctis ut demonstraretur incretam esse lucem transfigurationis domini et non esse essentiam dei. consentiebant omnes magistri et sacerdotes. excellit Gregorius ille a theologia cognominatus qui haec scripsit, nemo stetit in substantia et essentia domini, quod scriptum attinet, aut dei naturam vidit vel explicavit. et Maximus ille divus qui scripsit in primae rerum theologiarum centuriae capite septimo: qui creaturis non quidem pro essentia particepsibilis est, sed alia via ab iis qui possunt cognosci

τοὺς οὐσί μὴ κατ' οὐσίαν ὑπάρχων μεθεκτός, κατ' ἄλλον δὲ l. 244. b
τρόπον μετέχεσθαι τοῖς δυναμένοις βουλόμενος, τοῦ κατ' οὐ-
σίαν κρυφίον παντελῶς οὐκ ἐξίσταται." καὶ ὁ θεὸς Χρυ-
σορρήμων εἰς τὴν αὐτὴν ἐορτὴν γράφων "ἐν τῷ ὄρει" φησὶ
5 "μεταμορφωθείς ὁ σωτὴρ μικρῶς πως ὡς δεσπότης ἔδειξε
τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς τῆς ἀθεάτου θεϊκῆς αὐτοῦ βασιλείας
τὴν δόξαν." τουτέστι μικρὸν παρήνοιξε τὴν θεότητα, οὐχ ὅση
τις ἦν, ἀλλ' ὅσην ἐδύναντο φέρειν οἱ σωματικούς ὀφθαλμούς
περιφέροντες. ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἄγιοι ἔλλαμψιν λέγουσιν
10 αὐτὸ καὶ λαμπρότητα καὶ χάριν καὶ θέωσιν καὶ θεότητα πα-
ραδειχθεῖσαν μικροῦ στεροτέραν καὶ ὕψους· καὶ φῶς
ἀπρόσιτον καὶ φυσικὴν ἀκτῖνα τοῦ υἱοῦ ἔλεγον.

Πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγορᾶς ἀποκρίνεται οὕτως ἰ-
πών. ἰδοῦ καὶ νῦν ὁ Παλαμᾶς, ὡς ὁρᾶτε, θέωσιν καὶ θεό-
15 τητα συμπεραίνει ἐναυῦθα τὸ φῶς τῆς μεταμορφώσεως, καὶ
δυοῖν θάτερον, ἢ μετουσίωσιν τῆς τοῦ λόγον θεότητος καὶ
μεταβολὴν πρὸς ὑφειμένον καὶ ἀνυπόστατον φῶς, ἢ τῆς τοῦ
δούλου μορφῆς ἀλλοίωσιν, ὡς εἰρήκειμεν, εἰς ἀκτιστον φῶς
καὶ δευτέραν τῆς πρώτης ἀνούσιον θεότητα. ἀλλ' ὁ μὲν περὶ
20 τοῦτον λόγος βραχὺ τι ἀναβεβλήσθω μοι τέως· ἐκεῖνο δὲ
μοι θαυμάζειν ἔπεισι, πῶς ἕτερα μὲν ἐν ταῖς τῶν τοῦ τό-
μου κεφαλαίων ἀρχαῖς ἐπαγγέλλεται, ἕτερα δ' ἀποδεικνύ-
ειν ἐπείγεται, καὶ αὐτὴν ἕτεραν ἔχει διάνοιαν ἢ προκομί-

vult, non ab essentiae obscuritate omnino disiunctus est. divus autem
Chrysostomus in festum illud haec scripsit; in monte transfiguratus,
inquit, salvator tenui quodam modo tanquam dominus discipulis suis
invisibilis sui ac divini regni gloriam ostendit, scilicet aliquantulum
deitatem aperuit, non quanta erat, sed quantum ferre poterant illi
corporeis oculis instructi. omnes etiam sancti splendorem illum di-
cunt claritatem et gratiam et apotheosin et deitatem indicatam paulo
obscuriorem quam visionem ipsam, et lucem inaccessibilem et phy-
sicum filii radium nominant.

Ad quae respondens Gregoras in hunc fere modum locutus est:
ecce Palamas, ut videtis, apothesis et deitatem confundens in luce
transfigurationis, atque aut verbi deitatem permutatam et defectam ad
substratam et insubstantialem lucem, aut servi formam ut diximus,
variantam in increatam lucem et alteram inessentialiam deitatem. sed
sententia de hac dilata, illud miror, quomodo alterum in voluminis
capitibus inde ab initio profiteatur, alterum demonstrare conatur. et
porro aliam sententiam habent illa, quae ad se defendendum prae-
mittit, dicta, ita ut si qui velint vaniam ac multiplicem rerum confu-

ζει πρὸς ἑαυτοῦ συμμαχίαν ἠγά· ὡς γινεσθαι τριπλὴν καὶ
 πολλαπλὴν τὴν ζάλην οἷς πρὸς βουλήσεως εἶη προσέχειν τὸν
 νοῦν, καὶ ἅμα διπλοῦν καὶ πολλαπλοῦν τῆς ἀμαθίας αὐτοῦ
 καὶ κακοτροπίας τὸν ἔλεγχον· εἶοικε γὰρ ὡσπερ αἰνίγματα
 4 συντιθέντι ἐπιφθῶν. διὸ καὶ σκοπεῖν ἔκρινα δεῖν, μήπου ἀπο-
 πειρᾶσθαι βούληται Παλαμᾶς, εἰ ἄρα γνώσομαι χαριεντιζο-
 μένον αὐτοῦ καὶ σφόδρα λέγοντος ἑαυτοῦ τᾶναντία παντάπα-
 σιν, ὡσπερ ἂν εἰ ἀντωμοσίαν διαμειψάμενος ἔλεγεν ἀντικρως,
 5 ὅτι ἂ προτείνω καὶ βούλομαι λέγειν, ταῦτα δῆτα οὐ βούλο-
 μαι λέγειν, καὶ οἷς ἀπαγορεύω μὴ συμφωνεῖν κακοδόξοις, 10
 τούτοις ἐκ τοῦ προφανοῦς συμφωνῶ, παρὰ τοσοῦτον αὐτῶν
 διστάμενος παρ' ὅσον αὐτοὺς ἐν κακοῖς ὑπερβάλλω· τῆς
 γὰρ κακίας ἐπὶ τὸ φιλότιμον κινουμένης, οὐ μάλα βραχεῖαν
 τὴν παρενθήκην ἐπὶ τοῖς ἐκείνων βλασφημίαις ἐνεδειξάμην
 ἐγώ, ἵν' οὕτως περιβόητον κτήσωμαι τὸννομα· ποιεῖν γὰρ 15
 ἤκουσα περιβόητους οὐ δεξιὰς πράξεις μόνον, ἀλλὰ καὶ κα-
 κίαν νικῶσαν πονηρῶν εὐδοκίμησιν.

5 Οὕτως ἄστατος καὶ ἀβέβαιός ἐστι καὶ ἀνέδραστος ἐξ
 ἀμαθίας, ὡς μήθ' ἂ νοεῖ δύνασθαι λέγειν, μήθ' ἂ λέγει δύ-
 νασθαι ξυνηνοεῖν, ἀλλὰ καὶ οἷς μὲν κοινωνεῖ βλασφημοῦσι, 20
 τούτους δοκεῖν ἀποσεῖσθαι, οὓς δ' ἀποσεῖεται, τούτοις δοκεῖν
 κοινωνεῖν, καὶ ἄμφω μὲν λιοδροεῖν ἀμφοῖν δὲ συμφωνεῖν.
 καὶ οὐκ οἶδ' ὁπότερον μὲν τῶν κακῶν ἀποσεῖεται μάλιστα
 πάντων, ὁπότερω δ' αὖ σπένδεται μάλιστα πάντων· πάντα

tionem animadvertant et multa inscientiae eius et malignitatis docu-
 menta. similis enim ei est, qui aenigmata proponit. ideo videre
 existimavi oportere, ne vellet experiri Palamas, num intelligerem e
 re mea se loqui eaque valde contraria, ut si quis in defendendo cri-
 mine existeret, quae profiterer et vellem dicere, non me velle dicere,
 et quibuscum contenderem ne consentirem improbis, cum eis me pro-
 sus consentire, tantopere ab illis remotum, quantopere eos improbi-
 tate exsupero. improbitas enim quum ad ambitionem commoveatur,
 non breve certe illorum blasphemiis additamentum dedi, ut tali modo
 clarum nomen adipiscerem. claros enim fieri non recte factis solum
 audivi, verum etiam ea quae improbitatem exsuperat scelestorum
 gloria.

Tantopere instabilis et mobilis et inconstans per inscientiam est,
 ut nec dicere possit quae cogitat nec cogitare quae dicit, sed qui-
 buscum blasphemias communicat, eos videatur aversari, quas autem
 aversatur, cum iis communicare, ita ut eosdem et obtrechetur et se-
 quatur. nec scio quemnam impiorum omnium maxime aversetur,

μὲν γὰρ ὅσα οἱ λεχθεῖη, μεστὰ κακῶν, πάντα δ' ὅσα οἱ γνω-
 αθείη, γέμει νυκτός. βεβαίον δὲ καὶ ἀβεβαίον πέρι, οὔτε
 θάτερον οὔτ' οὐδέτερον οὔτ' ἀμφοτέρων εὐροι τις ἂν ἐρριμ-
 μένον ἢ ἀνελιμμένον ἐς τὸ ὀπωσθηποτοῦν σαφὲς τάνδρι. οὕτω
 5 πρὸς ἄτοπὸν τι καὶ τερατώδες ὁ γεννάδας μεταπέπλασται
 χρῆμα· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ ὁμοδοξεῖν τοῖς εἰκονομάχοις σπέν-
 δεται μὲν καὶ χαίρει τοῖς αὐτοῖς αὐτοῖς· ἐκ δ' αὖ τοῦ δε-
 διέναι μὴ καὶ τοῖς αὐτοῖς ἀναθέμασι ἔνοχος γένηται ζῶν,
 ἐναλλάσσειν ἔνια ἐνίστε δοκεῖ, πλὴν οὐκ ἐπὶ τὸ βέλτιον, ἀλλ'
 10 ἐπὶ τὸ μάλα γέ τι σφόδρα χεῖριστον· ὁ μὲν γὰρ ἐκεῖνοι
 περὶ τοῦ φωτός ἐκείνου τὴν εἰς ἄκτιστον μεταβολὴν τοῦ σώ- f. 245 a.
 ματος βεβλασφημήκεσαν, τοῦτω καὶ αὐτὸς συμφωνεῖ, ὁ δ'
 ἐκεῖνοι φύσιν ἤκιστ' ἔχειν εἶναι ἐνόμισαν, ταῦτο δὲ προσέθηκε
 τολμήσας οὗτος, τὸ δευτέραν δηλαδὴ καὶ ὑφειμένην καὶ ἀνοῦ-
 15 σιον καὶ ἅμα ἄκτιστον θεότητα τὸ φῶς ὑπάρχειν ἐκείνου.
 ὡσθ' ἂ μὲν ἐκείνοις συμφωνεῖ, πάντως ἐκείνων οὐκ ἀπολεί-
 πεται· ἂ δ' ἐκεῖνοι μήπω φάναι τετολμήκεσαν, τοῦτοις δὲ
 νενίκηκεν αὐτοὺς εἰπὼν αὐτός. ἡδέως δ' ἂν καὶ ἐρέσθαι
 βουλοίμην αὐτὸν εἰ δύναιτό τις τὰ τῶν εἰκονομάχων τιμῶν
 20 μὴ εἶναι εἰκονομάχος· ὅμοιον γὰρ ἂν εἶη ὡσπερ ἂν εἰ πα-
 ρελθῶν διετείνετο τις κιθαρῳδὸς μὲν εἶναι, κιθάραν δ' οὐ,
 καὶ οὐρανίους μὲν ἀστέρας, οὐρανὸν δ' οὐ, καὶ γῆνα μὲν
 πράγματα, γῆν δ' οὐδαμῆ. τί φῆς, ἄνθρωπε; δυοῖν γὰρ

cuinam vero omnium maxime faveat. omnia enim ea quae ab eo di-
 cta sunt, plena malorum, omnia quae ab eo cognita sunt, scatent te-
 nebris. quod vero certum et incertum attinet, neutrum certe quis-
 quam inveniet aut reiectum ab eo aut ad perspicuitatem quandam vo-
 catum. itaque novum et mirum in modum ingenuus ille rem mutavit.
 quod enim consentit cum iconomachis, consociat sibi eos et amat.
 quod vero veretur, ne ipsis anathematis obnoxius fiat, mutare non-
 nunquam videtur, sed non ad meliorem, verum ad omnino pessimam
 conditionem. quod enim illi de luce illa impie protulerunt in increa-
 tum permutatum esse corpus, hoc ipse consentit; quod vero ille na-
 turam minime essentiam habere putarunt: ille hoc addere conatus est,
 et subiectam et incessentialem et simul increatam deitatem esse lucem
 illam, ita ut in quibus rebus cum illis consentit, non relinquatur ab
 illis. quae vero illi nondum proferre conati sunt, iis propalam pro-
 ponendis eos ipse vicit. lubenter eum quaerere vellem, num quis
 posset in probandis iconomachorum sententiis non esse iconomachus.
 simile enim esse quemadmodum si quis praeteriens contenderet ci-
 tharoados esse, non citharam: sidera quidem coelestia, non caelum,

πάντως νοεῖν δίδως ἡμῖν θάτερον· ἡ γὰρ μαινῆ, ἡ πάντα
 μαινομένους εἶναι λογίζῃ. τοῦτο δ' οὐχ ἡμῶν ἀλλὰ σοῦ γε
 τὸ πάθος, καθάπερ δῆπουθεν καὶ εἰ μεθύων τις πάντα τινά,
 ὅτω ἂν συναντήῃ, διπλοῦν τινὰ ἀνθ' ἑνὸς ὄραν ἐδόκει, οὐ
 τῶν ὀρωμένων ἂν τὸ τῆς ἀπάτης πάθος ἦν, ἀλλὰ τοῦ σφα-
 λερῶς ἐρωήτος· πάντες γὰρ ἂν μοναδικῶς ὑπῆρχον ἀριθ-
 μούμενοι καθ' ἕκαστον ἐκεῖνοι. προύθετο μὲν γὰρ δεῖξαι
 ὁ τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐκεῖνοις καὶ γραμματεῦσιν αὐτὸς ζητηθῆ-
 ναι φησί· λέγω δὴ τοὺς ἀγίους παραγαγεῖν εἰς μέσον οἱ τὸ
 φανὲν ἐπὶ τῆς τοῦ κυρίου μεταμορφώσεως φῶς ἄκτιστον μὲν
 εἶναι φασιν, οὐκ οὐσίαν δὲ θεοῦ, ἀλλ' ἀνούσιόν τε καὶ ἀν-
 πόστατον. εἶθ' ὡσπερ ἐκλαθόμενος αὐτὸς ἑαυτοῦ, τὸ μὲν
 ζητούμενον, καὶ ὡ πολλή τις περικέχεται ἀμφισβήτησις, καὶ
 περὶ ὃ τῆς ὄλης τῶν δογματῶν συγχύσεως ἢ πρόφασις ἔστηκε,
 τοῦτο μὲν παρέδραμε σιγῇ· περὶ οὗ δ' οὐκ ἦν ἀμφισβήτη-
 σις οὐδεμία, καὶ ὡ οὐδ' ἂν αὐτὸς ὁ πάσης κακίας γεννήτωρ
 διάβολος τολμήσειεν ἀντειπεῖν, τοῦτω δὲ κομίζεῖν δῆθεν ἐπι-
 γεται συστατικὰς μαρτυρίας, ἵνα τι λέγειν δόξη τισί. τίς
 γὰρ ποτ' εὐσεβῶς αἰρούμενος ζῆν εἶπέ ποτε ἢ λέγει, ἢ δύ-
 ναιτ' ἂν ποτ' εἰπεῖν, ὡς ἔστη ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσίᾳ θεοῦ, καὶ
 κακέλευν τὴν φύσιν ἢ εἶδεν ἢ ἐξηγόρευσε, βοώντων ἀπάντων
 ἀκούων ταυτὶ μὴ ὅτι προφητῶν, ἀλλὰ καὶ οἷς ἐγγυτέρω
 πολλῶ διδασκάλοις ἡμῶν γεγονέναι συμπέτωκεν. οἱ τὰ τ'

res quidem terrenas, omnino non terram. quid dicis vir? ex duo-
 bus enim alterum cogitandum nobis dedisti. etenim aut insanis ipse
 aut omnes insanire putas. hic autem noster, sed tuus affectus. si
 enim ebrius quemvis obviam euntem duplicem pro uno videre sibi
 videtur, non conspекtorum hominum erroris affectus est, sed male
 conspicientis. singillatim enim illi ad unumquemque numerati erant.
 nam professus est demonstrare, id quod sacerdotibus illis ac magistris
 quaesitum esse dixit. iubeo iam sanctos in medium proferri, qui lu-
 cem quae in domini transfiguratione apparuit, increatam esse dicant;
 non essentiam dei, sed inessentialem et insubstantialem; iam vero
 quasi obliviscens sui quaestionem multis dubitationibus implicatam et
 omni dogmatum confusione perturbatam silentio praetermisit, de qua
 nulla erat dubitatio et contra quam neque ipse omnis malignitatis pa-
 ter diabolus quidquam opponere conaretur, ei afferre studet testimo-
 nia, ut dicere aliquid quibusdam videatur. quis enim qui secundum
 fidem vivere se profitetur, dixit unquam aut potuit dicere, stare in
 substantia et essentia dei et illius naturam aut vidisse aut professum
 esse, quum omnes hoc dicere non modo prophetas, verum etiam qui-

ἄλλα φάσκουσι, καὶ μὲν δὴ καὶ ὡς εἴ τις ἔγνω θεὸν ἢ ἔγνω-
κέναι μεμαρτύρηται, τοσοῦτον ἔγνω ὅσον ἄλλου μὴ τὸ ἴσον
ἐλλαμφθέντος φανῆναι φωτοειδέστερος· καὶ τὸ ὑπερβάλλον
τέλειον ἐνομίσθη οὐ τῇ ἀληθείᾳ, τῇ δὲ τοῦ πλησίον δυνάμει
5 παραμετρούμενον.

- Ἄλλ' ὁ Παλαμαῦς τῇ μὲν ἀληθείᾳ μαχόμενος, οὐ δυνά- 10
μενος δ' ἀντειπεῖν, οὐδ' ἀποφυγῆν οὐκ ἔχων οὐδεμίαν οὐ-
δαμῆν, πρὸς λαβυρινθώδεις εὐθύς ἑρᾶ καταδύσεις, καὶ οὐδ'
αἰσθῆσθαι δύνатаι ὅτι τοῦτ' ἐστὶν ὁ μάλιστα πᾶσιτων ἐπ'
10 αὐτοφώρῳ τοῦτον καταδικάζει, μηδὲν τῶν εὐλόγων ἔχοντα
τοῖς αὐτῷ παρανομονυμένοις χαρίζεσθαι. τὸ γὰρ λέγειν μὲν
ἂ μηδεὶς ἐζητήσῃ κώποτε πρόδηλα ὄντα, σιγᾶν δ' ἂ προ-
θετό τε καὶ ἐπηγγεῖλατο λέγειν αὐτὸς οὐδενὸς ἀναγκάζοντες,
ὁμοίον ἐστὶν ὥσπερ ἂν εἴ τις μηδενὸς ἀγνοοῦντος παρελθὼν
15 ἐπηγγέλλετο μὲν λέγειν τί ἐστὶ ἀνθρώπος, ἔπειτα λέγειν ἀρ-
ξάμενος, ὃ μὲν ἐστὶν ἀνθρώπος εἰπεῖν οὐκ εἶχεν, ἂ δ' οὐκ
ἐστὶν ἀνθρώπος, πάντα σωρηδὸν ἀπηρνεῖτο μὴ εἶναι, βουὴν καὶ
ἵππον δηλαδὴ καὶ κύκνον καὶ κορώνην, καὶ ὅποσα τὸν ὑγρὸν
ἐν θαλάττῃ διάγει βίον. ἔπειτα καὶ βραχείας κομίζει ῥήσεις 11
20 Μαξίμου τοῦ Θείου, μηδ' αὐτὰς λελοπιῶς ἀπαθεῖς μηδὲ τῆς
αὐτῷ συνήθους ἀνευ παραφθορᾶς· πῶς γὰρ ἂν ὁ ἀνηρ
ἀρηγηθεῖ πάθος ἤδη παλαιωθὲν καὶ μήκει χρόνον βεβαιωθὲν l. 245 b.

has multo propinquiores erant praeceptores nostri audisset. qui prae-
ter multa alia loquuntur haec: si quis cognovit deum aut cognovisse
putatur, eatenus cognovit, quatenus lucis similior apparuit quam aliud
quidquam, quippe non similiter collustratum. et id quod exsuperat
perfectum putatum est non veritate, sed si cum altero comparatur ob
potentiam.

Sed Palamas contra veritatem pugnaturus quum contra nihil
dicere possit nec refugium quodquam habeat, ad latebrosos recessus
statim oculos vertit. neque intelligere potest se ipsa se manifestissime
evinci, quum illis quos iniuria lacessat nihil probabilitatis opponere
possit. quod enim disserit ea quae nemo quaesivit unquam quippe
aperta, tacet de his quae se dicturum professus est nullo cogente, si-
mile hoc facit, ac si quis accedens profitetur se dicturum id quod
ignorat nemo, quid sit homo. deinde quum dicere coeperit, id quod
sit homo dicere non potest, quae vero non cadunt in hominem, haec
omnia omnino esse negat, bovem scilicet et equum et cycnum et cor-
nicem et quaecunq; humidam in mari vitam agunt. deim etiam bre-
via S. Maximi verba affert, sed non integra nec sine ea qua est cor-
rupendi studie relinquit. quomodo enim homo affectum iam invete-

- καὶ οἶδν εἰς φύσιν τούτῳ μεταβληθέν; διελὼν γὰρ διχῆ τὸ συνεχὲς τῆς ἐννοίας, καὶ θάτερον ὑφελόμενος τμήμα, ἡμίεργόν τινα καὶ ἀτελῆ τὴν τοῦ λόγου καταλέλοιπεν ἑκατέρωθεν ἑκατέρωθεν φύσιν, οὐκ οἶδ' ὀπότερον, εἴτ' ἐξ ἀμαθίας ἡλικιωτιδος, εἴτε βλάβην ὑπωπτευκῶς ἔαντῷ. ὁμως αὐτὰ δῆπου-5
 12 θεν ἂ διήρηται αὐτῷ, παραχθέντα μηνύσει τὸ δρᾶμα, τῆς διαιρέσεως ἐξωσθείσης. ἔχει γὰρ οὕτωςιν. "ὁ τοῖς οὖσι μὴ κατ' οὐσίαν ὑπάρχων μεθεκτός, κατ' ἄλλον δὲ τρόπον μετέ-
 13 χεσθαι τοῖς δυναμένοις βουλόμενος, τοῦ κατ' οὐσίαν κρυφίου παντελῶς οὐκ ἐξίσταται." ἔνταυθά οἱ τὸ κατ' οὐσίαν κρύφιον ἀκούσαντι ἀποχρῶν ἐνομίσθη μὴ πλέον ζητεῖν. λυσιτελεῖν γὰρ μᾶλλον ἔδοξε τουτί, μονωθὲν τῶν ἐξῆς, πρὸς γε τὸ ἀνούσιον ἐλλελεῖσθαι τὸ τρηκαῦτα γενόμενον ἐκεῖνο φῶς ἐξαίφνης ἐν ὄρει τῷ Θαβωρίῳ πρὸς τοῦ σωτήρος Χριστοῦ καὶ ἐκστάν τοῦ κατ' οὐσίαν κρυφίου ὄντος καὶ μηδόλως ἐξισταμένου, ἰν¹⁵
 ὡς ἐξ ὀρητηρίου δῆθεν τῆς τοῦ ἁγίου ταύτης γραφῆς δύο κηρύττη θεότηας ἀκτίστους καὶ διαφόρους ἀλλήλων.
 14 Ἐγνοτε, ὦ οὗτοι, κἀνεῦθεν, πῶς τῆς ὁμοίας ἔχειαι κακοηθείας ὁ Παλαμᾶς πανταχῆ. δυοῖν γὰρ κἀνταῦθά οἱ γίνεται θάτερον. ἢ γὰρ δι' ἀμαθίαν οὐδαμῆ συνήσει τῶν²⁰
 λέγομένων, ἢ συνιεῖς διὰ τρόπων ὁμως φανυλότητος τὴν Μαξίμου τοῦ Θεοῦ καπηλεύει διάνοιαν. ὁ μὲν γὰρ ἅγιος τὸν τῆς ἐνταυθοῖ διειλημμένης αὐτῷ μεθέξεως τρόπον, καθ' ὃν

ratum et longinquitate temperis corroboratum abiecerit et in naturam ipsam immutatam? distracta enim in duas partes integra cogitatione et dein recepta altera parte, semifactam et imperfectam orationis naturam relinquit ab utraque parte reliquit, nescio utrum ex iuvenili inscientia, an ob damni suspicionem. attamen ipsa illa quae distraxit allata docebunt distractionis violentiam. sic enim res se habet. qui creaturis non pro essentia particepsibilis est, sed alia via eis qui possunt cognosci vult, non ab essentiae obscuritate omnino seiunctus est. ibi essentiae obscuritatem quum audisset, sufficere putavit non amplius quaerere. magis enim prodesse existimavit hoc a sequentibus separatum, ad inessentialia relictam lucem illam olim e vestigio in monte Thabor circa Christum salvatorem factam et seiunctam ab essentialiter obscuro et plane non dimoto, ita ut quasi ex huius sacrae scripturae propugnaculo duas profiteatur deitates increatas et inter sese diversas.

Nonne ex eo intelligitis quam simili ubique pravitate Palamas sit obstructus? aut enim propter inscientiam dicatorum nihil intelligit, aut si intelligit pravitatis tamen rationibus divi Maximi sententia abutitur. sanctus enim participationis ibidem tractatae modum,

Θέλων, φησίν, ὁ Θεὸς μετέχεται, αὐτῷ μόνῳ δείκνυσιν εἶναι
 καταληπτόν τῷ Θεῷ, τοῖς δ' ἄλλοις πᾶσιν ἀνέκφαντον· ὁ δὲ
 Παλαμᾶς φαινομένην τοῦτον καλῶν ἐνέργειαν, τὴν τοῦ ἁγίου
 διαστρέφει διάνοιαν, κακομηχάνως μετοχετεύων εἰς ἃ μὴ
 5 δεῖ. ἐκέينو δὲ πῶς οὐκ ἀναιδές, τῷ μὲν Ἑλληνι Πρό- 14
 κλῳ, καὶ πάνθ' ὁμοδόξῳ Πλάτωνος, ὁμοδοξεῖν μὲν καὶ ἄλ-
 λαχῇ πολλαχῇ, καθὰ καὶ πρόσθεν ἡμῖν κατὰ τῶν πρόσθεν
 αὐτοῦ βλασφημιῶν ἐν ταῖς προτέραις ἡμῶν ἀντιρρήσειν ἀπο-
 δέδεικται, ἔπειτα μὴδὲ νῦν ἐπὶ τῆσδε τῆς ἐκείνου κοινωνίας
 10 ἐκλελῆσθαι ἐνταῦθα; λέγει γάρ που ταῖς αὐτοῦ καὶ Πρόκλος
 θεολογικαῖς ἐμφιλοσοφῶν ἀποδείξεσιν, ὅτι πᾶν τὸ μετέχον
 τοῦ μετεχομένου καταδέεστερον καὶ τὸ μετεχόμενον τοῦ ἀμε-
 θέκτου· τὸ γὰρ μετέχον πρὸ τῆς μεθέξεως ἀτελὲς ὄν, τέ-
 λειον δὲ τῇ μεθέξει γινόμενον, δευτέρον ἐστι πάντως τοῦ με-
 15 τεχομένου, καθὸ τέλειόν ἐστι μετασχόν· ὁ γὰρ ἀτελὲς ἦν,
 κατὰ τοῦτο τοῦ μετασχεθέντος, ὃ ποιεῖ τέλειον αὐτό, κατα-
 δεέστερον. τὸ δὲ μετεχόμενον, τινὸς ὄν καὶ οὐ πάντων, τοῦ
 πάντων ὄντος καὶ οὐ τινὸς πάλιν ὑφειμένην ἔλαχεν ὑπαρξίν·
 τὸ μὲν γὰρ τῷ πάντων αἰτίῳ συγγενέστερον, τὸ δὲ ἦττον συγ-
 20 γενές. ἡγεῖται ἄρα τὸ μὲν ἀμέθεκτον τῶν μετεχομένων,
 ταῦτα δὲ τῶν μετεχόντων.

Ὅρας πῶς καὶ Πρόκλος ἐκείνος ὁ τοῖς εἰδώλοις προσ- 15
 κείμενος τρεῖς παραδίδωσι τάξεις, καὶ τῇ μὲν πρώτῃ τὸ ἀμέ-

quo deus se cognosci vult, ei ostendit esse comprehensibilem deo,
 ceteris omnibus incognitam. Palamas autem illum vocans apparen-
 tem virtutem, sancti sententiam pervertit, dolose eo, quo non licet,
 perducendo. nonne impudentis est, cum Graeco illo Proclo, qui cum
 Platone omnino consentit, et consentire multis aliis locis, ut antea de
 eius blasphemis primis nostris refutationibus ostendimus, dein ne
 nunc quidem illius participationis oblivisci? dicit enim Proclus theo-
 logicis usus argumentationibus: omne quod communicet esse imper-
 fectius quam quod communicetur, et id quod communicetur, quam
 quod communicari nequeat. quod enim communicet ob communicatio-
 nem imperfectum perfectum autem per communicationem factum,
 omnino communicato secundum est, quatenus communicans perfectum
 est quod enim imperfectum fuit, ad illud communicatum quod ipsum
 perfectum reddit, imperfectum est. quod communicatur cum aliquo et
 non cum omnibus, eius quod universum est et non alicuius subiectam
 consecutus est essentiam. hoc enim universi causato magis cognata-
 tum, illud minus cognatum. praestat igitur incommunicabile commu-
 nicatis, communicata autem communicantibus.

Videsne, quomodo Proclus ille idolis addictus tres propo-
 Nicesphorus Gregor. Vol. III.

θεκτον ἀπονέμει καὶ τέλειον καὶ ἡγούμενον εἶτουν ὑπερχείμε-
 νον, τῇ δὲ δευτέρῃ τὸ μετέχον καὶ μετεχόμενον καὶ τοῦ πρώ-
 του καταδεέστερον, καὶ ἅμα μέσον ἀτελοῦς καὶ τελείου, τῇ
 δὲ τρίτῃ τὸ τε ἀτελὲς καὶ μετέχον μὲν, οὐ μετεχόμενον δέ-
 σκεπτέον οὖν καὶ ὅπως συμφώνως ἐκείνῳ καὶ Παλαμᾶς ὅτι
 διπλοῦν τὸν Χριστὸν καὶ μόνων δυοῖν φύσεων, θεότητος
 λέγω καὶ ἀνθρωπότητος, σύνθετον, εἰς τριπλοῦν αὐτὸς αὐτὸν
 κατὰ τὸ Θαβώριον ἐδογματίσεν ὄρος μεταπέπλάσθαι· μέση
 γὰρ ἄλλην ἄκτιστον παρεμβάλων θεότητα, τὸ φῶς ἐκείνο
 I. 246 a. ὑφειμένῃ ἐκέρυξε καὶ αὐτὸς κατὰ Πρόκλον κεκτηῆσθαι τῆ
 τάξιν μεταξὺ τελείου καὶ ἀτελοῦς, καὶ μετέχον καὶ μετεχόμε-
 16 non εἶναι. καὶ τό γε εἰθισμένον αὐτῷ πλεονεκτεῖν πανταχῶ
 τοῖς κακοῖς, προσέθηκε κἀνταῦθα καὶ αὐτὸς οἴκοθεν τῆ
 ἀκρίστῳ καὶ ἀνουσίῳ τὸ ὄρατόν, ταῦτα δὲ τὰ ἀξίμβλητα
 καὶ οὐκ αἰδεῖται σκροφαντῶν καὶ μάρτυρα παράγων τὸν σο-
 φώτατον ἐκείνον καὶ θεῖον Μάξιμον τοῖς βροφικοῖς αὐτοῦ
 ψελλίσμασι καὶ βλασφημίαις παραληρημασίαι. οὐδὲ γὰρ οὐδ'
 ἐκείνο συνῆκεν ἐκείνου λέγοντος αὐθις, ὡς πάντων τῶν
 ὄντων καὶ μετεχόντων καὶ μεθεκτῶν ἀπειράκις ἀπείρω;
 ὑπερεξήρηται ὁ θεός· εἰ γὰρ τὸ μεθεκτόν ἐκείνο φῶς;
 τὴν αὐτὴν τῷ μετέχοντι τάξιν ἔχει, καὶ ἀπειράκις ἀπείρω;
 ὑφείηται τὸν αὐτὸν τοῖς κτίσμασι τρόπον, ἔσται ἄρα δυοῖν
 θάτερον· ἢ γὰρ κτίσμα καὶ αὐτὸ κατὰ ταῦτόν τοῖς μετέχονσι

nit ordines, quorum primo particepsibile vindicat et absolutam et
 principale, id est subiectum, secundo id quod participat et quod
 participatur et priore minus absolutum et medium simul inter non
 absolutum et absolutum, tertio non absolutum et id quod parti-
 cipat et quod participatur, videndum etiam est, quomodo cum
 illo consentiens Palamas duplicem Christum ex duabus tantum
 naturis, deitatis et humanitatis, compositum in triplicem in monte
 Thabor immutatum docuerit. aliam enim mediam increatam dei-
 tatem interpositam dixit secundum Proclum locum habere inter ab-
 solutum et non absolutum et esse id quod participat et quod partici-
 patur. et qua ubique pravitate abundare solebat, ibidem increato et
 inessentiali visibile addidit. haec vero conferri non possunt, nec ve-
 retur, ne falsis argumentationibus testem illum et divinum et sapientis-
 simum Maximum puerili sermone et blasphemiarum ineptiis usus
 coarguat. nec enim intellexit illius orationem, supra omnia quae
 participant et quae participantur esse in infinitum elatum deum. si
 enim participata illa lux eundem cum participantem ordinem habet et
 in infinitum eidem cum creaturis rationi subiecta est, fiet ex duobus
 alterum. nam aut creatum idem ac participantia opera, aut omnia

ποιήμασιν, ἢ τὰ μετέχοντα πάντα ποιήματα ἔσονται πάντως ἄκτιστα· ὡς γὰρ τὰ τοῦ αὐτοῦ διπλάσια ἴσα ἀλλήλοις ἀναμ- 17
φιβόλως ἐστί, καὶ αὐτὰ τοῦ αὐτοῦ γε ἡμίση ἴσα ὁμοίως
ἀλλήλοις, ἔπειτ' ἂν πάντως καὶ τὰ τοῦ αὐτοῦ ἀπειράκις ἀπείρως
5 ὑφειμένα ἴσα ἀλλήλοις εἶναι καὶ ὁμότιμα καὶ ὁμοταγῆ κατὰ γε
τὸ ἐκτίσθαι καὶ ὑφείσθαι· ὧν γὰρ ἀπειράκις ἀπείρως ὑπερ-
εξήρηται ὁ Θεός, ταῦτα πάντ' ἀπειράκις ἀπείρως ὑφείται
τοῦ Θεοῦ καὶ χώραν ἐπ' ἴσης ἔχει τοῖς κτίσμασι τὴν αὐτήν·
μετὰ γὰρ τῆς αὐτῆς ἐπιστήμης καὶ ὁ μέγας φάσκει Βασι-
10 λειος τὰ ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ παρ' ὀνομασθῆναι ὑπερεχόμενα ἴσα
ἀλλήλοις εἶναι.

Ἄλλα τούτων μὲν ἄλλις· ἔχετε γὰρ μαθόντες τὴν αἰτίαν 18
δι' ἣν τὰ ἐξῆς τῆς τοῦ ἁγίου ῥήσεως σεσηγηκῶς ἡμιτελῆ καὶ
τὸν ἐκείνου συγκαταλέλοιπε νοῦν· βουλόμενος γὰρ ἵνα τρι-
15 πλοῦν κατὰ σύνθεσιν ἐν τῷ Θαβωρίῳ πεποιηκῶς τὸν Χρι-
στὸν συνάναρχόν τε καὶ συναίδιον ἀποδείξῃ τῇ αὐτοῦ Θεό-
τητι καὶ τὸ περὶ αὐτὸν ἐκεῖνο τρηκαῦτα γενόμενον φῶς, ὡς
εἶναι τῷ Χριστῷ δύο μὲν ἀκτίστους ἐκεῖθεν Θεότητας τοῦ
λοιποῦ, δύο δ' ἀκολουθῶς ἀκτίστους θελήσεις, καὶ τρίτην τὴν
20 ἀνθρωπότητα, ἔπειτ' ἀπαγορεύοντα θεασάμενος τὸν Θεὸν
Μάξιμον ἐν ταύτῳ, καὶ “τὸ θελήσει τοῦ πεποιηκότητος γενό-
μενον” λέγοντα “οὐκ ἂν εἴη ποτὲ τῷ θελήσαντι αὐτὸ γενέσθαι
συναίδιον,” τριχῆ καὶ τετραχῆ τεμαχίσας, ὃ μὲν ἄδυνάστη

participantia opera erunt omnino increata. etenim eiusdem duplicia inter se omnino paria sunt et eiusdem dimidia similiter inter se paria, etiam omnino eiusdem in infinitum subiecta inter se paria sunt et eiusdem pretii et ordinis, quod ad creationem et subiectionem pertinet, nam supra haec in infinitum elatus est deus, haec omnia in infinitum inferiora deo sunt et locum eundem cum creaturis habent. eadem ratione magnus Basilius quae cum eadem mensura in quacunque re evadunt, inter sese paria esse dicit.

Sed de his iam satis. audistis enim causam, cur sequentia sacri sermonis silentio praetermiserit dimidia et illius sententiam plane reliquerit. voluit enim Christum in Thabor triplicem redditum et principalem et aeternum ostendere per eius deitatem, et quod attinet lucem illam circa eum factam, Christo esse duas increatas deitates, duas porro increatas voluntates, tertiam humanitatem. dein ubi divinum Maximum vidit dicentem voluntate creatoris factam esse, non posse unquam volenti eam fieri coaeternam tripliciter et quatuorplex divisit et quam partem falsis argu-

συκοφαντῆσαι καὶ διαστρέψαι μέρος, εἰλήφει, ὃ δ' οὐ, τοῦτο δ' οὐ.

- 19** Καὶ τάδε μὲν τοιαύτην ἔσχε τὴν λίσιν· νῦν δὲ δεῖξαι πρόκειται, τί τὸ τὴν τῆς ἀθεάτου θεότητος παρανοῦξαι δόξαν ᾧδε δηλοῦ· ἐντεῦθεν καὶ γὰρ ὡς ἐκ ῥίζης τινὸς πάλαι μὲν⁵ Εὐσεβίῳ τῷ τῶν εἰκονομάχων ἐκείνῳ προέδρω, νῦν δὲ Παλαμᾷ ὀννεροῦηκε, τῆς ὁμοίας κακίας ἠργυμένῳ, μακρᾶς τῆς πλάνης τὰς τῶν ἀπλουστέρων ἐμπεπληκέναι ἀκοάς, αὐτῷ τε παρανοία χρησαμένῳ μᾶλα τι δλεθρίῳ, καὶ ἅμα ἑαυτῷ τοὺς ἄλλους ὁμοίως χρῆσθαι βιαζομένῳ· ᾧ γὰρ τὴν γνώ-¹⁰μην σχολιά τις παραφροσύνη χειρωσαμένη, καθάπερ τὴν Ἀθηναίων ἀκρόπολιν πάλαι Πεισιόστρατος, τῶν λεγομένων αὐτόνομος γίνεται πρότασις, τούτῳ δὴ μηδὲ μικρὰ φροντίζειν ἔστι
l. 246 b. μηδαμῆ μηδεὸς, μήτ' αἰδοῦ τινὶ τὸ τῆς γλώττης συστέλλειν ἀκόλαστον, μήθ' ὧν ἔξαπατᾶ φαιδεσθαι μηδεὸς, ἄχρῃς ἂν¹⁵ εἰς τὸν αὐτῷ προσήκοντα μᾶλα τι πλείστους ἅμα αὐτῷ συ-
20 κατορῶξῃ κρημνόν. ᾧ δ' ὑγιαίνοντι συμβαίνει κεχρηῆσθαι τῷ νῷ, οὐκ ἄωρίᾳ δίδωσιν οὕτοσι λογισμῶν ἑαυτόν· οὐδὲ δέος ἔξαπατηθέντα ποτὲ δι' ἀκοὴν αὐτὸν οἰασθηποτοῦν λέξεως, δι' οἰονδῆτινα τρόπον ἀνθρωποπρεπῶς ἐνίστε λεχθείσης, ὀλισθαίν-²⁰ναι περὶ τὴν πίστιν, ἄχρῃς ἂν ὁμολογοῦσαν ἔχη τὴν διάνοιαν τῷ τῆς ψυχῆς συνειδῶτι, μήθ' ὀρᾶσθαι δύνασθαι σωματικοῖς τὴν ἄκτιστον θεοίτητά ποτ' ὀφθαλμοῖς, μήτ' ἀλλοίωσιν. μηδὲ

mentationibus pervertere poterat sustulit. sed neque hoc neque illud poterat.

Haec cum finem habuerunt. iam reliquum est ostendere, quomodo invisibilis deitatis gloriam aperiri sic confirmet, unde tanquam e radice factum est quondam, ut Eusebius iconomachorum ille antistes, nunc autem Palamas, similis improbitatis auctor multis erroribus simplicium hominum aures implicuerit, quum opinione ipse uteretur sane perniciose et alios similiter ea trui cogere. cui enim contorta amentia sententiam cepit, ut Atheniensium arce quondam Pisistratus potitus orationum dux fuit suo iure, is ne minimum quidem de quaquam re discernere potest nec verecundiam quadam linguae impudentiam coercere neque iis, quos fraudatur parcere, donec in periculum sibi iustum secum simul permultos trahat. homo sanae mentis ratione utitur, non immaturitati rationum se tradit nec metuendum est, ne captus unquam audito quopiam sermone, qualiscunque hominum more interdum profertur, in fide offendat, donec sententiam cum mentis conscientia congruentem teneat: nec posse conspici unquam corporeis quidem oculis increatam deitatem nec va-

τροπήν ποθ' ὑπομένειν ἤντιοῦν. εἰ γὰρ μὴ τοῦτ' εἶη, κω-
 λύσει τῶν πάντων οὐδὲν πρὸς ἀσέβειαν ἔχειν ἐπιρρηπῶς αἰεὶ
 καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν κλονεῖσθαι καὶ περιτρέπεσθαι
 πάντα τινά, καθάπερ ἀνερμᾶτιστον σκάφος ἐφ' ὕγρων ἀστα-
 5 τούσης θαλάσσης κυμάτων ταλαντευόμενον ἐφ' ἑκάτερα καὶ
 παντοίαις ἀνέμων πνοαῖς ἀγόμενόν τε καὶ φερόμενον πλημ-
 μελῶς. κατὰ γὰρ τὸν μέγαν Βασιλεῖον, εἰ τις ἀβασανίστως ■
 προσέχει τοῖς γραμμασι, πρὸς Ἑλληνικοὺς τε καὶ Ἰουδαίκοις
 ὁμοῦ καὶ γραῶδεις μύθους ἐκτραπήσεται, καὶ πτωχὸς παν-
 10 τελῶς τῶν ἀξίων περὶ Θεοῦ νοημάτων καταγηράσει. ἀλλὰ
 τῇ γε διπλοῦν τε καὶ σύνθετον ἀκριβῶς τὸν Χριστὸν ἐγνω-
 κότι μὲν ἐκ τῶν θεϊκῶν νῦν δ' ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων ... δηλούσης
 τὸ συναμφοτέρον, οὐ μέγα ἔργον τὰ μὲν ὑψηλὰ τῇ θεότητι
 νέμειν, τὰ δ' ὑφειμένα τῇ ἀνθρωπότητι· καὶ ὅταν ἀκούη
 15 "σάξ τε ὁ λόγος ἐγένετο" καὶ αὐθις "ὀλίγαι ῥανίδες αἵματος
 Θεοῦ κόσμον ὅλον ὑγιασαν," οὐ μεταβολὴν οὐδὲ τροπήν ὅλως
 ὑπολήψεται τῆς θεότητος. οὐδ' ὅτε Θεοῦ υἱὸν ἀκούει τὸν ■
 ἀνθρωπον, Θεῷ φυσικῇ ἐννοήσει τὴν κάτω γέννησιν. ναὶ
 μὴν οὐδὲ μεταμόρφωσιν ἀκούσας τοῖς τῶν εἰκονομάχων ὑπα-
 20 χθῆσεται λόγοις, ὥστε μεταβολὴν καὶ τροπήν σαρκὸς εἰς ἄκτι-
 στον ἐννενοηκέναι θεότητα ἢ θεότητος μετουσίωσιν εἰς ὑφει-
 μένην καὶ ἀνυπόστατον ἄλλην καὶ ἀνούσιον θεότητα κατὰ τὸν
 Παλαμᾶν. εἰ δὲ τοῦθ' οὕτω, πολλῷ μᾶλλον οὐδ' ὅτε δόξαν ἀκού-

riationem aut mutationem ullam subesse. quod si non esset, nihil omnino impediret, quominus ad impietatem propenderet et diu noctu- que circumferretur et iactaretur, ut inanis navis aestuantis maris fluctibus huc illuc iactata et multis ventis agitata et in perniciem ducta. etenim, ut ait magnus Basilius, si quis temere ad scripta animi attulerit, ad Graecorum Iudaeorumque fabulas perveniet et egenus digna dei cognitione senescit. sed ei, qui duplicem et compositum ex divino et humano compositum Christum intellexit, non magnum opus est, grandia deitati tribuere, infirma humanitati. et si audierit "caro factum est verbum," et rursus "nonnullae divini sanguinis guttae universum mundum sanarunt" non mutationem aut variationem omnino deitatis esse coniciet nec ubi dei filium audit esse hominem, deo naturalem fuisse originem intelliget. quin etiam si de transfiguratione audierit, non iconomachorum dictis decipietur, ita ut mutationem et variationem carnis in increatam deitatem intelligat, aut deitatis transubstantiationem in subiectam et insubstantialem alteram et inessentialem deitatem secundum Palamam. quod si ita est, multo minus ubi gloriam deitatis paulum subapertae aut subindicatae audierit,

- σῆ θεότητος μικρὸν παρανοιχθείσης ἢ παραδειχθείσης, πρὸς ἀτόπους ἐννοίας καὶ μάλα τῆ εὐσεβείᾳ ἀπαρδούσας ἐξενεχθήσεται, μηδαμῆ μηδὲ τῷ τῆς ἐπιστήμης φωτὶ ἄρμοττοῦσας.
- 23 ὥστε καὶ σφόδρα θαυμάζειν ἐμοὶ περίεστι, πῶς καὶ πόθεν ὁ Παλαμᾶς εἰς τοιαύτας εὐθὺς ἐκτετόπισται βλασφημίας. οὐ γὰρ ἔχει λέγειν ὡς παραστατικὸν οὐτε τὸ παραδειχθῆναι οὐτε τὸ μικρῶς πῶς ἀνοιγῆναι θεότητα τοῦ θεότητος νοεῖν ἐκεῖνο τέως γεγενῆσθαι τὸ φῶς. λειπούσης μὲν γὰρ τῆς παρά προθέσεως καὶ τοῦ "μικρῶς πῶς ἔδειξε" καὶ τοῦ "μικρὸν παρήνοιξε" καὶ τῶν ὁμοίων, εἶχεν ἂν πῶς αὐτὸς τε καὶ τὸ τῶν εἰκονομάχων σμῆνος, εἰ καὶ μὴ δικαίως, ἀλλ' οὖν εἶχε τινα πρόφασιν ἴσως τῆς τοιαύτης αὐτῶν αἰρέσεως. νῦν δ' οὐδεμία οἱ λείπεται πρόφασις. καὶ γὰρ τῆ διδασκαλίᾳ τῆς τῶν λέξεων ἐπιστήμης οἱ θεῖοι τῆς ἐκκλησίας πατέρες ἐπό-
- l. 247 a. μνοι, θεραπείας τοιαύτας τοῖς οὕτω τόλμης ἔχουσι διανοή-¹³
- 24 μασιν αὐτοὶ τε ἐπιφέρουσι καὶ ἡμᾶς παραινῶσι. φασὶ γὰρ καὶ οἱ τῆς Ἑλλάδος σοφίας καὶ ἐπιστήμης ἐφευρεταὶ τὰ τε ἄλλα καὶ θεραπείαν εἶναι τῶν τοιούτων βραχεῖαν προσθήκην. τὸ γὰρ οἶον καὶ μονονουχί καὶ ἴσως καὶ τὸ τῶν προθέσεων πολύσημον καὶ διάφορον τοῖς λόγοις προσλαμβανόμενον βραχεῖα μὲν ἐστὶ προσθήκη τοῖς λόγοις, ἀλλὰ πᾶν τι σφόδρα τὸ τῆς ἐννοίας ἀκόλαστον καὶ φλεγμαῖνον λεαίνει, καθάπερ τὰ πρὸς τῶν Ἀσκληπιαδῶν τοῖς νοσοῦσιν ἐπαγόμενα φάρμακα. καὶ μεσταὶ μὲν ἱεραὶ τῶν τοιούτων βίβλοι, με-

ad sententias ineptas et a religione alienissimas perducetur, et ab intelligentiae lumine abhorrentes, ita ut vehementer mihi mirari liceat, quo tandem modo Palamas statim ad tales blasphemias pervenerit. non enim dici tanquam certum potest, nec quod ad subindicatam nec quod ad subapertam deitatem pertinet, deitatis intelligentiae lucem illam factam esse. relicta enim praepositione "sub" et relictis "subindicavit et subaperuit" at quae sunt similia, haberet et ipse et iconomachorum turbam, etsi non iustam, tamen haberet causam huiusmodi haereseos. nunc vero nulla superest causa; locutionum enim rationem secuti divini ecclesiae patres ad eiusmodi venerationis insolentissimas sententias et ipsi inclinant et nos adhortantur. nam Graeciae sapientiae et scientiae inventores praeter alia etiam brevem eiusmodi vocabulorum venerationem esse, v. g. illud "fere" aut "fortasse" et quaecumque adiectionis variae et diversae sermonibus adhibentur. breves quidem adiectiones orationis sunt, sed graviorem et insolentior sententiam valde mitigant, quemadmodum ab Asclepiadis aegris adhibentur medicinae. et pleni eiusmodi vocabulorum sacri libri, pleni At-

σταὶ δ' Ἀττικάι, μεστοὶ δ' ὅποσοι διὰ γλώττης ἐν παντὶ
 καιρῷ καὶ τόπῳ τοῖς ἀνθρώποις ἀνύονται δίαυλοι. τὸ μὲν 25
 γὰρ "ὁ παρῶν καιρὸς, ὃ Ἀθηναῖοι, μονονουχὶ λέγει φωνὴν
 ἀφίεις," Δημοσθένους ὄν, καὶ αὐτὸ "οἶον ἀλμυρὰν ἀκοὴν
 5 ἀποκλύσασθαι" Πλάτωνος, καὶ τὸ "μικροῦ δέω λέγειν," καὶ
 ὅσα τοιαῦτα, συστέλλει πως τὸ αὐθαδες τῆς ἐννοίας, ὡς μὴτ'
 ἐκεῖ λαλητικὸν ζῶον οἶεσθαι τὸν καιρὸν, μὴτ' ἐνταῦθα θα-
 λαττίας ἄλμυρος ἀπόζειν τὸν λόγον. καὶ ἵνα τὰν μέσῳ
 παρέντες εἰς τὸν προκείμενον ἀνέλθωμεν δρόμον, τῆς αὐτῆς
 10 καὶ οἱ θεοὶ πατέρες ἐχόμενοι γνώμης καὶ ἐπιστήμης, καὶ πῶς
 τῆσδε τῆς ἑορτῆς, τοῦ μὲν γυμνῶς τε καὶ ἀπαρακαλύπτως
 εἰπεῖν ὀφθαλμοῖς ἀνθρωπίνους τὴν ἄκτιστον ὠραῖσθαι θεότητα
 παντάπασιν ἀπέσχοτο· καὶ οὐκ ἂν τις δείξειέ ποτε, κἂν 20
 σωφρονοίη κἂν μαίνοιτο, οὔτε γραφὴν οὔτε βίβλον, οὔθ' ἰε-
 15 ρὰν οὔθ' ἑλληγίζουσαν, οὔτε σωφρονοῦσαν οὔτε μαινομένην,
 τοσαύτης ἀσεβείας μετεσχηκυῖαν ἄχρι καὶ ἐς δεῦρο· πῶς
 γὰρ, οἳ καὶ ψυχὴν ἡμῖν ἡμετέραν ἀθέατον ἴσασιν οὔσαν καὶ
 φύσιν ἀγγελικὴν, καὶ ὃ μὴ σῶμα, μὴδ' ἐν σῶματι πᾶν; εἰ
 γὰρ οἱ ἅγιοι, φησὶν ὁ θεὸς Χρυσόστομος, καὶ πνεύματος
 20 ἁγίου ἤξιωμένοι, ὥσπερ καὶ ὁ ἀνὴρ τῶν ἐπιθυμιῶν θεασά-
 μενος ἀγγέλου παρουσίαν, οὐκ αὐτὴν τὴν οὐσίαν (πῶς γὰρ
 οἷόν τε ἀσώματον οὐσίαν ἰδεῖν;) ἀλλὰ μετασχηματισθεῖσαν
 τὴν ἐτέργειαν, μικροῦ δεῖν καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν ἀφῆκε, καὶ

tici, pleni quicunque omni tempore et loco confecti sunt. illud enim
 "hodiernum tempus, Athenienses, paene loquitur voce amissa" Demo-
 sthenis est, et idem "quasi amarum nuntium respuere" Platonis, et illud
 "minus opus est dicere," et quae sunt similia, fortiorem sententiam
 quodammodo coercent, ita ut neque hic loquens animal putetur esse
 tempus, neque illic marinam amaritudinem olere oratio. atque ut re-
 motiora relinquamus et ad propositam viam redeamus, eandem divini
 patres sententiam et doctrinam tenuerunt et in festo illo omnino ca-
 verunt, ne aperte et plane dicerent oculis humanis incretam cerni
 delatam. nec quisquam sive sapiens sive insipiens ostenderit unquam,
 vel scriptum vel librum aut sacrum aut profanum, aut prudenter con-
 scriptum aut furiose, tanta impletum impietate usque ad hoc tempus.
 quomodo enim animum nostram sciunt invisibilem esse et angelicam
 naturam et quidquid in corpore non corpus est. si enim, divinus Chry-
 sostomus ait, sancti spiritus divini participes facti et via videns ex-
 spectationem angelum praesentem, non ipsam essentiam (nullo enim
 modo licet incorpoream essentiam videre, sed concretam virtutem) paene
 ipsam animam amisit et talis tantusque vir amens fere iacuit, quis est

- ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος ἀνὴρ ἄπνους σχεδὸν ἔκειτο, τίς ἄν, καὶ σφόδρα μεμηνῶς ἤ, καταδέξαιτο τὸ βλάσφημον; τὸ μὲν δὲ οὐκ ἀπαρκαλύπτως καὶ γυμνῶς τοιαυτα λέγειν καὶ νοεῖν οἱ θεοὶ πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς εὐσεβείας ἤμιστα παντάπασιν ἔσχον· ὁ δὲ κατ' οἰκονομίαν τινα παρὰ θεοῦ γεγονός λέγειν; προήχθησαν, κολάζοντές πως κακεῖνο καὶ βραχεῖα τινὲ θεραπεύοντες προσθήκη τὸ ἐπίφθονον ἀπήγγειλαν, ὡς κἀνταῦθα τῆς γε δήπου τελείας ἐμφανείας καὶ δεΐξεως τὸν ἡμῶν ἀπάγοντες νοῦν βραχεῖα ταύτη, τῇ τῆς παρά προθέσεως δηλαδὲ, προσθήκη τῆς ἐς τὰ ἀδύνατα συνέστειλαν ὁρμῆς οὕτωςί πως;
- l. 247 b. τὸ αὐθαδες. ἵνα δὲ καὶ ὑποδείγμασιν ἑτέροις τὸν λόγον δια-
- λευκάνωμεν, ὁ μελιψδὸς ἐκεῖνος ἀντίκα παρίτω μοι, “σὺμβολα” φάσκων “τῆς ταφῆς σου παρέδειξας πάσαι τὰς ὁράσεις πληθύνας.” μᾶλλον δ' ἐκεῖνα παρίτω ἃ Γρηγορίῳ τῷ θεολόγῳ περὶ τοῦ πάσχα πεφιλοσόφηται. “ὅταν αὐτὸ” φησι “πίνη καινὸν μεθ' ἑμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς, ἀποκαλύπτων καὶ διδάσκων ἃ νῦν μετρίως παρέδειξεν.” ὁρᾶς πῶς ἡ παρά πρόθεσις παρακροῖται μὲν τὴν τελειαν τῆς ἀληθείας ἐνδείξειν, ἀντεισάγει δὲ τὴν σκωδῆ καὶ ἀτελεῆ. καὶ πάλιν ἐγκαινίζεται δὲ καὶ ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου καὶ λίαν πολυτελῶς, ἣν θεὸς παρέδειξε καὶ Μωσῆς ἐπῆξαστο καὶ Βεσελεὴλ ἐτελείωσε, τυπικῶς δηλαδὲ καὶ ἤμιστά πω κατ' οὐσίαν. “ὄρα” γάρ φησι “ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν
- τύπον τὸν δεχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει.” καὶ ἄγγελοι δέ, φη-

etsi admodum insipiens, qui illusionem inde concipiat. non igitur aperte et innoculte talia omnino aut cogitare aut proferre divini patres et ecclesiae magistri solebant. quod autem a deo factum ad rationem quandam locuti sunt, coercendo illud quodammodo et brevi cuidam adiectioni serviendo inusitatum protulerunt, ita ut absolutae notionis et significationis mente nostra remota, hac brevi praepositionis “sub” adiectione infinitis quibusdam finibus circumscriserint. ut vero aliis argumentis orationem distinguamus, poeta ille statim mihi appareat. qui dicit: signi sepulchri tui ostendisti olim dilatando. aut potius illa, quae Gregorius theologus de pascha disseruit: quando, inquit, novum illud bibet in regno patris, ubi aperiet et docebit, quae imperfecta significavit.

Videsne, quomodo praepositio “sub” absolutam veritatis notionem removet, adumbratam autem et non absolutam introducit? et rursus testimonii scena commemoratur magna cum magnificentia, quam deus indicavit et Moses exstruxit et Beseliel perfectam reliquit, typico modo, minime ad veritatem. vide enim, inquit, ut facias cuncta

- σὶν ὁ θεὸς Χρυσόστομος, παρ' ἀνθρώποις φανέντες τὸ τῆς οἰκείας φύσεως ἀπαστρέπτον φῶς παρήνοιξαν· ἡ γὰρ παρὰ προθέσεις κολαστικὸν τινα δείκνυσι τρόπον ἐν τούτοις τε καὶ τοῖς ὁμοίοις τούτοις, οἷονεὶ διὰ παραπετάσματος τὴν ἀλήθειαν
- 5 κρυπτομένην συμβολικῶς ὑπεμφαίνουσα. διὸ καὶ παραδειχθεῖσαν ἢ παρανοιχθεῖσαν ἀκούοντες θεότητα οὐκ αὐτὴν ἀμέσως νοοῦμεν δειχθεῖσαν τὴν ἄκτιστον οὐσίαν· ἀλλὰ διὰ τῆς παρὰ μᾶλλον προθέσεως ῥᾶστα παρακρουόμεθα τὴν τοιαύτην ὑπόνοιαν καὶ τὸ ἄτοπον ἐντεῦθεν συστέλλομεν τοῦ
- 10 τολμήματος, συγκαταβάσεως εἶναι ταῦτα καὶ οὐκ αὐτῆς δηλωτικὰ τῆς οὐσίας· καθὰ καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος ἐρμηνεύων τὸ “ἐγὼ ὄρασεις ἐπλήθυνα καὶ ἐν χειρὶ προφητῶν ὁμοιωθήην,” συγκατέβη φησί, καὶ οὐ τοῦτο ὅπερ ἦν ἐφάνη· ἐπειδὴ γάρ, φησὶν, ἐμέλλεν αὐτοῦ ὁ υἱὸς διὰ σαρκὸς φανή-
- 15 σασθαι ἡμῖν, ἄνωθεν αὐτοὺς προεγύμναζεν ὄραν τοῦ θεοῦ τὴν οὐσίαν ὡς αὐτοῖς δυνατόν· καὶ πάλιν “σάρκα” φησὶ “περιεβάλετο ὁ θεός, ἵνα μὴ γυμνῇ τῇ θεότητι προσβαλὼν πάντας ἀπολέσῃ, μηδενὸς δυναμένου τὴν ἀπρόσιτον ἐκείνου τοῦ φωτὸς προσβολὴν ἐνεγκεῖν.”
- 20 Τὰ δ' αὐτὰ καὶ ὁ θεὸς διέξεισι Μάξιμος, “οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸν θεὸν” λέγων “γινώσκομεν, ἀλλ' ἐκ τῆς μεγαλοουρίας τῶν ὄντων· διὰ γὰρ τούτων ὡς δι' ἐσόπτρων

ad imaginem tibi in monte demonstratam. et angeli, ait divinus Chrysostomus, quum hominibus apparebant, splendentem propriae naturae lucem recluserunt; nam praepositio “sub” circumscriptam quandam efficit dicendi rationem in his et aliis eiusmodi locutionibus, quasi per volucrum occultam veritatem symbolice prolatura. ideo quum submonstratam et subapertam deitatem audiamus, non ipsam immediate monstratam cogitamus increatam essentiam sed per praepositionem “sub” facile mitigamus talem sententiam et insolentiae incommodum coercemus. ad leniendum talia sunt, non ad ipsam sententiam explicandam. quemadmodum divinus Chrysostomus interpretaturus illud: “equidem oculos dilatavi et prophetarum manibus me figuravi; descendi et non id quod eram apparui” quum enim, inquit, filius eius per carnem nobis appareret, coelitus hominum oculos aperuit, ut essentiam dei qualem poterant viderent. et rursus: carnem, inquit, induit deus, ne nuda deitate explicata omnes deperderet, quoniam nemo inaccessibiles illius luminis radios ferre potest.

Idem divinus Maximus disserit: non ex essentia deum cognoscimus, sed ex rerum creaturarum magnificentia, quibus quasi per speculum infinitam bonitatem et sapientiam et potentiam eius animadverti-

τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν αὐτοῦ κατανοοῦμεν." ὁρᾷς πῶς ἀνάγκη πεισιτέον ἡμῖν ἐστίν, ὡς δι' ἐσόπτρου τοῦ προσλήμματος, συγκαταβάσει χρησάμενον τὸν

1. 248 a. θεάνθρωπον λόγον κατὰ τοῦ ὄρους ἐκείνου παραδειχθῆναι μὲν, οὐ δειχθῆναι δέ, καὶ παραγυμνώσασθαι μὲν, οὐ γυμνώσασθαι δὲ τὴν τῆς ἀκτίστου θεότητος οὐσίαν αὐτοῦ, οὐδ' ἑτέραν τῆς οὐσίας αὐτοῦ θεότητα ἀνυπόστατον τε καὶ ὁρατὴν καὶ ἄκιστον καὶ ὑφειμένην ἐκεῖ πεπραχέναι κατὰ τὴν τῶν ἀσεβοῦντων παρανομίαν· ἀνθρωπίνης γὰρ μορφῆς ἀλλοιώσις ἢ μεταμόρφωσις ἦν, καὶ οὐ μετουσίωσις τῆς ἀναλλοιώτου θεότη-

21 τος. καθὰ καὶ ὁ μελωδὸς διέξεισι θεῖος Κοσμᾶς, "τὴν ἀνθρωπίνην" λέγων "ἀμαυρωθεῖσαν ἐλάμπρυνας πάλαι φύσιν, καὶ ἀλλοιώσει τῆς μορφῆς σου ἐθεούρησας." εἰ δ' οὖν προσεκτέον τί περὶ τούτου καὶ ὁ θεῖος διέξεισι Χρυσορρήμων, "πορευθῶμεν" φησὶν "ἐπὶ τὸ ὄρος τῷ λόγῳ, ἔνθα μετεμορφώθη Χριστός. ἴδωμεν αὐτὸν λάμποντα ὡσπερ ἔλαμψε. καὶ τοι οὐδ' οὕτω πᾶσαν ἡμῖν ἔδειξε τὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος λαμπρότητα. ὅτι γὰρ συγκατάβασις ἦν τὸ φαινόμενον ἀλλ' οὐκ ἐπίδειξις τοῦ πράγματος ἀκριβῆς, ἀπ' αὐτῶν δὴ τῶν τῶν τοῦ εὐαγγελίου ῥημάτων. τί γὰρ φησιν; ἔλαμψεν ὡς ὁ ἥλιος. ἢ δὲ τῶν ἀφθάρτων σωμάτων δόξα οὐ τοσοῦτον ἀφήσει τὸ φῶς ὅσον τούτο τὸ σῶμα τὸ φθαρτόν, οὐδὲ τοιοῦτον οἶον καὶ θνητοῖς ὄμμασι γενέσθαι χωρητόν, ἀλλ' ἀφθάρ-

mus. vides ut concedendum est quasi speculo adiectionis mitigatione usum divino humanum verbum in monte illo submonstratum quidem esse, non autem monstratum et subaperuisse, non aperuisse increatae deitatis essentiam et non alteram essentiae suae deitatem insubstantialiam et visibilem et increatam et subiectam effecisse secundum impiorum opinionem. humanae enim formae variatio fuit transfiguratio, et non permutatio immutabilis deitatis. ut poeta dicit divinus eosmas: humanam occultam olim naturam illuminasti et variatione formae tuae deum ostendisti. si adiciendum est aliquid de hac re, divinus Chrysostomus disserit: proficiscamur, inquit, in oratione nostra ad urbem, ubi transfiguratus est Christus. videamus eum lucentem sicut lucebat quamquam non ita omnem nobis futuri temporis gloriam ostendit; nam mitigationem esse id quod apparuit, non accuratam rei patefactionem ex ipsis evangelii verbis apparet. quid enim. inquit, lucebat ut sol. incorruptibilium corporum gloria non tantam emittit lucem, quantum hoc corpus corruptibile nec qualem humanis oculis licet fieri, sed incorruptilibus et immortalibus oculis opus est ad eius contemplationem. quidem? non enim incorruptibile corpus e virgine habuit. haec

των καὶ ἀθανάτων δεόμενον ὀφθαλμῶν πρὸς τὴν θεὸν αὐ-
 τοῦ." ἀκούεις; οὐ γὰρ ἄφθαρτον ἔλαβεν ἐκ παρθένου σῶμα
 (τοῦτο γὰρ τῆς Μαρκιωνός ἐστι λέγειν αἰρέσεως), οὐδ' ἄκτι-
 στον αὐτὸ πεποιήκέ τε καὶ ἔκτισεν ὁ θεὸς λόγος (τοῦτο γὰρ
 5 τῆς τῶν εἰκονομάχων ὑπάρχει λέγειν αἰρέσεως). ἀλλ' ἢ
 ἀναλλοίωτος φύσις, ὡς ὁ θεὸς αὐθὺς φησι, μελωδός, τῆ βρο-
 τεῖα μιχθεῖσα, τῆς ἐμφεροῦς αὐτὸν θεότητος φῶς παραγυ-
 μνοῦσα τοῖς ἀποστόλοις ἀπορρητῶς ἐξέλαμψε. καὶ πάλιν,
 10 πανταχῆ πάντες οἱ τῆς εὐσεβοῦς ἐκκλησίας διδάσκαλοι τὴν
 ἀμυδρὰν καὶ οὐ μᾶλα ἄμεσον διὰ τῆς παρὰ πρόθέσεως ἐμ-
 φαίνουσι δῆλωσιν. εἰ δ' ὄν, παρελθόντες ὁμοῦ πάντες οἱ
 τῆς Παλαμικῆς θιασῶται φατρίας δεικνύτωσαν ποῦ τῆς γρα-
 φῆς εὐρίσκεται λέγων τις τῶν ἀπάντων ἁγίων ἄκτιστον ἄλλην
 15 ἀνούσιον καὶ ὑφειμένην φανῆναι τότε θεότητα. ἀλλ' οὐδὲ
 πολλὰ μογήσαντες δεῖξαι ποτ' ἂν δυναθεῖεν οὐτ' ἐς τὸ ὑφει-
 μένον οὐτ' εἰς τὸ ὑπερκείμενον μεριζομένην τὴν μόνην ἐκείνην f. 248 b.
 ἄκτιστον καὶ ἀμέριστον οὐσίαν τε καὶ θεότητα. ὁ γε μὴν
 20 θεὸς Μᾶξιμος καὶ σύμβολον καὶ τύπον εἶναι τὸ φῶς ἐκεῖνο
 καὶ δραματοῦργημα λέγει. "οἶμαι" γὰρ φησι "τοὺς καθόλου
 δύο τῆς θεολογίας τρόπους μυστικῶς ὑφηγεῖσθαι τὰ ἐπὶ τοῦ
 ὄρους κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν θεοπρεπῆ δραματοῦργήματα,
 τὸν τε προηγούμενόν φημι καὶ ἄπλοῦν καὶ ἀναίτιον, καὶ τὸν
 ἐπόμενον τούτῳ καὶ σύνθετον καὶ διὰ καταφάσεως μεγαλο-

est Marcionis haereseos opinio. nec increatum illud reddidit et crea-
 vit divinum verbum. hoc est iconomachorum haereseos. sed immu-
 tabilis natura, ut divinus ait poeta, cum mortali mixta aequalis incor-
 poreae deitatis lucem aperuit, apostolis incredibiliter splendebat. et
 rursus: opertos divini luminis radios detegisti. vides, quemodo omnes
 ubique piae ecclesiae doctores circumscripserunt et non absolutam no-
 tionem per praepositionem "sub" proferunt. igitur si omnes Palami-
 cae gentis discipuli convenerint, ostendunto, ubinam scripturae inve-
 niatur quisquam omnium sanctorum dicens increatam aliam et iness-
 entialem et subiectam olim apparuisse deitatem. nimirum sine magna
 opera ostendere forte poterunt. nec in subiectum nec in superiectum
 dispartiri unam illam increatam et individuum essentiam et deitatem.
 quocirca divinus Maximus symbolum et effigiem esse lucem illam et
 δραματοῦργημα dicit. puto enim, inquit, omnino duas theologiae ra-
 tiones occulto quodam modo inducendi transfigurationes illius in monte
 divina δραματοῦργήματα. unam principem et simplicem et causalem,
 alteram illi secundam et compositam et magnifica distinctione ex cau-

πρεπῶς ἐκ τῶν αἰτιατῶν ὑπογράφοντα.” καὶ πάλιν “σκοπή-
 σωμεν δὲ εἰ μὴ καλῶς ἑκατέρῳ τῶν εἰρημένων τροσῶν κατὰ
 τὴν θείαν ἐκείνην τοῦ κυρίου μεταμόρφωσιν καὶ σοφῶς ἐν-
 πάροχοι τὸ σίμβολον· ἔδει γὰρ αὐτόν, κυθ' ἡμᾶς ἀτρέπτως
 κτισθῆναι δι' ἄμετρον φιλανθρωπίαν καταδεξάμενον, ἑαυτοῦ
 γενέσθαι τύπον καὶ σύμβολον, καὶ παραδειῖξαι ἐξ ἑαυτοῦ
 συμβολικῶς ἑαυτόν, καὶ δι' αὐτοῦ φαινομένον πρὸς ἑαυτόν
 ἄφανῶς πάντῃ χρηπτόμενον χειραγωγῆσαι τὴν ἅπασαν κτί-
 σιν.” καὶ πάλιν “ἐπεὶ μηδὲ χωρεῖσθαι τῇ κτίσει τὸ ἄκτι-
 στον πέφυκε, μηδὲ περινοεῖσθαι τοῖς πεπερασμένοις τὸ ἄπει-
 ρον.” καὶ πάλιν “τὴν μὲν ἀκτινοφανῶς ἐκλάμπουσαν τοῦ
 προσώπου πανόλβιον αἴγλην, ὡς πᾶσαν ὀφθαλμῶν νικῶσαν
 ἐνέργειαν, τῆς ὑπὲρ νοῦν καὶ αἴσθησιν καὶ οὐσίαν καὶ γνῶ-
 σιν θεότητος αὐτοῦ σύμβολον εἶναι ἐδιδάσκοντο· τὰ δὲ λευ-
 κανθέντα ἱμάτια τῶν ἡμάτων τῆς ἀγίας γραφῆς φέρειν σίμ-
 βολον ὡς τμηκαῦτα λαμπρῶν καὶ τρανῶν καὶ σαφῶν αὐτοῖς
 γενομένων, καὶ παντὸς γριφώδους αἰνίγματος καὶ συμβολικοῦ
 σκιάσματος χωρὶς νοουμένων, καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς ὄντα τε καὶ
 καλυπτόμενον παραδηλούντων λόγον, ὀπηνίκα τὴν τελείαν καὶ
 ὄρθην περὶ Θεοῦ γνῶσιν ἔλαβον.” καὶ πάλιν “εἴρηται τοίνυν
 ἀνωτέρω ὅτι διὰ μὲν τῆς γενομένης ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ προσ-
 ῶπου τοῦ κυρίου φωτοειδοῦς λαμπρότητος πρὸς τὴν πᾶσι
 καθόλου τοῖς οὖσιν ἄληπτον τοῦ Θεοῦ μυστικῶς οἱ τρισμα-

satis describentem. et rursus: videamus, num non optime et sapien-
 tissime utramque illam rationem habeat divinae domini transfiguratio-
 nis symbolum. necesse enim erat propter incredibile in homines
 amorem inter nos creatum fieri effigiem et symbolum et sese ex se
 symbolice ostendere et ad sese omnino occultum per apparentem ad-
 ducere cunctam naturam. et rursus: quum neque accessibile creatu-
 rae increatum factum est nec comprehensibile finitis infinitum. et
 rursus: summum faciei splendorem, radiis fulgentem et tanquam om-
 nem oculorum vim exsuperantem deitatis supra mentem et sensum et
 essentiam et cognitionem elatae eius symbolum esse docebant. can-
 didas vestes symbolice significare verba sacrae scripturae, quae tum
 dilucide et perspicua et evidentia iis fiebant, et sine aenigmatis im-
 plicatione et symbolicae adumbratione intelligebantur, et quae verbum
 quod inter eos versabatur occultus aperiebant, ubi perfectam et re-
 ctam de deo cognitionem persequiebantur. et rursus: dixi igitur su-
 pra, splendore in monte de domini facie quasi luminis facto beatos
 apostolos ad omnibus creaturis incomprehensibilem dei potentiam et
 gloriam inexplicabili et non intelligibili modo adducebantur, quum

- καριοι ἀπόστολοι κατὰ τὸ ἄρρητόν τε καὶ ἄγνωστον ἔχειραγω-
γοῦντο δύναμιν τε καὶ δόξαν, τῆς ἀφανοῦς κρυφιοτήτος τὸ
φανέν αὐτοῖς ὑπὲρ τὴν αἴσθησιν φῶς σύμβολον εἶναι μανθά-
νοντες.” ὁρᾷς πῶς καὶ οὗτος τῆς μὴ φαινομένης ἄκτιστου
5 θείας οὐσίας τοῦ Θεανθρώπου λόγον τύπον καὶ σύμβολον,
καὶ οὐκ ἄκτιστον ἄλλην ἀνυπόστατον φάσκει θεότητα, τὸ τη-
νικαῦτα φαινόμενον φῶς ἐν Θουβῶρ ἐπ’ αὐτοῦ, καὶ παράδειξιν,
οὐ δεῖξιν; μηδὲ γὰρ εἶναι δυνατόν ὀραθῆναι τοῖς κτίσμασι
τὸ ἄκτιστον μηδὲ τοῖς πεπερασμένοις τὸ ἄπειρον λέγει. δη- 30
10 λοῖ δ’ ἐναργέστερον ἔτι καὶ ὁ μέγας τῆς ἐκκλησίας τοῦτο
φωστήρ Κύριλλος· “πεπρᾶχθαι γὰρ φαμεν τὴν τοῦ κυρίου”
λέγει “μεταμόρφωσιν, οὐ δήπου τὸ σχῆμα τὸ ἀνθρώπινον
ἀποβυλόντος τοῦ σώματος, ἀλλὰ δόξης τινὸς φωτοειδοῦς πε-
ριστελλούσης αὐτό· μέναντος γὰρ τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ σχή-
15 ματος, ἐπὶ τὸ ἐνδοξότερον οἱ χαρακτηῆρες διὰ φωτοειδοῦς
χρώματος διεχρώννυντο.” εἰ οὖν κατὰ τὰς τῶν ἁγίων γρα- f. 249 a.
φὰς τύπος καὶ σύμβολον ἄκτιστου θεότητος ἦν κάκεινο τὸ
φῶς, ἕτερον ἐκείνης ἦν καὶ οὐκ ἐκείνη, οὐδ’ ἄκτιστος θεότης
εἶτον οὐσίῃ. ὥς γὰρ τὸ ἕτερον παρὰ τὴν δύναμιν κατὰ τὸν
20 Νυσσαῖα Γρηγόριον δύναμις οὐκ ἔστιν, οὕτω καὶ τὸ ἕτερον
παρὰ τὴν μόνην ἄκτιστον οὐσίαν θεότης ἄκτιστος οὐκ ἔστιν·
εἰ γὰρ ἄλλη, καὶ ἄκτιστος καὶ ἀνούσιος καὶ ἀνυπόστατος.
ἀνύπαρκτος ἄρα, καὶ τὸ σέβας ἀθείᾳ σαφής. οὕτως ἐκ μὲν 37

inpenetrabilis obscuritatis symbolum esse lucem supra sensum appa-
rentem intelligerent. videsne, quomodo ille invisibilis increatae di-
vinae essentiae divino humani verbi effigiem et symbolum nec increa-
tam alteram insubstantialem deitatem dicit lucem tum in Thabor su-
per eum apparentem, et subpatefactionem, non patefactionem. non
enim posse cerni ab creatis increatum neque infinitum ab finitis. di-
lucidius etiam hoc explicat magnus ecclesiae lumen Cyrillus: factam
enim cogitamus domini transfigurationem, inquit, non abiecta corporis
humani forma, sed claritate quasi luminis circumdata, integri corporis,
quod formam attinet. vultus lucis colore imbuti sunt. si igitur se-
cundum sanctorum libros effigies et symbolum increatae deitatis erat
lux illa, aliud quoddam erat atque illa et non illa nec increata dei-
tas i. e. essentia. quemadmodum enim alterum quoddam praeter po-
tentiam secundum Gregorium Nissaeum potentia nulla est, ita etiam
altera praeter unam increatam essentiam deitas increata nulla est. si
enim altera, ergo increata et inessentialis et insubstantialis et spiri-
tualis et veneratio plane atheismus. itaque ex polytheismo Palamico

πολυθείας Παλαμικῆς εἰς ἀθείαν Παλαμικὴν ἢ ἀνούσιος αὐτῆ καὶ ἀνυπόστατος νέε τοῦ Παλαμᾶ θεότης εἰς τὸ τοῦ Παλαμᾶ βάραθρον τοὺς ἀπλουστέρους ἐφέλκεται. καὶ ἵνα τελεωτέραν ἔτι τὴν περὶ τοῦ φωτὸς ἐκείνου διδασκαλίαν ἐπιγνῆς, ἀκούετε τοῦ Χρυσορρήμονος ἀδιδις Ἰωάννου. ἐν γὰρ τῷ κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἀνάληψιν λόγῳ τάδε διέξεισι. “Θαῦμα” φησὶ “τοῖς ἀποστόλοις καὶ ἑκστασις καὶ θροῦς ἐγένετο. θνητοὶ γὰρ τὴν φύσιν ὄντες, καὶ ἀσυνήθεις τοιοῦτων θεωριῶν, ἐξέστησαν τῇ διανοίᾳ. ἀλλ’ ἐρεῖ τις ὅτι προοῖδόντες ἦσαν καὶ τὴν μεταμόρφωσιν ὃ τε Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης. προοῖδον μὲν ἐκεῖ μεταμορφωθέντα τὸν κύριον καὶ νεφέλην σκιασάσαν αὐτόν· ἀλλ’ οὐκ εἶδον τὴν νεφέλην εἰς ἀέρα ἀρπασθεῖσαν καὶ εἰς οὐρανούς τὸν δεσπότην ἀλαμβάνουσαν. Θαῦμα ἐκείνο, Θαῦμα καὶ τοῦτο· ἀλλὰ Θαῦμα θαυμάσιον φοβερώτερον, τοῦτο ἐκείνου ὑψηλότερον, κἂν ἐνός θεοῦ ἢ δύναμις καὶ τὸ μυστήριον ὑπῆρχε. τότε Μωσῆς καὶ Ἑλίας ὤφθησαν τοῖς περὶ τὸν Πέτρον μετ’ αὐτοῦ συλλαλοῦντες· νῦν δὲ θρόνος Χερουβικὸς, τουτέστιν ἀόρατος δύναμις τῇ νεφέλῃ καλυπτομένη, ἀθρόον ἐπιστᾶσα τὸν δεσπότην τοῖς δούλοις ὁμιλοῦντα ἀφῆρασε. τότε Πέτρος μετὰ παρηρησίας ἀπεκρίνατο· κύριε, κακὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· ποιήσωμεν τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν καὶ Μωσεὶ μίαν καὶ μίαν Ἑλίᾳ. ννὶ δ’ οὐδὲ φθέγγασθαί τις ἐδυνήθη τῶν μαθητῶν, οὐδὲ τὸ

in atheismum Palamicum haec inessentialis et insubstantialis nova Palamae deitas in Palamae interitum simplices trahit. atque ut perfectiorem de luce illa doctrinam habeatis, audite denuo Ioannem Chrysostomum. in oratione enim in salvatoris resurrectionem habita haec profert: admiratio inter apostolos et turbatio et murmuratio fiebat. mortales enim natura assueti, non eiusmodi visionibus mentem amittebant. sed dicit quispiam ante cognitam habuisse transfigurationem et Petrum et Iacobum et Ioannem. sane sciebant clarificatum dominum et nubis umbra circumdatum nec vero sciebant nubem in aërem erepturam et ad coelum dominum allaturam. miraculum illud, miraculum hoc. illo miraculo terribilius hoc et superius, etsi unius dei potentia et mysterium suberat. tum Moses et Elias conspecti sunt ab eis, qui cum Petro erant colloquentes cum eo. nunc autem thronus cherubicus i. e. invisibilis potentia nube obvoluta spissa accessit et dominum cum servis colloquentem arripuit. tum Petrus libero ore, domine, inquit, pulchre ibi habitatur. tres scenas faciamus, tibi, Mosi, Eliae;

στόμα ἰδιανοῦσαι, ἀλλὰ φόβῳ μεγίστῳ καταπλαγέντες ἐξέστησαν”.

Ἐνταῦθα καὶ εἰ βασκανία κάτοχός τις εἶη, καὶ εἰ μα- 29
κρᾶς εὐθδείας μεστός, πάντας ἂν μοι δοκεῖ τῆς γνώμης ἐμοὶ
5 κοινωανεῖν, μεταθεμένους τὸ ἄγνωμόν τε καὶ δύσερι πρὸς γε
τὸ μῆτε πλείονος μῆτε μείζονος μῆτ' ἐναργεστέρως δεῖσθαι
μαρτυρίας, ὅτι τῶν τοῦ Χριστοῦ θαυμάτων ἐν καὶ τὸ ἐν 1.249 b.
Θαβωρίῳ δειχθῆναι φῶς. ὁμοῦς δυοῖν ἐνταυθοῖ διειλημμέ-
νων μεγάλων τοῦ Χριστοῦ θαυμάτων, ἢ καὶ δυοῖν ἐχορῆν Πα-
10 λαμᾶ τὴν λατρευτικὴν ἀπονέμειν προσκύνησιν ὡς ἀκτίστοις
θεότησιν, ἵνα μείζον καὶ φανερώτερον ἢ τὸ νεμόμενον τῆς
αὐτοῦ κακίας, ἢ θατέρῳ, τῷ μείζονι δηλαδὴ καὶ ὑψηλοτέρῳ.
εἰ δὲ τοῦτο μηδεὶς μηδαμῆ πω τετόλμηκεν οὐδ' εἰς νοῦν εἰ-
ληφῆναι τρόφιμος εὐσεβείας καὶ ἅμα παιδείας εὐσχήμονος
15 ἔχων ἡλικιωτίν διάνοιαν, ποῦ δίκαιόν τοῖς τε εἰκονομάχοις
ἐκείνοις καὶ ἅμα τῇ νέᾳ ταύτῃ τοῦ Παλαμᾶ φάλαγγι προσ-
έχειν τὸν νοῦν ὀπωσοῦν; οἷς πάντα μὲν ἀδεῶς τολμᾶται
λέγειν τὰ χειρίστα, πάντων δ' οὖν μάλιστα θεῖκην ἀπονέμειν 40
λατρείαν τῷ τοῦ ἐν Θαβωρίῳ θαύματος φωτι, καὶ ἀνούσιον
20 αὐτὸ νομίζειν θεότητα ὑφειμένην καὶ ἀνυπόστατον. ἐμὲ μὲν
γὰρ ἐνταυθοῖ Παλαμᾶς εὐρήσει πολέμιον, καὶ γλώττῃ πάσῃ
καὶ βίβλοις ὄλαις ἀεὶ, κἂν μὴ βούληται, σιγῶντα δ' οὖν οὐδ'
ἐὰν βούληται. ἢ πολλοῦ μὲντ' ἂν δεήσειε βαρβαρικῆς ἀπο-
νοίας εἶναι μεστοῦ, πολλοῦ δ' ἂν πολυθείας ἔχειν τὸ ἥττον

nunc ne loqui quidem ullus poterat discipulorum, neque es aperire, sed metu maximo perculti erant.

Ubi etsi quis invidiae sit addictus aut plenus nimiae simplicitatis omnes tamen sententiam eam mecum communicaturos puto. ita ut sublata temeritate et litigio non amplius opus sit maiore et manifestiore argumento, quo inter Christi miraculo numeranda esse etiam lux illa in Thabor demonstratur. quamquam quum duo magna ibi Christi miracula tractata essent, aut duabus necesse erat venerationem vindicari Palamae incretatis deitatibus, ita ut maior et manifestior pravitatis eius vindicatio esset, aut alteri maiori et superiori. quod vero si nemo unquam conatus est in animum inducere, quippe nutritus religione et praeditus sana bonae eruditionis scientia, num aequum est iconomachis illis et novae huic Palamae genti mentem advertere, qui et omnia impune audent pessima loqui et omnium maximae divinae venerationem illi in Thabor miraculi luci vindicare et inessentialem habere deitatem illam subiectam et insubstantialem. me quidem in in hac re videbit hostem et omni sermone et cunctis libris, etiam si

Ἑλληνικῆς, ὅτι ἂν πάνθ' ὅσα διὰ φωτῶν γίνεται θαύματα
 λατρεύει εἴη διὰ φροντίδος. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ σῶμά τί ἐστι
 ἢ ἄκτιστος ἐκείνη τοῦ σωτῆρος; οὐσία, ἵνα μέρος μὲν κασι-
 φανῆ μέρος δ' οὐ· πῶς γάρ, ἀμερῆς οὐσα δύναμις καὶ τι-
 ρίως ἐν, ἀριθμοῦ παντὸς παντάπασιν ἐπικρέτερον· ὅτε γὰρ
 41 ἐκείνη μερισμῶ τινι δυάδα γεγέννηκεν, οὐτ' ἀριθμὸς οὐδεὶς
 ἐμέρισεν αὐτήν· ἀλλ' ἐν οὐσα φύσει καὶ μονὰς αἰεὶ, μεμεί-
 κεν αἰεὶ μοναδική τε καὶ ἄτρεπτος καὶ ἀόρατος. φησὶ γὰρ
 καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος ὡς εἰ αὐτὴν ἐώρων οἱ προφῆται
 τὴν φύσιν τοῦ θεοῦ, οὐκ ἂν διαφόρως ἐθεῶντο· ἀπλῆ γάρ
 τις ἐκείνη καὶ ἄσχημάτιστος· καὶ ἄσύνθετος καὶ ἀπερίγραπτος
 καὶ αἰεὶ ὡσαύτως ἔχουσα. ἀλλ' ἔδειξε φησὶ τῆς ἀθεάτου
 θεϊκῆς αὐτοῦ βασιλείας τὴν δόξαν. εἶτα οὐ τὸ ἐκκαλύπτει
 μείζον τῆς δυνάμει ἔχει τοῦ δεῖξαι· κεκαλυμμένου γάρ τινος
 δηλοῖ φανέρωσιν πράγματος· τὸ δὲ δεῖξαι λέξις ἐστὶ κἄντι
 τοῖς φαινομένοις χρειώδης ἀπλῶς, ὥσπερ ἂν εἰ ἐν βυβα-
 τίῳ καλυπτομένων μαργάρων μόνον δεικνύοι τις τὸ βαλίω-
 τιον· οὗτος γὰρ ἔδειξε μὲν, οὐκ ἐξεκάλυψε δὲ τὸ ζητούμε-
 νον· ὡς καὶ ὁ μέγας διδάσκει Χρυσόστομος, λέγων ὅτι
 οὐκ ἐνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ πλοῖον, τὸ θαῖμα μείζον ἐργάσα-
 θαι βουλόμενος καὶ ἅμα τὴν θεότητα αὐτοῖς ἐκκαλύπτει τρα-
 νότερον.

ubicunque non placuerit, tacentem vero non ubi placuerit. multum
 sane barbaricae opinionis plenus esse debet et Graeco atheismo multo
 inferiora tenere, cui quaecunque per lucem sunt miracula venerari
 omnia in animo sit. nam ne corpori quidem est increata illa salva-
 toris essentia, ita ut pars appareat, pars non appareat. quid enim?
 indivisa enim est potentia et unum quoddam omni omnino numero su-
 perius. quae nec divisione ulla duplicitatem genuit nec numero ullo
 divisa est, sed unum natura est et semper unitas. mansit semper mo-
 nadica et constans et invisibilis. dicit etiam divinus Chrysostomus:
 si ipsam vidissent prophetae dei naturam, non varie contemplabantur.
 simplex enim quaedam est ea et insubstantiata et incomposita et in-
 explicabilis et semper eadem mansit, sed ostendit invisibilis divini
 regni gloriam. ergo illud detegendi non maiorem vim habet, quam
 ostendendi. obscurae enim rei explicationem affert; ostendere autem
 est locutio etiam in apparentibus rebus plane necessaria. quemadmo-
 dum si quis margaritis in capsula inclusis capsam solummodo ostendit,
 non detegit id quod quaeritur. ut etiam magnus Chrysostomus dicit:
 non ascendit Iesus navem miraculum maius effecturus et simul deita-
 tem illis manifestus detecturus.

Ἐπιστῆσαι δ' ἄξιον πῶς δύο θαυμάτων ἐνταῦθα διει- 42
 λημμένων, καὶ τοῦ μὲν παράδειξιν δηλοῦντος θεότητος τοῦ
 δ' ἐκκάλψιν, καὶ τῆς μὲν εἰληχυίας τὸ ἦττον τῆς δ' ἐκκα-
 λύψεως τὸ μείζον, ἢ μὲν τὸ ἦττον ἔχειν ἔλαχε, ταύτη Πα-
 3 λαμαῦς λατρευτικὴν νέμει προσκύνησιν, ἢ δὲ τὸ μείζον ἔλαχε,
 ταύτη δ' οὐδ' ἦντινοῦν. γελοῖον γὰρ ἂν εἴη τὸ μὲν ἔλατ- f. 250 a.
 τον κατὰ δυνάμιν μεγίστην καρποῦσθαι τιμὴν, τὸ δ' ὑπέρτε-
 ρον μηδὲ τὴν τοῦ ἦττονος· καὶ ὁ μὲν ἑαυτῷ ἦκιστ' ἔχει,
 τοῦθ' ἑτέροις ἐπαρκεῖν, ὁ δὲ μάλισθ' ἑαυτῷ, τοῦθ' ἑτέροις
 2 μνηδαμῆ· καὶ ᾧ μὲν μηδ' ἰσορροπεῖν ταῖς τῆς ἰσότητος πλά-
 στιγιξι δυνάμεις εἴη, τούτῳ πάσης ὀλοσχερῶς συγχωρεῖν τῆς
 ὀλκῆς, ὁ δὲ πλείω τὴν τῆς ῥοπῆς ἐμβρίθειαν ἔχει πολλῷ,
 τοῦτο δ' ἐκείνου κουφότερον ἠγεῖσθαι πολλῷ. εἰ δ' εὐηθείας
 ταυτί, ἢ που πᾶσαν ὑπερήλασεν εὐήθειαν, ὁ τῆ ἐκκαλύψει
 5 μὴ συγχωρεῖται μηδ' ἐγγὺς ἐλθεῖν, τούτῳ δὲ καὶ τὴν τῆς
 ἀκτίστου θεότητος προσνέμειν τιμὴν. πῶς γὰρ ἂν ποτέ τι
 τῶν ἐν αἰσθητῷ φαινομένων εἶδει καὶ ὑποβαλλομένων αἰσθη-
 σει θεότης ἀκτιστος εἴη; ὅπου μηδὲ τὴν τῶν ἀσωμάτων ἀγ-
 γέλων φύσιν ἀνθρωπίνους ὑποπεσεῖν δυνατὸν ὀφθαλμοῖς, ὡς
 10 ἄνω καὶ κάτω δέδεικται τε καὶ αὐτοδίδακτόν ἐστιν ἀνθρω-
 πίνῃ συνέσει πάση. δηλώσει δ' οὐδ' καὶ ὁ μέγας ἀδθις δι- 43
 δάσκαλος ἡμῖν Χρυσορρήμων, μὴ μόνον ὅτι μὴ ἦν ἐκεῖνο τὸ
 φῶς θεότης ἀκτιστός τε καὶ ἀνούσιος, ἀλλ' οὐδ' ἀσώματον·
 φησὶ γὰρ ὑμῶν οὕτωςί πως οὗτος αὐτὸ "εἰ καὶ σωματικῶ-

Scire dignum est, quomodo duorum miraculorum ibidem tracta-
 torum, alterius ostendentis, alterius detegentis deitatem, hoc inferius,
 illud detegens superius. quod inferius, huic Palamas venerationem
 vindicat, quod superius, huic ne minimam quidem. ridiculum est in-
 ferius habere summae potentiae honorem, superius ne inferioris qui-
 dem et quod sibi stare minime potest, id utrique tribuere, quod ma-
 xime, id alteri neutiquam et quod in stateris non par est potentia,
 huic momentum omnino aequale, quod vero multo maiorem momenti
 gravitatem habet, id illo multo inferius putare. si quidem simplici-
 tatis illud est, quae omnem simplicitatem superavit, quod tantum ab-
 est, ut cum patefactione in unum redeat, ut ne accedat quidem, huic
 increatae deitatis honorem vindicare. quomodo enim unquam quid po-
 test rerum sensibili forma apparentium et sensui subiectarum deitas
 increata esse, quam ne ungelorum quidem incorporeorum natura in
 humanos oculos cadere possit, ut infra supraque demonstratum est et
 cuique humanae menti disci potest. explicabit denuo magnus prae-
 ceptor nobis Chrysostomus non modo lucem illam non fuisse deita-

τερον ὁ σωτὴρ τοῦτ' ἐδείκνυ τὸ φῶς, ἀλλ' οὖν πολλὴν ἐπιθυμίαν τὸ πρῶγμα εἶχε." καὶ πάλιν "εἰ δ' ἀμυδρὰν τῶν τῶν μελλόντων ὁ Πέτρος ἰδὼν εἰκόνα, καλὸν ἔστιν ἡμᾶς ὡς εἶναι ἔφη, τί ἂν τις εἶπῃ ὅταν αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ ἀλήθεια παραγένῃ;" καὶ πάλιν "ἐθεασάμεθα" φησὶ "τὴν δόξαν αὐτοῦ, οὐκ ἂν θεασάμενοι εἰ μὴ διὰ τοῦ συντρόφου σώματος ἡμῶν ὥφθη." καὶ πάλιν "ἂν θέλωμεν, καὶ ἡμεῖς ὀψόμεθα τὸν Χριστόν, οὐκ οὕτως ὡς οἱ ἀπόστολοι τότε, ἀλλὰ πολλῶ λαμπρότερον· οὐ γὰρ οὕτως ὕστερον ἦξει."

¶ Εἰ οὖν λαμπρὸν μὲν ὁ Χριστὸς ἐνταῦθα τὸ φῶς ἐκείνο· δέδειχε, λαμπρότερον δ' οὖν ἐς τὸ μέλλον τοῖς ἁγίοις δεῖξαι ἀνδράσι, πιστευτέον ἀνάγκη τῷ Χρυσορρήμονι σωματικώτερον εἶναι τὸ φῶς ἐκείνο σαφῶς παραινούντι, καὶ ἀληθείας ἀμυδρὰν εἰκόνα καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν. εἰ δ' οὖν, ἀνάγκη λοιπὸν καὶ τὴν νῦν ὑφειμένην καὶ ἀνούσιον ταύτην τοῦ Παλαμᾶ θεότητα πρὸς τὸ λαμπρότερόν τε καὶ ὑπερκειμένω ἀπαλλάξαι, καὶ γενέσθαι τὸ μὲν ἄκτιστον ἀκτιστότερον τὸ δ' ἀνούσιον ἀνούσιώτερον, καὶ ἅμα τὸ ὄρατὸν ὄρατότερον, εἰ χρὴ καὶ τοιαῦθ' ὅλως ἐνθυμεῖσθαι γοῦν ἢ καὶ γλώττῃ προφέρειν. σκεπτέον δὲ ὅμως τί ἂν εἴη τουτὶ ὃ φανταζόμενοι μὲν ἀγνοεῖ, ἀγνοῶν δὲ βλασφημεῖ, βλασφημῶν δ' ἀπατᾷ τοὺς πολλούς· πολλῶ γὰρ ἡμῶν προπεωδέστερον τοιαῦτ' ἐρευνῶ ἢ Σωκράτην ἐκείνον τὸν Σωφρονίσκου, ὅστις εἶπ' σοφὸς Ἄδῃ-

tem increatam et inessentialem, sed ne incorpoream quidem. dicit ille ita fere: si corporaliorem salvator hanc ostendit lucem, non magnum desiderium res habebat. et rursus: si obscuram futurorum imaginem videns Petrus: pulchre, inquit, ibi habitat, quid quisquam dixerit, si rerum veritas facta esset. et rursus: vidimus gloriam eius, non vidimus nisi per adiunctum corpus nobis apparentem; et rursus: si volumus, et ipsi videbimus Christum, non ut apostoli olim, sed multo intelligentius.

Non enim sic postea veniet. si igitur splendidam ibi lucem illam ostendit, splendidiorem in futuro sanctis viris ostendet, credendum necessario est Chrysostomo, corporaliorem esse lucem illam aperte admonenti et obscuram veritatis imaginem, non ipsam veritatem. si haec ita sunt, necessario etiam consequitur subiectam et inessentialem hanc Palamae deitatem in splendidiorem et superiectam permutari et ex increato fieri increatius, ex inessentiali inessentialius et ex visibili visibilis, si opus est talia omnino dicudicare aut verbis explicare. attamen videndum est, quid illud sit. qui fingit sibi aliquid, nescit, qui nescit, illudit, qui illudit, decipit. multo enim

νησι μᾶλλον αὐτοῦ ζητοῦντα, περιέμειναι δικαστὰς καὶ ῥήτορας καὶ ποιητὰς τραγωιδῶν καὶ διθυράμβων καὶ πρὸς τούτοις χειροτέχνας παντοδαπούς, ὡς ἐνταῦθα ἐπ' αὐτοφώρῳ καταληφόμενον τὴν ἀλήθειαν. φασὶ τοίνυν, οἷς λόγῳ καὶ ἔργῳ 45

5 μεθοδικὴν ἐμπειρίαν ἀσκήσεως ἑαυτοῖς δεδωκέναι συμπέπτωκεν, ὡς ἀρχὴ πλάνης νοῦ κενοδοξία, ἐξ ἧς κινούμενος ὁ νοῦς ἐν σχήμασι καὶ μορφαῖς περιγράφει τὸ θεῖον· καὶ πάλιν “μακάριος ὁ νοῦς ὃς κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς τελείαν l. 250b. ἀμορφίαν ἐκτήσατο.” καὶ πάλιν “μὴ ζητεῖ παντελῶς μορφὴν

10 τινα ἢ σχῆμα ἢ χροῶμα δέχεσθαι ἐν τῷ τῆς προσευχῆς καιρῷ.” καὶ πάλιν “μὴ πόθει ἀγγέλους ἰδεῖν ἢ δυνάμεις ἢ Χριστὸν αἰσθητῶς, ἵνα μὴ τέλεον φρονήρης γένη. λῦκον ἀντὶ ποιμένος δεχόμενος καὶ προσκυνῶν τοῖς αἰσχροῖς δαίμοσιν. ὅτι γὰρ πᾶν τὸ ἐν σχήματι φαινόμενον τῷ νῷ εἴτε ὡς φῶς 46

15 εἴτε ὡς πῦρ ἐκ τῆς τοῦ ἐχθροῦ κακοτεχνίας γίνεται, ὁ θεοπέσιος Παῦλος σαφῶς διδάσκει, εἰς ἄγγελον φωτὸς αὐτὸν λέγων μετασχηματίζεσθαι. οὐ δεῖ οὖν ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐλπίδι τινὰ τὸν ἀσκητικὸν μετιέναι βίον, ἵνα μὴ ὁ Σατανᾶς ἐτοιμῆν εὖρη τὴν ψυχὴν ἐντέυθεν εἰς ἀρπαγὴν.” καὶ τί δεῖ πλείους

20 ἐνταῦθ' ἀνελίττειν βίβλους ἀγίων ἀνδρῶν, ὁποῖοι σὺν γε σοφία καὶ νόμοις ἀσκήσεως τὸν ἑαυτῶν ἐκεκοσμήκεσαν βίον, οἷς συνέσεως μέτεστιν ἅπασιν, ἐξὸν ἀρκεῖσθαι μόνοις τούτοις οὐ θεραπευταὶ τῆς ἐνεστώσης χρείας ἡμῶν ἐν τῷ παρόντι προβέβληνται. ὅτι μὲν γὰρ αἱ φαινόμεναι τοῖς ἀγίοις ἐν ὅτε

maius nos decet talia exquirere quam de Socrate illo Sophronisci filio, quis fuerit Atheniensium eo sapientior, quaerentem discurrere ad iudices et rhetores et poetas tragicos dithyrambicosque et praeterea ad varias artes, ut inde veritas manifeste deprehendatur. dicunt ii, qui rationalem vitae viam inierunt, initium erroris esse mentis arrogantiam, qua animus perducitur ad divinum formis et figuris circumscribendum. et rursus: beatus animus, qui in orationis tempore perfectam informalem formam habet. et rursus: ne quaere omnino formam quandam, aut figuram, aut corpus recipere in orationis tempore, et rursus: ne desideres angelos videre, aut potestates aut Christum sensibilibiter, ut ne plane prudens fias, lupo pro grege recepto, et veneratione turpibus daemonibus tradita. nam quidquid sub forma menti apparet sive ut lucem sive ut ignem fieri diaboli malignitate, divinus Paulus sapienter docet de angelo lucis, quem transfiguratum dicit. non igitur opus est huic spei asceticam quandam vitam tribuere, ne satanas paratam praedam deprehendat animam. atque quid necesse est ibidem libros sanctorum virorum largiri, qui sapientia et legibus

μορφώσεις καὶ οἱ σχηματισμοὶ δι' ἀγγέλων τελοῦνται Θεοῦ,
πάνν γέ τι ἰκανῶς ἀποδεεῖσθαι οἶομαι· μηδὲ γὰρ εἶναι
δυνατὸν ἀμέσως γενέσθαι τῷ ποτὲ Θεότητος ἐπιφάνειαν καθ'
αὐτήν.

asceticis vitam eorum exornarunt, quibus in omnibus prudentia inest,
quum sufficient, qui huic nostrae necessitati serviunt. nam formatio-
nes et figurationes sanctis interdum apparebant, per angelos factas
esse, satis demonstratum puto. non enim potest immediate unquam
deitas ipsa apparere.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ Cod. Reg.
3075
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΟΓΟΣ ΛΣ. f. 69 r.

Ἐμοὶ δ' ἀρχομένῳ τῆς ἱστορίας τὸ σκοπιμώτατον ἦν f. 251 a.
τὴν τῶν δημοσίων πραγμάτων τοῖς ἔπειτ' ἀνθρώποις γρά-
5 φοντι παραπέμπειν διήγησίν τε καὶ δήλωσιν· ἀλλ' ὥσπερ
τις ἄγριος ἄνεμος ἐξ ἀρκτώων καταρραγεῖς πηγῶν, πρὶν ἡμᾶς
αἰσθῆσθαι καὶ πρὶν παρεσκευάσθαι πρὸς τὴν ἀπάντησιν, ἐξαί-
φνης συνεκύκησέ τε καὶ συνετάραξε τῆς ἡμετέρας καὶ συνή-
θους ἐκείνης γαλήνης τοῦδαφος, τοὺς κατὰ τῆς τοῦ θεοῦ ἐκ-
10 κλησίας ἐπενεγκῶν χειμῶνας καὶ κλύδωνας. κἀπειδήπερ δια-
τάδ' ἀναγκαῖον ἅπαξ προελομένῳ διεξιέναι πᾶνθ' ὅσα περ
ἂν καὶ οἶά γε εἶη τὰ τέως παρεκπεσόντα τῆς ἐκκλησιαστικῆς
ὑποθέσεως νανάγια, καὶ οἵτινες εἶεν καὶ ὅπως καὶ μέχρι πό-
σου καὶ μεθ' ὅσας τῆς προθυμίας τοῖς τῶν χειμῶνων ἐκείνων

EIUSDEM NICEPHORI GREGORAE HISTORIAE

ROM. LIB. 36.

Incipienti mihi historiam proposueram, ut rerum publicarum narrationem et explicationem posteris traderem; sed quemadmodum ferus ventus e septemtrionalibus delapsus regionibus antequam animadvertamus et ei resistere conemur repente prorupit et nostri continuique maris faciem percellit, divinae ecclesiae tempestates et fluctus afferens. idcirco quum semel coepissem describere, quaecunquē qualiaque ex ecclesiae fundamento naufragia deciderant, necesse erat etiam et qui et quomodo et quantopere et quo studio in tempestatum illarum fluctibus perseverassent, huius historiae seriei et inter se coniungere, quae causae fuissent ut docebitur praemittere. eorum quae inter sese conexa sunt nec unquam a communi conexu abrupti possunt, variam

- 51** ἐνεκαρτέρησαν κύμασι συνείρειν καὶ συνυφαίνειν τῷ τῆς
 ἱστορίας σώματι ταυτησι, καὶ συνάπτειν ἑκατέροις ἑκάτερα
 ἅτε συναίτια γινόμενα ἀλλήλοις, ὡς δειχθήσεται προϋούσιν
 ἡμῖν, καὶ ὑφ' ἑαυτῶν ἀλλήλοις συμπλεκόμενα, καὶ οὐδαμῆ
 τῆς πρὸς ἀλληλα συμφυΐας τε καὶ ἀλληλουχίας διασπασθῆ-
 ναι δυνάμενα, πολυειδῆ καὶ διπλῆν ἀνθ' ἀπλῆς καὶ μονοει-
 δοῦς ἐλάδομεν δρωῶντες τὴν ἱστορίαν δημοσίων πραγμάτων
 καὶ ἅμα ἐκκλησιαστικῶν, παρὰ πᾶσάν τε προσδοκίαν καὶ παρὰ
 πᾶσαν τὴν ἐξ ἀρχῆς ἡμῶν πρόθεσιν συμβῶν οὕτωςί πως ἐν
 μέσῃ φάναι πορείᾳ, ὡς ἀναγκάζεσθαι ἡμᾶς συνεχεῖς τὰς ἐκ-
 δρομάς τε καὶ ἀνελίξεις καὶ ἐπαναλήψεις τῶν λόγων ποιέσ-
 θαι καὶ ἐφαρμοττεῖν καὶ συντιθέναι, καὶ παραπομπὰς παμ-
 πόλλους πολλαχῆ ποιέσθαι καὶ ἀναμνήσεις καὶ περιόδους
 πολυτρόπους, νῦν μὲν διὰ μακροῦ τοῦ μεταξὺ, νῦν δ' ἐκ τοῦ
3 σύνεγγυς. ἀνεμέσῃτον οὐδὲν εἶναι χρεῶν τὸ καθ' ἡμᾶς εἰς
 τοῦτ' ἀνάγκης συνελαθέντας τῇ τῶν ἐξ ἀνάγκης ἄλλοτ' ἄλλω
 ἐχόντων πραγμάτων φορᾷ. ὑπὸ γὰρ δυοῖν ἐναντίοις, ψυχαῖ
 δηλαδὴ καὶ σώμασι, χρωμένων ἀνθρώπων αὐτὰ διοικούμενα,
 πῶς μὲν ὑπὸ φύσεως καὶ αὐτὰ πῶς δ' ὑπὸ νόμων καὶ ἐθῶν
l. 251 b. ῥυθμιζόμενα, ἀνάγκη διαφόρους γίνεσθαι τοὺς βίους διαφό-
 ρων ὄντων τῶν τε διοικούντων καὶ διοικουμένων τῶν τε ῥυθ-
 μιζόντων καὶ ῥυθμιζομένων, ὡς εἴρηται, καὶ ἐξαλλάττεσθαι
 πῶς μὲν διὰ μακρῶν πῶς δὲ διὰ συχρῶν τῶν μεταξὺ χρονι-
 κῶν περιόδων, καὶ πῶς μὲν μετριωτέραν καρπουμένων φαν-
 λότητα, πῶς δ' εἰς μείζω τὴν ἀμετρίαν ἐκφερομένων ἢ κατ'

et multiplicem historiam pro simplici et nuda effecimus. nam praeter
 opinionem et inde ab initio propositum in rebus et publicis et ecclesiasticis
 accidit nobis quasi medio in itinere, ut multos excursiones et repetitiones
 sermonum instituere et adiungere et subsidia plerumque et ad-
 monitiones et varias ambages adhibere cogeremur modo ex longinque,
 modo ex propinquo. igitur quam ad talem necessitatem pervenimus
 discernendum est in rebus aliis aliter accumulandis. etenim quae ab
 hominibus et animo et corpore atentibus tractantur quam et natara
 ut legibus et moribus dirigantur, necesse est diversas fieri vitas pro-
 pter diversitatem eorum, qui tractant et quae tractantur, quae dirigunt
 et quae diriguntur, ut dictum est; et verso ordine, quae per longa,
 quae per brevia temporis spatia quae modicam vilitatem nacta sunt, quae
 ad maiorem quam illa redacta sunt; quae per se, quae non per se; modo
 sub temere, modo prudenter gerentibus, quae denique non eadem nus-
 quam, ne dicam diversa et implicata et dissimillima. quod igitur
 quam fecimus, non ineptum quoddam facere neque ipsi putavimus ne-

ἐκεῖνα, καὶ πῶς μὲν ὑπὸ τῶν αὐτῶν πῶς δ' οὐχ ὑπὸ τῶν αὐτῶν, νῦν μὲν τὰ αὐτὰ διὰ βίου πλημμελοῦντων ἢ σωφρονοῦντων, πῶς δ' οὐδαμῆ τὰ αὐτὰ ὅτι μὴ διάφορα καὶ πολυειδῆ καὶ πολυτροπώτατα. ὁ γοῦν πολλάκις ἡμεῖς δεδρακότες
5 οὐ τῶν ἀτόπων οὐδὲν οὐδαμῆ ποτὲ δρᾶν οὔτ' ἐνομισαμεν οὔτ' ἐνομίσθημεν, τοῦτ' αὐτὸ καὶ νῦν τε καὶ ἔπειτα δρῶντες, φλαῦρον οὐδὲν οὔτε δρῶμεν ἂν ποτε οὔτε δρᾶν ποτὲ νομισθεῖημεν ἂν. ἢ πολλῇ μὲντ' ἂν εἴη νέμεσις πολλὴν πανταχόθεν ἡμῖν τὴν χλεῖνὴν ἐπισωρεύουσα, τῷ μεγίστῳ μέρει ζημιούν
10 αἰρουμένοις διὰ ξαστώνην τοὺς ὅσοι τὸ πρὸς θεὸν ἀκῆρατον ἔτι σέβας τηροῦντες ἔχουσι λίαν ἔρωτικῶς τῆς ἐς τὰ δόγματα χρείας τε καὶ ζητήσεως. ἢ που σχετικώτερον μέχρι θανάτου τοῖς ἐντεῦθεν ἐνηθληκότας δεινοῖς ἡμᾶς ὑπὲρ εὐσεβείας περιβλέπτοις πράξεσιν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, ἔπειτα ξαστώνης
15 δοῦναι γαστρί, σιωπῶντας καὶ ὥσπερ ἄωρίαν κατεγνωκότας, ὅσα πάσης ὄρας πέφυκε καὶ πάσης ἄξια σπουδῆς. δι' ἃ δὴ καὶ ἐπανιτέον ὄθεν ἡμῶν πρὸ βραχέος ὁ λόγος καὶ ὄπη τὸν δρόμον ἀνεπεπαύκει.

Τοῦ γὰρ χειμῶνος ἐκείνου πᾶν σκληροῦ γενομένου δια
20 τὸ πᾶν τι πλείστην καὶ ἐπὶ πλείστον καταρραγεῖσαν χιόνα πᾶσαν σχεδὸν ἐαυτῆς οἰκίαν ἐμπλήσαι, ἐπὶ πλεόν ὁ βασιλεὺς τῆ Γενέδῳ ἐνδιατέτριψε, τὰ τε ἄλλα διοικῶν, καὶ πάντων μάλιστα τὴν εἰς τὸ ἔπειτα τοῦ βασιλέως γυναικαδέλφου Ματθαίου φυλακὴν ἐν φροντίδι μεγίστη ποιούμενος. ἔδοξεν
25 οὖν ἀπενεχθέντα εἰς Μιτυλήνην ἐκεῖ παρὰ Καταλοῦζο φυ-

que ab aliis existimati sumus nec si postea faciemus, inane quoddam faciemus nec facere putabimur. magnum profecto supplicium esset et multam nobis ignominiam maximam partem accumulaturum, si libidine ducti eos illudendos aggredieremur, qui sincera in deum veneratione conservata, magno cum amore desiderium dogmatum et studium tenent. an miserius aliquid ad mortem usque, quam tristibus nos ac pervulgatis ob religionem fortunis implicatos privatim et publice cum facilitate servire corpori et tanquam intempestiva habere, quae omni tempore facta sunt et digna omni studio. quamobrem redeundum est, ubi paulo antea oratio de via deflexit.

Hieme illa aspera quum multae et plerumque continuae nives domicilium obruerent, maiorem temporis partem rex Tenedi degebat, et alia procuras et omnia maxime in futuro soceri regis Matthaei custodiam in maxima cura collocans. visum est igitur Mitylenam abductum a Catalazo Latino custodiri, qui per sororem socer regis cun-

λάττεσθαι τῷ Λατίνῳ, ὃς ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρός ὑπάρχων τῆ βασιλεῖ πάσης ἐπετρόπευε Λέσβου τῆς νήσου. οὗ γενομένου
 ❶ ἀπῆει μὲν καὶ ἐς Φώκαιαν αὐθις διὰ τὸν τοῦ Ὑρκανοῦ παῖδα ὁ βασιλεὺς, ἐπανῆκε δ' οὐδὲν ὧν ἐβούλετο πεπραχῶς. καὶ ὁ
 l. 252 a. χεიმὼν ἐν τούτοις ἐτελεύτα. ἐπανεληλυθὸτος δ' ἐς Βυζάντιον αὐθις τοῦ βασιλέως ἐκεῖθεν, ἦρος ἤδη ἀρχομένου, κατῆει καὶ ὁ βάρβαρος Ὑρκανὸς ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων τῆς Βιθυνίας μερῶν ἄχρι τῶν παραλίων τῆς Χαλκηδονίας ἠπέιρον, καὶ ὠμίλησεν ἐκεῖθεν τῷ βασιλεῖ καὶ ἐκοινολογήσατο περὶ τοῦ νιέως αὐθις, οὐκ αὐτοπροσώπως ἀλλὰ δι' ἀκατίων καὶ πρέσβων ἀπὸ βραχέος πᾶν τοῦ διαστήματος, ἐγγυτέρω γενομένου τοῦ βασιλέως διὰ ῥαστώνην τῆς χρείας, καὶ μετὰ τῶν οἰκείων ἐπάνω τοῦ πύργου τὴν σκητὴν πηξάμενον, ὃς ἐν μέσῳ τῆς μεταξὺ Θαλάττης ἐκ παλαιοῦ πεπηγῶς Ἀρκλα καλεῖται
 ❷ πρὸς Βυζαντίων. ὅσα μὲν οὖν καὶ οἷα ἦν ἄπερ σφίσιν εἰρημαί τε καὶ ἐπήγγελται τηρικαῦτα διὰ τῶν μεταξὺ πρέσβων, ἡμέρας ἀνηλωκόσιν ἐνταῦθα τρεῖς, καὶ οἷας πρὸς ἀλλήλους τὰς τε δεξιώσεις καὶ φιλοφροσύνας πεποιήνται, οὐκ ἀναγκαῖον διεξιέναι καθ' ἕκαστα. τὸ δ' οὖν τῆς ἐνταῦθ' ὀμιλίας συμπέρασμα ἦν, ὅτι δεδώκασιν ἀλλήλοις ἐγγύας ἐπὶ θυγατρὶ γενέσθαι γαμβρὸν τῷ βασιλεῖ τὸν ἐλευθερωθησόμενον τοῦ Ὑρκανοῦ παῖδα, καὶ ἅμα εἶναι διηγεκέες καὶ ἀλύτους σπονδὰς μεταξὺ Ῥωμαίων τε καὶ βαρβάρων. κατὰ τούτοις χρήματα εἰληφῶς ὁ βασιλεὺς οὐκ ὀλίγα πρὸς τε τοῦ Ὑρκανοῦ

ctae praeerat insulae Lesbo. quae quum facta essent, in Phocaeam ob Hyrcani filium rex rediit. nec quicquam eorum quae volebat infectum reliquit. et hiems his rebus finita. inde Byzantium quum rex redisset, primo iam vere, Hyrcanus barbarus ex altis Bithyniae partibus usque ad Chalcedonicam oram profectus est et ibidem cum rege collocutus et consilium de filio communicavit, non ipse quidem, sed per scaphas et legatos, quum breve tantum spatium rex abesset propter rei levitatem. et cum suis supra arcem domicilium collocavit, quae mari circumdata et antiquo tempore firma Arcla a Byzantiis nominabatur. quae qualiaque fuerint, quae ab illis dicta sunt nuntiataque per legatos tribus, quales honores et benevolentiae documenta sibi invicem dederint, non opus est singulatim referre. finis autem colloquii erat, postquam pignora sibi invicem dederunt propter filiam ut socer regis futurus esset Hyrcani filius in libertatem restitutus, et perpetua atque incorrupta foedera inter Romanos et barbaros essent. praeterea opibus acceptis non paucis ab Hyrcano et Byzantiis, qui coenam publice celebrant, rex plenis velis in Phocaeam renavigavit et opibus Calodoto fere mille centum

καὶ ἅμα πρὸς Βυζαντίων, ἔρανον πεπραχότων κοινῆ, πλή-
 ρεσιν ἰστίοις ἄρας κατέπλευσεν αὐθις ἐς Φώκαιαν. καὶ χρη-
 ματα δὸς τῷ Καλοθέτῳ μέχρι τῶν ἑκατὸν χιλιάδων ἔγγιστα,
 καὶ ἅμα ἀξιωματῶν τοῦτον κοσμήσας λαμπρότησιν, ὅψε καὶ
 5 μόλις εἰλήφει τὸν ζητούμενον παῖδα τοῦ Ὑρκανοῦ, καὶ ἐπαν-
 ῆει χαίρων ἐς τὸ Βυζάντιον. καὶ ἦν τηρικαῦτα τὸ ἔτος ἐν
 ταῖς ἀκμαῖς τοῦ θέρους, ὅτε δὴ περὶ ἄλωνας καὶ σίτου κο-
 μιδὴν ἀνάγκη συνήλανεν ἀσχολεῖσθαι πάντας τοῖς ἔργοις οἱ
 10 μαίων πράγματα. καὶ μέχρι μὲν ἐς Βυζάντιον ὁ πλοῦς ἦν
 ἐπανιόντι τῷ βασιλεῖ, μία τριήρης, ἡ βασιλικὴ ναυαρχίς,
 ἐκόμισεν ἄμφω, τὸν τε βασιλέα καὶ τὸν Ὑρκανοῦ παῖδα. αἰ. f. 252. b
 δ' ἄλλαι τριήρεις περιπλέουσαι τε καὶ παραπλέουσαι ἐν
 ῥόδαῖς ἦσαν πάνυ χαιρούσαις, τὴν ἐπηγγελμένην πρὸς τοῦ
 15 τῶν βαρβάρων ἡγεμόνος εἰρήνην οὐκέτ' ἐν ἐλπίδων σκιαῖς
 καθεύδουσαν βλέπουσαι, ἀλλ' εἰς φῶς προεληλυθῦσαν ἤδη
 κατάστασιν πρακτικὴν ἀπορρήτοις προνοίαις τοῦ φιλανθρω-
 που θεοῦ. οἷας μὲν οὖν τὰς βασιλικὰς φιλοφροσύνας καὶ
 δεξιώσεις ἐν εὐωχίαις καὶ ὅσον τὸ μέγαλοπρῆπὲς ἐν ταῖς τῶν
 20 ἐνδυμάτων συχναῖς ἀλλαγαῖς ἐνεδειξάτο πρὸς τὸν τοῦ Ὑρκα-
 νοῦ παῖδα, γαμβρὸν αὐτὸν ἀποκαλῶν καὶ νιόν, καὶ ὅσα ἐπὶ
 τούτοις φιλεῖ τὸ ἀνθρώπινον καὶ δημόσιον ἔθος καὶ λέγειν
 καὶ δρᾶν, περιττόν μοι διεξιέναι δοκεῖ. γνώριμα γὰρ ἂν εἴη
 25 φων ἐθισμῶν τὴν τῆς ἐνταῦθα γνώσεως ὕλην ἀφθονον χορη-

dati et dignitatum honoribus in eo collocatis, sero vix quaesitum
 Hyrcani filium recepit. laetus Byzantium profectus est. et tum temporis
 annus in summa aestate erat, qua circa horrea et fructuum curam ne-
 cessitas cogit laboribus operam dare, quibus negotium terrae cultus
 est. Romanorum igitur rebus ubique laetioribus factis quum rex us-
 que ad Byzantium navibus pergeret, una triremis regia princeps et
 regem et Hyrcani filium dimisit. ceterae triremes praeternavigantes
 cum carminum admodum laetissimorum cantu, quippe quae pacem ab
 barbaro duce nuntiatem, non amplius in spe dormientem viderent, sed
 in lucem prolatam publicam tranquillitatem incredibili dei providen-
 tia. quas igitur gratias et honores in epulis et quantam magnificen-
 tiam in vestibis continuo mutandis Hyrcani filio tribuit generum eum
 appellans et filium et quae praeterea eiusmodi amat humanus et do-
 mesticus mos et dicere et facere, haec enumerare superfluum mihi
 videtur. nota erunt omnibus etsi silentio ommissa. nam communium
 opinionum et morum largam scientiam unusquisque e variis vitae ca-

- γούντων αὐτόθεν ἑκάστοις, ἐκ τῶν τοῦ βίου πολυειδῶν πραγμάτων διδασκομένοις αἰεὶ, καὶ ἀναλεγόμενοις τὴν τῶν ἐκείνων ἐμπειρίαν εἰς ἐν ἡθροισμένον συνέσεως ἔμπρακτον σύστημα. ὄσα δ' ἄρτι καταπεπλευκότεν ἐς Βυζάντιον τετίμηται τοῦτον ὁ βασιλεὺς, θεωμένων τῶν Βυζαντιῶν καὶ ὄσοι ἐξ ἁλλοδαπῶν παρῆσαν χωρῶν καὶ πόλεων, παρέλκον καὶ ταῖα διεξιέναι μοι νενόμισται· εἶδον γὰρ ἅπαντες ὡς ἔφιππε; ἔφιππον ὁ βασιλεὺς τὸν βάρβαρον εἰσήνεγκε τὰς βασιλείας; αὐλάς, ὃ δὴ μόνοις ἐφέττει μετὰ βασιλέα βασιλέων παισὶ καὶ ἀδελφοῖς· πλὴν ὅτι αἰσθόμενος ὁ βάρβαρος τὸ τῆς τιμῆς ὑπερβάλλον, καὶ οἷον αἰδουθεῖς, τὸ ἀκούσιον τῆς εἰσαγωγῆς εὐθύς ἐκ τῶν βασιλείων πυλῶν ἐνεδείκνυτο, ἀντιτείνων καὶ ἀνθέλκων τὴν καθέλκουσαν ἐκ χειρὸς χεῖρα τοῦ βασιλέως, καὶ ἐπέχων τὰς ἡνίας οὐπερ αὐτὸς ἐπωχεῖτο ἵπποι, καὶ γλώττη πάσῃ δεόμενος ἀφεθῆναι. ὅμως οὕτω δυσανασχετῶν καὶ ἀχθόμενος καὶ οἷον ἀφηνιάζων ἤκε μέχρι καὶ ἐς
- f. 253 a. τὸ μέσον τῆς βασιλικῆς αὐλῆς. ἐνταῦθα δὲ καὶ μὴ πᾶν τι βουλομένου τοῦ βασιλέως ἀπεπήδησέ τε τοῦ ἵππου πρὸς γῆν, καὶ τὰς ἡνίας τοῦ βασιλικῆς χειρωσάμενος ἵππου ἴθυσεν
- ¶ ἄχρι τοῦ βασιλικῆς πεζυτηρίου. ἔπειτα συνεισήει τῷ βασιλεὶ πρὸς τοὺς βασιλικοὺς θαλάμους· ἐνθα δὴ καὶ τὴν βασιλίδαν Ἑλένην ἰδὼν δουλικῶς τε αὐτῇ τὴν προσκύνησιν ἀπέτισε σχήματι, καὶ ἅμα τοιάδε ἐφθέγγετο ῥήματα. “ἐγὼ” φησι “διὰ τρόπους οὓς ὁ τῶν ὄλων οἶδε δημιουργὸς καὶ δε-

sibus colligere et singulorum experientiam in unum componere sua ratione potest. quantopere autem percata navigatione in conspectu Byzantium eum honoraverit et quot adfuerint ex peregrinis terris et urbibus, enumerare non ad rem spectare putavi. conspiciebant enim omnes regem equidem barbarum introducentem in regia domicilia. ille post regem cum solis regis liberis et patribus vehebatur. ceterum nimium honorem animadvertisse barbarum et quomodo veritus esset, inaudita ex regis portis introductio ostendit. porrecta manu comprehendens comprehendentem regis manum et praebens habenas eius quo vehebatur equi omni voce ut sibi descendere liceat postulet et invitatus et quasi obstrepens, in mediam usque aulam regiam venit. ubi non quidem ad voluntatem regis ex equo descendit et regium, equum comprehendens habenis in equile usque regium duxit. deinde cum rege in regia conclavia introibat, ubi Helenam reginam quam videret, servorum more venerationem solvit et haec fere verba protulit: equidem, inquit, per vias quas universi creator et dominus novit, repente captus eram medio o foco ut ita dicam et ipsa ex patria ereptus et summas heu! miseras passus. quodsi multos potentissimus hinc rex

σπότης, εξαίφνης ἐγεγόνειν αἰχμάλωτος, ἐκ μέσης ἐστίας εἰ-
 πεῖν, καὶ πατρίδος αὐτῆς ἀρπαγεῖς, καὶ τὰ μέγιστα ἐπεπόν-
 θειν φεῦ τῶν δεινῶν. ἐπεὶ δὲ πολλοὺς οὐμὸς αὐθόνητος οὗτος
 καὶ βασιλεὺς καὶ μάλα τι πολυτρόπους ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ἔλευ-
 5 θερίας κατεβύλετο πόρους καὶ δρόμους, καὶ χειμῶνιον ὑπέ-
 μεινεν ψῦξεις μακρῶν καὶ θέρους καύσωνας δυσκαρτέρητον
 ἐν μέσῃ θαλάττῃ φέροντας κάμινον, καὶ οὕτω με τῶν δεσμῶν
 τῆς αἰχμαλωσίας ἐξείλετο, ἄξιον μὲν εἰς ἀμοιβὴν ἀποχωρῶσαν
 οὐκ ἂν ποτε σχοίην (ὑπὲρ γὰρ ἐμὲ τοῦτό γε), τὸ δ' οὖν εἰς
 10 δύναμιν ἤκον ἐμήν, οὐκ ἂν δυναίμην ἀρνεῖσθαι μὴ οὐχ ἕπαν
 τελεῖν τὸ εἰκὸς καθ' ἕπαντας τρόπους ὁρμῆς καὶ θελήσεως
 διὰ παντός μοι τοῦ βίου." ταῦτα δὴ καὶ τοιαῦτα φθεγξάμε- 12
 νος, καὶ ἀκούσας ὅποσα χρεῶν, πρὸς τὴν αὐτῆ γὰρ ἀπολεχθεῖ-
 σαν ἀπήει σκηνήν, οὐκ ἔξω τῶν βασιλείων ἀλλὰ τῆς βασιλι-
 15 κῆς ἐστίας ἐγγύς. τὰς δ' ἐπὶ τούτοις τῶν ἐνδυμάτων συχνὰς
 καὶ λαμπρὰς ἀλλαγὰς, καὶ τὰ ποικίλα χαρίσματα νῦν μὲν
 τῆς βασιλίδος νῦν δὲ τοῦ βασιλέως νῦν δὲ τῶν ἐνδοξῶν καὶ
 εὐγενῶν τῆς βασιλείας ἀνδρῶν, καὶ ταῦτα τῶν ἡκιστα ἀναγ-
 καίων μοι λέγειν δοκεῖ. ναὶ μὲν καὶ ὅσα περὶ λουτρῶν ἀνα-
 20 παύσεις καὶ τραπεζῶν πολυτέλειαν πέφυκεν· ἅ πάντα πᾶσι
 γνωσκόμενα σιγᾶν παραινέ.

Ἐκεῖνο δ' ἄξιον μᾶλλον θαυμάσαι. ποῖον δὴ τοῦτο; §. 263 b.
 τὴν τοῦ βασιλέως φημὶ μεγαλοψυχίαν, πῶς μεταξὺ τῶν τοι- 13
 οῦτων τέρφσεων βραχὺ νοσήσαν τὸ διετέες αὐτοῦ βρέφος καὶ

meus et varios propter libertatem meam labores suscepit et itinera et
 longarum hiemum frigora pertulit et aestuosissimos aestatis ventos
 intolerabilem medio in mari ardorem circumferentes et ita me servi-
 tutis vinculis liberavit, dignum in iustam remunerationem nihil ha-
 beo, supra enim potestatem meam illud. quod autem in potestatem
 cadit, non possum negare me omne debitum omnibus studii et volun-
 tatis modis per omnem vitam meam praestitutum. quae quum locu-
 tus esset et audisset, ut decebat, in conclave sibi significatum abiit,
 non extra regiam, sed regio foco propinquum. vestes praeterea splen-
 didas et continuo mutatas et varia gratiae documenta, modo a regina,
 modo a rege, modo ab illustribus et nobilibus hominibus data pro-
 ferre minime necessarium mihi videtur. quinetiam balneorum recrea-
 tiones et coenas quae omnia omnibus cognosci possunt, tacere iubeor.

Nonne praestat potius mirari illud? dico regis animi magnitu-
 dinem. nam inter has oblectationes unius anni infans eius brevi im-
 plicatur morbo et mortuus animi fundamentum non labefactavit neque

τεθνηκός οὐκ ἐσάλευσε τῶν αὐτοῦ φρενῶν τὰς κρηπίδας, οἷον
 ἀθρυμίαν ἀνήκεστον εὐθρυμίας ἀλλάξασθαι προσκαίρου παρ-
 πεισεν· ἀλλ' αὐτοσχέδιον ξηνηλασίαν μηχανησάμενος αἰθρ-
 μερὸν θρηνοῦντων ἅμα καὶ θρηνουσῶν, ἐπὶ τῆς προτέρας
 αὐθις κατέστησε θυμηδίας τὰ πράγματα, καὶ προσκαλεσάμε-
 νος μετὰ τρίτην ἐκεῖθεν ἡμέραν τὸν νέον μνηστῆρα τὸν βάρ-
 βαρον κατὰ τι κρατήσαν ἔθος ἐκ παλαιοῦ, τὴν μνηστοτερομέ-
 νην ἔδειξεν αὐτῷ κόρην πρὸς δέκατον ἄρτι προβαίνουσα
 14 ἔτος. τούτων δ' οὕτω διωκημένων, ἐπειδὴ τὴν ἐς τὸν Ἀστα-
 κηρὸν κόλπον ὁ βασιλεὺς ἀκήκοε κάθοδον ἐκ Νικαίας τοῦ
 Ὑρκανοῦ, ἐξέπλευσεν εὐθὺς σὺν γε τῷ τοῦ Ὑρκανοῦ παιδί,
 καὶ ἦχε δευτεράτος ἐκεῖσε καὶ οὗτος, ἀποδιδούς τῷ πατρὶ
 τὸν παῖδα καὶ ἅμα ἀξιῶν τὰ σύμβολα τῆς διαδοχῆς τῆς τῶν
 Βιθυνῶν ἀρχῆς τῆμερον αὐτῷ ἐγχειρίσαι· δίκαιον γὰρ εἶ-
 ναι καὶ ὡς τῶν ἄλλων παιδῶν μᾶλλον αὐτῷ ἀγαπωμένῳ,
 καὶ ὡς μνηστῆρι τῆς βασιλείας θυγατρὸς, καὶ ὡς ἀξίῳ τῆς
 ἀρχῆς διὰ τε τὸ ἀνδρεῖον τῆς γνώμης καὶ ῥωμαλέον τοῦ σώ-
 ματος καὶ πρὸς γε τὸ τῆς φρονήσεως δραστικόν. τοῦτο δὲ
 οὐδὲν καὶ πάλαι βεβουλημένῳ τε καὶ βεβουλευμένῳ τῷ Ὑρκανῷ,
 ἐπεὶ καὶ τὸν τοῦ βασιλέως συμπέπτωκε τέως ἐρεθισμὸν συν-
 εργὸν τῇ ἐκείνου ταύτῃ βουλήσει γενέσθαι, ῥᾶστα λοιπὸν
 15 καὶ τὰ τῆς αἰτήσεως πεπεῦχθαι ἔδοξεν. ὅθεν καὶ στρατιω-
 τῶν Βυζαντίων συχνοὶ τινες, καὶ ἅμα τῶν εὐγενῶν ἀνδρῶν
 οὐκ ὀλίγοι, τοῖς βαρβάρων ἀναμιξὲ στρατιώταις τὸν τοῦ Ὑρ-
 κανοῦ προῦπεμψαν παῖδα, σὺν γε κυμβάλοις καὶ τυμπάνοις καὶ

ei persuasit, ut tristitiam cum hilaritate commutaret, sed sine arte
 ubi hospites depulit quum quotidie et viri et mulieres lamentarentur,
 priori hilaritati se tradidit et tertio die sponso inveni barbaro more
 quodam antiquo sponsam ostendit puellam decem fere annos natam.
 quae quum eo essent aducta, rex, audito Hyrcani Nicaea in sinum
 Astacenum itinere, statim cum Hyrcani filio navigavit. ille dein huc
 venit. tradito patri filio documenta recipiendi regni Bithynici hodie
 ei tradi iubet. dignum esse quippe qui magis quam ceteri liberi ama-
 retur, quippe qui regis filiae sponsus esset, dignum esse regno pro-
 pter virilem animum et corporis robur et strenuam mentem. hoc
 quondam optarat Hyrcanus et animo tum volvebat, quum forte per
 regem excitaretur illud desiderium facile reliqua petitio impetrari posse
 visa est. deinde milites Byzantium multi quidam et nobilium ho-
 minum non pauci cum barbarorum militibus mixti Hyrcani filium pro-
 duxerunt cum cymbalis et tympanis et picto regni signo usque ad urbem

ἐπισήμῳ καὶ ἀρχικῇ σημαίᾳ, μέχρι πόλεως τε καὶ ἐστίας
 τῶν ἐν Βιθυνίᾳ περιβλέπτων τε καὶ ἐνδόξων μιᾷς. Νίκαια
 ταυτησί τὸ ἐπώνυμον. ἔνθα δὴ πάντες συνήσαν Βιθυνοί,
 ὅσοι τε τῶν βαρβάρων καὶ ὁμοφύλων αὐτῷ, καὶ ὅσοι μίξο-
 5 βάρβαροι, καὶ πρὸς γε ὅσους τῶν ὁμοφύλων ὄντας ἡμῖν ὅπως
 ποτὲ τοῖς βαρβάροις ἢ τύχῃ δουλεύειν ἠνάγκασε, δῶρα φέ-
 ροντες παντοδαπά, πρόβατα καὶ βόας καὶ ἔπιπλα καὶ τοιαῦτα
 ἄττα πάμπολλά τε καὶ πολυειδῆ. ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέ-
 ραις οἱ προπέμψαντες ἐπανῆκον Βυζάντιοι μεθ' ὧν προσῆκεν
 0 ἐκεῖθεν χαρίτων καὶ δώρων.

Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον, καὶ τὸ θέρους 16
 ἐν τούτοις ἐτελεύτα, ξηρὸν ἐς τοσοῦτον γενόμενον καὶ αὐχμῶ-
 δες καὶ παντάπασιν ἀνικμον ὡς καὶ ἀπογνώσεως ἤδη παρα-
 σχέσθαι τοῖς ἀμπελουργοῖς ὑπονοίας. ἔσσεθαι γὰρ οἴνου
 15 μακρὰν τινα σπάνιν καὶ ἀφορίαν ᾤοντο. τὸ δ' ἐς πᾶν ἀπέβη
 τοῦναντίον, ὡς ἀνωμολογημένον ἅπασι γεγενῆσθαι θαῦμα ἐπὶ
 θαύματι τοῦτο παρὰ τοῦ κρείττονος. πρῶτον μὲν γὰρ ἦν
 ἐκεῖνο θαῦμα θεῖον καὶ μέγιστον, ἐν καιροῖς τοιοῦτοις, ὅτε
 τὸ ἀκμαιότατον τῆς βαρβαρικῆς ἰσχύος τὴν Ῥωμαίων πάλαι
 20 πολὺν τινα χρόνον ἐπιβοσκόμενον γῆν, μικροῦ καὶ αἰτὰς Βυ-
 ζαντίων τὰς πύλας ἐγκέκλεικεν, ὡς ἀοίκητον εἶναι καὶ ἄβατον
 ἐρημίαν τὰ ἔξω πυλῶν ἅπαντα, ἔπειτα νενύσει θεοῦ παράδοξόν
 τινα καὶ ἀπροσδόκητον ἐξαίφνης ἐκ τῆς τοῦ παιδὸς Ὑρκανοῦ
 κατασχέσεως Ῥωμαίοις ἐλευθερίαν γενέσθαι, ὡς πᾶσι βᾶσι-

et focum ex Bithyniae celeberrimis et illustribus oppidis. cui nomen est Nicaea. huc omnes Bithynii quicumque barbari et incolae et mixti cum barbaris conveniebant, et praeterea, quos incolarum nostros olim barbaris servire fortuna coegerat, dona attulerunt varia, agno et boves et suppellectilem et eiusmodi multa et varia. paucis diebus post Byzantii reversi sunt cum quibus miserat gratiis et donis.

Haec cum finem habuerunt. et aestas his rebus confecta est, quae quidem pulverulenta adeo et squalosa et omnino aestuosa erat, ut vinatorum spes in desperationem venerit. nam vini magnam inopiam et sterilitatem futuram iudicabant, quod plane aliter factum est omnium consensu. miraculum secutum est miraculum melioris fortunae. primum enim divinum miraculum et summum fuit illud, quod eiusmodi temporibus, ubi summum barbarorum robur per longum tempus Romanorum olim depascens paulisper ipsas Byzantium portas occluserat. ita inculta et invia deserta erant omnia extra portas loca. denique dei nutu inopinata ac repentina ex Hyrcani filii captivitate Romanis libertas facta est, ut omnibus accessibilis et cultu

μόν τε καὶ ἡμεῶν ἐν βραχεῖ τῆν κριν ἄγρίαν ἐκείνην ἰ-
 λ. 254 b. λήστων γέμοσαν Θράκη. δεύτερον δ' οὐ τοῦ Σέρος;

17 κμοτ πᾶν τι λίαν φασέντος, τοσοῦτον εἶναι ταῖς ἀμπε-
 κλήθης καρποφορῆσαι στυμπετώσεν ὡς μηδ' ἀποχρῶντα ἴ-
 πολλοὺς ἐκάρχεν εἰς ἐποδοχὴν ἀγγεῖα· δεκλάσιον γὰρ ἰ-
 τριπλάσιον τοῖς πλείστοις ἢ κατὰ τὴν κέρτσι γέγωνε γεωρ-
 ἔστι δ' οἷς καὶ ἐς το τετραπλάσιον ἀτήχθῃ, ὡς κοινήν ἀπ-
 τας δόξαν καὶ ὅλης ἐγχαριστίας ψυχῆς τῷ τὰ μέγιστοι-
 καὶ παρὰδοξα τοῖς ἐς τὰ τῆς ἀπογνώσεως ἔσχατα ἐφραμα-
 νοις ἀπροσδόκητόν τινα καὶ πᾶν τι θαυμασίαν παρεχομε-
 τὴν ἔγερσιν, καὶ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς ἀνυψῶντι, καὶ πάλ-
 ἴλῳς ἀνάγοντι καὶ ἐπὶ πέτραν ἀτίνακτον τοὺς πόδας ἰσότη-
 τῶν λογισμῶν.

18 Ἐλεν. ἄρτι δ' ἀρχομένου τοῦ φθινοπώρου διατριβῆς
 εἰνεκά τινος καὶ ψυχαγωγίας μετρίας ἄχρι Σηλυμβρίας ἐξ-
 ληλυθῶτι τῷ βασιλεὶ πρόσεισιν ἐκ Βιζύης Μανουὴλ ὁ Ἄσι-
 τὸ τοῦ δεσπότη ἀξίωμα περικείμενος, ὃ πρὸ δυοῖν ἔτων ἔ-
 ληφει πρὸς Ματθαίου τότε βασιλευσντός τε καὶ κατὰ Θρά-
 κην ὀμιλοῦντος αὐτῷ συμμαχοῦντι κατὰ τῶν Βυζαντίων.
 ἦκε δὲ τὸν τράχηλον δεδεμένος οἴκοθεν καὶ τυχεῖν συμπα-
 θείας δεόμενος ἕτε ἐπταικῶς οὐ μικρὰ διὰ τὰς τῶν τριῶν
 ἤδη ἔτων ἐπιδρομὰς καὶ καταδρομὰς καὶ λεηλασίας, ἃς ἐν
 Βιζύης δρωόμενος ἐνεποίηε τοῖς προαστείοις τῶν Βυζαντίων,
 κᾶν καὶ ληϊζόμενος ἀγροὺς καὶ γεωργίας ἀπάσας αὐτῶν,

brevi esset Thracia fera olim et latronum plena. deinde quamvis ad-
 modum aestuosa visa esset aestas, tamen tanta vini copia facta est,
 ut plurimis vasa defecerint. duplex enim et triplex permultis cum
 priore anno comparata messis fuit, quibusdam quadruplex facta est, ita
 ut cuncti communem honorem et gratiam ex intima animi sententiā
 egerint deo, qui contra omnium opinionem eis qui in summam despe-
 rationem venerant, inopinatam et mirabilem recreationem praeberet.
 qui e profundo terrae sustulit et ex stercore detraxit et in rupe im-
 mutabili cogitationum pedes collocavit. amen.

Quamprimum autumnus fieri coepit commorandi et animi re-
 creandi causa quum rex Selymbriam usque pervenisset, venit ad eum
 e Bizya Manuel Asan domini petitionem prolaturus quam ante duos
 annos a Matthaео tum regnante et in Thracia secum colloquente, By-
 zantium socio impetraverat. sed cervice vinculis constricta domo
 venit et ut miseratio sibi fieret petiit, quum septies per tres annos
 incursionibus et praedationibus quas ex Bizya fecisset non parva By-
 zantium damna attulisset, combustis et direptis agris et cultura deper-

καὶ προσδοκῶν καὶ μηχανώμενος οἷον δὴ τινα Παλαιολόγου κίνδυνον τοῦ βασιλέως. ἐπεὶ δὲ τὰ τοιαῦτα δέεται χρημάτων 10 εἰς ἐπίμονον μάχην καὶ πολυχρόνιον, ὃ δὲ καὶ πολυχρόνιον, f. 255 a. τοῦτο καὶ πολυδάπανον, ἃ δ' ἔξ ἐπιδρομῆς αὐτῷ καὶ λαφύρων ἤθροϊζετο καθ' ἡμέραν, μόλις εἰς αὐθημερινὴν ἐξήρκει τοῖς στρατιώταις δαπάνην, χορηγεῖν δ' οὐκ εἶχεν αὐτός ἔξ ἀφθόνων οἴκοθεν πηγῶν, ἔλαθε, πρὶν ὧν ἐπολέμει καὶ ὧν ἐφρίετο κινδύνους ἰδεῖν, κινδυνεύων αὐτὸς καὶ πρὸς πενίαν ἀκαταγώνιστον καταρρέων ὀσημέραι. διὰ δὲ ταῦτα τῷ βασιλεὶ προσεληλυθώς, καὶ ἧς ἐδεῖτο συγγνώμης τυχῶν, καὶ ἅμα τὴν ἐπιτροπὴν καὶ διοίκησιν τῆς Βιζύης ἔχειν ὡς πρότερον τὸ ἐνδόσιμον ἤδη καὶ πρὸς τοῦ βασιλέως αὐτίς εἰληφώς, ἐκείσε ἐπανήει χαίρων καὶ ἀγαλλόμενος ὅτι φροντίδων καὶ φόβων νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τὴν αὐτοῦ ψυχὴν σπα- 15 ραττόντων ἀπήλλακτο.

Ἡμῖν δ' ἐν ὀγδόῳ καὶ εἰκοστῷ τῆς παρουσίας Ῥωμαϊ- 20 κῆς ἱστορίας περὶ τῆς παρὰ τὰ ὑπερβόρεια μέρη τῆς οἰκουμένης κειμένης Ῥωσσίας ἔνια διεξεληλυθόσι, καὶ ὅσα τῇ ἐνεστώσῃ χρεῖα περισπούδαστα ἦν τρηκαῦτα, διὰ πολλῶν αὐτίς ἤδη τῶν μεταξὺ παλινδρομεῖν ἀναγκαῖον γίνεται, καὶ συνείρειν τοῖς εἰρημένοις ἐκείνοις ἐκεῖ ἃ μεταξὺ λελάληται τε καὶ γεγένηται. οὕτω γὰρ ἐκάστων ἐκάστοις κατὰ τὴν δέουσαν ἀρμοζομένων ἀναδρομῆν, οὐκ ἂν ποτ' ἀπάδειν ἐθελήσειεν οὐδὲ μάχεσθαι οὔτε μέρη μέρεσιν οὔθ' ὅλα μέρεσιν οὔθ' ὅλοις ἃ 25 τῶν ἄλλων πέφυκεν εἶναι μέρη, ἀλλ' εὐρυστόμον τινα καὶ μάλα

dita et quodcunque poterat Palaeologo regi molitus esset. sed ubi tantis opibus ad diuturnum ac perpetuum bellum opus fuit, (erat sane diuturnum et multorum sumtum. quas vero ex incursionibus et praedationibus quotidie colligebat vix quotidiano militum sumtui sufficiebat et priusquam pericula in quibus versabatur videret, in discrimen et inopiam insuperabilem quotidie se collabentem non vidit) eam ob causam ad regem profectus et venia qua opus erat impetrata Bizyae ut antea tenendae et administrandae, laetus et exsultans rediit, curis et metu, quae diu noctuque animum eius perturbaverant sublatis.

Postquam vicesimo octavo huius Romanae historiae libro de Russia in Hyperboreis terrae partibus iacente nonnulla scripsimus ad rei opportunitatem aptam, iam rursus ad multa narrare necesse est, et adhaerere dictis illis quae interea disputata sunt et facta. ita enim per necessarium conexum singula a singulis non disiuncta videantur nec partes cum partibus pugnare nec cum partibus cuncta nec cum

- τι ἔμμονσον οἶμαι φανήσεσθαι τὸ τῶν ὑποθέσεων συμμιγῆς
21 καὶ πολύπλοκον, εἰς ἓνα τῆς ἱστορίας εἰρμὸν ἀναγόμενον. εἰρη-
 ται τοίνυν ἡμῖν ἀνωτέρω ὡς ἔθνος ἐστὶ πολυανθρωπότατον ἢ
 Ῥωσία, καὶ ἡ πρὸς αὐτῶν οἰκουμένη γῆ μῆκος καὶ πλάτος
 οὐδὲ πᾶν τι σφόδρα ἐραδίως ἀριθμεῖσθαι ἐθέλουσα, καὶ πλοῦ-
 τον ἐτήσιον ἀεὶ γεωργοῦσα καὶ καρπουμένη πᾶν μακρὸν
 καὶ πολύχουν· ἄσημός τε γὰρ χορηγεῖται πλεῖστος ἐκεῖθεν,
 μεταλλευόμενος ἐκ τῶν ἐγχωρίων, καὶ ἅμα τῆς γῆς ἐκείνης
 πολλῶ τῷ ψύχει κρυσταλλουμένης διὰ τὴν ἀποχὴν τοῦ ἡλίου,
 ζῶων, ὡς τὸ εἶκος, πηγεσιμᾶλλον ὑπὸ τῆς φύσεως γίνεται
 πλῆθος, ὧν θηρευομένων αἱ σισύραι πρὸς τῶν ἐκεῖ κατο-
 κούντων διὰ πάσης ἄλλης πεμπόμεναι χώρας καὶ πόλεως
22 πολλὰ πορίζονται σφίσι τὰ κέρδη. καὶ μὴν καὶ τῶν ἐξ ὠκε-
 νοῦ γειτονοῦντος θηρευομένων ἰχθύων ἔστιν ἅ τῶν ὄστων
 τέρψιν χρειώδη παρέχονται σατράπαις καὶ ἄρχουσι καὶ βα-
 15 σιλευσί καὶ πᾶσι μικροῦ τοῖς ἐνδόξοις κατὰ τὸν βίον καὶ πε-
 ριβλέπτοις ἀνθρώποις. ἐὼ λέγειν ὅσα πρὸς τούτοις ἔξενίζοντα
 δαυηλέστερον ἐκεῖθεν ἐκείνοις οὕτως παρέχει τὸν πλοῦτον.
 τοῦτο τοίνυν τὸ ἔθνος ἀφ' οὗ τῆ εὐσεβεῖ προσεσφύη θρησκεία
 καὶ τὸ τῶν χριστιανῶν θεῖον ἐδέξατο βάπτισμα, ὑφ' ἐνὶ τυ-
 20 ποῦσθαι τέτακται καθάπαξ ἀρχιερεῖ, κατὰ τὸ ἀνάλογον τῶν
 ἐκάστοις ἐκασταχῆ προσηκόντων εἰς ἐπίσκοπὸς διαφόρους καὶ
 μείζους καὶ ἥττους διανεμαμένῳ τῆν τοῦ παντὸς ἔθρους ἐκ-
23 κλησιαστικὴν διοίκησιν· καὶ εἶναι τὸν πρῶτον τοῦτον ἀρχιε-

cunctis diversarum rerum partes. sed bene et concinne varias histo-
 rias quasi uno vinculo coniunctas fore puto. narravi autem Russiae
 esse frequentissimam nationem et terrae longitudinem et latitudinem
 numerari haud facile posse. annuus proventus multus ac dives edi-
 tur. argenti multa inde copia ducitur et quum terra illa constricta
 est magno frigore propter solis longinquitatem, animalium ut verisi-
 mile est pellitorum natura nascitur multitudo. captorum caprinae ab
 incolis per omnes terras urbesque mittuntur et inde multus gignitur
 fructus. et piscium ex Oceano finitimo captorum nonnulli sunt qui
 delectationem praebent praefectis et principibus et regibus et omni-
 bus vivendi ratione delicatis et nobiles hominibus. mitto dicere,
 quae praeterea transportata per peregrinas terras largum illis fructum
 praebent. haec gens superstitione per religionem remota et sacro
 baptismo Christianorum accepto ab uno omnino episcopo administra-
 batur, qui ad rationem singularum necessitudinem in diversis provin-
 cias modo maiores, modo minores totius gentes administrationem ec-
 clesiasticam distribuit. fuit ille primus episcopus Constantinopolitanae

ρέα τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπέκοντα θρόνῳ, καὶ ὑπὸ
 τούτου τὰ νόμιμα δέχεσθαι τῆς ἀρχῆς τῆς πνευματικῆς· εἶ-
 ναι δ' αὐτὸν καὶ νῦν μὲν ἐκ τῶν τῆδε φύντων ὁμοῦ καὶ τρα-
 φέντων, ἀμοιβαδὸν τὴν ἐκεῖ προεδρίαν αἰεὶ διαδεχομένων, μετὰ
 5 τὸν προτέρου θάνατον παραλλάξ, ὡς ἂν τὸ τοῦν δυοῖν γενοῖν
 συναφῆς οὕτωσι βεβαιούμενον καὶ κυρούμενον βεβαιότεραν ἐς
 τὸ ἀκράτον τε καὶ ἀκραιφνῆς καὶ τὴν τῆς πίστεως σύμ-
 πνοιαν ἔχη φυλάττειν αἰεὶ καὶ μονιμωτέραν τὴν οὐσίαν καὶ δὴ-
 ναμιν. καὶ ἵνα τὰν μέσῳ παρέλθῳ, τῆς ἐνεστώσης ἡμᾶς ἀν- 24
 10 τιπερισπώσης ἅμα καὶ ἀνθελκούσης χρείας, ἣν πρὸ ἐτῶν ἤδη
 συχρῶν ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς Ναζιραίων ἐκεῖσε πεμφθεὶς ἐπί-
 σκοπος, συνετὸς ἀνὴρ καὶ θεοφιλῆς, Θεόγνωστος τοῦνομα·
 καὶ ἦν ἀποκεκληρωμένον ἐκ πολλοῦ τοῦ παρωχῆκότος ἐκείνῳ
 τῷ ἔθνει τέμενος ἱερόν εἰς μητρόπολιν Κύγεβον οὕτωσι πως
 15 καλούμενον, ὃ δὴ πρὸ βραχέος ἐπιδραμόντων Σκυθῶν τῶν
 βορειότερων ἐρημία κατὰ τὴν παροιμίαν κατέστη Σκυθῶν,
 ὡς μηκέθ' ἱκανὸν εἰς προεδρίαν καὶ θρόνον ἄξιον εἶναι
 τοῦ τῆς καθολικῆς ἐπισκόπου Ῥωσίας. διὸ καὶ μεταθέσ- 25
 θαι τὸ σχῆμα τῆς μητροπόλεως ἀνάγκη γεγένηται πρὸς
 20 ἕτερόν τινα τῆ παρούση προσήκοντα χρεῖα τόπον. τὸ γὰρ
 ἔθνος ἅπαν ἐκεῖνο τῶν Ῥώσ, πολυανθρωπώτατόν τε ὄν καὶ
 πολλοὺς τινὰς τόπους καὶ διαφόρους ἐκ παλαιότερων τῶν
 χρόνων νεμόμενον, εἰς τρεῖς πού καὶ τέτταρας ἔφθη διαι-
 ρεθὲν τὰς ἀρχὰς καὶ ἡγεμονίας ἐκ πολλοῦ. τοῦ δὲ θείου τῆς
 25 εὐσεβείας κληρύματος ἐν ὑστέροις καιροῖς ἐπιδεδημηκότος
 ἐκεῖ, τὰ πλείω μὲν αὐτῶν αὐτοῦ γε ἐδράξαντο μέρη, ἅμα

sedi subiectus et inde animarum regendarum legibus institutus. qui
 modo ex gente illa, modò ex nostra terra natis educatisque post an-
 tecedentis mortem mutuo sedem occupat, ita ut inter duas gentes fir-
 mior coniunctio et firmior potestas ad incorruptam et sinceram fidei
 unitatem conservari possit. atque ut remotiora omittam, huius operis
 necessitate ductus, fuit ex illuc missis Nazaraeis qui apud nos sunt
 episcopus missus, vir prudens et pius nomine Theognostus. inde ab
 longinquo tempore genti illi electum erat templum quoddam tanquam
 caput Kybedon nominatum. quod brevi antea invadentibus Scythis
 septemtrionalibus desertum ut dicitur factum est, ut amplius catholici
 Russiae episcopi sede dignum non esset. quamobrem metropolim trans-
 ferri necesse erat in alium locum ad praesentem necessitatem aptum.
 tota enim illa Russorum gens frequentissima et multas et diversas inde
 ab antiquis temporibus habitans in tria vel quatuor imperia

l. 256 b. μὲν θειοτέρου πρὸς τὸ θερμοτέρου ἑαυτοὺς ἐμπλήσαντες ἤ-
 λου, ἅμα δὲ καὶ τὸ θεῖον ἀπραγμόνως δεξάμενοι βόσπιμα
 ἔνια δ' ἐνιαχοῦ καὶ σποράδην τῆς προτέρας ἐμείψαν ἔτι κα-
 20 πίας ἐχόμενα. τῶν οὖν τριῶν τῇ εὐσεβείᾳ προστιθεμένῳ
 ἄνωθεν τε καὶ ἐξ ἀρχῆς ἡγεμονιῶν ἐκεῖ τετυχηκέ πως τῆ ἁγ-
 θεῖσα μητρόπολις, τὸ Κύγεβον δηλαδὴ, τῇ τῶν ἐτὸς ἡγεμονίᾳ
 πυρρικοῦσα καὶ πλησιόχωρος οὐσα ἰθὺς τῶν Λιτβῶν ὑπὲρ
 30 κων ἅπαν ὑπάρχει γένος, πολυανθρωπότατόν τε ὄν καὶ μα-
 χιμώτατον, πυρρολατροῦν δὲ κατὰ τὸν σφῶν ἡγεμόνα. ὁ δὲ
 καὶ τὴν μετάθεσιν τῆς οἰκίσεως εἰς τὸ βέλτιον τὴν μητρόπο-
 λιν ἠρέθισε γεγενῆσθαι τέως διὰ τὸ τῆς θρησκείας ἀλλάκο-
 40 τον, οὐκ οἶδα εἴτ' ὀλίγω πρότερον ἢ καθ' ἡμᾶς, εἴτε μακροῦ
 50 τινὶ πρότερον ἢ καθ' ἡμᾶς. ὅμως, εἴθ' οὕτως εἴτ' ἐκείνας,
 εὐρηταί τις ἕτερα πόλις, ἐκεῖθεν ὡς πορρωτάτω κειμένη, τῆ
 τὴν ἡγεμονίαν ἀνὴρ εὐσεβῆς περιεζώνοντό τε καὶ σεμνῶς τῆ
 ἀρχὴν διεκόσμη, μέγα πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἕτερον κεκλημένη
 60 παρὰ τῶν ἐγχωρίων ἐκεῖ Βολοντίμοιρον. ἐν ᾧ δὴ καὶ τῆ
 οἰκισιν ἑαυτοῦ τηρικᾶντα καὶ αὐτὸς τε Θεογνώστος ὁ ἐπίσκο-
 70 πος ἔχειν ἔκρινε τοῦ λοιποῦ, καὶ ἅμα ἀσμένως, ᾧ τὰ τῆ
 ἡγεμονίας ἐκείνης ἀνεῖται τῆς γῆς, προσίετό τε καὶ ἤδετο κο-
 80 μιῶν, τιμὴν ἑαυτῷ τὴν τοῦ πράγματος ἡγοούμενος περιπέτειαι,
 καὶ δόξαν τῆς οἰκείας ἀρχῆς οὐ πάνυ τι δήπου τῶν ἐρομ-
 90 μένων καὶ φηύλων. ὅς γὰρ ὡς ἄνθρωπον ἐκ γῆς τὸν ἐπί-
 100 σκοπον ἑώρα, ἀλλ' ὡς ἄγγελόν τινα τῶν οὐραγίων ἄρτι κα-

et provincias distributa erat. posteris temporibus divina religione ibi
 divulgata, plures partes statim divino zelo impleti sunt et sacrum ba-
 ptismum sponte acceperunt. nonnulli huc illuc dispersi in priorē
 pravitate manserunt. trium autem religioni addictarum gentium pri-
 mariarum metropolis Kygebon nominata est, unius imperio propinqua,
 cui Libbarum gens omnis subiecta est, frequentissima et bellica-
 sissima, ignem venerans quasi dominum. ad administrationem in
 meliorem statum perducendam cohortatus est ut metropolis fieret
 propter superstitionis insolentiam, nescio paulo ante nos an mala-
 ntur res est, inventa est urbs altera longinquius sita, cuius domina-
 tum pius ille vir tenebat et honeste regnum administrabat. cum alterā
 comparata urbs illa nominata est fortunodata. in qua administra-
 tionem suam Theognostus episcopus in futurum habere constituit et la-
 benter imperium illius terrae traditum patiebatur et amabat, honorem
 sibi regni fortunatam arbitratus neque irritam et inanem fore domesticū
 imperii gloriam. non enim ut hominem adspiciebant episcopusque, sed
 ut angelum quendam e coelis vocatum. quam enim sanctam myste-

ταπτάντα ἀντίγων. καὶ γὰρ καὶ ὅποτε τὴν ἱεράν αὐτὸν ἔδει l. 257 a.
 μυσταγωγίαν τελεῖν τῷ Θεῷ, τοῖς οἰκείοις δ' εἰς οὐτοσί χεί- 20
 λεσι κύπτων ἐκείνου κατεπίλει τὰ ἴχνη καὶ ἀβροτέρας ἡμί-
 βετο δωρεαῖς τε καὶ χάρισιν, ὡς ἐντεῦθεν καὶ τῶν ἄλλων
 ὁρώντων ὅποσοι ὑπήκοοι, ἐμιμοῦντό τε καὶ τὴν καλὴν πρὸς
 ἀλλήλους ἤριζον ἔρι. καὶ ἦν οὐδεὶς ὡς εἰπεῖν ὃς οὐ τῶν
 ἀμφ' αὐτὸν ὑπάντων ἄλλων τῷ βουλομένῳ τῆς γνώμης ἐς τὴν
 τοῦ βελτίονος μοῖραν ὑπερέχεω ἔσπευδ' τε καὶ κρατεῖν ᾔστο
 καὶ πάντας αὐ τοὺς ἄλλους, εἰ μὴ ἀλλήλων, ἀλλ' ἑαυτοῦ γε
 τοὺς ἄλλους καθάπαξ τὸ ἦτιον ἔχειν ἐφρόνει τε καὶ ἐλογίζετο
 ἕκαστος. καὶ εἰ μὴ περιφανέστερον ἔδοκει τε καὶ ἦν ἑκάστῳ 25
 το εὐσεβὲς πρὸς Θεὸν ἢ κατὰ πάντας ὅσοι γείτονες ἦσαν ὁμό-
 φυλοι, ὑπάντων ἐκείνων καθάπαξ ἠτιᾶσθαι ἐνόμιζεν. οὕτω
 φιλόθεον ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὸ ἔθνος ὑπήρχεν ἐκείνο, καὶ
 οὕτω τι πλείστην παρεῖχε τὴν αἰδῶ τῷ τῆς Κωνσταντινουπό-
 λεως Θεοῦ μέχρι καὶ ἐς τὴν Καντακουζηνῶ βυσιλείαν. ἀφ'
 οὗ δὲ τὴν τε βυσιλείαν ὁμοῦ καὶ τὴν ἐκκλησίαν αὐτὸς ὡς μὴ
 ὠφελε τετυράννης, τὰ τε δόγματα τοῦ δέντος ἐξέστησέ τε
 καὶ πρὸς αἱρέσεις πολυπλόκους μεθρημύσατο, καὶ πατριάρ-
 30 χας οὖς αὐτοῦ τῇ κακοδοξίᾳ προσῆκε προεβάλετο (ἃ δὴ καὶ
 λέγειν μὲν διὰ πάντων βραχέων ἐνταῦθα ἥκιστα μοι περίεστι,
 λελέξεται δ' οὖν προϊόντος τοῦ λόγου τῆς ἱστορίας, εἰ καὶ μὴ
 ἀποτάδην καὶ ἀποχρώτους ἀλλ' ὅσων τῆς ἐξῆς ἐγγνημένης l. 257 b.
 ἐκείθεν διαστροφῆς τὰς πρώτας αἰτίας εἰδέναι), τούτων δὲ 30

rim offerret deo, rex labiis suis vestigia illius demissus osculabatur
 et splendidis donis ac gratiis donabat, ita ut ceterorum quicumque ad-
 erant cives eum imitarentur et pulchrum inter sese certamen cer-
 tarent. nec quisquam fuit, quin ceteris circa illum omnibus ex
 voluntatis sententia de adipiscenda meliore virtute praestare stu-
 duerit aut superesse se putarit, aut omnes si non alios alia, at ipsis
 inferiores omnino ceteros esse putarit cogitaritque. atque si cuius
 pietas erga deum et erga omnes aut videbatur aut erat non aperta
 (qui propinqui erant eiusdem gentis) is ceteris omnibus inferior pu-
 tabatur. tam pius fuit hic populus ab initio et summum Constantino-
 poleos sedi pudorem iniicit usque ad Cantacuzeni regnum, qui et
 rempublicam et ecclesiam crudeliter regnavit et dogmata a recta via
 deiecit et ad varias haereses accomodavit et patriarchas, quos ad
 suam pravitatem adduxit, praeponebat. quae commemorare brevibus
 verbis hoc loco non supervacaneum est. dicetur igitur de sequenti
 historiae libro, si non copiose et ad satietatem, at ut de parte qua-
 dam ab orationis via distracta priora, quae primae causae sint,

οὕτως ἐχόντων, ἀκριβῶς μὲν οὐκ ἔχω λέγειν εἴτ' αὐτὸς πρῶτος τὴν τῆς μητροπόλεως ἐκείνης μετάθεσιν ὁ Θεογόνοστος οἰκοθεῖν πέπραχεν, εἴτε καθεστηκότι καὶ αὐτὸς ἐχρήσατο ἐπὶ ληλυθῶς τῷ πράγματι. ῥῆκασε δ' οὖν ὁμοῦ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῆς μητροπόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, ἣ μέρος τῆς μεγαλῆς ἐστὶ Ῥωσίας, ἣς ὁ εὐσεβῆς ἐκεῖνος ἕξ ἡγεμῶν ἐτίχχανεν ὧν, καὶ ἦν ἐπιεικῆ βίον ἄγων ἐκεῖ, καὶ τοιοῦτον οἰστικὸς ἐπισκόπῳ Θεοφιλεῖ διάγειν, μονονοῦχι βοῶντα τὴν ἀρετὴν αὐτόθεν τῆς τοῦ βίου σεμνότητος, καὶ κοσμοῦντα μὲν τὴν εὐσέβειαν κοσμοῦντα δὲ τὴν μεγαλόπολιν ταύτην, ἕξ ἧς αὐτὸς ἔφυ τε καὶ τέθραπται, καὶ ἣ τοῦτον ἐκεῖσε πεπομφέναι προεἶλετο. ὡς καὶ ὑπὸ τῆς τοιαύτης τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς ἀνδρῶν μῆτοι πάντες τοῦ ἔθνους ἐκείνου ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες καὶ νέοι καὶ γέροντες πρὸς τὸν τοῦ καλοῦ ζῆλον ἠγείροντο, καὶ πλέον αὐτῶν οἱ τούτων ἠγεμόνες, ἕξ ὧν καὶ ἐς Βυζάντιον χρήματα ἀπεστάλησαν ἀποχρῶντα πρὸς οἰκοδομίαν τοῦ πεπτωκότος τηλικαῦτα μέρους τοῦ μεγίστου νεῦ τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ σοφίας· περὶ ὧν κὰν τῷ κη' τῆς ἱστορίας λόγῳ διηληπταί μοι τὰ τε ἄλλα, καὶ ὡς καλῶς μὲν ἐκεῖθεν ἐπέμφθησαν, οὐ καλῶς δ' οὔτ' ἐνταυθοῖ διωκῆθησαν οὔτ' ἐκεῖσε τῆ φήμην ἀξίαν τοῖς πεπομφόσιν ἀντιπεπόμφασιν, ἀλλ' εἰς αἰκεῖον ἄχαρι κέρδος βωμολοχῆσαντες καὶ νειμάμενοι, πρόσφα-

f. 258 a. σιν δεδώκασιν τοῖς ἀκούουσιν αἰσχρὰν κομιδῆν καὶ σφόδρα λιοδορίας ἀπάσας προσκαλουμένην, καὶ τὰναντία λογιζέσθαι

quae quum ita sunt, non possum pro certo dicere, utrum primus mutationem illius metropoleos effecerit ipse Theognostus, an rebus iam constitutis usus sit. attamen ipse in metropoli habitabit et provincia illa, quae magna Russiae pars est, cuius pius ille rex erat dominator. et iustam vitam egit et qualem degere pium episcopus decet. praedicabat virtutem sanctae vitae et ornavit religionem, ornavit hanc Megalopolim, qua ortus erat et educatus et quae huc eum miserat. itaque a talis viro virtutis sponte omnes illius populi viri et mulieres, iuvenes et senes ad pulchri studium incitabantur et illi magis duces, qui Byzantium permultam pecuniarum copiam miserant ad restaurandam collapsam partem sancti divinae Sophiae templi, de quibus in historiae libro XXVIII dixi praeterea honorifice illos misisse, sed non honorifice ibidem, quae missa erant, administrata esse, nec enim iustam famam mittentibus remiserunt, sed domestico commodo sacrificantes et attribuentes et audientibus omnino turpem et ignominiosam causam obtulerunt et contraria cogitare eos quam antea coegerunt. quo enim diviniorem antea honorem Constantinopolitanae

πείθουσαν τῶν προτέρων· ὅσῳ γὰρ πρὶν ἰσοθέους τιμὰς
 τοῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνοις παρείχον, τοσοῦτῳ χα-
 λεπωτάτην ἔξ ἀνιπάλου τὴν νέμεσιν ἀντεδίδουν. καὶ ὁ τρῶ-
 πος ὃς πρὶν τὴν τοῦ συνειδότος ἐκείνων χειραγωγῶν ἐκόσμει
 σεμνότητά προξ' τὸ τῆς ἀκοῆς περιβλεπτον, ἐπεικῶς ἐρρῶη
 πρὸς τὸ περιφρονούμενον ἀρτίως, εἰ μὴ διὰ πάντων καὶ παν-
 τάπασι, ἀλλὰ διὰ μὲν τῶν πλείστων καὶ ἀπλουστέρων ἐπ'
 ἔλαττον ἅτε δὴ τῶν τοιούτων μικρὰ συνιέντων, διὰ δ' ἐνίων
 ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἅτε δὴ βασκάνῳ λογισμῷ καὶ κριτηρίῳ
 παρεχομένῳ καὶ οὐχ ὁμοζυγούσας τὰς πλάστιγγας συνορών-
 των τῆς τε προτέρας φήμης καὶ τῆς κατόπιν ἰούσης ὀψέ.
 ἀλλ' ἐπαναληπτέον τὸν λόγον. ἔφθημεν γὰρ εἰπόντες τοὺς
 μὲν τρεῖς τῶν τῆς ὅλης Ῥωσίας ἡγεμόνων ὁμοῦ τοῖς σφῶν
 ὑπηκόοις ὀρθόδοξον ἔχειν σέβας καὶ ἡμῖν ὁμόφρονας εἶναι,
 τὸν γε μὴν τέταρτον καὶ μάλα ἡκιστα· ὃς δὴ καὶ μείζον καὶ
 ἰσχυρότερον ἔχων κράτος κατὰ τε πληθὸς στρατιᾶς καὶ ὀπλων
 ἐμπειρίαν ἤδη καὶ τοῖς βορειοτέροις ἀνθίσταται Σκύθαις ἐκ
 πολλοῦ τοῦ κρείττονος, καὶ τῶν ἄλλων ἐτησίους διδόντων φό-
 ρους ἐκείνοις οὐδαμῆ ποτ' αὐτός, ἅτ' ὄχυρούς τινας τό-
 πους οἰκῶν καὶ ἀγχιτέρμονας ἔχων Κέλτους καὶ Γαλάτας, οἱ
 παρὰ τὸν πρὸς ἄρκτους καὶ Θουλήν τὴν νῆσον οἰκοῦσιν ὠκεα-
 νόν, ὃθεν ζέφυρός τε ἀναρρήγνυται καὶ ὅποι δύνων πορεύε-
 ται ἥλιος, μάχιμον ἔθνος ὡς τὰ πολλὰ καὶ οὐ πόρρω που f. 258 b.
 γίνομαι λέγειν ἀνανταγώνιστον. ἀλλ' ἔστιν ἄλλοτριόφρων τε
 5 καὶ τῷ ἡλίῳ τὸ τῆς λατρείας σέβας νέμων μὲν, ὑπισχνούμε-

sedi tribuerant, eo graviolem iram reddiderunt et odium, ac studium
 illud quod antea eorum pietatem rexerat et ornabat illustri fama,
 nunc nec iniuria in contemptum venit, non apud omnes omnino, sed
 plurimos et vulgares quippe qui minus rem cognoscerent, apud mul-
 tos, qui ut plerumque fit invidioso iudicio tenerentur nec et antereo-
 ris famae et posterioris momenta examinarent. sed recipiatur sermo
 necesse est, narravimus tres totius Russiae duces cum civibus religio-
 sam pietatem habuisse et eundem nobiscum animum. minime autem
 quartus, qui maiores exercituum numeros ac nervos et armorum usum
 habebat et ipsis septemtrionalibus Scythiis multo superior viribus erat
 et, quum reliqui populi annua illis vectigalia solverent, nunquam ipse
 dabat, quod munita quaedam loca tenebat et propinquos habebat Cel-
 tos et Galatas, qui ad oceanum septemtrionem et Thulam insulam ver-
 sus vergentem habitant, unde zephyrus spirat et sol occidit. gens
 plerumque bellicosa et, quod nimium non est, invicta, sed diversae

νος δ' ἐν τῇ ἄρτι καὶ ὁμόδοξος ἡμῖν κατὰ τὸ τῆς θρησκείας
 ἕσασθαι σέβας, εἰ τῇ πρὸς αὐτοῦ πεμφθέντι πρεσβευτῇ Ῥω-
 μανῶ τὴν τῆς ὅλης Ῥωσίας ἐπισκοπὴν καὶ μητρόπολιν ἐγχει-
 ρίσοιμεν κατὰ τοὺς νενομισμένους τῆς ἐκκλησίας θεαμένους ἐκ
 διαδοχῆς τοῦ τελευτηήσαντος ἀγτίως ἐκεῖνον Θεογνώστου. 5
 ἕστεργε γὰρ αὐτῷ καὶ προσέκειτο λίαν, τοῦτο μὲν καὶ ὡς ἐκ
 γυναικὸς συγγενεὶ τοῦ κηδεστοῦ ὄηγός, ὃς ὁμοροῦντα μὲν τε-
 τύχηκεν ἔχων αὐτόν, εὐσεβῆς δ' ἦν οὐτῶσι καὶ τοῖς θεαίσι
 προσκειμένος δόγμασι καθ' ἡμᾶς, ὡς διὰ ταῦτα φίλον εἶναι
 κάκεινον Ῥωμανῶ τυτφί, καὶ ἠδέως αὐτοῦ ἀκούειν συχνὰ 10
 προσιώντος καὶ καρινουόντος τὰ τῆς εὐσεβείας καὶ διδασκον-
 τος τὰς τε δὴ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων ῥήσεις, ὡς καὶ
35 ἀνὰ στόμα φέρειν κάκεινον αὐτάς. ἕστεργεν οὖν κάκεινος Ῥω-
 μανῶ πῶς μὲν δι' ἐκεῖνα πῶς δὲ διὰ ταῦτα, καὶ μάλιστα ὡς
 προτελεσθεὶς τὰ τῆς εὐσεβείας ὑπ' αὐτοῦ δόγματα συχνὰς 15
 διδασκαλίαις καὶ παραίνεσσι· καὶ ἦν ἐγγὺς τοῦ καὶ τῇ
 θεῷ τελεσθῆναι βαπτίσματι. ἦν δ' ὁ Ῥωμανὸς οὐτῶσι τῶν
 εὐσεβεία καὶ μοναδικῇ πολιτείᾳ καὶ εὐλαβείᾳ συντεθροαμμέ-
 νων ἀνδρῶν, ἰσρωμένος τε καὶ πείραν ἐξηρακμημένος τῆς τῶν
 ἰσρῶν βίβλων ἀναγνώσεως ἱκανῆν, πάντε πῶν καὶ πενήκοντα 20
 ἐτῶν ἡλικίαν ἄγων ἐγγύς, καὶ εἶδος ἔχων ἐκ φύσεως σεμνὸν
 κομιδῇ καὶ αἰδέσιμον. καὶ προύβαινεν ἂν εἰς πέρας τὰ παῖγμα
 χρηστόν περὶ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο τῆς θρησκείας ἕνεκα, εἰ ἐγί-
 γνετο τελείως κατὰ τὴν ζήτησιν τοῦ πεπομφότος ἐθνάρχου. ἀλλ'

mentis et solis venerationi deditus, pollicens se in nostram religionem
 se venturos, si Romano legato a se misso totius Russiae sedem epi-
 scopalem et metropolim ad leges ab ecclesia constitutas, ut subse-
 quenti Theognostus brevi antea mortuum tradiderint. nam ei cum
 amore dediti erant, octo ex soceri regis mulieri, qui eos finitimos ha-
 bebant, pius ille fuit et divinis nostris dogmatibus deditus, ita ut amicus
 Romano esset. libenter audiebat et laudabat religionem et disciebat
 prophetarum apostolorum verba, ita ut in ore eius versarentur. igitur
 amabat ille Romanum et ob has et ob illas causas. praesertim
 quod ab eo in religionis dogmata initiatus erat, crebris doctrinis et
 admonitionibus nec multum aberat, quin sacro baptismo imbueretur.
 fuit Romanus ille a viris religione et simplici prudentia et providen-
 tia nutritus factus sacerdos et iustam a legendis sacris libris scientiam
 adeptus. quinquaginta quinque annorum aetatem agens faciem a na-
 tura habuit venerabilem ac piam et operi revocandae ab superstitione
 illius gentis finem imponisset, si ad missi ducis voluntatem fieri li-
 cuisset; sed resistit divina ira Romanos nihil boni perficere potentes

ἀντέπραξεν ἢ μηδὲν τῶν χρηστῶν ἐῷσα Ῥωμαίους θεομηρία 26
 τελεῖν διὰ τὴν τῆς πολυθεΐας αἵρεσιν, ἣν οἱ τῆς ἐκκλησίας l. 259 a.
 ἄρτι προεστηκότες ἀνόμως εἰσήνεγκαν. εὐθύς γὰρ χειροτονη-
 θέντος ἐνταῦθα τοῦ Ῥωμανοῦ, ἀθρόον ἐπεφύη τις ἐκεῖθεν ἑτε-
 5 ρος, τοῦτον ᾽Αλέξιος, κατεσπουδασμένην ποιοῦμενος τὴν ἐς
 Βυζάντιον ἄφιξιν, ἑμοῦ τε σπαρεῖς καὶ ἀναδοθεῖς οὐκ ἐν-
 τεῦθεν, ἀλλὰ χρήμασιν ὄνιον πρὸς ἐνίων δῆθεν ἐκεῖθεν δε-
 ξάμενος τὴν ἀξίαν ἐπισκόπων, κατὰ τὸ τῶν σπαρτῶν καὶ αὐ-
 τὸς αὐθήμερον γιγάντων ἐκείνο γένος ὄφθη μητροπολίτης,
 10 ἀνὴρ μοχθηρὸς καὶ πανοῦργος καὶ ἐμπληκτος, πάσης τε ἄλ-
 λότριος ἐδλαβοῦς καταστάσεως, καὶ ἅμα πολλοῖς ἐγκλήμασι
 καθαιρέσεως ἔνοχος ὢν, ὡς τὰ τῶν ἐγγωσθίων ἐκεῖθεν ἑλλη-
 θῆτα κατοπιν ἐσήμαινε γράμματα. ἀλλὰ χρημάτων πλήθος 27
 κεκομικώς, καὶ δούς μὲν Καντακουζηνῷ τῷ τηρικαῦτα βασι-
 15 λείοντι, δούς δὲ καὶ τῷ τηρικαῦτα πατριάρχῳ, τοῦτονμα
 Φιλοθέῳ, ὧν ἐφίεντο δώρων ἑκάτερος, ὧν ἐδεῖτο μετὰ ῥα-
 σιώνης αὐτὸς ἀντελάμβανε. καὶ συνελόντι φάναι, ἅπαν
 ἔφραξε στόμα, καὶ πάσας ἐν τῷ ἄφανει τεθνάναι κατηγορίας
 ἐκ τοῦ ῥάστου κατέπραξε, τὰς μὲν νόμας σφῶν δουλωσάμε-
 20 νος, τοὺς δὲ νόμους συλήσας καὶ πόρρω μνήμης κείσθαι πα-
 ρωσάμενος. ἔθεν καὶ μεμερίσθαι διὰ ταῦτα συμπέπτωκε τὴν
 τῆς ὅλης Ῥωσίας μητρόπολιν εἰς δύο μέρη, εἰς τε Ῥωμα-
 νὸν καὶ Ἀλέξιον. καὶ εἶθε ἔνεμεγεν ὡς τὴν πρώτην γούν ὁ
 μερισμὸς ἐγεγόνει. ἀλλ' ἀπίοντος Ῥωμανοῦ πρὸς ἣν ἔλαχε 28

propter polytheismi haeresin, quam in ecclesiam modo praepositi con-
 tra leges intulerunt. statim enim delecto Romano exstitit alius qui-
 dam nomine Alexius, qui celeriter iter Byzantium suscepit. nec ipse
 iade ortus et educatus, sed opibus vilem ab episcopis quibusdam di-
 gnitatem adeptus et ad Spartorum et Gigantum illorum similitudinem
 eodem die civis metropolitanus factus, vir humilis et parvus et mul-
 tiplex, ab omni disciplinae prudentia alienus et multis necis crimini-
 bus ut postea civium libri protulerunt, obnoxius. sed pecuniarum
 copiam dedit Cancauzeno tum regnanti et Philotheo patriarchae, ad
 utriusque voluntatem et utilitatem cum facilitate quadam offerens et
 ut libere dicam os totum obstraxit. quorum animis conciliatis et le-
 gibus sublati eiecctisque e memoria, factum est ut tota Russia in duas
 partes et Romanam et Alexianam divideretur. utinam mansisset quae
 antea fuerat divisio. sed abentem Romanum in partem quam sorti-
 tus erat Alexius pluribus epibus datis et largioribus sustulit et com-
 modo tempore Romanum castigavit. quocirca brevi spei pteus Ro-
 manus Byzantium profectus est necessitate coactus quam imperii gu-

- μοῖραν, πλείω δεδωκώς Ἀλέξιος χρήματα πλείω καὶ κρείττω καὶ τὴν μοῖραν αὐτῆς συγκυκλήσας ἀνείληφε, ζημιώσας ἐν τοῖς καιροῖς τὸν Ῥωμανόν. διὸ καὶ αὐτῆς μετὰ βραχὺ πρὸς Βυ-
- f. 259 b. ζάντιον ἐπανεληλυθέναι μεστὸν ἐλπίδων Ῥωμανόν ἢ ἀνάγκη συνήλαινε, ἅτε καὶ μεταπεσεῖν αἰσθόμενον τὰ τε τῆς μοναχ-5 χίας ἐνταῦθα σκῆπτρα πρὸς Παλαιολόγον καὶ αὐτοὺς τῆς πατριαρχίας θρόνους αὐτῆς ἐς Κάλλιστον τοῦνομα. ἐληλυθότι δὴ οὖν βοηθεῖν, ὁπόση δύναμις, ἀδικουμένῳ τῶν πάντων σφόδρα κρίνας εἶναι δικαίων ὁ πατριάρχης, ὁμοῦ τοῖς πα-ρατετυχηκόσι τηρικαῦτα ἀρχιερεῦσι, τὰ ἐπὶ τούτοις παρε-10
- 39 σκευάζοντο γράμματα καὶ ψηφίσματα. ἀλλὰ πρὶν ἐς πέρας ἵεναι, πάρεστιν αὐτῆς Ἀλέξιος χρημάτων ἐπιφερόμενος πλείστα βαλάντια, δι' ὧν τὴν τοῦ πατριάρχου χειρωσάμενος γνώμην τὰ πρῶτα, ὕλης γηγενοῦς ὑπερφυῶς ὀρέξεσιν ἡλικιωτῶν οὖσαν καὶ δεσμῶτιν οὐκ ἔξω φανλότητος λογισμῶν, ἔπειτα 15 περιήρει τοὺς ἄλλους ἀναλόγως διδοὺς καὶ δουλόμενος καθ' ἕκαστον ἅπαντας. ἤδη δὲ καὶ τοῖς ἄρχουσι προσιῶν, καὶ παραβύων ἀβρότερα κέρματα, ὅσα καὶ σφᾶς πρὸς τὸ βουλόμενον εἴλκε, τὸ συγκεχωρηκὸς εἰληφότης ἤδη παρὰ τοῦ πα-20
- 40 τριάρχου Καλλίστου, ὃς τῶν τῆς ἱεροσύνης κανόνων πρόμα-20 χος εἶναι ὁμωμοκός, καὶ μὴ προδότης γίνεσθαι τῶν ταύτης θεσμῶν, μηδὲ τὴν ἄκρατον χάριν τοῦ πνεύματος ὄνιον ὡς ἐν ἀγορᾷ προτιθέναι τοῖς κατὰ Σίμωνα τὸν μάγον ζητοῦσιν, ἔπειτα αὐτὸς τε παραβάτης ὡφθῆ περιφανῆς, διακυβεύων τὰ τίμια, καὶ τοὺς ἄλλους προτρεπόμενος ἀπαρακαλύπτως ἐς τὴν 25 τοῦ κακοῦ κοινωσίαν. καὶ διὰ ταῦτα ἀπηνήγατο ἐς προὔπτον

bernacula delata esse ad Palaeologum et patriarchicam sedem ad Callistum audisset. cui igitur quippe iniuriis vexato operam daturus patriarcha et qui forte aderant sacerdotes litteras et damnationes scripserunt. sed priusquam res ad finem perducitur, rursus adest Alexius multam pecuniarum copiam offerens. quibus primum patriarchae animum cepit, materiae terrenae cupiditate plenum neque a mentis pravitate liberum; dein ad alios accedens unumquemque sibi conciliavit. iam vero etiam principes adiit et insignibus pecuniis corruptos facile ad voluntatem suam traxit, qui pactum iam a Callisto patriarcha acceperant. ille qui sacerdotales leges se defensurum iuraverat nec proditurum pacta nec S. Spiritus gratiam tanquam vilem in foro venditurum Simonis magi sectatoribus, dein ipse improbus aperte apparuit in honoribus ludo diffundendis et aliis ad malignitatis communitatem palam adducendis. quamobrem primum repulit quae

τὰς πρὶν ὑποσχέσεις ἐκείνας αἱ περὶ τοῦ θείου βαπτίσματος
 ἦσαν αὐτῷ παρεσκευασμέναι σὺν γε τοῖς ὑπηκόοις κομιδῇ
 παμπληθέσιν ὑπάρχουσιν· βέλτιον γὰρ ἔφησεν ἡλίῳ λατρεύ- **41**
 ειν, κόσμον ὅλον φωτίζοντι καὶ ζωοῦντι καὶ περιθάλλοντι, καὶ
 5 τῆς τοῦ πάντων εἰκόνας δημιουργοῦ σαφῆ τινα φέροντος ἔχνη
 καὶ σύμβολα, ἣ τῷ τῆς φιλαργυρίας δαίμονι, ᾧ τοὺς τῶν **f. 260 a.**
 Ῥωμαίων ἀκούω νυνὶ πατριάρχας ἀλίσκεσθαι, εἰ χρῆ κατὰ
 τὸν τῶν αὐτῶν ἀποφήρασθαι διδάσκαλον, ὃς ὑπισχνουμένῳ
 τῷ διαβόλῳ δώσειν βασιλείας τε καὶ χρήματα γῆς ἀπάσης,
 10 εἰ βούλοιο προσκυνεῖν καὶ λατρεύειν αὐτῷ, ἐπετίμησέ τε καὶ
 ἀπεκρούσατο μάλα σφοδρῶς· ὥσθ' ὁ τούτοις ἐκθύμως ἐγκυ-
 βιστῶν, καὶ ἀντὶ τούτου αὐτὸν προϊέμενος ὃν εἶλετο δεσπό-
 την ἔχειν καὶ θεόν, ποίων μὲν κολάσεων ποίων δὲ πρηστῆ-
 ρων οὐκ ἄξιος εἶη ἂν, δεσπότην χρηστοῦ τε καὶ εὐεργέτου
 15 διάβολον ἀλλαττόμενος ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, καὶ οὐδὲ τουτοῦ
 τὸν ὑπ' ἐμοῦ τιμώμενον ἥλιον αἰδεῖται μάρτυρα τῆς ἀναι-
 -δείας δρῶν ἑαυτοῦ, ὅτι τὸν καὶ αὐτοῦ δημιουργὸν γηῖνοις ὅλη
 ψυχῆς προαιρέσει προῖεται χρήμασι. σαφῆ γὰρ εἶναι ταύ- **42**
 την ἔγωγε τίθεμαι εἰδωλολατρίαν· τὸν μὲν γὰρ ἥλιον στοι-
 20 χεῖον ἔξ ἀρχῆς εἶναι κατεilhφесαν ἄνθρωποι συστατικὸν τῆς
 τῶν ἐν γῆ πάντων φύσεως· χρυσὸς δὲ καὶ ἄργυρος ἅπας
 γῆ πατουμένη καὶ τοῖς εὐφρονοῦσι πρὸς μηδὲν ἀγαθὸν χρη-
 σιμεύοντα· πῶς γὰρ ἂ μὴδ' εἰκόνας εἰδωλον ἡλίου σώζειν
 δύναται; εἰ δὲ καὶ πρὸς ἀνιέρους καὶ βεβήλους πράξεις κα-

de S. baptismo civibus valde plurimis promiserat. praestat enim, ait,
 venerari solem, toti mundo lucem, vigorem, calorem afferentem et
 creatoris mundi dilucida quaedam vestigia et documenta praebentem,
 quam avaritiae daemonem, cui Romanorum patriarchas nunc captos au-
 dio, si ipsorum magistri exemplum spectamus, qui diabolum pollicen-
 tem se totius terrae regna et opes daturum si procumbere et adorare
 se vellet, aversatus est et pervalde repulit. itaque qui in talia se
 insane praecipitaverit et pro iisdem, quem dominum et deum sibi ha-
 bendum sumserat, reiecerit, quibus tandem poenis, quibus suppliciiis
 non dignus erit, quippe qui Christo domino ac salvatori diabolum ho-
 stem et inimicum anteponat et ne hunc Solem quidem, quem equidem
 veneror, edito turpitudinis testimonio vereatur. apertam enim hanc
 esse idolatriam statuo. solem enim primum rerum elementum esse
 componens universi naturam homines intellexerunt. aurum vero et
 argentum omne per orbem terrarum sanis quidem hominibus ad bonum
 nihil prosunt, quippe quae solis imaginis ne umbram quidem servare
 possint. sin vero ad impia et scelerata negotia adhibet avaritiae do-

- ταδαπανᾶ τῆς φιλαργυρίας τοὺς τρόπους ὁ καὶ προύστασθαι
 43 λαχῶν, καὶ λαλεῖ μὲν πρὸς ἀργύριον, χρημάτων δ' ὄνιον τὸ
 τῆς ἱερωσύνης ποιεῖται ἀξίωμα, καὶ τούτων οὐ μικρῶν τινῶν
 καὶ βραχύτητι περικλειομένων ὄγκου καὶ ἀριθμοῦ πηλικότητι
 καὶ ποσότητι, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοιοῦτους ὄρους ὑπερβαίνοντων τε 5
 καὶ ὑπερεκτεινομένων, ποῦ οὐκ ἂν ἐλάσειεν ὕβρεώς τε καὶ
 ὑποπίας ἢ ἀκρασία; τίνας δ' οὐκ ἂν ὑπερβαίῃ Κωνσταντῶν
 ὄρων καὶ Ταναΐδος ἐκβολὰς καὶ Σκυθῶν ἀγριότητος ἢ φήμη
 βαδίζουσα τῆς αἰσχρότητος; ἢ τίς ἂν καὶ ὁποῖα ποτὲ συ-
 σταίῃ πολιτεία βεβαίας τὰς τοῦ μένειν οὐκ ἐπίκου ἀρχοῦσα 10
 44 κρηπίδας; τίνες δ' ἂν οἰκιῶν καὶ πόλεων διοικήσεις εὐνομη-
 θεῖεν ὅπουπερ ἂν οἱ τῶν κανόνων καὶ νόμων προστάται,
 l. 260 b. τῶν χρηστῶν ἀμελοῦντες ἡθῶν, παρενημερεῖσθαι θεῶσι τὰ
 τῆς δικαιοσύνης ἀνάκτορα, καὶ παρὰ φῶλλον τίθενται τὰ τῶν
 νομίμων κράτη, καὶ τὸ ψεῦδος προτιμῶσι τῆς ἀληθείας, καὶ 15
 νόμον τὴν ἀνομίαν ἡγοῦνται, καὶ ψῆφον δικαιοσύνης τὸ τὰς
 ψήφους τῆς δίκης αἰσχροποιεῖν· καὶ ἦν τῶν πολιτειῶν καὶ
 πόλεων σφῶν προφανῆ καὶ ὑπαιθρον κατάλυσιν νύκτωρ καὶ
 μεθ' ἡμέραν οὐ λήγουσιν αὐτοὶ καθ' ἑαυτῶν ἐργαζόμενοι,
 ταύτην ἔδραν καὶ στάσιν ἐπ' ἴσης τοῖς οὐρανίοις πύλοις πρὸς 20
 ἀσφάλειαν τὸ ἀκίνητόν τε καὶ ἀνἀλλοίωτον ἔχειν οἴονται, κα-
 κῶς εἰδότες καὶ λίαν ἀμούσως, καὶ μηδὲν ἄμεινον ἢ ὄσπερ
 οἱ τυφλοῦντες τε καὶ μηδὲ τὰ ἐν ποσὶν ὄλωσ ὄραν δυνά-
 45 μενον καὶ οἱτοι γὰρ κατόπιον ἐπομένους ὄρωντες τοὺς τῆς το-

les is cui praesesse contigit, et loquitur quidem contra argentum, ve-
 rum sacerdotii dignitatem reddit venalem pecuniis non parvis neque
 ad magnitudinem modicis neque ad numeri multitudinem, sed quae
 eiusmodi modum valde exsuperent, quousque haec perveniet superbiae
 et insolentiae turpitude? nonne Caucasum montem et Tanaïs impe-
 tum et Scytharum immanitatem superet hic turpitudinis rumor? an
 quae et qualis unquam reipublica firma steterit, quae non fundamenta
 omni modo tenuerit? num familiae et civitates bene administrantur,
 ubi qui observandis legibus ac normis praesunt, neglectis probe in-
 stitutis, iustitiam potestate et dignitate detrahunt et legum auctori-
 tatem ad nihilum redigunt, qui mendacium veritati anteponunt, qui le-
 gem illegem ducunt et iustitiam iuris inquinacionem, qui denique
 quemadmodum civitatibus et urbibus suis aperte et propalam dissol-
 vendis diu noctuque non desistunt, ita sedem et domicilium similiter
 in coelestibus thronis immobile et immutabile tenere se secure putant,
 male perit illi et incertum non aliter, ac caeci qui ne ante pedes qui-
 dem quae incertum videre possunt. fructus enim tantae malignitatis et

σάντης καὶ τηλικαύτης κακοτροπίας καὶ ἀτοπίας καρπούς, μάλ-
 λον δὲ πρὸ ὀφθαλμῶν κείμενα νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τὰ τῆς
 σφῶν κακίας ἐπίχειρα, οὐδαμῇ ἐπαύουσι, ἀλλ' ἐπ' ἴσης τοῖς
 μαινομένοις τὰς σφῶν αὐτῶν ἐσθίοντες σάρκας χαίρουσιν·
 5 ὥσπερ ἂν εἰ προσετίθεισαν κέρδεσι κέρδη καὶ κλήρῳ κλήρον γῆς
 καὶ θαλάσσης, καὶ μὴ πᾶν τὸνναντίον ἔπασχον, ἄχρι πυλῶν
 καὶ αὐτῶν εἰπεῖν οἰκιῶν τῆς σφῶν ζημίας ἀεὶ προχωρούσης
 καὶ δίκην πυρὸς κῦξομένης καπνὶ σφετέρῳ κακῇ νευομένης τὰ
 πρόσω, καὶ μάλισθ' ἔταν καλάμης κατὰ πρόσωπον ἰσταμένης
 10 λαμπρῶς ἐπιδράττηται τοῦ πυρὸς ἡ φορὰ. εἰ οὖν ἐμοῦ, 46
 φησί, κατηγορεῖν ἐθέλοι τις τοιαῦτα, πολλοῦ μὲντ' ἂν δεή-
 σεις τρισσαθλίουσ ἀντὸς καλεῖν, καὶ ταῦτα ποιμαίνειν λαχόν-
 τας καὶ ἑυθυμίζειν οὐ ῥέουσιν ὕλην καὶ φθειρομένην ἀεὶ,
 ἀλλὰ τὸ μέγα κτήμα καὶ τιμιώτατον καὶ θανάτου παντός
 15 ἀνώτερον, τὴν ἀνθρώπου ψυχὴν δηλαδὴ. ἧ γὰρ εὐθνηῆρος
 καὶ κανόνος ἔχειν συμπίπτωκε τόπον, καὶ ὅς ἀρχέτυπον ἄλ-
 λων εἶναι πεπίστευται, οὗτος εἰ μὴ κατὰ τὸννομα πολιτεύοιτο,
 μηδὲ τὸ προσῆκον ἀποδοιοῖ τῇ τοῦ κανόνος καὶ τῆς εὐθύτη- f. 261 a.
 τος ἀρετῇ ἀλλὰ πράγμασιν ἀνοσίοις ὄνομα περιτιθεῖη χρη-
 20 στόν, δείκνυσιν ἐναργῶς μὴ τὸ χεῖρον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εἶ-
 ναι ἀρχόμενον δεῖν, ἀλλὰ τὸ γε κρείττον ἐπὸ τοῦ χείρονος.
 σχετλιώτερον δ' οἶομαι καὶ οὐ μάλᾳ εὐσχήμονος ἵεναι ὀλέ- 47
 θρου δῆμοις τε καὶ οἴκοις, ἄρχουσί τε δὴ καὶ ἀρχομένοις,
 νέοις καὶ γέρονσιν, ἀνδράσι τε καὶ γυναιξί, πλουσίοις τε καὶ

insolentiae qui a tergo sequuntur cernentes, magis quae ante oculos
 positae sunt semper improbitatis poenas nequaquam animadvertant, sed
 insanorum similes dentes suis corporibus iniicere amant, quasi quam-
 plurima emolumenta et quam plurimae sortes evenerint terra marique
 nec plane contrarium acciderit, quum usque ad portas et ut ita dicam
 aedificia eorum poena progrediatur et in ignis modum aucta pestem
 carpat porro et in stipulas ante oculos positas flammae impetus libere
 irrumpat. quapropter si quis me vituperarit, oportebit ter infelices
 appellem, quibus acciderit administrare et regere non levem et insu-
 nem materiam, sed magnum, bonum et pretiosissimum et omni morte
 superius, hominis scilicet animam. cui enim legis ac normae ratio-
 nem tenere accidit et ceteris exemplo esse creditur, is si non secun-
 dum nomen regit nec quae ad legem et normam pertinent agit, sed
 impie factis sanctum nomen polluit, aperte docet non peiores a me-
 lioribus, sed meliores a peioribus esse regendos. miserius autem puto
 et perniciosius esse populis et familiis, imperatoribus et civibus, iu-
 venibus et senibus, viris et mulieribus, divitibus et pauperibus, fere

πένησι, καὶ πᾶσι σχεδὸν λογικοῖς καὶ ἀλόγοις, ὅταν τοῖς βελτίοσι νομοθετώσιν οἱ κάκιστοι· οὐ γὰρ τὸ διεφθαρὸς τῶν ὀρώντων κατευθυνθεῖ ἂν ποτε πρὸς εὐνομίαν, οὐδ' εἴ τι νοσοίῃ τῆς πολιτείας, παρασκευασθεῖ πρὸς τὴν πρὶν εὐεξίαν παλινοδρομεῖν, ἀλλὰ πολλῶ τούναντίον γένοιτ' ἂν, παραπαιδαγωγούντος⁵ τοῦ χοροστάτου καὶ διδασκάλου, καὶ χωλεύειν ποιούντος τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀληθείας τὸν δρόμον. πρόξενος γὰρ αὐτὸς ἄντικρυς γίνεται νοσεῖν καὶ τὸ ὑγιαῖνον, καὶ ἔξ οὐρίας αἰεὶ καταβαίνειν πρὸς τὸ φθειρόμενον· καὶ ὃ τὴν ἐρημίαν ὡς ἐπίπαν ἐκτήσατο πάρεδρον, ἀντιφωνούντος αὐτῷ τοῦ βίου¹⁰ τοῖς λόγοις καὶ ἧ τέτακται διοικήσει· ὥσπερ γὰρ δικαιοσύνη κοινωνίας ποιητικόν, οὕτως ἀκοινωνήτων ἀδικία καὶ σύνοικον ἐρημία, θηριώδη ποιοῦσα τὸν βίον καὶ παντάπασιν ἄγριον.

49 τὴν γὰρ τοι πόλιν ἔξ οἰκιῶν συγκειμένην κοινωνικῆς εὐταξίας θεμέλιον εἶναι ἀνάγκη καὶ νόμων δικαίων ἐμπεφραγμένην¹⁵ δεσμοῖς· ὧ γοῦν οἰκίας δι' ἀμαθίαν τοῦ κρείττονος ἤκισθ' ἀρμόττει προστασία, πολλοστοῦ τινὸς μέρους μακρᾶς πολιτείας, πολλοῦ μὲντ' ἂν δεήσειε δεόντως πόλεως ὄλης προστεῖναι. ὡς γοῦν τῶν ἀνθρώπων ὧ δίκη καὶ εὐνομία συντέθραπται, τούτῳ καὶ τὸ βελτίστῳ τε εἶναι καὶ κατὰ τὸ βέλτιστον²⁰ ἄρχειν προσγίνεται, οὕτως ᾧ μὴ, τούτῳ καὶ χειρίστῳ γίνεσθαι κατὰ τὸ ἀντίπαλον ἔπεται καὶ παγχάλεπον ἄρχειν ἀρχήν.

49 ὄργανα γὰρ ἐκ φύσεως ἄνθρωπος ἔχων πρὸς ἀρετῶν ἐργασίαν πολυειδῶν, εἰ μὴ βούλοιτο δίκη τε καὶ εὐνομία διοικέισ-

omnibus peritis et imperitis, si melioribus pessimi imperant. nam praefectorum improbitatem non direxeris unquam ad bonas leges nec si quid respublica aegrotet ad pristinam felicitatem reditum facile effeceris, sed plane contrarium feceris, quam si chorostata et magister instituit et claudicare docet inter pulchri et veri cancellos. vicina sibi aegrotum et validum et prosperum semper spectat ad vanum. et si quis desertum quasi socium sibi sumserit, eius vita a legibus et qua instituta est vivendi ratione discrepat. quemadmodum enim iustitia consociationem facit, ita disiunctio ab iustitia et in deserto habitatio bestialem et omnino immanem vitam reddit. urbem enim ex aedificiis compositam publicae salutis fundamentum esse et iustarum legum obstrictam cancellis necesse est. cui igitur ob inscitiam commodi minime convenit administratio familiae, tanquam magnae partis civitatis, multum deerit ut toti urbi praesit. quemadmodum igitur homo, cui ius et leges innatae sunt, optimus esse et optime rem regere possit, ita, cui non insunt, pessimum fieri et pessime rem administrare eum ex contrario sequitur. homo enim a natura praeditus

θαι καὶ διοικεῖν, παγγάλεπον καὶ ἐξίτηλον πόλιν πᾶσαν καὶ
 πολιτείαν καὶ οἰκίαν καὶ συλλήβδην ἅπαντα φάσαι πράγματα
 δείξειεν ἂν ἐν βραχεῖ· καὶ οὐδὲν ἕτερον τούτῳ λελείψεται
 ἢ τοῖς τῆς ἀρετῆς ὄργανοις κακῶς χρωμένῳ δίκην πυρὸς ἐμ-
 5 πιπρᾶν καὶ ἄδου μυχοῖς παραπέμπειν, καὶ εἴ τι σφίσι χθές που
 καὶ πρῶην προστῆν ἐκείνοις τὸ εὐδαιμον. εἰ δ' οὖν, φρασιάτω
 μοί τις παρελθόν, πόθεν ἄλλοθεν ἐς τοιάσδε κακοδαιμονιῶν
 ἐσχατιὰς τὰ μέγιστ' ἐκεῖνα καὶ τηλικαῦτα κατενήκεται σφίσι f. 261 b.
 πράγματα. πάντως οὐδαμῶθεν ἢ κατ' αὐτῶν ἐξ αὐτῶν, οἴκο-
 10 θεν οἴκαδε, τὸ λεγόμενον. ἦδιον γοῦν ἔγωγ' ἂν πολλῶ μετὰ 50
 δικαιοσύνης καὶ εὐνομίας ἡλίον τε καὶ τοῦ τὸν ἡλίον πεποιη-
 κότης θεοῦ διατελοῖην σαφῆς λατρευτῆς, ἢ διὰ φιλοχρημα-
 τίαν, αἰσχίστην νόσον αἰσχίστου τρόπου, μετὰ ἀνομίας καὶ
 ἀδικίας εἶην ἀνῶν τὸν βίον, καὶ παντοδαποῖς τε καὶ ποικί-
 15 λοις μιάσμασι καταβαπτίζων ὃ φασι ψυχῆς καθαρτήριον
 βάπτισμα. πῶς γὰρ καὶ τίς με βαπτίσει τηλικούτοις ἑαυτὸν
 ἐμπιπλὰς ἐφ' ἡμέρα πάση καὶ νυκτὶ μολυσμοῖς, καὶ τοσοῦτον
 ὑπ' ἐμοῦ καταγινωσκόμενος; οὐ γὰρ οἱ ἄκροαταὶ τοῦ νόμου
 20 δίκαιοι, φησί, παρὰ τῷ θεῷ, ἀλλὰ οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δι-
 καιοθήσονται· καὶ ἐν παντὶ ἔθνη ὃ φοβούμενος τὸν κύριον
 δεκτὸς αὐτῷ ἐστίν. οὐ γὰρ ἐστι προσωποληψία παρὰ τῷ
 θεῷ, ἀλλὰ πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα κυρίου σωθή-
 σεται. καὶ θυμὸς καὶ ὄργη καὶ θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ

18. Παύλου ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς.

quasi instrumentis ad varias virtutes exercendas si non velit ad ius
 et leges regi et regere, labentem et deperditam totam urbem, civi-
 tatem, domum omnes omnino res brevi ostendet neque aliquid quicquam
 ei, qui virtutis instrumentis male utitur, superest, quam ut ad ignis
 similitudinem urat et in perniciem trahat, quibus brevi antea felicitatis
 quid adhuc inerat. dicat igitur mihi quispiam, num aliunde in
 eiusmodi diaholorum fines magna illa et talia eorum facta pervenerint.
 profecto non aliunde, quam ab semet ipsis, e domum in domum,
 ut dicitur. multo equidem lubentius cum iustitia et aequitate
 solem et deum solis creatorem propalam semper venerer, quam ut ob
 avaritiam pestem turpissimam cum iniquitate et iniustitia vitam transi-
 gam et variis ac multiplicibus maculis baptismum quem animae la-
 vacrum dicunt polluam. quis enim quomodo me baptizabit eiusmodi
 macularum semper plenus et mihi tantopere suspectus? non enim au-
 ditores legis iusti sunt apud deum, sed factores legis iustificabuntur.
 et in omni gente qui veretur dominum gratus ei est, non enim per-
 sona valet apud deum, sed quisquis invocabit nomen domini salvabi-

πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν, Ἰουδαίου τε πρώτον καὶ Ἕλληνας· δόξα δὲ καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε πρώτων καὶ Ἕλληνι.

- 51** Τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα σὺν ὀργῇ καὶ ζήλῳ διεξελθὼν ὁ 5
 ῥῆξ ἐκεῖνος ἐναυῦθα τὸν λόγον κατέπαυσε, τὴν δὲ γνώμην εἶ-
 χεν ἡρεθισμένην πρὸς ἄμυναν ὑπὲρ ὧν προσῆκε τῷ Ῥωμαϊῷ.
 ἔξεστι δ', οἷς τῇ ἀκοῇ σύνοις ἀπαθῆς συνοικεῖ, κρίνειν εἰ
 προσήκοντος ἔχεται λόγου τὰ εἰρημένα· ἔξεστι δ' αὖθις συλ-
 λογιζέσθαι ἔτι καὶ εἰ χριστιανῶν παισὶν εὐσεβείῳ ἀνεκτὸν 10
 οὕτω γῆς καὶ θυλιάτης ὡς πορρωτάτω τῆς αἰσχίτης ταυ-
 τησὶ κακίας τὴν φήμην δραμοῦσαν μέχρις Ὀρκεανοῦ καὶ Σκυ-
 θῶν ἀφικνεῖσθαι, καὶ τοσοῦτον τὴν τῆς αἰρέσεως αὐξήσασαν
 βλάβστην διαπεφοιτηκέναι πανταχῇ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας
 τὰς ἴβρεις κομιζούσαν, κρηπίδας ἀφθόνων πηγῶν εἰληφούσαν 15
 τὰς τῶν νῦν πατριάρχων τε καὶ ἐπισκόπων ἀτόπους καὶ παρα-
 νόμους πράξεις καὶ ἣν τετραρνηκότες δογμάτων ἐνέπλησαν
52 πονηρῶν ἐκκλησιαῶν αὐτοί· οὐ γὰρ ἐν παραβύστω τὰ βέβηλα
 δρωσιν οἱ ἀναιδεῖς, οὐδ' εἰς ἀφεγγές που καταδύντες χωρίον,
 ἀλλ' ἐν ὑπαίθρῳ καὶ θεάτρῳ πομπεύουσι πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ 20
 τὴν σφῶν αὐτῶν ἐξώγιστον ἐθέλονται μοχθηρίαν αὐτοί· οὐ-
 τως ἐξόριστος παντάπασι καὶ κομιδῇ γε ἀλλότριος τῶν τῆς
 ἀρχαίας γέγονεν ἡθῶν πολιτείας ἢ δικαιοσύνης καὶ φρόνησις,
 l. 262 a. καὶ εἴ τι σεμνότητος καὶ εὐσχημοσύνης ἐνῆν ἀγαθόν, ὡς ἔξει-

tar. et indignatio et ira et tristitia in animam uniuscuiusque hominis malum facientis, Iudaei primum, et Graeci; gloria vero et gratia et pax unicuique bonum facienti, et Iudaeo et Graeco.

Haec ubi cum ira et acerbitate locutus est, orationem mentem incensam habuit ad ea, quae ad Romanum spectabant, repellenda. licet autem quibus sana ratio inest, diiudicare, num dicta habeant iustam sententiam. licet porro dignoscere, num Christianorum piis filiis tolerabile sit huius turpissimae improbitatis famam tantopere terra marique crescentem ad Oceanum et Scythas usque pervenire, tantopere auctam sectae stirpem ubique divulgari, Romanae ecclesiae superbiam inferentem, fundamenta aberrima nanciscentem, nempe patriarcharum et episcoporum iniusta et iniusta facinora et, quam per tyrannidem pravus dogmatis implevere, ecclesiam. non enim in remoto nefanda agunt impii illi neque in obscurum abditi locum, sed in foro et omnium conspectu per totum terrarum orbem suam ex industria obscenam pravitatem prae se ferunt. tantopere remota et omnino sciuncta est ab antiquae civitatis institutis, iustitia et prudentia, et si

ναι λέγειν νῦν ἔνταυθοῖ καὶ ἡμῖν ἃ πάλαι θεὸς διὰ τοῦ προ-
 φήτου φθέγγεται Ἰεζεκιήλ περὶ Ἱερουσαλήμ. “εἶπέ” γάρ φησι
 “πρὸς τὴν θυγατέρα τὴν ἀσύνετον Ἱερουσαλήμ· οὐχ ἡμαρ-
 τεν ἀδελφῆ σου Σόδομα κατὰ τὰ ἡμίσεια τῶν ἁμαρτιῶν σου,
 5 καὶ ἐδικαιώθη Σόδομα ἐκ σοῦ.” τοῦτέστι Σόδομα δίκαια
 ἐστὶ κατὰ σύγκρισιν σὴν, ὡς ὁ θεὸς φάσκει Χρυσόστομος. 53
 ἐστὶ δὲ οὐκ ἄδηλον, οἶμαι, φρονίμων οὐδέσιν ἀνδρῶν ὡς εἰς
 τὴν μυθικὴν ἐκείνην ἔρειν καὶ οὗτοι τὴν μίμησιν ἀναφέρον-
 τες, μεταξὺ τὴν διαίρεσιν ἀντὶ μήλου τῆ τοῦ ἔθνους ἐπαρ-
 10 χία ἐκείνου παρέρριζαν, τὴν μὲν μίαν εἰς δύο διελόντες μη-
 τροπόλεις, τὰς δ’ ὑπ’ ἐκείνην ἐπισκοπὰς ἄλλοθεν ἄλλοθι με-
 ταθέντες, ὡς ἂν πρὸς ἀλλήλους οἱ ταύτας λαγχάνοντες πρό-
 φασιν ἔριδος ἔμμονον ἔχωσι, καὶ ἅμα ἀνάγκη ὡς εἰς μείζον
 ἵέναι κριτήριον τοῦς τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχας,
 15 ἐγκλήματα μὲν καὶ ἀλλήλων, ὑπὲρ δ’ ἑαυτῶν ἀδρὰ κομιδῆ
 κομιζόντες χρήματα, οὗτ’ ἐκείνοι φαύλην τινὰ καὶ ἀνανδρον
 σκουδὴν ὑπὲρ γε τοῦ τὸν ἕτερον ἕτερος παριέναι δεικνύντες
 τοῖς ἐκεῖθεν κομιζομένοις τῶν δώρων πλήθεσιν ἐπ’ ἀναλήψει
 τῆς ἱερατείας καὶ τῆς τῶν ἐπισκοπῶν προεδρίας, οὗθ’ οὗτοι
 20 πρόνοιαν ἐρραθυμημένην καὶ ἀναπεπτωκυῖαν ἐν τοῦτοις ἄγον-
 τες πρὸς γε τὸ ἐρεθίζειν τε καὶ ἀναρριπίζειν εἰς ὅτι πλείστον
 τὴν φλόγα τῆς ἔριδος, ἀλλὰ πολλὴν καὶ διάφορον ἐπισωρευ-
 οντες ὑπεκκαύματος ὕλην, μάλα ἀνύσιμον σφίσις αἰσχροκερ-
 δείας ἐφόδιον γινομένην. ὅθεν καὶ ῥᾶστα περαιόντες διετέ- 54

quod auctoritatis et dignitatis bonum inerat. ita ut iam dici possit
 apud nos, quod olim deus per prophetam Ezechiel de Hierosolyma lo-
 cutus est: loquere, inquit, ad filiam imprudentem Hierosolyma: non
 peccavit soror tua Sodoma ad dimidium peccatorum tuorum et iustifi-
 cata est Sodoma ex te, hoc est, Sodoma iusta est tecum comparata, ut
 D. Chrysostomus dicit. non autem obscurum puto esse prudentibus
 viris, quemadmodum illi antiquam hanc litem imitati haeresin quasi
 malum in gentis illius imperium iniecerunt, una in duas divisa metro-
 poli, illius episcopis huc illuc dimissis, ita ut qui has obtinent peren-
 nem litis causam habeant et necessario ad maiorem auctoritatem per-
 veniant Constantinopolitani patriarchae, tanquam crimina quidem, sed
 ad suam utilitatem divitias conferentes uberrima. neque segnem et
 languentem laborem ostendunt, ut alter alterum anteveniat, illis qui
 inde donorum copiam apportant ad obtinenda sacra munera et episco-
 porum sedes, neque levem et inconsultam prudentiam adhibent
 ad litis flammam quam maxime excitandam et augendam. sed magnam
 et variam inandii materiam comportant, commodum ad turpem quae-

λουν ἐφ' οἷς ἐμισθοῦντο, συχνὰ μὲν καταλύοντες τε καὶ με-
 ταρριπτοῦντες ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἃ χθὲς ἄλλως ᾠκοδομήθησαν,
 ἃ δὲ πρότεριτα καθ' ἕτερον διενείμαντο τρόπον, ὡς ἑτέρως
 μεταρρυθμιζόντες σήμερον καὶ ὡς ἑτέρως τὴν ὑστεραίαν, ὅπη
 τὰς ἡνίας ἔλκει τε καὶ ἀνθέλκει τῶν ἐκεῖθεν ἐνταῦθα συχνὰς
 πεμπομένων διχόθεν χρημάτων ἢ μᾶλλον θατέρου βρίθουσα
 δεξιά. καὶ τῶν τοιοῦτων ἀγῶνων καὶ παλαισμάτων τῆς κακο-
 1.262b. μηχανου τε καὶ μυσσαῶς ἔριδος ταυτησί, δίκην ἔλκουσ διη-
 νεκῶς ἡρέμα τὰ πρόσω νεμομένης καὶ προχωροῦσης, ὅρον
 εἶναι συμβαίνει μηδένα, μηδὲ λῆξιν τινα τῶν ἀτόπων τε κερ-10
 δῶν καὶ πονηρῶν λημμάτων.

stum aditum, unde ea quibus inserviunt facile assequantur. omnia
 dissolvunt et permutant hic illic, quam heri aliter constituerunt; quae
 tribus ante diebus alia administrarunt ratione, hodie aliter componunt
 et cras aliter component, quo frena trahunt, eorum, qui huc utrinque
 immensas divitias mittunt, graviore ponderis momento manus. atque
 his studiis et contentionibus turpis et insidiosae litis, tanquam vul-
 neris continuo virum carpentis et crescentis, finis nullus est neque
 iniqui quaestus et iniustae usurpationes ullo modo terminantur.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΛΟΓΟΣ ΑΖ.

Ἐγὼ δὲ τῶν εἰρημένων πλείω καὶ μείζω συνείρειν ἔχων Cod. Reg.
τῇ ἱστορίᾳ πρὸς ἐνίων οἱ καλῶς ἀκούειν ἴσασι διόρθωσιν 3075.
5 (ιατρὸν γὰρ τὴν ἱστορίαν τοῖς ὀψιγόνοις πεπεῖσμεθα γίνεσ- fol. 83 r.
θαι, ἐπαινοῦσαν μὲν ὅποσοι τὰγαθὸν ἐπαινοῦσί τε καὶ προ-
σιένται, λοιδοροῦσαν δ' ὅσοι τὸ κακὸν οὐ βούλονται λοιδο-
ρεῖν) δέδια μὴ λάθω τὸνναντίον οὐ βούλομαι δρῶν. ἐγχο-
ρεῖ γὰρ ὡς ἐν ἀπέριφῳ πελάγει τῷ χρόνῳ πολυτρόπως καὶ
10 ἀγχιστρόφως καὶ ὡς εἰπεῖν ἑλικοειδῶς αἰεὶ θεούσης τῆς φύ-
σεως, καὶ ἄλλοτ' ἄλλως περιπετοῦς ἑαυτῇ γινομένης διὰ τὴν
ἀτέκμαρτον ἰδιοτροπίαν τῶν ἐκάστοτε φρομένων καὶ ἐπιφρο-
μένων πολυειδῶς προσώπων καὶ πραγμάτων, ἐξελίττειν καὶ
ἀνελίττειν ἔστιν οὐ καὶ ἔστιν ὅτε συγγένειαν ὁμοιοτήτων τινῶν
15 περιαιγομένην τε καὶ περαινομένην εἰς παράδοξόν τινα τὴν

NICÉPHORI HISTORIAE ROMANAE
LIBER XXXVII.

Ego vero quum supra narratis plura ac graviora habeam quae annectantur historiae ad nonnullorum qui bene accipiant adhortationem: nam medicum esse posteris historiam scimus, laudatorem quidem omnium qui bona laudent et sequantur, reprehensorem vero omnium qui mala reprehendere nolint: vereor, ne in propositi mei contrarium delabar. oportet enim, velut in infinito pelago temporis, quo multis modis et subita conversione et ut ita dicam volutatim continuo fuit natura et in aliam semper abit corruens propter infinitam et immutatam vim orientium omni tempore et varia specie accedentium imaginum et rerum, explicare et subducere cognitionem similitudi-

ταυτότητα. ὡς εἶναι δέος ἐντεῦθεν μὴ οὐ πάντων εἰς μίμη-
 σιν τοῦ βελτίονος παραθήσειν ἑαυτοὺς δυναμένων δι' ἔμφυ-
 τον ἔνιοι κακοτροπιαν ἐπὶ τοῦναντίον τῇ μιμήσει χρῆσονται,
 καὶ τὴν ἐν ἱστορίᾳ διαβολὴν τῶν κακῶν ἐπὶ σφετέρᾳ μιμή-
 σονται βλάβῃ, τὴν τῶν φθασάντων ἀναισχυντίαν καὶ τόλμαν 5
 οὖν τι παράδειγμα προβαλλόμενοι. ὅθεν ἐνός τινος ἔτι μνη-
 σθεὶς ἀπαλλάξομαι, διὰ βραχέων μέντοι καὶ τοῦτον, καὶ δι'
 ὅσων ἀποχρήσασιν ἂν τῇ τῆς ἱστορίας λόγῳ δεῖξαι πῶς τῆς
 Παλαμικῆς αἰρέσεως ἐπὶ λύμῃ τῶν ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας δογ-
 μάτων παραδύσης ἀπανθ' ὁμοῦ συγκέχεται πράγματα, καὶ 10
 διέφθαρται τὸ τῆς ἐκκλησίας ἀρχαῖον ἦθος ἐκεῖνο, καὶ ἀνα-
 f. 263 a. τέτραπται καὶ ἀπόλωλεν εἴ τι σεμνόν τε καὶ τίμιον τῆς ὅλης
 ἦν πολιτείας, συσταλείσης, οἶμαι, τῆς τοῦ Θεοῦ δεξιᾶς ὅσον
 αἰσθῆσθαι τοὺς τῆς κακίας ταύτης προστάτας καὶ ἀρχηγούς,
 καὶ πρὸς ἐπιστροφὴν ἔλθειν πρὶν εἰς καταστροφὴν κατελθεῖν, 15
 ἐνδιδόντος Θεοῦ τοῦ διὰ Δαβὶδ παραινούντος μὴ διδόναι πρὸς
 σάλλον τὸν πόδα, ἵνα μὴ νυστάξῃ μηδὲ ὑπνώσῃ ὁ φυλάσσων
 τὸν Ἰσραὴλ. ὡς εἶναι κἀνταῦθα δέος μὴ πολλῶν κακείων
 κακίωσιν οἶσι καὶ τοῖς τῆς ἐκκλησίας ταύτης προέδροις ἢ πάλαι
 κατὰ τῶν Ἰουδαίων ἀποφαντικῇ σὺν θυμῷ κατερράγῃ ψῆφος, 20
 λέγουσα "ἐὰν προσφέρῃτέ μοι σεμίδαλιν μάταιον, θυμίαμα
 βδέλυγμά μοι ἐστὶ· καὶ ἐὰν ἐκτείνητε τὰς χεῖρας ὑμῶν,
 ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν· καὶ ἐὰν πληθύ-

num conversarum et confusarum in non aptam unitatem. quare, quum
 non omnes ad meliora imitanda convertere sese possint propter innatam
 morum pravitatem, timendum ne in contrarium quidam imitatio-
 nem vertant et in historia reprehensionem malorum in ipsorum labem
 accipiant, et aliorum forte impudentiam et temeritatem tanquam ex-
 emplum sibi proferant. cuius rei exemplum nunc quod in memoria
 est, proponam. paucis igitur verbis et quae satis sint ad historiae
 narrationem, demonstrabo, quomodo post Palamicam haeresin ad per-
 niciem sanctorum ecclesiae dogmatum procreatam, cuncta simul con-
 turbata sint instituta et corruptus veius mos ecclesiae, et per-
 versa et ad interitum adacta quae veneranda et honorifica totius ci-
 vilitatis, admittente id, ut ego quidem credo, dextra dei, quantum
 intelligerent perversitatis huius auctores et principus et prius ut
 ad conversionem venirent quam ad finem. sic enim per Davidem
 deus hortatur, ne quis ad malignum pedem vertat, ut ne dormituro
 capite somnum caperet custos Israelis. ita ut hoc quoque timendum
 sit, ne his qui illis multo praeiores, praefectis ecclesiae vox illa
 quae olim Indaeos condemnavit, cum ira sonet clamans: "si simila-

νητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν αἱματός πληρεῖς, καὶ ὠφίεται ὁ οὐσος ὑμῶν ἔρημος.” ὧν γὰρ τὰς αὐτὰς εἶναι συμβαίνει πράξεις, τοῦτοις ἀνάγκη καὶ τὰς αὐτὰς ἐπιέναι θεόθεν εἰσπράξεις.

5 Διδάσκει δὲ καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος τὴν εἰρημένην ἔνταῦθα ταυτότητα· καὶ γὰρ ἐρμηνεύων τὸ “Καϊάφας ἀρχιερεὺς ἦν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου,” καὶ τοῦτο τῆς Ἰουδαϊκῆς, φησὶν, ἐγένετο πονηρίας· κατήσχυναν γὰρ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα ὠνητοὺς ποιήσαντες ἀρχιερεῖς. ἔμπροσθεν δὲ οὐχ οὕτως
10 ἦν, ἀλλὰ τῇ τελευτῇ μόνῃ καταλύετο ἡ ἱερωσύνη τοῦ ἀρχιερέως. τότε δὲ καὶ ζῶντες παρελύοντο τῆς τιμῆς. οὐδὲν οὖν καιρὸν τῶν ὁμοίων ἐκείνοις κἀνταῦθα παθῶν εἰκόνας ὑπάρχειν ἐνυποστάτους, τῶν νῦν πατριαρχῶν εἰς τὴν αὐτὴν ἰόντων πονηρίαν, ἵνα μὴ λέγω τὴν χεῖρ· κατήσχυναν γὰρ τὸ
15 τῆς ἱερωσύνης καὶ οὗτοι μᾶλλον ἐκείνων ἀξίωμα, ὠνητοὺς ποιῶντες ἀρχιερεῖς, καὶ μειρακίων ἐφήβων καὶ ἀγενείων ἔσμον ἱερέας, οὔτε πω συλλαβίζειν δυναμένων οὐδὲ τὰ πρῶτα τῶν γραμμάτων στοιχεῖα, οὔτε βίον γοῦν ἐγγὺς καθαροῦ προ- f. 263 b.
εἰσηνεγμένων, ἀλλ’ ἀρκομένων τῇ τε βούλεσθαι καὶ τῷ
20 τὴν Παλαμικὴν, ταῦτόν δ’ εἰπεῖν Μασσαλιανικὴν καὶ πολύθεον αἵρεσιν προσκυνεῖν· τῆς γὰρ ἱερωσύνης εἰς ἀγοραίαν πρᾶσιν καθάπαξ ῥιφείσης, ὃ τὰ πλείω διδοὺς τὴν νικῶσαν

ginem mihi offeretis, frustra erit; thus abominandum mihi, et si manus vestras protendetis, ego oculos meos a vobis avertam, et si preces facietis, non exaudiam vos. nam manus vestrae sanguine plenae sunt.” qui enim res agunt eandem, ab his eandem etiam deus poenas petit.

Docet autem S. Chrysostomus eandem illam allatam similitudinem. interpretans enim: “Caiphas summus sacerdos erat anni illius,” id dicit factum esse Iudaeorum pravitate. violabant nempe sacerdotii dignitatem, quum venalem facerent dignitatem sacerdotum: antea vero ita se non habebat, sed solo in obitu finitum erat munus sacerdotis. “tunc autem et vivi munere amoti sunt.” nihil igitur discrepat, si eadem apud illos perversitas ut imago exhibetur nostrorum patriarcharum qui eandem inducunt ne dicam peiorem. hi enim sacerdotii dignitatem etiam turpius violarunt, quum pretio eligant sacerdotes, et in his adulescentulorum pubescentium et imberborum examen, qui neque syllabas connectere possunt et ne primis quidem litterarum elementis imbuti sunt, neque vitam saltem puram prae se ferunt et satis praestant modo inire velint, et Palamicam vel eandem ut dicam, Masalianam et polytheam haeresim venerentur. postquam enim sacer-

ἐπ' ὀλίγον λαμβάνει καὶ τῶν πρωτείων γίνεται κληρονόμος, μέχρις ἂν ὁ κατόπιον ἰὼν χρημάτων ἀβρότερον πεποιηκῶς τὸ βαλάντιον, τὴν νικῶσαν τῆς ἡττης ἀλλάξηται καὶ τῆς κρείττονος χώρας ἐξ ἀμοιβῆς κληρονόμος αὐτὸς καταστῆ.

- Ἐπεὶ δ' ἐνὸς τῶν πολλῶν ὄτουσῶν ἐπηγγελάμεθα μνη-
σθέντες ἀπαλλάξασθαι, πέρας τῇ ἐπαγγελίᾳ παρασχεῖν ἀξιό-
σωμεν. τὴν τῶν Ἀλανῶν ἐπαρχίαν πρὸς ἄρκτους τὴν θέσει
ἔχουσαν, καὶ Σκυθῶν τῶν νομάδων ὄμορον οὖσαν, οἱ πολλοί
τε ἴσασι καὶ μάλιστα οἷς ἐξ ἐμπορίας ὁ βίος ἀθροίζεται
ἔθος. ταύτης ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Τραπεζούντιός τις,¹⁰
ὄνομα Συμεὼν, ἀρχιερεὺς τῇ μητροπόλει χειροτονηθεὶς πρὸ
ἐτῶν οὐ μικρῶν ἀπεστάλη. μετὰ δὲ χρόνον βραχὺν παρ'
ὄτουσῶν τῶν ἐκεῖ μοναζόντων πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ δωροδο-
κίαν ἐγκέκληται χειροτονητῶν ἀθέσμων, τὸ τῆς ἱερωσύνης κα-
πηλείων σεμνὸν καὶ προτιθεὶς βεβήλοις ὄνιον ἀνδράσι τὴν¹⁵
• χάριν τοῦ πνεύματος. τῶν δὲ τοιούτων ἐγκλημάτων ἐπὶ Φι-
λοθέου τοῦ μετὰ τὴν Καλλίστου καθάρσει πατριαρχεύσαν-
τος λαληθέντων, ἐπεὶ παρῆν καὶ Ἀλανίας αὐτός, τὸ ἀξιό-
πιστον ἔχοντας ἐξ Ἀλανίας μάρτυρας προκαλούμενος, ὑπέρθε-
σιν καιρικὴν ἢ ψῆφος λαμβάνει. μετεώρου τοίνυν τῆς δίκης²⁰
οὔσης, ἐξαίφνης ἐξώθεν εἰς τὸ Βυζάντιον εἰσπεπηδηκῶς Ἰω-
άννης ὁ Παλαιολόγος τὴν πατρῴαν ἀνείληφε βασιλείαν, ἐκ-
βεβληκῶς Καντακουζηνόν, ὃς πον καὶ πρότερον ἡμῶν εἰρημέ-

dotale manus venale factum, qui plurima dat victoriam aliquamdiu suscipit et principatus possessor est, donec alius surgat qui sacculo pleniore dato eum superet et victor superiorem locum successionem occupet.

Quamquam unum tantum e multis exemplis promissimus, nunc tamen ultra promissum praebebitur. Albanorum provinciam in septentrionales spectare, eosque Scythia nomadibus confines, fer omnibus notum est et in primis iis qui ex mercatura vitam ducunt. quorum metropoli Trapezuntius quidam nomine Symeon Byzantii episcopus creatus non multis abhinc annis missus erat. verum is non multo post a monacho quodam ibi cum aliis degente, corruptionis in ordinationibus accusatus est, et qui sacerdotii dignitatem ut caupo venalem haberet, et viris indignis pretio venderet donum sancti spiritus. quae vero crimina quum Philotheo qui post Callistum expulsus patriarcha erat referrentur, ipse qui aderat Alanias, fide dignis ex Alania arbitris arcessitis, per suffragia diei prorogationem nactus est. interea autem, dilato die iudicii, subito Byzantium ingressus Ioannes Palaeologus paternum imperium recuperavit. ut a nobis supra multis

νον εἰς μῆκος ἐστὶ· καὶ οἱ ἐπηκολούθει ὁ πρὸς Φιλοθέου
καθαιρεθεὶς τῆς τε πατριαρχείας καὶ τῆς ἱερωσύνης Κάλλι-
στος, ὃς καὶ αὐτὸς καθάπερ ἐκ παρατάξεως ἀμνυόμενος αὐ- f. 264 a.
τόν τε καθαιρεῖ τῆς ἱερωσύνης Φιλόθεον καὶ τῶν πατριαρχικῶν
5 ἀντ' ἐκείνου καθίσταται θρόνων διάδοχος. ὅπως δ' αὐτοῖς
ἐσχεδίασται τὰ τοιαῦτα, καὶ οἷα συμπέτωκεν ἕτερα μεταξὺ,
εἴρηται τε μετριωσ ἡμῖν καὶ εἰρησεται πλείοσιν ἄλλοις τὴν
ἰστορίαν ἴσως εἰς μῆκος μᾶλλον ἐκτετακόσιν ἡμῶν ἐνταυθοῖ. ●
καὶ μὲν δὴ πρόσεισιν Ἀλανίας τῷ πάλιν πατριαρχεύσαντι
10 τούτῳ Καλλίστῳ, λήθην τε ἀξιῶν γενέσθαι τῶν πρότεριτα ἐπὶ
Φιλοθέου ἔγκεκλημένων αὐτῷ, καὶ δῶρα πέμψειν ὑπισχνού-
μενος ἀποχωρῶντα ἐπιδημηκῶς ἐς Ἀλανίαν. τῷ οὖν Καλ-
λίστῳ ἔχοντι τὰ ἐπηγγελμένα ἐν ἐλπίσιν ἤδη ἀναμφιλέκτοις,
τάχιστα ἐπεραινετό οἱ ἐφ' οἷς ἐμισθώθη· καὶ ἦν αὐτῷ συλ-
15 λειτουργὸς ἡδὺς Ἀλανίας ἐν ἑορταῖς τε καὶ πανηγύρεσιν καὶ
σύνεδρος ἐν τοῖς καθ' ἡμέραν ψηφίσμασιν. ἐπεὶ δ' ὁ μὲν ●
ἀπῆει, τὰ δ' ἐπηγγελμένα λήθης βυθοῖς παρεπέμπετο, αἰσ-
θόμενος ὁ πρὶν ἐκεῖνος κατήγορος, Κάλλιστος ὄνομα, ἀφίκετο
πάσῃ σποδῇ βριθούσαις παλάμαις ἐκεῖθεν παρὰ τὸν δμῶ-
20 νυμον καὶ ὁμότροπον Κάλλιστον, ὃς ἐκεκομῖκει πρότερον Φι-
λοθέῳ, καὶ νῦν κομιζὼν κατηγορίας κατὰ τοῦ Ἀλανίας, καὶ
ἅμα τὴν τε ἐκείνου ζητῶν καθαιρέσιν καὶ τὴν τοῦ θρόνου
μετάληψιν. τῇ οὖν παρολκῇ τῶν λημμάτων παρελκυσθεὶς ὁ

narratum est. illius vero comes erat Callistus a Philotheo e patriar-
chatu et sacerdotio eiectus, qui suorum ut aequum visum vindex
Philotheum munere rursus eiecit, et in patriarchatum successit. quo-
modo autem haec inter illos acta sint, et quae alia simul acciderint,
iam satis a nobis expositum est et exponentur iam pluribus aliis, ubi
historiam longius produxerimus. itaque Symeon ad hunc qui olim
patriarchatum habuerat Callistum se contulit, rogans ut criminum sibi
sub Philotheo obiectorum oblivionem faceret, et promisit largas se
missurum pecunias, si Alanias in sedem suam restitueretur. quibus
Callistus commotus, quum certissimam promissorum spem sibi fecis-
set, quam celerrime id effecit, et gratus eius factus est collega Ala-
nias in sacrificiis, festis, coetibus publicis, et socius in iudiciis quo-
tidie exercendis. sed quum ille abiret, promissa vero continua obli-
vione neglecta essent, idque percepisset qui eum antea accusaverat
nomine Callistus, is omni festinatione et plenis manibus ad Callistum
quocum nomine et moribus coniunctus erat properavit et eadem quae
antea apud Philotheum, nunc apud illum crimina in Alaniam protulit,
simulque ut Alaniam sede sua moveret et sibi eam concederet roga-

Κάλλιστος φυγοδικίας τε ἐκείνον ἀπόντα καταδικάζει, καὶ τὸν ὁμώνυμον Κάλλιστον εἰς τὸν τοῦ Συμεὼν θρόνον ἐκπέμ-
10 πει χειροτονήσας. οὕτω γε μὴν εὐτυχῆ καὶ ταχεῖαν ὁ δεύ-
 τερος οὗτος τὴν εἰς Ἀλανίαν ἐπάνοδον ποιησάμενος, καὶ οὐ-
 τως ὄνιον ἐκ τοῦ ῥάσιου τὴν τοῦ προτέρου διαδεξάμενος
 ἀρχιερατικὴν καθέδραν, ἀτίμως ἐκείθεν ἐκπέμπει τὸν Συμεὼν.
 καὶ ὃς εἰς Βυζάντιον ἐπιδημητικῶς περιῖει πάσας ἐπιβουόμε-
 νος ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, τὴν ἀδικον ἑαυτοῦ κατα-
 δίκην ἐκτραγωδῶν, καὶ τὴν προφανῆ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ
 νόμων κατάλυσιν ἐγκαλῶν τῷ Καλλίστῳ. οὕτω δ' ἐκπέμπεται
 γεγονότος τοῦ παρανόμου καὶ ἀνιέρου καὶ μυσσαροῦ πράγμα-
 τος, οὐδὲ τῇ βασιλεῖ τετύχηκεν ἀνηκόη τούτου γενέσθαι οὐδ'
11 ἀφθόγγῳ πᾶντι μείναι τὴν γλῶτταν, ἀλλ' ἐν θαύματι τὸ τὸλ-
 μημα πεποιήται καὶ αὐτός. καὶ ἀναλογιζόμενος ἔλεγε πρὸς
 τὸν πατριάρχην "εἰ μὲν ἰσχυρὰ τὰ πρὶν ἦσαν ἐγκλήματα, διὰ
 τί ἀκηκῶς οὐκ ἀπεκρούσω ἀλλὰ συλλειτουργὸν ἐπεποιήκεις;
 εἰ δὲ μὴ ἰσχυρὰ, διὰ τί καθαιρέσει σπενδοῦση παρέπεμψας,
 καὶ τό γε παραλογώτατόν τε καὶ ἀτοπώτατον, μὴ παρόντα;
 εἰ δὲ καὶ καθαιρεῖν αὐτὸν ἐνῆν, ἀλλ' οὐ τὸν αὐτοῦ κατήγο-
 ρον χειροτονεῖν ἀντ' αὐτοῦ κατ' αὐτοῦ. ἢ δῆλον ὡς ἐκείνος
 μὲν τῆς ἐπισκοπικῆς ἀρχῆς ἐραστὴς γεγονὼς ζηλοτυπίας ἐκ-
 γόνους ψευδεῖς συνέγραψε δόλους, σὺ δ' ἐραστὴς καὶ αὐτὸς
 καταστάς τῶν ἐκείνου χρημάτων ἀδικωτάτην καὶ μάλιστα ἀνο-

vit. Callistas igitur donis perductas, illum iuris et iudicii per fugam detractionis arguit et nomine sibi cognatum Callistum successorem designavit et in Symeonis thronum misit. itaque ille fortunatus celeriter in Alaniam reversus est et sine mora episcopalem cathedram ingressus Symeonem cum infamia ea eiecit. is vero Byzantium statim se contulit et omnes implorans adiit episcopos et seniores et iniuriam sui condemnationem divulgavit. etiam manifestae sanctorum canonum et legum everfionis Callistum coarguit. quod quum ita palam vulgatum esset, iniuriae et improbae et detestandae rei fama etiam ad regem pervenit, qui ipse nunc linguam suam amplius non tenuit sed rei temeritate paene obstupefactus haec ex animo patriarchae scripsit: "si vera erant quae antea referebantur crimina, cur quum audisses non repulisti eum sed collegam tuum facisti? si vero falsa, cur tam propria expulsionem removisti? et, quod iniustissimum est, neque ullo modo excusari potest, ipsum absentem? quin etiam si licebat eum expellere, tamen nefas accusatorem in eius locum successorem creare. manifestum ergo, illum episcopalis dignitatis cupidum, ex invidia fraudulenta dolos in eum commolitum esse. tu vero

μωτάτην εἰργάσω τὴν τοῦτου καθαιρέσειν, καὶ τὸ τοῦ Δαβὶδ εἰπεῖν, λάκκον ὄρυξας καὶ βόθρον ἀπέσκαψας, εἰς ὃν ἐμπε- f. 264 b.
σεῖσθαι σε ἄξιον κατὰ τοὺς τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ νόμων θεσμούς, εἰ μὴ τὴν διόρθωσιν, εἰ ἐξείη σοι, δράσειας τὴν
5 ταχίστην, καὶ ὁ τρώσας αὐτὸς καὶ τὴν ἴασιμ ἀρμόττουσαν ἐπαγάγοις. ὁρᾷς γὰρ καὶ τὴν τῶν ἀρχιερέων δομὴν κατὰ 12
σοῦ κινωσμένην βαρεῖαν, καὶ μακρὸν τὸν ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως θόρυβον ταῖς ἐμαῖς διηλεκτῶς ἀκοαῖς ἐπαντλοῦσαν· οἷς καὶ προ-
βαλέσθαι δίκαιόν τι πρὸς ἀντιπαράταξιν καὶ λῆξιν τῶν σοί γ'
10 ἐγκλημένων. ἔχω μὲν τῶν πάντων οὐδὲν αὐτός, ἔχουσι δ' αὐτοὶ μὴ μόνον τὸ παρὸν ἀλλὰ καὶ πόλλ' ἕτερα πολυειδῆ τε
καὶ ἤλικα, ὧν ἔκαστον ἀποχρησάσασιν εἰς καθαιρέσειν σὴν, ὁμοίως ἐπιβουλομένων ἀπάντων τῆς τῶν ἱερῶν κανόνων
χρείας τὴν ὄραν· ἅπερ δὴ καὶ πῶς ἂν εἴποιμι διαθρυλλοί-
15 μενα πανταχῆ καὶ γλωττας χαιρεκάκων ἀνοίγοντα κατὰ τῆς σῆς κεφαλῆς, οὐ μικρῶς ἀποκνύει καὶ ἀνιᾶ μου τὸ λογιζόμε-
νον τῆς ψυχῆς."

Πρὸς ταῦτα ὁ Κάλλιστος διαπορούμενός τε καὶ λίαν 12
ἀχθόμενος ἐπὶ πλείοσι καθ' αὐτόν, καὶ ὅσοι ἀμφ' αὐτόν οἰ-
20 κειότατοι, διεσκέπτετο νυχθημέροις τὸ ποιητέον, καὶ δυοῖν μέσος ἐγίνετο λογισμῶν, χειμῶνα καὶ ζάλην οὐ πᾶν μικρὰν ἀνιστόντων κατὰ τῆς σκέψεως. ἔλεγε γὰρ ὡς δύο μητροπο-
λίτας μιᾶς μητροπόλεως εἶναι μήτε τοῖς τῶν θείων πατέρων

ipse cupidus illius pecuniarum, iniustissimam et maxime illegitimam huius expulsionem fecisti, et ut cum Davide loquar scisternam parasti et foveam effodisti in quam dignus est ipse qui deiicjaris secundum sanctorum canonum et legum praecepta, nisi quam celerrime restitutionem ei dederis, et ipse qui vulnus infixisti medicinam aptam praeberis. vides enim episcoporum in et moveri acrem, te multum propter causam tuam tumultum continuo auribus meis advolvi. contra quae ego, ut obtegantur et finiantur crimina tua, obvertere ne minimum quidem valeo, illi vero non solum praesens illud commissum, sed etiam alia multa diversa et gravia contra te in promptu habent. quorum unum quodque dicunt satis esse ad tuam expulsionem. idem clamant omnes sancti canones ne vim suam amittant. haec ergo omnia quum ita per famam ubi divulgantur, et ora malignorum in te apertiant, non mediocriter me affligunt et dolore afficiunt animum meum.

Ad haec Callistas quum in consilii penuria versaretur et vehementer contristatus esset, multum diu noctaque apud se et cum omnibus familiaribus suis animo volvebat qui faceret; donec e duobus consiliis quae non medioerem hiemem et tempestatem in considera-

- κανόσι καὶ νόμοις συγκεχωρηῆσθαι μήτε τῇ κοινῇ τῶν πολλῶν
 σνηθεία προκατελιῆφθαι, ἀλλ' εἶναι καθάπαξ ἀλλόκοτόν τι
 χρῆμα καὶ πᾶν τερατωδέστατον, τὴν τῶν πατρῶν αἰσχρῶς
 14 ἀφαιρούμενον πρόνοιαν. εἰ οὖν τὸν ὁμώνυμον καθελόντες
 τῆς ἀξίας Κάλλιστον τὸν Συμεώνην ἀντεισαγάγωμεν αὐθις,⁵
 ἀφίξεται τὴν ταχίστην καταβοῶν ἐκείνος καὶ κατατρέχων ἡμᾶς,
 καὶ ἀπαιτῶν ἕπερ ἡμῖν ἐδεδώκει δῶρα τῆς ἀρχιερατικῆς
 ἀξίας ἕνεκα πάντα, δι' ὧν αὐτὸς ἐπρίετο τὴν μητρόπολιν.
 ὃ δὴ πολλῶν ξιφῶν δριμυτέραν, μετὰ πᾶν μακρᾶς τῆς αἰ-
 σχύνης, τῇ ἑμῇ κομίζει ψυχῇ τὴν ὀδύνην· οἱ γὰρ καὶ πρὶν¹⁰
 εἰς ἐξέτασιν ἰέναι τὰς ἡμᾶς δίκας καὶ πρὶν ἀνακαλυφθῆναι
 τὰ προτεινόμενα καθ' ἡμῶν ἐγκλήματα πικρῶς ἡμῖν ἐμβάλ-
 λειν οὕτως τὸς ὀδόντας ἀπειλοῦντες ἐπίσκοποι, καὶ οἱ μεί-
 ζους τῶν προτεινομένων ἔτι μελετῶντες ἐπιφέρειν λοιδορίας,
 ἀσέβειαν οὐχ ἀπλήν τινὰ καὶ μονοειδῆ ἀλλὰ ποικίλην τε καὶ¹⁵
 1. 265 a. πολὺ προβαλλομένην τὸ ἀφόρητον, τίνος ἂν φείσαιτο γλαύ-
 τῆς εἰς φῶς προηγμένων τῶν θρυλλομένων μὲν ἀξίως, ἐν
 15 νέφεσι δ' ἴσως καὶ διαταγμοῖς τισὶ κρυπτομένων ἔτι. ἐγὼ δ'
 ἐκεῖνο τεθαύμακα τῶν σκαιῶν τε καὶ χαιρεκάκων, πῶς τὰ
 ἑαυτῶν αἰσχρὰ παρατρέχοντες τοῖς ἑμοῖς ἀτενὲς ἐνοροῶσι καὶ²⁰
 ταῖς ἑμαῖς ἐπιγάννυνται λοιδορίαις, καὶ μάλιστα πάντων τὴν
 τῶν Μασσαλιανῶν μοι προσονειδίζοντες αἵρεσιν, συχνὰ καὶ
 πολλάκις ἐνδιαβάλλοντές τε οὐ διαλείπουσι καὶ περὶ τὴν αὐ-

tione secum adduxerant, unum medium visum sit. respondit enim: "si duo erunt una in metropoli metropolitae, id neque sanctorum patrum canonibus et legibus convenit, neque consueto more institutum est, sed alieni quiddam habet et prorsus miri, et turpiter aufert patrum voluntatem. iam vero si nomine nobis congenitum Callistum expulserimus munere suo, et Symeonem rursus restituerimus, statim ille cum clamore ad nos properabit nosque vexabit et repossit dona quae nobis dedit pro episcopali munere, cuncta quibus metropolim sibi emit. hoc autem dolorem multis gladiis acriorem una magna cum infamia mihi parabit. nam episcopi qui priusquam ad examinanda crimina eant et retegant ea, acerrime in me dentibus frendunt, etiam plures novas maculas mihi obicere curant impietatem nimirum non exiguam et unam sed magnam et pravam, quomodo parcant linguae si in lucem prodibunt quae nunc reuera quidem in rumore haerent, sed nubibus adhuc et dubitationibus occultatae sunt? equidem hoc in illis molestis et malevolis hominibus admiratus sum, quod ipsorum turpitudinis immemores meae continuo inhacreat, et meis maculis gaudeant, et prae aliis omnibus de Masalianorum haeresi me obiurgent. enimvero crebro et continuo calumpniantur me neque unquam desinunt,

τὴν αἰὲ στροφόμενοι καὶ περιειλούμενοι λοιδορίαν. ἐν γὰρ
ταῖς τῆς ἐμῆς πατριαρχείας πάλαι ἀρχαῖς ἐπὶ τῆς Καντακου-
ζηνοῦ βασιλείας, πρὶν ὄλον ἐξῆκειν ἔτος, ὑβρίστριαν ὀπλί-
σαντες γλώτταν καὶ πάνυ βαρεῖαν κατὰ τῆς ἡμετέρας τύχης
5 ἐπενεγκόντες ταύτην μοι τὴν Μασαλιανὴν ἐν πρώτοις ἠτιά-
σαντο αἴρεσιν· καὶ τάχα ἢν με τῶν πατριαρχικῶν τουτωνὶ
τηνικαῦτα θρόνων σὺν ἀκοσμίᾳ ἐξώθουν, εἰ μὴ τοὺς κοινούς
τῆς ἐμῆς τε καὶ σφῶν ἀρτιφανοῦς ἐκκλησίας πολεμίους αἰσ-
θόμενοι βοηθοῦντες ἐξ ἀπονοίας ἀπέσχοντο. καὶ τοῦτο μὲν 10
10 πρῶτον οἱ κακάρatoi καὶ κακόσχολοι κατὰ τῆς ἐμῆς ἐξώπλι-
σαν κεφαλῆς· δεῦτερον δ' ἔτι καὶ πλείω συνείραντες ἕτερα
τῇ τοιαύτῃ τῶν Μασαλιανῶν ἀδιδίαι αἰρέσει, καὶ μανικώτε-
ρον κατ' ἐμοῦ κινήθentes, τῆς πατριαρχείας ἐξήλασαν τέλεον,
ἵνα μὴ λέγω καὶ αὐτοῦ γε τοῦ ζῆν, τό γε εἰς αὐτοὺς ἦκον· ἢ
15 γὰρ ἐμῆ πρὸς τὸ Γαλατῶννμόν φροῦριον τῶν Λατίνων τηνι-
καῦτα λαθραία φυγὴ τὰς ἐμὰς ἐν τοῖς ζῶσι τέτηρηκεν ἄχρι
καὶ ἐς τὸδε πνοάς. ἐπεὶ δὲ καὶ ἐς Τένεδον ἀφιγμένον με
παρὰ βασιλέα τὸν Παλαιολόγον ἐμεμαθήκεσαν, οὐδ' ἐνταῦθα
ἠρέμησαν, ἀλλὰ δι' ἐπιστολῶν καὶ κηρύκων ἀναθέμασι κα-
20 θυπέβαλον, καὶ αὐτὸ προκαταλαμβάνοντες τὸ ὄρος κάκειθεν
ἀπήλαννον, καὶ ὡς Μασαλιανὸν ἐξεκέρυττον πανταχόθεν.
τοῦ δὲ βασιλέως ἄρτι τὴν πατρίαν ἀνειληφότος ἀρχὴν, ὁμοῦ 17
συνεληλυθὸς ἐκείθεν κἀγὼ πολλῇ τινὶ πρὸς αὐτῶν τῇ ἀντι-

semper in eodem crimine sistentes et versantes. nam in pristino meo
patriarchatu sub rege Cantacuzeno antequam annus finierat, superbam
linguam instruentes et valde acerbam in fortunam meam proferentes
hanc mihi Masalianam haeresin inprimis crimine dabant et tunc forte
me cum ignominia dignitate mea expulissent, nisi communes meae et
ipsorum ecclesiae nunc quidem sat notos adversarios, quo prae in-
saniam in auxilium vocaturi erant, cognoscent antea ideoque destituis-
sent. idque primo nefarii isti et improbi in caput meum moliti sunt.
deinde vero, quum plura insuper alia propter Masalianam haeresin
in me conexissent et furiosius in me iecissent ex ipsa dignitate me
eiecerunt, ne dicam ex ipsa vita. nam fuga clandestina mea ad Ga-
laturum castellum interim inter vivos animam mihi servavit. deinde
quum Tenedum me venisse ad Palaeologum regem explorassent, ne
tunc quidem tacebant, sed per litteras et praecones execrationibus
me creberrimis condemnabant, et ipsum montem occupantes me expu-
lerunt ut Masalianum ubique infamatum. nuper quoque quum rex pa-
ternum imperium rursus susciperet, ego qui una cum eo redieram
multam illorum obclutationem expertus sum, et praecipue ut Masalia-

στάσει ἐντετυχῆσθαι, τὰ τε ἄλλα καὶ ὡς Μασαλιανὸν ἀπο-
 L 265 b. τρεπομένων με. τοῦ δὲ βασιλέως ἦπως ποτὲ τὴν τοκαίτην
 κοιμίσαντος ἔριν καὶ στάσιν, ἤκον αὐθις ἐξ ὄρους τοῦ Ἄθω
 καὶ τῶν ἐκεῖ λογάδων καὶ μοναδικῶν ἀνδρῶν γράμματα, τὴν
 αὐτὴν μοι μὴν αὐθις προσάπτοντες αἴρεσιν, τὴν τῶν Μα- 5
 σαλιανῶν δηλαδὴ, καὶ ἄπαξ καὶ δίς. ἃς δὴ καὶ ἄκροις ὠσὶν
 ἠνεσχόμην ἀκοῦσαι, ἀλλὰ τῇ πρὸς ἐμὲ τοῦ βασιλέως τεθαρ-
 ρηκῶς εὐμενεῖα κακῶς τε καὶ ἀκόσμως ἐξέπεμψα. νῦν δὲ
 καὶ αὐτοῦ γε τοῦ βασιλέως τῇ τοιῶν βία παροξυνθέντος καὶ
 ὠθουντός με, τί δράσειν ἕτερον ἤκιστα ἔσχον οὐδὲν εἰς ἀπο- 10
 τροπὴν ἀποχρῶσαν, ἕως ἄκ' κατὰ γνώμην τὰμὰ διάθωμαι,
 19 πλὴν ἢ ἂ μηδένα αὐτῶν προσδοκῆσαι ψῆφην. τὸ δὲ ἐστίν,
 ἀναθέματι καὶ ἀφορισμῷ καθυποβαλεῖν αὐτούς, καὶ ἀντι-
 περυσκάσαι τὴν σφῶν ἐπίνοιαν εἰς γε τὸ ὑπὲρ ἐαυτῶν αὐ-
 τοὺς ἀγωνίζεσθαι, καὶ ἤκιστα καθ' ἡμῶν. ταῦτα δὴ βουλευ- 15
 σαιμένη καὶ εἰς ἔργον εὐθὺς ἤγετο. καὶ ἅμα ἐφ' τῇ ὑστε-
 ραίᾳ σσηθηροικῶς ἱερέων ἐκκλησίαν καὶ ἄσσοι τοῦ κλήρου καὶ
 ὄσον τοῦ δήμου κλησιόχωρόν τε καὶ πρόσσοικον ὑπῆρχε τῇ
 περιωνύμῳ τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας νεώ, χωρὶς προοιμίου τινός
 καὶ πόρρω πύσης αἰτιολογίας εὐλόγον, ἀφορισμέν τε ἐξεφώ- 20
 νησεν ἐπὶ μέσσο στάς τοῦ τοιοῦτου θεάτρου, καὶ ἀναθέματι
 καθυπέβαλεν ὄσοι τῶν ἐπισκόπων τῆς αὐτοῦ κοινωνίας ἐξέ-
 στησαν, τὰ τε ἄλλα κατηγοροῦντες αὐτοῦ καὶ πάντων μάλ-

num me aversati sunt. quam autem rex contentionem hanc et tu-
 multum compescuisset, subite rursus ex Atho monte habitantium ibi
 electorum et monachorum scripta contra me vulgata sunt qui mihi
 eandem rursus Masalianorum haeresin palam in dies crimini verte-
 bant. quae omnia apertis quidem auribus accipere toleranter tule-
 ram, sed fretus regis erga me benevolentia fortiter ut turpia et ab-
 surda a me reieci. at nunc, quam rex ipse illorum impeta stimula-
 tus me urgeat, nihil facere aliud possum ad necessariam defensionem
 donec pro consilio mea disposuerim, quam quod neminem illorum ex-
 spectare puto, ut eos execratione et schismate opprimam et mentem
 eorum veritam ad invicem semet ipsos nec vero amplius nos impug-
 nandos. haec autem statim quum apud se constituisset effecit. po-
 stero enim die mane convocatis sacerdotibus et omnibus e clero et
 populo qui aderant prope et habitabant prope celebratum dei sapientiae
 templum, sine prooemio quodam et omissis omnibus causis schisma
 publicavit, media stans in corona, et anathemate execratus est epi-
 scopos omnes qui coeuentu eius desciverant, et imprimis eos qui ab-
 ominanda Masaliana haeresi eum compellaverant. sed quum haec di-

στα τὸ τῆς Μασσαλιανῆς αἰρέσεως μυσαρὸν. ἀλλ' ἐκεῖνος 19
 μὲν τοιαῦτ' εἰρηκῶς τε ἄμα καὶ πεπραχῶς πόρρω κανόνος
 καὶ νόμον παντός, δέδειχεν ἔνοχον ἑαυτὸν ἀληθῆ τῷ ἐγκλή-
 ματι. τοῦτο γὰρ καὶ τοῖς ἐπισκόποις ἀκουσθῆν καὶ αὐτῷ
 5 βασιλεῖ δέδοχται τε καὶ ἀποπέφανται. δέον γὰρ αὐτὸν θαρ-
 ρεῖν καὶ τῆς δίκης εὐθὺ χωρεῖν καὶ ζητεῖν τοὺς ἐλέγχους
 καὶ ὡς ψευδεῖς τὰς κατηγορίας ἐλέγχειν, εἴπερ αὐτῷ γε ἐνῆν,
 ὃ δ' ἐμφανῶς φυγοδικήσας ἐπὶ τὰς ἀτόπους κατέφυγε λοιδο-
 ρίας, ὥσπερ εἰώθει, καὶ τοὺς εὐδὲν αὐτῷ συντελοῦντας ἀφο- f. 266 a.
 10 ρισμοὺς ὡς τῆς ἐνεστώσης αἰσχύνῃς προκάλυμμα καὶ πρόσ-
 καιρον ἀποφυγὴν τῆς ἀνάγκης. ἐπὶ δὴ τούτοις δεδογμένον
 ἐνίοις τῶν ἐπισκόπων κατέστη ταῖς ἀδίκαις ἐκείνων λοιδορῖαις
 καὶ τοῖς ἀφορισμοῖς δικαίους ἀντιθεῖναι, καὶ καθαιρέσει τε-
 λεία παραπέμψαι τὸν ἄσεμνον ἐκείνον καὶ τῇ ἀσελείᾳ τῆς
 15 γλώττης αἰεὶ ἐγκαλλωπιζόμενον μᾶλλον ἢ αἰσχυνόμενον. ἀλλ'
 ὅτι μὴ καὶ βασιλεῖ δεδογμένον τοῦτ' ἦν ματαιότητι καὶ νη-
 πιώδει μωρία τὴν ἴσῃν ἀντίδοσιν. δρᾶν, ἐν μετεώρῳ τὰ τῆς
 δίκης ἀποκέκριται μέχρι τῆς τῶν προκληθέντων ἐπισκόπων
 ἐνδημίας. ὃ γε μὴν πατριάρχῃς τὰς τῶν πλείστων δυσφήμους 20
 20 αἰσχυνόμενος ἀκοάς, οἴκοι τὸ παράπαν ἀπρόιτος ἔμεινε τοῦ
 λοιποῦ, ἀπειλαῖς παραπέμπων τὰ μέλλοντα πλείοσιν. ἐὼ
 γὰρ λέγειν ὅσα τῇ δυσημίᾳ ἑαυτοῦ γλώττη παραδεδωκῶς τὴν
 διάνοιαν ἐξηρεῦξάτο τε καὶ λελοιδόρηκεν ἄσεμνα. γέγονε

xisset et effecisset contra canonum et legum omnium auctoritatem, ipse revera se criminis noxium monstravit. idque episcopis etiam quum audissent et ipsi regi ita manifesto visum est, necessitate eum coactum fiduciam sibi sumere et iudicium velle effugere et excogitare opprobria, et quomodo falsa sibi crimina facta esse coarguere posset, et sic manifesto eum ut iudicium detrectaret ad absurdas iniurias confugere et ad cassa et vana schismata quae novae ipsius ignominiae tanquam velamini essent, et quibus opportunam haberet fugam necessitatis. quapropter nonnullis episcopis visum est, iniustus eius opprobriis et chismatibus iusta opponere eumque quippe tam improbum et temeritate linguae continuo supra omnem pudorem superbientem, ex sede sua tota depellere. sed quum non regi visum esset, vanis consiliis et puerili dementiae parem antidotum opponere, iudicium suspensum dilatabatur donec vocati episcopi convenissent. patriarcha igitur quum tam multorum eum maledictorum puderet, domi se continuit per reliquum tempus, omnino negligens minationes easque repellens; mitto enim dicere, quomodo is mentem suam indomitae linguae concesserit et hoc modo turpissima eructaverit et maledicta profuderit. orta autem est consilii penuria,

δέ τις διαπορία τοῖς [τε] ἀκηκοοσί πῶς τάλλα τῶν ἐγκλημά-
των ἅπαντα ἐν δευτέρῳ θέμενος λόγῳ, τῷ τῆς Μασαλιανῆς
αἰρέσεως ἐμπεφιλοχώρηκε μάλιστα καὶ περὶ πλείστον πε-
ποίηκε. καὶ ἄλλοι μὲν ἄλλα, πάντων δ' εἰς ἓνα σκοπὸν τὸ
πέρας ἤθροισεν ἢ συμφωνία ὅτι παλαιὸν αὐτῷ νόσημα ὄν
τουτοῖ, καὶ πολλάκις αὐτοῦ κατηγορηθὲν καὶ παρὰ πολλῶν
ἀλλοτρίων, νῦν ἄφικτον ἔσχε τὴν δύναμιν ἢ κατηγορία, ὅτι
ἐκ τῶν ἐνδον καὶ τῶν οἰκείων καὶ ἀφ' ἐστίας ὁ τῆς κακίας
ἐξελήλυθεν ἔλεγχος, ὡς ὁ τῶν ἐπισκόπων μεμαρτύρηκέ τε
21 καὶ διεβεβαιώσατο λόγος τῷ βασιλεῖ. ἔφασαν γὰρ τά τε 10
ἄλλα κατὰ τοῦ πατριάρχου οἱ τοῦ πατριάρχου, καὶ ὡς ὁ τὸ
μοναδικὸν περιχειρμένος σχῆμα, Σκορπίος τοῦ πᾶννυμον, οὗ
f. 266 b. πολὺς πολλάκις γέγονε λόγος τοῖς τε ἄλλοις καὶ μάλιστα τοῖς
ἐν Ἄθῳ τῷ ὄρει τὴν ἄσκησιν διανύουσιν, καὶ οὗ χάριν δύο
καὶ τρεῖς πον τομογραφίαι καὶ ὑπαιθροὶ κατηγορίαι παρ' 15
ἐκείνων ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ τε πατριάρχῃ καὶ τοῖς
ἐπισκόποις ἐπέμφθησαν, μηνύουσαι φρικώδη τε καὶ πλεῖστα
μυσαρὰ καὶ μὴ μόνον χριστιανῶν ἀκοαῖς ἀποτρόπαια καὶ
λίαν φευκτά, ἀλλὰ καὶ τοῖς βαρβάρων ἀθεωτάτοις κατὰ πτω-
22 στα, οὗτος οὖν, φασίν, ὅπου' ἐκ Τριβαλλῶν, καὶ ὄθεν ἄλ- 20
λοθεν τὰς ἀδήλους ποιεῖται χρονίας διατριβάς, ἐπιδημοίῃ τῇ
Κωνσταντινουπόλει, μόνῳ Καλλίστῳ ὁμόστεγός τε καὶ ὁμο-
δίατος γίνεται τῷ πατριάρχῃ, καὶ μυσταγωγός καὶ μύστης

quum audirent illi, eum cuncta alia crimina non sat magni aestimasse et vel plurimum Masalianae haeresis crimini tribuisse idque plurimi habuisse. itaque alios alia, omnes vero una in hac re consensus unam in mentem coniunxit, haeresin illam iam diu inveteratum eius morbum esse, et iam saepe ei crimini datum ipsis ab extraneis. quapropter tunc firmissimam causam praebuit accusationi, quum ab indigenis et domesticis et familiaribus impietatis opprobrium factum esset secundum testimonia et argumenta, quae regi ab episcopis data erant. protulerunt enim hi inter alia in ipsorum patriarcham, addictum esse cum solitariae consuetudini Scorpionis, de quo multa iam saepius divulgata sunt ab aliis et inprimis ab iis qui in Atho monte solitariam vitam degunt, et propter quem duo vel tres libri et publicae accusationes ab iis Constantinopolitano patriarchae et episcopis missae erant, declarantes horribilia et nefanda scelera non solum Christianorum auribus odiosa et valde abominanda sed etiam barbaris religionis omnis ignavis invisa. is enim, inquit, quando e Triballis vel aliunde ubi occultas pro tempore habitationes habuerit, Constantinopolim se conferat, solius Callisti patriarchae contubernalis et convic-

ἀπορρήτων ὀργίων. ἔπειτ' ἐκεῖθεν ἰὼν ἐν τῷ κήφῳ ἐνουρεῖ
καθήμενος τῇ τῶν πρασιῶν χλόῃ καὶ πόῳ, ὀπόσῃν καὶ οἶαν
διὰ τὸ οἰκοθεῖν εὖσομον ταῖς χύτραις ἐμβάλλουσιν οἱ τὰς τῶν
ἐδεσμάτων ἐτοιμάζοντες τῇ τοῦ πατριάρχου τραπέζῃ ποικι-
5 λίας. καὶ ἡμῶν, φασί, τὴν αἰτίαν τοῦ τολμήματος ἐρομένων 23
καὶ ἅπαξ καὶ δὶς, οὐδὲν ἐκεῖνος ἔφη καινὸν εἶναι τουτί· καὶ
γὰρ καὶ κύνες ἐνουροῦσιν αὐταῖς καὶ γαλαῖ, καὶ κόπρια ἐπιρ-
ραίνουσι ζώων ἀλόγων τε καὶ ἀνθρώπων, εἰ τῆχοι πρῶ· καὶ
τὸ κωλύον οὐδέν. καὶ ταῦτα μὲν ἐρόμενοι ἠκηκόεσαν, ὡς
10 ἐκεῖνοι φασίν· ἃ δὲ ἰδόντες σιγῇ μὲν ἐπ' ἐκείνου παραδόν-
τες ἤκιστα ἤροντο, πεπεισμένοι λίαν ἀνόσιά τε καὶ βέβηλα
εἶναι καὶ ἀντικρὺς διαβολικῆς ἔργα διδασκαλίας, τοῖς δ' ἐπι-
σκόποις ἐμήνυσάν τε καὶ διεκωδώνισαν, ταῦτ' ἄρρητα μὲν
ἄμεινον κείσθαι· ἴσασι γὰρ οἱ τὰς τομογραφίας ἐκείνας
15 ἀνεγνωκότες καὶ ἀποφηγόμενοι Μασαλιανῶν εἶναι τὰ τοιαύδε
τῶν μυσαρῶν ἐπιτηδευμάτων. μεμνήμεθα γὰρ ὡς καὶ ἐπὶ 24
Ἰωάννου τοῦ πατριάρχου πρὸ ἑτῶν ἐγγὺς πεντεκαίδεκα τόμος f. 267 a.
ἡμῖν ἐξ ὄρους τοῦ Ἄθω κεκόμισται, ταῖς πάντων σχεδὸν τῶν
ἐκεῖ λογάδων σεσημασμένους ὑπογραφαῖς, καὶ πρὸ γε πάντων
20 καὶ μετὰ πάντων τοῦ τηρικαῦτα τὸ πρωτεῖον ἔχοντος Ἰσαάκ,
καὶ ἅμα τοῦ ἀρχιερατεύοντος καὶ ἐπισκοποῦντος ἐκεῖ μετὰ
τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος θείου ἀνδρός, δηλῶν τῇ καθ'
ἡμᾶς ἱερῇ συνόδῳ πάντας ἐκείνους ὀνομαστὶ καὶ καθ' ἕκα-

tor est, et mysteriorum magister et initiator arcanorum orgiorum.
post haec autem it ad locum urinae et sedet in herbis viridis et
graminibus, qualia domi propter bonum odorem ollis iniiciunt qui ci-
bos varios parant mensae patriarchae. nobis autem, inquit, causam
huius miri rei rogantibus etiam atque etiam, non, respondit ille, esse
id tam mirandum. nam et canes commingere eas et feles et stercus
ibi facere bestias et ipsos homines si quando necessitas. neque quid-
quam eos impedire. haec igitur ad rogatum acceperant ut dicunt.
sed alia quae animadverterant taciti et de quibus eum non rogave-
rant, quum sibi persuasum haberent impia ea esse et detestanda et
diabolicae doctrinae opera, quaeque episcopis retulerant et exposue-
rant, haec melius est in secretis iacere. sciunt enim qui scripta illa
legerunt et docuerunt foeda ea esse Masalianorum instituta. iam me-
minimus scriptum sub patriarcha Ioanne quindecim fere abhinc annis
nobis ex Atho monte editum, cui fere omnium ibi degentium mona-
chorum nomina subscripta sunt, et inter alia in primis Isaaci nomen
qui eo ipso tempore plurimam ibi dignitatem obtinebat, et patriar-
chae eius loci et episcopi qui vir erat plenus spiritu divino. quod

στον, ὅσοι προσωπεῖον εὐλαβείας ὑποδύμενοι λελήθαι μὲν ἐκ πολλοῦ παραδύντες εἰς τοὺς ἱεροὺς ἐκείνους τοῦ ὄρους τόπους, καὶ ὅσοι τῶν ἀπλουστέρων ἐκεῖ πολλοὺς εἰς τὴν οἰκείαν ταύτην παρασύραντες μυσαρὰν αἵρεσιν, ἐμφανεῖς δ' ἐγεγόνεισαν τηρικαῦτα· καὶ πάντων εἰς ἓνα που τόπον ἐκεῖ συ-
5
ναχθέντων, καὶ δημοσίᾳ τῆς κακίας ἐηλεγμένης, ὅσοι μὲν ὠμολογηκότες τὴν ἑαυτῶν ἐξωμόσαντο κακίαν, παρέμειναν ἔτι συγχωρηθέντες ὅπως ποτ' ἐκείνῳ τῷ ὄρει, ὅσοι δ' οὐ, πάντες ἐξώσθησαν ἄκοντές τε καὶ σὺν ἀκοσμίᾳ πάσῃ, πλήρῃ ἣ ὅσοι ἐλελήθησαν σιωπῇ καλυφθέντες ὑπὸ τῶν συνειδότην. 10

25 καὶ ἅμα κατόπιν ἐκ τῶν τοῦ ἁγίου ὄρους ἀνδρῶν ἐκείνων ἀνὰ πᾶσαν πόλιν καὶ νῆσον περιήεσαν κήρυκες γρόμματα ἐπαγόμενοι τῇ τε μυσαρὰν αὐτῶν ἀνακαλύπτοντα αἵρεσιν καὶ τῆς αὐτῶν ἀρίστασθαι κελεύοντα ὁμιλίας καὶ κοινωνίας, δι' ὅσα τελοῦσιν ἄθεσμά τε καὶ ἔκφυλα καὶ πάσης ἀνοσιότητος 15
πλήρη τερατουργήματα. πιστοῦνται μὲν οὖν αὐτῷ τὰ εἰρημένα τῇ τῶν Μασαλιανῶν αἵρέσει συνειλημμένῳ πρὸ πλείστων ἐτῶν· πιστοῦνται δ' ἔτι μᾶλλον καὶ ἄπερ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τοῖς ἰδίοις προφέρειν ἐξάγεται χεῖλεσιν οὗτος, ὡς εἶναι λοιπὸν ἀναπόδραστον δίκτυον καὶ παγίδα στερρὰν κατὰ τὴν 20

26 παροιμίαν τὰ ἴδια χεῖλη. ἰσχυρίζεται γὰρ εἶναι πάντῃ ψευδῆ
f. 267 b. ἃ κατὰ διαφόρους φαίνεται κατηγορούμενος τοὺς καιροὺς τὰ αὐτά, καὶ διατείνεται μᾶλλον ἐξ ἀντιθέσεως λέγων ὡς αὐτὸς

scriptum sanctae nostrae synodo indicavit nominatim omnes et singulos quosque, qui vultu pietatis induti multum per tempus quidem incogniti sacra montis illius loca frequentaverant et indoctorum multos ad ipsorum scelestam haeresim seduxerant, sed quum deprehensi essent omnes unum in locum conducti sunt et qui ex his publice ipsorum sceleribus declaratis ea abiurarent, his manere etiamtum in monte illo concedebatur; qui vero non abiurarent, hi omnes expulsi sunt inviti et cum omni ignominia, exceptis iis, qui propter conscientiarum silentium non cogniti erant. simulque postea e sacro monte monachorum praecones tota urbe et insula discurrerunt, scripta divulgantes quae scelestam illorum haeresin detegebant et usum et societatem illorum et quae agerent mysteriosa quum nefaria et barbara plena impietatis essent vitare iubebant. haec igitur omnia demonstrant Callistum iam ante plures annos in Masalianorum haeresi versatum esse; multo satius autem id demonstrant quae ipse suis labris de se proferre perductus erat, ita ut secundum proverbium inevitabilis plaga et decipula firma facta sint ipsius labra. apparet enim dolos esse omnia quae diversis temporibus ab eo aliis data sunt crimina,

ἦν ὁ δημοσεύσας καὶ θέατρον ἐξενηνοχῶς κατὰ τῶν ἐν τῇ
 Ἄθῃ τῷ ἄρει παρειωφθαγέντων ἐκ πολλοῦ Μασαλιανῶν,
 αὐτὸς ὁ ἐξελέγξας κατ' εἶδος ὅσα ἐκείνοισ ἀθέμιτα λάθρα
 τελεῖται· ἄνους μὲν γὰρ ἀλῶσαι ἀνεῖν φησὶν ἐκ' αὐτοφώρῃ
 ταῖς ἰδίαις χερσὶ ῥιπποῦντας ἐν κοπρῶνι τὰς θείας τοῦ σω-
 τήρος εἰκόνας αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ, ἐπίους δ' ἀθ-
 ρις καὶ πολλάκις ἕτερα τελοῦντας πῶς μὲν παραπλήσια πῶς
 δὲ μυσαρώτερα τε καὶ φρικωδέστερα, ὡς μηδὲ λέγειν καὶ
 γράφειν ἐπαυθ' ἡμᾶς δύνασθαι διὰ τὸ τῆς ἀτοπίας ὑπερ-
 10 βάλлон. καὶ ταῦτα λέγων ἐπῆγεν οἰονεῖ τι συναγωγὸν ὑπερ- 27
 θύμημα, ὡς οὐκ ἂν ἐδημοσίευσόν ποτ' ἐγὼ τὴν τοσαύτην κα-
 κίαν, εἰ ἐμαντιῶ συνειδέναί ἐνῆν μοι τοῖς τοιοῦτοις τῶν Μα-
 σαλιανῶν συνειλημμένῳ τε καὶ ὁμῶλογα φθειγγομένῳ ἐγκλή-
 μασι. ταῦτα δ' αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτοῦ προτεινόμενος, ἐπὶ τῷ
 15 ἔρρωμένα μᾶλλον τοῦ ψεύδους βαδίζειν ἐκὼν ἐξηλέγχετο, συλ-
 λογιζόμενος ἂ μὴ πέπραχεν ἀνθ' ὧν ἐπεπράχει, καὶ ἐλελή-
 θει καθ' ἑαυτοῦ συρράπτων καὶ συσκευάζων οἷς αὐτὸς αὐ-
 τικά περιτοχιζέσθαι ἤμελλεν ἀφύκτοις καὶ ἰσχυροῦς δικτύ-
 οισ. οἱ γὰρ κατηγοροῦντες αὐτοῦ τῶν τ' ἐπισκόπων καὶ πρεσ- 28
 20 βυτέρων τὰ τ' ἄλλα προῦφερον εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ψεύδεσθαι
 προδήλως αὐτόν, καὶ οὐχ ἥμισυ τὴν μακράν τε καὶ ἄρρηκτον
 τοῦ Σκορπίου φιλίαν, ὃν πολλαὶ μαρτυρίαι καὶ σφόδρα σα-

et apparet eum quum convocaret et institueret theatrum in Atho
 monte ex oppositione potissimum in Masalianos qui iam ex multo
 tempore ibi se insinuaverant, dixisse; quum accusationes per spe-
 ciam instrueret iis, quibuscum ipse illicita in occulto exercet. non-
 nullos enim dixit se ipso in facinore deprehendisse, quum manibus
 suis in stercus deiecissent sacra simulacra ipsius salvatoris et sancto-
 rum eius; nonnullos rursus saepe quum alia commisissent partim si-
 milia partim magis nefaria et detestanda: ita ut dicere et describere
 non possimus propter absurditatis abundantiam. his autem dictis ut
 certam sui confiduciam probaret adiecit: nequaquam ego tanta nefa-
 ria publicassem, si conscius mihi essem, ipsum huiusmodi facinorum
 Masalianorum partem habere, et eadem de me crimina me profiteri
 debere. sed haec quum pro se obtenderet, per semet ipsum convi-
 ctus est, ad audaciam in fraude et mendacis tendisse, quum collige-
 ret quae non fecerat pro iis quae fecerat; et quum consueret et
 contraheret latuit ei, quomodo iis ipse deinde tanquam ineffabilibus
 et firmissimis laqueis caperetur. accusatores enim ex episcopis et
 senioribus quum alia proferebant ad manifestae fraudis eum coarguen-
 dam, tum vero diuturnam et infragilem amicitiam Scorpionis; quem

φείς ἐκ πολλοῦ Μασαλιανὸν εἶναι καταψηφίσαντό τε καὶ ἀεὶ καταψηφίζονται, πολὺ τὸ ἀναμφίλεκτον ἔχουσαι καὶ ἤκιστα νέφει συγκρῦπτεσθαι δυνάμεναι πλάσματος οὐδενός. τῷ γὰρ τὴν αὐτοῦ φιλίαν ἐξ ἀρχῆς ἀναπόσπαστα κεκτημένῳ καὶ οἷον ἐν τοῖς τῆς καρδίας θαλάμοις ἀγαλματοφοροῦντι, τίς ἂν ποτε⁵ πιστεύσειεν ἄλλους ἐλέγχειν ἐγκανχωμένῳ, καὶ οὐ μᾶλα μᾶλλον συμμύστην ἐκείνοις. εἶναι καὶ κοινωνὸν ἀεὶ καταψηφίζοιτο
 29 προφανῆ; τέτταρας δὴ οὖν ταύτας ξυνειλοχῆναι τοῖς κατηγοροῖς προτάσεις, οὐκ ἄλλοθεν ποθεν ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτοῦ προήνεγκε, τέως γεγένηται, πρῶτον μὲν ὅτι μυσαρῶ-10 τέραν καὶ αὐτὸς ἀπασῶν αἱρέσεων τὴν τῶν Μασαλιανῶν ἠγοούμενος αἴρεσιν, ὡς φησὶ νῦν, καὶ συνειδῶς τῷ ὄρει τότε ἐπιπολάζουσαν, οὐκ ἀνεκάλυψεν οὔτε πρὸ τῶν ἄλλων οὔτε μετὰ τοὺς ἄλλους, οὔτε τότε οὔτε μετ' ὀλίγον εὐθύς, καὶ ταῦτα τῶν πολλῶν εἰς ὧν καὶ αὐτὸς οἷς συμπαραεῖναι τηνι-15 καῦτα καὶ ἀκροᾶσθαι συνέβαινε. δευτέρον δὲ πῶς τότε μηδὲ συνηγορεῖν γούν βουληθεῖς τοῖς ὅπως ποτὲ ἀνακαλίψασιν ἄλλοις τοσαύτην κακίαν ἐκεῖ, ἀλλ' οὕτω μακραῖς ἐτῶν περιόδοις ὥσπερ τινὰ θησαυρὸν θαλαμῶν ἐν καρδίᾳ καὶ μέχρι νῦν περιθάλων ἀνέκφορον τὴν κατ' εἶδος προαίωγὴν καὶ 20 σαφήνειαν, ἔπειτα νῦν ἐκπομπεῖεν ἐθέλει, τοῦ τοῖς ἐλέγχους πάλαι προσήκοντος χρόνου σιάντος ἐκ διαμέτρου, καταφυγὴν λεληθυῖαν οἰόμενος ἴσως θηρᾶσθαι τινα νῦν πρὸς ἀπαλλα-

multa testimonia eaque valde aperta iam antea saepius accusaverant et semper accusant, quum magnam firmitatem habeant neque ullo modo obtegi possint a quoquam nube comenti. quis enim ei, qui istius amicitiam ab initio ita servavit ut nunquam desciverit, eamque in cordis sui angulis quasi simulacrum secum fert, quis dico ei ullo modo credat, si alios coarguere iactet, neque potius ipsum iisdem sacris initiatum et socium illorum manifesto deprehensum accuset? itaque factum ut quatuor has causas accusatores colligerent non ex alienis sed ex iis quae ille ipse de se concesserat. in his prima: quod Malsalianorum haeresin quam nunc ipse dicit omnium esse scelestissimam antea quum in monte exerceri eam compertum haberet non retexit, neque ante alios neque inter alios, neque tum neque postea; et quod ipse unus ex illis multis, quibus tum intererat et quos audivit, altera, quod tum ne cum aliis quidem qui ibi tantum scelus retegebant, accusationem facere voluit, sed per multos annos tanquam thesaurum in corde conditum usque ad hoc tempus sovit ut rem quam efferre timebat propter vim testimonii, nunc vero multo iam temporis intervallo quo accusationem facere eum oportebat praeterlapsa, proferre vult,

γῆν. τρίτον δὲ πῶς πολὺν ἤδη χρόνον κατηγορούμενον τὸν f. 286 a.
 Σκόρπιον ἐν ἀκμαῖς αἰεὶ πρακτικαῖς τῆς τοιαύτης αἰρέσεως
 εἶναι, καὶ πολλῶν ἐρχομένων γραμμάτων ἐκ τῶν τοῦ ὄρους
 τιμίων ἀνδρῶν προδήλως τὴν ἀρχαίαν καὶ μέχρι νῦν ἀνθοῦσαν
 5 ἐκείνου κακίαν ἐξελεγχόντων, αὐτὸς αἰεὶ περιέπων ἐγκαταρεεῖ,
 πρόμαχος ἄμαχος ἐκείνῳ γενόμενος καὶ στῦλος εἰπεῖν ἀδα-
 μάντινος, καὶ θαυμά βοῶν, καὶ γῆν ἀναμινγνὸς οὐρανῷ, καὶ
 κατὰ τοὺς μαινομένους τὸ τῆς γνώμης ἰστάμενον ἐλανθόμενος
 καὶ πάντας ἀναθέματι μακροῦ παραπέμπων, οὐχ οἱ τοῦτοις
 10 ἐνέχονται τοῖς ἐγκλήμασιν, ἀλλ' οἱ τῷ Σκορπίῳ ἐνεχομένῳ
 προφέρειν ἤμιστ' ὀκνοῦσι. καὶ τέταρτον ὅτι καὶ μέχρι νῦν 31
 ὄραν ἰσχυρίζεται τὸν μόνον ἀναλλοιώτον τε καὶ ἄκτιστον θεόν;
 φῶς ἑτερόν τε καὶ ἄκτιστον ἐκ μεταβολῆς πρὸς τὸ ὑφειμένον
 γινόμενον αὐτῷ τρυφῶντι καὶ βλακεομένῳ. ταῦτα δὴ πάντα,
 15 καὶ εἰ τι τούτων ἐπέκεινα, προτάσεις τινὰς ἐκτιθέντες ἀναμ-
 φιβόλους ἀναμφισβήτητον ὡς εἰκὸς ἐπῆγον καὶ τὸ συμπέ-
 ρασμα, λέγω δὴ τὸ Μασαλιανὸν ὑπάρχειν αὐτὸν ἐξ ἀρχῆς
 τε καὶ μέχρι τήμερον ἀναμφιλεκτον· εἶναι γὰρ ἀξίωμα τοῦτο
 20 πάλαι κρυφθὲν τοῖς τε θύραθεν καὶ ἡμετέροις τῶν διδασκά-
 20 λων, ἐξ ἀληθῶν καὶ ἀναμφιλέκτων ὄρων καὶ προτάσεως ἀλη-
 θῆς ὁμοῦ καὶ ἀναντίρρητον ἐξ ἀνάγκης εἶναι καὶ τὸ συμπέ-
 ρασμα. καὶ τάχ' ἂν ἐξωθεῖτο τῆς ἐπισκοπικῆς ἀξίας τότε, 32
 εἰ μὴ δειλία καὶ φόβῳ συσχεθεῖς αὐτὸς ὑπερβάλλοντι τὴν μὲν

putans eo se refugium habere ad defensionem. tertia vero, quod
 Scorpionem iam longo ex tempore accusatum qui primas semper par-
 tes in haeresi illa exercebat, et in quem multa scripta vulgata sunt
 a viris in monte praeclaris, quae palam et adhuc florentis impieta-
 tis eum convicerunt, ipse semper protegit et incitat ut propugnator
 cui ipsi non impugnatur, et ut columna adamantina; quod vocis tu-
 multum edit et terram coelo commiscet et more insanorum mentis
 stabilitatem servat et gravi execratione omnes qui omni crimine va-
 cui sunt condemnat propterea quod Scorpionem accusare non timent.
 quarta denique, quod ad hunc diem comprehendere se dicit solum
 immutabilem et increatum deum, lumen alterum et increatum, ut ex
 translatione ad subiectum profectum insolenti illi et dementi. his
 vero et aliis insuper tanquam propositionibus prolatis minime dubiis,
 ut consentaneum est conclusionem non dubiam adiecerunt, scilicet
 citra controversiam esse, cum ab initio et ad id tempus Masalianae
 haeresi addictum fuisse. hoc enim axioma valde probatum est et ex-
 ternis et nostris, magistris, e veris et non ambiguis propositionibus ve-
 ram et evidentem conclusionem necessario consequi. quamobrem forte

τῶν δυοῖν βασιλέων εὐμένειαν δεήσασί τε καὶ δάκρυσι πλείστοις ἐπ' ἀμφοῖν τοῖν καιροῖν ἀπορίζετο, τὴν δὲ τῶν ἀμφὶ τοὺς βασιλέας ἐπικουρίαν θωπεΐαις ἐξωνεῖτο καὶ ἀντιδόσει πολυτρόποις, ὡς εἶναι τοῦ λοιποῦ πρὸς τὰς βασιλικὰς καθάπαξ βουλῆσεις αὐτὸν εὐ πάνν σκληρὸν καὶ θρασύν, οὐδ' ἀν-5 τίτυπον ὡς τὸ πρότερον ἄλογόν τε καὶ ἀπροφάσιστον.

§ 3 Ἐγὼ δὲ μυρία καὶ μείζω τῶν εἰρημένων διεξιέναι ἔχων, ἃ τῆς σφῶν ἀτοπίας ἔλεγχον ἔχει σαφῆ, ἐκὼν παρήμιε δυοῖν ἔνεκα, ἐνὸς μὲν ὅτι ταῖς τοιαύταις ἐνδιατριβεῖν κηλῶσιν ἐθισμὸν τῇ γλώττῃ προστριβεται ἤκιστ' ἀνδρώσιν ἐπιεικέσι προ-10 σήκοντα, ἐτέρου δ' ὅτι, ἃ ταῖς πολλοῖς ἐκ πολλοῦ πρόκειται γνώριμα, τούτων πειρᾶσθαι τὴν γνώσιν τοῖς εἰδόσι παρέχειν ἀρτίως παρὰ τοσοῦτον τοῦ τέρεπιν ἀφίσταται παρ' ὅσον καὶ τὸ πιστεύεσθαι πρόχειρον ἔχει. ἃ γὰρ παρόντα προῖκα καὶ πόνων δίχα τὴν γνώσιν παρέχεται, τούτοις ἐπιπολάζειν ὡς 15 τὰ πολλὰ παρέπεται καὶ τὰ ἡδές, εἴ τις κατόπιν διδάσκειν

§ 4 πειρῶτο. ἃ δ' ὁμῶς βωμολοχοῦσι καὶ κατὰ τῶν ἔμων βίβλων ὑφαιρούμενοι λάθρα, τίς ἂν καὶ αὐτὰ διεξιέναι καθ' ἕκαστα δύναιτο; καὶ ταῦτα δρωσιν αὐτοῖς καὶ ὑφ' ἡμῶν ἐλεγκομένοις ἀεὶ αἰδῶς τις οὐκ ἔπεισιν, ἀλλ' ὕβρις ὕβριν ἔτεκε καὶ 20 ἀσέβεια χαλεπωτέραν ἀσέβειαν. “ἀπῆλαισχύντησας” γὰρ φησιν ἡ γραφὴ τοῖς τοιούτοις. “ὄψις πόρνης ἐγένετό σοι.” τί-

tunc episcopali dignitate eum expulissent, nisi anxietate et timiditate nimia perturbatus utriusque regis ille benevolentiam precibus et plurimis lacrimis sibi comparasset et eorum qui apud reges erant auxilium multa adulatione et remuneratione redemisset. itaque factum ut pro regum voluntate non amplius ut scelestus et temerarius homo haberetur neque ut exemplum quale antea erat dementiae et cuius nulla est excusatio.

Ego vero quamquam innumera alia et supra narratis graviora proponere possum, quae evidens turpitudinis eius indicium praebent, nunc haec ultro praetermittam ex duabus causis, quum quod commotio in huiusmodi criminationibus linguae consuetudinem facit quae probos viros minime decet, tum vero quod plurimis iam longo ex tempore res notae sunt, quas si rursus scientibus in memoriam revocarem tantum a delectatione abessem quantum ut fides habebatur necesse sit. quae enim manifesta ultro et sine studio intelligentiam praebent, in his versantem, ut fit, sequitur taedium, quandoquidem postea docere aggreditur. quae tamen nihilominus calumniantur et quomodo in occulto scripta mea carpant, quis ea singulatim persequi possit? et haec dum agunt, quamquam a nobis aemper convincuntur,

νος οὐδ' ἂν οἱ τοιοῦτος φείσαιντο καθ' ἡμῶν λοιδορίας, τίνας
 δ' ἂν κατὰ τῶν ἐμῶν ἀπόσχοιτο βιβλίων ἀναισχυντίας, οἱ
 τὰ τοιαῦτα διηρηκῶς κατὰ τῶν ἱερῶν τολμῶντες ἀλίσκονται
 γραφῶν, ἅτε μαχομένων κάκεινων τῇ σφῶν αἰρέσει πειρώ- f. 268 b.
 5 μνοι. καὶ γὰρ κάκεινους οἷον εἰπεῖν ἀπὸ δίφρου τυραννικῶς 35
 ἀμνησμένοι διὰ ταῦτα, καὶ ὡς ἐν ἀθύρματος λόγῳ τιθέμενοι
 τὰ σεβάσματα, πάσαις ἀναίδην κατ' αὐτῶν ἐχρήσαντό τε καὶ
 χρῶνται βωμολοχίαις· καὶ διασπῶντες ἔνθεν κάκειθεν οὐ-
 δὲν ἄμεινον διατίθενται ἢ ὥσπερ τὰς βιάχας ἀκούομεν κατὰ
 10 τοῦ Πενθέως μακείσας. ἀλλ' ἐκείναις μὲν ἀκούσιον πεπον-
 θύσαις τὴν τῆς μανίας αἰσχύνην, καὶ τὸ ἀνεγκλήτους εἶναι τε
 καὶ ἅμα οἶκτον τυγχάνειν ἴσως κατόπιν ἀκολουθεῖ, τοῦ ἀβου-
 λήτου πρὸς ἑαυτὸ γε ἐφελκομένου τὰ τῶν ἀποβαινόντων ἐγ-
 κλήματα· τούτοις δ' ἐκουσίσις δρῶσιν ἅ τοῖς μαινομένοις
 15 ἀρμόττει, κόλασιν ἀνήκεστον ἐκκαλεῖται καὶ σφόδρα περι-
 βλεπτον. κάκεινων μὲν καὶ μάλα ἐκόντες ἐπιλανθάνονται 36
 ἄνθρωποι, μηδεμίαν οὐδένας ἐκείθεν ἀτέκμαρτον ὑφορῶμενοι
 βλάβην· τούτων δὲ καὶ μάλα ἔκοντες μεμνησθαι ἅμα καὶ
 μισεῖν οἱ πλείους ἀναγκάζονται, τὸν ἐκείνων φυλαττόμενοι
 20 κίνδυνον καὶ πρὶν ἰέναι προαναστέλλοντες. καὶ γὰρ αὐτὰ δὴ
 ταῦτα καὶ κατὰ τῶν ἐμῶν ἔναγχος ἐπ' αὐτοφώρῳ βίβλων
 ἔάλωσαν ἐμπεπαρφηγότες οἱ ἀναιδεῖς, τὸ μὲν εὖ προσθήκη

nullum tamen pudorem habent: sed insolentia genuit insolentiam et
 impietas graviolem impietatem. depudens enim eos haec dicit scri-
 ptura: „oculus meretricis erat tibi.“ quo igitur convicio in nos isti
 homines non utantur; qua autem impudentia contra libros meos ab-
 stineant? quum talia continuo contra sanctos libros moliri deprehen-
 dantur, et etiam eos contra ipsorum haeresin pugnantes experiantur:
 et contra eos ut ita dicam tyrannice de sella dimicant propterea, et
 quasi ludicra aestimantes reverenda, quibuscunque columniis impuden-
 ter contra eos et usi sunt et utuntur. et diserpentes huc illuc ni-
 hilo melius destruunt, quam Bacchas accipimus in Pentheum furentes.
 veruntamen has quidem, furore ipsis invitis probrum ferente, fortasse
 sequitur excusatio et misericordia, quum, quod non voluerint secum
 tulerit commissorum incusationem: illis vero ultro ea agentibus quae
 conveniunt furentibus, castigatio debetur implacabilis et valde circum-
 specta. illarum etiam libentissime obliviscuntur homines, neque quis-
 quam illinc infinitum damnam subintelligit: hos autem et meminisse
 et odisse plurimi vel maxime inviti coguntur; illarum periculum vi-
 tantes et comepescentes priusquam obveniat. nam eiusmodi nuper ipsa
 in re deprehensi sunt impudentes isti in scripta mea tanquam ebrie-
 tate insanientes: verbum εὖ adiecta φ litterula in φεῦ mutantes, κα-

τοῦ φ στοιχείου πρὸς τὸ φεῦ μεταστοιχειώσαντες, τὸ δὲ κα-
 λὸν αὐτὸ ἐνὸς ἀλλοιώσει τοῦ λ στοιχείου μεταβεβληκότες εἰς
 τὸ κακὸν διὰ τῆς εἰς τὸ κ μεταβολῆς. καὶ πρὸς γε ἔτι τὴν
 περὶ πρόθεσιν, λέξιν οὖσαν ὄλην, παραξέσαντες καὶ πρὸς τὴν
 κατὰ μετενηροχότες, ἀντὶ τοῦ περὶ τοῦ φωτός κατὰ τοῦ φω-⁵
 τός μεθρημόσαντο, ἀθύρουσι παιδαρίους προσήμοια δρωῶντες,
 καὶ ταῦτα τῶν ἐλέγχων ἐν ὀφθαλμοῖς προκειμένων διὰ τῆς
 ὄλης ἐννοίας τοῦ λόγου καὶ τῶν ἐπιχειρημάτων ὁμοῦ καὶ ἐρ-
 γασίων, καθ' ὅσον εἰκός, καὶ μάλιστα τῶν γραφικῶν, καὶ
 πάνθ' ὅσα τῷ λόγῳ πρόσσεσι περὶ τοῦ τοιοῦτου φωτός. ἀλλὰ¹⁰
 ταῦτα ποιοῦντες οὔτε βλέπτειν ἡμᾶς δύνανται, καὶ ἅμα τὴν
 σφετέρην καὶ ἄκοντες ὡς ἐπίπαν ὁμολογοῦσιν ἀσθένειαν μο-
 νονουχὶ βοῶντες, καὶ σφᾶς αὐτοὺς ἐκπομπέοντες ὡς ἄλλως
 οὐκ ἔχοντες ἀντιβλέπειν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. καὶ πάσχουσι
 παραπλήσια τῇ τοῦ Αἰσώπου καμήλῳ, ἣ δι' ἀσθένειαν ἔμφυ-¹⁵
 τον κεράτων ἀμνηστρίων ἐπιθυμήσασα, καὶ τῶν ἰδίων ὠτων
 ἐστέρηται. καὶ μοι λοιπὸν οἶσθαι ἐπεισιν, ὡς ἔφηε τὴν
 ἐμὴν ἀφελεῖν κεφαλὴν καὶ τῆς παρουσίας ἀπαλλάξαι ζωῆς ἐν
 βραχεῖ ἐφιέμενοι μὲν οὐ δυνάμενοι δέ, τὰμά, τὸν δευτέρου
 πλοῦν, ὑποκλέπτοντες, μαχαίραις ἀποξέουσί τε καὶ ἀπαλλάτ-²⁰
 τουσι πρὸς τὸ σφίσι βουλόμενον, ἔστι δ' ὅτε καὶ βυθοῖς ἀφα-
 νισμῶν πρυτανεύουσιν ὅσον τὸ κατ' αὐτούς, εἰ καὶ ἄλλως,
 τῆς θείας ἀντιπραττούσης δεξιᾶς, καιρίαν τε ἐπλήγησαν πολ-

λὸν autem unius litterae mutatione mutantes in κακὸν per mutationem
 in κ. et praeterea περὶ praepositione tota eiecta et in κατὰ con-
 versa, pro περὶ τοῦ φωτός rescriperunt κατὰ τοῦ φωτός. Indunt
 puerulorum instar facientes, idque quum argumenta sint in oculis
 propter totam sermonis intentionem et incepta et studia, ut consen-
 taneum est. inprimis autem propter scripturae testimonia, et omnia
 quae cum sermone de illo φωτός sunt coniuncta. sed hoc agentes
 nobis obesse non possunt, simulque coacti sunt una omnes suam ipso-
 rum imbecillitatem modo non clamare. et semet ipsi abiicientes,
 quasi aliter non possint obtueri veritatem, itaque simile quid accidit
 Aesopi cameli: qui propter inuatum imbecillitatem cornua propulsa-
 toria concupiscens auribus privatus est. ac mihi reliquum est ut
 credam gladio eos caput meum decutere meque praesente vita privare
 velle; quod quum non possint, meas res secundo ventu suffurantur et
 corradunt cultellis et distrahunt ex arbitris; nonnunquam autem etiam
 in imo disturbationis regnant pro virili parte, quamquam alias dei
 dextra contraria moliente ad mortem icti sunt saepe et adhuc semper
 ieiuntur et ostenduntur tanquam lupi frustra hiantes, quod aiunt in

λάκις καὶ αἰεὶ πλήττονται καὶ λίκτοι μάτην κεκηρότες δαίκνυνται κατὰ τὴν παροιμίαν. οὕτως ἀναίδειαν πᾶσαν ἐνδεδύονται f. 269 a. καὶ ἤθος ἰταμὸν καὶ οὐδαμῆ ποτὲ ὑπισχνούμενον τὴν διόρθωσι. δέον γὰρ αὐτοὺς καταδύεσθαι καὶ ἐρυθριᾶν, οἱ δὲ καὶ 5 ἀναισχυντοῦσί γε, τὰ μείζω τε καὶ χαλεπώτερα κατὰ τῶν ἑμῶν, ὡς εἴρηται, νῦν τε δρωῶντες καὶ δρωᾶν αἰεὶ ἀπειλοῦντες ἔτι, μηδενὸς ἕνεκα πάντως ἑτέρου τῶν πάντων ἢ τοὺς ἐντεῦθεν ἐλέγχους αἰεὶ δεδιότες. ὡς ἀναγκάζεσθαι καὶ μὲν παραινεῖν, οἷς μετιέναι ταύτας ἔπεισι φίλοις οὖσιν ἡμῶν μετὰ τὴν 10 ἑμὴν τελευτήν, ζητεῖν καὶ παρατιθέναι τὰς τέως αὐτοῖς ἀνὰ χεῖρας ἑτέραις ὁμοίαις καὶ ὁμοίως ὑφ' ἡμετέρων μετεγγραφείσαις ὀρθῶς φοιτητῶν, καὶ συνορᾶν οὕτωςι τᾶλθές. το γὰρ τοιοῦτον ἔγωγε δέος προκαθιστὰς καὶ πόρρωθεν προανασοβῶν, πολλαπλασίαις αὐτὰ διαφόρων μετεγγραφαῖς ἐδε- 15 δώκειν χειρῶν γράφειν ὀρθῶς ἡσχημένων, ἃ μὲν οἰκείοις ἀναλώμασιν, ἃ δὲ φίλοις αἰτησαμένοις εἰς πλοῦτον, φάναυ κατ' αὐτοὺς, ἱερὸν τε καὶ ἄσυλον.

Ἄλλ' ἐν τοιοῦτοις ἀσχολουμένῳ τε καὶ μοχθοῦντι τῷ 39 Παλαμᾷ τὸ τοῦ βίου πέρας ἐπήει μάλα πικρὸν τι καὶ αἰσχιστον· τῷ γὰρ συνήθει περιπετῆς γεγονῶς ἰλεῶ, τῆς ἀνατροπῆς δηλαδὴ τῶν ἐν τῇ κοιλίᾳ σιτίων ἄνω διὰ τοῦ στόματος, καὶ πρὸς γε μανιώδει φρενίτιδι, βιαίως οὕτω καὶ λίαν πικρῶς ἀπερράγη τοῦ ζῆν. κἄπειτα οἱ αἰρεσιῶται καὶ οἱ

proverbio. sic omni impudentia induti sunt et ingenio truci quod nunquam corrigi posse apparet. quum enim proprie eos summissos esse et erubescere oporteat, impudentes sunt et graviora peioraque in me ut dictum est nunc agunt et semper agere minantur propter nullam omnino aliam causam quam quod criminationes inde timent. ita ut ego quoque coactus sim, amicis quorum erit post mortem meam ea adire, suadere ut inquirant et componant scripturae exemplaria quae cum ceteris similibus transcripta sint et quidem recte haec ab-asseclis nostris, et ita ut discernant verum. hunc enim timorem quum ego protexuissem et longius in me excitassem, tradidi ea quae variis transcriptionibus diversorum manuum bene exercitarum scriberentur partim quae domestico in usu essent, partim quae amicis rogantibus thesaurus ut ita dicunt essent sacer et inviolabilis.

Sed interea opere et labore occupato Palamae vitae exitus admodum acerbus et turpis advenit, quum incideret in consuetum morbum intestinorum, quo cibi ex alveo per os retrudebantur, et in mentis delirium, ita ut violenter et acerbe e vita abreptus sit. deinde vero haeretici vel maxime cognati et consocii eius, qui que pariter

μάλιστα γνήσιοι καὶ οἰκότεριβες, τῷ τε φιλοδοξοῦντι καθελ-
 κόμενοι τῆς γνώμης καὶ ἅμα τὸ αἰσχιστον τῆς τελευτῆς κα-
 λύπτειν σπεύδοντες, ἀντίκαλον τῷ συμβάντι φήμην ἀνὰ τὴν
 πόλιν Θεσσαλονικήν ἐξήνεγκάν τε καὶ περιήνεγκαν, ὡς ἴδο
 νοσήματα καὶ θεραπευοὶ πυρέττοντας καὶ φρυγαδεῦοι πληγὰς, 5
 καὶ τοιαῦτα ἄλλα ἀλλοπρόσαστά τε καὶ ἔκφυλα, ὡς ἂν τῷ
 τερατώδει τῆς φήμης ἀντιπερισπάσαιεν τε πρὸς τὸ τῆς ἐκ-
 πλήξεως μῦθα καινότερον τὴν ἀκοήν, καὶ ἀπασχολήσαιεν
 πόρρω κομιδῇ τῶν θούων καὶ ὅποι τὸ τῆς φήμης φέροι πλά-
 40 νόμων. ἀλλὰ πάντα δὴ τὰ τοιαυτὰ φροῦδά τε καὶ ἀνεμιαῖα 10
 τῷ τοῦ χρόνου βαδίζοντι ἐξηλέγχοντο· οὐ γὰρ τοῖς οὕτω
 προδήλοισ τῶν ψευδῶν ἢ ἀλήθειαι θωπεύεσθαι εἴωθεν· ἀλλ'
 ὁ χρόνος ἀνιχνεύων ἕπανθ' ὡς εἰκὸς ἐπεισὶ τε καὶ ἐπιτίθε-
 ται ἄλλοτ' ἄλλως, καθάπερ ἐν δίφροις ἡνιοστροφῶν, τὰ τῶν
 λεγομένων τε καὶ πραττομένων πέρατα, καὶ παρὰ πᾶσαν δό- 15
 κησιν ἄλλοτ' ἄλλως ἐν τῇ τοῦ βίου θαλάσῃ στρέφων ἐκά-
 στω τοῦ σκάφους τοὺς οἴακας· καὶ οἷς ἔμπέπτωκεν ἄλλως ἐν
 ἄλλοις προσκροῦσαι θεῶν καιροῖς τε καὶ τόποις καὶ πράγμασι,
 τούτοις ἄλλως ἐν ἄλλαις πραγμάτων τύχαις ἐπιφέρει τὴν δι-
 41 κην. ὁμως οἱ τῆς Παλαμικῆς αἰρέσεως διασῶνται τὸ τῆς τε-20
 λευτῆς, ὡς εἴρηται, αἰσχιστον κρύπτειν ὡς δύναμις ἐπιειγό-
 μενοι, συχνὰ παρεῖχον ἀργύρια τῶν ἐν ταῖς ἀγυριαῖς ἐρριμ-
 μένων πενήτων ἐνίοις, ὡς τὰ ἐκεῖθεν ἡμῖν ἀφικνούμενα δεδή-
 λωκε γράμματα, καὶ ἅμα προσιέναι τε ἐπειθον τῷ Παλα-

atque ille gloriae cupidierant, quum foeditatem obitus eius obtegere
 studerent, famam rei contrariam per urbem Thessalonicam evulgabant
 et circumferebant, tanquam mederetur ille morbis et sanaret febricu-
 losos et averteret plagas et huiusmodi alla similia et inaudita: ut
 miraculosa fama aures converterent ad novitatem portentosi et de in-
 dustria procula vera abstraherent quo manaret famae mandacium. sed
 haec omniae vanescebant et quasi vento diffiata temporis progressu re-
 futata sunt. nam mendaciis tam apertis veritas non solet servire, sed
 tempus omnia indagans ut sit interest et regit alias aliter tanquam
 in curru auriga dicatorum et factorum fines, et contra omnium opinionem
 alias aliter in vitae undis cuiusque cymbae gubernacula vertit. et
 quibus accidit pugnare contra deum, in variis temporibus et locis et
 rebus, iis in variis fortunae casibus affert poenam. sed tamen Pala-
 micae haeresis fanatici asseclae obitus foeditatem ut dictum est pro
 viribus obtegere studentes, multos sumos praebebant nonnullis egen-
 tium in vicis prostratorum, ut nobiscum communicaruns litterae inde
 nobis allatae, simulque accedere eos iuebant ad Palami sepulcrum et

μικρὸ τάφῳ καὶ θνείρους ἐπιφημίξειν τερατώδεις τινὰς καὶ
 λίαν ἐφ' οἷς ἐμισθοῦντο συνάδοντας. ἃ δ' οἱ ἐκείθεν εἰς Βυ-
 ζάντιον ἀφικνούμενοι συχνότερον ἄνδρες ἄλλοτ' ἄλλοι διη-
 γοῦντο, καὶ ἕμα τὰ ἑτέροις ἕτερα τῶν γραμμάτων, ἦσαν f. 269 b.
 5 τοιαῦδε. μετὰ γὰρ τὸ λάθρα τῶν ἡμετέρων, φασίν, ἐνίας 42
 ὑφελέσθαι βίβλους οἱ ἐν Βυζαντίῳ τῆς φάλαγγος ὄντες ἐκεί-
 νου, ἐπεὶ μὴ ἐδύναντο ἀντιλέγειν, ὡς εἴρηται, πρὸς τὴν συ-
 κίνην ἐπικουρίαν ἐξ ἀνάγκης τὸν δευτέρου ἐβλεψαν πλοῦν,
 καὶ τῇ Παλαμᾷ ἐς Θεσσαλονίκην αὐτὰ ἐπεπόμφευσαν, εἰς
 10 ἀμύνης τόλμαν αὐτὸν ἐρεθίζοντες, παραπλήσια δρωῶντες οἷς
 ἀκατίῳ βραχεὶ μεγάλης δολκάδος ἐπισωρεύσασι φόρτον ἐς
 ὑποβρυχίους πυθμένας ὠθεῖν εὐθὺς ἐξεγένετο. τῇ γὰρ εἰ-
 θισμένη τῆς γνώμης φιλοδοξία καὶ νῦν ὁ Παλαμᾶς τὸ τῆς
 γλώττης χαριζόμενος βλασφημούμενον, καὶ ἕμα γλυκείας τι-
 15 νὸς παραγεῶν ἐλπίδος οἷς τὸν αἰρεσιώτην δῆμον πληροῦν
 τηρικαῦτα ξυνέπιπτεν, οὐτ' ἀπηγόρευσεν οὐτ' ἀνεβάλετο, ἀλλ'
 εἰς μείζον μακροῦ τῆς σφετέρας δυνάμεως ἐμβεβληκῶς ἐαυ-
 τὸν ἀγώνισμα πέπονθε κατάρας ἄξια μακροῦς, καὶ ὅσα λέγειν
 ἡμεῖς αἰδοῦμεθα τήμερον, μὴ τις ἡμᾶς τῷ πεπονθῶτι χαίρειν
 20 ὑποπτεύσειε, τοῦ ἥθους ἡμῶν ὁποῖός τις ἂν εἴη πάντῃ διε-
 στηκῶς καὶ καταψευδόμενος. τῷ γὰρ ἀγῶνι τουτῶι συνδιη- 43
 μερέων καὶ νύκτας ὅλας ἀγρύπνουσ διατελῶν, ὡς φασίν,

somnia vulgare miraculosa et talia camere, magna mercede condu-
 ctos. quae vero inde Byzantium migrantes viri narraverunt nobis si-
 mulque aliae litterae erant haecce: postquam, ut referunt, qui By-
 zantii ista in cohorte erant, clam singula quaedam e scriptis nostris
 suffurati erant, quum impugnare non valerent, ut dictum est, ad in-
 validum auxilium necessitate coacti ut secundum ventum respectabant, et
 Palamae Thessalonicam ea miserunt incitantes eum ad audaciam defensionis,
 ipsi similia facientes iis, qui exiguo in naviculo magnae navis onus
 accumulare conati, id in profundum sub aqua demittere deinde repente
 coguntur. consueta igitur mentis ambitione inductus etiam tunc Palamas
 linguae malignitatem exercuit, simulque dulcem quandam spem prae-
 libans quibus haereticorum sectam compleri eo tempore accidit, ne-
 que repudiavit neque cunctatus est. sed in multo maius quam pro
 viribus suis certamen se immittens passus est magna exsecratione digna
 et quanta dicere nos hodie pudet, ne quis nos eo patiente gaudere
 suspicetur, qui quidem ab indole nostra prorsus dissentiat ac mandax
 sit: clam enim in eo certamine totos dies versatus est et totas noctes in
 somnes egit priusquam aliquid ex studiis suis proficeret, mentis deli-
 rio atque insaniam ut dioltur correptus propter nimiam stocitationem cere-

ἔλαθε, πρὶν ὀτιοῦν ἀπόνασθαι τῆς σπουδῆς, φρενίτιδι καὶ
 μανίᾳ κάτοχος, ὡς εἴρηται, γεγρονῶς διὰ ξηρότητος ὑπερβολὴν
 ἐγκεφάλου. καὶ τὰ ἐξῆς λεγόντων ὁμοῦ καὶ γραφόντων ἐτέ-
 ρων ἔστιν ἀκούειν. οὐ γὰρ ὄνειδίζοντες μεμνήμεθα τῶν τοι-
 οῦτων ἡμεῖς νῦν. ἴσμεν γὰρ ὡς πονηροῖς τε καὶ ἀγαθοῖς 5
 ἐπ' ἴσης ἔπεισι τὰ τοιαδί, οἷς μόνος οἶδε κρίμασι κύριος·
 ἀλλὰ τῶν τῆς ἱστορίας ἐγκειμένων νομίμων καὶ καθ' ἕκαστα
 ζητούντων ἅπαντα, μετρίως ἡμεῖς καὶ τῶν τοιούτων ἀπτό-
 44 μεθα. ἂ πλατύτερον ἕτεροι διεξιέναι ἤκιστ' ὀκνοῦσιν· ἀλλ'
 ἐκείνῳ τὴν αἰτίαν σαφῶς τῷ δαίμονι παραπέμπουσιν, ᾧ πω- 10
 νηρῷ γενομένη διὰ βουλήσεως μοχθηρίαν καθάπερ τις ἐφεῖ-
 ται κληρὸς αἰδίου, τῶν ἄλλοτ' ἄλλως φρομένων τε καὶ ἐπι-
 φρομένων τε καὶ ἐπιφρομένων κατὰ τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας
 ἡγείσθαι· τε αἰρέσεων καὶ πάντα δρᾶν τὰ χαλεπώτατα κατ'
 ἐξουσίαν, καὶ ἅμα ἐρεθίζειν ἔς γε τὸ πλάττειν ἀγίους αὐθῆ- 15
 μερόν, καὶ ταῦτ' ἐκείνουσ' οἱ τὴν τῆς λατρείας ἡγεμονίαν
 ἐκείνῳ τε ἐκδεδώκασι, καὶ ἅπας αὐτοῦσ' καὶ βίος καὶ λόγος
 καὶ πρᾶξις τοῦ τῶν ὀρθοδόξων πάλαι διέγραψέ τε καὶ πε-
 ριεῖλε χοροῦ, ἵνα μὴ ὀπόσοις λέγω καὶ ὑφ' ὄσων τῶν πα-
 τριαρχῶν τε καὶ ἐπισκόπων φρομένης ἤδη τῆς αἰρέσεως 20
 ἀναθέμασιν ἐμπεσόντες τῷ αἰωνίῳ πυρὶ παρεπέμφθησαν.

45 Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον, ἐγὼ δ' ἐκεῖνο
 l. 270 a. ἐπαναλήσομαι νῦν. οἱ γὰρ τὸ Γαλατῶννυμον ἔχοντες φρούριον,

22. Quae hinc sequuntur, usque ad finem huius codicis, non sunt
 huius loci sed ante initium libri 37 (36?) collocari debent. Hlas.

bri: et sequentia ab aliis dicentibus simul et scribentibus audire licet:
 neque enim et accusatores talia nos nunc meminimus: scimus enim
 malis simul et bonis pari modo talia immittere dominum iudiciis, quae
 novit solus. sed ex iis quae sunt in historia iusta et singula omnia
 quaeerunt, et nos etiam modice ea attingimus, quae longius persequi
 alii minime cunctantur: sed aperte ei daemone culpam ascribunt, cui
 malo facto per voluntatis nequitiam quasi sors quaedam tributa est
 pernicioosa, principem esse haeresium hic illic contra dei ecclesiam
 nascentium ac renascentium et pessima quaeque facere pro viribus
 suis, simulque certare continuo contra representationem sanctorum.
 atque haec quidem illos qui cultus imperium ei tradiderunt atque
 omnis et vita et agendi ratio ab orthodoxis discernunt et a choro
 segregant: ne dicam a quot iam et patriarchis et episcopis quum nas-
 ceretur haeresis, in anathemata incidentes, in aeternum ignem sint
 demissi. atque haec quidem hactenus.

..... Iam vero eo unde declinavi revertas. qui Galatorum castellum

ἔξότου βραχείας ἐκείνης ἔξ ἀλόγου φοβᾶς καὶ παραδόξου
 τύχης ἐδράξαντο ἀφορμῆς, τῆς τε δηλαδὴ τῶν δυοῖν Ἀνδρο-
 νίκων τῶν βασιλέων διαστάσεως, μᾶλλον δ' ἀποστασίας τοῦ
 νέου πρὸς τὸν οἰκεῖον πάππον, καὶ αὖ τῆς δευτέρας, ἣν τε-
 5 θνηκῶτων ἐκείνων κατὰ τοῦ νέου βασιλέως καὶ τῆς τοῦ νέου
 μητρὸς ὁ Καντακουζηνὸς κεκίνηκεν, παντοδαποῖς καὶ ποικί-
 λοις δόλοισι ἐκείνους μὲν πρότερον, τούτους δ' ὕστερον, ἐπαγ-
 γελίαις τε ἄλλοι' ἄλλαις περιμόντες, ὅποιαί καὶ ὅσαι τοῖς τοι-
 οῦτοις ἤρροττον καιροῖς, βουλαῖς δηλαδὴ καὶ χρήμασιν ἄφ-
 10 θονωτέροις καὶ συμμαχίαις ὀπλιτικαῖς καὶ τοιούτοις δὴ τισιν
 (ἔω γὰρ λέγειν καὶ οἷας ἐπὶ τούτοις λεληθῶτως δῆθεν ὑπέ-
 φαινον τὰς ἀπειλὰς καθ' ὧν ἡ πειθῶ χάραν ἐνίστε ξαδίαν
 οὐχ εὔρισκε), καὶ νῦν μὲν θάτερον προστιθέμενοι μέρει καὶ
 πρὸς θάτερον αὐθις ταλαντευόμενοι, καὶ αἰεὶ θάτερον παρὰ
 15 θάτερον ἀμοιβὰδὸν ἐξαπατῶντες, πῶς μὲν ἔκοντι πῶς δ' οὐ
 μάλα ἔκοντι, τῆς τοῦ καιροῦ περιστάσεως πόρρω τοῦ δέοντος
 ἐλανουούσης τὸν δρόμον τῶν ἀνηκόντων λόγων καὶ πράξεων,
 ἔλαθον τοὺς οἰκεῖους ὄρους ἐκ πάντων εὐτελοῦς τε καὶ χα-
 μαιζήλου περιοχῆς ἐκτεινάντες τε καὶ ὀχυρώσαντες πρῶτον
 20 μὲν ξυλίνοις τισὶ θρηγκοῖς καὶ τάφροις βαθείαις, ἔπειτα
 τεῖχεσιν ὑψηλοῖς τε καὶ ὀχυροῖς καὶ δυσαντἀγωνίστοις. ἐν- 46
 τεῦθεν ὀρμώμενοι τοὺς τῆς οἰκείας ἰπλεονεξίας ὄρους κατὰ
 χάραν μένειν ἔαν οὐδαμῇ γε ἐγνώκεσαν, ἀλλ' ἐφ' ἑτέροις

tenebant inde ab eo tempore quo exiguae illius ex absurda causa et inopinato casu exortae primae discordiae et contentionis apertae regum amborum Andronicorum partem fecerant, vel potius rebellionis iunioris contra ipsum avum, et rursus alterius quam mortuis illis contra iuvenam regem et iuvenis matrem Cantacuzenus moverat, variis multis et versutis artibus illos prius, hos postea, et promissionibus multis circumvenerunt, quales et quantae temporibus illis conveniebant, scilicet consiliis et pecuniis sat magnis et opibus militaribus et aliis huiusmodi: mitto enim dicere quantas in his clam minas fecerint contra quas persuasis interdum nihil valebat, et quas nunc alteri parti inferrebant, nunc ad alteram devolvebant, et quomodo continuo alteram post alteram decipientes, modo iis non invitis modo invitis, quum temporis rationes verba ultra modum audacia et facta admitterent, paulatim possessionis suae terminos ex angusto et exiguo ambitu extenderrint et muniverint, primum quidem ligneis septis et fossis profundis, deinde vero muris altis et firmis et vix expugnabilibus. in his factum est ut cupidi possessionis tamplificandae terminos ad modicum ambitum constituere non iam in animo haberent, sed alia post

ἕτερα ἐπενόουν καὶ προσετίθεισαν ξένα τε καὶ ὑπέρογκα. ὄθεν καὶ τῆς τρίτης ταυτησί λοιπὸν ἀφορμῆς δραξάμενοι, τῆς τοῦ Καντακουζηνοῦ φημί πρὸς Παλαιολόγον τὸν νέον περὶ μοναρχίας ἔριδος, τῷ νέῳ προσελήλυθεσαν ἐξορίστω τέως εἰπεῖν, Τενέδῳ τρηκαῦτα τῇ νήσῳ ἐνδιατρίβοντι. καὶ ὄρκους 5 προκαταδήσαντές τε καὶ γράμματα πρὸς ἅπαν ἐκείθεν τὸ βουλόμενον εὐληφότες, λάθρα ἐπέβαινον ἐφ' οἷς ἐμισθώθησαν τοῦ λοιποῦ προθυμία πάση ψυχῆς καὶ ὄπλοις καὶ χρήμασιν ἀφειδοῦσιν. οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ Λατίνος ἕτερος σφίσι δμόφυλός τε καὶ ὁμογενῶμων, μίαν ἔχων τριήρη καὶ βίον πει- 10 ρατικὸν μετιῶν, καὶ τοιούτων πόρων πλουτῶν, ὥσπερ ἔρμαιψ χρησάμενος καὶ αὐτὸς τῷ καιρῷ, ταῖς ὁμοίαις ἐπαγγελίαις τὴν γνώμη καὶ αὐτὸς χειροῦται τοῦ βασιλέως, Τενέδῳ τῇ νήσῳ προσσχών. ὄθεν καὶ μοναρχήσαντος τοῦ νέου τουτουῖ βασιλέως ἐντελῆ τὰ ὑπεσχημένα ἐκάτεροι ἀπειλήφισαν, οἱ 15 μὲν τὸν τοῦ φρουρίου περίβολον εἰς μῆκος καὶ πλάτος ὅσον

f. 270 b. πλεῖστον ἐξῆν ἡξήκοτες πρὸς τε δύσιν καὶ ἄρκτον καὶ ἑώαν, ὃ δὲ γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τῷ βασιλεῖ καταστάς καὶ ἅμα Λέσβον τὴν νῆσον εἰς προῖκα λαβών.

¶ Τοιαῦτα καὶ οὕτω πολύτροπα διὰ βιαιᾶς ἀνάγκης καὶ 20 τύχας τοὺς ταλαιπώρους Βυζαντίους ἑμᾶλλον δ' ὁμοῦ Ῥωμαίους ἅπαντας κατελήφισαν τὰ δεινά, ὥσπερ πηγῆς ἐξερ-

alia sibi exposcerent et adiungerent aliena et super modum magna. quare quum etiam tertiae, quae paulo post exorta est, dico Cantacuzeni in Palaeologum iuvenem propter monarchiae contentiois partem fecissent, et iuvenem adissent qui exul in Tenedo insula morabatur, et iureiurando sibi obligassent et litteras inde ad omnem voluntatem acceperunt, clam fecerunt pro quibus conducti erant cum totius animi obsequio et armis et pecuniis sat largis. sed non hi solum verum etiam Latinus alter cum illis gente et animo coniunctus, qui unam triremem tenebat et vitam piraticam ducebat et ex his cursibus dives factus erat, tempore isto opportuno tanquam Mercurio utens, similibus promissionibus regis animum sibi convinxit, Tenedo insulae appellens, unde utrique a rege iuvene ibi regnante magna promissa acceperant. illi quidem castelli ambitum in longitudinem et latitudinem quantum fieri potuit extenderunt versus occidentem et septentrionalem et orientem: hic vero regis sororis sponsus factus est et Lesbum insulam accepit.

Tanta et tam varia propter nimiam necessitatem et fortunam in fortunatos Byzantios unaque Romanos omnes invaserant mala tanquam e fonte turbido et amaro, tyrannide scilicet tum temporis regnantium

ρυηκότα και ἀποβλύσαντα θολερᾶς και πικρᾶς τῆς τῶν τότε
 ἀρχόντων τυραννίδος, ἦν τε κατὰ τῆς βασιλείας και ἦν κατὰ
 τῶν θείων δογμάτων ἐπήνεγκαν, χειμῶνα και διωγμὸν τὸν
 βαρύτερον ἐγείραντες κατὰ παντὸς ἀγαθοῦ· δι' ὃν και θεός,
 5 οἶμαι, τὴν ἑαυτοῦ συνέστειλε πρόνοιαν. κἀντεῦθεν ἅπαν μὲν
 παιδείας ἐξελήλαται εἶδος και ἀντέστραπται πρὸς τοῦναντίον
 ἀρετῆ και εἴ τις ἔπαινος ἀγαθοῦ· και ἐπεπόλασε κατὰ πάν-
 των σχεδὸν Ῥωμαίων, ὅσοι τῆς νέας εἰσὶ πολιτείας, ἤθη
 καινὰ και ἀλλόκοτα και οὐδαμῆ τῆς πρὶν βασιλικῆς ἐκείνης
 10 και πολιτικῆς συνέσεως και παιδείας και εὐταξίας. τί δ' ἂν
 τις φαίη και περὶ τῶν ἐνδονμάτων, ὅσα κἀν τοῦτοις παρηγο-
 μῆθη, και ὅπως ἐκτετόπισται τοῦ γνωρίμου τε και ἰννήθηκε
 πολιτεία, ὡς μηδὲ γινώσκεσθαι ἔτι ὅστις Ῥωμαίων και ὅστις
 τῶν ἄλλως ἐχόντων γενῶν· οὔτε γὰρ Περσικῆ τις ἄκρατος
 15 ἢ στολὴ γέγονεν ἤδη Ῥωμαίοις, οὔτε Λατινικῆ τελέως, οὔτε
 μὴν τις Γοτθικῆ καθάπαξ, οὔτε εἴ τις Τριβαλλῶν και ἕμα
 Μυσῶν και Παιόνων· ἀλλ' ἐκ πασῶν τὸ διὰ πασῶν εἰπεῖν
 τῆς μουσικῆς ἐκείνης ἀρμογίας και ἀρετῆς ἐπὶ τῶν ἡμετέρων
 ἀντέστραπται χρόνων ἐς ἅπαν τοῦναντίον μῆγμα και συμφό-
 20 ρημα· και ὀρῶμεν τῶν ἱερῶν περιβόλων εἴσω τοὺς τῶν φί-
 λων παιδας τὴν μὲν κεφαλὴν εὐοικίας Λατίνοις, τὸ δὲ σῶμα
 πᾶν περσικῶς τε και μηδικῶς ἐσταλμένον, και τοῦναντίον ἐς
 τὴν ὑστεραίαν τοὺς αὐτοὺς νῦν μὲν ἄλλως νῦν δ' ἄλλως νῦν

profluxa et profusa, quam secundum regiae potestatis et sanctas leges
 tradiderant; tempestatem et calamitatem gravissimam excitantes in
 quemque bonum, quo deus ut ego opinor providentiam suam proba-
 vit. qua omne disciplinae genus sublatum est et in contrarium con-
 versa est virtus et omne boni meritum; et invexit illa inter omnes
 fere Romanos quotquot sunt novae civitatis, mores novos et peregri-
 nos et a pristina regii imperii et rerum administrationis sapientia
 prorsus alienos. quid autem dicendum de vestimentis, quam multa in
 his etiam contra consuetudinem mutata sint, et quomodo ex omni no-
 titia remota et novata sit respublica, ut non iam cognosci possit quis
 e Romanis sit quis ex alia gente. neque enim purus Persicus cultus
 a Romanis receptus est, neque purus Latinus, neque Gothicus; ne-
 que si quis Triballorum vel Mysorum vel Paeonum. sed promiscuae
 ex omnibus ut dicunt musici illud concertus et effectus a nostratibus
 conversum et in prorsus contrarium commixtum et in congeriem. et
 videmus intra sacros muros amicorum filios caput quidem referentes
 Latinorum, corpus vero totum Persarum vel Medorum more ornatum
 est. rursus autem eisdem altero die modo hunc modo illum morem

δ' οὐδετέρως, τρόπον δέ τινα τερατωδέστερον καὶ ἀλλόκοτον κατὰ τὴν ἐκάστων ἀδέσποτον βούλησιν, οἶμαι, τοῦ Θεοῦ συγκεχωρηκός εἰς τοῦτο κακίας ῥυγῆναι Ῥωμαίους ὥστε τὸν ἔνδον τῆς ψυχῆς χειμῶνα καὶ τὴν περὶ τὰ θεῖα τῆς ἐκκλησίας δόγματα ποικίλην ζάλην καὶ ἀστασίαν διὰ τῶν ἔξω τοι-
 5 οῦτων σχημάτων δηλοῦσθαι, καὶ σφῶν αὐτῶν αὐτοὺς αὐτόθεν εἶναι κατηγόρους, ἐκ πρώτης εὐθὺς ὄψεώς τε καὶ ἐντυχίας.
 49 καὶ ὡσπερ ἐπὶ Θαλάττης, ἐπειδὴν τῶν σφετέρων ἀγκυρῶν ὀρφανισθεῖσα ναὺς ἔξωσθῆ ἡ πρὸς τὸ πέλαγος, μυρίας καὶ ἀτεκμάρτους ἀντλεῖ τὰς πλάνας καὶ τοὺς κινδύνους, οὕτω κἀν-
 10 ταῦθα ἐνός ἀτόπου δοθέντος, μυρία τὰ ἄτοπα ἠκολούθησε, πρῶτον μὲν ἢ τῶν μεγίστων ἐκ παλαιοῦ καὶ περιβλέπτων παλατίων καὶ ὅσοι τῶν τούτοις παραπλησίως ἐνδύξων οἰκῶν καθαιρέσεις, καὶ ἕμα ἢ τῶν κιόνων καὶ τῶν ἐπιπέδων καὶ ποικίλων καὶ θανμασίων μαρμάρων πιπρασκομένων διηνη-
 15 κῆς πρὸς τὸ Γαλατῶνυμον φρούριον ἀπαγωγή, καὶ ἢ τῆς ἐντεῦθεν χάριτος ἐκείσε μετάφθεσις, καὶ ὅσα κόσμον παρεῖχε τῇ μεγίστῃ ταύτῃ τῶν πόλεων καὶ περιβόητον τὴν λαμπρότητα· εἶτα τῶν ἱερῶν καὶ θεῶν νεῶν ὅπόσοι μεῖζον πολλῶν τῆς τῶν οἰκῶν ἐκείνων περιφανείας παρεῖχον τῇ πόλει τὸ 20 κλέος.

50 Τοῦ δ' ἤρος ἀρχομένου ὁ τῶν Τριβαλλῶν ἀρχηγὸς ἐτεθνήκει Κράλης Σερβίας, καὶ θόρον ἔσχε καὶ ζάλην ἐντεῦ-

modo neutrum horum praeferre videmus, sed alium magis absurdum et peregrinum pro singulorum libiti arrogancia. quam ad perversitatem Romanos labi ut ego quidem opinor deus propterea patitur, ut animorum pravitatem et vehementem propter divina ecclesiae dogmata tempestatem et turbationem ex istiusmodi externis rebus cognoscant, et propterea ut semet ipsi incusent statim ex primo intuitu et casu. quemadmodum autem in mari, quando ancoris suis orbata est navis in altum ea projecta innumeras et infinitas errationes et pericula inquit, ita apud illos unius rei perversitate recepta, hanc innumerae aliae secutae sunt. primum enim amplissima antiqua et celeberrima palatia et alia aequae splendida aedificia destructa sunt, et columnarum et pavimentorum pulcra et miranda marmora vendita et continuo ad Galatorum castellum transportata, itaque hinc illuc omnia ornamenta delata sunt, et alia quae decori erant huic urbi amplissimae et propter splendorem omnium ore celebrata. denique idem accidit sacris et divinis templis, quae multo maiorem quam aedificiorum illorum magnificentia urbi praebuerant claritudinem.

Primo vere Triballerum princeps obiit Crales Serbiae. unde

θεν ἐκεῖ τὰ πράγματα τῷ νέῳ τῆς ἀρχῆς διαδόχῳ, οὐ μόνον ἐκ τῶν τῆς χώρας ἐπιτρόπων αὐτοῦ καὶ τῶν πόλεων, ἀλλὰ καὶ Νικηφόρος ὁ κόντου Κεφαλληνίας υἱός, ὃν ὁ λόγος ἄνω που δέδειχε γαμβρόν ἐπὶ θυγατρὶ καταστάντα καὶ συμπαρο-
 5 μαρτοῦντα τῷ βασιλεῖ Καντακουζηνῷ πρὶν ἢ βασιλείας δρά-
 ξασθαι, ἔδραμεν εὐθύς πρὸς Ἀκαρνᾶνας καὶ Αἰτωλοῦς· καὶ
 συλλήπτορας εἰληφῶς ἐκείνους, καὶ ἅμα τὸν τρικοῦτα τῶν
 ἐκεῖ χωρῶν τε καὶ πόλεων ἀρχηγὸν Σίμωνα τὸν ἐπ' ἀδελφῇ
 μὲν γαμβρόν, υἱὸν δὲ τοῦ τεθνηκότος Κράλη Σερβίας, ἐπέθετο
 10 ταῖς ἄχρι τόθ' ὑπηκόοις τῷ Κράλη πόλεσι τῆς Θετταλίας,
 προσκαλουμένας μὲν αὐτὸν ἐκ πολλοῦ, νῦν δὲ καὶ προσχω-
 ρούσας ἕκοντί. καὶ παρεστήσατο τοῦτον τὸν τρόπον οὐκ ὀλί-
 γην ἀρχὴν, προσερρηκόταν τέως εἰς συμμαχίαν καὶ τῶν f. 271 b.
 γειτόνων αὐταῖς Ἀλβανῶν καὶ Ἰλλυριῶν.

15 Κατὰ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον ἦκεν ἐκ Μυσῶν τῷ νέῳ 51
 βασιλεῖ Ἀνδρονίῳ, τῷ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Παλαιολο-
 γου παιδί, νύμφη Μαρία ἡ τοῦ βασιλέως Μυσῶν Ἀλεξάν-
 δρου θυγάτηρ, τὸν ἕνατον ἄρτι τῆς ἡλικίας ἀμείβοντι χρόνον
 ὀμῆλιξ οὕσα καὶ αὕτη σχεδόν. εἶπετο δ' ἐκεῖθεν εὐθύς καὶ
 20 Εἰρήνη ἡ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ Ἰωάννου, τοῦ Παλαιολόγου
 ἀδελφή, πάλαι μὲν νύμφη πεμφθεῖσα τῷ τοῦ ῥηθέντος Ἀλε-
 ξάνδρου παιδί, χηρεύσασα δὲ μετὰ παραδρομὴν ἐνιαυτῶν
 ἄπαις· ἡ δὲ καὶ διῆγεν ἐκεῖ τὸν βίον ἐξῆς ἄχρι καὶ τήμε-

restamultosae et turbidae ortae sunt imperii successori, non solum ab imperii procuratoribus et urbibus sed etiam quod Nicephorus Conti Cephaleniae filius quem supra dixi maritum sororis et comitem regis Cantacuzeni antiquam hic regno potitus erat, ad Acañhanos et Aetolos sese contulit, eosque socios sibi adiunxit unaque Simonem qui eo tempore illorum et urbium princeps erat, ab sorore generum, et filium Cralis Serbiae. ille igitur impositus est urbibus Thessaliae quae antehac subiectae erant Crali, quaeque eum iam multo ante accessierant et tunc ultro in eius potestatem se permiserunt. itaque non parvam ille potestatem recepit, praesertim quum socii se adiungerent confines Albani et Illyrii.

Hoc ipso vero tempore e Mysia iuveni regi Andronico regis Ioannis Palaeologi filio, sponsa venit Maria regis Mysorum Alexandri filia, quae atque ille qui ipsum ad nonum iuventutis annum proventus erat, eandem fere aetatem agebat. statim autem inde secuta est Irene regis Ioannis Palaeologi soror, olim Alexandri illius filio nupta, tum vero post annorum spatium vidua sine liberis, quae vitam suam ibi degit ad hunc diem. eiusdem autem pa-

δ' οὐδετέρως, τρόπον δέ τινα τερατωδέστερον καὶ ἀλλόκοτον κατὰ τὴν ἐκάστων ἀδέσποτον βούλησιν, οἶμαι, τοῦ Θεοῦ συγκεχωρηκός εἰς τοῦτο κακίας ῥαγῆναι Ῥωμαίους ὥστε τὸν ἔνδον τῆς ψυχῆς χειμῶνα καὶ τὴν περὶ τὰ θεῖα τῆς ἐκκλη-
 1. 271 a. σίας δόγματα ποικίλην ζάλην καὶ ἀστασίαν διὰ τῶν ἔξω τοι- 5
 οῦτων σχημάτων δηλοῦσθαι, καὶ σφῶν αὐτῶν αὐτοὺς αὐτόθεν εἶναι κατηγορούς, ἐκ πρώτης εὐθὺς ὄψεώς τε καὶ ἐντυχίας.
 49 καὶ ὥσπερ ἐπὶ θαλάττης, ἐπειδὴν τῶν σφετέρων ἀγκυρῶν ὀρφανισθεῖσα ναῦς ἔξωσθῆ ἠὲ πρὸς τὸ πέλαγος, μυρίας καὶ ἀτεκμάρτους ἀντλεῖ τὰς πλάνας καὶ τοὺς κινδύνους, οὕτω κἀν- 10
 ταῦθα ἐνὸς ἀτόπου δοθέντος, μυρία τὰ ἄτοπα ἠκολούθησε, πρῶτον μὲν ἢ τῶν μεγίστων ἐκ παλαιοῦ καὶ περιβλέπτων παλατίων καὶ ὅσοι τῶν τούτοις παραπλησίως ἐνδόξων οἰκῶν καθάρσεις, καὶ ἅμα ἢ τῶν κίωνων καὶ τῶν ἐπιπέδων καὶ ποικίλων καὶ θανμασιῶν μαρμύρων πιπρασκομένων διηγε- 15
 κῆς πρὸς τὸ Γαλατῶνυμον φρούριον ἀπαγωγή, καὶ ἢ τῆς ἐν-
 τεῦθεν χάριτος ἐκείσε μετάρσεις, καὶ ὅσα κόσμον παρεῖχε τῇ μεγίστῃ ταύτῃ τῶν πόλεων καὶ περιβόητον τὴν λαμπρότητα· εἶτα τῶν ἱερῶν καὶ θείων νεῶν ὅπόσοι μείζον πολλῶ τῆς τῶν οἰκῶν ἐκείνων περιφανείας παρεῖχον τῇ πόλει τὸ 20
 κλέος.

50 Τοῦ δ' ἤρος ἀρχομένου ὁ τῶν Τριβαλλῶν ἀρχηγὸς ἐτε-
 θνήκει Κράλης Σερβίας, καὶ θόρυβον ἔσχε καὶ ζάλην ἐντεῦ-

modo neutrum horum praeferre videmus, sed alium magis absurdum et peregrinum pro singulorum libiti arrogantiā. quam ad perversitatem Romanos labi ut ego quidem opinor deus propterea patitur, ut animorum pravitatem et vehementem propter divina ecclesiae dogmata tempestatem et turbationem ex istiusmodi externis rebus cognoscant, et propterea ut semet ipsi incusent statim ex primo intuitu et casu. quemadmodum autem in mari, quando ancoris suis orbata est navis in altum ea proiecta innumeras et infinitas errationes et pericula inicit, ita apud illos unius rei perversitate recepta, hanc innumerae aliae secutae sunt. primum enim amplissima antiqua et celeberrima palatia et alia aequae splendida aedificia destructa sunt, et columnarum et pavimentorum pulcra et miranda marmora vendita et continuo ad Galatorum castellum transportata, itaque hinc illuc omnia ornamenta delata sunt, et alia quae decori erant huic urbi amplissimae et propter splendorem omnium ore celebrata. denique idem accidit sacris et divinis templis, quae multo maiorem quam aedificiorum illorum magnificentia urbi praebuerant claritudinem.

Primo vere Triballerum princeps obiit Crales Serbiae. unde

θεν ἐκεῖ τὰ πράγματα τῷ νέῳ τῆς ἀρχῆς διαδόχῳ, οὐ μόνον ἐκ τῶν τῆς χώρας ἐπιτρόπων αὐτοῦ καὶ τῶν πόλεων, ἀλλὰ καὶ Νικηφόρος ὁ κόντου Κεφαλληνίας υἱός, ὃν ὁ λόγος ἄνω που δέδειχε γαμβρόν ἐπὶ θρυγατρὶ καταστάντα καὶ συμπαρα-
 5 μαρτοῦντα τῷ βασιλεῖ Καντακουζηνῷ πρὶν ἢ βασιλείας δρά-
 ξασθαι, ἔδραμεν εὐθὺς πρὸς Ἀκαρνᾶνας καὶ Αἰτωλοὺς· καὶ
 συλλήπτορας εἰληφῶς ἐκείνους, καὶ ἅμα τὸν τρικαῦτα τῶν
 ἐκεῖ χωρῶν τε καὶ πόλεων ἀρχηγὸν Σίμωνα τὸν ἐπ' ἀδελφῇ
 μὲν γαμβρόν, υἱὸν δὲ τοῦ τεθνηκότος Κράλη Σερβίας, ἐπέθετο
 10 ταῖς ἄχρι τόθ' ὑπηκόοις τῷ Κράλη πόλεσι τῆς Θετταλίας,
 προσκαλουμένας μὲν αὐτὸν ἐκ πολλοῦ, νῦν δὲ καὶ προσχω-
 ρούσας ἔκοντί. καὶ παρεστήσατο τοῦτον τὸν τρόπον οὐκ ὀλί-
 γην ἀρχὴν, προσερχνηκότων τέως εἰς συμμαχίαν καὶ τῶν
 γειτόνων αὐταῖς Ἀλβανῶν καὶ Ἰλλυριῶν. f. 271 b.

15 Κατὰ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον ἦκεν ἐκ Μυσῶν τῷ νέῳ 51
 βασιλεῖ Ἀνδρονίκῳ, τῷ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Παλαιολο-
 γου παιδί, νύμφη Μαρία ἡ τοῦ βασιλέως Μυσῶν Ἀλεξάν-
 δρου θρυγάτηρ, τὸν ἕνατον ἄρτι τῆς ἡλικίας ἀμείβοντι χρόνον
 ὀμῆλιξ ὄσδα καὶ αὐτὴ σχεδόν. εἶπετο δ' ἐκεῖθεν εὐθὺς καὶ
 20 Εἰρήνη ἡ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ Ἰωάννου, τοῦ Παλαιολόγου
 ἀδελφή, πάλαι μὲν νύμφη πεμφθεῖσα τῷ τοῦ ῥηθέντος Ἀλε-
 ξάνδρου παιδί, χηρεύσασα δὲ μετὰ παραδρομὴν ἐνιαυτῶν
 ἄπαις· ἡ δὲ καὶ διῆγεν ἐκεῖ τὸν βίον ἐξῆς ἄχρι καὶ τήμε-

restumultuosae et turbidae ortae sunt imperii successori, non solum ab imperii procuratoribus et urbibus sed etiam quod Nicephorus Conti Cephaleniae filius quem supra dixi maritum sororis et comitem regis Cantacuzeni antiquam hic regno potitus erat, ad Acañhanos et Aetolos sese contulit, eosque socios sibi adiunxit unaque Simonem qui eo tempore illorum et urbium princeps erat, ab sorore generum, et filium Cralis Serbiae. ille igitur impositus est urbibus Thessaliae quae antehac subiectae erant Crali, quaeque eum iam multo ante accessierant et tunc ultro in eius potestatem se permiserunt. itaque non parvam ille potestatem recepit, praesertim quum socii se adiungerent confines Albani et Illyrii.

Hoc ipso vero tempore e Mysia iuveni regi Andronico regis Ioannis Palaeologi filio, sponsa venit Maria regis Mysorum Alexandri filia, quae atque ille qui ipsum ad nonum iuventutis annum provecus erat, eandem fere aetatem agebat. statim autem inde secuta est Irene regis Ioannis Palaeologi soror, olim Alexandri illius filio nupta, tum vero post annorum spatium vidua sine liberis, quae vitam suam ibi degit ad hunc diem. eiusdem autem pa-

ροσ. ἐνὸς μὲν οὖν ἦσαν τέκνα πατρός, Ἀλεξάνδρου δηλαδὲ τοῦ τῶν Μυσιῶν-βασιλέως, ὃ τε σὺγγεῖς αὐτῷ πρότερον καὶ ἢ πῦν ἐκείθεν ἐλθούσα τέμνη τῷ ἀδελφιδῷ αὐτῆς Ἀνδρονίκῳ, μητρῶν δὲ δυοῖν. Ἰῶσαν γὰρ τὴν πρότερον ἐξώσας σὺγγεγον Ἀλέξανδρος ἀντεισήγαγεν ἄλλην ἐξ Ἰουδαίων, ἄρτι προσα-5 γαγῶν τῷ θεῷ ταύτην αὐτὸς βαπτίσματι, τοῦ κάλλους αὐτῆς, ὡς φασίν, ἐρασθεῖς.

52 Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον, καὶ τὸ ἔαρ ἐν τοῦτοις ἐτελείτα· τοῦ δὲ θέρους ἀρχομένου συνεπεπτώκει τῶν νείων ἕνα τοῦ τῆς Βιθυνίας σατραπῶν Ὑρανοῦ πειραταῖς 10 ἁλώσῃαι, συμβῖαν οὕτωσί, προσδοκίας ἀπάσης ἐπέκεινα, οἴμαι, τοῦ θεοῦ συγκεχωρηκός, ἵνα μικρὸν τι ἀραπεπνευκέναι Ῥωμαίοις ἐγγένηται, καὶ μὴ τῇ τῶν πολυειῶν κακῶν ἀπειρηκέναι συνεχεῖα. γέγονε δὲ οὕτωσιν. ἔστι μετὰ τὸν Βυξείνου πόντον ἀρχένα θάλασσά τις βραχεῖα, μέτριον ἔχουσα τό τε 15 μῆκος καὶ πλάτος, καὶ οἷον εἰπεῖν ἑκατέρῳ ἑκάτερον ἰσομέ-

53 τρητον, μήκει πλάτος καὶ πλάτει μῆκος. ταύτης παρὰ τὰ
l. 272 a. εὐάνθημα καὶ πρὸς ἑω πλευρὰ κατιὸν ἐκ γῆς ἐπίμηκες ἀκρω-
τήριον δίεισι μέχρι μέσης σχεδὸν αὐτῆς, ὡσπερ εἰς τινα
σκέλη δύο μερῶν ἦν τέμνει θάλασσαν καὶ διαιροῦν ἐφ' ἑκά- 20
τέρα, καὶ γινόμενον μὲν αὐτὸ καθάπερ ἰσθμὸς τοὺς ἑκατέρω-
θεν κλύδωνας ἀνακόπτον καὶ θραῖον, ποιοῦν δ' ἐκεῖνα καθά-
περ δύο πορθμούς, καὶ τὴν αὐτὴν ἑκατέρωθεν ἀνὰ μέρος ἀμ-
φοῖν ἐκείνοις ἐν ταυτῇ παρεχόμενον χρεῖαν· ἄπερ τοῖς ἐγ-

tris erant liberi Alexandri Mysorum regis equibus tum sponsa fratris illius filio Andronico venerat. erant autem a dnabus matribus: alteram enim uxorem quum aspernatus esset Alexander adiunxerat sibi Iudaeam mulierem, cui baptismam dedit et cuius ut dicunt pulchritudine incensus fuerat.

Haec igitur eo tempore acta sunt usque ad veris finem. initio vero aestatis accidit ut unns e filiis satrapae Bithynii Hyrcani a piratis cuperetur. quod omnibus quidem nec opinatis accedit mihi vero secundum dei voluntatem, inde ut paulisper saltem respirare possent Romani, neque propter diuturnas multum annorum vexationes a viribus deficerentur. accidit autem illud ita. situs est iuxta pontum Euxinum lacus quidam angustus, non magna longitudine nec latitudine, paene ut mensura par sit longitudinis latitudini, et latitudinis longitudini. cuius ab sinistro latere quo ad occidentem spectat promontorium praelongum ex terra procurrat in lacum fere usque medium; ita ut in duo brachia lacum dividat et dissecet ab utraque parte, et tanquam isthmus sit ab utraque parte undas propulsans et frauens, et qui duas portas effi-

χωρίοις κάλποι δυσὶν ὀνόμασιν διαφόροις εἰς εὐσύνοπτον
 σύνεσιν τοῖς ἀκούουσιν ὀνομάζονται, ὁ μὲν Δασκῆλιος, ὁ δ'
 Ἀστακηνός. τὸ δὴ τοιοῦτον μέρος τῆς Βιθυνίας εἰς κλήρον 54
 πρὸς τοῦ πατρὸς Ὑρκανοῦ λαβῶν ὁ μετὰ τὸν πρεσβύτερον
 5 καθ' ἡλικίαν τρίτος τῶν παιδῶν νῦν μὲν θαλάσσης πόρρω
 πον τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο νῦν δ' ἐγγυτέρω κατ' ἐξουσίαν
 αὐτόνομον. τὰς γοῦν θερινὰς ἐκείνας τοῦ ἡλίου φλόγας ἀπο-
 σειόμενος τηρικαῦτα, μίαν τῶν ἐκεῖ πον περὶ δίκτυά τε καὶ
 10 ἰχθύων ἄγρην ἀσχολουμένων ἀλιᾶδων προσκαλεσάμενος, εἰ-
 θάλατταν, οἷας δηποτοῦν ἀναψύξεως ἕνεκα. ἔτυχε δ' ἐν ταυτῷ
 παρὰ τὰς ἐκεῖ πον συνηρεφεῖς καὶ κατασκίους τοῖς δένδροις
 ἀκτὰς ἐλλοχῶσα πειρατικὴ τις μονήρης, εἰωθυῖα κατ' ἄλλοι'
 ἄλλους τόπους τῆς βαρβαρικῆς ἐκείνης παραλίου καὶ Ἀσιά-
 15 τιδος γῆς τοῦτο ποιεῖν, καὶ τῶν ἐκεῖθεν λαφύρων Περσικὰ
 κερδαίνειν ἐξ ἀδήλων χρήματα, καὶ ἄλλοφύλων αἰχμαλωτῶν
 ἰδίαν πορίζεσθαι βίου διάρκειαν. αὕτη τοίνυν ἐξαίφνης ἐπει- 55
 σπεσοῦσα τῇ ἀλιᾷ ἐκείνῃ κατὰ τινὰ τύχην ἀδόκητον εἰσε-
 πήδησέ τε καὶ εἶλεν, οὐκ ἄνευ μὲν τραυμάτων, εἶλε δ' οὖν.
 20 καὶ γέγονεν αὐτῇ τὸ κατὰ τύχην ἀνέλπιστον ἀφαιρεθῆναι μετ' ἑαυτῆς
 ἔργον παντὸς καὶ πολυετοῦς. διὸ καὶ μαθοῦσα τὸ ἰτῆς ἄγρας
 πολύτιμον ὄχητο παραχρῆμα παρὰ τὴν Φοάκαιαν οἴκαδε ἀπι-
 οῦσα, πόλιν Ἑλληνίδα μὲν τὸ ἀρχαῖον, νῦν δὲ βαρβάρους δι-
 δοῦσαν φόρους ὑπὲρ ἀφόβου καὶ ἀκινδύνου βίου τινός. κεί-

cit et his eundem ab utraque parte praebat usum, opportunum, qui
 sinus ab accolis duobus nominibus nuncupantur iis qui audiunt satis
 perspicuis. alter enim Darcelius alter Astacchus nominatur. pertine-
 bant autem ad eam Bithyniae partem quam a patre Hyrcano accepe-
 rat filius post natu maiorem pro aetate tertius, qui uunc longius ab
 lacu illo domicilium locabat, nunc in propinque pro voluntate sua.
 qui quum ibi ad calores aestivos depellendos moraretur unum ex ma-
 rinatoribus qui retia et piscariam faciebant ad se vocavit et cum hoc
 navem intravit et silentio praeter promontorium vectus est ex altero
 sinu illo alterum, scilicet recreationis causa. ibi autem forte eo tem-
 pore ad ripam arboribus tectam et obsitam, in insidiis latebat piratica
 uniremis, quae huc illuc praeter regionem barbarorum maritimam et
 terram Asiaticam vehi solebat, et ex praeda quaestum facere apud
 Persas et a peregrinis captivis res ad vitam necessarias sibi acquirere.
 haec igitur repente irruens in piscatoris navem ex improvise, insiluit
 et cepit eam: idque non sine vulneratione evenit: praeda autem
 praeter omnem expectationem facta maioris pretii erat quam quae-

ται γὰρ ἐν ἄκρα κόλπον τινὸς θαλαττίου, μέχρι πλείστον
 τῆς Αἰολίδος γῆς προϊόντος, καὶ τῶν ὀρίων ἤδη σχεδὸν τῆς
 50 τῶν Λυδῶν παραψαύοντος χώρας. ταίτης ἐπιτροπεύει τῆς
 πόλεως, ὃν ἂν ὁ Ῥωμαίων ἐλοιτο βασιλεὺς καὶ ὃν ἐκ Βυ-
 ζαντίων ἐκέλευε πέμψειε, καθ' ὃν ἂν καὶ ἐφ' ὅσον κυρώσειε 5
 χρόνον. τὸ δὲ τοιοῦτον μαθόντι τῷ τοῦ ἐάλωκότος πατρὶ
 Ὑρκανῷ οὐ μάλ᾽ αὖτις ἀνεκτὸν ἐνομίσθη, ἀλλ' οἰκείου θανάτου
 μηδὲ βραχὺ τι ἀπεικός, ὅτι τὸν υἱὸν ἐζημίωται μὲν, ὅφ' ὧν
 δ' οὐκ ἠσθάνετο· εἰκασμοῖς γὰρ τισι καὶ στοχασμοῖς διαφό-
 ροις μερίζων τοὺς λογιισμούς, μετέωρον παρεῖχεν ἀκοὴν τοῖς 10
 51 ἄλλοι' ἄλλα θρυλλοῦσι μέχρι πολλοῦ. ὁψὲ δὲ Φωκαέας εἶ-
 ναι πεπνυμένος τοὺς τὸν υἱὸν ἀρπάσαντας πειρατάς, καὶ τού-
 τους Ῥωμαίους μὲν, ἐκ δ' ἄλλοδαπῆς τινὸς καὶ μίξοβαρβάρου
 τῆς χώρας, καὶ μήτ' ἐκ θαλάττης ἔχων μήτ' ἔξ ἡπείρου τοὺς
 τὸν υἱὸν κεκτημένους ἀμύνασθαι, πρὸς μόνον ἔβλεψε τὸν βα- 15
 σιλέα, καὶ τούτῳ παρέχειν ὄλον ἑαυτὸν ἀσμένως ὑπισχνεῖτο
 φίλον τε ἀρκαιφνῆ καὶ πρόθυμον ὑπηρέτην πρὸς ἅπαν τὰ
 κελευόμενον, καὶ χρημάτων ἀφθονον παροχέα τῶν ἀνηκόντων
 εἰς χρεῖαν, εἰ μόνον εὖροι λύσιν τοῦ δεινοῦ καὶ ζῶντα τὴν
 52 ταχίστην λάβοι τὸν παῖδα. μετέωρον γὰρ μὴν τῆς τοιαύτης 20
 οὔσης ἀσχολίας, τεθῆναι τέως συνέβη καὶ τὸν πρεσβύτερον
 f. 273 a. τῶν Ὑρκανοῦ παίδων, ὃν καὶ διῶδοχον ἐταμίευσεν ἑαυτοῦ καὶ

libet alia et per multos annos ac quisita. quare quum bene cognos-
 set illa praedia pretium illico sese praeter Phocaeam domum contu-
 lit. urbs autem olim Hellenica, nunc vero barbaris tributaria ut a
 timore et periculo segura esse posset, sita est in promontorio sinus
 maritimi, in Aeolidem terram longissime incurrentis et fines Lydorum
 terrae paene attingentis. cui urbi imperat qui a Romanorum rege
 creatus et Byzantio missus sit in tempus quantum ille statuerit. hoc
 vero quum capti patri Hyrcano relatum esset non tolerandum visum
 est, sed domi per breve tempus mortuo non absimilis quum filium
 captum quidem non vero a quibus sciret, coniectationibus et variis
 reputationibus mentem distrahens diu incertas aures fluctuanti rumori
 praebuit, donec Phocenses piratas filium repuisse comperisset, eosque
 esse Romanos sed ex peregrina et cum barbaris mixta terra. iam
 quum neque a mari neque a continente filii raptores punire posset,
 unum ad regem se convertit, et huic totum se ex animo fore pollici-
 titus est amicum et verum et promptum adiutorem in omnibus quae
 iuberet, seque pecunias necessarias sine fraude soluturum, modo in-
 felicis filii liberationem nancisceretur isque sibi quam celerrime vivus
 redderetur. verum eo ipso tempore quum nihil in re illa iam even-
 nisset, accidit ut Hyrcani filius natus maior moriretur, quem ille suc-

τῶν κατ' αὐτὸν μειζόνων τῆς σατραπείας πραγμάτων· ὁ καὶ
 μάλα μᾶλλον εἰς μεζους τε ἐξέκασσε θρήνους Ὑρκανόν, καὶ
 ἅμα πρὸς θερμότερας ζητήσεις τοῦ ζῶντος ἔτι παιδὸς ἐν δε-
 σμοῖς. διὸ καὶ πέμπων διηρηκῶς οὐκ ἔληγε τοὺς διαναστήσον-
 5 τας βασιλέα καὶ πρὸς τοῦργον σπουδαιότερον καταστήσοντας,
 χρήματά τε ἐπὶ τούτοις ἃ μὲν οἴκοθεν ἐδίδου, ἃ δ' ἠφίει τῶν
 πρὶν ὀφλημάτων εἰς ἀναλωμάτων χρεῖαν, ὅσα ἰκανὰ τριήρεις
 πληρῶσαι καὶ ὀπλίσαι κατὰ Φωκέων. καὶ ἅμα προστίθει 50
 καὶ ἐπηγγέλλετο ἔτι καὶ δέσμιον δώσειν αὐτῷ τὴν ταχίστην
 10 Ματθαῖον τὸν τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, καὶ
 μακρῶν ἐν βραχεὶ θορύβων αὐτὸν ἀπαλλάξει. καὶ δὴ πρῶ-
 τον μὲν ὁ βασιλεὺς τῷ τῶν Φωκέων ἐπιτροπεύοντι πρέσβεις
 ἐπέμπεν ὑπὲρ τούτου· ὁ δ' ἐπαρθείς τῷ εὐτυχίματι λόγους
 ὑπέρφρονας ἀντέπεμπε, καὶ ἦτει χρήματα καὶ ἀξιωματῶν
 15 ὄγκους ὑπὲρ τὴν ἑαυτοῦ τύχην. ἐπεὶ δὲ δὶς καὶ τρίς καὶ
 πολλάκις τῆς τοιαύτης δοκιμασθείσης πείρας αὐτὸς τε καὶ εἰς
 ἀποστασίαν ἔβλεψε καὶ ἄπρακτον ἐδείκνυ τὴν τοῦ βασιλέως
 σπουδὴν, τριήρεις ὁ βασιλεὺς ἐκ Βυζαντίου μεγίστας μὲν
 τρεῖς, μικρὰς δὲ διήρεις καὶ μονήρεις πλείους ἀθροίσας ἐκ
 20 Τενέδου τε καὶ Λέσβου καὶ Λήμνου, ἄρας κατέπλευσεν ἐς
 τὸν τῶν Φωκέων λιμένα. καὶ ὁ χειμὼν ἐν τούτοις ἐτελεύτα.
 ἄρτι δὲ τοῦ ἤρος ἀρχομένον παρεσκευάζετο πρὸς πολιορκίαν. 60
 κάπειδήπερ αὐτῷ ἦιστα εὐδοκίαν ἦν, εἰ μὴ τὸν τῆς ἕξω πρό-

cessorem et summae in satrapia rerum administratorem destinaverat.
 quae res in multo maiorem vim lacrimarum Hyrcanum compulit et ad
 fortius inquirendum filium iam viventem in vinculis. continuo igitur
 ad regem misit qui instarent et ad festinantiam eum incitarent, si-
 mulque pecunias partim quas a suis dedit, partim quas ei remisit de
 pristino debita, ad necessarias impensas, quibus triremes implere et
 instruere posset contra Phocenses. hisque insuper adiecit et promi-
 sit, se in vinculis et traditurum quam brevissimo tempore Matthaicum
 imperii eius adversarium et hostem, eumque sic brevi diuturnis motibus
 expediturum. itaque primum eam ob rem rex ad Phocensium prae-
 fectum legatos misit. ille vero forte fortuna commotus superba verba
 remisit et postulavit pecunias et meritum laudes propter suam for-
 tunam. quum vero bis et ter et saepius postulatio facta esset et ille
 iam ad defectionem inclinaret et regis operam irritam fecisset, rex
 Byzantio tribus longissimis triremibus, pluribus autem exiguis biremi-
 bus et uniremibus conductis ex Tenedo et Lesbo et Lemno, confertim
 in Phocensium portum navigavit. interea autem hiems finivit. rede-
 unte vero primo vere ad expugnandum rex accessit: sed quum nul-

τερρον χάριτας, τὸν τῶν Λυδῶν ἡγεμόνα φημί, τῆς τῶν Φω-
 l. 273 b. κέων φιλίας ἐκοθήσας ἑαυτῇ καταστήσειε φίλον, μέμπει θε-
 ξιᾶν αὐτῇ; καὶ οἰκειοῦται πρὸς τε φίλιαν καὶ συγγενείας
 ἐπαγγέλλεται. καὶ θάρρησας ἤδη περιστρωτοπεδεύει τὴν πόλιν
 ἐκ τε γῆς καὶ θαλάττης, καὶ εἰγγυσι πόλεμον ἰσχυρὸν κατὰ
 τοῦ δακτυλάτου. ἄρροστόως δ' ἀμνομένων ἐνδοθεν τῶν Φω-
 κέων, καὶ ἅμα νότου ταῖς ναυσὶν ἀντιπνεύσαντος κραταιότε-
 10 ρον, ἐγγὺς τῆς νίκης γενομένους ἀντέκρουσε τοὺς βασιλικούς.
 Ἐκὶ δὲ χρόνος ἐτίβητο ἐπὶ τούτοις συγχός, καὶ ὁ βασιλεὺς
 ἔξτων ἀνυπόπτως ἤδη καὶ σὺν πολλῇ τῇ θάρρει μετὰ τῶν 10
 οἰκείων ὡς πρὸς φίλους καὶ ἐστιάτορας τοὺς βαρβάρους,
 συγκληνηγετῶν αὐτοῖς καὶ συνδιημερεῖων ἀδεῶς διετέλει, καὶ
 ἐπαγγέλλετο μὴ πρότερον ἐκεῖθεν ἀπηλλάξθαι πρὶν λιμῆ κα-
 τατριψας τὴν πόλιν βία καὶ ἀκουσαν παραστήσασθαι, σκέπ-
 15 τεται καθ' ἑαυτὸν ὁ βάρβαρος, ὁ τῆς Λυδίας λέγω σατρα-
 πης ἐκεῖνος, παρασπονδήσας ἀπορητὶ χειροῦσθαι βασιλέα
 συγκληνηγετοῦντα καὶ σὺνεστιώμενον, καὶ πολλῶν μὲν χρημά-
 των ἐν βραχεὶ πολλῶν δὲ πόλεων Ῥωμαϊκῶν γενέσθαι κύ-
 20 ριος, καὶ ἅμα μέγα πρὸς τούτοις κτήσασθαι κλέος ἔν τε ὁμο-
 φύλοις καὶ ἄλλοφύλοις. ἄλλὰ τοῦ θεοῦ τὰ κρείττω περὶ τοῦ
 βασιλέως βουλευσαμένου κέληθεν ὁ βάρβαρος πρὶν δεδρα-
 κῆναι πεπονθός. μηνυθέντος γὰρ τῇ βασιλεῖ παρ' ὅτουσιν
 τῶν βαρβάρων τοῦ ποτηροῦ βουλεύματος, ἀγνοῶν ὁ βάρβα-

Iam prosperum successum videret nisi prius Lydorum principem ter-
 rito iactis confinem a Phocensium amicitia disiunxisset, cum hoc ipse
 foedus iussit et amicitiae et propinquitatis vinculo eam sibi adiunxit.
 itaque audacter urbem terra marique circumscedit et bellum grave fre-
 git a parte eius qui a Phocensibus defecerat. Phocenses autem in-
 validi intra muros resistebant: sed eodem tempore noto navibus ve-
 hementer adversanto, regii a victoria pacem parta remoti sunt. multo
 tempore in his absumto, quum rex nihil suspicans et multa cum fida-
 cia eum satis barbaros tanquam amicos et familiares adiret, et cum
 his venaretur continuo et securus viveret, et declarasset se non prius
 inde abitarum quam fame confecta urbs necessitate coacta sibi tra-
 dita esset, barbarus ille Lydiae satrapa secum in animoolvebat,
 quomodo facile vincere posset regem secum venantem et degentem,
 et brevi multarum copiarum et multarum urbium Romanarum potire-
 tur, et simul magnam sibi inde sanam pararet inter suos et peregri-
 nos. verum deus regi meliora voluit et barbaro ante facinus praeter
 opinionem contulit contrarium. consilio enim hoc maligno a barbaro
 quodam regi nuntiato, barbarus ille nihil suspicans postmodum cum con-

ρος ηκεν ες την υστεραιον δωδεν, μετα της εισθρας εστει-
 τητος Ιππουσ τῆ βασιλει κομιζων και προσωαλουμενος επι
 πονηγησει πάλιν και χαριτων μεσας ευωχίας και φιλική
 συμπόσια, εξόντα της ηγεμονίδος τριήρους. ο δὲ βασιλεύς l. 274 a.
 5 προσποικησάμενος ἔχειντι μυστικώτερον βούλευμα προειπεῖν
 αὐτῇ της τριήρους εντός πρότερον, ἔπειτα συνεξίκασι, ἐκάλει
 πρὸς εαυτὸν· ο δ' ὑπῆκουε. και εισιόστος ἐλύετο τὰ προμ- 63
 νησικ παρυχρημα, και ὤφθη μικρόν τι πρὸς πέλαγος εὐθυσ
 ἀναχωροῦσα ἡ ναὺς, εντός δικτίων ἔχουσα τὸν ηκειρωτην
 10 ἐπέεινον και ἐπίορκον βάρβαρον. και τῶν ἐλέγχων περιστάν-
 των ἐξαίφνης ὠμολόγει και αὐτὸς την ἀποπίαν της γνώμης
 και ἀνεκάλυπτε τὰς της καρδίας ἀπορητους ἐπιβουλάς. ηκεν
 οὖν μεθ' ἡμέρας ἡ τοῦ βαρβαρου σύζυγος, χρηματά τε ὑπὲρ
 τοῦ ἀνδρὸς κομιζουσα, και ἅμα λέγουσα ὡς εἰ μὴ λάβωι τὸν
 15 σύζυγον, λήψεται ἀπιούσα ἕτερον ἐπὶ φυλακῇ της ηγεμονίας,
 μή κού τις τῶν πέριξ ληστικῶς ἐπιδρωμῶν και ἐπιθέμενος
 ὄρφωνῇ τῇ ἀρχῇ αὐτήν τε και τὰ τέκνα δουλώσῃ. ὅπερ ἀκη-
 κοῦς ὁ βασιλεύς, και ξυννενοηκὼς ὡς ὀπότερον ἂν τῶν τῇ
 γυναικὶ ῥηθέντων γένειτο ἐπιζήμιον τε και ἀκλεᾶ την κατὰ
 20 τοῦ σατραπίου νίκην τοῦ βασιλέως τίθῃσι, τὰ τε κομισθέντα
 χρηματα τῶς ἐλάμβανε, και ἄντι τῶν ἔτι ὀφειλομένων ἐξῆς
 ὄμηρα τὰ ἐκείνης δέχεται τέκνα, και οὕτως ἀλείθερον ἀφίησι
 τὸν ἄνδρα τῇ γυναικί.

sueta liberalitate equos misit regi eumque invitavit ut ad venationem
 et ad Gratiarum plenus voluptates et ad familiaria convivia egredere-
 tur e triremi regio. rex autem simulato secreto consilio, quod si in
 ipsa triremi ei aperisset, tum una se cum eo exiturum, eum ad se
 vocavit. ille igitur quum obsecratur esset et triremem intrasset, sta-
 tim retinacula soluta sunt et brevi in alto conspiciebatur navis in re-
 tibus retinens terrestrem illum barbarum dolosum. ubi quum aperire-
 rentur ei crimina ipse consilii turpitudinem confessus est et cordis
 nefanda dela aperuit. venit autem post paucos dies barbari uxor cum
 multis pecuniis quibus maritum redimeret et declaravit. nisi reddere-
 tur maritus, se abiturum et alium sibi adiuncturum ad regni custe-
 diam, ne quis latro advectus orbatum regnum occuparet et se una
 cum liberis in servitutum mitteret. quae quum rex audisset et secum
 reputasset, secundum mulieris dicta damnum sibi futurum et inglo-
 riam regis victoriam de satrapa, pecunias quae sibi allatae erant re-
 cepit, pro ceteris vero debitis liberos eius obsides accepit et sic mu-
 lieri viram liberam reddidit.

- 64 Τοῦ δὴ τοιοῦτου στρατηγήματος εὐτυχῶς τε καὶ τραυμάτων δίχα τῷ βασιλεῖ γεγονότος ἕτερον ἐπιγίνεται μείζον, μᾶλλον δὲ τῶν αὐτῷ σπουδαζομένων τὸ μέγιστόν τε καὶ κραταιότατον. καὶ τό γε βέλτιον καὶ θαυμαστότερον, ὅτι καὶ ξὺν οὐδενὶ πόνῳ. ἵσταμένου γὰρ ἤδη τοῦ Θέρους, καὶ τῶν ἀστα-5
 | χῶν προκαλουμένων τοὺς θειοτάτας καὶ ἀμαλλοδέτας, τετρα-
 | κισχιλίους ἰππέας βαρβάρους ἀνειληφῶς πεμφθέντας παρα
 | τοῦ Ὑρκανοῦ τοῦ γαμβροῦ Ματθαῖος ὁ βασιλεὺς ὁ τοῦ Καν-
 | 1. 274 b. τακουζηνῶ υἱός, καὶ εἴ τινας εἶεν τῇ αὐτοῦ βασιλίδι ὑπέ-
 | κοντες στρατιῶται Ῥωμαῖοι περὶ τὸ Βωλερόν, καὶ διαβὰς τὰς 10
 | περὶ Χριστούπολιν ἐστενωμένας παρόδους, ἐληΐζετο τὰ ἐπέ-
 | κεινα Φιλιππων ἄστεα, μᾶλλον δ' ὅσα περιόικα τούτοις χω-
 | ρία Ῥωμαίων μὲν ὄντα, ὑπήκου δὲ Τριβαλλοῖς ἐκ πολλοῦ.
- 65 ὁ προεγνωκός τοῦ τὴν χώραν ἐκείνην τρηκαῦτα διέποντος Τριβαλλοῦ, καὶ ἀντιστάτος ἐν ὄπλοις, ἠτήτηθη κατὰ κράτος 15
 | Ματθαῖος ὁ βασιλεὺς, καὶ ἑάλω μὲν αὐτὸς ζῶν, ἑάλωσαν δὲ
 | καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ σχεδὸν ἅπαντες, ὅσοι μὴ ξίφος ἔργον ἐν
 | τῇ μάχῃ γεγένηται. τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς ἄρας ἐκ Λέ-
 | σβον, ἐνθα τρηκαῦτα τὴν ναυτικὴν διανέπαυε δύναμιν καὶ
 | τὰ πρὸς πολιορκίαν Φωκέων συντείνοντα ἤτοιμάζετό τε καὶ 20
 | προηυτρέπιζε, πλήρεσιν ἰστίοις καταίρει ἐς τὰ πέριξ Ἀβδή-
 | ρων ἐπίνεμα· καὶ πρέσβεις ἐκεῖθεν πεπομφῶς τῷ τὸν Ματ-
 | θαῖον κατέχοντι δέσμιον Τριβαλλῶ, καὶ φιλίαν δους καὶ λα-

Hoc certamine regi prospere et sine vulnere finito, ei aliud quid-
 dam evenit maioris momenti vel potius omnium quae moliebatur ma-
 ximum et gravissimum, et quod melius et mirabilius, sine ullo labore
 comparatum. media enim aestate qua spicae messores et collectores
 postulabant cum quattuor millibus equitibus ab Hyrcano socero acce-
 ptis et cum ceteris imperio suo subditis militibus romanis Matthaeus
 rex Cantacuzeni filius transit angustias circa Chrystopolim et conti-
 nuas Philipporum urbes vastavit, inprimis autem regiones quae his
 confines sunt Romanos quidem sed ex longo tempore Triballis subdi-
 tas. quod quum Triballus qui terrae illi eo tempore praerat et in
 armis erat comperisset, Matthaeus rex vi copiarum oppressus et ipse
 vivus captus est. capti autem sunt cum eo fere omnes qui in proe-
 lio gladio non occisi erant. hoc nuntiato, rex confestim Lesbo pro-
 fectus ibi quum copias navales reliquisset et quae ad Phocaeam op-
 pugnamandam spectabant praeparasset et instituisset, passis velis navalia
 circa Abderam ingressus est, et hinc legatos misit ad Triballum qui
 captivum tenebat Matthaeum, et cum eo amicitia inita mutua et pec-
 cuniis datis non paucis eum in potestatem suam accepit, et misit cum

βάν, καὶ δώροις οὐ μικροῖς φιλοφρονησάμενος, εἴληφε. καὶ αὐτὸν μὲν δέσμιον πρὸς Τένεδον πέμπει τὴν νῆσον ὁμοῦ τῇ συζύγῳ, τὰ δὲ τέκνα φυλάττειν παρέχει τῷ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρῷ Λατίνῳ, τῷ τρηκαῦτα Λέσβου τῆς νήσου ἐπιτροπεύοντι.

5 ἔφθη γὰρ πολέμῳ προειληφῶς ὁ βασιλεὺς καὶ τὴν Γρατιανοῦ πόλιν, ἐν ἧ καὶ ἡ Ματθαίου μετὰ τῶν τέκνων ὄκει γυνή. **66**
 ὁπότε παρ' αὐτῇ καὶ γράμματα εὔρηται Βυζαντίων πολλῶν, λάθρα Ματθαίῳ πεμπόμενα πρὶν ἄλῶναι, δεικνύντα τὴν σφῶν πρὸς αὐτὸν εὐνοίαν καὶ στοργήν, καὶ ὅσα ἐπίβουλα κατὰ τοῦ

10 Παλαιολόγου συνεσκευάζοντο. δι' ἃ δὴ καὶ τὴν ἀνὰ χεῖρας ἄλλην σπουδὴν ὁ βασιλεὺς ὑπερθέμενος, τὴν τε στολὴν ἤμειψε πρὸς τὸ ἰδιωτικώτερον, καὶ λαθῶν πάντας οἰκείους ἤκε σπέν- **l. 252. b**
 σας εἰς Βυζάντιον μετὰ μιᾶς τριήρους. καὶ οὐκ ἔγνωσται Βυζαντίων οὐδενὶ πρὶν εἰσελθεῖν εἰς τὰ βασιλεία καὶ τὴν

15 βασιλίδα ἀσπᾶσθαι σὺν ἰδιωτικῷ τῷ σχήματι. ταῦτα μα- **67**
 θῶν Ὑρκανὸς ὁ τῆς Βιθυνίας σατραπῆς βαρβάρων, πρεσβείαις αὐτὸν πικνοτέραις ἐπιταχύνειν ἠνάγκαζε τὴν ἐπάνοδον ἑλευθερίας ἕνεκα τοῦ νόμου, εἰ μὴ βούλοιοτο σκανδάλων καὶ θορύβων ἀδτις ἀρχὴν γεγονέναι κατὰ Ῥωμαίων τὴν αὐτοῦ

20 βραδυτήτα. σπένσας οὖν ὁ βασιλεὺς, καὶ ὡς ἐνῆν τοὺς ἐν Βυζαντίῳ θορύβους καταστησάμενος ἐς τὸ πάντῃ ἀνύποπτον ἐντὸς ἡμερῶν τεσσαράκοντα, μετὰ μιᾶς τὴν ταχίστην ἀνήχθη

Tenedum insulam una cum coniuge, liberos autem eius custodiendos dedit genero ab sorore Latino eo tempore Lesbo insulae imperanti. expugnaverat enim rex antea bello Gratiani urbem in qua Matthaei uxor cum liberis habitabat. ibi autem quum litteras plures a Byzantiis Matthaeo clam missas antequam captus erat invenisset, quae illorum erga eum benevolentiam et favorem testabantur, una illorum insidias in Palaeologum, rex aliam sibi operam sub manibus esse simulans, iter vertit ad suum ipsius commodum tuendum, et silentio clam omnibus familiaribus Byzantium se contulit una cum trireme et ibi a nemine Byzantium prius cognitus est quam regiam domum intrasset et reginam ipse salutasset. quod quum Hyrcanus Bithyniae satrapa accepisset, multo crebrius eum legationibus incitavit ut reditum acceleraret propter filii liberationem, nisi novarum turbaram et tumultus causam inter Romanos fieri ipsius tarditatem vellet. rex igitur quantum fieri potuit molibus Byzantii oppressis praeter omnium opinionem intra quadraginta dies una cum trireme quam celerrime reditum iniiit: sed antequam reversus esset Romanam classem conspexit Byzantium navigantem, idque nullo ipsius iussu, ita ut tantum non stationem de-

- τριήρους. ἀλλὰ πρὶν ἀναχθῆναι, τὸν Ῥωμαϊκὸν ἐθεῶτο στόλον ἐς Βυζάντιον καταπλέοντα, οὐδαμῇ κατὰ γνώμην αὐτοῦ, ἔτι μὴ λειποτακτῆσαντά τε καὶ πάντας δεσμοὺς προσταγῆς βασιλικῆς ἀπορορήξαντα, καὶ ἐς Βυζάντιον ἐκ Τενέδου παλινοδρομήσαντα δι' ἀνάγκην, ὡς ἔφασκον, τῶν ἐπιτηδείων ἄρδην⁵ ἐπιλιπόντων ἀπάντων, καὶ μένειν οὐκ ἔτι κατὰ χώραν δυνάμενης τῆς ναυτικῆς ἀναρχίας. ὀργισθεὶς οὖν τοῖς ναυάρχοις καὶ τὰ εἰκότα ἐπιτημήσας διὰ βραχείων (τὸ γὰρ τῆς ἕρας στενὸν οὐ παρεῖχεν εὐρυχωρίαν τῇ πλειονί) τῆς προκειμένης εἶχετο σπουδῆς, τῇ βασιλικῇ ναυαρχίδι μονήρεις δύο μόνας¹⁰
- l. 275 b. ἐπαγόμενος συμπλεούσας. ἐπεὶ δ' ἄχρι καὶ ἐς Προικόννησον
- ἦν ἀφιγμένος, ἔδοξεν ἐκεῖθεν δεξιὰν εἰς ἐφόδου τῷ Ὑρκανῷ πεπομφέναι, τὴν ἐκεῖθεν καρδίαν ἠρεθισμένην εἰς ὑποψίας σκανδάλων ἐξομαλίσουσαν, καὶ πράγμασιν οὐ λόγοις δεῖξουσιν τὸ τῆς βασιλικῆς γνώμης ἀκήρατον, ὡς δόλος οὐδεὶς μεσι-¹⁵ τείει τοῖς πράγμασιν. μετὰ δὲ ταῦτα πλήρῃσι·ιστίοις ἐς Τένεδον πρῶτον ἀφίεται, βουλευσόμενος ἐκέισε σχολῇ περὶ τε τοῦ παιδὸς Ὑρκανοῦ καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ Φωκεῦσι δοθησομένων λύτρων, καὶ πρὸς γε περὶ τοῦ γυναικαδέλφου Ματθαίου, ὃς φρουρούμενος μὲν ἦν τῇ τῶν Τενεδίων ἀκροπό-²⁰ λει, διὰ δ' αὐτὸν νεωτερισμός τις ἐξηχεῖτο λαθραῖος, καὶ ὅσα ἐπὶ τούτοις πράττειν χρεῶν.
- Καὶ ταῦτα μὲν τῆδέ πη ἐφέρετο, καὶ τὸ μετόπωρον ἐν

permissis omnibus regis mandati vinculis abruptis. praetendebant autem se necessitate coactos Tenedo Byzantium reversos esse, propter inopiam necessariorum, neque amplius constare potuisse classem, sine imperatore. iratus igitur rex, a navium ducibus ut par erat poenam admisit, quum adstrictus esset rex festinantiae. deinde duabus tantum uniremibus regiae navi adiunctis, quum usque ad Proconnesum venisset, ipsa in via ei utile visum est Hyrcano amicitiam declarare, ut animum eius iam ad suspicionem de perfidia propensum denuo sibi reconciliaret, et ita re non verbo probaret regis animum integrum esse, neque ullum dolum expeditioni intervenisse. deinde quum plenius velis primum Tenedum appulisset, ibi consultabat de filio Hyrcani et de redemptionis pecuniis quae Phocensibus darentur, et de uxoris fratris Matthaeo, qui Tenedi in arce in custodia tenebatur et propter quem silentio moliebantur seditionem, quid faciendum esset. haec igitur ita se habuerunt, et auctumnus interea finivit.

Iam vero ego quum huc venerim, modicam eorum quae supra

τούτοις ἐτελεύτα· ἐγὼ δ' ἐπανάληψιν μετρίαν, ἐνταυθοῦ τοῦ λόγου γενόμενος, ποιήσασθαι βούλομαι τῶν ἄνω που εἰρημένων ὑμῖν περὶ τῶν τοῦ Παλαμᾶ πρὸς ἡμᾶς διαλέξεων, ἵνα μὴ πόρρω που τῆς μνήμης τὸν εἰρμὸν ἐκεῖνον ἀφέντες, λά-
 5 θωμεν ἀπολωλεκότες τὰ ἀναγκαιότατα τῆς δογματικῆς ὑποθέσεως.

de Palamae contra nos disputationibus vobis exposui, repetitionem faciam, ne in sequentibus rerum nexu e memoria amisso, ea quae vel maxime necessaria sunt ad dogmaticam doctrinam perdamus.

I N D E X

nominum propriorum tomi tertii.

- Abdera 564 21.
Abel 128 18.
Abraham 125 20.
Acarnanes 100 16, 557 6.
Achilles 51 21.
Acindynus 139 3.
Adriaticum mare 77 16.
Aegaeum mare 40 13, 84 23.
Aegeus 40 8.
Aegyptii 283 20.
Aenos opp. 182 9, 237 17, 249 3.
Aeolis 560 2.
Aesculapius 101 16.
Aesopi camelus 194 21, 548 15.
Aetoli 100 16, 557 6.
Agathangelus Callistrati f. 6 1.
Agathonicus 266 8, 342 5.
Alani 532 7.
Alania 532 19.
Albani 557 14.
Alexander Macedo 16 22, 19 23,
83 3, 180 14.
Alexander Mysus 149 2, 557 17.
Alexandria in Aegypto 13 10, 14 22.
Alexandria in Cilicia 16 22.
Alpes 193 11.
Andreas Cres 244 13.
Andronici duo imp. 553 2.
Andronicus imp. 238 14, 557 16.
Angelus iudex 152 8.
Anna Io. Palaeologi mater 149 4,
198 21.
Antiochenses 240 9.
Antiochia 15 12.
Antiochus Selenci f. 15 12.
Apollinaris 263 11.
Arabes 16 5, 19 4. Aegyptii
32 6.
Archilochus 382 21.
Arcla turris 504 14.
Ariadne Minotauri f. 40 14.
Ariani 398 19.
Aristides 153 3.
Aristoteles 256 18.
Arius 185 6, 187 6, 325 2, 455 20.
Artemisium prom. 43 6.
Asia 178 4, 181 22, 224 13.
Astacenus sinus 558 3.
Athanasii monasterium 188 21,
195 6.
S. Athanasius 125 16, 275 7, 281
11, 290 5, 291 23, 296 12, 303
9, 313 22, 332 11, 339 9, 350
16, 366 17.
Athenae 47 11.
Athos mons 182 13, 183 17, 258
13, 397 14, 538 3.
Atlantides insulae 68 16.
Atreus 166 15.
Attica 40 2, 283 23.
Aulis 43 10.
Babylon Aegyptiaca 13 15.
Babylon Semiramidea 15 19, 283
20.

- Babylonia** 17 1.
Babylonius caminus 461 24.
Bardarius Scorpium 260 7, 540 12.
Barlaam Calaber 31 17, 139 3,
 235 13, 267 15, 272 18.
S. Basilius 122 14, 283 3, 285
 10, 289 6, 300 5, 304 10, 306
 15, 309 6, 316 21, 319 22, 326
 10, 341 5, 364 12, 398 19, 442
 2, 483 9, 485 7.
Beliar 123 16.
Beseleel 488 22.
Bithyni 91 20, 509 3.
Bithynia 84 7, 117 10.
Bizye opp. 153 18, 249 8, 510
 16.
 in **Blachernis templum** 242 21.
Boeotia 40 2.
Bogomili 259 7, 309 4.
Britanni 354 11.
Cain 128 18.
Calchas 362 19.
Calliope 201 5.
Callistus patriarcha Cp. 195 7,
 234 16, 249 12, 257 5, 520 7,
 533 2.
Callistus Rossus 533 18.
Calothesus 505 3.
 de camelo proverbium 194 21.
Camiroi opp. 12 1.
Io. Cantacuzenus 24 10, 37 11, 53
 21, 55 20, 149 2, 171 19, 177
 11, 195 5, 236 11, 342 16, 377
 11, 515 16.
Carmelus mons 240 21.
Carystus opp. 46 21.
Caspium mare 199 15.
Castellum Cp. 242 23.
Catalani 42 10, 84 17, 87 14, 88
 19, 89 5, 151 17, 177 15, 189
 5, 242 13.
Cataluzus Lesbi dominus 503 25.
Cephaloniae comes 249 3, 557 3.
Chalanae turris 338 7.
Chalcedon 88 7, 90 21, 117 14,
 504 8.
Chaldaei 18 10, 32 20, 33 10,
 215 16, 283 20.
Charmides Larisaeus 284 9.
Chersonesus 85 20, 118 22, 203
 15, 223 14.
Chios ins. 51 7, 78 3.
Christi in S. Sophia imago 225
 13.
Christopolis opp. 564 11.
Io. Chryostomus 123 22, 125 10,
 128 7, 285 13, 298 9, 307 5,
 317 3, 379 9, 440 13, 416 21,
 421 15, 423 18, 430 6, 436 1,
 442 18, 443 8, 445 15 et 22,
 446 14 et 20, 449 12, 452 14,
 475 3, 487 19, 488 14, 489 1
 et 11, 490 14, 494 5, 496 19,
 497 22, 527 6, 531 5.
χρυσος — χρυσος 52 3.
Cilicia 16 16, 19 17.
Cleodemus 377 19.
Clotho 219 23.
Cnossus opp. 39 11.
Coccinus Heracleae episcopus 62
 1, 80 1. Cp. patriarcha 201
 21, 204 14, 244 5, 249 22, 519
 16, 532 16.
Coelesyria 14 16, 240 19.
colossus Rhodius 11 13.
concilium sextum 414 7, 425 16,
 440 1.
Constantinus Magnus 81 13, 104 2.
Corcyraei 77 17.
S. Cosmas 277 4, 490 11.
Crataei monasterium 244 9.
Creta ins. 39 4, 45 23, 84 16,
 183 6.
Croesus 20 12.
Cyclades ins. 40 1, 42 21, 85 3.
Cyclops 218 17. **Cyclopes** 134 5.
Cydnus fl. 19 22.
Cygeum Rossiae metropolis 513 14.
Cylonis ἄγος 411 20.
Cyprus ins. 27 18, 183 5.
Cyrene urbs 16 6.
S. Cyrillus 292 21, 296 17, 298
 2, 302 21, 369 23, 493 11.
Io. Damascenus 123 2, 278 3, 281
 20, 292 3, 297 3, 298 5 et 21,
 305 13, 319 19, 327 10, 339
 12, 350 4, 353 1 et 22, 355
 15, 357 7, 367 19, 423 23, 436
 12, 453 23.
Damascus urbs 14 17, 240 20.
Daniel 126 23, 283 20, 426 24,
 448 1.
Dardanus opp. 227 18.
Darius 16 23.
Dascelius sinus 559 2.
David 127 2, 325 7, 332 12, 530
 16, 535 1. ὁ Δαυιδικὸς ψαλ-
 τήρ 228 16.

- Delphicus tripes 208 14, 210 17.
 Delta Niloum 13 15.
 Democritus 354 18.
 Didymotichus opp. 99 1, 144 11,
 150 1, 170 24, 181 18.
 Diogenes Cynicus 7 14.
 S. Dionysius 286 18, 313 12, 396
 22, 406 20, 425 18, 426 11,
 427 10, 432 20, 439 15, 442
 10, 444 1 et 6 et 17, 452 2,
 453 16.
 Dodona 208 14.
 Ecbatana 15 21.
 Elias 127 12.
 Endymion 44 21, 133 6, 427 12.
 Euboea 42 22, 83 2.
 Euchitae 396 8.
 Eugenia 243 21.
 Eulogia imperatrix 238 2.
 Eunomiani 309 5.
 Eunomius 274 3, 325 2, 341 4 et 13.
 Euripus 184 16.
 Europa 203 7 et 11.
 Eusebius haer. 464 10, 466 9,
 484 6.
 Euxinus pontus 45 10, 82 19, 558
 14.
 fidei symbolum 137 5.
 Gades 193 18.
 τὸ Γαλατῶνυμον φρούριον 41 21,
 76 3, 78 6, 82 21, 537 15, 552
 23. τὸ Γαλατῶν 15 11, 92 2.
 Gallicum mare 42 11.
 Genua 43 4, 192 21, 194 5.
 Genuenses 41 13, 78 1, 145 11,
 151 5, 190 14.
 Georgius Lapithes 27 22, 37 18.
 Gratianopolis 565 5.
 Gregorius Alexandriae patriarcha
 22 19. alter 182 14.
 Gregorius Nyssaensis 285 4, 289
 14, 290 13, 292 7, 297 16, 301
 20, 317 7, 327 1, 341 13, 359
 12, 372 17, 493 20.
 Gregorius theologus 127 7, 287
 1, 290 7, 297 13, 304 6, 313
 12, 316 13, 338 20, 367 8, 403
 6, 415 2 et 22, 419 16, 421
 20, 448 3, 454 22, 474 11.
 Halys fl. 216 10.
 Hecuba 161 8.
 Helena 51 15.
 Helena Io. Palaeologi uxor 148 22,
 150 8, 252 20, 264 19, 506 22.
- Ἑλλήνων παῖδες* 208 14.
 Hellepontus 51 5, 78 9, 117 9,
 181 17,
 Heracleotae 78, 23.
 Heracleoticum Nili caelum 13 11.
 Herculis columnae 194 18.
 Hermon 397 17.
 Herodes rex 393 1.
 Hieropolitae 18 11.
 Hierosolyma 81 15, 254 22.
 Hippocrates 101 16.
 Homerus 12 2, 51 18 et 19, 218
 18, 362 2, 411 21.
 Hyrcanus Bithyniae dominae 91
 21, 99 8, 116 23, 144 23, 151
 3, 162 5, 171 20, 179 10, 200
 7, 203 20, 227 20, 231 1, 252
 9, 504 3, 558 10.
 S. Iacobus 128 11.
 Ialysus opp. 12 1.
 Icarium mare 84 21.
 iconomachi 381 15, 395 16, 439
 15, 460 11 et 14, 468 23, 491 5.
 Ida mons 51 19.
 Iesaias 440 23.
 Iezeciel 527 2.
 Ignatius Antiochiae patriarcha 22
 19.
 Illyrii 557 14.
 Imbrus ins. 226 13, 237 14, 247 5.
 Indi 19 3, 354 8.
 Ioannes evangelista 431 5.
 Ioannes patriarcha Cp. 24 7, 541
 17.
 Ioannes prodromus 128 20.
 Ioannes sebastocrator 249 6.
 Ioasaph 243 20, 376 6.
 Ionium mare 77 16.
 Ioseph 448 1.
 Irene Cantacuzeni uxor 108 6, 144
 10, 152 1, 188 4.
 Irene Palaeologi soror 557 20.
 Isaac monachus Athous 541 20.
 Isidorus patriarcha 63 5.
 Ismaelitae 15 7, 227 18.
 Ismenias 135 3.
 Iudaei 74 15, 81 14, 103 20, 149
 23.
 Iudas Ischariota 187 13.
 Iulianus apostata 63 6, 330 17.
 Ixion 160 3.
 Labyrinthus 39 12.
 Lampsacus 181 16.
 Lapithus fl. 28 8.

- Latini 12 6, 29 15, 42 13, 144
 9. episcopus Latinus 262 16.
 Lazarus Hierosolym. patriarcha 22
 20.
 Lemnus ins. 182 11, 226 11, 242 2.
Λεμνία εὐχοδομῆ 366 2.
 Lesbos ins. 226 13, 242 1, 504
 2, 554 19, 564 18, 565 4.
 Leucosia 28 9.
 Lindus 12 1.
 Lati. Rossorum gens 514 7.
 Lydi 560 3. Lyderum satrapa 162
 11, 562 1.
 Lydia 159 17.
 Macedonia 99 5, 100 7.
 Maeotis 41 23, 194 17, 199 15.
 S. Mamas 188 22.
 Manes haer. 457 7.
 Manganorum monasterium 243 21.
 Manichaei 309 4, 424 13, 430 15,
 457 1.
 Manoe 447 18.
 Manuel Asan 510 16.
 Manuel Cantacuzenus 248 23.
 Manuel sebastocrator 249 8.
 Marcellus Gallus 274 3.
 Marcion 430 13, 491 3.
 Marcionistae 397 12.
 Maria Andronici uxor 557 17.
 Marthae monasterium 243 22.
 Maximianus 63 7.
 S. Maximus 285 16, 292 13, 293
 18, 301 3, 324 13, 325 18, 327
 6 et 16, 335 24, 356 13, 357
 16, 360 21, 365 6, 367 23,
 396 21, 408 20, 426 20, 453
 2, 454 17, 461 11, 474 13, 489
 20, 491 19.
 Mediolanum 193 13.
 Minos 39 22.
 Minotaurus 40 3.
 Mitylene 503 25.
 Moamed 202 22.
 Moses 283 15, 417 5, 421 9, 443
 8, 488 22.
 Myrtillus 136 8.
 Mysi 100 8, 118 3, 203 14.
 Naziraei 513 11.
 Nestorius 263 12.
 Nicaea 508 10, 509 2.
 Nicephorus Cantacuzeni gener
 557 3.
 Nicolaus Pisanus 106 12, 191 8.
 Nilus fl. 13 12, 461 21.
 Nippon Scorpius 259 5.
 Noe 121 7.
 Novatus 418 18.
 Oceanus occidentalis 199 18.
 Olympia 216 15.
 Olympus Cypr. mons 28 6.
 Oreatias opp. 99 1, 141 11, 150
 14, 152 2, 153 17, 178 9.
 Oreum opp. 46 22, 47 22.
 Orion 141 23.
 Oropus 43 10.
 Palaeologi 118 10.
 Io. Palaeologus 93 13, 148 3, 178
 24, 187 21, 207 14, 226 10,
 241 9, 554 3.
 Palaestina 14 11, 240 18.
 Palamas 184 9, 226 21, 549 19.
 Palamitae 68 7, 111 15, 413 16,
 424 14.
 Paulus apostolus 125 22, 298 12,
 378 23, 386 1, 404 17, 428 2,
 431 1, 445 19, 499 16.
 Paulus patriarcha 67 3.
 Peloponnesii 77 18, 249 1.
 Pelops 136 9.
 Pentapolis 16 7.
 Perinthus s. Heraclea 78 14, 201
 21.
 Persae 84 7, 144 23, 241 8.
 Petrus apostolus 412 21, 435 15.
 Pharnabuzus 99 18.
 Pharao 19 14, 422 19.
 Pheraeorum tyrannus 161 2.
 Philippi opp. 564 12.
 Philotheus Coccinus v. Coccinus.
 Phocaea 504 3, 505 2, 559 22.
 Phoenicia 15 10, 240 18.
 Photinus 274 3.
 Pindarus 391 15.
 Pisistratus 484 12.
 Plato 411 21, 487 5. Platonica
 stoa 309 1.
 Polyxena 161 8.
 Ponti *αὐχὴν* 45 8 et 16, 83 23,
 117 24. *ἐπίλεια* 45 19.
 porta aurea 180 4, 181 4.
 Proclus 226 22, 481 5.
 Proconnesus 566 11.
 Propontis 86 1.
 Protogoras 375 5.
 Proteus 400 1.
 Ptolemaei *τετραβιβλος* 32 17.
 Pylades 67 14.
 Pyramides 14 2.

- Pyrenaei montes 42 11.
 Pythagoras 142 20.
 Pythagorei 64 9.
 Pytho 393 19.
 Rhaedestum 100 15.
 Rhodus ins. 11 11, urbs 11 19.
 Romanus Rossorum legatus 518 2.
 Rossi 113 14.
 Rossia 114 15, 199 12, 511 18.
 Sabellius 263 11.
 Salamis ins. 42 18.
 Salomon 325 8, 439 12.
 Samothrace 226 12.
 Sarapis 88 6.
 Sardinia ins. 190 7.
 Scamander fl. 51 18, 227 17.
 Scorpis v. Bardarius et Niphon.
 de scuto rex 189 1.
 Scythae 18 18, 90 14. *οἱ βορειό-
 τεροι* 513 16, 517 17. *νομά-
 δες* 532 8. *ὑπερβόρειοι* 199 19.
τὰ Κυθρικά παράλια 45 10.
 Selymbria 149 12, 170 14, 510
 15.
 Semela 234 6.
 Serbia 148 16, 169 9, 556 23.
 Sestus 85 21.
 Sidon 240 21.
 Simois fl. 227 17.
 Simon Cralis f. 557 8.
 Simon magus 520 23.
 Sirenes 135 20.
 Socrates 67 7, 498 23.
 Sodoma 338 8.
 S. Sophia 198 19, 201 22, 235 8,
 247 20, 254 9, 516 17, 538 19.
 Sophocles 366 7.
 Sozopolis 83 21.
 Susa 15 20.
 Symeon metaphrastes 385 1.
 Symeon nomophylax 111 14.
 Symeon Trapezuntius 532 10.
 Syria 15 12.
 Tanais 42 1, 90 14, 194 17, 199
 14.
 Tarsus 19 20.
 Telchines 381 3.
 Tenediorum portus 51 6, 226 16.
 Tenedus ins. 78 9, 85 14, 236 12,
 241 21, 247 5, 252 21, 257 8,
 503 22, 537 17, 554 5.
 terrae motus 221 1.
 Tabor mons 378 8, 381 7, 394
 3, 397 17, 424 1.
 Thebae Aegyptiacae 14 3.
 Thebae Boeoticae 47 12, 180 15.
 Themistocles 42 19.
 Theodorus Graptus 309 18, 381 9,
 458 8, 463 22, 464 5.
 Theognostus Rossiae episcopus
 513 12.
 S. Theophanes 387 4.
 Theotimus 266 12, 342 10.
 Therapea 88 5.
 Thersites 331 21.
 Theseus 40 8.
 Thessalia 557 10.
 Thessalonice 44 6, 45 3, 74 7,
 147 17, 168 14, 184 7, 226 8,
 268 16, 550 4.
 Thracae 224 22.
 Thracia 79 19, 100 7, 203 20,
 510 2. urbes Thraciae 150 18,
 160 9.
 Thule ins. 517 21.
 Triballi 100 1, 179 3, 540 20.
 Troja 51 14.
 Tyrrhenicum mare 190 7.
 Tyrus 240 21.
 Ulixes 218 17.
 Veneti 41 20, 76 5, 84 18, 144
 20, 171 23, 189 6.
 Venetiae 41 10, 85 5, 145 6.
 Volotimirum urbs Rossiae 514 17.

INDEX

vocum et locutionum totius operis.

virgulae (^) tomum indicant tertium.

- ἄβυσσοι παραιτίτων* 814 11.
*ἄβυσσοι αἰσχύνης καὶ πυθμέ-
 νες* 904 2.
*ἀγαλματοφορουμένη ἔνδον πρό-
 θεσις* 894 14. *φιλλίαν ἀγαλμα-
 τοφοροῦντε* "544 5.
ἀγεννησία 513 7.
ἀγκάλαι γλώττης 772 7.
ἀγκαλλέσθαι 1003 18.
ἀγωνιῶμενοι 487 12.
ἀδαής 263 22, 378 19, 420 24,
 671 21, 788 19.
ἀδηλία 845 8.
ἄδης πρόχειρος 635 13. *ἔδου
 γαστήρ* 643 21. *ἔξιστον ἐπά-
 γουσιν ἔδην* 852 22.
ἄετοι χρυσοῦφεις 79 22.
ἄζων λέγειν θεόν 967 19.
ἄερος πνέουσι 1105 13. *πρὸς πο-
 λὺν τὸν αἆρα τὸν ἕρομον ἀνέ-
 φτρον* 684 23, 730 11. *ἐπὶ
 πλείστον ἀνίεμαι τοῦ αἆρος* 708
 16.
ἄθανατίζειν 3 2.
ἄθετηαί "114 13.
ἄθυρμα "173 7, 404 3, 547 6.
ἄθωον 489 7.
αἰδεσιμότης 1070 19.
αἰθέριοι φλόγες 804 23. *περαυ-
 ροί* "139 19 *λαμπάδες* "141 24.
δρόμοι " 142 12.
αἰθεροδρομεῖν 84 4, "239 14.
αἰσχροτέρον 499 20.
ἀκανόνιστος 957 12.
ἀκατηγόρητος 506 11.
- ἄκοντος ἐκόντος* 442 4.
ἀκρόνυκτος 376 13, 619 15, "134
 20.
ἀκρόπολις ἀσφαλείας 757 3, 804
 1. *θυμηδίας* 492 2. *χειλέων*
 "240 1.
ἄκτινες unde dicantur "408 17.
ἄκτισία 993 14.
ἄκτισίται "400 17, 419 10 et
 14.
ἄκτιστοάκτιστον 305 13.
ἄκτιστοι θεύτητες 827 18, 921 23.
ἄκτιστότης 1141 8, "469 4.
ἄκτιστόκτιστον "305 13.
ἀλάξευτος 332 8.
ἀλκωνόντιδες νηνεμαί "130 20.
ἄλκυων 130 22.
ἄλλά postpositum 69 18, 137 19,
 147 24, 228 6, 252 5, 861
 21.
ἀλλήλους ἀλλήλοις "145 22 et 23,
 "191 22, "304 2, "428 16.
ἀλληλουχοῦμενος συνδεσμός 372 5.
ἄλλοτριότροπος 549 23.
ἄλμη θακρῶν 885 7. *λύπης* "5
 21.
ἄλμυροὶ λογισμοὶ 52 23.
ἀμείβων ἔνατον τῆς ἡλικίας ἔτος
 576 21.
ἀμετάκλωστος 984 2.
ἀμνημοσύνη "188 18.
ἀμύσσειν τὴν ἀκοήν 272 13.
ἀμυμητήριος ἀδελφός 72 16, 80
 6, 288 17.
ἀντιμισθία 1022 9.

- ἀναγράφειν* eundere 605 3.
ἀναγράφουσιν "160 2.
ἀναθεματισμός 832 20, 928 8.
ἀνακαλυψήτρια θύειν 903 6,
 1021 6.
ἀνατεκαλυμμένως 210 15, 393 23.
ἀναμφισβητήσιμος "107 4.
*ἀναξάνειν τὴν συνήθη κακοτρο-
 πίαν* 599 12. τὰ σιγηθέντα
 "26 15.
ἀναξυρίς 116 5.
*ἀναπόλημιμον πεπραχότας τὴν
 μνήμην* "144 4, 186 16.
ἀναπόσπασια adv. 139 20, 307
 6, "119 6, 544 4. sicut ἀνέγ-
 κλητα 1023 12 et 19. ἀνήνοτα
 1005 11, ἀπαραίτητα 872 14.
 ἄφουκα 933 9.
ἀναπυρσεύειν φθόρον 994 22.
ἀνασοβήσεις ἀντιπύλων "193 22.
ἀνασοβεί τὴν θύραν τῆς γενέσεως
 "156 12. μὴ λέγειν "356, 6.
ἀνάστα 705 21.
ἀνάστηλώσαι 202 14.
ἀναχαλκεύειν 677 14, 824 9, 979
 15, 994 22.
ἀνέδραστος βάσις 66 10.
ἀνερέγκλιτος 665 1.
ἀνέροτος 616 13. ἑορτή 161 15,
 371 13, "109 6.
ἀνέσπερος 370 5 et 6.
ἀνθράκες οἱ θαυμαροὶ 872 7.
ἀνθράκες λύπης 633 24. ἴδου-
 γῶν 818 1. σὺρτανίου πύργος
 469 12. οἱ ὕπερ τῆς εὐσεβείας
 825 18.
ἀνθρωπομορφῆται "400 17.
ἀνίδρουτοι αἵται 845 21.
*ἀνιόντα εἰς δέκα χιλιάδας χρῆμα-
 τα* 694 3. (ἀνυπέρουσα τὸν
 ἀριθμὸν εἰς ἕξ χιλιάδας 763 23,
 836 4.)
ἀνούσιος 827 19, 828 1.
ἀνιδωρον "121 13.
ἀντιμυσθία "230 13 et 16 et 18.
ἀντιπόδας καὶ ἀντόλους 12 14.
ἀντιπενόνθησις "368 22.
ἡ ἀντιστρατήγος θρασύτης 50 321.
ἀντιπαλατεύεσθαι "230 22.
ἀνυπαρξία 209 3.
ἀξυμβολος 120 21.
ἀπαρέγγρατος μαρτυρῶν 580 16.
ἀπασαι τῶν γυναικῶν 65 16.
θεραπόντων τσοῦδισος 114 3.
ἀπειροθάλαττος 339 13.
ἀπεριγραψία 943 3, 948 14,
 "467 4.
ἀπογνώσειν 850 8.
ἀπογραφικαὶ ἐμπορίαι 741 8.
ἀπόζειν ἀγροῦ καὶ σκαπάνης 610
 7. ἀηδίας 926 8. δευδροτο-
 μίας 858 11. δουσώδης 718 16,
 822 15, 1100 20. εὐθυμίας 675
 23. θανάτων "62 17. ψυχῆς
 1029 22.
ἀπόκρευ καιρός 303 6.
ἀποκρίπτειν τὴν γῆν "39 1.
ἀποπιύει τὸ ρεῖθρον ὁ Νέστος
 εἰς τὸ πέλαγος 626 13, 661 6.
ἀποσπάδες Πρωτων 447 6.
ἀπροσκόπιως "326 28.
ἀπωραφανισμένα κλάδου παντός
 τὰ δένδρα 624 17.
ἄριδηλτερον 809 11.
πρὸς ἄρκτους 117 6, 378 16.
ἀρρηγομανία "228 24.
*ἀρχιδιάκονοι τοῦ βασιλικοῦ κλη-
 ρου* 130 10.
ἀρχιεπισκοπή 26 8 et 15, 27 6
 et 14.
ἀρχιδότης 550 22, 657 14, 776
 19, 892 12.
ἀσκητήριον 55 15, 112 10, 166 8,
 190 14, 191 15.
*ἐπ' ἀσπίδος καθέσθεις ἀναγο-
 ρεύεται ὁ βασιλεὺς* 55 2, 76 1.
ἀστέγους στεναγμῶν γεωργεῖν
 885 3.
ἀστόργως ἔχειν πρὸς λαοφιλίαν
 882 7.
ἀσωματότης 1143 4, "467 3.
ἄτερον τοῖν ποδοῖν 435 11.
ἄτροπήματα 8 18, 185 14, 427 20,
 645 23, "143 20.
ἀτοπία 671 18.
ὁ ἀπικλίων μῦθος 1050 1, "330
 12.
αὐθεντία 689 7, 716 18, 764 1,
 782 25.
αὐθεντικὴ ἀπλότης "80 18. ἀπε-
 λή "112 19. ὑνῆμις 606 16. οἰ-
 κη 549 10.
αὐθεντικῶς 638 2, 906 17.
αὐθημερινὴ διαπῆγη "511 6.
αὐθνήπιστατων 1063 21.
αὐλακὸς ἀισχύνης 848 8. ἄνοιων
 762 8. καρδίας 725 16, 790 24.
λογισμῶν 850 17, λέγων 4079

- 8, ψυχῆς 992 14, ψεύδους 980
 3. βαθείαι 768 22, 805 3.
 αἴρα 1044 21. αἴραι 854 21.
 αὐτογεωργήτης 700 17.
 αὐτοδίδακτα τέλη μάχης 632 9.
 αὐτοενέργεια 973 2.
 αὐτοκρατορία 696 7, 709 18, "216
 18.
 αὐτοκρατορικαὶ συνθήκαι 655 2.
 αὐτοχάλευτος ποιότης 472 24.
 αὐτοχάλευτον φρόνημα 625 14.
 ἡθος "239 15.
 αὐτοχειροιδότης 518 14, 798 13,
 1130 21.
 αὐτόχθονες λογισμοί 963 23. κρό-
 ποι 979 22.
 αὐχὴν διαπρόντιος 844 21. τοῦ
 Αἰγυπτῶν 766 15, τοῦ Πόντου
 416 16, 844 17, 877 16, 880
 13, "45 8.
 ἀφανείας πύρ 828 13.
 ἀφορισμός 93 17, 191 18, 406
 4 (ἀπὸ θεοῦ χωρισμός 405 6).
 ἄχρι μιᾶς τινὸς τῆς ἡμέρας ζῆν
 614 19.
 ἀσκήζειν πορρωτάτω ἐμπειρίας 661
 14. οὐκ εἶδα τὰ κατὰ γνώ-
 μην 696 16.
 βάραθρον ἀπωλείας 1131 9.
 ἡ βασιλεύουσα 13 21, 14 4, 265
 12 et 20. ἡ βασιλεύουσα πό-
 λεις 124 13, 678 1. ἡ βασιλεύ-
 οῦσα τῶν πόλεων 13 1, 87 16,
 88 1 et 21, 89 4, 560 7. ἡ
 κατὰ πασῶν ἄπαν ἔσχε τὸ
 κρᾶτος 719 23.
 ἡ βασιλεὺς πόλις 612 9. τῶν πό-
 λεων 87 12, 469 18.
 βασκανία ἀφθαλιῶν 674 3.
 βασκανὸς ἀφθαλιμὸς 261 2.
 βεβηκίας γνώμη βεβηκῶς ἐπαι-
 νος 432 21.
 βῆμα 749 18. βασιλεῖον 999 14,
 δημόσιον 787 22, 788 14, τυ-
 ραντικόν 885 15. διακῆς 772
 20, συγκλήτου 702 1. βήματος
 γενομένου 537 14. ἔξῃ του
 βήματος 595 16.
 βιβλιοθήκη ἐμφυγος 272 3.
 βίος ὑγρὸς καὶ ὑποβούχιος 862
 23.
 βλακείαι χρημάτων 243 24.
 βλεψασθον νοῦ 325 13. βλεψάων
 στάδιον 774 7.
 βορέων καὶ νότον ἐγείρας εἰς ἐκ-
 πληξιν 90 19.
 βόσκων βίον διαπρόντιον 220 2,
 θαλάττιον "41 18, Ταυτάλειον
 806 15. τὴν ἐρημίαν "130 2,
 τοῦ ἄλτρου τὴν ψλόγα 809
 12, πρεσβυτικὴν τὴν σύνεσιν
 673 5. ἡ τὰ πάντα βόσκουσα
 λαμπὰς ἡλίου 767 17, 887 4,
 931 8, "197 2, 293 11. ἐπι-
 δεξ ἔβροσκον ἡμῶν τὸ ἡδόμενον
 801 4. γένεσιν ἐρωτος βίσκεαι
 "14 8. cf. "157 17,
 βουγενῆ ἀνδρόπρωρα 965 6.
 βουλευτήριον γνώμων 804 18, κερ-
 δίας 655 19, λογισμῶν 964 4.
 πρὸς βουλῆσεως 692 8, 697 24,
 701 1, 709 24, 764 6, 832 8.
 κατὰ βούλησιν 879 7, 883 11.
 τὸ βουλούμενον 54 3, 131 22, 137
 6, 299 7, 319 16, 786 1, "241
 12.
 βραβεύειν 836 18.
 βρασμοὶ θαλάττιοι 694 14.
 βραχέαι ἡμέραι i. e. ἄλλαι 442
 14, 558 13, 647 21, 685 4, 670
 21, 671 23, 706 18, 878 8,
 1031 8, "118 5. ἄριτου βραχέος
 εἵνεκα "225 14.
 βρεφούργειν "411 15.
 βροθεῖν ἀμαρτήμασι "140 9, πλού-
 τῳ 674 18. βροθοντις λογισμοί
 862 24, φόροι 597 18. βρο-
 θουσα παλάμη 901 9, 923 14.
 βροθουσαι δεξιαὶ 545 9. βρο-
 θοντα καρποὺς ταμίεια 811 17.
 Βυζάντιον 100 10 et 21, 133 15
 et 22, 146 9.
 ἡ Βυζαντίας 14 8, 16 14, 21 21,
 81 5 et 13, 253 4. cf. ἡ Κων-
 σταντινου et ἡ μεγάλη πόλις.
 ἡ Βυζαντιῶν πόλις "38 4, 117 16.
 βυθοδρομησαὶ 492 22.
 βυθοὶ ἀπογνώσεως 413 15, 541
 5. κακῶν 699 19. λήθης 566
 24, 975 21. σιγῆς 1054 23.
 γθορᾶς 564 21.
 γαλακτοτροφεῖν "167 9.
 γαλακτοφοροῦμενα 976 17.
 ἐν γάλαξιν κρυπτομένη 819 21,
 "10 18. κρυφοτροφία 613 6.
 γεγένηται αὐτον κατακτείνεθαι
 680 16, 688 19, 957 21. γε-
 γονε τὸν βασιλέα χρεῖσθαι 670

- 5, 695 1, 1022 18, 1119 1. cf. διαγέγονε.
 γείοντες θανάτου κίνδυνοι 644 23.
 γειτονήματα αιδέρος 722 5. ανταρχικά 878 21.
 γέλωτες τύχης "214 3.
 γεωργείν 209 3, 1006 7, "36 3.
 γεώργιον ἀρειτῆς 718 5. γεώργια 225 3, 883 15.
 γήρας λήθης "375 8.
 γλυκεία ὄγρα ἐξ Αἰγύπτου 474 1.
 γλώσσα ἀβρά 601 9, ἀπροσφαλῆς 567 5, βραχεία 946 16, δημοσία 1025 6, ἐκδήμος 460 1, κωφή 964 15, μαιευομένη 802 13, μεγάλη 476 8, μεγίστη 194 20, ναυαγούσα 1035 21, πλατεία καὶ ἀπηγωνισμένη 1006 14, πλατιτέρα 835 22, γλώττης παλάμη 170 3, 308 1, προπύλαια "129 17, σκῆπτρα 957 11. γλωσσῶν στρατόπεδον 327 17. τῆ γλώττη δοῦναι τὸν ροῦν 308 6. διὰ γλώττης ἦν 792 13. ἐπὶ γλώττης ἦσαν 55 9, 70 16.
 γλωττοδαίδαλος εὐστομία 696 22, μίχη 722 6.
 γνόφος 510 11, 511 9, 587 4.
 γνωματεύματα 331 14, 400 4.
 γονυκλισία 262 6, 462 15.
 γραμματοκομισία 395 11
 γρύζειν πολέμιόν τι 865 13.
 γυναικαδέλφη 208 6.
 γυναικάδελφος 60 5.
 θανέλλειν λόγους τῷ αἵρι "400 8.
 θανέιστρια 901 20.
 θαψνῆτιος θράμβος "167 18.
 θειλιῶσα θεοῦ προστάγματα 923 24, 939 12.
 δεισαμένη 826 1.
 δεκτός 919 20, 490 4.
 δέλεαρ τῷ χαλκῷ τῆς ἀσεβείας περιεχόμενον 970 16.
 δέσποινα 203 20 et 23, 237 6.
 δεσπότης 285 19, 288 18, 576 22.
 δεσποτική ἀξία 120 1 et 20, 704 20. δεσποτικὸν ἀξίωμα 79 17, 133 7.
 δῆμος κακίας "74 5, μειρακίων 54 5. ὁ στρατιωτικὸς 65 2.
 διὰ μιᾶς δικάδος ἀνάγοντες 102 4, 251 18.
 διαβόσκειν τὸν βίον 45 23.
 διαγέγονεν 687 8, 916 18.
 διαγορηγορήσαντες 139 5, "98 9.
 διακυβεύειν ἀφροσύνη τὸ ζῆν 844 8.
 διαλευκαίνειν 30 17, 222 13, 309 16, "406 18.
 ἐκ διαμέτρου "54 8, 56 7 et 20, "417 23, 420 17, 430 1.
 διαμηνύσασθαι 411 16, 621 4, 627 11, 658 15.
 διανήχεσθαι 804 21, 862 6.
 μέχρι διαπαντός 65 6, 339 20.
 διαπερονᾶσθαι ἀληθῶσι 140 8.
 διαπειτεύειν τὸν χρόνον 233 11.
 διαπορθεύσαι τὴν προσηγορίαν 32 10.
 διαπρύσιος ἔρμηνεύς 923 7, κῆρυξ 613 7.
 δίαυλος ἀσκητικὸς 55 15. δίαυλοι λόγων 162 17, 166 15, 170 23.
 διενεργεῖν 552 23.
 δέλεα βάθους 847 18, ἐπάλλεων "48 22.
 δέδωκε φέρων οἰκεῖν ἑαυτὸν 784 10.
 διηνεκῆς τριήρεις 317 21, ἱρπεῖς 23. διηνεκῆς δύναμις 663 5.
 διθεῖα 921 5.
 διθύνειν 55 5. συνδιθύνειν 551 22.
 τὰ δίκαια τῆς Βουλγαρικῆς ἀρχῆς 132 10. τὰ τῆς ἔξουσίας 236 7. τὰ πατριαρχικά 164 1.
 δικαστηρικοὶ πίνακες "64 12.
 δικασποιοὶ "15 6.
 δίκτυα γόβων 799 10, χλεύης 903 15, ψόγου 449 20. δικτύω θηρεύειν ἀνέμων πνοάς 911 1. δίκτυον 277 6.
 δομεστικὸς ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης 301 9, τῶν δυτικῶν θεμάτων 301 9. μέγας δομεστικὸς 351 20.
 δουλικὴ προσκύνησις 648 18.
 δούξ 114 6. ὁ τῶν Ἀθηνῶν 237 12, 239 6 et 21. μέγας δούξ 220 14 et 18, 232 22.
 δοχὴ καὶ σιοργή 655 16.
 δραματουργεῖν 450 10, 617 14, 898 13.

- δραματούρηγμα "491 20 et 22.
 δραματουργία 863 14.
 δρεπάνη χρόνον 466 12.
 δρωῖτες διώρυγας "48 12. τὸν βα-
 σιλέα μακάριον ἔδρων "110 17.
 δυσσυνειδήτως 320 17.
 δυστοπία "417 14.
 ἔαρ ἀγαθῶν 476 5, τῆς ἐκκλησίας
 507 11, ἡδέας ἀναπνοῆς 826
 9, μνήμης "375 7.
 ἐγγοητεῖεν "83 13, 132 12.
 ἐγκάρδιον πῦρ 1054 15.
 εἰ δ' οὖν 398 24, 513 3, 520 1,
 593 4, 769 9, 807 23, 860 8,
 907 15, 912 20, "9 14.
 εἶεν 107 11, 133 18, 155 15, 341
 5, 599 10, 935 23, 984 22, 993
 18, 1012 23, 1036 7, 1075 7,
 "13 6, 16 14, 52 1, 129 20,
 257 3, 510 14.
 εἰκόναί 738 14.
 εἰκόμηρον 1133 16.
 εἶναι i. q. ἐστίν 141 16, 225 21,
 589 20. δὲ ἀντιῶρατ βλέφαρον
 ἦν αὐτῷ 730 7: cf. 746 6. κα-
 ταχρόντες ἦσαν 431 22, 445 16,
 452 9, 467 21, 498 14, 526 8,
 552 17, 558 1, 566 17, 568 4,
 578 12 et 15, 599 20, 614 18,
 621 9 et 13.
 εἰπεῖν 93 11, 118 18, 119 13,
 135 18, 180 6, 185 2, 225 2.
 ἀνθρωπίνως εἰπεῖν 693 14, 709
 2. ἀπλῶς εἰπεῖν 260 5, 429
 6, 800 11. ἐπίπαιρ εἰπεῖν 495
 3, 922 9. ἦν εἶπω 4 22, 10
 22, 181 19, 290 9, 323 12, 468
 16, 807 15. ἦν οὕτως εἶπω
 "422 12. καθάπαξ εἰπεῖν 144
 14, 189 6, 324 11, 758 15.
 μάλλον δ' εἰπεῖν οικειότερον
 829, 8. ἢ μάλλον εἰπεῖν 366
 13. ὅπως εἰπεῖν 805 5. τὸ
 ὄλον εἰπεῖν 748 2. οἶον εἰπεῖν
 188 19, 199 9, 208 24, 215 13,
 216 20, 297 3, 327 17, 472 7.
 οὕτως πως εἰπεῖν 164 2. συλ-
 λήβδην εἰπεῖν 615 5, 699 20.
 ταῦτόν δ' εἰπεῖν 1034 10. ὡς
 εἰπεῖν 260 12, 432 18, 903 6.
 ὡς ἐπίπαιρ εἰπεῖν 495 3, 922 9.
 cf. φάσαι.
 εἰς γυναῖκα λαβῶν 63 4. εἰς γυ-
 ναῖκα δευτέραν ἡγάγετο 92 1.
 εἰσθός 683 22, 731 12, 837 21,
 "114 4, 121 5, 122 17, 130 10,
 141 13.
 ἐκκεκαλυμμένως 191 8.
 ἢ ἐκκλητος 125 13.
 ἐκμετρήσαι τὸ ζῆν 60 5, 148 16.
 ἐκμοχλευτήρια ὄργανα 737 4.
 ἐκόντες ἄκοντες 66 8.
 ἐκποιεῖσθαι 748 7.
 ἐκπυρσεύειν λογισμούς 457 1.
 ἐκτέμνειν τὸν Παλαμῶν τῆς ἐκ-
 κλησίας 24 4.
 ἐκτόκια "131 13, 234 7.
 ἔλικες πόλεμου 728 24, θαλάττιοι
 860 19.
 ἔλληνοδίκης 645 10, 804 6. παγ-
 κόσμιος 347 18.
 ἐκφραγέντων τῶν ἐντέρων "184
 14.
 τὸν Ἑλλησποντίαν πορθμὸν 104
 14, 227 11, 254 21.
 ἐμβροθεῖα γνώμης 577 11, δε-
 νοῦ 662 14, λεγομένων 654 16,
 συνέσεως 194 4, 270 11.
 ἐμμέτριμος 412 4.
 ἐμπαιγμός 431 20, 432 2.
 ἐμπαικται 316 19.
 ἐμπύρευμα προθυμίας "8 1.
 ἐμφιλοσόφως 364 12.
 ἐμρωλεῖεν "153 11.
 ἐνεδρα 590 22, 591 22, 651 21,
 703 16, "101 19, 179 14.
 ἐνῆν τοῖς Γεννοῦταῖς οὐκέτι κα-
 θεκτοῖς εἶναι 877 7.
 ἐξεγένετο αὐτοῖς κακοπραγεῖν 572
 19.
 ἐξισωταί 392 15, 402 3.
 ἐξὸν ἠπειρώτης εἶναι 8 4.
 ἐξοστρακίζειν 402 9.
 εἴκειν αὐτὸν εἶναι 977 5.
 ἐσορῆ μειδιάματος 494 5.
 ἐπεισόδιος θέρη 622 16.
 ἐπηλυ νόσημα "5 23.
 ἐπ' ἀδελφῇ (θυγατρὶ) γαμβρός 56
 25, 60 8, 71 23 et 24, 110 3,
 133 4, 204 5, 263 12, 271 11
 ἐπὶ τῷ υἱῷ νύμφη 57 18, 92 9.
 συχνάς ἐπὶ συχνάς 767 21, 852
 11. ἐπὶ μέγα καπνοῦ 689 9.
 ἐπιβόασκεσθαι 712 8, 846 9, 927
 17, 976 7, 1109 3.
 ἐπιθυμώσαντες δόξης 760 12.
 ἐπισείοντος ἔαρος 622 21.
 ἐπιστατεῖν κατὰ λέξιν 130 2.

- ἐπιστατικώτερον παρηκολουθηκό-
 τες 571 4.
 ἐπισύρεσθαι 345 7, 449 21, 510
 11, 701 16, 759 19.
 ἐπιπλάσιος δεκάς 375 23.
 ἐργαστήριον ἀρετῆς 717 20, πο-
 λέμου 851 10.
 ἐρυθρὰ γράμματα 109 21, ὑποδή-
 ματα 803 7. ἐρυθρὸς σταυρὸς
 446 19.
 ἔσται "67 17.
 ἐρυθροβαφῆ κοσμήματα 425 1.
 ἔσπερας καὶ πρωὶ καὶ μεσημβρίας
 "20 11.
 ἔσμός ἐπαίων 815 24, θεοτήτων
 780 22.
 ἔσιτιάτωρ καὶ δαιτυμῶν ἐν ταυτῷ
 1087 20.
 ἐσιώσιν ὀφθαλμοῖς δοῦν 871 3,
 995 18.
 ἐσχατιαὶ ἀποριῶν 867 3, δυστυ-
 χημάτων 222 8, κακῶν 535 23,
 κινδύνων 205 8, δλέθρου 767
 17, δραμάτων 72 20, χειμῶ-
 νος 86 3. καχοδαιμονιῶν "525
 8.
 ἔταιρίς 285 18 et 22, 549 5.
 εὐθνήτα νοῦ καὶ γλώττης 129 3.
 εὐθυδικτα "152 24.
 εὐσιδιόφυλλον δένδρον 563 10.
 εὐδοσοῦν "127 20.
 εὐφρόσυνος 352 10.
 τὸ ἐφέρπον τοῦ ἡθους ἄγρον 203
 18.
 τὸν ἔφηβον παραλλάττειν 291 12,
 673 3. ἐς τὸν ἔφηβον ἦκε
 284 2.
 ἐχθρική ἐφοδος 305 21.
 ἑλὴ λογισμῶν 705 23. κυκεῶν
 καὶ ἑλὴ 768 10.
 ἑφύρος ἀναψύξεως 581 7, 653 9,
 φροντίδων 675 23. γέμων εὐ-
 φροσύνης 821 9.
 ζημιωθῆναι χρημάτων 855 7, ἕνα
 τῶν παίδων 887 24, "238 17,
 253 11.
 τὸ ζῆν ἐν ταῖς βίβλοις ἔχειν 674
 10.
 ζητήματα 397 19, 779 17, 846 4.
 ζήτησις 763 9.
 ζοφεραὶ εἰρηταὶ 607 5.
 ζόφος 760 12, 1061 1. ζάφοι
 726 14.
 ζυγὸν ὀρφανίας ἔλκουσαι 63 9.
 ἡ ζωαρχική τριάς 508 2, 756 17.
 τὸ ἠδόμενον τῆς ψυχῆς "37 21,
 173 4.
 ἦμισα i. q. οὐ 397 5, 414 1, 417
 4, 430 11, 437 19, 439 15, 440
 11, 484 19. καὶ μάλα ἦμισα
 506 11.
 ἦχομεν λέγοντες 317 1, 416 6.
 ἠλικιωτῆς πενοδοξίας 905 22, παι-
 δίας "8 14. ἠλικιωτῆς ἄλλο-
 γύλου τροφῆς 761 22. ἔταιρεία
 ἠλικιωτῆς 703 15, κλαγγή 728
 20, πενία 673 24.
 ἦλιος δ ἐς τὴν ὑστεραταὴν 439 21,
 ὁ πενιτικαῖδεκατος 560 2. ἦλιος
 τρεῖς 456 3, πολλοὶ 425 22,
 437 14. ἦλιος ἐλεύθερος 799
 22.
 ἡμιπύργιον 669 20, 963 1, "84 3.
 ἦνις ἀνθέλλειν 936 17, ἰθύνειν
 909 23.
 ἡσύχοις ποσὶν ἐφεδρεῖεν 774 3.
 ἦτιον ἢ χιλλος 404 10, 672 5.
 ἦτιους ἢ διαχίλιοι 628 1. sic
 μείον διακοσίων 734 3, χιλιά-
 δες οὐ μείον τῶν τριῶν 865
 9. οὐργιᾶς μέλλον 730 13.
 θαλαμείην θησαυρὸν 821 24,
 "544 19. θαλαμείεσθαι "106
 6, 221 24, 257 10.
 θαλαμηπόλοι μειρατισκοὶ 422 11,
 qui οἰκειακοὶ μειρατισκοὶ 421
 22.
 θάλασσα ἀθλητική 902 21. ἔρι-
 δος 1044 10, λογισμῶν 581 1,
 πολέμων 1137 16, συμφορῶν
 381 6. cf. "53 10 et 12.
 θάλλειν ἔρωτα 648 9.
 θάνατος ἀθάνατος "10 23. θα-
 νάτων κρατῆρες "62 19.
 θαρρεῖν "130 17.
 θᾶπτον ἢ λόγος "180 8.
 θεοπτία vel θεοπτεία 128 11,
 1035 18.
 θεατροῖζειν "299 17, 542 15.
 θεοκάπηλος "412 2, 471 3.
 θεὸς τὸ κινδυνευόμενον 903 18,
 904 17.
 θεοφόροι καὶ θεολόγοι ἄνδρες
 940 18.
 οἱ θεοπέσιοι πατέρες "138 19.
 ἡ θεωνυμική τάξις "444 10.
 θέωσις "475 14.
 θύειν σιαπή 827 12.

- θνητότης "465 18 et 22.
 θυμός πυρός 88 4. θυμοὶ ὑπλο-
 μάχοι 658 19. θυμοῦ πνέοντες
 704 17.
 ἰδιοτροπία 272 11, 566 20, 580
 17, 806 8. ἰδιοτροπίαί 5 19,
 262 15.
 ἰδιότροπος 801 15.
 ἰδιώτιδες ἀκοαί "394 17.
 ἱεροφάντορες 558 4, 560 18.
 μεθ' ἱκανόν 695 11.
 ἱκανούσης i. q. ἱκανῆς οὔσης
 334 7.
 ἰσόφυχοι 318 13.
 ἰστουρχεῖν χιτῶνα 885 9, μελέ-
 τας "144 14.
 Ἰγγες ἐπαγγελιῶν 403 3.
 ἰχθύδια τὰ ἀμαρτήματα 488 13.
 τὸ κ διπλούμενον "161 12.
 καθεσθεῖς 55 2.
 καινοφανῆ δόγματα 875 14.
 καινοφωναί 590 15, 768 20, 769
 15, 823 9, "37 15.
 καιρικαὶ συνθήκαι "145 8.
 καιρὸς ἀκαιρίας γέμων 448 12.
 ἐν οὐ καιρῷ 663 12, "401 1,
 420 16.
 καιροφυλακεῖν σφαγὴν "155 10.
 Καῖσαρ 79 19, 220 17.
 Καισαρικὸν εἶδωμα 374 8.
 Καισάρισσα 374 12.
 κακογνωμοσύνη 558 21, 587 2.
 κάλαμος διανοίας 904 20.
 κάλυπτρα 170 16, 242 3, 258 11,
 463 14, 519 9, 567 17, 732 23,
 747 3, "167 7.
 καμινιαία αἰθάλη 993 21, "4 14.
 κάμινος πυρίας 466 17, φιλο-
 νεϊκίας 507 14.
 κάμπτειν βλον "5 10, τέλος βλον
 "57 11.
 καπλευθεῖσα κηλίσιν ἢ γῆ 687
 20.
 καπνὸς αἰθάλης "4 14, ἀθυμίας
 "5 19.
 καπνοὶ στεναγμῶν 93 14, 142 8.
 ἄκαπνοι 1010 18.
 ἐν Καρὸς μοίρα 910 20, "166 15,
 218 16.
 καρπούσθαι τὸ ἐπιτυχέας 904 9.
 καρτερεῖν τὴν τοῦ βασιλέως ἀφι-
 ξιν 44 10.
 καταγελά ἐνθεῖα τὰ στρατόπεδα
 223 20.
- ἢ κατὰ post comparativum "88 20,
 "91 16, 107 7, 111 17, 133
 19, 148 13, 153 3, 180 11,
 187 17.
 καταδαρθόντων πρὸς ὑπνόν 315
 19. κατέδαρθε μὲν καθεύδειν
 δ' οὐκ εἶχε 308 21.
 καταδοιναῖσθαι 217 8.
 κατακερατισθέντων τῶν πολε-
 μων 659 11.
 καταπάτημα 431 25.
 καταρρέοντιος ἀπαρχίου 225 18.
 κατατέμνειν ψυχὴν φροντίσι
 263 2.
 κατατροπούσθαι 139 16, 206 6,
 307 22, 538 6.
 κατατροφῶν "13 21.
 καταχορευεῖν 502 22.
 καταπειρομένη τῆς ἐκείνου προό-
 τητος 236 3.
 Καύκασοι "131 6, 522 7.
 καυτηρία 460 22.
 τὴν κερδαίνουσαν εὔρειν 219 22.
 κέδροι σοφίας 901 7, σφραγῶς
 923 12.
 κενεμβατοῦσαι τριήρεις "90 3.
 κενοδοξία 261 14 et 21, 274 3.
 κενοφωνήματα 1073 8.
 κενούν 473 2, 581 13, 664 1, 675
 9, 800 5, 1049 19, "5 21, "71 5.
 κηλίδες ὀμήλικες 714 11.
 κήφηνες θανάτου 477 10.
 κηφηνώδης 1128 15.
 κιθάρα ἐμφυχὸς Δαρτὶδ 1134 17.
 κινδυνεύει χειρώσασθαι 433 15.
 μείναι στάσαν 326 17.
 κισσά 271 17.
 κισσὸς κλειῖς 315 17, 607 15 (κλει-
 δας 412 9).
 κληροῦχος ἀδοξίας 701 15, χλεύης
 656 13.
 κομπορρημοσύνη "233 3.
 κόνης μάχημος 1098 11. ἐν κόνει
 τοῦ μόν αἶμα 532 20.
 μέγας κορόσιαυλος 60 1, 159 9.
 κόντιος 93 2, 318 20, 536 13.
 κορυφούσθαι 58 1 et 11, 102 23,
 106 18, 126 6.
 κοσμοκράτωρ 160 14. κόσμο-
 κράτορες 1131 2.
 κοῦνσουλός 97 23.
 Κράλαινα 241 14, 273 12.
 Κράλης 202 19, "148 16.
 κράσιπεδα ἡμέρας 976 8, τῶν ἐπι-

- σθίων 1111 18. ἐκ τοῦ κρα-
σπέδου τὸ ὕψωμα 1008 16,
"74 3, 384 15.
- κραταιοὶ 902 9. κραταιότερος 839
3, 842 18, 843 2, 1007 16,
"150 19, 151 9, 152 20.
- κραταιωθέντες 204 23.
- κριτῆς καθολικός "152 9.
- κρυπτήρες 1021 3. κρυπτήρ "247
20.
- κρηπίδες ἐρυθραὶ 69 4. κρηπί-
δες εὐσεβείας 893 15, θεμε-
λίων 889 5, λογισμῶν 675 21,
688 16, 800 8, λόγου 1081 5,
πραγμάτων 984 2. γλώττες
"144 5.
- ἐν κρυφῇ 669 12.
- κτιήσασθαι 642 22, 729 22, 757
14, 772 11, 849 23. κειτήσθαι
639 1, 650 3, 675 24, 719 13,
724 4, 807 3, 842 8, 843 4,
895 2.
- κιητόρισσα 178 22.
- κυκεῶν ἀνέμων 453 3. λογισμῶν
198 5, πραγμάτων 49 4, "207
5. σφοδρὸς 1082 2.
- κυντορόφος "228 21.
- μέγας κύριος 239 18, 252 2.
- κυριότης ἔγγραφος χωρῶν 642
12.
- κώδικες ἱεροὶ 109 18, πατριαρ-
χικοὶ 719 9.
- κώδωνες ἱεροὶ 356 14, 406 3.
φροντιστηρίων "121 2. φήμης
192 5. κώδωνος δευτέρα γλώτ-
τα 236 21.
- ἡ λαβύρινθος 803 19. λαβύριν-
θοὶ 55 18, 67 23, 934 9, 961 6.
- λαῖκοι 191 6.
- λαλεῖν τὴν ἀλήθειαν 903 12,
904 6.
- λαμπὰς αἰθερία 519 18, 563 1,
931 7. τοῦ ἡλίου 732 14, 882
21. λαμπάδες ἡλιακαὶ 891 22,
"176 6, αὐγῶν "4 5.
- λασιόκωφος 313 8.
- λατινόφωνοι 905 19.
- λατρεύειν μόχθοις "5 9, φιλοδο-
ξία "56 10.
- λειμώνες ἐλπίδων 821 3.
- λευκάσιτιδες 83 4.
- λευκοφόροι 83 2. iidem λευχέ-
μονες 87 15.
- ληνοβατεῖν "141 12.
- ληρωθῆσαι 951 7.
- λίβελλος 1038 16.
- λογισμοὶ ξιφηφόροι 93 11. βέλη
λογισμῶν 111 12, χοροὶ 862 4.
- λογοθέτης τοῦ γενικοῦ 271 4. τοῦ
δρόμου 194 1, 270 6. τῶν οὐ-
κειακῶν 194 1.
- τὰ λοιθία πνεῖν 576 18.
- ὁ λυχνίτης τοῦ οὐρανίου πέπλου
"471 14.
- λύκοι τῆς ἐκκλησίας 826 5.
μαϊεύεσθαι "6 14.
- μακροβίτης 54 16.
- μακρὰ δεῖλλα 660 13, 669 7. μα-
κρὸς γέλως 664 15. μακροὶ
τοῖς μέτροις χεῖρων 1130 10,
ὑπερέχειν "15 9. μακροῦ ἢ
μέτρου νικῶν 270 12, παρα-
δραμεῖν 272 5 (βασιλικῶ ἢ
πῆχει παρελάσαι 329 2).
- μακρόπολις "13 20.
- μάλα τι 58 19, 96 19, 101 17,
104 8, 136 3 et 11, 139 19 et
22, 164 24, 216 19. μάλα τι
πλεονα 534 10, μάλα τι πλει-
στην 404 3, μάλα τι σφόδρα
μεγίστην 624 3. μάλα πολε-
μιώτατον 316 14. καὶ μάλα
μᾶλλον 329 21, 490 20, "126
5. καὶ μάλα μάλιστα 666 8,
730 6, 821 22. καὶ μάλα ἤχι-
στα 307 23, "166 6.
- μαρκέσιος 238 2, 240 2.
- μάστιγες καὶ ἀνταποδόσεις 888
12. μάστιγας ἢ συνεδίου
προξενεῖν 799 25.
- μαστιγοφόρος μετὰ μέλος 208 22.
- μασιτίζει ἀπορία χορημάτων 748
2, 766 4, 798 8. μασίτων ἢ
γλώττη τὴν δεξιάν "67 21.
- μάταιος τῆς ἐφέσεως 98 5, 154
14.
- ἐπὶ μέγα κανοῦ 89 9. ἐκ τοῦ
μεζόνος 685 12, 981 21, 1058
9. ἐκ τοῦ ἥττονος 981 19.
- ἡ μεγάλη πόλις 786 20. ἡ με-
γαλόπολις 26-5, 92 7, 305 1
et 5, 416 5. ἡ μεγίστη πόλις
τῶν Βυζαντιῶν 827 9. ἡ με-
γίστη ἦδε τῶν πόλεων "64 11,
"113 23. πόλεων ἢ μεγίστη
"162 7.
- μέγιστος ἢ πάντες 375 17. πάν-
των συνετώτερος 414 3.

- μειδίημα τοῦ δέρος 652 5.
 μειδιῶσα γλώσσα 272 9, 306 9.
 μέλι ἀρετῆς 717 23, γλώττης 889
 - 20, ἡδονῆς 896 1.
 μεσάζειν τοῖς πράγμασι 241 1.
 μεσιταί εἰρήνης 620 17.
 μεσιτεύειν 170 11, 271 3.
 μετεγγράφαι "376 17, 549 11.
 μετεγγραφαί "136 20, 549 14.
 ἡ μητρόπολις τῶν ὀρθοδόξων
 "183 24.
 μικρογνώμονες λογισμοί "14 9.
 μικροφύες 192 22.
 μίτος πεπρωμένης 723 2, 799 6.
 μονασταί 715 23.
 μονή 262 3, 270 5.
 μονότροποι 96 19.
 μονύδριον 80 13, 114 1.
 μορφή τί ἐστι "459 8.
 μπαῖουλος 97 23.
 μυελοὶ ψυχῆς 307 21, 492 3, 1047
 19.
 μυρμηκία λοιδοριῶν "376 18.
 μυρμηκίζειν 383 2.
 νεότακτα 993 1.
 νέφη λογισμῶν 983 7.
 νικάνυμος 143 6.
 νιζούστρα 482 11.
 νυκτοφυλακεῖν "161 17.
 Ξίφη λογικά 1059 3.
 Ξηφίας 548 10, 765 6.
 Ξυνερουήκει "95 4, 179 5.
 ἡ ὀδηγήτρια 87 17, 542 1.
 ἡ τῶν ὀδηγῶν μονή 555 1, 559
 13, "149 6.
 ὀθόνη πραγμάτων 799 4. τῆς
 γνώμης 1029 1.
 οἰακῆς 54 9, 55 8, 70 14, 199 20.
 οἰκειόχειρα γράμματα 758, 2.
 ὁ οἶνος οὐκ ἔχει πηδάλιον "322
 11.
 οἰκίσκος οὐρηθόκος 462 21.
 οἰκοθεν οἰκαδε 716 5, "525 9. ἐξ
 οἰκείων εἰς οἰκείας νομάς 747
 16.
 ὀλκία προθέσει τῆς ψυχῆς 213
 14, 216 18, 919 10, 1052 14.
 ὀλαις ταῖς ἡνιαις 836 6. γλώτ-
 ταις ὀλαις 903 22, ὀλαις κώ-
 παις "45 7, ὀλαις πυρεταῖς
 "46 9, ὀλαις παλάμαις "36 9.
 ὀλαις φωναῖς 832 11, χροσὶ 204
 23. ὀλοις ποσίν 66 6. ὀλω
 ῥυτήρι 99 12. ὀλους καρπούς
 219 7. εὐδῆλον τοῖς ὀλοις 771
 15. τοῖς ὀλοις Βυζαντιοῖς 735
 21.
 ὀλιγομαθής 964 17.
 ὀδόντες χρόνου 459 4, 901 17.
 τοὺς ὀδόντας ἐμπηξαί τιμι 978
 10. ὕπ' ὀδόντα 54 21, 92 18,
 169 20, 191 8, 233 11, 340 5,
 792 25, 984 14, "64 21.
 ὀλυμπιάδων μεστός 84 20.
 ὀλύονυκιοὶ δεήσεις 215 5.
 "Ὀλυμπος δεινῶν 904 4. Ὀλύμ-
 που πανιὸς βαρύτερος 1043 23,
 "234 1, 391 14. Ὀλύμπους
 προσέθηκεν ἐπὶ κακοῖς κακοῦς
 1078 20. "Ὀλυμποὶ καὶ Παρ-
 ρασοὶ βλασφημίας "382 17.
 "Ὀλυμποὶ λύπης "55 4, ἀμαρτη-
 μάτων "217 16.
 ὀμόπνοος 265 8, 301 16, 490 4.
 ὀμόστεγος 675 23, 736 12.
 ὀμότιμα κατάρας 887 8.
 ὀμόψυχος Ξυνωρίς 612 21.
 ὀμφαλοψυχία 557 15.
 ὀμφαλόψυχοι 557 1.
 τὸν ὄνειδον 567 14, 939 21, "158
 2, 168 12.
 ὀξυγράφος γραμματεὺς 130 8.
 ὀπισθοφάλακρος 633 10.
 ὄροβοι προγονικοὶ "216 17.
 ὄρκωμοτήρια 301 22, 611 3, 682
 15.
 ὄροι ὑπερόριοι 639 17.
 ὄρχεῖσθαι κατὰ λαίμουσ συγγενοῦς
 "156 22.
 ὄρφανῆ ἀγκυρῶν ναῦς 544 23,
 834 18, "556 9.
 τὸ ὀσιῶδες τῶν δογμάτων "442 9.
 οὐργία 730 13.
 ἐξ οὐρίας 551 20, 665 23, 995
 20, 1028 22, "85 18, 97 22.
 ὅτι μὴ immo 41 14, 102 10, 127
 3, 152 15, 167 9, 335 15, 344
 2, 346 3, 377 24.
 ὅτων 305 8, 308 15, 685 9.
 οὐσίωσις "461 15.
 ὀφειλαί 284 16.
 ὀφθαλμοῖς ἐσιώσιν ὄραν "66 17.
 ὄφρις ἐχλίδη παρύμοιοις 261 6.
 ὄψις τῆς πόλεως 675 11, 977 22,
 cf. 981 8.
 οὐτωσὶ πως λεγόμενον 602 15.
 ὠνομασμένον 680 19, 708 12,
 796 1.

- παγετός συμφορῶν 466 10.
 παιδεύμα δραστηκώτατον 819 9.
 παιδοκομείσθαι 285 2.
 Παλαιολογίη 294 20.
 παλαιωθείσα κακία ἢ γῆ 687 19.
 παλαμισταί 248 15.
 παλινοστήσειν 291 1.
 ἢ παμμοαδριστος 210 19.
 πανδασία 401 1.
 πανήγυρις αἰθυμίας 492 11.
 πανήκοος 335 19.
 πάνυ βαρύτερον 321 13. πάνυ
 τι εὐστοχώτατα 349 15. πάνυ
 τι πλείστην 381 2.
 ἢ πανυπερῶνος θεοῦ μήτηρ
 "139 2.
 πανυπερσεβάστη 306 7.
 πανυπερσεβάστος 271 14, 373 22.
 παπίης μέγας 301 8.
 ὁ πάππας 124 4, 501 13, 689
 17.
 παραγγελλαντα ἐς τὸν ἔφηβον 30
 3, ἐς τὸν εἰκοστὸν ἐξ ἐφήβων
 χρόνον "166 11.
 παραίτησις τοῦ θρόνου 210 17.
 παραλλάξαντι τὸν ἔφηβον 187 16,
 243 20. παρήλατε τὴν τοῦ
 παιδὸς ἡλικίαν 62 9.
 παραδυναστεύειν 170 11, 197 8,
 271 3, 298 2, 351 16, 584 8,
 663 2.
 παραιτήσασθαι τὸ λειπούργημα
 "196 4.
 παραπερδαίνειν "34 13.
 παραξιφίδιον 265 7, 312 23.
 παρτοδοκίμησις 78 11.
 παρθεῶν 260 14, "343 13.
 παρῖππυον ἡμέραι 1050 19.
 πασοδύναμος "324 1.
 πέδιλα κυανᾶ 79 21.
 πελάγη συμφορῶν 816 7, 869 1.
 πλέκευς συνειθότος 904 4, "65 7.
 πέπλος οὐράνιος 931 8. τέρψεως
 715 8.
 πεπωμένη καὶ τήχη 984 1.
 περιαντίειν "5 8, 98 6, 140 11,
 205 21.
 περίθάλπειν 565 6, 891 7, "23
 16, 103 19, 105 10, 544 20.
 περιμροτῆσαι 632 16.
 περιδῆγμα 128 23.
 περιπαρῆναι κακοῖς 180 19.
 περιπίπτειν 675 1.
 περίστασις 723 24, 734 19, 738
 5, 748 17, 753 21, 754 21, 755
 17, 770 13, 1045 14, 1053 22,
 "98 18.
 περιστατούμενος 201 25, 721 22.
 περιφρονητικῶς 661 17.
 περιχορεύειν 818 21, 975 12,
 "190 10.
 πηγὰς θαυρῶν 810 4, δικαιοσύ-
 νης 832 16, πνευμάτων 135 6,
 923 19.
 πηδαιλουγεῖν "95 4, 134 11.
 πηδαιλουγία 492 20.
 πῆξις 102 2, 184 15.
 πῆρα ἢ κερδαίνουσα 845 13.
 πικέρωνς 195 20, 298 3, 360 16.
 πίναξ φανταστικῶς "7 13.
 πλαστουργεῖν 64 22.
 πλατεῖται πέλωος 730 3, 741 3.
 κὰν ταῖς ἀγυαῖς κὰν ταῖς πλα-
 τεῖταις 967 3, 980 23. ἕλας
 πλατείας καὶ ἀγυαῖς "343 8.
 πλέκειν θρόνους 560 20 (συμ-
 πλέκειν 561 1), τύχης 843 21.
 πλὴν ἢ 330 23, 364 22, 418 11,
 931 6 et 12, "177 1. πλὴν
 αὐτοῦ ζῆν — σὺν αὐτῷ 614 19.
 πλὴν σκηνῆς 843 6.
 πλούσια αἵματα 738 17, 752 16,
 δάκρυα 462 15, 751 4, ζεῦμα-
 τα 470 14. πλουσία γλώσσα
 555 15. πλούσιος ἀήρ 451 14.
 πλούσιος ἀλόη 1015 4.
 πλουτεῖ λεμῶνας 715 5, ὄρη
 "190 7.
 πλούτος συμφορῶν 1013 15.
 πρεῖν φόνου 737 10, 739 8.
 πνεύματα βεύσαντα 672 8.
 πνευματικοὶ ἄνδρες 358 4, 782
 18, "261 4.
 πνευματικῶς διέπειν 892 19.
 προῆ δικτύοις συναγομένη 676 6.
 προῆν δημιουργεῖ 899 9. προαὶ
 ἔσχαται 594 7.
 πόδες βουλημάτων 802 24, τύχης
 806 16.
 πολιὰ βιον 520 4, αὐγενεῖας 665 9.
 πολυάσχολον "203 6.
 πολύχουε ἐν κακοῖς 1115 21. πο-
 λύχουε στάσις 817 7, χορηγία
 932 15. πολύχουε τὸ δυστυχές
 819 5, τὸ πονηρὸν 36 18, τὸ
 κακόδαιμον "109 20. τὸ πολύ-
 χουε τὸς ἀτοπίας 830 17.
 πολυχωρηκώτατον "39 18.

- πόσιμος "246 11.
 ποταμοὶ θανιρὸν "177 5.
 πραιτώριον "140 26.
 προσηγῆρες αἰθέριοι θεοῦ 905 1,
 κεραινοβόλοι 887 5. δίκης "105
 12, 521 13, τίτινες 733 16.
 πρίγκιψ 71 23, 115 2, 239 5.
 προμικῆριος 72 19. μέγας προ-
 μικῆριος 239 7.
 προσύλια 275 19, 321 3, 353 7,
 651 16.
 προβιβασμοὶ γερωῶν 610 6, 696
 20.
 προζωγραφήσαι 803 23.
 προκαταστάσεις "37 12, λόγων
 918 6.
 προκύπτει βασιλεὺς 616 20, 617
 23.
 προμηθεὺς ἑ πάντων 932 22.
 ἑ κοινός "253 18. λόγων "7 19,
 ζωῆς "157 5.
 προοίμιον ἐλλείδων 839 1. προ-
 οίμα βροχῆς 992 2, σκορπίου
 694 22. τα ἐνθύνδε "184 4.
 προσδοκῆσιμον 291 17.
 προσεπιδαψιλεύεσθαι "105 18,
 396 7, 400 14.
 προσήκουσιν ἀναδέχεσθαι i. q.
 προσήκει αὐτοῖς ἀναδέχεσθαι
 63 19.
 προσηλωσθαι χωρίοις 890 13.
 προσκυροῦν εἰς δουλείαν ἑαυτοῦς
 "225 13.
 προσηλωσθαι χωρίοις 890 13.
 πρόσκοι "12 2: cf. 12 23, 18
 15, 37 7.
 προφητοκτόνος 899 9.
 προφοβασμοὶ 128 10, 1029 7.
 1032 4.
 πρωταγεῖον 101 16, 138 11, 205
 13, 222 23, 566 11, 595 22,
 603 8, 666 2, 842 1.
 πρωταγεῖν 784 14.
 πρωτασηκρητίς 203 16.
 πρωτεξάδελφος 628 7.
 πρωτοβεσιμάριος 62 17, 293 3.
 πρωτοβεσιμάρτης 195 24, 200 9.
 πρωτοκωννηγός 66 2.
 πτερά εὐχῆς 716 1. πτερόν νοῦ
 "174 12.
 πτόρθος 588 3.
 πυθμένες ἕδου 314 1, 468 8, 809
 6. λήθης "20 14, αἰσχύνης
 871 5. λύπης 199 9, 230 24,
 310 24. θανάτου "49 8, συμ-
 φορῶν 665 21, ὑδάτων 803
 15, ἕλης ἀγλυώδους 224 20.
 ἄβυσσοι 475 9.
 πύκνωσις ὁλοσώματος 439 16.
 πυρπολεῖ τὸ πάθος τὴν ψυχὴν
 649 12.
 πυρσολατρεῖν "514 9.
 πυρσὸς λύπης 480 6, σκανδαλλῶν
 441 3, φιλονεικίας 507 19.
 πωγωνίας 542 8.
 ῥάβδος ποιματικῆ 163 23.
 ῥάκος μίλαν 463 13, μοναδικόν
 393 9, μοναχικόν 288 9, τρι-
 χινον 428 2. (σχῆμα μοναχι-
 κόν 442 5, τριβάτιον μοναχι-
 κόν 439 21). Ῥωμαϊκόν 555
 10.
 ῥῆστον καὶ ὡς ἐπὶ προνοῦς 1116
 15. ἐκ τοῦ ῥῆστον 740 19, 772
 9, 799 8, 890 18, 1044 16,
 1077 12.
 ῥεῖ τὸ εὐπνοῦν 715 2. ῥέων μα-
 κροῦ τῷ θράσει 728 12, 877 11.
 εἰκύσον περὶ τὰς ἐρωτῆς τὰ πράγ-
 ματα 811 7 et 23. ῥυτίσα ἢ
 τακία πρὸς φῶς 846 21. ἔξ
 ἀπειπάλου ῥέων εἰσήγεν ἀνταγ-
 κλήματα 876 10. πνεῦμα δι'
 ἄρκτου ῥεύσαν 848 5. τούτων
 ὅστω ῥυέντων 702 3. πολλῶν
 ῥυέντων λόγων 827 15. ῥυεί-
 σης φήμης 674 18, 750 13.
 ῥέοντος τοῦ χρόνου 682 20,
 699 5, 703 20 (χωροῦντος 698
 23, 704 12, 825 10, 841 8).
 ῥυέντος 751 12.
 ῥηγικὴ αἰδώς "29 12, ψυχὴ "30
 10.
 ῥηματίσσια 918 10.
 ῥήξ 74 6, 98 3, 124 6, 168 1, 193
 19, 239 8, 626 27, "29 7, 193
 14.
 ῥόδια ἀθυμίας 638 12, δεινῶν
 620 6, θαλάττης 588 16, λήθης
 757 22, λύπης 681 4, σιγῆς
 976 16. στοχασμῶν "158 20,
 ἐγκλημάτων "210 11.
 ῥύαξ ὕδατος 874 20. ῥύακες αἰ-
 μάτων 738 13, 1042 19. θα-
 κρῶν "5 12, δίκης 832 17, λή-
 θης 829 20. ῥύακες παῖδες
 πηγῶν 715 19.

- σαγήνη ἀληθείας 965 12.
 τὸ σαρκόνιον ἐπιγείδσαι 957 6.
 σαρεῖν γεγυμνωμέναις ἐς τὰ οὐ-
 κοι ἐχώρον 456 1.
 σατραπικαὶ ἀπειλαὶ "117 5.
 σεβαστοκρατορικὰ δξιώματα 363
 2.
 σεβαστοκράτωρ 72 12, 79 17,
 797 2.
 σιταῖνες 260 4.
 σκηνοβατεῖν 269 7, 651 5, 716 20,
 1053 1, "146 23.
 σκοληκὸβρωτοι 128 22.
 σμνήνη δημοθυμίας 965 15, διωκ-
 τῶν "146 6.
 σμικρογνώμων 1020 16.
 σμικρόνοια καχονομίας 1105 20.
 σπενδομένων τῶν χυμάτων τοῖς
 ἀγυαλοῖς "226 4.
 σπλάγγνον ἀδελφικόν 1027 19.
 σπλάγγνα πατρικά 818 1, γύ-
 σεως 809 1. σπλάγγνων δρι-
 μύτης 975 8.
 σπονδαὶ λύπης καὶ γέλωτος 375
 5, 957 3.
 σταδιοδρομοῦντα τοὺς περὶ ψυ-
 χῆς ἀγῶνας 763 8.
 σταλαγμὸς εὐφροσύνης 816 7.
 τοὺς τε στασιαστίαις τοὺς τε στα-
 σιώταις 531 21.
 στεφανοροία 373 17, 791 16.
 στέφος βασιλικόν 193 13, 519 1.
 στήλη αἰδοῦς 468 14.
 στήλογραφεῖν 259 1.
 στρατόπεδα θλίψεων 491 7, λο-
 γισμῶν 821 18.
 μέγας στρατοπεδάρχης 255 4.
 τὸ συγκεχωρηκὸς 684 12, 773 14,
 804 6, 909 8.
 συλλαβίζειν τὰ τῶν γραμμάτων
 στοιχεῖα 884 1, "531 17.
 συμβάν οὕτως πῶς 519 9, 535
 13, 588 20, 803 11, 841 9,
 927 7.
 συμβήσαντες 428 11.
 συμπαίστωρ 62 8.
 ὁ συμπεπιπτόκειν συμπέπτωκεν
 "205 16.
 συμπαρυστάσα καὶ συμφυεῖσα
 941 18, "467 24.
 συμπιλήσαι τὴν πλευρὰν τῷ ἀγ-
 κῶνι 833 11.
 σῦμπνοια 781 2 et 9. ἔνσπονδος
 599 3.
 συμπροσκυνεῖν "137 20.
 συνάναρχος καὶ συναΐδιος 1107
 10.
 συνδιαμετρεῖν 339 19.
 συνοξέζειν "137 2.
 ἐκ τοῦ σύγγυσι 810 15.
 συνείδος ἀκαπήλευτον 1002 8. αὶ
 τοῦ συνείδοτος σκηναὶ 810 15.
 συνθολοῦν 150 9, 307 7, "127
 18.
 συνιστοῦργεῖν 914 11.
 συνισχημένος 767 6, 790 14.
 συνοουσιωθεῖσα 942 1.
 συντήκειν τὸν βίον ἀσκήσει 55
 13, τὸ ἦθος μεταμῆλω 192 23,
 τὸ θυμοῦμενον 804 14.
 συνῶθειν 467 10, 451 20, 473
 17, 492 8, 500 6, 501 17, 524
 12, 535 24, 578 6, 583 15, 615
 9, 662 9, 667 2, 699 18, 706
 19, 809 22, 824 21, "8 12.
 συσκευαστής 406 20.
 συγγά i. q. συγγάεις 823 4, 827-
 13, 837 21, 849 17, 852 13 et
 15, 871 23, 914 13, 917 24,
 "36 6.
 σφόδρα τι 226 22, 292 5. οὐ
 πάντ τι σφόδρα 317 8. καὶ
 πάντ τι σφόδρα 321 16, 338
 9, 519 5.
 σχέσις 309 4.
 σχολίσματα ἡγεμονίας 215 15.
 σχολαστικὸς 273 2.
 οἱ σωτήριοι πόδες "14 11. τὸ
 σωτήριον κήρυγμα "15 22.
 ταινία βασιλική 762 13.
 ταλαντεύειν 430 1, 528 19, 610
 12, 643 14, 698 15, 805 19,
 "184 21.
 ταμιουλκεῖν 301 12.
 τάφοι λήθης 1051 11. τάφος σι-
 γῆς "114 20.
 τελεωτικῶς 72 10.
 Τελχίνες 90 7, 361 7, 409 24,
 590 9, 821 5, 979 17.
 τερατόμορφοι ἰδέαι 806 6, εὐρέ-
 σεις "159 6.
 τερατοποιός 350 6.
 τερατοργήματα "542 16.
 τιμῶν δεσπότην. i. q. ἀναγορεύ-
 ειν 63 6, 69 7 et 11.
 τίτλος 388 2 et 5.
 τομογραφεῖν 906 6, 1025 2.

τομογραφία 1032 22, 1038 9,
"272 6.
τομογραφικὰ συνθήματα 1039
16.
τόμος 719 1 et 8, 783 14, 832
7, 920 6, "24 3, 61 6, 259 15.
τόνον δίδωσι τῇ προθυμίᾳ 266 3.
τοποτηρηταί 912 8.
τορνεμέν 483 3.
τράπεζα εὐθυμίας 312 8. ἡ θεία
καὶ ἑρὰ 498 13.
τριαδικοὶ ὕμνοι 827 20.
τριβάνιον μοναδικόν 61 18, 193
6. τρίχινον 127 24.
τρίκλινα βασιλικὰ 567 1.
τριχυμία ἀντιθέσεων 914 4. λο-
γισμῶν 593 22, 609 6, 734 21.
λοιδοριῶν 618 6. Τριβαλλῶν
815 21.
τρισυπόστατος θεότης 921 14,
φύσις 953 2, 971 17.
τρόφιμος ἡσυχίας 185 25, λόγου
128 16, παιδείας 613 14.
τρυγᾶν 270 23, 142 7, 189 18,
197 15, 459 16, 381 14, 754
4, "54 4, 101 12.
τρυγητῆρες 647 7.
τυραννεῖν 429 11, 598 6, 831 10,
"112 7.
τυραννίς λήθης 1039 18, κόρου
"8 6.
Ϝ τεύχησε βασιλεύσθαι 807 20,
808 8, 831 5, 837 8, 881 10,
"182 20.
ὑβριοπαθεῖν 46 22, 313 19, 980
11, "331 3, 347 21.
ὑβρίστρια γλώσσα 422 23, "537 4.
ὑδασί πραγμάτων ἐγκυβιστῶν 807
11.
ὑμνητήρια ἔσματα 89 11.
ὑμνοδία 93 18, 125 11.
ὑπείκειν i. q. ὑπήκοον εἶναι 592
6, 604 20, 672 21, 674 13, 698
13, 709 22, 795 5, 801 14, 805
17, "118 11: 179 7.
ὑπεξούσιος διαίτα 594 15.
ἡ ὑπέραγωγος θεομήτωρ 87 17,
178 20, 199 14, 210 19, 298
20.
ὑπερηπλωμένη οὐσία 942 7.
ὑπερεχθεῖσθαι 811 16.
ὑποκαθήμενος 427 18, 982 6.
ὑπορρεῖν 767 18, 785 10.
ὑπορύττειν ἀκοάς 603 21.

ὑποστάτης κλίμακος 962 16.
ὑποχαλάσαι 153 23, 175 9.
φάναι 61 19, 109 2, 150 1, 155
3, 162 14, 195 25, 216 7, 327
16, 495 24. συνελόντι φάναι
200 15, 729 9, 733 7, 780 11.
ὡς ἐν κεφαλαίῳ φάναι 936 1.
φημί 66 1, 83 5, 108 1, 128 2,
168 3, 177 24, 180 20, 194 21,
227 7, 787 3. φησὶν 64 1, 174
17, 208 8.
φεῦ 13 2, 65 14, 748 13, 787
19, 1129 22, "82 13.
ἐφθήμεν εἰρηκότες 413 5, 498 20,
558 19, 85S 3, 968 1. δεδει-
χότες 1065 7.
φλέβες γένους 564 2.
φλόξ πολεμικῆς ὁρμῆς 265 4.
φρονεῦτρια χεῖρ 422 22, 902 10.
φούρος "247 21.
φρατριά 407 5, 680 18, 783 7,
821 5, 828 23, 1022 6.
φρατριάζειν 407 8.
φρέριον 130 13
φροντιστήρια 184 5 et 18, "179
18, 238 20, 343 13.
φρούριον λήθης "40 7.
φύντες parentes 64 2. φύσαντες
264 16, 493 4.
φυτηκομία 31 9, 260 3.
φωστήρ ἐκκλησίας 962 3, 971 8,
1015 6, 1085 18, 1089 13, "459
11, 493 11.
φωτιστικός 1064 6 et 8.
χαλκεύειν ψυχὴν 309 23, ὄγκους
δημάτων 449 23, ἑαυτὸν πρὸς
τἀνάληπτον "197 3.
χαμερπῆς ἐμβροθεία 687 20.
χαρμόσυνοι φθαί 425 5 χαρ-
μόσυνα διηγήματα 783 19.
χειροθεσία 163 18, 165 17, 216 7.
χέονται πνεύματα 529 1. χεθέν
806 5, "74 14, χεθέντα 66 11,
757 6, χεθέντων 84 23, χεθει-
σης "41 11, 49 12, χεθῶσι 139
1, 579 17, συγχεθῆναι 591 16,
ἐπιχεθέντες 442 13. ἐπιχυθει-
σης "50 11. περιχυθέντες 99
15 et "4 16, ὑπερχυθείς 589
17, ἐκχυθέν "19 1.
χθές και πρότερα 617 15.
χιονώδεις τρίχες "176 4.
ἕλαις χερσίν 623 20, 708 19, 718
5. πάσαις χερσίν 748 14 (ὑ-

- λαις παλάμαις 761 3. παλά-
 μαις ἀπάσαις 719 20). ὑπί-
 αις χερσίν 655 10.
 χλευάζων πᾶσαν ἀνέμων κίνησιν
 "43 13 cf. 74 9.
 χολνικες εὐφοροσύνης 311 19, συμ-
 φορῶν 646 6.
 ἐν χορείᾳ ἐχθρῶν τάτιεν 151 23.
 χρεῶν 872 23.
 χρεὶ cum dativo 982 24 (σφοισι
 δεήσει 983 4, 1011 1, "67 11)
 "54 9—13, 132 23.
 χρηματίας βασιλεύς — πατριάρ-
 χης 428 5 et 6.
- χρησμοφῆμα 618 21.
 χυμός διεφορῶς 270 16.
 χωλὸν βαδίσσειε τρίβον "33 18.
 χωρογραφεῖν "199 21.
 ψάμμου φωνή 923 22.
 ψυχικός θάνατος 261 15.
 ᾠάτων 43 14.
 ᾠδίνειν 224 7, 249 22, 228 21,
 770 1, "6 10, 168 18, 243 6.
 ἢ ᾠδοῖσι μένει ἢ μελέτη 500 8.
 κνοφορεῖται ἢ σύγχυσις 618
 12. τὰ τῶν ᾠδίνων ἐρράγη
 819 24.
 ἢ ᾠς λέξις δμώνυμος "429 3.

CORRIGENDA.

p. 5, 7, 9, 11, 13, 15 summa lege XXIV	5 11. τοιαῦτα	9 14. τε
14 3. ἑκατοντάπυλοι	28 3. ῥόδου	29 9. ἀέρος 34 12. ἀλλ'
53 3. ἀρχομένην	60 5. οἰκαθε	61 20. σκοπόν, 73 6. τρα- νότερον 87 11. δηρ
	21. θηριωδῶς.	89 19 et 20. tolle
stigma post ἐπιρρεῦσαν, hypostigma post πλείστον	90 14. Σκυ- θῶν 21. Χαλκηδονίας	96 21. ὑπῆρχον 113 14. ῥῶς 121
9. τουτωῖ	130 15. πόνους 133 11. ἤχιστα	141 3, 158 1 et
16, 159 20. ἴμου	141 9. καταθεῖναι	142 17. τε 150 5. τρια- κονθήμερον 171 10. ἐφεδρος
19. 19. ἐσχομιδᾶς	172 5. tolle	stigma post δρόμος 172 23. ἐκπέμπει et Γρηγοῤῥᾶς. sed praestat
delere versum 179 3 et 12, 181 2, 13, 18, 23. Τριβαλλ-	184	2. βούλοιο 185 14. δρατὸν 23. ἐκείνους 192 10. εἶπετο
197 12. λάμυρα 198 3. ὄ	207 2. ἐκῶν 19. γνάμη	219
11. ἀλιτηρίων 221 18. οὐδ'	223 14 et 16. αἶ	225 4. πεφο- ρημένοι 232 1. ἔγοι 253 1. ἀναθέματι 257 19. συντέμω
160 15. κρύπτει 261 11. τὸν	335 6. πάλαι 341 15. δίαυλον	27. [Ἐπὶ 342 7. ἡδέως 19. ἐς 352 3. δόξουσιν 361 9.
οὐχ 381 11. ἐκταθεῖς 393 8. εἰλόμην	401 10. ἐντυγχάνοι· δε — χροῖσουσι 404 15. τύπων 406 14. ἀποδεικτικαῖς 411	8. δ μὲν 413 14. [Ἐπεί 418 14. ἐγγοῖν 419 2. ἐστιν
12. κἀντεῦθεν 18. νόον 422 7. σημαينوμένων 424 17. δρα- τόν, 430 22. παρά 440 versum 10 pone post 12 444 19.	ἄυλον 446 3. αὐτοῖ· 447 15. ἤξλωται 450 17. του 461	17. γένοιτό 465 2. ἦ 469 12. ἡμᾶς 475 4. ἐν 485 23.
ἀκουσῆ 488 5. τινὰ 18. τελείαν 496 5. οὔτε 14. τὴν	514 12. οἶδα et μακροῖ 523 22. εἶναι 542 21. ψευδῆ 545	15. εἶ 550 22. ἀγυιαῖς 552 13. tolle illa τε καὶ ἐπιφρομένων.